

COLLECTIO PISAURENSIS

OMNIUM POEMATUM, CARMINUM, FRAGMENTORUM LATINORUM,

SIVE AD CHRISTIANOS, SIVE AD ETHNICOS, SIVE AD CERTOS, SIVE AD INCERTOS POETAS,

A PRIMA LATINÆ LINGUÆ ÆTATE

Ad ſextum uſque Chriſtianum Seculum & Longobardorum in Italiam Adventum pertinens,

Ab omnium Poetarum Libris, Collectionibus, Lapidibus, Codicibus exſcripta.

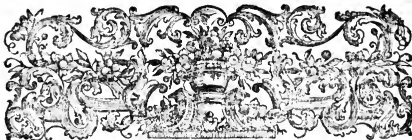
TOMUS PRIMUS

ETHNICOS POETAS MAJORES CONTINENS.

PISAURI)(MDCCLXVI.)(

EX AMATINA CHALCOGRAPHIA.
PUBLICA AUCTORITATE.

AMPLISSIMO VIRO
CAROLO MOSCÆ BARZIO
EQUITI, COMITI, ET MARCHIONI.

PASCHALIS AMATUS
CHALCOGRAPHUS.
S. P. D.

CRebro ſermone mecum uſurpare conſueveras præteritis annis, ampliſſime Eques, Litterarum & Litteratorum Hominum amantiſſime, tum Poeticam omnem juxta celeberrimas Sapientum voces Religionis & Philoſophiæ illuſtrem pediſequam judicandam, tum vero Latinam Poeſim hoc nomine, ſecundum Hebræam, ceterarum omnium principem exiſtimandam. Nonne enim, mihi ajebas, Divinæ Naturæ Attributa, Divinarum Perſonarum Relationes, Chriſtiana Myſteria, Præcepta, Sacramenta, humana Arbitria, divinæ Electiones, Antiſtitum Officia, Romani Pontificis ſumma Jura, totius denique Catholicæ noſtræ Theologiæ Diſciplinæque Apoſtolicæ Antiquitates, a veteribus Chriſtianis Poetis, vel uti ampliſſimis teſtibus confirmari, vel uti Poetis non tantum deſcribi & pronunciari, ſed fere pingi poetico more, & oculis ipſis ſubjici videntur? Nonne ſacræ adhortationes, animorum erectiones, terrenarum rerum contemtus, ſaluberrimi timores, conſolatrix Spes, viva Fides, ardentiſſima Caritas ab iiſdem ſacratiſſimis Poetis, præter ceteros Scriptores omnes, poetico illo ſuo lumine vehementiſſime excitari & infigi & exprimi comperiuntur? Jam vero, ſubjungebas, naturalis ipſa Moralium Officiorum Honeſtas ab antiquis Ethnicis Poetis, a quibus etiam tamquam injuſtis Poſſeſſoribus illam repetendam nos monet D. Auguſtinus,

non ita abunde commendari & disquiri & tradi conspicitur, ut eorum fere unusquisque, non secus ac unus Homerus apud Horatium Epi. II. Lib. I.

... Quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius & melius Chrysippo & Crantore dicat?

Deinde quoque belli gerendi ratio, regendæ Reipublicæ munus, Imperatorum & Regum illustria gesta nonne in amplissimo omnium monumento apud eosdem Ethnicos Poetas conlocata reperiuntur? Nonne ipsæ Physicæ Disciplinæ, naturalia Phænomena, Sensuum præjudicia, Astronomia, Geographia, Historia, Antiquitas, Grammatica, Rhetorica, fere omnis eruditio, fere scientiæ & artes omnes maxima cum legentium utilitate ab iisdem Ethnicis Poetis dilucidissime traduntur, & exponuntur? Non denique locorum amoenitas, exercituum fulgor, pugnarum strepitus, montes, urbes, flumina, ira, superbia, cupido, gloria, sublimis, humilis vita, quæ fœda, quæ pulchra, ita mirifice ab iis describuntur, ut & summam utilitatem & liberalissimam etiam animis legentium remissionem sufficere possint? Quæ cum ita essent, illum, affirmabas, qui Latinorum hujusmodi Poetarum Collectionem absolutam edendam suscepisset, vel Litteris, vel Litteratis viris, vel Italiæ ipsi optime omnino fuisse consulturum; Litteris quidem, omni penitiori sacra & profana eruditione, ex horum Poetarum commodiori usu, facilius augendis & cumulandis; Litteratis Viris, minimo sumtu tot Poetas habituris, quorum plerosque maximis dispendiis, plerosque etiam, quorum rarissima sint exemplaria, ne impenso quidem pretio parare hactenus potuerint; Italiæ denique ipsi, post tot transmontanas editiones, aliquam saltim Italicam suam horum Poetarum, qui Italici fere omnes & nostrates fuissent, haud ultra satis indecora forte, quod hactenus evenit, desideraturæ.

Cum ego autem sententiam hanc tuam eximie, ut par erat, laudarem, hortari cepisti, ut de Terra Italia, de Litteris, de Litteratis Viris benemereri, & egregium opus suscipere vellem. Ego enimvero de opibus meis, de ingenio diffidere, renuere. Tu vero instare adeo, & contendere, & valde velle, & opes & consilium polliceri, ut ego, qui tibi nihil negatum vellem, tradiderim denique manus victas, meque propediem opus aggressurum despondenim. Cum igitur Pisauri Eloquentiam publice docerem Professor primus maximo consensu evocatus (quod grati animi caussa erga hanc meritissimam Urbem semper meminisse mihi libeat) ab illustri Gymnasio me abdicans, ad Chalcographiam me transtuli, Editionem incepi, biennio fere confeci, eamque ipsam nunc tibi, amplissime Eques, qui egisti, interfuisti, præfuisti, qui opes, qui consilium tulisti, tibi uni proinde debitam, totam proinde tuam, jure optimo meritissimo ego trado, nuncupo, dedicoque.

Quæres a me forsan, amplissime Eques, hic reddi rationem consiliorum, quibus, te hortatore, te duce, in hac Italica prima Collectione instruenda sim usus? Bene profecto mones; Operæ pretium est enim, te & omnes scire, me ne latum quidem unguem a communibus consiliis discessisse.

Itaque cum tres hactenus Latinorum Poetarum, eæque omnes transmontanæ, Collectiones haberentur, Genevensis nimirum Anni MIↃCXI., Lugdunensis Anni MIↃCXVI., & Londinensis Anni MIↃCCXIII, de quibus abunde in Prolegomenis primis hujus ejusdem voluminis agetur, cumque superiores duo & numero & ordine

dine & emendatione Poetarum satis incomtæ & mancæ existimarentur, tertia vero a Cl. V. Michaele Maittaire digesta, cunctorum Eruditorum suffragiis celebraretur, hinc me satis vel Litteris, vel Litteratis Viris, vel Italiæ ipsi facturum, si hanc tantum celeberrimam recuderem, ab initio constitutum fuit.

Verum enimvero paullo post inceptam Editionem, eisdem tribus vitiis, quibus alteras duo, Londinensem etiam scatere, eamque nec tot Transmontanorum laudibus, nec Italicis prelis dignam esse compertum fuit.

Primo itaque numerus ipse Poetarum, licet superiorum Collectionum numero valde affluentior, non satis tamen in Londinensi expletus est visus. Et profecto Ciceronis, Pedonis, Calvi, Macri, Cypriani, Victorini, Damasi, Ambrosii, Paullini Nolani, aliorumque aliqua tantum, sed non omnia Carmina ab illa Collectione referuntur. Deinde Cæsaris, Neronis, Plinii, Solini, Hadriani, Symmachi, Commodiani, Claudiani Mamerti, Paullini Petrocorii, Helpidii, Orientii, Ennodii, Aratoris, Dracontii, Corippi, aliorumque, omnia omnino carmina prætereuntur. Plura Fragmenta, & omnia Carmina incertorum Auctorum, sive Ethnica, sive Christiana, sive ex lapidibus, sive ex codicibus exscripta, quæ plura circumferri solent, omittuntur. Omnia Indicia auctorum sive antiquorum, sive recentiorum, Fragmenta singula referentium, quæ doctis Viris sunt apprime necessaria, non curantur. Exactiora Critica Prolegomena de vita, de editionibus, de metaphrasibus, de commentariis singulorum Poetarum desiderantur, eorumque loco nescio quæ tantum farcimina ruris plena & inficetiarum ex Giraldo & Crinito desumta obtruduntur.

Secundo ordinem ipsum Londinensis fluctuare est animadversum. Dividuntur quidem, & in extremum locum conjiciuntur Poetæ Christiani, sed Poetæ Christiani, Sidonius, Boethius, Capella, Ausonius, inter Ethnicos invenusto ordine conferuntur. Plauti, Virgilii, Ovidii, Senecæ Carmina, alia aliis locis, per primum & secundum volumen disjiciuntur. Collectio ipsa universa incipiens a Plauto, & ordine Chronologico usque ad Boethium Poetam sexti Christianorum seculi progrediens, regreditur inde secundo ad Livium Andronicum antiquissimum Latinorum Poetarum, unde ordine iterum Chronologico ad Septimium Afrum Vespasianorum Ævi Poetam procurrens, redit tertium ad Varronem, inde per quosdam male insertos dubiæ ætatis Poetas, ad Mæcenatem transit, Ciceronem, Germanicum, Senecam, Petronium, Petronios Pisaurenses, Alcimum, Eugenium, reditura quartum ad Virgilium, Ovidium, Valerium Catonem, inde prosecutura item quartum ad Lucanum usque, Samonicum, Marcellum, Rufinum & Priscianum, ordine quidem perridiculo, & eo profecto, quem ipse

Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

Tertio denique Emendatione ipsa plurimum laborare Londinensis Collectio est visa, cum vel pravis emendatoribus usa, sphalmatis Typographicis, quæ ad oculos pertinent, vel non optimas editiones secuta, sphalmatis Criticis, quæ ad judicium & scientiam pertinent, ubique redundet, quorumque omnium, cum specimen brevitatis ergo hic tradi nequeat, si Londinensis cum Pisaurensi conlata fuerit, numerum esse maximum cuilibet docto Lectori liquebit.

Quocirca tot tantisque vitiis per nos occurrendum, totaque Londinensis Editio diffingenda, & concinnius deinde recudenda visa est.

Pri-

Primo autem numerus ipse Poetarum est abunde auctus, &, nisi fallor, fere omnino absolutus. Quotquot Poetæ, sive Ethnici, sive Christiani, quotquot Carmina, sive Ethnica, sive Christiana, sive ad certos, sive ad incertos, sive ad Lapides, sive ad Codices, a primis Latinæ Linguæ temporibus ad sextum usque Christianum seculum & Longobardorum in Italiam adventum pertinentia, quæ vel ope Bibliothecæ Latinæ Fabricianæ, aliorumque librorum, vel Litteratorum Hominum admonitu cognosci potuerunt, aut comparatis Libris, quibus potiri fas fuit, aut fidelissime transcriptis, qui, utpote rarissimi, quolibet impenso pretio acquiri non potuerunt, omnia adjecta sunt. Plurium Poetarum, qui in Londinensi non integre haberentur, carmina suppleta, plurium Poetarum etiam, & fere lectissimorum & rarissimorum, qui in illa omnino desiderarentur, Carmina integra per me adjecta fuisse, si Londinensis Series cum Pisaurensi conlata fuerit, constabit. An alia vero carmina & Poetæ, qui vel diligentiam meam, vel cognitionem effugerint, supersint, me latet. Perpaucula tamen hæc futura mihi persuasum habere licet. Sed hic præterire non ausim, nec enim quoque fas est, rarissimorum Poetarum quæque carmina a literatissimo Abate Joanne Christophoro Amadutio, Amico summo & Populari meo, e Romanis Bibliothecis mihi transcripta fuisse. Enimvero præsenti clarissimi Juvenis appellatione tum virtutem ejus, & communem amicitiam, & gratum animum meum, tum vero etiam transcriptorum carminum, & scientissimi transcriptoris fidem testatam volo.

Secundo Ordo ipse adhibendus cum duplex esse posset, vel Classicus, quo temporibus neglectis in quasdam commodas partes Poetæ omnes digererentur, vel Chronologicus, quo nulla Classe servata unius temporis ratio haberetur, utrum horum sequerer, cum diu cogitatum, diu quæsitum, adhibitis etiam ad consilium sapientibus viris, fuisset, plerosque classici ordinis non chronologici servandi mihi Auctores fuisse comperi. Qui decet enim, ajebant, Christianos & Ethnicos Scriptores, sacratissimas & profanas Res, veram Religionem & falsam, sanctam & non semper honestam Ethicam, lumina denique & tenebras eodem loco satis importune misceri? Qui decet quoque in Ethnicis ipsis abscissa Fragmenta inter integra Opera, unum forte aut alterum Cornelii Galli, aut Rabirii versiculum superstitem inter maxima Virgilii aut Ovidii Opera, quasi Pygmæos inter Gigantes, aut inter cupressus viburna perridicule interseri & sociari? Præclaræ ita visæ hæ rationes doctorum virorum, ut ad hos sequendos inclinaverit animus. Classicum ordinem itaque sum amplexus, ita tamen ut contraria sententia non omnino negligeretur, & Chronologicus Ordo saltim in singulis classibus servaretur.

In sex igitur Volumina hæc universa Pisaurensis Collectio divisa est. Primo Volumini Prolegomena generalia de Collectionibus Poetarum & Carminum Latinorum, sive generalibus, sive particularibus, quæ huc usque editæ sunt, & ex quibus hanc nostram congessimus, præmittuntur. Deinde vero Prolegomena particularia de Vita, de Editionibus, de Commentariis, de Metaphrasibus singulorum Poetarum, qui in singulis voluminibus continentur, & huic primo & ceteris Voluminibus præfiguntur. Prolegomena hæc a Bibliotheca Latina Joannis Alberti Fabricii, & ab aliis auctoribus etiam, eo deficiente, petita sunt. Quæ ad alios auctores pertinent, nomen auctoris inscribunt, quæ vero ad Fabricium, quoniam pleraque sunt, brevitatis caussa nullo nomine notantur.

Tria

Tria priora Volumina, nimirum primum, secundum, & tertium, decem & septem Poetas ordine chronologico digestos complectuntur, qui majores ob molem aut famam majorem operum vocitari solent. Si eorumdem Poetarum Fragmenta aut Epigrammatia habeantur, majoribus eorum operibus subjiciuntur; omnia enim unius auctoris carmina quæcumque simul conjungi oportere judicavimus. Indicia singulorum Auctorum, qui singula Fragmenta & Epigrammatia nobis servaverunt, in fronte singulorum inscribuntur.

Volumen quartum in quatuor veluti partes commode dispescitur. Prima quidem ordine chronologico omnes minores Poetas Ethnicos continet, illos nimirum, quorum Poemata nec ad magnitudinem vel claritatem majorum adsurgunt, nec infra quinquagesimum fere versum, ad Fragmentorum & Epigrammatum parvitatem deprimuntur. Secunda Pars Ethnica carmina minora incerta complectitur, quorum nimirum vel incertus vel incertæ ætatis est auctor, & magnitudo vel claritudo magnitudini vel claritudini minorum Poetarum æquatur. Hæc vero Pars non jam chronologico ordine, quem servare incertis temporibus, quod quisque videat, pote non fuit, sed tumultuario & libito est digesta. Tertia pars eodem ordine chronologico instructos Poetas Ethnicos minimos continet, illos nimirum, quorum tantum vel divulsa Fragmenta, vel minima & paucula Epigrammatia supersunt. Singula fere hæc Fragmenta & Epigrammatia, singula pariter indicia auctorum referentium (ut habeant docti Viri, quo, si usus sit, eant consultum), improbo heu quantum per me labore conlecta, præseferunt. Quarta Pars demum continet diu desideratam, a nemine adhuc perfectam Anthologiam novam Ethnicam Latinam, nimirum minima Epigrammatia, & divulsa Fragmenta incertorum aut incertæ ætatis auctorum, ex cascis MS. codicibus Bibliothecarum omnium, ex lapidibus omnibus per universum orbem dispersis, per Viros doctos exscripta, maximo item per me labore huc congesta, singulisque indiciis auctorum, aut referentium, aut notis maxime illustrantium, insignita. Ista Pars etiam cum Chronologicum ordinem respueret, in decem tamen Classes, quarum unaquæque Epigrammatia & Fragmenta distinctam materiem exhibentia complecteretur, concinne est digesta. Mihi autem persuasum est profecto, hoc Volumen, ceteris etiam sua mole majus, fere rarissima & lectissima quæque carmina Ethnica continere, & fortasse apud quosdam pretium maximum totius Collectionis esse facturum.

Denique quintum & sextum Volumen ordine Chronologico dispositos Poetas omnes Christianos, qui rarissimi etiam sunt, & perquisitissimi jure merito esse solent, a primis Christianorum temporibus usque ad seculum sextum continent. Ad calcem Voluminis sexti adjiciuntur Christiana Carmina vel minora, vel ad incertos auctores pertinentia, sive ex codicibus sive ex lapidibus conlecta, singulis indiciis etiam referentium auctorum prædita, & quamdam fere Christianam Anthologiam suppeditantia.

Atque hic est Ordo universus, quem in hac Collectione adhibendum te adprobante putavi; ordo is quidem, qui ab aliis commendetur, improbetur ab aliis. Quid? Inquies fortasse mihi: An futuri, qui Chronologicum illum ordinem percupientes Classicum hunc reprehendant? Quid ni, amplissime Eques?

Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,

Po-

Poscentes vario multum diversa palato,

Lepidissime ajebat Horatius. Sed scin' autem, qui hi futuri? Non jam qui sapientes revera fuerint, sed qui sapientes (quæ indoctiorum est tentigo) videri cupiunt, quibus ad id assequendum nulla via reliqua est, nisi ut omnia laudanda damnent, quique proinde eadem facilitate, qua Classicum, Chronologicum ipsum ordinem, si adhibuissem, omnino fuissent damnaturi. Hos autem non morari cur non expediat?

Reliquum est de Emendatione dicere. De re autem hujusmodi, quam præstare difficillimum, hac utar moderatione dicendi, me illi anxiam quamdam & follicitam fere operam navasse; ne Typographica sphalmata exciderent, minuta & diuturna oculorum diligentia me & emendatores cavisse; ne vero Critica sphalmata relinquerentur, vel per exactiores Editiones, quas consului, vel per Criticas rationes, quas hinc inde petivi, providisse; denique hisce duabus curis me saltim effecisse, (idque factum omnino polliceor & spondeo) ut innumeris in locis Londinensem, aliquando etiam Cominianas, aliasque exactiores Editiones emendaverim. Exempli loco sit Lucretius præsertim, qui & ad imaginem priscorum verborum, & ad concinniorem sententiam juxta celebriores Editiones in Pisaurensi Collectione redactus singulis fere versibus a Lucretio Londinensis discedere comperietur. Locus Militis Gloriosi Plautini, jactantis machæram suam hostes omnes minutatim concisuram Act. I. Scen. I., longe commodius ita legitur in Pisaurensi Collectione juxta recentem paraphrasim notasque P. Lacermi:

Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus:

quam in Cominiana Editione, quæ insulsissimam hanc exprimit, & merito alienam a proposito sententiam:

Quæ misera gestit fratrem facere ex hostibus.

Plurimi alii Loci hujusmodi ubique occurrent in Pisaurensi Collectione, qui a communibus editionibus recedere videantur, quosque, Lectores hic maxime oratos velim, ne statim erroneos, sed potius a commodiori aliqua lectione, vel critico aliquo judicio consulto profectos existiment. Id eo vero impensius dico, quo certius novi, quosdam non jam doctos viros, sed de circo hariolos ex præsentibus, quæ nec satis vident, nec videre solent, absentia quoque inficetissime conjicere consuevisse. Hi autem, ne fallantur, omnino viderint.

Sed cum hæc ita sint, forsitan emendatissimum hoc opus, & absolutissimum putandum? Minime vero gentium. Fateor, immo pervideo nunc repetens, aliqua mihi, (præsertim cum publico adhuc munere distinerer,) aliqua exscriptoribus meis, aliqua emendatoribus, inexercitatis etiam artificibus aliqua excidisse, sed id etiam contendo, ea & non multa esse, & facili negotio a legentibus Doctis cognosci & sanari posse. Ceterum id mihi accidisse quis miretur, qui non tantum homo sim, Litterarum satis expers, Typographicæ vero artis omnino rudis, sed etiam qui tot libros evolvere, tot Poetas, tot carmina, tot eorum difficillima inventu indicia cognoscere, eaque omnia per Italiam & exteras regiones conradere, inde transcribere, in ordinem redigere, emendare, atque ita uno biennii tempore, tumultuario labore, inter artifices, qui urgerent, inter Typos, qui calerent, opus istud conficere sim coactus, quod plurium annorum otium & curam a quolibet etiam erudito Viro, antequam prelo subjiceretur, exposcere videbatur? Quare quis mihi vitio vertat, si, cum Pisaurensem Collectionem hanc & numero & ordi-

ordine & emendatione Poetarum ceteris Collectionibus omnibus longe antecellere iterum spondeam, pauculis deinde nævis ita distincta reperiatur, ut ad Opus absolutissimum (quod tamen desiderare, neque humanum est) adsurgere non omnino potuerit? Aut cur potius cum Horatio non quilibet dicat in arte Poetica,

Verum opere in longo fas est obrepere somnum?
Verum, ubi plura nitent in carmine, cur ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit Natura?

Aut cur etiam me cum Horatio dicentem quilibet non audiat Epi. VI. Lib. I.

. . . . . *Si quid novisti rectius istis,*
Candidus imperti: si non, his utere mecum?

Utinam vero quæ de numero Poetarum, quæ de ordine, quæ de emendatione, eadem de charta, quam adhibuisse mihi contigit, differere etiam possem. Sed enim cum hic Pisauri ex Lege Urbinatis Provinciæ non aliunde quàm a publicis chartæ vendundæ redemtoribus comparari ea possit, factum est, ut, licet magno pretio prostans, non tamen mihi semper ab illis candida & nitida, sed sæpius etiam tenuis & subobscura, quod heu nimis doleo, suppeditaretur. Quocirca cum damnum hoc Operi jam illatum averti nullo modo possit, oratos hic maxime Lectores velim, ut æqui bonique consulere id vitium, quod meum non esse quisque videat, commode in animum inducant.

Non prætermittam vero etiam, me sexto Volumini Indicem poeticum universalem Rerum & Materiarum, quæ in hac Collectione a Poetis pertractantur, satis abunde Litteratorum usui suppetentem adjecisse, sed spem, quam semper fovi, non abscondo, me, si hanc Collectionem publico favore exceptum iri videro, aliquando aliud Volumen, quo minutus Index vocabulorum omnium, & significationum etiam omnium cujuslibet vocabuli contineatur, editurum. Mihi enim in animo sedet, nisi me vota nescio quomodo fefellerint, tum alias post hanc auctorum omnium veterum Collectiones, (profecto apprime necessarias, quo tot librorum & numero & pretio & raritati consulatur,) tum vero eas etiam numeris omnibus absolutas, quoad ejus fieri poterit, in publicum aspectum lucemque prolaturum.

Sed jam finis sit. Amplissime Eques, Opus, quod suscepi, ut potui, confeci: ejus, ut licuit, rationem reddidi: illud tibi & litteratis Viris tradidi, & commendavi. De eo Judicium nunc apud vos esto; quod mihi Deus Optimus Maximus, qui me sua ope juvit, bene vertat, & fortunet. Vale.

Dabam Pisauri ex Chalcographia, Calendis Septembribus Anni Christiani MIƆCCLXVI.

INDEX

CLASSICUS POETARUM ET CARMINUM,

Prout in hac Collectione disponuntur.

VOLUMEN PRIMUM.

VOLUMEN SECUNDUM.

Libri

PARS PRIMA

Continens Poetas Ethnicos minores certos.

M. TULLII CICERONIS

VALERII CATONIS

C. PEDONIS ALBINOVANI

AULI SABINI

GRATII FALISCI

CORNELII SEVERI

M. MANILII.

GERMANICI CÆSARIS.

PHÆDRI.

L. JU-

L. JUNII MODERATI
COLUMELLÆ

PETRONII ARBITRI

A. PERSII FLACCI

SULPITIÆ

MAURI TERENTIANI

PALLADII RUTILII TAURI ÆMILIANI

Q. SERENI SAMONICI

M. AURELII OLYMPII NEMESIANI

T. CALPURNII SICULI

RUFI FESTI AVIENI

RUTILII CLAUDII NUMATIANI GALLI

MAXIMIANI GALLI

PARS SECUNDA

Continens Carmina Ethnica Minora Incertorum.

PARS TERTIA

Continens Poetas Ethnicos Minimos.

Furii

PARS QUARTA

Continens Anthologiam Ethnicam Latinam, seu Carmina minima Auctorum Incertorum aut incertæ ætatis, cum singulis indiciis Auctorum referentium.

VOLUMEN QUINTUM

CHRISTIANOS POETAS CONTINENS.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI

COMMODIANI AFRI

S. CYPRIANI.

L. CÆC. FIRMIANI LACTANTII

PUB. OPTATIANI PORPHYRII

FABII MARII VICTORINI

HILARII PICTAVIENSIS

S. DAMASI PONTIFICIS ROMANI

D. MAGNI AUSONII

S. AMBROSII

SEVERI SANCTI ENDELECHII

PROBÆ FALTONIÆ

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS

S. PAULLINI NOLANI EPISCOPI

SEDULII PRESBYTERI

CLAUDII MARII VICTORIS

TIRONIS PROSPERI AQUITANI

CLAUDIANI MAMERTI

VOLUMEN SEXTUM

POETAS CHRISTIANOS CONTINENS.

PRO-

PAULLINI PELLÆI

PAULLINI PETROCORII

C. SOLLII SIDONII APOLLINARIS

MARTIANI MINEI FELICIS CAPELLÆ

RUSTICI HELPIDII

SANCTI ORIENTII ELIBERITANI

MAGNI FELICIS ENNODII

ALCIMI AVITI

ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII

ARATORIS SUBDIACONI

DRACONTII TOLETANI

FL. CRESCONII CORIPPI

VENANTII HONORII FORTUNATI

ANTHOLOGIA CHRISTIANA,

Seu Carmina Christiana Minora, vel Incertorum Auctorum.

IN-

INDEX CHRONOLOGICUS POETARUM OMNIUM,

Qui in hac Pisaurensi Collectione digesti sunt.

POETÆ INCERTÆ ÆTATIS.

PRO-

PROLEGOMENA
DE COLLECTIONIBUS POETARUM
Sive Christianorum, Sive Ethnicorum,
HUC USQUE EDITIS.

CORpus omnium Veterum Poetarum Latinorum secundum seriem temporum digestum & quinque libris distinctum, præfixa uniuscujusque Poetæ vita, Genev. 1611. 4. 2. voluminibus, quibus continentur: Fragmenta *Livii Andronici & Q. Ennii*. *M. Accii Plauti* comœdiæ XX. Fragmenta *Cn. Nævii*, *Q. Novii*, *M. Pacuvii*, *Statii Cæcilii*, *L. Accii*, *Pub. Terentii comœdiæ VI.* Fragmenta *C. Lucilii*, *Sex. Turpilii*, *Cn. Matii*, *L. Afranii*, *Q. Trabeæ & Caii Licinii Imbricis*. Hactenus liber primus. *T. Lucretii Cari* de rerum natura libri sex. Fragmenta *L. Pomponii Atellanarum Poetæ*, *Decii Laberii*, *Q. Catuli*, *& Attæ*, *Pub. Syri*, *Porcii Licinii & C. Valerii Æditui*. *C. Valerii Catulli* Poematum & Epigrammatum liber ad Cornelium Nepotem. Fragmenta *Corn. Liciuii Calvi*, *C. Helvii Cinnæ*, *M. Furii Bibaculi*, *Pub. Terentii Varronis Atacini*, *C. Ticidæ*, *Furii Antiatis*, *& Laureæ Tullii*. Hactenus secundus liber. *P. Virgilii Maronis Bucolica*, *Georgica & Æneis* cum vita a *Donato* scripta, variisque de Virgilio testimoniis. *Q. Horatii Flacci* Odarum libri IV. Epodon liber, qui clauditur carmine seculari pro imperii Romani incolumitate. Libri duo Satyrarum. Epistolarum libri totidem, & de arte Poetica liber ad Pisones. *Fragmenta pauca T. Valgii*. *Albii Tibulli* Elegiarum libri IV. Libellus elegiarum sub nomine *Cn. Cornelii Galli*, & carmen Lyricum, quod incipit, *Lydia bella puella candida*. *Sex. Aurelii Propertii* Elegiarum libri IV. Fragmenta pauca *L. Varii*. *P. Ovidii Nasonis* Libri VI. Fastorum. Tristium libri V. De Ponto libri IV. Ibis ex edit. Andreæ Naugerii. Consolatio ad Liviam de morte Drusi. Epistolæ XIV. Heroidum. Amorum libri III. De arte amandi, totidem: libri II. de remedio amoris. Fragmentum de medicamine faciei. Nux. Somnium, Epigrammata duo, fragmentum Halieuticon. Pulex. Philomela. Metamorphoseon libri XV. Fragmenta pauca *Domitii Marsi*, *C. Germanici Augusti*, *Cæsii Bassi & Æmilii Macri*. *L. Annæi Senecæ* Tragœdiæ X. Fragmentum *C. Asinii Galli*. *A. Persii Flacci* Satyræ VI. Fragmenta *Cornelii Severi*. *M. Annæi Lucani* Pharsaliæ libri X. subjecta Jo. Sulpicii Verulani appendice, & querela de interitu Poetæ, opere nondum perfecto. Ejusdem *Lucani* Poemation ad Calpurnium Pisonem. Fragmenta exigua *Cn. Getulici & C. Pedonis Albinovani*. Hactenus liber tertius, quo volumen prius clauditur. *P. Statii Papinii* Silvarum libri V. Thebaidos libri XII. Achilleidos libri II. *Silii Italici* de bello Punico secundo libri XVII. *C. Valerii Flacci* Argonauticon libri VIII. D. *Jun. Juvenalis* Satyrarum libri V. *M. Valerii Martialis* Epigrammata in Amphitheatrum Cæsaris, Epigrammatum libri XIV. Fragmenta *Auli Sereni*. *Rufi Festi Avieni* fabulæ 42. *Alphii Aviti* fragmentum. *Alcimi Aviti* Archiepiscopi Viennensis poematum sacrorum libri V. Ejusd. de consolatoria castitatis laude ad Fuscinam sororem. Fragmenta pauca *Septimii Afri*. *T. Calpurnii Siculi Eclogæ VII.* ad Nemesianum Carthaginensem. *M. Aurelii Olympii Nemesiani Cynegeticon & Eclogæ IV.* Hactenus liber IV. *Cl. Claudiani* de raptu Proserpinæ libri III. In Rufinum libri II. In Eutropium libri totidem. De bello Gildonico liber, alius de bello Getico, in tertium, quartum & sextum consulatum Honorii, & in Mallii Theodori Consulatum panegyricum. Libri III. de laudibus Stiliconis. De Probini & Olybrii fratrum Consulatu panegyricum. In nuptias Honorii Imp. & Mariæ. Laus Serenæ uxoris Stiliconis, aliaque minora carmina & Epigrammata. *D. Magni Ausonii Burdegalensis* Epigrammata 141. Ephemeris, Parentalia, commemoratio Professorum Burdegalensium, Epitaphia Heroum qui bello Trojano interfuerunt & aliorum quorumdam. Epigrammata de XII. Cæsaribus, Ordo nobilium Urbium. Ludus VII. Sapientum. Idyllia XX. Eclogarum & Epistolarum XXIV. *Damasi* Episcopi Romani elogia de Paulo Apostolo, Agnete Martyre, Apostolo Andrea, Agatha martyre, de Felice, de nomine Jesu, de Christo, de Ascensione

 Chri-

Christi, & de cognomentis Salvatoris. *Juvenci* Historiæ Evangelicæ libri IV. *Aurelii Prudentii Clementis* Psychomachia, liber Cathemerinon, Peristephanon, Apotheosis, Hamartigenia, contra Symmachum liber, & Enchiridion historiarum Vet. & Novi Testamenti. *Pontii Paulini carmen* de Joh. Baptista, & III. Epistolæ. *Venantii Honorii Clementiani Fortunati libri IV.* poematum 1. de partu virginis, 2. de Christi Jesu beneficiis, 3. de vita hominum, 4. de certaminibus & miraculis piorum. *C. Sollii Sidonii Apollinaris*, quæ inter ejus Epistolas carmine scripta occurrunt, & Panegyrici, Epithalamia, aliaque poematia & Epigrammata. *Mauri Terentiani* de literis, syllabis, pedibus & metris carmen, in quo liber quintus atque adeo tota hæc collectio desinit.

Idem corpus Poetarum emaculatum & in duos choros sacrorum profanorumque digestum, cum notis prodiit Lugduni 1616. 4. Curante Alexandro Ficheto Jesuita, qui nomen suum tum dissimulatum prodidit in arcana studiorum omnium methodo p. 223.

Chorus Poetarum lustratus & illustratus, sive Corpus, quod *Alexandro Ficheto* S. I. curante prodiit Lugd. 1616. 4. obscœna expungit, cæterum auctius priore est, adjectis poetis *Manilio*, *Columella*, *Boethio*, *Sereno Sammonico*, *Rhemnio*, *Mario Victore*, *S. Paulino*, *Sedulio*, *Aratore*, *Prospero* Aquitanico, *Ennodio*, Idylliis *Cypriani*, *Lactantii*, *Hilarii*, *Dracontii*, fragmentisque *Senecæ* & *Petronii*: & adjuncto museo sive indice duplici Rhetorico & Poetico in omnes poetas, Kalendario item veteri Pontificio & rustico Romanorum cum Ficheti notis p. 1171. 1208. Exstat & tertia corporis Poetarum Latinorum editio A. 1627. primæ Anni 1611. vestigiis insistens.

Denique auctius longe & e melioribus editionibus expressum 2. Volum. in fol. typis nitidis, Lond. 1713. apud J. Nicholson, B. Tooke & J. Tonson, cum indice poetico Farnabiano descriptionum, imaginum, rerumque dedit Clarissimus Vir *Michael Maittaire*, atque Sereniss. Subaudiæ Duci, Francisco Eugenio dedicavit hoc titulo: *Opera & fragmenta veterum Poetarum Latinorum, Profanorum & Ecclesiasticorum.*

Volumen I.

M. Accius Plautus. Publ. Terentius. Tit. Lucretius. C. Val. Catullus. Pub. Virgilius Maro. Q. Horatius Flaccus. Alb. Tibullus. Sext. Aul. Propertius. P. Ovidius Naso. Gratius Faliscus. M. Manilius. Phædrus. Jun. Moder. Columella de cultu hortorum.

Volumen II.

L. Ann. Senecæ Tragœdiæ. Aul. Persius Flaccus. M. Ann. Lucanus. Silius Italicus. P. Papinius Statius. C. Valerius Flaccus. D. Jun. Juvenalis. M. Val. Martialis. Maurus Terentianus. Palladii Rutilii Tauri liber de insitione, ad Pasiphilum. M. Aur. Olymp. Nemesianus. Tit. Calphurnius. Dec. Ausonius. Ruf. Fest. Avieni Periegesis, ora maritima & fabulæ. Arati Metaphrasis. Cl. Claudianus. Rutilius Claud. Numatianus. C. Soll. Sidonius Apollinaris. Mart. Min. Fel. Capella. A. Manl. Torq. Sev. Boethius.

Authores quorum Fragmenta & varia quædam opuscula, ex Rob. Stephani, Petr. Scriverii, Jos. Scaligeri, & P. Pithæi collectaneis potissimum decerpta sunt.

Liv. Andronicus. Quint. Ennius. M. Acc. Plautus. Cn. Nævius. Mar. Pacuvius. St. Cæcilius. Lu. Accius. Cai. Lucilius. Sex. Turpilius. Cn. Matius. Lu. Afranius. Quint. Trabeas. C. Licinius Imbrex. Quint. Novius. Lu. Pomponius. Dec. Laberius. Quint. Catulus. Quint. Atta. Pub. Syrus. Por. Licinius. Val. Ædituus. C. Licinius Calvus. C. Helvius Cinna. M. Furius Bibaculus. P. Ter. Varro Atacinus. C. Ticida. Furius Antias. Laur. Tullius. T. Valgius. Lu. Varius. Dom. Marsus. Cæs. Bassus. Æm. Macer. C. Rabirius. C. Asin. Gallus. Corn. Severus. Pomponius Secundus. Cn. Getulicus. Sex. Hæna. C. Pedo Albinovanus. Volc. Sedigitus. Sentius Augur. Aul. Serenus. Septimius Afer. M. Ter. Varro. Titinius. Suevius. Albinus. Alphius Avitus. Ilius. C. Granius. Memor, al. Memmius. C. Julius Cæsar Strabo. Sempronius Gracchus. Varius. Cil. Mæcenas. P. Pomponius Secundus. Rutilius Geminus. Incerti Tragici. M. Tull. Cicero. Germanicus Cæsar. Seneca Philosophus. Petronius Arbiter. Petronius Venusianus. Petronius Antigenides. Petronius Hilarius. Petronius Levita. Alcimus. Eugenius. Evantius. Q. Cicero. Pentadius. P. Virgilii

Juve

Juvenilia, &c. P. Ovidius. Incerti Auctoris Moretum. Val. Cato. Incerti Auctoris Copa. M. Ann. Lucani ad Pisonem. Q. Serenus Sammonicus. Incerti Auctoris Phœnix. Marcellus. Ruffinus de metris. Prisciani Periegesis. Cœl. Symposius.

Poetæ Ecclesiastici.

Q. Sept. Flor. Tertullianus. Cæc. Cyprianus. Juvencus. Hilarius. Marius Victorinus. Ambrosius. Cl. Marius Victor. Damasus. Aur. Prudentius Clemens. Proba Falconia. Sedulius. Epigramma ex Barthii X. 9. Adversar. Liberii & Belisarii de Sedulio acrostichides. Honorii I. Pontif. Max. de Apostolis CHristo ascendente obstupescentibus. Alcimus Avitus. Venantius Honorius Fortunatus.

Ad calcem subjiciuntur.

Omissi.

Cornel. Gallus Maximianus. L. Apulejus.

Hæc leguntur in *Virgilii Catalectis* Ven. 1472. 1484. fol. Paris. 1500. fol. apud Jo. Parrum & Jo. de Confluentia, & apud Aldum Anno 1517. 8. atque ad calcem editionum Virgilii Antvverp. 1561. & 1575. fol. & Lugd. 1555. 1581. 12. & sub titulo appendicis Virgilii cum notis Jos. Scaligeri & Frid. Lindenbrogii prodierunt Lugd. Bat. 1595. & 1617. 8. & cum prædictorum notis leguntur etiam in luculenta edit. Virgilii Masviciana Leovard. 1717. 4. licet pauca genuina Virgilii poemata contineant, & pleraque ex iis fere constat non esse tanti auctoris.

Cornelii Severi Ætna, & carmen sive fragmentum in necem M. Tullii Ciceronis. Moretum. Diræ Valerii Catonis. Priapeja. C. Pedonis Albinovani elegia in obitum C. Mæcenatis. Ejusdem Pedonis elegia perquam elegans ad Liviam Augustam de morte Drusi Germanici per Oceanum septentrionalem. M. Annæi Lucani Panegyricum Carmen ad Calpurnium Pisonem. C. Petronii Arbitri de mutatione Reip. Romanæ. Vita Virgilii versibus edita a Foca Grammatico. Ejusdem Focæ, Modestini JCti, & C. Sulpitii Apollinaris, aliorumque Scholasticorum Poetarum in Virgilium, & librorum Virgilianorum argumenta. Duodecim Poetarum scholasticorum, Volmadi, Euphorbi, Juliani, Hilasii, Palladii, Asclepiadii, Eusthenii, Pompejani, Maximiani, Vitalis, Basilii & Asmeni argumenta in Æneidem, aliique lusus Poetici.

Denique Josephus Scaliger in Appendice Virgilii exhibuit etiam una cum castigationibus suis *Catalecta veterum Poetarum* in *duos* a se digesta *libros*, in quibus præter plurima innominatorum, occurrunt Epigrammata latina aliaque poematia minuta vel fragmenta Q. Ennii. M. Terentii Varronis. P. Terentii Varronis Atacini. Puppii. M. Accii Plauti Sarsinatis. C. Nævii. M. Pacuvii. Domitii Marsi. C. Cæsaris Germanici. M. Tullii Ciceronis. Q. Ciceronis. P. Virgilii Maronis. Furii Bibaculi. C. Petronii Arbitri. Afranii. C. Laberii. Porphyrii Poetæ. Porcii Licinii. Q. Catuli. L. Apuleji. Gallieni Imp. Val. Æditui. C. Plinii Cæcilii Secundi. C. Cæsaris Octaviani Augusti. Laureæ Tullii. M Val. Martialis. C. Helvii Cinnæ. P. Syri. L. Pomponii. L. Manilii. Ablabii Cos. Julii Flori. Hadriani Imp. C. Julii Cæsaris dictatoris. C. Cassii Severi Parmensis. C. Val. Catulli. A. Septimii Severi Falisci. C. Volcatii Sedigiti. Sentii Augurini. Pollucis. Citerii Sidonii Syracusani. Sulpitii Servasti junioris. C. Julii Solini & Romanæ Sapphus Sulpiciæ.

Fragmenta veterum Poetarum Latinorum, Accii. Valer. Æditui. Alphei Aviti. Albini. Afranii. Petronii Arbitri. Bassi. M. Furii Bibaculi. C. Licinii Calvi. Cæcilii Statii. Q. Catuli. C. Helvii Cinnæ. Ennii. Furii. A. Galli. Corn. Galli. Getulici. Decimi Laberii. Laureæ Tullii. Porcii. Licinii. Livii Andronici. Lucilii. Æmilii Macri. Domitii Marsi. Cn. Matil. Nævii. Pacuvii. C. Pedonis Albinovani. L. Pomponii. Septimii. Publii Syri. A. Sereni. Corn. Severi. Svevii sive Succii. C. Ticidæ. Titinnii. Trabeæ. Turpilii. T. Valgii. Varii. M. Varronis. Varronis Atacini. Hæc a Rob. Stephano & Henrico filio collecta digestaque prodierunt Paris. 1564. 8.

Fragmenta Veterum Tragicorum Latinorum post Stephanorum & Martini Delrionis industriam diligentius collecta a Petro Scriverio, cum præmissis auctorum, qui Tragicos laudant, testimoniis, & subjectis castigationibus, notisque uberioribus Gerh. Jo. Vossii Lugd. Bat. 1620. 8. Notæ Vossii in fragmenta veterum Tragicorum recusæ in ipsius operibus junctim editis Amst. 1703. fol. tomo quarto.

Occurrunt in hac collectione fragmenta Livii Andronici. Q. Ennii. Cn. Nævii. M. Pacuvii. L. Accii. Versus Tragici interprete M. Tull. Cic. Fragmenta Ilii ex Tragœdia Theutrante, C. Cranii (Graji vel Gracchi) ex Peliadibus, Memoris vel Memmii ex Hercule, C. Jul. C. Strabonis ex Adrasto, Sempronii Gracchi ex Atalanta & Thyeste, C. Cilnii Mæcenatis ex Octavia & incerta Tragœdia, Ovidii Nasonis ex Medea, Pomponii Secundi ex armorum judicio, Atreo, & Tragœdiis incertis, Rutilii Gemini ex Astyanacte.

Denique leguntur fragmenta incertorum tragicorum, & pars Tragœdiæ Medeæ quam Virgilianis versibus expressit Osidius Geta.

Epigrammata vetera, quorum pleraque nunc primum ex antiquis codd. & lapidibus, alia sparsim ante hac errantia, jam undecumque collecta, emendatius vulgata, distinctaque in libros IV. quorum 1. ad Sacra & mores spectantia. 2. Elogia. 3. Epitaphia & tumulos. 4. Miscellanea & omissa complectitur. Paris. 1590. 12. apud Dionysium Durallium; & Lugduni sumtu Genevensis typographi Jacobi Chovet 1596. 8. ex Bibliotheca & cum emendationibus P. Pithœi. Nomina auctorum, quæ Epigrammatis in ista collectione (dubia non raro fide) præfiguntur, hæc sunt: Ablavii Cos. Albii Tibulli. Alcimi Alcinoi. Asclepiadii. A. Septimii Sereni. Asmeni. Avieni. Basilii. Callimachi. C. A. Romuli. C. Cæcilii Plinii Secundi. Cœlii Firmiani Symphosii. C. Cassii Parmensis. C. Cilnii Mæcenatis. C. Helvii Cinnæ. Citerii Sidonii Syracusani. C. Julii Cæsaris. C. Licinii Calvi. C. Nævii. Cornelii Celsi. Cornelii Severi. C. Silonis. C. Sulpicii Apollinaris Carthaginiensis. D. Laberii Mimi. Epicteti. Domini Evantii sive Eugenii. Eucheriæ Poetriæ. Euphorbii. Euriali Morani. Eusebii. Eusthenii. Focæ Grammatici. Furii Bibaculi. Gerberti. Germanici Cæsaris. Hadriani Imperatoris. Hilasii. Juliani. Julii Flori. L. Annæi Senecæ. L. Apuleji. Laureæ Tullii. C. Lucilii. M. Annæi Lucani. Maximiani. Julii Modesti. M. Pacuvii. M. Terentii Afri. M. Tullii Ciceronis. M. Valerii Martialis. Palladii. Pentadii. Pompejani. Porphyrii Poetæ. Porcii Licinii. P. Ovidii Nasonis. P. Syri mimi. P. Virgilii Maronis. Pulicis. Puppii Poetæ. Q. Aurelii Symmachi. Q. Catuli. Q. Ennii. Regilani. Rufi Festi Avieni. Sex. Aurelii Propertii. Sulpiciæ. Sulpicii Luperci Servasti junioris. Tullii Marci. Valeriani. Val. Catonis Grammatici. Varronis Terentii & Atacini. Vitalis Mimi. Volcatii Sedigiti. Vomani sive Vovianii. Poematia vetera cum Epigrammatibus istis ab eodem Pithœo collecta & emendata, hæc sunt. Q. Ennii Phagesiorum Fragmentum. C. Laberii Mimi Prologus. P. Virgilii Maronis Culex. Ejusdem Ciris. Elegia ad Valerium Messalam. Cornelii Severi Ætna. Incerti Moretum. Valerii Catonis Diræ. C. Pedonis Albinovani, Elegia de morte Drusi Neronis. Ejusdem duæ Elegiæ in obitum Mæcenatis. Ejusdem de Navigatione Germanici Fragmentum. Q. Ciceronis de XII. Signis Zodiaci. P. Ovidii Nasonis Halieuticon Fragmentum. Gratii Cynegeticon, M. Annæi Lucani Catalecton de laude Pisonis. C. Julii Solini Polyhistoris Fragmentum Ponticon. Sulpiciæ Poetriæ Satyra. Q. Sereni Sammonici de Medicina Carmen. M. Aurelii Olympii Nemesiani Cynegeticon. Ejusdem Eclogæ Bucolicæ IV. T. Calpurnii Siculi Eclogæ VII. P. Optatiani Porphyrii ad Constantinum Imperatorem Panegyricus. Phœnix Elegia incerti auctoris. Marcelli Viri illustris de medicina Carmen. Rufi Avieni descriptio Orbis Terræ. Ejusdem Oræ maritimæ descriptio. Ejusdem Æsopicæ Fabulæ. Licentii ad Augustinum præceptorem Carmen. Rutilii Numatiani Itineraria duo. Prisciani Periegesis. De ponderibus & mensuris libellus. Incerti auctoris de Astronomia Fragmentum. Cœlii Firmiani Symposii Ænigmata centum. Elegia Cornelii Galli. Ejusdem Epigrammata tria. Maximiani Etrusci Elegiæ VI. Incerti Scriptoris in laudem Solis. Fabula Pasiphaes. Severi Rhetoris Carmen bucolicum. Vespæ judicium Coci & Pistoris. Domitii Marsi Octastichon.

Fragmenta quædam veterum poetarum, ab aliis præterita vel minus emendate posita, una cum opusculis suis, sive Antiquitatum e sacris profanarum specimine vulgavit vir doctiss. & humaniss. Theodorus ab Almeloveen Amst. 1668. Ubi habes quædam Accii, Ælii, Afranii, Attæ, Cæcilii, Licinii, Calvi, Cornuti, Domitii, Ennii, Hostii, Laberii, Lævii, sive Lelii, Livii Andronici, Æmilii Macri, Mariani, sive Marini, Mummii, Nævii atque Novii, Pacuvii, Pomponii, Porcii, Suecii, sive Suevii, Titinnii, Valgii, Vari & Volcatii. Idem Cl. Almeloveenius

Epi-

Epigrammata & poemata vetera ad exemplum P. Pithœi ex Scriptis post Pithœum demum vulgatis Reinesii, Sponii, Salmasii, Barthii, aliorumque collegit, & inter amœnitates suas Theologico Philologicas vulgavit ibidem 1694. 8.

Errores Venerei sive Petronii Arbitri Appendix, Varia Erotica, aliaque poemata & Epigrammata incertorum auctorum complectens, quæ a P. Pithœo editioni Petronii Patissonianæ A. 1587. primum subjecta, deinde juxta edit. Lugdun. Frellonianam & Simonis Abbes Gabbemæ a Mich. Hadrianide exhibita ad calcem Petronii, quem cum variorum animadversionibus elegantissime excudi curavit Amstelod. A. 1687. 8. Priapeja. Pervigilium Veneris. Epigrammata quæ pertinent ad Valerium Æditūum, Porcium Licinium, Q. Catulum, C. Cæsarem Octavianum Augustum, C. Cilnium Mæcenatem, Gallienum Imperatorem, L. Pomponium, Asinium Gallum, P. Virgilium Maronem, C. Plinium, L. Apulejum, Petronium, Afranium, Alcimum, Claudium Claudianum, Licinium Calvum, Regianum, Sentium Augurinum, & incertos. Fabula Pasiphaes. L. Apuleji Ἀνεχόμενος. Ausonii Cento nuptialis. Ejusdem, Rosæ Elegia.

Anthologia Latina Petri Burmanni secundi Amsteledami 1759. Volumen primum in tres libros dividitur. Primus liber continet Epigrammata & Poematia fere 117. ad Deos, Deasque, Heroes, Heroidasque pertinentia. Liber secundus continet Epigrammata & Poematia fere 268. ad Viros illustres pertinentia. Tertius liber continet Epigrammata & Poematia 293. exornativa, moralia, amatoria. Plurima inedita hæc sunt Epigrammata & Poematia, cetera omnia tum e lapidibus tum ex omnibus collectoribus petita magna industria sunt. Volumen secundum, auctore defuncto pridem vita, non ultra expectandum.

Denique Franciscus Maria Bonada edidit & ipse Anthologiam Latinam e lapidibus collectam Romæ 1751. duobus tomis, notis ubique illustratam.

Poetarum veterum Ecclesiasticorum opera Christiana & operum reliquiæ ac fragmenta post συναγωγὴν Aldinam 1502. 4. & Basileensem 1541. diligentius collecta, recensita & notis illustrata a Georgio Fabricio Basileæ 1562. 4. In hoc volumine nulla habita ratione temporis quo scriptores vixerunt, continentur. Aurelius Prudentius Clemens, ejusque Psychomachia, Cathemerinon, Peristephanon, Apotheosis, Hamartigenia, libri duo contra Symmachum, Q. Septimius Florens Tertullianus, Libri adversus Marcionem, Liber de judicio Domini, Expostulatio ad Senatorem, de Jona & Ninive. Cæcilius Cyprianus, Genesis, & Sodoma. Hilarius Pictaviensis, Genesis. Claudius Marius Victor, Genesis, Epistola ad Salomonem Abbatem. Dracontius Toletanus, Hexaemeron Liber primus. Divus Ambrosius Hymni septem. Alcimus Ecdicius Avitus, Libri quinque de mundi origine, Liber ad Fuscinam Sororem. Fabius Marius Victorinus Afer, de Fratribus Machabæis. Juvencus Presbyter, Libri quatuor Historiæ Evangelicæ. Cœlius Sedulius, Libri quatuor Operis Paschalis. Arator Subdiaconus, Libri duo Historiæ Apostolicæ, Tiro Prosper Aquitanus, Liber Epigrammatum, Carmen de libero arbitrio, Anacreontici ad Conjugem. Venantius Honorius Clementianus Fortunatus, Libri XI. Poematum, Libri quatuor de vita B. Martini. Drepanius Florus, Carmina. Pontius Meropius Paulinus, pauca carmina. Amœnus, Enchiridion. Rusticus Elpidius, Tristicha. L. Cœlius Lactantius Firmianus, Carmen de Domini Passione. Victorinus Pictaviensis, Carmen de Jesu Christo. Merobaudes Hispanus, Carmina. Damasus Pontifex, Elogia XI. Claudianus Mamertus Carmen. Columbanus Hibernus, Epistola. Auctor incertus, de Bebiani Baptismo.

Plurima horum Carminum Christianorum, inserta etiam sunt in Bibliothecis Patrum, sive Scriptorum Ecclesiasticorum Collectionibus.

DE M. ACCIO PLAUTO.

Umbro Sarsinate. (*a*)

I. MAccius a pedum planitie sive πλατύτητι initio *Plotus*, postea Plautus (*b*) est dictus, patria Sarsinas ex Umbria, lepidissimus Poeta Comicus. A temporibus belli Punici secundi floruit, ingenio magis dives quam opibus, ita ut ad molas manuarias (*c*) se locare coactus sit pistori. Fatis concessit Romæ cum Terentius vix novennis esset Anno U. C. DLXX. (*d*) ante Christum natum CLXXXIV. P. Claudio & L. Porcio Coss. Plautum *ad exemplum Siculi properare Epicharmi* scripsit Horatius, (*e*) non tam quod ejus fabulas expresserit, quam quod ut ille Græcas, sic hic Latinas Comœdias cum singulari laude composuerit. Quintiliani tamen judicio X. 1. in Comœdia maxime claudicant Latini, nec comparandi Græcis sunt, licet Varro dicat Musas, Ælii Stilonis sententia, Plautino sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent: licet Cæcilium veteres laudibus ferant; licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur, quæ tamen sunt in hoc genere elegantissima, & plus adhuc habitura gratiæ, si intra versus trimetros stetissent. Sane Muretum si audimus lib. XVI. cap. 13. Var. Lect. cui acutissimus Burmannus ad Quintilian. pag. 913. assentitur, si Plautino ore loquerentur Musæ, meretricio sæpius quam virginali more locutæ essent, & plebejo quam honesto. In Rabani Mauri libro II. de arte Grammatica T. 2. Opp. pag. 46. edit. Colon. 1627. fol. Horatio teste laudato afferuntur hi versus.

Dicitur & Plautus vexisse poemata thespis
Quæ canerent agerentque infecti faucibus ora.

Sed ex Horatii arte poetica v. 276. obvium erat emendare:

Dicitur & plaustris vexisse poemata Thespis.

Eadem pagina apud Rabanum; *Poetæ primi Comici, Susfurim, Bullus & Magnes.* Lege *Susarion, Mullus, & Magnes*, ex Diomedis lib. III. pag. 486. Sequitur apud Rabanum: *Secunda ætate fuerunt Aristophanes, Eupolis & Horatius* (legge *Cratinus*) *qui & principum vitia insectati acerbissimas comœdias composuerunt. Tertia ætas fuit Menandri, &. Phili* (fortasse *Philippidis*) *& Philemonis, qui omnem acerbitatem comœdiæ mitigaverunt, atque argumenta multiplicia græcis erroribus* (Diomedes, *autoribus*) *secuti sunt. Ab his Romani fabulas transtulerunt, & constat apud illos primo Latino sermone comœdiam Libæum* (lege *Livium*) *Andronicum scripsisse.* Corruptissimus etiam locus apud eundem Rabanum pag. 47. *Cujus planipedis Acta togatarum scriptor ita in ædilicia fabula meminit: daturinest Scaurus exultat planipes.* Lege ex Diomede pag. 487. *Cujus planipedis* (sive Mimi) *Atta togatarum scriptor ita in adilicia fabula meminit: daturin' estis aurum? exultat planipes.* S. Hieronymus Epist. 101. ad Pammachium de optimo genere interpretandi: *Terentius Menandrum, Plautus & Cacilius veteres Comicos* (Græcos) *interpretati sunt. Numquid hærent in verbis? ac non decorem magis & elegantiam in traslatione conservant?* Rufinus eidem Hieronymo objicit, quod in Monasterio Bethlehem pueris ad discendum Dei timorem sibi traditis, Maronem suum, Comicosque Plautum & Terentium, ac Lyricos & Historicos auctores exposuit. Nimirum non putavit timori Dei adversum esse Hieronymus, efficere, ut lingua Græca & Latina, & suavitates atque elegantiæ, quæ in Ethnicorum libris exstant, non fugerent Christianos, & ab illis intelligi, atque in usum verti possent. Nihilominus majus merito studium idem posuit in Christi fide & obsequio teneris animis instillando.

II. Exstant ex ipsis Comœdiis, quarum CXXX. ætate Gellii sub Plauti nomine circumferebantur, ut ipse auctor est libro & capite tertio Noctium Atticarum, hæ *viginti*, ordine fere literarum a Grammaticis digestæ, ad evolvendi, ut credibile est, facilitatem. Plauti quas habemus Comœdias collocatas ordine literarum a *Prisciano* putant, qui *Acrosticha* singulis Comœdiis præmissa (*f*) ad

(*a*) Arnoldes Pontacus ad Eusebii Chron. p. 462.
(*b*) Festus in *Ploti*.
(*c*) Hieron. Chronico, & Gellius III. 3. qoi e Varrone refert binas illum fabulas Satyrionem & Addictum & tertiam, cujus nomeo non adscripsit, io pistrino composuisse. Apud Minociom quoque Felicem cap. 14. *Plautinæ prosapiæ hominem* pro pistore poni observant Viri docti. Utrum vero, quod in trusatili mola asinorum veluti vicem gesserit Plaotos in pistrinis versatilibus molentiom, ideo *Asinii* cognomento veniat io quibusdam libris, in medio relinquo.
(*d*) Cicero Bruto c. 15. Apud Vossium de Poetis latinis, etiam in nova Operum editione in fol. perperam excusus Urbis annus CIↃ. Lxxv.
(*e*) Horat. lib. 2. Epist. 1. v. 58.

(*f*) Vide infra.

ad eundem referunt, quod tanquam incertum & non magnæ rei relinquo.

1. *Amphitruo*, in qua post actus IV. scenam 2. inserti sunt a recentiore manu versus CLXXXII. *Amphitruo* Tragico-comœdia dicitur a Luctatio ad Statii 4. Thebaid. v. 47. Versus CLXXXII. sive scenas tres *Amphitruoni* post Actus IV. scenam 2. a recentiore manu adjectas, perperam pro genuinis Plauti habuerunt Pylades Brixianus aliique. In Plauto Taubmanni ad calcem voluminis rejecti leguntur, pag. 1271. seq. A Plauti dictione abire, magisque tumentia esse, & vetera licet, tamen omnino sequioris ævi adjectamenta notat Vossius lib. 1. de vitiis sermonis cap. 27. In Plautinis suis exemplaribus non reperiri testatur Jac. Mosantus Briosius pag. 105. Epist. Amphitruonem Plauti Hispanice vertit D. Villabolos, Hispali 1574. 8. Imitatus est in Amphitruone suo Jo. Baptista Poquelinus Molierius, ac Balio judice longe post se reliquit. Imitatus etiam est Italus Poeta sive Bocacius sive alius in dramate cui titulus: *Gieta, e Birria*. Vide Diarium Venetum, Giornale de' letterati d' Italia Tom. VI. p. 236.

2. *Asinaria* ex ὀνάγρῳ Demophili Comici Græci expressa. *Asinariam* Plauti imitatus est, & ad sacrum argumentum de Saule filiam Davidi dote cruenta præputiorum Philistæorum despondente deflectit *Jo. Burmeisterus*. Luneb. 1625.

3. *Aulularia* sic dicta ab aulula sive olla Euclionis. Extremam hujus dramatis partem supplevit & adtexuit *Antonius Codrus Urceus*, Professor Bononiensis, qui clarebat sub Sigismundo & Friderico III. Imp. Aliud brevius supplementum legitur in editione Plauti Lugdunensi, quam dedit Gryphius, in Coloniensi Gyberti Longolii, tum in Pareana, & aliis recentioribus. Alia denique ex ingenio adornarunt Joach. Camerarius & Georgius Reimannus Leibschutz. Jamque olim Plauti Aululariæ alienos versus insertos fuisse colligas e Plinii XVIII. 1. Aululariam seorsim illustravere Steph. Riccius, Mauritius Sydelius &c. *Aululariam* versibus Germanicis ut illa ætate rudibus reddere non dubitavit quidam *Joachimus Greff*, ZWickaviensis, Magdeburg. 1535. 8. Sed meritam ingenii laudem ætate nostra tulit *Molierius* (*g*) Comicorum Gallicorum princeps, qui ex Aulularia Plauti *Avarum* suum expressit amœnissima imitatione. Supplementum Aululariæ nescio an diversum ab editis, de quo Goldastus in literis MSS. ad Johannem Meursium XI. Kal. Nov. 1604. *supplementum Aululariæ illud quære, quod Camerarius ait apud Georg. Fabricium vidisse, non quod abs te* (*b*) *editum. Numquid super eo aliquid ex Scaligero? tenta, & vale mi Meursi, ac amicitiam nostram fove*. Camerarii verba sunt: *Noster quidem Fabricius annotarat quædam Romæ reperta, quibus supplerentur hæc deficientia, sed ne illa quidem satis Plautina, neque causa, cur adjici vellemus, visa fuit:* Sane præter illud supplementum versuum CXXII. quod *Codro Urceo* (*i*) Professori Bononiensi debemus, quodque incipit: *quod non habeo. LI. feram, Velis nolis cum te quadrupedem stringere*. Exstat aliud brevius XXVIII. versuum, quod incip. *Quid hic quondam pervicus addit?* quod ante *Meursium* variæ Plauti editiones exhibuerant, ut Simonis Carpentarii Parisiensis, Lugdunensis Gryphii, Gyberti Longolii Coloniensis, & Hervagii Basileensis, neque aliud a Camerario innui suspicor. Eo puto etiam pertinere quod legas in Pithœanis, *il y a quelque chose au Plaute de Gryphe, qui n' est pas aux autres*. Præter hæc duo exstat etiam supplementum recentius versuum CCLXXV. *Martino Dorpio* (*k*) auctore, cujus initium: *Non feram, carnifex*. Nec non aliud *Joachimi Camerarii* ipsius: aliud item *Georgii Reinmanni Leibschutz*, Professoris Regiomontani. Prodiit separatim Plauti Aulularia cum Urcei supplemento Daventriæ 1512. 4. & Argentorati 1514. 4. & adjuncto altero longiore Martini Dorpii, Antuerp. 1537. 8.

4. *Captivi*, de qua Comœdia sua Auctor ipse, Prologo.

Non pertractate facta est, neque item ut ceteræ,

Ne-

(*g*) Molierius *Plautus nostri sæculi* vocatur a clariss. Burmanno p. 91. ad Petronium.

(*b*) In Meursii curis Plautinis Lugd. Bat. 1599. Confer Plautum Taubmanni p. 1279.

(*i*) Codrus Urceus lepidi vir ingenii obiit Bononiæ A. 1500. ætat. 54. cujus vita scripta a Bartholomæo Blanchino exstat ad calcem Urcei operum junctim excusorum A. 1540. De eodem consulendus Bernardus Moneta in observationibus Gallice editis ad Menagiana T. IV. p. 150. seq. & Memoriarum litetariarum scriptor, editarum Gallice A. 1716. 8. Tom. 1. pag. 331. seq.

(*k*) Martinus Dorpius vir egregius & amicus Erasmi in flore ætatis extinctus Lovanii A. 1525. De eo Valerius Andreas in Bibl. Belgica & in Athenis Belgicis Franciscus Swеertius. Rich. Simon T. 1. Bibl. selectæ p. 88. Jo. Clericus Bibl. selectæ T. V. p. 210. seq. &c.

Neque spurcidici insunt versus immemorabiles.

Et in calce dramatis:

Spectatores, ad pudicos mores facta hac fabula est.

Hujusmodi paucas Poetæ reperiunt Comædias.

Ubi boni meliores fiant. ——————

Captivos Plauti Joach. Camerarius putabat intercidisse; huic autem quæ ætatem tulit Comœdiæ titulum fuisse *Captivi duo*. Illam eleganti prosa Gallica nuper donavit præstantiss. Vir Petrus Costeus Paris. 1713. & Amstelod. 1616. 8. Gallice & Latine cum notis. De spatio temporis, quod ad actionem hujus dramatis requiritur, num ad leges theatri sit exactum, vide si placet Anonymi Criticas Observationes, quæ editæ sunt in Historia Critica Reip. litterariæ celeberrimi Massoni Gallice edita T. XIII. p. 1. & laudati Costei Epistolam in Novellis Reip. litterar. A. 1716. pag. 464. Memoriis Trevoltinis A. 1716. Jul. p. 1388. & A. 1717. p. 317. Historia Critica Reip. literar. Tom. XIV. pag. 56. Dallische Nachlese der Neven Bibliothec. V. pag. 404.

5. *Curculio*, quod est nomen parasiti impositum a verme, qui frumentum exedit, unde jocus Ausonii Epist. XXII. *Tota illa familia hominis literati non ad Ciceronis frumentariam* (3. in Verrem,) *sed ad Curculionem Plauti pertinebit*.

6. *Casina*, pro quo nomine *Canissam* malebat Sam. Petitus II. 19. Misc. sed infelici conjectura, ut docuit Sam. Bochartus parte I. Hierozoici II. 55. Vide etiam si placet Guil. Canterum VII. 22. Nov. lect. Johannes Meursius in mantissa ad librum de luxu Romanorum cap. 17. Casinam dictam conjicit a *casu* sive sorte; translata enim est de Græco Diphili dramate, quod inscribebatur κληρούμενοι sive sortientes. Festo in *remiligines* hæc Plauti fabula laudari videtur sub titulo *Patinæ* sive *Patinariæ*. Confer Casinam IV. 3. 7. De *Casina* Plauti, ejusque latranti nomine adeundus etiam Desiderius Heraldus animadversionibus in Salmasii observationes ad Jus Atticum & Romanum lib. 2. cap. 17. p. 189. seq. qui tamen non persuadet, cum apud Plautum *latrata* pro *latranti nomine* scribendum conjicit, quod Casinam omnes latrarent, scilicet, hoc est poscerent & super qua sortitiones fierent.

7. *Cistellaria*.

8. *Epidicus*, auctori suo præ cæteris probata. Vide Bacchides II. 2. 36. Hanc separatim illustravit Andreas Wilckius, Erfurt. 1604. 8.

9. *Chrysalus* sive *Bacchides*. Prologus ac scenæ primæ initium a Lascari repertum est Messinæ in Sicilia; ab aliquibus tribuitur Francisco Petrarchæ. Exstat in editione Plauti Longoliana Coloniensi, atque inde etiam in aliis.

10. *Phasma* sive *Mostellaria*, sic dicta a *Mostella* sive monstro ædes infestante.

11. *Menæchmus*, cujus Dramatis uti Pœnoli quoque Italicam translationem vide editam Venetiis 1526. 8. In *Menaechmos* lepida exstat Angeli Politiani præfatio inter ejus Poemata in Operibus Politiani & Tom. 2. Delic. poetar. Italorum pag. 363. Menæchmi Plauti & Miles gloriosus Hispanice versi prodiere A. 1555. forma minore. Militem Italica prosa reddidit Cœlius Calcagninus.

12. *Pyrgopolinices* sive *Miles gloriosus*.

13. *Mercator*, translata ex ἐμπόρῳ Philemonis Comici Græci. In hac quoque post Actus IV. scenam quintam bene multi versus adsuti sunt a recentiore manu, nec non & versus undecim præmissi scenæ III. Actus V.

14. *Pseudolus*. Cicero Catone Majore c. 14. *Quam gaudebat bello suo Punico Nævius, quam Truculento Plautus, quam Pseudolo!*

15. *Pænolus*, qui & *Patruus*, & *Phagon*. Punica in hoc dramate occurrentia, quæ parum a puritate Hebraismi abesse affirmat Josephus Scaliger Epist. CCCLXII. & Hebraicis literis in sua Plauti editione descripsit Pareus, illustraverat Josephus Scaliger ad fragmenta Græcorum p. 32. Salmasius Epist. XVIII. Thom. Reinesius de lingua Punica c. XII. Sed maxime Sam. Petitus lib. III. c. 1. 2. 3. eoque felicius Bochartus II. 6. Chanaan, & Jo. Clericus Vir Cl. Tomo IX. Bibl. Universalis p. 256. qui rhythmos esse docet, quod subodoratus quoque fuerat Jo. Seldenus prolegom. de Diis Syris c. 2. Vide præterea si lubet Hugonem Grotium Epistola CVI. ad Gallos (collectionis majoris CCLVII.) Brianum Waltonum apparatu ad Biblia Polyglotta prolegom. II. num. 6. seq. Stephanum le Moyne ad Varia Sacra p. 112. Jo. Christoph. Wagenseilium in telis igneis Satanæ retusis p. 411. Jo. Braunium Virum Cl. in selectis sacris p. 484. & Valentinum Ernestum Loescherum de caussis linguæ Hebrææ

p. 31. Post actus postremi scenam sextam Jo. Sambucus e MSto Codice aliam subjunxit, quam in manu exaratis libris reperit etiam Justus Lipsius V. 19. Antiq. Lect. De Punicis in Plauti *Pœnolo* videndus etiam Is. Casaubonus in Casaubonianis editis nuper a Joanne Christophoro Wolfio, pag. 121. Athanasius Kircherus in prodromo Copto pag. 179. Bernardus Aldrete in Antiquitatibus Africæ & Hispaniæ Hispanica lingua vulgatis p. 207. Antonius Bynæus de Natali Christi pag. 102. & Olaus Rudbeckius T. 3. Atlanticæ pag. 731. seq. Ad dialectum Aramæam refert Georgius Henricus Saphunius in commentatione erudita ad Plauti Punica, quam edidit Lipsiæ 1713. 8. Vide Acta Eruditorum T. V. supplementi pag. 421. Specimen divinationum suarum in Pœnulum Plauti memorat Thomas Erpenius Epistola ad Casaubonum, quæ inter Casauboni Epistolas pag. 661. legitur edit. novæ in fol. Linguam Punicam in hodierna Melitensi superesse, specimine linguæ Punicæ Marpurgi A. 1418. 8. edito demonstravit vir exquisitæ eruditionis & præclari ingenii vir Jo. Henricus Majus, filius, humaniorum litterarum in Gissensi Academia dignissimus Professor.

16. *Persa*.

17. *Rudens*, quo titulo perinde ut Trinummo & Truculento non expleri indicationem argumenti disputat Julius Cæsar Scaliger p. 766. Poetices. *Rudentem* Anna Daceria, quæ eleganti illam fabulam veste Gallica induit, inscribit *Felix Naufragium*. Eam e Diphilo Plautus transtulit, fortasse ex ejus *ἀνχπω ζομένοις*.

18. *Stichus*. In hac fabula leguntur loca bina, quæ e *Nervolaria* Plauti producit Festus in *Nasiterna*, & *Osculana*: forte quod Plautus similes versus in diversis quandoque adhibuit Comœdiis. Sane quæ e Nervolaria tum apud Festum, tum apud alios plura leguntur, in Sticho frustra quæras.

19. *Trinumus*, quam separatim illustravit in Plauto Philologo Critico *Henningus Succovius*. Julio Cæsare Scaligero judice rectius fecisset Plautus, si *Thesaurum* inscripsisset. *Trinumum* ex Philemonis comici Græci *Θησαυρῷ* expressum constat. *Henningi Succovii* commentarius in Trinumum vidit lucem Francof. 1643. 8.

20. *Truculentus*, cæteris depravatior hodie exstat, etsi ut supra in Pseudolo dixi, Plauto ipsi hoc drama suum mire placuit.

III. Ætatem igitur tulerunt (præter unam *Vidulariam*) Comœdiæ Plauti Varronianæ omnes, sive XXI. illæ, quas *Varro in libris de Comœdiis Plautinianis* consensu omnium pro genuinis habuit teste Gellio III. 3. Vidularia quoque exstitit olim in antiquissimis membranis Palatinis, in quibus ejus titulum post Truculentum observarunt Viri docti, sed fabula ipsa desiderabatur, quam plus simplici vice in testimonium citant Nonius, Priscianus, & alii.

IV. Post mortem Plauti ejus Comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen esse de jocorum copia cognitæ sunt, ut narrat Macrobius lib. 2. Saturnal. c. 1. Aliarum Plauto passim tributarum auctores fuere *M. Aquilius* quidam, vel *M. Accius* sive *Acutius*, vel *Plotius* vel denique *Turpilius* (*a*).

V. Nomina deperditarum Comœdiarum sub Plauti nomine hæc apud veteres Grammaticos observata sunt Viris doctis, Georgio Fabricio præcipue, Taubmanno, ac Pareo, qui fragmenta Plauti collegerunt. 1. *Acaristio*, pro quo alii apud Nonium legunt *ἄχαρι studium*. 2. *Abroicus*, al. Ambroicus vel Agroicus, *ἄγροικος*. 3. *Addictus*. 4. *Anus*. 5. *Artemon*. 6. *Astraba* sive *Clitellaria*. 7. *Baccharia*. 8. *Bis compressa*. 9. *Bœotia*. 10. *Cæcistus*. 11. *Calceolus*. 12. *Carbonariæ*. *Clitellaria* (supra *Astraba*.) 13. *Cæcus* sive *Prædones*. 14. *Colax*. 15. *Commorientes* e Diphili fabula, cui titulus *συναποθνήσκοντες* expressa teste in Adelphis Terentio. Tamen hanc quoque Varro videtur Plauto abjudicasse. 16. *Condalium* e Menandri *δακτυλίῳ*. 17. *Cornicularia*. 18. *Dyscolus*. 19. *Fœneratrix*. 20. *Fretum*. 21. *Frivolaria*. 22. *Fugitivi*. 23. *Gastron*, aliis *Restio* vel *Gestio*, vel *Quæstio* denique. 24. *Hortulus*. 25. *Leones* (al. *lenones*) *gemini*. 26. *Lipargus*, sive Parasitus piger. 27. *Medicus parasitus*. 28. *Mæchus*. 29. *Nervolaria*. *Prædones*, (supra *Cæcus*.) 30. *Plocinus*, al. Plociona, *Πλοκιώνης*, stuparum institor. 31. *Satyrio*. 32. *Scytha liturgus*, ex Antiphontis *Σκύθη*. 33. *Syrus*. 34. *Trigemini*. 35. *Vidularia*. Possent & catalogo deperditarum inseri *Parasitus* (supra, *Medicus*:) *Patina* sive *Patinaria*, (nisi eadem hæc fuerit cum Casina:) Phasma (nisi eadem cum Mostellaria) & *Sisennaria* (nisi falsa lectio Camerarium deceperit.)

(*a*) Gellius III. 3. e Varrone refert *Plautinum fuisse quempiam Poetam Comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas, cum essent non a Plauto Plautinæ, sed a Plautio Plautianæ*.

VI. Plautum olim illustraverunt Grammatici veteres *Aruntius Celsus*, *Flavius Caper* & *L. Sisenna*. Indices super fabulis Plautinis scriptos a *Vulcatio Sedigito*, *L. Ælio*, *Claudio* quodam, itemque *Accio*, & *Aurelio*, *Manilioque* memorat Gellius: *Varronis* librum secundum Plautinarum quæstionum Diomedes. Sed horum omnium labores pridem intercidere. Veteribus Grammaticis, quorum monumenta Plauto illustrando destinata non tulerunt ætatem, addendus etiam *Q. Terentius Scaurus*.

VII. *Acrosticha* sive versus nomina singulorum dramatum primis litteris indicantes, eorumque argumentum complexi, qui in codicibus, & editionibus Plauti ante singulas fabulas leguntur, *Prisciano* nonnulli tribuunt; alii e stylo colligunt illa vel ipsius esse Plauti, vel alterius prope æqualis, ut visum Bocharto T. I. Hierozoici p. *664*.

VIII. Plauti Comœdiæ XX. primum e MS. Florentino prodiere Venetiis opera & impendio Joannis de Colonia Agrippinensis, & Vindelini de Spira Anno 1472. fol. cura *Georgii Merulæ* Alexandrini Statielensis, & Tarvisii 1482. fol. opera & impendio Pauli de Ferraria atque Dionysii de Bononia. Sed annotamenta ejus & Plautinæ quas promittit quæstiones dubito an viderint lucem. Cornelius Vitellius de observatione dierum, mensium, annorumque ad Pyladem Buccardum Brixianum: *Habeo sexcentos & amplius errores ipsius* (Merulæ) *ex commentariis Juvenalis & Orationis in Ligarium ac emendatione Plauti*, *Columellæ*, *Catonis Censorii*, *& Varronis collectos*, *quos jam edidissem*, *nisi expectarem ipsius* quæstiones Plautinas, *quas jam decem annos in utero gestat*, *& adhuc* (A. 1481.) *non modo non parit*, *sed ne parturit quidem*, *cum ei opus sit recantare*, *quæ in toto Plauto depravavit*. Confer Diarium Venetum, Giornale de' Letterati d' Italia T. XVII. p. 297. seq.

Post Merulam recognitæ Plauti Comœdiæ ab ejus discipulo sunt *Eusebio Scutario* Vercellensi Mediolan. 1490. fol. in officina egregii mancipis Ulderici Scinzenzeler, ipsius & magistri Joannis Legnani opera & impendio.

A *Jo. Petro Valla*, cum cujus commentario & *Bern. Saraceni*, fine anni nota Plautum habeo editum Venetiis fol. ut omittam editionem hujus Comici Venetam A. 1495. 4.

A *Pylade Buccardo* Brixiano, Brixiæ 1506. fol. qui Plautum termille amplius erroribus a Saraceno & Pio corruptum queritur. Hinc ut omittam editiones Daventriensem Anni 1482. & Brixiensem cum Commentario *Bern. Saraceni*, quam procuravit Simon Papiensis, Venetasque cum commentario ejusdem Saraceni, & *Jo. Petri Vallæ* additis etiam commentariis *Jo. Baptistæ Pii* Bononiensis 1499. 1511. fol. & Ulmensem A. 1499. Plautus cum commentariis *Jo Baptistæ Pii* prodiit Mediolan. 1500. fol. (Sed castigationes, & retractationes notarum suarum in Plautum Pius subjecit commentariis suis in Lucretium editis Bonon. 1511. fol. & Paris. 1514. fol.) & cum *Burchardi Pyladis* Brixiani, & *Thaddæi Ugoleti* commentario Parmæ 1511. fol. Præterea cum notis Saraceni, Vallæ, Pii, Pyladis, Ugoleti, & *Francisci Marii Grapaldi*, additis iconibus quibusdam ligno incisis Venet. 1518. fol. In Parmensi vero editione an. 1511. fol. præter *Pyladis Buccardi* Brixiani scholia in quinque priores Comœdias, occurrunt ad undecim sequentes & principium Rudentis, hypomnemata *Thaddæi Ugoleti*: commentarii *Francisci Marii Grapaldi*, & in reliqua *Georgii Anselmi* Epiphyllides. Commemorandæ porro veniunt editiones.

Argentinensis, curante Adolfo *Mulingo*, An. 1508. quam laudat Taubmannus.

Lipsiensis singularum Plauti Comœdiarum Anno 1506. 1511. 1512., &c. fol.

Parisiensis, *Simonis Carpentarii* A. 1513. 8. In qua primum editum est supplementum Aululariæ, quod deinde Gryphius, Meursiusque vulgaverunt.

Florentinæ, Philippi Juntæ, A. 1514:, & 1522. 8. cura *Nicolai Angeli* Buccinensis recensita. Exstat & editio Florentina, A. 1554. 8.

Aldina, Venet. 1522. 4. quæ in titulo ipso carmina Plauti magna ex parte in mensum suum restituta promittit, & Franciscus Asulanus in præfatione profitetur se exemplar ab Aldo & Erasmo castigatum typographis exscribendum proposuisse. *Roberti Stephani* editio Aldum secuti prodiit Parisiis 1529. fol.

Lugdunenses apud *Gryphium*, 1535. 1540. 8. 1554. 16.

Parisiensis apud *Rob. Stephanum*, exemplaribus viginti invicem collatis, A. 1535. fol.

Coloniensis *Gyberti Longolii* Ultrajectini, 1538. 8. apud Joannem Gymnicum. Prodierant etiam Comœdiæ Plauti selectiores cum notis Longolii Paris. 1530. 4.

Joachimi Camerarii, qui membranis antiquissimis Palatinæ postea illatis, atque inde iterum ereptis, Bibliothecæ usus, plurima restituit, &

quin-

quinque primum Comœdias recensuit, Anno 1545. 8. deinde totum Plautum A. 1551. & 1558. 8. Basileæ apud Hervag. cum fragmentis a *Georgio Fabricio* collectis, & præfixa ejusdem Camerarii de Carminibus Comicis dissertatione. *Joachimus Camerarius* de Plauto in primis præclaræ meritus, usum se esse testatur membranis antiquis *Viti Verleri* Franci, quem Lipsiæ Comœdias Plautinas interpretantem audiverat. Quanquam vero privilegium Friderici I. Imperatoris, quod in quinquennium accepit Camerarius pro editione scriptorum suorum quorumcunque ad humaniores literas spectantium, jam datum est A. 1538. 26. Novembr. in quo Plautinarum etiam emendationum fit mentio, nihil tamen ex illis lucem videtur vidisse ante A. 1545. quo Lipsiæ in 8. ex officina Valentini Papæ Camerarius edidit a se recensitas illustratasque Amphitruonem, Asinariam, Curculionem, Casinam, atque Cistellariam: nisi quod jam A. 1536. 8. Magdeburgi, edente Georgio Majore, prodiere Captivi, Aulularia, Miles, Menæchmi, Mostellaria, & Trinumus, emendati & numeris restituti ab eodem, ut non dubito, Camerario, licet nomen suum proditum vetuit. Quod itaque in Catalogo Bibl. publicæ Leidensis novissimo pag. 271. mentio fit Comœdiarum Plauti viginti per Joachimum Camerarium editarum Basileæ A. 1538. 8. putem ego errorem esse pro 1558.

Plantiniana cum castigationibus ejusdem Camerarii, *Cælii Secundi Curionis*, *Jo. Sambuci*, *Adr. Turnebi*, *Adriani Junii*, *Caroli Langii*, & aliorum, Antwerp. 1566. 12. Genev. 1581. 1587.

Basileensis Hervagiana Anno 1568. 8. in qua præter castigationes jam memoratas Virorum doctorum & Caroli Langii lectiones in Plautum occurrit *Andreæ Alciati* Mediolanensis de Plautinorum Carminum ratione libellus, & Lexicon Plautinum.

Basileensis Andreæ Crataudri, A. 1573. 8.

Lambinianæ cum commentariis insignibus *Dionysii Lambini*, Parif. 1577. 1587. fol. Col. 1578. Genev. 1595. 1605. 1622. 4.

Plautus ex recensione Lambini Heidelberg. A. 1581. 8.

Plautus cum variis Lect. ex Lambini & aliorum variorum observatione adscriptis. Lugd. apud Sanctandreanum. 1587. 8.

Lambino notas suas in Plautum retractanti manus injecerunt fata, cum pervenisset ad tertiam decimam Comœdiam. Cætera peregit Collega ejus *Jacobus Helius*, Græcarum literarum Regius Professor.

Plautum a se emendatum promisit in publicum emittere elegantissimus *Muretus* p. 178. b. notis ad Terentium. *Gabriel Faernus* quoque, qui in restituendo Plauto multa Camerarii laboribus accepta libenter retulit: & *Latinus Latinius*, opera etiam Longolii adjutus. Vide Latinii Epistolas T. 2. p. 43. Etiam *Antonius Panormitanus* sui in Plautum Commentarii meminit in Epistolis suis pag. 19. 22. 51. 99., &c.

Jani Gruteri editio castigata ad Codices Palatinos A. 1592. tanto minus prætereunda, quod illa prima est, in qua Comœdiæ singulæ actibus & scenis, versuumque numeris magno lectorum commodo distinguuntur. Grutero iniquior Jo. Philippus Pareus, de quo suo quondam discipulo Gruterus queritur Epist. 121. 122. post Gudianas: nec Pareo parcit in scriptis suis Gruterus, quam miseram virorum doctorum certantium invicem maledictis conditionem merito dolet Michael Piccartus litteris ad Jo. Kirchmannum, post Gudianas pag. 260. atque acerbe nimis, novisque maledictis exagitat Jac. Gretserus lib. I. rerum variarum, Ingolstad. 1628. 8. capite IX.

Plautus cum non contemnendo indice dictionum & phrasium excusus Cothenis 1618. 8.

Plautus ex recensione *Jani Dousæ* filii, cum brevibus ejus animadversionibus, Antuerp. 1589. Lugd. Bat. 1595. Francof. 1610. 12.

Ex recensione, & cum præfatione *Augusti Buchneri*, Witteb. 1640. 12. 1652. 1659., &c. Præfationem in posterioribus Plauti editionibus omissam queritur Tho. Crenius Vir Clar. parte 2. animadverf. p. 2. De editione ipsa non præclare sentit Jo. Frid. Gronovius præf. ad Plautum.

Joannes Passeratii Commentaria in Plautum laudata Adriano Bailleto nusquam terrarum neque typis exscripta, neque manu exarata comparuisse affirmat Ægidius Menagius T. 2. Anti-Bailleti p. 158. At in Philippi Labbei Bibliotheca nova MSS. p. 371. memorari video Passeratii Commentaria in Plauti Militem, Casinam & Mostellariam.

E recensione *Jo. Isaaci Pontani* Plautus prodiit. Amst. 1650. forma minore.

Præstantissimæ ad intelligendum hunc Comicum sunt editiones Taubmannianæ, quarum prima Franc. 1605. altera 1612. cum secundis *Frid. Taubmanni* curis, tertia post illius obi-

tum (vita enim excessit Wittebergæ A. 1613. IX. Cal. April.) accedente eximii Viri *Jani Gruteri*, sed variis invectivis (*a*) in Jo. Philippum Pareum molesti, industria A. 1621. 4. (*b*) Hæ editiones licet non usquequaque sunt emendatissimæ, primæ enim se ideo pudere scribit Taubmannus in literis ad Godofr. Jungermannum datis prid. Cal. Septembr. A. 1606. & tertiam hoc nomine reprehendit Jo. Clericus Vir Cl. T. 3. Bibl. selectæ p. 364. seq. tamen contextum pluribus locis exhibent meliorem, ac præter luculentos commentarios omnium, quiqui ante Plauto manus admoverant, industriam delibantes ac vincentes, fragmenta ex amissis Plauti Comœdiis post G. Fabricium diligentius collecta, tum hypobolimæa seorsim ad calcem conjecta notisque illustrata exhibent. Eadem fragmenta deinceps subjuncta sunt Plauto cum Indice phrasium excuso Cothenis Anno 1620. 8. tum editionibus Plauti eximiis, quas magno studio adornavit *Jo. Philippus Pareus* Francof. 1610. 8. Neapoli Nemetum sive Spiræ (*c*) 1619. 4. & Francof. 1641. 8. tum illis quas cum variorum notis vulgarunt Lugduni Batavorum M. *Zuerius Boxbornius* A. 1645. 8. a Nic. Heinsio exemplar manu *Josephi Scaligeri* notatum nactus, & Anno 1664. 1684. 8. *Jo. Frid. Gronovius* e sex Codd. MSS. atque ex sagaci ingenio non paucis Plauti locis novam lucem fœneratus. *Jo. Fridericum Gronovium* in Plauto senariorum versuum rationem non satis habuisse perspectam, arguit Rich. Bentlejus V. C. in emendationibus ad Menandri reliquias pag. 54. cui facile fuerit loca illa monstrare, atque ita lectores sibi obstringere.

De corpore Poetarum Latinorum Genevæ, Lugduni, & nuper præstantissimo viro Michaele Mattaire curante Londini edito, in quo & ipse Plautus obvius, dixi alibi.

(*a*) Hæ totis plaustris etiam in Pareum effunduntur a Grutero in epistola monitoria sub Christophori Pflugii Typographiæ Schureriana præfecti nomine edita, tum in ἀντιλήψει Erfordiana, & in Eustachii SV. P. Asini Cumani fraterculo e Plauti electis electo. Respondit Pareus non minus acerbe in provocatione ad Senatum Criticum pro Plauto, & in Analectis Plautinis, quæ thesauro, sive saci artium Gruterianæ tomi septimi instar maligne subjuncta sunt.

(*b*) Hanc minus emendatam esse monet Thom. Crenius par. 16. animad. hist. philolog. pag. 221.

(*c*) Hæc editio a Jo. Grævio collata cum MSS., & passim castigata fuit in Bibl. Jo. Mori Eliensis in Anglia Episcopi.

In usum serenissimi Galliæ Delphini Plautus editus est à *Jacobo Operario* Constantiensi Presbytero, & Domus de charitate S. Mariæ Provisore Paris. 1679. 4. duobus Voluminibus, cum interpretatione, sive paraphrasi & notis, omniumque (*d*) Indice Vocabulorum, quod ne sæpius monere necesse sit, semel annotasse sufficiat ita adornatas esse omnes auctorum editiones, quas moderantibus Carolo Sanctamauræo Montauserii Duce, Jacobo Benigno Bossueto (*e*) Episcopo Condomensi atque inde Meldensi, & Petro Daniele Huetio Episcopo hodie Abrincensi doctrinæ & ingenii laude illustrissimo, in Delphini usum Galli vulgarunt. *Jacobus Operarius* (*f*) qui Plautum in usum Delphini vulgavit, testatur se usum suisse ineditis notis *Jacobi Corbinelli* Florentini, ad oras editionis Plauti a Sambuco factæ, manu auctoris adscriptis. *Levini Torrentii* notas & castigationes ex Codice illius, qui erat in Bibl. Gudiana, servo adscriptas huic in usum Delphini publicatæ editioni manu præclari viri & amici Jo. Christiani Wolfii.

Prodiit etiam Plautus cum variis lectionibus in Corpore Poetarum latinorum Genev. 1603. 1611. 4. & ex *Francisci Guieti* Critici severissimi recognitione, addita Gallica translatione prosaria *Michaelis Marolesii* Paris. 1658. 8. Ab eo tempore *Anna T. Fabri* filia quasdam Plauti Comœdias, Amphitruonem puta, Rudentem atque Epidicum nova veste eleganti Gallica induit, notisque & dramatum ad leges theatri examine illustravit, Paris. 1683. & Amst. 1691. 12. tribus Voluminibus. Hæc Plautum Terentio ita notat præstare ingenio & inventione atque apparatu, ut Terentius vincit arte & dictionis elegantia.

Ad *Janum Hautenum* de versione ipsius *Belgica* aliquot Plauti Comœdiarum, hendecasylla-

(*d*) Multi reprehenderunt, quod in indicibus hisce laboriosis sane ac perutilibus nulla tamen phrasium ratio habita est, neque acceptionis variæ vocabulorum, ut laudatissimo studio factum est in indicibus Matthiæ Berneggeri, Jo. Freisheimi, &c. sed hæc simplicia, & nuda modo exhibentur, atque parum utilis sive superstitiosa potius diligentia jactatur in ejusmodi, qualia nemo sanus requisierit, uti sunt &, *est*, *qui*, &c. Præterea, quod librariorum vitio numeri interdum perperam positi, vocabulaque omissa, ut in Plauto ipso annotavit Tho. Crenius T. V. animad. p. 197.

(*e*) Diem obiit supremum an. 1704. 12. Aprilis, ætat. 78. Vide Ephemerides Parisienses ejus anni p. 905. seq. edit. Amstelod.

(*f*) Giornale de' Letterati di Roma A. 1679. pag. 39.

ſyllabos Justi Lipſii habes in ejus poematis n. 17.

Noviſſime binas metaphraſes amœnas Plauti nacti ſumus ſermone Gallico proſario, alteram *H. P. Limierii*, pluribus aliis ſcriptis, & Ludovici XIV. Galliarum Regis hiſtoria clariſſimi, qui Captivos ex Coſtei, Amphitruonem, Epidicum, & Rudentem ex Daceriæ interpretatione ſervavit, notaſque adjunxit: Stichum vero & Trinummum totidem verſibus Gallicis reddidit. Hæc verſio Latinis Plauti ex adverſo poſitis lucem vidit Amſtelodami 1718. 12. decem Voluminibus. Alteram debemus ex Benedictino celeberrimo *Gueudevillio*, cujus verſionem Moriæ Eraſmi, & diſſertationes Atlanti Hiſtorico inſertas aliaque ingenii monumenta habemus. Hujus Plautus circa idem tempus ſumptu Petri Vander Aa prodiit Leovardiæ octo Voluminibus, in quo & dramata, quæ Coſteus, & Daceria verterant, ex nova Gueudevillii interpretatione comparent, & notæ ſingulis Comœdiis ab interprete ſunt adjunctæ. Qui utramque translationem inter ſe & cum Latino Plauto conferent, (*g*) fatebuntur illam Limierii adſtrictiore ac modeſtiore toga: hanc Gueudevillii fluxa magis magiſque Comica veſte incedere. In utraque nonnulla notant Acta Eruditor. A. 1719. pag. 329.

IX. Præterea Plauti Comœdiis lucem attulere *Juſtus Lipſius* (*h*) in antiquarum Lectionum libris quinque, uſus quatuor Codd. MSS. *Hermannus Buſchius* in decimationibus Plautinis: *Janus Mellerius Palmerius* in ſpicilegiis, Tom. V. facis Artium Gruterianæ. *Janus Guilielmus* in quæſtionibus Plautinis Pariſ. 1583. 8. & jam dictæ facis Artium Tom. III. *Janus Douſa*, Pater, in Centurionatu, ſive Plautinarum explanationum libris IV. Lugd. Bat. 1587. 12. Francof. 1600. 12. *Janus Gruterus* in IX. libris ſuſpicionum, Witeberg. 1591. 8. *Caſpar Scioppius* in ſuſpectarum lectionum libris V. quibus amplius ducentis locis Plautus caſtigatur & illuſtratur, Norim. 1597. 8. *Jo. Meurſius* in Curis Plautinis, ſive parte priore Exercitationum Criticarum, Lugd. Bat. 1598. 8. *Valens Acidalius* in libris viginti divinationum & interpretationum Plautinarum, Francof. 1607. 8. & Tom. VI. facis Artium Gruterianæ. *Franciſcus Diſſaldeus* in animadverſionibus ad Plautum, Salmur. 1611. 8. *Jo. Philippi Parei* Lexicon Plautinum editum Hanoviæ 1634. 8. Ejuſdem Calligraphia Plautina, Commentarius de metris Plautinis, de imitatione Plauti Terentiana, de vita, & ſcriptis Plauti diſſertatio. Electa denique & Analecta Plautina, ut animadverſiones, quas Clariſſimus vir Petrus Francius ineditas habuit, omittam. Jo. Philippi Parei electa Plautina perſtringuntur in libro, qui inſcribitur *Aſini Cumani fraterculus ex Plauti electis electus* per Euſtachium Swartium. 1619. 8. Reineri Neuhuſii electa Plautina, ac Terentiana prodierunt Amſtelod. 1646. 12.

Analectis in Tomo VII. facis Artium ſubjiciuntur *Jo. Brantii* breves notæ in Plautum, *Georgii Reiteri* cenſura in aliquot loca Plauti, & variæ lectiones e tribus Caroli Langii Codicibus MSS. Videndus quoque in varia Plauti loca *Octavius Ferrarius* vir doctiſſimus lib. II. electorum cap. 27. ſeq. *Simonis Ulrici, Piſtoris* animadverſiones in Plautum affectæ, lucem opinor haud viderunt, laudatæ & inſpectæ Taubmanno. Loca in quibus Ciceronem cum Terentio, Terentium cum Plauto comparat *Gaudentius Merula* in dialogo, petiit magnam partem e Camerarii commentario ad lib. I. Tuſculanarum diſp. Ciceronis, ut notavit Antonius Majoragius in Apologia contra Merulam p. 28. Loca Plauti quæ *imitatus* videtur *Terentius*, ſingulis paginis ſingulari ſtudio annotata ſunt in editione nitida Terentii, quam adornavit *Martinus Hugenius* Amſt. 1710. 8.

Henrici Stephani diſſertatio de Plauti latinitate ejuſdem libello de latinitate falſo ſuſpecta ſubjicitur Pariſ. 1578. 8. *Franciſcus Floridus Sabinus* in diſſertatione adverſus calumniatores Plauti vulgata, Baſil. 1540. atque in editione Plauti Pareana, & *Benedictus Florettus* in Apologia pro Plauto, quam ex ejus progymnaſmatis

(*g*) Journal Hiſtorique Amſt. 1719. Jan. pag. 19. *il ſemble que Mr. Limiers s' attache d' avantage à ſon original, & qu' il en fait mieux ſentir le veritable caractere: & que le Sr. Gueudeville eſt plus badin, plus vif, plus bouffon*. Confer Acta Erud. A. 1719. pag. 335. Journal literaire. Tom. IX. pag. 485. Hiſtoire Critique de la Rep. des letres Tom. XV. p. 396. Bibliotheque ancienne & moderne de Mr. le Clerc. T. XI. p. 220., &c.

(*h*) Is Lipſius cum eloquentiam publice doceret in Academia Jenenſi, his verbis ſolebat ſtudioſæ juventuti lectionem Plauti commendare, ut video a quodam ejus auditore annotatum; *Diligenter legite Plautum, plus eſt doctrinæ in Plauto, quam in Terentio; nihil poteſt utilius legi poſt Ciceronem: hic eſt, qui proprietatem, qui puritatem ſuppeditat, qui urbanitatem, jocos, ſales, & eam Atticorum Venerem quam fruſtra in reliquo Latio quæras*. Norunt tamen ſtudioſi fugiendos eſſe in illo Comico non minus putidos quoſdam, & obſcœnos ſales, quam obſoleta verba, quæ longe plura e deperditis quoque Plautinis Comœdiis annotarunt Fulgentius Planciades, Nonius, Feſtus.

tis poeticis (*i*) petitam ex Hetrusco Idiomate vertit latine Janus Panelius Middelburgensis, Philippus vero Pareus edidit, eam subjunxit commentario suo de particulis latinæ linguæ Francof. A. *1647*. 12. Plautum extollunt contra judicium (*k*) Volcatii Sedigiti, Horatiique, probatum Danieli Heinsio in diss. quæ Terentii quibusdam editionibus præmitti solet. Tuetur etiam Plautum H. Stephanus adversus Naugerium in diss. de Criticis p. *16*. seq. & *27*. - *34*.

Georgii Cassandri sententiæ selectiores ex Plautinis Comœdiis, una cum scholiis in loca obscuriora prodiere Gandavi *1536*. 8. ut omittam *Georgii Fabricii* e Plauto & Terentio collectas sententias, *Reineri Neubusii* electa Plautina, ac Terentiana, *Christophori Uladeracci* flores Plauti, *Bernbardi Heupoldi* Plautum redivivum, sive sententias e Plauto excerptas, &c.

Non inutilis labor eloquentiæ studiosis offertur in *Augustini Gambarelli* libello quem inscripsit: Opposita sive Antitheta e Plauto, Terentio, & Cicerone, Mediol. *1606*.

Denique *Caspar Sagittarius*, Anno *1671*. 8. Altenburgi edidit diatribam de vita ac scriptis Plauti, Terentii, ac Ciceronis, in qua memorat nonnulla a me ante omissa, ut Lælii Patavini notas in Aulularian, Epidicum, Bacchides, Mostellariam, & Pseudolum: Lodevei Odeberti Eduensis in Amphitruonem, Hasenmulleri in Aululariam, &c.

Plauti editionem adornare voluit *Josephus Scaliger*, ut notatum Clariss. Almeloveenio in Bibliotheca promissa, & latente pag. 51. Notas quasdam Scaligeri MStas, quemadmodum & emendationes *Salmasii* servat Bibliotheca publica Leidensis, in qua præter Aululariam in membraneo Codice cum variis Lect. ex Codice Pithœi, obvii etiam tres Codices membranacei Comœdiarum octo, & alius in charta. *Antonius* etiam *Clementius* Plautum recensere instituit, ut disces ex Epistola IX. Merici Casauboni A. *1657*. ad eum scripta. D. *Casparis Erasmi Brochmandi* prælectiones ineditæ in quasdam Plauti Comœdias Hafniæ adhuc asservantur.

Basileæ ex officina Hervagiana per Eusebium Episcopium 1568. 8. prodiit Volumen hoc titulo: Eruditorum aliquot virorum de Comœdia & Comicis versibus commentationes, itemque in Plautum annotationes, & alia quibus totus fere Plautus explicatur. In hoc continentur *Lilii Gyraldi* ex dialogis de poetis excerpta diatriba de Comœdia ejusque apparatu, p. 1. & *Julii Cæs. Scaligeri* de Comœdiæ origine, & de comicis versibus, ex ejus opere de Poetica: p. 32. *Andreæ Alciati* de Plautinorum carminum ratione p. 71., & Lexicon breve vocum Plautinarum pag. *79*. *Joachim Camerarii* de Comicis versibus pag. *126*., & in Plauti Comœdias annotationes ab ipso auctore correctæ, & auctæ pag. 153. *Caroli Langii* Variæ Lectiones ex tribus Codicibus Plauti MSS. pag. 301. *Adr. Turnebi* in Plautum observationes ex libris Adversariorum. p. 333. *Hadr. Junii* pag. *336*. *Cælii Secundi Curionis* Plautinæ Lectiones pag. 340. - 343., & 355. 364. Loci ex XLI. amissis Comœdiis citati pag. 344. Loci ex Comœdiis quæ exstant citati, qui in nostris Codicibus non reperiuntur. p. *352*. *355*.

Ex Bibliotheca V. C. Marquardi Gudii accepi editionem Plauti Dousianam, & alteram Seb. Gryphii A. *1549*. 12. utramque innumeris locis Josiæ Merceri, & alterius viri docti manu castigatam e MSS. Codd. & variis observationibus. Plauti Codex insignis membranaceus, qui olim fuit Hieronymi Suritæ Cæsaraugustani, postea pervenit ad Illustrem Frid. Adolphum Hansem ab Ehrencron. Vide Catalogum ejus Bibliothecæ p. 420.

Subactius judicium jam requirit lectio Plautina, ut mirer in tractatione scriptorum Latinorum adolescentibus commendanda Plautum Terentio prælatum esse a Scioppio in Epistola de compendiosa Linguæ Latinæ exactius cognoscendæ ratione, quæ ejus lucubrationis de arte Critica præmittitur. Confer Morhofium III. 4. polyhist. pag. *623*. seq. Cæteroqui norunt omnes, proprietatis & leporis Linguæ Latinæ Magistrum Plautum esse utique egregium.

Plenus ingeniosis dictis ac facetiis est hic Comicus jocisque, non de illis pertractatis jam loquor, sed de amœnis & honesto homine haud indignis. Itaque Illustrissimus Cardinalis *Henr. Norisius* Johannem Harduinum, & Franciscum Macedo cum ab illis impetitus fuisset, insultus utriusque Plautinis ferme sententiis vel repressit, vel elusit. Vide Norisii parænesin ad Harduinum, & Annibalis Corradini Veronensis (quo sub nomine idem Norisius latet) Thrasonem seu militem Macedonicum Plautino sale perfrictum. Amst. *1709*. 8.

(*i*) Hæc progymnasmata Italice edita Florentiæ *1639*. 4. quinque voluminibus, accessiones & 1661. 4.

(*k*) Sedigitus apud Gellium XV. 24. Horatius in Arte Poet. V. 270. seq. Confer si placet G. Jo. Vossium II. 23. Institut. Poet. & Franciscum Vavassorem de ludicra dictione p. 160. seq.

Non

Non contemnendam quoque pulchrarum sententiarum, & prudentium monitorum Plautus suppeditat copiam, ex quibus unicum hoc loco adscribam ex Persa Act. IV. Scen. 4.

Satin' Athenæ tibi visæ fortunatæ atque opipare?
Si incolæ bene sunt morati, pulchre munitas arbitror,
Perfidia & peculatus ex urbe & avaritia si exulant,
Quarta invidia, quinta ambitio, sexta obtrectatio,
Septimum perjurium, octava indiligentia,
Nona, injuria: decimum quod pessimum aggressu scelus:
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est,

Hermanni Buschii decimationes Plautinæ Paris. 1521. 4. editæ sententias e Plauto excerptas cum scholiis in tironum usus continent. Et Robertus Stephanus A. 1536. 8. edidit festivum delectum sententiarum & proverbiorum ex Plauto, Terentio, Virgilio, Ovidio, Horatio, Juvenale, Persio, Lucano, Seneca, Lucretio, Martiale, Silio Italico, Statio, Valerio Flacco, Catullo, Propertio, Tibullo, & Claudiano, cum indice sententiarum, & Proverbiorum. Spectat huc etiam sapientia scenæ Romanæ cum notis nuper edita a V. C. Christoph. Augusto Heumanno, Isenaci 1716. 12. Vide Acta Erud. illius anni p. 325. Georgii Fabricii sententiarum e Plauto & Terentio decerptarum libri duo prodiere Lipsiæ 1558. 8.

X. Joannes Philippus Pareus editioni suæ Plauti præclaræ, quam Neapoli Nemetum prodiisse dixi An. 1619. 4. subjecit antiquam Comœdiam (*l*) quæ inscribitur *Querolus sive Aulularia* diversa ab Aulularia, quam inter Plautinas jam posui. Hæc primum in lucem prolata est a *Petro Daniele* Paris. 1564. 8. apud Rob. Stephanum: hinc prodiit cum notis ejusdem Danielis, *Conradi Reittershusii*, & *Jani Gruteri*, adjecta ejusdem argumenti Aulularia, quam elegis pridem descripsit Gallus quidam Blesensis, *Vitalis* nomine, sub initia sæculi XIV. a CHRISTO nato clarus, Heidelbergæ apud Commelin. 1595. 8. Etsi vero Querolus illa in MSto antiquissimo Palatino ad Plautum refertur, sub Plauti quoque nomine allegatur a Servio in III. Æneid. p. 279. edit. P. Danielis, Jo. Sarisberiensi II. 2. Policratici, & Luitprando de rebus per Europam gestis I. 3. unde Plauto alicui juniori tribuitur a Casp. Barthio XLIV. 13. 14. Adversariorum: M. Accii Plauti certe minime est, quoniam auctor ipse in prologo hanc fabulam *investigatam Plauti per vestigia* profitetur, & pag. 34. locum profert e Ciceronis Oratione pro Sex. Roscio Amerino. Quemcunque vero parentem agnoscit, exploratum videtur vel e Servii testimonio, Imp. Theodosii saltem junioris tempora sive antecedere, sive æquare, quamobrem *Rutilium*, cui hoc drama Auctor inscripsit, viri docti (*m*) haud putant diversum esse a Claudio Rutilio scriptore Itinerarii, de quo infra suo loco. Non me fugit quidem a Pareo & aliis auctorem hujus Queroli existimari *Gildam Badonicum*, qui post medium sæculi a CHRISTO nato sexti floruit. Ita sane vir insignis Jo. Fridericus Gronovius IV. 18. de sestertiis, scriptorem hujus dramatis appellans *Gildam*, *Anacharsin Britanniæ*. Sed vereor ne ansam huic sententiæ parum verisimili dederit toto cœlo diversa ab hoc dramate Epistola Gildæ Sapientis de excidio Britanniæ, & Castigatio Ordinis Ecclesiastici, quæ *liber Querolus* inscribitur in Codd. MSS. *Queroli* auctorem non esse *Gildam*, ipse deinde Pareus a Reinesio monitus agnovit. Vide Reinesii Epist. XXXIX. ad Bosium pag. 175. Gildæ liber de excidio Britanniæ occurrit etiam in Tomo VIII. Bibliothecæ Patrum edit. Lugdunens. pag. 707. De illo libro adi si placet Jac. Usserii Antiquitates Ecclesiarum Britannicarum cap. XIV. & de Gilda Taubmannum ad Plautum p. 1498. Cavei Hist. literar. Script. Eccles. ad A. 581. & Act. Sanctor. T. 2. Januar. p. 952. seq.

XI. Josias Simlerus in Bibl. affirmat Achillem Statium habuisse Comœdiam Plauti ineditam *Philodoxium*. Sed non magis Plauti est hoc drama quam alterius Comici veteris *Lepidi*, sub cujus nomine illud Lucæ Anno 1588. edidit Aldus Manutius Pauli *F.* Vide, si placet, quæ dixi inferius, ubi recenseo fragmenta veterum Comicorum latinorum.

DE

(*l*) Scripta est sermone Poetico, non tamen accurata certaque pedum ratione observata, unde *clodo pede incedere* se affirmat in prologo, ad quem vide sis notas Petri Danielis. Recte igitur *drama prosaicum* vocat G. Jo. Vossius cap. 2. de natura Poetices & *fabulam prosam* Tho. Reinesius p. 175. Epist. ad Bosium.

(*m*) Vide Vossium de Poetis latinis p. 59., & Paulum Colomesium ad dialogos Gyraldi de Poetis p. 431.

DE P. TERENTIO.

Terentii ætas. 1. *Sex Comœdiæ quando actæ singulæ, & ex quibus Græcis dramatis expressæ.* 2. *De Donati & Eugraphii editis aliorumque deperditis veterum in Terentium Commentariis.* 3. *Codices Terentii celebriores MSti, atque de Calliopio qui Terentium recensuit.* 4. *Terentii editiones.* 5. *Alii Terentii.* 6. *Index Scriptorum in Donati, & Eugraphii Commentariis citatorum,* 7.

I. P. Terentius, Afer, natus Carthagine Anno conditæ urbis Romæ DLXII. ante CHRISTUM natum CXCII. decem annis post finem belli secundi Punici. Romam venit servus, sed a Terentio Lucano Senatore ob ingenii ac formæ elegantiam mature manumissus, amicitia virorum nobilissimorum, P. Corn. Scipionis Africani, & C. Lælii Sapientis usus est, ita ut etiam ab his adjuvari (*a*) in componendis fabulis diceretur, quemadmodum etiam a Furio Publio, C. Sulpicio Gallo, Q. Fabio Labeone, & M. Popilio. Obiit (teste Eusebio) in Arcadia, Anno U. C. si Marianum Scotum sequimur, D. XCIX. ante CHRISTUM natum CLV. ætatis XXXVII. sex annis ante cœptum bellum Punicum tertium, cum itinere in Asiam suscepto naufragium fecisset, atque in illo CVIII. fabulas (*b*) e Menandro versas perdidisset. Detractorem habuit Terentius L. Lavinium, cujus meminit S. Hieronymus I. in Rufinum. Luscium Lanuinum vocant Eugraphii Codices, ad Eunuchum p. 256. Terentius ab Ovidio 2. Tristium 359. negatur esse *conviva*, hoc est parasitus: non itaque ibi eo nomine intelligit hominem qui non illubenter nec injucundus hospes interest epulis, & conviviis, *un bon vivant*, ut viro docto visum ad Petronium pag. 133. Engelbertus Abbas libro de ortu & fine Romani Imperii cap. XVI. (Tom. 25. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 370.) *Terentius poeta devicta Carthagine captus & ductus Romam, cum interrogaretur in Senatu quæ fuisset major caussa expugnationis Carthaginensis, utrum vires Romanorum vel impotentia Cartaginensium? respondit quod neutrum: sed quod sicut concordia civium conservabat statum, ita discordia caussabat excidium Carthaginensium.* Confundit Engelbertus perinde ut Orosius IV. 19. Terentium Comicum cum Q. Terentio Culleone Senatore, quem Scipio devicta Carthagine assertum a vinculis Romam adduxit, de quo Livius XXX. 45. & Themistius Oratione XIII. pag. 179. S. Hieronymus prologo quæstionum Hebr. *Urgebat L. Terentium Lavinius nostro Lucio similis, & quasi publici ærarii, poetam furem criminabatur.* Ille Hieronymi Lucius, sive Luscius, haud diversus à Rufino, ut colligas ex his ejusdem Hieronymi lib. 1. in Rufin. p. 383. *Sin autem contra invidos loquor, & Luscium Lavinium, vel Asinium Pollionem de genere Corneliorum, styli mei mucro convulnerat: si histriculæ & lividæ mentis hominem a me submoveo, & ad UNUM stipitem cuncta jacula dirigo, quid vulnera SUA partitur in multos? quid ex impatientia respondendi ostendit se esse qui petitur?* De Terentii obtrectatore L. Lavinio, quem ipse tacito nomine perstringit, nominatim meminit etiam Donatus in prologum Andriæ & Eunuchi, ac sæpe Eugraphius cui Luscius appellatur pag. 501. 547. 548. 565. 573. Non modo ob tersum scribendi genus puroque simillimum amni semper probavit se Terentius & suis quibus vixit & insecutis temporibus: sed etiam ob nativos morum quos depingit characteres, animorumque humanorum imagines ad vivum descriptas expressasque. Et Hugo Grotius (*c*) ob Terentii Comœdiarum lectionem velut se indignum arguenti, *alia*, inquit, *legimus in his pueri, alia viri.* Vitam Terentii per *Franciscum Petrarcham &* Paulum Orosium, & argumenta omnium ipsius quæ supersunt Comœdiarum, MSS. in Bibl. Cæsarea memorat Lambecius Tom. 2. p. 937. Duos Codices MStos Terentii cum Petrarchæ notis servant Bibliothecæ Angliæ, Oxonii Collegii Mariæ Magd. n. 23., & Londini inter Codices Francisci Bernardi, Collegii Medicorum Lond. socii n. 36.

II. Extant *sex* Terentii *Comœdiæ*, neque plures veteribus cognitæ fuerunt, qui in eis nativam elegantiam puri, ac simplicis laudarunt sermonis, ingeniumque suave, & τὸ ἠθικὸν, quod

(*a*) Cicero VII. ad Attic. Quintil. X. 1. Donatus ad prologum Adelph. & in Terentii Vita, quam nonnulli Codices auctori tribuunt Svetonio.

(*b*) Volcatius sedigitus apud Donatum. Ausonius in Gripho Senarii Epist. XVIII. *Protulit in scenam quot dramata fabellarum, Arcadia medio qui jacet in gremio.*

(*c*) Morhofii polyhist. lib. III. cap. 9. §. 29. pag. 665.

quod e Græcorum, Menandri (*d*) præcipue imitatione feliciter consecutus est, licet vim Comicam in eo desideravit Cæsar. E recentioribus juvat audire Evremonium: *Terence est peut etre l' Auteur de l' Antiquitè qui entre le mieux dans le naturel des personnes. I' y trouve cela à redire, qu' il a trop peu d' ètendue, & tout son talent est bornè à faire bien parler des Valets & des Vieillards, un Pere avare, un fils debauchè, une esclave, une espece de Briguelle. Voilà ou s' etend la capacisè de Terence. N' attendez de lui ni galanterie, ni passion, ni les sentimens, ni les discours d' un honnète homme.* Hæc vir politissimi ingenii T. 2. Opp. p. 18. Actæ sunt fabulæ Terentii hoc ordine & tempore, de quo præter interpretes consulendus Samuel Petitus lib. I. Observationum cap. VIII.

Andria Anno U. C. DLXXXVIII. *Andriam* separatim in tironum gratiam Germanica expositione, & medulla quam vocat Philologica illustravit *Wilhelmus Lymberger* Rinthelii 1674. 8. Gallica interpretatione singularum phrasium, indiceque copioso *Carolus Stephanus* Paris. 1547. 8. typis Francisci Stephani, & Lugd. 1548. apud Jo. Tornæsium. Eandem fabulam Gallicis versibus reddiderat *Bonaventura Pererius* (des Periers) Lugd. 1530. *Anglicis* Georgius Webbe Lond. 1629. vide Antonii Wood Antiquitates Oxon. Tom. 2. p. 241. *Italicis* Joannes Justinianus Venet. 1544. 8. In Andriam præ cæteris laudantur ab Antesignano annotationes *Joannis Rivii*, quæ ad mores facere inprimis videntur.

Hecyra Anno DLXXXIX. atque iterum DXCIV. cum prima vice non multum plausus meruisset.

Heautontimorumenos Anno DXCI. Priores binos Actus hujus Dramatis vespere dedit, reliquos docuit proximo mane. De controversia, quæ Ægidio Menagio super hac Comœdia cum Hedelino Abbate Albignacensi intercessit, vide si placet Ephemerides litterarias Parisienses Anni MDCXCI. p. 65. seq. edit. Amsterod. Hedelini liber lucem vidit Gallice Paris. 1656. 4. *Terence justifiè par Hedelin*. Menagii dissertatio Ultraj. 1690. 8. In *Heautontimorumeno duplex argumentum fecisse* se affirmat Poeta *ex simplici*, hoc est cum Menander singula πρόσωπα induxisset, duos se exhibuisse filios familias amatores, amicas duas, duos senes, duos servos, ut notat Petrus Nannius lib. 1. Miscell. cap. 4. qui lib. 2. cap. 3. probe quoque observat universas hujus Comici fabulas fingi ut quæ agantur Athenis. Heautontimorumenos Terentii respicitur ab Horatio lib. 1. Sat. 2. v. 20. *Terentianus ipse se puniens*, Ciceroni III. 28. Tusc. quem & aliis in locis ad Comici dicta libenter alludere notavit Petrus Victorius lib. VI. var. Lect. cap. 14. *Francisci Hedelini*, & *Ægid. Menagii* dissertationes Gallica lingua scriptæ de tempore hujus dramatis (quod Athenis in Dionysiis (Pithœgiis) actum fingitur a vespera diei intra spatium decem ut Hedelinus, vel ut Menagius, amplius duodecim horarum) recusæ Amst. 1715. 8. cum ejusdem Hedelini de rationibus, & usu Theatri: *la pratique du Theatre par l' Abbè d' Aubignac*. Prior Menagii dissertatio prodierat A. 1640. recusa inter ejus Miscellanea Paris. 1652. 4. Altera post Hedelinum jam defunctum Ultrajecti 1690. 8. Confer librum Memoires de literature Hag. 1715. 8. Tom. 1. pag. 289. seq.

Phormio (*e*) Anno DXCIII. *Phormionem* Terentii imitatus fuit Molierius in dramate Gallico cui titulus: *Les fourberi s de Scapin*. Phormio apud Apollodorum Græcum Comicum parasiti nomen ἀπὸ τῆς φορμίδος a sportula viminea. Vide If. Casauboni notas ad Theophrasti Characteres p. 133.

c Eunu-

(*d*) *Conversum expressumque latina voce Menandrum* a Terentio *efferri* dixit Cicero in Limone: Cæsari quoque Terentius vocatur *dimidiatus Menander*. Hecyram Terentii & Menandri Epitrepontem ejusdem argumenti fabulas vocat Sidonius IV. 9. Epist. Adelphos, Heautontimorumenon, Andriam & Eunuchum a Menandro accepisse Donatus tradit, Phormionem & Hecyram a comico Apollodoro. Ipse Terentius prologo Heautontimorumeni queritur rumores malevolos distulisse *quod multas contaminasset fabulas Græcas, dum fecit paucas latinas*. In Andria duas imitatus est *Menandri* Andriam & Perinthiam, in Eunucho Colacem Menandri, Eunuchum & Phasma: In Adelphis, Menandri ἀδελφοὺς & *Diphili* συναποθνήσκοντας. Sic potuit in Hecyra & *Apollodori* fabulam quandam habere ante oculos & simul Menandri ἐπιτρέποντα. Nam Phormionem quidem ex Apollodori ἐπιδικαζομένῃ expressam esse idem nobis Donatus fidem facit. *Latinos Comicos* antiquiores Plautum, Nævium &c. quoque expilatos a Terentio inimici criminabantur, sed hoc ipse quidem conceptis verbis negat, neque in iis quæ habemus Plauti Comœdiis furtorum Terentianorum vel minima vestigia apparent, licet de Terentiana Plauti imitatione liber exstat Jo. Philippi Parei, Plauto ipsius, ut supra cap. 1. notare me memini, subjunctus.

(*e*) Phormio Parasiti nomen ἀπὸ τῆς φορμίδος a sportula viminea obsonio ferendo. Vide Erycii Puteani Amœnitates p. 43.

Eunuchus, eodem Anno DXCIII. quæ pretium 8000. sestertium (*f*) quantum nulla ante cujusquam Comœdia meruit, iterato tertiumque acta. *Eunuchi* metaphrasin versibus Gallicis factam a *Baifio* laudat Daceria, quam ante paucos menses hoc anno 1720. Lutetiæ elegantioribus literis mors eripuit. Idem drama Latine, & Gallice cum *Jo. Enrici* scholiis Lugd. 1553. Sed & Gallicis versibus reddidit *Fontanus*, Paris. 1654. 4. Italicis *Joannes Justinianus*, Venet. 1544. 8. Etiam Comœdia Æthiopissa expressit Italice *Catharinus Dulcis* Tubing. 1599. 12. Latine prodiit Eunuchus Terentii separatim, sed versibus haud distinctus Daventriæ 1513. 4. ex officina literatoria Theodorici de Borne. Stephani Doleti observationes Latini sermonis in Andriam, & Eunuchum, &c.

Adelphi, Anno DXCIV. *Adelphos* Italica Metaphrasi pridem redditos accepi ab Alberto Lollio. *Nathan* autem *Chytræus* Adelphos separatim vulgavit Latine, notatis morum, & affectuum characterismis, atque ita totum voluit Terentium in lucem dare, quod non perfectum ab illo dolet Morhofius libro tertio polyhistoris cap. *9.* pag. *666.* Idem speciminis in modum quædam ex illo adducit pag. *664.* seq.

III. E veteribus Grammaticis præter (*g*) *Ælium Donatum*, & *Eugraphium* (*h*) qui exstant, Terentius illustratus olim fuit ab *Helenio Acrone*, *Adesione* (nisi nomen apud Donatum p. *163.* corruptum sit) *Aspro*, *Flavio Capro*, *Aruncio Celso*, *Annæo Cornuto*, *Evanthio*, *Nigidio Figulo*, & *Valerio Probo*, quos laudant Hieronymus Apologia 1. in Rufinum, Sosipater Charisius, Donatus, & in libello de metris Terentianis Rufinus Grammaticus Antiochenus.

IV. Antiquissimum Comœdiarum Terentii Codicem olim habuit Petrus Bembus, exaratum ante annos amplius mille, cui Politianus hæc verba manu sua inscripsit: *Ego Angelus Politianus, homo vetustatis minime incuriosus, nullum æque me vidisse ad hanc diem Codicem vetustiorem fateor*. Hic ab illo tempore pervenit in manus Fulvii Ursini, qui dum vixit auro quovis pretiosiorem habuit, & moriens Bibliothecæ legavit Vaticanæ, ut referunt Janus Nicius Erythræus Pinacotheca 1. p. 10. & Leo Allatius animadvers. ad Antiquitates Hetruscas p. 59. Franciscus vero Cardinalis Toletus, qui Ursinum cum vetusto suo libro usque adeo derilit, nescio an multo fecit elegantius quam Hadrianus VI. summus Pontifex, à quo viros litteratos & humaniori doctrinæ deditos per contemptum dictos *Terentianos* narrat Jo. Pierius Valerianus de infelicitate litteratorum libro II. Specimen MSti Codicis antiquissimi Vaticani Comœdiarum Terentii dedit Jo. Mabillonius C. V. in opere de re diplomatica p. 354. Hic est ille liber Petri Bembi, quem laudans Muretus pag. 189. b. ad Terentium: *Sed in libro Petri Bembi non tantum, ut in aliis, exercerent, legitur, verum etiam adscripta est ad latus explicatio quædam hujus vocis, quæ scripturæ illius integritatem confirmet. Multum autem ejus libri valere debet auctoritas, est enim ita antiquus, ut Angelus Politianus, qui multos veteres libros viderat, testatus sit omnium cujusque generis librorum quos ipse unquam vidisset, eum sibi antiquissimum videri*. Petrus Victorius IX. 15. Var. Lect. ubi Menandri loca quædam confert cum Terentianis, addit domi se habere Terentium collatum cum illo Bembi codice manu

(*f*) Non 8000. nummum sive thalerorum, ut e Ballleto legas in Ephemeridibus litterariis Parisiensibus Anno 1686. p. 508.

(*g*) *Donati* in solas quinque Comœdias commentaria habemus, neque integra fortassis, sed e Donato & aliis excerpta atque collectanea. Confer Jani Parrhasii Epist. LVIII., & LIX. In Heautontimorumenon nihil Donati hodie exstat. Itaque interpretationes quas inde nonnulli producunt, vindicandæ sunt *Joanni Calpurnio* Politiani æquali, ut observat G. Jo. Vossius lib. 1. de Vitiis sermonis cap. 5. De Donato ipso plura dixi infra, suo loco, inter Grammaticos.

(*h*) Eugraphii præter illa quæ Gabriel Faernus & (locupleriora longe) Fridericus Lindenbrogius edidit, Parisiis in Bibliotheca Regis Christianissimi exstat *commentum in Terentium*, Eugraphii titulo insignitum, quod insulsum luceque indignum duxit idem Lindenbrogius. Vixit Eugraphius iste sub Othone III. circa A. C. DCCCC. XCVIII. Vide illustris viri Gisberti Cuperi Observationes p. 127. Meminit Eugraphii Gerbertus qui postea Sylvester II. Epistola VII. ad Airardum. *Evanthius* vero cujus commentarius in Terentium laudatur a *Rufino in libello de metris Terentianis* inter Grammaticos Eliæ Putschii p. 2075. Lindenbrogio videtur esse auctor *brevis dissertationis de Tragœdia & Comœdia*, quæ tanquam ex *Aspro* vel *Cornuto* petita, Terentio in melioribus editionibus præmittitur. *Anonymi explicatio vocum aliquot apud Terentium* e veteribus membranis, primum edita est a Bonav. Vulcanio cum Isidori Hispalensis Originibus, deinde inter Autores Latinæ linguæ prodiit vulgatus a Dionysio Gothofredo, & in Terentio editionis Lindenbrugianæ p. 583. Addamne his quod Petrus Lambecius lib. 2. Commentar. de Bibl. Vindobonensi p. 937. testatur MSram in illo thesauro librario exstare *Vitam Terentii* scriptam a *Francisco Petrarcha*, & *Paulo Orosio*, & inedita argumenta omnium Comœdiarum.

manu Angeli Politiani. Alterum Codicem Terentii pervetustum manu exaratum possidere se testatus est Joannes Gothofredus Olearius in scrinio antiquario, Halæ Sax. Anno 1681. 8. editio pag. 210. Is olim fuit Georgii Fabricii qui manu sua hos ei versiculos inscripsit:

Ut sapor est veteri vino, veteri decus auro,
Sic libri veteres nomina digna tenent.
Nam minus his nocuit stultorum audacia, baberi
Forsan Aristarcho qui voluere pares.
Corrigere e priscis libris licet atque probatis,
Quæ fecit studium deteriora recens.
Dum quisque ingenii confisus viribus, illa
Emendat quæ non percipit ipse statim.
Hinc tantum errorum libros invaserat æquor,
Quantum nulla diu tollere secla queant.

Ibidem Olearius narrat sibi esse editionem Terentii Parisiensem A. 1541. excusam, quam idem Fabricius a capite ad calcem contulit cum codice jam laudato Vaticano. Donati commentariorum codex MS. membranaceus in Bibl. Ehrencroniana pag. 421. Terentii veterem effigiem, quam binæ tenent personæ Comicæ, e Codice suo vulgavit Fulvius Ursinus in illustribus imaginibus p. 42. atque exinde Jacobus Gronovius U. C. Tomo 3. thesauri Antiquitatum Græcarum. Occurrit & in fronte quarundam editionum, ut Lindenbrogianæ, sed omissis personis illis quas dixi Comicis, & Gallicæ Dacerianæ. Exstat præterea Terentii icon in veteri nummo apud Jacobum Stradam & Andream Morellum Bernatem, incredibili jactura elegantioribus litteris nuper (*i*) ereptum in specimine universæ rei nummariæ antiquæ p. 47. In Bibliotheca etiam Vaticana jampridem asservatur celebris alter Codex Terentii Georgio Fabricio olim inspectus, quem ævo (*k*) Caroli Magni quidam *Hrodogarius* scripsit, & (*l*) *Calliopius Scholasticus* reçensuit, ut post singulas Comœdias apparet. Scholasticus hac ætate erat dignitas Ecclesiastica eorum qui Scholis præerant Ecclesiasticis, ut docet Cangius in Glossario latino. *Josephus Scaliger in Scaligeranis pag.* 151. Calliopius recensui. Hic Terentium recensuit, ut Vegetium *Eutropius* in MSS. Vegetii apud Puteanum. C' estoient des Grammairiens, qui corrigeoient un livre, & la dessus on le copioit. A la fin de Cesar dans les vieux exemplaires, *Julius Celsus*, c' estoit un autre Grammairien. Apres Aurelius Victor (non celui qui se met apres Justin) il y a un *Symmachus* ou *Theodorus*, c' estoient des Grammairiens. In MS. veteri Prisciani Grammatici, qui est in Bibliotheca Puteana, illius Grammatici *Theotori* censura reperitur: comme aussi *Acro* & *Porphyrio*, qui estoient de beaux & grands Commentateurs, (nous n' en avons que les restes) & d' autres vieux commentateurs, qui son citez par Charisius. Auctor eruditus notarum Terentio edit. Cantabrig. 1701. 4. adjunctarum Evanthium secutus relinquit dubium, utrum Calliopius fuerit Grammaticus & Criticus, (*m*) qui Comici

(*i*) Obiit Vir præstantissimus inopina correptus apoplexia Arnstadii, ubi illustrissimi Comitis Schwartzburgici thesauro nummario præerat Anno 1703. feria tertia Paschatis. Quantam jacturam ejus morte fecerit res litteraria, æstimare licet ex eo quod cum ipso occiderit opus nummos veteres hactenus vel editos vel ineditos complexurum ultra 25000. eleganter & accurate depictos, atque erudite illustratos.

(*k*) Justus Fontanini U. C. in Vindiciis antiquorum diplomatum adversus Bartholomæum Germonium p. 37.

(*l*) De *Calliopio*, qui Terentii Comœdias recensuit, non, ut Eugraphio in extremo Andriæ traditum, recitavit, vide si juvat Casp. Barthium VI. 20. Adversariorum, & Eustathii Swartii Analecta III. 12. p. 132. Hi *Alcuinum* qui Caroli M. ætate scholasticum gessit, Calliopii nomine a Calliope Musa ducto librariis venire scribunt. Sed videtur potius esse nomen proprium alterius viri, quoniam & alios Calliopios reperio, ut præsbyterum Nicænum apud Socratem VII. 25. tum illum, ad quem exstat Epistola Dionysii Sophistæ Antiocheni, denique Martyrem, de quo Martyrologia ad diem VII. Aprilis. Calliopium quoque pro Callipione Diacono reponit Barthius III. 5. in tertio dialogo Severi Sulpitii, sed ni fallor citra necessitatem. Calliopium pro viro Musico iterum ponit XLVI. 3. ubi ait ad Venantium Fortunatum *velut ad Calliopium quempiam, magistrum & coryphæum Musicorum modulaminum respexisse omnium sequentium Poetarum chorum*. Sed sive verum sive fictum habeatur nomen, Criticus certe fuit, qui Terentii fabulas ad prisca exemplaria correxit. Sic Vettius Agerius Basilius Mavortius U.C. & INL. ex commendatione Dom. Exconf. ord. legit, & emendavit Horatium: Nicomachus Dexter, & Victorianus V.V. CC. Titum Livium: Julius Celsus Constantinus V.C. & Flavius Licetius Firminus Lupicinus Ephemerin Julii Cæsaris: Flaccus Theodorus Memorialis sacri scrinii Epistolarum & adjutor viri magni Quæstoris sacri Palatii, Priscianum. Securus Melior Felix Asper Comes consistorii Rhetorem urbis Romæ Martianum Capellam, uti hæc nomina in vetustissimis scriptis Codicibus adnotantur. Sic Apuleji Milesiarum libros, & Apologeticum Crispus Salustius quidam legit, emendavit & recognovit: ita enim in antiquissimis Codicibus legitur, qui Florentiæ in Bibliotheca Magni Ducis Hetruriæ asservantur, quas observationes debere me fateor Lindenbrogio pag. 596. ad Terentium.

(*m*) Bibl. choisie de Mr. le Clerc. T. 3. p. 262.

mici dramata emendaverit, an eorum unus qui ad spectatores dixerit *plaudite*. Sed quod additum legitur, *Calliopius recensui*, perspicue evincit Critici functum esse partibus, & quoniam in pluribus Codicibus nomen ejus obvium est, recensionem illius præ cæteris probatam fuisse, & librariis placuisse. Eruditissimus Vir Richardus Bentlejus, qui ab aliquot annis novam Terentii editionem singulari studio castigatam prælo parare instituit, in parte prima observationum Anglica editarum lingua adversus Antonii Collini libellum pro licentia cogitandi vulgatum pag. *66*. testatur se collatis variis Codicibus notasse farraginem variarum lectionum ad vicies mille.

Terentius manu Theodorici de Palude scriptus A. 1442. extat in Bibl. publica Leidensi ut alios Codices MSS. & collatos Comici in eodem thesauro librario obvios prætercam.

V. Universas Terentii editiones persequi velle inepti haud dubie sit; plerosque tamen qui vel inter primos, vel cum laude in illo edendo atque illustrando versati sunt, prorsus præterire, negligentis. Nisi antiquissima sit, quam forma folii excusam sine loci temporisque nota memorat Catalogus Gudianus p. 248. nullam reperio antiquiorem Terentii editionem Mediolanensi 1470. per Antonium Zarotum impendio Jo. Legnani, & Donati in Terentium Rom 1472. fol. per Conrad. Sweynheim & Arnoldum Pannartz. Hanc sequitur Tarvisina (*n*) an. 1474. fol. tum Veneta an. 1476. fol. cum Donati, & in Heautontimorumenon Jo. Calpurnii commentariis: quam laudans Muretus, *etsi*, inquit, *uti erant illa tempora*, *mendis innumerabilibus scatet*, *tamen ita multa*, *ita præclara veteris scripturæ vestigia retinet*, *incredibile ut mihi auxilium tulerit ad locos perplurimos corrigendos*. Altera deinde Tarvisina an. 1477. fol. quæ sicuti & prior Donati in quinque Comœdias & in Heautontimorumenon Jo. *Calpurnii* commentarios adnexos habent. Parmensis A. 1480. cum castigationibus *Pomponii Leti*. Tarvisina cum iisdem commentariis 1477. fol. & Francisci Dianæ recognitione Venet. 1479. fol. Venet. 1482. 1487. fol. Veneta 1480. & Neapolitana 1481. fol. ex castigatione *Auli Sabini*. Has excipit Mediolanensis & Veneta 1483. fol. Venetæ iterum 1494. 1567. & 1580. fol. &c. Argentoratensis 1496. fol. in qua glossa interlinearis & directorium adagiorum, artisque comicæ, commentariique Donati, *Guidonis* & *Jo. Badii Ascensii*, atque in Heautontimorumenon expositio Calpurnii continentur; & 1499. fol.

Argentorati Anno 1503. fol. cum Donati Commentar. additis iconibus ligno satis ridicule descriptis, & 1506. 4. cum commentario Petri Marsi, & Pauli Malleoli.

Cum notis Badii Ascensii, Paris. 1504. 4. & 1508. fol.

Lipsiensis A. 1508. Argentoratensis A. 1513. Tubingensis 1516. 4.

Editiones *Aldinæ*, Venet. 1517. & 1521. 8.

Terentius cum *Petri Marsi* & *Pauli Malleoli* annotationibus. Argent. 1519. 4.

Editio *Rob. Stephani* Paris. 1529. fol. 1536. 4. 1541. 4. cum commentario Donati &c. & sine commentariis 1533. 1545. 8. & minori forma 1532.

Erasmi editio Basil. 1532. 1538. fol. cum Scholiis e Donato, Cornuto & Aspero.

Editio Gryphiana A. 1544.

Basileensis apud Bryllingerum 8. cum Melanchthonis & variorum Commentariis.

Parisiensis A. 1552. fol. e MSS. castigata cum variis lect. & restituta versuum ratione, scholiisque præter Donatum & Calpurnium *Melanchthonis*, Erasmi, Goveani, Jul. Cæs. Scaligeri, L. Victoris Fausti, P. Bembi, A. Barlandi, B. Latomi, P. Marsi, *J. Rivii*, Steph. Doleti, H. Loritti Glareani, J. Theodorici, & Jodoci Willichii.

Antonii Goveani. Lovanii 1552. 4. Paris. 1558. 4. *Goveanum* hominem ingeniosissimum vocat & passim ad Terentium laudat elegantissimus Muretus. Idem *Æmilii Ferreti* operam in Terentio positam celebrat pag. 181. b.

Veneta A. 1553. fol. apud Barthol. Cæsanum cum commentariis Donati, *Guidonis Juvenalis* Cenomani, *Petri Marsi* in omnes fabulas, *Stephani Doleti* in Andriam, & Eunuchum, & Jo. Calpurnii in Heautontimorumenon.

Coloniensis A. 1555. cum commentario *Jodoci Willichii*.

M. Antonii Mureti Venet. 1555. 8. apud Paulum Manut. & Antuerp. 1567. 12. 1580. 8. apud Plantin. & Lugd. 1573. 8. Venet. 1575. 8. apud Aldum, & Franequ. 1597. 8. Muretum dum metro consulere studet, nimium sibi in Terentio indulsisse queruntur viri docti. Dedicationem Mureti in posterioribus editionibus præ-

(*n*) Cornel. Beughem in incunabilis Typographiæ pag. 132. Observa, primas Terentii editiones destitui versuum distinctione.

prætermissam dolet Tho. Crenius V. C. parte 2. animadverf. p. 7. Cum *M. Antonii Mureti* quatuor Codicibus MStis usi argumentis & notis, Venet. 1558. apud Paulum Manutium, quam editionem ipsius Mureti manu passim notatam vidi in Bibliotheca Marquardi Gudii, qui eam ab Octavio Falconerio V. C. Romæ A. 1662. dono acceperat. Eodem A. 1558. 12. lucem iterum vidit Parisiis, sæpiusque deinceps recusa ut Antuerp. 1565. 12. Erf. 1575. 1592. 8. Venet. 1603. Editio Lugd. 1573. 8. manu Isaaci Casauboni trita & ejus notis passim insignis exstat in Bibl. Jo. Mori Eliensis Episcopi. Ceterum in recentioribus editionibus non modo dedicatio Mureti ad Jacobum Surianum Patricium Venetum (ut in Pareana) desideratur, sed etiam in Elmenhorstii Epistolis MSS. ad Holstenium lego hæc verba: *Laboramus etiam de Terentio Mureti Venetiis edito, quem rogo omni nisu nobis extorqueas, saltem ad mensis spatium. In Antuerpiensi enim editione multa omissa a sacris hominibus.*

Petri Antesignani editio Terentii triplex Lugd. 1560. 8. 1. cum argumentis, brevibusque notis, & prosodia atque carminum ratione, 2. cum notis variorum, & 3. cum notis brevibus novis ad oram libri, & trium priorum dramatum versione & paraphrasi Gallica, notatis in versione per uncinulas singulis vocabulis, quæ in latino non exstant. Confer Bælii dictionar. edit. secundæ p. 260., & Hendreichii Pandectas in Antesignano. In *Antesignani* Rapistagensis editione hoc est singulare, quod singulis versibus per Siglas in interiore margine adscripti sunt pedes, quibus metrum constat, verbi gratia versui in prologo Andriæ: *Poeta quam primum animum ad scribendum appulit*, adscriptæ sunt literæ ii d ssp, quæ significant versum illum constare jambo iterumque jambo & dactylo tum spondæis duobus & pyrrichio. Veneta A. 1561. fol. *Ambrosii Berndtii*, sive *Bernardi* notas in Terentium A. 1540. compositas edidit A. 1566. Stephanus Riccius. De Ambrosio illo A. 1542. Witebergæ, ubi Oratoriæ Professorem gessit, defuncto vide Car. Frid. Pezoldi Miscellanea Lipsiensia T. V. pag. 354. seq. A. 1717. 8.

P. Terentii Comœdiæ vetustissimis libris & versuum ratione a *Gabr. Faerno* emendatæ, Florent. 1565. 8. editio nitida & accuratissima, curante Petro Victorio. Recusa etiam exstat A. 1587. 8. Heidelbergæ apud Commelin. cum Eugraphii Commentariorum fragmento: & 1607. 8. De Terentio præclare promeritus post Muretum *Gabriel Faernus*, de quo Latinus Latinius in Epistola A. 1555. data Tom. 2. Epist. pag. 41. *Faernus intermisso Livio ad Terentium absolvendum iterumque nova diligentia castigandum rediit, jamque ad Phormionem pervenit. Sperat autem se multis locis postrema hac opera lucem pulcherrimam attulisse adjutus cum aliquot Codicum ope, tum veteris cujusdam Scholiastæ, qui apud Canonicos D. Petri in Bibliotheca tamdiu latuit, ut pæne omnibus sæculis ignotus nunc primum videatur in lucem prodire.*

E castigatione & cum notis *Matthiæ Bergii* Lipf. 1574. 8. adjunctis Joh. Camerarii, Jo. Rivii, Georgii, & *Francisci Fabricii* castigationibus atque annotationibus. *Theodori Pulmanni* notæ cum Eugraphii, Mureti, Fabricii, &c. Antuerp. 1580. 8.

Terentius ex Erasmi & Melanchthonis recognitione Francof. 1575. 8. cum ejusdem Melanchthonis argumentis. Erasmi præfatio ad Terentium exstat inter ejus Epistolas XXVIII. 20. edit. Lond.

Augustini Gambarelli Mediolanensis observationes in Terentium, sive voces ejus & locutiones una cum conjunctis, oppositis & epithetis Alphabeti ordine descriptæ prodiere Bergomi 1597. forma majore octava. Ejusdem Gambarelli antitheta ex Plauto, Terentio, Cæsare, & Cicerone digesta ordine literarum lucem viderunt Mediolani 1619. 4.

Jo. Weitzii notæ sive collectanea in Terentium Lipf. 1610. 8.

Frid. Lindenbrogii editio insignis atque reliquis præferenda, cum Ælii Donati, & Eugraphii veteris Scholiastæ integris commentariis ad MSS. Codices recensitis, additis propriis, & Gabr. Faerni de Terentio præclare meriti observationibus, Paris. 1602. 4., & Francof. 1623. 4. quæ editio auctior, & emendatior est, nisi quod Epistola Lindenbrogii ad Suffridum Calignonum, & Faerni notæ in illa sunt omissæ.

Stephani Riccii e prælectionibus doctorum Wittebergensium, Mulhusæ 1568., & Gorlicii 1570. 1574. 8. atque iterum Lipf. 1614. tribus Vol. 8.

Terentius ex recensione *Dan. Heinsii*, præmissa dissertatione de Plauto, & Terentio, sæpius vidit lucem in Belgio, & in Germania post editionem Amstelod. 1618. 12.

Jo. Philippi Parei, Neapoli Nemetum 1619. 4. in qua editione præter notas Rivii, G. Fabricii,

bricii, Faerni, Mureti, Pareique ipsius habetur index omnium vocabulorum. Idem Pareus Plauto suo dissertationem de Terentiana Plauti imitatione adtexuit, quod argumentum ante eum tractaverat quoque *Gaudentius Merula* in dialogo Terentiano.

Cum Epistolis VII. Criticis, sive notis brevibus *Christophori Coleri*, & indice phrasium Francof. 1584. 12. Genev. 1593. 12. Francof. 1685. 12.

Cum notis, indicibus & medulla sive Phraseologia Terentiana *Martini Hayneccii*, Lips. 1592. 1606. 1614. 1624. 1634. 8. quam editionem Caspari Barthio cum primis probatam fuisse testatur Caspar Sagittarius libro de Plauti, Terentii, & Ciceronis vita ac scriptis Altenb. 1671. 8. p. 65.

Editio Regia typis luculentis & majoribus, Paris. 1642. fol.

Cum locupletissimo indice Philologico verborum phrasiumque, & collectaneis *Jac. Kockerti*, Lubeccæ 1651., & 1667. 8.

Cum *Jo. Henrici Bœcleri* annotationibus, & Chrestomathia Terentiana sive selecto Indice locutionum, Argentorat 1657. 8. Huic editioni adjunctæ sunt etiam *Francisci Guieti* Andegavensis in Terentium notæ eruditæ, sed justo passim audaciores, unde Terentium indignis modis a Guieto tractari scripsit Chr. Walius in Senario p. 244. Obierat jam Guietus A. 1655. cum notæ illæ ederentur. Vide vitam ab Antonio Periandro scriptam notisque in Terentium præmissam.

Cum notis *Tho. Farnabii* in quatuor priores, & *Merici Casauboni* in Phormionem, & Hecyram, Lond. 1651. 12. Amstel. 1651. 1660. 1669. 12.

Jo. Minelli Roterd. 1670. 12. Ejusque æmuli V. C. *Christiani Junckeri* Dresdensis Lipsiæ 1702. 12. Hic meus cum viveret amicus diem (*o*) obiit Altenburgi A. 1714.

Tan. Fabri. Salmurii A. 1671. 12.

Cum Commentariis Donati, & ubi hic deficit, Eugraphii, atque selectis (*p*) *variorum* notis Lugd. Bat. 1644. 8. & 1651. 1657. 8. curante *Cornelio Schrevelio*, qui posterioribus editionibus nomen suum adscripsit.

In usum Delphini, a *Nic. Camo* Paris. 1675. 4. quæ editio semel iterumque repetita est ab Anglis Lond. 1688. & 1700. 8. omissa tamen quædam haud absurde, quæ Camus in Parisiensi editione præmittenda esse duxerat.

Cum integris notis *variorum*, Donati, Eugraphii, Faerni, Bœcleri, Farnabii, M. Casauboni & Tan. Fabri, Amstelod. 1686. 8.

Denique Parisiis Terentii comœdiæ expurgatæ cum notis viri egregii *Josephi Juvenci* e Societate Jesu, quæ auctiores occurrunt in editione Rothomag. 1711. & Paris. 1715.

Terentii Comœdiæ captui puerorum accommodatæ per Emanuelem Sincerum. Augustæ Vindel. 1717. 8.

Editio Comici nitida atque emendata A. 1601. Cantabrigiæ typis majoribus Academicis in 4. lucem vidit curante clariss. D. *Leng*, ex aula S. Catharinæ, additis notis criticis & dissertatione de ratione & licentia metri Terentiani, de quo argumento etiam consulendus, Christoph. Wase in senario, sive libro erudito de legibus & licentia veterum Poetarum. Oxon. 1687. 4.

Elegans quoque Terentii editio est, quæ cum scito & accuratissimo *Martini Hugenii* indice vocabulorum & phrasium Terentianarum omnium (jam ante A. 1701 vulgato) prodiit Amst. 1710. 8. curante Hugenii fata filio cognomine, &

(*o*) De Junckero ejusque scriptis vide si placet Epistolam quam Dresdæ A. 1714. 4. edidit atq; mihi pro suo in me amore inscripsit C. V. Jo. Gideon Gelius. Nova litteraria Hamb. A. 1703. p. 35. Secretarium Tom. 2. p. 885. seq.

(*p*) Frequens est io Virorum eruditorum scriptis, ut in illas *variorum* qoæ solenni vocabulo dicuntur *notas*, quæ non integras hominum celebrium animadversiones sed excerpta tantum ex illis scholia exhibent, manifeste graviter invehantur. Ita doctissimus Grævius præf. ad Sveton. Hanninius V. C. præfat. ad Juveoal., & ad Britannici in Juvenalem notas. Antonius Borremansius in variis Lect. cap. 7. Adrianus Bailletus T. 1. judicior. de Scriptoribus p. 462. 519. multique alii. Neque diffitendum est quandoqoe potuisse editionum illarum curatores quosdam majore delectu, majoreque fide uti in decerpendis, vel digerendis doctorum virorum observationibus, ut probe observatum etiam Jo. Clerico V. C. est T. 1. Parrhasianorum p. 230. At enim si cum judicio adornatæ hojosmodi Variorum notæ in optimos qooque scriptores veteres exstent, non dubitem affirmare earum editionum auctores tanto melius promeriros de publico bono, qoanto ceteri illi magis forte consulere se existimant virorum doctorum famæ, qui uni scriptori horum pluriom integros commentarios, atque in his tamen multa sæpios repetita, multa parum ad rem facieotia subjungunt. Nolim sane commentaria illa perire vel non integra conservari, sed hæc qui typis exscribenda dant, eos vicissim nolim invidere studiosorum compendio, quod ex altero genere notarum, si ita ut par est conficiantor, haud dubie, sibi promittere possint.

ne, & imitationem Terentii Plautinam, sive loca Plauti phrasesque quas imitatus Terentius videri possit, in singularum paginarum calce annotante. Index Hugenii servatus quoque in editione Terentii Londinensi, quam curavit præclarus Vir *Mich. Mattaire* 1715. 12. qui in corpore poetarum Latinorum post Genevenses auctiore Terentium jam vulgaverat Lond. 1713. folio.

Cum locis Terentii ipsius parallelis, & indice formularum sive phrasium uberrimo cura V. C. *Davidis Hoogstratani*. Amst. 1718. 4.

Christophorus Cellarius Vir præstantissimus in diss. de solutæ Orationis scriptoribus scholarum usui publico commendandis edita Halæ Sax. A. 1706. p. 4. *Longiores sunt fabulæ Terentii quam ut puerili ætati adprehendantur, periculosiores adolescentiæ* (*q*) *quia quam caste videntur scribere, tamen res ipsa turpis est, stuprum in fabellis singulis. Habemus excerptas ex iis præstantiores formulas atque locutiones; quas qui juventuti proponunt, consultius nobis videntur agere quam qui integras interpretantur Comœdias.* Eum in finem *Hieronymus Freyerus* laudabili instituto Colloquia Terentiana cum de Plauto excerptis, & Phædri fabulis ad innoxium Scholasticæ juventutis usum accommodata edidit Halæ Sax. 1714. 8.

Terentium cum pluribus MStis diligenter contulerat *Christophorus Wase*, & uberioribus commentariis illustraverat, ut testatur Henricus Newtonus (*r*) vir nobilissimus Epistola LXIX. qui illo Doctore olim usus fuit. Hos intercidisse dolebit mecum, qui Wasii hujus librum de senario supra etiam mihi memoratum evolverit.

Nuper admodum ex amici beneficio in manus meas inciderunt notæ ineditæ doctissimi viri *Jo. Frid. Gronovii*, quas ubi Terentius apud nos recudetur, studiosis Latinæ linguæ non invidebo. Utinam vero brevi in lucem ferri contingat elaboratissimam *Rich. Bentleii* editionem, (*s*) qui Terentium cum scholiis Donati, & suis castigationibus jam pridem dare cogitat, & in parvo Comici volumine ad mille vocabula emendare ac restituere (*t*) promisit. Nam audacem licet, ut in Horatio, juvabit fortuna ingenii, & eruditio recondita nihil non elegantis atque exquisiti proferre sinet.

Versiones quoque Terentii extant *Gallicæ*; antiquiores quidem qualis prosa & versu regi Galliæ Francisco I. oblata auctore *Octavio Galæsio* prodiit Paris. 1539. fol. apud Antonium Verardum, & Jo. Petit. *Jacobi Bourlei* versum versu reddentis metaprasis memoratur Francisco de Cruce Cenomano Bibl. Gallicæ p. 179. *Petri Antesignani* Rapistagnensis versio Gallica prosaria Paris. 1574. 1583. 614. forma minore, & Lugd. 1560. 8. Est mihi ad manum editio Latino Gallica Paris. 1586. 12. sine nomine interpretis. Recentiores vero sunt. Una *S. Albini*, quæ post primam editionem Paris. 1646. sæpius lucem vidit hoc titulo: *Comedies de Terence traduites en François avec le latin à coté & rendues tres honnettes* (*u*) *en y changeant fort peu de choses*. Andriæ, Adelphorum, & Phormionis versio Gallica prosaria auctore *San Albino* jam quartum prodierat Paris. 1658. 12. Reliquæ tres Eunuchus, Heautontimorumenos, & Hecyra *Martignato* interprete, primum viderunt lucem Paris. 1670. & deinde 1678. 12. Latino ut in prioribus etiam Comœdiis facto e regione posito. Altera *Michaelis de Marolles* Abbatis Villalongani, quæ subjunctas habet *Johannis Peyraredei* observationes, & e regione Latina Paris. 1660. 8. duob. volum. Tertia denique, cui itidem latina adposita sunt, *Annæ Daceriæ* T. Fabri filiæ Paris. 1688. & Amst. 1698. 12. tribus volumini-

(*q*) S. Augustinus lib. 1. Confession. cap. 16. Terentium velut turpitudinis magistrum detestatus: *non accuso verba quasi vasa electa atque pretiosa, sed vinum erroris quod in eis nobis propinatur ab ebriis doctoribus*.

(*r*) Henr. Neutoni Epistolæ, Orationes & carmina prodierunt Lucæ 1710. 4. vide Acta Erud. Tom. VI. supplem. p. 85. & cave hunc confundas cum Isaaco Neutono, Philosopho & Mathematico acutissimo.

(*s*) Hæc Bentlei editio in Anglia primum, tum Amstel. lucem vidit an. 1727. Omnium vero Terentii editionum præcipua videtur, quam cum antiquis interpretibus Donato, Eugraphio, Calpurnio, aliorumque recentiorum observationibus, ac suis emisit Hayæ Comitum 2. vol. 4. 1726. Arn. Henr. Westerhovius.

(*t*) Journal des Savans A. 1714. p. 351. seq. edit. Amst.

(*u*) Terentius ab obscœnitate purgatus lucem quoque vidit alias, ut Ingolstadii 1589. 8. Etiam in editione ad usum Delphini Parisiensis, turpia verba omissa sunt & ad calcem rejecta. Ab illis obscœnis ut deduceret juventutem, sine Terentianæ dictionis purique sermonis latini jactura *Cornelius Schonæus* Goudanus (A. C. 1611. denatus) Terentium Christianum composuit, sæpiuscule recusum; & *Jo. Fiebtelius* Æschinum Comœdiam vulgavit Lubecæ 1669. 12. continentem phrases & elegantias Terentii, addito supplemento septem Colloquiorum. Ceterum primordia latini sermonis non a Terentio, sed a Cicerone capienda esse pulchre docet Conr. Sam. Schurtzfleischius Witebergæ lumen in singulari Diss. A. 1704. edita.

minibus. Quanquam vero elegantissima hæc est interpretatio, tamen ex illa ipsa repetitis exemplis, quam difficile sit vim atque elegantiam verborum latinorum vernacula lingua reddere, ostendit Joann. Clericus V. C. in arte Critica Tom. prim. pag. 208. seq. Illa autem semel iterumque recusa est in Belgio, & Zittaviæ 1705. 12. ac Budissinæ in Germania, & cum novis illius animadversionibus, Roterd. 1717. 8. Latine, & Gallice tribus Volum. (Journal des Savans 1717. Aout. pag. 169.) & Latinis omissis Halæ Sax. 1720. 12. ex Martini Deschneri recensione, qui Budissinensem editionem inemendatissimam esse queritur. Andriam, Adelphos, & Phormionem eleganti quoque veste Gallica induit *Isaacus le Maitre de Sacy*. Andriam versibus Gallicis nuper donatam audio a Petro Clerico S. I. Tolosæ, eodem qui Electram Sophoclis metaphrasi Gallica reddidit.

Terentius *Italice* Venet. 1533. 8. & 1558. *Jo. Fabrino* da Fighine Florentino interprete, cujus etiam eadem lingua scripti exstant commentarii, interpretationis vice Latino Terentio adjuncti Venet. 1580. 4. & 1594. 4.

Flammetta Malespina, Marchionissa Terentium Italicis versibus quam felicissime expressit teste Jo. Maria Crescimbenio in Historia Poeseos Italicæ lib. 2. p. 241. Celebratur & Italica *Jo. Justiniani* translatio.

Germanice & *Italice* per *Antonium Gagliardi* Lips. 1692. 12.

Germanice exposuerunt multi, Jo. Rhenius, Val. Boltzius, Steph. Riccius, & novissime Dan. Hartnaccius. Carmine Germanico Jo. Episcopius Herbipolitanus Francof. 1563. 8.

Terentius cum Germanica versione editus *Davide Hæschelio* & *Matthia Schenckio* Augustæ Vindel. 1624. 8. memoratur in Theoph. Spizelii templo Honoris pag. 334.

Versio Germanica cum præf. M. Jo. Kromayeri Concionatoris aulici & inspectoris Vinariensis, qua Terentium in scholis retinendum suadet. Vinariæ 1626. 8. Eadem versio recusa Hamb. 1670. 8. omissis summariis notisque. Vidi etiam vulgaria Terentii in Teutonicam linguam traducta, seu phrases Comici cum Germanica versione excusas Daventriæ 1489. 4.

Carmine Germanico, Terentius per *Henricum Ham*, Isleb. 1586. 8.

Belgice Antuerp. 1555. 8. Latine ac *Belgice* vidit lucem cum notis Henr. Swaerdekroonii Roterd. 1648. 8.

Cum emendata *Belgica* versione, & Minellii notis marginalibus Roterd. 1663. 8. Westerbanii interpretatio eodem anno Hagæ 4.

Latine, & *Anglice*, Lond. 1629. 4.

Hispanica versio auctore *Petro Simone Avril* edita A. 1577. & Compluti A. 1582. atque iterum Barcinone A. 1599. 8. ad addiscendam linguam Hispanicam commendatur in primis a Gaspare Scioppio in consultationibus.

Argumenta in singula dramata habemus a *C. Sulpitio Apollinari*, illo qui Pertinacem Imp. Latinas literas docuit. Etiam e recentioribus argumenta in Comœdias Terentii Melanchthon, & Muretus: in singulas fabularum Terentii scenas composuere Paullus Malleolus, Christophorus Hegendorfinus, Hadrianus Barlandus, Barthol. Latomus, &c.

Juvatne etiam commemorare libellos tyronum destinatos usibus, *Georgii Fabricii* elegantiarum e Plauto, & Terentio libros duos, cum P. Syri mimis ab Erasmo, & eodem Georgio expositis excusos Lipsiæ 1558. 8. *Henrici Decimatoris* Gifhornensis succum & medullam Terentianam, libris V. Halæ Sax. 1597. 8. *Pauli Perdicis* latine dicendi formulas e Terentio collectas, Budissinæ 1545. 8. *Martini Hayneccii* medullam & fructus Terentianos, sive sententias Ethicas, Politicas, Œconomicas, Physicas & Historicas cum adagiis & proverbiis Comicis Lips. 1608. 1614. 1625. 1634. 8. *Cornelii Graphei* phrases Terentianas laudatas Vignolio Marvillio sive quicunque sub illo nomine latet T. 2 Misc. Historicolitterar. pag. 121. *Pauli Toffani* Phraseologiam Terentianam, Oppenheim 1613. in 8. *M. Friderici Haberfack* Rectoris Scholæ Gryphiswaldensis nucleum Terentianum, Rostoch. 1655. 8. *Bartholdi Feind* phraseologiam Plautino-Terentianam Hamburg. 688. 8., &c.

VI. Fuit diversus a nostro, licet sunt qui utrosque confundant, *Terentius Culleo* Senator Romanus, quem captum a Carthaginensibus Scipio Africanus major vindicavit in libertatem, & triumphans eum cum pileo capiti imposito pone currum sequentem habuit, ut traditum Livio XXX. ult. Alius *Terentius Libo* Fregellanus Poeta, cujus meminit Donatus, ut omittam *Terentium*, a quo exaratos Numæ libros repertos in arca jussu Senatus crematos refert Victor de Viris illustribus cap. 3. Sed plures Terentios collectos videre licebit a Jo. Glandorpio p. 833. seq. Onomastici, & a Jo. Lomejero dierum genialium parte I. diss. VI. De

M. Te-

M. Terentio Varrone Atacino, & Terentio Clemente JCto dicturus sum inferius suis locis. Variis Terentiis a me commemoratis addere licebit Priscum Terentium, de quo Mæcenate suo Martialis XII. 4. 14. 63. Terentium Comitem de quo S. Basilii Epist. 272. & 349. Theodoritus IV. 28. Terentium Episcopum Seleucianensem, qui Concilio Africano A. C. 424. interfuit, & Collationi Carthaginiensi A. 411. Terentium item Tomorum Episcopum in Scythia, de quo Sirmondus ad Facundi IV. 3. T. 2. Opp. p. 521. Terentium monachum ac præsbyterum novæ Lauræ, qui subscripsit Concilio CPol. sub Mena A. C. 536. M. Terentium Coracem, quem, dum tabellas scripsit, in foro mortuum narrat Plinius VII. 53. Hist., &c.

Verba CHRISTI ad Paulum, *grave tibi erit adversus stimulum calcitrare* Act. IX. 5. ridicule quidam petita esse duxerunt e Terentii Phormione 1. 2. 28. *nam quæ inscitia est adversum stimulum calces?* Vide Jo. Eusebium Nierembergium XII. 14. de origine S. Scripturæ, & Jo. Frid. Mayeri Exercitationem, *Utrum CHRISTUS legerit Platonem vel Terentium?* editam Hamburgi 1701. Sane obvium est idem proverbium in multis scriptoribus etiam Terentio antiquioribus, ut annotatum Jo. Pricæo, & Doughteio ad Actorum locum, & Joanni Nicolai in libro de calcaribus cap. XIV. Usus quoque diu post Julianus Imp. Oratione VIII. sive Epistola ad Sallustium fol. 246.

DE T. LUCRETIO CARO.

Lucretii ætas 1. *Libri VI. de rerum natura*. 2. *Eorum editiones atque interpretes*. 3. *Poetæ quos Lucretius imitatus fuit*. 4.

I. T Lucretius Carus, patria ut videtur Romanus, natus est, teste Eusebio, Olymp. CLXXI. 2. anno U. C. DCLIX. ante CHRISTUM XCV. *Postea amatorio poculo* (*a*) *in furorem versus, quum aliquot libros per intervalla insaniæ* (*b*) *conscripsisset, quos postea Cicero emendavit, propria se manu interfecit anno ætatis quadragesimo quarto*, U. C. DCCIII. (*c*) ante CHRISTUM LI. Philosophus de Epicuri Schola acutissimus, quem qui legunt, videntur, ut IX. 3. ait Vitruvius, cum eo velut coram de rerum natura disputare. Poeta sublimis, idemque elegans, & multæ artis luminibus pictus, ac Latinæ linguæ auctor egregius. De hoc Poeta consulendæ Casp. Barthii notæ ad Statium Tom. 1. pag. 260. - 263. De eodem Barlæus lib. 2. Miscell.

Hic Phœbi furiis, furiisque exarsit Orestis,
Quam præstat solis versiculis furere.

Amatorio poculo versum in furorem, propria se manu interfecisse tradit post Eusebium etiam Prosper in Chronico. Scriptor vitæ Virgilii eo die quo togam virilem sumsit Maro, periisse Lucretium testatur (A. U. C. 698.) *Alii eodem die quo natus est Virgilius, obiisse ferunt: & aliquis Pythagoreus credat Lucretii animam in Maronis corpus transiisse, ibique longo usu & multo studio exercitatum Poetam perfectissimum obiisse. An sibi ipsi manus attulerit, incertum: interiit anno ætatis suæ XLIII. & miserrimam, quam olim ludibrio habuerat, nimis cito expertus est immortalitatem.* Hæc Tho. Crech.

II. Exstant ejus *libri VI. de rerum Natura* ad C. Memmium Gemellum (*d*) Heroico poemate, versibus jucundo antiquitatis sapore conditis, Epicuri de rebus naturalibus sententiam, sed & impios ejus errores disertissime explicantes. Non plures a Lucretio libros hujus argumenti scriptos esse, ut male conjiciebat Barthius LII. 4. Adversar. Lucretio ipsi testi credimus, qui libro sexto v. 91. *supremæ præscripta ad candida calcis spatium* currere se affirmat. Exordium Operis idem quoque, quod nos hodie, legit olim Ovidius 2. Trist. v. 261.

Sumserit Æneadum genetrix, *ubi prima requiret.*
Æneadum genetrix, unde fit alma Venus,

Hoc est, si in manus sumserit Lucretium, cujus prima hæc sunt verba: *Æneadum genetrix, hominum divumque voluptas*, quem Ovidii sensum esse jam pridem notavit Ludovicus Carrio lib. I. emendationum cap. VIII. Usitatum enim fuisse veteribus, ut vocibus initialibus scripta ipsa denotarent, pluribus exemplis docet Jo.

(*a*) Eusebips Chron.
(*b*) Hoc vix credibile mihi videtur. Neque eo respicere putem Statium lib. 2. Silva 7. in verbis, *& docti furor arduus Lucretii*. Poetarum enim furor laudabilis. ἐνθουσιασμός. Pro arduo *difficilem* dixit Quintilianus X. 1.

(*c*) Triennio citius mortem Lucretii assignat If. Vossius p. 85. ad Catullum, e scriptore Vitæ Virgilii.
(*d*) De hoc consulenda Gifanii prolegomena.

Jonsius II. 5. de Scriptoribus Hist. Philos. p. 136. seq., & Scaliger ad Euseb. num. M. D CCCCLX. Quod vero in limine Operis invocet Venerem Lucretius homo Epicureus, qui a Diis omnia humana susque deque putabat haberi, satis se duxisse existimandus est excusari more vulgato Poetarum, neque alia opus esse responsione arbitror ad dubitationem hanc dissolvendam, quam multos viros doctos exercuisse docet, præter interpretes Lucretii Creechium aliosque, Petrus Bælius vir ingeniosissimus in dictionario Historico p. 1923. editionis secundæ, quem de Poeta lector, ubi volet, consulet. *Memmium*, cui poema suum Lucretius inscripsit, scripsisse & ipsum versus, colligas ex Plinii lib. V. Epist. 3. Eundem Mæcenatibus ac liberalibus studiorum Patronis accenset Martialis XII. 36.

Pisones, Senecasque, Memmiosque,
Et Crispos mihi redde — —

Quæ vero a recentiore ætate in Gallia etiamnum claret illustris Memmiorum gens, Gallice *des Mesmes*, si Bernhardum Monetam audimus, Latine Maximorum potius nomine appellanda erat. Vide Menagiana T. IV. p. 175.

Lucretii placita Epicurea carmine confutanda sibi sumserunt, Latino Heroico quidem *Aonius Palearius*, *Scipio Capicius*, *Polignacus* Cardinalis, & *Thomas Ceva* S. I. Anglico *Henricus Morus*, & *Richardus Blanckmore*, Gallico *Carolus Claudius Gestus*, & Italico *Alex. Marchetti*. De *Scipionis Capicii* libris II. de rerum principiis, & *Palearii* libris tribus pro animæ immortalitate, Lucretio oppositis, infra. *Polignaci* libri IX. de DEO auctore universi necdum lucem viderunt, quod sciam, sed ut quam primum prodeant, desiderabit mecum quisquis legerit initium primi & fragmenta, quæ ex eo producuntur in libro Gallico, Memoires de litterature Tom. 1. pag. 413.-418. & in Jo. Clerici Bibl. selecta Tom. XXVI. pag. 155. seq. *Cevæ* Philosophia novantiqua, qua confutavit Lucretium, excusa est Mediolani 1704. 12. & merita laude celebratur in Diario Veneto, Giornale de' Letterati d' Italia Tom. VII. pag. 114. seq. *Henrici Mori* poemata Philosophica, in quibus præcipue multa pro animorum immortalitate, prælo evasere Cantabrigiæ 1647. 8. *Blackmorii*, Equitis & Medici Londinensis poema insigne de creatione, septem constans libris, quo Providentiam Numinis adversus Lucretium defendit, jam tertium prodiit Londini A. 1714. *Genesti* poema pulcherrimum Parisiis primum, deinde Amstelodami A. 1717. 12. excusum hoc titulo est: *principes de philosophie, ou preuves naturelles de l' existence de Dieu, & de l' immortalitè de l' ame*. Sed *Marchetti* (ejusdem cujus metaphrasin Lucretii Italicam infra memorabo) Poema Philosophicum imperfectum ab auctore relictum, nec luci datum est, cujus initium exstat in Diario Veneto Tom. XXI. p. 258.-260. Nec Germanis nostris deerit, quem hisce Religionis assertoribus ingeniosissimis Poetis accensere cum laude, & Lucretio opponere licebit, si amplissimo *Brockesio* nostro carmina sua vernacula de Creatoris & rerum creatarum admirandis colligere & in lucem edere placuerit.

Si quis titulum modo consulat, facile putet Lucretio etiam oppositum esse librum Belgica prosa Amst. 1710. 8. ab Henrico Wyermasio vulgatum. Sed qui scriptum ipsum evolverunt, putidum Spinosæ asseclam, derisorem sacrarum litterarum impium, & religionis contemptorem Lucretio ipso haud meliorem illo prodi observant.

Substantiam & corpus æque late patere, omne extensum esse corporeum, (cum suo consectario, Spiritus nusquam esse) nihil fieri posse nisi ex præjacenti materia; vel, quod idem est, nihil posse creari. Omne corpus motum ab alio corpore moveri. Omnia Mundi phænomena rationibus pure mechanicis posse explicari. Cohærentiam corporum atomorum hamatarum unione contineri, & id genus alia fere infinita, præsertim apud Democriti, *& Epicuri sectatores, apud* Lucretium *præ ceteris: quem cum admodum adolescens evolverem, putabam profecto subinde, me satyrum quempiam simiumve senem e sylvis philosophantem audire, adeo omnia ex solo sensu externo, crassaque imaginatione deducebantur. Quod genus Philosophos innumeros e lustris locisque desertis credibile est jamdudum confluxuros fuisse, si DEUS ac Natura brutis animalibus loquendi scribendique facultatem concessissent. Ipsa enim facile potuissent prolixas crassarum imaginationum concatenationes sive carmine sive soluta oratione, ornate & copiose deducere & enarrare. Hoc vero proprie philosophari non est, sed materialia* αἰσθήματα καὶ φαντάσματα *inani opera recensere.* Hæc Henricus Morus, Theologus, & Philosophus Anglus in Confutatione Cabbalæ Ætopædomelissæ Tom. 1. Opp. Philosoph. pag. 527.

Invocationem Veneris, in limine libri primi Lucretii, exposuit Gallicis versibus pluribus Poetria

tria ingeniosissima Deshoulieria Tom. 2. carminum editorum Gallice Bruxell. 1708. 8. pag. 80. *imitation de Lucrete, en galimatias fait exprès*. De invocatione illa videndus etiam Petrus Victorius, Epistola ad Joannem Casam. Jo. Clerico viro doctissimo T. XXVI. Bibl. selectæ pag. 154. rectius facturus fuisse videtur Lucretius, si Rationem sive Mentem tanquam Deum in limine poematis potius, quam Venerem imploraffet. Sed Lucretius sensibus plus quam rationi tribuens, & generationem rerum cupiens exponere, nullum magis physicum numen quam Venerem appellare se posse existimavit.

III. Prima Lucretii editio est *Veronensis* curante Hieronymo Avantio A. 1486. fol. per Paulum Fridenperger Passaviensem (de Patavia Alemagnæ.) Inscribitur: *De rerum natura lib. VI. ad Epicuri mentem descripti*. Hanc secuta est Veneta An. 1495. 4.

Veneta apud Aldum A. 1500. 4. ex Avantii editione: atque iterum 1515. 8. ad veterum exemplarium fidem castigata.

Florentina Phil. Juntæ A. 1512. 8. cum præfatione & castigationibus *Petri Candidi*, qui ex *Joviani Pontani*, & *Mich. Marulli* castigatione & MStis Florentinis Lucretium emendatiorem se dare profitetur. Marullum vero nimis indulsisse ingenio, graviter conquestus est Petrus Victorius ad Ciceronis lib. XI. ad diversos Epist. 20. & Scaligero notis ad Catullum pag. 93. judice, *nullus veterum auctorum ita male ab ullo correctorum acceptus est, ut Lucretius ab illo audaculo Græco Marullo*.

Bononiensis cum commentario *Jo. Baptistæ Pii* 1511. fol. apud Ascensium. Jo. Baptista Pius in suo ad Lucretium commentario varias lectiones e MSS. passim advocat, quæ excerptæ exstant ad calcem editionum Lucretii Lond. 1712. 4. & fol.

Vicentina, Lambino memorata, & Gisanio, quam non vidi, uti neque illam quam Gesnerus in Bibl. cum commentariis *Petri Aponi* impressam dubius ipse scripsit.

Basileensis apud Henr. Petri A. 1531. 8.

Lugdunenses A. 1536. & 1540. 8. apud Seb. Gryphium, & minore forma A. 1546. 1558. atque A. 1564. 8. & 1576. 12.

Lovaniensis A. 1542. 4.

Lambinianæ editiones viri doctissimi Dionysii Lambini, qui Codicibus quindecim MStis & Adr. Turnebi atque Jo. Aurati consilio usus octingenta Lucretii loca restituisse se profitetur, ac primum edidit Lucretium cum commentariis suis inscriptum Carolo IX. Galliæ Regi, Paris. 1563. 4. Deinde sine commentariis, tamen cum brevibus scholiis conjectis ad calcem, & emendationibus *Adr. Turnebi* Paris. 1565. 12. Denique ex tertia recognitione & cum commentariis locupletioribus, & vita Lucretii Paris. 1570. 4. quæ editio recusa est Francofurti A. 1583. 8. Præclare profecto de hoc Poeta promeritum Lambinum nemo æquus ac peritus lector negabit, etsi commentariorum molem reprehendit Janus Rutgersius IV. 1. variarum lectionum, atque Lambinus ipse in editione A. 1570. iniquiorem se præbuit Gisanio. Confer quæso Jac. Thomasii librum de plagio litterario §. 447. 448.

Editio Lucretii Antuerp. 1565. 8. cum MSS. collata a Francisco Nansio & If. Vossio exstat in Bibl. publica Leidensi, nec non editio Lugd. 1576. 12. notata manu If. Casauboni.

Oberti Gifanii utilissima editio, quam diligenti studio adornavit adhibitis Codicibus plus quam octo, & editis ante ipsum fere omnibus, Turnebi præcipue atque Lambini, tum, quæ *P. Nannius* (*e*) ad Codicem MStum Ultrajectinum contulerat, quæque observaverat Cornelius Valerius Gisanii Præceptor, & Antonius Goldingamus Anglus. Præmisit & e veteribus libris indicem argumentorum, quæ ab Epicuro tractantur, & præter Laertii & Ciceronis loca de Epicuri Philosophia & Thucydidis descriptionem pestilentiæ Atticæ, quam Lucretius libro sexto imitatur, (*f*) subjunxit Collectanea sua sive commentarios in Lucretium ordine litterarum digestos, atque dictionem ejus cumprimis erudite illustrantes, & Scioppio quantumvis inimico mirifice probatos: Antuerp. 1566. 8. & Lugd. Batav. 1595. 8. apud Plantin. Jo. Sambucus, cui Lucretium suum inscripsit, Gisanio copiam fecerat editionis Veronensis manu Marulli castigatæ. Uberiores vero, quos promisit, commentarii Gisaniani non viderunt lucem. In contextu ipso non semper optimam videtur lectionem amplexus esse, ut observavi collatis lectionibus, quas habeo, Codicis antiquissimi Gottorpiensis. Vide sis etiam Barthii Adversaria lib. 50. p. 2355. seq.

(*e*) Eum Lucretii editionem molitum ex Adr. Junii Epistolis observat Tho. Crenius V. C. parte 6. animadvers. pag. 17.

(*f*) Vide si lubet quæ notavi Bibliotheca Græca lib. 2. cap. 25. §. 4.

Lucretius a Turnebo & Lambinio recognitus Lugd. 1596. 12.

Prælo datus etiam Lucretius est in Corpore Poetarum Latinorum Lugdunensi, & ubi variæ lectiones adjectæ sunt, Genevensi, nec non separatim Antuerp. 1589. 12., & Lugd. Bat. 1597. 12. & 1611. 12. apud Raphelengium: sed & Lugd. 1606. 12. & Amstelod. 1616. 1626. forma minore.

De Raphelengiana editione *Gaspar Barthius*, cum ipse infinita se in Lucretium notata habere scripsisset Tom. 3. ad Statium pag. 81. *Habet autem*, inquit, *omnino optimus stili Romani auctor opus nova & tali recensione, quæ proponat diversas Codicum & doctorum hominum lectiones, ac de veritate statuat. Quod qui nobis jam forte sepultis molietur, ei suademus, ne negligat minimam Raphelengianam editionem toties & jam ab aliis typographis repetitam: ejus enim recensio & constitutio debetur* Justo Lipsio, *qui vir ut Poeta non fuerit, & fuit tamen, vidit nihilominus ingenii bonitate plurima in literis, in quibus cæcutiunt multi docti*.

A *Josepho Castalione* indicem in Lucretium, indici Erythræi in Virgilium haud dissimilem adornatum, pridem testatus est Caspar Scioppius Epistola ad Præceptorem suum Conradum Rittershusium scripta A. 1599. qua ipsum rogat, ut typographum ei quærat excudendo.

Lucretius cum variis lect. editus in *Corpore Poetarum latinorum*. Genev. 1611. 4. 1627. 4.

Amstelodamensis editio Lucretii 1620. 1631. forma minore.

Danielis Parei, vestigia Gifanii fere legentis Francof. 1631. 8. quo anno etiam Lexicon ejus Lucretianum lucem vidit, e Gifanianis fere collectaneis repetitum. Præ cæteris vero hoc habet eximium editio Lucretii Pareana, quod illi subjuncta sunt duo Poemata recentia, lectu haud indigna, *Scipionis Capicii* Neapolitani de rerum principiis libri duo, & *Aonii Palearii* libri III. de immortalitate animarum, quos ex merito laudat Jacobus Sadoletus lib. V. Epistolar. p. 200. seq. Poema de animarum immortalitate libris tribus, Lucretio oppositum & *Aonii Palearii* nomine sæpius editum, a Paleario scriptum esse negavit, præter rem, ut opinor, Robertus Titius litteris ad Marcum Velserum. Vide Velseri opera pag. 878. *Scipionis Capicii* libri duo de rerum principiis prodiere Venetiis 1546. 8. cum ejus libris tribus de Vate maximo.

Cum explanatione paraphrastica & notis *Jo. Nardi*, Florentini, non adeo feliciter in illustrando Lucretio versati. Florentiæ 1647. in 4.

Cum Gallica versione prosaria *Mich. Marollesii*. Paris. 1650. 8. dicata Reginæ Sveciæ Christinæ, a qua ne responsum (*g*) quidem accepit, atque iterum 1663. 8. addito libro decimo Laertii Gallice translato. Laudat hanc Marollesii versionem Rolandus Maresius pag. 364. Epist. *Gallicam* Lucretii Versionem prosariam a *Marollesio* concinnatam & A. 1659. 8. primum Parisiis cum Latino Lucretio ex Gifanii recensione editam notisque illustratam commendat præter Rolandum Maresium, Guido Patinus in Epistolis a Joanne Brantio editis. Ut adeo iniquius sit judicium personati Vignolii Marvillii (Bonaventuræ de Argonna, Parisiensis, Monachi Carthus.) Tom. 1. miscellan. pag. 150. *L' Abbè de Marolles s' est consumè a faire de pitoyables versions, sans que jamais ni les conseils de ses amis, ni les railleries, & la censure des Critiques, & sur tout celle de MS. de l' Estang dans sa methode de traduire, ayent pui lui arracher de l' esprit cette maudite passion*. Versibus Gallicis pridem reddidit Lucretium *Guilelmus Altarius* sive *des Autels* circa A. 1560. ut notavit Franciscus a Cruce Cænomana in Bibl. Gallica pag. 138. Vidit & lucem Metaphrasis nova Lucretii Gallicis versibus nescio quo auctore A. 1677. 4.

Cum brevibus sed eruditis notis *Tan. Fabri*. Salmur. 1662. 4. & Cantabrig. 1675. & 1686. 12.

In usum *Delphini* Lucretius interpretatione & notis illustratus est a *Michaele Fayo* (*h*) Paris. 1680. 4. addito, ut in aliis ejusmodi editionibus fieri solet, indice omnium vocabulorum. Pareo fere & Nardo usus est, cujus etiam diatribam de funeribus Atheniensium, integram p. 569. seq. subjunxit.

Cum interpretatione magis latina ac brevioribus sed disertioribus argumentis notisque doctioribus & Philosophum magis sapientibus, in quibus tamen nec grammaticum acumen desideres, edidit qui Lucretium totum imbiberat, ejusdem postea infaustum exitum tristi fato imitatus (*i*) *Thomas Creech* Collegii omnium animarum

(*g*) Bælii Lexicon Tom. 2. pag. 1926. edit. 2.

(*h*) Creechius notat eum *barbara interpretatione incestavisse latinum Poetam, in contextu uni Pareo fidere, eas vero adjecisse notas, quæ Philosophum faciant sæpe absurdum, se ipsum semper ridiculum*.

(*i*) Sibi ipsi necem conscivit A. 1700. suspendio propter perditos ut fertur amores, nondum natus annos quadraginta. Vide Jacobi Bernhardi V. C. Nouvellas

marum in Academia Oxonienſi Socius Oxon. 1695. 8. In hac quoque editione Index omnium vocabulorum Poetæ occurrit. Idem Creechius jam ante *Anglico carmine* quam feliciſſime reddiderat Lucretium, cujus tertia mihi ad manum eſt editio excuſa Londini 1683. in 8. In notis Anglicæ huic metaphraſi ſubjunctis potius cenſorem Poetæ agit, erroreſque ejus graviores refellit, vel etiam a perverſis acceptionibus ſententiam ejus tuetur, quam Scholiis, vel commentariis Lucretium illuſtrat. Ante Creechium *Jo. Evelinus*, ſed primum duntaxat librum verſione metrica Anglica donatum & notis illuſtratum edidit Lond. 1656. 8.

Cum *Gallica* verſione proſaria, & notis lectu digni *Cultorii*. (Mr. Baron des Coutures) Pariſ. 1685. 12. & Amſtelod. 1692. 12. duobus voluminibus. Proſaria interpretatio elegans ſecundis Baronis *Couturii* curis una cum Latino Lucretio recuſa eſt Pariſ. 1708. 12. duobus voluminibus, adjunctis novis notis, quibus priores vel emendantur vel defenduntur. Vide Ephemerides literarias Pariſ. A. 1709. menſe Decembri pag. 468. ſequent. Dicitur & *Molierius* manum admoviſſe Gallicæ Lucretii Metaphraſi concinnandæ, ſed quam affectam Vulcano conſecravit, cum folium illius vidit imprudentem forte ex ſuis aliquem crinibus criſpandis adhibuiſſe. Vide vitam Molierii pag. 198. Initium libri primi ex eleganti Metaphraſi verſibus Gallicis facta auctore *Henaulto*, exſtat in diario Hagenſi, Journal literaire Tom. IV. pag. 418.

Vehementer laudari audivi *Italicam* Metaphraſin Poeticam Lucretii adornatam ab (*k*) *Alexandro Marchetti* Mathematum apud Senenſes nuper Profeſſore. Sed editam non eſſe exiſtimo. Ejus ſpes adipiſcendæ facta fuerat, cum in Italia verſaretur, *Jacobo Tollio* viro doctiſſimo, qui novam Lucretii editionem meditabatur, & ineditas *Gaſp. Scioppii* in Lucretium notas Neapoli dono acceperat a Joſepho Valletta viro Nobiliſſimo. Specimen venuſtiſſimæ Metaphraſeos Lucretii *Italicæ*, auctore *Alexandro Marchetti* concinnatæ produxit A. 1710. illuſtris vir Guil. Godfridus Leibnizius in libro digniſſimo lectu, cui titulum fecit: Eſſais de Theodicée ſur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme & l'origine du mal. pag. 511. ſeqq. Sed bella illa Lucretii interpretatio tota jam edita habetur Londini. Tollius morti vicinus ſuas in Lucretium animadverſiones commendavit Viro egregio *Gerardo de Vries*, qui commentariis Philoſophicis illuſtrare Lucretium inſtituit, ut refert Henricus Chriſtianus Henninius in notis ad Epiſtolas Tollii itinerarias pag. 77. *Iſaaci* quoque *Voſſii* viri ſummi ineditas in Lucretium laudat Teodorus J. F. Grævius ad Callimachum pag. 174. Exſtat & Italica Lucretii translatio auctore *Hieronymo Franchetta* Rhodigino.

Editio *Neapolitana* Lucretii A. 1693. 12. præter notas Tan. Fabri, argumenta Fayi habet adjuncta. Apud Anglos noviſſime Lucretius excuſus eſt perquam nitide, & ſæpius. Londini inprimis apud Jacobum Tonſon An. 1712. 4. de qua editione vide Jo. Clerici Bibl. ſelectam Tom. XXVI. pag. 150. Eodem tempore Lond. 1712. fol. apud eundem Tonſonum, de qua ſplendidiſſima editione Acta erud. T. VI. ſupplementi pag. 193. & Diarium Lipſienſe Germanicum Neuer Bucher Caal parte XLIX. p. 1. In utraque harum adjunctæ tabulæ æneæ nitidiſſimæ & variæ Lectiones ex editione Jo. Baptiſtæ Pii, & ex codicibus collatis a Nic. Heinſio & Jac. Suſio, & Theodoro Munckero, qui ex ſectione librorum V. C. Petri Francii pervenere in Bibliothecam illuſtris Epiſcopi Elienſis Joannis Mori: nec non lectionibus Codicis Bodlejani notatis a Thoma Creech. Has ſecutus eſt *Mich. Mattaire* in Lucretio edito cum indice Lond. 1715. 12. (Bibl. ancienne & Moderne de Mr. le Clerc Tom. V. pag. 153.) Idem Mattaire Lucretium etiam recenſitum a ſe dedit in Corpore poetarum Latinorum vulgato Lond. 1713. fol. *Thomæ* quoque *Creech* Lucretius cum notis ejus auctioribus recuſus Lond. 1716. 8. de qua editione vide ſi placet Ephemerides Pariſ. A. 1717. pag. 667. edit. Amſt. Ejuſdem quoque Creechii Anglicam Metaphraſin Lucretii emendatam paſſim ac ſuppletam additis animadverſionibus iterum exhibuere Londinenſes 1715. 8. duobus voluminibus. Denique *Alexandri Marchetti* Metaphraſis perpulchra quam verſibus Italicis ἐρύθμοις abſolvit A. 1669. inſcripſitque Coſmo III. magno Florentiæ Duci, Londini primum in lucem data eſt luculenter, editore Paulo Antonio Rullo Romano 1717. 8. De qua

Tom.

vellas relationes Reip. litterariæ A. 1700. menſe Septembri p. 331. & Novembri p. 580. & A. 1701. menſe Septembri p. 267.

(*k*) Memorat Gregorius Leti in Italia regnante T. 3. pag. 497.

vide Bibl. Anglicam V. C. Michaelis de la Roche editam Gallice Tom. I. pag. 332. & memorias Trevoltinas A. 1718. pag. 382. & de Marchetto ipso qui A. 1714. *6*. Sept. Pisis obiit, ejusque scriptis cæteris, Diarium Venetum, Giornale de' Letterati d' Italia T. XXI. pag. 213. seq. ubi etiam iconem ejus descriptam ære, & epitaphium reperies.

In historia Critica Reip. litterar. celeberrimi Massoni A. 1713. Tom. 2. pag. 284. nova Lucretii editio Londini curanda promittitur a Medico celeberrimo Garthio. *Mr. G...... fameux Docteur en Medecine travaille a nous donner une nouvelle edition de Lucrece. Il à la reputation d' etre entrè aussi avant, que personne dans les sentimens de cet ancien Epicurien. Il dedie son ouvrage au Grand prince, sur qui l' Angleterre a les yeux.* Audio eam prodiisse A. 1714. & dedicationem ad potentissimum Electorem tunc Hannoveranum, hodie Regem magnæ Britanniæ Georgium, separatim excusam versamque Anglice ab Oldmixonio. Librum ipsum non vidi, uti nec editionem quam notasse me video Londinensem A. 1709. 4.

In memoriis Trevoltinis A. 1718. pag. 478. Johnsonus Hagæ tres prælis subjicere Lucretios traditur, Latinum cum notis, Italicum Marchetti, Anglicumque Creechii, ex quibus nullus adhuc quod sciam absolutus in lucem exiit. (*l*)

Anglicam Metaphrasin libri primi, quam ante Creechium dedit *Jo. Evelinus* Eques, laudat Mericus Casaubonus Epistola 17. Ex interpretatione vero, quam versibus *Belgicis* composuit *Jeremias de Dekker*, specimis loco initium libri secundi affert Petrus Rabus in Diario sub (boekfaal van Europe) A. *1693*. T. II. pag. 251. & *1699*. Tom. I. pag. *91*. Cum *Belgica* versione prosaria *Joannis de Wit* eleganter excusus Lucretius est Amstelod. apud Sebastianum Pezoldum 1701. 8. Libris singulis divisis in sectiones, quibus argumenta præmissa, uti toti operi præfixæ breves animadversiones, quibus præcipui errores poetæ rejiciuntur, & venusta *Adriani Relandi* V. C. Oda in poesin Lucretianam.

Alsarium a Cruce Professorem Patavinum A. *1632*. Lucretianis Commentario vere Philosophico illustrandis occupatum se invenisse testatur Gabriel Naudæus pag. 231, Epist. Promisit etiam Lucretium *Is. Vossius* notis ad Catullum pag. *249*. cujus paucas quasdam animadversiones MSS. (easdem fortasse quas citat Grævius ad Callimachum pag. *174*.) nactus sum. Ante hos dicitur *Lucas Fruterius* in Lucretium affecta habuisse, quibus non parum adjuti sint ii, qui post Lambini labores scriptorem illum collectaneis illustrarunt. Vide Valerium Andream Bibl. Belgica pag. *579*. & Franc. Swertii Athenas Belgicas p. 518. *Titi Joannis Scandiniensis* doctissimi in Lucretium commentarii, non opinor editi, citantur a Bernardino Realino Carpensi cap. 14. annotat. in varia scriptorum loca T. 2. Lampadis Artium Gruterianæ p. *367*. *Andreæ Riveti* notas MSS. in Lucretium laudat Servatius Gallæus ad Lactantii II. 1. pag. 138. quod monuit me V. C. Christianus Schœtgenius. Novissime cum Berolini adhuc versaretur vir cultissimæ doctrinæ *Joannes Barbeyracus*, postea ingens gloria Academiæ Lausannensis, hodie Grœningensis, spem fecit editionis hujus Poetæ novo studio castigandi ad Codices MSS. ac veteres editiones, vulgandique cum paraphrasi Creechii, notisque suis & aliorum selectis atque ad examen revocatis. Consilium suum & specimen operis exposuit in diatriba A. *1709*. inserta T. XVII. Bibliothecæ selectæ Joannis Clerici V. C. pag. 242. seq. De *Richardi* (*n*) *Burridge* Angli promissis in Lucretium animadversionibus vide Acta Erud. A. *1716*. pag. *64*.

Non paucis quoque Lucretii locis insignem lucem attulit vir eruditissimus *Petrus Gassendus* in Opere de Philosophia Epicuri, quanquam & Gassendum reprehendunt hinc inde interpretes Lucretii, qui alias passim eum libenter sequi se profitentur, Creechius ac Couturius. Francisco Gacono credat, qui volet, præfatione ad Anacreontem Gallica donatum metaphrasi p. XXXI. scribenti, Gassendum quotquot diebus mane centuriam versuum Lucretii e memoria citasse. *Mr. Gassendi, qui merite d' ètre cru sur cet article, savoit tout Lucrece par cœur, & de peur de l' oublier, il en recitoit tous les matins une centaine de vers.*

Lucre-

(*l*) Prodiit quidem Lugd. Batav. 1725. 2. Vol. in 4. curante Sigiberto Havercampio optima Lucretii editio cum notis integris Lambini, Gifanii, Fabri, Creech, & selectis Pii, aliorumque cum venustissimis Figuris.

(*n*) Male Eduardus hic vocatur in gelehrten Zeitungen A. 1716. pag. 53. atque inde in Clariss. Falsterii cogitat. Philolog. pag. 112.

Lucretii duo Codices MSti membranacei in Bibl. Leidensi inter libros Is. Vossii n. 30. & 94. nec non variæ lectiones ex Codice antiquiss. Gottorpiensi.

IV. Poetas imitatus esse Lucretius cum primis videtur e Græcis Homerum & Empedoclem, e latinis Ennium. Lucretii vestigia non puduit legere Virgilium, neque semper eum vicit aut post se reliquit, ut præ se fert Alexander Rossæus, qui loca Lucretii nonnulla cum Virgilianis contulit libro tertio Virgilii triumphantis capite VI. Non opus est monere eruditos, quod commentitia est inscriptio Cæsenas obvia in Aldi Manutii Orthographia pag. 129. & Fulvii Ursini imaginibus, atque apud Gruterum pag. CCCCXXXII. laudataque a Mabillonio itineris Italici pag. 42. *A. Lucretii Historici ac Poetæ Conditoris verissimi, cui ob excellentiam ingenii statua condonata, ac Civitati Cesenæ Roman. Coloniæ deductæ in hoc sacro monte dedicata.*

Claudant præsens de Lucretio caput hi versus Marulliani:

> *Amor Tibulle, Mars tibi Maro debet,*
> *Terentio soccus levis.*
> *Cothurnus olim nemini satis multum,*
> *Horatio satira & chelys.*
> *Natura magni versibus Lucretii*
> *Lepore museo illitis.*
> *Epigramma cultum, teste Rhallo, adhuc nulli,*
> *Docto Catullo syllabæ.*
> *Hos si quis inter cæteros locat vates,*
> *Onerat quam honorat verius.*

DE C. VALERIO CATULLO.

Catulli ætas. 1. *Carmina* 2. *reperta a Francisco quodam Veronensi.* 3. *Divisio in libros.* 4. *Editiones una cum Tibullo, & Propertio sine notis.* 5. *cum notis.* 6. *Editiones Catulli separatim illustrati.* 7. *Alia scripta Catullo lucem afferentia.* 8. *Male ad Catullum referuntur Ciris & pervigilium Veneris.* 9. *Catulli carmina deperdita.* 10.

I. C. Valerius Catullus (*a*) natus Anno U. C. DCLXVIII. claro genere in peninsula Sirmione lacus Benaci in agro Veronensi, Poeta lepidus & prisca suavitate venustus, at salibus admistis passim, quod merito fugias, obscœnis. Hinc veluti a nequitiis, *docti* nomen tulisse Barthio visus lib. LII. cap. 16. Adversar. Sapphonis non infelix imitator. Obiit Romæ, cum jam Julii Cæsaris magna esset in Rep. auctoritas, (*b*) circa Annum U. C. DCCV. quo bellum civile Pompejo ac Reip. funestum cœpit anno ante natum CHRISTUM XLIX. Catullus carmine LIII. meminit Consulatus Vatinii, quem gessit ille suffectus Anno U. C. 707.

> *Per Consulatum pejerat Vatinius,*
> *Quid est, Catulle, quod moraris emori?*

Itaque ad illud saltim tempus Catullus supervixit. Jo. Massono (*c*) autem non absurde videtur liber carminum non editus ante Cæsaris mortem, hoc est post Annum U. C. 710. licet nonnulla ex illis jam quindecim annis ante composuit.

Catullus Romam perductus fuit a Manlio, ad quem plura Catulli epigrammata directa exstant. Gellio *elegantissimus Poetarum* VII. 20. ubi verborum

(*a*) *Quintum* pro *Cajo* vocant nonnulli Catulli Codices, & Plinii XXXVII. 6. atque cum his Josephus Scaliger, Sed *Cajum* cum Apulejo in Apologia & S. Hieronymo in Chron. Is. Vossius. Alius certe *Q. Catullus* fuit, cujus integrum nomen *Q. Lucatius Catullus*, mimographus, de quo videndus Scholiastes ad Juvenal. VIII. 185. ad verba: *clamosum ageres ut phasma Catulli*, & ad XIII. 109. Q. Catulli Epigramma e Callimachi Epigr. XLIII. suaviter expressum refert Gellius XIX. 9. quod incipit: *Aufugit mi animus, credo, ut solet, ad Theotimum.* Omitto Cinam Catullum Stoicum, quem audivit M. Antoninus Imperator teste Capitolino in Marci Vita c. 3. Nam & illius verum nomen Catullus erat, ut constat ex M. Antonini lib. I. sect. 13.

(*b*) Quod Catullus Cæsarem quoque supervixerit, contendit Josephus Scaliger ad Eusebii num. MDCCCCLX. assentiente Is. Casaubono ad Svetonii Cæsarem cap. 73. Sed vide quæso, quæ contra illam sententiam disputat Is. Vossius ad Catullum p. 35. 72. 81. seq. & 317. Petrus item Bælius in Lexico. Quod vero Martialis IV. 14. scripsit.

> *Sic forsan tener ausus est Catullus*
> *Magno mittere passerem Maroni,*

hoc non ita potest intelligi, ac si revera ad Virgilium carmina sua vel carmen de passere miserit Catullus, nam alioqui non dixisset Martialis, *sic forsan*: sed quod Martialis sua voluerit Epigrammata cum Catullianis, & Silium ad quem scribit, comparare cum Marone; licet accurate loquendo non jam ita claruerit Virgilius, cum Catullus scriberet, ut ad eum misisse carmina sua credi possit. Sed quantacunque etiam deinde fuit Virgilii fama, non dubitasset forte Catullus, si tum vixisset, passerem suum illi jocosque mittere. Ita Martialis quoque Epigrammata sua ait se offerre Silio.

(*c*) T. V. Hist. Critic. Reip. litterar. p. 158.

borum collocationem in eo commendat. Laudant & Nepos in vita Attici, Vellejus II. *36.* Martialis X. 78. &c. Appellationem vero *docti* unde tulerit ab Ovidio III. amor. elegia *9.* Tibullo III. *6.* Martiali I. *62.* VII. *98.* VIII. 73. &c. non debuerat dubitare & se nescire fateri in hypercritico Jul. Cæsar Scaliger, cum docti Poetæ proprie a Latinis dicti sint, qui non tantum proprio ingenio valebant, & intacti carminis auctores erant, sed qui se ad imitationem Græcorum componebant. Ita dicitur Ennius doctus a Claudiano III. præf. de laude Stiliconis, Lucretius a Statio 2. silv. 7. vers. *76.* Pacuvius ab Horatio lib. 2. Epist. 1. 55. Vide & Propertium lib. 2. eleg. 25. vers. *89.* & eleg. 18. Sveton. Caligula pag. 34. & ita usos Latinos ea voce docet Cicero 1. de Offic. cap. 1. & de claris Oratoribus cap. 45. & 30. de Rutilio. *Hæc erudite vir clarissimus Petrus Burmannus.*

Lesbiam Catulli sunt qui putant fuisse Clodiam, Metelli Celeris filiam. Passerem amicæ tribuit, avem veneream, & salacem, qua Venerem vectari notavit Sappho: Turneb. XV. 22. Adversar.

II. Extat ejus *Liber Epigrammatum, variorumque Poematum* diverso carminis genere scriptorum, dicatus Cornelio Nepoti. In hoc libro occurrunt etiam num. LXII. LXIII. LXV. Epithalamia quædam perquam amœna & sæculare carmen, (*d*) atque nonnulla e Sapphone (*e*) versa ac (*f*) Callimacho. Tum Elegia, qua fratris Troade Bithyniæ defuncti mortem (*g*) mollissimo affectu luget. Denique Galliambi (*h*) in Atyn.

III. Catulli, quæ habemus, in Gallia primum reperta fuisse, idque eum ipsum, qui publicavit, Epigrammate scripto esse testatum, notat Josephus Scaliger. *At enim qui Epigramma conscripsit, Baptista Guarinus Veronensis est, uti patet etiam in editione Catulli quæ apud me est, ubi legitur Hexastichum Guarini Veronensis Oratoris clarissimi in libellum Valerii Catulli ejus Concivis;*

Ad patriam venio longis de finibus exul,
 Causa mei reditus compatriota fuit.
Scilicet à calamis tribuit cui Francia nomen,
 Quique notat turbæ prætereuntis iter,
Quo licet ingenio vestrum celebrate Catullum,
 Quovis sub modio, clausa papirus erat.

Neque vero ille versus: Scilicet à calamis tribuit cui Francia nomen, *aliam interpretationem recipit, quam a Francisco quodam repertum alicubi, & forte in horreo codicem Catulli.* Hæc Laurentius Pignorius, Epist. XVI. Andreas Schottus lib. 2. Observationum cap. 16. pag 53. testatur Toleti sibi ad Antonio Covarruvia JCto egregio utendum datum Codicem Catulli in membranis non contemnendæ vetustatis An. 1428. manu Matthæi Palmerii scriptum, qui & A. 1425. primum repertum Catullum, pessimeque acceptum in manus hominum venisse annotavit. Hexastichon vero quod supra exhibui, & Josephus Scaliger Guarini Veronensi tribuit, auctorem videtur habere Baptistam Guarinum filium, non patrem, quem laudatus Burmannus non potest sibi persuadere tam detestabiles versus fecisse, idque vel ex ejus discipulis T. Strozza & Jano Pannonio liquere ait. Sententiam porro illius Hexastichi ita explicant auctores Diarii Veneti, Giornale de' letterati d' Italia Tom XII. pag. *363.* ut per *compatriotam* intelligatur Guarinus Veronensis, ateque adeo Catulli civis & popularis, qui ejus carmina a tenebris & ab oblivione, reperto codice MSto, asseruit. *A calamis* autem est amanuensis sive librarius, qui Codicem descripsit, Franciscus quidam nomine, portæ custos.

Variis Catullis adde illum, de quo Martialis XII. 74.

IV. Catulli Poemata in *libros tres* dividi, lyricorum unum, alterum elegiarum, & tertium epigrammatum scribit Petrus Crinitus in Poetæ vita; hæc enim distinctio apparet in editione Veneta 1487. fol. cum commentariis *Antonii Parthenii Lasicii* Veronensis. Verum in MSS. antiquis codicibus, quemadmodum in eximio illo membranaceo, quem in Bibl. Gudiana inspexi, neutiquam reperitur, atque recte in reliquis fere omnibus editionibus omissa est, etiam in Veneta A. 1493. fol. apud Simeonem Bevilaquam Papiensem, in qua Tibullus primo loco cum commentariis Bernardini Cyllænii Veronensis, Catullus deinde cum Parthenii, & denique Propertius cum Phil. Beroaldi commentario exhibetur. Repetita editio cum commentariis *Palladii Fusci Patavini; Alex.*

(*d*) Carmen XXXV. p. 80. edit. Is. Vossii, quanquam sæculare esse carmen negat Jo. Taffinus libro de ludis sæcularibus cap. 16.

(*e*) Pag. 112. carmen LII. confer Longinum Jac. Tollii p. 76.

(*f*) Coma Berenices pag. 253. est carmen LXVII.

(*g*) Carmine LXIX. ad Manlium pag. 278. edit. Is. Vossii.

(*h*) Carmine LXIV.

lex. Guarini Ferrarienfis, & emendationibus *Hieron. Avantii* in Catullum, Venet. 1500. fol. V. Præter indicatas editiones Catullus per Stephanum Corallum editus Parmæ 1473. fol. memoratur in V. C. Michaelis Mattaire annalibus typograph. pag. 104.

Catullus Tibullus Propertius Venet. 1475. fol. & per Joannem Renenfem & Dionyfium Bertochum, Vicent. 1482. fol. & eodem anno Regii per Profperum Odoardum & Albertum Mazali, Regienfes fol.

Catullus cum commentario Antonii Parthenii, Tibullus item & Propertius cum notis, Brixiæ 1486. fol. quæ editio fuit Hafniæ in Bibliotheca Nobiliffimi Viri Nicolai Benzonis.

In Veneta editione Anni 1500. fol. quam fervat Bibl. Paulina Lipfienfis, habetur Tibullus cum commentario Cyllænii, Catullus cum notis Parthenii, Palladii (*i*) Fufci five Nigri Patavini, & Hieron. Avantii, nec non ejufdem Avantii in Priapeia caftigationibus: & Propertius denique cum commentariis Philippi Beroaldi, Domitii Calderini & Joannis Cottæ, curante Hieron. Avantio.

Sæpius deinde hi amorum triumviri *Catullus, Tibullus, Propertius* conjunctim prodierunt, *fine notis* quidem Venetiis apud Aldum, 1502. 8. & 1515. 8. Catulli editio Aldina collata cum MS. per Nicolaum Heinfium fuit in Bibl. Menarfiana pag. 523.

Parif. 1529. 8.

Bafil. 1530. 8. 1569. 8.

Antuerpiæ 1569. 12. e recenfione *G. Canteri* ap. Plantin &c.

Lugd. Bat. 1588. 12.

Lugd. 1559. 8. 1594. 12. & apud Gryph. 1546. 1551. 1573. cum *Galli* fragmentis 12. Bafil. 1592. 8.

Hanoviæ 1608. cum *Corn. Galli* poematis & indice omnium verborum, quem concinnavit *Horatius Tufcanella* Florentinus.

Amfterod. 1619. 1630. 1664. 1670. 1686. forma minore.

Parifiis e typographia Regia, typis majoribus, fol.

Cum variis Lect. Cantabrig. 1702. 4. eximia editio.

VI. *Cum notis M. Antonii Mureti* Lugd. 1559. 8. Venet. 1558. 1562. 8.

(*i*) Hic Palladius circa A. 1470. floruit. Vide Voffium de Hiftoricis Latinis p. 601. & Diarium Venetum, Giornale de' letterati d' Italia T. XVII. p. 278. feq.

Cum commentario erudito *Jofephi Scaligeri*, Parif. 1577. 8. apud Patiffonium.

Heidelb. ap. Comelin. 1600. 8.

Cum notis Mureti & Scaligeri. Antvv. 1582. 8.

Cum præcidaneis *Jani Doufæ* pro Catullo & conjectaneis *Jani Doufæ filii* in Catull. Tibull. Propert. & *Patris* paralipomenis in Propertium, Lugd. Bat. 1588. & 1592. 12.

Cum notis variorum, Parif. 1604. fol. curante Fed. Morello, qua in editione exftant notæ integræ ad *Catullum* quidem Antonii Parthenii, Palladii Fufci, Achillis Statii, Mureti, Doufæ fil. Jofephi Scaligeri, & Theodori Marcilii, Roberti item Titii prælectiones in carmen LXIV. & Francifci Robortelli ac Conftantini Landi, Complani Comitis, in Epithalamium Juliæ & Manlii (LXII.) Florentis quoque Chriftiani Metaphrafis Græca Carminis LXIII. cum notis. Præterea *ad Tibullum* Bernardini Cyllænii Veronenfis, Achillis Statii, Mureti, Scaligeri, & Doufæ fil. Denique *in Propertium* Philippi Beroaldi, Mureti, Doufæ patris, filiique, & Jofephi Scaligeri, tum Jo. Annii in Propert. IV. 2. Subjiciuntur quoque Doufæ præcidanea & fuccidanea in Catull. Tibull. Propert. & Hieron. Avantii Veronenfis in Catullum emendationes. Roberti Titii prælectiones ad Catulli Galliambos in editione Parifienfi Anno 1604. minus emendatæ funt excufæ, ut apparet ex his Marci Velferi pag. 874. *Nell' edizione di Catullo Parigina non è dubbio che fe le ha fatto notabil torto. Ma quefte fono faccenterie di perfone che prefumono di correggere quello che non intendono*. Confulenda igitur editio illarum prælectionum Bononienfis, excufa Anno 1599. 4.

Cum eximio *Jo. Pafferatii* commentario, Parif. 1608. fol.

Cum *Jani Gebbardi*, qui fubinde Scaligero iniquior eft, notis Hanov. 1618. 8.

Cum notis Jani Gebhardi & Jo. Livineii Francof. 1621. 8. addito *Jani Meleagri* fpicilegio & indice Tufcanellæ.

Cum interpretatione Gallica profaria *Michaelis de Marolles*. Parif. 1653. 8. 3. Vol.

Cum felectis *Variorum* commentariis, curante *Simone Abbefio Gabbema*. Trajecti 1659. 8. fubjunctis elegiis, quæ Cornelio Gallo tribuuntur.

In ufum Delphini, opera *Philippi Sylvii*, Parif. 1685. 4. In qua editione Sylvius exiguum operæ pretium fecit, unde paffim exagitatur ab acutiffimo Brœkhufio ad Propertium. Vide

e etiam

etiam sis illustrem Ez. Spanhemium ad Callimachum pag. 424. & Nic. Dispontini præfationem exquisitis ad Phædrum collectaneis præmissam. In hac editione ut in aliis ad Delphini usum editis scriptoribus omnibus, obscœna & lasciva ad calcem rejecta sunt, consilio non improbando, nisi hac ratione plures etiam ad ea legenda allicerentur, quorum forte oculos eadem Scriptoris corpori suo loco inserta citius latuissent. Nam πλεῖςοι κακοί, πλεῖςοι ἀργοί, pauci solidam eruditionem consectati integros legunt auctores: multi contra qui eos obiter evolvunt missis utilibus, instar κανθάρων irruunt εἰς τὴν κοπρίαν, cujus gustu tenentur, quamque gaudent & gratulantur sibi ab editoribus congestam veluti in cumulum. Angli quidem quoties editiones in usum Delphini curarunt recudi, loca illa suis quæque locis restituerunt, etsi vicissim indices omnium vocabulorum minus plenos passim ab illis exhiberi dolet Tho. Crenius V. C. part. III. animadvers. p. 6.

Cum notis integris Scaligeri, Mureti, Achillis Statii, Rob. Titii, Hier. Avantii, Jani Dousæ patris & filii, Theodorique Marcilii & selectis *Passeratii aliorumque* notis, ex recensione *Jo. Georgii Grævii*, Trajecti ad Rhen. 1680. 8.

VII. *Catullus seorsim editus* cum *A. Mureti* notis apud Aldum Pauli F. 8. 1558. non adeo emendate, ut notavit Tho. Crenius parte X. animadvers. p. 61. Secuti deinde separatis voluminibus Tibullus & Propertius.

Cum commentario *Achillis Statii* Lusitani Venet. 1566. 8.

Cum eruditissimo *Is. Vossii* commentario Lond. 1684. 4. quæ editio reliquis quidem hactenus præstat. Usus Vossius est præter alios Codices omnium vetustissimo Mediolanensi, quem laudat passim, & reliquis uti antiquiorem ita emendatiorem quoque esse prædicat p. 215. Utinam vero politissimi vir ingenii, cui nuper Propertium debere cœpimus ac mox debebimus Tibullum, similiter etiam Catullum ingenio atque doctrina sua illustrandum sibi sumat, ita nihil erit amplius quod ad venustissimi Poetæ lucem Studiosi poterunt desiderare. Is. Vossii Catullo per Hadr. Beverlandum curato in quibusdam exemplaribus præfixus novus titulus Lugd. Bat. 1697. 4. Nitida Catulli Tibulli & Propertii editio ante paucos annos lucem vidit Cantabrigiæ typis Academicis, curante *D. Annesley* 4.

Præclara quoque horum triumvirorum editio Patavina non prætereunda, quæ A. 1710. 4. lucem vidit cum Nobilissimi Viri *Jo. Antonii Vulpii* annotationibus & insigni indice omnium ferme vocum, observationibus Grammaticis, Historicis, Geographicis & Mythologicis illustrato.

Catullus, Tibullus, Propertius ex recensione *Michaelis Mattaire* (*k*) Lond. 1715. 12. Ab eodem Corpus Poetarum post Genevenses & Lugdunenses editum, in quo Catullus similiter cum Tibullo, & Propertio exstat. Lond. 1713. fol.

Codex carminum Catulli eleganter scriptus in membrana, qui olim fuit V. C. Marquardi Gudii, una cum aliis ejusdem MSS. optimæ notæ pervenit in Bibliothecam Guelferbytanam Serenissimi Ducis Brunswicensis. Aldinam editionem Catulli, Tibulli ac Propertii vulgatam Anno 1602. 8. habeo castigatam passim & emendatam manu viri docti.

Codicem Catulli, Tibulli & Propertii, Sylvarumque Statii ab Antonio Sinibaldo Florentiæ Anno 1484. descriptum Neapoli in Bibliotheca Olivetanorum, vidit Bernhardus de Montfaucon, ut refert ipse in Diario Italico. p. 305.

VIII. *Bernardini Realini* commentarius in nuptias Pelei & Thetidis, cum annotationibus ejus in varia scriptorum loca, vidit lucem Bononiæ 1551. 4.

Vir meritissimus *Samuel Pitiscus* in dedicatione præclari Curtii sui jam An. 1684. scripsit se *jamdudum prælo commissurum fuisse Lexicon Catullo Tibullo Propertianum, ad quod concinnandum ultra trecentos, inquit, auctores improbo labore excusseram, nisi Johannem Someren, Bibliopolam Amstelodamensem fatum præcepisset.* Simile fatum intercepit etiam conatus Nobilissimi Viri *Jani BroeKhusii*, qui ut Tibullum & Propertium, ita Catullum quoque expolitum & illustratum edere instituerat. Etiam inter ineditas & affectas lucubrationes *M. Georgii Friderici Thryllitii* Roda Misnici, video memorari non contemnendum volumen observationum in Catullum, Tibullum, & Propertium. Obiit Thryllitius ille in flore ætatis A. 1715. de quo Miscellanea Lipsiensia Tom. II. pag. 566. & Tom. V. pag. 398. Velehrte Ceitungen A. 1716. pag. 398. Neve Bucher Saal LVIII pag. 376.

Rob. Titii prælectiones ad Catulli Galliambum sive Carmen LXIV. Bonon. 1599. 4. cum aliis quibusdam ejus viri scriptis prodierunt, & in Græ-

(*k*) Bibl. ancienne & moderne Tom. V. p. 155.

Grævii editione Catulli leguntur, atque in Parisina A. 1604. fol p. 216.

Catulli Epithalamium Græca Metaphrasi poetica donatum a *Q. Septimio Florente Christiano*. Parif. 1587. 4. apud Morell. & in editione Parisiensi Catulli, Tibulli, Propertii, A. 1604. fol. 197. seq.

Catulli Phaselus cum annotationibus doctorum virorum per *Sixtum Octavianum*. Eboraci 1579. 8. & Lugd. 1593. 12. Idem Catulli carmen cum *Andreæ Senftlebii* commentario & parodiis amplius quinquaginta, & Græca Josephi Scaligeri Metaphrasi, e Bibliotheca Nic. Henelii. Lipf. 1642. 8.

Amores Catulli ex poematis ipsius petito argumento Gallica prosa ingeniose descripsit, conjecturisque suis explicuit *Joannes Capellanus* Parif. 1680. & Amst. 1699. 12. duobus voluminibus, atque inter ejus opera Parif. 1700. 12. Gallum secutus Germanus est in libro cui titulus: *Joachim Meyers* von Perlenberg Durchlauchtigste Romerin Lesbia &c. Lipf. 1690. 8.

Catulli casta carmina, selecta a *Raph. Eglino Iconio*, cum ejusdem vindiciis *Ciris* Catullianæ, adversus Josephum Scaligerum. Francof. 1606. 12. additis Scioppii epithetis & synonymis poeticis & notis ejusdem ad Claudii Verdierii censionem. Qui sub *Imperialis* nomine complures fabulas Romanenses sermone vernaculo Germanico (ut *Jo. Capellanus* sive *de la Capelle* Gallico) edidit, testatur etiam prælo paratam se habere Deliam, Cynthiam & Lycoridem, sive Catulli Tibulli ac Propertii poemata versibus Germanicis expressa sic ut fabulæ eroticæ illa intexuerit, & rerum Augusti Imperio Romæ gestarum non inamœnam narrationem fuerit persecutus.

Epithalamium Thetidis & Pelei redditum carmine Italico a *Ludovico Alamanno*, qui primus in Heroicis usus fuit genere versuum liberiori quod Italis *versi sciolti* appellatur: uti post Alamannum deinde fecere Ludovicus Martelli in Metaphrasi libri quarti, & Hippolytus de Medicis in Metaphrasi libri secundi Æneidos.

Petrus Taissand Quæstor Burgundiæ A. 1715. ætat. 72. defunctus, inter alia inedita, quæ in ejus vita memorantur, reliquit versionem Gallicam Officiorum Ciceronis & Metaphrasin Catulli. Vide Journal des Savans 1716. Sept. pag. 300.

IX. Dubitandum vero minime est, opus Catulli ad nos lacerum pervenisse. Longe enim plura scripsisse testes sunt veteres Grammatici, qui de ejus poematiis ea producunt, quæ hodie non extant. Itaque apud Virgilium lib. V. per mille coloribus arcum, *ibi Servius*. De iride arcum in genere masculino dixit. Virgilius, Catullus & alii in fœminino, referentes ad originem. *Atqui tale nihil hodie in Catullianis. Præterea ejus opus videtur in genera carminum distincta fuisse*, Hendecasyllabos, Heroica, Lyrica, Elegiaca. *Itaque Charisius citat Catullum* in Hendecasyllabis, *quod sane non fecisset, nisi ita tributum fuisset volumen. Rursus apud Virgilium legimus--* Et quo te carmine dicam Rætica?-- *Ibi Servius refert, Virgilium quum sciret Ræticum vinum summopere laudari a Catone, contra autem vituperari a Catullo, ne se in eam dissensionem interponeret, hoc modo locutum; atqui in hodiernis Catullianis nulla nota ejus rei extat. Denique Nonius ex Priapeo Catulli adducit:* de meo ligurire libido est. *Quare admodum mutilum opus Catullianum ad nos pervenisse minime dubium. Quid præterea dicam, quæ citat ex Catullo Maurus Terentianus, quæ nusquam comparent.* Hæc de carminibus Catulli perditis Josephus Scaliger.

Carmen Catulli *de incantamentis* citat Plinius XXVIII. 2. *Ithyphallica* memorat Terentianus Maurus.

DE P. VIRGILIO MARONE.

Virgilii ætas. 1. Bucolica. 2. Georgica. 3. Æneis. 4. Editiones cum commentariis veterum, ubi de Servio, Probo, Tib. Donato, Junio Philargyrio & Fulgentio Planciade. 5. Editiones sine commentariis vel cum notis ac commentariis virorum doctorum recentis ætatis. 6. Codices quidam MSti ac perdita veterum scripta in Virgilium & de Virgilio nonnulla. 7. Virgilii Ciris, Culex &c. 8. Virgilius Græcorum imitator. Virgiliocentones, & Zoili Virgilii. Scripta nonnulla ad Virgilium spectantia. 9. Sortes Virgilianæ, & alia quædam. 10. Virgilii alii. 11.

I. P. Virgilius Maro, natus in agro Mantuano, (quæ civitas Tassum quoque postea Poetarum Italicorum Principem protulit) Anno U. C. DCLXXXIV. Idibus Octobris: non Eusebii (*a*) tantum, sed omnium facile judicio ἐξοχώτατος τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ποιητῶν, *princeps Poetarum latinorum*. Augusto Imp. & Mæcenati charissimus obiit Brundusii Anno

e 2

(*a*) Cap. 19. Orat. Constantini in Sanctor. cœtum.

Anno Urbis DCCXXXV. ante CHRISTUM natum XIX. ætatis LI. (*b*) X. Cal. Octobr. Epitaphium ejus hoc refertur apud Jo. Mabillonium V. C. T. I. Musei Ital. p. 113. SISTITE. VIATORES. QUÆSO. PAUCA. LEGITE. HIC. MARO. SITUS. EST. Vide etiam, quæ idem vir doctus p. 207. narrat de statua Virgilii a Carolo de Malatestis Mantuæ eversa. Præter alias virtutes & artificium carminis in Virgilio proprietatem sermonis latini admiratos etiam veteres accepimus, unde Ausonius Epistola XVII. ad Symmachum: *quis ita ad opulentiam Tullianam, aut proprietatem nostri Maronis accedat? Vergilium* (potius Suidæ Οὐεργίλιον Malalæ Βεργίλιον quam *Virgilium* scribendum esse, antiquis quibusdam monumentis & Codicibus persuasi contendunt Politianus lib. V. Epist. pag. 165. 171. seq. & Miscellaneorum capite LXXVII. atque Cœlius Rhodiginus lib VII. antiqu. Lect. c. 4. quibus assentitur Jo. Faber de Vverde in carmine de litteratura nominis Vergilii, quod Lipsiæ in 4. sine anni notatione excusum evolvit vir clariss. Christianus Shoetgenius. His a *verendo*, quasi Partheniæ, vel a *vergiliis* stellis nomen Poetæ derivatur. Vide Arnoldum Pontacum ad Eusebii Chron. p. 492. & Josephi Castalionis Varias lect. cap. 50. T. I. miscellaneor. Gaudentii Roberti. Sed longe plura sunt & potiora, quæ permoverunt Pierium Valerianum in IV. ult. Georgic. Sebastianum Corradum in Virgilii vita, Taubmanni etiam Virgilio præmissa, Aldum Manutium in Orthographia pag. 783. seq. aliosque, ut *Virgilium*, (Claudiano & Steph. Byz. Βιργίλιον) dicendum esse sicut communis & receptus usus fert, non dubitarent, sive nomen illud pluribus etiam ante Poetam commune a *virore*, sive a *virginitate* (unde idem Parthenias) sive a *virga laurea* (*c*) denique petitum ponamus ex sententia Calvi veteris poetæ: *& vates cui denique memorabile nomen laurea*. Nullarum porro frequentior permutatio literarum quam E & I in Latinis monumentis observatur: cujus rei exempla complura vide si placet apud Gudium ad Phædri lib. I. fab. 26. Sirmondum Tom I. pag. 873. seq. 881. 889. & Tom. IV. p. 589. Sponium Misc. p. 88. 91. Norisii Cenotaph. Pisan. 475. &c. Virgilius natus est Pompejo & Crasso COSS. ante CHRISTUM LXIX. Andibus prope Mincium in agro Mantuano, unde Mantuanus passim & Andinus vates, atque Juvenco in prologo v. 10. Minciades dicitur. Idibus Octobris in lucem editum esse innuit Martialis XII. 68. Diem obiit Sentio Saturnino & Lucretio Cinna COSS. ante CHRISTUM XIX. Olaus Wormius in Museo Amst. 1655. fol. p. 162. *In agro Neapolitano mons celebris exstat Pausilipus, ad cujus ferme radicem qua urbem spectat Neapolitanam, sacellum visitur D. Virgini sacrum, juxta quod, sepulchrum Virgilii Maronis, Poetæ istius incomparabilis, hac inscriptione* (*d*) *insigne*.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua, rura, Duces.

Hunc ejus tumulum inumbrat annosa Laurus, cujus cum tria teneam folia, hic prætereunda minime videntur: ita tamen, ut cum vulgaribus Lauri foliis nihil discrepent, de iis uberior non instituatur discursus. Nathan vero Chytræus in deliciis itinerum Herbornæ primum A. 1594. editis & 1599. 8. recusis pag. 70. *Virgilii sepulchrum supra aditum sive introitum cryptæ Puteolanæ per montem Pausilypum itineris gratia actæ olim conspiciebatur: nunc hi versiculi recens candido marmori insculpti ibidem leguntur:*

Qui cineres? tumuli hæc vestigia: conditur olim
Ille hoc, qui cecinit pascua, rura, duces.

Vitam Virgilii scripsit præter *Phocam* Grammaticum in Catalectis Poetarum & *Probum*, *Ti. Claudius Donatus* (*e*) ad filium Ti. Claudium Maximum Donatianum, cui merito plurimum tribuit P. Catrovius S. I. qui eam metaphrasi Gallicæ eclogarum nuper subjunxit. E recentioribus non omittendus *Seb. Conradus*. Rusticus (Episcopus Narbonensis an alius) Epistola ad Eucherium Lugdunensem, quam edidit Sirmondus ad Sidonium T. I. Opp. pag. 900. refert in Bibliotheca quadam inter variorum Oratorum & Poetarum imagines Epigrammatis ornatas, Virgilio *præjudicati eloquii Poetæ* hos versus subjectos:

Virgilium vatem melius sua carmina laudant,
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.

Ennodio lib. I. Epist. 18. ad Avienum: *Docto-*

(*b*) Confer præter alios vitæ Virgilii scriptores Carolum Rueum in vita Poetæ per Consules digesta, quæ exstat in editione ad usum Sereniss. Delphini, & hinc in illa quam V. C. Christianus Junckerus amicus noster cum notis suis edidit.

(*c*) Laureum ramum enixam se somniavit Maja mater.

(*d*) Eadem est quæ refertur a Probo & Donato in Poetæ vita & ab S. Hieronymo in Chronico.

(*e*) Cum Jo. Frid. Gronovii notis præmittitur Virgilio Clariss. Masvicii.

Doctorum radix Maro, vestri formator eloquii. Augustino X. 1. de Civitate DEI, *Latini eloquii magnus auctor*. Hildeberto Cenomanensi lib. 1. Epist. 12. ad Henricum I. Angliæ Regem, *Poetarum doctissimus*. Alexandro Severo Imp. apud Spartian. c. 31. *Plato Poetarum*. Quintiliano denique VIII. 3. *acerrimi judicii*.

II. Exstant ejus *Bucolica* sive *Eclogæ X.* scriptæ intra an. V. C. 713. ad 716.. de quibus credat qui volet Ti. Donato ita scribenti: *Cur non plures quam decem Eclogas conscripserit Virgilius, nequaquam mirandum videbitur ei, qui consideraverit varietatem scenarum pastoralium, quæ ultra hunc numerum proferri non potest*. Nomina Eclogarum hæc sunt: 1. *Tityrus*. 2. *Alexis*, nomen pueri Virgilio a Mæcenate donati. Martial. V. 16. 3. *Palæmon*. 4. *Pollio*, quæ Ecloga scripta est Anno U. C. 713. cum filius Asinius Gallus C. Asinio Pollioni Consuli jam designato natus esset. Itaque de Consulatu tanquam futuro loquitur:

Teque adeo decus hoc ævi, Te Consule, inibit,
Pollio, *&* incipient *magni procedere menses*.
Te duce, si qua manent &c.

Asconius quoque Pedianus apud Servium refert ex ipso Asinio Gallo Salonini fratre, filio Pollionis se audiisse, quod hanc Eclogam in ipsius laudem Poeta scripsisset. Unde apparet a Virgili sententia alienam esse utcunque doctam atque ingeniosam viri egregii conjecturam, qui in Memoriis litterariis Trivultinis sive Dombensibus Anno 1703. mense Januario p. 8. seq. Virgilium existimat hanc Eclogam composuisse in honorem Drusi Tiberii F. Pollionem Maronis Badius Ascensius accepit de Marcello Octavio Augusti sororis filio nato Anno U.C. 714. Neque minus a Poetæ sententia aberrarunt Eusebius lib. 1. præparat. Evangel. & Orat. ad Sanctorum cœtum c. 19. S. Augustinus X. 27. de C. D. & in Rom. 1. & Epist. 258. S. Prosper 3. de promissionibus, & auctor Homiliæ ad Catechumenos contra Judæos Paganos & Arianos aliique hos insecuti, (*f*) qui de CHRISTI salutificatoris nostri adventu præclara cecinisse Poetam, & e Sibyllino carmine hausisse sibi persuadent. Græce versieulos quosdam ex hac Ecloga Eusebius dicto loco profert p. 993. edit. H. Valesii. Integram græca metaphrasi donatam edidit Fed. Morellus Paris. 1580. 4. Alia Danielis Halsworthi Angli exstat apud Possevinum XVII. 16. Bibl. iclect. 5. *Daphnis*. 6. *Silenus*, quam perinde ut Pollionem ac Gallum

(*f*) Marsilius Ficinus cap. 24. de veritate religionis Christianæ, Rich. Montacutius p. 130. seq. Apparatus ad Origines Ecclesiasticas, Isaacus Vossius de Sibyllinis Oraculis c. 5. Beveregius Codice canonum vindicato p. 145. Dan. Heinsius proleg. ad Aristarch. sacrum pag. 670. edit. in fol. multique alii. Paulos Sherlogus in dioptra antiqoitatum Hebraicarum lib. 1. diss. 4. p. 175. *Hoc Virgilii metrum cum Marcellianus Orator eloquentissimus Secundiano & Veriano interpretatus fuisset de Salvatoris ortu ex immaculata genitrice, & germanam hanc esse constructionem probasset, a paganismo ad fidem conversi cum eodem Marcelliano fortiter pro Christo martyrium subiere, ut habet Calendarium Romanum nona Augusti die*. Hæc ille e Vincentii speculo hist. XI. 50. cui miror tamquam narrationem seriam adjungi a Theodoro Zvvingero T. 1. theatri Vitæ hom. p. 1143. & Balth. Bonifacio XV. 7. hist. ludicræ, qood in poemate de purgatorio carm. 21. seq. commentus est Dantes, Statium poetam ad Christi sacra amplectenda permotum esse his Maronis verbis: *Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna*. De Marcelliano Oratore per lectionem Eclogæ hujus Virgilianæ ad Christianam fidem converso vide Acta Sanctor. Jonii Tom. 1. pag. 37. Vide etiam, si placet, rhythmos veteres Germanicos, quos refert Jo. Conradus Dietericus in prolegomenis ad Antiquitates Biblicas V. T. pag. 21. & Dietericus von Stade in Specimine Otfridiano p. 34. additis notis. Porro Virgilium in hac Ecloga de CHRISTO non loqui, jam observarunt Jo. Henricus Bœclerus in exercitatione de vero sensu illios Eclogæ, quæ legitur tom. 2. dissert. ejus Academ. junctim nuper recusarum Argentor. p. 387. seq. & amplissimus Frid. Benedictus Carpzovius, tum admodum adolescens, singularibus exercitationibos, Aogustus item Buchnerus in Oratione de hoc argumento, ut alios omittam. Per *Cumæum carmen* Hesiodum potius quam Sibyllina respici a Poeta, recte notavit Probus, ut disputavi lib. 1. Bibl. Græcæ cap. 30. num. 14. Sane qui Virgilium de Salvatore nostro illa cecinisse sibi persuaserit, idem fidem quoque habeat Lucæ Todensi qui l. 1. contra Albigenses (T. 25. Bibl. Patrum edit. Lugd. pag. 210.) miratur in Virgilio etiam legi de precibus & meritis Sanctorum quibus defunctos adjuvant, quoniam nempe Poeta scripserat VI. Æneid. 664. *quique sui memores alios fecere merendo*. Vel ut recentioris scriptoris hariolationes in medium afferam, idem assentiatur Abbati Faydito, qui in Observationibus in Virgilium & Homerum ac de stylo Scripturæ S. Gallice editis pag. 152. seq. contendit dogma de SS. Trinitate a Virgilio tradi Ecloga VIII. 73. seq.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

haostum scilicet e scriptis Platonis; & mortem CHRISTI, obscuratumque illo mortuo Solem

Sol tibi signa dabit. Solem qui dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemque & operta tumescere bella,
Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

describit Georgic. I. 463. seq. Vide Ricb. Simonis Bibliothecam Criticam Tom. 2. cap. 32. & T. 1. cap. 31. Virgilii Eclogam pro testimonio veritatis Christianæ laudavit etiam Henricus Nevvtonus Epist. XXXIX. Vide sis etiam Surium ad IX. August. pag. 605.

lum bucolicas eclogas proprie esse negat Servius. Hane Eclogam a Cicerone auditam narrat Ti. Donatus, illumque admirabundum exclamasse: *Magnæ spes altera Romæ*. Sed videtur Cicero jam interfectus esse antequam hanc Eclogam scriberet Virgilius. Vide, si lubet, Vavassorem de ludicra dictione, p. 122. seq. 7. *Melibœus*. 8. *Pharmaceutria*, ex qua ansam petiere nugivenduli ridicula quædam de Magia Virgilii comminiscendi. Vide, si placet, Naudæum in Apologia pro Magis, Gallice plus simplici vice & nuper Germanice vulgata cap. XVII. & Bælii Lexicon in *Virgile*, nota (E.) Bergierium de viis Rom. T. 10. Antiqu. Rom. p. 164. 689. De Theocriti, quam imitatus Virgilius est, Pharmaceutria dixi Bibl. Græc. III. 17. p. 431. De Magiæ crimine quod Virgilio ob Pharmaceutriæ lusum nugivenduli quidam impegerunt, vide vitam S. Guilelmi (*g*) in Actis Sanctor. T. V, Jun 25. nec non Naudæana p. 89. ubi mentio montis Pausilypi, quem Magica arte sua divisisse medium, Virgilium nugantur. Petrarcham quoque detulere ut Magum aliqui apud Innocentium VI. Papam, (*h*) adjunxeruntque caussam criminationis, quod Maronis carmina diligenter lectitaret. 9. *Mæris*. 10. *Gallus*, quam Dorico carmine reddiderunt Josephus Scaliger & Dan. Heinsius. Utraque Metaphrasis occurrit in Theocrito Heinsii. Antibucolica obscuri cujusdam Poetæ Virgilio opposita, quæ auctor vitæ memorat, interciderunt. Sunt mihi in manibus Bucolica Virgilii Daventriæ excusa 1488. 4. Ludovici Vivis in Bucolica notæ, quibus allegorias removet & sensum poetæ Historicum rimatur, recusæ sunt Tomo I. Operum eruditissimi illius Hispani pag. 640. seq. Lectu etiam dignæ Galli scriptoris dissertationes quatuor non ita pridem editæ hoc titulo: *Dissertations sur la Poesie Pastorale ou de l' Idylle & de l' Eglogue par Mr. l' Abbè Genest*. Paris. 1707. 12. Et acutissimi Fontenellii *dissertation sur l' Eglogue*: scriptum plus simplici vice cum ejus aliis lucubrationibus excusum, in quo nonnulla in Theocrito notat & Virgilio. Antibucolica scripserat obscurus quidam Virgiliomastix, hoc est duas Eclogas Virgilii insulsissime παρῳδηθείσας cujus utriusque initium Donatus auctor vitæ memorat.

III. *Georgica* C. Cilnio Mæcenati inscripta *libris IV*. quibus, ut ait Columella, *agricolationem fecit carmine potentem*. Græco carmine Epico donaverat *Arrianus* quidam Poeta, Svida teste, sed quod pridem intercidit. Argumentum de hortorum cultura, quod Virgilius prætermisit (confer, si placet, Plinium præfat. libri XIV.) occupavit postea *Columella*, de quo infra suo loco: & nostra memoria *Renatus Rapinus* libris IV. hortorum, atque *Jacobus Vanierius* in prædio rustico, non sane infeliciter. Ineditus Antonii Majoragii in Georgica Commentarius fuit in Bibl. Marqu. Gudii. Gnifonis & aliorum veterum commentarii non tulerunt ætatem. Georgicorum scriptores veteres deperditos bene multos, qui Græce maxime de re rustica scripserunt, referunt Varro, Columella, Plinius, Athenæus, & Geoponicon auctor: plures collegit Fulvius Ursinus in Virgilio cum Græcis scriptoribus collato pag. 82. seq. e quo illos hoc loco commemorare juvat. Fuerunt itaque *Æschrion*, *Agathocles* Chius, *Amphilochius* Atheniensis, *Anaxipolis* Thasius, *Androtion* cujus meminit Theophrastus lib. περὶ φυτῶν ἱστορίας, & Athenæus lib. 3. *Antigonus* Cymæus sive Cumanus, *Apollodorus* Lemnius, cujus fit mentio apud Aristotelem in Politicis & Plinium lib. 8. *Apollonius* Pergamenus, *Archytas* Tarentinus Pythagoreus, quamvis alium Archytam Diogenes Laertius refert Georgica scripsisse, non Tarentinum illum, qui Pythagoram secutus est: *Aristomenes*, *Aristophanes* Mallotes, sive ut est apud Plinium, Milesius: *Aristander* Atheniensis, *Aristoteles* Peripateticus, *Athenagoras*, *Attalus* Philometor, *Bacchius* Milesius, *Bion* Soleus, *Chæreas* Atheniensis, *Chæresteus* Atheniensis vel *Charistus*, si Plinium sequamur, quem tamen *Chrestum Euphronis* appellare videtur Columella lib. 1. *Crates*, *Democritus* Abderites Physicus, quem περὶ γεωργίας librum edidisse testatur etiam Laertius: *Diodorus* Prienæus, *Dion* Colophonius, *Dionysius* περὶ φυτῶν, sive ut Petrus Victorius emendavit *Euphyton*, *Diophanes* Nicæensis, *Diophanes* Bithynicus, cujus epitomen Georgicorum *Dionysii* Uticensis citat etiam Plinius. *Epicharmus* Siculus, *Epigenes* Rhodius, *Evagon* Thasius, quem Plinius alibi Evagoram nominat: *Eubolus* qui Columellæ & Plinio *Cleobolus*, ego vero *Eubulus* malim; *Euphorion*, *Euphron*, *Euphonius* Atheniensis, *Euphronius* Amphipolites, *Hegesias* Maronites, mendose enim legitur apud Varronem *Ægesias*; *Hieron* Siculus, *Hostilii Saserna* pater & filius, *Incertus auctor* περὶ θηγονίας,

(*g*) Mem. de Trevoux 1711. pag. 380.
(*h*) Papyrius Massonus in Petrarchæ vita, Tom. 2. elogior. pag. 124.

gias, *Lysimachus*, *Mago* Carthaginiensis a *Dionysio* Uticensi conversus Græce, *Menander* Prienæus, *Menander* Heracleotes, *Menecrates* Ephesius Poeta, quem de apibus scripsisse intelligere possumus ex Varrone lib. 3. cujus etiam meminit Nicandri interpres; *Menestratus*, *Mnaseas* Milesius, *Nicesius* Maronites, vel, ut ego puto, *Hicesius*, cujus fit mentio apud Athenæum & Plinium lib. XV. *Oades* qui *Dadis* appellatur a Columella, eamque scripturam probat Petrus Victorius: *Persis*, vel ut alii, *Perseus*, mihi tamen placeret *Perses*: *Plautiphanes*, *Pythion* Rhodius, *Xenophon* Socraticus, & (latinus scriptor) *Tremellius Scrofa*. Hæc ex M. Varrone, & Columella. *Orpheum* etiam τὰ γεωργικὰ cecinisse, eumque libellum ἔργα & ἡμέρας inscriptum fuisse, auctor est Isaacus Zetzes in suis in Hesiodum commentariis, qui nonnullos etiam ex eo opere versus profert. Sed alibi idem eruditus Grammaticus Orphei Georgicorum meminit. Videant autem docti, sit nec ne opus illud Orpheo tribuendum, cum nullum fuisse Orpheum Aristoteles & eum secutus M. Tullius existimarint. *Nicandrum* quoque Colophonium de rebus rusticis non rustica præclare scripsisse testatur Cicero de Oratore libro I. & Athenæus libro III. qui ejusdem τὰ μελιττουργικὰ lib. II. adducit, quæ fortasse Virgilius expressit in IV. Georgicorum. *Phaniam* etiam Eresium ἐν τῷ περὶ φυτῶν, *Antiphontem*, *Dorionem* & *Æschylidem* ἐν τοῖς γεωργικοῖς idem Athenæus citat libro III. XII. & XIV. *Neoptolemi* præterea, *Aristomachi* & *Philisti* ἐν τοῖς μελιττουργικοῖς meminit Plinius. *Pythoclis* Samii ἐν τρίτῳ γεωργικῶν Plutarchus; *Chrysippi*, *Pamphili* & *Paxami*, ἐν γεωργικοῖς Laertius & Svidas: & *Oppii* (latini scriptoris) *de silvestribus arboribus*, Macrobius. Quem igitur e tot Georgicorum scriptoribus sit potissimum imitatus Virgilius, quærendum non est, cum ipse Hesiodum se Ascræum secutum esse fateatur, cum cecinit:

Ascræumque cano Romana per oppida carmen.

Quin tamen ex aliis quoque auctoribus, præsertim iis qui desiderantur, nonnulla sit mutuatus, nullo modo dubitari potest, nam & res ipsa loquitur, & a Plinio, Quintiliano, ac Macrobio traditum est. Servius etiam optimus in primis Grammaticus multa Virgilium e Magone Afro, Xenophontis & Ciceronis Oeconomicis (*k*) sumpsisse tradit. *Hactenus Fulvius Ursinus*. Præter Columellæ, Rapini & Vanierii poemata ad rem hortensem ornandam & supplenda Maronis Georgica faciunt *Cossartii* & *Spinelli* de palma, atque ejusdem Spinelli de olea & cedro: nec non *Thomæ Ravasini* Parmensis carmina de pratis, fico & vite. Libri Georgicorum Virgilii prodierunt separatim Lipsiæ 1494. 4. Troili Sabini prælectiones in Georgica Rom. 1526. 4. Petri Rami Francof. apud Wechel. 1584. 8. Germanica prosa interpretatus est Steph. Riccius Lips. 1571. 8. Polonico carmine Valerianus Otrinovius A. 1614.

IV. *Æneidos libri XII.* (*l*) Poema illud Heroicum elegantissimum atque incomparabile, cui Virgilius duodecim annos (uti Georgicis annos septem, & Bucolicis tres) impendisse traditur, tametsi nec sic auctoris, a quo paulo ante obitum flammis pæne traditum fuisset, ultimam manum (*m*) est expertum. Imperfectum quoque Poema nonnullis est visum, atque extremum librum desiderari, unde *decimum tertium librum* conscripsit haud absurda vena (*n*) *Mapheus Vegius* Laudensis, qui in Pulmannianis, & in editionibus Nic. Erythræi, atque aliis quibusdam legitur, sed & nuper admodum *C. S. de Novavilla* Ducis Aurelianensis Archi-tricliniarcha Paris. 1698. 8. librum supplementi in Æneidem edere ausus est cum interpretatione sua, paraphrasi & notis, nec dubitavit nomen suum carmini ipsi intexere vers. 215.

Villanovas quondam meritum affectabit honorem.

Versus imperfectos in Æneide additis hemistichiis supplevit Joannes de Peyrarede, nobilis Aquitanus. Argumenta singulorum librorum Georgicorum & Æneidos, versibus olim scripsit *Modestinus* JCtus, quæ in pluribus editionibus ante singulos libros præmittuntur. De Æneidos parte in Græcum versa mentio apud Hug. Grotium Epist. 576. ad Voisinium. Commentarii Annæi Cornuti & aliorum veterum in Ænei-

(*k*) Probus etiam e *Varrone*.

(*l*) Servius in VI. Æneid. p. 457. *Qui bene considerant, inveniunt omnem Romanam historiam ab Æneæ adventu usque ad sua tempora celebrasse Virgilium, quod ideo latet, quia confusus est ordo... Unde etiam in antiquis invenimus opus hoc appellatum esse non Æneidem, sed* gesta populi Rom. *quod ideo mutatum est, quia nomen non a parte, sed a toto debet dari.*

(*m*) Abbas Urspergensis in Chron. p. 51. *Varius & Tucca Virgilii & Horatii contubernales poetæ habentur illustres, qui Æneidum libros postea emendandos susceperunt ab Augusto, ea lege, ut nihil de suo adderent.*

(*n*) De hoc Mapheo Vegio consulendæ Additiones ad Naudæana p. 194. seq. Diem obiit supremum A. C. 1458.

Æneidem, uti quoque Carbilii Pictoris Æneomastix diu est, quod perierunt. Versus quatuor primi Æneidos, qui præcedunt, *Arma virumque cano*, a Vario sublati sunt, teste Donato in vita Virgilii, & in antiquissimo Codice Mediceo desiderantur, neque videntur lecti olim Ovidio II. Trist. 543.

Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.

Uti enim Lucretii opus a primis verbis eidem Nasoni dicitur *Æneadum genetrix*, ita hoc loco per *arma virumque* Æneidem ab initio primi versiculi denotavit. Plinius VII. 30. Hist. *Divus Augustus carmina* (Æneidem) *Virgilii cremari contra testamenti ejus verecundiam vetuit*. Confer Donatum in Poetæ vita, Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 24. & versus sub Augusti nomine ferri solitos, quorum initium:

Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas --- --- ---

Jo. Henricus Bœclerus in calce notarum ad Æneidem pag. 166. *Et sic absolutum est opus Virgilianum, cui nihil addi, nec demi potest. Unde magnam famæ suæ fecit jacturam* Maffeus Vegius *Laudunensis, qui librum unum adhuc ei adjunxit de sepultura Turni & nuptiis Æneæ. Decore enim finivit opus suum Virgilius cæde Turni, requirente id* τραγικῆς *operis Epici, quod ad modum Tragœdiæ debet confici. Alterum autem fœdius crimen commisit idem Maffeus Italus, quod non veritus est comparare versus suos cum Virgilianis. Utut enim non sint aspernendi, ipseque diligenter Virgilium imitetur, immo tota hemistichia sublegat, genius tamen contextus est humillimi ingenii si cum Virgilio conferas -- -- Sic etiam ineptus ille, qui Argenidem Barclaji continuare est ausus*. Decimus tertius liber Æneidi additus a *Mapheo Vegio*, non modo legitur in variis Virgilii editionibus antiquis, ut Argentoratensi Anni 1502. fol. sed etiam, ubi fateor eum neutiquam a me quæsitum, in Tomo XXVI. Bibliothecæ Patrum edit. Lugdunensis pag. 759. intra alia Maphei opera, quibus vide si placet, quæ pag. 632. de auctore ipso præmittuntur, de quo consuli etiam possunt Pauli Jovii elogia. Inter scripta Maphei in primis placuerunt mihi libri VI. prosa scripti de educatione liberorum & claris eorum moribus. Vita S. Bernardini Senensis a Vegio composita prodiit in Actis Sanctor. ad diem XX. Maji Tomo V. pag. 287. Josephi Seizii clavis anterioris Æneidos, itinera Æneæ notis & tabulis referans, lucem vidit Halæ Svevor. 1657. 4. Christophori Landini Allegoriæ in libros Æneidos Basil. 1577. fol. Virgilius defensus, sive apologia Virgiliani certaminis Æneæ cum Turno, Leodii 1685. 8. *Fulgentius*, qui *de continentia* seu argumento *Virgiliani poematis* moraliter sive allegorice expositi libellum scripsit, Chalcidii æqualis fuit, adeoque sub initia quarti a CRISTO nato sæculi vixit, Cordubæ an alibi, Christianus, (ut videtur) an alienus a nostris sacris non plane exploratum. Cæterum titulo libelli sui imitatus est L. CALPURNII PISONIS *libros duos de continentia Veterum Poetarum*, nec dum, quod mirum, dolendumque est, in lucem editos, ex quibus fragmenta quædam affert Paulus Merula in Commentario ad Ennii fragmenta: de ipso autem Pisone hæc scribit in Ennii vita p. 15. seq. quæ hoc loco apponam, si forte possim aliquem permovere ad Codicem illum MS. perquirendum & in dias luminis auras protrahendum: *L. Calpurnius Piso V. C. Sic enim exaratum erat ejus nomen in scripto exemplari, fuit forte, si conjecturæ locus, nepos istius Calpurnii L. F. L. N. Pisonis, qui cum Nerone Claudio Cæsare Augusto secundum Consulatum gessit Anno ab U. C. DCCCX. Vixit sub Trajano, coætaneus C. Plinio Cæcilio Secundo, M. Valerio Messalæ, Ser. Sulpicio Camerino, C. Bellicio Torquato & Poetis aliis, qui id temporis in Rep. Romana clari & magni. Consul videtur fuisse ordinarius cum Vettio Rustico Bolano, Anno ab U. C. DCCCLXIII. Hic præter* ἐρωτοπαίγνιον *quod mire extollit Plinius lib. 1. Epist. 17. scripsit* Veterum Poetarum continentiam, *quem postea imitatus* Fulgentius Planciades *fecit* continentiam Virgilianam. *Hic paulo attentius Virgilium describere conatus est quam Calpurnius, cui cum Virgilio plures erant discutiendi. Calpurnii certe elegantior & succinctior stilus quam Fulgentii, & majus quid ille quam hic dare mibi visus. Hæc ejus Continentia, vox hæc* συνέχεια *Græcis: Parisiis, ubi esse indicarat mibi olim N. V. Wolfgangus Zindelinus, quo Germanorum Principum nomine Venetiis agente familiariter sum usus, servatur* in Bibliotheca S. Victoris, *utinam religiosius, timeo enim illi a plagio, novi quorundam Criticorum mores. Conjuncta erat cum Lucano MS. cui suæ ad marginem adjectæ notæ, rei non magnæ. Ego admittente armariis præfecto, homine perhumano vidi triduum, amplius non poteram propter subitum ex Galliis in Angliam, vocante vento,*

discess-

discessum, ejus lectioni impendi, & enotavi quæ in H. Stephani editione desiderabantur nonnullorum Poetarum fragmenta, multa quæ jam edita supplens & emendans. Inscriptio erat: L. Calpurnii L. F. Pisonis V. C. de Continentia Veterum Poetarum ad Trajanum Principem liber I. feliciter incipit, *rei, ut mihi visum, quam moliebatur auctor parum conveniens, & nescio an ab ipso auctore. Calpurnius enim ibi erudite notabat quæ in Poetis notanda, quæ minus: id est digito quasi indicabat, præmissis, quibus universim Poetarum commendabat imitationem, nominans quosdam sui ævi Poetas,* libro primo virtutes, secundo vitia. *Ut brevibus dicam, & priore & posteriore libro committebat, quasi is illi fuisset scopus, magno judicio inter se modo Poetas veteres, modo novos* (Caninium, Octavium, Sulpicium, Secundum, Scantinium, Sextilium, Gallonium, Fabianum) *nunc novos cum veteribus, nunc hos cum illis, interdum Poetas cum Oratoribus. Aliquando his, illis nonunquam, sæpe utrisque prætoriam illam mappam mittens, præcipue ut subodorabar ἐν τοῖς χήμασι καὶ λέξεως καὶ διανοίας, quod cuivis facile est videre, si lucem videre contingat aliquando scriptori doctissimo & lectionis multæ.* Hæc Merula. Affertur etiam locus ex isthoc Calpurnii libro MS. in Jani Dousæ notis ad fragmenta Lucilii pag. 106.

Argumenti loco singulis *Georgicorum* libris tetrastichon, sive quatuor versus hexametros præmisit *Modestinus JCtus*. Mæcenatis jussu suscepisse se hoc opus testatur Poeta III. 40.

Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
Intactos; tua, Mæcenas, haud mollia jussa.

Vita Virgilii, quam *Donato* scriptore habemus, videtur præmissa ab eo fuisse commentariis in Bucolica, qui interciderunt. In Servii commentariis citantur ex Donato, quæ etiamnum in ejus commentariis in Æneidem leguntur, qui soli ætatem tulerunt. Ti. Donatus hic ab Ælio Donato S. Hieronymi præceptore diversus, in præfat. ait Æneidem non a Grammaticis, sed ab Oratoribus præcipue tradi, & illustrari debuisse: itaque & in universis commentariis suis id agit potissimum, ut vim dicendi & artificium rhetoricum in singulis explanet, & simul proprietatem vocum, delectum atque consilium & motus, affectusque & pondus & τὸ πρέπον morum, sive, ut Donatus appellat, moralitatem accurate servatam a poeta demonstret, atque egregiam inventionem a principio per totum opus decurrentem in AEneæ laudibus ad Turni usque necem perducendis. Scriptores laudat perraro & paucissimos. Libri quarti & octavi partes extremæ desiderantur, & initium libri sexti in versus primores centum & duodesexaginta. Et in libro duodecimo a vers. 619. ad 664. & a vers. 689. ad 756. & a vers. 780. ad 847. Expositionem suam divisit in libros duodecim, eisque tertium decimum voluit subjungere, de quo ad lib. VII. 641. Pandite nunc Helicona, Deæ, cantusque movete; Qui bello exciti Reges &c. *Catalogus iste huic interpretationum libro non fuerat inserendus, nihil enim habet quod artificiose (ῥητορικῶς) possit exponi - - tamen ne quid libro decerpi videatur, dicemus aliqua ejus uno libro, qui tertius decimus erit, cum totius operis complexione dicturi, ut historiæ per duodecim libros sparsæ, & cetera, quæ supra dicta non sunt, possint evidenter apparere.* In Epistola vero, quæ libro duodecimo subjicitur, testatur se illum monobiblon necdum scripsisse, atque incertum vitæ dum senex metuit, cursim interim absolvisse AEneidos interpretationem. Si suppetat longior vita, se ex commentariis veterum collecturum descriptiones singularum personarum, locorum, herbarum etiam lignorumque. Hunc si in usum filii sui deinde elaboravit, liber ille ad nos haud pervenit.

Servius in Virgilius allegatur a Græco scriptore Joanne Malala pag: 206. & 229. καθὰ Βεργίλλιος, ὁ σοφὸς Ῥωμαίων ποιητὴς συνεγράψατο. ὁ δὲ σοφώτατος Σέρβιος ὁ Ῥωμαῖος ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐξέθετο, εἰπὼν ὅτι μετὰ τὸ τελευτῆσαι τὸν Αἰνείαν κ. τ. λ. Commentarios in Virgilium respicit etiam Servium laudans Lupus Ferrariensis Epistola XV. Servius *Magister Urbis* dicitur ab Acrone ad Horatii lib. 1. Sat. IX. 78. Valentiniani Imper. temporibus scripsisse notat Jo. Andreas Bosius (*a*) de Pontifice maximo Romæ veteris cap. IX. §. 9. atque patet e Macrobio, qui sub Honorio & Theodosio Præpositus sacri cubiculi fuit, & Servium in Saturnalibus suis inter consabulatores convivasque Prætextati ætate provectiores inducit, quasi literatorum omnium longe maximum doctissimumque doctorem. Et lib. VI. cap. 6. *quotidie enim Romanæ indoli enarrando eundem vatem* (Virgilium) *necesse est habeat hujus annotationis sententiam promtiorem.*

Prima editio Servii est Romana apud Udalricum

(*a*) Tomo V. thesauri Antiq. Rom. Græviani.

ricum Gallum in fol. fine anni nota, (*b*) sed non multo junior Virgilio, quem Venetiis 1470. fol. excudit Vindelinus Spira, adjunctis hisce ad calcem versibus.

Progenitus Spira formis monumenta Maronis
Hæc Vindelinus scripsit apud Venetos.
Laudent ergo alii Polycletos, Parrhasiosve,
Et quosvis alios id genus artifices.
Ingenuas quisvis Musarum diligit artes,
In primis illum laudibus afficiet.
Nec vero tantum quia multa volumina, quantum
Quod perpulchra simul optimaque exhibeat.

Mox in eadem Veneta urbe 1471. fol. Servius excusus per Christophorum Baldarfer Ratisponensem, adscripto hoc octosticho:

In commune bonum mandasti plurima formis
Ratisponensis gloria, Christophore.
Nunc etiam docti das commentaria Servi,
In quibus exponit carmina Virgilii.
Divulgasque librum, qui rarior esse solebat,
Ut parvo pretio quisque parare queat.
Hunc emite, o juvenes, opera Carbonis *ad unguem*
Correctus vestris serviet ingeniis.

Præter editionem vero Virgilii Venetam cum Servii commentariis excusam per Jacobum Rubeum Gallicum 1475. fol. prodiit etiam Servius eodem anno Mediolani fol. & Virgilius cum Servio Venet. 1480. fol. arte Petri Pinsii Cremonensis, Barthol. Blavii Alexandrini & Andreæ Toresani de Ausula, & 1482. fol. per Reynoldum de Novimagio, & 1486. fol. per Antonium Bartholomei. In Parisiensi editione Ascensiana, quæ primum A. 1505. mox 1512. prodiit, in Lugdunensi A. 1529. & aliis, nec non in Basileensi, quæ post Georgii Fabricii recensionem curante Lud. Lucio 1613. vidit lucem, *Servius Maurus Honoratus* dicitur: in opusculis ejus a Putschio editis *Servius Marius Honoratus*: in aliis editionibus simpliciter *Marius Servius Grammaticus*: in Roberti Stephani, Parif. 1532. & Junctina Venet. 1542. & Petri Danielis Parif. 1600. *Maurus Servius Honoratus*: in MS. Cod. Parisiensi simpliciter *Servius Honoratus*. Hinc Clarissimo Masvicio placet *Maurus Servius Honoratus*. Servium editis locupletiorem inter MSta Isaaci Vossii memorat Colomesius pag. 139. Opusc. Sed nec in illo vel integrum vel sincerum Servium exstare crediderim. Iste Codex hodie exstat in Bibl. publica Leidensi, dignus qui ab aliquo viro docto accurate cum editis conferatur, quemadmodum & Codex alter insignis membranaceus Virgilii cum Servii commentariis, quem ex MStis D. Abrahami Hinckelmani servat Joachimus Morgenvveg, Pastor Orphanotrophii Hamburgensis. Jac. Bongarsius in Epistola, quam edidit Clariss. Struvius fasciculo sexto miscellaneorum p. 10. *Servium post* (Petrum) *Danielem emendandum suscepit noster* (Carolus) *Labbeus: nam alteram editionem morte præventus dare Daniel non potuit, cum in ea, quam habemus, negligentissime versatus esset typographus, & corrector usus esset ineptissimo, ipso Daniele negotiis domesticis & litibus molestissimis occupato.* Oudinum S. I. Divione præclaro MS. Servii usum novam ejus editionem meditari didici e memoriis Trevoltinis A. 1714. pag. 2034. Præstantissimæ editiones commentariorum Servii sunt præter duas, quas jam memoravi, perquam nitidas Parisiensem 1532. fol. Rob. Stephani, cui additæ etiam Pierii in Virgilium castigationes: & Junctinam 1542., nec non quam ex MSto Fuldensi locupletavit novis accessionibus A. 1600. Petrus Daniel, Basileenses ex Georgii Fabricii recensione 1547. 1551. 1561. 1575. 1586. cum Servio in totum Virgilium, Probo (*c*) in Eclogas & Georgica, & Donato (*d*) in AEneidem, atque recentiorum scriptorum in Poetam observationibus Pomponii, Sabini, Phil. Beroaldi, Joannis Hartungi, Jod. Willichii, G. Fabricii, Bonfinis, Jo. Lud. Vivis, Cœlii Rhodigini, Hadr. Barlandi aliorumque, præcipue quam magno studio expolivit M. Lud. Lucius Basil. 1613. fol. præfixo indice scriptorum a Servio laudatorum. Ne de aliis in præsenti dicam ut Parisiensi A. 1500. Veneta 1558. fol. & Commeliniana A. 1603. quam expressit, qui Virgilium eum Servii & variorum commentariis dedit Lugd. Bat. 1680. 8. tribus voluminibus, Jacobus Emmenessius,

(*b*) Maittaire Annal. typograph. p. 72. 92. 115.

(*c*) Apud Macrobium VI. 6. Servius locum Virgilii eclog. VI. 76. *Dulichias vexasse rates*, ex *Probi* sententia interpretatur, sed in Probi quos habemus commentariis, nihil simile legas. Igitur vel alius Probus, quod non crediderim, vel Servius ex Probo coram, non ex ejus commentariis scriptis hæc accepit, vel illi minus integri ad nos pervenerunt.

(*d*) Pierius passim integriores laudat Donati commentarios, quos mirificis modis conspurcatos queritur Barthius ad Statii IV. Thebaid. 445. Supposititium Donatum fine caussa ut opinor appellat Merula pag. LVI. ad Ennii fragmenta.

nessius, & cum hunc in medio opere fatum rapuisset, Pancratius Masvicius. Sed omnium, qui in Servio emendando & expoliendo studium posuere & operam, longe idem hic, quem dixi, Masvicius, Gymnasii Hagensis Rector celeberrimus vicit ac supergressus est in praeclarissima editione nova Virgilii, quam Leovardiae excudit Franciscus Halma 1717. 4. In hac Poeta ipse typis majoribus & luculentis excusus est, & accurate emendatus ad Codicem optimum Parisiensem, nec non illos, quos Pierius & quos Nic. Heinsius inspexerant, Florentinum, Romanum, Longobardicum, & ad codicem membranaceum nobilissimi viri Henr. Adriani Marckii. Poetae verbis per singulas paginas subjiciuntur commentarii Servii & Jo. Pierii Valerii castigationes. In Eclogas & Georgica etiam notae breves sed doctae Philargyrii scriptoris veteris a Petro Daniele primum publicati. Servius emendatus & suppletus potissimum ex Codice Parisiensi, tum etiam ex Daventriensi & ex collationibus MSS. variorum doctissimorum virorum, & editionibus praestantioribus, etiam antiquissima Uldarici Galli typis excusa. Additamenta Codicis Fuldensis ex Petri Danielis editione, uncis ubique inclusit Masvicius: quoniam licet Servio non indigna, ab ipso tamen Servio profecta esse haud sibi persuasit, sed ex Graecis Latinisque scholiis a viro quodam docto collecta & addita, atque ita vel per errorem deinde, vel dedita quoque opera Servio adscripta suspicatur. Plane integrum vel sincerum se nobis dare Servium vel ita affirmare doctissimus Masvicius non audet, meliorem tamen, quam in aliis quae exstant editionibus quibuscumque, sine dubio dedit, locupletissimisque indicibus instruxit. Indicem etiam Erythraei in Virgilium addidit, sed in numeris libri primi Aeneidos propter neglectos ab auctore indicis quatuor primores versiculos semper quaternarius est addendus, nisi in inveniendo frustra esse velis. Editum passim Servium multi viri docti jam notarunt farraginem esse non modo ex antiquioribus commentariis Alexandro, Aspro, Capro, Carminio, Celso, Hygino aliisque, sed etiam ex Cornuto, Donato & Probo, qui nomine tenus in illis allegantur. Quandoque etiam Commentarii citantur, nullo addito nomine auctoris, ut in 1. Georg. 147. *superfluam enim quaestionem movent quidam commentarii*. Etiam Servius ipse allegatur ad Eclog. IX. 1. *& haec ecloga continuum ut ait Servius non habet carmen, sed de diversis locis Theocriti aliqua ad eam contulit*. Sic enim legas in editione Petri Danielis. Sed in illa Rob. Stephani & aliis sincerioribus, quas Masvvicius (*e*) secutus est, Servii nomen est omissum.

V. Editiones Virgilii jam referre animus est non sane omnes, sed potiores, atque initio eas, quae commentaria veterum adjuncta habent. Princeps editio cum *Mauri Servii Honorati* (*f*) Grammatici commentariis prodiit Venetiis 1475. fol. memorata Labbeo Bibl. nov. MSS. pag. 340. qui pag. 342. etiam veterem Servii editionem sine contextu Virgilii commemorat, eam credo innuens, quae vulgata Ratisbonae est A. 1471. fol. Hinc Virgilius una cum Servio excusus Venet. 1482. fol. Venetiis 1492. in secundam, ut habet titulus, Donati editionem, & 1497. fol. Norimb. 1492. fol. Argentorat. 1507. & 1515. fol. apud Badium Ascensium & Lugd. 1517. fol. Venet. 1507. 1520. 4. additis Tib. Donati, Christoph. Landini & Domitii Calderini notis, itemque Mancinelli, Augustini Dathi, &c. Cum Servii commentariis antiquorum exemplarium ope integritati suae restitutis, Paris. apud Rob. Stephanum 1532. fol. perquam nitida editio, castigationes & notas Jo. Pierii Valeriani eruditissimas in Virgilium habens adjunctas, quae separatim prodierunt Rom. 1521. & apud Rob. Steph. 1529. fol. Ex recensione Jo. Baptistae Egnatii Veneti, Virgilius Servii commentariis illustratus, apud

(*e*) Per lapsum typographi *Vvasevvichius* appellatur in Actis Erud. 1714. p. 47. Rectius A. 1717. pag. 390.

(*f*) Inter editiones Servii dici non potest quanta sit varietas: caeteris vero facile praestant duae Parisienses, una Rob. Stephani, atque altera Petri Danielis. Quamquam neque in his ut ut minus contaminatis, neque in Francisci Modii, neque in alio, qui hodie exstant, quocumque, vel integrum vel sincerum se Servium legere persuasi sunt viri docti, sed jam truncatos ejus commentarios, jam recentiorum Grammaticorum observationibus interpolatos. Vide Tan. Fabri lib. 1. Epist. 62. Illustriss. Gisb. Cuperi Observationes p. 202. Jo. Clerici V. C. artem Criticam T. 1. p. 37. Barthii ad Statium T. 1. p. 1386. Hic porro est Servius, qui in Macrobii Saturnalibus colloquens inducitur, & de cujus aliis quibusdam scriptis dixi alio loco inter Grammaticos. Lapsus quosdam Servii annotarunt Philippus Beroaldus justo ferme opusculo (dum puer adhuc puer esset, ut notat Hieron. Magius lib. 1. Misc. cap. 2.) & Bochartus parte 2. Geographiae sacrae lib. 2. c. 10. ubi Punica Servii ad examen revocat. Nonnulla ejus loca emendavit ac restituit laudatus Cuperus libro secundo Observationum & Tho. Munkerus ad Mythographos latinos.

apud Jo. Walderum, Basil. 1534. 4. qui vetusto praeterea exemplari usum se esse significat. Cum Probo & Servio, Venet. 1534. 8. apud Alex. Vellutellum. Editio Parisiensis 1541. 4. cum Servii commentar. Cum Servii & *Tiberii Claudii Donati* (*g*) commentariis, ex recensione Georgii Fabricii, additis J. Hartungi in Æneidem annotationibus, Basil. 1551. fol. Idem Fabricius Indicem scriptorum a Servio allegatorum praefixit. Editio Veneta A. 1562. fol. 1574. fol. cum notis Servii & varior. Cum Commentariis Servii & Donati ex editione G. Fabricii, *Probi* (*b*) praeterea Grammatici antiqui in Bucolica & Georgica, notis item recentiorum Pomponii Sabini, Phil. Beroaldi, Jo. Hartungi, Jodoci Willichii, G. Fabricii, Bonfinis, Jo. Lud. Vivis, Cœlii Rhodigini, Adriani Barlandi, Scoppae, Constantii, Campani, Crucii & aliorum Basil. 1561. 1575. 1586. fol. & curante Ludovico Lucio, ibid. 1613. fol. Virgilius & in ea Servii Commentarii ex antiquissimis exemplaribus longe meliores & auctiores e Bibliotheca *Petri Danielis*: accessit *Fabii Planciadis Fulgentii* libri de continentia (*i*) Virgiliana, Chalcidio Grammatico dicatus, auctior e MSS. Codd., item *Junii Philargyrii* (*k*) commentariolus in Bucolica & Georgica Virgilii ad Valentinianum. Paris. 1600. fol. Praeter vitam Virgilii brevem prosa scriptam a Servio, & alteram prolixiorem auctore, ut creditur, *Donato*, praemittitur & tertia a *Foca* (*l*) Grammatico urbis Romae scripta versibus Hexametris, sed mutila. Subjiciuntur denique loca multa Servii in 1. & 2. Æneidos restituta & locupletata ex insigni MS. Codice Fuldensi. Repetita haec editio Genevae 1610. 1620. & 1636. 4. Cum commentariis Servii (ex Salmasii & Nic. Heinsii Codd. castigati, sed haud sane integri) & variorum, curante Cornelio Schrevelio, Amst. 1646. 4. Cum notis integris Servii, Philargyrii, nec non Pierii variis lectionibus, & selectis annotationibus Donati, Probi, Nannii, Sabini, Germani, Cerdae, Taubmanni aliorumque, quibus accedunt Observationes Jacobi Emmenessii, & index luculentus Valerii Erythraei per Anton. Mariam Bassum Cremonensem libris & versibus accomodatus, insertis quas Bassus omiserat Erythraei notis, Lugd. Bat. & Amst. 1680. tribus vol. contextu Virgilii ex edit. Nic. Heinsii castigato.

VI. Editiones praecipuae sine commentariis veterum, per recentis aetatis viros doctos recensitae atque illustratae hae fere sunt: Venetae 1470., & 1472. fol. cui catalecta primum accessere, repetita etiam in Virgilio excuso Venetiis 1475. fol. & 1473. fol. *in alma urbe Roma ---- non atramento, plumali calamo neque stylo aereo, sed artificiosa quadam adinventione imprimendi seu characterizandi opus sic effigiatum est ad Dei laudem, industrieque est consummatum per Udalricum Gallum & Simonem de Luca, M. CCCC. LXXIII. die IIII. Novemb. Sixti quarti tertio*. Tum Mediolanensis 1474. fol. per Philippum de Lavagna. Hujus & Venetae A. 1472. (quae ambae asservantur in Bibl. Illustrissimi Comitis Sunderlandiae) Varias lectiones nuper V. C. Mich. Maittaire,

(*g*) Hic Donatus (Aelio Donato junior) commentarios istos scripsit senex in usum filii sui Tiberii Claudii Maximi Donatiani. Idem auctor est vitae Virgilii, qui, ut Vossio VI. 2. Inst. Or. videtur, vix Lucilianum illud meritus est elogium: *Sarcinatorem esse summum, suere centonem optime*.

(*b*) Non videntur scholia haec esse M. Valerii Probi qui sub Nerone vixit, licet neutiqoam sint pro illa brevitate contemnenda; sed vel Probi illius, quem laudat Lupus Ferrariensis Epist. 20. & 34. vel ex M. Val. Probo aliisque excerpta. Confer quae de Commentariis in alios Poetas Probo tributis Barthius p. 514. seq. Adversar.

(*i*) *Continentia Virgiliana* hoc loco notat περιοχὴν sive argumentum Virgiliani poematis, si moraliter vel allegorice exponas. In Vaticano Codice viri docti testantur hanc se reperisse inscriptionem: *Fabius Placius de Fulgentio moralis expositio Virgilianae continentiae*. Prima editio hujus libelli est, quam A. 1589. Hieron. Commelinus dedit ex officina Sant. Andreana in 8. subjecto *Junii Philargyrii* veteris Grammatici in Bucolica & Georgica Virgilii commentariolo, *Fulvii Ursini* castigationibus in *Servium* ad Virgil. Velio Longo de Orthographia & Cassiodori de Orthographia libro, cum castigationibus Commelini, qui in Longo emendando fatetur se adjutum opera Francisci Junii. Fulgentii libellum eodem anno cum Hygino aliisque Fulgentii scriptis & Albrico iterum edidit Commelinus in 8. Denique Tho. Munckerus V. C. notis suis illustratum recudi fecit inter Mythographos latinos Amstelodami 1681. 8.

(*k*) Barthius XIX. 2. Adversar. verum hujus nomen fuisse contendit *Pilargurum*, occurrens inter servilia in tesseris volgatis ab Aldo & illustratis a Pignorio lib. de servis & Thomasino de tesseris hospitalitatis. Mentio tamen etiam Persannii Philargyrii apud Isidorum Hispal. lib. 1. Orig. cap. 21. Itaque nolo nomen auctoris sollicitare, cujus brevia & erudita scholia neminem legisse poenitebit. At in Io. Hallervordi Bibliotheca curiosa p. 224. ubi Junii Philargyrii notae ad Catonem Varronem & Columellam de re rustica memorantur excusae Rom. 1587. 8. pro Junio Philargyrio Fulvii Ursini nomen reponendum.

(*l*) Hujus Focae sive Phocae artem inter Grammaticos edidit Putschius p. 1683.

re, subjunxit Virgilio, quem Londini 1715. 12. a se recensitum edidit. Exstat quoque editio Veneta 1474. fol. per Nicolaum Jenson, Gallicum. Virgilii Maronis Partheniæ opera omnia diligenter emendata & accurate impressa ab Antonio Zaroto Parmensi Mediolan. 1476. fol. fuere cum notis MSS. *Jani Parrhasii*, Neapoli in Bibl. Josephi Valettæ. Parisiis 1478. fol. per Udalricum Gering. & Parmæ 1479. fol. impensa & opera Andreæ Portiliæ. Editio Aldina 1501. 8. primus liber eorum quos typis ut vocant Italicis currentibus Aldus impressit. Vide Novellas Reip. litterariæ præstantissimi viri Jacobi Bernhardi, A. 1704. mense Majo p. 521. Literas sculpsit Franciscus Bononiensis. Virgilius cum argumentis *Philippi Beroaldi*, Lips. 1503. fol. *Georgii Merulæ* in Virgilium opusculum lectitatum a se laudat Franciscus Philelphus lib. XIX. Epist. pag. 128. De ineditis *Petrarchæ* in Poetam notis vide Diarium Venetum, Giornale de' letterati d'Italia Tom. IX. 143. Codex Maronis, respersus annotatis manus Petrarchæ, servatur in Bibl. Ambrosiana Mediolani, teste celeberr. Montfaucono p. 20. Diarii Italici. Virgilii Æneis excusa Lipsiæ A. 1505. apud Jacobum Thanner sive Abiegnum Herbipolensem, commendatur hoc tetrasticho Gregorii Laticephali de Konitz:

Hoc opus Abiegnus vir doctus in arte Jacobus
Absolvit nitidum, Lips ubi pulcra nitet.
Lips urbes vincit studiis doctissima cunctas,
Hic totas sedes diva Minerva tenet.

Editiones Aldinæ A. 1505. 1514. 1527. 8. Hæ Catalecta etiam habent adjuncta, ut monuit me V. C. Christianus Schœtgenius. Georgica excusa Daventriæ 1514. 4. cum commentario Hermanni Torrentini. Virgilius Venetiis apud Bernhardum Stagnium, 1531. 12. editio Parisina 1539. 4. Rob. Stephani 1540. 8. & 1549. forma minore. Ex castigatione Antonii Goveani, Lugd. 1542. 8. apud Seb. Gryphium. Cum notis Melanchthonis & Christoph. Hegendorphini Mogunt. 1554. 8. Virgilius innumeris locis ad veterum P. Bembi & A. Naugerii exemplarium fidem castigatus, Venet. 1552. fol. Editio Paulli Manutii, 1558. 8. Cum scholiis Melanchthonis, & Culice ex P. Bembi recognitione, Lugd. 1537. 8. Jul. Pomponii Sabini commentar. in Virgilium, Basil. 1544. 8. Lamberti Hortensii Montfortii, Basil. 1559. 1577. 1796. fol. cum Nascimbæno Nascimbænio in sex libros Æneidos priores. Cum notis Melanchthonis, & aliorum, Tiguri, 1564. 1570. 8. *Nic. Frischlini* Commentarius in Virgilium *Ioannisque Pricæi* notæ, quas prælo paratas habuit, & *Petri Petiti* in Georgica non viderunt lucem. *Joachimi Camerarii* prælectiones MSS. in Virgilium latent Norimbergæ apud V. C. Godfridum Thomasium. *Achillis Statii* notas in Virgilium, sed itidem ineditas adhuc, memorat Andreas Schottus in Bibil. Hispaniæ pag. 484. P. Gabiæ variæ lectiones, Brixiæ 1565. 8. Sebast. Corradus in lib. 1. Æneidos, Florent. 1555. 8. Bonon. 1563. 8. Franciscus Robortellus J. Baptista Busdrago, Lugd. 1543. 8. Florent. 1548. 8. In librum tertium Hadr. Junius; in librum IV. Petrus Nannius Lovanii 1544. 4. *Francisci Robortelli* in librum I. Æneidos, *Hadr. Juvii* in tertium, *Petri Nannii* in quartum, *Hadr. Barlandi* in alios laudantur in Hadr. Junii Epistolis p. 7. Petrus Nannius in Bucolica, Basil. 1559. 8. Mich. Barthius, id. 1570. 8. Lud. Vives, 1509. 8. Rich. Gorræus, Lugd. 1554. 8. L. Kulmannus & Eobanus Hessus, Colon. 8. Joach. Camerarius, Argent. 1555. 8. Melanchthon & Steph. Riccius, 1568. 8. Jod. Willichius, Basil. 1539. 7. Jo. Stigelius, Mulhus. 1574. 8. Herm. Torrentinus Antvverp. 1548. 8. & Seb. Macer, Lesnæ 1642. 8. Petrus Ramus in Bucolica & Georgica, Paris, 1572. 8. Francof. 1578. 8. Eobanus Hessus, Hagenoæ 1529. 8. In Georgica Herm. Torrentinus, Colon. 1560. Benedictus Cerutus, Veron. 1598. 8.

Virgilius e *Theodori Pulmanni* emendatione Antvverp. 1561. 8. & 1564. 12. addito *Maphæi Vegii* Laudensis libro, quem veluti *decimum tertium* Æneidi subjunxit, & appendice variorum Poematum & carminum veterum Virgilio a nonnullis tributorum. *Christophori Landini* commentarius sive allegoriæ in Virgilium exstant in editionibus Basil. fol. Virgilius *Germani Valentis Guellii*, Antvv. 1575. fol. una cum commentario & appendice Virgiliana Jos. Scaligeri notis illustrata. *Germani Valentis Guellii*, Præsulis Pimpontini notas ad Virgilium passim laudat Cerda, & summi judicii Virum vocat ad Eclog. VIII. 85. laudat etiam Jo. Robertus in animadversionibus juris civilis lib. 2. c. 1. pag. 138. Cum scholiis *Joannis a Meyen*, Bergizomii Belgæ ad Vinc. Gonzagam Principem Mantuanum, Venet. 1580. 8. apud Aldum Paulli F. & Francof. 1629. 1664. 8. Cum notis Georgii Bersmanni, Lips. 1581. Serveſtæ 1586. Lips. 1596. 1616. 8. Ex castigatione G. Fabricii, Lips. 1591.

8. Vir

8. Virgilius a Pulmanno correctus, una cum Paulli Manutii notis ad Homeri loca, quæ Virgilius imitatus est, & G. Fabricii observationibus, Antvv. 1566. 1580. apud Plantin. & Lugdun. Bat. 1596. ap. Rapheleng. 8. Cum *H. Stephani* scholiis 8. atque iterum 1583. & 1599. 8. tertia editio apud Paullum Stephanum, addita H. Stephani diatriba de delectu in diversis apud Virgilium lectionibus adhibendo. Vide etiam ejusdem H. Stephani diss. de Criticis, Paris. 1587. 4. Virgilius e MS. Carpensi recensitus cum notis Paulli Manutii, Venet. 1583. 8. Steph. Riccii in libros AEneidos, Witteb. 1588. 1593. 8. in Bucolica, Germanica interpretatio, 1589. 8. Nic. Frischlini paraphrasis Bucolicorum, Georg. & AEneidos Virgilii, Francof. 1602. 8. Editio Virgilii Commeliniana, A. 1603. 8. ex antiquissimo *MS. Palatino*, sed haud optima fide vulgata, ut notat Allatius p. 58. ad antiquitates Hetruscas. Eam tamen correctissimo indice ornatam laudat Barthius ad Statium T. 1. p. 258. Alberici Gentilis lectiones Virgilianæ in Bucolica, Hanov. 1603. 8. Tarquinii Gallutii Virgilianæ vindicationes, Romæ 1621. 4. Virgilius cum argumentis, paraphrasi sive explicatione & commentario luculento *Jo. Ludovici de la Cerda* e Soc. Jesu, fol. tribus vol. Lugd. 1619. atque iterum Coloniæ 1628. & 1647. Bucolica & Georgica cum *Cerdæ* commentario lucem primum viderunt Madrit. 1608. fol. & in sex priores AEneidos libros 1612. & in sex posteriores 1617. fol. Cum commentario eximio *Jac. Pontani*, ex eadem Soc. Aug. Vindel. 1599. fol. & Lugd. 1604. fol. qui in calce voluminis adjunxit paraphrasin librorum trium primorum & trium postremorum AEneidos. Cum *Nic. Erythræi* Veneti scholiis, & indice præstantissimo omnium verborum rerumque & diatriba de licentia ac diligentia carminis Virgiliani, Francof. 1583. 8. 1613. 8. editio a plurimis nævis per Jo. Obsopœum, & Frid. Sylburgium perpurgata. Sed ante prodierat Venet. 1555. 8. deinde Hanov. 1608. 8. Index ille ad paginas editionis accommodatus est in Erythræi editionibus. Sed ad numeros librorum versuumque, adeoque ad quamcumque editionem aptatum separatim edidit *Antonius Maria Bassa* (non Bassus, ut excusum est in Ephemeridibus literariis Germanicis editis Lipsiæ A. 1710. p. 886.) Cremonensis Venet. 1586. 8. & apud Commelin. 1601. 8. atque ad calcem Virgilii cum notis Servii, Farnabii & Variorum Lugd. Bat. 1680. 3. Vol. 8. & ad calcem editionis in usum Delphini. Sed observationes ab Erythræo passim indici insertas Bassa malo consilio omisit; sunt enim lectu dignæ & eruditissimæ, ut adeo Octavius Ferrarius vir & ipse eruditissimus in Epistolis, p. 132. vere scripserit, Indicem illum Virgilianum plus doctrinæ in recessu habere, quam in fronte pollicetur. Integer itaque index ille iterum exhibetur in præclara editione Virgilii Masviciana. Cum commentario insigni *Frider. Taubmanni* Francof. 1618. 4. in qua editione Culicem etiam & Cirin doctis annotationibus illustratos habes, quæ duo poemata a plerisque aliis omittuntur.

Pauli Benii Eugubini in Virgilii AEneidem commentarius, Venet. 1623. fol. *Nic. Abrami* e Soc. Jesu commentarius in AEneidem, Mussiponti 1632. 8. Tolosæ 1633. Rothomagi 1637. Tolosæ 1644. Rothomagi 1648. 8. *Jo. Weitzii*, Francof. 1647. 8. *Bartbol. Moraviæ* Lucullianæ quæstiones. Basil. 1659. Josephi Seitzii clavis AEneidos, itinera AEneæ tabulis referans, Halæ Svevor. 1657. 4. Jod. Willichii Chronologia in AEneidem, Francof. 1551. 8. Melch. Laubani Analysis AEneidos laudata M. Frid. Wendelino in institutionibus Logicis. Vide Tho. Crenii partem IV. animadvers. p. 10. Seb. de Matienzo commentationes selectæ in AEneidem Lugd. 1662. 4. Virgilius ex *Dan. Heinsii* recensione perquam nitide apud Elzevir. Lugd. Bat. 1636. Amst. 1652. & *Nic. Heinsii* 1664. 1671. 12. Et majoribus typis Paris. 1641. fol. e typographia Regia. Nicolaus Heinsius *elegantissimus Musarum amasius in sua Virgilii editione* (Anni 1676. Amst. recusa 1688. 12.) *Medicei Codicis orthographiam in accusativis tertiæ declinationis modo per IS, modo per ES locupletissime expressit* (nam per EIS (*m*) non videtur Augusteæ ætatis) *quamvis, ut verum fatear, frequenter eosdem accusativos secus ac in laudato MS. leguntur extulerit, quod tamen amanuensis incuriæ deputandum censeo*. Hæc Illustrissimus Norisius Cenotaph. Pisan. diss. IV. §. 2. pag. 459. Similiter in Horatio circa eandem orthographiam, licet plerumque diligentius observatam, etiam peccatum aliquando ab eruditissimo Bentleio notavit Clarissimus Burmannus præfat. ad Horatium A. 1713. minori

(*m*) Idem Norisius pag. 460 463.

nori forma editum. Hoc laudato Burmanno curante Nic. Heinsii Virgilius prælo iterum subjectus est A. 1704. 12. Commentarios vero, quos in Maronem parabat idem Heinsius Poetarum Latinorum, ut Bentleio (*n*) audit, sospitator unicus, non vidisse lucem, dolebunt mecum omnes harum litterarum studiosi. Cum notis posthumis *Jo. Henrici Bœcleri*, qui Virgilium e *Codice Argentoratensi* recensuit, Ulm. 1698. 8. Cum notis eruditis *Tan. Fabri*, Salmur. 1675. 12. Cum scholiis brevibus sed perquam utilibus *Tho. Farnabii*, Lond. 1634. 8. Amst. 1642. 12. Lipf. 1702. 12. &c. Cum scholiis *Jo. Minellii* Roterd. 1674. 697. 12. Hafn. 1698. 8. Herborn. 1700. 8. Et *Christiani Junckeri* V. C. Lipf. 1703. 8. Præmisit vitam Virgilii a Donato scriptam, cum castigationibus J. Fr. Gronovii, & alteram *Poetæ vitam descriptam per Consules* a Carolo Rueo. Cum notis integris Farnabii & variorum, opera & studio Cornelii Schrevelii, Lugd. Bat. 1652. 1666. 8. In usum *Delphini* curante *Carolo Rueo S. J.* Parif. 1675. 4. Lond. 1686. 8. Amstel. 1690. 4. & secundis curis A. 1692. 4. textu etiam e Nic. Heinsii castigatione emendato. Hæc secunda editio recusa est Lond. 1695. 1707. 8. & Venetiis (*o*) 1713. 4. & cum indice emendatiore Parif. 1714. 4. & quatuor tomis in 12. Rueus, perinde ut in aliis Poetis ac scriptoribus Galli fecerunt, præter notas & indicem omnium verborum, utilissimo instituto *interpretationem paraphrasticam* adjecit, qualem expositionem in omnia Virgilii pridem confecit Nicod. Frischlinus, & in tres primos totidemque ultimos AEneidos libros Jac. Pontanus e Soc. Jesu.

Denique e Codd. MSS. pæne triginta iisque antiquissimis Virgilium de integro recensuit *Nic. Heinsius*, Amst. 1676. 12. quæ castigatissima est editio viri de Poetis latinis eorumque principe præclarissime promeriti. Dicata est Reginæ Svecorum Christinæ. Sed exemplo, quod Regi Christianissimo editor obtulit, hoc præfixit tetrastichon:

Grandiloquum tueare precor Rex Maxime Vatem,
Cui nihil æquandum Roma canore tulit.
Tangere si dias fas est mortalia laudes
Carmina, debuerant his tua bella cani.

Editio Virgilii luculenta Cantabrigiensis ad optimor. exemplarium fidem A. 1701. 4. cum dissertatione Critica debetur *Henrico Laugthono*, Bibl. publicæ Cantabrigiensis præfecto. Parisiis A. 1707. minore forma apud Musierium Virgilius singulari studio emendatus. Rothomagi A. 1711. apud Lallemantium (*p*) cum notis selectis Abrami, Farnabii, Juvencii, & aliorum, omniumque verborum indice. Ex *Michaelis Maittaire* recensione (*q*) Lond. 1715. 12. *Guil. Binaldi* editio cum vocum differentiis ad faciliorem intelligentiam (*r*) per accentus notatis, Dublini & Amst. 1716. 12. *Benedicti Averanii* dissertationes XLV. in varia Virgilii loca, (*f*) Tomo secundo Operum Averanii junctim excusorum Florentiæ 1716. fol.

Gallicis versibus Virgilium pridem, atque Crucimanio pag. 296. Bibl. Gall. judice non infeliciter (*t*) reddidit *Ludovicus Masurius* Nervius, quæ ejus Metaphrasis excusa Parisiis, & Lugduni 4. &c. *Octavianus* item *de Sancto Gelasio* Parif. id. 364. Gallica versio *Roberti* & *Antonii Cevalieriorum* (*u*) fratrum lucem vidit Parif. 1582. 4. Liber IV. & VI. AEneidos ex metaphrasi *Joachimi de Bellay* Parif. 1561. 4. cum Didonis querela ad AEneam ex Ovidio, & morte Palinuri ex V. AEneidos, & vale Musis dicto ex Buchanano. *Michaelis Marollesii* Virgilius gallica prosa primum prodiit ibid. 1649. fol. cum commentariis, indice Geographico & compendio Originum & Historiæ Romanæ a regno Jani usque ad Augusti tempora, libris tribus. Deinde Parisiis 1662. 8. tribus vol. *Æneis* Gallicis donata versibus & observationibus illustrata a Perrino. Parif. 1658. 4. & 1634. 8. 1. vol. *Jo. Renaldi Segræsii* poetica Metaphrasis AEneidos, quæ insignem præfationem præmissam habet, ac edita est Parif. 1668. 4. Amsterod. 1700. 2. vol. omnibus aliis præfertur ab Evremonio Tom. 3. Operum Misc. edit. Amstelod. pag. 191. Ex ejusdem Segræsii tum adhuc inedita Metaphrasi

(*n*) Pag. 52. ad Horatium.
(*o*) Giornale de' letterati d' Italia T. XV. p. 471.

(*p*) Mem. de Trevoux 1711. pag. 1678. & 1707. pag. 1488.
(*q*) Bibl. ancienne & moderne de Mr. le Clerc. Tom. IX. pag. 108.
(*r*) Id T. V. pag. 159. & Nouvell. de la Rep. des lettres A. 1716. pag. 458.
(*f*) Giornale de' letterati d' Italia T. XXIV. pag. 433. Bibl. ancienne & moderne T. XII. pag. 181.
(*t*) Forte heureusement.
(*u*) Robert & Antoine Chevaliers, Sieurs d' Aigneaux *traduisirent en François avec assez d' elegance pour leurs temps les oeuvres d' Horace & de Virgile.* Melanges Historiques Amst. 1718. 12. p. 74.

phrasi Georgicorum, quam vivus in lucem edere ausus non fuit, (x) specimen productum est in Memoriis literariis Trevoltinis A. 1708. pag. 1776. laus vitæ rusticæ, in extremo libri 2. Deinde tota illa metaphrasis postuma vidit lucem A. 1711. de qua in iisdem memoriis A. 1711. pag. 1474. Librum IV AEneidos Gallica prosa vertit *Tertræus*, in quam hoc exstat tetrastichon Nic. Borbonii pag. 116. poematum:

Ridebam quæ sunt de me mentita Maronis
Carmina, carminibus jure neganda fides.
En alius nostrum renovat sermone pedestri
Dedecus, & Gallis somnia blanda refert.
Heu vereor graviora meo ne damna pudori
Historiæ similis jam ferat ille labor.

Georgica Gallico carmine pereleganti transtulit post Segræsium & *P. de la Rue*, Voiturii propinquus *Martinius*, quæ post auctoris fata vidit lucem Paris. 1708. 8. Eodem anno Eclogas Virgilii prosa Gallica eleganti cum notis Criticis & Historicis, ingeniosis certe, si non usquequaque scopum ferientibus, emisit in lucem *P. F. Catrou* S. J. Paris. 1708. 12. subjecta vita Poetæ scripta latine a Ti. Claudio Donato ad filium Tiberium Claudium Maximum Donatianum, cui merito plurimum tribuit. Idem Catrovius deinde eundem in modum metaphrasi Gallica prosaria notisque ac dissertationibus illustravit Paris. 1716. 12. sex voluminibus. *Histoire Critique de la Rep. des lettres Tom. X. pag.* 383. *Journal des Savans* 1708. *Avril. pag.* 92. & *A.* 1716. *Aout pag.* 196. & *Sept. pag.* 261. *Memoires de Trevoux A.* 1708. *pag.* 841. & A. 1716. *pag.* 1297. & 1428. Eclogæ versibus Gallicis *Richerio* auctore prodierunt Rothomagi A. 1717. *Mem. de Trevoux* 1717. *pag.* 814 *Europe savante A.* 1718. *Martio* pag. 70. Scarronii *Virgile travesti* sive AEneidos libri VII. versibus Gallicis ludicris expositi Paris. 1655. 1667. Amst. 1668. 12. Postremos quinque libros simili genere carminis nuper supplevit Jacobus Morellus Braseus (Messire Jaques Moreau Chevalier Seigneur de Brasey Capitaine de Cavallerie dans le Regiment de Cuirassiers Espagnols du Comte de Louvigni) Amsterd. 1706. 12. Hoc institutum indigne ferunt Menagius in Originibus Gallicis p. 141. & Franciscus Vavassor libro elegantissimo de ludicra dictione p. 180. &c. Præterea versiones Malingrei, Martigniaci &c. Andreæ vero Dacerii interpretis felicissimi translatio nondum credo ad umbilicum perducta est. Voiturii Metaphrasin Georgicorum ineditam, versibus compositam Gallicis memorat Vignolius Marvillius personatus scriptor parte 1. Miscell. Historico litterar. p. 44.

Italice, variis auctoribus, Hippoliti Medicei, Piccolominei, Jo. Pollionis Polastrini &c. Venet. 1568. 8. & cum commentariis B. Danielis, Venet. 1549. 4. Bucolica versibus *Italicis* reddidit *Evangelista* Fossa Cremonensis: AEneidos librum primum *Andreas d' Anguillara*, a quo optes cæteros libros similiter expressos videre; librum secundum *Hippolytus Medices* Cardinalis, quartum *Lud. Martellus* & *Sertorius Quatromanus* Neapoli 1624. & cum aliis ejus scriptis 1714. 8. Octavum *Joannes Justinianus* Cretensis, de quo Diarium Venetum Tom. XI. pag. 278. Metaphrasis Æneidos *Hercule Udino* interprete edita est Venet. 1600. 12. Alia variis auctoribus, cum commentariis haud contemnendis *Jo. Fabrini*, (y) *Caroli Malatestæ* & *Philippi Venuti*. Venet. 1623. fol. Præclara *Annibalis Cari* interpretatio versibus solutis (z) sive ab homœoteleutorum observatione liberis lucem vidit etiam Romæ 1608. 8. Patavii 1609. 1631. 12. *Theodori Angelucii*, (a) Neapoli 1649. 12. Barthol. Beverini, in Lucca 1680. 12. Omitto antiquam translationem Thomæ Cambiatoris Regiensis, quem Hetruscarum interpretationum primum auctorem celebrat Jo, Maria Crescimbenus in historia poeseos Hetruscæ patrio idiomate edita Rom. 1668. 4. p. 528. Æneis octostichis Italicis donata ab *Alexandro Marchetti* viro præstantissimo, adhuc MSta delitescit, cujus specimen exstat in Diario Veneto T. XXI. p. 248. Versibus Italicis ludicra & maccaronica dictione AEneidem prodidit *Jo. Baptista Lallus*, Rom. 1634. Venet. 1635. 1651. 12. unde Paulus Scarronius ansam sumsit Gallicis versibus maccaronicis idem tentandi, & meliori etiam, ut urbanis & doctis videtur, cum successu. Vide Menagiana Tom. 3. pag. 145. & Naudæi dialogum Mascurati & S. Angeli &c. Hispanice quoque Toleti 1648. 4. prodiit *Virgilio desguisato, o l' Eneido burlesco en langue Guascone del Sr. de Valles de Mountech*. Et carmine Belgico

(x) Mem. de Trev. 1708. pag. 1771.

(y) Laudat Rich. Simon T. 1. Bibl. selectæ p. 345.
(z) Versi scioltі.
(a) Giornale de' letterati d' Italia T. XII, p. 282. T. XXII. p. 311. T. XXIV, p. 440.

Belgico ludicro per W. V. Fockenbrog. Hujusmodi dictione ludicra sive maccaronica, ut obiter id attingam, primus apud Italos usus est Theophilus Folengus sub Merlini Coccaji nomine: nam perinde ut Fidentianus phrasin latinam vocesque per jocum immiscuit idiomati Italico, sic ille verba Italica & phrases Hetruscas latinæ inseruit compositioni, quod deinde Galli, Belgæ, & aliæ nationes sunt imitatæ. Illud scribendi genus aspernatur Boilæus in Arte Poetica carmine 1. & multis reprehendit Franciscus Vavassor in libro politissimo ac pererudito de ludicra dictione. Verum si otiosis hominibus placet ridere, ita etiam moveri risum quid vetat?

Polonico carmine Nicolaus Cochanovius.

Hispanice Las obras de Virgilio traducidas en prosa Castellana por Didaco Lopez de Alcantara, Pinciæ 1601. 4. Madriti 1614. 4. & cum notis Ulyssipone 1627. 1650. 4. Valentiæ 1698. 4. Æneis a Gregorio Ferdinando de Velasco, Toleti 1574. 4. & Compluti 1585. 8. A Christoph. de Mesa, Madrit. 1615. 8. Eclogæ & Georgica eodem auctore, ib. 1618. 8. Eclogæ a Jo. Ferdinando Idiaquesio, prosa Castellana, Barcinone 1574. 8. Georgica a Joanne de Guzmann, Salmanticæ 1586. 12.

Anglice. Carmine per J. Ogilby Equitem, cum notis, Lond. 1649. 8. & 1654. 1668. 1673. fol. Æneis ex metaphrasi egregia Joannis Drydenii Lond. 1709. 8. Nec hos tamen, nec ullos ut videtur alios satis dignos Virgilii interpretes habere nos judicat Guilelmus Nicols, quotquot vernaculis linguis feruntur, ita enim ille in poemate de literis inventis lib. V. pag. 324.

Dii prohibete boni, ut tanta inscitia linguæ
Græcæ & Romanæ regnet in orbe diu,
Quanta per hos annos centum regnavit in illis &c.
Qui pro vatibus ipsis Virgilium Drydeni,
Mæonidemve legunt, pessime Ogylbe, tuum.
Quorum scripta legens quoties puer ipse viderem,
Quam male ab his vates esset uterque habitus,
Sæpe, Maro, dixi, quantum mutatus ab illo es,
Romani quondam qui stupor orbis eras.
Si te sic tantum voluisset vivere Cæsar,
Quam satius flammis te periisse foret.
Tu quoque, Mæonides, cujus dedit inclyta Musa
Antiquis ducibus, non potuisse mori,
Si sic scripsisses, potuisses forte videri
Non tam luminibus quam ratione carens.
Te nec Alexander tanto cumulasset honore,
Sed te jussisset rex bonus ire foras.

Idem libro V. p. 220. fastidium suum nimis delicatum fortasse & αρχαιοφιλον his etiam verbis testatur:

Carmina quæ veteres Græci aut scripsere Latini
Barbaricis rhythmis reddita nulla probo.

Georgica a Tho. Majo, Lond. 1628. 8. Scaronides, sive libri duo primores Æneidos, carmine Anglico ludicro, Lond. 1664. 8. nescio quo auctore. *Scotica* interpretatio, facta circa A. C. 1512. ab Gavino Duglas, Episcopo Dunkeldensi, vetustiori illius regni dialecto cum glossario scholiisque verba ab usu præsenti remotiora explanantibus, (*a*) prælo iterum subjecta est Edimburgi A. 1710.

Germanice præter Henricum von Veldeck Virgilius D. Murnero interprete, Argentorat. 1515. fol. Æneis ex illa veteri versione, sed passim interpolata, Jen. 1606. 9. Ex prosaria Bernhardi Melethræi Conrectoris Hamburgensis versione, Hamb. 1644. 8. Ex interpretatione Jo. Valentini, Francof. 1660. 1697. 8. Georgica interpretatus prosa Germanica est Steph Riccius, Lips. 1571. 8. Carmine, Jo. Sprengerus, Augustæ Vindel. 1610. Francof. 1630. 4. Bucolica Fr. Calemus, Hall. 1648. 8.

Belgice, ut veterem Æneidos versionem Antverp. 1589. 8. vulgatam prætercam, Virgilius ex Jo. Vondelli Metaphrasi, Amst. 1646. 4. & editio quarta A. 1659. 12. Bucolica a Jo. Vondello & W. van Foquenbrocht., Amst. 1679. 8. & carmine ludicro W. U. FocKenbrog. Bucolica & Georgica *Danico* reddidit carmine A. 1680. 8. Petrus Barous Ripensis.

VII. Tempore Gellii adhuc Idiographum Virgilii ostentabatur, ad quod provocat IX. 14. Ad Autographum Virgilii provocat Valerius Probus apud Gellium XIII. 19. *Nam in primo Georgicon, quem ego librum manu ipsius Virgilii correctum legi*: Superest & hodie præclarus Virgilii Codex MS. in Bibliotheca magni Hetruriæ Ducis, correctus manu Turcii Rufi Asterii Aproniani, qui Consul fuit A. C. 494. Confer H. Noris ad Cenotaph. Pisan. diss. IV. cap. 2. & Jo. Mabillonium de re diplomatica p. 354. ubi specimen ejusdem & inscriptionem integram exhibet. De Asterio

 Apro-

[*a*] Journal literaire T. 1. p. 470.

Aproniano, qui Codicem Virgilii Mediceum emendasse dicitur, vide Tillemontium in Historia Imperatorum, in vita Juliani cap. 18. Tom. IV. p. 981. Cum Codice illo præstantissimo Virgilii Mediceo, litteris scripto uncialibus sive majoribus Romanis forma quadrata minori, ante mille ac trecentos amplius annos in membrana, Marquardus Gudius V. C. A. 1662. contulit Bucolica (incipit ab Eclog. VI. 49.) Georgica & partem Æneidos. Ex Codice Gudiano lectiones diligenter annotatas habeo, & hoc Achillis Statii Lusitani Epigramma ad Rudolphum Cardinalem Carpensem, cujus ille Codex fuit, antequam in Bibliothecam Mediceam ad templum D. Laurentii inferretur.

Purpureos sparge in frontem atque in cornua flores,
Albaque ter plenis lilia da manibus.
Namque vides sacli monumentum insigne prioris,
Quo neque nobilius, nec prius exstat opus.
Felix sorte sua & vita Maro dignior, unum
Hoc superest de tot millibus archetypum.
Mæcenas ne tu cum re simul ipse perires,
Arma feri jussit militis esse procul.
Et tua, Rudolphi, quæ non oblitterat ætas
Ulla, piæ servant hæc monumenta manus.

Aliud MStum Virgilii volumen, quod mille annorum esse creditur, exstat in Bibl. Vaticana, licet illius characteres ad Gothicos ductus accedentes juniorem ætatem prodere videntur Maximiliano. Missono in itinere Italico p. 463. editionis Lipsiensis. Alius Codex Virgilii, minus antiquus quidem, sed tamen & ipse eximiæ vetustatis, atque iconibus amœnis ornatus exstat in Bibl. Vaticana, quas diligenter delineatas æri incidi edique curare voluit humanissimus & doctissimus Vir Jo. Carolus Schottus (*b*) Serenissimi Regis Prussiæ ab Antiquitatibus & Bibliotheca, a quo Virgilium nummis & veteribus monumentis illustratum, sed eheu incassum (*c*) exspectavimus.

Ex antiquis Grammaticis Virgilium illustraverat Alexander quidam artigraphus, Arusianus Messus, Æmilius Asper, L. Annæus Cornutus, Carminius, Aruntius Celsus, Flavius Caper, Grillius, Julius Hyginus, Martius Salutaris, Octavius Avitus, Q. Asconius Pedianus, Pius, M. Valerius Probus, Rufus Apronianus, Scaurus & Velius Longus. In Georgica scripserat etiam M. Antonius Gnipho. Sed horum omnium lucubrationes perierunt, perinde ut Calvi & Julii Titiani Rhetorum, qui controversiarum materias e Virgilio petierant, vel Avieni, qui Virgilium versibus Jambicis latinis reddidit. Vide Catalogum Scriptorum, quem Servio suo Georgius Fabricius præmisit, & Barthium LXVII. 14. Adversar.

Perierunt etiam Virgilii ipsius nonnulla, sed his non accensendum *Scylla* poema, quod laudat Seneca Epist. XCII. Illud ipsum enim est quod Ciris inscribitur. Servius in Eclog. III. 20. rem nusquam lectam incerta fide a quibusdam tradi narrat, quod Varus [Donato in vita Virgilii *Varius*] tragœdiarum scriptor tragœdiam [*Thyesten* idem Donatus appellat] pro sua recitaverit, quam uxor, quam habebat Varius literatissimam, marito tanquam a se scriptam dedit scilicet, sed a Virgilio illa acceperat.

VIII. Refertur præterea ad Virgilium veluti auctorem *Culex*, dicatus Octavio Augusto Imp. Poema Heroicum venustum & jucundum, quod senem Virgilium lusisse putabat Josephus Scaliger, etsi Papinius in Epistola ad Stellam adolescentis potius proludium fuisse innuit, cui sententiæ favet etiam Martialis VIII. 56. Emendavit Culicem Virgilii P. Bembus laudatus P. Victorio XXV. 5. var. Lect. Post Bembum P. Pithœus in Poematum veterum editione. Notis illustrarunt Jos. Scaliger & Frid. Lindebrogius in appendice Virgilii, & in Virgilio suo Frid. Taubmannus. *Culex* Virgilio tribuitur a Martiali XIV. 185.

Accipe facundi Culicem, studiose, Maronis,
Ne nugis positis arma virumque canas.

Statius Genethliaco Lucani vers. 74. lib. 2. Silv. 7. a juvene scriptum innuit:

Hæc primo juvenis canes sub ævo
Ante annos Culicis Maroniani.

Confer Barthii notas Tom. I. p. 259. Culex, quod poema admodum inquinatum & vitiosum ad nos pervenisse notant viri docti, cum Petri Bembi castigationibus prodiit Lugd. 1537. Veterem editionem Lipsiensem in 4. sine anni nota evolvit clarissimus Schœtgenius.

(*b*) Journal des Savans 1708. Octobr. pag. 117.
(*c*) Obiit vir clarissimus Berolini 12. Dec. 1717.

Ciris quoque Val. Messalæ inscriptus, sive et a Seneca Epist. XCII. vocatur, *Scylla*, continet enim fabulam de Scylla Nisi F. in Egretum mutata, videtur recte ad Maronem referri, quamquam Gisanius & III. 21. Adversar. Barthius, Cornelio Gallo, Raphael Eglinus in vindiciis Ciris Catullianæ adversus Scaligerum Francof. 1606. 12. & alii Catullo maluerunt tribuere. Virgilio asserere non dubitaverat etiam Barthius, cum hoc poema separatim cum commentario suo ederet natus annos duodeviginti, Ambergæ 1608. Cirin quoque inter Poemata antiqua P. Pithœus recensuit: Jos. Scaliger, Frid. Lindebrogius in appendice Virgilii, & Taubmannus in Virgilio suo notis illustrarunt. *Cirin* Virgilii esse negat elegantissimus Broukusius ad Propertium pag. 90. & Raphaelis Eglini vindicias, quibus poema istud contendit tribuendum esse Catullo, (qui vix nato Messala diem obiit supremum) Philippus Sylvius in sua Catulli editione ad usum Delphini illustrata pag. 191. recudi curavit. Virgilio adscribit Barthius ad Claudian. I. in Rufin. v. 253. & commentario in hoc poema: licet Cornelio Gallo malit tribuere ad Statii lib. 1. Thebaid. 335. 617. & lib. 6. 693. Cirin aliquot locis illustrat Reinesius lib. V. c. 7. Var. lect. ad calcem epistolarum ad Bosium p. 332. fol.

Ad Virgilium quoque pertinere creduntur, quæ leguntur in *Virgilii Catalectis* Ven. 1472. 1484. fol. Paris. 1500. fol. apud Jo. Parrum & Jo. de Confluentia, & apud Aldum A. 1517. 8. atque ad calcem editionum Virgilii Antverp. 1561. & 1575. fol. & Lugd. 1555. 1581. 12. & sub titulo appendicis Virgilii cum notis Jos. Scaligeri, & Frid. Lindenbrogii prodierunt Lugd. Bat. 1595. & 1617. 8. & cum prædictorum notis leguntur etiam in luculenta edit. Virgilii Masviciana Leovard. 1717. 4. licet pauca genuina Virgilii poemata continent, & pleraque ex iis fere constat non esse tanti auctoris.

Assiduus Græcorum imitator Virgilius fuit, Theocriti præsertim in Eclogis, in Georgicis Hesiodi, & in Æneide (*d*) Homeri. Vide Gellium, Macrobium, & e recentioribus H. Stephanum, [*e*] Julium Cæsarem Scaligerum (*f*) & singularem librum Fulvii Ursini, quo Virgilium collatione Græcorum Scriptorum illustravit, Antverp. 1568. 8. Exstat & præclara dissertatio Renati Rapini, qua Virgilium confert cum Homero, quæ Gallice primum tum latine reddita [V. C. Jano Broukhusio, ni fallor, interprete] lucem adspexit sub titulo: Observationes in Poemata Homeri & Virgilii, Traject. ad Rhen. 1684. 12. Præterea, quæ ex Rapino & aliis differit Bailletus parte 2. judiciorum de poetis. Quam longe reliquis latinis poetis Maro præferendus sit, ostendit Alexander Rossæus in Virgilio triumphante, Roterdam. 1661. 12. Virgilii versus in Jure civili laudatos illustrat Scipio Gentilis lib. 2. parergon. cap. 16. 17. 18. De imitatione Virgilii Homerica præter alios legendus Vincentius Gravina vir acutissimus scripto de ratione poetica, quod Italice ante paucos annos edidit lib. 1. pag. 96 seq. Cl. Franc. Fragvierii dissertationem insertam Tomo tertio memoriarum Academiæ Gallicæ elegantiorum litterarum p. 184. seq. *sur la maniere dont Virgile a imitè Homere*. Non ab re *græcissimus* dictus Pontico Virunio in declarationibus ad Guarini erotemata Græcæ linguæ, sic ut eruditorum judicio Maro sit.

> *Ascræo major, Siculo (g) minor, æquus Homerum.*

Homero etiam præfert Andreas Baccius lib. IV. de vinis antiquorum c. ult. & Claudius Peraultus in comparatione veterum ingeniorum cum recentibus, Gallice edita, atque ante utrosque Angelus Politianus in Nutricia:

> *Proximus huic* [Homero] *autem, vel ni veneranda vetustas*
> *Obstiterit, fortasse prior, canit arma virumque*
> *Virgilius, cui rure suo, cui gramine sacro*
> *Ascræus, Siculusque simul cessere volentes.*

Neque Zoilos suos Virgilio defuisse constat, de

(*d*) Quod Homeri Virgilius nusquam meminerit, *ingratissimus erga eum cui nihil non debebat* vocatur ab II. Casaubono ad XIV. Strabonis p. 236. Virgilium ab hoc crimine excusat, quod non imposuit Poemati suo ultimam manum.

(*e*) H. Stephani observationes in Virgilianas & Nasonianas s. Ovidianas imitationes Theocriti exstant ad calcem Theocriti ab eodem Stephano vulgati A. 1579. 12.

(*f*) Jo. Dunæi carmen Scazonticum, quo vindiciæ Virgilianæ pro Jul. Cæsare Scaligero Virgilium Homero præferente adversum Justum Lipsium continentur, exhibet Georgius Hackvvill Anglus in Apologia pro providentia DEI p. 288. seq.

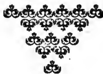
[*g*] Theocrito Confer Menagiana tom. IV. p. 166

de quibus, ne recentioribus exemplis insistam, consulenda Virgilii vita lectu inprimis digna, quae Tiberio Donato tribuitur. In ea memoratur etiam Asconii Pediani liber adversus Virgilii obtrectatores scriptus, quorum unus Carbilius Pictor scripto suo titulum praefixerat, *Æneidomastix*. De Zoliis Virgilii Servius ad Eclogam VII. *Multi volunt in hac Ecloga esse allegoriam, ut Daphnis sit Cæsar, Corydon Virgilius, Thyrsis qui vincitur, Virgilii obtrectator scilicet, aut* Bavius, *aut* Anser, *aut* Mævius, *pessimi Poetæ*. Item in Georgic. I. *Sane reprehensus Virgilius dicitur a Bavio & Mævio hoc versu: Hordea qui dixit superest ut critica* [lege *crithina*] *dicat*. In vita Virgilii a Ti. Donato scripta inter ejus obtrectatores etiam refertur *Cornificius*, qui ut Zoilus Homeri in proverbium abiisse videtur. Petrus Blesensis Epist. 92. *Scio*, inquit, *unde spiritum elationis conceperit, & quare vester Cornificius intumescat*. In Clariss. Hesselii Epistola de celebrando Natali Maronis, male audit *C. de Malatestis*, quod statuam Poetæ Mantuani deturbandam Mantuae curare non dubitaverit.

Alii vicissim Virgilium coluere ad superstitionem usque, uti rarus solet esse in plerisque mortalibus vel amoris & admirationis vel vicissim odii modus. Quis vero non miretur ex ejus poematis velut ex oraculis sortes lectas in rebus maximi momenti, cujus rei plura exempla collegit Antonius Vandale libro erudito de Oraculis p. 301. seq. edit. secundae.

E recentioribus Virgilium adversus insectatores defensitavit Jovianus Pontanus. Penitus edidicisse ejus poema Adamus Sasbouthus traditur, ita ut totos XII. Æneidos libros a capite ad calcem posset citra haesitationem e memoria reddere. Sic Tacitum saepius lectitando familiarem sibi reddidit Lipsius, T. Livium Buchananus, de quo supra p. 205. Natalium Virgilii recentiore memoria celebratorum vestigia, ne de Sannazario, A. Naugerio, (*b*) Lotichio, & C. Kinschotio jam memorem, extant in poematibus Eobani Hessi p. 468. & 497. & in Nic. Heinsii adoptivis pag. 114. nec non in poematibus Davidis Hoogstratani pag. 249. qui A. 1707. cum Francisco Hesselio, & Cornelio van Arckel Latino carmine, ut Belgico J. Sudermannus & J. de Haes Genethliacon Maronis condecoravit. De veterum Poetarum studio consimili testantur haec Martialis XII. 68. *quæ magni celebras Maronis idus*, & illa Plinii 3. Epist. 7. ubi de Silio: *Virgilii natalem religiosius quam suum celebrabat*.

Fuit & Virgilius quidam Tragoedus sub Nerone Imp. cujus meminit Scholiastes Persii ad Sat. V. 9. Sed & Virginius Romanus Poeta Comicus, sub Trajani Imperio clarus, cujus apud Plinium lib. VII. Epist. 21. mentio occurrit, a Lilio Gyraldo, Petro Crinito, Glandorpio & Vossio Virgilius appellatur. Virgilii *Arelatensis* Episcopi meminit Hincmarus Remensis Tom. 2. p. 731. De illo acta Sanctorum V. Martii Tom. 1. p. 398. seq. Virgilii Episcopi *Salesburgensis* Epitaphium habes apud Mabillonium Tom. IV. Analect. p. 527. De illo Carinthiae Apostolo plura apud H. Canisium Tom. 2. Antiquar. Lect. p. 257. seq. Jac. Usserium in Epistolis Hibernicis ad Epist XVI. Baelii Lexicon Tom. 3. p. 2977. Thomasische Bibliothec. Tom. 1. pag. 944. &c.

[*b*] Naugerius dicitur recurrenti Virgilii natali, velut ejus manibus inferias inficetorum quorundam Poetarum carmina infelicibus ustulanda flammis immolasse.

M. ACCII PLAUTI COMŒDIÆ SUPERSTITES XX.

AMPHITRUO.

Dramatis Personæ.

SOSIA.	MERCURIUS.
JUPPITER.	ALCUMENA.
AMPHITRUO.	THESSALA.
BLEPHARO.	BROMIA, *ancilla*.

ARGUMENTUM.

IN faciem vorsus Amphitruonis Juppiter,
Dum bellum gereret cum Thelebois hostibus,
Alcmenam uxorem cepit usurariam.
Mercurius formam Sosiæ servi gerit
Absentis: his Alcumena decipitur dolis.
Postquam rediere veri, Amphitruo, & Sosia,
Uterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc jurgium, tumultus, uxori & viro.
Donec cum tonitru voce missa ex æthere,
Adulterum se Juppiter confessus est.

ALIUD.

AMore captus Alcumenas Juppiter,
Mutavit sese in ejus formam conjugis.
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus,
Habitu Mercurius ei subservit Sosiæ.
Is advenienteis servom & dominum frustra habet.
Turbas uxori ciet Amphitruo: atque invicem
Raptant pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Uter sit, non quit, Amphitruo decernere.
Omnem rem noscunt: geminos Alcmena enititur.

PROLOGUS.

Mercurius.

UT vos in vostris voltis mercimoniis
Emundis, vendundisque me lætum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus:
Et ut res, rationesque vostrorum omnium
Bene expedire voltis peregreque & domi,
Bonoque atque amplo auctare perpetuo lucro
Quasque incœpistis res, quasque incœptabitis,
Et uti bonis vos vostrosque omneis nuntiis
Me afficere vultis, ea afferam, eaque ut nuntiem,
Quæ maxume in rem vostram communem sient;
Nam vos quidem id jam scitis concessum & datum
Mi esse ab diis aliis, nuntiis præsim & lucro,
Hæc ut me voltis approbare, annitier,
Lucrum ut perenne vobis semper suppetat:
Ita huic facietis fabulæ silentium;
Itaque æqui & justi hic eritis omnes arbitri.
Nunc cujus jussu venio, & quamobrem venerim,
Dicam, simulque ipse eloquar nomen meum.
Jovis jussu venio, nomen Mercurii est mihi.
Pater huc me misit ad vos oratum meus.
Tametsi pro Imperio, vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat
Vereri vos se & metuere, ita ut æquom est, Jovem:
Verum profecto hoc petere me precario
A vobis jussit leniter dictis bonis.
Etenim ille, coju' huc jussu venio, Juppiter,
Non minus quam vostrum quivis, formidat malum:
Humana matre natus, humano patre,
Mirari non est æquom, sibi si prætimet.
Atque ego quoque etiam, qui Jovis sum filius,
Contagione meæ matris metuo malum;
Propterea pace advenio, & pacem ad vos affero.
Justam rem & facilem esse oratum a vobis volo.
Nam juste ab justis justus sum orator datus.
Nam injusta ab justis impetrare non decet:
Justa autem ab injustis petere, insipientia est:
Quippe illi iniqui jus ignorant, neque tenent,
Nunc jam huc animum omnes ea quæ loquar advortite.
Debetis velle quæ velimus: meruimus
Et ego & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, ut alias in tragœdiis
Vidi Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam commemorare quæ bona
Vobis fecissent? quis benefactis meus pater,
Deum regnator, architectus omnibus?
Sed mos illic nunquam fuit patri meo,
Ut exprobraret, quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id a vobis sibi,
Meritoque vobis bona se facere quæ facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primum proloquar,
Post argumentum hujus eloquar Tragœdiæ.
Quid contraxistis frontem? quia Tragœdiam
Dixi futuram banc? Deus sum: commutavero
Eandem hanc, si voltis: faciam ex Tragœdia,
Comœdia ut sit, omnibus iisdem versibus.
Utrum sic, an non, voltis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui divos siem!
Teneo quid animi vostri super hac re siet.
Faciam ut commista sit Tragicocomœdia:
Nam me perpetuo facere ut sit Comœdia,
Reges quo veniant & Di, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic servos quoque parteis habet,
Faciam hanc, proinde ut dixi, Tragicocomœdiam.
Nunc hoc me orare a vobis jussit Juppiter:
Conquisitores singuli in subsellia
Eant per totam caveam spectatoribus,

Si quoi favitores delegatos viderint,
Ut his in eavea pignus capiantur togæ.
Sive etiam qui ambissent palmam histrionibus,
Seu quoiquam artifici, seu per scriptas literas,
Seu qui ipsi ambissent, sive per internuntium,
Sive adeo ædiles perfidiose quoi duint,
Sirempse lege jussit esse Juppiter,
Quasi magistratum sibi alterive ambiverit.
Virtute dixit vos victores vivere,
Non ambitione, neque perfidia: qui minus
Eadem histrioni sit lex, quæ summo viro?
VIRTUTE ambire oportet, non favitoribus.
Sat habet favitorum semper, qui recte facit:
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati ut plauderent,
Quive, quo placeret alter, fecissent minus,
Eis ornamenta & corium uti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Juppiter
Nunc histriones curet; ne miremini.
Ipse hanc acturu'st Juppiter Comœdiam.
Quid admirati estis? quasi vero novum
Nunc proferatur, Jovem facere histrioniam.
Etiam histriones anno cum in proscenio hic
Jovem invocarunt, venit: auxilio iis fuit.
Præterea certo prodit in Tragœdia.
Hanc fabulam, inquam, hic Juppiter hodie ipse aget,
Et ego una cum illo. Nunc vos animum advortite,
Dum hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc urbs est Thebæ: in illisce habitat ædibus
Amphitruo natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectu'st legionibus.
Nam cum Thelebois bellum est Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit ipsemet in exercitum,
Gravidam Alcumenam fecit uxorem suam.
Jam ego vos novisse credo, ut sit pater meus:
Quam liber harum rerum multarum siet,
Quantusque amator siet, quod complacitu'st semel.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Usuramque ejus corporis cepit sibi,
Et gravidam fecit is eam compressu suo.
Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectius,
Utrinque est gravida, & ex viro, & ex summo Jove.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat:
Et hæc ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille, quacum volt, voluptatem capit.
Sed ita assimulavit se, quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum servili schema,
Veterem atque antiquam rem novam ad vos proferam;
Propterea ornatus in novum incessi modum.
Nam meus pater intus nunc est; eccum Juppiter
In Amphitruonis vortit sese imaginem.
Omnesque eum esse censent servi, qui vident:
Ita versipellem se facit, quando lubet.
Ego servi sumpsi Sosiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abivit hinc in exercitum:
Ut præservire amanti meo possem patri:
Atque ut ne, qui essem, familiares quærerent,
Versari crebro hic quom viderent me domi.
Nunc quom esse credent servom, & conservom suum,
Haud quisquam quæret qui siem, aut quid venerim.
Pater nunc intus suo animo morem gerit:
Cubat complexus cujus cupiens maxumu'st:

Quæ illi ad legionem facta sunt, memorat pater
Meus Alcumenæ: at illa illum censet virum
Suum esse, quæ cum mœcho est: ibi nunc meus pater
Memorat legiones hostium ut fugaverit:
Quo pacto donis sit donatus plurimis.
Ea dona, quæ illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus, facile meus pater quod volt facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu,
Et Sosia servos, cujus ego hanc fero imaginem,
Nunc internosse ut vos possitis facilius,
Ego has habebo hic usque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso: id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horuncce familiarium
Videre poterit: verum vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est servos Sosia,
A portu illic nunc cum laterna huc advenit.
Abigam jam ego illunc advenientem ab ædibus.
Adest, ferit: operæ pretium hic spectantibus
Jovem atque Mercurium facere histrioniam.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Sosia, Mercurius.

QUI me alter est audacior homo? aut qui me confidentior?
Juventutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus ambulem?
Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?
Inde quasi e promtuaria cella depromar ad flagrum,
Nec causam liceat dicere mihi, neque in hero quicquam auxilii siet,
Nec quisquam sit, quin me omnes esse dignum deputent: ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cædant:
Peregre adveniens hospitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodestia coegit, me qui hoc
Noctis a portu ingratiis excitavit,
Nonne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis servitus dura est,
Hoc magis miser est divitis servos,
Noctesque diesque assiduo satis superque est,
Quo facto aut dicto adest opus, quietus ne sis.
Ipse dominus dives operis, & laboris expers,
Quodcumque homini accidit, libere posse retur,
Æquom esse putat, non reputat laboris quid sit,
Nec, æquom anne iniquom imperet, cogitabit.
Ergo in servitute expetunt multa iniqua:
Habendum & ferendum hoc onus est cum labore.
Merc. Sati'est me queri illo modo servitute hodie,
Qui fuerim liber, eum nunc potivit pater
Servitutis; hic qui verna natus est, queritur;
Sum vero verna verbo. *Sos.* Numero mihi in mentem fuit,
Dis advenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.
Næ illi edepol, si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mi advenienti os occillet probe:
Quoniam bona, quæ in me fecerunt, ingrata ea habui atque irrita.
Merc. Facit ille quod volgo haud solent, ut quid se sit dignum sciat.
Sos. Quod nunquam opinatus fui, neque alius quisquam civium

Sibi

Sibi eventurum, id contigit, ut salvi potiremur domi.
Victores victis hostibus legiones reveniunt domum,
Duello extincto maxsumo, atque internecatis hostibus,
Qui multa Thebano populo acerba objecerunt funera.
Id vi & virtute militum victum atque expugnatum uppidum est,
Imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maxome,
Qui præda atque agro, adoreaque affecit populares suos,
Regique Thebano Creonti regnum stabilivit suum.
Me a portu præmisit dumum, ut hæc nuntiem uxori suæ:
Ut gesserit rempublicam ductu, imperiu, auspiciu suu.
Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam, quom illu advenero.
Si dixero mendacium, solens meo more fecero.
Nam qoom illi pugnabant maxume, ego tum fugiebam maxume.
Verumtamen quasi affuerim simulabo, atque audita eloquar.
Sed qoo modo & verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hic meditari; sic hoc pruloquar.
Principiu ut illu advenimus, ubi primum terram tetigimus
Continuo Amphitruo delegit viros primorum principes,
Eos legat: Thelebois jubet sententiam ut dicant suam.
Si sine vi & sine bello velinr tapta & raptures tradere,
Si quæ asportasseut, redderent, se exercitum extemplo domum
Reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque ociom
Dare illis; sin aliter sient animati, neque dent quæ petat:
Sese igitur summa vi, virilque eorum oppidum expugnassere.
Hæc ubi Thelebois ordine iterarunt, quos præfecerat
Amphitruo, magnanimi viri freti virtute & viribus
Superbe nimis, ferociter legatos nostros increpant.
Respondent, bellu & se & suos tutari posse: proinde uti
Propere de finibus suis exercitus deducerent.
Hæc ubi legati pertulere, Amphirruo castris illico
Producit omnem exercitum: contra Thelebore ex oppido
Legiones educunt suas, nimis pulcris armis præditas,
Pustquam utrinque exitu' est maxuma copia,
Dispertiti viri, dispertiti urdines,
Nos nostras mure uustro & modo iustruximus
Legiones: item hustes coutra suas instruunt:
Deinde utrique imperatures in medium exeunt
Extra turbam ordioum, colloquuntur simul.
Convenit, victi utri sint eo prælio,
Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.
Pustquam id actu 'st, tubæ otrinque canunt: contra
Consunat terra, clamorem utrinque efferunt.
Imperator utrinque hinc & jllinc Jovi
Vota suscipere, hortari exercitum;
Pro se quisque id, quod quisque potest & valet,
Edit: ferro ferit: tela franguut: boat
Cœlum fremito virum: ex spiratu atque anhelitu
Nebula constat: cadunt volneris vi & virium.
Denique, ut voloimus, nostra superat manus,
Vicimus vi feroces.
Hostes crebri cadunt: nostri contra Ingruunt.
Sed fugam in se tamen nemo couvortitur,
Nec recedit loco, quin statim rem gerat.
Animam amittunt, priusquam locu demigrent:
Quisque uti steterat, jacet, obtinetque ordinem.
Hoc ubi Amphitruu herus conspicatus est meus.
Illicu equites jubet dextera inducere.
Equites parent citi: ab dextera maxumo
Cum clamore involant, impetu alacri
Fœdant & proteruot hostiom copias jure injustas.
Merc. Nunquam eriam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam.
Namque ego fui illic in re præsenti, & meus, quom pugnatu 'st, pater.
Sos. Perduelles penetrant se in fugam, ibi nostris animus est additus:
Vortentibus Thelebois telis complebantur corpora.
Ipsusque Amphitruu regem Pterelam sua obtruncavit manu.
Hæc illi est pugnata pugna ab usque mane ad vesperum.
Hoc adeo hoc commemini magis, quia illo die impransus fui.
Sed prælium id tandem diremit uox interventu suu.
Postridie in castra ex urbe ad nos veniunt flentes principes:
Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum;
Deduntque se, divina humanaqoe omoia, urbem & liberos,
In ditionem atque arbitratum cuncti Thebano poplo.
Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex sulitus est. hæc sic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exequi, & me domum capessere.
Merc. At at, illic huc ituru 'st, ibo ego illi obviam.
Neque ego hunc hominem hodie ad ædeis has sinam unquam accedere:
Quando imago est hujus in me, certu'st hominem eludere:
Et enimvero quoniam furmam cepi hujus in me & statum,
Decet & facta muresque hujus habere me similes item.
Itaque me malum esse uportet, callidom, astutum admodum,
Atque hunc telu suo sibi, malltia a foribus pellere.
Sed quid illuc est? cœlum aspectat: observabo quam rem agat.
Sos. Certe edepol scio, si quicquam est quod credam, aut certu sciam,
Credo egu hac noctu Nocturnum obdormisse ebrium.
Nam neque se septemtrioues quoquam in cœlo commovent,
Neque se luna quoquam motat, atque uti exurta est, est semel.
Nec jugula, neque vesperugo, neque vergiliæ oceidunt.
Ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die.
Merc. Perge nox ut occœpisti: gere patri morem meo.
Optume uptumo optumam operam das: datam pulchre locas.
Sos. Neque ego hac nocte lungiorem me vidisse censeo,
Nisi item unam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo hæc vicit longitudine.
Credo edepol equidem dormire solem, atque appotum probe.
Mira sunt, nisi invitavit sese in cœna plusculom.
Merc. Ain' vero verbero? doos esse tui similes putas?
Ego pol te istis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam, modu sis veni huc: iuvenies infortunium.
Sos. Ubi sunt isti scortatores, qui soli ioviti cubant?
Hæc nox scita 'st exercendo scortu conducto male.
Merc. Meus pater nunc pro hujus verbis recte & sapienter facit.
Qui complexus cum Alcumena cubat amans, animo ubsequens.
Sos. Ibo, ut herus quod imperavit, Alcumenæ nuntiem.
Sed quis est hic homo, quem ante ædeis video hoc noctis? noo placet.

Merc. Nullus est hoc meticulosus æque. *Sos.* Quom in mentem venit,
Illic hoc homo denuo volt pallium detexere.
Merc. Timet homo: deludam ego illum. *Sos.* Perii, dentes pruriunt.
Certe advenientem hic me hospitio pugnæ accepturus est.
Credo misericors est, nunc propterea quod me meus herus
Fecit ut vigilem, hic pugnis faciet hodie ut dormiam.
Oppido interii; obsecro hercle quantus & quam validus est?
Merc. Clare advorsum fabulabor, hic auscultet quæ loquar.
Igitur magis modum in majorem in sese concipiet metum.
Agite pugni, jam diu 'st quod ventri victum non datis:
Jam pridem videtur factum, heri quod homines quatuor
In soporem collocastis nudos. *Sos.* Formido male,
Ne ego hic nomen commutem meum, & Quintus fiam e Sosia.
Quatuor viros sopori se dedisse hic autumat;
Metuo ne numerum augeam illum. *Merc.* Hem nunc jam ergo sic volo.
Sos. Cingitur, certe expedit se. *Merc.* Non feret quin vapulet.
Sos. Quis homo? *Merc.* Quisquis homo huc profecto venerit, pugnos edet.
Sos. Apage. non placet me hoc noctis esse, cœnavi modo.
Proin tu istam cœnam largire, si sapis, esurientibus.
Merc. Haud malum huic est pondus pugno. *Sos.* Perii, pugnos ponderat.
Merc. Quid si ego illum tractim tangam ut dormiat? *Sos.* Servaveris.
Nam continuas has tres noctes pervigilavi. *Merc.* pessumum est
Facinus; nequiter ferire malam male discis manus.
Alia forma esse oportet, quem tu pugno legeris.
Sos. Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.
Merc. Exossatum os esse oportet, quem probe percusseris.
Sos. Mirum, nisi hic me quasi murænam exossare cogitat,
Ultro istic qui exossat homines, perii, si me aspexerit.
Merc. Olet homo quidam malo suo. *Sos.* Hei! numnam ego obolui?
Merc. Atque haud longe abesse oportet, verum longe hinc abfuit.
Sos. Illic homo superstitiosus est. *Merc.* Gestiunt pugni mihi.
Sos. Si in me exerciturus, quæso, in parietem ut primum domes.
Merc. Vox mihi ad aures advolavit. *Sos.* Næ ego homo infelix fui,
Qui non alas intervelli: volucrem vocem gestito.
Merc. Illic homo a me sibi malam rem arcessit jumento suo.
Sos. Non equidem ullum habeo jumentum. *Merc.* Onerandus est pugnis probe.
Sos. Lassus sum hercle e navi, ut vectus huc sum, etiam nunc nauseo.
Vix incedo inanis; ne ire posse cum onere existumes.
Merc. Certe enim hic nescio quis loquitur. *Sos.* Salvos sum, non me videt.
Nescio quem loqui autumat; mihi certo nomen Sosia est.
Merc. Hinc enim mihi dextera vox aureis, ut videtur, verberat.
Sos. Metuo vocis ne vice hodie hic vapulem, quæ hunc verberat.
Merc. Optume eccum incedit ad me. *Sos.* Timeo: totus torpeo.
Non edepol nunc ubi terrarum sim scio, si quis roget.
Neque miser me commovere possum præ formidine.
Ilicet mandata heri perierunt, una & Sosia.
Verum certu' st confidenter hominem contra colloqui.
Igitur qui possim videri huic fortis, a me ut abstineat manum?
Merc. Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris?
Sos. Quid id exquiris tu? qui pugnis os exossas hominibus?
Merc. Servos esne, an liber? *Sos.* Utcunque animo collubitum est meo.
Merc. Ain' vero? *Sos.* Ajo enimvero. *Merc.* Verbero. *Sos.* Mentiris nunc jam.
Merc. At jam faciam ut verum dicas dicere. *Sos.* Quid eo est opus?
Merc. Possum scire quo profectus, quovis sis, aut quid veneris?
Sos. Huc eo: heri mei sum servos. Numquid nunc es certior?
Merc. Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. *Sos.* Haud potes.
Bene pudiceque asservatur. *Merc.* pergin' argutarier?
Quid apud hasce ædeis negotii est tibi? *Sos.* Immo quid tibi 'st?
Merc. Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.
Sos. Bene facit, quia nos eramus peregre, tutatu' st domum.
At nunc abi sane, advenisse familiares dicito.
Merc. Nescio quam tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis,
Familiareis accipere faxo haud familiariter.
Sos. Hic, inquam, habito ego, atque horum sum servos. *Merc.* At scin' quomodo?
Faciam ego hodie te superbum, ni hinc abis? *Sos.* Quonam modo?
Merc. Auferere, non abibis, si ego fustem sumpsero.
Sos. Quin med hujus esse familiæ familiarem prædico.
Merc. Vide sis quam mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.
Sos. Tun' domo prohibere peregre me advenientem postulas?
Merc. Hæccine tua domus est? *Sos.* Ita, inquam. *Merc.* Quis herus est igitur tibi?
Sos. Amphitruo, qui nunc præfectu'st Thebanis legionibus.
Quicum nupta est Alcumena. *Merc.* Quid ais? quid nomen tibi est?
Sos. Sosiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.
Merc. Næ tu istuc hodie malo tuo, compositis mendaciis,
Advenisti, audaciæ columen, consutis dolis.
Sos. Immo equidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.
Merc. At mentiris etiam: certo pedibus non tunicis venis.
Sos. Ita profecto. *Merc.* Nunc profecto vapula ob mendacium.
Sos. Non edepol volo profecto. *Merc.* At pol profecto ingratis.
Hoc quidem profecto certu' st, non est arbitrarium.
Sos. Tuam fidem obsecro. *Merc.* Tun' te audes Sosiam esse dicere.
Qui ego sum? *Sos.* Perii. *Merc.* Parum etiam, præut futurum est, prædicas.
Quojus nunc es? *Sos.* Tuus, nam pugnis usu fecisti tuum.
Proh fidi Thebani cives! *Merc.* etiam clamas carnufex?
Eloquere, quid venisti? *Sos.* Ut esset quem tu pugnis cæderes.
Merc. Cujus es? *Sos.* Amphitruonis, inquam, Sosia. *Merc.* Ergo istoc magis,

Quia vaniloquos, vapulabis: ego sum, non tu Sosia.
Sos. Ita dii faciant, ut tu potius sis, atque ego te ut verberem.
Merc. Etiam mutis? *Sos.* Jam tacebo. *Merc.* Quis tibi herus 'st? *Sos.* Quem tu voles.
Merc. Quid igitur? qui nunc vocare? *Sos.* Nemo, nisi quem jusseris.
Merc. Amphitruonis te esse ajebas Sosiam. *Sos.* Peccaveram.
Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.
Merc. Scibam equidem nullum esse nobis, nisi me, servom Sosiam.
Fugit te ratio. *Sos.* Utinam istuc pugni fecissent tui.
Merc. Ego sum Sosia ille, quem tu dudum esse aiebas mihi.
Sos. Obsecro ut per pacem liceat te alloqui, ut ne vapulem.
Merc. Immo induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.
Sos. Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.
Merc. Dicito quidvis, non nocebo. *Sos.* Tuæ fidei credo? *Merc.* Meæ.
Sos. Quid si fallet? *Merc.* Tum Mercurius Sosiæ iratus siet.
Sos. Animum advorte: nunc licet mihi libere quidvis loqui.
Amphitruonis ego sum servos Sosia. *Merc.* Etiam denuo?
Sos. Pacem feci, fœdus feci, vera dico. *Merc.* Vapula.
Sos. Ut lubet, quod tibi lubet, fac, quoniam pugnis plus vales.
Verum utut es facturus, hoc quidem hercle haud reticebo tamen.
Merc. Tu me vivos hodie nunquam facies, quin sim Sosia.
Sos. Certe edepol tu me alienabis nunquam, quin noster siem.
Nec nobis præter me alius quisquam est servos Sosia.
Qui cum Amphitruone hinc una ieram in exercitum.
Merc. Hic homo sanus non est. *Sos.* Quod mihi prædicas vitium, id tibi est.
Quid malum, non ego sum servos Amphitruonis Sosia?
Nonne hac noctu nostra navis ex portu Persico
Venit, quæ me advexit? nonne me huc herus misit meus?
Nonne ego nunc sto ante ædes nostras? non mi est laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? nonne hic homo me pugnis contudit?
Fecit hercle, nam mihi etiam misero nunc malæ dolent.
Quid igitur ego dubito? aut cur non intro eo in nostram domum?
Merc. Quid domum nostram? *Sos.* Ita enimvero. *Merc.* Quin quæ dixti modo,
Omnia ementitus; equidem Sosia Amphitruonis sum.
Nam noctu hac soluta est navis nostra e portu Persico,
Et ubi Pterela rex regnavit, oppidum expugnavimus,
Et legiones Theleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipsus Amphitruo obtruncavit regem Pterelam in prælio.
Sos. Egomet mihi non credo, quum illæc illum autumare audio.
Hic equidem certe, quæ illic sunt res gestæ, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni a Thelebois datum est?
Merc. Pterela rex qui potitare solitus est, patera aurea.
Sos. Elocutus est, ubi patera nunc est? *Merc.* Est in cistula.
Amphitruonis obsignata signo. *Sos.* Signi dic quid est?
Merc. Cum quadrigis sol exoriens: quid me captas carnufex?
Sos. Argumentis vincit, aliud nomen quærendum est mihi:
Nescio unde hæc hic spectavit. Jam ego hunc decipiam probe.
Nam quod egomet solus feci, nec quisquam alius affuit,
In tabernaculo, id quidem hodie nunquam poterit dicere.
Si tu Sosia es, legiones quom pugnabant maxume.
Quid fecisti in tabernaculo? victus sum, si dixeris.
Merc. Cadus erat vini: inde implevi cirneam. *Sosia.* Ingressu'st viam.
Merc. Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.
Sos. Mira sunt, nisi latuit intus illic in illac citnea.
Factum est illud, ut ego illic vini cirneam ebiberim meri.
Merc. Quid nunc? vincon' argumentis te non esse Sosiam?
Sos. Tu negas med esse? *Merc.* Quid ego ni negem, qui egomet siem?
Sos. Per Jovem juro med esse: neque me falsum dicere.
Merc. At ego per Mercurium juro tibi Jovem non credere.
Nam injurato scio plus credit mihi, quam jurato tibi.
Sos. Quis ego sum saltem, si non sum Sosia? te interrogo.
Merc. Ubi ego Sosia nolim esse, tu esto sane Sosia.
Nunc quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis ignobilis.
Sos. Certe edepol quom illum contemplo, & formam cognosco meam,
Quemadmodum ego sæpe in speculum inspexi, nimis similis est mei.
Itidem habet petasum, ac vestitum: tam consimile est atque ego.
Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, dens, labra,
Malæ, mentum, barba, collum: totus; quid verbis opu' st?
Si tergum cicatricosum, nihil hoc simili est similius.
Sed quom cogito, equidem certo idem sum, qui semper fui.
Novi herum: novi ædeis nostras, sane sapio, & sentio.
Non ego illi obtempero, quod loquitur; pultabo foreis.
Merc. Quo agis te? *Sos.* Domum. *Merc.* Quadrigas si nunc inscendas Jovis,
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.
Sos. Nonne heræ meæ nunciare, quod herus meus jussit, licet?
Merc. Tuæ si quid vis nunciare, hanc nostram adire non sinam.
Nam si me irritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.
Sos. Abeo potius, di immortales, obsecro vostram fidem.
Ubi ego perii? ubi immutatus sum? ubi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui, si forte oblitus fui?
Nam hic quidem omnem imaginem meam, quæ antehac fuerat, possidet.
Vivo fit, quod numquam quisquam mortuo faciet mihi.
Ibo ad portum, atque hæc ut sunt facta, hero dicam meo.
Nisi & is quoque me ignorabit, quod ille faciat Juppiter,
Ut ego hodie raso capite calvos capiam pileum.

ACTUS I. SCENA II.

Mercurius.

Bene prospereque hoc hodie operis processit mihi.
Amovi foribus maxumam molestiam,
Patri ut liceret tuto illam amplexarier.
Jam ille illuc ad herum quom Amphitruonem advenerit,
Narrabit servom hinc sese a foribus Sosiam
Amovisse, ille adeo illum mentiri sibi
Credet, neque credet huc profectum, ut jusserat.
Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam.
Adeo usque satietatem dum capiet pater
Illius quam amat: igitur demum omnes scient

Quæ

Quæ facta ; denique Alcumenam Juppiter
Rediget antiquam conjugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutum uxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri. tum meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos,
Alter decumo post mense nascetur puer
Quam seminatus alter mense septimo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Jovis,
Verum minori puero major est pater,
Minor majori; jamne hoc scitis quid fiet?
Sed Alcumenæ hujus honoris gratia,
Pater curavit uno ut fœtu fieret;
Uno ut labore absolvat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina ut celetur suspicio.
Quanquam, ut jam dudum dixi, rescîscet tamen
Amphitruo rem omnem; quid igitur? nemo id probro
Profecto ducet Alcumenæ, nam deum
Non par videtur facere delictum suum
Suamque culpam expetere in mortalem ut sinat.
Orationem comprimam, crepuit foris.
Amphitruo subditivos eccum exit foras
Cum Alcumena uxore usuraria.

ACTUS I. SCENA III.

Juppiter, Alcumena, Mercurius.

BEne vale Alcumena, cura rem communem, quod facis,
Atque imperce, quæso: menses jam tibi exactos vides.
Mihi necess' est ire hinc: verum quod erit natum tollito.
Alc. Quid istud est mi vir negotii, quod tu tam subito domo
Abeas? IV. edepol haud quod tui me, neque domi distædeat.
Sed ubi SUMMUS IMPERATOR non adest ad exercitum,
Citius quod non fact' est usus, fit, quam quod facto 'st opus.
Merc. Nimis hic scitus est sycophanta, qui quidem meus sit pater.
Observatote, quam blande mulieri palpabitur.
Alc. Ecastor, te experior, quanti facias uxorem tuam,
Jup. Satin' habes, si fœminarum nulla 'st quam æque diligam?
Mer. Edepol næ illa si istis rebus te sciat operam dare,
Ego faxim te Amphitruonem esse malis, quam Jovem.
Alc. Experiri istuc mavellem me, quam mi memorarier.
Prius abis quam lectus ubi cubuisti, concaluit locus.
Here venisti media nocte, nunc abis: hoccine placet?
Merc. Accedam atque hanc appellabo, & supparasitabor patri:
Nunquam edepol quemquam mortalem credo ego uxorem suam
Sic efflictim amare, proinde ut hic te efflictim deperit.
Jup. Carnufex, non ego te novi? abin' a conspectu meo?
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut muttitio?
Quoi pol ego jam hoc scipione. *Alc.* Ah noli. *Jup.* Mutito modo.
Merc. Nequiter pene expervit prima parasitatio.
Jup. Verum quod tu dicis mea uxor, non te mihi irasci decet.
Clanculum huc abii a legione, operam hanc surripui tibi:
Ex me primo prima scires, rem ut gessissem publicam.
Ea tibi omnia enarravi: nisi te amarem plurimum,
Non facerem. *Merc.* Facit ne ut dixi? timidam palpo percutit.

Jup. Nunc, ne legio persentiscat, clam illic redeundu' st mihi,
Ne me uxorem prævortisse dicant præ republica.
Alc. Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam uxorem. *Jup.* Tace.
Ne corrumpe oculos, redibo actutum. *Alc.* Id actutum diu 'st.
Jup. Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te. *Alc.* Sentio:
Nam qua nocte ad me venisti, eadem abis. *Jup.* Cur me tenes?
Tempu' st; exire ex urbe, priusquam lucîscat, volo.
Nunc tibi hanc pateram, quæ dono mi illic ob virtutem data est,
Pterela rex qui potitavit, quem ego mea occidi manu,
Alcumena, tibi condono. *Alc.* Facis ut alias res soles.
Ecastor condignum donum, quali 'st qui donum dedit.
Merc. Imo sic condignum quali 'st, quoi dono datu 'st.
Jup. Pergin autem? nonne ego possum, furcifer, te perdere?
Alc. Noli amabo Amphitruo irasci Sosiæ causa mea.
Jup. Faciam ita ut vis. *Merc.* Ex amore hic admodum quam sævos est?
Jup. Nunquid vis? *Alc.* Ut quom absim, me ames, me tuam absentem tamen.
Merc. Eamus Amphitruo: lucîscit hoc jam. *Jup.* Abi præ, Sosia,
Jam ego sequar, nunquid vis? *Alc.* Etiam: ut actutum advenias. *Jup.* Licet.
Prius tua opinione hic adero: bonum animum habe modo.
Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, ut cedas die,
Ut mortalibus illucîscas luce clara & candida.
Atque quanto nox fuisti longior hac proxuma,
Tanto brevior dies ut fiat, faciam, ut æque disparet,
Et dies e nocte accedat: ibo & Mercurium subsequar.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Amphitruo, Sosia.

Ge, i tu secundum. *Sos.* Sequor, subsequor te.
Am. Scelestissimum te arbitror. *Sos.* Nam quamobrem?
Am. Quia id quod neque est, neque fuit, neque futurum est,
Mihi prædicas. *Sos.* Eccere, jam tuatim
Facis, ut tuis nulla apud te sit fides.
Am. Quid est? quo modo? jam quidem hercle ego tibi istam
Scelestam scelus linguam abscindam. *Sos.* Tuus sum:
Proinde ut commodum siet & lubet quicquid facias:
Tamen, quin loquar hæc uti facta sunt hic,
Nunquam ullo modo me potes deterrere.
Am. Scelestissime, audes mihi prædicare id,
Domi te esse nunc, qui hic ades? *Sos.* Vera dico.
Am. Malum quod tibi dii dabunt, atque ego hodie dabo.
Sos. Istuc tibi est in manu, nam tuus sum.
Am. Tu me verbero audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes? quod nemo unquam homo ante hac
Vidit, nec potest fieri, tempore uno
Homo idem duobus locis ut simul sit?

Sos.

Sos. Profecto, ut loquor, ita res est. *Am.* Juppiter te perdat.
Sos. Quid mali sum here tua ex re promeritus?
Am. Rogasne improbe etiam, qui ludificas me?
Sos. Merito maledicas mihi, si id ita factum est.
Verum haud mentior, resque uti facta dico.
Am. Homo hic ebrius est, ut opinor. *Sos.* Utinam ita essem.
Am. Optas quæ facta. *Sos.* Egone? *Am.* Tu istic ubi bibisti?
Sos. Nusquam equidem bibi. *Am.* Quid hoc sit hominis:
Sos. Equidem decies dixi, domi ego sum, inquam, ecquid non audis?
Et apud te assum Sosia idem ego. Satin' hoc plane. Satin' diserte here nunc videor tibi locutus
Esse? *Am.* Vah! apage te a me. *Sos.* Quid est negotii?
Am. Pestis te tenet. *Sos.* Nam cur istuc dicis?
Equidem valeo & salvos sum recte, Amphitruo.
Am. At te ego faciam hodie proinde ac meritus es,
Ut minus valeas, & miser sis, salvus domum si rediero. jam
Sequere, herum qui ludificas dictis delirantibus.
Qui quoniam herus quod imperavit, neglexisti persequi.
Nunc venis etiam ultro irrisum dominum: quæ neque fieri
Possunt, neque fando unquam accepit quisquam, profers carnifex.
Quojus ego hodie in tergum faxo ista expetant mendacia.
Sos. Amphitruo miserrima istæc miseria est servo bono.
Apud herum qui vera loquitur, si id vi verum vincitur.
Am. Quo id, malum, pacto potest (nam mecum argumentis puta)
Fieri? nunc uti tu hic sis & domi, id dici volo.
Sos. Sum profecto & hic & illic, hoc cuivis mirari licet.
Neque tibi istuc mirum magis videtur, quam mihi Amphitruo.
Am. Quo modo? *Sos.* Nihilo inquam mirum magis tibi istuc quam mihi.
Neque ita me dii ament credebam primo mihimet Sosiæ,
Donec Sosia ille egomet fecit sibi uti crederem.
Ordine omne uti quidque actum est, apud hostes dum sedimus,
Edissertavit, tum formam una abstulit cum nomine.
Neque lac lacti magis est simile, quam ille ego simil' est mei.
Nam ut dudum ante lucem a portu me præmisisti domum,
Amp. Quid igitur? *Sos.* Prius multo ante ædeis stabam quam illo adveneram.
Am. Quas malum nugas? satin' tu sanus es? *Sos.* Sic sum, ut vides.
Am. Huic homini nescio quid est mali mala objectum manu,
Postquam a me abiit. *Sos.* Fateor, nam sum obtusus pugnis pessime.
Am. Quis te verberavit? *Sos.* Egomet memet, qui nunc sum domi.
Am. Cave quicquam, nisi quod rogabo te, mihi responderis.
Omnium primum iste qui sit Sosia, hoc dici volo.
Sos. Tuus est servos. *Am.* Mihi quidem uno te plus etiam est quam volo.
Neque postquam sum natus, habui nisi te servom Sosiam.
Sos. At ego nunc Amphitruo dico. Sosiam servom tuum
Præter me alterum, inquam, adveniens faciam ut offendas domi,
Davo prognatum patre, eadem qua ego sum forma, ætate item
Qua ego sum, quid opu 'st verbis? geminus Sosia hic factu 'st tibi.
Am. Nimia memoras mira, sed vidistin' uxorem meam?
Sos. Quin introire in ædeis nunquam licitum est. *Am.* Quis te prohibuit?
Sos. Sosia ille, quem jam dudum dico, is qui me contudit.
Amp. Quis istic Sosia est? *Sos.* Ego, inquam: quoties dicendum est tibi?
Amp. Sed quid ais? num obdormivisti dudum? *Sos.* Nusquam gentium.
Amp. Ibi forte istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.
Sos. Non soleo ego somniculose heri imperia persequi.
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me jam dudum vigilans pugnis contudit.
Amp. Quis homo? *Sos.* Sosia inquam ego ille. quæso nonne intelligis?
Amp. Qui, malum, intelligere quisquam potis est, ita nugas blatis.
Sos. Verum actutum nosces. *Amp.* Quem? *Sos.* Illum nosces servom Sosiam.
Amp. Sequere hac igitur me: nam mi istuc primum exquisito est opus.
Sed vide ex navi efferantur, quæ imperavi jam omnia.
Sos. Et memor sum, & diligens, ut, quæ imperes, compareant.
Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.
Amp. Utinam di faxint, infecta dicta re eveniant tua.

ACTUS II. SCENA II.

Alcumena, Amphitruo, Sosia, Thessala.

Alc. Satin' parva res est voluptatum in vita,
Atque in ætate agunda,
Præ quam quod molestum est, ita quoique comparatum
Est in ætate hominum,
Ita dis placitum, voluptati ut mœror comes consequatur:
Quin incommodi plus malique illico assit, boni si obtigit quid.
Nam ego id nunc experior de me, atque ipsa de me scio, cui voluptas
Parumper data 'st: dum viri mei mihi potestas videndi fuit
Noctem unam modo, atque is repente abiit a me hinc ante lucem,
Sola hic mihi nunc videor; quia ille hinc abest, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quam ex adventu voluptatis cepi.
Sed hoc me beat saltem, quod perduelles vicit, & domum
Laudis compos revenit, id solatio est. Absit, dummodo
Laude parta domum recipiat se; feram & perferam usque
Abitum ejus animo forti atque obfirmato: id modo si mercedis
Datur mihi, ut meus victor vir belli clueat, satis
Mihi esse ducam. Virtus præmium est optimum,
Virtus omnibus rebus anteit profecto.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, servantur:
Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est virtus.
Amph. Edepol me uxori exoptatum credo adventurum domum,

Quæ

Quæ me amat: quam contra amo, præfertim re gesta bene,
Victis hostibus, quos nemo posse superari ratu 'st:
Eos auspicio meo atque ductu, primo cœtu vicimus.
Certe enim me illi expectatum optato venturum scio.
Sos. Quid? me non rere expectatum amicæ venturum meæ?
Alc. Meus vir hic quidem est. *Amp.* Sequere hac tu me. *Alc.* Nam quid ille revertitur?
Qui dudum properare sese ajebat, an ille tentat sciens?
Atque id si vult experiri, suum abitum ut desiderem,
Ecastor med haud invita se domum recipit suam.
Sos. Amphitruo redire ad navem meliu 'st nos. *Amph.* Qua gratia?
Sos. Quia domi daturus nemo est prandium advenientibus.
Amph. Qui tibi istuc in mentem venit? *Sos.* Quia enim sero advenimus.
Amph. Qui? *Sos.* Quia Alcumenam ante ædeis stare saturam intelligo.
Amph. Gravidam ego illanc hic relliqui quom abeo. *Sos.* Hei perii miser!
Amph. Quid tibi est? *Sos.* Ad aquam præbendam commodum adveni domum,
Decumo post mense, ut rationem te dictare intelligo.
Amph. Bono animo es. *Sos.* Scin' quam bono animo sim? si situlam cepero?
Nunquam edepol tu mihi divini quicquam creduis post hunc diem,
Ni ego illi puteo, si occepso, animam omnem intertraxero.
Amph. Sequere hac me modo, alium ego isti rei allegabo; ne time.
Alc. Magis nunc meum officium facere, si huic eam advorsum, arbitror.
Am. Amphitruo uxorem salutat lætus speratam suam,
Quam omnium Thebis vir unam esse optimam dijudicat,
Quamque adeo cives Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' usque? expectatus ne advenio? *Sos.* Haud vidi magis
Expectatum: eum salutat magis haud quisquam, quam canem,
Amph. Et cum te gravidam, & cum pulere plenam aspicio, gaudeo.
Alc. Obsecro ecastor quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas? atque appellas quasi dudum non videris?
Quasique nunc primum recipias te domum huc ex hostibus?
Atque me nunc proinde appellas, quasi multo post videris?
Amph. Immo equidem te, nisi nunc, hodie nusquam vidi gentium.
Alc. Cur negas? *Amph.* Quia vera didici dicere. *Alc.* Haud æquom facit,
Qui quod didicit, id dediscit, an periclitamini
Quid animi habeam? sed quid huc vos revortimini tam cito?
An te auspicium commoratum est? an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones ita uti dudum dixeras?
Amph. Dudum? quamdudum istuc factum est? *Alc.* Tentas? jamdudum, pridem, modo.
Amph. Qui istuc potis est fieri quæso, ut dicis, jamdudum, modo?
Alc. Quid enim censes? te ut deludam contra lusorem meum,
Qui nunc primum te advenisse dicas, modo qui hinc abieris?

Amph. Hæc quidem deliramenta loquitur. *Sos.* Paulisper mane,
Dum edormiscat unum somnum. *Amph.* Quæve vigilans somniat.
Alc. Equidem ecastor vigilo, & vigilans id quod factum est fabulor.
Nam dudum ante lucem & istunc & te vidi. *Amph.* Quo in loco?
Alc. Hic in ædibus ubi tu habitas. *Amph.* Nunquam factum est. *Sos.* Non taces?
Quid si e portu navis huc nos donnienteis detulit?
Amph. Etiam tu quoque assentaris huic? *Sos.* Quid vis fieri?
Non tu scis; Bacchæ bacchanti si velis adversarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpius:
Si obsequare, una resolvas plaga. *Amph.* At pol quin certa res
Hanc est objurgare, quæ me hodie advenientem domum
Noluerit salutare. *Sos.* Irritabis crabrones. *Am.* Tace.
Alcumena unum rogare te volo. *Alc.* Quid vis rogare? roga.
Amph. Num tibi aut stultitia accessit, aut superat superbia?
Alc. Qui istuc in mente est tibi, mi vir, percontarier?
Amph. Quia salutare venientem me solebas antidhac:
Appellare itidem ut pudicæ suos viros quæ sunt solent,
Eo more expertem te factam adveniens offendi domi.
Alc. Ecastor equidem te certo heri hic advenientem illico
Et salutavi, & valuisses ne usque exquisivi simul
Mi vir: & manum prehendi & osculum tetuli tibi.
Sos. Tun' heri hunc salutavisti? *Alc.* Et te quoque etiam Sosia.
Sos. Amphitruo, speravi ego istam tibi parituram filium.
Verum non est puero gravida, *Amph.* Quid igitur? *Sos.* Insania.
Alc. Equidem sana sum, & deos quæso ut salva pariam filium.
Verum tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit:
Ob istuc omen ominator capies quod te condecet.
Sos. Enimvero prægnanti oportet & malum, & malum dari.
Ut quod obrodat sit, animo si male esse occæperit.
Amph. Tu me heri hic vidisti? *Alc.* Ego inquam si vis decies dicere.
Amph. In somnis fortasse. *Alc.* Immo vigilans vigilantem. *Amph.* Væ misero mihi!
Sos. Quid tibi est? *Merc.* Delirat uxor. *Sos.* Atra bili percita est.
Nulla res tam deliranteis homines concinnat cito.
Amph. Ubi primum tibi sensisti mulier implicisier?
Alc. Equidem ecastor sana & salva sum. *Am.* Cur igitur prædicas
Te heri me vidisse, quia hac noctu in portum advecti sumus?
Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem:
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædeis, ut cum exercitu
Hinc profectus sum ad Theleboas hosteis, eosque ut vicimus.
Alc. Immo mecum cœnavisti, & mecum cubuisti. *Amph.* Quid est?
Alc. Vera dico. *Amph.* Non quidem hercle de hac re, de aliis nescio.
Alc. Primulo diluculo abivisti ad legiones. *Amph.* Quomodo?
Sos. Recte dicit, ut commeminit; somnium narrat tibi.
Sed

Sed mulier, poſtquam experrecta es, prodigiali Jovi,
Aut mola ſalſa hodie, aut thure comprecatam oportuit.
Alc. Væ capiti tuo. *Soſ.* Tua iſtuc refert, ſi curaveris.
Alc. Iterum jam hic io me inclementer dicit; atque id ſine malo.
Amph. Tace tu: tu dic, egone abs te abii hinc hodie cum diluculo?
Alc. Quis igitur niſi vos narravit mihi, illi ot fuerit prælium?
Amph. An etiam id tu ſcis? *Alc.* Quippe quæ ex te audivi, ut urbem maxumam
Expugnaviſſes, regemque Pterelam tute occideris.
Amph. Egone iſtuc dixi? *Alc.* Tute illic etiam aſtante hoc Soſia,
Amph. Audiſtin' tu me narrare hoc hodie? *Soſ.* Ubi ego audiverim?
Amph. Hanc roga. *Soſ.* Me quidem præſente nunquam factum eſt, quod ſciam.
Alc. Mirum qoin te advorſus dicat. *Amph.* Soſia age, me huc aſpice.
Soſ. Specto. *Amph.* Vera volo loqui te, nolo aſſentari mihi.
Audiviſtin' tu hodie me illi dicere ea, quæ illa autumat.
Soſ. Quæſo edepol num tu quoque etiam ioſanis, cum id me interrogas?
Qui ipſus equidem nunc primum iſtanc tecum conſpicio ſimul.
Amph. Quin ounc mulier audin' illum? *Alc.* Ego vero, ac falſum dicere,
Amph. Neque to illi, neque mi viro ipſi credis. *Alc.* Eo fit quia mihi
Plurimum credo, & ſcio iſta hæc facta proinde ut proloquor.
Amph. Tun' me heri adveniſſe dicis? *Alc.* Tun' te abiſſe hodie hinc negas?
Amph. Ego enimvero, & me advenire nunc primum ajo ad te domum.
Alc. Obſecro etiam ne hoc negabis? te auream pateram mihi
Dediſſe dono hodie, qua te illic donatum eſſe dixeras?
Amph. Neque edepol dedi, neque dixi: verum ita animatus fui.
Itaque nunc ſum, ut ea te patera donem, ſed qois iſtuc tibi
Dixit? *Alc.* Ego equidem ex te audivi, & tua accepi manu
Pateram. *Amph.* Mane, mane obſecro te, nimis demiror Soſia,
Qui illæc illic me donatum eſſe aurea patera ſciat,
Niſi tu dudum hanc conveniſti, & narraviſti hæc omnia.
Soſ. Neque edepol ego dixi, neque iſtam vidi, niſi tecum ſimol.
Amph. Quid hoc ſit hominis! *Alc.* Vin' proferri pateram? *Amph.* Proferri volo.
Alc. Fiat, tu Theſſala iotus pateram proferto foras,
Qua hodie meus vir donavit me. *Amph.* Secede huc tu Soſia.
Enimvero illud præter alia mira miror maxume,
Si hæc habet pateram illam. *Soſ.* An etiam id credis, quæ in hac ciſtellula
Tuo ſigno obſignata fertur? *Amph.* Salvom ſignum eſt? *Soſ.* Inſpice.
Amph. Recte, ita eſt ut obſignavi. *Soſ.* Quæſo quin tu iſtanc jubes
Pro cerrita circumferri? *Amph.* Edepol quio facto eſt opus.

Nam hæc quidem edepol larvarum plena eſt. *Alc.* Quid verbis eſt opus?
Hem tibi pateram, eccam. *Amph.* Cedo mihi. *Alc.* Age aſpice huc ſis nunc jam,
Tu, qui quæ facta inficiare, quem ego jam hic convincam palam.
Eſtne hæc patera qua donatus illic? *Am.* Summe Juppiter,
Qoid ego video! hæc eſt ea profecto patera: perii Soſia.
Soſ. Aut pol hæc præſtigiatrix mulier multo maxoma eſt,
Aut pateram hic ineſſe oportet. *Am.* Agedum eam ſolve ciſtulam.
Soſ. Quid ego iſtam exſolvam? obſignata 'ſt recte, res geſta eſt bene.
Tu peperiſti Amphitruonem, ego alium peperi Soſiam.
Nunc ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
Amph. Certum eſt aperire, atque inſpicere. *Soſ.* Vide ſis ſigni quid ſiet,
Nec poſterius in me culpam conferas. *Am.* Aperi modo.
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis poſtulat.
Alc. Unde bæc igitur eſt niſi abs te, quæ mihi dono data eſt?
Amph. Opus mi eſt iſtoc exquiſito. *Soſ.* Juppiter, proh Juppiter!
Amph. Quid tibi eſt? *Soſ.* Hic patera nulla in ciſtula 'ſt. *Amp.* Quid ego audio?
Soſ. Id quod verum eſt. *Amph.* At cum cruciatu jam, ni apparet, tuo.
Alc. Hæc quidem apparet. *Amph.* Quis igitur tibi dedit? *Alc.* Qui me rogat.
Soſ. Me captas, quia tute ab navi clanculum huc alia via
Præcucurriſti: atque hinc pateram tute exemiſti, atque eam
Huic dediſti, poſthac rurſus obſignaſti clanculum.
Amph. Hei mihi, jam tu quoqoe hujus adjuvas inſaniam.
Aio' heri nos adveniſſe huc? *Alc.* Ajo, adveniensque illico
Me ſalutaviſti, & ego te, & oſculum tetuli tibi.
Amph. Jam illud non placet principium de oſculo, pergam exequi.
Alc. Laviſti. *Amph.* Quid poſteaquam lavi? *Alc.* Accubuiſti. *Soſ.* Euge optome.
Nunc exquire. *Amph.* Ne ioterpella, perge porro dicere.
Alc. Cœna appoſita eſt, cœnaviſti mecum, ego accubui ſimol.
Amph. In eodem lecto? *Alc.* Io eodem. *Soſ.* Hei non placet convivium.
Amph. Sine modo argumenta dicat. quid poſtquam cœnavimus?
Alc. Te dormitare ajebas, menſa ablata eſt, cubitum hinc abiimus.
Amph. Ubi tu cubuiſti? *Alc.* in eodem lecto tecum una in cubiculo.
Amph. Perdidiſti. *Soſ.* Quid tibi eſt? *Amph.* Hæc me modo ad mortem dedit.
Alc. Quid jam, amabo? *Amph.* Ne me appella. *Soſ.* Quid tibi eſt? *Amph.* Perii miſer,
Quia pudicitiæ hujus vitium me hic abſente eſt additum.
Alc. Obſecro ecaſtor, cur iſtuc mi vir ex ted audio?
Amph. Vir ego tuus ſim? ne me appella falſo falſo nomine.
Soſ. Hæret hæc res: ſiquidem hæc jam mulier facta 'ſt ex viro.
Alc. Quid ego feci? qua iſtæc propter dicta dicantur mihi?
Amph. Tute edictas facta tua; ex me quæris quid deliqueris?
Alc. Quid ego tibi deliqui, ſi, cui nupta ſum, tecum fui?
Amph. Tun' mecum fueris? qoid illac impudente audacius?

Saltem tute, si pudoris egeas, sumas mutuum.
Alc. Istuc facinus quod tu insimulas, nostro generi non decet.
Tu si me impudicitiæ captas, non potes capere.
Amph. Proh di immortales! cognoscin' tu me saltem Sosia?
Sos. Propemodum. *mA.* Cœnavi ego heri in navi in portu Persico?
Alc. Mihi quoque assunt testes, qui illud quod ego dicam assentiant.
Amph. Qui testes? *Alc.* Testes. *Amph.* Quid testiculare? *Alc.* Enim uno sat est.
Nec nobis præsente aliquis nisi servos Sosia assuit.
Sos. Nescio quid istuc negotii dicam, nisi quispiam est
Amphitruo alius, qui forte te hic absente sic tamen
Tuam rem curet, teque absente hic munus fungatur tuum.
Namque de illo subditivo Sosia mirum nimis est.
Certo de isto Amphitruone jam alterum mirum est magis.
Nescio quis præstigiator hanc frustratur mulierem.
Alc. Per supremi regis regnum juro, & matremfamilias
Junonem, quam me vereri & metuere est par maxume,
Ut mi extra unum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. *Amph.* Vera isthæc velim.
Alc. Vera dico, sed nec quicquam; quoniam non vis credere.
Amph. Mulier es, audacter juras. *Alc.* Quæ non deliquit, decet
Audacem esse, confidenter pro se & proterve loqui.
Amph. Satis audacter. *Alc.* Ut pudicam decet. *Amph.* Tu verbis probas.
Alc. Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum cupidinem,
Deum metum, parentum amorem, & cognatum concordiam:
Tibi morigera, atque ut munifica sim bonis, prosim probis.
Sos. Næ ista edepol si hæc vera loquitur, examussim est optuma.
Amph. Delinitus sum profecto ita, ut me qui sim nesciam.
Sos. Amphitruo es profecto; cave sis ne tu te usu perduis:
Ita nunc homines immutantur, postquam peregre advenimus.
Amph. Mulier, istam rem inquisitam certum est non amittere.
Alc. Edepol me libente facies. *Amph.* Quid ais? responde mihi.
Quid si adduco tuum cognatum huc a navi Naucratem?
Qui mecum una vectu 'st una navi, atque is si denegat
Facta. quæ tu facta dicis, quid tibi æquom est fieri?
Nunquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?
Alc. Si deliqui, nulla caussa est. *Amph.* Convenit: tu Sosia
Duc hos intro, ego huc ab navi mecum adducam Naucratem.
Sos. Nunc quidem præter nos nemo est: dic mihi verum serio,
Ecquis alius Sosia intu 'st qui mei similis siet?
Alc. Abin' hinc a me dignus domino servos? *Sos.* Abeo, si jubes.
Alc. Nimis ecastor facinus mirum est, qui illi collibitum siet
Meo viro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.
Quicquid est, jam ex Naucrate cognato id cognoscam meo.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Juppiter,

EGo sum ille Amphitruo, cui est servos Sosia.
Idem Mercurius qui fit, quando commodum 'st,
In superiore qui habito cœnaculo,
Qui interdum fio Juppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo adventum apporto, illico
Amphitruo fio, & vestitum immuto meum.
Nunc huc honoris vestri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam comœdiam.
Simul Alcumenæ, quam vir insontem probri
Amphitruo accusat, veni, ut auxilium feram:
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ si innocenti huic expetat.
Nunc Amphitruonem memet, ut occœpi semel,
Esse assimilabo, atque in horum familiam
Frustrationem hodie hic injiciam maxumam.
Post igitur demum faciam res fiat palam:
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram.
Faciamque ut uno fœtu, & quod gravida est viro,
Et me quod gravida 'st, pariat sine doloribus.
Mercurium jussi me continuo consequi,
Si quid vellem imperare: nunc hanc alloquar.

ACTUS III. SCENA II.

Alcumena, Juppiter.

DUrare nequeo in ædibus, ita me probri,
Stupri, dedecoris a viro argutam meo?
Ea quæ sunt facta infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit,
Atque id me susque deque esse habituram putat.
Non edepol faciam, neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satis faciat mihi, atque adjuret insuper
Nolle esse dicta quæ in me insontem protulit.
Jup. Faciundum est mi illud, fieri quod illæc postulat,
Si me illam amantem ad sese studeam recipere,
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obsuit,
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.
Alc. Et eccum video illum qui me miseram arguit
Stupri, dedecoris. *Jup.* Te volo uxor colloqui.
Quonam ted avertisti? *Alc.* Ita ingenium meum est,
Inimicos semper osa sum obtuerier.
Jup. Eja autem inimicos. *Alc.* Sic est, vera prædico,
Nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es.
Jup. Nimis verecunda es. *Alc.* Potin' ut abstineas manum?
Nam certo si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrere & prædicas,
Cum ea tu sermonem nec joco, nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissimo.
Jup. Si dixi, nihilo magis es, neque esse arbitror.
Et id huc revorti uti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quam postquam audivi ted esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquies, ego expediam tibi.
Non edepol quo te esse impudicam crederem:
Verum periclitatus animum sum tuum,

Quid

Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem joca illa dixeram dudum tibi
Ridiculi caussa; vel id hunc rogato Sosiam.
Alc. Quin huc adducis meum cognatum Naucratem,
Testem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non venisse? *Jup.* Si quid dictum est per jocum,
Nun æquom est id te serio prævortier.
Alc. Ego illud scio quam doluerit cordi meo.
Jup. Per dexteram tuam te Alcumena oro, obsecro,
Da mihi hanc veniam, ignosce, irata ne sies.
Alc. Ego istæc feci verba virtute irrita:
Nunc quando factis me impudicis abstines,
Ab impudicis dictis avorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Juben' mi ire comites? *Jup.* Sanan' es? *Alc.* Si non jubes,
Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero.
Jup. Mane, arbitratu tuo jusjurandum dabo,
Me meam pudicam esse uxorem arbitrarier.
Id ego si fallo, tum te summe Juppiter
Quæso, Amphitruoni ut semper iratus sies.
Alc. Ah propitius sit potius. *Jup.* Confide fore.
Nam jusjurandum verum te advorsum dedi.
Jam nunc irata non es? *Alc.* Non sum. *Jup.* Bene facis,
Nam in hominum ætate multa eveniunt hujusmodi.
Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias.
Iræ interveniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verum iræ si quæ forte eveniunt hujusmodi,
Inter eos rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.
Alc. Primum cavisse oportuit ne diceres;
Verum eadem si idem purgas, mihi patiunda sunt.
Jup. Jube vero vasa pura adornari mihi,
Ut, quæ apud legionem vota vovi, si domum
Redissem salvos, ea ego exsolvam omnia.
Alc. Ego istuc curabo. *Jup.* Evocate huc Sosiam,
Gubernatorem qui in mea navi fuit
Blepharonem arcessat, qui nobiscum prandeat.
Is adeo impransus ludificabitur,
Quom ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.
Alc. Mirum qui solus secum secreto ille agat.
Atque aperiuntur ædes. exit Sosia.

ACTUS III. SCENA III.

Sosia, Juppiter, Alcumena.

AMphitruo, assum, si quid opus est, impera, imperium exequar.
Jup. Optume advenis. *Sos.* Jam pax est inter vos quæso duos.
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi,
Atque ita servom par videtur frugi sese instituere;
Proinde heri ut sint, ipse item sit; voltum ex voltu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age responde, jam vos redistis in concordiam?
Jup. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per jocum.
Sos. An id joco dixisti? equidem serio ac vero ratus.
Jup. Habui expurgationem, facta pax est. *Sos.* Optume est.
Jup. Ego rem divinam intus faciam, vota quæ sunt. *Sos.* Censeo.
Jup. Tu gubernatorem a navi huc evoca verbis meis
Blepharonem, ut re divina facta mecum prandeat.
Sos. Jam hic ero, quom illic censebis esse me. *Jup.* actutum huc redi.
Alc. Nunquid vis quin abeam jam intro, ut apparentur quibus opu 'st?
Jup. I sane, & quantum potest parata fac sint omnia.
Alc. Quin veni, quando vis, intro, faxo haud quicquam sit moræ.
Quando isthæc omnia ex jurasti te mihi dixe per jocum.
Jup. Recte loquere, & proinde diligentem ut uxorem decet.
Jam hi ambo & servos & hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probe.
Nunc tu divine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades:
Fac Amphitruonem jam advenientem ab ædibus
Ut abigas quovis pacto, fac commentus sies.
Volo deludi illum, dum cum hac usuraria
Uxore nunc mihi morigero: hæc curata sint
Fac sis, proinde adeo, ut me velle intelligis,
Atque ut ministres mihi, mihi cum sacrusicem.

ACTUS III. SCENA IV.

Mercurius.

COncedite atque abscedite, omnes de via decedite.
Nec quisquam tam audax nunc fuat homo, qui obviam obsistat mihi.
Nam mihi quidem hercle qui minus liceat Deo minitatier
Populo, ni decedat mihi, quam servulo in comœdiis?
Ille aut navem salvam nunciat, aut irati adventum senis;
Ego sum Jovi dicto audiens, ejus jussu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par est via decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum sequor, ejus dicto imperio sum audiens;
Ut filium bonum patri esse oportet, itidem ego sum patri.
Amanti supparasitor, hortor, asto, admoneo, gaudeo.
Si quid patri volupe 'st, voluptas ea mihi multo maxuma est.
Amat, sapit: recte facit, animo quando obsequitur suo:
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem volt deludi meus pater; faxo probe
Jam hic deludatur, spectatores; vobis spectantibus
Capiam coronam mi in caput, assimulabo med esse ebrium:
Atque illoc sursum ascendero; inde optume sic cispellam virum.
De supero, quom huc accesserit, faciam ut sit madidus sobrius.
Deinde illi actutum sufferet suus servos pœnas Sosia.
Eum fecisse ille hodie arguet, quæ ego fecero hic; quid id mea?
Meo me æquum est morigerum patri, ejus studio servire addecet.
Sed eccum Amphitruonem, advenit: jam ille hic deludetur probe,
Siquidem vos voltis auscultando operam dare.
Ibo intro, ornatum capiam, qui potius decet.
Dein sursum ascendam in tectum, ut illum hinc prohibeam.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Amphitruo.

Aucratem quem convenire voloi, in navi non erat.
Neque domi, neqoe in urbe invenio quemquam, qui illum viderit.
Nam omneis plateas perreptavi, gymnasia, myropolia.
Apud emporium, atqoe in macello, in palæstra atque in foro.
In medicinis, in tonstrinis, apud omneis ædeis sacras.
Sum defessus quæritando: nusquam invenio Naucratem.
Nunc ibo domum, atque ex uxore hanc rem pergam exquirere;
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleverit:
Nam me, quam illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est, sed ædeis occluserunt. eugepæ!
Pariter hoc fit, atque ut alia facta sunt, feriam foreis.
Aperite hoc: heus ecquis hic est? ecqois hoc aperit ostium?

ACTUS IV. SCENA II.

Mercurius, Amphitruo.

QUis ad fores est? *Am.* Ego sum. *Merc.* Quid ego sum? *Amph.* Ita loquor. *Merc.* Tibi Juppiter
Dique omnes irati certo sunt, qui sic frangas fores.
Amph. Quomodo? *Merc.* Eo modo, ut profecto vivas ætatem miser.
Amph. Sosia. *Merc.* Ita sum Sosia, nisi me esse oblitum existumas.
Quid nunc vis? *Amph.* Sceleste, at etiam quid velim, id tu me rogas?
Merc. Ita rogo, pene effregisti fatue foribus cardines.
An foris censebas nobis publicitus præberier?
Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi? aot quis es tu homo?
Amph. Verbero, etiam quis ego sim me rogitas? ulmorum acheruns?
Quem pol ego hodie ob isthæc dicta faciam ferventem flagris.
Merc. Prodigum me fuisse oportet olim in adolescentia.
Amph. Qui dum? *Merc.* quia senecta ætate a me mendicas malum.
Amph. Cum cruciatu tuo isthæc hodie verna verba funditas.
Merc. SACRUFICO ego tibi. *Amph.* qui? *Merc.* quia enim te macto infortunio.

Qui sequontur versus alio characterum genere editi desunt in veteribus scriptis.

Amph. *Tun' me mactes carnufex? nisi formam dii hodie meam perduint,*
Faxo ut bubulis coriis onustus sis, Saturni hostia:
Ita ego te certo cruce & cruciatu mactabo, exi foras
Mastigia. Mer. *Larva umbratilis, tu me nimis territas?*
Nisi hinc actutum fugias, si denuo pultaveris,
Si minusculo digito increpuerint fores, hac tegula
Tuum deminuam caput, ut cum dentibus linguam excrees?
Amph. *Tun' furcifer meis me procul prohibessis ædibus.*
Tun' meas pultare foreis? hasce illico toto demoliar cardine.
Mer. *Pergin'?* Amph. *Pergo.* Mer. *Accipe.* Amph. *Sceleste, in herum? si te hodie apprehendero,*
Ad id redigam miseriarum, ut semper sis miser.
Mer. *Bacchanal te exercuisse oportuit senex.* Amph. *qui dum?*
Mer. *Quando tu me tuum servom censes.* Amph. *Quid censeo?*
Mer. *Malum tibi præter Amphitruonem herum novi neminem.*
Amph. *Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.*
Scrutabor: oho dic mihi, quis videor? num satis Amphitruo?
Mer. *Amphitruo? sanusne es? nonne tibi prædictum senex,*
Bacchanal te exercuisse, quam qui sis, alium rogites?
Abscede, moneo, molestus ne sies, dum Amphitruo
Cum Uxore modo ex hostibus adveniens voluptatem capit.
Amph. *Qua uxore?* Mer. *Alcmena.* Amph. *Quis homo?* Mer. *Quotiens vis dictum? Amphitruo*
Herus meus: molestus ne sies. Amph. *Quicum cubat?*
Mer. *Vide ne infortunium quæras, qui me sic ludifices.*
Amph. *Dic quæso mi Sosia.* Merc. *Blandius. cum Alcumena.* Am. *In eodemne*
Cubiculo? Mer. *Imo ut arbitror, corpore corpus incubat.* Am. *Væ misero mihi.*
Mer. *Lucri'st quod miseriam deputat, nam uxorem usurariam*
Perinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.
Amph. *Sosia.* Mer. *Quid (malum) Sosia?* Amph. *Num me novisti verbero?*
Mer. *Novi te hominem molestum, qui ne emas litigium.* Amph. *Adhuc*
Amplius; nonne ego herus sum tuus Amphitruo? Mer. *Tu Bacchus es,*
Haud Amphitruo. quotiens tibi dictum vis? num denuo?
Meus Amphitruo uno cubiculo Alcmenam complexu tenet.
Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.
Amph. *Cupio accersi. utinam pro benefactis, dii, patriam,*
Aedeis, uxorem, familiam, cum forma una perduam.
Mer. *Accersam equidem; sed de foribus tu interea sis vide.*
Credo jam quæ volebat sacruficia ad epulum conduxit:
Si molestus sis, evades nunquam, quin te sacruficem.

Amphitruo, Blepharo, Sosia.

D*I vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira*
Video, postquam advenio peregre? nam veru'st, quod olim est auditum
Fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et sævas belluas mansitasse, nec unquam denuo parentibus
Cognitos. Bleph. *Quid illuc Sosia? magna sunt, quæ mira prædicas.*
Ain' tu alterum reperisse domi consimilem Sosiam?
Sos. *Ajo, sed heus tu, quom ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo; quid scis an*
Tu forte alium Blepharonem parias? o di faciant, ut tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus, id impransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis multavit modis.
Bleph. *Mira profecto, sed gradus condecet grandire: nam ut video,*
Exspectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. Am. *Ecquid aliena*
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor, anguineo

Repen-

Repente hosteis peperit seminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea, & nostræ auctorem gentis.
Cum Veneris filia anguis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de summo summus Juppiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis diris aguntur malis.
Fata istæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladesque
Exantlarem impatibiles. Sos. Blepharo. Bleph. Quid est? Sos. Nescio quid mali suspicor.
Bleph. Quid? Sos. Vide sis, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.
Bleph. Nihil est, famem exspectat obambulans. Sos. Curiose quidem: foreis enim
Clausit, ne prævorteretur forat. Bleph. Oggannis. Sos. Nec gannio, nec latro.
Si me audias, observes, nescio quid secum solus; puto
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam. ne propera.
Amph. Ut metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam.
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum vero uxor vitio, stupro, dedecore me plena enecat.
Sed de patera miru'st: erat tamen signum obsignatum probe.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum,
Nostris occisum manibus fortiter. at at, novi jam ludum:
Id Sosiæ factu'st opera, qui me hodie quoque præsentem ausit
Indigne prævortier. Sos. De me locutus, & quæ velim minus.
Hominem ne congrediamur quæso, priusquam stomachum detexerit.
Bleph. Ut lubet. Amph. Si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam quid sit
Herum fallere, minis & dolis incessere. Sos. Audin' tu illum? Bleph. Audio.
Sos. Illæc machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem.
Scin' quid volgo dici solet? Bleph. Quid dicturus sis, nescio:
Quid tibi patiundum, fere hariolor. Sos. Vetu'st adagium, Fames & mora
Bilem in nasum conciunt. Bleph. Verum quidem. e loco compellemus
Alacre. Amphitruo. Amph. Blepharonem audio. Mirum quid ad me veniat.
Opportune tamen se offert, ut uxoris facta convincam turpia.
Quid huc ad me Blepharo? Bleph. Oblitus tam cito, quam diluculo
Misisti ad navim Sosiam, ut hodie tecum conviverem?
Amph. Nusquam factum gentium, sed ubi illic scelestus? Bleph. Quis? Am. Sosia.
Bleph. Eccum illum. Amph. Ubi? Bleph. Ante oculos, non vides? Am. Vix video præ ira, adeo me istic
Hodie delirum fecit: ne te sacruficem, nunquam evades.
Sine me Blepharo. Bleph. Ausculta precor. Am. Dic, ausculto, tu vapula.
Sos. Qua de re? num satis tempori? non ocius quivi, si me
Dædaleis tulissem remigiis. Bleph. Abstine, quæso, non potuimus
Nostros grandius grandire gradus. Amph. Sive grallatorius, sive
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc scelestum perdere.
En tectum, en tegulas, en obductas fores, en ludificatum herum,
En verborum scelus. Bleph. Quid mali fecit tibi? Am. Rogas? ex illo
Tecto exclusum foribus, me deturbavit ædibus. Sos. Egone?
Amph. Tu. quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?
Negas sceleste? Sos. Quin negem? en testis ampliter, quicum venio:
Missus sedulo, ut ad te vocatum ducerem. Amph. Quis te misit
Furcifer? Sos. Qui me rogat. Amph. Quando gentium? Sos. Dudum, jam pridem, modo,
Ubi cum uxore domi redisti in gratiam. Am. Bacchus te irritassit.
Sos. Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. tu purgari jusseras
Vasa, ut rem divinam faceres: & hunc me arcessitum mittis,
Ut tecum prandeat. Amph. Blepharo, dispeream, si aut intus adhuc fui,
Aut si hunc miserim. dic ubi me liquisti? Sos. Domi cum Alcumena conjuge.
Ego a te abiens portum versus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea. Amph. Scelestum caput, cum uxore?
Nunquam abis, quin vapules. Sos. Blepharo. Bleph. Amphitruo, mitte hunc mea gratia,
Et me audias. Amph. En mitto, quidvis loquere. Bleph. Istic jamdudum mihi
Maxuma memoravit mira. præstigiator forte, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam: inquire aliunde, vide quid fiet.
Nec ante hunc excruciatum miserum facias, quam rem intellegas.
Amph. Recte mones: eamus: te advorsum uxori etiam advocatum volo.

Juppiter, Amphitruo, Sosia, Blepharo.

QUis tam vasto impete has foreis toto convolsit cardine?
Quis ante ædeis tantas tamdiu turbas concitat? quem si compererо,
Thelebois sacruficabo manibus. Amph. Nihil est, ut dici solet,
Quod hodie bene succedat mihi. Deserui Blepharonem, & Sosiam,
Ut cognatum Naucratem convenirem: hunc non reperi, & illos perdidi.
Sed eos video; ibo advorsum, ut si quid habent, scisciter. Sos. Blepharo, illic qui
Ex ædibus, herus est, hic vero veneficus. Bleph. Proh Juppiter,
Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo; istic si fuat,
Illum sane non esse oportuit, nisi quidem sit geminus.
Jup. Eccum cum Blepharone Sosiam; compellabo hos prius. Sosia,
Tandem ad nos? esurio. Sos. Dixin' tibi hunc veneficum?
Amph. Imo ego hunc, Thebani cives, qui domi uxorem meam, Sosia,
Impudicitia impetivit, per quem teneo thesaurum stupri.
Sos. Here, sis tu nunc esuris, ego satur pugnis ad te volito.
Amph. Pergin' mastigia? Sos. Abi ad Acheruntem venefice. Amph. Men' veneficum?
Vapula. Jup. Quæ hospes intemperiæ, ut tu meum verberes? Am. Tuum? Jup. Meum.
Amph. Mentiris. Jup. Sosia, i intro: dum hunc sacrufico, fac paretur prandium.
Sos. Ibo. Amphitruonem (arbitror) ita comiter Amphitruo
Accipiet, ut dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.
Interea dum isti certant, in popinam devortundum'st mihi:
Lances detergam omneis, omneisque mullas hauriam.
Jup. Tun' me Men-

Mentiri ais! Amph. *Mentiris inquam, meæ corruptor familiæ.*
Jup. *Ob istuc indignum dictum, te obstricto collo hac arripiam.*
Amph. *Væ misero mihi.* Jup. *At id præcavisse oportuit.* Am. *Blepharo suppetias mihi.*
Bleph. *Consimiles sunt adeo, ut utri assim, nesciam: rixam tamen,*
Ut potest, dirimam. Amphitruo, noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum precor. Jup. *Hunc tu Amphitruonem dictitas?*
Bleph. *Quid ni! unus olim, nunc vero partus est geminus.*
Dum tu vis esse, alter quoque esse forma non desinit.
Interea quæso collum linque. Jup. *Linquo: sed dic mihi: videturne tibi*
Istic Amphitruo? Bleph. *Uterque quidem.* Amph. *Prob summe Juppiter! ubi hodie*
Mihi formam adimis, pergo quærere: *tun' Amphitruo?* Jup. *Tu negas?*
Amph. *Pernego, quando Thebis, præter me, nemo 'st alter Amphitruo.*
Jup. *Imo, præter me, nemo; atque adeo tu Blepharo judex sies.*
Bleph. *Faciam id, si queo, signis palam: tu responde prius.* Amph. *Lubent.*
Bleph. *Antequam cum Taphiis a te pugna sit inita, quid mandasti mihi?*
Amph. *Parata navi clavo hæreres sedulo.*
Jup. *Ut si nostri fugam facerent, illuc me tuto reciperem.*
Am. *Item aliud, ut bene nummatum servaretur marsupium.*
Jup. *Quæ pecuniæ?* Bleph. *Tace sis tu, meum 'st quærere: scisti numerum?*
Jup. *Talenta quinquaginta Attica.* Bleph. *Hic examussim rem enarrat: & tu,*
Quot Philippei? Amph. *Duo millia.* Jup. *Oboli vero bis totidem.* Sos. *Uterque*
Rem tenet probe: intus in cramena clausum alterum esse oportuit.
Jup. *Attende sis, hac dextera (ut nosti) regem mactavi Pterelam,*
Spolia ademi, & pateram, qua ille potare solitus est, in cistella
Pertuli: dono uxori meæ dedi, quicum hodie domi lavi,
Sacrificavi, cubui. Amph. *Hei mihi, quid audio? vix apud me sum:*
Vigilans quippe dormio: vigilans somnio, vivos & sanus intereo,
Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophones nepos, imperator Thebanorum,
Et Creontis unicus Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, & summa regem virtute bellica
Illisce præfeci Cephalum, magni Deionei filium.
Jup. *Ego idem latrones hostes bello & virtute contudi,*
Electryonem perdiderant, nostræ & germanos conjugis,
Achaiam, Aetoliam, Phocidem: per freta Jonium & Aegæum, & Creticum
Vagati, vi vortebant piratica. Amph. *Di immortales, mihimet*
Non credo; ita omnia, quæ facta illic, examussim loquitur, vide
Blepharo. Bleph. *Unum superest: id si fuat, Amphitruones fitote gemini.*
Jup. *Quid dicas, novi: cicatricem in dextro musculo ex illoc vulnere*
Quod mihi impegit Pterela. Bleph. *Eam quidem.* Amph. *apposite.* Jup. *Viden'? en aspice.*

Bleph. *Detegite, aspiciam.* Jup. *Deteximus, vide.* Bleph. *Supreme Juppiter,*
Quid intueor! utrique in musculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probe, ut primum coivit cicatrix rufula,
Sublurida. Rationes jacent, judicium silet, quid agam nescio.

ACTUS IV. SCENA III.

Blepharo, Amphitruo, Juppiter.

VOs inter vos partite: ego abeo, mihi negotium est.
Neque ego unquam usquam tanta mira me vidisse censeo.
Amph. Blepharo quæso, ut advocatus mihi assis, neve abeas. *Bleph.* Vale.
Quid opus me advocato? quin utri sim advocatus nescio.
Jup. Intro ego hinc eo. Alcumena parturit. *Amph.* Perii miser!
Quid ego? quem advocati jam atque amici deserunt.
Nunquam edepol me inultus istic ludificabit, quisquis est.
Nam jam ad regem recta me ducam, resque ut facta eloquar.
Ego pol illum ulciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui perverse perturbavit familiæ mentem meæ.
Sed ubi ille'st? intro edepol abiit, credo ad uxorem meam.
Qui me Thebis alter vivit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, & ludificant, ut lubet.
Certum 'st, introrumpam in ædibus, ubi quemque hominem aspexero,
Sive ancillam, sive servom, sive uxorem, sive adulterum;
Seu patrem, sive avom videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Juppiter, neque di omnes id prohibebunt, si volent,
Quin sic faciam uti constitui: pergam in ædibus nunc jam.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Bromia, ancilla, *Amphitruo*.

Pes atque opes vitæ meæ jacent sepultæ in pectore,
Neque ulla 'st confidentia jam meo in corde quin amiserim;
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum, consequi,
Jam ut opprimar, ut enecer. me miseram! quid agam nescio.
Ita tanta mira in ædibus sunt facta. væ miseræ mihi?
Animo male 'st, aquam velim, corrupta sum atque absumpta sum.
Caput dolet, neque audio, neque oculis prospicio satis,
Nec me miserior fæmina est, neque ulla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit, nam ubi parturit, deos sibi invocat.
Strepitus, crepitus, sonitus, tonitrus: ut subito, ut propere, ut valide tonuit!
Ubi quisque institerat, concidit crepitu, ubi nescio quis maxuma
Voce exclamat sic: Alcumena, adest auxilium, ne time:
Et tibi & tuis propitius cœli cultor advenit.
Exurgite, inquit, qui terrore meo occidistis præ metu.

Ut

Ut jacui, exurgo. ardere censui ædeis, ita tum confulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena: tam ea res me horrore afficit.
Herilis prævortit metus: ocius accurro, ut sciscam quid velit:
Atque illam geminos filios pueros peperisse conspicor:
Neque nostrum quisquam sensimus quom peperit: neque prævidimus.
Sed quid hoc? quis hic est senex,
Qui ante ædeis nostras sic jacet? numnam hunc percussit Juppiter?
Credo edepol: nam proh Juppiter sepultus est, quasi sit mortuus.
Ibo & cognoscam quisquis est. Amphitruo hic quidem est herus meus.
Amphitruo. *Amph.* Perii. *Bro.* Surge. *Amph.* Interii. *Bro.* Cedo manum, *Amph.* Quis me tenet?
Bro. Tua Bromia ancilla. *Amph.* Totus timeo, ita me increpuit Juppiter,
Nec secus est, quam si ab Acherunte veniam. sed quid tu foras
Egressa es? *Bro.* Eadem nos formido timidas terrore impulit:
In ædibus, ubi tu habitas, nimia mira vidi: væ mihi
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abest. *Amph.* Agedum expedi.
Scin' me tuum esse herum Amphitruonem? *Bro.* Scio. *Amph.* Vide etiam nunc? *Bro.* Scio.
Amph. Hæc sola sanam mentem gestat meorum familiarium.
Bro. Imo omnes sani sunt profecto. *Amph.* At me uxor insanum facit
Suis fœdis factis. *Bro.* At ego faciam, tu idem aliter prædices,
Amphitruo, piam & pudicam esse tuam uxorem ut scias.
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primum Alcumena geminos peperit filios.
Amph. Ain' tu geminos? *Bro.* Geminos. *Amph.* Di me servant. *Bro.* Sine me dicere,
Ut scias tibi tuæque uxori deos esse omnes propitios.
Amph. Loquere. *Bro.* Postquam parturire hodie uxor occœpit tua,
Ibi utero exorti dolores, ut solent puerperæ:
Invocat deos immortales, ut sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto, ibi continuo contonat
Sonitu maximo, ædes primo ruere rebamur tuas.
Ædes totæ confulgebant tuæ, quasi essent aureæ.
Amph. Quæso absolvito hinc me extemplo, quando satis deluseris.
Quid fit deinde? *Bro.* Dum hæc aguntur, interea uxorem tuam
Neque gementem, neque plorantem nostrum quisquam audivimus:
Ita profecto sine dolore peperit. *Amph.* Jam istuc gaudeo,
Utut erga me est merita. *Bro.* Istæc mitte, atque hæc quæ dicam accipe.
Postquam peperit pueros, lavere jussit nos. occœpimus:
Sed puer ille quem ego lavi, ut magnus est, & multum valet!
Neque eum quisquam colligare quivit incunabulis.
Amph. Nimia mira memoras: si istæc vera sunt, divinitus
Non metuo quin meæ uxori latæ suppetiæ fient.
Bro. Magis jam faxo mira dices: postquam in cunas conditu'st,
Devolant angues jubati deorsum in impluvium duo
Maxumi: continuo extollunt ambo capita. *Amph.* Hei mihi!
Bro. Ne pave, sed angues oculis omnes circumvisere.
Postquam pueros conspicati, pergunt ad cunas citi.
Ego cunas recessim sursum vorsum trahere & ducere,
Metuens pueris, mihi formidans: tantoque angues actius
Persequi: postquam conspexit angues ille alter puer,
Citus e cunis exilit, facit recta in angueis impetum:
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.
Amph. Mira memoras: nimis formidolosum facinus prædicas.
Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porro loquere. *Bro.* Puer ambo angues enecat.
Dum hæc aguntur, voce clara exclamat uxorem tuam.
Amph. Quis homo? *Bro.* Summus imperator divom atque hominum Juppiter.
Is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubilibus,
Eumque filium suum esse qui illos angues vicerit:
Alterum esse tuum dixit puerum. *Amph.* Pol me haud pœnitet,
Scilicet boni dimidium mihi dividere cum Jove.
Abi domum, jube vasa pura actutum adornari mihi,
Ut Jovis supremi multis hostiis pacem expetam.
Ego Tiresiam conjectorem advocabo, & consulam
Quid faciendum censeat: simul hanc rem, ut facta est, eloquar.
Sed quid hoc? quam valide tonuit? di obsecro vostram fidem!

ACTUS V. SCENA II.

Juppiter.

BOno animo es, assum auxilio, Amphitruo, tibi & tuis:
Nihil est quod timeas; hariolos, haruspices
Mitte omneis: quæ futura & quæ facta, eloquar:
Multo adeo melius, quam illi, quom sim Juppiter.
Primum omnium Alcumenæ usuram corporis
Cepi, & concubitu gravidam feci filio.
Tu gravidam item fecisti, quom in exercitum
Profectus: uno partu duos peperit simul.
Eorum alter, nostro qui est susceptus semine,
Suis factis se immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena uxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio vorteres.
Mea vi subacta est facere: ego in cœlum migro.

ACTUS V. SCENA III.

Amphitruo.

FAciam ita ut jubes, & te oro promissa ut serves tua.
Ibo ad uxorem intro, missum facio Tiresiam senem.
Nunc spectatores Jovis summi caussa clare plaudite.

FINIS AMPHITRUONIS.

ASI.

ASINARIA.

Dramatis Perſonæ.

LIBANUS *ſervus.*
DEMÆNETUS *ſenex.*
ARGYRIPPUS *adoleſcens.*
CLEÆRETA *lena.*
LEONIDA *ſervus.*
PHILENIUM *meretrix.*
DIABOLUS *adoleſcens.*
PARASITUS.
ARTEMONA *uxor.*
MERCATOR.
GREX.

ARGUMENTUM.

AManti argento filio auxiliarier
Sub imperio vivens volt ſenex uxorio.
Itaque ob aſinos relatum pretium Saureæ
Numerarier juſſit ſervolo Leonidæ.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Rivinus amens ob præreptam mulierem:
Is rem omnem uxori per Paraſitum nunciat.
Accurrit uxor, ac virum e luſtris rapit.

PROLOGUS.

HOc agite ſultis ſpectatores nunc jam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vortat bene,
Gregique huic & dominis, atque conductoribus.
Face jam tu præco nunc omnem auritum poplum.
Age nunc reſide: cave modo ne gratiis.
Nunc, quid proceſſerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam, ut ſcitetis nomen hujus fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, ſane breve 'ſt.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam: Huic nomen Græce eſt Onagos Fabulæ.
Demophilus ſcripſit, MARCUS vortit barbare,
ASINARIAM volt eſſe, ſi per vos licet.
Ineſt lepos, luduſque in hac Comœdia.
Ridicula res eſt, date benigne operam mihi,
Ut vos item alias, pariter nunc Mars adjuvet.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Libanus ſervus, *Demænetus* ſenex.

SIcut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ, ſoſpitem & ſuperſtitem:
Ita te obteſtor, tum per ſenectutem tuam,
Perque illam quam tu metuis uxorem tuam:
Si quid med erga tu hodie falſum dixeris,
Ut tibi ſuperſtes uxor ætatem ſiet:
Atque illa viva vivos ut peſtem oppetas.
Dem. Per Deum Fidium quæris; jurato mihi
Video neceſſe eſſe eloqui quicquid roges,
Ita me obſtinate aggreſſus, ut non audeam
Profecto, percunctanti quin promam omnia.
Proinde actutum iſtud quid ſit, quod ſcire expetis,
Eloquere: ut ipſe ſcibo, te faciam ut ſcias.
Lib. Dic obſecro hercle ſerio, quod te rogem.
Cave mihi mendacii quicquam. *Dem.* Quin tu ergo rogas?
Lib. Num me illuc ducis ubi lapis lapidem terit?
Dem. Quid iſtuc eſt? aut ubi eſt iſtuc terrarum loci?
Lib. Ubi flent nequam homines, qui polentam pranſitant.
Dem. Quid iſtuc ſit, aut ubi iſtuc ſit, nequeo noſcere,
Ubi flent nequam homines, qui polentam pranſitant.
Lib. Apud fuſtitudinas ferricrepinas inſulas,
Ubi vivos homines mortui incurſant boves.
Dem. Modo pol percepi, Libane, quid iſtuc ſit loci,
Ubi fit polenta, te fortaſſe dicere. *Lib.* Ah!
Neque hercle ego iſtuc dico, nec dictum volo.
Teque obſecro hercle, ut quæ locutus deſpuas.
Dem. Fiat, geratur mos tibi. *Lib.* Age age uſque excrea.
Dem. Etiamne? *Lib.* Quæſo hercle uſque ex penitis faucibus.
Dem. Etiam? *Lib.* Amplius. *Dem.* Nam quouſque? *Lib.* Uſque ad mortem volo.
Dem. Cave ſis malam rem. *Lib.* Uxoris dico, non tuam.
Dem. Dono te ob iſtue dictum, ut expers ſis metu.
Lib. Di tibi dent quæcunque optes. *Dem.* Redde operam mihi.
Cur hoc ego ex te quæram? aut cur miniter tibi,
Propterea quod me non ſcientem feceris?
Aut cur poſtremo filio ſuccenſeam,
Patres ut faciunt cæteri? *Lib.* Quid iſtuc novi eſt?
Dem. Equidem ſcio jam filius quod amet meus
Iſtanc meretricem e proximo Philenium.
Eſtne hoc ut dico Libane? *Lib.* Rectam inſtas viam.
Ea res eſt. ſed eum morbus invaſit gravis.
Dem. Quid morbi eſt? *Lib.* Quia non ſuppetunt dictis data.
Dem. Tune es adjutor nunc amanti filio?
Lib. Sum vero, & alter noſter eſt Leonida.
Dem. Bene hercle facitis, & a me initis gratiam.
Verum meam uxorem Libane neſcis qualis ſit?
Lib. Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.
Dem. Fateor eam eſſe importunam atque incommodam.
Lib. Poſterius iſtuc dicis, quam credo tibi.
Dem. Omnes parentes, Libane, liberis ſuis,
Qui mihi auſcultabunt, facient obſequelam jam:
Quippe qui mage amico utantur gnato & benevolo,
Atque ego me id facere ſtudeo, volo amari a meis,
Volo me patris mei ſimilem, qui cauſſa mea
Nauclerio ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi.
Eos me decretum eſt perſequi mores patris.
Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Uti ſibi amanti facerem argenti copiam:
Et id ego percupio obſequi gnato meo.
Volo amori obſecutum illius, volo amet me patrem,
Quanquam illum mater arcte contenteque habet,
Patres ut conſueverunt: ego mitto omnia hæc.
Præſertim quom is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem ejus ingenio decet:
Quom me adiit, ut pudentem gnatum æquom eſt, patrem;
Cupio eſſe amicæ quod det argentum ſuæ.
Lib. Demiror quid ſit, & quo evadat, ſum in metu.
Dem, Equidem ſcio jam filius quod amet meus.
Lib. Cupis id, quod cupere te nequicquam intelligo;
Dotalem ſervom Sauream uxor tua
Adduxit, cui plus in manu ſit quam tibi.
Dem. ARGENTUM accepi, dote imperium vendidi.
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti jam uſu 'ſt filio argenti minis.
Face id ut paratum jam ſit. *Lib.* Unde gentium?
Dem. Me defraudato. *Lib.* Maxumas nugas agis.
Nudo detrahere veſtimenta me jubes.

Defru-

Defrudem te ego? age ſis tu ſine pennis vola.
Tene ego defrudem, cui ipſi nihil eſt in manu?
Niſi quid tu potro uxorem defraudaveris.
Dem. Qua me, qua uxnrem, qua tu ſervom Sauream
Potes, circumduce, aufer. promitto tibi
Non offuturum, ſi id hodie effeceris.
Lib. Jubeas una opera me piſcari in aete,
Venari autem rete jaculn in medio mari.
Dem. Tibi optionem ſumitn Leonidam,
Fabricare quidvis, quidvis comminiſcere.
Perficito argentum hodie ut habeat filius,
Amicæ quod det. *Lib.* Quid ais tu Demænete?
Quid ſi forte in inſidias deveneto?
Tu redimes me, ſi me hoſtes interceperint?
Dem. Redimam. *Lib.* Tum tu igitur aliud cura quid Lnbet.
Dem. Ego eo ad forum, niſi quid vis. *Lib.* i. etiamne ambulas?
Dem. Atque audin' etiam? *Lib.* Ecce. *Dem.* Si quid te volam, ubi eris?
Lib. Ubicunque libitum fuerit animo meo.
Profecto nemo eſt, quem jam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere poſſit: cum mihi tua
Oratione omnem animum oſtendiſti tuum.
Quin te quoque ipſum facio haud magni, ſi hoc patro.
Pergam qun occœpi, atque ibi conſilia exordiar.
Dem. Audin' tu? apud Atchibulum ego ero argentarium.
Lib. Nempe in foro? *Dem.* Ibi, ſi quid opus fuerit. *Lib.* Meminero.
Dem. Non eſſe ſervos pejor hoc quiſquam poteſt.
Nec magis verſutus, nec quo ab caveas ægrius.
Eidem homini, ſi quid recte curatum velis,
Mandes. moriri ſeſe miſere mavnlet,
Quam non perfectum reddat quod promiſerit.
Nam ego illud argentum tam paratum filin
Scin eſſe, quam me hunc ſcipinnem contui.
Sed quid ego ceſſo ire ad forum, quod incœperam?
Ibo, atque ibi manebo apud argentarinm.

ACTUS I. SCENA II.

Argyrippus adoleſcens.

SIccine hoc fit? foras ædibus me ejici?
Promerenti optume hoccine pretii redditur?
Bene merenti mala es, male merenti bona es.
At malo cum tuo: nam jam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, veſtraque ibi nomina
Faxo erunt: capitis te perdam ego & filiam,
Perlecebræ, pernicies, adoleſcentum exitium.
Nam mare haud eſt mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari tepperi, hic elavi bonis.
Ingrata atque irrita eſſe omnia intellego
Quæ dedi, & quod benefeci: at poſthac tibi,
Male quod potero facere, faciam, meritoque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem unde orta es, ad egeſtatis terminos.
Egn edepol te faciam, ut quæ ſis nunc, & quæ fueris, ſcias.
Quæ priuſquam iſtam adii, atque amans ego animum meum iſti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia * *
Atque ea ſi etant, magnas habebas omnibus dis gratias:
Eadem nunc, quom eſt melius, me, cujus opera eſt, ignoras, mala.
Reddam ego te ex fera fame manſuetem, me ſpecta modo.

Nam iſti quod ſuccenſeam ipſi, nihil eſt: nihil quicquam meret.
Tuo facit juſſu; tuo imperio paret: mater tu, eadem hera es.
Te ego ulciſcar, te ego ut digna es, perdam, atque ut de me meres.
At ſceleſta viden' ut ne id quidem me dignum eſſe exiſtumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuique irato ſupplicet?
Atque eccam illecebra exit. tandem opinor hic ante oſtium
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum eſt mihi.

ACTUS I. SCENA III.

Lena Cleæreta. *Argyrippus* adoleſcens.

UNumquodque iſtorum verbum nummis Philippeis aureis
Non poteſt auferre hinc a me, ſi quis emptor venerit.
Nec recte quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum metum 'ſt.
Fixus hic apud nos eſt animus tuus clavo Cupidinis.
Remigio veloque quantum poteris, feſtina & ſuge.
Quam magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert.
Arg. Ego pol iſtum portitorem privabo portorio.
Ego te dehinc, ut merita es de me, & mea re, tractare exſequar:
Quom tu me ut meritus ſum, non tractas, quæ ejicis domo.
Le. Magis iſtuc percipimus lingua dici, quam factis fore.
Arg. Solus ſolitudine ego ted atque ab egeſtate abſtuli:
Solus ſi ductem, referre gratiam nunquam potes.
Le. Solus dnctato, ſi ſemper ſolus quæ poſcam dabis:
Semper tibi promiſſum habeto hac lege, dum ſuperes datis.
Arg. Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.
Modn quod accepiſti, haud multo aliquid poſt quod poſcas, paras.
Le. Quid modi 'ſt? ductando, amando, nunquamne expleri potes?
Modo remiſiſti, continuo jam ut remittam ad te rogas.
Arg. Dedi equidem, quod mecum egiſti. *Le.* Et tibi ego miſi mulierem.
Par pari datum hoſtimentu 'ſt, opera pro pecunia.
Arg. Male agis mecum. *Le.* Quid me accuſas, ſi facio officium meum?
Nam NEQUE uſquam fictum, neque pictum, neque ſcriptum in poematis.
Ubi lena bene agat cum quiquam amante, quæ frugi eſſe volt.
Arg. Mihi quidem te parcere æquum eſt tandem, ut tibi durem din.
Le. Non tu ſcis, quæ amanti parcet, eadem ſibi parcet parum.
Quaſi piſcis, itidem eſt amator lenæ, nequam eſt niſi recens.
Is habet ſuccum, is ſuavitatem: eum quovis pacto condias;
Vel patinarium vel aſſum: verſes quo pacto lubet.
Is dare vnlt, is ſe aliquid poſci. nam ubi de pleno promitur,

Neque ille scit quid det, quid damni faciat, illi rei studet:
Volt placere sese amicæ, volt mihi, volt pedissequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis: & quoque catulo meo
Subblanditur novus amator, se ut quom videat, gaudeat.
Vera dico. AD SUUM quemque hominem quæstum esse æquum est callidum.

Arg. Perdidici isthæc esse vera damno cum magno meo.

Le. Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:
Nunc quia nihil habes, maledictis te eam ductare postulas.

Arg. Non meum est. *Le.* Nec meum quidem edepol, ad te ut mittam gratiis.
Verum ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui:
Quia nobis lucro fuisti potius, quam decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris caussa gratiis dono dabo.

Arg. Quid, si non est? *Le.* Tibi non esse credam illa? alio ibit tamen.

Arg. Ubi illæc quæ dedi anté? *Le.* Abusa. nam si ea durarent mihi,
Mulier mitteretur ad te: nunquam quicquam poscerem.
Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæque volumus uti, Græca mercamur fide.
Quom a pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem: eadem nos disciplina utimur.
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, nihili cocio est: scis cujus? non dico amplius.

Arg. Aliam nunc mihi orationem despoliato prædicas:
Longe aliam præbes, inquam, nunc atque olim quom dabam:
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blande ac benedice:
Tum mihi ædes quoque arridebant, cum ad te veniebam, tuæ.
Me unice unum ex omnibus te atque illam amare, ajebas mihi.
Ubi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo
Usque eratis: meo de studio studia erant vestra omnia.
Usque adhærebatis: quod ego jusseram, quod volueram
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de industria
Fugiebatis, neque conari id facere audiebatis prius.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni, pessumæ.

Le. Non tu scis? hic noster quæstus aucupii simillimu'st.
Auceps quando concinnavit aream, offundit cibum:
Aves assuescunt. NECESSE est facere sumtum, qui quærit lucrum.
Sæpe edunt: semel si sunt captæ, rem solvunt aucupi.
Itidem hic apud nos. ædis nobis area est, auceps sum ego,
Esca est meretrix, lectus illix est, amatores aves:
Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,
Osculando, oratione vinnula, venustula.
Si papillam pertractavit, haud id est ab re aucupis.
Suavium si sumpsit, sumere eum licet sine retibus.
Hæccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tam din?

Arg. Tua ista culpa est, quæ discipulum semidoctum abs te amoves.

Le. Remeato audacter, mercedem si eris nactus: nunc abi.

Arg. Mane, mane. audi: dic quid me æquom censes pro illa tibi dare,
Annum hunc ne cum quiquam alio sit? *Le.* Tene? viginti minas.
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.

Arg. At ego, est etiam, priusquam abis, quod volo loqui. *Le.* Dic quod lubet.

Arg. Non omnino jam perii: est reliquom quo peream magis.
Habeo, unde istuc tibi quod poscis dem: sed in leges meas
Dabo, ut scire possis perpetuum annum hunc mihi uti serviat.
Nec quenquam interea alium admittat prorsus, quam me, ad se virum.

Le. Quin si tu voles, domi servi qui sunt, castrabo viros.
Postremo ut voles nos esse, syngrapham facito afferas.
Ut voles, ut tibi lubebit, nobis legem imponito:
Modo tecum una argentum afferto, facile patiar cætera.
Portitorum simillimæ sunt januæ lenoniæ:
Si afers, tum patent: si non est quod des, ædes non patent.

Arg. Interii, si non invenio ego illas viginti minas.
Et profecto, nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia:
Supplicabo, exobsecrabo, ut quemque amicum videro:
Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.
Nam si mutuas non potero, certum est sumam fœnore.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Libanus servus.

Ercle vero Libane nunc te meliu'st expergiscier,
Atque argento comparando fingere fallaciam.
Jam diu est factum quom discesti ab hero, atque abiisti ad forum,
Igitur inveniundo argento ut fingeres fallaciam.
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem rejice, & segnitiem amove;
Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum.
Serva herum: cave tu idem faxis, alii quod servi solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Unde sumam? quem intervortam? quo hanc celocem conferam?
Impetritum, inauguratum 'st, quovis admittunt aves.
Picus & cornix est ab læva, corvos porro ab dextera.
Consuadent. certum hercle est vostram consequi sententiam.
Sed quid hoc, quod picus ulmum tundit? non temerarium 'st:
Certe hercle ego quantum ex augurio auspicii intellego,
Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quod illic obscœvavit meæ falsæ fallaciæ.

ACTUS II. SCENA II.

Leonida, Libanus, servi.

Ubi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Uti ego illos lubentiores faciam, quam Lubentia 'st?
Maxumam prædam & triumphum eis adfero adventu meo. Quan-

Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent:
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
Lib. Illic homo ædeis compilavit, more si fecit suo.
Væ illi qui tam indiligenter observavit januam.
Leon. Ætatem velim servire, Libanum ut conveniam modo.
Lib. Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocius.
Leon. Etiam de tergo ducentas plagas prægnanteis dabo.
Lib. Largitur peculium, omnem in tergo thesaurum gerit.
Leon. Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,
Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.
Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quæ obvenit, studet,
Maxumas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille una mecum pariet, gnatoque & patri:
Adeo ut ætatem ambo ambobus nobis sint obnoxii,
Nostro devincti beneficio. *Lib.* Vinctos nescio quos ait.
Non placet. metuo in commune ne quam fraudem frausus sit.
Leon. Perii ego oppido, nisi Libanum invenio, jam ubi ubi est gentium.
Lib. Illic homo socium ad malam rem quærit, quem adjungat sibi.
Non placet. pro monstro exemplum est, quando qui sudat tremit.
Leon. Sed quid ego hic properans concesso pedibus, lingua largior?
Quin ego hanc jubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
Lib. Heu edepol hominem infelicem, qui patronam comprimat.
Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo pejerat.
Leon. Approperabo, ne post tempus prædæ præsidium parem.
Lib. Quæ illæc præda est? ibo advorsum atque electabo quicquid est.
Jubeo te salvere voce summa, quoad vires valent.
Leon. Gymnasium flagri, salveto. *Lib.* Quid agis, custos carceris?
Leon. O catenarum colone. *Lib.* O virgarum lascivia.
Leon. Quot pondo ted esse censes nudum? *Lib.* Non edepol scio.
Leon. Scibam ego te nescire: at pol ego qui te expendi scio.
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
Lib. Quo argumento istuc? *Leon.* Ego dicam, quo argumento & quo modo.
Ad pedes quando alligatum est æquom centupondium,
Ubi manus manicæ complexæ sunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependis, nec propendis, quin malus nequamque sis.
Lib. Væ tibi. *Leon.* Hoc testamento servitus legat tibi.
Lib. Verbis velitationem fieri compendio volo.
Quid istuc negotii est? *Leon.* Certum est credere? *Lib.* Audacter licet.
Leon. Sis amanti subvenire familiari filio,
Tantum adest boni improviso, verum commixtum malo.
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane, nunc audacia usus est nobis inventa & dolis.
Tantum facinus inveni modo ego, ut nos dicamur duo
Omnium dignissimi esse, quo cruciatus confluant.
Lib. Ergo mirabar, quod dudum scapulæ gestibant mihi
Hariolari quæ occœperunt sibi esse in mundo malum.
Quicquid est eloquere. *Leon.* Magna est præda cum magno malo.
Lib. Siquidem omnes conjurati cruciamenta conferant,
Habeo opinor familiarem tergum, ne quæram foris.
Leon. Si istam firmitudinem obtines animi, salvi sumus.
Lib. Quin si tergo res solvenda est, rapere cupio publicum.
Pernegabo atque obdurabo, perjurabo denique.
Leon. Hem ISTA VIRTUS est, quando usu'st, qui malum fert fortiter.
Fortiter malum qui patitur, idem post patitur bonum.
Lib. Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.
Leon. Placide ergo unumquidque derogita, ut acquiescam. non vides
Me ex cursura anhelitum etiam ducere? *Lib.* Age, age, mansero
Tuo arbitratu, vel adeo usque dum peris. *Leon.* Ubinam est herus?
Lib. Major apud forum'st, minor hic est intus. *Leon.* jam satis est mihi.
Lib. Tum tu igitur es dives factus? *Leon.* Mitte ridicularia.
Lib. Mitto. istud quod affers aures exspectant meæ.
Leon. Animum advorte, ut æque mecum hæc scias. *Lib.* Taceo. *Leon.* Beas.
Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pelleo
Nostrum vendere atriensem? *Lib.* Memini. quid tum postea?
Leon. Hem ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureæ
Pro asinis. adolescens venit modo, qui id argentum attulit.
Lib. Ubi is homo'st? *Leon.* Jam devorandum censes, si conspexeris.
Lib. Ita enimvero. sed tamen tu nempe eos asinos prædicas
Vetulos, claudos, quibus subtritæ ad femina jam erant ungulæ.
Leon. Ipsos, qui tibi subvectabant rure huc virgas ulmeas.
Lib. Teneo: atque iidem te hinc vexerunt vinctum rus. *Leon.* Memor es probe.
Verum in tonstrina ut sedebam, me infit percontarier:
Ecquem filium Stratonis noverim Demænetum?
Dico me novisse extemplo, & me ejus servom prædico
Esse, & ædeis demonstravi nostras. *Lib.* Quid tum postea?
Leon. Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saureæ,
Viginti minas. sed eum sese non novisse hominem qui siet:
Ipsum vero se novisse callide Demænetum:
Quoniam ille elocutus hæc sit. *Lib.* Quid tum? *Leon.* Ausculta ergo, scies.
Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico med esse atriensem, sic hoc respondit mihi:
Ego pol Sauream non novi, neque qua facie sit scio:
Te non æquom mi est succensere. si herum vis Demænetum,
Quem ego novi, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi præsto fore.
Ille in balneas iturus est, inde huc veniet postea.
Quid nunc consilii captandum censes? dic. *Lib.* Hem istuc ago,
Quomodo argentum intervortam, & adventorem, & Sauream.
Jam hoc opus est exasciatum. nam si ille argentum prius

Hoſpes huc adfert, continuo nos ambo excluſi ſumus.
Nam me hodie ſenex ſeduxit ſolum, ſeorſum ab ædibus,
Mihi, tibique interminatu'ſt nos futuros ulmeos,
Niſi hodie Argyrippo viginti eſſent argenti minæ.
Juſſit vel nos atrienſem, vel nos uxorem ſuam
Defraudare: dixit operam ſeſe promiſſam dare.
Nunc tu abi ad forum adque herum, & narra, hæc ut acturi ſumus:
Te ex Leonida futurum eſſe atrienſem Sauream,
Dum argentum afferat Mercator pro aſinis. *Leon.* Faciam uti jubes.
Lib. Ego illum interea hic oblectabo, prius ſi forte advenerit.
Leon. Quid ais? *Lib.* Quid vis? *Leon.* Pugno malam ſi tibi percuſſero,
Mox cum Sauream imitabor, caveto ne ſuccenſeas.
Lib. Hercle vero tu cavebis, ne me attingas. ſi me tangis,
Næ hodie malo cum auſpicio nomen commutaveris.
Leon. Quæſo æquo animo patitor. *Lib.* Patitor tu item, cum ego te referiam.
Leon. Dico ut uſus fieri. *Lib.* Dico hercle ego quoque ut facturus ſum.
Leon. Ne nega. *Lib.* Quin promitto inquam hoſtire contra, ut merueris.
Leon. Ego abeo; tu jam ſcio patiere. ſed quis hic eſt? is eſt,
Ille eſt ipſus. jam ego recurro huc. tu hunc interea hic tene.
Volo ſeni narrare. *Lib.* Quin tu officium facis ergo, ac fugis?

ACTUS II. SCENA III.

Mercator, Libanus.

UT demonſtratæ ſunt mihi, illaſce ædeis eſſe oportet,
Demænetus ubi dicitur habitare. I puere, pulta,
Atque atrienſem Sauream, ſi eſt intus, evocato huc.
Lib. Quis noſtras ſic frangit fores? ohe, inquam, ſi quid audis.
Mer. Nemo etiam tetigit: ſanusne es tu? *Lib.* At cenſebam attigiſſe,
Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores conſervas meas
A te verberarier: ſane ego ſum amicus noſtris ædibus.
Mer. Pol haud periculum eſt, cardines ne foribus effringantur,
Si iſtoc exemplo tu omnibus qui quærunt reſpondebis.
Lib. Ita hæc morata eſt janua: extemplo janitorem
Clamat, procul ſi quem videt ire ad ſeſe calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? *Mer.* Demænetum volebam.
Lib. Si ſit domi, dicam tibi. *Mer.* Quid? ejus atrienſis?
Lib. Nihilo magis intus eſt. *Mer.* Ubi eſt? *Lib.* Ad tonſorem ire dixit.
Mer. Quom veniſſet, poſt non rediit? *Lib.* Non edepol, quid volebas?
Mer. Argenti viginti minas, ſi adeſſet, accepiſſet.
Lib. Qui pro iſtuc? *Mer.* Aſinos vendidit Pellæo mercatori
Mercatu. *Lib.* Scio; tu id nunc refers. jam hic credo eum affuturum.
Mer. Qua facie veſter Saurea eſt? ſi is eſt, jam ſcire potero.
Lib. Macilentis malis, rufulus, aliquantum ventrioſus,
Truculentis oculis, triſti fronte, commoda ſtatura.
Mer. Non potuit pictor rectius deſcribere ejus formam.
Atque hercle ipſum adeo contuor: quaſſanti capite incedit.
Lib. Quiſque obviam huic hic occeſſerit irato, vapulabit.
Siquidem hercle Æacidinis minis animiſque expletus incedit,
Si me iratus tetigerit, iratus vapulabit.

ACTUS II. SCENA IV.

Leonida, Mercator, Libanus.

QUid hoc eſt negotii? neminem meum dictum magnifacere.
Libanum in tonſtrinam ut juſſeram venire, is nullus venit.
Næ ille edepol tergo & cruribus conſuluit haud decore.
Mer. Nimis imperioſus eſt. *Lib.* Væ mihi hodie. *Leon.* Salvere juſſi
Libanum libertum. jam manu emiſſus? *Lib.* Obſecro te.
Leon. Næ tu hercle cum magno malo mihi obviam occeſſiſti.
Cur non veniſti, ut juſſeram, in tonſtrinam? *Lib.* Hic me moratu'ſt.
Leon. Siquidem hercle nunc ſummum Jovem te dicas detinuiſſe,
Atque is precator aſſiet, malam rem effugies nunquam.
Tu verbero, imperium meum contempſiſti? *Lib.* Perii hoſpes.
Mer. Quæſo hercle noli, Saurea, mea cauſſa hunc verberare.
Leon. Utinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit! *Mer.* Quieſce quæſo.
Leon. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Abſcede, & ſine me hunc perdere, qui ſemper me incendit ira.
Cui nunquam unam rem me licet ſemel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque ogganniam.
itaque jam hercle
Clamore ac ſtomacho non queo labori ſuppeditare.
Juſſin' ſceleſte, ab janua hoc ſtercus hinc auferri?
Juſſin' columnis dejicier operas aranearum?
Juſſin' in ſplendorem dari bullas has foribus noſtris?
Nihil eſt: tanquam ſi claudus ſim, cum fuſti eſt ambulandum.
Quia triduum hoc unum modo foro operam aſſiduam dedi,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus. hic vos
Dormitis interea domi: atque herus in hara, haud ædibus habitat.
Hem ergo hoc tibi. *Lib.* Hoſpes te obſecro, defende. *Mer.* Saurea, oro,
Mea cauſſa ut mittas. *Leon.* Eho, ecquis pro vectura olivâ
Reſolvit? *Lib.* Reſolvit. *Leon.* Cui datum eſt? *Lib.* Sticho vicario ipſi
Tuo. *Leon.* Vah! delenire apparas. ſcio mihi vicarium eſſe,
Neque eo eſſe ſervom in ædibus heri, qui ſit pluris, quam ille ſit.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exaerambo,
Jam pro iis ſatisfecit Sticho? *Lib.* Feciſſe ſatis opinor:
Nam vidi huc ipſum adducere trapezitam Exaerambum.
Leon. Sic dedero. prius quæ credidi, vix anno poſt exegi.
Nunc ſatagit: adducit domum etiam ultro, & ſcribit nummos.
Dromo mercedem rettulit? *Lib.* Dimidio minus opinor.
Leon. Quid reliquom? *Lib.* Ajebat reddere quam extemplo ſibi redditum eſſet:
Nam retineri, ut quod ſit operis efficeret locatum.
Leon.

Leon. Scyphos quos utendos dedi Philodamo, rettulitne?
Lib. Noo etiam. *Leon.* Hem, non? si velis, da, commoda homini amico.
Mer. Perii hercle. jam hic me abegerit suo odio. *Lib.* Heu jam satis tu.
Audin' quæ loquitur? *Leon.* Audio, & qniesco. *Mer.* Tandem opinor
Conticuit: oonc adeam optumum est, prinsquam incipit tinnire.
Quam mox mihi operam das? *Leon.* Ehem, optume: qoamdudum tu advenisti?
Non hercle te provideram. quæso ne vitio vortas;
Ita iracundia obstitit oculis. *Mer.* Non mirum factum est,
Sed si domi est, Demænetum volebam. *Leon.* Negat esse intus.
Verum istuc argentum tamen mihi si vis denomerare,
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.
Mer. Sic potius, ut Demæneto tibi hero præsente reddam.
Lib. Herus istunc novit, atque herum hic. *Mer.* Hero huic præseote reddam.
Lib. Da modo meo periculo: rem salvam ego exhibebo:
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat, cui omoium rerum ipsus semper credit.
Leon. Non magni pendo ne duit: si oon vult, sic sine astet.
Lib. Da, inquam. vah formido miser, ne hic me tibi arbitretur
Suasisse, sibi ne crederes. da quæso, ac ne formida.
Salvom hercle erit. *Mer.* Credam fore, dum qoidem ipse in mano habeo.
Peregrinus ego sum, Sauream non novi. *Lib.* At noſce sane.
Mer. Sit, non sit; non edepol scio. si is est, eum esse oportet.
Ego certe me incerto scio hoc daturum nemini homini.
Leon. Hercle istum di omnes perduint: verbo cave supplicassis.
Fetox est, vigioti minas meas tractare sese.
Nemo accipit, anfer te domum, abscede hinc, molestus ne sis.
Mer. Nioiis iracunde. NON DECET superbum esse homioem servom.
Lib. Malo hercle jam magno tuo nonc isti nec recte dicis:
Impure, nihili, non vides irasci? *Leon.* perge porro.
Lib. Flagitium homiois, da obsecro argentum huic, ne male loquatur.
Mer. Malum hercle vobis quæritis. *Leon.* Crura hercle diffringentur.
Age impudice, ni istum impudicum percies. *Lib.* Perii hercle.
Scelesle, non audes mihi scelesto subvenire?
Leon. Pergin' precari pessumo? *Mer.* Quæ res? tun' libero homini
Male servos loquere? *Leon.* vapula. *Mer.* Id qnidem tibi hercle fiet,
Ut vapnles, Demænetum simolac conspexero hodie.
In jus voco te. *Leon.* Noo eo. *Mer.* Non is? memeoto, *Leon.* Memioi.
Mer. Dabitur pol suppliciom mihi de tergo vestro. *Leon.* Væ te.
Tibi quidem supplicium carnnfex de nobis detur?
Mer. Atque etiam pro vestris dictis maledictis pœnæ pendentur mihi hodie.
Leon. Quid, verbero? ain'? tu furcifer herum nosmet fugitare censes?
I nunc jam ad herum, quo vacas jamdudum, quo volebas.
Mer. Nunc demnm tamen nunquam hinc feres argenti nummom, nisi me
Dare jusserit Demænetus. *Leon.* Ita facito, age ambula ergo.
Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatnr?
Tam ego homo sum, quam tu. *Mer.* Scilicet ita res est. *Leon.* Seqoere hac ergo.
Præfiscioe hoc nunc dixerim: nemo etiam me accusavit
Merito meo, neque me Athenis est alter hodie qnisquam,
Cui credi recte æque putent. *Mer.* Fortassis! sed tamen me
Nunquam hodie induces, ut tibi credam hoc argentum ignoto.
LUPUS est homo homini, non homo, quom qualis sit non novit.
Leon. Jam ounc secunda mihi facis. scibam huic te capitulo hodie
Facturum satis pro injuria. quanquam ego sum sordidatus,
Frugi tamen sum, nec potest pecolium enumerari.
Mer. Fortasse! *Leon.* etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator
Dives, absente hero solus mihi taleotum argenti
Soli annumeravit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.
Mer. Fortasse! *Leon.* Atque etiam tu quoque ipse si esses percunctatus
Me ex aliis, scio pol crederes nunc quod fers. *Mer.* Haud negassim.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Clæreta lena, *Philenium* meretrix.

NEQUON' ego te interdictis facere mansuetam meis?
An ita tu es animata, ut qui expers matris imperii sies?
Phil. Ubi piem Pietatem, si isto more morata tibi
Postulem placere, mater, mihi quo pacto præcipis?
Cle. An decorum est adversari meis te præceptis? *Phil.* Quid est?
Cle. Hoccine est pietatem colere, matris imperium miouere?
Phil. Neque quæ recte faciunt culpo, neque quæ delioquuot amo.
Cle. Satis dicacola es amatrix. *Phil.* Mater, is quæstu 'st mihi:
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.
Cle. Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.
Phil. Neqne edepol te accuso, neque me id facere fas existumo.
Verum ego meas queror fortunas, quom illo quem amo prohibeor.
Cle. Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.
Phil. Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.
Ad loquendum, atque ad tacendum tute habeas portitculum.
Quin pol si reposui remum sola ego in casteria
Ubi quiesco, omnis familiæ caossa consistit tibi.
Cle. Quid ais tu, quam ego onam vidi mulierem audacissimam?
Quoties te vetui Argyrippum filiom Demæneti
Compellare aut contrectare, colloquive aut contui?
Qudi

Quid dedit? quid deportari jussit ad nos? an tu tibi
Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?
Ultro amas, ultro expetessis, ultro ad te arcessi jubes,
Illos qui dant, eos derides: qui deludunt, deperis.
An te id exspectare oportet, si quis promittat tibi
Te facturum divitem, si moriatur mater sua?
Ecastor nobis periculum magnum & familiæ portenditur.
Dum ejus exspectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeo nisi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecastor hinc trudetur largus lacrumarum foras.
Hic dies summu'st apud me inopiæ excusatiu.
Phil. Patiar, si cibo carere me jubeas, mater mea.
Cle. Non veto ted amare, qui dant qua amentur gratia.
Phil. Quid si hic animus occupatu'st, mater, quid faciam? muue. *Cle.* Hem.
Meum caput contemples, si quidem ex re consultas tua.
Phil. Etiam opilio, qui pascit, mater, alienas oves,
Aliquando habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine me amare unum Argyrippum animi caussa quem volo.
Cle. Intro abi; nam te quidem edepol nihil est impudentius.
Phil. Audientem dicto, mater, produxisti filiam.

ACTUS III. SCENA II.

Leonida, Libanus: servi duo.

PErfidiæ laudes gratiasque habemus merito magnas,
Quom nostris sycophantiis, dolis, astutiisque,
Scapularum confidentia, virtute ulmurum freti;
Qui advorsum stimulos, laminas, crucesque, compedesque,
Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, bojas,
Tortoresque acerrimos, gnarosque nostri tergi,
Qui sæpe ante in nostras scapulas cicatrices indiderunt,
Eas nunc legiones, copias, exercitusque eorum,
Vi pugnando perjuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute hujus collegæ, meaque comitate
Factum est. *Lib.* Qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?
Leon. Edepol virtutes qui tuas nunc possit collaudare,
Sicut ego possim, quæ domi duellique male fecisti?
Næ illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa possint.
Ubi fidentem fraudaveris, ubi hero infidelis fueris,
Ubi verbis conceptis sciens libenter perjuraris,
Ubi parietes perfoderis, in furto ubi sis prehensus,
Ubi sæpe caussam dixeris pendens adversus octo
Astutos, audaces viros, valentes virgatores.
Lib. Fateor profecto ut prædicas, Leonida, esse vera.
Verum edepol næ etiam tua quoque malefacta iterari multa
Et vera possunt. ubi sciens fideli infidus fueris:
Ubi prehensus in furtu sies, & manifesto verberatus.
Ubi perjuraris, ubi sacro manus sis admolitus.
Ubi heris damno, molestiæ, & dedecori sæpe fueris.
Ubi creditum tibi quod sit, tibi datum esse pernegaris.
Ubi amicæ quam amico tuo fueris magis fidelis,
Ubi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores ulmeis affectos lentis virgis.
Num male relata est gratia? ut collegam collaudavi!
Leon. Ut meque teque maxume atque ingenio nostro decuit.
Lib. Jam omitte ista, atque hoc quod rogo responde. *Leon.* Rogita quod vis.
Argenti viginti minas habesne? *Leon.* Ariolare.
Edepol senem Demænetum lepidum fuisse nobis.
Ut assimulabat Sauream med esse! quam facete!
Ægre nimis risum continui, ubi hospitem inclamavit,
Quod se absente mihi fidem habere noluisset.
Ut memoriter me Sauream vocabat atriensem!
Lib. Manedum. *Leon.* Quid est? *Lib.* Philenium estne hæc quæ intus exit?
Atque Argyrippus una. *Leon.* Os opprime: is est. etiam subauscultemus.
Lacrumantem lacinia tenet lacrumans. quidnam esse dicam?
Tacite auscultemus. *Lib.* attate, modo hercle in mentem venit.
Nimis vellem habere perticam. *Leon.* Quoi rei? *Lib.* Qui verberarem
Asinos, si forte occœperint clamare hinc ex crumena.

ACTUS III. SCENA III.

Argyrippus, Philenium, Libanus, Leonida.

CUr me retentas nunc? *Phil.* Quia tui amans abeuntis egeo.
Arg. Vale. *Phil.* Aliquanto amplius valerem, si hic maneres.
Arg. Salve. *Phil.* Salvere me jubes, quoi tu abiens affers morbum.
Arg. Mater supremum mihi tua dixit, domum ite jussit.
Phil. Acerbum funus filiæ facit, si te carendum est.
Lib. Humo hercle hinc exclusu'st foras. *Leon.* Ita res est. *Arg.* Mitte quæso.
Phil. Quo nunc abis? quin tu hic manes? *Arg.* Nox si voles manebo.
Lib. Audin' tu hunc? opera ut largus est nocturna! nunc enim hic est
Negotiosus interdius. videlicet Solon est,
Leges ut conscribat, quibus se populus teneat. gerræ,
Qui sese parere apparent hujus legibus, profecto
Nunquam bonæ frugi fient, dies noctesque potent.
Leon. Næ iste hercle ab ista non pedem discedat, si liceat,
Qui nunc festinat, atque ab hac minatur sese abire.
Lib. Sermoni jam finem face tuo: hujus sermonem accipiam.
Arg. Vale. *Phil.* Quo nunc properas? *Arg.* Bene vale: apud Orcum te videbo.
Nam equidem me, jam quantum potest, a vita abjudicabo.
Phil. Cur tu obsecro immerito meo me morti dedere optas?
Arg. Ego te? quam si intellegam deficere vita, jam ipse
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.
Phil. Cur ergo minitaris tibi te vitam esse amissurum?
Nam quid me facturam putas, si istuc quod dicis, faxis?
Mihi certum est, efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
Arg. O melle dulci dulcior mihi tu es. *Phil.* Certe enim tu vita es
Mihi. complectere. *Arg.* Facio lubens. *Phil.* Utinam sic efferamur!
Leon. O Libane, UT MISER est homo qui amat! *Lib.* Imo hercle vero
Qui pendet, multo est miserior. *Leon.* Scio, qui periculum feci.
Circumsistamus: alter hinc, hinc alter appellemus.
Lib. Here salve, sed num fumus est hæc mulier, quam amplexare?

Arg.

Arg. Qui dum? *Lib.* Quia oculi ſunt tibi lacrumantes, eo rogavi.
Arg. Patronus qui vobis fuit futurus, perdidiſtis.
Lib. Equidem hercle nullum perdidi: ideo, quia nunquam ullum habui.
Leon. Philenium, ſalve. *Phil.* dabunt di, quæ velitis, vobis.
Lib. Noctem tuam & vini cadum velim, ſi optata fiant.
Arg. Verbum cave faxis, verbero. *Lib.* Tibi equidem, non mihi opto.
Arg. Tum tu igitur loquere quod lubet. *Lib.* hunc hercle verberare.
Leon. Quiſnam iſtuc accredat tibi, cinæde calamiſtrate?
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
Arg. Ut veſtræ fortunæ meis præcedunt Libane longe,
Qui hodie nunquam ad veſperum vivam! *Lib.* Quapropter quæſo?
Arg. Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nuſquam quicquam eſt.
Hinc med amantem ex ædibus delegit hujus mater.
Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi daturus dixit:
Ut hanc ne quoquam mitteret, niſi ad ſe hunc annum totum.
Videtin' viginti minæ quid pollent, quidve poſſunt?
Ille, qui illas perdit, ſalvos eſt: ego, qui non perdo, pereo.
Lib. Jam dedit argentum? *Arg.* Non dedit. *Lib.* Bono animo es, ne formida.
Leon. Secede huc Libane, te volo. *Lib.* Si quid vis. *Arg.* Obſecro vos.
Eadem iſtac opera ſuavius eſt complexos fabulari.
Lib. NON OMNIA eadem æque omnibus, here, ſuavia eſſe ſcito:
Vobis eſt ſuave amantibus complexos fabulari:
Ego complexum hujus nihil moror. *Leon.* meum autem hæc aſpernatur.
Proinde iſtud facias ipſe, quod faciamus nobis ſuades.
Arg. Ego vero, & quidem edepol lubens; interea ſi videtur,
Concedite iſtuc. *Leon.* Vin' herum deludi? *Lib.* Dignu'ſt ſane.
Leon. Vin' faciam ut me Philenium præſente hoc amplexetur?
Lib. Cupio hercle. *Leon.* Sequere hac. *Arg.* Ecquid eſt ſalutis? ſatis locuti.
Leon. Auſcultate, atque operam date, & mea dicta devorate.
Primum omnium ſervos tuos nos eſſe non negamus:
Sed ſi tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? *Arg.* Libertos. *Leon.* Non patronos?
Arg. Id potius. *Leon.* Viginti minæ hic inſunt in hac crumena.
Has ego, ſi vis, tibi dabo. *Arg.* Di te ſervaſſint ſemper,
Cuſtos herilis, decus populi, theſaurus copiarum,
Salus interioris hominis, amoriſque imperator:
Hic pone, hic iſtam colloca crumenam in collo plane.
Leon. Nolo ego te, qui herus ſis mihi, onus iſtuc ſuſtinere.
Arg. Quin tu labore liberas te, atque iſtam ponis in me.
Leon. Ego bajulabo: tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.
Arg. Quid nunc? quid eſt? quin tradis huc crumenam herum preſſatum?
Leon. Hanc, cui daturus hanc, jube petere atque orare mecum.
Nam iſtuc proclive eſt, quod jubes, me plane collocare.
Phil. Da meus ocellus, da mea roſa, da mi anime, da mea voluptas,
Leonida, argentum mihi, ne nos dejunge amantes.
Leon. Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem,
Agnellum, hœdillum me tuum dic eſſe, vel vitellum:
Prehende auriculis, compara labella cum labellis.
Arg. Ten' oſculetur, verbero? *Leon.* Quam vero indignum viſum eſt!
Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.
Arg. Quid vis? egeſtas imperat: fricentur. da nunc quod oro.
Phil. Age mi Leonida, obſecro fer amanti hero ſalutem.
Redime iſtoc beneficio te ab hoc, & tibi eme hunc iſto argento.
Leon. Nimis bella es atque amabilis: & ſi hoc eſſet meum, hodie
Nunquam me orares quin darem: nunc illum te orare meliu'ſt.
Illic hanc mihi ſervandam dedit. i ſane bella belle.
Cape hoc ſis Libane. *Arg.* Furcifer etiam me deluſiſti?
Leon. Nunquam hercle facerem, genua ni tam nequiter fricares.
Ageſis tu in partem nunc jam hunc delude, atque hanc amplexare.
Lib. Taceas; me ſpectes. *Arg.* Quin ad hunc Philenium aggredimur;
Virum quidem pol optimum, & non ſimilem furis hujus.
Lib. Inambulandum eſt: nunc mihi viciſſim ſupplicabunt.
Arg. Quæſo hercle Libane, ſis, herum tuis factis ſoſpitari,
Da mihi iſtas viginti minas, vides me amantem egere.
Lib. Videbitur; factum volo. rediro huc conticinio.
Nunc iſtanc tantiſper jube ſis petere atque orare mecum.
Phil. Amandone exorarier te vis, an oſculando?
Lib. Enimvero utrunque. *Phil.* Ego obſecro te, & tu utrunque noſtrum ſerva.
Arg. O Libane, mi patrone, mihi trade iſtuc. magis decorum 'ſt
Libertum potius quam patronum onus in via portare.
Phil. O Libane, ocellus aureus, donum decuſque amoris,
Amabo, faciam quod voles, da iſtuc argentum nobis.
Lib. Dic igitur me anaticulam, columbam, vel catellum,
Hirundinem, monedulam, putillum, paſſerculum.
Fac proſerpentem beſtiam me, duplicem ut habeam linguam.
Circumdatoque me brachiis: meum collum circumplecte.
Arg. Ten' complectatur, carnufex? *Lib.* Quam vero indignus videor!
Ne iſtuc nequicquam dixeris tam indignum dictum tu in me:
Vehes pol hodie me, ſiquidem hoc argentum ferre ſperes.
Arg. Ten' ego veham? *Lib.* Tun' hoc feras argentum hinc aliter a me?
Arg. Perii hercle, ſi verum quidem & decorum, herum vehere ſervom.
Inſcende. *Lib.* Sic iſti ſolent ſuperbi ſubdomari.
Aſta igitur, ut conſuetus es puer olim. ſcin' ut dicam?
Hem ſic: abi: laudo. nec te equo magis eſt equos ullus ſapiens.
Arg. Inſcende actutum. *Lib.* Ego fecero. hem, quid iſtuc eſt? ut tu incedis?
Demam hercle jam tibi de ordeo, tolutim ni badizas.
Arg. Amabo Libane, jam ſat eſt. *Lib.* Nunquam hercle hodie exorabis.
Nam jam calcari quadrupedem agitabo advorſum clivom
Tum poſtea ad piſtores dabo, ut ibi cruciere currens.
Aſta, ut deſcendam nunc jam in proclivi, quanquam nequam es.

Arg.

Arg. Quid nunc? quoniam ambo, ut est libitum, nos ambo delusistis,
Datisne argentum? *Lib.* Siquidem mihi statuam & aram statuis,
Atque ut Deo mihi hic immolas bovem: nam ego tibi Salus sum.
Leon. Etiam tu, here, istunc amoves abs te, atque ipse me aggredere?
Atque illa sibi quæ hic jusserat, mihi statuis nunc, supplicasque?
Arg. Quem te autem nominem Deum? *Leon.* Fortunam, atque Obsequentem.
Arg. Jam istoc es melior. *Lib.* An quid est olim homini salute melius?
Arg. Licet laudem Fortunam, tamen ut ne Salutem culpem.
Phil. Ecastor ambæ sunt bonæ. *Arg.* Sciam, ubi boni quid dederint.
Leon. Opta id quod ut contigat tibi vis. *Arg.* Quid si optaro? *Leon.* Eveniet.
Arg. Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas. *Leon.* Impetrasti.
Arg. Ain' vero? *Leon.* Certe inquam. *Lib.* Ad me adi vicissim, atque experire.
Exopta id quod vis maxume tibi evenire, fiet.
Arg. Quid ego aliud exoptem amplius, nisi illud cujus inopia 'st,
Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri?
Lib. Dabuntur; animo sis bono face: exoptata obtingent.
Arg. UT CONSUEVERE, homines Salus frustratur & Fortuna.
Leon. Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.
Lib. Ego pes fui. *Arg.* Quin nec caput, nec pes sermonum apparet,
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum.
Lib. Satis jam delusum censeo: rem ut est nunc eloquamur,
Animum, Argyrippe, advorte sis. pater nos ferre hoc jussit
Argentum ad te. *Arg.* Ut tempore opportuneque attulistis!
Lib. Hic inerunt viginti minæ bonæ mala opera partæ:
Has tibi nos pactis legibus dare jussit. *Arg.* Quid id est quæso?
Lib. Noctem hujus & cœnam sibi ut dares. *Arg.* Jube advenire quæso.
Meritissimo ejus quæ volet faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos compulit. *Leon.* Patieris, Argyrippe,
Patrem hanc amplexari tuum? *Arg.* Hæc facile faciet, ut patiar.
Leonida curre obsecro, patrem huc orato ut veniat.
Lib. Jamdudum est intus. *Arg.* hac quidem non venit. *Lib.* Angiporto
Illac per hortum circuit clam, ne quis se videret
Huc ire familiarium: ne uxor rescifcat, metuit,
De argento enim si mater tua sciat ut sit factum. *Arg.* Heja
Benedicite. ite intro cito. valete. *Leon.* Et vos amate.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Diabolus adolescens. *Parasitus*.

Gedum, istum ostende quem conscripsti syngraphum
Inter me & amicam & lenam: leges perlege.
Nam tu poeta es prorsus ad eam rem unicus.
Par. Horrescet saxo lena, leges quom audiet.
Diab. Age quæso mi hercle translege. *Par.* Audin'? *Diab.* Audio.
Par. Diabolus Glauci filius Clearetæ
Lenæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium ut secum esset noctes & dies
Hunc annum totum. *Diab.* Neque cum quiquam alio quidem.
Par. Addone? *Diab.* Adde: & scribas, vide, plane & probe.
Par. Alienum hominem intromittat neminem
Quod illa aut amicum aut patronum. *Diab.* Neminem.
Par. Aut quod illa amicæ suæ amatorem prædicet:
Fores occlusæ omnibus fient, nisi tibi.
In foribus scribat, OCCUPATAM esse se.
Aut quod illa dicat peregre allatam epistolam,
Ne epistola quidem ulla usquam sit in ædibus,
Nec cerata adeo tabula. & si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat. ni quatriduo
Abalienarit, quo abs te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit; comburas, si velis.
Ne illi sit cera, ubi facere possit literas.
Vocet convivam neminem illa; tu voces.
Ad eorum ne quem illa oculos adjiciat suos.
Si quem alium aspexit, cæca continuo fiet.
Tecum una postea æque pocula potitet.
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quam tu, sapiat. *Diab.* Satis placet.
Par. Suspiciones omnes abs se segreget,
Neque illæc ulli suo pede pedem homini premat.
Cum surgat, non in lectum inscendat proximum,
Neque cum descendat, inde det cuiquam manum:
Spectandum ne cui anulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoveat, nisi tibi.
Quom jacet, Te, ne dicat: nomen nominet.
Deam sibi invocet, quam libebit, propitiam,
Deum nullum, si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat. tu pro illa ores, ut sit propitius.
Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat.
Post, si lucerna extincta est, nequid sui
Membri commoveat quicquam in tenebris. *Diab.* Optumum est:
Ita scilicet facturam, verum in cubiculo
Deme istuc: equidem illa moveri gestio.
Nolo habere illam caussam, & votitam dicere.
Par. Scio, captiones metuis. *Diab.* Verum. *Par.* Ergo ut jubes,
Tollam. *Diab.* Quid ni? *Par.* Audi reliqua. *Diab.* Loquere, audio.
Par. Neque ullum verbum faciat perplexabile,
Neque ulla lingua sciat loqui nisi Attica.
Forte si tussire occœpsit, ne sic tussiat,
Ut cuiquam linguam in tussiendo proferat.
Quod illa autem simulet quasi gravedo profluat,
Hoc

Hoc ne sic faciat: tu labellum abstergeas
Potius, quam cuiquam savium faciat palam.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec illi verbo male dicat. si dixerit,
Hæc multa ei esto: vino viginti dies
Ut careat. *Diab.* Pulchre scripsti: scitum syngraphum!
Par. Tum si coronas, serta, unguenta jusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus servos servet, Venerine eas det an viro.
Si forte pure velle habere dixerit,
Tot noctes reddat spurcas, quot puras habuerit.
Hæc sunt non nugæ: non enim mortualia.
Diab. Placent profecto leges. sequere intro. *Par.* Sequor.

ACTUS IV. SCENA II.

Diabolus, Parasitus.

SEquere hac. egon' hæc patiar? aut taceam? emori,
Me malim, quam hæc non ejus uxori indicem,
Ain' tu? apud amicam munus adolescentuli
Fungare? uxori excuses te, & dicas senem?
Præripias scortum amanti, atque argentum objicias
Lenæ? suppiles clam domi uxorem tuam?
Suspendas potius me, quam tacita hæc tu auferas.
Jam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Nisi quidem illa ante occupassit te, effliges scio,
Luxuriæ sumptus suppeditare ut possies.
Par. Ego sic faciundum censeo. me honestius'st
Quam te palam hanc rem facere, ne illa existumet
Amoris caussa percitum id fecisse te
Magis quam sua caussa. *Diab.* At pol, quin dixti rectius.
Tu ergo fac ut illi turbas, lites concias.
Cum suo sibi gnato unam ad amicam de die
Potare, illam expilare jam. *Par.* ne me mone.
Ego istud curabo. *Diab.* At ego te opperiar domi.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Argyrippus adolescens, *Demænetus* senex.

AGedum, decumbamus sis, pater. *Dem.* Ut jusseris,
Mi gnate, ita fiet. *Arg.* Pueri, mensam apponite.
Dem. Numquidnam tibi molestum est, gnate mi, si hæc nunc mecum accubat?
Arg. Pietas pater oculis dolorem prohibet. quanquam ego istane amo,
Possum equidem inducere animum, ne ægre patiar, quia tecum accubat.
Dem. DECET verecundum esse adolescentem, Argyrippe. *Arg.* Edepol pater,
Merito tuo facere possum. *Dem.* Age ergo hoc agitemus convivium
Vino & sermone suavi. nolo ego metui, amari mavolo
Mi gnate me abs te. *Arg.* Pol ego utrunque facio, ut æquom est filium.
Dem. Credam istuc, si esse te hilarum videro. *Arg.* An tu esse me tristem putas?
Dem. Putem ego? quem videam æque esse mœstum, ut quasi dies si dicta sit.
Arg. Ne dixis istuc. *Dem.* Ne sic fueris, illico ego non dixero.
Arg. Hem aspecta: rideo. *Dem.* Utinam male qui mihi volunt sic rideant!
Arg. Scio equidem quamobrem me, pater, tu tristem credas nunc tibi;
Quia istæc est tecum: atque ego quidem hercle ut verum tibi dicam, pater,
Ea res male habet: at non eo, quin tibi non cupiam quæ velis:
Verum istam amo. aliam tecum esse equidem facile possim perpeti.
Dem. At ego hanc volo. *Arg.* Ergo sunt quæ exoptas; mihi quæ ego exoptem volo.
Dem. Unum hunc diem perpetere, quoniam tibi potestatem dedi,
Cum hac annum ut esses, atque amanti argenti feci copiam.
Arg. Hem istoc me facto tibi devinxti. *Dem.* Quin te ergo hilarum das mihi?

ACTUS V. SCENA II.

Artemona mulier, *Parasitus*, *Demænetus*, *Argyrippus*, *Philenium* meretrix.

AIn' tu, meum virum hic potare, obsecro, eum filio?
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meoque filio sciente id facere flagitium patrem?
Par. Neque divini, neque mi humani posthac quicquam accreduas,
Artemona, si hujus rei me esse mendacem inveneris.
Art. At scelesta ego præter alios meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maxume.
Par. At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortalem preci:
Madidum, nihili, incontinentem atque osorem uxoris suæ.
Art. Pol ni vera ista essent, nunquam faceret ea quæ nunc facit.
Par. Ego quoque hercle illum antehac hominem semper sum frugi ratus.
Verum hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
Potet una, atque una amicam ductet decrepitus senex.
Art. Hoc ecastor est, quod ille it ad cænam cotidie.
Ait sese ire ad Archidemum, Chæream, Cherestratum,
Cheresteum, Chremem, Cratinum, Cliniam, Demosthenem;
Is apud scortum corruptelæ & liberis lustris studet.
Par. Quin tu illum jubes ancillas rapere sublimem domum?
Art. Tace modo. næ illum mecastor miserum habebo. *Par.* Ego istuc scio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. *Art.* Ego censeo
Eum etiam hominem aut in senatu dare operam, aut clientibus:
Ibi labore delassatum noctem totam stertere.
Ille opere foris faciundo lassus noctu advenit,
Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit,
Is etiam corruptus, porro suum corrumpit filium.
Par. Sequere hac me modo, jam faxo ipsum hominem manifesto opprimas.
Art. Nihil ecastor est quod facere mavelim. *Par.* Manedum. *Art.* Quid est?
Par. Possis, si forte accubantem tuum virum conspexeris,
Cum corona amplexum amicam, si videas, cognoscere?
Art. Possum ecastor. *Par.* Hem tibi hominem. *Art.* Perii.
Par. Paulisper mane.
Aucupemus ex insidiis clanculum quam rem gerant.
Arg. Quid modi, pater, amplexandi facies? *Dem.* Fateor, gnate mi.
Arg. Quid fatere? *Dem.* Me ex amore hujus corruptum esse oppido.

Par. Audin' quid ait? *Arg.* Audio. *Dem.* Egon' ut non domo uxori meæ
Surripiam in deliciis pallam quam habet, atque ad te deferam?
Non edepol conduci possim vita uxoris aunua.
Par. Censen' tu illunc hodie primum ire assuetum esse in ganeum.
Art. Ille ecastor suppilabat me, quod ancillas meas
Suspicabar, atque insonteis miseras cruciabam. *Arg.* Pater,
Jube dare vinum: jamdudum factum est, quom primum bibi.
Dem. Da puere ab summo. age tu interibi ab infimo da suavium.
Art. Perii misera: ut osculatur carnufex, capuli decus.
Dem. Edepol animam suaviorem aliquanto quam uxoris meæ.
Phil. Dic amabo, an fœtet anima uxoris tuæ. *Dem.* Nauteam
Bibere malim, si necessum est, quam illanc oscularier.
Art. Miser ecastor es. *Par.* Mecastor dignus est. *Arg.* Quid ais, pater?
Art. Ain' tandem? edepol næ tu istuc cum magno malo tuo
Dixisti in me: sine: venias modo domum, faxo ut scias
Quid pericli sit dotatæ uxori vitium dicere.
Arg. Ecquid matrem amas? *Dem.* Egone? illam nunc amo, quia non adest.
Arg. Quid, quom adest? *Dem.* Periisse cupio. *Par.* Amat homo te hic, ut prædicat.
Art. Næ ille ecastor fœnerato funditat: nam si domum
Redierit hodie, osculando ego ulciscar potissimum.
Arg. Jace pater talos, ut porro nos jaciamus. *Dem.* Maxume,
Te Philenium mihi, atque uxori mortem. hoc Venerium est.
Pueri plaudite, & mihi ob jactum cantharo mulsum date.
Art. Non queo durare. *Par.* Si non didicisti fullonicam,
Non est mirandum. in oculos invadi nunc est optumum.
Art. Ego pol vivam, & tu isthæc hodie cum tuo magno malo
Invocavisti. *Par.* Ecquis currit pollinctorem arcessere?
Arg. Mater salve. *Art.* Sat saluti 'st. *Par.* Mortuu 'st Demænetus.
Tempus est subducere hinc me: pulchre hoc gliscit prælium.
Ibo ad Diabolum, mandata dicam facta, ut voluerit.
Atque interea ut decumbamus suadebo, hi dum litigant.
Postea demum hunc cras adducam ad lenam, ut viginti minas
Ei det, in parte hac amanti ut liceat ei potirier.
Argyrippus exorari spero poterit, ut sinat
Sese alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi: ex amore tantum est homini incendium.
Art. Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? *Phil.* Pol me quidem
Miseram odio enecavit. *Art.* Age surge amator, i domum.
Dem. Nullus sum. *Art.* Imo es, ne negato, omnium pol nequissimus.
At etiam cubat cuculus. surge amator, i domum.
Dem. Væ mihi. *Art.* Vera ariolare, surge amator, i domum.
Dem. Abscede ergo paululum istuc. *Art.* Surge amator, i domum.
Dem. Jam obsecro uxor. *Art.* Nunc uxorem me esse meministi tuam?
Modo, quom dicta in me ingerebas, odium, non uxor eram.
Dem. Totus perii. *Art.* Quid tandem? anima fœtetne uxoris tuæ?
Dem. Murrham olet. *Art.* Jam surripuisti pallam, quam scorto dares?
Arg. Ecastor qui n surrepturum pallam promisit tibi.
Dem. Non taces? *Arg.* Ego dissuadebam, mater. *Art.* Bellum filium!
Istoscine patrem æquom mores est liberis largirier?
Nihil ne te pudet? *Dem.* Pol si aliud nihil sit, tui me uxor pudet.
Art. Cano capite te cuculum uxor ex lustris rapit.
Dem. Non licet manere, (cœna coquitur) dum cœnem modo?
Art. Ecastor cœnabis hodie, ut te dignum est, magnum malum.
Dem. Male cubandum est: judicatum me uxor adducit domum.
Arg. Dicebam pater tibi, ne matri consuleres male.
Phil. De palla memento, amabo. *Dem.* Juben' hanc hinc abscedere?
Phil. Imo intus potius: sequere hac me, mi anime. *Dem.* Ego vero sequor.
Art. I domum. *Phil.* Da suavium etiam prius quam abis, *Dem.* I in crucem.

Grex.

HIc senex, si quid, clam uxorem, suo animo fecit voluptatis,
Neque novom, neque mirum fecit, nec secus quam alii solent.
NEC QUISQUAM est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin ubi quicquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur impetrari posse, si plausum sic clarum datis.

FINIS ASINARIÆ.

AULULARIA.

Dramatis Personæ.

LAR *Prologus.*
EUCLIO *senex.*
STAPHYLA *anus.*
EUNOMIA *mulier.*
MEGADORUS *senex.*
STROBILUS *geminus servus.*
ANTHRAX *Coquus.*
CONGRIO *Coquus.*
PYTHODICUS *servus.*
LYCONIDES *adolescens.*
PHÆDRA *puella.*

ARGUMENTUM.

SEnex avarus vix sibi credens Euclio,
Domi suæ defossam multis cum opibus
Aulam invenit, rursumque penitus conditam
Exsanguis, amens, servat. ejus filiam
Lyconides vitiarat. interea senex
Megadorus, a sorore suasus ducere
Uxorem, avari gnatam deposcit sibi.
Durus senex vix promittit: atque aulæ timens,
Domo sublatam variis abstrudit locis.
Insidias servus facit hujus Lyconidis,
Qui virginem vitiarat; atque ipse obsecrat
Avunculum Megadorum sibimet cedere

Uxo-

Uxorem amanti, per dolum mox Euclio
Quom perdidisset, aulam insperato invenit,
Laetusque natam collocat Lyconidi.

ALIUD.

Aulam repertam auri plenam domi Euclio
Vi summa servat, miseris affectus modis.
Lyconides istius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubensque ut faciat, dat coquos cum obsonio.
Auro formidat Euclio, abstrudit foris.
Reque omni inspecta, compressoris servolus
Id surpit. illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, uxore, & filio.

PROLOGUS.

Lar familiaris.

Ne quis miretur, qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum familiaris: ex hac familia,
Unde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Jam multos annos est cum possideo, & colo
Patrique avoque jam hujus qui nunc hic habet:
Sed mihi avos hujus obsecrans concredidit
Auri thesaurum clam omneis: in medio foco
Defodit, venerans me, ut id servarem sibi.
Is quoniam moritur, (ita avido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit suo:
Inopemque optavit potius eum relinquere,
Quam eum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit ei non magnum modum,
Quo cum labore magno & misere viveret.
Ubi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Cœpi observare, ecqui majorem filius
Mihi honorem haberet, quam ejus habuisse pater.
Atque ille vero minus minusque impendio
Curare, minusque me impartire honoribus.
Item a me contra factum est. nam item obiit diem,
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
Pariter moratum, ut pater avosque hujus fuit.
Huic filia una est: ea mihi cotidie
Aut thure, aut vino, aut aliqui semper supplicat:
Dat mihi coronas. ejus honoris gratia
Feci, thesaurum ut hic reperiret Euclio,
Quo eam facilius nuptum, si vellet, daret.
Nam compressit eam de summo adolescens loco.
Is scit adolescens quæ sit, quam compresserit:
Illa illum nescit, neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam ut hic senex de proxumo
Sibi uxorem poscat. id ea faciam gratia,
Quo ille eam facilius ducat, qui compresserat.
Et hic qui poscet eam sibi uxorem senex,
Is adolescentis illius est avonculus,
Qui illam stupravit noctu, Cereris vigiliis.
Sed hic senex jam clamat intus, ut solet.
Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Euclio senex. *Staphyla* anus.

Exi, inquam. age exi. exeundum hercle tibi hinc est foras,
Circumspectatrix cum oculis emissitiis.
St. Nam cur me miseram verberas? *Eu.* Ut misera sis,
Atque ut te dignam mala malam ætatem exigas.
St. Nam qua me nunc causa extrusisti ex ædibus?
Eu. Tibi ego rationem reddam, stimulorum seges?
Illuc regredere ab ostio: illuc sis. vide, ut
Incedit. at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.
St. Utinam me divi adaxint ad suspendium
Potius quidem, quam hoc pacto apud te serviam.
Eu. At ut scelesta sola secum murmurat!
Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi,
Ne me observare possis, quid rerum geram.
Abscede: etiam nunc: etiam nunc: etiam. ohe
Istic adstato. si hercle tu ex istoc loco
Digitum transvorsum aut unguem latum excesseris,
Aut si respexis, donicum ego te jussero,
Continuo hercle ego te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac anu certe scio
Vidisse nunquam: nimisque ego hanc metuo male,
Ne mihi ex insidiis verba imprudenti duit,
Neu persentiscat aurum ubi est absconditum:
Quæ in occipitio quoque habet oculos pessuma.
Nunc ibo ut visam, estne ita aurum ut condidi,
Quod me sollicitat plurimis miserum modis.
St. Nec nunc mecastor quid hero ego dicam meo
Malæ rei evenisse, quamve insaniam,
Queo comminisci: ita miseram me ad hunc modum
Decies die uno sæpe extrudit ædibus.
Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Pervigilat noctes totas: tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
Neque jam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminisci: neque quicquam melius est mihi,
Ut opinor, quam ex me ut unam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

ACTUS I. SCENA II.

Euclio senex, *Staphyla* anus.

Nunc defæcato demum animo egredior domo,
Postquam perspexi salva esse intus omnia.
Redi nunc jam intro: atque intus serva. *St.* Quippini
Ego intus servem? an ne quis ædes auferat?
Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus;
Ita inaniis sunt oppletæ atque araneis.
Eu. Mirum quin tua me causa faciat Juppiter
Philippum regem, aut Darium, trivenefica.
Araneas mihi ego illas servari volo.
Pauper sum, fateor, patior. quod Di dant fero.
Abi intro, occlude januam. jam ego hic ero.
Cave quenquam alienum in ædeis intromiseris.
Quod quispiam ignem quærat, extingui volo,

Ne caussæ quid sit, quod te quisquam quæritet.
Nam si ignis vivet, tu extinguere extempulo.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.
Cultrum, securim, pistillum, mortarium,
Quæ utenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse, atque abstulisse dicito.
Profecto in ædes meas me absente neminem
Volo intromitti. atque etiam hoc prædico tibi,
Si Bona Fortuna veniat, ne intromiseris.
Staph. Pol ea ipsa credo ne intromittatur cavet:
Nam ad ædeis nostras nusquam adiit, quanquam prope est.
Euc. Tace, atque abi intro. *Staph.* Taceo, atque abeo. *Euc.* Occlude sis
Fores ambobus pessulis. jam ego hic ero.
Discrucior animi, quia ab domo abeundum est mihi.
Nimis hercle invitus abeo: sed quid agam, scio.
Nam noster nostræ qui est magister Curiæ
Dividere argenti dixit nummos in viros:
Id si relinquo, ac non pero, omnes illico
Me suspicentur, credo, habere aurum domi.
Nam NON EST verisimile, hominem pauperem
Pauxillum parvi facere, quin nummum petat.
Nam nunc quom celo sedulo omnes, ne sciant,
Omnes videntur scire, & me benignius
Omnes salutant, quam salutabant prius:
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras:
Rogitant me ut valeam, quid agam, quid rerum geram.
Nunc quo profectus sum ibo, postidea domum
Me rursum quantum potero, tantum recipiam.

ACTUS SECUNDUS.
SCENA I.

Eunomia mulier, *Megadorus* senex.

Elim te arbitrari, me hæc verba, frater,
Meæ fidei tuæque rei hoc caussa
Facere, ita ut æquom est germanam sororem.
Quanquam haud falsa sum, nos odiosas haberi.
Nam MULTUM loquaces merito omnes habemur,
Nec mutam profecto repertam ullam esse
Hodie dicunt mulierem ullo in seculo.
Verum hoc, frater, unum tamen cogitato,
Tibi proxumam me, mihique item esse te.
Ita æquom est, quod in rem esse utrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me consulere & monere:
Neque occultum id haberi, neque per metum mussari,
Quin participem pariter ego te, & tu me ut facias.
Eo nunc ego secreto te huc foras seduxi,
Ut tuam rem ego tecum hic loquerer familiarem.
Meg. Da mihi optuma femina manum. *Eun.* Ubi ea est? quis ea
Estnam optuma? *Meg.* Tu. *Eun.* Tune ais? *Meg.* Si negas,
Nego. *Eun.* Decet te equidem vera proloqui.
Nam OPTUMA nulla potest eligi: alia alia
Pejor, frater, est. *Meg.* Idem ego arbitror, nec tibi
Advorsari certum est de istac re unquam, soror.
Eun. Da mihi operam amabo. *Meg.* Tua est; utere
Atque impera, si quid vis. *Eun.* Id quod in rem tuam
Optumum esse arbitror, te id admonitum advento.
Meg. Soror, more tuo facis. *Eun.* Facta volo. *Meg.* Quid est id,
Soror? *Eun.* QUOD TIBI sempiternum salutare
Sit procreandis liberis. Ita di faxint, inquito.
Volo te uxorem domum ducere. *Meg.* Hei occidi!
Eun. Quid ita? *Meg.* Quia mihi misero cerebrum excutiunt
Tua dicta, soror; lapides loqueris. *Eun.* Heia, hoc face,
Quod te jubet soror. *Meg.* Si lubeat, faciam. *Eun.* In rem
Hoc tuam est. *Meg.* Ut quidem emoriar, priusquam ducam;
Sed his legibus, si quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foras feratur, soror.
His legibus quam dare vis, cedo, nuptias adorna.
Eun. Quam maxuma possum tibi, frater, dare dote:
Sed est grandior natu. media est mulieris ætas,
Eam si jubes, frater, tibi me poscere, poscam.
Meg. Num non vis me interrogare te? *Eun.* Imo si quid vis, roga.
Meg. POST MEDIAM ætatem qui mediam ducit uxorem domum,
Si eam senex anum prægnantem fortuitu fecerit,
Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero Postumus?
Nunc ego istum, soror, laborem demam, & diminuam tibi.
Ego virtute deum & majorum nostrorum dives sum satis:
Istas magnas factiones, animos, dotes dapsiles,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in servitutem sumptibus redigunt viros.
Eun. Dic mihi quæso, quis ea est, quam vis ducere uxorem? *Meg.* Eloquar.
Novistin' hunc senem Euclionem ex proxumo pauperculum?
Eun. Novi, hominem haud malum mecastor. *Meg.* Ejus cupio filiam
Virginem mihi desponderi. verba ne facias, soror.
Scio quid dictura es: hanc esse pauperem. hæc pauper placet.
Eun. Di bene vortant. *Meg.* Idem ego spero. *Eun.* Quid? me nunc quid vis? *Meg.* Vale.
Eun. Et tu frater. *Meg.* Ego conveniam Euclionem, si domi
Est. sed eccum, nescio unde sese homo recipit domum.

ACTUS II. SCENA II.

Euclio, *Megadorus* senex.

PRæsagibat mihi animus, frustra me ire, quom exibam domo.
Itaque abibam invitus. nam neque quisquam curialium
Venit, neque magister, quem dividere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet sum hic, animus domi est.
Meg. Salvos atque fortunatus Euclio semper sies.
Euc. Di te ament, Megadore. *Meg.* Quid tu? recten' atque ut vis vales?
Euc. NON temerarium est, ubi dives blande appellat pauperem.
Jam illic homo aurum me scit habere, eo me salutat blandius.
Meg. Ain' tu te valere? *Euc.* Pol ego haud a pecunia perbene.
Meg. Pol SI ANIMUS est æquos tibi, satis habes, qui bene vitam colas.
Euc. Anus hercle huic indicium fecit de auro: perspicue palam est.
Cui ego jam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
Meg. Quid tu solus tecum loquere? *Euc.* Meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote cassam, atque illocabilem,
Neque

Neque eam queo locare cuiquam. *Meg.* Tace. bonum habe animum, Euclio:
Dabitur, adjuvabere a me: dic si quid opus est: impera.
Euc. Nunc petit, quom pollicetur: inhiat aurum ut devoret.
ALTERA manu fert lapidem, panem ostentat altera.
Nemini credo, qui large blandu 'st dives pauperi.
Ubi manum inicit benigne, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego istos novi polypos, qui sibi quicquid tetigerint, tenent.
Meg. Da mihi operam parumper. paucis, Euclio, est quod te volo
De communi re appellare mea & tua. *Euc.* Hei misero mihi,
Aurum mihi intus harpagatum est, nunc hic eam rem volt, scio,
Mecum adire ad pactionem. verum intervisam domum.
Meg. Quonam abis? *Euc.* Jam ad te revortar: namque est quod visam domum.
Meg. Credo edepol, ubi mentionem ego fecero de filia;
Mihi ut despondeat, sese a me derideri rebitur.
Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.
Euc. Di me servant, salva res est: salvom est, si quid non perit.
Nimis male timui; priusquam intro redii, exanimatus fui.
Redeo ad te Megadore, si quid me vis. *Meg.* Habeo gratiam.
Quæso quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.
Euc. Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat proloqui.
Meg. Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum? *Euc.* Bono.
Meg. Quid fide? *Euc.* Bona. *Meg.* Quid factis? *Euc.* Neque malis, neque improbis.
Meg. Ætatem meam scis? *Euc.* Scio esse grandem, itidem ut pecuniam.
Meg. Certe edepol equidem te civem sine mala omni malitia
Semper sum arbitratus, & nunc arbitror. *Euc.* Aurum huic olet.
Quid nunc me vis? *Meg.* Quoniam tu me, & ego te qualis sis scio:
Quæ res recte vortat mihique tibique tuæque filiæ:
Filiam tuam mihi uxorem poseo. promitte hoc fore.
Euc. Hei Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis,
Ut inopem atque innoxium abs te atque abs tuis me irrideas.
Nam de te neque re, neque verbis merui, ut faceres quod facis.
Meg. Neque edepol ego te derisum venio, neque derideo:
Neque dignum arbitror. *Euc.* Cur igitur poseis meam gnatam tibi?
Meg. Ut propter me tibi sit melius, mihique propter te & tuos.
Euc. Venit hoc mihi in mentem, Megadore: te esse hominem divitem,
Factiosum; me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit
Te bovem esse, & me esse asellum. ubi tecum conjunctus siem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego asinus in luto:
Tu me bos magis haud respicias, gnatus quasi nunquam siem,
Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid divortii fuat.
Asini me mordicibus scindant, boves incursent cornibus.
Hoc MAGNUM est periculum, me ab asinis ad boves transcendere.
Meg. QUAM ad probos propinquitate proxume te adjunxeris,
Tam optumum est. tu conditionem hanc accipe: ausculta mihi,
Atque eam desponde mihi. *Euc.* At nihil est dotis quod dem. *Meg.* Ne duis.
DUMMODO morata recte veniat, dotata est satis.
Euc. Eo dico, ne me thesauros reperisse censeas.
Meg. Novi; ne doceas. desponde: *Euc.* Fiat. sed proh Juppiter!
Non ego disperii? *Meg.* Quid tibi est? *Euc.* Quid crepuit quasi ferrum modo?
Meg. Hic apud me hortum confodere jussi. Sed ubi hic est homo?
Abiit, neque me certiorem fecit: fastidit mei.
Quia videt me suam amicitiam velle, more hominum facit.
Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi, per metum male rem gerit.
Idem quando illæc occasio perit, post sero cupit.
Euc. Si hercle ego te non elinguandam dedero usque ab radicibus,
Impero auctorque sum, ut tu me cuivis castrandum loces.
Meg. Video hercle ego te me arbitrari, Euclio, hominem idoneum,
Quem senecta ætate ludos facias, haud merito meo.
Euc. Neque edepol Megadore facio: neque si cupiam, copia est.
Meg. Quid nunc? etiam mihi despondes filiam? *Euc.* Illis legibus,
Cum illa dote, quam tibi dixi. *Meg.* Sponden' ergo? *Euc.* Spondeo.
Meg. Istuc di bene vortant. *Euc.* Ita di faxint. illud facito ut memineris
Convenisse, ut ne quid dotis mea ad te afferret filia.
Meg. Memini. *Euc.* At scio, quo vos pacto soleatis perplexarier.
PACTUM non pactum est, non pactum pactum est, quod vobis lubet.
Meg. Nulla controversia mihi tecum erit. sed nuptias
Hodie quin faciamus num quæ caussa est? *Euc.* Imo edepol optuma.
Meg. Ibo igitur, parabo. nunquid me vis? *Euc.* Istuc. *Meg.* Fiet. vale.
Heus Strobile, sequere propere me ad macellum strenue.
Euc. Illic hinc abiit. di immortales, obsecro, AURUM quid valet?
Credo ego jam illum inaudiisse, mihi esse thesaurum domi:
Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinavit gratia.

ACTUS II. SCENA III.

Euclio senex, *Staphyla* anus.

UBi tu es, quæ deblaterasti jam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla, te voco:
Ecquid audis? vaseula intus pure propera atque elue.
Filiam despondi ego: hodie nuptum huic Megadoro dabo.
Staph. Di bene vortant. verum ecastor non potest: subitum est nimis.
Euc. Tace, atque abi: curata fac sint quom a foro redeam domum.
Atque occlude ædes: jam ego hic adero. *Staph.* Quid ego nunc agam?

Nunc

Nunc nobis prope adest exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam probrum atque partitudo prope adest, ut fiat palam.
Quod celatum est, atque occultatum usque adhuc, nunc non potest.
Ibo intro, ut hæc quæ imperavit, facta, cum veniat, fient.
Nam ecastor malum mœrorem metuo ne mistum bibam.

ACTUS II. SCENA IV.

Strobilus servus. *Anthrax*, *Congrio*, Coci.

POstquam obsonavit herus, & conduxit coquos,
Tibicinasque hasce apud forum, edixit mihi,
Ut dispartirem obsonium hic bifariam.
Coc. Ant. Me quidem hercle, dicam palam, non divides.
Si quo tu totum me ire vis, operam dabo.
Str. Bellum & pudicum vero prostibulum populi.
Post si quis vellet te haud non velles dividi?
Cong. Atqui egu istuc, Anthrax, aliovorsum dixeram.
Non istuc quod tu insimulas. *Str.* Sed herus nuptias
Meus hodie faciet. *Cong.* Cujus ducit filiam?
Str. Vicini hujus Euclionis senis e proxumo.
Ei adeo obsonii hinc dimidium jussit dari,
Cocum alterum, itidemque alteram tibicinam.
Cong. Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi.
Str. Nempe sicut dicis. *Cong.* Quid? hic non poterat de suo
Senex suæ obsonari filiæ in nuptiis?
Str. Vah. *Cong.* Quid negotii est? *Str.* Quid negotii sit rogas?
Pumex non æque est aridus, atque hic est senex.
Cong. Aiu' tandem ita esse ut dicis? *Str.* Tute existima.
Quin divom atque hominum clamat continuo fidem,
Suam rem perisse, seque eradicarier,
De suo tigillo fumus si qua exit foras.
Quin cum it dormitum, follem obstringit ob gulam.
Cong. Cur? *Str.* Ne quid animæ forte amittat dormiens.
Cong. Etiamne obturat inferiorem gutturem
Tum, ne quid animæ forte amittat dormiens?
Str. Hæc te mihi, sicut tibi me, æquom est credere.
Cong. Imo quidem credo. *Str.* At scin' etiam quomodo?
Aquam hercle plorat, quom lavat, profundere.
Cong. Censen' talentum magnum exorari potesse
Ab istoc sene, ut det, qui fiamus liberi?
Str. Famem hercle utendam si roges, nunquam dabit.
Quin ipsi pridem tonsor ungues dempserat,
Collegit, omnia abstulit præsegmina.
Cong. Edepol mortalem parce parcum prædicas.
Censen' vero adeo esse parcum & misere vivere?
Str. Pulmentum pridem eidem eripuit milvos:
Homo ad prætorem deplorabundus venit:
Infit ibi postulare plorans, ejulans,
Ut sibi liceret milvom vadarier.
Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otium.
Sed uter vostrorum est celerior? memora mihi.
Cong. Ego, ut multo melior, *Str.* Cocum ego, non furem rogo.
Cong. Cocum ego dico. *Str.* Quid tu ais? *Ant.* Sic sum, ut vides.
Cong. Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum. *Ant.* Tun' trium literarum homo
Me vituperas? fur, etiam fur trifurcifer,

ACTUS II. SCENA V.

Strobilus, *Anthrax*, *Congrio*.

TAce nunc jam tu: atque agnum horum uter est pinguior?
Cong. Licet. *Str.* Tu, Congrio, eum sume actutum tibi,
Atque intro abi illuc, & vos illum sequimini.
Vos cæteri illuc ad nos. *Ant.* Hercle injuria
Dispertivisti: pinguiorem agnum isti habent.
Str. At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I sane cum illo Phrygia, tu autem Eleusium
Huc intro abi ad nos. *Cong.* O Strobile subdole,
Huccine detrusisti me ad senem parcissimum?
Ubi si quid poscamur, ad ravim poscamus, prius
Quam quicquam detur. *Str.* Stultus & sine gratia es.
Tibi recte facere, quando quod facias perit?
Cong. Qui vero? *Str.* Rogitas? jam principio in ædibus
Turba istic nulla tibi erit: si quid uti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere.
Hic apud nos magna turba, ac magna familia est,
Suppellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Ubi si perierit quippiam (quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obviam est)
Dicant, coci abstulerunt; comprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi istic nihil eveniet: quippe qui
Ubi quid surripias, nihil est, sequere hac me *Cong.* Sequor.

ACTUS II. SCENA VI.

Strobilus, *Staphyla*, *Coci*.

HEus Staphyla prodi, atque ostium aperi. *Staph.* Qui vocat?
Str. Strobilus. *Staph.* Quid vis? *Str.* Hos ut accipias coquos,
Tibicinamque obsoniumque in nuptias.
Megadorus jussit Euclioni hæc mittere.
Staph. Cererin', mi Strobile, has sunt facturi nuptias?
Str. Qui? *Staph.* Quia temeti nihil allatum intellego.
Str. At jam afferetur, si a foro ipsus redierit.
Staph. Ligna hic apud nos nulla sunt. *Coc.* Sunt asseres?
Staph. Sunt pol. *Coc.* Sunt igitur ligna; ne quæras foris.
Staph. Quid? impurate, quanquam Volcano studes,
Cœnæve caussa aut tuæ mercedis gratia,
Nos nostras ædes postulas comburere?
Coc. Haud postulo. *Str.* Duc istos intro, *Staph*, Sequimini.

ACTUS II. SCENA VII.

Pytodicus Servus.

CUrate, ego intervisam quid faciant coqui:
Quos pol ut ego hodie servem, cura maxuma est,
Nisi unum hoc faciam, ut in puteo cœnam coquant.
Coctam inde sursum subducemus corbulis.
Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incœnati sunt, & cœnati inferi.
Sed verba hic facio, quasi negotii nihil siet,
Rapacidarum ubi tantum siet in ædibus.

ACTUS II. SCENA VIII.

Euclio, *Congrio*.

VOlui animum tandem confirmare hodie meum,
Ut bene haberem filiæ nuptiis.

Venio

Venio ad macellum, rogito pisces, indicant
Caros; agninam caram, caram bubulam,
Vitolinam, cetum, porcinam; cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, æs non erat.
Abeo illinc iratus, quoniam nihil est qui emam.
Ita illis impuris omnibus adii manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occœpi: FESTO die si quid prodegeris,
Profecto egere liceat, nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventrique edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quam minimo sumptu filiam ut nuptum darem.
Nunc thusculum emi, & hasce coronas floreas:
Hæc imponentur in foco nostro Lari,
Ut fortunatas faciat gnatæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædes nostras conspicor?
Et strepitus est intus. numnam compilor miser?
Cong. Aulam majorem si potes, vicinia
Pete: hæc est parva, capere non quit. *Euc.* Hei mihi,
Perii hercle! aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirum occidor, nisi ego intro huc propere propero currere.
Apollo, quæso subveni mihi, atque adjuva:
Confige sagittis fures thesaurarios:
Qui in re tali jam subvenisti antidhac.
Sed cesso prius, quam prorsus perii, currere?

ACTUS II. SCENA IX.

Anthrax.

Dromo; desquama pisces: tu Machærio
Congrum; murænam exdorsua, quantum potes:
Atque omnia, dum absum hinc, exossata fac sient.
Ego hinc artoptam ex proximo utendam peto
A Congrione. tu istum gallum, si sapis,
Glabriorem reddes mihi, quam volsus ludiu 'st.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium suum.
Fugiam intro, ne quid hic turbæ fiat itidem.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Congrio.

Optati cives, populares, incolæ, accolæ, advenæ omnes,
Date viam qua fugere liceat, facite totæ plateæ pateant.
Neque ego unquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum,
Ita me miserum & meos discipulos fustibus male contuderunt.
Totus doleo, atque oppido perii, ita me iste habuit senex gymnasium.
Neque ligna ego usquam gentium præberi vidi pulchrius:
Itaque omneis exegit foras, me atque hos onustos fustibus.
Atat, petii hercle ego miser. aperit Bacchanal: adest:
Sequitur. scio quam rem geram: hoc ipsus magister me docuit.

ACTUS III. SCENA II.

Euclio senex, *Congrio.*

Redi. quo fugis nunc? tene, tene. *Cong.* Quid stolide clamas?
Euc. Quia ad tres viros jam ego deferam tuum nomen. *Cong.* Quamobrem?
Euc. Quia cultrum habes. *Cong.* Cocum decet. *Euc.* Quid comminatus
Mihi? *Cong.* Istuc malefactum arbitror, quia non latus fodi.
Euc. Homo nullus est te scelestior qui vivat hodie,
Neque cui ego de industria amplius male plus lubens faxim.
Cong. Pol etsi taceas, palam id quidem est. res ipsa testis est.
Ita fustibus sum mollior miser magis, quam ullus cinædus.
Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est? quæ res est?
Euc. Etiam rogitas? an quia minus quam æquom erat feci?
Cong. Sine. at hercle cum malo magno tuo, si hocce caput sentit.
Euc. Pol ego haud scio quid post fiat, tuum nunc caput sentit.
Sed in ædibus quid tibi meisnam erat negotii,
Me absente, nisi ego jusseram? volo scire. *Cong.* Tace ergo.
Quia venimus coctum ad nuptias. *Euc.* Quid tu (malum) curas
Utrum crudum an coctum edim, nisi tu mihi es tutor?
Cong. Volo scire, sinas an non sinas nos coquere hic cœnam?
Euc. Volo scire item ego, meæ domi meane salva futura?
Cong. Utinam mea mihi modo auferam, quæ attuli, salva!
Me haud pœnitet: tuane expetam? *Euc.* Scio: ne doce, novi.
Cong. Quid est, qua prohibeas nunc gratia nos coquere hic cœnam?
Quid fecimus? quid diximus tibi secius, quam velles?
Euc. Etiam rogitas, scelleste homo, qui angulos hic omneis
Mearum ædium & conclavium mihi perviam facitis?
Id ubi tibi erat negotium, ad focum sic adesses,
Non fissile haberes caput: merito id tibi factum est.
Adeo ut tu meam sententiam jamjam noscere possis,
Si ad januam huc accesseris, nisi jussero, propius,
Ego te faciam miserrimus mortalis uti sis.
Scis jam meam sententiam? quo abis? redi rursum.
Cong. Ita me bene amet Laverna, te jam, nisi reddi
Mihi vasa jubes, populo hic differam te ante ædeis.
Quid ego nunc agam? næ edepol veni huc auspicio malo.
Nummo sum conductus: plus jam medico mercede opus est.

ACTUS III. SCENA III.

Euclio, Congrio.

Hoc quidem hercle, quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum feram:
Neque istuc in tantis periclis unquam committam ut fiet.
Ite sane nunc jam intro omnes, & coqui, & tibicinæ.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, festinate nunc jam quantum lubet.
Cong. Tempori: postquam implevisti fustibus istorum caput.
Euc. Intro abi. opera huc est conducta vestra, non oratio.

Coctum

Cong. Heu senex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
Euc. Lege agito mecum, molestus ne sis: i, & cœnam coque,
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. *Cong.* Abi tu modo.

ACTUS III. SCENA IV.

Euclio.

Illic hinc abiit. Di immortales! FACINUS audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere negotium,
Aut rem, velut Megadorus tentat me omnibus miserum modis:
Qui simulavit, mei honoris mittere huc caussa coquos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condigne etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit pænissime.
Ubi erat hæc defossa, occœpit ibi scalpurire ungulis
Circumcirca. quid opus est verbis? ita mihi pectus peracuit:
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coquos,
Si id palam fecisset. exemi e manu manubrium.
Quid opus est verbis? facta est pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis eccum incedit a foro.
Jam hunc non ausim præterire, quin consistam & colloquar.

ACTUS III. SCENA V.

Megadorus, *Euclio*.

Narravi amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant: sapienter factum & consilio bono.
Nam, meo quidem animo, si idem faciant cæteri,
OPULENTIORES pauperiorum filias
Ut indotatas ducant uxores domum,
Et multo fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur quam utimur;
Et illæ malam rem metuant, quam metuunt, magis,
Et nos minore sumptu simus, quam sumus.
In maxumam illuc populi partem est optumum,
In pauciores avidos altercario est:
Quorum animis avidis atque insatietatibus
Neque lex neque tutor capere est qui possit modum.
Namque hoc qui dicat; quo illæ nubent divites
Dotatæ, si istud jus pauperibus ponitur?
Quo lubeat nubant, dum dos ne fiat comes.
Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Parent pro dote quos ferant, quam nunc ferunt.
Ego faxim muli, pretio qui superant equos,
Sient viliores Gallicis canteriis.
Euc. Ita me di amabunt, ut ego hunc ausculto lubens.
Nimis lepide fecit verba ad parcimoniam.
Meg. Nulla igitur dicat; Equidem dotem ad te attuli
Majorem multo, quam tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem æquom est purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequos:
Salutigerulos pueros, vehicula qui vehar.
Euc. Ut matronarum hic facta pernovit probe!
Moribus præfectum mulierum hunc factum velim.
Meg. Nunc quoquo venias, plus plaustrorum in ædibus
Videas, quam ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum est præ quam ubi sumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius;
Caupones patagiarii, indusiarii,
Flammearii, violarii, carinarii,
Aut manuleatii, aut murrobatbrarii,
Propolæ, linteones, calceolarii,
Sedentarii, sutores, diabatbrarii,
Solearii astant, astant molochinarii,
Petunt fullones, sarcinatores petunt,
Strophiarii astant, astant semizonarii.
Jam hosce absolutos censeas: cedunt, petunt.
Trecenti cum stant phylacistæ in atriis,
Textores, limbolarii, arcularii ducuntur: datur
Æs. jamque hosce absolutos censeas,
Cum incedunt infectores crocotarii,
Aut aliqua mala crux semper est quæ aliquid petat.
Euc. Compellarem ego illum, ni metuam ne desinat
Memorare mores mulierum: nunc sic sinam.
Meg. Ubi nugigerulis res soluta est omnibus,
Ibi ad postremum cedit miles, æs petit.
Itur, putatur ratio cum argentario.
Impransus miles astat, æs censet dari.
Ubi disputata est ratio cum argentario,
Etiam plus ipsus ultro debet argentario.
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæ sunt atque aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, sumptusque intolerabiles.
Nam QUÆ INDOTATA est, ea in potestate est viri.
Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædes. quid ais, Euclio?

ACTUS III. SCENA VI.

Euclio, *Megadorus*.

Nimium lubenter edi sermonem tuum.
Meg. Ain'? Audivisti? *Euc.* usque a principio omnia. *Meg.* Tamen,
E meo quidem animo, aliquanto facias rectius,
Si nitidior sis filiæ nuptiis.
Euc. Pro Re nitorem, & gloriam pro copia
Qui habent, meminerint sese unde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi, neque cuiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.
Meg. Imo est, & dii faciant uti siet diu,
Plus plusque sospitent istuc quod nunc habes.
Euc. Illud mihi verbum non placet. Quod nunc habes.
Tam hoc scit me habere, quam egomet: anus fecit palam.
Meg. Quid tu te solus de senatu sevocas?
Euc Pol ego te ut accusem merito meditabar. *Meg.* Quid est?
Euc. Quid sit me rogitas? qui mihi omneis angulos
Furum implevisti in ædibus misero: mihi
Qui intromisisti in ædes quingentos coquos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo:
Quos si Argus servet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Jovi Juno custodem addidit,
Is nunquam servet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere sola, si vino scatet,

Corin-

Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem · *Meg.* Pol vel legioni sat est.
Etiam agnum misi. *Euc.* Quo quidem agno sat scio
Magis curiosam nusquam esse ullam belluam.
Meg. Volo ex te ego scire qui sit agnus curio.
Euc. Qui ossa atque pellis totus est, ita cura macet.
Quin exta inspicere in Sole etiam vivo licet:
Ita is pellucet quasi laterna Punica.
Meg. Cædundum illum ego conduxi. *Euc.* Tum tu idem optumum est
Loces efferendum: nam jam credo mortuus est.'
Meg. Potare ego tecum hodie Euclio volo.
Euc. Non potem ego quidem me hercle. *Meg.* At ego jussero
Cadum unum vini veteris a me afferrier.
Euc. Nolo hercle. nam mihi bibere decretum est aquam.
Meg. Ego te hodie reddam madidum, sed vino, probe,
Te, cui decretum est bibere aquam. *Euc.* Scio quam rem agat.
Ut me deponat vino, eam affectat viam:
Post hoc quod habeo ut commutet coloniam.
Ego id cavebo, nam alicubi abstrudam foris.
Ego faxo & operam & vinum perdiderit simul.
Meg. Ego, nisi quid me vis, eo lavatum, ut sacruficem.
Euc. Edepol næ tu Aula multos inimicos habes,
Atque istuc aurum quod tibi concreditum est.
Nunc hoc mihi factu est optumum, ut ted auferam
Aulam in Fidei fanum: ibi abstrudam probe.
Fides, novisti me, & ego te: cave sis tibi
Ne tu in me mutassis nomen, si hoc concreduo.
Ibo ad te, fretus tua, Fides, fiducia.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Strobilus, servus Lyconidis.

Hoc est servi facinus frugi, facere quod ego persequor:
Nec moræ molestiæque imperium herile habeat sibi.
Nam qui hero ex sententia servire servos postulat,
In herum matura, in se sera condecet capessere.
Sin dormitet, ita dormitet, servom sese ut cogitet.
Nam qui amanti hero servitutem servit, quasi ego servio,
Si herum videt superare amorem, hoc servi esse officium reor,
Retinere ad salutem: non eum, quo incumbat, eo impellere.
Quasi pueris qui nare discunt, scirpea induitur ratis,
Qui laborent minus, facilius ut nent, & moveant manus:
Eodem modo servom ratem esse amanti hero æquom censeo,
Ut toleret, ne pessum abeat, tanquam **
Herile imperium ediscat, ut quod frons velit, oculi sciant.
Quod jubeat, citis quadrigis citius properet persequi.
Qui ea curabit, abstinebit censione bubula.
Nec sua opera rediget unquam in splendorem compedes.
Nunc herus meus amat filiam hujus Euclionis pauperis:
Eam hero nunc renuntiatum est nuptum huic Megadoro dari.
Is speculatum huc misit me, ut quæ fierent, fieret particeps.
Nunc sine omni suspicione, in ara hic assidam sacra.
Hinc ego & huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.

ACTUS IV. SCENA II.

Euclio senex, *Strobilus* servus.

Tu modo cave cuiquam indicassis, aurum meum esse istic, Fides.
Non metuo ne quisquam inveniat: ita probe in latebris situm est.
Edepol næ illic pulchram prædam agat, si qui illam invenerit
Aulam onustam auri. verum id te quæso ut prohibessis, Fides.
Nunc lavabo, ut rem divinam faciam, ne affinem morer,
Quin ubi arcessat me, meam extemplo filiam ducat domum.
Vide, Fides, etiam atque etiam nunc, salvam ut aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum: in tuo luco & fano modo est situm.
Str. Di immortales! quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano. Fides,
Cave tu illi fidelis, quæso, potius fueris, quam mihi.
Atque hic pater est, ut ego opinor, hujus, herus meus quam amat.
Ibo hinc intro: perscrutabor fanum, si inveniam uspiam
Aurum, dum hic est occupatus. sed si repperero, o Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam,
Id adeo tibi faciam: verum ego mihi bibam, ubi id fecero.

ACTUS IV. SENA III.

Euclio.

Non temere est, quod corvos cantat mihi nunc ab læva manu.
Semel radebat pedibus terram, & voce crocibat sua.
Continuo meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare, sed ego cesso currere.

ACTUS IV. SCENA IV.

Euclio, *Strobilus*.

Foras, lumbrice, qui sub terra erepsisti modo,
Qui modo nusquam comparebas: nunc quom compares, peris.
Ego edepol te præstigiator miseris jam accipiam modis.
Str. Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum est commercii. senex?
Quid me afflictas? quid me raptas? qua me caussa verberas?
Euc. Verberabilissime, etiam rogitas? non fur, sed trifur.
Str. Quid tibi surripui? *Euc.* Redde huc sis. *Str.* Quid tibi vis reddam? *Euc.* Rogas?
Str. Nihil equidem tibi abstuli. *Euc.* At illud quod tibi abstuleras cedo.

Str. Hem, quid agis? *Euc.* Quid agam? auferre non potes. *Str.* Quid vis tibi?
Euc. Pone. *Str.* Id quidem pol de data re consuetum, senex.
Euc. Pone hoc sis: aufer cavillam: non ego nunc nugas ago.
Str. Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid est, suo nomine.
Non hercle equidem quicquam sumpsi, nec tetigi. *Euc.* Ostende huc manus.
Str. Hem tibi. *Euc.* Ostende. *Str.* Eccas. *Euc.* Video. age ostende etiam tertiam.
Str. Larvæ hunc atque intemperiæ insaniæque agitant senem.
Facisne injuriam mihi, an non? *Euc.* Fateor, quia non pendes, maxumam.
Atque id quoque jam fiet, nisi fatere. *Str.* Quid fatear tibi?
Euc. Quid abstulisti hinc? *Str.* Di me perdant, si ego tui quicquam abstuli.
Euc. Nive adeo abstulisse vellem? agedum, excutedum pallium.
Str. Tuo arbitratu. *Euc.* Ne inter tunicas habeas. *Str.* Tenta qua lubet.
Euc. Vah, scelestus quam benigne! ut ne abstulisse intellegam.
Novi sycophantias. age rursum, ostende huc manum Dexteram. *Str.* Hem. *Euc.* Nunc lævam ostende. *Str.* Quin equidem ambas profero.
Euc. Jam scrutari mitto. redde huc. *Str.* Quid reddam? *Euc.* Ah nugas agis.
Certe habes. *Str.* Habeo ego? quid habeo? *Euc.* Non dico: audire expetis.
Id meum quicquid habes, redde. *Str.* Insanis: perscrutatus es
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam invenisti penes.
Euc. Mane, mane. quis illic est, quis hic intus alter erat tecum simul?
Perii hercle. ille nunc intus turbat. hunc si amitto, hic abierit.
Postremo jam hunc perscrutari. hic nihil habet, abi quo lubet.
Juppiter te dique omnes perdant. *Str.* Haud male agit gratias.
Euc. Ibo hinc intro, atque illi socienno tuo jam interstringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc, an non? *Str.* Abeo. *Euc.* Cavesis te videam.

ACTUS IV. SCENA V.

Strobilus.

E Mortuum ego me mavelim leto malo,
Quam jam non ego illi dem hodie insidias seni.
Nanque hic non audebit aurum abstrudere.
Credo referet jam secum, & mutabit locum.
Atat foris crepuit. senex eccum aurum effert foras.
Tantisper hic ego ad januam concessero.

ACTUS IV. SCENA VI.

Euclio, Strobilus.

FIdei censebam maxumam multo fidem
Esse. ea sublevit os mihi pænissume,
Ni subvenisset corvos, periissem miser.
Nimis hercle ego illum corvom ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, ut ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit tam duim, quam perduim.
Nunc, hoc ubi abstrudam, cogito solum locum.
Sylvani lucus extra murum est avius,
Crebro salicto oppletus, ibi sumam locum.
Certum est, Sylvano potius credam, quam Fidei.
Str. Euge, euge, dii me salvom & servatum volunt.
Jam ego illuc præcurram, atque inscendam aliquam in arborem:
Indeque observabo, aurum ubi abstrudat senex.
Quanquam hic manere herus me sese jusserat,
Certum est, malam rem potius quæram cum lucro.

ACTUS IV. SCENA VII.

Lyconides adolescens, *Eunomia* mulier, *Phædria* virgo.

DIxi tibi, mater: juxta rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum avonculo, mater mea:
Resecroque, mater, quod dudum obsecraveram.
Eun. Scis tute, facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido a fratre me impetrassere.
Et caussa justa est, siquidem ita est ut prædicas,
Te eam compressisse vinolentum virginem.
Lyc. Egone ut te advorsum mentiar, mater mea?
Phæd. Perii, mea nutrix. obsecro te, uterum dolet.
JUNO LUCINA tuam fidem. *Lyc.* Hem, mater mea,
Tibi rem potiorem video. clamat, parturit.
Eun. I hac iatro mecum, gnate mi, ad fratrem meum.
* Ut istuc quod tu me oras, efficiam tibi, *
Ut istuc quod me oras, impetratum ab eo auferam.
Lyc. I, jam sequor te, mater. sed servom meum
Strobilum miror ubi sit, quem ego me jusseram
Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci injurium est:
Ibo intro, ubi de capite meo sunt comitia.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Strobilus.

PIci divitiis qui aureos montes colunt,
Ego solus supero. nam istos reges cæteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille rex Philippus. o lepidum diem!
Nam ut dudum hinc abii, multo illo adveni prior,
Multoque prius me collocavi in arborem:
Indeque exspectabam ubi aurum abstrudebat senex.
Ubi ille abiit, ego me deorsum duco de arbore,
Effodio aulam auri plenam. inde ex eo loco
Video recipere se senem: ille me non videt.
Nam ego modo declinavi paulum me extra viam.
Atat eccum ipsum. ibo ut hoc condam domum.

ACTUS IV. SCENA IX.

Euclio senex, *Lyconides* adolescens.

PErii, interii, occidi. quo curram? quo non curram?
Tene, tene. quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque

Equi-

Equidem quo eam, aut ubi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum investigare. obsecro vos ego, mihi auxilio
Oro, obtestor, sitis: & hominem demonstretis, qui eam abstulerit.
Qui vestitu & creta occultant sese, atque sedent quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum est, nam esse bonum e voltu cognosco.
Quid est? quid ridetis! novi omnes. scio fures esse hic complures.
Hem! nemo habet horum. occidisti. dic igitur, quis habet? nescis?
Heu me miserum, miserum! perii male perditus! pessume ornatus eo.
Tantum gemiti & malæ mæstitiæ hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem: perditissimus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita, qui tantum auri perdidi,
Quod custodivi sedulo? egomet me defraudavi,
Animumque meum, geniumque meum. nunc eo alii lætificantur,
Meo malo & damno: pati nequeo.

Lyc. Quonam homo hic ante ædeis nostras ejulans conqueritur mœrens?
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor: oppido ego interii; palam est res.
Scit peperisse jam, ut ego opinor, filiam suam. nunc mihi incertum est,
Quid agam; abeam an maneam: an adeam, an fugiam: quid agam edepol nescio.

ACTUS IV. SCENA X.

Euclio senex, *Lyconides* adolescens.

QUis homo hic loquitur? *Lyc.* Ego sum. *Euc.* Imo ego sum miser, & misere perditus,
Cui tanta mala, mœstitudoque obtigit. *Lyc.* Animo bono es.
Euc. Quo obsecro pacto esse possum? *Lyc.* Quia istuc facinus quod tuum
Sollicitat animum, id ego feci, & fateor. *Euc.* Quid ego ex te audio?
Lyc. Id quod verum est. *Euc.* Quid ego emerui, adolescens, mali?
Quamobrem ita faceres, meque meosque perditum ires liberos?
Lyc. Deus mihi impulsor fuit, is me ad illam illexit. *Euc.* Quo modo?
Lyc. Fateor me peccavisse, & me hanc culpam commeritum scio.
Id adeo te oratum advenio, ut animo æquo ignoscas mihi.
Euc. Cur id ausus facere, ut id quod non tuum esset tangeres?
Lyc. Quid vis fieri? factum est illud. FIERI infectum non potest.
Deos credo voluisse: nam ni vellent, non fieret scio.
Euc. At ego deos credo voluisse, ut apud te me in nervo enicem.
Lyc. Ne istuc dixis. *Euc.* Quid tibi ergo meam me invito tactio est?
Lyc. Quia vini vitio atque amoris feci. *Euc.* Homo audacissime,
Cum istacue te oratione huc ad me adire ausum, impudens?
Nam si istuc jus est, ut sic tu istuc excusare posses,
Luce clara deripiamus aurum matronis palam;
Post id, si prehensi simus, excusemus ebrios
Nos fecisse amoris caussa. nimis vile 'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti impune facere quod lubeat licet.
Lyc. Quin tibi ultro supplicatum venio ob stultitiam meam.
Euc. Non mihi homines placent, qui, quando malefecerunt, purgitant.
Tu illam sciebas non tuam esse: non attactam oportuit.
Lyc. Ergo quia sum tangere ausus, haud caussificor quin eam
Ego habeam potissimum. *Euc.* Tun' habeas me invito meam?
Lyc. Haud te invito postulo, sed meam esse oportere arbitror.
Quin tu eam invenies, inquam, meam illam esse oportere, Euclio.
Euc. Nisi refers. *Lyc.* Quid tibi ego referam? *Euc.* Quod surripuisti meum.
Jam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.
Lyc. Surripui ego tuum? unde? aut quid id est? *Euc.* ita te amabit Juppiter,
Ut tu nescis? *Lyc.* nisi quidem tu mihi, quid quæras dixeris.
Euc. Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessus mihi
Te abstulisse. *Lyc.* Neque edepol ego dixi, neque feci. *Euc.* Negas?
Lyc. Pernego imo. nam neque ego aurum, neque ista aula quæ siet
Scio, nec novi. *Euc.* Illam, ex Sylvani luco quam abstuleras, cedo.
I, refer: dimidiam tecum potius partem dividam.
Tametsi fur mihi es, molestus non ero. i vero, refer.
Lyc. Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te Euclio
De alia re rescivisse censui, quod ad me attinet.
Magna est res: quam ego tecum otiose, si otium est, cupio loqui.
Euc. Dic bona fide: tu id aurum non surripuisti? *Lyc.* Bona.
Euc. Neque scis quis abstulerit? *Lyc.* Istuc quoque bona. *Euc.* Atque id si scies,
Qui abstulerit, mihi indicabis? *Lyc.* Faciam. *Euc.* Neque partem tibi
Ab eo, quiqui est, inde posces? Neque furem excipies? *Lyc.* Ita.
Euc. Quid si fallis? *Lyc.* Tum me faciat quod volt magnus Juppiter.
Euc. Sat habeo, age nunc loquere quidvis. *Lyc.* Si me novisti minus,
Genere qui sim gnatus, hic mihi est Megadorus avonculus:
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:
Mater est Eunomia. *Euc.* Novi genus. nunc quid vis? id volo
Noscere. *Lyc.* Filiam ex te tu habes. *Euc.* Imo eccillam domi.
Lyc. Eam tu despondisti, opinor, meo avonculo. *Euc.* Omnem rem tenes.
Lyc. Is me nunc renunciare repudium jussit tibi.
Euc. Repudium, rebus paratis, atque exornatis nuptiis?

Ut illum di immortales omnes deæque, quantum est, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi infelix miser.
Lyc. Bono animo es, & benedice. nunc quæ res tibi & gnatæ tuæ
Bene feliciterque vortat, ita di faxiot, inquito.
Euc. Ita di faciant. *Lyc.* Et mihi ita di faciant. audi nunc jam.
Qui homo colpam admisit in se, nullus est tam parvi pretii,
Quin pudeat, quin purget sese: nunc te obtestor, Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut gnatam tuam,
Ut mihi ignoscas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent:
Ego me iojuriam fecisse filiæ fateor tuæ,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulsu adolescentiæ.
Euc. Hei mihi! quod facinus ego ex te audio? *Lyc.* cur ejulas?
Quem hodie ego avom feci jam ut esses filiæ nuptiis:
Nam tua gnata peperit, decumo mense post: numerum cape.
Ea re repudium remisit avonculus caussa mea.
I intro, exquire sitne ita ut ego prædico. *Euc.* Perii oppido.
Ita mihi ad malum malæ res plurimæ se agglotinant.
Ibo intro, ut quid hujus veri sit, sciam. *Lyc.* Jam te seqoor.
Hæc propemodum jam esse in vado salutis res videtur.
Nunc servom esse ubi dicam meum Strobilom, non reperio:
Nisi etiam hic opperiar tamen paulisper, postea intro
Hunc subsequar. nunc interim spacium ei dabo exquirendi
Meum factum ex gnatæ pedissequa nutrice anu. ea rem novit.

ACTUS QUINTUS.

Strobilus, Lyconides.

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis!
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo. quis me est divitior?
Quis me Athenis nnnc magis quisquam est homo, cui di sint propitii?
Lyc. Certo enim ego vocem hic loquentis modo me audire visus sum.
Str. Herumne ego aspicio meum? *Lyc.* Videon' ego hunc Strobilum servom meum?
Str. Ipsus est. *Lyc.* Haud alius est. *Str.* Congrediar. *Lyc.* Contollam gradum.
Credo ego illum, ut jussi, eampse anum adisse, hujus nutricem virginis.
Str. Quin ego illi me invenisse dico hanc prædam, atque eloquor?
Igitur orabo ut manum me mittat, ibo atque eloquar.
Repperi. *Lyc.* Quid repperisti? *Str.* Non quod pueri clamitant,
In faba se repperisse. *Lyc.* Jamne autem, ut soles, deludis?
Str. Here mane, eloquar. jam ausculta. *Lyc.* Age ergo loquere. *Str.* Repperi hodie
Here divitias nimias. *Lyc.* Ubinam? *Str.* Quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.
Lyc. Qood ego facinus audio ex te? *Str.* Euclioni huic seni surripui.
Lyc. Ubi id est aurum? *Str.* In arca apud me, nunc volo me emitti manu.
Lyc. Egone te emittam manu scelerum cumulatissime? *Str.* Abi here, scio
Quam rem geras. lepide hercle animum tuum tentavi: jam
Ut eriperes apparabas: quid faceres, si repperissem?
Lyc. Non potes probasse nugas. i, redde aurum. *Str.* Reddam ego aurum?
Lyc. Redde inquam: ut huic reddatur. *Str.* Ah, unde?
Lyc. Quod modo fassus es esse
In arca. *Str.* Soleo hercle ego garrire nugas, ita loquor. *Lyc.* At scin'
Quomodo? *Str.* Vel hercle enica, nunquam hinc feres a me.

Imperfecta Fabula.

CAPTEIVEI.

Dramatis Personæ.

ERGASILUS *parasitus*.	ARISTOPHONTES.
HEGIO, *senex*.	HEGIONIS *puer*.
LORARIUS.	PHILOPOLEMUS.
PHILOCRATES *captivus*.	STALAGMUS.
TYNDARUS *captivus*.	GREX.

ARGUMENTUM.

CAptus fuit in pugna Hegionis filius.
Alium quadrimum fugiens servus vendidit.
Pater captivos commercatur alios,
Tantum studens uti natum recuperet.
Et inibi emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste versa ac nomine
Ut amittatur fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit captum & fugitivum simul,
Indicio cujus alium agnoscit filium.

PROLOGUS.

HOs qoos videtis stare hic captivos duos,
Illi qoi astant, hi stant ambo, non sedent.
Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.
Senex qoi hic habitat, Hegio est hujus pater.
Sed is quo pacto serviat suo sibi patri,
Id ego hic apud vos proloquar, si operam datis.
Seni huic fuerunt filii nati duo,
Alterum quadrimum puerum servos surpuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri hujusce. jam hoc tenetis? optumum est.
Negat hercle ille ultimus. accedito.
Si non ubi sedeas locus est, est ubi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier.
Ego me tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquom. alieno uti nihil moror.
Fugitivos ille, ut dixeram ante, hujus patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
Hic postquam hunc emit, dedit eum gnato suo
Pecu-

Peculiarem: quia quasi una ætas erat.
Hic nunc domi fervit suo patri, nec scit pater.
Enimvero DI NOS quasi pilas homines habent.
Rationem habetis, quomodo unum amiserit.
Postquam belligerant Ætoli cum Aliis,
Ut in bello fit, capitur alter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit captivos commercari hic Alios,
Si quem reperire possit, cum quo mutet suum
Illum captivum: hunc suum esse nescit, qui domi est.
Et quoniam heri inde audivit de summo loco
Summoque genere captum esse equitem Alium,
Nihil pretio parsit, filio dum parceret:
Reconciliare ut facilius posset domum,
Emit hosce de præda ambos de Quæstoribus.
Hice autem inter sese hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic servos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se commutant vestem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus.
Hujus illic, hic illius hodie fert imaginem.
Et hic hodie expediet hanc docte fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis compotem.
Eodemque pacto fratrem servabit suum,
Reducemque faciet liberum in patriam ad patrem
Imprudens: itidemque ut sæpe jam in multis locis
Plus insciens quis fecit quam prudens boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia
Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de sua sententia,
Ut in servitute hic ad suum maneat patrem.
Ita nunc ignorans, suo sibi servit patri.
HOMUNCULI quanti sunt, cum recogito!
Hæc res agetur nobis, vobis Fabula.
Sed etiam est paucis quod monitos vos voluerim.
Profecto expediet Fabulæ huic operam dare.
Non pertractate facta est, neque item ut cæteræ,
Neque spurcidici insunt versus immemorabiles,
Hic neque perjurus leno est, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus. ne vereamini,
Quia bellum Ætolis esse dixi cum Aliis.
Foris illis extra scenam fient prælia.
Nam hoc pene iniquum est Comico choragio
Conari desubito nos agere Tragœdiam.
Proin' si quis pugnam exspectat, lites contrahat:
Valentiorem nactus adversarium
Si erit, ego faciam ut pugnam inspectet non bonam,
Adeo ut spectare postea omneis oderit.
Abeo. Valete judices justissimi,
Domi bellique duellatores optimi.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Ergasilus parasitus,

Uventus nomen indidit scorto mihi,
Eo quia invocatus soleo esse in convivio,
Scio absurde dictum hoc derisores dicere,
At ego ajo recte. nam in convivio sibi
Amator, talos cum jacit, scortum invocat.
Estne invocatum, an non est? est planissume,
Verum hercle verum nos Parasiti planius,
Quos nunquam quisquam neque vocat neque invocat.
Quasi mures semper edimus alienum cibum.
Ubi res prolatæ sunt, cum rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus.
Quasi cum caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo sibi succo vivont, ros si non cadit:
Item Parasiti rebus prolatis latent
In occulto, miseri victitant succo suo,
Dum ruri rurant homines quos liguriant.
Prolatis rebus parasiti venatici
Sumus: quando res redierunt, Molossici
Odiosicique, & multum incommodistici.
Et hic quidem hercle nisi qui colaphos perpeti
Potis parasitus, frangique aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad saccum licet.
Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum est,
Nam postquam meus rex est potitus hostium,
Ita nunc belligerant Ætoli cum Aliis.
Nam Ætolia hæc est: illic captu'st in Alide
Philopolemus hujus Hegionis filius
Senis, qui hic habitat: quæ ædes lamentariæ
Mihi sunt: quas quotiescunque conspicio, fleo.
Nunc hic occœpit quæstum hunc filii gratia
Inhonestum, maxume alienum ingenio suo.
Homines captivos commercatur, si queat
Aliquem invenire, suum quicum mutet filium.
Nunc ad eum pergam. sed aperitur ostium,
Unde saturitate sæpe ego exii ebrius.

ACTUS I. SCENA II.

Hegio senex, *Lorarius*, *Ergasilus* parasitus.

ADvorte animum sis tu: istos captivos duos
Here quos emi de præda, de quæstoribus.
His indito catenas singularias:
Istas majores quibus sunt vincti, demito.
Sinito ambulare, si foris, si intus volent:
Sed uti asserventur magna diligentia.
LIBER captivos avis fere consimilis est:
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est. nunquam post illam possis prendere.
Lor. OMNES profecto liberi lubentius
Sumus, quam servimus. *Heg.* Nun videre ita tu quidem.
Lor. Si non est quod dem, mene vis dem ipse in pedes?
Heg. Si dederis, erit extemplo mihi, quod dem tibi.
Lor. Avis me feræ consimilem faciam, ut prædicas.
Heg. Ita ut dicis: nam si faxis, te in caveam dabo.
Sed satis verborum est. cura quæ jussi. atque abi.
Par. Quod ego quidem nimis quam cupio, ut impetret:
Nam ni illum recipit, nihil est quo me recipiam.
Nulla est juventuris spes: sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adolescens moribus:
Cujus nunquam voltum tranquillavi gratiis.
Condigne est pater ejus moratus moribus.
Heg. Ego ibo ad fratrem, ad alios captivos meos:
Visam ne nocte hac quippiam turbaverint:
Inde me continuo recipiam rursum domum.
Par. Ægre est mihi, hunc facere quæstum carcerarium,
Propter sui gnati miseriam, miserum senem.
Sed si ullo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnificinam hunc facere, possum perpeti.
Heg. Quis hic loquitur? *Par.* Ego, qui tuo mœrore
: macesor.
Macesco, consenesco, & tabesco miser.
Ossa atque pellis sum misera macritudine.
Neque unquam quicquam me juvat quod edo domi:
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.
Heg. Ergasile salve. *Par.* Di te bene ament, Hegio.

Heg.

Heg. Ne fle. *Par.* Egone illum non fleam? egone non defleam
Talem adolescentem? *Heg.* Semper sensi filio
Meo te esse amicum, & illum intellexi tibi.
Par. TUM DENIQUE homines nostra intelligimus bona,
Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.
Ego, postquam gnatus tuus potitu 'st hostium,
Expertus quanti fuerit, nunc desidero.
Heg. Alienus cum ejus incommodum tam ægre feras,
Quid me patrem par facere est, cui ille est unicus?
Par. Alienus ego? alienus ille? ha, Hegio!
Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille unicu 'st, mihi etiam unico magis unicus.
Heg. Laudo, malum cum amici tuum ducis malum.
Nunc habe animum bonum. *Par.* Eheu! *Heg.* Huic illud dolet,
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullumne interea nactus, qui posset tibi
Remissum, quem dixti, imperare exercitum?
Par. Quid credis? fugitant omnes hanc provinciam,
Quoi obtigerat, postquam captu 'st Philopolemus tuus.
Heg. Non pol mirandum est fugitare hanc provinciam:
Multis & multigeneribus opus est tibi
Militibus. primum dum opus est Pistorensibus;
Eorum sunt genera aliquot Pistorensium.
Opus Paniceis, opus Placentinis quoque,
Opus Turdetanis, opus est Eicedulensibus:
Jam maritumi omnes milites opus sunt tibi.
Par. UT SÆPE summa ingenia in occulto latent!
Illic qualis imperator, nunc privatus est!
Heg. Habe modo bonum animum, nam illum confido domum
In his diebus me reconciliassere.
Nam eccum captivom hic adolescentem habeo Alium,
Prognatum genere summo, & summis divitiis:
Hoc illum me mutare confido fore.
Par. Ita di deæque faxint. *Heg.* Sed num quo foras
Vocatus ad cœnam? *Par.* Nusquam equidem, quod sciam.
Sed quid tu id quæris? *Heg.* Quia mihi natali 'st dies,
Propterea te vocari ad cœnam volo.
Par. Facete dictum. *Heg.* Sed si pauxillum potes
Contentus esse. *Par.* Næ perpauxillum modo.
Nam istoc me assiduo victu delecto domi.
Heg. Age sis roga. *Par.* Emin' tu? *Heg.* Nisi qui meliorem afferet.
Par. Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
Heg. Profundum vendis tu quidem, haud fundum, mihi.
Sed si venturus, tempori. *Par.* Hem, vel jam otium est.
Heg. I modo, venare leporem: nunc Cirim tenes.
Nam meus scrupofam victus commeat viam.
Par. Nunquam istoc vinces me Hegio, ne postules:
Cum calceatis dentibus veniam tamen.
Heg. Asper meus victus sane est. *Par.* Sentesne esitas?..
Heg. Terrestris cœna est. *Par.* Sus, terrestris bestia est.
Heg. Multis oleribus. *Par.* Curato ægrotos domi.
Nunquid vis? *Heg.* Venias tempori. *Par.* Memorem mones.
Heg. Ibo intro, atque intus subducam ratiunculam,
Quantillum argenti mihi apud trapezitam siet.
Ad fratrem, quo ire dixeram, mox ivero.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Lorarii, *Philocrates*, *Tyndarus*, Captivi.

Lor. SI dii immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi,
Decet id pati æquo animo. si id facietis, levior labos erit.
Domi fuistis, credo, liberi.
Nunc servitus si evenit, ei vos morigerari mos bonu 'st,
Eamque herili imperio, ingeniis vestris lenem reddere.
INDIGNA digna habenda sunt, herus quæ facit. *Capt.* Oh oh oh!
Lor. Ejulatione haud opus est. oculis multam miseriam additis.
IN RE MALA animo si bono utare, adjuvat.
Capt. At nos pudet, quia cum catenis sumus. *Lor.* At pigeat postea
Herum nostrum, si vos eximat vinculis.
Aut solutos sinat, quos argento emerit.
Capt. Quid a nobis metuit? scimus nos
Nostrum officium quod est, si solutos sinat.
Lor. At fugam fingitis. sentio quam rem agitis.
Capt. Nos fugiamus? quo fugiamus? *Lor.* In patriam. *Cap.* Apage: haud nos id deceat
Fugitivos imitari. *Lor.* Imo edepol si erit occasio, non dehortor.
Capt. Unum exorare vos sinite nôs. *Lor.* Quidnam id est? *Capt.* Ut sine his arbitris
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
Lor. Fiat. abscedite hinc: nos concedamus huc. sed brevem orationem incipisse.
Phil. Hem istuc mihi certum erat. concede huc. *Lor.* Abite ab istis. *Phil.* Obnoxii ambo
Vobis sumus propter hanc rem; cum, quod volumus nos,
Copia est, & facitis ejus nos compotes.
Secede huc nunc jam, si videtur, procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant:
Neve permanet palam hæc nostra fallacia.
Nam DOLI NON doli sunt, nisi astu colas,
Sed malum maxumum, si id palam provenit.
Nam si herus mihi es tu, atque ego me tuum esse servom assimilo,
Tamen viso opu 'st, cauto est opus, ut hoc sobrie, sine arbitris,
Accurate hoc agatur, docte & diligenter.
Tanta incepta res est: haud somniculose hoc
Agendum est. *Tynd.* Ero, ut me voles esse. *Phil.* Spero.
Tynd. Nam tu nunc vides, pro tuo caro capite
Carum offerre meum caput vilitati.
Phil. Scio. *Tynd.* At scire memento, quando id, quod voles, habebis.
Nam FERE MAXUMA pars morem hunc homines habent: quod sibi volunt,
Dum id impetrant, boni sunt: sed id ubi jam penes sese habent,
Ex bonis pessumi & fraudulentissumi
Sunt. nunc ut te mihi esse volo, esse autumo.
Tynd. Quod tibi suadeo, suadeam meo patri.
Phil. Pol ego te, si audeam, meum patrem nominem:
Nam secundum patrem tu es pater proxumus.
Tynd. Audio. *Phil.* Et propterea sæpius te, ut memineris, moneo.

Non

Non ego herus tibi, sed servos sum. nunc obsecro te hoc unum.
Quoniam nobis di immortales animum ostenderunt suum,
Ut qui herum me tibi fuisse atque esse nunc conservom velint;
Quod antehac pro jure imperitabam meo, nunc te oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Perque conservitium commune, quod hostica evenit mano,
Ne me secus honore honestes quam ego te, cum servibas mihi.
Atque ut qui fueris, & qui nunc sis, meminisse ut memineris.
Tynd. Scio quidem me te esse nunc, & te esse me. *Phil.* Hem istuc si potes
Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.

ACTUS II. SCENA II.

Hegio, Philocrates, Tyndarus.

Jam ego revertar intus, si ex his quæ volo exquisivero.
Ubi sunt isti, quos ante ædeis jussi huc produci foras?
Phil. Edepol tibi ne quæstioni essemus, cautum intellego,
Ita vinclis custodiisque circumœniti sumus.
Heg. Qui cavet ne decipiatur, vix cavet, cum etiam cavet.
Etiam cum cavisse ratus, sæpe is cautor captus est.
An vero non justa caussa est, ut vos servem sedulo,
Quos tam grandi sim mercatus præsenti pecunia?
Phil. Neque pol tibi nos, quia nos servas, æquom est vitio vortere:
Neque te nobis, si abeamus hinc, si fuat occasio.
Heg. Ut vos hic, itidem illic apud vos meus servatur filius.
Phil. Captus est? *Heg.* Ita. *Phil.* Non igitur nos soli ignavi fuimus.
Heg. Secede huc. nam sunt ex te quæ solo scitari volo,
Quarum rerum te falsiloquom mihi esse nolo. *Phil.* Non ero,
Quod sciam. si quid nescivi, id nescium tradam tibi.
Tynd. Nunc senex est in tonstrina; nunc jam cultros attinet.
Ne id quidem involucre injicere voluit, vestem ut ne inquinet;
Sed utrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem,
Nescio: verum si frugi est, usque admutilabit probe.
Heg. Quid tu servos ne esse, an liber mavelis? memora mihi.
Phil. Proxumum quod sit bono, quodque a malo longissume,
Id volo, quanquam non multum fuit molesta servitus:
Nec mi secus erat, quam si essem familiaris filios.
Tynd. Eugepæ! Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam hujus ille nimius nugator fuit.
Ut facete orationem ad servitutem contulit!
Heg. Quo de genere natu 'st illic Philocrates? *Phil.* Polyplusio.
Quod genus illic unum est pollens atque honoratissumum.
Heg. Quid ipsus hic? quo honore est illic? *Phil.* Summo atque a summis viris.
Heg. Tum igitur ei cum in Aleis tanta gratia est, ut prædicas,
Quid divitiæ? sunt ne opimæ? *Phil.* Unde excoquat sebom senex.
Heg. Quid pater? vivitne? *Phil.* Vivom, cum inde abiimus, liquimus.
At nunc vivat nec ne, id Orcum scire oportet scilicet.
Tynd. Salva res est. philosophatur quoque jam, non mendax modo est.
Heg. Quod erat ei nomen? *Phil.* Thesaurochrysonicochrysides.
Heg. Videlicet propter divitias inditum id nomen quasi est.
Phil. Imo edepol propter avaritiam ipsius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
Heg. Quid tu ais? tenaxne pater ejus est? *Phil.* Imo edepol pertinax.
Quin etiam ut magis noscas: Genio suo ubi quando sacruficat,
Ad rem divinam quibus est opus Samiis vasis utitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde aliis ut credat vide.
Heg. Sequere hac me igitur. eadem ego ex hoc quæ volo exquæsivero.
Philocrates hic fecit, hominem frugi ut facere oportuit.
Nam ego ex hoc, quo genere gnatus sis, scio: hic fassu 'st mihi.
Hæc tu eadem si confiteri vis, tua e re feceris:
Quæ tamen scito scire me ex hoc. *Tynd.* Fecit officium hic suum,
Cum tibi est confessus verum. quanquam volui sedulo
Meam nobilitatem occultare. & genus, & divitias meas,
Hegio. quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego istunc me potius, quam te metuere, æquom censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes æquabiles.
Memini, cum dicto haud audebat, facto nunc lædar licet.
Sed viden'? fortuna humana fingit artatque ut lubet:
Me, qui liber fueram, servom fecit, e summo infimum.
Qui imperare insueveram, nunc alterius imperio obsequor.
Et quidem si proinde ut ipse fui imperator familiæ,
Habeam dominum, non verear ne injuste aut graviter mihi imperet.
Hegio, hoc te monitum, nisi forte ipse non vis, volueram.
Heg. Loquere audacter. *Tynd.* Tam ego fui ante liber, quam gnatus tuus.
Tam mihi, quam illi libertatem hostilis eripuit manus.
Tam ille apud nos servit, quam ego nunc hic apud te servio.
Est profecto Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.
Is, uti tu me hic habueris, proinde illum illic curaverit.
Bene merenti bene profuerit, male merenti par erit.
Quam tu filium tuum, tam pater me meus desiderat.
Heg. Memini ego istoc. sed faterin' eadem quæ hic fassu 'st mihi?

Tynd.

Tynd. Ego patri meo esse fateor summas divitias domi,
Meque summo genere gnatum. sed te obtestor, Hegio,
Ne tuum animum avariorem faxint divitiæ meæ,
Ne patri, tametsi unicus sum, decere videatur magis
Me saturum servire apud te sumptu & vestitu tuo,
Potius quam illi, ubi minime honestum est, mendicantem vivere.

Heg. Ego virtute deum & majorum nostrum dives sum satis.
NON EGO OMNINO lucrum omne esse utile homini existumo.
Scio ego, multos jam lucrum luculentos homines reddidit.
EST ETIAM, ubi profecto damnum præstet facere, quam lucrum.
Odi ego aurum: multa multis sæpe suasit perperam.
Nunc hoc animum advortito, ut ea quæ sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos servit captus Alide.
Eum si reddis mihi, præterea unum nummum ne duis.
Et te & hunc amittam hinc. alio pacto abire hinc non potes.

Tynd. Optumum atque æquissumum oras, optumusque hominum homo es.
Sed is privatam servitutem servit illi, an publicam?

Heg. Privatam medici Menarchi. *Phil.* Pol hic quidem hujus est cliens,
Tam hoc quidem tibi in proclivi, quam imber est, quando pluit.

Heg. Fac is homo ut redimatur. *Tynd.* Faciam, sed te id oro, Hegio.

Heg. Quidvis, dum ab re ne quid ores, faciam. *Tynd.* Auscultadum, scies.
Ego me amitti, donicum ille huc redierit, non postulo.
Verum, quæso te, ut æstimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Ut is homo redimatur illi. *Heg.* Imo alium potius misero
Hinc, ubi erunt induciæ, illuc tuum qui conveniat patrem:
Qui tua quæ tu miseris mandata, ita ut velis, perferat.

Tynd. At nihil est, ignotum ad illum mittere: operam luseris.
Hunc mitte, hic omne transactum reddet, si illuc venerit.
Nec quenquam fideliorem, neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis sit servos ex sententia:
Neque adeo quoi tuum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo hujus ego experiar fidem,
Fretus ingenio ejus, quod me esse scit erga se benevolum.

Heg. Mittam equidem istunc æstimatum tua fide, si vis. *Tynd.* Volo,
Quam citissime potest, tam hoc cedere ad factum volo.

Heg. Num qua caussa est, quin si ille huc non redeat, viginti minas
Mihi des pro illo? *Tynd.* Optuma imo. *Heg.* Solvite istum nunc jam,
Atque utrunque. *Tynd.* Di tibi omnes omnia optata afferant,
Cum me tanto honore honestas, cumque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum est, quod collus collaria caret.

Heg. Quod bonis benefit beneficium, gratia ea gravida est bonis.
Nunc tu illum si illo es missurus, dice, demonstra, præcipe,
Quæ ad patrem vis nunciari. vin' vocem huc ad te? *Tynd.* Voca,

ACTUS II. SCENA III.

Hegio, Philocrates, Tyndarus.

Quæ res bene vortat mihi, meoque filio,
Vobisque: volt te novos herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te æstumatum huic dedi viginti minis.
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum ut illic redimat filium: mutatio
Inter me atque illum ut nostris fiat filiis.

Phil. Utroque vorsum rectum est ingenium meum.
Ad te atque illum pro rota me uti licet.
Vel ego huc vel illuc vortar, quo imperabitis.

Heg. Tute tibi ea tuopte ingenio prodes plurimum,
Cum servitutem ita fers, uti ferri decet.
Sequere hac. hem tibi hominem. *Tynd.* Gratiam habeo tibi,
Quom copiam istam mihi & potestatem facis:
Ut ego ad parentes hunc remittam nuncium,
Qui me quid rerum hic agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.
Nunc ita convenit inter me atque hunc, Tyndare,
Ut te æstimatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, ut viginti minas
Dem pro te. *Phil.* Recte convenisse sentio.
Nam pater exspectat aut me, aut aliquem nuncium,
Qui hinc ad se veniat. *Heg.* Ergo animum advortas volo.
Quæ nunciare hinc te volo in patriam ad patrem.

Tynd. Philocrates, ut adhuc locorum feci, faciam sedulo,
Ut potissimum quod in rem recte conducat tuam,
Id petam, idque persequar corde & animo atque viribus.

Tynd. Facis ita, ut te facere oportet. nunc animum advortas volo,
Omnium primum salutem dicito matri & patri,
Et cognatis, & si quem alium benevolentem videris.
Me hic valere & servitutem servire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit & facit.

Phil. Istuc ne præcipias: facile memoria memini tamen.

Tynd. Nam quidem, nisi quod custodem habeo, liberum me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc convenerit
De hujus filio. *Phil.* Quæ memini, mora mera est monerier.

Tynd. Ut eum redimat, & remittat nostrum huc amborum vicem.

Phil. Meminero. *Heg.* At quamprimum poteris, istuc in rem utrique est maxume.

Phil. Non tuum tu magis videre, quam ille suum gnatum cupit.

Heg. Meus mihi, suus cuique est carus. *Phil.* Nunquid aliud vis patri
Nunciari? *Tynd.* Me hic valere, &, tute audacter dicito
Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili:
Neque te commeruisse culpam, neque me advorsatum tibi:

Bene-

Beneque hero gessisse morem in tantis ærumnis; tamen
Neque med unquam deseruisse te, neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando sciet,
Tyndare, ut fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Nunquam erit tam avarus, quin te gratus emittat manu.
Et mea opera, si hinc rebito, faciam ut faciat facilius.
Nam tua opera & comitate & virtute & sapientia
Fecisti, ut redire liceat ad parentes denuo,
Cum apud hunc confessus es & genus & divitias meas.
Quo pacto emisti e vinclis tuum herum, tua sapientia.

Phil. Feci ego ista ut commemoras: & te meminisse id gratum est mihi.
Merito tibi ea evenerunt a me: nam nunc, Philocrates,
Si ego item memorem quæ med erga multa fecisti bene,
Nox diem adimat. nam si servus meus esses, nihilo secius
Obsequiosus mihi semper fuisti. *Heg.* Di vostram fidem,
Hominum ingenium liberale! ut lacrumas excutiunt mihi!
Videas corde amare inter se: quantis laudibus suum herum
Servos collaudavit! *Phil.* Pol istic haud me centesimam
Partem laudat, quam ipse meritus est, ut laudetur laudibus.

Heg. Ergo cum optume fecisti, nunc adest occasio
Benefacta cumulare, ut erga hunc rem geras fideliter.

Phil. Magis non factum possum velle, quam opera experiar persequi:
Id ut scias, Jovem supremum testem laudo, Hegio,
Me infidelem non futurum Philocrati. *Heg.* Probus es homo.

Phil. Nec me secus unquam ei facturum quicquam, quam memet mihi.

Tynd. Istæc dicta re experiri & operis & factis volo.
Et quo minus dixi de te, quam volui, animum advortas volo.
Atque horunc verborum caussa caveto mihi iratus fuas.
Sed te quæso, cogitato, hinc mea fide mitti domum
Te æstimatum, & meam esse vitam hic pro te positam pignori.
Ne tu me ignores, cum extemplo meo e conspectu abscesseris,
Quom me servom in servitute pro te hic dereliqueris,
Tuque te pro libero esse ducas, pignus deseras:
Neque des operam, pro me ut hujus reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti æstimatum mittier:
Fac fidelis sis fideli: cave fidem fluxam geras.
Nam pater, scio, faciet, quæ illum facere oportet, omnia.
Serva in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inventum inveni.
Hæc per dexteram tuam te dextera retinens manu,
Obsecro, infidelior mihi ne fuas, quam ego sum tibi.
Tu hoc age: tu mihi nunc herus es: tu patronus, tu pater:
Tibi commendo spes opesque meas. *Phil.* Mandavisti satis.
Satin' habes, mandata quæ sunt, facta si refero? *Tynd.* Satis.

Phil. Et tua & tua huc ornatus reveniam ex sententia.
Nunquid aliud? *Tynd.* Ut quamprimum possis, redeas. *Phil.* Res monet.

Heg. Sequere me, viaticum ut dem hinc a trapezita tibi:
Eadem opera a Prætore sumam syngraphum. *Tynd.* Quem syngraphum?

Heg. Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic ut liceat domum.
Tu intro abi. *Tynd.* Bene ambulato. *Phil.* Bene vale. *Heg.* Edepol rem meam
Constabilivi, cum illos emi de præda a quæstoribus.
Expedivi ex servitute filium, si dis placet.
At etiam dubitavi hos homines emerem, an non emerem, diu.
Servate istum sulris intus, servi: ne quoquam pedem
Efferat sine custode. jam ego apparebo domi.
Ad fratrem modo capteivos alios inviso meos.
Eadem percontabor, ecquis hunc adolescentem noverit.
Sequere tu, te ut amittam, ei rei primum prævorti volo.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Ergasilus Parasitus.

Iser homo est, qui si ipse sibi quod edit quærit, & id ægre invenit:
Sed ille est miserior, qui & ægre quærit, & nihil invenit.
Ille miserrimus est, qui cum esse cupit, quod edit non habet.
Nam hercle ego huic diei, si liceat, oculos effodiam libens,
Ita malignitate oneravit omnes mortales mihi.
Neque jejuniosiorem, neque magis effertum fame
Vidi, nec cui minus procedat, quicquid facere occœperit.
Itaque venter gutturque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticæ arti in maxumam malam crucem!
Ita juventus jam ridiculos inopesque ab se segregat.
Nihil morantur jam Laconas imi subselli viros,
Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui libenter cum ederint, reddant domi,
Ipsi obsonant, quæ parasitorum ante erat provincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
Quam in tribu aperto capite sontes condemnant reos.
Neque ridiculos jam terunci faciunt. sese omnes amant.
Nam ut dudum hinc abii, accessi ad adolescentes in foro:
Salvete, inquam: Quo imus una, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc? aut quis profitetur? inquam. quasi muti silent,
Neque me rident. Ubi cœnamus? inquam. atque illi abnuunt.
Dico unum ridiculum dictum de dictis melioribus,
Quibus solebam menstruales epulas ante adipiscier:
Nemo ridet. scivi extemplo rem de compacto geri,
Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier.
Saltem, si non arriderent, dentes ut restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alias, venio ad alios, deinde ad alios: una res.
Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearii.
Nunc redeo inde, quo[illegible] me ibi video ludificarier.
Item alii parasiti [illegible] ambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum est jus meum omne persequi.
Qui concilium iniere, quo nos victu & vita prohibeant:
His diem dicam: irrogabo multam, ut mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cum cara annona sit. sic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. est illic mihi una spes cœnarica:
Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cœnam asperam.

ACTUS III. SCENA II.

Hegio.

QUid est suavius, quam bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,
Cum emi hosce homines. ubi quisque vident, eunt obviam,
Gratulanturque eam rem. ita me miserum restitando
Retinendoque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser jam eminebam.
Tandem abii ad Prætorem: ibi vix requievi: rogo syngraphum;
Datur mihi: illico dedi Tyndaro. ille abiit domum.
Inde illico revortor domum. postquam id actum est, eo:
Protinus ad fratrem inde abii, mei ubi sunt alii captivi.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium noverit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum
Apud me. hic extemplo orat obsecratque, eum sibi ut liceat
Videre. jussi illico hunc exsolvi. nunc tu sequere me,
Ut quod me oravisti, impetres, hominem ut convenias.

ACTUS III. SCENA III.

Tyndarus.

NUnc illud est, cum me fuisse quam esse nimio mavelim:
Nunc spes, opes auxiliaque a me segregant spernuntque se.
Hic ille est dies. cum nulla vitæ meæ salus sperabilis est:
Neque exilium exitio est; neque adeo spes, quæ mihi hunc aspellat metum:
Nec mendaciis subdolis mihi usquam mantellum est meis.
Nec sycophantiis, nec fucis ullum mantellum obviam est.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga est.
Nec confidentiæ usquam hospitium est, nec diverticulum dolis.
Operta quæ fuere, aperta sunt: patent præstigiæ.
Omnis res palam est: neque de hac re negotium est, quin male
Occidam, oppetamque pestem, heri vicem meamque.
Perdidit me Aristophontes hic, qui intro venit modo:
Is me novit: is sodalis Philocrati & cognatus est.
Neque jam servare Salus, si vult, me potest: nec copia est:
Nisi si meo aliquam corde machinor astutiam.
Quam, malum! quid machiner? quid comminiscar? maxumas
Nugas ineptiasque incipisso. hæreo.

ACTUS III. SCENA IV.

Hegio, Tyndarus, Aristophontes.

QUo illum nunc hominem proripuisse foras se dicam ex ædibus?
Tynd. Nunc enimvero ego occidi: eunt ad te hostes, Tyndare, quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omnis in incerto sita est. quid rebus confidam meis?
Utinam te di prius perderent, quam periisti e patria tua,
Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
Occisa est hæc res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.
Heg. Sequere. hem tibi hominem. adi, atque alloquere. *Tynd.* Quis homo est me hominum miserior?
Arist. Quid istuc est, quod meos te oculos dicam fugitare, Tyndare?
Proque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noveris?
Equidem tam sum servos, quam tu: etsi ego domi liber fui,
Tu usque a puero servitutem servivisti in Alide.
Heg. Edepol minime miror, si te fugitat, aut oculos tuos,
Aut si te odit, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Tynd. Hegio, hic homo rabiosus habitus est in Alide.
Ne tu, quod istic fabuletur, aures immittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem & patrem.
Et illic isti, qui sputatur, morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas. *Heg.* Ultro istum a me. *Arist.* Ain' verbero
Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, ut qui me opus sit insputarier?
Heg. Ne verere: multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit. *Tynd.* Atque Aliis profuit.
Arist. Quid tu autem, etiam huic credis? *Heg.* Quid ego credam huic? *Arist.* Insanum esse me.
Tynd. Viden' tu hunc, quam inimico voltu intuetur? concedi optumum est.
Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies. cave tibi.
Heg. Credidi esse insanum extemplo, ubi te appellavit Tyndarum.
Tynd. Quin suum ipse interdum ignorat nomen, neque scit qui siet.
Heg. At etiam te suum sodalem esse ajebat. *Tynd.* Haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo atque Orestes & Lycurgus postea
Una opera mihi sunt sodales, qua iste. *Arist.* At etiam, furcifer,
Male mihi loqui audes? non ego te novi? *Heg.* pol planum id quidem est,
Non novisse, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides.
Arist. Imo iste eum sese ait, qui non est, esse: & qui vero est, negat.
Tynd. Tu enim repertus, Philocratem qui superes veriverbio!
Arist. Pol ego, ut rem video, tu inventus, vera vanitudine
Qui convincas. Sed quæso hercle agedum aspice ad me. *Tynd.* Hem. *Arist.* Dic modo.
Te negas Tyndarum esse? *Tynd.* Nego inquam. *Arist.* Tun' te Philocratem esse ais?
Tynd. Ego inquam. *Arist.* Tune huic credis? *Heg.* Plus quidem, quam tibi aut mihi.
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras esse, hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem hujus. *Arist.* Quem patrem, qui servos est? *Tynd.* Et tu quidem
Servos, & liber fuisti, & ego me confido fore;
Si hujus huc reconciliasso in libertatem filium.
Arist. Quid ais, furcifer? tun' te gnatum memoras liberum?
Tynd. Non equidem me Liberum, sed Philocratem esse ajo. *Arist.* Quid est?
Ut scelestus, Hegio, nunc is te ludos hic facit!
Nam is est servos ipse, neque præter se unquam ei servos fuit. *Tynd.*

Tynd. Quia tute ipse eges in patria, nec tibi, qui vivas, domi est,
Omneis inveniri similes tibi vis: non mirum facis.
EST MISERORUM, ut malevolentes sint atque invideant bonis.
Arist. Hegio vide sis, ne quid tu huic temere insistas credere.
Atque ut perspicio, profecto jam aliquid pugnæ edidit.
Filium tuum quod redimere se ait, id neutiquam mihi placet.
Tynd. Scio te id nolle fieri: efficiam tamen id ego, si di adjuvant.
Illum restituam huic; hic autem in Alidem me meo patri.
Propterea ad patrem hinc amisi Tyndarum. *Arist.* Quin tute is es.
Neque præter te in Alide ullus servos istoc nomine est.
Tynd. Pergin' servom me exprobrare esse, id quod vi hostili obtigit?
Arist. Enimvero jam nequeo contineri. *Tyn.* Heus audin, quid ait? quin fugis?
Jam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illum jubes
Comprehendi. *Arist.* Crucior. *Tynd.* Ardent oculi: fune opu'st, Hegio.
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. *Arist.* At pol te, si hic sapiat senex,
Atra pix agitet apud carnuficem, tuoque capiti illuceat.
Tynd. Jam deliramenta loquitur: larvæ stimulant virum.
Heg. Quid? quid si hunc comprehendi jusserim? *Tynd.* Sapias magis.
Arist. Crucior lapidem non habere me, ut illi mastigiæ
Cerebrum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.
Tynd. Audin' lapidem quæritare? *Arist.* Solus te solum volo,
Hegio. *Heg.* Istinc loquere, si quidvis; procul tamen audiam.
Tynd. Namque edepol si adbites propius, os denasabit tibi
Mordicus. *Arist.* Neque pol me insanum, Hegio, esse creduis,
Neque fuisse unquam, neque esse morbum quem istic autumat.
Verum si quid metuis a me, jube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur. *Tynd.* Imo enimvero, Hegio,
Istic, qui volt, vinciatur. *Arist.* Tace modo: ego te, Philocrates
False, faciam, ut verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mi abnutas? *Tynd.* Tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius?
Heg. Quid ais? quid si adeam hunc insanum? *Tynd.* Nugas ludificabitur.
Garriet quod neque pes unquam, neque caput compareat.
Ornamenta absunt: Ajacem, hunc cum vides, ipsum vides.
Heg. Nihili facio: tamen adibo. *Tynd.* Nunc ego omnino occidi.
Nunc ego INTER sacrum saxumque sto; nec, quid faciam, scio.
Heg. Do tibi operam Aristophontes, si quid est quod me velis.
Arist. Ex me audibis vera, quæ nunc falsa opinare, Hegio.
Sed hoc primum me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mihi esse morbum, nisi quod servio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem,
Ut istic Philocrates non magis est, quam aut ego aut tu. *Heg.* Eho dic mihi.
Quis igitur ille est. *Arist.* Quem dudum dixi a principio tibi.
Hoc si secus reperies, nullam caussam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio siet.
Heg. Quid tu ais? *Tynd.* Me tuum esse servom, & te meum herum. *Heg.* Haud istuc rogo,
Fuistin' liber? *Tynd.* Fui. *Arist.* Enimvero non fuit. nugas agit.
Tynd. Qui tu scis? an tu fortasse fuisti meæ matri obstetrix,
Qui id tam audacter dicere audes? *Arist.* Puerum te vidi puer.
Tynd. At ego te video major majorem: hem rursum tibi:
Meam rem non cures, si recte facias. num ego curo tuam?
Heg. Fuitne huic pater Thesaurochrysonicochrysides?
Arist. Non fuit. neque ego istuc nomen unquam audivi ante hunc diem.
Philocrati Theodoromedes fuit pater. *Tynd.* Pereo probe.
Quin quiescis dierectum cor meum! i, ac suspende te.
Tu sussultas, ego miser vix asto præ formidine.
Heg. Satin' istuc mihi exquisitum est fuisse hunc servom in Alide?
Neque esse hunc Philocratem? *Arist.* Tam satis, quam nunquam hoc invenies secus.
Sed ubi is nunc est? *Heg.* Ubi ego minime, atque ipsus se volt maxume.
Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser
Hujus scelesti technis; qui me, ut lubitum est, ductavit dolis.
Sed vide sis. *Arist.* Quin exploratum dico & provisum hoc tibi,
Heg. Certon'? *Arist.* Quin nihil, inquam, invenies magis hoc certo certius.
Philocrates jam inde usque amicus fuit mihi a puero puer.
Heg. Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates? *Arist.* Dicam tibi.
Macilento ore, naso acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus aliquantum, crispus, cincinnatus. *Heg.* Convenit.
Tynd. Ut quidem hercle in medium ego hodie pessume processerim.
Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.
Heg. Verba mihi data esse video. *Tynd.* Quid cessatis compedes
Currere ad me, meaque amplecti crura, ut vos custodiam?
Heg. Satin' me illi hodie scelesti captivi ceperunt dolo?
Illic servom se assimulabat, hic sese autem liberum.
Nucleum amisi. reliquit pignori putamina.
Ita mihi stolido sursum vorsum os sublevere offuciis,
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax.
Ite istinc, atque efferte lora. *Lor.* Num lignatum mittimur?

ACTUS III. SCENA V.

Hegio, Tyndarus, Aristophontes.

Injicite huic manicas mastigiæ.
Tynd. Quid hoc est negotii? quid ego deliqui? *Heg.* Rogas?

F a Sator

Sator sartorque scelerum, & messor maxume?
Tynd. Non occatorem dicere audebas prius?
Nam semper occant prius, quam sarriunt rustici.
Heg. At ut confidenter mihi contra astitit!
Tynd. Decet innocentem servom atque innoxium
Confidentem esse, suum apud herum potissimum.
Heg. Astringite isti sultis vehementer manus.
Tynd. Tuus sum, tuas quidem vel præcidi jube.
Sed quid negotii est, quamobrem succenses mihi?
Heg. Quia me meamque rem, quod in te uno fuit,
Tuis scelestis falsidicis fallaciis
Delaceravisti, deartuavistique opes.
Confecisti omnes res ac rationes meas,
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse servom credidi, te liberum.
Ita vosmet ajebatis, itaque nomina
Inter vos permutastis. *Tynd.* Fateor, omnia
Facta esse ita, ut tu dicis, & fallaciis
Abiisse eum abs te, mea opera atque astutia.
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?
Heg. At cum cruciatu maxumo id factum est tuo.
Tynd. Dum ne ob malefacta peream, parvi æstumo:
Si ego hic peribo, ast ille, ut dixit, non redit:
At erit mihi hoc factum mortuo memorabile;
Meum herum captum ex servitute atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meumque me potius caput periculo
Præoptavisse, quam is periret, ponere.
Heg. Facito ergo ut Acherunti clueas gloria.
Tynd. Qui per Virtutem peritat, non interit.
Heg. Quando ego te exemplis excruciavero pessumis,
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel perisse prædicent.
Dum pereas, nihil interduo, dicant vivere.
Tynd. Pol si istuc faxis, haud sine pœna feceris,
Si ille huc redibit, sicut confido affore.
Arist. Pro di immortales! nunc ego teneo, nunc scio
Quid sit hoc negoti. meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, æque melius cui velim.
Sed hoc mihi ægre est, me huic dedisse operam malam,
Qui nunc propter me meaque verba vinctus est.
Heg. Vetuin' te quicquam hodie mihi falsum proloqui?
Tynd. Vetuisti. *Heg.* Cur es ausus mentiri mihi?
Tynd. Quia vera obessent illi, cui operam dabam:
Nunc falsa prosunt. *Heg.* At tibi oberunt. *Tynd.* Optume est.
At herum servavi, quem servatum gaudeo:
Cui me custodem addiderat herus major meus.
Sed malene id arbitrare factum? *Heg.* pessume.
Tynd. At ego ajo recte, qui abs te seorsum sentio.
Nam cogitato si quis hoc gnato tuo
Tuus servos faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteresne, necne, eum servom manu?
Essetne apud te is servos acceptissumus?
Responde. *Heg.* Opinor. *Tynd.* Cur ergo iratus mihi es?
Heg. Quia illi fuisti, quam mihi fidelior.
Tynd. Quid? tu una nocte postulavisti & die,
Recens captum hominem nuperum & novitium,
Te perdocere, ut melius consulerem tibi,
Quam illi, quicum una a puero ætatem exegeram.
Heg. Ergo ab eo petito gratiam istam; ducite,
Ubi ponderosas, crassas capiat compedes.
Inde ibis porro in latomias lapidarias.
Ibi quom octonos alii lapides effodint,
Nisi cotidianus sesquiopus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.
Arist. Per deos atque homines ego te obtestor, Hegio,
Ne tu istunc hominem perduis. *Heg.* curabitur.
Nam noctu nervo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non uno absolvam die.
Arist. Certumne est tibi istuc? *Heg.* Non moriri certius 'st.
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum,
Jubete huic crassas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet:
Atque hunc ita velle me, dicite, curarier,
Ne qui deterius huic sit, quam cui pessume est.
Tynd. Cur ego te invito me esse salvom postulem?
Periculum vitæ meæ stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam mali:
Et si pervivo usque ad summam ætatem, tamen
Breve spacium est perferundi, quæ minitas mihi.
Vale atque salve: etsi aliter ut dicam, meres.
Tu Aristophontes, de me ut meruisti, ita vale:
Namque mihi propter te hoc obtigit. *Heg.* Abducite.
Tynd. At unum hoc quæso, si huc rebitet Philocrates,
Ut mihi ejus facias conveniundi copiam.
Heg. Periistis, nisi hunc jam e conspectu abducitis.
Tynd. Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.
Heg. Illic abductu 'st recta in phylacam, ut dignus est.
Ego illis captivis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palam,
Usque offrenatum suis me ductarent dolis.
Nunc certum est nulli post hæc quicquam credere.
Satis sum semel deceptus; speravi miser
Ex servitute me exemisse filium.
Ea spes elapsa est. perdidi unum filium
Puerum quadrimum, quem mihi servos surpuit:
Neque eum servom unquam repperi, neque filium.
Major potitus hostium est. quod hoc est scelus?
Quasi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hac: reducam te ubi fuisti. neminis
Misereri certum est, quia mei miseret neminem.
Arist. Exauspicavi ex vinclis. nunc intellego
Redauspicandum esse in catenas denuo.

ACTUS QUARTUS
SCENA I.

Ergasilus Parasitus.

Juppiter supreme, servas me, measque auges opes.
Maxumas opimitates opiparasque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, jocum, festivitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, saturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini supplicare nunc certum est mihi.
Nam vel prodesse amico possum, vel inimicum perdere.
Ita hic me amœnitate amœna amœnus oneravit dies.
Sine sacris hæreditatem sum aptus effertissumam.
Nunc cursum ad senem capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse a diis optat, atque etiam amplius.

Nunc

Nunc res certa est, eodem pacto ut Comici servi solent.
Conjiciam in collum pallium, primo ex me hanc rem ut audiar.
Speroque me ob hunc nuncium æternum adepturum cibum.

ACTUS IV. SCENA II.

Hegio senex, *Ergasilus* parasitus.

QUanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mihi ægritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum os esse
Hodie mihi? neque id perspicere quivi?
Quod cum scibitur, per urbem irridebor.
Cum extemplo ad forum advenero, omnes loquentur:
Hic ille est senex ductus, quoi verba data sunt.
Sed Ergasilus est ne bic procul quem video?
Collecto quidem est pallio: quidnam acturu'st?
Erg. Move abs te moram, atque Ergasile age hanc rem.
Eminor interminorque, ne quis mi obstiterit obviam:
Nisi qui sat diu vixisse sese homo arbitrabitur.
Nam qui obstiterit, ore sistet. *Heg.* Hic homo pugilatum incipit.
Erg. Facere certum est. proinde ut omnes itinera insistant sua.
Ne quis in hac platea negoti conferat quicquam sui.
Nam meus est balista pugnus, cubitus catapulta est mihi,
Humerus aries. tum genu ad quemque jecero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemque offendero.
Heg. Quæ illæc eminatio est? nam nequeo mirari satis.
Erg. Faciam ut ejus diei, locique, meique semper meminerit:
Qui mihi in cursu obstiterit, faxo vitæ is extemplo obstiterit suæ.
Heg. Quid hic homo tantum incipissit facere cum tantis minis?
Erg. Prius edico, ne quis propter culpam capiatur suam,
Continere vos domi, prohibere a vobis vim meam.
Heg. Mira edepol sunt, ni hic in ventrem sumpsit confidentiam.
Væ misero illi, cujus cibo iste factu'st imperiosior.
Erg. Tum pistores scrofipasci, qui alunt surfuri sues,
Quarum odore præterire nemo pistrinum potest:
Eorum si quojusquam scropham in publico conspexero,
Ex ipsis dominis meis pugnis exculcabo furfures.
Heg. Basilicas edictiones atque imperiosas habet.
Satur homo est, habet profecto in ventre confidentiam.
Erg. Tum piscatores, qui præbent populo pisces fœtidos,
Qui advehuntur quadrupedanti crucianti canterio:
Quorum odos subbasilicanos omnes abigit in forum,
Eis ego ora verberabo surpiculis piscariis:
Ut sciant, alieno naso quam exhibeant molestiam.
Tum lanii autem, qui concinnant liberis orbas oves,
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt,
Qui petroni nomen indunt verveci sectario;
Eum ego si in via petronem publica conspexero,
Et petronem & dominum reddam mortales miserrimos.
Heg. Eugepe! edictiones ædilitias hic habet quidem:
Mirumque adeo est, ni hunc fecere sibi Aetoli agoranomum.
Erg. Non ego nunc parasitus sum, sed regum rex regalior:
Tantus ventri commeatus meo adest in portu cibus.
Sed ego cesso hunc Hegionem onerare lætitia senem?
Qui homine adæque nemo vivit fortunatior.
Heg. Quæ illæc est lætitia, quam hic lætus largitur mihi?
Erg. Heus, ubi estis vos? ecquis hoc aperit ostium? *Heg.* Hic homo
Ad cœnam recipit se ad me. *Erg.* Aperite hasce ambas fores,
Priusquam pultando vel assulatim foribus exitium affero.
Heg. Perlubet hunc hominem colloqui. Ergasile. *Erg.* Ergasilum qui vocat?
Heg. Respice. *Erg.* Fortuna quod tibi nec faciet, nec facit.
Hoc me jubes. sed qui est? *Heg.* Respice ad me: Hegio sum. *Erg.* Oh mihi.
Quantum est hominum optumorum optume, in tempore advenis.
Heg. Nescio quem ad portum nactus es, ubi cænes, eo fastidis.
Erg. Cedo manum. *Heg.* Manum? *Erg.* Manum, inquam, cedo tuam actutum. *Heg.* Tene.
Erg. Gaude. *Heg.* Quid ego gaudeam? *Erg.* Quia ego impero. age gaude modo.
Heg. Pol mœrores mi antevortunt gaudiis. *Erg.* Noli irascier,
Jam ego ex corpore exigam omnes maculas mœrorum tibi.
Gaude audacter. *Heg.* Gaudeo, etsi nihil scio, quod gaudeam.
Erg. Bene facis. jube. *Heg.* Quid jubeam. *Erg.* Ignem ingentem fieri.
Heg. Ignem ingentem? *Erg.* Ita dico, magnus ut sit. *Heg.* Quid eo volt urier?
Tuan' caussa me ædeis incensurum censes? *Erg.* Noli irascier.
Juben' an non jubes astitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foveri foculis ferventibus?
Alium pisces præstinatum abire? *Heg.* Hic vigilans somniat.
Erg. Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?
Heg. Scis bene esse, si sit unde. *Erg.* Pernam atque ophthalmia,
Horæum, scombrum, & trigonum, & cetum, & mollem caseum.
Heg. Nominanda tibi istorum erit magis quam edundi copia
Hic apud me, Ergasile. *Erg.* Mean' me caussa hoc censes dicere?
Heg. Nec nihil hodie, nec multo plus tu hic edes, ne frustra sies.
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.
Erg. Quin ita faciam, ut te cupias facere sumptum, etsi ego vetem.
Heg. Egone? *Erg.* Tune. *Heg.* Tum tu mihi igitur herus es. *Erg.* Imo benevolens.
Vin' te faciam fortunatum? *Heg.* Malim, quam miserum quidem.
Erg. Cedo manum. *Heg.* Hem manum. *Erg.* Di te omnes adjuvant. *Heg.* Nihil sentio.
Erg. Non enim es in senticeto, eo non sentis. sed jube
Vasa tibi pura apparari ad rem divinam cito,
Atque agnum afferri proprium, pinguem. *Heg.* Cur? *Erg.* Ut sacrufices.
Heg. Cui deorum? *Erg.* Mihi hercle, nam ego tibi nunc sum summus Juppiter.
Idem ego sum salus, fortuna, lux, lætitia, gaudium.
Proin-

Proinde tu deum huncce saturitate facias tranquillum tibi.
Heg. Esurire mihi videre. *Erg.* Mihi quidem esurio, non tibi.
Heg. Tuo arbitratu facile patior. *Erg.* Credo, consuetus puer.
Heg. Juppiter te dique perdant. *Erg.* Te hercle mihi æquom est gratias
Agere ob nuncium: tantum ego nunc porto a portu tibi boni.
Nunc tu mihi places. *Heg.* Abi stultus, post tempus venis.
Erg. Igitur olim si advenissem, magis tu tum istuc diceres.
Nunc hanc lætitiam accipe a me quam fero. nam filium
Tuum modo in portu Philopolemum vivom, salvom, & sospitem
Vidi in publica celoce, ibidemque illum adolescentulum
Alium una, & tuum Stalagmum servom, qui aufugit domo,
Qui tibi surripuit quadrimum puerum filiolum tuum.
Heg. I in malam rem: ludis me. *Erg.* Ita me amabit sancta Saturitas,
Hegio, itaque suo me semper condecoret cognomine,
Ut ego vidi. *Heg.* Meum gnatum? *Erg.* Tuum gnatum, & Genium meum.
Heg. Et captivom illum Alidensem? *Erg.* μὰ τὸν Ἀπόλλω. *Heg.* Et servolum
Meum Stalagmum, meum qui gnatum surripuit! *Erg.* νὴ τὰν Σόραν,
Heg. Jam diu? *Erg.* νὴ τὰν Πραινέστην. *Heg.* Venit? *Erg.* νὴ τὰν Σιγνίαν.
Heg. Certon'? *Erg.* νὴ τὰν Φρουσινῶνα. *Heg.* Vide sis. *Erg.* νὴ τὸ Ἀλάτριον.
Heg. Quid tu per barbaricas urbes juras? *Erg.* Quia enim item asperæ
Sunt, ut tuum victum autumabas esse. *Heg.* Væ ætati tuæ.
Erg. Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico sedulo,
Sed Stalagmus quojus erat tunc nationis, cum hinc abiit?
Heg. Siculus. *Erg.* At nunc Siculus non est: Bojus est, Bojam terit.
Liberorum quærundorum caussa ei, credo, uxor data est.
Heg. Dic, bonan' fide tu mihi istæc verba dixisti? *Erg.* bona.
Heg. Di immortales, iterum gnatus videor, si vera autumas.
Erg. An tu dubium habebis, etiam sancte cum jurem tibi?
Postremo, Hegio, si parva jurijurando est fides,
Vise ad portum. *Heg.* facere certum est. tu intus cura quod opus est.
Sume, posce, prome quidvis. te facio cellarium.
Erg. Nam hercle nisi mantiscinatus probe ero, fusti pectito.
Heg. Æternum tibi dapinabo victum, si vera autumas.
Erg. Unde id? *Heg.* A me meoque gnato. *Erg.* Sponden'tu istud? *Heg.* Spondeo.
Erg. At ego tuum tibi advenisse filium respondeo.
Heg. Cura quam optume potes. *Erg.* Bene ambula & redambula.

ACTUS IV. SCENA III.

Ergasilus.

Illic hinc abiit: mihi rem summam credidit cibariam.
Di immortales, jam ut ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet! quanta labes larido!
Quanta sumini absumedo? quanta callo calamitas!
Quanta laniis lassitudo! quanta porcinariis!
Nam si alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora est.
Nunc ibo ad præfecturam, & jus dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium ut feram.

ACTUS IV. SCENA IV.

Puer Hegionis.

Diespiter te dique, Ergasile, perdant, & ventrem tuum,
Parasitosque omnes, & qui posthac cœnam Parasitis dabit.
Clades calamitasque, intemperies modo in nostram advenit domum.
Quasi lupus esuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimisque hercle ego illum male formidabam: ita frendebat dentibus.
Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncavit tribus tergoribus glandia.
Aulas, calicesque omnes confregit, nisi quæ modiales erant.
Cocum percontabatur, possentne seriæ fervescere.
Cellas refregit omnes intus, reclusitque armarium.
Asservate istunc sultis servi. ego ibo ut conveniam senem.
Dicam ut sibi penum aliud ornet, siquidem sese uti volet.
Nam hic quidem ut adornat, aut jam nihil est, aut jam nihil erit.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Hegio, Philopolemus, Philocrates, Stalagmus.

Qui diisque ago gratias merito magnas,
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quomque ex miseriis plurimis me exemerunt,
Quæ adhunc te carens, dum hic fui, sustentabam.
Quomque hunc conspicio in potestate nostra,
Quomque hæc reperta est fides firma nobis.
Satis jam dolui ex animo, & cura me sat
Et lacrumis maceravi. satis jam audivi
Tuas ærumnas, ad portum mihi quas memorasti.
Hoc agamus. *Philoc.* Quid nunc, quoniam tecum servavi fidem,
Tibique hunc reducem in libertatem feci? *Heg.* Fecisti, ut tibi,
Philocrates, nunquam referre gratiam possim satis,
Proinde ut tu promeritus de me & filio meo. *Philop.* Imo potes,
Pater, & poteris, & ego potero: & di eam potestatem dabunt,
Ut beneficium bene merenti nostro merito muneres,
Sic tu huic potes, pater mi, facere merito maxume.
Heg. Quid opu'st verbis? lingua nulla est, qua negem quicquid roges.
Philoc. Postulo abs te, ut mihi illum reddas servom, quem hic reliqueram

Pignus pro me, qui mihi melior quam sibi semper fuit:
Pro benefactis ejus uti ei pretium possim reddere.
Heg. Quod bene fecisti, referetur gratia, id quod postulas.
Et id, & aliud, quod me orabis, impetrabis, atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci male.
Philoc. Quid fecisti? *Heg.* In lapicidinas compeditum condidi,
Ubi rescivi mihi data esse verba. *Philoc.* Væ misero mihi!
Propter meum caput labores homini evenisse optumo.
Heg. At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.
Gratis a me, ut sit liber, abducito. *Philop.* Edepol Hegio,
Facis benigne: sed quæso, hominem ut jubeas arcessi. *Heg.* Licet.
Ubi estis vos? ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intro: interibi ego ex hac statua verberea volo
Erogitare, meo minore quid sit factum filio.
Vos lavate interibi. *Philop.* Sequere hac Philocrates me intro. *Philoc.* Sequor.

ACTUS V. SCENA II.

Hegio, Stalagmus.

AGe tu illuc procede. bone vir, lepidum mancupium meum.
Stal. Quid me oportet facere, ubi tu talis vir falsum autumas?
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ,
Neque ero unquam: ne tu spem ponas me bona frugi fore.
Heg. Propemodum ubi loci fortunæ tuæ sint, facile intelligis.
Si eris verax, tua ex re facies ex mala meliusculam.
Recta & vera loquere: sed neque vere neque recte adhuc
Fecisti unquam. *Stal.* Quod ego fatear, credin' pudeat, cum autumes?
Heg. At ego faciam ut pudeat: nam in ruborem te totum dabo.
Stal. Eja credo ego, imperito plagas minitaris mihi.
Tandem ista aufer, dicque quid fers, ut feras hinc quod petis.
Heg. Satis facundu'st, sed fieri dictis compendium volo.
Stal. Ut vis fiat. *Heg.* Bene morigerus fuit puer: nunc non decet.
Hoc agamus. jam animum advorte. ac mihi quæ dicam edissere.
Si eras verax, tuis rebus feceris meliusculas.
Stal. Nugæ istæc sunt. non me censes scire quid dignum siem?
Heg. At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.
Stal. Pauca effugiam scio. nam multa evenient, & merito meo.
Quia & fugi, & tibi surripui filium, & eum vendidi.
Heg. Cui homini? *Stal.* Theodoromedi in Alide Polyplusio
Sex minis. *Heg.* Pro di immortales! is quidem hujus est pater
Philocrates. *Stal.* Quin melius novi, quam te, & vidi sæpius.
Heg. Serva Juppiter supreme & me & meum gnatum mihi.
Philocrates, per tuum te ingenium obsecro, exi: te volo.

ACTUS V. SCENA III.

Philocrates, Hegio, Stalagmus.

HEgio. assum, si quid me vis, impera. *Heg.* Hic gnatum meum
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.
Phil. Quamdiu id factum est? *Stal.* Hic annus incipit vicesimus.
Phil. Falsa memorat. *Stal.* Aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum
Tuus pater peculiarem parvolum puero dedit.
Phil. Quod erat ei nomen? si vera dicis, memoradum mihi.
Stal. Pægnium vocitatu'st: post vos indidistis Tyndaro.
Phil. Cur ego te non novi? *Stal.* Quia MOS EST oblivisci hominibus,
Neque novisse, cujus nihil sit faciunda gratia.
Phil. Dic mihi: is ne istic fuit, quem vendidisti meo patri.
Quia mihi peculiaris datus est, hujus filius?
Heg. Vivitne is homo? *Stal.* Argentum accepi, nihil curavi cæterum.
Heg. Quid tu ais? *Phil.* Quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius,
Ut quidem hic argumenta loquitur, nam is mecum a puero puer
Bene pudiceque educatu'st usque ad adolescentiam.
Heg. Et miser sum, & fortunatus, si vos vera dicitis.
Eo miser sum, quia male illi feci, si gnatus meu'st.
Eheu, cur ego plus minusque feci, quam æquom fuit!
Quod male feci, crucior modo, si infectum fieri possiet.
Sed eccum, incedit huc, ornatus haud ex suis virtutibus.

ACTUS V. SCENA IV.

Tyndarus, Hegio, Philocrates, Stalagmus.

VIdi ego multa sæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta: verum enimvero nulla adæque est Acheruns,
Atque ubi ego fui in lapicidinis. illic ibi demum est locus,
Ubi labore lassitudo omni'st exigunda ex corpore.
Nam ubi illo adveni, quasi patriciis pueris aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur quicum lusitent.
Itidem hæc mihi advenienti upupa, qui me delectet, data est.
Sed herus eccum ante ostium, & herus alter eccum ex Alide
Rediit. *Heg.* Salve exoptate gnate mi. *Tynd.* Hem quid, gnate mi?
Atat, scio cur te patrem assimiles esse & me filium:
Quia mihi, item ut parentes, lucis das tuendæ copiam.
Phil. Salve Tyndare. *Tynd.* Et tu, quojus caussa hanc ærumnam exigo.
Phil. At nunc liber in divitias faxo venies. nam tibi
Pater hic est; hic servos, qui te huic hinc quadrimum surpuit.
Vendiditque patri meo te sex minis. is te mihi
Parvolum peculiarem parvulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reduximus.
Tynd. Quid, hujus filium? *Phil.* Intus eccum fratrem germanum tuum.
Tynd. Quid tu ais? adduxtin' illum hujus captivom filium?
Phil. Quin, inquam, intus hic est. *Tynd.* Fecisti edepol & recte & bene.
Phil. Nunc tibi pater hic est: hic fur est tuus, qui parvum hinc te abstulit.
Tynd. At ego hunc grandis grandem natu, ob furtum, ad carnuficem dabo.

Phil. Meritus est. *Tynd.* Ergo edepol huic meritam mercedem dabo.
Sed dic oro: Pater meus tune es? *Heg.* Ego sum, gnate mi.
Tynd. Nunc ego demum in memoriam redeo, cum mecum cogito.
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me
Quasi per nebulam Hegionem patrem meum vocatier.
Heg. Ego sum. *Phil.* Compedibus quæso ut tibi sit levior filius,
Atque hic gravior servos. *Heg.* Certum est principium id prævortier.
Eamus intro, ut arcessatur faber, ut istas compedes
Tibi adimam, huic dem. *Stal.* Cui peculi nihil est, recte feceris.

Grex.

Spectatores, ad pudicos mores facta hæc fabula est.
Neque in hac subagitationes sunt, neque ulla amatio,
Nec pueri suppositio, nec argenti circumductio:
Neque ubi amans adolescens scortum liberet clam patrem suum.
Hujusmodi paucas Poetæ reperiunt Comœdias,
Ubi boni meliores fiant: nunc vos, si vobis placet,
Et si placuimus, neque odio fuimus, signum hoc mittite.
Qui pudicitiæ esse voltis præmium, plausum date.

FINIS CAPTEIVORUM.

CURCULIO.

Dramatis Personæ.

PALINURUS *servus*.	COQUUS.
PHÆDROMUS *adolescens*.	CURCULIO *parasitus*.
LENA *anus*.	LYCO *trapezita*.
PLANESIUM *virgo*.	CHORAGUS.
CAPPADOX *leno*.	THERAPONTIGONUS *miles*.

ARGUMENTUM.

Curculio missus Phædromi it Cariam,
Ut petat argentum. ibi ille eludit annulo
Rivalem. scribit atque obsignat literas.
Cognoscit signum Lyco, ubi vidit, militis:
Ut amicam mittat, pretium lenoni dedit.
Lyconem miles ac lenonem in jus rapit.
Ipsus sororem, quam peribat, repperit:
Oratu cujus Phædromo nuptum locat.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Palinurus servus, *Phædromus* adolescens.

Quo ted hoc noctis dicam proficisci foras
Cum istoc ornatu, cumque hac pompa, Phædrome?
Phæd. Quo Venus Cupidoque imperat, suadetque Amor.
Si media nox est, sive est prima vespera,
Si status condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum, quo imperant, ingratiis.
Pal. At tandem tandem. *Phæd.* Tandem es odiosus mihi.
Pal. Istuc quidem nec bellum est, nec memorabile;
Tute tibi puer es lautus, luces cereum.
Phæd. Egon' apicularum opera congestum non feram,
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
Pal. Nam quo te dicam ego ire? *Phæd.* Si tu me roges,
Dicam, ut scias. *Pal.* Si rogitem, quid respondeas?
Phæd. Hoc Æsculapi fanum est. *Pal.* Plus jam anno scio.
Phæd. Huic proxumum illud ostium occlusissumum,
Salve: valuistin' usque, ostium occlusissumum?
Pal. Caruitne febris te heri, vel nudius tertius?
Et heri cœnavistine? *Phæd.* Deridesne me?
Pal. Quid tu ergo insane rogitas, valeatne ostium?
Phæd. Bellissimum hercle vidi, & taciturnissumum.
Nunquam ullum verbum mutit: quom aperitur, tacet:
Cumque illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
Pal. Nunquid tu, quod te aut genere indignum sit tuo
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
Aut quam pudicam oportet esse? *Phæd.* Nemini.
Nec me ille sirit Juppiter. *Pal.* Ego item volo.
Ita tuum conferto amare semper, si sapis,
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro,
Semper curato ne sis intestabilis.
Quod amas, amato testibus præsentibus.
Phæd. Quid istuc est verbi? *Pal.* Caute ut incedas via.
Phæd. Quin leno hic habitat. *Pal.* Nemo hic prohibet nec vetat,
Quin quod palam est venale, si argentum est, emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via.
Dum ne per fundum septum facias semitam,
Dum te te abstineas nupta, vidua, virgine,
Juventute, & pueris liberis, ama quid lubet.
Phæd. Lenonis hæ sunt ædeis. *Pal.* Male istis eveniat.
Phæd. Qui? *Pal.* Quia scelestam servitutem serviunt.
Pal. Obloquere. *Pal.* Fiat maxume. *Phæd.* Etiam tu taces?
Pal. Nempe obloqui me jusseras. *Phæd.* At nunc veto.
Id uti occœpi dicere, ei ancillula est.
Pal. Nempe huic lenoni, qui hic habitat? *Phæd.* Recte tenes.
Pal. Minus formidabo ne exedat. *Phæd.* Odiosus es.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit.
Ego autem cum illa facere nolo mutuum.
Pal. Quid ita? *Phæd.* Quia proprium facio: amo pariter simul.
Pal. MALUS clandestinus est amor. damnum 'st merum.
Phæd. Est hercle ita ut tu dicis. *Pal.* Jamne ea fert jugum?
Phæd. Tam a me pudica est, quasi soror mea sit: nisi
Si est osculando quippiam impudicior.
Pal. Semper tu scito: FLAMMA fumo est proxuma,
Fumo comburi nihil potest, flamma potest.
QUI E NUCE nucleum esse volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pandit saltum saviis.
Phæd. At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.
Pal. Credam, pudor si cuipiam lenoni siet.
Phæd. Imo, ut illam censes? ut quæque illi occasio est
Surripere se ad me, ubi savium oppegit, fugit.
Id eo fit, quia hic leno ægrotus incubat
In Æsculapii fano. is me excruciat. *Pal.* Quid est?
Phæd. Alias me poscit pro illa triginta minas,
Alias talentum magnum: neque quicquam queo
Æqui bonique ab eo impetrare. *Pal.* Injurium est:
Qui, quod lenoni nulli 'st, id ab eo petas.
Phæd. Nunc hinc Parasitum in Cariam misi meum,
Petitum argentum a meo sodali mutuum:
Quod si non affert, quo me vortam nescio.
Pal. Si deos salutas, dextrovorsum censeo.
Phæd. Nunc ara Veneris hæc est ante horum foreis.

Me inferre Veneri vovi jam jentaculum.
Pal. Quid antepones Veneri a jentaculo?
Phæd. Me, te, atque hosce omnes. *Pal.* Tun' tu Venerem vomere vis.
Phæd. Cedo, puere, sinum. *Pal.* Quid facturus? *Phæd.* Jam scies.
Anus hic solet cubitare custos, janitrix,
Nomen ei est lenæ, multibiba atque merobiba.
Pal. Quasi tu lagenam dicas, ubi vinum solet
Chium esse. *Phæd.* Quid opu' st verbis? vinosissuma est.
Eaque extemplo ubi vino has conspersi fores,
De odore adesse me scit, aperit illico.
Pal. Eine hic cum vino sinus fertur? *Phæd.* Nisi ne vis.
Pal. Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim:
Ego nobis afferri censui. *Phæd.* Quin tu taces?
Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.
Pal. Quisnam istic fluvius est, quem non recipiat mare?
Phæd. Sequere hac, Palinure, me ad fores: si mi obsequens.
Pal. Ita faciam. *Phæd.* Agite, bibire, festivæ fores
Potate, fite mihi volentes propitiæ.
Pal. Voltisne olivas, aut pulpamentum, aut capparim?
Phæd. Exsuscitate vostram huc custodem mihi.
Pal. Profundis vinum. quæ te res agitant? *Phæd.* Sine.
Viden' ut aperiuntur ædes festivissimæ?
Num mutit? cardo est lepidus. *Pal.* Quin das saviom
Phæd. Tace: occultemus lumen & vocem. *Pal.* Licet.

ACTUS I. SCENA II.

Lena anus, *Phædromus* adolescens, *Palinurus* servus.

FLos veteris vini meis naribus objectus est.
Ejus amor cupidam me huc prolicit per tenebras.
Ubi ubi est, prope me est. evax habeo. Salve anime mi,
Liberi lepos. ut veteris vetusti cupida sum!
Nam omnium unguentum odor præ tuo nautea est.
Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocinum & casia es, tu bdellium: nam ubi
Tu profusus, ibi ego me pervelim sepultam.
Sed quom adhuc naso odos obsecutus es meo,
Da vicissim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. ubi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, invergere in me liquores tuos
Sino ductim. sed hac abiit, hac persequar.
Phæd. Sitit hæc anus. *Pal.* quantillum sitit? *Phæ.* modica est,
Capit quadrantal. *Pal.* Pol, ut tu prædicas,
Vindemia hæc huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. *An.* Amabo, cuja vox sonat procul?
Phæd. Censeo hanc appellandam anum. adibo. redi,
Et respice ad me huc, lena. *An.* Imperator quis est?
Phæd. Vini pollens, lepidus Liber,
Tibi qui screanti, siccæ, semisomnæ
Affert potionem, & te sedatum it.
An. Quam longe abest a me? *Phæd.* Lumen hoc vide.
An. Grandiorem gradum ergo fac ad me, obsecro.
Phæd. Salve. *An.* Egon' salva sim, quæ siti sicca sum?
Phæd. At jam bibes. *An.* Diu fit. *Phæd.* Hem tibi anus lepida.
An. Salve oculissume homo. *Pal.* Age effunde hoc cito
In barathrum: propere prolue cloacam. *Phæd.* Tace:
Nolo huic maledici. *Pal.* Faciam igitur male potius.
An. Venus, de paulo paululum hoc tibi dabo,
Haud lubenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes: mihi haud sæpe
Eveniunt tales hæreditates. *Pal.* Hoc vide ut
Ingurgitat impura in se merum avariter,
Faucibus plenis! *Phæd.* Perii hercle: huic quid primum dicam

Nescio. *Pal.* Hem istuc, quod mihi dixti. *Phæd.* Quid id est?
Pal. Periisse ut te dicas. *Phæd.* Male tibi di faciant.
Pal. Dic isti. *An.* Ah. *Pal.* Quid est? ecquid lubet?
An. Lubet.
Pal. Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.
Phæd. Tace; noli. *Pal.* Taceo. ecce autem bibit arcus. pluet
Credo hercle hodie. *Phæd.* Jamne ego huic dico?
Pal. Quid dices?
Phæd. Me periisse. *Pal.* Age dice. *Phæd.* Anus audi. hoc volo
Scire te, perditus sum miser. *An.* At pol ego oppido
Servata. sed quid est, quid lubet perditum
Dicere te esse? *Phæd.* Quia id, quod amo, careo.
An. Phædrome mi. ne plora, amabo. tu me
Curato ne sitiam, ego tibi, quod amas, jam huc adducam.
Phæd. Tibi næ ego, si fidem servas mecum,
Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo
Gutturi sit monimentum. qui me in terra æque
Fortunatus erit, si illa ad me bitet,
Palinure? *Pal.* Edepol, QUI AMAT, si eget, misera afficitur
Ærumna. *Phæd.* Non ita res est. nam confido
Parasitum hodie adventurum cum argento ad me.
Pal. Magnum inceptas, si id exspectas, quod nusquam 'st.
Phæd. Quid si adeam ad fores, atque occentem? *Pal.* Si lubet,
Neque veto, neque jubeo: quando ego te video
Immutatis moribus esse, here, atque ingenio.
Phæd. Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amœnissumi:
Fite caussa mea Lydi barbari,
Sussilite obsecro, & mittite istanc foras,
Quæ mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide ut dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commovent se ocius.
Respicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. *Pal.* Taceo hercle. quid est? *Phæd.* Sentio sonitum;
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

ACTUS I. SCENA III.

Anus, *Planesium* Virgo, *Phædromus*, *Palinurus*.

PLacide egredere, & sonitum prohibe forum, & crepitum cardinum:
Neque quod hic agimus, herus percipiat fieri, mea Planesium.
Mane, suffundam aquulam. *Pal.* Viden' ut anus tremula medicinam facit?
Eapse merum condidicit bibere, foribus dat aquam quam bibant.
Plan. Ubi tu es, qui me convadatur Veneriis vadimoniis.
Ubi tu es, qui me libello Venerio citavisti? ecce me.
Sisto ego tibi me, & mihi contra itidem te ut sistas suadeo.
Phæd. Assum: nam si absim, haud recusem, quin mihi male sit, mel meum.
Plan. Anime mi. procul quidem amantem abesse haud consentaneum est.
Phæd. Palinure, Palinure. *Pal.* Eloquere. quid est, quod Palinurum voces?
Phæd. Est lepida. *Pal.* Nimis lepida. *Phæd.* Sum Deus.
Pal. Imo homo haud magni preci.
Phæ. Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?
Pal. Male valere te, quod mihi ægre est. *Phæd.* Male mihi morigerus, tace.

Pal. Ipsus se excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.
Phæd. Recte objurgat. sane haud quicquam 'st, magis quod cupiam tamdio.
Plan. Tene me, amplectere ergo. *Phæd.* Hoc etiam est, quamobrem copiam vivere.
Quia te prohibet herus, clam hero potior. *Plan.* Prohibet, nec prohibere quit.
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienaverit.
Pal. Enimvero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:
Nam bonum est, pauxillum amare sane; insane ooo bonum est:
Verum totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit.
Phæd. Sibi sua habeant regna reges, sibi divitias divites:
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia:
Dum mihi abstineant iovidere, sibi quisque habeant quod suum est.
Pal. Quid? tu Veneri pervigilare te vovisti, Phædrome?
Nam hoc quidem edepol haud multo post luce lucebit. *Phæd.* Tace.
Pal. Quid taceam? quin tu is dormitum? *Phæd.* Dormio, ne occlamites.
Pal. Tu quidem vigilas. *Phæd.* At meo more dormio: hic somnu 'st mihi.
Pal. Heus tu mulier: male mereri de immerente inscitia est.
Plan. Irascere. si te edentem hic a cibo abigat. *Pal.* Ilicet.
Pariter hos perire amando video, uterque insaniunt.
Viden' ut misere moliuntur! nequeunt complecti satis.
Etiam dispertimini? *Plan.* nulli est homini perpetuum bonum.
Jam huic voloptati hoc adjunctum est odium. *Pal.* Quid ais propudiom?
Tun' etiam cum noctuinis oculis odium me vocas?
Ebriola, persolæ nugæ. *Phæd.* Tun' meam Venerem vituperas?
Qood quidem mihi polluctus virgis servos sermonem ferat.
At næ tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
Hem tibi maledictis pro istis dictis moderari ut queas.
Pal. Tuam fidem, Venus noctuvigila. *Phæd.* Pergin' etiam verbero?
Plan. Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.
Pal. Magnum flagitium probrumque, Phædrome, expergefacis:
Bene oıonstrantem pognis cædis, hanc amas: nugas meras.
Hoccine fieri, ut immodestis te hic moderere moribus?
Phæd. Auro contra cedo modestum amatorem. a me aurum accipe.
Pal. Cedo mihi contra aurichalco, cui ego sano serviam.
Plan. Bene vale, ocule mi; nam sonitum & crepitum claustrorum audio,
Æditumm aperire fanum: quousque, quæso, ad hunc modum
Inter nos utimur amore semper surreptitio?
Phæd. Minime. nam Parasitum misi nudiusquartus Cariam
Petere argentum. is hodie hic aderit. *Plan.* Nimium consultas diu.
Phæd. Ita me Venus amet, ut ego te hoc triduum nunquam sinam
In domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.
Plan. Facito ut memineris. tene etiam, priusquam hinc abeo, saviom.
Phæd. Siquidem hercle oihi regnum detur, nunquam id potius persequar.
Quando ego te videbo? *Plan.* Ehem, istoc verbo vindictam para.
Si amas, eme. ne rogites; facito uti pretio pervincas tuo.
Bene vale. *Phæd.* Jamne ego relioquo? polchre Palinure occidi.
Pal. Ego quidem, qui & vapulando & somno pereo. *Phæd.* Sequere me.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Cappadox leoo, *Palinurus* servus.

Igrare certu 'st jam nunc e sano foras,
Quando Æsculapi ita seotio sententiam:
Ut qui me nihil faciat, oec salvom velit.
Valetudo decrescit, accrescit labor.
Nam jam, qoasi zona, liene cinctus ambulo,
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius dirumpar miser.
Pal. Si recte facias, Phædrome, auscultes mihi,
Atque istam exturbes ex animo ægritudinem.
Paves, Parasitus quia oon rediit Caria.
Afferre argenrum credo. nam si non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quis reciperet se huc esum ad præsepim suam.
Cap. Quis hic est, qui loquitur? *Pal.* Qoojam vocem audio?
Cap. Estne hic Palinurus Phædromi? *Pal.* Qui hic est homo,
Cum collarivo ventre, atqoe oculis herbeis?
De forma novi, de colore non queo
Novisse. jamjam novi. leno est Cappadox.
Congrediar. *Cap.* Salve Palinure. *Pal.* O scelerum caput,
Salveto. quid agis? *Cap.* Vivo. *Pal.* Nempe ut dignus es.
Sed quid tibi est? *Cap.* Lien necat, renes dolent,
Pulmones distrahuntur, cruciatur jecur,
Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.
Pal. Tum te igitur morbus agitat hepatarius.
Cap. Facile est miserum irridere. *Pal.* Quin tu aliquot dies
Perdura, dum intestina exputescuot tibi.
Nunc dum salsura sat bona 'st, si id feceris,
Venire poteris intestinis vilius.
Cap. Lien directu 'st. *Pal.* Ambola, id lieni oprumum 'st.
Cap. Aufer istæc quæso, atqoe hoc responde quod rogo.
Potin' conjecturam facere, si narrem tibi,
Hac nocte quod ego somniavi dormiens?
Pal. Vah, solus hic homo 'st, qui sciat divinitus.
Quio conjectores a me consilium petunt:
Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

ACTUS II. SCENA II.

Coquus, *Cappadox*, *Palinurus*, *Phædromus*.

Palinore, quid stas? quin depromuntur mihi,
Quæ opus sunt: Parasito ut sit paratum prandium,
Quom veniat. *Pal.* Manesis, dum huic conjicio somnium.

Coq.

Coq. Tute ipſe, ſi quid ſomniaſti, ad me refers.
Pal. Fateor. *Coq.* Abi, deprome. *Pal.* Age, tu interea huic ſomnium
Narra. meliorem, quam ego ſum, ſuppono tibi.
Nam quod ſcio, omne ex hoc ſcio. *Cap.* Operam ut det. *Pal.* Dabit.
Cap. Facit hic quod pauci, ut ſit magiſtro ſuo obſequens.
Da mihi igitur operam. *Coq.* Tametſi non novi, dabo.
Cap. Hac nocte in ſomnis viſus ſum viderier,
Procul ſedere longe a me Æſculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Viſu 'ſt. *Coq.* Item alios deos facturos ſcilicet.
Sane illi inter ſe congruunt concorditer.
Nihil eſt mirandum, melius ſi nihil ſit tibi:
Nanque incubare ſatius te fuerat Jovi,
Tibi qui auxilium in jurejurando tulit.
Cap. Siquidem incubare velint, qui perjuraverint,
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.
Coq. Hoc animum advorte: pacem ab Æſculapio
Petas, ne forte tibi eveniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum 'ſt. *Cap.* Bene facis.
Ibo atque orabo. *Coq.* Quæ res male vortat tibi.
Pal. Pro di immortales, quem conſpicio! qui illic eſt?
Eſtne hic Paraſitus, qui miſſu 'ſt in Cariam?
Heus exi Phædrome, exi, exi: exi inquam ocius,
Phæd. Qui iſtic clamorem tollis? *Pal.* Paraſitum tuum
Video occurrentem, ellum uſque in platea ultima,
Hinc auſcultemus quid agat. *Phæd.* Sane cenſeo.

ACTUS II. SCENA III.

Curculio, *Phædromus*, *Palinurus* ſervus.

Date viam mihi noti atque ignoti, dum ego hic officium meum
Facio: fugite omnes, abite, & de via ſecedite:
Ne quem in curſu capite, aut cubito, aut pectore offendam, aut genu.
Ita nunc ſubito, propere, & celere objectum 'ſt mihi negotium.
Nec quiſquam ſit tam opulentus, qui mihi obſiſtat in via,
Nec ſtrategus, nec tyrannus quiſquam, nec agoranomus,
Nec demarchus, nec comarchus, nec cum tanta gloria,
Quin cadat, quin capite ſiſtat in via de ſemita.
Tum iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant,
Qui incedunt ſuffarcinati cum libris, cum ſportulis,
Conſtant, conferunt ſermones inter ſeſe drapetæ:
Obſtant, obſiſtunt, incedunt cum ſuis ſententiis,
Quos ſemper videas bibentes eſſe in Thermopolio:
Ubi quid ſurripuere, operto capitulo calidum bibunt,
Triſtes atque ebrioli incedunt: eos ego ſi offendero,
Ex unoquoque eorum exciam crepitum polentarium.
Tum iſti qui ludunt datatim ſervi ſcurrarum in via,
Et datores & factores omnes ſubdam ſub ſolum.
Proinde ſe domi contineant, vitent infortunia.
Phæd. Recte hic monſtrat, ſi imperare poſſit. nam ita nunc mos viget,
Ita nunc ſervitium 'ſt: profecto modus haberi non poteſt.
Curc. Ecquis eſt, qui mihi commonſtret Phædromum genium meum?
Ita res ſubita eſt: celeriter mihi hoc homine convento eſt opus.
Pal. Te ille quærit. *Phæd.* Quid ſi adeamus? heus Curculio, te volo.
Cur. Quis vocat? quis nominat me? *Phæd.* Qui te conventum cupit.
Cur. Haud magis cupis, quam ego te cupio. *Phæd.* O mea opportunitas,
Curculio exoptate, ſalve. *Cur.* Salve. *Phæd.* Salvom gaudeo
Te advenire. cedo tuam mihi dextram. ubi ſunt ſpes meæ?
Eloquere obſecro hercle. *Cur.* Eloquere, ted obſecro, ubi ſunt meæ?
Phæd. Quid tibi eſt? *Cur.* Tenebræ oboriuntur, genua inedia ſuccidunt.
Phæd. Laſſitudine hercle credo. *Cur.* Retine retine me, obſecro.
Phæd. Viden' ut expalluit! datin' iſti ſellam, ubi aſſidat, cito,
Et aqualem cum aqua? properatin' ocius? *Cur.* animo male eſt.
Phæd. Vin' aquam? *Cur.* Si fruſtulenta eſt, da obſecro hercle, obſorbeam.
Phæd. Væ capiti tuo. *Cur.* Obſecro hercle, facite ventum ut gaudeam.
Phæd. Maxume. *Cur.* Quid facitis quæſo? *Pal.* Ventum. *Cur.* Nolo equidem mihi
Fieri ventulum. *Phæd.* Quid igitur vis? *Cur.* Eſſe, ut ventum gaudeam.
Phæd. Juppiter te dique perdant. *Cur.* Perii, proſpicio parum.
Os amarum habeo, dentes blennos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vacivitate venio laxis lactibus.
Phæd. Jam edes aliquid. *Cur.* Nolo hercle aliquid; certum quam aliquid mavolo.
Phæd. Imo ſi ſcias reliquiæ quæ ſint. *Cur.* Scire nimis lubet
Ubi ſient. nam illis conventis ſane opus eſt meis dentibus.
Phæd. Pernam, abdomen, ſumen, ſuis glandium. *Cur.* Ain' tu omnia hæc?
In carnario fortaſſe dicis. *Phæd.* Imo in lancibus:
Quæ tibi ſunt parata, poſtquam ſcimus venturum. *Cur.* Vide,
Ne me ludas. *Phæd.* Ita me amabit, quam ego amo, ut ego haud mentior.
Sed quo te miſi, nihilo ſum certior. *Cur.* Nihil attuli.
Phæd. Perdidiſti me. *Cur.* Invenire poſſum, ſi mihi operam datis.
Poſtquam tuo juſſu profectus ſum, perveni in Cariam:
Video tuum ſodalem: argenti rogo uti faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam; noluit fruſtrarier:
Ut decet velle hominem amicum amico, atque opitularier:
Reſpondit mihi paucis verbis, atque adeo fideliter;
Quod tibi eſt, item ſibi eſſe magnam argenti inopiam.
Phæd. Perdis me tuis dictis. *Cur.* Imo ſervo, & ſervatom volo.
Poſtquam mihi reſponſum eſt, abeo ab illo mœſtus ad forum,
Me illo fruſtra adveniſſe: forte aſpicio militem.
Aggredior hominem; ſaluto adveniens. Salve, inquit mihi,
Prehendit dextram, ſeducit, rogat quid veniam Cariam.
Dico me illo adveniſſe animi cauſa: ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam noverim?
Dico me noviſſe: quid Lenonem Cappadocem? annuo
Viſitaſſe. ſed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis, veſtem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.

Dedisti tu argentum? inquam. imo apud trapezitam situm est,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandavi, qui annulo meo
Tabellas obsignatas attulisset, ut daret operam,
Ut mulierem a lenone com auro & veste abduceret.
Postquam hoc mihi narravit, abeo ab illo. revocat me illico,
Vocat ad cœnam: religio fuit, denegare nolui.
Quid si adeamus, ac decumbamus? inquit. consilium placet.
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnia res parata'st: & nos, quibus paratum est, assumus.
Postquam cœnati atque appoti, talos poscit sibi in manum.
Provocat me in aleam, ut ego ludam. pono pallium.
Ille suum annulum opposivit. invocat Planesium.
Phæd. Meosne amores? *Cur.* Tace parumper, jacit. voltorios quatuor.
Talos atripio, invoco almam meam nutricem Herculem.
Jacto basilicum. propino magnum poculum: ille ebibit:
Caput deponit: condormiscit. ego ei subduco annulum.
Deduco pedes de lecto clam, ne miles sentiat.
Rogant me servi, quo eam? me dico ire quo saturi solent.
Ostium ubi conspexi, exiode me illico protinam dedi.
Phæd. Laudo. *Cur.* Laudato, quando illud quod cupis, effecero.
Eamus nunc intro, ut tabellas consignemus. *Phæd.* Num moror?
Cur. Atque aliquid prius obtrudamus, pernam, sumen, glandium:
Hæc sunt ventri stabilimenta, panem & assa bubula,
Poculum grande, aula magna: ut satis consilia suppetant.
Tu tabellas consignato: hic ministrabit: ego edam.
Dicam quemadmodum conscribas. sequere me hac intro. *Phæd.* Sequor.

ACTUS TERTIUS.

Lyco, Curculio, Leno.

Eatus videor: subduxi ratiunculam,
Quantum æris mihi sit, quantumque alieni siet:
Dives sum, si non reddo eis, quibus debeo:
Si reddo illis quibus debeo, plus alieni est.
Verum hercle vero cum belle recogito,
Si magis me instabunt, ad Prætorem sufferam.
Habent hunc morem plerique argentarii,
Ut alius alium poscant, reddant nemini:
Pugnis rem solvant, si quis poscat clarius.
QUI HOMO mature quæsivit pecuniam,
Nisi eam mature parsit, mature esurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui usorarius
Nunc mihi quæratur. usus est pecunia.
Cur. Nil tu me saturum monueris: memini & scio:
Ego hoc effectum lepide tibi tradam: tace.
Edepol næ ego hic me intus explevi probe,
Et equidem reliqui in ventre cellæ uni locum,
Ubi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hic est, qui operto capite Æsculapium
Salutat? atat quem quærebam. sequere me.
Simulabo quasi non noverim. heus tu, te volo.
Lyc. Unocule, salve. *Cur.* Quæso, deridesne me?
Lyc. De Coclitum prosapia ted esse arbitror:
Nam ii sunt unoculi. *Cur.* Catapulta hoc ictum est mihi
Apud Sicyonem. *Lyc.* Nam quid id refert mea,
An aula quassa cum cinere effossus siet?
Cur. Superstitiosus hic quidem est: vera prædicat;
Nam illæce catapultæ ad me crebro commeant.
Adolescens, ob Rempublicam hoc intus mihi
Quod insigne habeo, quæso, ne me incomities.
Lyc. Licetne inforare, si incomitiare non licet?
Cur. Non inforabis me quidem: nec mihi placet
Tuum profecto neque forum, nec comitium.
Sed hunc, quem quæro, commonstrare si potes,
Inibis a me solidam & grandem gratiam.
Lyconem quæro trapezitam. *Lyc.* dic mihi
Quid eum nunc quæris? aut cujatis? *Cur.* Eloquar.
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
Lyc. Novi edepol nomen: nam mihi istoc nomine,
Dum scribo, explevi totas ceras quatuor.
Sed quid Lyconem quæris? *Cur.* Mandatum 'st mihi,
Ut has tabellas ad eum ferrem. *Lyc.* Quis tu homo es?
Cur. Libertus illius, quem omnes Summanum vocant.
Lyc. Summane, salve. qui? Sommanus? fac sciam.
Cur. Quia vestimenta, ubi obdormivi ebrius,
Summano, ob eam rem me omnes Summanum vocant.
Lyc. Alibi te meliu 'st quærere hospitium tibi,
Apud me profecto nihil est Summano loci.
Sed istum quem quæris, ego sum. *Cur.* Quæso tune is es
Lyco trapezita? *Lyc.* Ego sum. *Cur.* Multam me tibi
Salutem jussit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me jussit. *Lyc.* Mihin'? *Cur.* Ita.
Cape, signum nosce. nostin'? *Lyc.* Quid ni noverim?
Clypeatus elephantum ubi machæra difficit.
Cur. Quod istic scriptum est, id te orare jusserat,
Profecto ut faceres, suam si velles gratiam.
Lyc. Concede, inspiciam quid sit scriptum. *Cur.* Maxume,
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.
Lyc. Miles Lyconi in Epidauro hospiti suo
Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. *Cur.* Meus hic est: hamum vorat.
Lyc. Tecum oro, & quæso, qui has tabellas afferet
Tibi, ut ei detur, quam istic emi virginem,
Quod te præsente istic egi, teque interprete,
Et aurum, & vestem: jam scis, ut convenerit.
Argentum des lenoni. huic des virginem.
Lyc. Ubi ipsus? cur non venit? *Cur.* Ego dicam tibi:
Quia nudiusquartus venimus in Cariam
Ex India: ibi nunc statuam volt dare auream
Solidam faciundam ex auro Philippeo, quæ siet
Septempedalis: FACTIS MONUMENTUM suis.
Lyc. Quamobrem istuc? *Cur.* Dicam: quia enim Persas, Paphlagonas,
Synopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros,
Rhodiam atque Lyciam, Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam, & Classiam Unomammiam,
Libyamque & oram omnem Contetebromiam,
Dimidiam partem nationum usque omnium
Subegit solus intra viginti dies.
Lyc. Vah! *Cur.* Quid mirare? *Lyc.* Quia enim in cavea si forent
Conclusi, itidem uti pulli gallinacei,
Ita non potuere uno anno circumirier.
Credo hercle te esse ab illo: nam ita nugas blatis.
Cur. Imo etiam porro, si vis, dicam. *Lyc.* Nihil moror,
Seque-

Sequere hac: ted absolvam, qua advenisti gratia.
Atque eccum video. Leno salve! *Len.* Di te ament.
Lyc. Quid hoc, quod ad te venio? *Len.* Dicas quid velis.
Lyc. Argentum accipias, cum illo mittas virginem.
Len. Quid quod juratus sum? *Lyc.* Quid id refert tua,
Dum argentum accipias? *Len.* QUI MONET, quasi adjuvat.
Sequimini. *Cur.* Leno, cave in te sit mihi mora.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Choragus.

Depol nugatorem lepidum lepide hunc nactu 'st Phædromus.
Halophantam an sycophantam hunc magis esse dicam nescio.
Ornamenta, quæ locavi, metuo ut possim recipere.
Quanquam cum istoc mihi negoti nihil est: ipsi Phædromo
Credidi. tamen asservabo. sed dum hic egreditur foras,
Commonstrabo, quo in quemque hominem facile inveniatis loco,
Ne nimio opere sumat operam, si quem conventum velit,
Vel vitiosum, vel sine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui perjurum convenire volt hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem & gloriosum, apud Cloacinæ sacrum.
Ditis damnosos maritos sub Basilica quærito.
Ibidem erunt scorta exoleta, quique stipulari solent.
Symbolarum collatores apud forum piscarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter Canalem, ibi ostentatores meri,
Confidentes, garrulique, & malevoli supra Lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipsi sat habent, quod in se possit vere dicier.
Sub Veteribus, ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore.
Pone ædem Castoris, ibi sunt, subito quibus credas male:
In tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.
In Velabro vel pistorem, vel lanium, vel aruspicem,
Vel qui ipsi vortant, vel qui aliis ut vorsentur præbeant.
Ditis damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere. linguæ moderandum est mihi.

ACTUS IV. SCENA II.

Curculio, Cappadox, Lyco.

Iт præ, virgo: non queo, quod pone me est, servare.
Et aurum, & vestem omnem suam esse ajebat, quicquid hæc haberet.
Cap. Nemo it inficias. *Cur.* Attamen meliusculum est monere.
Lyc. Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali
Caussa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. *Cap.* Meminero, de istoc quietus esto.
Et nunc idem dico. *Cur.* Et commeminisse ego hæc volam te.
Cap. Memini, & mancipio tibi dabo. *Cur.* Egon' ut ab lenone quicquam.
Mancipio accipiam; quibus sui nihil est, nisi una lingua
Qui abjurant, si quid creditum est. alienos mancupatis,
Alienos manumittitis, alienisque imperatis.
Nec vobis auctor ullus est, nec vosmet estis ulli.
Item genus est lenonium inter homines, meo quidem animo,
Uti muscæque, culicesque, pedesque, pulicesque.
Odio & malo & molestiæ: bono usui estis nulli.
Nec vobiscum quisquam in foro frugi consistere audet.
Qui constitit, culpant eum, conspuitur, vituperatur:
Eum rem fidemque perdere, tametsi nihil fecit, ajunt.
Lyc. Edepol Lenones, meo animo, novisti, lusce, lepide.
Cur. Eodem hercle vos pono & paro, parissumi estis iibus.
Hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipso.
Vos fœnore, hi male suadendo, & lustris lacerant homines.
Rogitationes plurimas propter vos populus scivit,
Quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam.
Quasi aquam ferventem, frigidam esse, ita vos putatis leges.
Lyc. Tacuisse mavellem. *Cap.* An, male meditate male dicax es.
Cur. INDIGNIS si male dicitur, maledictum id esse dico:
Verum si dignis dicitur, benedictum 'st, meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror, nec lenonem alium quemquam.
Lyco, nunquid vis? *Lyc.* Bene vale. *Cur.* Vale. *Cap.* Heus tu, tibi ego dico.
Cur. Eloquere, quid vis? *Cap.* Quæso ut hanc cures, bene ut sit isti.
Bene ego istam eduxi meæ domi & pudice. *Cur.* Si hujus miseret,
Ecquid das, qui bene sit? *Cap.* Malum. *Cur.* Tibi opus est hoc, qui te procures.
Cap. Quid stulta ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te.
Fac sis bonæ frugi sies. sequere istum bella belle.
Lyc. Summane, nunquid nunc jam me vis? *Cur.* Vale atque salve,
Nam & operam & pecuniam benigne præbuisti.
Lyc. Salutem multam dicito patrono. *Cur.* Nunciabo.
Lyc. Nunquid vis, Leno? *Cur.* Istas minas decem, qui me procurem,
Dum melius sit mihi, des. *Lyc.* Dabuntur. cras peti jubeto.
Cap. Quando bene gessi rem, volo hic in fano supplicare.
Nam illam minis olim decem puellam parvolam emi.
Sed eum qui mihi illam vendidit, nunquam postilla vidi:
Periisse credo. quid id mea refert? ego argentum habeo.
Quoi homini dei sunt propitii, lucrum ei profecto objiciunt.
Nunc rei divinæ operam dabo: certum est bene me curare

ACTUS IV. SCENA III.

Therapontigonus miles, *Lyco* trapezita.

Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed eapse illa, qua excidionem facere condidici oppidis.

Nunc

Nunc nisi tu mihi propere properas dare jam triginta minas,
Quas ego apud te deposivi, vitam propera ponere.
Lyc. Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio:
Sed eopse illo, quo mactare soleo, quoi nihil debeo.
Ther. Ne te mihi facias ferocem, aut supplicare censeas.
Lyc. Nec tu me quidem unquam subiges, redditum ut reddam tibi,
Nec daturus sum. *Ther.* Idem ego istuc quom credebam, credidi
Te nihil esse redditurum. *Lyc.* Cur nunc a me igitur petis?
Ther. Scire volo quoi reddidisti. *Lyc.* Lusco liberto tuo,
Is Summanum se vocari dixit, ei reddidi,
Qui has tabellas obsignatas attulit. *Ther.* Quas tu mihi tabulas,
Quos tu mihi luscos libertos, quos Summanos somnias?
Nec mihi quidem libertus ullu'st. *Lyc.* Facis sapientius,
Quam pars latronum, libertos qui habent, & eos deferunt.
Ther. Quid fecisti? *Lyc.* Quod mandasti, feci tui honoris gratia;
Tuum qui signum ad me attulisset, nuncium ne spernerem.
Ther. Stultior stulto fuisti, qui iis tabellis crederes.
Lyc. Queis res publica & privata geritur, nonne iis crederem?
Ego abeo, tibi res soluta'st recte. bellator vale!
Ther. Quid valeam? *Lyc.* At tu ægrota, si lubet, per me, ætatem quidem.
Ther. Quid ego nunc faciam? quid refert me fecisse regibus,
Ut mihi obedirent, si hic me hodie umbraticus deriserit?

ACTUS IV. SCENA IV.

Cappadox leno, *Miles*.

QUoi homini dii sunt propitii, ei non esse iratos puto.
Postquam rem divinam feci, venit in mentem mihi,
Ne trapezita exulatum abierit, argentum ut petam:
Ut ego potius comedim, quam ille. *Mil.* Jusseram salvere te,
Cap. Therapontigonoplatagidore, salve! salvos quom advenis
In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam delinges salem.
Mil. Bene vocas. verum vocata res est, ut male sit tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? *Cap.* Nihil apud me quidem.
Ne facias testes: neque equidem debeo quidquam. *Mil.* Quid est?
Cap. Quod fui juratus, feci. *Mil.* reddin', an non, virginem,
Priusquam te huic meæ machæræ objicio, mastigia?
Cap. Vapulare ego te vehementer jubeo. ne me territes,
Illa abducta est: tu auferete hinc a me, si perges mihi
Male loqui profecto: cui ego, nisi malum, nihil debeo.
Mil. Mihin' malum minitare? *Cap.* Atque edepol non minitabor, sed dabo,
Mihi si pergis molestus esse. *Mil.* Leno minitatur mihi?
Meæque pugnæ præliares plurimæ obtritæ jacent?
At ita me machæra & clypeus
Bene juvent pugnantem in acie, nisi mihi virgo redditur,
Jam ego te faciam ut hic formicæ frustillatim differant.
Cap. At ita me volsellæ, pecten, speculum, calamistrum meum
Bene me amassint, meaque axicia, linteumque extersum,
Ut ego tua magnifica verba, neque istas tuas magnas minas
Non pluris facio, quam ancillam meam, quæ latrinam lavat.
Ego illam reddidi, qui argentum a te attulit. *Mil.* Quis is est homo?
Cap. Tuum libertum sese ajebat esse Summanum. *Mil.* Meum?
Atat! Curculio hercle verba mihi dedit, quom cogito.
Is mihi annulum surripuit. *Cap.* perdidistin'tu annulum?
Miles pulchre centuriatus est expuncto in manipulo.
Mil. Ubi nunc Curculionem inveniam? *Cap.* In tritico facillume
Vel quingentos curculiones pro uno faxo repetias.
Ego abeo. vale atque salve. *Mil.* Male vale; male sit tibi.
Quid ego faciam? maneam an abeam? siccine mihi esse os oblitum?
Cupio dare mercedem, qui illunc, ubi sit, commonstret mihi.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Curculio Parasitus.

Ntiquom Poetam audivi scripsisse in Tragœdia,
MULIERES duas pejores esse, quam unam. res ita est.
Verum mulierem pejorem, quam hæc amica est Phædromi,
Non vidi, neque audivi; neque pol dici, nec fingi potest
Pejor, quam hæc est: quæ ubi me hunc habere conspicata est annulum,
Rogat unde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæsito'st opus.
Nego me dicere. ut eum eriperet, manum arripuit mordicus.
Vix foras me abripui, atque effugi. apage istanc caniculam.

ACTUS V. SCENA II.

Planesium virgo, *Phædromus* adolescens, *Curculio*, *Miles*.

PHædrome, propera. *Phæd.* Quid properem? *Plan.* Parasitum ne omiseris.
Magna res est. *Phæd.* Nulla est mihi: nam quam habui, absumpsi celeriter.
Plan. Tene. *Phæd.* Quid negotii est? *Plan.* Rogita, unde istunc habeat annulum:
Pater istum meus gestitavit. *Cur.* At pol mea matertera.
Plan. Mater ei utendum dederat. *Cur.* Pater tuus rursum tibi.
Plan. Nugas garris. *Cur.* Soleo. nam propter eas vivo facilius.

Quid

Quid nunc? *Plan.* Obfecro, parentesne meos mihi prohibeas?
Cur. Quid? ego sub gemman' abstrusos habeo tuam matrem & patrem?
Plan. Libera ego sum nata. *Cur.* Et alii multi, qui nunc serviunt.
Plan. Enimvero irascor. *Cur.* Dixi equidem tibi, unde ad me hic pervenerit.
Quoties dicendum est? elusi militem, inquam, in alea.
Mil. Salvos sum: eccom, quem quærebam. quid agis, bone vir? *Cur.* Audio.
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. *Mil.* Quin tu is in malem crucem
Cum boletis, cum bulbis: redde etiam argentum, aut virginem.
Phæd.. Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem
Me reposcis? *Mil.* Quam ab Lenone abduxti hodie, scelus viri.
Phæd. Nullam abduxi. *Mil.* Certe eccistam, video. *Phæd.* Virgo hæc libera est.
Mil. Mean' ancilla libera ut sit? quam ego nunquam emisi manu.
Phæd. Quis tibi hanc dedit mancipio? aut unde emisti? fac sciam.
Mil. Ego quidem pro istac rem solvi ab trapezita meo.
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te & Lenone auferam.
Phæd. Qui scias mercari furtivas atque ingenuas virgines,
Ambula in jus. *Mil.* Non eo. *Phæd.* Licet te antestari? *Mil.* Non licet.
Phæd. Juppiter tete male perdat: intestatus vivito.
Cur. At ego, quem licet, te. *Phæd.* Accede huc. *Mil.* Servom antestari? vide.
Cur. Hem! ut scias me liberum esse. *Mil.* Ergo ambula in jus. hem tibi.
Cur. O cives, cives. *Mil.* Quid clamas? *Phæd.* Quid istum tibi tactio est?
Mil. Quia mihi libitum est. *Phæd.* Accede huc tu; ego illum tibi dedam. tace.
Cur. Phædrome, obsecro serva me. *Phæd.* Tanquam me & Genium meum.
Miles, quæso ut mihi dicas, unde illunc habeas annulum,
Quem Parasitus hic te elusit. *Plan.* Per tua genua te obsecro,
Ut nos facias certiores. *Mil.* Quid istuc ad vos attinet?
Quæratis chlamydem & machæram hanc, unde ad me pervenerit.
Cur. Ut fastidit gloriosus! *Mil.* Mitte istum: ego dicam omnia.
Cur. Nihil est, quicquid ille dicit. *Plan.* Fac me certiorem obsecro.
Mil. Ego dicam: surge. hanc rem agite, atque animum advortite.
Pater meus habuit Periphanes. *Plan.* Periphanes?
Mil. Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo, Ut æquom fuerat, filio. *Plan.* Pro Juppiter!
Mil. Et iste me hæredem fecit. *Plan.* Pietas mea, Serva me, quando ego te servavi sedulo.
Frater mi, salve. *Mil.* Qui credam istuc ego? cedo, Si vera memoras: quæ fuit mater tua?
Plan. Cleobula. *Mil.* Nutrix quæ fuit? *Plan.* Archestrata.
Ea me spectatum tulerat per Dionysia.
Postquam illo ventum est, jam ut me collocaverat,
Exoritur ventus turbo: spectacula ibi ruunt:
Ego pertimesco: tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pavidam, nec vivam, nec mortuam.
Nec, quo me pacto abstulerit, possum dicere.
Mil. Meministin' hanc turbam fieri? sed tu dic mihi, ubi Is est homo, qui te surripuit? *Plan.* Nescio.
Verum hunc servavi semper mecum una annulum.
Cum hoc olim perii. *Mil.* Cedo ut inspiciam. *Cur.* Sanan' es,
Quæ isti committas? *Plan.* Sine modo. *Mil.* Pro Juppiter!
Hic est quem ego tibi misi natali die.
Tam facile novi, quam me. salve mea soror.
Plan. Frater mi, salve. *Phæd.* Deos volo bene vortere
Istam rem vobis. *Cur.* & ego nobis omnibus;
Tu ut hodie adveniens cœnam des sororiam;
Hic nuptialem cras dabit. *Phæd.* Promittimus.
Mil. Tace tu. *Cur.* Non taceo, quando res vortit bene.
Tu istanc desponde huic, Miles: ego dotem dabo.
Phæd. Quid dotis? *Cur.* Egone? ut semper, dum vivat, med alat.
Mil. Verum hercle dico, me lubente feceris;
Et leno hic debet nobis triginta minas.
Phæd. Quamobrem istuc? *Mil.* Quia ille ita repromisit mihi:
Si quisquam hanc liberali asseruisset manu,
Sine controversia omne argentum redderet.
Phæd. Nunc eamus ad Lenonem. *Mil.* Laudo. *Phæd.* Hoc prius volo,
Meam rem agere. *Mil.* Quid id est? *Phæd.* Ut mihi hanc despondeas.
Cur. Quid cessas, Miles, hanc huic uxorem dare?
Mil. Si hæc vult. *Plan.* Mi frater, cupio. *Cur.* Fiat. *Cur.* Bene facis.
Phæd. Spondesne, Miles, mihi hanc uxorem? *Mil.* Spondeo.
Cur. Et ego hoc idem unum spondeo. *Mil.* Lepide facis,
Sed eccum Lenonem, incedit, thesaurum meum.

ACTUS V. SCENA III.

Leno Cappadox, *Miles*, *Phædromus*, *Planesium*.

ARgentariis male credi qui ajunt, nugas prædicant.
Nam & bene & male credi dico: id adeo hodie ego expertus sum.
Non male creditur, qui nunquam reddunt, sed prorsum perit.
Velut decem minas dum hic solvit, omneis mensas transiit.
Postquam nihil fit, clamore hominem posco. ille in jus me vocat.
Pessume metui, ne mihi hodie apud Prætorem solveret.
Verum amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nunc domum properare certum 'st. *Mil.* Heus tu Leno, te volo.
Phæd. Et ego te volo. *Cap.* At ego vos nolo ambos. *Mil.* Sta sis illico,
Atque argentum propere propera vomere. *Cap.* Quid mecum est tibi?
Aut tecum? aut? *Mil.* Quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium:
Atque ita te nervo torquebo, itidem uti catapultæ solent.
Phæd. Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubes,
Ferreo ego dico. *Cap.* At ego vos ambo in robusto carcere
Ut pereatis. *Mil.* Collum obstringe, abduce istum in malam crucem. *Phæd.*

Phaed. Quid? quid est? ipse ibit potius. *Cap.* Pro deum atque hominum fidem!
Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi?
Obsecro, Planesium, & te, Phaedrome, auxilium ut feras.
Plan. Frater, obsecro te, noli hunc indemnatum perdere.
Bene & pudice me domi habuit. *Mil.* Haud voluntate id sua:
Æsculapio huic habeto, quom pudica es, gratiam.
Nam si is valuisset, jampridem, quoquo posset, mitteret.
Phaed. Animum advortite, si potissum hoc inter vos componete.
Mitte istunc. accede huc Leno. dicam meam sententiam:
Siquidem voltis, quod decrero, facere. *Cap.* Tibi permittimus:
Dum quidem hercle ita judices, ne quisquam a me argentum auferat.
Mil. Quodne promisisti? *Cap.* Qui promisi? *Phaed.* Lingua. *Cap.* Eadem nunc nego.
Dicendi, non rem perdendi gratia haec nata est mihi.
Mil. Nihil agit: collum obstringe homini. *Cap.* Jam jam faciam ut jusseris.
Mil. Quando vir bonus es, responde, quod rogo. *Cap.* Roga quod lubet.
Mil. Promistin', si liberali quisquam hanc assereret manu, Te omne argentum redditurum? *Cap.* Non commemini dicere.
Mil. Quid? negas? *Cap.* Nego hercle vero. quo praesente? quo in loco?
Mil. Meipso praesente, & Lycone trapezita. *Cap.* Non taces?
Mil. Non taceo. *Cap.* Non ego te floccifacio; ne me territes.
Mil. Meipso praesente, & Lycone factum est. *Phaed.* Satis credo tibi.
Nunc adeo, ut tu scire possis, Leno, meam sententiam:
Libera haec est, hic hujus frater est, haec autem illius soror.
Haec mihi nubet: tu huic argentum redde. hoc judicium meum est.
Mil. Tu autem in nervo jam jacebis, nisi mihi argentum redditur.
Cap. Hercle istam rem judicasti perfidiose, Phaedrome, Et tibi obetit: & te, Miles, di deaeque perduint.
Tu me sequere. *Mil.* Quo sequar ego te? *Cap.* Ad trapezitam meum,
Ad Praetorem. nam inde rem solvo omnibus, quibus debeo.
Mil. Ego te in nervom, haud ad Praetorem hinc rapiam, ni argentum refers.
Cap. Ego te vehementer perire cupio, ne tu me nescias.
Mil. Itane vero? *Cap.* Ita hercle vero. *Mil.* Novi ego hos pugnos meos.
Cap. Quid tum? *Mil.* Quid tum? rogitas? hisce ego, si tu me irritaveris,
Placidum ted hodie reddam. *Cap.* Age ergo recipe actutum. *Mil.* Licet.
Phaed. Tu miles apud me coenabis. hodie fient nuptiae.
Mil. Quae res bene vortat mihi & vobis, spectatores, plaudite, plaudite.

FINIS CURCULIONIS.

C A S I N A.

Dramatis Personae.

PROLOGUS.	STALINO *senex*.
CHALINUS *servus*.	ALCESIMUS *senex*.
OLYMPIO *villicus*.	COQUUS.
CLEOSTRATA *uxor*.	ANCILLAE.
PARDALISCA *ancilla*.	GREX.
MURRINA *mulier*.	

ARGUMENTUM.

Conservam uxorem conservi duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adjuvat senem: verum decipitur dolis.
Ita ei subjicitur pro puella servulus
Nequam, qui dominum mulcat atque villicum.
Adolescens ducit civem Casinam cognitam.

P R O L O G U S.

Salvere jubeo spectatores optumos,
Fidem qui maxumi facitis, & vos Fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Ut vos mihi esse aequos jam inde a principio sciam.
QUI UTUNTUR vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant Fabulas.
Antiqua opera & verba quom vobis placent,
Æquom placere est ante veteres Fabulas.
Nam, NUNC NOVAE quae prodeunt, Comoediae,
Multo sunt nequiores, quam nummi novi.
Nos postquam populi rumorem intelleximus,
Studiose expetere vos PLAUTINAS FABULAS,
Antiquam illius edimus Comoediam,
Quam vos probastis, qui estis in senioribus:
Nam juniorum qui sunt, non norunt, scio.
Verum ut cognoscant, dabimus operam sedulo.
Haec quom primum acta est, vicit omnes Fabulas.
Ea tempestate flos Poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum.
Sed absentes tamen prosunt praesentibus.
Vos omnes opere magno esse oratos volo,
Benigne ut operam detis ad nostrum gregem.
Ejicite ex animo curam atque alienum aes:
Ne quis formidet flagitatorem suum.
Ludi sunt. ludus datus est argentariis.
Tranquillum est: Alcedonia sunt circum forum,
Ratione utuntur, ludis poscunt neminem,
Secundum ludos reddunt autem nemini.
Aures vacivae si sunt, animum advortite:
Comoediae jam nomen dare vobis volo.
CLERUMENOE vocatur haec Comoedia
Graece, Latine SORTIENTES. Diphilus
Hanc Graece scripsit, post id rursum denuo
Latine PLAUTUS cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat: ei est filius;
Is una cum patre in illisce habitat aedibus.
Est ei quidam servos, qui in morbo cubat,
Imo hercle vero in lecto, ne quid mentiar.
Is servos, sed abhinc annos factum est sedecim,
Quom conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi; adit extemplo ad mulierem,
Quae illam exponebat: orat, ut eam det sibi:
Exorat,

Exorat, aufert, detulit recta domum:
Dat heræ suæ, orat ut eam curet, educet.
Hera facit, educavit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Posteaquam adolevit ad eam ætatem, uti viris
Placere posset, amare puellam eam hic senex
Efflictim occipit; ut item hujus contra filius.
Sibi nunc uterque contra legiones parat,
Paterque, filiusque, clam alter alterum.
Pater allegavit villicum, qui posceret
Sibi istam uxorem: is sperat, si eii sit data,
Sibi fore paratas, clam uxorem, excubias foris.
Filius autem armigerum allegavit suum,
Qui sibi eam uxorem poscat. scit, si id impetret,
Futurum, quod amat, intra præsepes suas.
Uxor senis sensit virum amori operam dare,
Propterea ea una consentit cum filio.
Ille autem postquam sensit filium suum
Eandem illam amare, & esse impedimento sibi,
Hinc adulescentem peregre ablegavit pater.
Sciens ejus mater ei dat operam, absenti tamen.
Is, ne expectetis, hodie in hac Comœdia
In urbem non redibit: PLAUTUS noluit:
Pontem interrupit, qui erat ei in itinere.
Sunt hic, quos credo nunc inter se dicere:
Quæso hercle quid istuc est: serviles nuptiæ?
Servine uxorem ducent, aut poscent sibi?
Novom attulerunt, quod fit nusquam gentium.
At ego ajo hoc fieri in Græcia & Carthagini,
Et hic in nostra terra in Apulia,
Majoreque opera ibi serviles nuptiæ,
Quam liberales etiam curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis vult, dato
In urnam mulsi, Pœnus dum judex siet,
Vel Græcus adeo, vel mea caussa Apulus.
Quid nunc? nihil agitis, sentio; nemo sitit,
Revortor ad illam puellam expotitiam,
Qua servi summa vi sibi uxorem expetunt.
Ea invenietur & pudica & libera,
Ingenua Atheniensis: neque quicquam stupri
Faciet profecto in hac quidem Comœdia,
Mox hercle vero post, transacta fabula,
Argentum si quis dederit, ut ego suspicor,
Ultro ibit nuptum; non manebit auspices.
Tantum est. valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac,

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Olympio, Chalinus.

NOn mihi licere meam rem me solum, ut volo,
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu (malum) me sequere? *Chal.* Quia certum est mihi,
Quasi umbra, quoquo ibis tu, te persequi.
Quin edepol etiam, si in crucem vis pergere,
Sequi decretum est. dehinc conjicito cæterum,
Possisne, necne, clam me sutelis tuis
Præripere Casinam uxorem, proinde ut postulas.
Olymp. Quid tibi negoti mecum est? *Chal.* Quid ais impudens?
Quid in urbe reptas villice hic magni pretii?
Olymp. Libet. *Chal.* Quin ruri es in præfectura tua?
Quin potius, quod legatum est tibi negotium,
Id curas, atque urbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam præreptum meam?
Abi rus, abi directus tuam in provinciam.
Olymp. Chaline, non sum ego oblitus officium meum.
Præfeci, rure recte qui curet tamen.
Ego, huc quod veni in urbem, ubi impetravero,
Uxorem ut istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conservam tuam:
Quando ego eam mecum rus uxorem abduxero,
Rure incubabo usque in præfectura mea.
Chal. Tun' illum ducas? hercle me suspendio,
Quam tu ejus potior fias, satius est mortuum.
Olymp. Mea præda est illa; proin' tu te in laqueum induas.
Chal. Ex sterquilinio effosse, tua illæc præda sit?
Olymp. Scies hoc ita esse. væ tibi! quot te modis,
Si vivo, habebo in nuptiis miserum meis?
Chal. Quid tu mihi facies? *Olymp.* Egone quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.
Postilla, ut semper improbus nihilque sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora una, & una semita,
Fons unus, unum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curvom aqua faciam probe,
Ut postilena possit ex te fieri.
Post autem, ruri nisi tu acervom ederis;
Aut quasi lumbricus, terram: quod te postules
Gustare quicquam: nunquam edepol jejunium
Jejunium est æque, atque ego ruri reddibo te.
Post id, quom lassus fueris & famelicus,
Noctu ut condigne te cubes, curabitur.
Chal. Quid facies? *Olymp.* Concludere in fenestram firmiter,
Unde auscultare possis, quom ego illanc osculer:
Quom mihi illa dicet: Mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea mellilla, mea festivitas,
Sine tuos ocellos deosculer, voluptas mea,
Sine amabo ted amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quom mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quasi mus, in medio pariete versabere.
Nunc ne tu te mihi respondere postules,
Abeo intro: tædet sermonis tui. *Chal.* Te sequor.
Hic quidem pol certo nihil ages, sine me arbitro.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Cleostrata, Pardalisca ancilla.

OBsignate cellas, referte annulum ad me:
Ego huc transeo in proxumum ad meam vicinam.
Vir si quid volet me, facite hinc me arcessatis.
Par. Prandium jusserat senex sibi parari.
Cle. St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie
Coquetur, quando is mihi & filio advorsatur
Suo, animique amorisque caussa sui.
Flagitium illud hominis: ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Ulciscar: ego pol illum probe incommodis
Dictis angam: faciam uti, proinde ut est dignus,
Vitam colat. Acheruntis pabulum, flagitii
Persequentem, stabulum nequitiæ. nunc hinc

Meas fortunas eo questum ad vicinas:
Sed foris concrepuit. atque ea ipsa eccam egreditur
Foras. non pol per tempus iter mihi incepi.

ACTUS II. SCENA II.

Murrina, Cleostrata,

SEquimini comites in proxumum me huc.
Heus vos, ecquis hæc quæ loquar audit? ego hic ero,
Vir si, aut quispiam quæret. nam ubi domi sola sum,
Sopor manus calvitur. Jussin' colum
Ferri mihi? *Cle.* Murrina salve. *Mur.* Salve
Mecastor. sed quid tu es tristis amabo?
Cle. Ita solent omnes, quæ sunt male nuptæ:
Domi & foris ægre quod sit, satis semper est.
Nam ego ibam ad te. *Mur.* Et pol ego istuc ad te. sed quid est,
Quod tuo nunc animo ægre est? nam quod tibi est
Ægre, idem mihi est dividiæ. *Cle.* Credo ecastor:
Nam vicinam neminem amo merito magis quam te:
Nec quacum plura sunt mihi, quæ ego velim.
Mur. Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.
Cle. Vir me habet pessumis despicatam modis,
Nec mihi jus meum obtinendi optio est.
Mur. Hem, quid est? dic idem hoc: nam pol haud satis meo
Corde accepi querelas tuas, obsecro.
Cle. Vir me habet pessumis despicatam modis.
Mur. Mira sunt, vera si prædicas. nam viri
Jus suum ad mulieres obtinere haud queunt.
Cle. Quia mihi ancillulam ingratis postulat, quæ mea est,
Quæ meo educata sumptu est, villico suo se dare.
Sed ipsus eam amat. *Mur.* Obsecro tace. *Cle.* Nam hic nunc,
Licet dicere, nos sumus. *Mur.* Ita est. unde ea tibi est?
Nam PECULI probam nihil habere addecet
Clam virum: & quæ habet partum, ei haud commodi est,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quicquid tuum est.
Cle. Tu quidem adversum tuam amicam omnia loqueris.
Mur. Tace sis stulta, & mihi ausculta: noli sis tu illi
Advorsari. sine amet, sine quod libet, id faciat;
Quando tibi nil domi deliquom est.
Cle. Satin' sana es? nam tu quidem advorsus tuam ista rem
Loquere. *Mur.* Insipiens! semper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro. *Cle.* Cui verbo? *Mur.* I foras mulier. *Cle.* st!
Tace. *Mur.* Quid est? *Cle.* Hem. *Mur.* Quis est, quem vides? *Cle.* Vir eccum it.
Mur. Intro abi, appropera age amabo! *Cle.* Impetras.
Abeo. *Mur.* Mox magis cum otium mihi & tibi erit,
Igitur tecum loquar. nunc vale. *Cle.* Valeas.

ACTUS II. SCENA III.

Stalino senex, *Cleostrata* uxor.

OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quicquam commemorari, quod plus salis, plusque leporis hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod præstat.
Namque ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo.
NEQUE SALSUM, neque suave esse potest quicquam, ubi amor non admiscetur.
Fel quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.
Myropolas omnes solicito, ubicunque est lepidum unguentum, unguor,
Ut illi placeam, & placeo, ut videor. sed uxor me excruciat, quia vivit.
Tristem astare aspicio. blande hæc mihi mala res est appellanda.
Uxor mea, meaque amœnitas, quid tu agis? *Cle.* Abi, atque abstine manum.
Stal. Eja mea Juno! non decet te esse tam tristem tuo Jovi.
Quo nunc abis? *Cle.* Mitte me. *Stal.* Mane. *Cle.* Non maneo. *Stal.* At pol ego te sequar.
Cle. Obsecro, sanun' es? *Stal.* Sanus, quando ted amo. *Cle.* Nolo ames. *Stal.* Non
Potes impetrare. *Cle.* Enecas. *Stal.* Vera dicas velim. *Cle.* Credo ego
Istuc tibi. *Stal.* Respice, oh! mi lepos. *Cle.* Nempe ita uti tu mihi es.
Unde hic, amabo, unguenta adolent? *Stal.* Oh, perii manifesto miser
Teneor. cesso caput pallio detergere? ut te bonus
Mercurius perdat myropola, qui hæc mihi dedisti. *Cle.* Eho tu
Nihili cana culex: vix teneor, quin, quæ decent te, dicam,
Senecta ætate unguentatus per vias incedis, ignave.
Stal. Pol ego amico dedi cuidam operam, dum emit
Unguenta. *Cle.* Ut cito commentatus est!
Ecquid te pudet? *Stal.* Omnia quæ tu vis. *Cle.* Ubi in lustra jacuisti?
Stal. Egone in lustra. *Cle.* Scio plus, quam tu me arbitrare. *Stal.* Quid id est?
Quid tu scis? *Cle.* Te sene omnium senem neminem esse ignaviorem.
Unde is nihili? ubi fuisti? ubi lustratus? ubi bibisti?
Id est mecastor: vide, palliolum ut rugat. *Stal.* Di me & te infelicitent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. *Cle.* Imo age ut lubet,
Bibe, es, disperde rem. *Stal.* Ohe, jam satis uxor est: comprime te: nimium tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? jam domuisti animum, potius ut quod vir velit
Fieri, id facias quam advorsere contra. *Cle.* Qua de re? *Stal.* Rogas?
Super ancilla Casina, ut detur nuptum nostro villico,
Servo frugi: atque ubi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, ubique educat pueros, quos pariat,
Potius quam illi servo nequam des armigero, nihili atque improbo.
Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus.
Cle. Mirum mecastor te senecta ætate officium tuum
Non

Non meminisse? *Stal.* Quid jam? *Cle.* Quia, si facias recte aut commodes,
Me sinas curare ancillas, quæ mea est curatio.
Stal. Qui (malum) homini scutigerulo dare jubet? *Cle.* Quia enim filio
Nos oportet opitulari unico. *Stal.* At quanquam unicu'est,
Nihilo magis ooicus est ille mihi filios, quam ego illi pater:
Illum mihi æquius est, quam me illi, quæ volo, concedere.
Cle. Tu ecastor tibi, homo, malam rem quæris. *Stal.* Subolet, sentio.
Egone? *Cle.* Tu. nam quid friguttis? quid istuc tam cupide cupis?
Stal. Ut enim frugi servo detur potius, quam servo improbo.
Cle. Quid si ego impetro, atque exoro a villico, caussa mea
Ut eam illi permittat? *Stal.* Quid si ego autem ab armigero impetro,
Eam illi permittat? atque hoc credo impetrassere.
Cle. Convenit. vis tuis Chalinum huc evocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. *Stal.* Sane volo.
Cle. Jam hic erit. nunc experiemur, nostrum uter sit blandior.
Stal. Hercules dique istam perdant, quod nunc liceat dicere.
Ego discrucior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mihi advorsatur. subolet hoc jam uxori, qood ego machinor:
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

ACTUS II. SCENA IV.

Stalino senex, *Chalinus* servus.

QUi illum dii omnes deæque perdant. *Chal.* Te uxor ajebat tua
Me vocare. *Stal.* Ego enim vocari jussi. *Chal.* Eloquere quid velis.
Stal. Primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.
Chal. STULTITIA EST ei te esse tristem, cujus potestas plus potest.
Stal. Pro! bonæ frugi hominem te jampridem esse arbitror. *Chal.* Intellego.
Quin, si ita arbitrare, emittis me manu? *Stal.* Quin id volo.
Sed nihil est, cupere me factum, nisi tu factis adjuvas.
Chal. Quod velis modo id velim me scire. *Stal.* Ausculta ergo: loquar:
Casinam ego uxorem promisi villico nostro dare.
Chal. At tua uxor, filiusque promiserunt mihi. *Stal.* Scio.
Sed utrum nunc tu, cælibem esse te mavis liberum,
An maritum servom ætatem degere & gnatos tuos?
Optio hæc tua est: utram harum vis conditionem accipe.
Chal. Liber si sim, meo periculo vivam; nunc vivo tuo.
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
Stal. Intro abi, atque actutum uxorem huc evoca ante ædes cito..
Et sitellam huc tecum efferto cum aqua & sortes. *Chal.* Satis placet?
Stal. Ego pol istam jam aliquovorsum tragulam decidero.
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos ulciscar. *Chal.* Attamen
Mihi obtinget sors. *Stal.* Ut quidem pol pereas cruciato malo.
Chal. Mihi illa nubet; machinare quod lubet, quovis modo.
Stal. Abin' hinc ab oculis? *Chal.* invitus me vides: vivam tamen.
Stal. Sumne ego miser homo! satin' omnes res sunt advorsæ mihi!
Jam metuo, ne Olympionem mea uxor exoraverit,
Ne Casinam ducat. si id factum est, ecce me nullum senem:
Si non impetravit, etiam specula in sortitu 'st mibi.
Si sors autem decollassit, gladium faciam culcitram,
Eumque incumbam. sed progreditur optume, eccum, Olympio.

ACTUS II. SCENA V.

Olympio viillcus, *Stalino* senex.

UNa edepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido, hera,
Quam istam operam a med impetres, quod postulas.
Stal. Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.
Olymp. Quid tu me vero libertate territas?
Quid si to nolis, filiusque etiam tuus,
Vobis invitis atque amborum ingratiis
Una libella liber possum fieri.
Stal. Quid istuc est? quicum litigas, Olympio?
Olymp. Cum eadem qua tu semper. *Stal.* Cum uxore mea?
Olymp. Quam tu mihi uxorem? quasi venator tu quidem es;
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
Stal. Quid ait? quid loquitor tecum? *Olymp.* orat, obsecrat,
Ne Casinam uxorem ducam. *Stal.* Quid tu postea?
Olymp. Negavi enim ipsi me concessurum Jovi,
Si is mecum oraret. *Stal.* Di te servassint mihi.
Olymp. Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.
Stal. Edepol ego illam mediam diruptam velim.
Olymp. Credo edepol esse, siquidem tu frugi bonæ es.
Verum edepol tua mihi odiosa est amatio:
Inimica est tua uxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. *Stal.* Quid id refert tua?
Unus tibi hic dum propitius sit Juppiter,
Tu istos minutos cave deos floccifeceris.
Olymp. Nugæ sunt istæ magnæ. quasi to nescias
Repente ut emoriantur humani Joves.
Sed tandem si tu Juppiter sis emortuos,
Quom ad deos minores redierit regnum tuom,
Quis mihi subveniet tergo, aut capiti, aut cruribus?
Stal. Opinione melius res tibi habeat tua,
Si hoc impetramus, ut ego cum Casina cubem.
Olymp. Non hercle opinor posse, ita uxor acriter
Tua instat, ne mihi detur. *Stal.* At ego sic agam:
Conjiciam forteis in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino. ita rem natam esse intellego.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.
Olymp. Quid si fors aliter, quam voles, evenerit?
Stal. Benedice. dis sum fretus; deos sperabimus.
Olymp. Non ego istuc verbum emissim titivilitio.
Nam omnes mortales deis sunt freti: sed tamen

Vidi ego diis fretos sæpe multos decipi.
Stal. Tace parumper. *Olymp.* Quid vis? *Stal.* Eccum exit foras
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

ACTUS II. SCENA VI.

Cleostrata uxor, *Chalinus*, *Stalino*, *Olympio*.

FAce Chaline me certiorem, quid meus vir me velit.
Chal. Ille edepol videre ardentem te extra portam Metiam.
Cle. Credo ecastor vellet. *Chal.* At pol ego haud credo sed certo scio.
Stal. Plus artificum est mi quam rebar. ariolum hunc habeo domi.
Quid si propius attollamus signa, eamusque obviam?
Sequere, quid vos agitis? *Chal.* Assunt quæ imperavisti omnia,
Uxor, sortes, situla, atque egomet. *Stal.* Te uno adest plusquam ego volo.
Chal. Tibi quidem edepol ita videtur: stimulus ego nunc sum tibi.
Eo dico, corculum assudassit jam ex metu. *Stal.* Mastigia.
Cle. Tace Chaline comprime istum. *Olymp.* Imo istunc, qui didicit dare.
Stal. Appone hic sitellam, sortes cedo mihi: animum advortite:
Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare, uxor mea,
Casina ut uxor mihi daretur: & nunc etiam censeo.
Cle. Tibi daretur illa? *Stal.* Mihi enim? ah, non id volui dicere:
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeo dum mihi cupio, perperam
Jamdudum hercle fabulor. *Cle.* Pol tu quidem, atque etiam facis.
Stal. Huic, imo hercle mihi. vah! tandem redii vix veram in viam.
Cle. Per pol sæpe peccas. *Stal.* Ita fit, ubi quid tantopere expetas.
Sed te uterque suo pro jure, ego atque hic oramus. *Cle.* Quid est?
Stal. Dicam enim, mea mulsa: de istac Casina huic nostro villico
Gratiam facias. *Cle.* At pol ego neque facio, neque censeo.
Stal. Tum igitur ego sortes utrinque jam mittam. *Cle.* Quid vetat?
Stal. Optumum atque æquissumum istud esse jure judico.
Postremo, si illud quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin secus, patiemur animis æquis. tene sortem tibi.
Vide quod scriptum est. *Olymp.* Unum. *Chal.* Iniquum est, quia isti prius quam mihi est.
Stal. Accipe hanc sis. *Chal.* Cedo, mane: unum venit in mentem modo.
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua. *Stal.* Verbero.
Meo' te censes esse? nulla est: habe quietum animum modo.
Chal. Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.
Olymp. Tibi quidem edepol credo eveniet: novi pietatem tuam.
Sed manedum: num ista aut populnea sors aut abjegna est tua?
Chal. Quid tu id curas? *Olymp.* Quia enim metuo, in aqua ne summa natet.
Stal. Euge: cave. conjicite sortes nunc jam amabo huc. ecce re,
Uxor, æqua. *Olymp.* Nolim uxori credere. *Stal.* Habe animum bonum.
Olymp. Credo hercle hodie devorabit sorteis, si attigerit. *Chal.* Tace.
Olymp. Taceo; deosque quæso. *Chal.* Tu ut quidem hodie canem & furcam feras.
Olymp. Mihi ut sortitio eveniat. *Chal.* Ut quidem hercle pedibus pendeas.
Olymp. At tu ut oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse jam laqueum tibi.
Periisti. *Stal.* Animum advortite amabo. *Olymp.* Taceo. *Stal.* Nunc tu, Cleostrata,
Ne a me memores malitiose de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto: tute sorti. *Olymp.* Perdis me. *Chal.* Lucrum facit.
Cle. Bene facis. *Chal.* Deos quæso, ut tua sors ex sitella effugerit.
Olymp. Ain' tu? quia tu es fugitivos, omnes te imitari cupis.
Sed utinam tua quidem, sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
Chal. Tu ut liquescas, ipse actutum virgis calefactabere.
Stal. Hoc agedis Olympio. *Olymp.* Si hic litteratus me sinat.
Stal. Quod bonum atque fortunatum mihi sit. *Olymp.* Ita vero, & mihi.
Chal. Non. *Olymp.* Imo hercle. *Chal.* Imo mihi hercle. *Stal.* Hic vincet, tu vives miser.
Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? *Cle.* Ne objexis manum.
Olymp. Compressan' palma an porrecta ferio? *Stal.* Age, ut vis. *Olym.* Hem tibi.
Cle. Quid tibi istunc tactio est? *Olymp.* Quia Juppiter jussit meus.
Cle. Feri malam tu illi rursum. *Olymp.* Perii, pugnis cædor, Juppiter.
Stal. Quid tibi tactio hunc fuit? *Chal.* Quia jussit hæc Juno mea.
Stal. Patiundum est, siquidem me vivo mea uxor imperium exhibet.
Cle. Tam huic loqui licere oportet, quam isti. *Olymp.* Cur omen mihi
Vituperat? *Stal.* Malo Chaline tibi cavendum censeo.
Chal. Tempori, postquam oppugnatum est os. *Stal.* Age, uxor mea, nunc jam
Sorti. vos advortite animum: præbe tu. *Olymp.* Ubi sim nescio.
Perii: cor lienosum opinor habeo, jamdudum salit:
De labore pectus tundit. *Cle.* Teneo sortem. *Stal.* Effer foras.
Chal. Jamne mortuus? *Olymp.* Ostende mea est. *Chal.* Mala crux ea est quidem.
Cle. Victus es, Chaline. *Stal.* Tum nos diu vivere Olympio,
Gaudeo. *Olymp.* Pietate factum est mea, atque majorum meum.
Stal. Intro abi uxor, atque adorna nuptias. *Cle.* Faciam ut jubes.
Stal. Scin' tu ruri esse ad villam longe, quo ducat? *Cle.* Scio. *Stal.* intro abi.

Ex

Et quanquam hoc tibi est ægre, tamen fac accures
Cle. Licet.
Stal. Eamus nos quoque intro, hortemur ut properent.
Olymp. Num quid moror?
Stal. Nam præsente hoc plura verba non desidero.

ACTUS II. SCENA VII.

Chalinus servus.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumpti fecerim,
Et meis inimicis voluptatem creaverim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre 'st jam vicisse villicum,
Quam id expetivisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque ut illi nuberet.
Ut ille trepidabat! ut festinabat miser!
Ut sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri fores
Mihi benevolenteis. atque a me prodeunt.
Hinc ex insidiis hisce ego insidias dabo.

ACTUS II. SCENA VIII.

Olympio villicus, *Stalino* senex, *Chalinus*.

SIne modo rus veniat. ego remittam ad te virum
Cum furca in urbem, tanquam carbonarium.
Stal. Ita fieri oportet. *Olymp.* Factum & curatum dabo.
Stal. Volui Chalinum, si domi esset, mittere
Tecum obsonatum, ut etiam in mœrore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adjungerem.
Chal. Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.
Captandus est horum clanculum sermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat, altet macerat.
At candidatus cedit hic mastigia:
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum est, hunc Acheruntem præmittam prius.
Olymp. Ut tibi ego inventus sum obsequens! quod maxume
Cupiebas, ejus copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clam uxorem. *Stal.* Tace.
Ita me di bene ament, ut ego vix reprimo labra,
Ob istam rem quin te deosculer, voluptas mea.
Chal. Quid? deosculer? quæ res est? voluptas quæ tua?
Olymp. Ecquid amas nunc me? *Stal.* Imo edepol me, quam te minus.
Licetne amplecti te? *Olymp.* Quid? amplecti licet?
Stal. Ut quia te tango, mel mihi videor lingere!
Chal. Effodere hercle hic volt, credo, vesicam villico.
Olymp. Ultro te amator, apage te a me. *Chal.* Hoc sis vide.
Olymp. Apage te tandem amator a dorso meo.
Chal. Hodie hercle, opinor, hice conturbabunt pedes:
Solet hic barbatos sane sectari senex.
Profecto hinc illud est, hinc illud est, quod hic
Olympionem fecit istum villicum.
Idem me pridem, cum ei advorsum veneram,
Facere atriensem voluerat sub janua.
Olymp. Ut tibi morigerus hodie, ut voluptati fui!
Stal. Ut tibi, dum vivam, bene velim plus quam mihi!
Ut ego hodie Casinam deosculabor! ut mihi
Bona multa faciam, clam meam uxorem! *Chal.* Attate,
Nunc pol ego demum in rectam redii semitam.
Hic ipsus Casinam deperit. habeo viros. *Stal.* Jam
Hercle amplexari, jam osculari gestio.
Olymp. Sine prius deduci. quid (malum) properas?
Stal. Amo.
Olymp. At non opinor fieri hoc posse hodie. *Stal.* Potest,
Siquidem cras censes posse te mitti manu.
Chal. Enimvero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.
Jam ego uno in saltu lepide apros capiam duos.
Stal. Apud hunc sodalem meum atque vicinum mihi
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredui: is mihi se locum dixit dare.
Olymp. Quid ejus uxor? ubi erit? *Stal.* Lepide repperi.
Mea uxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Ut hic sit secum, se adjuvet, secum cubet.
Ego jussi, & dixit se facturam uxor mea.
Illa hic cubabit; vir aberit saxo domo.
Tu rus uxorem duces. id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astute? *Olymp.* Docte. *Chal.* Age modo, fabricamini.
Malo hercle vostro tam vorsuti vivitis.
Stal. Scin' quid nunc facias? *Olymp.* Loquere. *Stal.* Tene marsupium.
Abi atque obsonia propera: sed lepide volo
Molliculas escas, ut ipsa mollicula est. *Olymp.* Licet.
Stal. Emito sepiolas, lepadas, lolligiunculas
Hordeias. *Chal.* Imo triticeias, si sapis.
Stal. Soleas. *Chal.* Qui quæso potius, quam sculponeas,
Quibus batuatur tibi os, senex nequissime?
Olymp. Vin' lingulacas? *Stal.* Quid opus est, quando uxor domi est?
Ea lingulaca est nobis: nam nunquam tacet.
Olymp. In re præsenti, ex copia piscaria
Consulere, quid emam, æquom est. *Stal.* Equom oras. abi.
Argento parci nolo: obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam convento est opus,
Ut quod mandavi, curet. *Olymp.* Jamne abeo? *Stal.* Volo.
Chal. Tribus non conduci possim libertatibus,
Quin ego illis hodie comparem magnum malum;
Quinque hanc omnem rem meæ heræ jam faciam palam.
Manifesto teneo in noxa inimicos meos.
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est: pulchre prævortar viros:
Nostro omine it dies: jam victi vicimus.
Ibo intro: ut id, quod alius condivit cocus,
Ego nunc vicissim ut alio pacto condiam:
Quicquid paratum est, ut paratum non siet;
Sietque paratum, quod paratum non erat.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Stalino, *Alcesimus* senes.

NUnc amici anne inimici sis imago, Alcesime,
Mihi sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Curam eximere, castigare; id ponito ad compendium.
Cano capite! ætate aliena? coaddito ad compendium.
Cui sit uxor! id quoque illuc ponito ad compendium.
Alc. Miseriorem ego ex amore quam te, vidi neminem.
Stal.

Stal. Fac vacent ædes. *Alc.* Quin edepol servos, ancillas domo
Certum est omneis mittere ad te. *Stal.* Eho, nimium scire scitus es.
Sed facito dum memineris versus quos cantat Colax: cibo
Cum suo quiqui facito uti veniant, quasi eant Sutrium.
Alc. Meminero. *Stal.* Hem, nunc enim te demum nullum scitum scitu 'st.
Cura, ego ad forum modo ibo, jam hic ero. *Alc.* Bene ambula.
Stal. Fac habeant linguam tuæ ædes. *Alc.* Quid ita? *Stal.* Quom veniam, vocent.
Alc. Attate, cædundus tu homo es: nimias delicias facis.
Stal. Quid me amare refert, nisi sim doctus & dicax nimis?
Sed tu cave inquisitioni mihi sis. *Alc.* Usque adero domi.

ACTUS III. SCENA II.

Cleostrata, *Alcesimus*.

VI properarem arcessere hanc ad me vicinam meam, hoc erat
Ecastor id, quod me tanto vir opere orabat meus:
Liberæ ædes ut sibi essent, Casinam quo deduceret.
Nunc adeo nequaquam arcessam. ne qua ignavissumis
Liberi loci potestas sit vetulis vervecibus.
Sed eccum egreditur senati colomen, præsidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecastor vilis emptu 'st modius; qui venit, salis.
Alc. Miror. hinc jam non arcessi in proxumum uxorem meam,
Quæ jamdudum, si arcessatur, ornata expectat domi.
Sed eccam, opinor, arcessit. salve, Cleostrata. *Cle.* Et tu Alcesime.
Ubi tua uxor? *Alc.* Intus illa te, si se arcessas, manet:
Nam tuus vir me oravit, ut eam istuc ad te adjutum mitterem.
Vin' vocem? *Cle.* Sine: nolo, si illa occupata est. *Alc.* Otium est.
Cle. Nihil moror, molesta ei esse nolo; post convenero.
Alc. Non ornatis istic apud vos nuptias? *Cle.* Orno, & paro.
Alc. Non ergo opu 'st adjutrice? *Cle.* Satis domi est. ubi nuptiæ
Fuerint, tum istam convenibo. nunc vale, atque istam jube.
Alc. Quid ego nunc faciam? flagitium maxumum feci miser,
Propter operam illius hirqui improbi, edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam uxoris polliceor foras,
Quasi catillæ. tum flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam uxorem hanc arcessituram esse: ea se eam negat morarier.
Atque edepol mirum, ni subolet jam hoc huic vicinæ meæ.
Verum autem altrovorsum cum eam mecum rationem puto,
Si quid ejus esset, esset mecum postulatio.
Ibo intro, ut subducam navim rursum in pulvinarium.

Cle. Jam hic est lepide ludificatus. miseri ut festinant senes!
Nunc ego illum nihili, decrepitum, meum virum veniat velim,
Ut eum ludificem vicissim, postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigii inter eos duos.
Sed eccum incedit, at, quom aspicias tristem, frugi censeas.

ACTUS III. SCENA III.

Stalino senex, *Cleostrata*.

STultitia magna est, mea quidem sententia,
Hominem amatorem ullum ad forum procedere
In eum diem, cui quod amet in mundo siet.
Sicut ego feci stultus. contrivi diem,
Dum asto advocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequicquam sibi hodie advocaverit.
Rogitare oportet prius & percontarier,
Adsitne animus ei, nec ne adsit, quem advocet.
Si neget adesse, exanimatum amittat domum.
Sed uxorem ante ædeis eccam. hei misero mihi!
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiverit.
Cle. Audivi ecastor cum malo magno tuo.
Stal. Accedam propius. quid agis, mea festivitas?
Cle. Te ecastor præstolabar. *Stal.* Jamne ornata res est?
Jamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adjutaret? *Cle.* Arcessivi ut jusseras.
Verum hic sodalis tuus, amicus optumus,
Nescio quid se sufflavit uxori suæ.
Negavit posse, quando arcesso, mittere.
Stal. Vitium tibi istuc maxumum est: blanda es parum.
Cle. Non matronarum officium est, sed meretricum,
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus, quod facto est opus,
Volo accurare, mi vir. *Stal.* Propera ergo. *Cle.* Licet.
Jam pol ego huic aliquem in pectus injiciam metum.
Miserrumum hodie ego hunc habebo amasium.

ACTUS III. SCENA IV.

Alcesimus senex, *Stalino*.

VIso huc, amator si a foro rediit domum,
Qui me atque uxorem larva ludificatus est.
Sed eccum ante ædes. ad te hercle ibam commodum.
Stal. Atque ego hercle ad te. quid ais vir minimi preci?
Quid tibi mandavi? quid tecum oravi? *Alc.* Quid est?
Stal. Ut bene vacivas ædes fecisti mihi!
Ut traduxisti huc ad nos uxorem tuam!
Satin propter te pereo ego atque occasio?
Alc. Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,
Tuam arcessituram esse hinc uxorem meam.
Stal. Ergo arcessivisse ait sese; & dixisse te,
Eam non missurum. *Alc.* Quin ea ipsa ultro mihi
Negavit ejus operam se morarier.
Stal. Quin ea ipsa me allegavit, qui istam arcesserem.
Alc. Quin nihili facio. *Stal.* Quin me perdis. *Alc.* Quin bene est.
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægre facere, quin faciam lubens.

Nun-

Nunquam tibi hodie. Quin erit plus quam mihi.
Quin hercle di te perdant postremo quidem.
Stal. Quid nunc? missurusne es ad me uxorem tuam?
Alc. Ducas. easque in maxumam malam crucem,
Cumque hac, eumque istac, cumque amica etiam tua.
Abi, & aliud cura. ego jam per hortum jussero
Meam istuc transire uxorem ad uxorem tuam.
Stal. Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.
Qua ego hunc amurem mihi esse autem dicam datum?
Aut quod ego unquam erga Venerem inique fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obviam eveniant moræ?
Attat, quid illud clamoris obsecro in nostra domo est?

ACTUS III. SCENA V.

Pardalisca ancilla, *Stalino* senex.

NUlla sum, nulla sum: tota tota occidi: cor metu murtuum est:
Membra miseræ tremunt: nescio unde auxilii, præsidii,
Perfugii mihi, aut opum copiam comparem aut expetam.
Tanta factis modo mira veris modis intus vidi.
Nuvam atque integram audaciam. cave tibi Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te mali faxit ira percita.
Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.
Stal. Nam quid est, quod hæc hnc timida atque examinata exiluit foras?
Pardalisca. *Par.* Perii, unde meæ usurpant aures sonitum?
Stal. Respice modo ad me. *Par.* Here mi. *Stal.* Quid tibi est?
Quid timida es? *Par.* Perii.
Stal. Quid? perîsti? *Par.* Perii, & tu perîsti. *Stal.* Aperi. quid tibi? *Par.* Væ tibi.
Stal. Imn istuc tibi sit. *Par.* Ne cadam, amabo, tene me. *Stal.* Quicquid est,
Eloquere mihi cito. *Par.* Contine pectus, face ventulum amabo
Pallio. *Stal.* Timeo hoc negotium quid est: nisi hæc meraco
Se uspiam percussit flore Libyco. *Par.* Obtine aures, amabo.
Stal. I in malam crucem: pectus, aures, caput, teque di perduint:
Nam nisi ex te scio, quicquid hoc sit, cito, jam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam. excetra tu: ludibriu pessume adhuc
Quæ me habuisti. *Par.* Here mi. *Stal.* quid vis, mea ancilla? *Par.* Nimium sævis.
Stal. Numero dicis. sed hoc quicquid est, loquere: in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit? *Par.* Scibis. audi malum pessumum,
Quod hic modo intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit, quod haud Atticam condecet disciplinam.
Stal. Quid est id?
Par. Timor præpedit dicta linguæ. *Stal.* Quid est? possum scire ego istuc
Ex te, quid negotii est? *Par.* Dicam: tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare uxorem, ea intus. *Stal.* Quid intus? quid est?
Par. Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quæ intet......
Minatur vitam. *Stal.* Quid ergo? *Par.* Ah! *Stal.* Quid est? *Par.* Interimere ait velle
Vitam. gladium. *Stal.* Hem! *Par.* Gladium. *Stal.* Quid eum gladium? *Par.* Habet. *Stal.* Hei misero mihi!
Cur eum habet? *Par.* Insectatur omneis domi per ædes, nec quenquam
Prope ad se finit adire; ita omneis sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant. *Stal.* Occidi atque interii! quid illi
Objectum est mali tam repente? *Par.* Insanit. *Stal.* Scelestissumum
Me esse credu. *Par.* Imo si scias dicta, quæ dixit hodie. *Stal.* Istuc
Expeto scire. quid dixit? *Par.* Audi: per omnes deos & deas
Dejuravit, occisurum eum hac nocte, quicum cubaret.
Stal. Me occidet? *Par.* An quicquam ad te attinet? *Stal.* Vah! *Par.* Quid cum ea negotii
Tibi est? *Stal.* Peccavi: illuc dicere villicum volebam. *Par.* Sciens
De via in semitam degredere. *Stal.* Nunquid mihi minatur?
Par. Tibi infesta soli est plus, quam cuiquam. *Stal.* Quamubrem? *Par.* Quia se des
Uxorem Olympiuni: ueque se tuam, nec se suam,
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi ut dicerem, ab ea ut caveas tibi. *Stal.* Perii hercle miser.
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adæque miser.
Par. Ludo egu hunc facete. nam quæ facta dixi, omnia huic
Falsa dixi. hera atque hæc dolum ex proxumo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. *Stal.* Heus Pardalisca. *Par.* Quid est? quid?
Stal. Est quod volo exquirere a te. *Par.* Moram offers mihi. *Stal.* At tu mihi
Offers mœrorem. sed etiamne habet & nunc Casina
Gladium? *Par.* Habet, sed duos. *Stal.* Quid? duos? *Par.* Altero te occisurum ait,
Altero villicum hodie. *Stal.* Occisissumus sum omnium qui vivont.
Loricam induam mihi, optumum esse opinor. quid uxur
Mea? non adiit atque ademit? *Par.* Nemo audet prope accedere.
Stal. Exoret. *Par.* Orat. negat ponere alio modo ullu profecto,
Ni se sciat villicu non datum iri. *Stal.* Atque ingratiis, quia
Non volt, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Ut nubat mihi? illud quidem volebam, nun, sed nostro villico.
Par. Sæpicule peccas. *Stal.* Timor præpedit verba. verum
Obsecro, dic me uxorem orare, ut exoret illam, gladium
Ut ponat, & redire me intro ut liceat. *Par.* Nunciabo.

Stal.

Stal. Et tu orato. *Par.* Et ego orabo. *Stal.* At blande orato, ut soles. sed audin'?
Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & anulum in digito
Aureum, & bona plurima. *Par.* Operam dabo. *Stal.* Face ut impetres.
Par. Eo nunc jam, nisi quippiam remorare me. *Stal.* Abi, & cura.
Par. Redit eccum tandem obsonatu ejus adjutor. pompam ducit.

ACTUS III. SCENA VI.

Olympio, Cocus, Stalino.

VIde fur, ut senteis sub signis ducas. *Coc.* Qui vero sunt sentes?
Olymp. Quia quod tetigere, illico rapiunt. si eas ereptum, illico scindunt.
Ita quoquo adveniunt, ubi ubi sunt, duplici damno dominos multant.
Coc. Eja. *Olymp.* Atat cesso magnifice patriceque amiceque ita hero
Meo ire advorsum. *Stal.* Bone vir, salve. *Olymp.* Fateor. *Stal.* Quid fit? *Olymp.* Tu amas.
Ego esurio & sitio. *Stal.* Lepide excuratus incessisti.
Olymp. Aha hodie. *Stal.* mane vero, quanquam fastidis. *Olymp.* Ei, ei: fœtet
Tuus mihi sermo. *Stal.* Quæ res? *Olymp.* Hæc res. *Stal.* Etiamne astas? *Olymp.* Enimvero
Πράγματά μοι παρέχεις. *Stal.* Dabo μέγα κακὸν (ut ego opinor)
Nisi resistis. *Olymp.* Ω ζεῦ! potin' a me abeas, nisi me vis vomere
Hodie? *Stal.* Mane. *Olymp.* Quid est? quis hic homo est? *Stal.* Herus sum. *Olymp.* Qui herus?
Stal. Cujus tu servos es. *Olymp.* Servos ego? *Stal.* atque meus. *Olymp.* Non sum ego liber?
Memento, memento. *Stal.* Mane, atque asta. *Olymp.* Omitte. *Stal.* Servos sum tuus.
Olymp. Optume est. *Stal.* Obsecro Olympisce mi, mi pater, mi patrone.
Olymp. Hem sapis sane. *Stal.* Tuus sum equidem. *Olymp.* Quid mihi servo opus est tam nequam?
Stal. Quid nunc? quam mox recreas me? *Olymp.* Cœna modo si sit cocta.
Stal. Intro ergo abeant. *Olymp.* Propere, cito introite, & cito deproperate.
Stal. Ego jam intus ero. facite cœnam mihi, ut ebria sit.
Cœnare lepide nitideque volo. nihil moror barbarico ritu
Sane esse jam. i, sis: ego hic habito nunc quidem. gladium
Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te invitet.
Olymp. Scio. sic sine habere. nugas agunt. novi ego illas malas merces.
Quin tu i modo mecum domum. *Stal.* At pol malum metuo. i tu modo,
Perspicito prius, quid intus agatur. *Olymp.* Tam mihi mea vita, quam tua
Tibi cara est. *Stal.* Verum modo. *Olymp.* Si tu jubes, Inibitur tecum.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Ancilla.

NEc pol ego Nemeæ credo neque ego Olympiæ,
Neque usquam ludos tam festivos fieri,
Quam hic intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, & nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos:
Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
Properate: cœnam jam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona, candide
Vestitus, laute exornatusque obambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant mulieres,
Quem dent pro Casina nuptum nostro villico.
Sed nimium lepide dissimulant
Fore hujus quod futurum est. digne autem coqui
Nimis lepide ei rei dant operam, ne cœnet senex.
Aulas pervortunt, ignem restinguunt aqua.
Illarum oratu faciunt. illæ autem senem
Cupiunt extrudere incœnem ex ædibus,
Ut ipsæ solæ ventres distendant suos.
Novi ego illas ambas estrices: corvitant, ubi
Comesse possunt. sed aperitur ostium.

ACTUS IV. SCENA II.

Stalino, Ancilla.

SI sapitis, uxor, vos tamen cœnabitis,
Cœna ubi erit cocta. ego ruri cœnavero.
Nam novom maritum ego & novam nuptam volo
Rus prosequi. novi hominum mores maleficos;
Ne quis eam abripiat. facite vostro animo volupe.
Sed properate istum atque istam actutum emittere.
Tandem ut veniamus luci: ego cras hic ero.
Cras habuero, uxor, ego tamen convivium.
Anc. Fit, quod futurum dixi: incœnatum senem
Foras extrudunt mulieres, *Stal.* Quid tu hic agis?
Anc. Ego eo, quo me ipsa misit. *Stal.* Veron'? *Anc.* Serio.
Stal. Quid hic speculare? *Anc.* Nihil equidem speculor. *Stal.* Abi.
Tu hic cunctas: intus alii festinant. *Anc.* Eo.
Stal. Abi hinc sis ergo pessumarum pessuma.
Jamne abiit illæc? dicere hic quidvis licet.
Qui AMAT, tamen hercle si esurit, nullus esurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus socerus, compar, commaritus villicus.

ACTUS IV. SCENA III.

Olympio, Stalino.

AGe tibicen, dum illam educunt huc novam nuptam foras,
Suavi cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo.
Io hymen hymenæe, io hymen. *Stal.* Quid agis, mea salus?
Olymp. Esurio hercle, atque adeo haud sitio. *Stal.* At ego amo. *Olymp.* At ego hercle

Nihil

Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Jamdudum intestina murmurant. *Stal.* Nam quid illæc nunc
Tamdiu intus remoratur, quasi ob industriam? quanto ego
Plus propero, tanto illa minus. *Olymp.* Quid si etiam occentem hymenæum?
Stal. Censeo. & ego te adjutabo in nuptiis communibus.
Olymp. Hymen hymenæe, io hymen! *Stal.* Perii hercle ego miser, dirupi
Cantando Hymenæum: licet illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non est copia. *Olymp.* Edepol næ tu, si esses equos, esses indomabilis.
Stal. Quo argumento? *Olymp.* Nimis tenax es.
Stal. Numne expertus uspiam? *Olymp.* Dii melius faciant.
Sed crepuit ostium. exitur foras.
Stal. Di hercle me cupiunt servatum. jam oboluit Casina procul.

ACTUS IV. SCENA IV.

Ancillæ duæ, *Olympio*, *Stalino*.

SEnsim super attolle limen pedes, nova nupta: sospes
Iter incipe hoc, ut viro tuo semper sis superstes, atque
Ut potior pollentia sit, vincasque virum, victrixque sies,
Superetque tuum imperium: vir te vestiat, tu virum despolies.
Noctuque & diu ut viro subdola sies, obsecro, memento.
Olymp. Malo maxumo suo hercle illico, ubi tantulum peccassit.
Stal. Tace. *Olymp.* Non taceo. *Stal.* Quæ res? *Olymp.* Mala malæ male monstrant.
Stal. Perii: istæ facient hanc rem mihi ex parata imparatam.
Id quærunt: volunt, hæc ut infecta faciant. *Anc.* Age Olympio,
Quando vis, uxorem accipe hanc a nobis. *Olymp.* Date ergo, daturæ
Si unquam estis hodie uxorem. *Stal.* Abite intro. *Anc.* Amabo, integræ atque
Imperitæ huic impercito. *Olymp.* Futurum est. valete. *Stal.* Ite.
Anc. Jam valete. *Stal.* Jamne abscessit? *Olymp.* Uxor domi est. ne time. *Stal.* Evax!
Nunc pol demum ego sum liber. meum corculum, melliculum,
Verculum. *Olymp.* Heus tu: malo, si sapis, cavebis: mea est hæc. *Stal.* Scio.
Sed meus fructus est prior. *Olymp.* Tene hanc lampadem. *Stal.* Immo ego illam tenebo.
Venus multipotens, bonam vitam mihi
Dedisti, hujus cum copiam mihi fecisti.
Corpusculum melliculum! *Olymp.* Mea uxorcula!
Stal. Quid est? *Olymp.* Institit plantam. *Stal.* Quasi jocabo.
Nebula haud est mollis, atque cutis hujus est.
Olymp. Edepol papillam bellulam! hei misero mihi!
Stal. Quid est? *Olymp.* Pectus mihi agit nunc cubito.
Stal. Quid tu ergo hanc quæso tractas tam?
At mihi qui belle hanc tracto, non. *Olymp.* Vaha!
Stal. Quid negotii est? *Olymp.* Obsecro, ut valentula est!
Pæne exposivit cubito. *Stal.* Cubitum ergo ire volt.
Olymp. Quin imus ergo? *Stal.* Bella bellatula!

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Pardalisca ancilla, *Murrina*.

ACceptæ bene & commode eximus intus,
Ludos visere huc in via nuptialeis.
Mur. Nunquam ecastor ullo die risi adæque,
Neque hoc quod reliquom est, plus risuram opinor.
Lubet Chalinum quid agat scire, novom
Nuptum cum novo marito: nec fallaciam
Asturiorem ullus fecit Poeta, atque
Ut hæc est fabre facta a nobis. obtunso
Ore nunc pervelim progrediri senem:
Quo senex nequior nullus vivit. ne illum
Quidem nequiorem arbitror esse, qui locum
Præbet illi - - - - nunc præsidem - - - - hic, Pardalisca,
Esto: qui hinc exeat, eum ut ludibrio habeas.
Par. Lubens fecero, & solens. *Mur.* Spectato hinc omnia
Intus, quid intus agant. *Pard.* - - - - - - - - - pone me, amabo.
Mur. Et illi audacius licet quæ vis libere
Proloqui. *Pard.* Tace! vostra foris crepuit.

ACTUS IV. SCENA II.

Olympio, *Cleostrata*, *Murrina*.

NEque quo fugiam, neque ubi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio superavimus nuptiis nostris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita irridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens nova nunc facio; pudet, quod prius non puditum unquam est.
Operam date, dum mea facta itero: est operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu ea sunt, quæ ego intus turbavi.
Ubi intus hanc novam nuptam deduxi via recta, clavem
Abduxi: sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox - senex abs te decumbem.
Colloco, fulcio, mollio - - - - - - - - - - - - - - -
Ut prior quam senex nup - - - - - - - - - - - - - - -
Tardus esse illico occœpi, quoniam - - - - - - - - -
Respecto identidem, ne senex - - - - - - - -
Illecebram stupri, principio eam savium posco - - - -
Reppulit mihi manum, nec quietum dare sibi savium me sinit.
Enim jam magis jam appropero: magis jam lubet in Casinam irruere.
Cupio illam operam seni surripere: forem obdo, ne senex me opprimat.
Mur. Agedum tu adi hunc. *Cle.* Obsecro, ubi tua nova nupta est?
Olymp. Perii hercle ego! manifesta res est. *Cle.* Omnem ordine rem
Fateri ergo æquom est. quid intus agitur? quid agit

Casina? satin' morigera est? *Olymp.* Pudet dicere me - - - - - -
- - - - - - *Cle.* Memora ordine, ut occœperas. *Olymp.* Pudet hercle. *Cle.* Age audacter.
- - - - - - Postquam decubuisti, hinc te volo memorare, quid est factum.
Olymp. - - - - - - - - *Et* flagitium est. *Cle.* CAVEBUNT, QUI AUDIERINT, faciam.
Olymp. - - - - - Hoc majus est. *Cle.* Perdis! quin tu pergis? *Olymp.* Ubi - - - -
- - - - - - - - - us sumptus porro - - - -
- - - - - - - quid? *Olymp.* Babæ. *Cle.* Quid? *Olymp.* papæ
- - - - - - - - - - est. *Olymp.* Oh erat - - - - - maxumum
- - - - - - - - - -haberet metui: id quærere occœpi.
- -
Dum gladium ne habeat, quæro, arripio capulum - - -
Sed, quom cogito, non habuit gladium: nam esset frigidius. *Cle.* Eloquere.
Olymp. At pudet. *Cle.* Num radix fuit? *Olymp.* Non fuit. *Cle.* Num cucumis?
Olymp. Profecto hercle - - - - - - non fuit quidquam olerum:
Nisi, quidquid erat, calamitas profecto attigerat nunquam.
Ita, quicquid erat, grande erat.
Mur. Quid fit denique, edisserta. *Olymp.* Ubi appello Casinam: Casina, inquam,
Amabo mea uxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle immerito - - - - - -
Meo mihi hæc facis: quia mihi te expetivi - - - - -
Illa haud verbum facit, & sepit veste id, qui estis.
Ubi illum saltum video obseptum, rogo ut altero sinat ire.
Volo, ut obvertam cubitissim - - - - - - - - -
Ullum muttit e - - - - - - - - - - - - -
Surgo, ut ineam in - - - - - - - - - - - - - -
Atque illam in - - - - - - - - - - - - - - -
Perlepide narrat - - - - - - - - - - - - - - -
Savium - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
Olymp. Ita quasi setis labra mihi compungit barba.
Continuo in genua astanti pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps. subsilit. obtundit os mihi.
Inde foras tacitus (præfiscini!) exeo hoc ornatu, quo vides;
Ut senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. *Cle.* Optume est.
Sed ubi est palliolum tuum? *Olymp.* Hic intus reliqui.
Cle. Quid nunc? satin' lepide adita est vobis manus? *Olymp.* Merito.
Cle. St! concrepuerunt fores. *Olymp.* Num illa me nam sequitur?

ACTUS IV. SCENA III.

Stalino, Olympio.

MAxumo ego ardeo flagitio, nec, quid agam meis rebus, scio.
Nec meam ut uxorem aspiciam contra oculis: ita disperii.
Omnia palam sunt probra, omnibus modis occidi, miser.
Ita manifesto faucibus teneor:
- - - - - - nec quibus modis purgem scio me meæ uxori,
- - - - - - - - qui expalliatus sum miser - - - - - - -
- - - - - - - clandestinæ nuptiæ - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - censeo
- - - - - - mihi optumum est
- - - - - - ea dux uxorem meam
- - - - - - - - - - - - - - - riam
Sed ecquis est qui homo munus velit fungier pro me?
Quid nunc agam nescio, nisi ut improbos famulos imiter, ac domo fugiam?
Nam salus nulla est scapulis, si domum redeo.
Nugas istuc dicere licet. vapulo hercle ego, invitus tamen,
Etsi malum merui. hac dabo protinam, & fugiam. *Olymp.* Heus, Stalino
Amator! *Stal.* Occidi, revocor. quasi non audiam, abibo.

ACTUS IV. SCENA IV.

Chalinus, Stalino, Cleostrata, Murrina, Olympio. Ancilla.

UBi tu es, qui colere mores Massilienses postulas?
Nunc tu, si vis subigitare me, proba est occasio.
Periisti hercle. age, accede huc,
Hic desunt aliquot versus.
Stal. Hac ibo, caninam scævam spero meliorem fore.
Cle. Quid agis tu marite, mi vir? unde ornatu hoc advenis?
Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?
Anc. In adulterio dum mœchissat Casinam, credo, perdidit.
Stal. Occidi. *Chal.* Etiamne imus cubitum? Casina sum. *Stal.* I'n malam crucem.
Chal. Non amas me? *Cle.* Quin responde tuo quid factum est pallio.
Stal. Bacchæ! ergo hercle! uxor. Bacchæ! Bacchæ! hercle, uxor.
Anc. Nugatur sciens. nam ecastor nunc Bacchæ nullæ ludunt.
Stal. Oblitus fui, sed tamen Bacchæ. *Cle.* quid Bacchæ? id fieri non potest.
Olymp. Times ecastor. *Stal.* Egone? *Olymp.* Haud mentire hercle, nam palam est.
Hic in Manuscriptis lacuna est.
Stal. Non taces? *Olymp.* Non hercle vero taceo. nam tu maxumo
Me obsecravisti opere, Casinam ut poscerem uxorem mihi.
Stal. Tui amoris caussa ego istuc feci. *Cle.* Imo hercle illius.
Te quidem oppressi. *Stal.* Feci ego isthæc dicta, quæ vos dicitis?
Cle. Rogitas etiam? *Stal.* Siquidem hercle feci, feci nequiter.
Cle. Redi modo huc intro: monebo, siquidem meministi minus.
Stal. Hercle opinor potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed, uxor, da viro hanc veniam. Murrina, ora Cleostratam:
Si unquam posthac aut amasso Casinam, aut occæpio modo,
Nedum ut eam amasso: si ego unquam adeo posthac tale admisero:
Nulla caussa est, quin pendentem me, uxor, virgis verberes.
Mur. Censeo, ecastor, veniam huic hanc dandam. *Cle.* Faciam uti jubes. Pro-

Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate prospero.
Hanc ex longa longiorem ne faciamus Fabulam.
Stal. Non irata es? *Cle.* Non sum irata. *Stal.* Tuæ fidei credo? *Cle.* Meæ.
Stal. Lepidiorem uxorem nemo quisquam, quam ego habeo, hac habet.
Cle. Age tu, redde huic scipionem & pallium. *Chal.* Tene. *Stal.* Libet.
Chal. Mihi quidem edepol insignite facta est magna injuria
Duobus nupsi: neuter fecit, quod novæ nuptæ solet.

Grex.

Spectatores, quod futurum est intus, hic memorabimus.
Hæc Casina hojus reperietur filia esse e proxumo.
Eaqoe nubet Euthynico nostro herili filio.
Nunc vos æqoom est manibos meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clam uxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verum qoi non manibus clare, quantum poterit, plauserit,
Ei pro scorto supponetur hircus onctus nautea.

FINIS CASINÆ.

CISTELLARIA.

Dramatis Personæ.

SILENIUM *meretrix*.	LAMPADIO *servos*.
GYMNASIUM *meretrix*.	PHANOSTRATA *uxor*.
LENA.	HALISCA *ancilla*.
AUXILIUM *prologus*.	DEMIPHO *senex*.
MÆLENIS *lena*.	CATERVA.
ALCESIMARCHUS *adolescens*	

ARGUMENTUM.

Comprimit adolescens Lemnius Sicyoniam.
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia parit æque puellam. hanc servolus
Tollit, atque exponit, & ex insidiis aucupat.
Eam sublatam meretrix alii detulit.
Lemno post rediens ducit, quam compresserat,
Lemnique natam despondit adolescentulo
Amore capto illius projecticiæ.
Requirens servum reperit, quam projecerat.
Itaque lege hanc, & rite civem cognitam
Alcesimarchus, ut erat nactus, possidet.

ACTUS PRIMUS

SCENA I.

Silenium, Gymnasium, meretrices, *Lena*.

Um ego antidhac te amavi, & mihi amicam esse crevi,
Mea Gymnasium, & matrem tuam: tum id mihi hodie
Aperuistis, tu atque hæc. soror si mea esses,
Qui magis potueris mihi honorem ire habitum,
Nescio; nisi, ut meus est animus, fieri
Non posse arbitror: ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis. eo ego vos
Amo, & eo magnam inistis gratiam.
Gym. Pol istoc quidem nos pretio facile est
Frequentare tibi, utilesque habere:
Ita in prandio nos lepide atque nitide
Accepisti apud te, ut semper meminerimus.
Sil. Lubentique edepol animo factum, & fiet a me,
Quæ vos arbitrabor velle, ea ot expetam.
Len. Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,
Tranquillo mari, ventum gaudeo ecastor ad te:
Ita hodie hic acceptæ sumus suavibus modis;
Nec, nisi disciplina, apud te fuit quicquam
Ibi, quin mihi placeret. *Sil.* Quid ita, amabo?
Len. Raro nimium dabat qood biberem: atque id merum
Infuscabat. *Gym.* Amabo. hiccine istud decet?
Len. Jusque fasque est: nemo alienus hic est. *Sil.* Merito
Vestro amo vos, quia me colitis & magni facitis.
Len. Decet pol, mea Silenium, hunc esse ordinem,
Benevolenteis inter se beneque amicitia utier:
Ubi istas videas summo genere natas,
Summates matronas, ut amicitiam colunt,
Atque ut eam junctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur.
Ita tamen vix vivimus cum invidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigentes.
Nostra copia nihilo volunt nos potesse,
Suique omnium rerum nos indigere,
Ut sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum quam aditum malis. ita nostro ordini
Palam blandiuntur: clam, si occasio usquam est,
Aquam frigidam subdole suffundunt.
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse aiunt: eunt depressum:
Quia nos libertinæ sumus. & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus: illa te, & ego hanc mihi educavi
Ex patribus conventitiis. neque ego hanc superbiæ caussa
Repuli ad meretricium quæstum, nisi ut ne ego esurirem.
Sil. At satius fuerat eam viro dare noptum potius. *Len.* Heja!
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsitque hodie,
Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare sivi.
Nam si hæc non nubat, lugubre fame familia pereat.
Gym. Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse, mater.
Len. Ecastor haud me pœnitet, si, ut dicis, ita futura es.
Nam si quidem ita eris, ut volo, nunquam Hecata fies:
Semperque istam, quam nonc habes, ætatulam obtinebis,
Multisque damno, & mihi lucro sine meo sæpe eris somptu.
Gym. Dii faxint. *Len.* Sine opera tua nihil di horunc facere possunt.
Gym. Equidem hercle addam operam sedulo. sed quid tu inter istæc verba
Meus oculus, mea Silenium, (nunquam ego te tristiorem
Vidi esse) quid, cedo, te obsecro, tam abhorret hilaritudo?
Neque monda adæqoe es, ut soles. hoc sis vide, ut petivit
Suspirium alte, & pallida es. eloquere nobis utrunque,

Et quid tibi est, & quid velis nostram operam, ut nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare,
Mea. *Sil.* Excrucior, mea Gymnasium, male maceror.
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab ægritudine.
Quid dicam? nisi stultitia mea me in mærorem rapi.
Gym. Indidem, onde oritur, facito ut facias stultitiam sepelibilem.
Sil. Quid faciam? *Gym.* In latebras abscondas pectore penitissumo.
Tum stultitiam sola facito ut scias sine aliis arbitris. *Sil.* At mihi
Cordolium est. *Gym.* Quid id? unde est tibi cordolium, commemora, obsecro?
Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut perhibent viri.
Sil. Si quid est, quod doleat, dolet: si autem non est, tamen hoc hic dolet.
Gym. Amat hæc mulier. *Sil.* Eho! an amare occipere, amarum est, obsecro?
Gym. Namque ecastor AMOR & melle & felle est fœcundissumus:
Gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.
Sil. Ad istam faciem est morbus, qui me, mea Gymnasium, macerat.
Gym. Perfidiosus est amor. *Sil.* Ergo in me peculatum facit.
Gym. Bono animo es, erit isti morbo melius. *Sil.* Confidam fore,
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.
Gym. Veniet. *Sil.* Spissum istud amanti est verbum, Veniet, nisi venit.
Sed ego mea culpa & stultitia pejus misera maceror:
Quia ego illum unum mihi exoptavi, quicum ætatem degerem.
Gym. Matronæ magis conducibile est istuc, mea Silenium,
Unum amare, & cum eo ætatem exigere, quoi nupta est semel.
Verum enim meretrix fortunati est oppidi simillima,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris.
Sil. Hoc volo agatis: qua arcessitæ caussa ad me estis, eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem dicier,
Obsecuta est, de ea re gessit morem morigeræ mihi,
Ut me, quem ego amarem graviter, sineret cum eo vivere.
Len. Stulte ecastor fecit: sed tun' unquam cum quiquam viro
Consuevisti? *Sil.* Nisi quidem cum Alcesimarcho, nemine:
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam imminuit. *Len.* Obsecro,
Quo is homo insinuavit pacto se ad te? *Sil.* Per Dionysia
Mater pompam me spectatum duxit: dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me usque ad fores.
Inde in amicitiam insinuavit cum matre & mecum simul,
Blanditiis, muneribus, donis. *Gym.* Mihi istum hominem vellem dari,
Ut ego illum vorsarem. *Sil.* Quid opus est verbis? Consuetudine
Cœpi amare contra ego illum, & ille me. *Len.* O mea Silenium. *Sil.* Quid est?
Len. ASSIMULARE amare oportet. nam si ames extempulo,
Melius illi multo, quem ames, consolas, quam rei tuæ.
Sil. At ille conceptis juravit verbis apud matrem meam,
Me uxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda est domum,
Sua cognata Lemniensis, quæ habitat hic in proxumo.
Nam eum pater ejus subegit. nunc mea mater irata est mihi,
Quia non redierim domum ad se, postquam eam rem resciverim,
Eum uxorem ducturum esse aliam. *Len.* Nihil amori injurium est.
Sil. Nunc te amabo, ut hanc hoc triduum solum sinas
Esse hic, & servare apud me. nam ad matrem arcessita sum.
Len. Quamquam mihi istud erit molestum triduum, & damnum dabis,
Faciam. *Sil.* Facis benigne & amice. sed tu Gymnasium mea,
Si me absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare. utut erga me est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed, amabo, tranquille: ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias claves; si quid tibi opus erit promtu, promito.
Ego volo ire. *Gym.* Ut mihi excivisti lacrumas! *Sil.* Gymnasium mea,
Bene vale. *Gym.* Cura te, amabo. siccine immunda, obsecro,
Ibis? *Sil.* IMMUNDAS fortunas æquom est squalorem sequi.
Gym. Amiculum hoc sustolle saltem. *Sil.* Sine trahi, cum egomet trahor.
Gym. Quando ita tibi lubet, vale atque salve. *Sil.* Si possim, velim.
Gym. Nunquid me vis, mater, intro quin eam? ecastor mihi
Visa amare. *Len.* Istoc ergo aures graviter obtundo tuas,
Ne quem ames. abi intro. *Gym.* Nunquid me vis? *Len.* Ut valeas. *Gym.* Vale.

ACTUS I. SCENA II.

Lena.

IDem mihi, magnæ quod parti est vitiom molierum,
Quæ hunc quæstum facimus: quæ ubi suburratæ sumus,
Largiloquæ extemplo sumus: plus loquimur, quam sat est.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, parvolam
Puellam projectam ex angiportu sustuli.
Adolescens quidam hic est apprime nobilis,
(Quin ego nunc, quia sum onusta mea ex sententia,
Quiaque adeo me complevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum est mihi:
Tacere nequeo misera, quod tacito usus est)
Sicyone summo genere ei vivit pater:
Is amore misere hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modo flens abiit. contra amore hæc perdita est:
Eum meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi;
Quod sæpe mecum mentionem fecerit,
Puerum aut puellam alicunde ut reperirem sibi,
Recens

Recens natum eapse quod sibi supponeret.
Ubi mihi potestas primum eveuit, illico
Feci ejus ei, quod me oravit, copiam.
Postqnam puellam eam a me accepit, illico
Eamdem puellam peperit, quam a me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus,
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi.
Nam amatorem ajebat esse peregrinum sibi.
Suppositionem ejus rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego quæ illi dedi,
Et illa, quæ a me accepit; præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est. si quis usus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

ACTUS I. SCENA III.

Auxilium, Prologus.

Utrunque hæc, & multiloqua & multibiba est anus.
Satine vix reliquit Deo, quod loqueretur, loci?
Ita properavit de puellæ proloqui
Suppositione. quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planius.
Nam mihi est Auxilio nomen. nunc operam date,
Ut ego argumentum hoc vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni jamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus, violentus, multa nocte, in via.
Is ubi malam rem scit se meruisse, illico
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit:
Ubi habitabat tum. illa, quam compresserat,
Decumo post mense exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum ejus facti nescit qui fiet,
Paternum servom sui participat consilii,
Dat eam puellam ei servo exponendam ad necem.
Is eam projecit, hæc puellam sustulit.
Ille clam observavit servos,
Quo aut quas in ædes hæc puellam deferat.
Ut eampse vos audistis confieri,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eaque educavit eam sibi pro filia
Bene ac pudice. tum illic autem Lemnius
Propinquam uxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obiit, facta morigera est viro.
Postquam ille uxori justa fecit, illico
Huc commigravit: duxit uxorem hic sibi
Eamdem quam olim virginem hic compresserat,
Et eam cognoscit esse, quam compresserat.
Illa illi dicit, ejus se ex injuria
Peperisse gnatam, atque eam se servo illico
Dedisse exponendam. ille extemplo servolum
Jubet illum eumdem persequi, si qua queat
Reperire, quæ sustulerit. ei rei nunc suam
Operam usque assiduo servos dat, si possiet
Meretricem illam invenire, quam olim tollere,
Cum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc, quod reliquom restat, volo persolvere:
Ut expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sicyoni: ei vivit pater.
Is amore projecticiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem suam:
Et illa hunc contra, qui est amor suavissimus.
Ut sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Pater adolescenti dare volt uxorem. hoc ubi
Mater rescivit, jussit arcessi eam domum.
Hæc res sic gesta est. bene valete, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.
Servate vostros socios, veteres & novos:
Augete auxilia vostris justis legibus,
Perdite perduelles, parite laudem & lauream,
Ut vobis victi Pœni pœnas sufferant.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Alcesimarchus adolescens, *Melænis* lena.

Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Jactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nubilam mentem
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt; quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor lassum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, lactat: largitur: quod dat, non dat: deludit:
Modo quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur: ita meum frangit amentem
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi ulla abest
Perdito pernicies. ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos: neque licitum interea est meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu!

Mel. Eo facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia?
Habeas: neque nos factione tanta, quanta tu, sumus,
Neque opes nostræ tam sunt validæ, quam tuæ: verumtamen
Haud metuo, ne jusjurandum nostrum quisquam culpitet:
Tu jam, si quid tibi dolebit, scies, qua doleat gratia.

Alc. Di me perdant. *Mel.* Quodcunque optes, velim tibi contingere.

Alc. Si illam uxorem duxero mihi unquam, quam despondit pater.

Mel. Et me, si unquam tibi uxorem filiam dedero meam.

Alc. Perjurare me patiere? *Mel.* Atque aliquanto facilius,
Quam me meamque rem perire & ludificari filiam.
Abi quærere, ubi jurando tuo satis sit subsidii:
Hic apud nos jam, Alcesimarche, confregisti tesseram.

Alc. Face semel periculum. *Mel.* Sæpe feci, quod factum queror.

Alc. Redde mihi illam. *Mel.* Inter novam rem verbum usurpabo vetus;
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquom est, non dabo.

Alc. Non remissura es mihi illam? *Mel.* Pro me responsa tibi.

Alc.

Alc. Non remissura es mihi illam? *Mel.* Pro me responsa tibi.
Alc. Non remittes? *Mel.* Scis jamdudum omnem meam sententiam.
Alc. Satin' tibi istuc in corde certum est? *Mel.* Quin ego commentor quidem:
Non edepol istæc tua dicta nunc in aures recipio.
Alc. Non? hem! quid agis? *Mel.* Igitur animum advorte, ut, quid agas, scias.
Alc. At ita me di deæque, superi atque inferi, & medioxumi,
Itaque me Juno regina, & Jovis supremi filia,
Itaque me Saturnus patruus ejus. *Mel.* Ecastor pater.
Alc. Itaque me Ops opulenta illius avia! *Mel.* Imo mater quidem.
Alc. Juno filia & Saturnus patruus, & summus Juppiter!
Tu me delenis: propter te hæc pecco. *Mel.* Perge dicere.
Alc. Anne ut etiam quid consultura sis sciam? *Mel.* Perge eloqui.
Non remittam: definitum est. *Alc.* Enimvero, ita me Juppiter,
Itaque me Juno, & Saturnus, ita... quid dicam, nescio.
Jam scio: imo, mulier, audi, meam ut scias sententiam:
Di me omnes magni minutique, & patellarii
Faxint, ne ego dem vivos hodie savium Silenio,
Nisi ego teque tuamque filiam, meque hodie obtruncavero:
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero:
Et equidem hercle nisi pedatu tertio omnis efflixero,
Nisi tu illam remittis ad me. dixi quæ volui. vale.
Mel. Abiit intro iratus. quid ego nunc agam? si redierit
Illa ad hunc, ibidem loci res erit: ubi odium occœperit,
Illam extrudet, quom hanc uxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & persequar, amens ne quid faciat, cauto opu'st.
Postremo, quando æqua lege pauperi cum divite
Non licet, perdam operam potius, quam carebo filia.
Sed quis hic est, qui recta platea cursum huc contendit suum?
Et illud paveo, & hoc formido: ita tota sum misera in metu.

ACTUS II. SCENA II.

Lampadiscus.

ANum sectatus sum clamore per vias:
Miserrimam habui: ut illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis!
Quot illi blanditias! quid illi promisi boni!
Quot admœnivi illi fabricas! quot fallacias!
In quæstione vix exsculpsi ut diceret,
Quia ei promisi dolium vini dare.

ACTUS II. SCENA III.

Phanostrata, Lampadiscus, Melænis.

AUdire vocem visa sum ante ædeis modo
Mei Lampadisci servi. *Lamp.* Non surda es, hera:
Recte audivisti. *Phan.* Quid agis hic? *Lamp.* Quod gaudeas.
Phan. Quid id est? *Lamp.* Hinc ex hisce ædibus paulo prius
Vidi exeuntem mulierem. *Phan.* Illam, quæ meam
Gnatam sustulerat? *Lamp.* Rem tenes. *Phan.* Quid postea?
Lamp. Dico ei, quo pacto eam ab hippodromo viderim
Herilem filiam nostram sustollere.
Phan. Extimuit tum illa? *Mel.* Horret corpus, cor salit,
Nam mihi ab hippodromo memini afferri parvolam
Puellam, eamque me mihi supponere.
Phan. Age, perge, quæso, animus audire expetit,
Ut res gesta sit. *Mel.* Utinam audire non queas!
Lamp. Pergo illam his alloqui dictis: illæc anus
Fortuito matrem, ne se deferas, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas,
Ego te reduco & revoco ad divitias, ubi
Tu lucete in luculentam familiam:
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic, ubi ex Tusco modo
Tute tibi indigne dotem quæras corpore.
Phan. An amabo meretrix illa est, quæ illam sustulit?
Lamp. Imo meretrix fuit. sed ut sit, de ea re eloquar.
Jam perducebam illam ad me suadela mea:
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deferat se: eam suam esse filiam,
Seque eam peperisse, sancte adjurabat mihi.
Istanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola sua.
Et vivit? inquit. ubi ea est? inquam extempulo.
Phan. Servate me dei obsecro. *Mel.* At me perditis.
Phan. Quoi illam dedisset, exquisisse oportuit.
Lamp. Quæsivi: & dixit, meretrici Melænidi.
Len. Meum elocutus est nomen. interii.
Lamp. Ubi elocuta est, ego continuo anum interrogo:
Ubi habitat? inquam. duc ac demonstra mihi.
Avecta est, inquit, peregre hinc habitatum. *Mel.* Obsipat
Aquolam. *Lamp.* Quo avecta est, eo sequemur. siccine
Agis nugas? periisti, ni hercle hoc edisseris.
Instare usque adeo, donec se adjurat anus
Jam mihi monstrare. *Phan.* Ah non missam oportuit.
Lamp. Servatur: sed illæc se quandam ajebat mulierem
Suam benevolentem convenire etiam prius,
Commune quacum id esset sibi negotium.
Et scio venturam. *Mel.* Me indicabit, & suas
Ad meas miserias addet. *Phan.* Fac me consciam.
Quid nunc vis facere me? *Lamp.* Intro abi, atque animo bono es.
Vir tuus si veniet, jube domi opperirier,
Ne in quæstione mihi sit, si quid eum velim.
Ego ad anum recurro rursum. *Phan.* Lampadio, obsecro,
Cura. *Lamp.* Perfectum ego hoc dabo negotium.
Phan. Deos teque spero. *Lamp.* Eosdem ego, uti abeas domum.
Mel. Adolescens asta, atque audi. *Lamp.* Men' mulier vocas?
Mel. Te. *Lamp.* Quid negotii est? nam occupatus sum ampliter.
Mel. Quis istic habitat? *Lamp.* Demipho dominus meus.
Mel. Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam
Suam despondit in divitias maxumas?
Lamp. Is ipsus est. *Mel.* Eho tu, quam vos igitur filiam
Nunc quæritatis alteram? *Lamp.* Ego dicam tibi.
Non ex uxore gnatam uxoris filiam.
Mel. Quid istuc est verbi? *Lamp.* Ex priore muliere
Nata, inquam, meo hero filia est. *Mel.* Certe modo

Hujus, quæ locuta eſt, quærere ajebas filiam.
Lamp. Hujus ego quæro. *Mel.* Quo modo igitur, obſecro,
Hæc prior, quæ nupta nunc eſt? *Lamp.* Conteris
Tu tua me oratione, mulier, quiſquis es.
Medioxumam quam duxit uxorem, ex ea
Nata eſt hæc virgo, Alceſimarcho quæ datur.
Ea uxor diem obiit. jam ſcis? *Mel.* Teneo iſtuc ſatis.
Sed ego illud quæro confragoſum, quo modo
Prior poſterior ſit, poſterior ſit prior?
Lamp. Prius hanc compreſſit, quam uxorem duxit domum:
Prius gravida facta eſt, priuſque peperit filiam.
Eam poſtquam peperit, juſſit parvam projici.
Ego projeci eam, alia mulier ſuſtulit:
Ego inſpectavi. herus hanc duxit poſt ibi.
Eam nunc puellam filiam ejus quærimus,
Quid nunc ſupina ſurſum in cœlum conſpicis?
Mel. I nunc jam iſtuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexi. *Lamp.* Diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
Mel. Nunc mihi bonæ neceſſum 'ſt eſſe ingratiis,
Quanquam eſſe nolo. rem palam eſſe intellego.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quam illæc judicet me: ibo domum,
Atque ad parentes ſuos reduco Silenium.

ACTUS TERTIUS.

Melænis, *Alceſimarchus*, *Silenium*.

Em elocuta ſum tibi omnem: ſequere me, mea Silenium.
Ut eorum, cujam eſſe oportet te, ſis potius quam mea.
Quanquam invita te carebo, meum animum ego inducam tamen,
Ut illud quod tuam in rem bene conducat, conſulam.
Nam hic crepundia inſunt, quibuſcum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit: parentes te ut cognoſcant facilius.
Accipe hanc ciſtellam, Haliſca, atque agedum pulta illas fores.
Dic me orare, ut aliquis intus prodeat propere ocius.
Alc. Accipe me ad te, Mors, amicum & benevolum.
Sil. Mater mea,
Periimus miseræ. *Alc.* Utrum hac me feriam, an ab læva latus? *Mel.* Quid tibi
Eſt? *Sil.* Alceſimarchum non vides tenentem ferrum manu?
Alc. Ecquid agis? remorare? lumen linque. *Sil.* Amabo accurrite,
Ne ſe interimat. *Alc.* O ſalute mea ſalus ſalubrior,
Tu nunc, ſive ego volo ſeu nolo, ſola me ut vivam facis.
Mel. Hau! voluiſti iſtuc ſeverum facere? *Alc.* Nihil mecum tibi:
Mortuus tibi ſum: hanc ut habeo, certum eſt non amittere.
Nam hercle jam ad me agglutinandam totam decretum eſt dare.
Ubi eſtis ſervi? occludite ædes peſſulis, repagulis,
Ubi hanc ego retulero intra limen. *Mel.* Abiit, abſtulit
Mulierem, ibo, perſequar jam illum intro, ut hæc ex me ſciat
Eadem, ſi poſſum tranquillum facere ex irato mihi.

ACTUS QUARTUS

SSENA I.

Lampadiſcus ſervus, *Phanoſtrata* mulier.

Ullam ego me vidiſſe credo magis anum excruciabilem
Quam illæc eſt. quæ dudum faſſa eſt mihi, quæ ne inficias eat!
Sed eccam heram video. ſed quid hoc eſt, hæc quod ciſtella hic jacet
Cum crepundis? nec quenquam conſpicor alium in in via?
Faciundum eſt puerile officium: conquiniſcam ad ciſtulam.
Phan. Quid agis. Lampadio? *Lamp.* Hæc ciſtella numnam hinc ab nobis domo eſt?
Nam hinc ab oſtio jacentem ſuſtuli. *Phan.* Quid nuncias
Super anu? *Lamp.* Sceleſtiorem in terra nullam eſſe alteram.
Omnia inficias ire ea, quæ dudum confeſſa eſt mihi.
Nam hercle ego illam anum irridere me ut ſinam? ſatius eſt mihi
Quovis exitio interire. *Phan.* Di obſecro voſtram fidem.
Lamp. Quid deos obſecras? *Phan.* ſervate nos. *Lamp.* Quid eſt? *Phan.* Crepundia
Hæc ſunt, quibuſcum tu extuliſti noſtram filiolam ad necem.
Lamp. Sanane es? *Phan.* Hæc ſunt profecto. *Lamp.* Pergin? *Phan.* Hæc ſunt. *Lamp.* Si mihi
Alia mulier iſtoc pacto dicat, dicam eſſe ebriam.
Phan. Non ecaſtor caſſa memoro. nam, obſecro, unde hæc gentium?
Aut quis deus objecit hanc ante oſtium noſtrum? quaſi
Dedita opera in tempore ipſo Spes mihi ſancta ſubvenit.

ACTUS IV. SCENA II.

Haliſca ancilla, *Lampadiſcus* ſervus, *Phanoſtrata* mulier.

NIſi quid mihi opis
Di dant, diſperii: neque unde auxilium expetam habeo.
Itaque petulantia mea me animi miſeram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat, male formido:
Si hera mea ſciat, tam ſocordem eſſe, quam ſum.
Quamne in manibus tenui atque accepi hic ante ædes
Ciſtellam? ubi ea ſit, neſcio: niſi, ut opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi ſpectatores, facite indicium, ſi quis
Vidit, ſi quis eam abſtulerit, quiſve
Suſtulerit, & utrum hac an illac iter inſtiterit.
Non ſum ſcitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui ſemper malo muliebri ſunt lubentes.
Nunc veſtigia hic, ſi qua ſunt, noſcitabo.
Nam ſi nemo hac præteriit, poſtquam intro abii,
Ciſtella hic jaceret. quid? hic? periit opinor.
Actum eſt: ilicet me infelicem & ſceleſtam.
Nulla eſt, neque ego ſum uſquam. perdita perdidit me.
Sed pergam, ut cœpi tamen: quæritabo.
Nam & intus paveo, & foris formido: ita nunc
Utro-

Utrobique me metus agitat : illo sunt homines misere
Miseri . ille nunc lætus est, quisquis est, qui illam habet :
Quæ neque illa illi quidquam usui 'st : mihi esse potest.
Sed memet moror, quum boc ago secius.
Halisca, boc age : ad terram aspice, & dispice :
Oculis investigans astute augura. *Lamp.* Hera, hem tibi!
Phan. Quid est? *Lamp.* Hæc est? *Phan.* Quis? *Lamp.* Quoi bæc excidit cistella :
Certe eccum locum signat, ubi ea excidit. *Phan.* Apparet.
Hal. Sed is hac iit : hac socci video vestigium
In pulvere : persequar hac . in hoc jam loco cum altero
Constitit . hic meis turbo oculis modo se objecit :
Neque prorsum iniit hac . hic stetit : hinc illuc exiit : bic
Concilium fuit . ad duos attinet : hi qui qui sunt!
Atat, singulum video vestigium . sed is hac abiit.
Contemplabor . binc huc iit : binc nusquam abiit.
Actam rem ago . quod periit , periit ; meum corium
Cum cistella . redeo intro. *Phan.* Mulier, mane: sunt
Qui volunt te conventam . *Hal.* Quis me revocat?
Lamp. Bona femina , & malus masculus volunt te .
Hal. Malum auser, bonum mihi opus est . postremo , ille
Plus, qui vocat, scit quod velit, quam ego quæ vocor . revortor .
Ecquem vidisti quærere hic, amabo, in hac regione
Cistellam cum crepundiis, quam ego hic amisi misera?
Nam dudum ut accurrimus ad Alcesimarcbum, ne suam vitam
Interimeret, tum mihi puto præ timore hic excidisse
Cistellam . *Lamp.* Hæc mulier nostra est; quin operam damus, hera, parumper .
Hal. Disperii misera! quid ego heræ meæ dicam? quæ me opere tanto
Servare jussit, qui suos Silenium parentes
Facilius posset noscere, quæ beræ meæ supposita est parva :
Quam quædam meretrix ei dedit. *Lamp.* Nostram hæc tem fabulatur.
Hanc scire oportet, filia tua ubi sit, signa ut dicit.
Hal. Nunc eam volt suæ matri & patri, quibus nata est, reddere ultro.
Mi homo, obsecro, alias res geris, ego tibi meas res mando.
Lamp. Istuc agu:atque istuc mihi cibus est, quod fabulare :
Sed inter rem agendam istam heræ huic respondi, quod rogabat.
Nunc ad te redeo; si quid est opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas? *Hal.* Mi homo, & mea mulier, vos saluto.
Phan. Et nos te. sed quid quæritas? *Hal.* Vestigium hic requiro,
Qua aufugit quædam nescio quo mihi. *Phan.* Quid id? quid idnam est?
Hal. Alienum quod damnum afferat, & mærorem familiarem.
Lamp. Mala merx, hera, bæc & callida est . *Phan.* Ecastor ita videtur .
Lamp. Imitatur nequam bestiam & damnificam . *Phan.* Quamnam, amabo?
Lamp. Invulvolum, quæ in pampini folio intorta implicat se :
Itidem hæc exorditur sibi intortam orationem.
Quid queritas? *Hal.* Cistella mihi hic, mi adolescens, evulavit.
Lamp. In caveam latam oportuit. *Hal.* Non edepol præda magna.
Lamp. Mirum, quin grex venalium in cistella infuerit una.
Phan. Sine dicat. *Lamp.* Si dicat quidem. *Phan.* Age loquere tu, quid ibi insuerit.
Hal. Crepundia una. *Lamp.* Est quidam homo, qui illam ait se scire ubi sit.
Hal. At pol ille a quadam muliere, si eam monstret, gratiam ineat.
Lamp. At sibi ille quidam volt dari mercedem. *Hal.* At pol illa quædam,
Quæ illam cistellam perdidit, quoidam negat esse, quod det.
Lamp. At enim ille quidam argentum expetit. *Hal.* At nequicquam argentum expetit.
Lamp. At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita est.
Phan. Commoda loquelam tuam : tibi nunc proderit : confiremur
Cistellam habere. *Hal.* At vos Salus servassit. ubi ea nunc est?
Phan. Salvam eccam. sed ego rem meam magnam confabulari
Tecum volo. sociam te mihi adopto ad meam salutem.
Hal. Quid istuc negotii est? aut quis es? *Phan.* Ego sum illius mater,
Quæ hæc gestitavit. *Hal.* Hiccine tu ergo habitas? *Phan.* Ariolare.
Sed, quæso, ambages, mulier, mitte, atque hoc age :
Eloquere, unde hæc sunt tibi, cito, crepundia.
Hal. Mea hæc berilis gestitavit filia.
Lamp. Mentiris. nam mea gestitavit, non tua.
Phan. Ne obloquere. *Lamp.* Taceo. *Phan.* Mulier, perge dicere.
Ubi ea est, quæ gestiravit? *Hal.* Hic in proxumo.
Phan. Istic quidem edepol mei viri habitat gener.
Lamp. Næ. *Phan.* Obloquere rursum? perge porro dicere.
Quot annus nata dicitur? *Hal* Septem & decem.
Phan. Mea est. *Lamp.* Ea est, ut numerus annorum attulit.
Hal. Quod quærebas, repperisti : jam quæro meam.
Lamp. At pol hæ suas nactæ sunt : quæro tertiam.
Phan. Quod quæritabam, filiam inveni meam.
Hal. ÆQUOM est renere, per fidem quod creditum est,
Ne bene merenti sit malo benignitas.
Nostra hæc alumna est tua profecto filia :
Et redditura hera est tibi tuam : & ea gratia
Domo profecta est. cæterum ex ipsa, obsecro,
Exquiritote : ego serva sum. *Phan.* Æquom postulas.
Hal. Illius ego istanc esse malo gratiam.
Sed istanc cistellam te obsecro ut reddas mihi.
Phan. Quid fit, Lampadio? *Lamp.* Quod tuum est, teneas tuum.
Phan. At me hujus miseret. *Lamp.* Sic faciundum censeo.
Da isti cistellam, & intro abi cum istac simul.
Phan. Tibi auscultabo. tene tu cistellam tibi.
Abeamus intro. sed quod nomen est tuæ
Dominæ? *Hal.* Melænis. *Phan.* I, i præ, jam ego te sequar.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

Demipho senex, *Lampadio* servus.

Quid hoc negotii est, quod omnes homines fabulantur per vias,
Mihi esse filiam inventam? & Lampadionem me in foro
Quæsivisse ajunt. *Lamp.* Here, unde is? *Dem.* Ex senatu. *Lamp.* Gaudeo
Tibi mea opera liberorum esse amplius. *Dem.* Etenim non placet.
Nihil moror aliena opera mihi fieri plures liberos.
Sed quid istuc est? *Lamp.* Propera ire intro huc ad affinem tuum:
Filiam tuam jam cognosces. intus ibidem uxor tua est.
Abi cito. *Dem.* prævorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.

Caterva.

Ne exspectetis, spectatores, dum illi huc ad vos exeant.
Nemo exibit: omnes intus conficient negotium.
Ubi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos, spectatores, reliquom relinquitur,
More majorum date plausum postrema in Comœdia.

FINIS CISTELLARIÆ.

EPIDICUS.

Dramatis Personæ.

Epidicus *servus.*	Miles.
Thesprio *servus.*	Philippa *Mulier.*
Stratippocles *adolescens.*	Virgo.
Chæribulus *adolescens.*	Fidicina.
Apœcides *senex.*	Danista.
Periphanes *senex.*	Grex.

ARGUMENTUM.

Emit fidicinam, filiam credens, senex
Persuasu servi, aliam qui conductitiam
Iterum pro amica ei subjecit, filio
Dat herili argentum. eo sororem destinat
Imprudens juvenis. mox compressæ, ac militis
Cognoscit opera sibi senex os sublitum,
Ut ille amicam, hæc quæritabat filiam.
Sed inventa gnata, servolum emittit manu.

ACTUS PRIMUS

SCENA I.

Epidicus, Thesprio conservi.

Heus adolescens. *The.* Quis properantem me prehendit pallio?
Epid. Familiaris. *The.* Fateor. nam odio es nimium familiariter.
Epid. Respice vero, Thesprio. *The.* Oh! Epidicumne ego conspicor?
Epid. Certe oculis uteris. *The.* Salve. *Epid.* Dii dent, quæ velis.
Venire salvom gaudeo. *The.* Quid ceterum? *Epid.* Quod eo assolet,
Cœna tibi dabitur. *The.* Spondeo. *Epid.* Quid? *The.* Me accepturum, si dabis.
Epid. Quid tu? agis ut velis? *The.* Exemplum adest. *Epid.* Intellego. eugepæ!
Corpulentior videre atque habitior. *The.* huic gratia.
Epid. Quam quidem jamdiu te perdidisse oportuit.
The. Minus jam furtificus sum, quam antehac. *Epid.* Quid ita? *The.* Rapio propalam.
Epid. Di immortales infeliceut, ut tu es gradibus grandibus!
Nam ut apud portum te conspexi, curriculo occœpi sequi:
Vix adipiscendi potestas modo fuit. *The.* Scurra es. *Epid.* Scio
Te esse quidem hominem militarem. *The.* Audacter quamvis dicito.
Epid. Quid ais? perpetuon' valuisti? *The.* Varie. *Epid.* Qui varie valent,
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.
The. Quid tibi vis dicam, nisi quod est? *Epid.* Ut illa respondeas probe.
Quid herilis noster filius? valet? *The.* Pugilice atque athletice.
Epid. Voluptabilem mihi nuncium tuo adventu attulisti. sed ubi
Est is? *The.* Adveni simul. *Epid.* Ubi is ergo est? nisi si in vidulo,
Aut si in melina attulisti. *The.* Dii te perdant! *Epid.* Te volo
Percontari. operam da: opera reddibitur tibi.
The. Jus dicis. *Epid.* Me decet. *The.* Jam tu autem nobis præturam geris?
Epid. Quem dices digniorem esse hominem hodie Athenis alterum?
The. At unum a prætura tua, Epidice, abest. *Epid* Quidnam? *The.* Scies.
Lictores duo, duo viminei fasces virgarum. *Epid.* Væ tibi!
Sed quid ais? *The.* Quid rogas? *Epid.* Ubi arma sunt Stratippocli?
The. Pol illa ad hostes transfugerunt. *Epid.* Armane? *The.* Atque quidem cito.
Epid. Serione dicis tu? *The.* Serio, inquam: hostes habent.
Epid. Edepol facinus improbum. *The.* At jam ante alii fecerunt idem.
Erit illi illa res honori. *Epid.* Qui? *The.* Quia antea aliis fuit.

Epid. Mulciber credo arma fecit, quæ habuit Stratippocles.
Travolaverunt ad hostes. tum ille prognatus Theti
Sine perdat: alia apportabunt eii Nerei filiæ.
Id modo videndum est, ut materies suppetat scutariis,
Si in singulis stipendiis is ad hostes exuvias dabit.
The. Supersede istis rebus jam. *Epid.* Tu ipse, ubi lubet, finem face.
The. Desiste percunctarier. *Epid.* Eloquere, ipse ubi est Stratippocles?
The. Est caussa, qua caussa simul mecum ire veritu'st. *Epid.* Quidnam id est?
The. Patrem videre se non volt etiam nunc. *Epid.* Quapropter? *The.* Scies.
Quia forma lepida & liberali captivam adolescentulam
De præda mercatu'st. *Epid.* Quid ego ex te audio? *The.* Hoc quod fabulor.
Epid. Cur eam emit? *The.* Animi caussa. *Epid.* Quot illic homo animos habet?
Nam certo, priusquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipse mandavit mihi, ab lenone ut fidicina,
Quam amabat, emeretur sibi. id ei impetratum reddidi.
The. UTCUMQUE in alto ventus est, Epidice, exin velum vortitur.
Epid. Væ misero mihi! male perdidit me. *The.* Quid istuc? quidnam est?
Epid. Quid? istanc quam emit, quanti eam emit? *The.* Vili. *Epid.* Haud istuc te rogo.
The. Quid igitur? *Epid.* Quot minis? *The.* Tot. *Epid.* Quadraginta minis!
The. Id adeo argentum ab Danista apud Thebas sumpsit fœnore,
In dies minasque argenti singulas, nummis. *Epid.* Papæ!
The. Et is Danista advenit una cum eo, qui argentum petit.
Epid. Di immortales, ut ego interii basilice! *The.* Quid jam? aut quid est,
Epidice? *Epid.* Perdidit me. *The.* Quis? *Epid.* Ille qui perdidit arma. *The.* Nam
Quid ita? *Epid.* Quia cotidie ipse ad me ab legione epistolas
Mittebat. sed taceam optumum est. PLUS SCIRE satius est, quam loqui
Servom hominem. ea sapientia est. *The.* Nescio edepol, quid tu timidus es.
Trepidas, Epidice: ita voltum tuum video: videre commeruisse
Hic, me absente, in te aliquid mali. *Epid.* Potin' uti molestus ne sies?
The. Abeo. *Epid.* Asta, abire hinc non sinam. *The.* Quid nunc me retines?
Epid. Amatne istam, quam emit de præda? *The.* Rogas? deperit.
Epid. Detegetur corium de tergo meo. *The.* Plusque amat, quam te unquam amavit.
Epid. Juppiter te perduit. *The.* Mitte nunc jam, nam ille me vetuit domum
Venire: ad Chæribulum jussit huc in proxumum. ibi manere jussit:
Eo venturus est ipse. *Epid.* Quid ita? *The.* Dicam. quia patrem
Prius se convenire non volt, neque conspicari, quam id argentum,
Quod debetur pro illa, dinumeraverit. *Epid.* Heu edepol res turbulentas!
The. Mitte me, ut eam nunc jam. *Epid.* Hæccine ubi scibit senex? puppis
Pereunda est probe. *The.* Quid istuc ad me attinet, quo tu intereas modo?
Epid. Quia perire solus nolo, te cupio perire mecum,
Benevolens cum benevolente. *The.* Abi in malam rem maxumam a me
Cum istac conditione. *Epid.* I sane, si quid festinas magis.
The. Nunquam hominem quemquam conveni, unde abierim lubentius.
Epid. Illic hinc abiit: solus es: nunc quo in loco hæc res sit, vides,
Epidice: nisi quid tibi in tete auxilii est, absumptus es.
Tantæ in te impendent ruinæ: nisi suffulcis firmiter,
Non potes subsistere, itaque in te irruunt montes mihi.
Neque, ego nunc quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Consilium placet. ego miser perpuli meis dolis senem,
Ut censeret suam sese emere filiam. is suo filio
Fidicinam emit, quam ipse amat, quam abiens mandavit mihi.
Is sibi nunc alteram ab legione adduxit animi
Caussa. corium perdidi: nam ubi senex senserit
Sibi data esse verba, virgis dorsum depoliet meum.
At enim tu præcave. nihil est istuc. plane hoc corruptum 'st caput.
Nequam homo es, Epidice. qui tibi libido 'st male loqui?
Quia tute te deseris. quid faciam? men' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis solebas dare consilia mutua.
Quid? aliquid reperiundum est. sed ego cesso ire obviam
Adolescenti, ut, quid negotii sit, sciam? atque ipse illic est.
Tristis est. cum Chæribulo incedit æquali suo.
Huc concedam, orationem unde horum placide persequar.

ACTUS I. SCENA II.

Stratippocles, *Chæribulus*, adolescentes, *Epidicus* servus.

REm tibi sum elocutus omnem, Chæribule, atque admodum
Meorum mærorum atque amorum summam edictavi tibi.
Chær. Præter ætatem & virtutem stultus es, Stratippocles.
Idne pudet te, quia captivam, genere prognatam bono,
In præda es mercatus? quis erit, vitio quid id vortat tibi?
Str. Qui invident, omnes inimicos mihi istoc facto repperi:
At pudicitiæ ejus numquam nec vim, nec vitium attuli.
Chær. Jam istoc probior es, meo quidem animo, cum in amore temperes.
Str. NIHIL AGIT, qui diffidentem verbis solatur suis.
IS EST AMICUS, qui in re dubia, re juvat, ubi re est opus.
Chær. Quid tibi me vis facere? *Str.* Argenti dare quadraginta minas,
Quod danistæ detur, unde ego illud sumsi fœnore.
Chær. Si hercle haberem, non negarem. *Str.* Nam QUID te igitur retulit
BENEFICUM esse oratione, si ad rem auxilium emortuum est?

Chær.

Char. Quin edepol egomet clamore defatigor, differor.
Str. Malim istiusmodi mihi amicos furnn mersos quam foro.
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretinsn velim.
Quem quidem egn hominem irrigatum plagis pistori dabo,
Nisi hodie prius comparassit mihi quadraginta minas,
Quam argenti fuero elocutus ei postremam syllabam.
Epid. Salva res est: bene promittit: spero servabit item.
Sine meo sumtu paratæ jam sunt scapulis symbolæ.
Aggrediar hominem. advenientem peregre herum suum Stratippoclem
Salva impertit salute servus Epidicus. *Str.* Ubi is est? *Epid.* Adest.
Salvom te gaudeo huc advenisse. *Str.* Tam tibi istuc credo, quam mihi.
Epid. Benene usque valuisti? *Str.* A morbo valui, ab animo æger fui.
Epid. Quod ad me attinuit, ego curavi: quod mandasti mihi,
Impetratum est: empta ancilla 'st, quod tute ad me literas
Missiculabas. *Str.* Perdidisti omnem operam. *Epid.* Nam qui perdidi?
Str. Quia meo neque cara est cordi, neque placet. *Epid.* Quid retulit
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epistolas?
Str. Illam amabam nlim, nunc jam alia cura impendet pectori.
Epid. Hercle MISERUM EST, ingratum esse hominem, id quod facias bene.
Ego quod benefeci, malefeci: quia amor mutavit locum.
Str. Desipiebam mentis, cum illas scriptas mittebam tibi.
Epid. Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam?
Ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?
Str. Quid istic verba facimus? huic homini opus est quadraginta minis
Celeriter calidis, Danistæ quas resolvat, & cito.
Epid. Dic modn, unde auferre me vis: a quo trapezita peto?
Char. Unde libet. nam ni ante Solem occasum *hoc argentum eloces*,
Meam domum ne imbitas: tu te in pistrinum *recta inferas*.
Epid. Facile tu istuc sine periculo & cura, corde libero
Fabulare. novi egn nostros: mihi dolet, quom ego vapulo.
Str. Quid tu nunc? patierin' ut egn me interimam? *Epid.* Ne feceris.
Egn istuc accedam periculum potius atque audaciam.
Str. Nunc places: nunc ego te laudo. *Epid.* Patiar ego istuc quod lubet.
Str. Quid de illa fiet fidicina igitur? *Epid.* Aliqua repetibitur:
Aliqua ope exsolvam, extricabor aliqua. *Str.* Plenus consilii es.
Novi ego te. *Epid.* Est Euboicus miles locuples, multo auro potens,
Qui ubi tibi istam emtam esse scibit, atque hanc adductam alteram,
Continuo te orabit ultro, ut illam transmittas sibi.
Sed ubi illa est, quam tu adduxisti tecum? *Str.* Jam faxn hic erit.

Char. Quid hic nunc agimus? *Str.* Eamus intro huc ad te, ut hunc hodie diem
Luculente habeamus. *Epid.* Ite intro. ego de re argentaria
Jam senatum convocabo in corde consiliarium,
Quoi potissumnm indicatur bellum, unde argentum auferam.
Epidice, vide quid agas: ita res subito hæc objecta est tibi.
Non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia est.
At eundem senem oppugnare certum est consilium: i, i,
Abi intro, atque adolescenti dic jam nostro herili filio,
Ne hic foras ambulet, neve usquam veniat obviam seni.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Apœcides, *Periphanes*, senes duo.

LERIQUE HOMINES, quos cum nihil refert, pudet; ubi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, cum usus est ut pudeat. is adeo tu es. quid
Est, quod pudendum fiet, genere natam bono, pauperem domum
Ducere uxorem? præsertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi est, filiam prngnatam. *Per.* Revereor filium.
Ap. At pol egn te credidi uxorem, quam tu extulisti, pudore exsequi:
Quojus quoties sepulcrum vides, sacruficas illico Orco hostiis:
Neque aden injuria, quia licitum est eam tibi vivendo vincere.
Per. Oh, Hercules ego fui, dum illa mecum fuit. neque sexta ærumna
Acerbior Herculi, quam illa mihi est objecta, *Ap.* PULCHRA
Edepol dos pecunia est. *Per.* Quæ quidem pol non maritata est.

ACTUS II. SCENA II.

Epidicus servus, *Apœcides*, *Periphanes* senes duo.

ST, st! tacete. habete animum bonum. liquido exeo foras
Auspicio, avi sinistra: acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædes conspicor Apœcidæ.
Quales volo, vetulos duos. jam ego me convortam in hirudinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.
Ap. Continuo ut maritus fiat. *Per.* Laudo consilium tuum.
Ap. Nam ego illum audivi in amorem hærere apud nescio quam fidicinam.
Per. Id ego excrucior. *Epid.* Di hercle me omnes adjuvant, augent, amant.

Ipſi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab ſe argentum auferam.
Age nunc jam ornate, Epidice, & palliolum in collum conjice;
Itaque aſſimulato, quaſi per urbem totam hominem quæſiveris.
Age, ſi quid agis. Dii immortales! utinam conveniam domi
Periphanem! per omnem urbem quem ſum defeſſus quærere:
Per medicinas, per tonſtrinas, in gymnaſio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias.
Rogitando ſum raucus factus, pæne in curſu concidi.
Per. Epidice. *Epid.* Epidicum quis eſt qui revocat? *Per.* Ego ſum Periphanes.
Ap. Et ego Apœcides ſum. *Epid.* Et ego quidem ſum Epidicus. ſed, here, optuma
Vos video ambo advenire opportunitate. *Per.* Quid rei eſt?
Epid. Mane: ſine reſpirem, quæſo. *Per.* Immo acquieſce. *Epid.* Animo male eſt.
Recipiam anhelitum. *Per.* Clementer requieſce. *Epid.* Animum advortite.
A legione omnes remiſſi ſunt domum Thebis. *Ap.* Quis hoc
Scit factum? *Epid.* Ego ita eſſe factum dico. *Per.* Sin'tu iſtuc? *Epid.* Scio.
Per. Qui tu ſcis? *Epid.* Quia ego ire vidi milites plenis viis.
Arma referunt, & jumenta ducunt. *Per.* Nimis factum bene!
Epid. Tum captivorum quid ducunt ſecum! pueros, virgines,
Binos, ternos: alius quinque: fit concurſus per vias.
Filios ſuos quiſque viſunt. *Per.* Hercle rem geſtam bene!
Epid. Tum meretricum numerus tantus, quantum in urbe omni fuit,
Obviam ornatæ occurrebant ſuis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeo, qui maxume animum advorterim:
Pleræque hæ ſub veſtimentis ſecum habebant retia.
Quom ad portum venio, atque ego illam illic video præſtolarier:
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. *Per.* Quicum, Epidice?
Epid. Cum illa, quam tuus gnatus annos multos deamat, deperit,
Ubi fidemque, remque, ſeque, teque properat perdere.
Ea præſtolabatur illum apud portum. *Per.* viden' veneficam!
Epid. Sed veſtita, aurata, ornata ut lepide! ut concinne! ut nove!
Per. Quid erat induta? an regillam induculam, an mendiculam, an
Impluviatam? ut iſtæ faciunt veſtimentis nomina.
Epid. Utin' impluvium induta eat! *Per.* Quid iſtuc eſt mirabile?
Quaſi non fundis exornatæ multæ incedant per vias.
At tributus cum imperatus eſt, poteſſe pendi negant:
Illis, quibus tributus major penditur, pendi poteſt.
Quid iſtæ, quæ veſti quotannis nomina inveniunt nova:
Tunicam rallam, tunicam ſpiſſam, linteolum cæſicium,
Induſiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut ſubminiam, ricam, baſilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum. gerræ maxumæ!
Cani quoque etiam ademtum 'ſt nomen. *Epid.* Qui? *Per.* Vocant Laconicum.
Hæc vocabula auctiones ſubigunt ut faciant viri.
Quin tu, ut occœpiſti, loquere. *Epid.* Occœpere aliæ mulieres
Duæ poſt me ſic fabulari inter ſeſe. ego abſceſſi ſolens
Paullum ab illis: diſſimulabam me harum ſermoni operam dare.
Nec ſatis exaudiebam, nec ſermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. *Per.* Id lubido eſt ſcire. *Epid.* Ibi illarum altera
Dixit illi, quicum ipſa ibat. *Per.* Quid? *Epid.* Tace ergo, ut audias.
Poſtquam illam ſunt conſpicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quam facile & quam fortunate evenit illi, obſecro, mulieri,
Liberare quam volt amator! quiſnam is eſt? inquit altera
Illi. ibi nominat Stratippoclem Periphanæ filium. *Per.* Perii
Hercle! quid ego ex te audio? *Epid.* Hoc quod actum. egomet poſt, ubi illas audivi loqui,
Cœpi rurſum vorſum ad illas pauxillatim accedere,
Quaſi retruderet hominum me vis invitum. *Per.* Intellego.
Epid. Ibi illa interrogavit illam: Qui ſcis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ ſunt tabellæ ad eam a Stratippocle, eum
Argentum ſumſiſſe apud Thebas ab Daniſta fœnore:
Id paratum, & ſeſe ob eam rem id ferre. *Per.* Cedo, ego occidi!
Epid. Hæc ſic aiebat: ſic audiviſſe ab ſe, atque ab epiſtola.
Per. Quid ego faciam nunc? conſilium a te expeteſſo, Apœcides.
Ap. Reperiamus aliquid calidi conducibilis conſilii.
Nam ille quidem aut jam hic aderit, credo hercle, aut jam adeſt. *Epid.* Si æquom ſiet
Me plus ſapere quam vos, dederim vobis conſilium catum,
Quod laudetis, ut ego opinor, uterque. *Per.* Ergo ubi eſt, Epidice?
Epid. Atque ad eam rem conducibile. *Ap.* Quid iſtuc dubitas dicere?
Epid. Vos priores eſſe oportet, nos poſterius dicere,
Qui plus ſapitis. *Ap.* Eja vero, age dic. *Epid.* At deridebitis.
Ap. Non edepol faciemus. *Epid.* Immo, ſi placebit, utitor
Conſilium: ſi non placebit, reperitote rectius.
MIHI ISTIC nec ſeritur, nec metitur: niſi ea, quæ tu vis, volo.
Per. Gratiam habeo: fac participes nos tuæ ſapientiæ.
Epid. Continuo arbitretur uxor tuo gnato. atque ut fidicinam
Illam,

Illam, quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Ulciscare: atque ita curetur, usque ad mortem ut serviat.
Ap. Fieri oportet. *Per.* Facere cupio qoidvis, dum id fiat modo. *Epid.* Hem!
Nonc occasio'st faciundi, priusquam in urbem adveuerit,
Sicut cras hic aderit; hodie oon venerit. *Per.* Qui scis? *Epid.* Scio.
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, mane hic affore.
Per. Quiu tu eloquere: quid faciemus? *Epid.* sic faciundum censeo.
Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quasique ames vehementer tu illam. *Per.* Quam ad rem istuc refert? *Epid.* Rogas?
Ut enim præstines argento, priusquam veniat filius,
Atque ita eam te in libertatem dicas emere. *Per.* Intellego.
Epid. Ubi erit emta, ut aliquo ex urbe amoveas: nisi quid tua
Secus sententia est. *Per.* Immo docte. *Epid.* Quid tu autem, Apœcides?
Ap. Quid ego jam? nisi te commentum nimis astute intellego.
Epid. Jam igitur amota ei erit omois consultatio
Noptiarum, ne gravetur, quod velis. *Ap.* Vive sapis: & placet.
Epid. Tum tute igitur callde, quidquid acturus, age.
Per. Rem, hercle, loquere. *Epid.* Et repperi, hæc te qui abscedat suspicio.
Per. Sine me scire. *Epid.* Scibis: audi. *Ap.* Sapit bic pleno pectore.
Epid. Opus est homine, qui illo argentum deferat pro fidicina.
Nam te illo non æque opus facto'st. *Per.* Quid jam? *Epid.* Ne te censeat
Filii caussa facere. *Per.* docte. *Epid.* Quo illum ab illa prohibeas,
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eveniat.
Per. Quem hominem inveniemus ad eam rem utilem? *Epid.* Hic erit optumus.
Hic POTERIT cavere recte, Jura qoi & Leges tenet.
Ap. Epidice, habeas gratiam. *Epid.* Sed ego istuc faciam sedulo.
Ego illum conveniam, atque adducam huc ad te, quoia'st fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. *Per.* Quanti emi potest minimo? *Epid.* Illane?
Ad quadraginta fortasse eam posse emi minimo minas.
Verum, si plus dederis, referam: nihil io ea re captio est.
Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.
Per. Qui dum? *Epid.* Quia enim molierem illam alius adolescens deperit,
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,
Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum lubens.
Face modo: est lucrum hic tibi amplum. *Per.* Deos quidem oro. *Epid.* Impetras.
Ap. Quin tu is intro, atque huc argeotum promis. ego visam ad forum.
Epidice, eo veni. *Epid.* Ne abeas, priusquam ego ad te venero.
Ap. Usque opperiar. *Per.* Sequere tu intro. *Epid.* I, nometa: nihil ego te moror.

ACTUS II. SCENA III.

Epidicus.

NUllum esse, opinor ego, agrum in agro Attico
Æque feracem, quam hic est noster Periphanes:
Quin ex occluso atque obsignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciverit,
Ne ulmos parasitos faciat, quæ usque attondeant.
Sed me una turbat res ratioque: Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliqua conductitiam.
Atque id quoque habeo. mane me jussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem divinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabitur,
Quo pacto fiat subdola adversus senem.
Ibo intro, argentum accipiam ab damooso sene.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Stratippocles, Charibulus.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eveniant. nimis diu maceror.
Sitne qoid, necne sit, scire cupio. *Cher.* Per illam tibi copiam,
Copiam parare aliam licet: scivi equidem in principio
Illico nullam tibi esse in illo copiam. *Str.* Ioterii hercle ego.
Cher. Absurde facis, qui angas te animi. *Str.* Si hercle ego illum semel prehendero,
Nomquam irridere nos illum inoltum sinam servom hominem.
Quid illum ferre vis? qui, tibi quoi divitiæ domi maxumæ
Sunt, is nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia'st.
Cher. Si hercle habeam, pollicear lubens: verum aliquid, aliqua, aliquo modo,
Alicunde, ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.
Str. Væ tibi, muricide homo. *Cher.* Qui tibi lubet mihi male loqui?
Str. Quippe tu mihi aliquid, aliquo modo, alicunde, ab aliquibus blatis,
Quod nusquam'st: neque ego id immitto in aures meas. nec mihi
Plus adjumenti ades, quam ille qui oumquam etiam natu'st.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

Epidicus, *Stratippocles*, *Chæribulus*.

FEcisti jam officium tu tuum: me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quieto tibi licet esse. Hoc quidem jam periit:
Ni quid tibi hinc in spem referas. hoc oppido pollitum est.
Crede modo tu mihi. sic ego ago, sic egere nostri.
Pro di immortales, mihi hunc diem dedistis luculentum!
Ut facilem, atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Ut importem in coloniam hunc auspicio commeatum?
Mihi cesso, cum sto. sed quid hoc? ante ædes duos sodales,
Herum & Chæribulum conspicor. quid hic agitis? accipe hoc sis.
Str. Quantum hic inest? *Epid.* Quantum sat est, & plus satis: superfit.
Decem minis plus attuli, quam tu Danistæ debes.
Dum tibi ego placeam, atque obsequar, meum tergum flocciifacio.
Str. Nam quid ita? *Epid.* Quia ego tuum patrem faciam perenticidam.
Str. Quid istuc est verbi? *Epid.* Nihil moror vetera & vulgata verba,
Peratim ductare: at ego follitim ductitabo.
Nam Leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolvi:
Manibus his dinumeravi; pater suam natam quam esse credit.
Nunc iterum ut fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inveni viam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem,
Uti, tu quom redisses, ne tibi ejus copia esset.
Str. Euge, euge! *Epid.* Ea jam domi est pro illa. *Str.* Teneo. *Epid.* Nunc auctorem
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem. is apud forum manet me:
Quasi quoi ameret, caveat. *Str.* Haud male. *Epid.* Jam ipse cautor captu'st.
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocavit.
Is adornat, adveniens domi extemplo ut maritus fias.
Str. Uno persuadebit modo, si illam, quæ adducta est mecum,
Mihi ademsit Orcus. *Epid.* Nunc ego hanc astutiam institui.
Deveniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo,
Si qui ad eum adveniant, ut sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina: argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiustertius meis manibus dinumeravi
Pro illa tua amica, quam pater suam filiam esse retur.
Ibi Leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro illa argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc est.
Chær. VORSUTIOR es, quam tota figularis. *Epid.* Jam ego parabo
Aliquam dolo sam fidicinam, nummo conducta quæ sit:
Quæ se emtam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem. *Str.* Ut parate!
Epid. Eam permeditatam mais dolis, astutiisque onustam
Mittam. sed nimis longum loquor: diu me estis demorati.
Hæc scitis jam, ut futura sint. abeo. *Str.* Bene ambulato.
Chær. Nimis doctus ille est ad malefaciendum. *Str.* Me quidem certo
Servavit consiliis suis. *Chær.* abeamus intro hinc ad me.
Str. Atque aliquanto lubentius quam abs te sum egressus intus.
Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

ACTUS III. SCENA III.

Periphanes, *Apœcides*, senes duo, *Servus*.

NON ORIS CAUSSA modo homines æquom fuit
Sibi habere speculum, ubi os contemplarent suum:
Sed, qui perspicere possent cor, Sapientiæ,
Igitur perspicere ut possint cordis copiam.
Ubi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam ut vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filii caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset med erga: aut quasi non plurimum
Malefacta mea essent solida, in adolescantia.
Profecto DELIRAMUS interdum senes.
Fuit conducibila hoc quidem mea sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire salvom mercatorem gaudeo.
Quid fit? *Ap.* Dii deæque te adjuvant. *Per.* Omen placet.
Ap. Quin omini omnes suppetunt res prosperæ.
Sed tu hanc jubeas intro abduci. *Per.* Heus foras
Exite huc aliquis. duce istam intro mulierem.
Atque audin'? *Ser.* Quid vis? *Per.* Cave siris cum filia
Mea copulari hanc; neque conspicere: jam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
DIVORTUNT mores virgini longe ac lupæ.
Ap. Docte & sapienter dicis. NON NIMIS potest
Pudicitiam quisquam suæ servare filiæ.
Edepol ne istam tempore gnato tuo
Sumus præmercati. *Per.* Quid jam? *Ap.* Quia dixit mihi
Jamdudum se alius tuum vidisse hic filium.
Per. Hanc edepol rem apparabat. *Ap.* Plane hercle hoc quidem est.
Næ tu habes servom graphicum, & quantivis pretii!
Non caru'st auro contra. ut ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilarem huc adduxit simul.
Per. Mirum, hoc qui potuit fieri! *Ap.* Te pro filio
Facturum dixit rem esse divinam domi,
Quia Thebis salvos redierit. *Per.* Recte institit.
Ap. Imo ipsus illi dixit, conductam asse eam,
Quæ hic administraret ad rem divinam tibi.
Facturum hoc dixit, rem asse divinam tibi domi.
Ego illic me autem sic assimulabam quasi
Stolidum, cum bardum me faciebam. *Per.* Immo ita decet.
Ap. Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire advocatus. *Per.* At quæso, ubi erit otium,
Revortere ad me extemplo. *Ap.* Continuo hic ero.
Per. NIHIL HOMINI amico est opportuno amicius,
Sine tuo labore, quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium
Minus hominem doctum, minusque ad hanc rem callidum,

Os

Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissumo.
Atque hæc STULTITIA 'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitavi in adolescentia:
Quom militabam, pugnis memorandis meis
Eradicabam hominum aureis, quando occœperam.
Sed hic quis est, quem huc advenientem conspicor.
Suam qui undantem chlamydem quassando facit?

ACTUS III. SCENA IV.

Miles, Periphanes, Fidicina.

CAve præterbitas ullas ædes, quin roges,
Senex ubi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum cave ad me retuleris pedem.
Per. Adolescens, si istunc hominem, quem tu quæritas,
Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?
Mil. Virtute belli armatus promerui, ut mihi
Omnes mortales deceat agere gratias.
Per. Non reppereisti, adolescens, tranquillum locum,
Ubi tuas virtutes explices, ut postulas.
Nam STRENVIORI deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego sum, si quid vis. *Mil.* Nempe quem in adolescentia
Memorant apud reges, armis, arte duellica
Divitias magnas indeptum? *Per.* Immo si audias
Meas pugnas, fugias manibus demissis domum.
Mil. Pol ego magis unum quæro, meas quoi prædicem,
Quam illum qui memoret suas mihi. *Per.* Hic non est locus.
Quin tu alium quæras, cui centones farcias.
Mil. Animum advorte, ut, quod ego ad te venio, intellegas.
Meam amicam audivi te esse mercatum. *Per.* Atate.
Nunc demum scio ego hunc, qui sit; quem dudum Epidicus
Mihi prædicavit militem. adolescens, ita 'st
Ut dicis: emi. *Mil.* Volo te verbis pauculis,
Si tibi molestum non est. *Per.* Non edepol scio.
Molestum non est, nisi dicis quid velis.
Mil. Mihi illam ut remittas: argentum accipias.
Per. Habeas. *Mil.* Nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ sit. *Per.* Te absolvam brevi.
Argenti quinquaginta mihi illa emta est minis.
Si sexaginta mihi denumerantur minæ,
Tuas possidebit mulier faxo ferias:
Atque ita profecto, ut eam ex hoc exoneres agro.
Mil. Estne emta mihi hæc? *Per.* Istis legibus habeas licet.
Mil. Conciliavisti pulchre. *Per.* Heus, foras educite,
Quam introduxistis fidicinam. atque etiam fides,
Ei quæ accessere, tibi addam dono gratiis.
Age, accipe hanc sis. *Mil.* Quæ intemperiæ te tenent?
Quas tu mihi tenebras cudis? quin tu fidicinam
Produci intus jubes? *Per.* Hæc ergo est fidicina.
Hic alia nulla 'st. *Mil.* Non mihi nugari potes.
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?
Per. Hæc, inquam, est. *Mil.* Non hæc, inquam, est: non novisse me
Meam rere amicam posse? *Per.* Hanc inquam, filius
Meus deperibat fidicinam. *Mil.* Hæc non est ea.

Per. Quid? non est? *Mil.* Non est. *Per.* Unde hæc igitur gentium est?
Equidem hercle argentum pro hac dedi. *Mil.* Stulte datum
Reor, atque peccatum largiter. *Per.* Immo hæc ea 'st.
Nam servom misi, qui sectari solet meum
Gnatum, ipse hanc emit fidicinam. *Mil.* Hem! istic homo
Articulatim te concidit, senex, tuus
Servos. *Per.* Quid? concidit? *Mil.* nihil: sic suspicio 'st.
Nam pro fidicina hæc supposita est tibi.
Senex, tibi os est sublitum plane & probe.
Per. Ego illam requiram jam, ubi ubi est. bellator, vale.
Euge! frugi, Epidice, frugi es! pugnasti. homo es,
Qui me emunxisti mucidum, minimi preti.
Mercatus te hodie est de Lenone Apœcides?
Ehodum! *Fid.* Ego istunc hominem nunquam audivi ante hunc diem,
Neque me quidem emere quisquam ulla pecunia
Potuit: plus jam sum libera quinquennium.
Per. Quid tibi negotii est meæ domi igitur? *Fid.* Audies.
Conducta veni, ut fidibus cantarem seni,
Dum rem divinam faceret. *Per.* Fateor me omnium
Hominum esse Athenis Atticis minimi preti.
Sed tu novistin' fidicinam Acropolistidem?
Fid. Tam facile, quam me. *Per.* Ubi habitat? *Fid.* Postquam libera 'st, ubi
Habitet dum, incerto scio. *Per.* Eho! ain'? quis eam liberaverit,
Volo scire, si scis. *Fid.* Id quod audivi, audies.
Stratippoclem audivi Periphani filium
Absentem curavisse, ut fieret libera.
Per. Perii hercle, si isthæc vera sunt. planissume
Meum exenteravit Epidicus marsupium.
Fid. Hæc sic audivi: numquid me vis ceterum?
Per. Malo cruciatu ut pereas, atque abeas cito.
Fid. Fides non reddis? *Per.* Neque fides, neque tibias.
Propera igitur fugere hinc, si te dii amant. *Fid.* Abiero.
Flagitio cum majore post reddes tamen.
Per. Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis,
Eumne ego sinam impune? immo etiamsi alterum
Tantum perdundum est, perdam potius, quam sinam
Me impune irrisum esse habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data esse verba præsenti palam!
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque jurium fictor, conditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat; MALLEUM
Sapientiorem ** manubrio.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Philippa mulier, *Periphanes* senex.

I quid est homini miseriarum, quod miserescat, miser ex animo est.
Id ego experior, quoi multa in unum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulsant simul: multiplex ærumna me exercitam habet: paupertas,
Pavor territat mentem animi, neque ubi meas collocem spes,
Habeo usquam munitum locum. ita gnata mea hostium est potita:

Neque

Neque ea nunc ubi sit nescio. *Per.* Quis illæc est mulier, timido
Pectore peregre adveniens, quæ ipsa se miseratur? *Phil.* In his dictus est
Locis habitare mihi Periphanes. *Per.* Me nominat hæc: credo ego,
Illi hospitio usus iuvenit. *Phil.* Pervelim mercedem dare,
Qui monstret eum mihi hominem, aut ubi habitet. *Per.* Noscito ego hanc.
Nam videor, nescio ubi, me vidisse prius. estne ea, an non
Est, quam animus retur meus? *Phil.* Di boni! visitavi antidhac.
Per. Certe ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.
Phil. Plane hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam
Pepulit. *Per.* Quæ meo compressu peperit filiam, quam domi
Nunc habeo. *Phil.* Quid si adeam? *Per.* Haud scio, an congrediar, si hæc ea est.
Phil. Sin est is homo, sicut anni multi me dubiam dant. *Per.* Longa
Dies meum incertat animum. siu ea est, quam incerto autumo, hanc
Congrediar astu. *Phil.* Muliebris adhibenda mihi malitia nunc est.
Per. Compellabo. *Phil.* Orationis aciem contra conferam.
Per. Salva sis. *Phil.* Salutem accipio mihi & meis. *Per.* Quid ceterum?
Phil. Salvos sis: quod credidisti, reddo. *Per.* Haud accuso fidem.
Novin' ego te? *Phil.* Si ego te novi, animum inducam, uti noveris.
Per. Ubi te visitavi? *Phil.* Inique injuriu 's. *Per.* Quid jam? *Mul.* Quia
Tuæ memoriæ interpretari me æquom censes. *Per.* Commode
Fabulata es. *Phil.* Mira memoras. *Per.* Hem! istuc rectius.
Meministin'? *Phil.* Memini id. *Per.* In Epidauro. *Phil.* Ah, guttula
Pectus ardens mihi aspersisti. *Per.* Virgini pauperculæ,
Tuæque matri me levare paupertatem. *Phil.* Tun' is es,
Qui per voluptatem tuam in me ærumnam obsevisti gravem?
Per. Ego sum. salve. *Phil.* Salva sum, quia te esse salvom sentio.
Per. Cedo manum. *Phil.* Accipe. ærumnosam & miseriarum compotem
Mulierem retines. *Per.* Quid est, quod voltus te turbat tuus?
Phil. Filiam, quam ex te suscepi. *Per.* Quid eam? *Phil.* Eductam perdidi.
Hostium est potita. *Per.* Habe animum leuem, & tranquillum face:
Domi meæ eccam salvam & sanam. nam postquam audivi illico
Ex meo servo, illam esse captivam, continuo argentum dedi,
Ut emeretur. ille eam rem adeo sobrie & frugaliter
Accuravit, ut alias res est impense improbus.
Phil. Fac videam, si me vis vivere. *Per.* Eho Canthara, statim jube
Acropolistidem prodire filiam ante ædes meam,
Ut suam videat matrem. *Phil.* Remigrat animus nunc demum mihi.

ACTUS IV. SCENA II.

Fidicina, Periphanes senex, *Philippa* mulier.

QUid est, pater, quod me excivisti ante ædes? *Per.* Ut matrem tuam
Videas, adeas, advenienti des salutem atque osculum.
Fid. Quam meam matrem? *Per.* Quæ exanimata exsequitur aspectum tuum.
Phil. Quis istæc est, quam tu osculum mihi ferre jubes? *Per.* Tua filia.
Phil. Hæccine? *Per.* Hæc. *Phil.* Egone osculum huic dem? *Per.* Cur non, quæ ex te nata sit?
Phil. Tu homo insanis. *Per.* Egone? *Phil.* Tute. *Per.* Cur? *Phil.* Quia ego hanc, quæ sier,
Neque scio, neque novi, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.
Per. Scio, quid erres, quia vestitum atque ornatum immutabilem
Habet hæc. *Phil.* ALITER CATULI longe olent, aliter sues. nego
Eam me novisse, quæ sit. *Per.* Pro deum atque hominum fidem!
Quid? ego lenocinium facio? qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque osculare? quid stas stupida? quid taces?
Fid. Quid loquar vis? *Per.* Hæc negat se tuam esse matrem. *Fid.* Ne fuat,
Si non volt. equidem hac invita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquom est meam esse matrem, si ne volt.
Per. Cur me igitur patrem vocabas? *Fid.* Tua istæc culpa est, non mea.
Non patrem ego te nominem, ubi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc, filiam me suam esse, non ergo hæc mater mea est.
Postremo hæc mea culpa non est: quæ didici, dixi omnia.
Epidicus mihi magister fuit. *Per.* Perii, PLAUSTRUM perculi.
Fid. Numquid ibi ego peccavi? *Per.* Si hercle te umquam audivero patrem
Me vocare, vitam tuam ego interimam, pessuma. *Fid.* Non voco.
Ubi voles pater esse, ibi esto: ubi noles, ne fueris pater.
Phil. Quid? ob eam rem hanc emisti, quia tuam gnatam ratus? quibus
De signis agnoscebas? *Per.* Nullis. *Phil.* Quare filiam
Credidisti nostram? *Per.* Servos Epidicus dixit mihi.
Phil. Quid si servo aliter visum est? non poteras novisse, obsecro?
Per. Quid ego? qui illam, ut primum vidi, numquam vidi postea.
Phil. Perii misera. *Per.* Ne fle, mulier: intro abi, habeto animum bonum. Ego

Ego illam reperiam. *Phil.* Hinc Athenis civis eam emit Atticus:
Adolescentem equidem dicebant emisse. *Per.* inveniam, tace:
Abi modo intro, atque hanc asservva Circam, Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si inveoio, exitiabilem ego illi faciam hunc, ut fiat, diem.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Stratippocles adolescens, *Epidicus* servus, *Danista*, *Virgo*.

Ale morigerus mihi est Danista, qui de me argeotum non petit,
Neque illam adducit, quæ emta ex præda est. sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quod illi caperat frons severitudine?

Epid. Si undecim deos præter sese secum adducat Juppiter, Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum. Periphanem emere lora vidi. aderat ibi una Apœcides. Nunc homines me quæritare credo. senseruot: sciunt Sibi data esse verba. *Str.* Quid agis, mea commoditas? *Epid.* Quod miser.
Str. Quid est tibi? *Epid.* Quin tu mihi adornas ad fugam viaticum, Priusquam pereo. nam per urbem duo deflocati senes Quæritant me, in manibus gestant copulas secuncias.
Str. Habe booum nimum. *Epid.* Quippe ego, quoi libertas in mundo sita 'st?
Str. Ego te servabo. *Epid.* Edepol me illi melius, si nacti fuant. Sed quis est hæc muliercula, & illic gravastellus qui venit?
Str. Hic est Danista: hæc illa est autem, quam emi ex præda. *Epid.* Hæccine 'st?
Str. Hæc. estne, ut tibi dixi? aspecta. *Epid.* Hæc? *Str.* Contempla, Epidice. Usque ab unguiculo ad capillum summum est festivissuma. Estne? considera! *vide!* signum pictum pulchre videris.
Epid. Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas: Quem Apelles atque Zeuxis duo pingent pigmentis ulmeis.
Str. Dii immortales! otiose isse admiror. pedibus pulmoneis Qui perhibetur, prius venisset, quam tu advenisti mihi.
Dan. Hæc edepol remorata med est. *Str.* Siquidem istius gratia Es remoratus, quod ista voluit, nimium advenisti cito.
Dan. Age, age, absolve me, atque argentum numera, ne comites morer.
Str. Pernumeratum est. *Dan.* Tene crumioam: huc inde. *Str.* Sapienter venis. Opperire, dum effero ad te argentum. *Dan.* Matura. *Str.* Domi est.
Epid. Satin' ego oculis utilitatem obtineo sincere, an parum? E Philippa matre natam, ac Thebis, Epidauri satam, Videon' ego Telestidem te, Periphani filiam?
Vir. Quis tu homo es, qui meum parentum nomen memoras, & meum?
Epid. Non me oovisti? *Vir.* Quod quidem nunc veniat in mentem mihi.
Epid. Non meministi me auream ad te afferre natali die Lunulam, atque anellum aureolum in digitum? *Vir.* Memini, mi homo. Tune is es? *Epid.* Ego sum, & istic frater tuus est, alia matre, uno patre.
Vir. Quid pater meus? vivu'st? *Epid.* Aoimo liquido & tranquillo es, tace.
Vir. Dii me ex perdita servatam cupiunt, si vera autumas.
Epid. Non habeo ullam occasionem, ut apud te falsa fabuler.
Str. Accipe argeutum hoc, Danista. hic sunt quadraginta minæ. Si quid erit dubium, immutabo. *Dan.* Benefecisti! bene vale.
Str. Nunc enim tu mea es. *Vir.* Sotor quidem edepol, ut tu æque scias. Salve frater. *Str.* Sanao' hæc est? *Epid.* Sana, si appellat suum.
Str. Quid? ego modo huic frater factus, dum intro eo atque exeo?
Epid. Quod BONI EST, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas.
Str. Perdidisti, & repperisti me, soror. *Epid.* Stultus tace. Tibi quidem, quod ames, domi præsto 'st fidicina, opera mea: Et sororem in libertatem idem opera concilio mea.
Str. Epidice, fateor. *Epid.* Abi intro, ac jube huic aquam calefieri. Cetera hæc posterius faxo scibis, ubi erit otium.
Str. Sequere hac me, mea soror. *Epid.* Ego ad vos Thesprionem jussero Huc transire. sed memento, si quid sæviunt senes, Suppetias mihi cum sorore ferre. *Str.* Facile istuc erit.
Epid. Thesprio, exi istac per hortum, affer domum auxilium mihi. Magna res est. minoris multo facio, quam dudum, senes. Remeabo intro, ut accurentur advenientes hospites. Eadem hæc intus edocebo, quæ ego scio, Stratippoclem. Non fugio. domi adesse certum'st. neque ille haud objiciet mihi Pedibus sese provocatum. abeo intro. nimis longum loquor.

ACTUS V. SCENA II.

Periphanes, *Apœcides*, *Epidicus*.

Satin' ille hic homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos Habet? *Ap.* Immo edepol tu quidem miserum me habes miseris modis.
Per. Tace sis modo. sine me hominem apisci. *Ap.* Dico ego tibi jam, ut scias. Alium tibi te comitem melius quære: ita, dum te sequor, Lassitudine invaseruot miseto in genua flemina.
Per. Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te? Ur illic autem exenteravit mihi opes argentarias!
Ap. Apage illum a me. nam ille quidem Volcani irati est filius: Quaqua tangit, omne amburit: si prope astes, æstu calefacit.
Epid. Duodecim deis plus quam in cœlo est deorum immortalium, Mihi nunc auxilio adjutores sunt, & mecum militant.

Quidquid ego malefeci, auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnes. *Per.* Ubi illum quæram gentium?
Ap. Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.
Epid. Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.
Num te fugi? num ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis? hem! ostendo manus.
Tu habes lora: ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.
Per. Ilicet! vadimonium ultro mihi hic facit! *Epid.* Quin colligas?
Per. Edepol mancipium scelestum! *Epid.* Te profecto, Apœcides,
Nihil moror mihi *precatorem*. *Ap.* Facile exoras, Epidice.
Epid. Eho! quid agis? *Per.* Tuon' arbitratu? *Epid.* Meo hercle vero, atque haud tuo,
Colligandæ hæ sunt tibi hodie. *Per.* At non lubet. *Epid.* Non colligo!
Per. At mihi magis lubet solutum te rogitare. *Epid.* At nihil scies.
Ap. Tragulam in te injicere adornat. nescio, quam fabricam facit.
Epid. Tibi moram facis, cum ego solutus asto. alliga, inquam, colliga.
Per. At mihi magis lubet solutum te rogitare. *Epid.* At nihil scies.
Per. Quid ago? *Ap.* Quid agas? mos geratur. *Epid.* Frugi es tu homo, Apœcides.
Per. Cedo manus igitur. *Epid.* Morantur nihil. atque arcte colliga.
Nihil vero obnoxiose. *Per.* Facto opere arbitraminor.
Epid. Bene hoc habet! age nunc jam ex me exquire. rogita quod libet.
Per. Qua fiducia ausus primum, quæ emta est nudius tertius,
Filiam meam dicere esse? *Epid.* libuit: ea fiducia.
Per. Ain' tu, lubuit? *Epid.* Ajo: vel da pignus, ni ea sit filia.
Per. Quam negat novisse mater? *Epid.* Ni ergo matris filia est,
In meum nummum, in tuum talentum pignus da.
Per. Enim istæc captio 'st,
Sed quis ea est mulier. *Epid.* Tui gnati amica, ut omnem *rem* scias.
Per. Dedin' tibi minas triginta ob filiam? *Epid.* Fateor datas,
Et eo argento illam me emisse amicam filii fidicinam,
Pro tua filia. istis *adeo* te tetigi triginta minis.
Per. Quomodo me ludificisti de illa conducticia
Fidicina? *Epid.* Factum hercle vero, & recte factum judico.
Per. Quid postremo argento factum est, quod dedi? *Epid.* Dicam tibi.
Neque malo homini, neque benigno, tuo dedi Strattippocli.
Per. Cur dare ausus? *Epid.* Quia mihi libitum est.
Per. Quæ hæc, malum, ferocia est?
Epid. Etiam inclamitor quasi servos? *Per.* Cum tu es liber, gaudeo.
Epid. Merui, ut fierem. *Per.* Tu meruisti? *Epid.* Vise intro: ego faxo scies
Hoc ita esse. *Per.* Quid est negotii? *Epid.* Jam ipsa res dicet tibi.
Abi modo intro. *Per.* Hei! non illuc temere'st! asserva istunc, Apœcides.
Ap. Quid illuc, Epidice, est negotii? *Epid.* Maxuma hercle injuria
Vinctus asto, quojus hæc hodie opera inventa est filia.
Ap. Aiu' tu te illius invenisse filiam? *Epid.* Inveni, & domi est.
Sed UT ACERBUM EST, pro benefactis cum mali messem metas!
Ap. Quemne hodie per urbem uterque sumus defessi quærere?
Epid. Ego sum defessus reperire, vos defessi quærere.
Per. Quid istic oratis opere tanto? meruisse intellego,
Ut liceat merito hujus facere. cedo tu, ut exsolvam, manus.
Epid. Ne attigas. *Per.* Ostende vero. *Epid.* Nolo. *Per.* Non æquom facis.
Epid. Nunquam hercle hodie nisi supplicium mihi das, me solvi sinam.
Per. Optumum atque æquissumum oras. soccos, tunicam, pallium
Tibi dabo. *Epid.* Quid deinde porro? *Per.* Libertatem. *Epid.* At postea?
Novo liberto opus est, quod pappet. *Per.* Dabitur, præbebo cibum.
Epid. Numquam hercle hodie nisi me orassis, solves.
Per. Oro te, Epidice,
Mihi ignoscas, si quid imprudens culpa peccavi mea.
At ob eam rem liber esto. *Epid.* Invitus do hanc veniam tibi,
Nisi necessitate cogar. solve sane, si lubet.

Grex.

HIc is homo est, qui libertatem malitia invenit sua.
Plaudite, valete: lumbos surgite atque extollite.

FINIS EPIDICI.

BACCHIDES.

Dramatis Personæ.

PISTOCLERUS, *adolescens*.	PARASITUS.
LYDUS, *pædagogus*.	MILITIS *puer*.
BACCHIDES, *meretrices*.	PHILOXENUS, *senex*.
CHRYSALUS, *servus*.	CLEOMACHUS, *miles*.
NICOBULUS, *senex*.	GREX.
MNESILOCHUS, *adolescens*.	

ARGUMENTUM.

*B*Acchidis amore furit Mnesilochus.
Aurum ut redimat, Præsumia fertur Ephesum.
Cretam Bacchis navigat, atque alteram
Convenit Bacchidem: inde Athenas redit:
Hinc dat Mnesilochus ad Pistoclerum litteras,
Illam conquirat. redit: turbas movet,
Dum putat amari suam. ut mutent geminas,
Ei dat aurum: pariter amant.
Senes dum gnatis student, scortantur, petitant.

SUP-

SUPPOSITA.

Argumentum præcedens, Prologus, & Scenæ principis initium, est ex editione Coloniensi *Gisberti Longolii*, Ultrajectini. Fabulatur *Lascaris*, Grammaticus ille Græcus, in epistola ad Bembum, se Messanæ in Sicilia ista invenisse. Sunt etiam, qui a *Francisco Petrarcha* conficta opinentur. Etiam in *Basiliensi* Editione leguntur.

Silenus Prologus.

Mirum hodie'st, ni spectatores in subselliis
Ridiculos strepunt, tussiunt, rhonchos cient,
Consulcant frontem, & ore concrepario
Frequenter fremunt atque male mussitant.
Vix in juventa locum obtineant
Aut glabri histriones, aut pervolsi ludii.
Quid veternosus prodit internuntius
Senex, qui dorso fertur asinario?
Attendite, quæso, atque animum advortite,
Dum nomen hujus eloquor statariæ.
Æquom est vos deo facere silentium.
Officio oris non decet illos utier,
Qui non ut clament, sed ut spectent, veniunt.
Aureis date otiosas; at non in manum.
Has volo volans vox vacuas feriat.
Quid veremini, ictus an sint minus noxii,
Qui repetunt laxa, aut hiulca obstruunt?
Estis benigni, merito vos amant cælites.
Factu'st silentium, tacent pueri.
Novam ad rem jam novam spectate nuntium.
Qui sim, cur ad vos veniam, paucis eloquar:
Simul hujus nomen proferam Comœdiæ.
Ecce fabor jam vobis, quod expetitis,
Proinde vos mihi facite audientiam.
Naturæ deus sum, Bromii altor maxumi,
Femineo qui peperit rem exercitu.
Quidquid hujusce gentes ferunt inclytæ,
Nonnihil nostro gesta sunt consilio.
Numquam quod mihi placet, illi displicet.
Aequom 'st, si pater obsequitur patri.
Asibidam Jonii me vocitant greges,
Quod vectuario senex vehar asinario.
Qui sim, tenetis. si tenetis, finite,
Ut nomen hujus eloquar statariæ,
Simul sciatis ad vos cur venerim.
Philemon Græcam olim dedit fabulam,
Hanc qui Græcissant, Evantides nuncupant.
Plotus, qui Latinissat, vocat Bacchides.
Quare non est mirum, si huc advenerim.
Bacchus bacchanteis Bacchas mittit Bacchides:
Ego ad vos porto. quid? dixi mendacium?
Non decet mentiri deum. at vera fabulor:
Non ego eas porto. verum salsus asinus
Via defessus, tres, si rite memorem,
Fert: unum videtis. oro, quid feram, specite;
Duas sorores debacchanteis Samias,
Meretrices lepidas, uno prognatas tempore,
Iisdem parentibus, fœtu gemellitico,
Non minus simileis, quam lacti lac, si conferas,
Aut aquam aquæ: dimidiatas imputes,
Has si videres, ita confundas oculos,
Utra ut sit, non queas internoscere.
Quod restat, expetitis. jam date silentium;
Hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
Samos quæ terra sit, nota est omnibus.
Nam maria, terras, monteis, atque insulas
Vostræ legiones reddidere pervias.
Hac Pyrgoteli Sostrata Pyrocle viro
Uno edidit gnatas nisu geminas.
Placuitque initiatis Trieteride,
Quas ederent, Bacchi vocitare nomine.
Parentes, ut fit crebro, fata occupant.
Alteram miles secum in Cretam vexerat,
Altera geminas adnatat Cecropias.
Hanc, ut Nicoboli inspicit Mnesilochus,
Amare occipit, itat ad eam frequentius.
Interea juvenem pater mittit Ephesum,
Ut inde referat aurum, quod posuerat
Ipse jampridem apud Archidemidem,
Veterem amicum, senem Phœnicarium.
Is quom biennio desideret Ephesi,
Bacchidem abiisse, durum accepit nuntium:
Nam nautæ noti navigasse nuntiant.
Ut fugitivam cura & corde quæreret,
Ad Philoxenis Pistoclerum filium
Sodalem unicum sulcat epistolium.
Dum Pistoclerus amico impartit operam,
Athenas dudum quæ redierant geminæ,
Conquisitorem in amorem conciunt.
Altera Pistoclerum ad sese allicit:
Altera venienti desidet Mnesilocho.
Geminæ Bacchæ duos Bacchanteis pullulos
Quid mirum si ad sese traxerint blandulæ?
Facetæ, pulcræ incurvos libitinarios,
Veterrumos senes illorum traherent patres.
Sed eccum Pistoclerum, qui ad Bacchides
Nuper inventas redit, & secum insolens
Novos amoris dispuit igniculos.
Nunc prodeo, audite.

ACTUS PRIMUS.

Pystoclerus, Lydus.

DI immortales, ut sentio, quod sentio! quid? nescio.
Stans fugio. nullus est ignis, & totus ardeo.
Quid id, nisi nevim? novom profecto malum
Video & sentio, potisne est terra, ut terat hominem
Atque prosternat? hodie nil præter terram & Baccham tetigi:
Si Baccha est hæc, non nutrit Baccha, verum jugulat.
E terra quoque obrepere olim dixerunt homines,
Qui dum norant, quom esse cuperent, erant nihil.
Quid mali hoc? an terra, an Baccha fecimus naufragium?

Lyd. *Amat hic quem video, nimirum si id est, quod emissicius*
Fora, templa, theatra, porticus, onmeis fornices,
Lustra, & lustraleis cellulas quæsierit sedulo.

Pist. *Naufragus sum, fateor. Bacchus, haud Neptunus, celocem*
Hanc impellit, agit, quassat, immo frangit, distrahit.

Lyd. *Bacchis hinc procellam concitat. actu'st. perdidimus remigium.*

Pist. *Referam me ad scopulum, ut istic cum ætate rem perduam.*
Instabilis est sors rerum. pro lubidine fata agunt homines.
Ego dum amico Mnesilocho operam impertio,
Illi amicam repperi, ubi pereat cum re assiduo.
Et mihi, meæque ætati, reique meæ peperi infortunium.
Si volt Cupido, adolescens sum. ætati licet pluscululm
Jacturæ facere: melius, ut id nunc fiat, quam senio.

 Sapien-

Sapientum profecto'ʃt illud dictum, quod Lydus increpat:
Si Aʃtartan * *on Bromium, deoʃque voluptarios*
Contemʃit juvenis, is aut inʃanibit, aut amabit ʃenex.
Referam me ad ʃcopulum ex naufragio. pater leget fragimina.
Sequere me, Lyde. video ʃorores geminas, Bacchanal meum.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Bacchides, Piʃtoclerus.

Uid ſi hoc potis eſt, ut taceas, ego loquar? *Bacch.* Lepide: licet.
Bacch. Ubi me fugiet memoria, ibi tu facito, ut ſubvenias ſoror.
Bacch. Pol magis metuo, mihi in monendo ne deſuerit oratio.
Bacch. Pol ego quoque metuo, luſciniolæ ne deſuerit cantio.
Sequere hac. *Piſt.* Quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?
Quid in concilio conſuluiſtis? *Bacch.* Bene. *Piſt.* Pol haud meretricium eſt.
Bacch. MISERIUS nihil eſt quam mulier. *Piſt.* Quid eſſe dicis dignius?
Bacch. Hæc ita me orat, ſibi qui caveat, aliquem ut hominem reperiam,
Ab iſtoc milite: ut, ubi emeritum ſibi ſit, ſe ut revehat domum.
Id, amabo te, huic caveas. *Piſt.* Quid iſtic caveam? *Bacch.* Ut revehatur domum,
Ubi ei dediderit operas: ne hanc ille habeat pro ancilla ſibi.
Nam hæc ſi habeat aurum, quod illi renumeret, faciat lubens.
Piſt. Ubi nunc is homo eſt? *Bacch.* Jam hic credo aderit. ſed hoc idem apud nos rectius
Poteris agere: atque is dum veniat, ſedens ibi opperibere.
Eadem biberis; eadem dedero tibi, ubi biberis, ſavium.
Piſt. *Viſcus* merus veſtra eſt blanditia. *Bacch.* Quid jam? *Piſt.* Quia enim intellego,
Duæ unum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.
Non ego iſtuc facinus mihi, mulier, condocibile eſſe arbitror.
Bacch. Qui, amabo? *Piſt.* Quia, Bacchis, Bacchas metuo & Bacchanal tuum.
Bacch. Quid eſt, quod metuis? ne tibi lectus malitiam apud me ſuadeat?
Piſt. Magis illectum tuum quam lectum metuo. mala tu es beſtia.
Nam HUIC ÆTATI NON conducit, mulier, latebroſus locus.
Bacch. Egomet, apud me ſi quid ſtulte facere cupias, prohibeam.
Sed ego apud me te eſſe ob eam rem, Miles cum veniat, volo:
Quia, cum tu aderis, huic mihique haud faciet quiſquam injuriam.
Tu prohibebis, & eadem opera tuo ſodali operam dabis.
Et ille adveniens tuam med eſſe amicam ſuſpicabitor.
Quid, amabo, obticuiſti? *Piſt.* Quia iſtæc lepida ſunt memoratui:
Eadem in uſu, atque ubi periculum facias, aculeata ſunt,
Animum fodicant, bona deſtimulant, facta & famam ſauciant.
Apage a me, apage. *Bacch.* Ah, nimium ferus es. *Piſt.* Mihi ſum. *Bacch.* Malaciſſandus es.
Et quid ab hac metuis? *Piſt.* Quid ego metuam, rogitas? homo adoleſcentulus
Penetrare hujuſmodi in palæſtram, ubi damnis deſudaſcitur,
Ubi pro diſco damnum capiam, pro curſura dedecus?
Bacch. Lepide memoras. *Piſt.* Ubi ego capiam pro machæra turturem,
Ubique imponat in manum alius mihi pro cæſtu cantharum:
Pro galea ſcaphium, pro inſigni ſit corolla plectilis,
Pro haſta talus: pro lorica malacum capiam pallium:
Ubi mihi pro equo lectus detur, ſcortum pro ſcuto accubet.
Apage a me, apage. *Bacch.* Ah, nimium ferus es. *Piſt.* Mihi ſum. *Bacch.* Malaciſſandus es.
Equidem tibi do hanc operam. *Piſt.* At nimium pretioſa es operaria.
Bacch. Simulato me amare. *Piſt.* Utrum ego iſtoc jocon'aſſimulem, an ſerio?
Bacch. Heja! hoc agere meliu'ſt: Miles quom huc adveniat, te volo
Me amplexari. *Piſt.* Quid eo mihi opus eſt? *Bacch.* Ut ille te videat, volo.
Scio, quid ago. *Piſt.* Et pol ego ſcio, quid metuo. ſed quid ais? *Bacch.* Quid eſt?
Piſt. Quid? ſi apud te veniat deſubito prandium, aut potatio
Forte, aut cœna, ut ſolet in iſtis fieri conciliabulis,
Ubi ego tum accubem? *Bacch.* Apud me, mi anime: ut lepidus cum lepida accubet.
Locus hic apud nos, quamvis ſubito venias, ſemper liber eſt.
Ubi tu lepide voles eſſe tibi, mea roſa, mihi dicito:
Dato, qui bene ſit: ego, ubi bene ſit tibi, locum lepidum dabo.
Piſt. Rapidus fluvius eſt hic, non hac temere tranſiri poteſt.
Bacch. Atque ecaſtor apud hunc fluvium aliquid perdundum eſt tibi.
Manum da, & ſequere. *Piſt.* Aha, minime! *Bacch.* Quid ita? *Piſt.* Quia iſtoc illecebroſius
Fieri nihil poteſt, Nox, Mulier, Vinum, homini adoleſcentulo.
Bacch. Age igitur. equidem pol nihili facio niſi cauſſa tua.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus affueris, ſi non lubet.
Piſt. Sumne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo!
Bacch. Quid eſt quod metuas? *Piſt.* Nihil eſt. nunc ego, mulier, tibi me emancupo:
Tuus ſum, tibi dedo operam. *Bacch.* Lepidus. nunc ego te facere hoc volo.
Ego ſorori meæ cœnam hodie dare volo viaticam:
Ego tibi argentum jubeo jam intus efferri foras:
Tu facito obſonatum nobis ſit opulentum obſonium.
Piſt.

Pist. Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum, mea te gratia,
Et operam dare mihi, & ad eam operam facere sumtum de tuo.
Bacch. At ego nolo dare te quidquam. *Pist.* Sine. *Bacch.* Sino equidem, si lubet.
Propera, amabo. *Pist.* Prius hic adero, quam te amare desinam.
Bacch. Bene me accipis advenientem, mea soror. *Bacch.* Quid ita, obsecro?
Bacch. Quia piscatus, meo quidem animo, hic tibi hodie evenit bonus.
Bacch. Meus ille quidem est. tibi nunc operam dabo de Mnesilocho, soror,
Ut hic accipias potius aurum, quam hinc eas cum Milite.
Bacch. Cupio. *Bacch.* Dabitur opera. aqua calet. eamus hinc intro, ut laves.
Nam ut in navi vecta es, credo, timida es. *Bacch.* Aliquantum, soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus.
Bacch. Sequere hac igitur me intro in lectum, ut sedes lassitudinem.

ACTUS I. SCENA II.

Lydus servus, *Pistoclerus* adolescens.

JAmdudum, Pistoclere, tacitus te sequor,
Spectans, quas tute res hoc ornatu geras.
Nam, ita me dii ament, ut Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hic ad nequitiam adducier.
Quo nunc capessis te, hinc advorsa via,
Cum tanta pompa? *Pist.* Huc. *Lyd.* Quid huc? quis istic habet?
Pist. Amor, Voluptas, Venus, Venustas, Gaudium, Jocus, Ludus, Sermo, Suavis suaviatio.
Lyd. Quid tibi commercii est cum diis damnosissumis?
Pist. MALI SUNT homines, qui bonis dicunt male.
Tu dis nec recte dicis: non æquom facis.
Lyd. An Deus est ullus Suavis suaviatio?
Pist. An non putasti esse? nimium quam, o Lyde, es barbarus!
Quem ego sapere nimio censui plus quam Thalem.
I, stultior es barbaro Potitio,
Qui tantus natu deorum nescis nomina.
Lyd. Non hic placet mihi ornatus. *Pist.* Nemo ergo tibi
Hoc apparavit: mihi paratum est, quoi placet.
Lyd. Etiam me advorsus exordire argutias?
Qui si decem habeas linguas, mutum esse addecet.
Pist. NON OMNIS ætas, Lyde, ludo convenit.
Magis unum in mente est mihi nunc, satis ut commode
Pro dignitate obsonii hæc concuret cocus.
Lyd. Jam perdidisti te, atque me, atque operam meam,
Qui tibi nequidquam sæpe monstravi bene.
Pist. Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam.
Tua disciplina nec mihi prodest, nec tibi.
Lyd. O præligatum pectus! *Pist.* Odiosus mihi es.
Tace, atque sequere, Lyde, me. *Lyd.* Illuc sis vide,
Non pædagogum jam me sed Lydum vocat.
Pist. Non par videtur, neque sit consentaneum,
Cum herus hic intus sit, & cum amica *sua* accubet,
Cumque osculetur, & convivæ alii accubent,
Præsentibus illis pædagogus una ut siet.
Lyd. An hoc ad eas res obsonatum est, obsecro?
Pist. Sperat quidem animus: quo eveniat, diis in manu est.
Lyd. Tu amicam habebis? *Pist.* Cum videbis, tum scies.
Lyd. Immo neque habebis, nec sinam: iturus sum domum.
Pist. Omitte, Lyde, ac cave malo. *Lyd.* Quid? cave malo?
Pist. Jam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.
Lyd. O barathrum, ubi nunc es? ut ego te usurpem lubens!
Video nimio jam multo plus quam volueram.
Vixisse nimio satiu 'st jam, quam vivere.
Magistron' quemquam discipulum minitarier?
Nihil moror discipulos mihi esse jam plenos sanguinis:
Valens afflictet me vacivom virium.
Pist. Fiam, ut ego opinor, Hercules; tu autem Linus.
Lyd. Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,
Teque ad patrem esse mortuum renunciem.
Pist. Satis historiarum est. *Lyd.* Hic vereri perdidit.
Compendium edepol haud ætati optabile
Fecisti, cum istanc nactus impudentiam.
Occisus hic homo est. ecquid in mentem est tibi,
Patrem tibi esse? *Pist.* Tibi ego, aut tu mihi servos es?
Lyd. Pejor magister te istæc docuit, non ego.
Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
Quam ad illa, quæ te docui, ubi operam perdidi.
Pist. Istactenus tibi, Lyde, libertas data est.
Orationis satis est. sequere me, ac tace.
Lyd. Edepol fecisti furtum in ætatem malum,
Quom istæc flagitia me celavisti, & patrem.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Chrysalus servus.

HErilis patria salve: quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abii, conspicio lubens.
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus
Propinquos nostris accolis, veneroque te,
Ne Nicobulum me sinas nostrum senem
Prius convenire, quam sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

ACTUS II. SCENA II.

Pistoclerus adolescens, *Chrysalus* servus.

MIrum est, me, ut redeam, te opere tanto quæsere,
Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim:
Ita me vadatum amore vinctumque attines.
Chr. Pro dii immortales! Pistoclerum conspicor.
O Pistoclere, salve! *Pist.* Salve, Chrysale!
Chr. Compendii verba multa jam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium & cœnam pollicere, ut convenit
Peregre advenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem tibi ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me, ubi sit? vivit. *Pist.* Nempe recte valet?
Chr. Istuc volebam ego ex te percunctarier.
Pist. Qui scire possum? *Chr.* Nullus plus. *Pist.* Quemnam ad modum?
Chr. Quia si illa inventa est, quam ille amat, vivit recte & valet:
Si non inventa est, minus valet, moribundus est.
ANIMA est amica amanti: si abest, nullus est.
Si adest, res nulla 'st: ipsus est nequam & miser.
Sed tu quid factitasti mandatis super?
Pist. Egon' ut, quod ab illo attigisset nuncius,
Non impetratum id advenienti ei redderem?
Regiones colere mavellem Acheruncticas.
Chr. Eho, an invenisti Bacchidem? *Pist.* Samiam quidem.
Chr. Vide quæso, ne quis tractet illam indiligens.
Scis tu, ut confringi vas cito Samium solet.
Pist. Jamne, ut soles? *Chr.* Dic ubi ea nunc est, obsecro?
Pist. Hic, exeuntem me unde aspexisti modo.

Chr.

Chr. Ut istuc est lepidum! proxomæ vicinæ
Habitat. & quidnam meminit Mnesilochi? *Pist.* Rogas?
Immo unice unum plurimi pendit. *Chr.* Papæ!
Pist. Immo ut eum credis; misera amans desiderat.
Chr. Scitum istuc. *Pist.* Immo, Chrysale, hem non tantulum
Umquam intermittit tempus, quin eum nominet.
Chr. Tanto hercle melior Bacchis. *Pist.* Immo. *Chr.* Immo hercle abiero
Potius. *Pist.* Num invitus rem bene gestam audis heri?
Chr. Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat.
Etiam Epidicum, quam ego Fabulam æque ac me ipsum amo,
Nollam æque invitus specto, si agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa est? *Pist.* Rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Junonem dicerem.
Chr. Edepol, Mnesiloche, ut rem hanc natam esse intellego,
Quod ames, paratum est: quod des, invento est opus.
Nam istoc fortasse aurum est opus. *Pist.* Philippeo quidem.
Chr. Atque eo fortasse jam opus est. *Pist.* Immo etiam prius.
Nam jam huc adveniet Miles. *Chr.* Et miles quidem!
Pist. Qui de amittenda Bacchide aurum hic exigit.
Chr. Veniat quando volt, atque ita ne mihi sit moræ.
Domi est: non metuo, nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intro, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi. *Pist.* Faciam ut jubes.
Chr. Negotium hoc ad me attinet aurarium.
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Epheso, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Unde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit nostra: quinam exit foras?

ACTUS II. SCENA III.

Nicobulus senex, *Chrysalus* servus.

IBo in Piræeum. visam, ecquæ advenerit
In portum ex Epheso navis mercatoria.
Nam meus formidat animus, nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.
Chr. Extexam ego illum pulchre jam, si dii volunt.
Haud dormitandum est. opus est chryso Chrysalo.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi, itaque tondebo auro usque ad vivam cutem.
Servos salutat Nicobulum Chrysalus.
Nic. Pro di immortales! Chrysale, ubi mihi est filius?
Chr. Quin tu primum salutem reddis, quam dedi?
Nic. Salve. sed ubinam est Mnesilochus? *Chr.* Vivit, Valet.
Nic. Venitne? *Chr.* Venit. *Nic.* Evax! aspersisti aquam.
Benene usque valuit? *Chr.* Pancratice atque athletice.
Nic. Quid hoc? qua caussa eum hinc in Ephesum miseram,
Accepitne aurum ab hospite Archidemide?
Chr. Heu cor meum & cerebrum, Nicobule, finditur,
Istius hominis ubi fit quaque mentio.
Tun' hospitem illum nominas hostem tuum?
Nic. Quid ita, obsecro, hercle? *Chr.* Quia edepol certe scio,
Vulcanus, Sol, Luna, Dies, dei quatuor,
Scelestiorem nullum illuxere alterum.
Nic. Quamne Archidemidem? *Chr.* Quam, inquam, Archidemidem.
Nic. Quid fecit? *Chr.* Quid non fecit? quin tu id me rogas?
Primum, dum inficias ire cœpit filio:
Negare se debere tibi triobulum.
Continuo antiquom hospitem nostrum sibi
Mnesilochus advocavit, Pelagonem senem:
Eo præsente homini extemplo ostendit symbolum,
Quem tute dederas ad eum, ut ferret, filio.
Nic. Quid, ubi ei ostendit symbolum? *Chr.* Infit dicere:
Adulterinum, & non eum esse symbolum:
Quotque innocenti ei dixit contumelias!
Adulterare eum ajebat rebus ceteris.
Nic. Habetin' aurum? id mihi primum dici volo.
Chr. Postquam quidem Prætor recuperatores dedit,
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos & mille Philippum. *Nic.* Tantum debuit.
Chr. Porro etiam ausculta pugnam, quam voluit dare.
Nic. Etiamne est quid porro? *Chr.* Hem accipe: trina hæc nunc erit.
Nic. Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.
Chr. Quin tu audi. *Nic.* Immo ingenium avidi haud pernoram hospitis.
Chr. Postquam aurum abstulimus, in navem conscendimus,
Domum cupientes. forte ut assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego lembum conspicor:
Longum est rigorem maleficum exornarier.
Nic. Perii hercle: lembus ille mihi lædit latus.
Chr. Is erat communis cum hospite & prædonibus.
Nic. Adeon' me fuisse fungum, ut qui illi crederem!
Cum mihi ipsum nomen ejus Archidemidis
Clamaret, demturum esse, si quid crederem.
Chr. Is lembus nostræ navi insidias dabat.
Occœpi ego observare eos, quam rem gerant.
Interea e portu nostra navis solvitur.
Ubi portu eximus, homines remigio sequi,
Neque aves, neque venti citius. quoniam sentio,
Quæ res gereretur, navem extemplo statuimus.
Quom jam vident nos stare, occœperunt ratem
Turbare in portu. *Nic.* Edepol mortales malos!
Quid denique agitis? *Chr.* Rursum in portum recipimus.
Nic. Sapienter factum a vobis. quid illi postea?
Chr. Revursum ad terram faciunt vesperi.
Nic. Aurum hercle auferre voluere. ei rei operam dabant.
Chr. Non me fefellit, sensi: eo exanimatus fui.
Quom jam videmus auro insidias fieri,
Capimus consilium continuo, postridie
Auferimus inde aurum omne, illis præsentibus,
Palam atque aperte, ut illi id factum scirent.
Nic. Scite hercle. cedo, quid illi? *Chr.* Tristes illico,
Quom extemplo a portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quassantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum deposuimus,
Qui illic sacerdos est Dianæ Ephesiæ.
Nic. Qui istic Theotimus est? *Chr.* Megalobuli filius,
Qui nunc in Epheso est, Ephesiis carissumus.
Nic. Næ ille hercle mihi sit multo tanto carior,
Si me illoc auro tantu circumduxerit.
Chr. Quin in ipsa æde Dianæ conditum est.
Ibidem publicitus servant. *Nic.* Occidistis me.
Nimio hic privatim servaretur rectius.
Sed vos nihilne attulistis inde auri domum?
Chr. Immo etiam. verum, quantum attulerit, nescio.
Nic. Quid, nescis? *Chr.* Quia Mnesilochus noctu clanculum
Devenit ad Theotimum: nec mihi credere,

Nec

Nec quoiqoam in navi voluit. eo ego nescio,
Quantum attulerit: verum haud permulrum attolit.
Nic. Etiam dimidiom censes? *Chr.* Non edepol scio.
Verum haud opinor. *Nic.* Fertne partem tertiam?
Chr. Non hercle opinor. verom verum nescio.
Profecto de auro nihil scio, oisi nescio.
Nunc tibimet illuc navi capiundum est irer,
Ut illud reportes aurum ab Theotimo domom.
Atque heus tu! *Nic.* Quid vis? *Chr.* Annuloin gnati tui
Facito ut memineris ferre. *Nic.* Quid opu 'st annulo?
Chr. Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet,
Ei aurum ut reddat. *Nic.* Meminero, & recte mones.
Sed divesne est istic Theotimus? *Chr.* Etiam rogas?
Qui soccis habeat auro subpactum solum.
Nic. Cur ita fastidit? *Chr.* Tantas divitias habet:
Nescit quid faciat auro. *Nic.* Mihi dederit velim.
Sed qui præsente id aorum Theotimo datum est?
Chr. Populo præseote: oullo 'st Ephesi, quin sciat.
Nic. Istuc sapienter saltem fecit filius,
Cum diviti homini id aurum servandum dedit:
Ab eo licebit quamvis subito sumere.
Chr. Immo hem tantisper numquam te morabitur,
Qoin habeas illud quo die illuc veneris.
Nic. Censebam me effugisse a vita maritama,
Ne oavigarem tandem hoc ætatis senex,
Id mihi haud otrum velim licere intellego;
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Ubi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?
Chr. Deos atque amicos iit salutatum ad forum.
Nic. At ego hinc ad illum, ot conveniam, quantum potest.
Chr. Ille est oneratus recte, & plus justo vehit.
Exorsa hæc tela non male omnino mihi est,
Ut amantem herilem copem facerem filium:
Ita feci, ot auri quantum vellet, sumeret;
Quantum autem libeat reddere, ot reddat patri.
Senex in Ephesum *hinc* ibit aurum arcessere:
Hic nostra agetur ætas in malacum modum.
Si quidem hic relinquet, nec secum abducet seoex
Med & Mnesilochum. quas ego hic turbas dabo!
Sed quid futurum est, cum hoc senex resciverit?
Cum se excucurrisse illoc frustra sciverit,
Nosque aurum abusos? quid mihi fiet postea?
Credo hercle adveniens nomen mutabit mihi,
Facietque extemplo Crucisalum me ex Chrysalo.
Aufugero hercle, si magis usus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergom domi est.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicaque ejus io*v*enta Bacchide.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Lydus pædagogus.

Andite, atque aperite propere januam hanc Orci, obsecro:
Nam equidem haud aliter esse duco. quippe quo nemo advenit,
Nisi qoem spes reliquere omnes, esse ut frugi possiet.
Bacchides! non Bacchides, sed Bacchæ sont acerrumæ.
Apage istas a me sorores, quæ hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opime atque opipare.
Quæ ut aspexi, me continuo contuli protinam in pedes.
Egone ot hæc conclusa gestem clanculum? ut celem patrem,
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, teque, amicosque omnes affectas tuos
Ad probrum, damnom, flagitium appellere una & perdere.
Neque mei, neqoe tui intus puditum est factis, quæ facis:
Quibus tuum patrem, meque una, amicos, affines tuos
Tua infamia fecisti gerulifigulos flagitii.
Nunc priosquam malum istoc addis, certum est jam dicam patri.
De me hanc culpam demolibor jam, & seni faciam palam,
Ut eum ex lutuleoto cœno propere hinc eliciat foras.

ACTUS III. SCENA II.

Mnesilocus, adolescens.

MUltis modis meditatus egomet mecum sum, & ita esse arbitror:
Homini amico, qui est amicus ita uti nomen possidet,
Nisi deos, ei nihil præstare. id opera expertus sum esse ita.
Nam ot in Ephesum hinc abii, (hoc factum est ferme ab hinc biennium)
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meom sodalem litteras
Misi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. illum intellego
Inveoisse, ut servos meus mihi nunciavit Chrysalus.
Condigne is quam technam de auro advorsum meum fecit patrem,
Ut mihi amanti copia esset! sed æquom id ei reddere.
Nam pol quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensiu 'st.
Malefactorem amitti satius, quam relinqui beneficum.
Nimio præstat impendiosum te, quam ingratum dicier.
Illum laudabunt boni; hoc etiam ipsi culpabunt mali.
Qua me caussa magis cum cura esse ea quam obvigilato est opus.
Nunc, Mnesiloche, specimen specitur, ounc certamen cernitur:
Sisne nec ne, ot esse oportet; malos, bonus, cujusmodi;
Justus, injustus; malignus, largus; commodus, incommodus.
Cave sis te superare servom siris faciondo bene.
Utut eris, moneo, haud celabis. sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. hinc auscultabo, quam rem agant.

ACTUS III. SCENA III.

Lydus pædagogus, *Philoxenus* senex, *Mnesilochus* adolescens.

NUnc experiar, sitne acetum tibi peracre in pectore.
Sequere. *Phil.* Quo sequar? quo ducis nunc me? *Lyd.* Ad illam, quæ tuum
Perdidit, pessumdedit tibi filium uni onicum.
Phil. Eja, Lyde, leniter qui sæviunt, sapiunt magis.
Minus mirandum est, illæc ætas si quid illorum facit,
Quam si non faciat. feci ego istæc itidem in adolescentia.
Lyd. Hei mihi! hei mihi! istæc illum perdidit assentatio.
Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium booum: Nunc

Nunc propter te tuamque pravos factus est fiduciam
Pistoclerus. *Mnes.* Dii immortales! meum sodalem hic nomioat.
Quid hoc negotii est, Pistoclerum Lydus quod herum tam ciet?
Phil. Paulisper, Lyde, est libido homini suo animo obsequi:
Jam aderit tempus, cum sese etiam ipse oderit: morem geras:
Dum caveatur, præter æquom ne quid delinquat, sine.
Lyd. Non sino, neque equidem illum me vivo corrumpi sinam.
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis caussam filio,
Eademne erat hæc disciplina tibi, cum ru adolescens eras?
Negu ribi hoc annis viginti fuisse primis copiæ,
Digitum longe a pædagogo pedem ut efferres ædibus.
Ante Solem exorienrem nisi in palæstram veneras,
Gymnasii præfecto haud mediocreis pœnas penderes.
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum,
Et discipulus & magister perhibebantur improbi.
Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quam scorto, aut saviis:
Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.
Inde de hippodromo, & palæstra ubi revenisses domum,
Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres:
Cum librum legeres, si unam peccavisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum, quam est nutricis pallium.
Mnes. Propter me hæc nuoc meo sodali dici discrucior miser.
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.
Phil. Alii, Lyde, nuuc sunt mores. *Lyd.* Id equidem ego certo scio.
Nam olim populi prius honorem capiebat suffragio,
Quam magistro desinebat esse dicto obediens.
Ar nunc, priusquam septuennis est, si attingas eum manu,
Extemplo puer pædagogo tabula dirumpit caput.
Cum parrem adeas postulatum, puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare injuria.
Provocatur pædagogus: Eho senex minimi pretii,
Ne attigas puerum ista caussa, quaudo fecit strenue.
Ir magister quasi lucerna uncto expretus linteo.
Itur illinc jure dicto. hoccine hic pacto porest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?
Mnes. Acris postulatio hæc est! cum hujus dicta intellego.
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.
Phil. Sed quis hic est, quem astantem video ante ostium? *Lyd.* O Philoxene!
Mnes. Deos propitios me videre, quam illum, mavellem mihi.
Phil. Quis illic est? *Lyd.* Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri:
Haud consimili ingenio atque ille est, qui in lupanari accubat.
Fortunarum Nicobulum, qui illum produxit sibi.
Phil. Salvos sis, Mnesiloche: salvom re advenire gaudeo.
Mnes. Dii te ament, Philoxene. *Lyd.* Hic enim rite productu 'st patri.
In mare it, rem familiarem curat; custodit domum:
Obsequens obediensque est mori atque imperiis patris,
Hic sodalis Pistoclero jam puer puero fuit.
Triduum non interest ætatis uter major fiet:
Verum ingenium plus triginta annis majus est, quam alteri.
Phil. Cave malum, & compesce in illum dicere injuste. *Lyd.* Tace:
Stultus es, qui illi male ægre patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promtare malim, quam peculium.
Phil. Qui dum? *Lyd.* Quia, malum si promtet, in dies faciat minus.
Mnes. Quid sodalem meum castigas, Lyde, discipulum tuum?
Lyd. Periit tibi sodalis. *Mnes.* Ne di sirint. *Lyd.* Sic est, ut loquor.
Quin ego, cum peribat, vidi, non ex audito arguo.
Mnes. Quid factum est? *Lyd.* Meretricem indigne deperit. *Mnes.* Non tu taces?
Lyd. At quæ accerrume atque æstuose absorbet, ubi quemque attigit.
Mnes. Ubi ea mulier habitat? *Lyd.* Hic. *Mnes.* Unde eam esse ajunt? *Lyd.* Ex Samo.
Mnes. Quæ vocatur? *Lyd.* Bacchis. *Mnes.* Erras, Lyde: ego omnem rem scio,
Quemadmodum est. tu Pistoclerum falso atque insontem arguis.
Nam ille amico & benevoleoti suo sodali sedulo
Rem mandatam exsequitur. ipsus nec amat: ne tu creduas.
Lyd. Itane oportet rem mandatam gerere amici sedulo,
Ut ipsus in gremio osculantem mulierem teoeat sedens?
Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas, labra a labris nusquam auferat?
Nam alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cum manum sub vestimenta ad corpus detulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quidquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.
Nam ego illum periisse duco, cui quidem periit pudor.
Quid opu 'st verbis? si opperiri vellem paullisper modo,
Ut opinor, illius inspectandi mihi esset major copia:
Plus vidissem quam deceret, quam me atque illo æquom forer.
Mnes. Perdidisti me sodalis. Egone illam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' ut quem tu habeas fidelem tibi, aut quoi credas, nescias?
Lyd. Viden', ut ægre patitur gnatum esse corruptum tuum,
Suum sodalem! ut ipsus sese cruciat ægritudine!
Phil. Mnesiloche, hoc tecum oro, ut illius animum atque ingenium regas.
Serva tibi sodalem, & mihi filium. *Mnes.* Factum volo.
Phil. In te ergo hoc onus omne impono. Lyde, sequere hac me. *Lyd.* Sequor.
Melius esset, me quoque una si cum illo relinqueres.
Phil. Affatim est: Mnesiloche, cura, & concastiga hominem probe,
Qui dedecorat te, me, amicos atque alios flagitiis suis.

ACTUS III. SCENA IV.

Mnesilochus adolescens.

IMmitiorem nunc utrum credam magis
Sodalemne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.

Illum

Illum exoptavit potius? habeat. optume est.
Næ illa illud hercle com malu fecit suo, meo.
Nam mihi divini oomquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planeqoe amu.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam jam domum ibo, atqoe aliquid surripiam patri.
Id isti dabo. ego istanc multis ulciscar modis:
Adeo ego illam cogam usque, ut mendicet meus pater.
Sed satio' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hæc hic, quæ futura, fabulor?
Amo hercle, opinor, utpote quod pro certo sciam.
Verum quam illa unquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propensior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nomquam edepol viva me irridebit. nam mihi
Decretom est renumerare jam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi subblandibitur:
Tum, cum *mea illud* nihilo pluris referet,
Quam si ad sepulcrum mortuo dicat jocum.
Sed antequam illa umquam meis opulentiis
Ramenta fiat gravior, aot propensior,
Muri me malim excruciatum inopia.
Profecto stabile est me patri aurum reddere.
Eadem exorabo, Chrysalo caussa mea
Pater ne noceat: neu quid ei succenseat
Mea caussa de auro, quod eum ludificatus est.
Nam illi æquom est me coosolere, qui caussa mea
Mendacium dixit. *nunc* vos me sequimini.

ACTUS III. SCENA V.

Pistoclerus.

REbus aliis antevortat, Bacchis, quæ mandas mihi:
Mnesilochum ut requiram, atque ut eum mecum ad te adducam simul.
Nam illud animus meus miratur, si a me tetigit nuncios,
Quid remoratur. ibo, & visam huc ad eum, si forte est domi.

ACTUS III. SCENA VI.

Mnesilochus, Pistoclerus.

REddidi patri omne aorum. nunc ego illam me velim
Convenire, postquam inanis sum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quam gravate pater dedit de Chrysalo!
Verum postremu impetravi, ut ne quid ei succenseat.
Pist. Estne hic meus sodalis? *Mnes.* Estne hic hostis, quem aspicio, meus?
Pist. Certe is est. *Mnes.* Is est. *Pist.* Adibo contra. *Mnes.* Attullam gradum.
Pist. Salvos sis, Mnesiloche! *Mnes.* Salvos cum peregre advenis,
Cœna detur. *Mnes.* Non placet mihi cœna, quæ bilem movet.
Pist. Num quæ advenienti ægritudo objecta est? *Mnes.* atque acerruma.
Pist. Unde? *Mnes.* Ab homine, qoem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.
Pist. Multi more isto atque exemplo vivont, quos cum censeas
Esse amicos, reperiontur falsi falsimoniis;
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.
Nullus est, quoi non invideant rem secundam obtingere.
Sibi ne invideatur, ipsi ignavi recte cavent.
Mnes. Edepol næ tu illorum mores perquam meditate tenes.
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malum inveniont suo:
Nulli amici sont, inimicos ipsi in sese omnes habent.
Atqoe ii se cum frustrantur, frustrari alios stolidi existumant.
Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum, atque ipsus sum mihi:
Ille, quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali
Facere, & io me inconciliare copias omnes meas.
Pist. Improbum istunc esse oportet hominem. *Mnes.* Ego ita esse arbitror.
Pist. Obsecro hercle loquere, quis is est? *Mnes.* Benevolens vivit tibi.
Nam ni ita esset, tecum orarem, ut ei, quod posses mali
Facere, faceres. *Pist.* Dic modo hominem, qui sit: si non fecero
Ei male aliquo pacto, me esse dicito ignavissumum.
Mnes. Nequam homo est, verum hercle amicus est tibi. *Pist.* Tanto magis
Dic, quis est. neqoam hominis ego parvi pendo gratiam.
Mnes. Video non potesse, quin tibi ejus nomen eloquar.
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.
Pist. Quid istuc est? *Mnes.* Quid est? misine ego ad te ex Epheso epistulam
Super amica, ut mihi iovenires? *Pist.* Fateor factum, & repperi.
Mnes. Qui, tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibuscum habetes rem, nisi cum illa, quam ego mandassem tibi?
Occiperes tute amare, & me ites consultom male?
Pist. Sanun' es? *Mnes.* Rem repperi omnem ex tuo magistro, ne nega.
Perdidisti me. *Pist.* Etiamne ultro tuis me prolectas probris?
Mnes. Quid amas Bacchidem? *Pist.* Duas ergo hic intus eccas Bacchides.
Mnes. Quid, duæ? *Pist.* Atque ambas sorores. *Mnes.* Loqueris nunc nugas sciens.
Pist. Postremo, si pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego ted in collum, atque intro hinc auferam. *Mnes.* Immo ibo: mane.
Pist. Non maneo, neque tu me habebis falsu suspectum. *Mnes.* Sequor.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Parasitus, Puer.

Arasitus ego sum nequam hominis atque improbi
Militis, qui amicam secum avexit ex Samo.
Nuoc me ire jussit ad eam, & percunctarier,
Utum aurum reddat, anne eat secum simul.
Tu dudum, puer, cum illa usque isti simul;
Quæ harum sunt ædes, pulta: adi actutum ad fores.
Recede hinc dietecte. ut pulsat propudium!
Comesse panem treis pedes latum potes,
Fores pultare nescis! ecquis his in ædibus est?
Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?
Ecquis exit?

ACTUS IV. SCENA II.

Pistoclerus, *Parasitus*.

QUid istuc? quæ istæc est pulsatio?
Quæ te mala crux agitat; ad istunc qui modum
Alieno vires tuas extentes ostio?
Fores pene effregisti. quid nunc vis tibi?
Par. Adolescens, salve. *Pist.* Salve. sed quem quæritas?
Par. Bacchidem. *Pist.* Utram ergo? *Par.* Nihil scio, nisi Bacchidem.
Paucis me misit miles ad eam Cleomachus;
Vel ut ducentos Philippos reddat aureos,
Vel ut hinc in Elatiam hodie eat secum simul.
Pist. Non it. negato esse ituram. abi, & renuncia.
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.
Par. Nimis iracunde. *Pist.* At scin' quam iracundus siem?
Næ tibi hercle haud longe est os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus gestiunt.
Par. Cum ego hujus verba interpretor, mihi cautio est,
Ne nucifrangibula excussit ex malis meis.
Tuo ego istæc igitur dicam illi periculo.
Pist. Quid ais tu? *Par.* Ego istuc illi dicam. *Pist.* Dic mihi,
Quis tu es? *Par.* Illius sum integumentum corporis.
Pist. Nequam esse oportet, quoi tu integumentum improbus es.
Par. Sufflatus ille huc veniet. *Pist.* Diruptum velim.
Par. Num quid vis? *Pist.* Abeas celeriter. facto est opus.
Par. Vale, dentifrangibule. *Pist.* Et tu, integumentum, vale.
In eum nunc hæc revenit res locum, ut quid consilii
Dem meo sodali super amica, nesciam,
Qui iratus renumeravit omne aurum patri,
Neque nummus ullu'st, qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mnesilochus eccum mœstus progreditur foras.

ACTUS IV. SCENA III.

Mnesilochus, *Pistoclerus*.

PEtulans, protervo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modestia sum, sine bono jure, atque honore;
Incredibilis, imposque animi, inamabilis, illepidus vivo,
Malevolente ingenio natus. postremo id mihi est, quod nolo
Ego esse aliis. credibile hoc est? nequior nemo est, neque indignior,
Quoi dii benefaciant, neque quem quisquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quam amicos æquius est me habere: malos quam bonos
Par magis me juvare. omnibus probris, quæ improbis viris
Digna sunt, dignior nullus est homo: qui patri reddidi
Omne aurum amans, quod fuit præ manu. sumne ego homo miser!
Perdidi me, atque operam Chrysali.
Pist. Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche, quid fit? *Mnes.* Perii.
Pist. Dii melius faciant. *Mnes.* Perii. *Pist.* Non taces, insipiens? *Mnes.* Taceam?
Pist. Sanus satis non es. *Mnes.* Perii. multa mala mihi in pectore
Nunc acria atque acerba eveniunt. criminin' me habuisse fidem.
Immerito tibi iratus fui. *Pist.* Eja bonum habe animum.
Mnes. Unde habeam? mortuus pluris pretii 'st, quam ego sum. *Pist.* Militis
Parasitus modo venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, rejeci hominem.
Mnes. Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem
Hanc abducet, scio. *Pist.* Si mihi sit, non pollicear. *Mnes.* Scio, dares.
Novi. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum: egone ut opem mihi
Ferre putem posse inopem te? *Pist.* Tace modo: deus respiciet nos aliquis.
Mnes. Nugæ. *Pist.* Mane. *Mnes.* Quid est? *Pist.* Tuam copiam eccam, Chrysalum video.

ACTUS IV. SCENA IV.

Chrysalus servus, *Mnesilochus*, *Pistoclerus* adolescens.

HUnc hominem decet auro expendi: huic decet statuam statui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis sum affectus.
Herum majorem meum ut ego hodie lusi lepide! ut ludificatus est!
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia ut crederet.
Nunc amanti hero, filio senis, quicum ego bibo, quicum edo, & amo,
Regias copias aureasque obtuli, ut domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil est, quam egens consilii servos, nisi habet
Multipotens pectus, ubicunque usus siet, pectore expromat suo.
Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & male facere tenet.
Improbis cum improbus sit, harpaget: furibus furetur, quod queat.
Versipellem frugi convenit esse hominem. pectus quoi sapit,
Bonus sit bonis, malus sit malis. utcumque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit: & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex patre: decumam partem ei
Dedit, sibi novem abstulit. sed, quem quæro, optume ecce obviam
Mihi est. num qui nummi exciderunt, here, tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos mœstos tam tristesque esse conspicor?
Non placet, nec est temere etiam. quin mihi respondetis?
Mnes. Chrysale, occidi. *Chr.* fortassis tu auri demsisti parum.
Mnes. Qui, malum, parum? immo vero nimio minus multo parum.
Chr. Quid igitur, stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit
Mea virtute parta, ut quantum velles, tantum sumeres, Sic

Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?
An nesciebas, quam ejusmodi homini raro tempus se daret?

Mnes. Erras. *Chr.* At quidem tute errasti, cum parum immersti ampliter.

Mnes. Pol tu quam nunc me accuses magis, si magis rem noveris.
Occidit? *Chr.* Animus jam istoc dicto plus præsagitur mali.

Mnes. Perii? *Chr.* Quid ita? *Mnes.* Quia patri omne cum ramento reddidi.

Chr. Reddidisti? *Mnes.* Reddidi. *Chr.* Omnene? *Mnes.* Oppido. *Chr.* Occisi sumus!
Qui in mentem venit tibi istuc facinus facere tam malum?

Mnes. Bacchidem atque hunc suspicabar propter crimen, Chrysale,
Me male consuluisse: ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. *Chr.* Quid, ubi reddebas aurum, dixisti patri?

Mnes. Id aurum accepisse extemplo ab hospite Archidemide. *Chr.* Hem!
Istoc dicto dedisti hodie in cruciatum Chrysalum:
Nam ubi me aspiciet, ad carnificem rapiet continuo senex.

Mnes. Ego patrem exoravi. *Chr.* Nempe ergo hoc ut faceret, quod loquor?

Mnes. Immo tibi ne noceat, neu quid ob eam rem succenseat.
Atque ægre impetravi. nunc hoc tibi curandum est, Chrysale.

Chr. Quid vis curem? *Mnes.* Ut ad senem etiam alteram facias viam.
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Ut senem hodie doctum docte fallas, aurumque auferas.

Chr. Vix videtur fieri posse. *Mnes.* Perge, ac facile hoc feceris.

Chr. Quam, malum, facile? quem mendacii prehendit manifesto modo:
Quem si orem, ut mihi nihil credat, id non ausit credere.

Mnes. Immo si audias, quæ dicta dixit me advorsum tibi.

Chr. Quid dixit? *Mnes.* Si tu illum Solem sibi Solem esse dixeris,
Si illum Lunam credere esse, & noctem, qui nunc est dies.

Chr. Emungam hercle hominem probe hodie: ne id nequidquam dixerit.

Mnes. Nunc quid nos vis facere? *Chr.* Enim nihil, nisi ut ametis, impero.
Ceterum quantum lubet me poscitote aurum, ego dabo.
Quid mihi refert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum usu'st auri tibi, Mnesiloche? dic mihi.

Mnes. Militi nummis ducentis jam usus est pro Bacchide.

Chr. Ego dabo. *Mnes.* Tum nobis opus est sumtu. *Chr.* Ah placide volo
Unumquidque agamus: hoc ubi egero, tum istuc agam.
De ducentis nummis primum intendam balistam in senem.
Ea balista si pervortam turrim & propugnacula,
Recta porta invadam extemplo in oppidum antiquom & vetus:
Si id capso, geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si cui animus sperat. *Pist.* Apud te est animus noster, Chrysale.

Chr. Nunc tu abi intro, Pistoclere, ad Bacchidem, atque effer cito.

Pist. Quid? *Chr.* Stilum, ceram, & tabellas, & linum. *Pist.* Jam faxo hic erunt.

Mnes. Quid nunc es facturus? Id mihi dice. coctum est prandium.

Chr. Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.

Mnes. Sicut dicis. *Chr.* Pistoclero nulla amica est. *Mnes.* Immo adest.
Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.

Chr. Quid tu loqueris? *Mnes.* Hoc ut futuri sumus. *Chr.* Ubi est biclinium
Vobis stratum? *Mnes.* Quid id exquiris? *Chr.* Res ita est: dici volo.
Nescis quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.

Mnes. Cedo manum, ac subsequere propius me ad fores: intro inspice.

Chr. Evax nimis bellus, atque ut esse maxume optabam, locus.

Pist. Quæ imperasti (imperatum bene bonis) factum illico est.

Chr. Quid parasti? *Pist.* Quæ parari tu jussisti omnia.

Chr. Cape stilum propere & tabellas tu bas tibi. *Mnes.* Quid postea?

Chr. Quod jubebo, scribito istic. nam propterea te volo
Scribere, ut pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe. *Mnes.* Quid scribam? *Chr.* Salutem tuo patri verbis tuis.

Pist. Quid si potius morbum & mortem scribat? id erit rectius.

Mnes. Ne interturba. jam imperatum in cera inest. *Chr.* Dic quemadmodum?

Mnes. Mnesilocbus salutem dicit suo patri. *Chr.* Adscribe hoc cito:
Chrysalus mihi usquequaque loquitur nec recte, pater,
Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudaverim.

Pist. Mane, dum scribit. *Chr.* Celerem oportet esse amatoris manum.

Pist. Atque idem hercle est ad perdundum magis, quam ad scribendum citus.

Mnes. Loquere: hoc scriptum est. *Chr.* Nunc, pater mi, proin'tu ab eo ut caveas tibi,
Sycophantias componit, aurum ut abs ted auferat:
Et profecto se ablaturum dixit. plane adscribito.

Mnes. Dic modo. *Chr.* Atque id pollicetur se daturum aurum mihi,
Quod dem scortis, quodque in lustris comedim & congræcem, pater.
Sed, pater, vide ne tibi hodie verba det: quæso cave.

Mnes. Loquere porro. *Chr.* Adscribe dum. *Mnes.* Etiam loquere, quid scribam, modo?

Chr. Sed, pater, quod promisisti mihi, te quæso ut memineris,
Ne illum verberes, verum apud te vinctum asservato domi.
Cedo tu ceram ac linum actutum. age, obliga, obsigna cito.

Mnes. Obsecro, quid istis ad istunc usu'st conscriptis modum?
Ut tibi ne quid credat, atque ut vinctum te asservet domi?

Chr. Quia mihi ita lubet. potin' ut cures te, atque ne parcas mihi?
Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.
Mnes. Æquom dicis. *Chr.* Cedo tabellas. *Mnes.* Accipe. *Chr.* animum advortite.
Mnesiloche & tu Pistoclere, jam facite, in biclinio
Cum amica sua uterque accubitum eatis. ita negotium est.
Atque ibidem, ubi nunc sunt lecti strati, potetis cito.
Pist. Numquid aliud? *Chr.* Hoc, atque etiam ubi erit accubitum semel,
Ne quoquam exsurgatis, donec a me erit signum datum.
Pist. O imperatorem probum! *Chr.* Jam bis bibisse oportuit.
Mnes. Fugiamus. *Chr.* Vos vostrum curate officium, ego efficiam meum.

ACTUS IV. SCENA V.

Chrysalus.

INsanum magnum molior negotium,
Metuoque ut hodie possiem emoliri et.
Sed nunc truculento mihi atque saevo usus sene est.
Nam non conducit huic sycophantiæ
Senem tranquillum esse, ubi me aspexerit.
Vorsabo ego illum hodie, si vivo, probe.
Tam frictum ego illum reddam, quam frictum est cicer.
Adambulabo ad ostium, ut quando exeat,
Extemplo advenienti ei tabellas dem in manum.

ACTVS IV. SCENA VI.

Nicobulus, Chrysalus.

NImio illæc res est magnæ dividiæ mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.
Chr. Salvos sum, iratus est senex. nunc est mihi
Adeundi ad hominem tempus. *Nic.* Quis loquitur prope?
Atque hic quidem, opinor, Chrysalu'st. *Chr.* Accessero.
Nic. Bone serve, salve. quid fit? quam mox navigo
In Ephesum, ut aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omnes deos adjuro, ut ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam, quæ is velit,
Ut tua jam virgis latera lacerentur probe,
Ferratusque in pistrino ætatem conteras.
Omnia rescivi scelera ex Mnesilocho tua.
Chr. Men' criminatus est? optume est: ego sum malus,
Ego sum sacer, scelestus: specta rem modo:
Ego verbum faciam. *Nic.* Etiam carnufex
Minitare? *Chr.* Nosces tu illum actutum, qualis sit.
Nunc hasce tabellas ferre me jussit tibi.
Orabat, ut, quod istic esset scriptum, id fieret.
Nic. Cedo. *Chr.* Nosce signum. *Nic.* Novi. ubi ipse est? *Chr.* Nescio.
Nihil jam me oportet scire: oblitus sum omnia.
Scio me esse servom. nescio etiam id, quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit:
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.
Nic. Mane dum parumper: jam ad te exeo, Chrysale.
Chr. Ut verba mihi dat! ut nescio quam rem gerat!
Servos arcessit intus, qui me vinciant.
Bene navis agitatur, pulchre hæc confertur ratis.
Sed conticiscam: nam audio aperiri fores.

ACTUS IV. SCENA VII.

Nicobulus, Chrysalus.

COnstringe tu illi, Artamo, actutum manus.
Chr. Quid feci? *Nic.* Impinge pugnum, si muttiverit.
Quid hæ loquuntur litteræ? *Chr.* Quid me rogas?
Ut ab illo accepi, ad te obsignatas attuli.
Nic. Eho tu! loquitatusne es gnato meo male
Per sermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen
Per sycophantias? *Chr.* Egone istuc dixi? *Nic.* Ita.
Chr. Quis homo est, qui dicat me dixisse istuc? *Nic.* Tace.
Nullus homo dicit: hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti. hem, hæ te vinciri jubent. *Chr.* Aha!
Bellerophontem jam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, ut vincirer? sine!
Nic. Propterea hoc facio, ut suadeas gnato meo
Ut pergræcetur tecum, tervenefice.
Chr. O stulte, stulte nescis nunc vænire te:
Atque in eo ipso astas lapide, ubi præco prædicat.
Nic. Responde: quis me vendit? *Chr.* Quem di diligunt,
Adolescens moritur, dum valet, sentit, sapit.
Hunc si ullus deus amaret, plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum esse oportuit:
Terræ odium ambulat. jam nihil sapit,
Nec sentit. tanti est, quanti est fungus putidus.
Nic. Tun' terræ me odium esse autumas? abducite hunc
Intro, atque astringite ad columnam fortiter.
Numquam auferes hinc aurum. *Chr.* Atqui ultro jam dabis.
Nic. Dabo? *Chr.* Atque orabis me quidem ultro, ut auferam;
Cum illum rescisces criminatorem meum,
Quanto in periculo, & quanta in pernicie fiet:
Tum libertatem Chrysalo largibere:
Ego adeo numquam accipiam. *Nic.* Dic, scelerum caput,
Dic, quo in periculo est meus Mnesilochus filius?
Chr. Sequere hac me, faxo jam scies. *Nic.* Quo gentium?
Chr. Tres unos passus. *Nic.* Vel decem. *Chr.* Agedum, tu Artamo,
Forem hanc pauxillum aperi, placide, ne crepa:
Sat est: accede huc tu. viden' convivium?
Nic. Video exadvorsum Pistoclerum & Bacchidem.
Chr. Qui sunt in lecto illo altero? *Nic.* Interii miser!
Chr. Novistine hominem? *Nic.* Novi. *Chr.* Dic sodes mihi,
Bellan' videtur specie mulier? *Nic.* Admodum.
Chr. Quid illam, meretricemne esse censes? *Nic.* Quippini.
Chr. Frustra es. *Nic.* Quis igitur obsecro est? *Chr.* Inveneris.
Ex me quidem hodie numquam fies certior.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Cleomachus, Nicobulus, Chrysalus.

MEanne hic Mnesilochus, Nicobuli filius,
Per vim ut retineat mulierem? quæ hæc factio est?
Nic. Quis ille est? *Chr.* Per tempus hic venit miles mihi.
Cle. Non me arbitratur militem, sed mulierem,
Qui me meosque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi umquam, neque Mars creduat,
Ni illum exanimalem faxo, si convenero,
Nive exhæredem fecero vitæ suæ.

Nic.

Nic. Chrysale, quis ille est, qui minitatur filio?
Chr. Vir hic est illius mulieris, quacum accubat.
Nic. Quid, vir? *Chr.* Vir, inquam. *Nic.* Nupta est illan' obsecro?
Chr. Scies haud multo post. *Nic.* Oppido interii miser!
Chr. Quid? nunc sceleltus tibi videtur Chrysalus?
Age nunc, vincito me, auscultato filio.
Dixin' tibi ego illum inventurum te, qualis sit?
Nic. Quid nunc ego faciam? *Chr.* jube sis me exsolvi cito.
Nam nisi ego exsolvor, jam manifesto hominem opprimet.
Cle. Nihil est lucri, quod me hodie facere mavelim,
Quam illum cubantem cum illa opprimere, ambo ut necem.
Chr. Audin' quæ loquitur? quin tu me exsolvi jubes?
Nic. Exsolvite istum. perii, pertimui miser!
Cl. Tum illam, quæ corpus publicat volgo suum,
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.
Chr. Pacisci cum illo paullula pecunia
Potes. *Nic.* Paciscere ergo obsecro, quod tibi lubet;
Dum ne manifesto hominem opprimat, neve enicet.
Cl. Nunc nisi ducenti Philippi redduntur mihi,
Jam illorum ego animam amborum exsorbebo oppido.
Nic. Hem illoc paciscere, si potes. perge obsecro.
Paciscere quidvis. *Chr.* Ibo & faciam sedulo.
Quid clamas? *Cle.* Ubi herus tuus est? *Chr.* Nusquam: nescio.
Vin tibi ducentos nummos jam promittier,
Ut ne clamorem hic facias, neu convicium?
Cle. Nihil est, quod malim. *Chr.* Atque ut tibi mala multa ingeram?
Cle. Tuo arbitratu. *Chr.* Ut subblanditur carnufex!
Pater hic Mnesilochi est: sequere. is promittet tibi.
Tu aurum rogato: ceterum verbum sat est.
Nic. Quid fit? *Chr.* Ducentis Philippis rem pepigi. *Nic.* Vah, salus
Mea, servavisti me. quam mox dico? Dabo.
Chr. Roga hunc tu, tu promitte huic. *Nic.* Promitto, roga.
Cle. Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabin? Dabuntur, inque: responde. *Nic.* Dabo.
Chr. Quid nunc, impure, numquid debetur tibi?
Quid illi molestus? quid illum morte territas?
Et ego te, & ille mactamus infortunio.
Si tibi est machæra, & nobis veruina est domi:
Qua quidem te faciam, si tu me irritaveris,
Confossiorem soricina nenia.
Jamdudum hercle equidem sentio, suspicio
Quæ te sollicitet, eum esse cum illa muliere.
Cle. Immo est quoque. *Chr.* Ita me Juppiter, Juno, Ceres,
Minerva, Latona, Spes, Opis, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Submanus, Sol, Saturnus, diique omnes ament:
Ut ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.
Nic. Ut jurat! servat me ille suis perjuriis.
Cle. Ubi nunc Mnesilochus ergo est? *Chr.* rus misit pater.
Illa autem in arcem abivit ædem visere
Minervæ. nunc aperta est. i, vise, estne ibi?
Cle. Abeo ad forum igitur. *Chr.* Vel hercle in malam crucem.
Cle. Hodie exigam aurum hoc? *Chr.* Exige, ac suspende te:
Ne supplicare censeas, nihili homo.
Ille est amotus. sine me, per, te, here, obsecro
Deos immortales, ire huc intro ad filium.
Nic. Quid eo introibis? *Chr.* Ut eum dictis plurimis
Castigem, cum hæc sic facta ad hunc faciat modum.
Nic. Immo oro ut facias, Chrysale, & ted obsecro,
Cave parsis in eum dicere. *Chr.* Etiam me mones?
Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala,
Quam audivit umquam Clinia ex Demetrio?
Nic. Lippi illic oculi servos est simillumus:
Si non est; nolis esse, neque desideres:
Si est; abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie forte fortuna hic foret,
Miles Mnesilochum cum uxore opprimeret sua,
Atque obtruncaret mœchum manifestarium:
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temere etiam, priusquam filium convenero.
Numquam edepol quidquam temere credam Chrysalo.
Verum libet etiam mihi has perlegere denuo:
Æquom est tabellis consignatis credere.

ACTUS IV. SCENA IX.

Chrysalus, Nicobulus.

ATridæ duo fratres cluent fecisse facinus maxumum:
Cum Priami patriam Pergamum, divina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenum numero navium, decumo anno post subegerunt.
Non Pelides termento fuit, præut ego herum expugnabo meum.
Sine classe, sineque exercitu, & tanto numero militum,
Cepi, expugnavi amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari, dum exeat:
O Troja! o patria! o Pergamum! o Priame! periisti, senex,
Qui misere male mulcabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellæ, sed equos, quem misere Achivi ligneum.
Epius est Pistoclerus: ab eo hæc sumta. Mnesilochus Sinon est
Relictus: ellum! non in busto Achilli, sed in lecto accubat:
Bacchidem habet secum. ille olim habuit ignem, qui signum daret:
Hæc ipsum exurit. ego sum Ulysses, cujus consilio hæc geruntur.
Tum quæ hic sunt scriptæ litteræ, hoc in equo insunt milites
Armati atque animati probe. ita res successit, meliusque adhuc.
Atque hic equos non in arcem, verum in arcam faciet impetum.
Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equos hodie auro senis.
Nostro seni huic stolido, ei profecto nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau 'st: ego Agamemnon, idem Ulysses Laertius.
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriæ suæ:
Is Helenam abduxit, cuja caussa nunc facio obsidium Ilio.
Nam illic eidem audii Ulyssem, ut ego sum, fuisse & audacem & malum.
Dolis ego deprensus sum: ille mendicans pæne inventus interiit. Dum

Ego neque te jubeo, neque veto, neque ſuadeo.
Nic. Miſeret me illius. *Chr.* Tuus eſt; non mirum facis.
Si plus perdundum ſit, periiſſe ſuavius eſt,
Quam illud flagitium volgo diſpaleſcere.
Nic. Næ ille edepol Epheſi multu mavellem foret,
Dum ſalvos eſſet, quam reveniſſet domum.
Quin ergo iſtic, quod perdundum eſt, propero perdere?
Binos ducentos Philippos jam intus efferam:
Et militi quos dudum promiſi miſer,
Et iſtos. mane iſtic: jam exeo ad te, Chryſale.
Chr. Fit vaſta Troja, ſcindunt proceres Pergamum.
Scivi egu jamdudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me eſſe dicat cruciatu malu
Dignum, næ egu cum illo pignus haud auſim dare,
Tantas turbellas facio. ſed crepuit foris:
Effertur præda ex Troja. taceam nunc jam.
Nic. Cape hoc tibi aurum, Chryſale. i, fer filiu.
Ego ad forum autem hinc ibo, ut ſolvam militem.
Chr. Non equidem accipiam. proin'tu quæras qui ferat.
Nulo ego mihi credi. *Nic.* Cape vero: odioſe facis.
Chr. Non equidem capiam. *Nic.* At quæſo. *Chr.* Dico, ut res ſe habet.
Nic. Morare. *Chr.* Nolo, inquam, aurum concredi mihi.
Vel da aliquem, qui me ſervet. *Nic.* Ohe, odioſe facis.
Chr. Cedu, ſi neceſſe eſt. *Nic.* Cura hoc. jam ego huc revenero.
Chr. Curatum eſt, eſſe te ſenem miſerrumum.
Hoc eſt incepta efficere pulchre, veluti mihi
Evenit, ut ovans præda onuſtus incederem.
Salute noſtra atque urbe capta per dolum,
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed, ſpectatores, vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho. pervolgatum eſt, nihil moror.
Verumtamen accipientur mulſo milites,
Nunc hanc prædam omnem jam ad quæſtorem deferam.

ACTUS IV. SCENA X.

Philoxenus.

QUam magis in pectore meo foveo, quas meus filius turbas turbet,
Quam ſe ad vitam, & quos ad amores præcipitem inſcitus capeſſat,
Magis curæ eſt, magiſque adformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio. egu fui illa ætate, & feci illa omnia, ſed more modeſto.
Neque placitant mores, quibus video volgo gnatis eſſe parentes.
Duxi, habui ſcortum, potavi, edi, donavi. & enim id raru.
Ego dare me ludum meo gnatu inſtitui. ut animo obſequium
Sumere poſſit, æquom eſſe putu: ſed nimis nulo deſidiæ
Ei dare ludum. nunc Mneſilochum, quod mandavi, viſo:
Ecquid eum ad virtutem aut ad frugem opera ſua compulerit:
Sicut eum, ſi convenit, ſcio feciſſe: eo eſt ingenio natus.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Nicobulus, Philoxenus.

QUicumque ubique ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthac
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Sulus egu omnes longe antedeo ſtultitia, & moribus indoctis.
Perii! pudet. hoccine me ætatis ludos bis factum eſſe indigne?
Magis quam id reputo, tam magis uror, quæ meus filius turbavit.
Perditus ſum, atque etiam eradicatus ſum: omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala conſectantur, omnibus exitiis interii.
Chryſalus me hodie laceravit, Chryſalus me miſerum ſpoliavit:
Is me ſcelus uſque attundit dolis doctis indoctum, ut lubitum eſt.
Ita miles memorat meretricem eſſe, quam ille uxorem eſſe ajebat.
Omnia, ut quidque actum eſt, memoravit. eam ſibi hunc annum conductam.
Reliquom id auri factum, quod ego ei ſtultiſſumus homo promiſiſſem.
Hoc, hoc eſt, quod peraceſcit, hoc eſt demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immu edepol ſic ludos factum!
Canu capite, atque alba barba, miſerum me auro eſſe emunctum!
Perii. hoc ſervum meum non nauci facere auſum! atque ego, ſi alibi
Plus perdiderim, minus ægre habeam, minuſque id mihi damnu ducam.
Phil. Certu hic prope me mihi neſcio quis loqui viſus eſt. ſed quem video?
Hic quidem pater Mneſilochi. *Nic.* Euge, ſocium ærumnæ & mei mali video.
Philoxene ſalve. *Phil.* Et tu. unde agis? *Nic.* Unde homu miſer & inſortunatus.
Phil. At pol egu ibi ſum, eſſe ubi miſerum hominem decet atque inſortunatum.
Nic. Igitur pari fortuna, ætate ut ſumus, utimur. *Phil.* Sic eſt. ſed, tu,
Quid tibi eſt? *Nic.* Pol mihi par idem eſt quod tibi. *Phil.* Nunquidnam ad filium
Hæc ægritudu attinet? *Nic.* Admodum. *Phil.* Idem mihi morbus in pectore eſt.
Nic. At mihi Chryſalus optumus homo ....
Perdidit filium, me, atque rem omnem ......
Meam. *Phil.* Quid tibi ex filionam, obſecro, ægre eſt? *Nic.* Scies id: periit
Cum tuo: atque ambo æque amicas habent. *Phil.* Qui ſcis? *Nic.* Vidi. *Phil.* Hei mihi, diſperii!
Nic. Quid dubitamus pultare, atque huc evocare ambos foras?
Phil. Haud moror. *Nic.* Heus Bacchis, jube ſis actutum aperiri fores,
Niſi mavoltis fores & poſtes comminui ſecuribus.

SCE-

ACTUS V. SCENA II.

Bacchides duæ forores, *Nicobulus*, *Philoxenus*.

QUis fonitu ac tumoltu tanto, nomine nominat Me, atque pultat ædes? *Nic.* Ego atque hic. *Bacch.* Quid hoc eft
Negotii? nam, amabo, quis has huc oves adegit?
Nic. Oves nos vocant peffumæ. *Sor.* Paftor harum
Dormit, cum hæ eunt fic a pecu palitantes.
Bacch. At pol nitent, haod fordidæ videntur ambæ.
Sor. Attonfæ hæ quidem ambæ ufque funt. *Phil.* Ut videntur
Deridere nos! *Nic.* Sine, fuo ufque arbitratu.
Bacch. Rerin' ter in anno tu has tonfitari? *Sor.* Pol hodie
Altera jam bis detonfa certo eft. *Bacch.* Vetulæ
Sunt thymiamæ. *Sor.* At bonas fuiffe credo.
Bacch. Viden' limulis, obfecro, ut intuentur?
Sor. Ecaftor fine omni arbitror malitia effe.
Phil. Merito hoc nobis fit, qui quidem huc venerimus.
Bacch. Cogantur quidem intro. *Sor.* Haud fcio, quid eo opus fit,
Quæ nec lactem, nec lanam ullam habent. fic fine aftent.
Exoluere, quanti fuere. omnis fructus
Jam illis decidit. non vides, ut palantes
Solæ libere graffentur? quin ætate credo effe mutas:
Ne balant quidem, cum a peco cetero abfunt.
Bacch. Stultæ atque haud malæ videntur.
Sor. Revortamur intro, foror. *Nic.* Illico ambæ manete: hæ oves volunt vos.
Bacch. Prodigium hoc quidem eft: humana nos voce appellant oves.
Phil. Hæ oves vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.
Bacch. Si quam debes, te condono, tibi habe, numquam abs te petam.
Sed quid eft, quapropter nobis vos malom minitamini?
Phil. Quia noftros agnos conclufos iftic effe ajunt duos.
Nic. Et, præter eos agnos, meus eft iftic clam mordax canis:
Qui nifi nobis producontur jam, atque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, jam in vos incurfabimus.
Bacch. Soror, eft, quod te volo fecreto. *Sor.* Eho amabo. *Nic.* Quo illæ abeunt? *Bacch.* Senem illum
Tibi dedo ulteriorem, lepide ut lenitum reddas: ego ad hunc
Iratum aggrediar. poffumus nos hos intro illicere huc? *Sor.* Meum
Penfum ego lepide accurabo. quamquam odiofum eft mortem amplexari.
Bacch. Facito, ut facias. *Sor.* Taceas. tu toum facito, ego quod dixi, haud mutabo.
Nic. Quid illæ illic in confilio duæ fecreto confultant?
Phil. Quid ais tu homo? *Nic.* Quid me vis? *Phil.* Pudet dicere me tibi quiddam.
Nic. Quid eft, quod pudeat? *Phil.* St! amico homini tibi quid volo credere. certum eft,
Nihili fum. *Nic.* Iftuc jampridem fcio. fed, quid nihili fis, memora.
Phil. Tactus fum vehementer vifco: cor ftimulo foditur. *Nic.* Pol tibi
Multo æquius eft coxendicem.

Sed quid iftuc eft? etfi jam ego ipfe, quid fit, prope fcire puto me,
Verum audire etiam ex te ftudeo. *Phil.* Viden' hanc? *Nic.* Video. *Phil.* Haud mala eft molier.
Nic. Pol vero ifta mala, & tu nihili. *Phil.* Quid multa? ego amo. *Nic.* An amas? *Phil.* Necas.
Nic. Tun' homo putide, amator iftac fieri ætate audes? *Phil.* Qui non?
Nic. Quia flagitium eft. *Phil.* Quid opus verbis eft? meo filio non fum iratus.
Neque te tuo eft æquom effe iratum: fi amant, fapienter faciunt.
Bacch. Sequere hac. *Nic.* Eunt. eccas tandem probri perlecebræ & perfuaftrices.
Quid nunc? etiam redditis nobis filios & fervom? an ego
Experior tecum vim majorem? *Phil.* Abin' hinc?
Non homo tu quidem es, qui iftoc pacto tam lepidam illepide appelles.
Bacch. Senex optume, quantum eft in terra, fine hoc exorare abs te,
Ut iftuc delictum defiftas tanto opere ire oppugnatum.
Nic. Nifi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo jam. *Bacch.* Patiar.
Non metuo, ne quid mihi doleat, quod ferias. *Nic.* Ut blandiloqua eft!
Hei mihi, metuo! *Sor.* Hic magis tranquillu'ft.
I, i hac mecum intro, atque ibi, fi quidvis, filium concaftigato.
Nic. Abin' a me fcelus? *Bacch.* Sine, mea pietas, exorem. *Nic.* Exores tu me?
Bacch. Ego quidem ab hoc certe exorabo. *Phil.* Immo ego te oro, ut me intro abducas.
Sor. Lepidum te! *Phil.* At fcin', quo pacto me ad te intro abducas? *Sor.* Mecum ut fis.
Phil. Omnia quæ cupio, commemoras. *Nic.* Vidi ego nequam
Homines, verum te neminem deteriorem. *Phil.* Ita fum.
Bacch. I, i hac mecum intro, ubi tibi fit lepide victibus, vino atque onguentis.
Nic. Satis, fatis jam voftri eft convivii: me nihil pœnitet, ut fim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me, & Chryfalus circumduxerunt,
Quem quidem ego ut non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.
Bacch. Quid tandem, fi dimidium auri redditur? Ifne tu hac mecum
Intro, atque ut eis delicta ignofcas? *Phil.* Faciet.
Nic. Minime. nolo, nihil moror. fine fic, malo illos ulcifci ambo.
Phil. Etiam tu homo nihili, quod dii dant boni, cave culpa tua amiffis.
Dimidium auri datur, accipias, potefque, & fcortum accumbas.
Nic. Egoo', ubi filius corrumpatur meus, ibi potem? *Phil.* Potandum eft.
Nic. Age jam id, ut ut eft, etfi eft dedecorum, patiar: facere inducam
Animum egon', cum hæc cum illo accumbet, infpectem? *Bacch.* Immo equidem pol tecum
Accumbam: te amabo, & te amplexabor. *Nic.* Caput prurit. perii!
Vix negito. *Bacch.* Non tibi venit in mentem, amabo, fi dum vivas,

Tibi

Tibi bene facias, jam pol id quidem esse haud perlonginquom:
Neque si hoc hodie amiseris, post in morte id eventurum esse umquam?
Nic. Quid agu? *Phil.* Quid agas, rogitas etiam? *Nic.* Libet, & metuo. *Bacch.* Quid metuis?
Nic. Ne obnoxius filio sim, & servo. *Bacch.* Mel meum, amabo, istæc fiunt.
Tuus est. unde illum censes sumere, nisi quod tute illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem. *Nic.* Ut terebrat! satin' offirmatum
Quod mihi erat, id me exorat? tua sum opera & propter te improbior.
Bacch. Nusquam me a te avelles. satin' ego istuc habeo offirmatum?
Nic. Quod semel dixi, haud mutabo. *Bacch.* It dies, ite intro accubitum.
Filii vos exspectant intus. *Nic.* Quam quidem actutum emoriamur.
Bacch. Vesper hic est, sequimini. *Phil.* Ducite nos, quo lubet, tamquam quidem addictos.
Bacch. Lepide ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.

Grex.

HI senes, nisi fuissent nihili jam inde ab adolescentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeo hæc faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Ut apud lenones rivales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, & clare applaudere.

FINIS BACCHIDUM.

MOSTELLARIA.

Dramatis Personæ.

TRANIO *servus.*	THEUROPIDES *senex.*
GRUMIO *servus.*	SIMO *senex.*
PHILOLACHES *adolescens.*	DANISTA.
PHILEMATIUM *meretrix.*	PHANISCUS *advorsitor.*
SCAPHA *ancilla.*	SERVUS ALIUS.
CALLIDAMATES *adolescens.*	PUER.
DELPHIUM *meretrix.*	

ARGUMENTUM.

Manumisit emptos suos amores Philolaches,
Omnemque absente rem suo absumit patre.
Senem, ut revenit, ludificatur Tranio:
Terrifica monstra dit videri in ædibus,
Et inde primum emigratum. intervenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludusque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtis ædibus:
Requirit quæ sint: ait vicini proxumi.
Inspectat illas. post se derisum dolet:
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Grumio, Tranio.

EXi e culina, sis, foras, mastigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere, herilis pernicies, ex ædibus.
Eho pol te ruri, si vivam, ulciscar probe.
Exi, inquam, nidur, e culina. quid lates?
Tran. Quid tibi, malum, hic ante ædes clamitatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab ædibus.
Abi rus; abi dierecte; abscede ab janua.
Hem, hoccine volebas? *Grum.* Perii! cur me verberas?
Tran. Quia tu vis. *Grum.* Patiar. sine modo adveniat senex.
Sine modo venire salvom, quem absentem comes.
Tran. Nec verisimile loquere, nec verum, frutex,
Comesse quemquam ut quisquam absentem possiet.
Grum. Tu urbanus vero scurra, deliciæ popli,
Rus mihi tu objectas? sane credo, Tranio,
Quod te in pistrinum scis actutum tradier.
Cis, hercle, paucas tempestates, Tranio,
Augebis ruri numerum, genus ferratile.
Nunc, dum tibi lubet licetque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium, adolescentem optumum:
Dies noctesque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, pascite
Parasitos, obsonate pollucibiliter.
Hæccine mandavit tibi, cum peregre hinc iit, senex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet suam?
Hoccine boni esse officium servi existimas,
Ut heri sui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis studet,
Quo nemo adæque juventute ex omni Attica
Antehac est habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam possidet.
Virtute id factum tua & magisterio tuo.
Tran. Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio 'st?
An ruri quæso non sunt, quos cures, boves?
Lubet potare, amare, scorta ducere.
Mei tergi facio hæc, non tui, fiducia.
Grum. Quam confidenter loquitur! fue. *Tran.* At te Juppiter
Diique omnes perdant, oboluisti allium,
Germana illuvies, rusticus, hircus, hara suis,
Canes capro commista. *Grum.* Quid tu vis fieri?
Non omnes possunt olere unguenta exotica,
Si tu oles: neque superior accumbere,
Neque tam facetis, quam tu vivis, victibus:
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aves.
Sine me alliato fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miser: patiunda sunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.
Tran. Quasi invidere mihi hoc videre, Grumio,
Quia mihi bene est, & tibi male est; dignissumum est.
Decet me amare, & te bubulcitarier:
Me victitare pulchre, te miseris modis.

Grum. O carnificum cribrum, quod credo fore:
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reveniat senex.
Tran. Qui scis, an tibi istuc prius eveniat quam mihi?
Grum. Quia numquam merui: tu meruisti, & nunc meres.
Tran. Orationis operam compendi face,
Nisi te mala re magna mactari cupis.
Grum. Ervom daturin' estis, bubus quod feram?
Date æs, si non estis. agite porro, pergite
Quomodo occœpistis: bibite, pergræcamini,
Este, effercite vos, saginam cædite.
Tran. Tace, atque rus abi: ego ire in Piræeum volo,
In vesperum parare piscatum mihi.
Ervom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est? quid tu me nunc obtuere, furcifer?
Grum. Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.
Tran. Dum interea sic sit, istuc actutum sino.
Grum. Ita est. sed unum hoc scito, NIMIO celerius
Venire quod molestum est, quam id quod cupide petas.
Tran. Molestus ne sis: nunc jam i rus, teque amove.
Ne tu erres, hercle præterhac mihi non facies moram.
Grum. Satin' abiit, neque qood dixi, flocci existumat!
Pro di immortales, obsecro vostram fidem,
Facite, huc ut redeat noster quam primum senex,
Triennium qui jam hinc abest: priusquam omnia
Periere, & ædis, & ager: qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo. nam eccum herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente optumo.

ACTUS I. SCENA II.

Philolaches adolescens.

Recordatus multum & diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa institui
Ego: atque in meo corde, si est quod mihi cor,
Eam rem volutavi & diu disputavi,
Hominem quojus rei, quando natus est,
Similem esse arbitrarer, simulacrumque habere.
Id repperi jam exemplum.
Novarum ædium esse arbitror similem ego hominem,
Quando hic natus est. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur verisimile vobis?
At ego id faciam esse ita ut credatis.
Profecto ita esse, ut prædico, vero vincam.
Atque hoc vosmetipsi scio,
Proinde uti nunc ego esse autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter id dicetis.
Auscultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simol gnarures vos volo esse hanc rem mecum.
Ædes quom extemplo sunt paratæ, expolitæ,
Factæ probe, examussim,
Laudant fabrum, atque ædes probant. sibi quisque
Inde exemplum expetunt: sibi quisque simile,
Suo usque sumtu: operæ ne parcunt suæ.
Atque ubi illo immigrat nequam homo indiligensque
Cum pigra familia, immundus, instrenuus,
Hic jam ædibus vitium additur,
Bonæ cum curantur male.
Atque illud sæpe fit; tempestas venit,
Confringit tegulas, imbricesque: ibi
Dominus indiligens reddere alias nevolt.
Venit imber, lavit parietes, perpluunt
Tigna, putrefacit aer operam fabri:
Nequior factus jam est usus ædium:
Atque haud est fabri culpa. sed magna pars
Moram hanc induxerunt, si quid nummo sarciri potest,
Usque mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuo.
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, ut homines ædium esse similes arbitremini.
Primum dum parentes fabri liberum sunt,
Et fundamentum substruunt liberorum,
Extollunt, parant sedulo in firmitatem,
Ut & in usum boni, & in speciem populo
Sint: sibique aut materiæ ne parcunt.
Nec sumtus ibi sumtui esse ducunt:
Expoliunt, docent litteras, jura, leges;
Sumtu suo & labore nituntur, ut
Alii sibi esse illorum similes expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt
Tum jam aliquem cognatum suum.
Eatenus abeunt a fabris.
Unum ubi emeritum est stipendium, igitur tum
Specimen cernitur, quo eveniat ædificatio.
Nam ego ad illud frugi usque & probus fui,
In fabrorum potestate dum fui.
Postea quam immigravi in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum. illico oppido
Venit ignavia; ea mihi tempestas fuit,
Ea mihi adventu suo grandinem, imbremque attulit:
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbavit, texit detexitque a me illico.
Postilla obtigere eam neglegens fui:
Continuo pro imbre amor advenit in cor meum.
Is usque in pectus permanavit, permadefecit
Cor meum. nunc simul res, fides, fama, virtus,
Decusque deseruerunt: ego sum in usu
Factus nimio nequior. atque edepol ita
Hæc tigna humide putent. non videor mihi
Sarcire posse ædeis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet, cum scio, ut nunc sum, atque ut fui:
Quo neque industrior de juventute erat
Arte gymnastica, disco, hastis, pila,
Cursu, armis, equo. victitabam volupe:
Parsimonia & duritia disciplinæ aliis eram:
Optumi quique expetebant eam doctrinam sibi.
Nunc postquam nihili sum, id vero meopte ingenio repperi.

ACTUS I. SCENA III.

Philematium, Scapha, Philolaches.

Jampridem ecastor frigida non lavi magis lubenter,
Nec unde me melius, mea Scapha, rear esse defæcatam.
Sc. Eventus rebus omnibus, velut horno messis magna
Fuit. *Phile.* Quid ea messis attinet ad meam lavationem?
Sc. Nihilo plus, quam lavatio tua ad messim. *Phil.* Ob, Venus venusta!
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit, tectus qua fui: quam mihi amor & cupido
In pectus perpluit meum, neque jam umquam obtigere possum.
Madent jam in corde parietes, periere hæ oppido ædes.
Phile. Contempla amabo, mea Scapha, satin' hæc me vestis deceat:

Volo

Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.
Sc. Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tota es?
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum.
Philo. Ita me di ament, lepida est Scapha! sapit scelesta multum!
Ut lepide res omnes tenet, sententiasque amantum!
Phile. Quid nunc? *Sc.* Quid est? *Phile.* Quin me aspice & contempla, ut hæc me decet.
Sc. Virtute formæ id evenit, te ut deceat, quidquid habeas.
Philo. Ergo hoc ob verbum te, Scapha, donabo ego profecto hodie aliqui:
Neque patiar te gratis hanc laudasse, quæ placet mihi.
Phile. Nolo ego te assentari mihi. *Sc.* Nimis tu quidem stulta es mulier.
Eho mavis vituperari falso, quam vero extolli?
Equidem pol vel falso tamen laudari multo malo,
Quam vero culpari, aut alios meam speciem irridere.
Phile. Ego verum amo, verum volo mihi dici. mendacem odi.
Sc. Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ut venusta es!
Philo. Quid ais scelesta? quomodo adjurasti? ita ego istam amarem?
Quid? istæc me; id cur non additum est? infecta dona facio.
Periisti: quod promiseram tibi donum, perdidisti.
Sc. Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,
Non stultam stulte facere. *Phile.* Quin mone, quæso, si quid erro.
Sc. Tu ecastor erras, quæ quidem illum exspectes unum, atque illi
Morem præcipue sic geras, atque alios asperneris.
Matronæ, non meretricium est, unum inservire amantem.
Philo. Pro Juppiter! nam quod malum vorsatur meæ domi illud?
Dii deæque omnes me pessumis exemplis interficiant,
Nisi ego illam anum interfecero siti fameque atque algu.
Phile. Nolo ego mihi male te, Scapha, præcipere. *Sc.* Stulta es plane, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum & benevolentem.
Moneo ego te: te deseret ille ætate & satietate.
Phile. Non spero. *Sc.* Insperata accidunt magis sæpe, quam quæ speres.
Postremo, si dictis nequis perduci, ut vera hæc credas,
Mea dicta ex factis nosce: rem vides; quæ sim, & quæ sui ante.
Nihilo ego, quam nunc tu, amata sum, atque uni modo gessi morem,
Qui pol me, ubi ætate hoc caput colorem commutavit,
Reliquit, deseruitque me. tibi idem futurum crede.
Philo. Vix comprimor, quin involem illi in oculos stimulatrici.
Phile. Solam illi me soli censeo esse oportere obsequentem.
Solam ille me soli sibi suo liberavit.
Philo. Pro di immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio!
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil esse hujus caussa.
Sc. Inscita ecastor tu quidem es. *Phile.* Quapropter? *Sc.* Quæ istuc cures,
Ut te ille amet. *Phile.* Cur obsecro non curem? *Sc.* Libera es jam.
Tu jam, quod quærebas, habes: ille, te nisi amabit ultro,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.
Philo. Perii hercle, ni ego illam pessumis exemplis enicasso.
Illa hanc corrumpit mulierem male suada vitilena.
Phile. Numquam ego illi possum gratiam referre, ut meritu 'st de me.
Scapha, id tu mihi ne suadeas, ut illum minoris pendam.
Sc. At hoc unum facito cogites, si illum inservibis solum,
Dum tibi nunc hæc ætatula est, in senecta male querere.
Philo. In anginam ego nunc me velim vorti, ut veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem scelestam stimulatricem.
Phile. Eumdem animum oportet nunc mihi esse gratum, ut impetravi,
Atque olim, priusquam id extudi, quom illi subblandiebar.
Philo. Dii me faciant quod volunt, ni ob istam orationem
Te liberasso denuo, & nisi Scapham enicasso.
Sc. Si tibi sat acceptum est, fore victum tibi sempiternum,
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerendum censeo morem, & capiundos crines.
Phile. Ut fama est homini, exin solet pecuniam invenire.
Ego si bonam famam mihi servasso, sat ero dives.
Philo. Siquidem hercle vendundum est, pater vænibit multo potius,
Quam te, me vivo, umquam sinam egere, aut mendicare.
Sc. Quid illis futurum est ceteris, qui te amant? *Phile.* Magis amabunt,
Quom videbunt gratiam referri.
Philo. Utinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur!
Ut ego exhæredem meis bonis me faciam, atque hæc sit hæres.
Sc. Jam ista quidem absumta res erit: diesque noctesque estur,
Bibitur, neque quisquam parsimoniam adhibet. sagina plane est.
Philo. In te hercle certum 'st principium, ut sim parcus, experiri.
Nam neque edes quidquam, neque bibes apud me hisce diebus.
Phile. Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit:
Nec recte si illi dixeris, jam ecastor vapulabis.
Philo. Edepol si summo Jovi vivo argento sacrusicassem,
Pro illius capite quod dedi, numquam æque id bene collocassem.
Ut videas eam medullitus me amare! oh! probus homo sum;
Qui pro me caussam diceret, patronum liberavi.
Sc. Video te nihili pendere præ Philolache omnes homines.
Nunc, ne ejus caussa vapulem, tibi potius assentabor,

Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum

Phile. Cedo mihi speculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha:

Ornata ut sim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.

Sc. Mulier quæ se suamque ætatem spernit, speculo ei usus est.

Quid opu 'st speculo tibi, quæ tute speculo speculum es maxumum?

Philo. Ob istuc verbum, ne nequidquam, Scapha, tam lepide dixeris,

Dabo aliquid hodie tibi peculi. Philematium mea!

Phile. Suo quique loco viden' capillus satis compositu 'st commode?

Sc. Ubi tu commoda es, capillum commodum esse credito.

Philo. Vah, quid illa pote pejus quidquam muliere memorarier?

Nunc assentatrix scelesta est, dudum advorsatrix erat.

Phile. Cedo cerussam. *Sc.* Quid cerussa opus nam? *Phile.* Qui malas oblinam.

Sc. Una opera ebur atramento candefacere postules.

Philo. Lepide dictum de atramento atque ebore. euge plaudo Scaphæ.

Phile. Tum tu igitur cedo purpurissum. *Sc.* Non do: scita es tu quidem.

Nova pictura interpolare vis opus lepidissumum.

Non istanc ætatem oportet pigmentum ullum attingere,

Neque cerussam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Cape igitur speculum. *Philo.* Hei mihi misero, savium speculo dedit.

Nimis velim lapidem, qui ego illi speculo diminuam caput.

Sc. Linteum cape, atque exterge tibi manus. *Phile.* Quid ita obsecro?

Sc. Ut speculum tenuisti, metuo, ne oleant argentum manus:

Ne usquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.

Philo. Non videor vidisse lenam callidiorem ullam alteram.

Ut lepide atque astute in mentem venit de speculo malæ!

Phile. Etiamne unguentis ungendam censes? *Sc.* Minime feceris.

Phile. Quapropter? *Sc.* Quia ecastor mulier recte olet, ubi nihil olet.

Nam istæc veteres, quæ se unguentis unctitant, interpoles,

Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,

Ubi se se sudor cum unguentis consociavit, illico

Itidem olent, quasi cum una multa jura confundit cocus.

Quid oleant, nescias, nisi id unum, ut male olere intellegas.

Philo. Ut perdocte cuncta callet! nihil hac docta doctius.

Verum illud est, maxumaque pars vostrorum intellegit,

Quibus anus domi sunt uxores, quæ vos dote meruerunt.

Phile. Agedum contempla aurum & pallam, satin' hæc me deceat, Scapha?

Sc. Non me curare istuc oportet. *Phile.* Quem obsecro igitur? *Sc.* Eloquar:

Philolachem, is ne quid emat, nisi quod tibi placere censeat.

Nam amator meretricis mores sibi emit auro & purpura.

Quid opus est, quod suum esse nolit, ei ultro ostentarier?

Purpura ætas occultanda est: aurum turpe mulieri.

Pulchra mulier nuda erit quam purpurata pulchrior:

Postea Nequidquam exornata est bene, si morata est male.

Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.

Nam si pulchra est, nimis ornata est. *Philo.* Nimis diu abstineo manum.

Quid hic vos duæ agitis? *Phile.* tibi me exorno ut placeam. *Philo.* Ornata es satis.

Abi hinc tu intro, atque ornamenta hæc aufer. sed, voluptas mea,

Mea Philematium, potare tecum collibitum est mihi.

Phile. Libet & edepol mihi tecum. nam quod tibi libet, idem mihi libet,

Mea voluptas. *Philo.* Hem, istuc verbum vile est viginti minis.

Phile. Cedo, amabo, decem: bene emtum tibi dare hoc verbum volo.

Philo. Etiam nunc decem minæ apud te sunt: vel rationem puta.

Triginta minas pro capite tuo dedi. *Phile.* Cur exprobras?

Philo. Egone id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?

Nec quidquam argenti locavi jam diu usquam æque bene.

Phile. Certe ego, quod te amo, operam nusquam melius potui ponere.

Philo. Bene igitur ratio accepti atque expensi inter nos convenit.

Tu me amas, ego te amo: merito id fieri uterque existumat.

Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo suo semper bono:

Qui invident, ne umquam eorum quisquam invideat prorsus commodis.

Phile. Age, accumbe igitur. cedo aquam manibus, puer, appone hic mensulam.

Vide, tali ubi sint. vin' unguenta? *Philo.* Quid opus est? cum stacta accubo.

Sed estne hic meus sodalis, qui huc incedit cum amica sua?

Is est. Callidamates cum amica, eccum, incedit. euge, oculus meus:

Conveniunt maniplares. eccos! prædam participes petunt.

ACTUS I. SCENA IV.

Callidamates, Delphium, Philolaches, Philematium.

ADvorsum venire mihi ad Philolachem

Volo tempori. audi: hem, tibi imperatum est.

Nam illic ubi fui, inde effugi foras.

Ita me ibi male convivii sermonisque

Tæsum est. nunc comissatum ibo ad Philolachetem,

Ubi nos hilari ingenio & lepide accipiet.

Ecquid tibi videor, mamma, madere? *Del.* Semper Istoc modo moratus vivere debebas.

Cal. Visne ego te, ac tute me amplectare?

Del. Si tibi cordi est facere, licet. *Cal.* Lepida es.

Duce me amabo. *Del.* Cave ne cadas. asta.

Cal. Oh! ocellus es meus, tuus sum alumnus, mel meum.

Del. Cave modo, ne prius in via accumbas,

Quam illic, ubi lectus est stratus, coimus.

Cal.

Cal. Sine fine cadere me. *Del.* Sino: sed & hoc quod mihi in manu est:
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet postea nos ambos aliquis.
Madet homo. *Cal.* Tun' me ais mamma madere?
Del. Cedo manum; nolo equidem te affligi.
Cal. Hem tene, age, i simul. quod' ego eam, an scis?
Del. Scio. *Cal.* in mentem venit modo. nempe domum eo Comissatum. *Del.* Immo. *Cal.* Istuc quidem jam memini.
Philo. Num non vis obviam me hisce ire, anime mi? Illi ego ex omnibus optume volo. jam
Revortar. *Philo.* Diu est jam id mihi. *Cal.* Ecquis hic est?
Philo. Adest. *Cal.* Eu, Philolaches, salve, amicissume Mihi hominum omnium. *Philo.* Dii te ament, accuba, Callidamates. unde agis te? *Cal.* Unde homo ebrius?
Philo. Probe; quin amabo accubas, Delphium mea.
Cal. Date illi quod bibat: dormiam ego jam.
Philo. Num mirum aut novom quippiam facit? quid ego
Hoc faciam postea, mea? *Del.* Sic sine eumpse. *Philo.* Age tu,
Interim da ab Delphio cito cantharum circum.

ACTUS SECUNDUS
SCENA I.

Tranio, Philolaches, Callidamates, Delphium, Philematium, Puer.

Tran. Juppiter supremus summis opibus atque industriis
Me perisse & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra, nusquam stabulum est confidentiæ:
Nec Salus nobis saluti jam esse, si cupiat, potest:
Ita mali mæroris montem maxumum ad portum modo
Conspicatus sum. herus advenit peregre. periit Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Ubi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Vel isti qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Ubi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent.
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia.
Ubi id erit factum, a me argentum petito præsentarium.
Sed ego sumne ille infelix, qui non curro curriculo domum?
Philo. Adest obsonium. eccum Tranio a portu redit.
Tran. Philolaches. *Philo.* Quid est? *Tran.* Et ego & tu. *Philo.* Quid & ego & tu? *Tran.* Periimus.
Philo. Quid ita? *Tran.* Pater adest. *Philo.* Quid ego ex te audio? *Tran.* Absumti sumus.
Pater, inquam, tuus venit. *Philo.* Ubi est is, obsecro te? *Tran.* Adest.
Philo. Quis id ait? quis vidit? *Tran.* Egomet, inquam, vidi. *Philo.* Væ mihi.
Quid ego ago? *Tran.* Nam quid tu, malum, me rogitas, quid agas? accubas.
Philo. Tun' vidisti? *Tran.* Egomet, inquam. *Philo.* Certe? *Tran.* Certe, inquam. *Philo.* Occidi,
Si tu vera memoras. *Tran.* Quid mihi sit boni, si mentiar?
Philo. Quid ego nunc faciam? *Tran.* Jube hæc hinc omnia amolirier.
Quis istic dormit? *Philo.* Callidamates. *Tran.* Suscita istum, Delphium.
Del. Callidamates, Callidamates, vigila. *Cal.* Vigilo: cedo ut bibam.
Del. Vigila: pater advenit peregre Philolachæ. *Cal.* Valeat pater.
Philo. Valet ille quidem, atque ego disperii. *Cal.* Disperisti? qui potest?
Philo. Quæso edepol exsurge: pater advenit. *Cal.* Tuus venit pater?
Jube abire rursum. quid illi reditio etiam huc fuit?
Philo. Quid ego agam? pater jam hic me offendet miserum adveniens ebrium,
Ædes plenas convivarum, & mulierum. MISERUM EST opus,
Igitur demum fodere puteum, ubi sitis fauces tenet.
Sicut ego adventu patris nunc quæro, quid faciam miser.
Tran. Ecce autem hic deposivit caput, & dormit: suscita.
Philo. Etiam vigilas? pater, inquam, aderit jam hic meus. *Cal.* Ain' tu, pater?
Cedo soleas mihi, ut arma capiam. jam pol ego occidam patrem.
Philo. Perdis rem, tace. amabo, abripite hunc intro actutum inter manus.
Cal. Jam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.
Philo. Perii. *Tran.* Habe bonum animum: ego istum lepide medicabor metum.
Philo. Nullus sum. *Tran.* Taceas: ego, qui istæc' sedem, meditabor tibi.
Satin' habes, si ego advenientem ita patrem faciam tuum,
Non modo ne introeat, verum etiam ut fugiat longe ab ædibus?
Vos modo hinc abite intro, atque hæc hinc propere amolimini.
Philo. Ubi ego ero? *Tran.* Ubi maxume esse vis, cum hac, cum istac eris.
Del. Quid est igitur? abeamus hinc nos. *Tran.* Non hoc longe, Delphium.
Namque intus potate haud tantillo hac quidem caussa minus.
Philo. Hei mihi, quam istæc blanda dicta quo eveniant, madeo metu!
Tran. Potin' animo ut sies quieto, & facias quod jubeo? *Philo.* Pote 'st.
Tran. Omnium primum, Philematium, intro abi: & tu Delphium.
Del. Morigeræ tibi erimus ambæ. *Tran.* Ita ille faxit Juppiter.
Animum advorte nunc tu jam, quæ volo accurarier.
Omnium primum dum ædes jam fac occlusæ fient.
Intus cave muttire quemquam siveris. *Philo.* Curabitur.
Tran. Tamquam si intus natus nemo in ædibus habitet. *Philo.* Licet.
Tran. Neu quisquam responset, quando hasce ædeis pultabit senex.
Philo. Numquid aliud? *Tran.* Clavem mihi harunce ædium Laconicam
Jam jube efferri intus: hasce ego ædeis occludam hinc foris.
Philo. In tuam custodiam meque & meas spes trado, Tranio. *Tran.*

Tran. Pluma haud intereſt, patronus, an cliens probior ſiet
Homini, quoi nulla in pectore eſt audacia.
Nam quoivis homini, vel optumo, vel peſſumo,
Quamvis deſubito facile eſt facere nequiter,
(Clavem cedo, atque abi intro, atque occlude oſtium)
Verum id videndum 'ſt, id viri docti eſt opus,
Quæ deſignata ſint & facta nequitia,
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat vivere:
Tranquille cuncta & ut proveniant ſine malo.
Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,
Profecto ut liqueant omnia & tranquilla ſiot,
Neque quidquam nobis pariant ex ſe incommodi.
Sed quid tu egrederis? perii! oh jam jam optume
Præceptis paruiſti! *Puer.* Herus juſſit maxumo
Opere orare, ut patrem aliquo abſterreres modo,
Ne introiret. adeſt. *Tran.* Quin etiam illi hoc dicito,
Factorum me, ut ne etiam aſpicere ædes audeat;
Capite obvoluto ut fugiat cum ſummo metu.
Clavim cedo, atque abi hinc intro, atque occlude oſtium.
Et ego hinc occludam. jube venire nunc jam.
Ludos ego hodie vivo præſenti hic ſeni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.
Concedam a foribus huc, hinc ſpeculabor procul,
Unde advenienti ſarcinam imponam ſeni.

ACTUS II. SCENA II.

Theuropides ſenex, *Tranio* ſervus.

HAbeo, Neptune, magnam gratiam tibi,
Quom me amiſiſti a te vix vivom modo.
Verum ſi poſthac me pedem latum modo
Scies impoſiſſe in undam, haud cauſa illico 'ſt,
Quod nunc voluiſti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te a me. nunc jam poſt hunc diem,
Quod crediturus tibi ſui, omne credidi.
Tran. Edepol, Neptune, peccaviſti largiter,
Qui occaſionem hanc amiſiſti tam bonam.
Theur. Trieonio poſt Ægypto advenio domum,
Credo, exſpectatus veniam familiaribus.
Tran. Nimio edepol ille potuit exſpectatior
Venire, qui te nuntiaret mortuum.
Theur. Sed quid hoc? occluſa janua eſt interdius?
Pultabo. heus, ecquis iſtas aperit mi fores?
Tran. Quis homo eſt, qui noſtras ædes acceſſit prope?
Theur. Meus ſervus hic quidem eſt Tranio. *Tran.* O Theuropides
Here! ſalve: ſalvom te adveniſſe gaudeo.
Uſquene valuiſti? *Theur.* Uſque, ut vides. *Tran.* Factum optume.
Theur. Quid vos, inſanine eſtis? *Tran.* Qui dum? *Theur.* Sic, quia
Foris ambulatis. natus nemo in ædibus
Servat, neque qui recludat, neque qui reſpondeat.
Pultando pedibus pæne confregi haſce ambas. *Tran.* Ehe,
An tu tetigiſti has ædes? *Theur.* cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, pæne confregi fores.
Tran. Tetigiſtin'? *Theur.* Tetigi, inquam, & pultavi. *Tran.* Vah! *Theur.* Quid eſt?
Tran. Male hercle factum. *Theur.* Quid eſt negotii? *Tran.* Non poteſt
Dici, quam indignum facinus feciſti & malum.
Theur. Quid jam? *Tran.* Fuge obſecro, atque abſcede ab ædibus.
Fuge huc, fuge ad me propius. tetigiſtin' fores?
Theur. Quomodo pultare potui, ſi non tangerem?
Tran. Occidiſti hercle. *Theur.* Quem mortalem? *Tran.* Omnes tuos.
Theur. Di te deæque omnes faxint cum iſto omine!
Tran. Metuo, te atque iſtos expiare ut poſſies.
Theur. Quamobrem? aut quam ſubito rem mihi apportas novam?
Tran. Et eheu, jube illos illinc, amabo, abſcedere.
Theur. Abſcedite. *Tran.* Ædes ne attingite. tangite
Vos quoque terram. *Theur.* Obſecro hercle quin eloquere jam.
Tran. Quia ſeptem menſes ſunt, cum in haſce ædes pedem
Nemo intro tetulit, ſemel ut emigravimus.
Theur. Eloquere, quid ita? *Tran.* Circumſpice dum, numquis eſt,
Sermonem noſtrum qui aucupet. *Theur.* Tutum probe eſt.
Tran. Circumſpice etiam. *Theur.* Nemo eſt; loquere nunc jam.
Tran. Capitalis cædis facta eſt. *Theur.* Quid eſt? non intellego.
Tran. Scelus, inquam, factum 'ſt jamdiu antiquom & vetus.
Antiquom. id adeo nos nunc factum invenimus.
Theur. Quid iſtuc eſt, ſceleſte? aut quis id fecit? cedo.
Tran. Hoſpes necavit hoſpitem captum manu;
Iſte, ut ego opinor, qui has tibi ædeis vendidit.
Theur. Necavit? *Tran.* Aurumque eii ademit hoſpiti,
Eumque hic defodit hoſpitem ibidem in ædibus.
Theur. Quapropter id vos factum ſuſpicamini?
Tran. Ego dicam, auſculta. Ut foris cœnaverat
Tuus gnatus, poſtquam rediit a cœna domum,
Abimus omnes cubitum, condormivimus.
Lucernam forte oblitus fueram exſtinguere;
Atque ille exclamat derepente maxumum.
Theur. Quis homo? an gnatus meus? *Tran.* ſt, tace: auſculta modo.
Ait venisse illum in ſomnis ad ſe mortuum.
Theur. Nempe ergo in ſomnis? *Tran.* Ita. ſed auſculta modo.
Ait illum hoc pacto ſibi dixiſſe mortuum.
Theur. In ſomnis? *Tran.* Mirum quin vigilanti diceret,
Qui abhinc ſexaginta annis occiſus foret.
Interdum inepte ſtultus es.
Theur. Taceo. *Tran.* Sed ecce quæ ille inquit:
Ego tranſmarinus hoſpes ſum Diapontius.
Hic habito. hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmature vita careo. per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hic me necavit, iſque me
Defodit inſepultum clam ibidem in hiſce ædibus,
Sceleſtus auri cauſſa. nunc tu hinc emigra.
Sceleſtæ hæ ſunt ædes, impia eſt habitatio.
Quæ hic monſtra fiunt, anno vix poſſum eloqui.
St, ſt! *Theur.* Quid, obſecro, hercle factum eſt? *Tran.* Concrepuit foris.
Hiccine percuſſit? *Theur.* Guttam haud habeo ſanguinis;
Vivom me arceſſunt ad Acheruntem mortui.
Tran. Perii! illice hodie hanc conturbabunt fabulam.
Nimis quam formido, ne manifeſto hic me opprimat.
Theur. Quid tute tecum loquere? *Tran.* Abſcede ab janua.
Fuge, obſecro hercle! *Theur.* Quo fugiam? etiam tu fugis?
Tran. Nihil ego formido. pax mihi eſt cum mortuis.

Theur.

Theur. Heus, Tranio! *Tran.* Non me appellabis, si sapis.
Nihil ego commerui, neque istas percussi foreis.
Theur. Quæso quid ægre est? quæ res te agitat, Tranio?
Quicum istæc loquere? *Tran.* An quæso tu appellaveras?
Ita me di amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percussisses foreis.
Sed tu etiamne astas; nec, quæ dico, obtemperas?
Theur. Quid faciam? *Tran.* Cave respexis: fuge, atque operi caput.
Theur. Cur non fugis tu? *Tran.* Pax mihi est cum mortuis.
Theur. Scio. quid modo igitur 'cur tantopere extimueras?
Tran. Nihil me curassis, inquam: ego mihi providero:
Tu, ut occœpisti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem invocabis. *Theur.* Hercules, te invoco.
Tran. Et ego, tibi hodie ut det, senex, magnum malum.
Pro dii immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotii confeci, malum!

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Danista, *Theuropides* senex, *Tranio* servus.

Scelestiorem ego annum argento fœnori
Numquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.
A mane ad noctem usque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.
Tran. Nunc pol ego perii plane in perpetuum modum.
Danista adest, qui dedit *argentum fænori*,
Qui amica est emta, quoque *opus in sumtus fuit*.
Manifesta res est, nisi quod occurro prius,
Ne hoc senex rescifcat. ibo huic obviam.
Sed quidnam hic sese tam cito recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam inaudiverit.
Accedam atque appellabo. hei quam timeo miser!
Nihil est miserius, quam animus hominis conscius,
Sicut me habet. verum utut res hæc sese habet,
Pergam turbare porro. ita hæc res postulat.
Unde is? *Theur.* Conveni illum, unde hasce ædeis emeram.
Tran. Numquid dixisti de illo, quod dixi tibi?
Theur. Dixi hercule vero omnia. *Tran.* Væ misero mihi!
Etiam fatetur de hospite? *Theur.* Immo pernegat.
Tran. Cape hercule, obsecro, cum eo una judicem.
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi.
Tam facile vinces, quam pirum volpes comest.
Metuo, ne technæ meæ perpetuo perierint.
Theur. Quid tute tecum? *Tran.* Nihil enim. sed dic mihi,
Dixtin' quæso? *Theur.* Dixi, inquam, ordine omnia.
Tran. Etiam fatetur de hospite? *Theur.* Immo pernegat.
Tran. Negat? *Theur.* Negat, inquam. *Tran.* Perii oppido, cum cogito.
Non confitetur? *Theur.* Dicam, si confessus sit.
Quid nunc faciundum censes? *Tran.* Egon' quid censeam?
Cape, obsecro hercule, cum eo una judicem:
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi:
Tam facile vinces, quam pirum volpes comest.

Dan. Sed Philolachetis eccum servom Tranium,
Qui mihi neque fœnus, neque sortem argenti danunt.
Theur. Quo te agis? *Tran.* Nec quoquam abeo. næ ego sum miser,
Scelestus, natus diis inimicis omnibus!
Jam illo præsente adibit. næ ego homo sum miser!
Ita & hinc & illinc mihi exhibent negotium.
Sed occupabo adire. *Dan.* Hic ad me it, salvos sum,
Spes est de argento. *Tran.* Hilarus est frustra istic homo.
Salvere jubeo te, Misargyrides, bene.
Dan. Salve & tu. quid de argento? *Tran.* Abi sis, bellua,
Continuo adveniens pilum injecisti mihi.
Dan. Hic homo est inanis. *Tran.* Hic homo est certe ariolus.
Dan. Quin tu istas mittis tricas? *Tran.* Quin quid vis cedo.
Dan. Ubi Philolaches est? *Tran.* Numquam potuisti mihi
Magis opportunus advenire, quam advenis.
Dan. Quid est? *Tran.* Concede huc. *Dan.* Quin mihi argentum redditur?
Tran. Scio te bona esse voce, ne clama nimis.
Dan. Ego hercle vero clamo. *Tran.* Ah, gere morem mihi.
Dan. Quid tibi ego morem vis geram? *Tran.* Abi quæso hinc domum.
Dan. Abeam? *Tran.* Redito huc circiter meridie.
Dan. Reddeturne igitur fœnus? *Tran.* Reddetur: nunc abi.
Dan. Quid ego huc recursem, aut operam sumam, aut conteram?
Quid, si hic manebo potius ad meridiem?
Tran. Immo abi domum. verum hercle dico: abi modo.
Dan. Quin vos mihi fœnus date: quid nugamini?
Tran. Eu, hercle, næ tu abi modo: ausculta mihi.
Dan. Jam, hercle, ego illunc nominabo. *Tran.* Euge strenue!
Beatus vero es nunc, cum clamas. *Dan.* Meum peto.
Multos me hoc pacto jam dies frustramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.
Responsiones omnes hoc verbo eripite.
Tran. Sortem accipe. *Dan.* Immo fœnus; id primum volo.
Tran. Quid tu, homo hominum omnium tæterrime,
Venisti huc te extentatum? agas, quod in manu est.
Non dat, non debet. *Dan.* Non debet? *Tran.* Nec erit quidem.
Ferre hoc potes? an *mavis, ut aliquo* abeat foras?
Urbem exsul *linquat factus* hic caussa tui,
Quoi sortem *vix dare licebit*? *Dan.* Quin non peto.
Theur. Eja, mastigia, ad me redi. *Tran.* Jam istic ero.
Molestus ne sis, nemo dat, age quid lubet.
Tu solus, credo, fœnore argentum datas.
Dan. Cedo fœnus. redde fœnus. fœnus reddite.
Daturin' estis fœnus actutum mihi?
Date mihi fœnus. *Tran.* Fœnus illic, fœnus hic.
Nescit quidem nisi fœnus fabularier
Veterator. neque ego tætriorem belluam
Vidisse me umquam quemquam, quam te, censeo.
Dan. Non edepol nunc me tu istis verbis territas.
Theur. Calidum hoc est: etsi procul abest, urit male.
Quod illud est fœnus, obsecro, quod illic petit?
Tran. Pater, eccum, advenit peregre non multo prius
Illius, is tibi & fœnus & sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porro postules.
Vide num moratur? *Dan.* Quin feram, si quid datur.
Theur. Quid ais tu? *Tran.* Quid vis? *Theur.* Quis ille est? quid illic petit?

Quid

Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præsenti tibi facit convicium?
Quid illi debetur? *Tran.* Obsecro hercle, jube
Obici argentum huic ob os impuræ belluæ.
Theur. Jubeam? *Tran.* Jube homini argento os verberarier.
Dan. Perfacile ego ictus perpetior argenteos.
Theur. Quod illud argentum est? *Tran.* Huic debet Philolaches
Paullum. *Theur.* Quantillum? *Tran.* Quasi quadraginta minas.
Dan. Ne sane id multum censeas, paullum id quidem est.
Tran. Audin'? videturne obsecro hercle idoneus,
Danista qui sit? genus quod improbissumum est.
Theur. Non ego istuc curo, quis sit, unde sit:
Illud volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeo etiam argenti fœnus creditum audio.
Tran. Quatuor quadraginta illi debentur minæ.
Dic te daturum, ut abeat. *Theur.* Egon' dicam dare?
Tran. Dic. *Theur.* Egone? *Tran.* Tu ipsus dic modo, ausculta mihi.
Promitte: age, inquam, ego jubeo. *Theur.* Responde mihi,
Quid eo est argento factum? *Tran.* Salvom est. *Theur.* Solvite
Vosmet igitur, si salvom est. *Tran.* Aedeis filius
Tuus emit. *Theur.* Ædeis? *Tran.* Ædeis. *Theur.* Euge Philolaches
Patrissat. jam homo in mercatura vortitur.
Aiu'tu ædeis? *Tran.* Ædeis, inquam. sed scin' cujusmodi?
Theur. Qui scire possim? *Tran.* Vah! *Theur.* Quid est? *Tran.* Ne me roga.
Theur. Nam quid ita? *Tran.* Speculo claras, clarorem merum.
Theur. Bene hercle factum. quid? eas quanti destinat?
Tran. Talentis magnis totidem, quot ego & tu sumus.
Sed arrhaboni has dedit quadraginta minas.
Hinc sumsit quas ei dedimus. satin' intellegis?
Nam postquam hæce ædes ita erant, ut dixi tibi,
Continuo est alias ædeis mercatus sibi.
Theur. Bene hercle factum. *Dan.* Heus, jam appetit meridies.
Tran. Absolve hunc quæso vomitum, ne hic nos enecet.
Quatuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus. *Dal.* Tantum est: nihilo plus peto.
Tran. Velim quidem hercle, ut uno nummo plus petas.
Theur. Adolescens, mecum rem habe. *Dan.* Nempe abs te petam.
Theur. Petito cras. *Dan.* Abeo, sat habeo, si cras fero.
Tran. Malum quod isti di deæque omnes duint.
Ita mea consilia perturbat pænissume.
Nullum edepol hodie genus est hominum tætrius,
Nec minus bono cum jure, quam Danisticum.
Theur. Qua in regione istas ædeis emit filius?
Tran. Ecce autem perii! *Theur.* Dicisne hoc, quod te rogo?
Tran. Dicam: sed nomen domini quæro quid siet.
Theur. Age, comminiscere ergo. *Tran.* Quid ego nunc agam?
Nisi, ut in vicinum hunc proxumum mendacium
Eas emisse ædeis hujus dicam filium.
Calidum hercle audivi esse optumum mendacium.
Quidquid dei dicunt, id rectum est dicere.
Theur. Quid igitur? jam commentu's? *Tran.* Dii istum perduint!
Immo istunc potius. de vicino hoc proxumo
Tuus emit ædeis filius. *Theur.* Bonan' fide?
Tran. Siquidem es argentum redditurus, tum bona:
Si redditurus non es, non emit bona.
Theur. Non in loco emit perbono has. *Tran.* Immo optumo.
Theur. Cupio hercle inspicere has ædeis. pulta dum fores:
Atque evocato aliquem intus ad te, Tranio.
Tran. Ecce autem iterum nunc quid ego dicam, nescio;
Iterum jam ad unum saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle, quid nunc faciam, reperio:
Manifesto teneor. *Theur.* Evoca dum aliquem foras:
Roga circumducat. *Tran.* Heus tu. At hic sunt mulieres:
Videndum est primum, utrum eæ velintne, an non velint.
Theur. Bonum æquomque oras. percontare & roga.
Ego hic tantisper, dum exis, te opperiar foris.
Tran. Dii te deæque omnes funditus perdant, senex:
Ita mea consilia undique oppugnas mala.
Euge optume. eccum dominus ædium foras
Simo progreditur ipsus. hunc concessero,
Dum mihi senatum consilii in cor convoco.
Igitur-dum accedam hunc, quando quid agam invenero.

ACTUS III. SCENA II.

Simo, Theuropides, Tranio.

Melius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca una meruerit magis.
Prandium uxor mihi perbonum dedit.
Nunc dormitum jubet me ire. minime.
Non mihi forte visum illico fuit,
Melius quom prandium, quam solitum, dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio: apage:
Clanculum ex ædibus me edidi foras.
Tota turget mihi uxor nunc, scio, domi.
Tran. Res parata est mala in vesperum huic seni.
Nam & cœnandum & cubandum est intus male.
Sim. Quo magis cogito ego cum meo animo;
Si quis dotatam uxorem habet,
Neminem sollicitat sopor.
Ire dormitum odio est. *nunc* vero *mihi*
Exsequi certa res est, ut abeam
Potius hinc ad forum, quam domi cubem.
Atque pol nescio, ut moribus sient
Vostræ; hæc sat scio, quam me habeat male:
Pejusque posthac fore, quam fuit mihi.
Tran. Si abitus tuus tibi, senex, fecerit male,
Nihil erit, quod deorum ullum accusites:
Te ipse jure optumo merito incuses licet.
Tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: reperi, qui senem ducerem:
Quo dolo a me dolorem procul pellerem.
Accedam. dii te ament plurimum, Simo.
Sim. Salvos sis, Tranio. *Tran.* Ut vales? *Sim.* Non male.
Quid agis? *Tran.* Hominem optumum teneo. *Sim.* Amice facis,
Tran. Cum me laudas. *Tran.* Decet certe. *Sim.* Hercle at te ego

Haud

Haud bonum teneo servom. *Tran.* Quid ita vero, Simo?
Sim. Quid nunc, quam mox? *Tran.* Quid est? *Sim.* Quod solet fieri.
Tran. Dic *igitur, quod solet fieri*, quid id est?
Sim. *Quod facitis vos. sed, ut verum*, *Tranio*, loquar:
Sic decet. ut homines sunt, ita morem geras.
Vita quam sit brevis, simul cogita.
Tran. Quid? ehem, vix tandem
Percepi super his rebus nostris te loqui.
Sim. Musice hercle agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piscatu probo, electili
Vitam colitis. *Tran.* Immo vita antehac erat:
Nunc nobis omnia hæc exciderunt.
Sim. Quidum? *Tran.* Ita oppido occidimus omnes, Simo.
Sim. Non taces? prospere vobis cuncta usque adhuc
Processerunt. *Tran.* Ita ut dicis, facta haud nego.
Nos profecto probe, ut voluimus, viximus.
Sed, Simo, ita nunc ventus navem
Deseruit. *Sim.* Quid est? quomodo, pessume?
Quæne subducta erat tuto in terra?
Tran. Hei! *Sim.* Quid est? *Tran.* Me miserum, occidi! *Sim.* Qui? *Tran.* Quia
Venit navis, nostræ navi quæ frangat ratem.
Sim. Velim ut velles, Tranio. *sed* quid est negotii?
Eloquere. *Tran.* Herus peregre venit. *Sim.* Tunc tibi
Chorda tenditur: inde in ferriterium:
Postea *in crucem recta*. *Tran.* *Nunc te ego per* genua
Obsecro, ne indicium hero facias meo. *Sim.* E me,
Ne quid metuas, nihil sciet. *Tran.* Patrone, salve.
Sim. Nihil moror mihi istiusmodi clientes.
Tran. Nunc hoc quod ad te noster me misit senex.
Sim. Hoc mihi responde primum, quod ego te rogo:
Jam de istis rebus voster quid sensit senex?
Tran. Nihil quidquam. *Sim.* Numquid increpavit filium?
Tran. Tam liquidus est, quam liquida esse tempestas solet.
Nunc te hoc orare jussit opere maxumo,
Ut sibi liceret inspicere has ædes tuas.
Sim. Non sunt venales. *Tran.* Scio equidem istuc. sed senex
Gynæceum ædificare volt hic in suis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.
Sim. Quid consomniavit? *Tran.* Ego dicam tibi.
Dare volt uxorem filio, quantum potest:
Ad eam rem facere volt novom gynæceum.
Nam sibi laudasse hasce ait architectonem
Nescio quem, esse ædificatas has sane bene.
Nunc hinc exemplum capere volt, nisi tu nevis.
Sim. Næ ille malo quidem ab opere exemplum petit.
Tran. Quia hic *audivit* esse æstatem perbonam:
Subdiu coli *absque Sole* perpetuum diem.
Sim. Immo edepol vero, cum usquequaque umbra est, tamen
Sol semper hic est usque a mani ad vesperum,
Quasi flagitator adstat usque ad ostium.
Nec mihi umbra usquam est, nisi si in puteo quæpiam est.
Tran. Quid, Sarsinatis ecqua est? si Umbram non habes.
Sim. Molestus ne sis: hæc sunt sicut prædico.
Tran. Attamen inspicere volt. *Sim.* Inspiciat, si lubet.
Si quid erit quod illi placeat, de exemplo meo
Ipse ædificato. *Tran.* Eon'? voco huc hominem? *Sim.* I, voca.
Tran. Alexandrum magnum, atque Agathoclem ajunt maxumas
Duo res gessisse. quid mihi fiet tertio,
Qui solus facio facinora immortalia?
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex.
Novitium mihi quæstum institui non malum!
Nam muliones mulos clitellarios

Habent, ego habeo homines clitellarios.
Magni sunt oneris: quidquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud scio an colloquar. congrediar.
Heus Theuropides. *Theur.* Quis nominat me?
Tran. Hero servos multum suo fidelis.
Quo me miseras, affero omne impetratum.
Theur. Quid illic obsecro tam diu restitisti?
Tran. Seni non otium erat, id sum opperitus.
Theur. Antiquom hoc obtines tuum, tardus ut sis.
Tran. Heus tu, si voles verbum hoc cogitare,
Simul flare sorbereque haud facile
Est: ego hic esse & illic simul haud potui.
Theur. Quid nunc? *Tran.* Vise: specta tuo arbitratu.
Theur. Age, duc me. *Tran.* Num moror? *Theur.* Subsequor te.
Tran. Senex ipse te ante ostium eccum opperitur.
Sed mæstus est se hasce vendidisse.
Theur. Quid tandem? *Tran.* Orat ut suadeam Philolacheti,
Ut istas remittat sibi. *Theur.* Haud opinor.
Sibi quisque ruri metit. si male emtæ
Forent, nobis istas redhibere haud liceret.
Lucri quidquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias *jam habere haud* hominem oportet.
Tran. Morare hercle, *cum verba* facis. subsequere. *Theur.* Fiat.
Do tibi ego operam. *Tran.* Senex illic est. hem! adduxi tibi hominem.
Sim. Salvum te advenisse peregre gaudeo, Theuropides.
Theur. Dii te ament. *Sim.* Inspicere te ædeis has velle ajebat mihi.
Theur. Nisi tibi incommodum est. *Sim.* Immo commodum. i intro, atque inspice.
Tran. At enim mulieres. *Sim.* Cave tu ullam flocci-faxis mulierem.
Qualibet perambula ædeis oppido tamquam tuas.
Theur. Tamquam? *Tran.* Ah! cave tu illi objectes nunc in ægritudine,
Te has emisse: non tu vides hunc, voltu ut tristi est senex?
Theur. Video. *Tran.* Ergo irridere ne videare, & gestire admodum,
Noli facere mentionem te emisse. *Theur.* Intellego.
Et bene monitum duco, atque te existumo humano ingenio.
Quid nunc? *Sim.* Quin tu is intro, atque otiose perspectas, ut lubet?
Theur. Bene benigneque arbitror te facere. *Sim.* Factum edepol volo.
Vin' qui perductet? *Theur.* Apage istum perductorem, non placet.
Sim. Quid, quid est? *Theur.* Errabo potius, quam perductet quispiam.
Tran. Viden' vestibulum ante ædeis hoc? & ambulacrum quojusmodi?
Theur. Luculentum edepol profecto. *Tran.* Age specta, postes cujusmodi!
Quanta firmitate facti, & quanta crassitudine!
Theur. Non videor vidisse posteis pulchriores. *Sim.* Pol mihi
Eo pretio emti fuerant olim. *Tran.* Audin', Fuerant, dicere?
Vix videtur continere lacrumas. *Theur.* Quanti hosce emeras?
Sim. Treis minas pro istis duobus, præter vecturam, dedi.
Theur. Hercle quin multum improbiores sunt quam a primo credidi.

O Tran.

Tran. Quapropter? *Theur.* Quia edepol ambo ab infimo tarmes secat.
Tran. Intempestivos excisos credo, id eis vitium nocet.
Atque etiam nunc satis boni sunt, si sint inducti pice.
Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? *Theur.* Video. *Tran.* Specta, quam arcte dormiunt.
Theur. Dormiunt? *Tran.* Illud quidem, ut connivent, volui dicere.
Satin' habes? *Theur.* Ut quidque magis contemplor, tanto magis placet.
Tran. Viden' pictum, ubi ludificatur cornix una volturios duo?
Cornix astat, ea volturios duo vicissim vellicat.
Quæso huc ad me specta, cornicem ut conspicere possies.
Jam vides? *Theur.* Profecto nullam equidem illic cornicem intuor.
Tran. At tu isto ad vos obtuere, quoniam cornicem nequis
Conspicari, si volturios forte possis contui.
Theur. Omnino, ut te absolvam, nullam pictam conspicio hic avem.
Tran. Age jam mitto, ignosco: ætate non quis obtuerier.
Theur. Hæc, quæ possum, ea mihi profecto cuncta vehementer placent.
Sim. Latius demum est operæ pretium ivisse. *Theur.* Recte ædepol mones.
Sim. Eho istum, puer, circumduce hasce ædeis, & conclavia.
Nam egomet ductarem, nisi mihi esset ad forum negotium.
Theur. Apage istum a me perductorem: nihil moror ductarier.
Quidquid est errabo potius, quam perductet quispiam.
Sim. Aedes dico. *Theur.* Ergo intro eo sine perductore. *Sim.* I, licet.
Theur. Ibo intro igitur. *Tran.* Mane sis: videam ne canis. *Theur.* Agedum vide.
Tran. Est. *Theur.* Ubi canis est? *Tran.* Abi directa. st! abin' hinc in malam crucem?
At etiam restas? st! abi istinc. *Sim.* Nihil pericli est, age.
Tam placida est, quam est aqua: vise. ire intro audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. *Theur.* Fecisti commode, bene ambula.
Tranio age, canem istam a foribus abducas face.
Etsi non metuenda est. *Tran.* Quin tu illam aspice, ut placide accubat!
Nisi molestum vis videri te, atque ignavom. *Theur.* Jam ut lubet.
Sequere hac igitur. *Tran.* Equidem haud usquam a pedibus abscedam tuis.

ACTUS III. SCENA III.

Tranio servus, Theuropides senex.

QUid tibi visum est hoc mercimonii? *Theur.* Totus gaudeo.
Tran. Num nimio emtæ tibi videntur? *Theur.* Numquam edepol ego me scio
Vidisse usquam abjectas ædes, nisi modo hasce. *Tran.* Ecquid placent?
Theur. Ecquid placeant, me rogas? immo hercle vero perplacent.
Theur. Cujusmodi gynæceum? quid porticum? *Theur.* Insanum bonam.
Non equidem ullam in publico esse majorem hac existumo.
Tran. Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus
Sumus commensi. *Theur.* Quid igitur? *Tran.* longe omnium longissuma est.
Theur. Dii immortales, mercimonii lepidi! si hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,
Numquam accipiam. *Tran.* Si here, te accipere cupias, ego numquam sinam.
Theur. Bene res nostra collocata est istoc mercimonio.
Tran. Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito:
Qui subegi, fœnore argentum ab Danista ut sumeret,
Quod isti dedimus arrhaboni. *Theur.* Servavisti omnem ratem.
Nempe octoginta debentur huic minæ. *Tran.* Haud nummo amplius.
Theur. Hodie accipiat. *Tran.* Ita enimvero: ne qua caussa subsiet,
Vel mihi denumerato: ego illi porro denumeravero.
Theur. At enim. ne quid captioni mihi sit, si dederim tibi.
Tran. Egone te joculo modo ausim, dicto aut facto fallere?
Theur. Egon' abs te ausim non cavere, ne quid committam tibi.
Tran. Quia tibi umquam quidquam, postquam tuus sum, verborum dedi.
Theur. Ego enim cavi recte. eam mihi debeo gratiam atque animo meo.
Sat sapio, si abs te modo uno caveo. *Tran.* Tecum sentio.
Theur. Nunc abi; i rus. dic me advenisse filio. *Tran.* Faciam, ut voles.
Theur. Curriculo abi, jube in urbem veniat jam simul tecum. *Tran.* Licet.
Nunc ego me illa per posticum ad congerrones conferam.
Dicam, ut hic res sint quietæ, atque ut hunc hinc amoverim.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Phaniscus.

SErvi, qui cum culpa cariut, tamen malum
Metuunt, hi solent esse heris utibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt, postquam sunt malum
Meriti, stulta sibi experunt consilia.
Exercent sese ad cursuram, fugiunt. sed
Hi, si reprehensi sunt, faciunt a malo
Peculium, quod nequeunt *facere de suo:*
Augent ex pauxillo, *thesaurum inde* parant.
Mihi, in pectore consilii *quod est,*
Lubet cavere malam rem prius,
Quam ut meum *tergum exsinceratum fiat.*
Ut adhuc fuit, mihi corium esse oportet

Sin-

Sincerum, atque uti vetem verberari.
Si huic imperabo, probe tectum habebo:
Malum cum impluit ceteros, non impluat mihi.
Nam ut servi volunt esse herum, ita solet esse:
Bonis boni sunt: improbi, qui malus fuit.
Nam nunc domi nostræ tot pessumi vivont,
Peculi sui prodigi, plagigeruli: ubi advorsum ut
Eant vocantur hero: Non eo, molestus ne sis.
Scio, quo properas: gestis aliquo jam hercle,
Ire vis, mula, foras pastum. bene merens
Hoc pretium inde abstuli. ita abii foras. solus
Nunc eo advorsum hero ex plurimis servis.
Hoc die crastini cum herus resciverit,
Mane castigabit eos bubulis exuviis.
Postremo minoris pendo tergum illorum, quam meum.

ACTUS IV. SCENA II.

Phaniscus, Servus alius, Theuropides.

ILli erunt bucædæ multo potius, quam ego
Sim restio. *Serv.* Mane tu, atque assiste illico:
Phanisce, etiam respice. *Phan.* Mihi molestus ne sis.
Serv. Vide ut fastidit simia!
Phan. Mihi sum. libet esse. quid id curas?
Serv. Manesne illico, impure parasite?
Phan. Qui parasitus sum? *Serv.* Ego enim
Dicam: cibo perduci poteris quovis.
Ferocem facis, quia te herus tam amat. *Phan.* Vah!
Oculi dolent. *Serv.* Cur? *Phan.* Quia fumus molestus.
Serv. Tace sis, faber, qui cudere soles plumbeos
Nummos. *Phan.* Non potes tu cogere me, ut tibi
Maledicam. novit herus me. *Serv.* Suam
Quidem pol culcitellam oportet. *Phan.* Si sobrius sis,
Male non dicas. *Serv.* Tibi obtemperem, cum tu mihi
Nequeas? *Phan.* At tu mecum, pessume, i advorsus.
Serv. Quæso hercle, Phanisce, abstine jam sermonem
De istis rebus. *Phan.* Faciam, & pultabo fores.
Heus, ecquis hic est, maxumam qui his injuriam
Foribus defendat? ecquis, ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem foras exit: ut esse addecet
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui male me mulcet.
Hic quidem neque convivarum sonitus, itidem ut antehac fuit,
Neque tibicinam cantantem, neque alium quemquam audio.
Theur. Quæ illæc res est? quid illi homines quærunt apud ædes meas?
Quid volunt? quid introspectant? *Phan.* Pergam pultare ostium.
Heus, reclude: heus, Tranio, etiam aperis? *Theur.* Quæ hæc est fabula?
Phan. Etiamne aperis? Callidamati nostro advorsum venimus.
Theur. Heus, vos pueri, quid istic agitis? quid istas ædeis frangitis?
Phan. Herus hic noster potat. *Theur.* Herus hic noster potat? *Phan.* Ita loquor.
Theur. Puer nimium es delicatus. *Phan.* Ei advorsum venimus.
Theur. Quoi homini? *Phan.* Hero nostro. quæso, quoties dicendum est tibi?
Theur. Puer, hic nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.
Phan. Non hic Philolaches adolescens habitat hisce ædibus?
Serv. Senex hic cerebrosus est certe. *Phan.* Erras pervorse, pater.
Nam nisi hinc hodie emigravit, aut heri, certo scio
Hic habitare. *Theur.* Quin sex menses jam hic nemo habitat. *Serv.* Somnias.
Theur. Egone? *Serv.* Tu. *Theur.* Tu ne molestus: sine me cum puero loqui.
Phan. Nemo habitat? hem! *Theur.* Ita profecto, *Phan.* Nam heri & nudius tertius,
Quartus, quintus, sextus usque, postquam hinc peregre ejus pater
Abiit, numquam hic triduum in unum desitum est esse & bibi.
Theur. Quid ais? *Phan.* Triduum in unum est haud intermissum hic esse & bibi,
Scorta duci, pergræcari, fidicinas, tibicinas
Ducere. *Theur.* Quis istæc faciebat? *Phan.* Philolaches. *Theur.* Qui Philolaches?
Phan. Cui patrem Theuropidem esse opinor. *Theur.* Hei, hei! occidi,
Si hæc hic vera memorat. pergam porro percontarier.
Ain' tu istic potare solitum Philolachem istum, quisquis est,
Cum hero vestro? *Phan.* Hic, inquam. *Theur.* Puere, præter speciem stultus es.
Vide sis ne forte ad merendam quopiam devorteris,
Atque ibi meliusculé, quam sat fuerit, biberis. *Phan.* Quid est?
Theur. Ita dico, ne ad alias ædes perperam deveneris.
Phan. Scio qua me ire oportet: & quo venerim, novi loqui.
Philolaches hic habitat, quojus est pater Theuropides.
Qui, postquam pater ad mercatum abivit hinc, tibicinam
Liberavit. *Theur.* Philolaches ergo? *Phan.* Ita Philematium quidem.
Theur. Quanti? *Serv.* Triginta talentis. *Phan.* μὰ τὸν Ἀπόλλω! sed minis.
Theur. Ain', minis triginta amicam destinatam Philolachi?
Phan. Ajo. *Theur.* Atque eam manu emisisse? *Phan.* Ajo. *Theur.* Et, postquam ejus hinc pater
Sit profectus peregre, perpotasse assiduo
Tuo cum domino? *Phan.* Ajo. *Theur.* Quid, is ædes emit hic proxumas?
Phan. Non ajo. *Theur.* Quadraginta etiam dedit huic quæ essent pignori?
Phan. Neque illud ajo. *Theur.* Hei! perdis. *Phan.* Immo suum patrem illic perdidit.
Theur. Vera cantas? *Phan.* Vana vellem! patris amicus videlicet.
Theur. Heu, edepol patrem eum miserum prædicas! *Phan.* Nihil hoc quidem est,
Triginta minæ, præ quam alios dapsiles sumtus facit.
Perdidit patrem. unus istic servos est sacerrumus
Tranio: is vel Herculi conterere quæstum possiet.
Edepol me ejus patris miseret, qui cum istæc sciet
Facta ita, amburet misero ei corculum carbunculus.

Theur. Siquidem ista vera sunt. *Phan.* Quid merear, quamobrem mentiar?
Heus vos, ecquis hasce aperit? *Theur.* Quid istac pultas, ubi nemo intus?
Phan. Alio credo comissatum abisse. abeamus nunc jam.
Theur. Puere, jamne abis? libertas pænula est tergo tuo.
Phan. Mihi, nisi herum metuam & curem, nihil est, qui tergum tegam.

ACTUS IV. SCENA III.

Theuropides, Simo.

PErii hercle, quid opus est verbis? ut verba audio,
Non equidem in Ægyptum hinc modo vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orasque ultimas
Sum circumvectus. ita ubi nunc sim nescio.
Verum jam scibo: nam eccum, unde ædes filius
Meus emit. quid ais tu? *Sim.* A foro incedo domum.
Theur. Numquid processit ad forum hodie novi?
Sim. Etiam. *Theur.* Quid tandem? *Sim.* Vidi efferri mortuum. *Theur.* Hem
Novom! *Sim.* Unum vidi mortuum efferri foras,
Modo eum vixisse ajebant. *Theur.* Væ capiti tuo.
Sim. Quid tu ut otiosus res novas requiritas?
Theur. Quia hodie adveni peregre. *Sim.* Promisi foras,
Ad cœnam ne me tu evocare censeas.
Theur. Haud postulo edepol. *Sim.* Verum cras, nisi quis prius
Vocaverit me, vel apud te cœnavero.
Theur. Ne istuc quidem edepol postulo. nisi quid magis
Es occupatus, operam mihi da. *Sim.* Maxume.
Theur. Minas quadraginta accepisti, quas sciam,
A Philolachete? *Sim.* Numquam nummum, quod sciam.
Theur. Quid, a Tranione servo? *Sim.* Multo id minus.
Theur. Quas arrhaboni tibi dedit? *Sim.* Quid somnias?
Theur. Egone? at quidem tu, qui istoc te speras modo
Posse dissimulando infectum hoc reddere.
Sim. Quid autem? *Theur.* Quod me absente tecum hic filius
Negotii gessit. *Sim.* Mecum ut ille hic gesserit,
Dum tu hic abes, negotii? quidnam? aut quo die?
Theur. Minas tibi octoginta argenti debeo.
Sim. Non mihi quidem hercle. verum, si debes, cedo.
Fides servanda est, ne ire inficias postules.
Theur. Profecto non negabo debere, & dabo.
Tu cave quadraginta accepisse hinc ne neges.
Sim. Quæso edepol huc me aspecta, & responde mihi.
Te velle uxorem ajebat tuo nato dare,
Ideo ædificare hoc velle ajebat in tuis.
Theur. Hic ædificare volui? *Sim.* Sic dixit mihi.
Theur. Hei mihi, disperii! vocis non habeo satis.
Vicini, interii, perii. *Sim.* Numquid Tranio
Turbavit? *Theur.* Immo exturbavit omnia.
Te ludificatu 'st & me hodie indignis modis.
Sim. Quid tu ais? *Theur.* Hæc res sic est, ut narro tibi.
Te ludificatus & me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obsecro, ut me bene juves, operamque des.
Sim. Quid vis? *Theur.* I mecum, obsecro, una simul.
Sim. Fiat. *Theur.* Servorumque operam & lora mihi cedo.
Sim. Sume. *Theur.* Eademque opera hæc tibi narravero,
Quis me & te exemplis hodie ille ludificatus est.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Tranio, Theuropides.

Ui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rus misit, ut filium suum arcesserem,
Abii illa per angiportum ad hortum nostrum clanculum:
Ostium quod in angiportu est, horti patefeci fores;
Eaque eduxi omnem legionem, & mareis & feminas.
Postquam ex obsidione in tutum eduxi maniplares meos,
Capio consilium, ut senatum congerronum convocem.
Quem cum convocavi, atque illi me e senatu segregant.
Ubi ego video rem vorti in meo foro, quantum potest,
Facio idem, quod plurimi alii, quibus res timida aut turbida est:
Pergunt turbare usque, ut ne quid possit conquiescere.
Nam scio equidem nullo pacto jam esse posse clam senem.
Sed quid hoc est, quod foris concrepuit proxuma vicinia?
Herus meus hic quidem est. gustare ego ejus sermonem volo.
Theur. Illico intra limen astate illic; ut, cum extemplo vocem,
Continuo exsiliatis: manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædeis præstolabor ludificatorem meum:
Quojus ego hic ludificabo corium, si vivo, probe.
Tran. Res palam est. nunc te videre melius est, quid agas, Tranio.
Theur. Docte atque astute mihi captandum est cum illoc, ubi huc advenerit.
Non ego illi extemplo ita meum ostendam sensum: mittam lineam.
Dissimulabo me horum quidquam scire. *Tran.* O mortalem malum!
Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.
Verba dare illi non magis hodie quisquam, quam lapidi, potest.
Aggrediar hominem: appellabo. *Theur.* Nunc ego ille huc veniat velim.
Tran. Si quidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.
Theur. Euge Tranio, quid agitur? *Tran.* Veniunt ruri rustici.
Philolaches jam hic aderit. *Theur.* Edepol mihi opportune advenit.
Nostrum ego hunc vicinum opinor esse hominem audacem & malum.
Tran. Qui dum? *Theur.* Qui negat novisse vos. *Tran.* Negat? *Theur.* Nec vos sibi
Nummum umquam argenti dedisse. *Tran.* Abi, ludis me, credo: haud negat.
Theur. Quid jam? *Tran.* Scio, jocaris nunc tu: nam ille quidem haud negat.
Theur. Immo edepol negat profecto: neque se has ædeis Philolachi
Vendidisse. *Tran.* Eho, an negavit sibi datum argentum, obsecro?
Theur. Quin jusjurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi; Neque

Neque se hasce ædeis vendidisse, neque sibi argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi. *Tran.* Quid ait? *Theur.* Servos pollicitu'st dare
Suos mihi omnes quæstioni. *Tran.* Nugas. Numquam edepol dabit.
Theur. Dat profecto. *Tran.* Quin & illum in jus jube ire. *Theur.* Jam mane.
Experiar, ut opinor: certum est. *Tran.* Mihi hominem cedo.
Theur. Quid si igitur ego arcessam homines? *Tran.* Factum jam esse oportuit:
Vel hominem jube ædes mancipio poscere. *Theur.* Immo hoc primum volo,
Quæstioni accipere servos. *Tr.* Faciundum edepol censeo.
Ego interim hanc aram occupabo. *Theur.* Quid ita? *Tran.* Nullam rem sapis.
Ne enim illi huc confugere possint, quæstioni quos dabit,
Hic ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.
Theur. Surge. *Tran.* Minime. *Theur.* Ne occupassis, obsecro, aram. *Tran.* Cur? *Theur.* Scies:
Quia id enim maxume volo, ut illi istoc confugiant: sine.
Tanto apud judicem hunc argenti condemnabo facilius.
Tran. Quod agis, id agas. quid tu porro vis serere negotium?
Nescis tu quam meticulosa res sit ire ad judicem.
Theur. Surge dum huc. est consulere igitur quiddam quod tecum volo.
Phan. Sic tamen hinc consilium dedero. nimio plus sapio sedens.
Tum consilia firmiora sunt de divinis locis.
Theur. Surge, ne nugare: aspice dum contra me. *Tran.* Aspexi. *Theur.* Vides?
Tran. Video. huc si quis intercedat tertius, pereat fame.
Theur. Qui dum? *Tran.* Quia nihil quæsti fiet. mali hercle ambo sumus.
Theur. Perii! *Tran.* Quid tibi est? *Theur.* Dedisti verba. *Tran.* Qui tandem? *Theur.* Probe
Me emunxti. *Tran.* Vide sis, sati'ne recte? num mucci fluunt?
Theur. Immo etiam cerebrum quoque omnem e capite emunxisti meum.
Nam omnia malefacta vostra repperi radicitus,
Non radicitus quidem hercle, verum etiam eradicitus.
Numquam edepol hodie inultus destinaverim tibi.
Jam jubebo ignem & sarmenta, carnufex, circumdari.
Tran. Ne faxis: nam elixus esse, quam assus, soleo suavior.
Theur. Exempla edepol faciam ego in te. *Tran.* Quia placeo, exemplum expetis.
Theur. Loquere, quojusmodi reliqui, quom hinc abibam, filium?
Tran. Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.
Theur. Aliud te rogo. *Tran.* Aliud ergo nunc tibi respondeo.
Sed eccum tui gnati sodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præsente mecum agito, si quid voles.

ACTUS V. SCENA II.

Callidamates, Theuropides, Tranio.

UBi somnum sepelivi omnem, atque obdormivi crapulam,
Philolaches venisse mihi suum peregre huc ait patrem,
Quoque modo hominem advenientem servos ludificatus siet.
Ait sese metuere in conspectum illius occedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui a patre ejus conciliarem pacem. atque eccum optume.
Jubeo te salvere: & salvos cum advenis, Theuropides,
Peregre, gaudeo. hic apud nos hodie cœnes. *Theur.* Sic tale....
Callidamate, dei te ament, de cœna facio gratiam.
Cal. Quin venis? *Tran.* Promitte: ego ibo pro te, si tibi non libet.
Theur. Verbero, etiam irrides? *Tran.* Quian' me pro te ire ad cœnam autumo?
Theur. Non enim ibis. ego ferare faxo, ut meruisti, in crucem.
Cal. Age mitte ista, & ito ad me ad cœnam. *Tran.* Dic venturum. quid taces?
Cal. Sed tu istuc quid confugisti in aram inscitissumus?
Tran. Adveniens perterruit me. loquere nunc, quid fecerim:
Nunc utriusque disceptator, eccum, adest: age, disputa.
Theur. Filium corrupisse ajo te meum: *Tran.* Ausculta modo.
Fateor peccavisse, amicam liberasse, absente te
Fœnori argentum sumsisse, id esse absumtum prædico.
Numquid aliud fecit, nisi quod faciunt summis gnati generibus?
Theur. Hercle mihi tecum cavendum est: nimis quam es orator catus.
Cal. Sine me dum istuc judicare: surge, ego isti assedero.
Theur. Maxume, accipito hanc ad te litem. *Tran.* Enim istic captio est.
Fac, ego ne metuam igitur, & ut tu meam timeas vicem.
Theur. Jam minoris omnia facio, præ quam quibus modis
Me ludificatus est. *Tran.* Bene hercle factum, & factum gaudeo.
Sapere istac ætate oportet, qui sunt capite candido.
Theur. Quid ego nunc faciam, si amicus Demipho, aut Philonides?
Tran. Dicito iis, quo pacto tuus te servos ludificaverit:
Optumas frustrationes dederis in Comœdiis.
Cal. Tace parumper: sine vicissim me loqui: ausculta. *Theur.* Licet.
Cal. Omnium primum sodalem me esse scis gnato tuo.
Is adiit me. nam illum prodire pudet in conspectum tuum,
Propterea, quæ fecit quia te scite scit. nunc te obsecro,
Stultitiæ adolescentiæque ejus ignoscas. tuus est.
Scis solere illanc ætatem tali ludo ludere.
Quidquid fecit, nobiscum una fecit. nos deliquimus.
Fœnus, sortem, sumtumque omne, qui amica est, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, nostro sumtu, non tuo.
Theur. Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,
Quam tu. neque illi sum iratus, neque quidquam succenseo.
Immo me præsente amato, bibito, facito quod lubet,
Si hoc pudet, fecisse sumtum; supplicii habeo satis.
Cal. Dispudet. *Tran.* Dat istam veniam. quid me fiet nunc jam?
Theur. Verberibus cædere, lutum, pendens. *Tran.* Tamen etsi pudet?
Theur. Interimam hercle ego, si vivo. *Cal.* Fac istam cunctam gratiam:
Tranioni remitte quæso hanc noxiam caussa mea.
Theur. Aliud quidvis impetrari a me facilius perferam,
Quam ut non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.
Cal. Mitte quæso istunc. *Theur.* Hem, viden' ut restat furcifer?

Cal.

Cal. Tranio, quiesce, si sapis. *Theur.* Tu quiesce hanc rem modo
Petere: ego illum verberibus, ut sit quietus, subegero.
Cal. Nihil opus est profecto: age jam, sine te exorarier.
Theur. Nolo ores. *Cal.* Qnæso hercle. *Theur.* Nolo, inquam, ores. *Cal.* Nequidquam nevis.
Hanc modo unam noxiam; unam, quæso, fac caussa mea.
Tran. Quid gravaris? quasi non cras jam commeream aliam noxiam;
Ibi utrumque, & hoc & illud, poteris ulcisci probe,
Cal. Sine te exorem. *Theur.* Age abi, abi impune. hem huic habeto gratiam.
Spectatores, Fabula hæc est acta: vos plausum date.

FINIS MOSTELLARIÆ.

MENAECHMEI.

Dramatis Personæ.

PENICULUS, *parasitus.*	MULIER, *uxor.*
MENAECHMUS *surreptus,*	SERVUS *alius,*
EROTIUM, *meretrix.*	ANCILLA.
CYLINDRUS, *coquus.*	SENEX.
MENAECHMUS *Sosicles,*	MEDICUS.
MESSENIO, *servus,*	LORARII.

ARGUMENTUM.

Mercator Siculus, cui erant gemini filii;
Ei, surrepto altero, mors obtigit.
Nomen surrepticii illi indit, qui domi est
Avus paternus, facit Menæchmum Sosiclem.
Et is germanum, postquam adolevit, quæritat
Circum omnes oras, post Epidamnum devenit;
Hic fuerat auctus ille surrepticius.
Menæchmum civem credunt omnes advenam:
Eumque appellant meretrix, uxor, & socer.
Ii se cognoscunt fratres postremo invicem,

PROLOGUS.

Salutem primum jam a principlo propitiam
Mihi, atque vobis, spectatores, nuntio.
Apporto vobis Plautum lingua, non manu:
Quæso, ut benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum advortite.
Quam potero in verba conferam paucissuma.
Atque hoc Poetæ facinnt in Comœdiis.
Omneis res gestas esse Athenis autumant,
Qno illud vobis Græcum videarur magis.
Ego nusqnam dicam, nisi ubi factum dicitur.
Atque adeo hoc argumentum Græcissat, tamen
Non Atticissat, verum Sicilieissitat.
Huic argumento antelogium quidem hoc fuit.
Nunc argumeotum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verum ipso horreo.
Tantum ad narrandum argumentum adest benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filii gemini duo,
Ita forma simili pueri, nti mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat:
Neque adeo mater ipsa, quæ illos pepererat:
Ut quidem ille dixit mihi, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, ne quis vostrum censeat.
Postquam jam pueri septuennes sunt, pater
Oneravit navem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in navem pater,
Tarentum avexit secum ad mercatum simul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi forte erant, quom illuc venit:
Mortales multi, ut ad ludos, convenerant.
Puer aberravit inter homines a patre.
Epidamniensis quidam ibi mercator fuit:
Is puerum tollit, avehitque Epidamnium
Pater ejus autem, postquam puerum perdidit,
Animum despondit: eaque is ægritudine
Paucis diebus post Tarenti emortuu 'st.
Postquam Syracusas de re ea nuncius redit
Ad avom puerorum, puerum subreptum alterum,
Patremque pueri Tarenti esse emortunm,
Immutat nomen avos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum.
Illius nomen indit illi, qui domi est:
Menæchmo idem quod alteri nomen fuit,
Et ipsus eodem avos est vocatus nomine.
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis, jam nunc prædico prius,
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Ut hanc rem vobis examussim disputem.
Si qnis quid vostrum Epidamnum curari sibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, nt det, unde curari id possit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit, nugas egerit:
Qui dederit; magis majores nugas egerit.
Verum illuc redeo, unde abii, atque nno asto in loco.
Epidamniensis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum;
Ei liberorum, nisi divitiæ, nihil erat:
Adoptat illum puerum surrepticium
Sibi filium, eique uxorem dotatam dedit;
Eumque hæredem fecit, quam ipse obiit diem.
Nam rus ut ibat forte, ut multum pluverat,
Ingressus flnvinm rapidum ab urbe hand longule,
Rapidus raptori pueri snbdnxit pedes,
Abstraxitque hominem in maxumam malam crucem,
Illi divitiæ evenerunt maxumæ.
Is illic habitat geminus surrepticius.
Nunc ille geminus, qni Syracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum servo sno
Hunc quæritatum geminum germanum sunm.
Hæc urbs Epidamnus est, dum hæc agitur Fabula:
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque solent mutarier:
Modo enim idem fit leno, modo adolescens, modo senex,
Pauper, mendicus, rex, parasitus, ariolus.

ACTUS

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Peniculus.

Uventus nomen fecit Peniculo mihi,
Ideo quia mensam, quando edo, detergeo.
Homines capteivos qui catenis vinciunt,
Et qui fugitivis servis indunt compedes,
Nimis stolte faciunt, mea quidem sententia.
Namque homini misero si ad malum accidit malum,
Major lubido est fugere, & facere nequiter.
Nam se ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti januam lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clavom. ougæ sont eæ.
Quem tu asservare recte, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri decet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi, quod edit & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim cotidie,
Numquam edepol fugiet, tametsi capital fecerit.
Facile asservabis, dum eo vinclo vincies.
Ita istæc nimis lenta vincla sunt escaria:
Quam magis extendas, tanto astringunt arctius.
Nam ego ad Menæchmum ounc eo, quo jam diu
Sum judicatus, oltro eo ut me vinciat.
Nam illic homo homines noo alit, verum educat
Recreatque: nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus escæ maxumæ,
Cerealeis cœnas dat, ita mensas exstruit:
Tantas struices concinnat patinarias;
Standum est in lecto, si quid de summo petas.
Sed mihi intervallum jam hos dies multos fuit:
Domi domitus fui osque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, nisi quod est cariſſumum.
Id quoque jam cari, qui instruuntur, deserunt.
Nunc ad eum invifo. sed aperitur ostium.
Menæchmum eccum ipsum video, progreditur foras.

ACTUS I. SCENA II.

Menæchmus surreptus, *Peniculus.*

NI mala, ni stulta sis, ni indomita imposque animi,
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas.
Præterhac si mihi tale post hunc diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties foras ire volo, me retines, revocas,
Rogitas, quo ego eam, quam rem agam, quid negotii geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi. ita omnem mihi
Rem necesse loqui est, quidquid egi, atque ago.
Nimium ego te habui delicatam.
Nunc adeo, ut facturus, dicam. quando ego tibi ancillas, penum,
Lanam, aurom, vestem, purpuram bene præbeo: nec quidquam eges:
Malo cavebis, si sapis: virum observare desines.
Atque adeo, ne me nequidquam serves, ob eam industriam
Hodie ducam scortum, atque ad cœnam aliquo condicam foras.

Pen. Illic homo se uxori simulat male loqui, loquitur mihi.
Nam si foris cœnat, profecto me, haud uxorem, ulciscitur.
Men. Evax, jurgio hercle tandem uxorem abegi ab janua.
Ubi amatores sunt mariti? dona quid cessant mihi
Cooferre omnes, congratulantes, quia pugnavi fortiter?
Hanc modo uxori intus pallam surripui. ad scortum fero.
Sic hoc decet dari facete verba custodi catæ.
Hoc facinus pulchrum est, hoc probum est, hoc lepidum, hoc factum est fabre.
Meo malo a mala abstuli: hoc ad damnum deferetur hinc.
Avorti prædam ab hostibus, nostrum salote socium.
Pen. Heus adolescens, ecqua in istac pars inest præmii mihi?
Men. Perii! in insidias deveni. *Pen.* Immo in præsidium. ne time.
Men. Quis homo est? *Pen.* Ego sum. *Men.* O mea commoditas, o mea opportunitas,
Salve. *Pen.* Salve. *Men.* Quid ais? *Pen.* Teneo dextera Genium meum.
Men. Non potuisti magis per tempus mihi advenire, quam advenis.
Pen. Ita ego soleo: commoditatis omneis articulos scio.
Men. Vin' tu facinus luculentum inspicere? *Pen.* Quis id coxit coquus?
Jam sciam, si quid titubatum est, ubi reliquias videro.
Men. Dic mihi, numqua tu vidisti tabulam pictam in pariete,
Ubi aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?
Pen. Sæpe. sed quid istæ picturæ ad me attineat? *Men.* Age, me aspice.
Ecquid assimulo similiter? *Pen.* Qui istic est ornatos tuus?
Men. Dic hominem lepidiſſumum esse me. *Pen.* Ubi esuri sumus?
Men. Dic modo hoc quod ego te jubeo. *Pen.* Dico: homo lepidiſſume.
Men. Ecquid audes de tuo istuc addere? *Pen.* Atque hilariſſume.
Men. Perge. *Pen.* Non pergo hercle ego, nisi scio qua gratia.
Litigium est tibi cum uxore. oh, mihi abs te caveo cautius.
Men. Clam uxorem ubi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.
Pen. Age sane igitur, quando æquom oras, quam mox incendo rogum?
Dies quidem jam ad umbilicum est dimidiatus mortous.
Men. Te morare, mihi quom obloquere. *Pen.* Oculom effodito persolum
Mihi, Menæchme, si ullum verbum faxo, nisi quod jusseris.
Men. Concede huc a foribus. *Pen.* Fiat. *Men.* etiam concede huc. *Pen.* Licet.
Men. Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.
Pen. Heu edepol, næ tu, ut ego opinor, esses agitator probus.
Men. Qui dom? *Pen.* Ne te uxor sequatur, respectas identidem.

Men.

Men. Sed quid ais? *Pen.* Egone? id enim quod tu vis, id ajo, atque id nego.

Men. Ecquid tu de odore possis, si quid forte olfeceris, Facere conjecturam? *Pen.* Captum sit collegium *augurum*.

Men. Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam. quid olet? abstines?

Pen. Summum olfactare oportet vestimentum muliebre,

Nam ex istoc loco spurcatur nasum odore illutibili.

Men. Olfacta igitur hinc, Penicule lepide. ut fastidis! *Pen.* Decet.

Men. Quid igitur? quid olet? responde. *Pen.* Furtum, scortum, prandium.

Men. Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.

Mihi, tibi, atque illi jubebo jam apparari prandium.
Inde usque ad diurnam stellam crastinam potabimus.

Pen. Expedite fabulatu's: jam fores ferio. *Men.* Feri: Vel mane etiam. *Pen.* Mille passum commoratu's cantharum.

Men. Placide pulta. *Pen.* Metuis credo, ne fores Samiæ fient.

Men. Mane, mane obsecro hercle: ab se ecca exit.

Pen. Oh! solem vides.

Satin' ut occæcatu's præ hujus corporis candoribus!

ACTUS I. SCENA III.

Erotium, Peniculus, Menæchmus.

ANime mi, Menæchme, salve. *Pen.* Quid ego? *Erot.* Extra numerum es mihi.

Pen. Idem istuc aliis ascriptivis ad legionem fieri solet.

Men. Ego istic mihi hodie apparari jussi apud te prœlium.

Erot. Hodie id fiet. *Men.* In eo uterque pro Ilio potabimus,

Uter ubi melior bellator erit inventus cantharo.
Tua est legio: adjudicato, cum utro hanc noctem sies.
Ut ego uxorem, mea voluptas, ubi te aspicio, odi male!

Erot. Interim nequis, quin ejus aliquid indutus sies. Quid hoc est? *Men.* Induviæ tuæ, atque uxoris exuviæ, rosa.

Erot. Superas facile ut superior sis mihi, quam quisquam qui impetrant.

Pen. Meretrix tantisper blanditur, dum illud quod rapiat videt.

Nam si amabas, jam oportebat nasum abreptum mordicus.

Men. Sustine hoc, Penicule: exuvias facere, quas vovi, volo.

Pen. Cedo. sed obsecro hercle salta sic cum palla postea.

Men. Ego saltabo? sanus hercle non es. *Pen.* Egone, an tu magis?

Si non saltas, exue igitur. *Men.* Nimio ego hanc periculo

Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta succingulum

Hercules haud æque magno umquam abstulit periculo.
Cape tibi hanc: quando una vivis meis morigera moribus.
Hoc animo decet animatos esse amatores probos.

Pen. Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.

Men. Quatuor minis ego emi istanc anno uxori meæ.

Pen. Quatuor minæ periere plane, ut ratio redditur.

Men. Scin' quid volo ego te accurare? *Erot.* Scio. curabo quæ voles.

Men. Jube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier,

Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionidam suillam, laridum pernonidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum:
Madida quæ mihi apposita in mensam, milvinam suggerant.
Atque actutum. *Erot.* Licet ecastor. *Men.* Nos prodimus ad forum.
Jam nos hic erimus: dum coquitur, interim potabimus.

Erot. Quando vis, veni; parata res erit. *Men.* Propera modo.

Sequere tu. *Pen.* Ego hercle vero te & servabo, & te sequar:

Neque hodie ut te perdam, meream deum divitias mihi.

Erot. Evocate intus Cylindrum mihi coquom actutum foras.

ACTUS I. SCENA IV.

Erotium, Cylindrus.

SPortulam cape atque argentum. eccos treis nummos habes.

Cyl. Habeo. *Erot.* Abi, atque obsonium affer; tribus vide quod sit satis;

Neque defiat, neque supersit. *Cyl.* Quojusmodi hi homines erunt?

Erot. Ego, & Menæchmus, & Parasitus ejus. *Cyl.* Jam isti sunt decem:

Nam Parasitus octo hominum munus facile fungitur.

Erot. Elocuta sum convivas, ceterum cura. *Cyl.* Licet.

Cocta sunt, jube ire accubitum. *Erot.* Redi cito. *Cyl.* Jam ego hic ero.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Menæchmus Sosicles, Messenio.

Ulla est voluptas navitis, Messenio,
Major, meo animo, quam quom ex alto procul
Terram conspiciunt. *Mes.* Major, non dicam dolo,
Si adveniens terram videas, quæ fuerit tua.
Sed quæso, quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quasi mare, omneis circumimus insulas?

Men. Fratrem quæsitum geminum germanum meum.

Mes. Nam quid modi futurum est illum quæri.

Hic annus sextus, postquam ei rei operam damus.
Istros, Hispanos, Massilienses, Illurios,
Mare superum omne, Græciamqoe exoticam,

Ora-

Orasqae Italicas omneis, qua adgreditur mare,
Sumus circumvecti. si acum credo quæreres,
Acum invenisses, si appareret, jam diu.
Hominem inter vivos quæritamus mortuum:
Nam invenissemus jam diu, si viveret.
Men. Ergo istuc quæro certum qui faciat mihi,
Qui sese dicat scire, eum esse mortuum.
Operam præterea numquam sumam quærere.
Verum aliter vivos numquam desistam exsequi.
Ego illum scio, quam cordi sit carus meo.
Mes. In scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus, nisi si historiam scripturi sumus?
Men. Dictum facessas doctum, & discaveas malo.
Molestus ne sis. non tuo hoc fiet modo. *Mes.* Hem,
Illoc enim verbo esse me servom scio.
Non potuit paucis plura plane proloqui.
Verum tamen nequeo continere, quin loquar.
Audi, Menæchme: quom inspicio marsupium,
Viaticati hercle admodum æstive sumus.
Næ tu hercle, opinor, nisi domum revorteris,
Ubi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita est hæc hominum natio Epidamnia,
Voluptaril atque potatores maxumi,
Tum sycophantæ & palpatores plurimi
In urbe hac habitant: tum meretrices mulieres
Nusquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum est,
Quia nemo ferme huc sine damno divortitur.
Men. Ego istuc cavebo: cedo dum mihi huc marsupium.
Mes. Quid eo vis? *Men.* Jam abs te metuo de verbis tuis.
Mes. Quid metuis? *Men.* Ne mihi damnum in Epidamno duis.
Tu magnus amator mulierum es, Messenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id utrumque, argentum quando habebo, cavero,
Ne tu delinquas, neve ego irascar tibi.
Mes. Cape, atque serva. me lubente feceris.

ACTUS II. SCENA II.

Cylindrus, Menæchmus Sosicles, Messenio.

BEne obsonavi, atque ex mea sententia
Bonum anteponam prandium pransoribus.
Sed eccum Menæchmum video. væ tergo meo!
Prius jam convivæ ambulant ante ostium,
Quam ego obsonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme, salve. *Men.* Di te amabunt! scis quis ego sum?
Cyl. Non hercle vero! ubi convivæ ceteri?
Men. Quos tu convivas quæris? *Cyl.* Parasitum tuum.
Men. Meum parasitum? certe hic insanus est homo.
Mes. Dixin' tibi esse hic sycophantas plurimos?
Men. Quem tu parasitum quæris, adolescens, meum?
Cyl. Peniculum. *Mes.* Eccum! in vidulo salvom fero.
Cyl. Menæchme, numero huc advenis ad prandium.
Nunc obsonatu redeo. *Men.* Responde mihi;
Adolescens, quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres sinceri? *Cyl.* Nummo. *Men.* eum a me accipe.
Jube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanam esse te certo scio,
Qui mihi molestus homini ignoto, quisquis es.
Cyl. Cylindrus ego sum: non nosti nomen meum?
Men. Seu tu Cylindrus, seu Coriendrus, perieris.
Ego te non novi, neque novisse adeo volo.
Cyl. Est tibi Menæchmo nomen tantum, quod sciam.
Men. Pro sano loqueris, cum me appellas nomine.
Sed ubi novisti me? *Cyl.* Ubi ego te noverim?
Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium.
Men. Neque hercle habeo, neque te, quis sis homo, scio.
Cyl. Non scis quis ego sim? qui tibi sæpissume
Cyathisso apud nos, quando potas. *Mes.* Hei mihi,
Cum nihil est, illi qui homini diminuam caput.
Men. Tun' cyathissare mihi soles, qui ante hunc diem
Epidamnum numquam vidi, neque veni? *Cyl.* Negas?
Men. Nego hercle vero. *Cyl.* Non tu in illisce ædibus
Habitas? *Men.* Dii illos homines, qui illic habitant, perduint.
Cyl. Insanit hic equidem, qui ipse maledicit sibi.
Audin', Menæchme? *Men.* Quid vis? *Cyl.* Si me consulas,
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitus dare,
Jubeas, si sapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle certo non sanus satis,
Menæchme, qui nunc ipsus maledicas tibi.
Mes. Heu hercle hominem multum & odiosum mihi!
Cyl. Solet jocari sæpe mecum illo modo.
Quamvis ridiculus est, ubi uxor non adest.
Men. Quid ais tu? *Cyl.* Quid vis, inquam? satin' hoc, quod vides,
Tribus vobis obsonatum est? an obsono amplius,
Tibi & parasito & mulieri? *Men.* Quas tu mulieres,
Quos tu parasitos loquere? *Mes.* Quod te urget scelus,
Qui huic sis molestus? *Cyl.* Quid tibi mecum est rei?
Ego te non novi: cum hoc, quem novi, fabulor.
Men. Non edepol tu homo sanus es. certo scio.
Cyl. Jam ergo hæc madebunt faxo: nihil morabitur.
Proin tu ne quo abeas longius ab ædibus.
Numquid vis? *Men.* Ut eas maxumam in malam crucem.
Cyl. Ire hercle melius est te interim, atque accumbere,
Dum ego hæc appono ad Volcani violentiam.
Ibo intro, & dicam te hic astare Erotio.
Ut te hinc abducat, potius quam hic astes foris.
Men. Jamne abiit? edepol haud mendacia
Tua verba experior esse. *Mes.* Observato modo.
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Ut quidem ille insanus dixit, qui hinc abiit modo.
Men. Sed miror, qui ille noverit nomen meum.
Mes. Minime hercle mirum. morem hunc meretrices habent:
Ad portum mittunt servolos, ancillulas,
Si qua peregrina navis in portum advenit,
Rogant, cujatis sit, quid ei nomen siet.
Post illæ extemplo se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in istoc portu stat navis prædatoria,
Abs qua cavendum nobis sane censeo.
Men. Mones quidem hercle recte. *Mes.* Tum demum sciam
Recte monuisse, si tu recte caveris.
Men. Tace dum parumper: nam concrepuit ostium.
Videamus, qui hinc egreditur. *Mes.* Hoc ponam interim.
Asservatote hæc, sultis, navales pedes.

ACTUS II. SCENA III.

Erotium, Cylindrus, Menæchmus Sosicles, Messenio.

SIne fores sic: abi. nolo operiri.
Intus para, cura. vide quod opus est, ut

Fiat. sternite lectos, incendite odores.
Munditia illecebra animo est amantum.
Amanti amœnitas malo est, nobis lucro est.
Sed ubi ille est, quem coquus ante ædeis esse ait?
Atque eccum video, qui mihi est usui, &
Plurimum prodest: item huic ultro fit, ut
Meret, potissumus nostræ domi ut sit:
Nunc eum adibo, alloquar ultro.
Animule mi, mihi mira videntur,
Hic te stare foris, fores quoi pateant
Magis, quam domus tua, domus cum hæc tua sit.
Omne paratum est,
Ut jussisti, atque ut voluisti: neque tibi est
Ulla mora intus. prandium, ut jussisti, hic
Curatum est: ubi lubet, ire licet accubitum.

Men. Quicum hæc mulier loquitur? *Erot.* Equidem tecum. *Men.* Quid mecum tibi
Fuit umquam, aut nunc est negotii? *Erot.* Quia pol te unum ex omnibus
Venus voluit me magnificare: atque id haud immerito tuo.
Nam ecastor solus benefactis tuis me florentem facis.

Men. Certo hæc mulier aut insana, aut ebria est, Messenio,
Quæ hominem ignotum compellet me tam familiariter.

Mes. Dixin' ego istæc hic solere fieri? folia nunc cadunt,
Præ ut si triduum hoc hic erimus, tum arbores in te cadent.
Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ.
Sed sine me dum hanc compellare. heus mulier? tibi dico. *Erot.* Quid est?

Mes. Ubi tu hunc hominem novisti? *Erot.* Ibidem, ubi hic me jam diu,
In Epidamno. *Mes.* In Epidamno? Qui huc in hanc urbem pedem,
Nisi hodie, numquam intro tetulit. *Erot.* Eja, delicias facis,
Mi Menæchme. quin' amabo, is intro: hic tibi erit rectius.

Men. Hæc quidem edepol recte appellat meo me mulier nomine.
Nimis miror, quid hoc sit negotii. *Mes.* Oboluit marsupium
Huic istuc, quod habes. *Men.* Atque edepol tu me monuisti probe.
Accipe dum hoc. jam scibo, utrum hæc me mage amet, an marsupium.

Erot. Eamus intro, ut prandeamus. *Men.* Bene vocas: tam gratia est.

Erot. Cur igitur tibi me jussisti coquere dudum prandium?

Men. Egone te jussi coquere? *Erot.* Certo tibi & parasito tuo.

Men. Quoi, malum, parasito? certo hæc mulier non sana est satis.

Erot. Peniculo. *Men.* Quis iste est Peniculus? qui extergentur baxeæ?

Erot. Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi
Detulisti, quam ab uxore tua surripuisti. *Men.* Quid est?
Tibi pallam dedi, quam uxori meæ surripui? sanan' es?
Certe hæc mulier cantherino ritu astans somniat.

Erot. Qui lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi,
Facta quæ sunt? *Men.* Dic quid est id, quod negem, quod fecerim?

Erot. Pallam te hodie mihi dedisse uxoris. *Men.* Etiam nunc nego.
Ego quidem neque umquam uxorem habui, neque habeo: neque huc
Umquam, postquam natus sum, intra portam penetravi pedem.
Prandi in navi. inde huc egressus sum. te conveni. *Erot.* Eccere,
Perii misera! quam tu nunc mihi navem narras? *Men.* Ligneam,
Sæpe tritam, sæpe fixam, sæpe excussam malleo,
Quasi supellex pellionis, palus palo proxumus est.

Erot. Jam me, amabo, desine ludos facere, atque i hac mecum simul.

Men. Nescio quem, mulier, alium hominem, non me, quæritas.

Erot. Nun ego te novi Menæchmum, Moscho prognatum patre?
Qui Syracusis perhibere natus esse in Sicilia,
Ubi Rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pinthia:
Tertium Liparo, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est. *Men.* Haud falso, mulier, prædicas.

Mes. Pro Juppiter!
Num istæc mulier illinc venit, quæ te novit tam cate?

Men. Hercle opinor pernegari non potest. *Mes.* Ne feceris.
Peristi, si intrassis intra limen. *Men.* Quin tace modo:
Bene res geritur: assentabor, quidquid dicet, mulieri,
Si possim hospitium nancisci. Jamdudum, mulier, tibi
Non imprudens advorsabar: hunc metuebam, ne meæ
Uxori renunciaret de palla & de prandio.
Nunc, quando vis, eamus intro. *Erot.* Etiam Parasitum manes?

Men. Neque ego illum maneo, neque floccifacio: neque, si venerit,
Eum volo intromitti. *Erot.* Ecastor haud invita fecero.
Sed scin' quid te amabo ut facias? *Men.* Impera quidvis modo.

Erot. Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem ut deferas,
Ut reconcinnetur, atque ut opera addantur, quæ volo.

Men. Hercle quin tu recte dicis: eadem ignorabitur:
Ne uxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.

Erot. Ergo mox auferto tecum, quando abibis. *Men.* Maxume.

Erot. Eamus intro. *Men.* Jam sequar te. hunc volo etiam colloqui.
Eho Messenio, accede huc. *Mes.* Quid negotii est?

Men. St! scire vis?

Mes. Quid ergo? *Men.* Opu' st. *Mes.* Quid opu' st? *Men.* Scio, ut me dices. *Mes.* Tanto nequior.

Men. Habeo prædam, tantum incepi operis. i, quantum potest:
Abduc istos in tabernam actutum diversoriam.
Tum facito ante Solis occasum, ut venias advorsum mihi.

Mes. Nun tu istas meretrices novisti, here? *Men.* Tace, inquam.
Mihi dolebit, non tibi, si quid ego stulte fecero.
Mulier hæc stulta atque inscita est, quantum perspexi modo.

Est,

Est hic præda nobis. *Mes.* Peri. *Men.* Jamne abis?
Mes. periit probe.
Ducit lembum dierectum navis prædatoria.
Sed ego insitus, qui hero me postulem moderarier;
Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.
Sequimini, ut, quod imperatum est, veniam advorsum tempori.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Peniculus.

PLus triginta natus annis sum, quom interea loci
Numquam quidquam facinus feci pejus, neque scelestius,
Quam hodie, quom in concionem mediam me immersi miser.
Ubi ego dum hieto, Menæchmus se subterduxit mihi,
Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere.
Qui illum dii omnes perduint, qui primus commentus est
Concionem, hac reque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi assint, cum citentur, census capiant illico.
Affatim est hominum, in dies qui singulas escas edunt:
Quibus negotii nihil est: qui eum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet concioni dare operam atque comitiis.
Si id ita esset, non ego hodie perdidissem prandium.
Cui tam credo datum voluisse, quam me video vivere.
Ibo. etiamnum reliquiarum spes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menæchmum? cum corona exit foras.
Sublatum est convivium: edepol venio advorsum temperi.

ACTUS III. SCENA II.

Menaechmus Sosicles, Peniculus.

POti'ne ut quiescas, si ego tibi hanc hodie probe
Lepideque concinnatam referam temperi?
Non faxo eam esse dices: ita ignorabitur.
Pen. Pallam ad phrygionem fert, confecto prandio,
Vinoque expoto, parasito excluso foras.
Non hercle is sum, qui sum, nisi hanc injuriam,
Meque ultus pulchre fuero. observabo, quid agat,
Hominem. post adibo atque alloquar.
Men. Pro dii immortales, quoi homini umquam uno die
Boni dedistis plus, qui minus speraverit?
Prandi, potavi, scortum accubui, abstuli
Hanc, quojus hæres numquam erit post hunc diem.
Pen. Nequeo, quæ loquitur, exaudire, clanculum:
Satur nunc loquitur de me & de parti mea.
Men. Ait hanc dedisse me sibi, atque eam meæ
Uxori surripuisse. quoniam sentio
Errare; extemplo, quasi res cum ea esset mihi,
Cœpi assentari. mulier quidquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis opu'st?
Minore nusquam bene fui dispendio.

Pen. Adibo ad hominem: nam turbare gestio.
Men. Quis hic est, qui advorsum fit mihi? *Pen.* Quid ais, homo
Levior quam pluma, pessume & nequissume,
Flagitium hominis, subdole, ac minimi pretii?
Quid de te merui, qua me caussa perderes?
Ut surripuisti te mihi dudum de foro!
Fecisti funus, me absenti, prandio.
Cur ausu's facere, quoi ego æque ac hæres eram?
Men. Adolescens, quæso, quid tibi mecum est rei,
Qui mihi male dicas homini ignoro insciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Postea? *Pen.* Eam quidem edepol te dedisse intellego.
Men. Responde, adolescens, quæso, quid tibi nomen est?
Pen. Etiam derides, quasi nomen non noveris?
Men. Non edepol ego te, quod sciam, umquam ante hunc diem
Vidi, neque novi. verum certo quisquis es,
Æquom si facias, mihi odiosus ne sies.
Pen. Non me novisti? *Men.* Non negem, si noverim.
Pen. Menæchme, vigila. *Men.* Vigilo hercle equidem, quod sciam.
Pen. Tuum parasitum non novisti? *Men.* Non tibi
Sanum est, adolescens, sinciput, ut intellego.
Pen. Responde, surripuistin' uxori tuæ
Pallam istanc hodie, atque dedisti Erotio?
Men. Neque hercle ego uxorem habeo, neque ego Erotio
Dedi, nec pallam surripui. *Pen.* Satin' sanus es?
Occisa est hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla? *Men.* Væ capiti tuo!
Omnes cinædos esse censes, tu quia es.
Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?
Pen. Ego hercle vero. *Men.* Non tu abis quo dignus es?
Aut te piari jubes, homo insanissume?
Pen. Numquam edepol me quisquam exorabit, quin tuæ
Uxori rem omnem jam, uti sit gesta, eloquar.
Omnes in te istæc recident contumeliæ:
Faxo haud inultum prandium comederis.
Men. Quid hoc negotii est? satin' ut quemque conspicor,
Ita me ludificant? sed concrepuit ostium.

ACTUS III. SCENA III.

Ancilla, Menaechmus Sosicles.

MEnæchme, amare ait te multum Erotium,
Ut hoc una opera ad aurificem deferas,
Atque huic ut addas auri pondo unciam,
Jubeasque spinther novum reconcinnarier.
Men. Et istud, & aliud, si quid curari volet,
Me curaturum dicito, quidquid volet.
Anc. Scin' quod hoc sit spinther? *Men.* Nescio, nisi aureum.
Anc. Hoc est, quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse ajebas uxori tuæ.
Men. Numquam hercle factum est. *Anc.* Non meministi, obsecro?
Redde igitur spinther, si non meministi. *Men.* Mane,
Immo equidem memini. nempe hoc est, quod illi dedi.
Anc. Istuc. *Men.* Ubi illæ armillæ sunt, quas una dedi?
Anc. Numquam dedisti. *Men.* Nam pol hoc una dedi.

Anc. Dicam curare? *Men.* Dicito: curabitur.
Et palla & spinther faxo referantur simul.
Anc. Amabo, mi Menæchme, inaureis da mihi
Faciundas pondo duum nummum stalagmia,
Ut te libenter videam, cum ad nos veneris.
Men. Fiat. cedo aurum, ego manupretium dabo.
Anc. Da sodes abs te, post ego reddidero tibi.
Men. Immo cedo abs te. *Anc.* Ego post tibi reddam duplex.
Men. Non habeo. *Anc.* At tu, quando habebis, tum dato.
Numquid me vis? *Men.* Hæc me curaturum dicito,
Ut, quantum possint, quamque liceat, veneant.
Jamne abiit intro? abiit, operuit fores.
Di me equidem omnes adjuvant, augent, amant.
Sed quid ego cesso, dum datur mihi occasio
Tempusque, abire ab his locis lenoniis?
Propera, Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abjiciam ad lævam manum.
Ut, si qui sequatur, hac me abiisse censeant.
Ibo & conveniam servom, si potero, meum,
Ut hæc, quæ bona dant dii mihi, ex me sciat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Mulier, Peniculus.

Gone hic me patiar in matrimonio,
Ubi vir compilet clanculum quidquid domi est,
Atque ad amicam deferat? *Pen.* Quin tu taces?
Manifesto faxo jam opprimes. sequere hac modo.
Pallam ad phrygionem cum corona ebrius
Ferebat, hodie tibi quam surripuit domo.
Sed eccam coronam, quam habuit. num mentior?
Hem! hac abiit, si vis persequi vestigiis.
Atque edepol eccum optume revortitur:
Sed pallam non fert. *Mul.* Quid ego nunc cum illoc agam?
Pen. Idem quod semper. male habeas. *Mul.* Sic censeo.
Pen. Huc concedamus: ex insidiis aucupa.

ACTUS IV. SCENA II.

Menæchmus surreptus, Mulier, Peniculus.

UT hoc utimur maxume more moro
Molestoque multum! atque uti quique sunt
Optumi maxumi, morem habent hunc:
Clienteis sibi omnes volunt esse multos:
Bonine an mali sint, id haud quæritant.
Res magis quæritur quam clientium
Fides quojusmodi clueat.
Si est pauper atque haud malus, nequam habetur:
Si dives malus est, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquom bonum usquam
Colunt, sollicitos patronos habent.
Datum denegant, quod datum est; litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fœnore, aut perjuriis habent rem
Paratam. mens est in querelis.
Juris ubi dicitur dies, simul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, male quæ fecerint: aut ad
Populum, aut in Jure, aut ad judicem res est.
Sicut me hodie nimis sollicitum cliens
Quidam habuit: neque quod volui agere, quidquam
Licitum est: ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædiles prœliis factis plurimisque
Pessumisque dixi caussam. conditiones
Tetuli tortas, confragosas: aut plus
Aut minus, quam opus erat multo, dixeram
Controversiam, uti sponsio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit nec magis.
Manifestum ego hominem umquam ullum teneri vidi.
Omnibus malefactis testes tres aderant acerrumi.
Di illum omnes perdant, (ita mihi hunc hodie corrupit diem)
Meque adeo, qui hodie forum umquam oculis inspexi meis.
Diem corrupi. optumum jussi apparari prandium.
Amica exspectat me, scio. ubi primum est licitum, illico
Properavi abire de foro. irata est, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie uxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio. *Pen.* Quid ais? *Mul.* Viro me malo male
Nuptam. *Pen.* Satin' audis, quæ illic loquitur? *Mul.* Satis. *Men.* Si sapiam,
Hinc intro abeam, ubi mihi bene sit. *Mul.* Mane: male potius erit.
Næ illam mecastor fœnerato abstulisti. sic datur.
Clanculum istæc flagitia facere censebas posse?
Men. Quid illuc est, uxor, negotii? *Mul.* Men' rogas?
Men. Vin' hunc rogem?
Pen. Aufer hinc palpationes. perge tu. *Men.* Quid tu mihi
Tristis es? *Mul.* Te scire oportet. *Pen.* Scit, sed dissimulat malus.
Men. Quid negotii est? *Mul.* Pallam. *Men.* Pallam?
Mul. Quidam pallam. *Pen.* Quid paves?
Men. Nihil equidem paveo, nisi unum: palla pallorem incutit.
Pen. At tu ne clam me comesses prandium! perge in virum.
Men. Non taces? *Pen.* Non hercle vero taceo. nutat, ne loquar.
Men. Non hercle ego quidem usquam quidquam nuto, neque nicto tibi.
Mul. Næ ego mecastor mulier misera! *Men.* Qui tu misera es? mihi expedi.
Pen. Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.
Men. Per Jovem deosque omnes adjuro, uxor, (satin' hoc est tibi?)
Me isti non nutasse. *Pen.* Credit jam tibi de istis: illuc redi.
Men. Quo ego redeam? *Pen.* Equidem ad phrygionem, censeo. i, pallam refer.
Men. Quæ istæc palla est? *Mul.* Taceo jam, quando hic rem non meminit suam.
Men. Numquis servorum deliquit? num ancillæ, aut servi tibi
Responsant? eloquere. impune non erit. *Pen.* Nugas agis.
Men. Tristis admodum es: non mihi istuc satis placet. *Pen.* Nugas agis.
Men. Ceterum familiarium alicui irata es? *Pen.* Nugas agis.
Men.

Men. Num mihi es irata saltem? *Pen.* Nunc tu non nugas agis.
Men. Non edepol deliqui quidquam. *Pen.* Hem rursum nunc nugas agit.
Men. Dic, mea uxor, quid tibi ægre est? *Pen.* Bellus blanditur tibi.
Men. Potin' ut mihi molestus ne sis? num te appello? *Mul.* Aufer manum.
Pen. Sic datur. properato absente me comesse prandium:
Post ante ædeis cum corona me derideto ebrius.
Men. Neque edepol ego prandi, neque hodie huc intro tetuli pedem.
Pen. Tun' negas? *Men.* Nego hercle vero. *Pen.* Nihil hoc homine audacius.
Non ego te modo hic ante ædeis cum corona florea
Vidi astare? cum negabas mihi esse sanum sinciput:
Et negabas me novisse: peregrinum ajebas esse te.
Men. Quin ut dudum divorti abs te, redeo nunc demum domum.
Pen. Novi ego te. non mihi censebas esse, qui te ulciscerer.
Omnia her le uxori dixi. *Men.* Quid dixisti? *Pen.* Nescio:
Eam ipsus roga. *Men.* Quid hoc est, uxor? quid nam hic narravit tibi?
Quid id est? quid taces? quin dicis, quid sit? *Mul.* Quasi tu nescias.
Palla mihi est domo surrepta. *Men.* Palla surrepta est tibi?
Mul. Me rogas? *Men.* Pol haud rogem te, si sciam. *Pen.* O hominem malum?
Ut dissimulat! non potes celare: rem novi probe:
Omnia hercle ego edictavi. *Men.* Quid id est? *Mul.* Quando nihil pudet,
Neque vis tua voluntate ipse profiteri, audi, atque ades:
Et quid tristis, & quid hic mihi dixerit, faxo scias.
Palla est mihi domo surrepta. *Men.* Palla surrepta est tibi?
Pen. Viden' uti scelestus captat! huic surrepta est, non tibi.
Nam profecto tibi surrepta si esset, salva nunc foret.
Men. Nihil mihi tecum est. sed quid tu ais? *Mul.* Palla, inquam, periit domo.
Men. Quis eam surripuit? *Mul.* Pol istuc ille scit, qui illam abstulit.
Men. Quis hic homo est? *Mul.* Menæchmus quidam. *Men.* Edepol factum nequiter.
Quis is Menæchmus est? *Mul.* Tu istic, inquam. *Men.* Egone? *Mul.* Tu! *Men.* Quis arguit?
Mul. Egomet. *Pen.* Et ego. atque huic amicæ detulisti Erotio.
Men. Egon' dedi? *Pen.* Tu, tu istic, inquam. viu' afferi noctuam,
Quæ, Tu, Tu, usque dicat tibi? nam nos jam nos defessi sumus.
Men. Per Jovem deosque omnes adjuro, uxor; satin' hoc est tibi?
Non dedisse. *Pen.* Immo hercle vero, nos non falsum dicere.
Men. Sed ego illam non condonavi, sed sic utendam dedi.
Mul. Equidem ecastor tuam nec chlamydem do foras, nec pallium
Quoiquam utendum. mulierem æquom est vestimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum?
Men. Ego faxo referetur. *Mul.* Ex re tua, ut opinor, feceris.
Nam domum numquam introibis, nisi feres pallam simul.
Men. Ego domum? *Pen.* Quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?
Mul. Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.
Pen. Id quidem edepol numquam erit. nam nihil est, quod perdam, domi.
Cum virum, cum uxorem, dii vos perdant. properabo ad forum:
Nam ex hac familia me plane excidisse intellego.
Men. Male mihi uxor sese fecisse censet, quom excludit foras;
Quasi non habeam, quo intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet ab se, sed apud se occludet domi.
Nunc ibo. orabo, ut mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus! ecquis hic est janitor?
Aperite, atque Erotium aliquis evocate ante ostium.

ACTUS IV. SCENA III.

Erotium, Menæchmus surreptus.

QUis hic me quærit? *Men.* Sibi inimicus magis quam ætati tuæ.
Erot. Mi Menæchme, cur ante ædeis astas? sequere intro. *Men.* Mane.
Scin' quid est, quod ego ad te venio? *Erot.* Scio, ut tibi ex me sit volup.
Men. Immo edepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde. uxor rescivit rem omnem, ut factum est ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quam voles.
Erot. Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem ut ferres, paullo prius:
Et illud spinther, ut ad aurificem ferres, ut fieret novom.
Men. Mihi ut dederis pallam, & spinther? numquam factum reperies.
Nam ego quidem postquam illam dudum tibi dedi, atque abii ad forum,
Nunc redeo, nunc te postilla video. *Erot.* Video quam rem agit.
Quia commisi, ut me defrudes: ad eam rem affectat viam.
Men. Neque edepol te defraudandi caussa posco: quin tibi
Dico, uxorem rescivisse. *Erot.* Nec te ultro oravi ut dares.
Tute ultro ad me detulisti, dedisti eam dono mihi:
Eamdem nunc reposcis. patiar, tibi habe, aufer, utere,
Vel tu, vel tua uxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, post hunc diem, pedem intro non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac invenito, quam tu habeas frustratui.
Men. Nimis iracunde hercle tandem. heus tu, tibi dico, mane:
Redi. *Erot.* Etiamne astas? etiam audes mea revorti gratia?
Men. Abiit intro, occlusit ædeis. nunc ego sum exclusissumus:
Neque domi, neque apud amicam mihi jam quidquam creditur.
Ibo, & consulam hanc rem amicos, quid faciundum censeant.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Menaechmus, Mulier.

Nimis stulte dudum feci, cum marsupium
Messenioni cum argento concredidi.
Immersit aliquo sese credo in ganeum.
Mul. Provisam, quam mox vir meus redeat domum.
Sed eccum video: salva sum, pallam refert.
Men. Demiror, ubi nunc ambulet Messenio.
Mul. Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret.
Non te pudet prodire in conspectum meum,
Flagitium hominis, cum istoc ornatu? *Men.* quid est?
Quæ res agitat te, mulier? *Mul.* Etiamne, impudens,
Muttire unum verbum audes, aut mecum loqui?
Men. Quid tandem admisi in me, ut loqui non audeam?
Mul. Rogas me? o hominis impudentem audaciam!
Men. Non tu scis mulier, Hecubam quapropter canem
Graji esse prædicabant? *Mul.* Non equidem scio.
Men. Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis:
Omnia mala ingerebat, quemquem aspexerat.
Itaque adeo jure cœpta appellari est Canis.
Mul. Non istæc ego flagitia possum perpeti.
Nam med ætatem viduam esse mavelim,
Quam istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.
Men. Quid id ad me, tu te nuptam possis perpeti,
An sis abitura a tuo viro? an mos est ita hic,
Peregrino ut advenienti narrent fabulas?
Mul. Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac,
Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.
Mel. Mea quidem hercle caussa vidua vivito,
Vel usque dum regnum obtinebit Juppiter.
Mul. At mihi negabas dudum surripuisse te,
Nunc eamdem ante oculos attines. non te pudet?
Men. Heu hercle, mulier, multum & audax & mala es.
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, ut concinnandam darem?
Mul. Næ istuc mecastor jam patrem arcessam meum,
Atque ei narrabo tua flagitia, quæ facis.
I, Decio, quære meum patrem, tecum simul
Ut veniat ad me: ita rem esse dicito.
Jam ego aperiam istæc tua flagitia. *Men.* Sanan'es?
Quæ mea flagitia? *Mul.* Cum pallam atque aurum meum
Domo suppilas uxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. satin' hæc recte fabulor?
Men. Quæso hercle, mulier, si scis, monstra, quod bibam,
Tuam qui possim perpeti petulantiam.
Quem tu hominem me arbitrare, nescio.
Ego te simitu novi cum Parthaone.
Mul. Si me derides, at pol illum non potes,
Patrem meum, qui huc advenit. quin respicis?
Novistin' tu illum? *Men.* Novi cum Calcha simul:
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.
Mul. Negas novisse me? negas patrem meum?
Men. Idem hercle dicam, si avom vis adducere.
Mul. Ecastor pariter hoc, atque alias res soles.

ACTUS V. SCENA II.

Senex, Mulier, Menaechmus Sosicles.

Ut ætas mea est, atque ut hoc usus facto est,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quam facile sit mihi, haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit: consitus sum
Senectute: onustum gero corpus; vires
Reliquere. ut ætas mala, merx mala est tergo!
Nam res plurimas pessumas, cum advenit, affert:
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit,
Sed hæc res mihi in pectore & corde dura est,
Quidnam hoc sit negotii, quod filia sic
Repente expetit me, ut ad sese irem.
Nec, quid id sit, mihi certius facit,
Quid velit, quid me arcessat.
Verum propemodum jam scio quid siet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæc solent, quæ viros subservire
Sibi postulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verum est modus tamen, quoad pati uxorem oportet.
Nec pol filia umquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut quid commissi, aut jurgii est caussa.
Sed quidquid id est, jam sciam. atque eccam eampse
Ante ædeis, & ejus tristem virum video.
Id est, quod suspicabar.
Appellabo hanc. *Mul.* Ibo advorsum. salve multum, mi pater.
Sen. Salva sis. salven' advenio? salven' arcessi jubes?
Quid tu tristis es? quid ille autem abs te iratus destitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere, uter meruistis culpam, paucis: non longos logos.
Mul. Nusquam equidem quidquam deliqui: hoc primum absolvo, pater.
Verum vivere hic non possum, neque durare ullo modo.
Proin tu me hinc abducas. *Sen.* Quid istuc autem est? *Mul.* Ludibrio, pater,
Habeor. *Sen.* Unde? *Mul.* Ab illo, quoi me mandavisti, meo viro.
Sen. Ecce autem litigium. quoties edixi tandem tibi,
Ut caveres, neuter ad me iretis cum querimonia?
Mul. Qui ego istuc, mi pater, cavere possum? *Sen.* Men' interrogas?
Mul. Nisi non vis. *Sen.* Quoties monstravi tibi, viro ut morem geras?
Quid ille faciat, ne id observes: quo eat: quid rerum gerat.
Mul. At enim ille hinc amat meretricem ex proxumo. *Sen.* Sane sapit.
Atque ob istanc industriam, etiam faxo amabit amplius.
Mul. Atque ibi potat. *Sen.* Tua quidem ille caussa potabit minus,
Sive illic, sive alibi libebit? quæ hæc, malum, impudentia est?
Una opera prohibere, ad cœnam ne promittat, postules:
Neve quemquam accipiat alienum apud te. servire' tibi
Postulas viros? dare una opera pensum postules;

Inter

Inter ancillas sedere jubeas, lanam carere.
Mul. Non equidem mihi te advocatum, pater, adduxi, sed viro.
Hinc stas, illinc caussam dicis. *Sen.* Si ille quid deliquerit,
Multo tanto illum accusabo, quam te accusavi, amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet: ancillas, penum,
Recte præhibet: melius sanam est, mulier, mentem sumere.
Mul. At ille suppilat mihi aurum & pallam ex arcis modo:
Me despoliat, mea ornamenta clam me ad meretrices degerit.
Sen. Male facit, si istuc facit: si non facit, tu male facis,
Quæ insontem insimules. *Mul.* Quin etiam nunc habet pallam, pater,
Et spinther, quod ad hanc detulerat: nunc, quia rescivi, refert.
Sen. Jam ego ex hoc, ut factum est, scibo: ibo ad hominem, atque alloquar.
Dic mihi istuc, Menæchme, quod vos dissertatis, ut sciam.
Quid tu tristis es? quid illam autem iratam abs te destituis?
Men. Quisquis es, quidquid tibi nomen est, senex, summum Jovem
Deosque detestor. *Sen.* Qua de re, aut quojus rei rerum omnium?
Men. Me neque isti male fecisse mulieri, quæ me arguit
Hanc domo ab se surripuisse, atque abstulisse dejerat.
Si ego intra ædeis hujus umquam, ubi habitat, penetravi *pedem*,
Omnium hominum exopto ut fiam miserorum miserrumus.
Sen. Sanun' es, qui istuc exoptes, aut neges te umquam pedem
In eas ædes intulisse, ubi habitas, insanissume?
Men. Tun', senex, ais habitare med in illisce ædibus?
Sen. Tu negas? *Men.* Nego hercle vero. *Mul. Nimio hac impudenter* negas.
Nisi quo nocte hac emigrasti. *Sen.* Concede hac, filia.
Quid tu ais? num hinc emigrasti? *Men.* Quem in in locum, aut ob rem, obsecro?
Sen. Non edepol scio. *Mul.* Profecto ludit te hic. *Sen.* Non tu te tenes?
Jam vero, Menæchme, satis jocatus es. nunc hanc rem age.
Men. Quæso, quid mihi tecum est? unde, aut quis tu homo es? *quid feci ego*
Tibi, aut adeo isti, quæ mihi molesta est quoquo modo?
Mul. Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur colos
Ex temporibus atque fronte! ut oculi scintillant! vide.
Men. Quid mihi melius est, quam quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire, ut illos a me absterream?
Mul. Ut pandiculans oscitatur! quid nunc faciam, mi pater?
Sen. Concede huc, mea nata, ab istoc quam potes longissume.
Mul. Evoe, Evie, Bromie, quo me in silvam venatum vocas?
Audio: sed non abire possum ab his regionibus:
Ita illa me ab læva rabiosa femina adservat canis.
Post autem illic hircus alius, qui sæpe ætate in sua
Perdidit civem innocentem falso testimonio.
Sen. Væ capiti tuo! *Men.* Ecce Apollo mihi ex oraculo imperat,
Ut ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.
Mul. Perii, mi pater: minatur mihi oculos exurere.
Men. Hei mihi, insanire me ajunt, ultro cum ipsi insaniunt.
Sen. Filia, heus. *Mul.* Quid est? quid agimus? *Sen.* Quid si ego huc servos cito?
Ibo, adducam, qui hunc hinc tollant, & domi devinciant,
Priusquam turbarum quid faciat amplius. *Men.* Enimvero, nisi
Occupo aliquid mihi consilium, hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in hujus ore quidquam parcere?
Ni jam ex meis oculis abscedat in malam magnam crucem,
Faciam, quod jubes, Apollo. *Sen.* Fuge domum, quantum pote'st,
Ne hic te obtundat. *Mul.* Fugio. amabo, adserva istunc, mi pater,
Ne quo hinc abeat. sumne ego mulier misera, quæ illæc audio!
Men. Haud male illanc amovi. nunc hunc impurissumum,
Barbatum, tremulum, Tithonum, Cygno prognatum patre:
Ita mihi imperas, ut ego hujus membra, atque ossa, atque artua
Comminuam illo scipione, quem ipse habet. *Sen.* Dabitur malum,
Me quidem si attigeris, aut si propius ad me accesseris.
Men. Faciam quod jubes; securim capiam ancipitem, atque hunc senem
Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.
Sen. Enimvero illud præcavendum est, atque accurandum mihi;
Sane ego illum metuo, ut minatur, ne quid male faxit mihi.
Men. Multa mihi imperas, Apollo: nunc equos junctos jubes
Capere me indomitos, feroces: atque in currum inscendere,
Ut ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Jam adstiti in currum: jam lora teneo: jam stimulum in manu est.
Agite equi, facitote sonitus ungularum appareant
Cursu celeri: facite inflexa sit pedum pernicitas.
Sen. Mihin' equis junctis minare? *Men.* Ecce, Apollo, denuo
Me jubes facere impetum in eum, qui stat, atque occidere.
Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque dictum Apollinis.
Sen. Heu hercle morbum acrem ac durum! dii vostram fidem!
Vel hic qui insanit, quam valuit paullo prius?
Ei derepente tantus morbus incidit.
Ibo, atque arcessam medicum jam, quantum potest.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

Menæchmus, Senex.

JAmne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, ut validus insaniam?
Quid cesso abire ad navem, dum salvo licet?
Vosque omnes quæso, si senex revenerit,
Ne me indicetis, qua platea hinc aufugerim.
Sen. Lumbi sedendo, oculi spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat.
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum Æsculapio,
Apollini autem brachium. nunc cogito,
Utrum me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit. move formicinum gradum.

ACTUS V. SCENA IV.

Medicus, Senex.

QUid esset illi morbi, dixeras? narra, senex.
Num laruatus, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?
Sen. Quin ea te caussa duco, ut id dicas mihi,
Atque illum ut sanum facias. *Med.* Perfacile id quidem est.
Sanum futurum, mea ego id promitto fide.
Sen. Magna cum cura ego illum curari volo.
Med. Quin suspirabo plus sexcenties in die:
Ita ego illum cum cura magna curabo tibi.
Sen. Atque eccum ipsum hominem. *Med.* Observemus, quam rem agat.

ACTUS V. SCENA V.

Menæchmus surreptus, Senex, Medicus.

EDepol næ hic dies perversus atque advorsus mihi obtigit:
Quæ me clam ratus sum facere, ea omnia fecit palam
Parasitus, qui me complevit flagitii & formidinis:
Meus Ulysses, suo qui regi tantum concivit mali.
Quem ego hominem, si quidem vivo, vita devolvam sua.
Sed ego stultus sum, qui illius esse dico, quæ mea sit.
Meo cibo & sumtu educatus est: anima privabo virum.
Condigne autem hæc meretrix fecit, ut mos est meretricius.
Quia rogo pallam, ut referatur rursum ad uxorem meam,
Mihi se ait dedisse. heu edepol, næ ego homo vivo miser.
Sen. Audin' quæ loquitur? *Med.* Se miserum prædicat. *Sen.* Adeas velim.
Med. Salvos sis, Menæchme. quæso cur apertas brachium?
Non tu scis, quantum isti morbo nunc tuo facias mali.
Men. Quin tu te suspendis? *Med.* Ecquid sentis? *Men.* Quid ni sentiam?
Med. Non potest hæc res ellebori jugere obtinerier.
Sed quid ais, Menæchme? *Men.* Quid vis? *Med.* Dic mihi hoc, quod te rogo:
Album, an atrum vinum potas? *Men.* Quin tu is in malam crucem.
Sen. Jam hercle occeptat insanire primulum. *Men.* Quin tu me interrogas,
Purpureum panem, an puniceum soleam ego esse, an luteum?
Soleamne esse avis squamosas, piscis pennatos? *Sen.* Papæ!
Audin' tu, ut deliramenta loquitur? quid cessas dare
Potionis aliquid, priusquam percipit insania?
Med. Mane modo: etiam percontabor. *Sen.* Alia occidis fabula.
Med. Dic mihi hoc: solent tibi umquam oculi duri fieri?
Men. Quid? tu me locustam censes esse, homo ignavissume?
Med. Dic mihi: en umquam tibi intestina crepant, quod sentias?
Men. Ubi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepant.
Med. Hoc quidem edepol haud pro insano verbum respondit mihi.
Perdormiscin' usque ad lucem? facilen' tu dormis cubans?
Men. Perdormisco, si resolvi argentum, quoi debeo.
Qui te Juppiter dique omnes, percontator, perduint.
Med. Nunc homo insanire occeptat. de illis verbis cave tibi.
Sen. Immo modestior nunc quidem est de verbis, præut dudum fuit.
Nam dudum uxorem suam esse ajebat rabiosam canem.
Men. Quid ego dixi? *Sen.* Insanis, inquam. *Men.* Egone? *Sen.* Tu istic, qui mihi
Etiam me junctis quadrigis minitatu 's prosternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet hæc te arguo.
Men. At ego te sacram coronam surripuisse scio Jovis.
Et ob eam rem in carcerem ted esse compactum scio.
Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.
Tum patrem occidisse, & matrem vendidisse, etiam scio.
Satin' hæc pro sano maledicta maledictis respondeo?
Sen. Obsecro hercle, medice, propere, quidquid facturus, face.
Non vides hominem insanire? *Med.* Scin' quid facias optumum?
Ad me face uti deferatur. *Sen.* Itan' censes? *Med.* Quippini?
Ibi meo arbitratu potero curare hominem. *Sen.* Age, ut lubet.
Med. Elleborum potabis faxo aliquos viginti dies.
Men. At ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.
Med. I, arcesse homines, qui illunc ad me deferant. *Sen.* Quot sunt satis?
Med. Proinde, ut insanire video, quatuor: nihilo minus.
Sen. Jam hic erunt. asserva tu isthunc, medice. *Med.* Immo ego ibo domum,
Ut parentur, quibus paratis opus est. tu servos jube hunc
Ad me ferant. *Sen.* Jam ego illic faxo erit. *Med.* Abeo. *Sen.* Vale.
Men. Abiit socerus: abiit Medicus. nunc solus sum. pro Juppiter!
Quid illuc est, quod me hic homines insanire prædicant!
Nam equidem postquam gnatus sum, numquam ægrotavi unum diem.
Neque ego insanio, neque pugnas, neque ego lites cœpio.

Salvos

Salvus salvos alios video: novi homines, alloquor.
An qui perperam insanire me ajunt, ipsi insaniunt?
Quid ego nunc faciam? domum ire cupio: at uxor non sinit.
Huc autem nemo intromittit. nimis proventum est nequiter.
Hic ergo usque ad noctem: saltem, credo, intromittar domum.

ACTUS V. SCENA VI.

Messenio.

Spectamen bono servo id est, qui rem herilem
Procurat, videt, collocat, cogitatque,
Ut absente hero rem heri diligenter
Tutetur, quam si ipse adsit, aut rectius.
Tergum quam gulam, crura quam ventrem oportet
Potiora esse, quoi cor modeste situm est.
Recordetur id, qui nihili sunt, quid iis pretii
Detur ab suis heris, ignavis, improbis
Viris; verbera, compedes, molæ, magna
Lassitudo, fames, frigus durum.
Hæc pretia sunt ignaviæ.
Id ego male malum metuo. propterea bonum
Esse certum est, potius quam malum. nam magis multo
Patior facilius verba. verbera ego odi.
Nimioque edo libentius molitum, quam
Molitum præhibeo. propterea heri imperium
Exsequor bene, & sedate servio.
Atque id mihi prodest. alii, sese ita ut in rem
Esse ducunt, sint: ego ita ero, ut me esse oportet:
Metum ut mihi adhibeam; culpam abstineam:
Hero ut omnibus in locis sim præsto.
Servi, qui culpa carent, & metuunt; ii
Solent esse heris utibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquam malum promeritum est, metuunt.
Metuam haud multum. prope est, quando
Herus, quod strenue faciam, pretium exsolvet.
Eo exemplo servio, tergi ut in rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & servos collocavi, ut jusserat,
Ita venio advorsum. nunc fores pultabo, adesse ut me sciat.
Neque utrum ex hoc saltu damni salvom scio eliciam foras.
Sed metuo, ne sero veniam, depugnato prœlio.

ACTUS V. SCENA VII.

Senex, Menaechmus surreptus, Lorarii, Messenio.

Per ego vobis deos atque homines dico, ut imperium meum
Sapienter habeatis curæ, quæ imperavi atque impero,
Facite illic homo jam in medicinam ablatus sublimis siet,
Nisi quidem vos vostra crura aut latera nihili penditis.
Cave quisquam, quod illic minitetur, vostrum flocci fecerit.
Quid statis? quid dubitatis? jam sublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præsto ero illic, cum venietis. *Men.* Occidi!
Quid hoc est negotii? quid illic homines ad me currunt, obsecro?
Quid voltis vos? quid quæritatis? quid me circumsistitis?
Quo rapitis me? quo fertis me? perii! obsecro vestram fidem:
Epidamnienses subvenite cives. quin me mittitis?
Mes. Pro di immortales, obsecro, quid ego oculis aspicio meis?
Herum meum indignissume nescio qui sublimem ferunt.
Men. Ecquis suppetias mihi audet afferre? *Mes.* Ego, here, audacissume.
O facinus indignum & malum, Epidamni cives, herum
Meum hic in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit!
Mittite istunc. *Men.* Obsecro te, quisquis es, operam ut des mihi,
Neu sinas in me insignite fieri tantam injuriam.
Mes. Immo & operam dabo, & defendam, & subvenibo sedulo.
Numquam te patiar perire: me perire est æquius.
Eripe oculum isti, ab humero qui te tenet, here, te obsecro.
Hisce ego jam sementem in ore faciam, pugnosque obseram.
Maxumo hodie malo, hercle, vostro istunc fertis. mittite.
Men. Teneo ego huic oculum. *Mes.* Face, ut oculi locus in capite appareat.
Vos scelesti, vos rapaces, vos prædones. *Lor.* Periimus!
Obsecro hercle. *Mes.* Mittite ergo. *Men.* Quid me vobis tactio est?
Pecte pugnis. *Mes.* Agite, abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam, quia postremus cedis, hoc præmii feres.
Nimis autem bene ora commentavi, atque ex mea sententia.
Edepol, here, næ tibi suppetias tempore adveni modo!
Men. At tibi di semper, adolescens, quisquis es, faciant bene.
Nam absque ted esset, hodie numquam ad Solem occasum viverem.
Mes. Ergo edepol, si recte facias, here, me mittas manu.
Men. Liberem ego te? *Mes.* Verum, quandoquidem, here, te servavi. *Men.* Quid est?
Adolescens, erras. *Mes.* Quid, erro? *Men.* Per Jovem adjuro patrem,
Me herum tuum non esse. *Mes.* Non taces? *Men.* Non mentior.
Nec meus servos umquam tale fecit, quale tu mihi.
Mes. Sic sine igitur, si tuum negas me esse, abire liberum.
Men. Mea quidem hercle caussa liber esto, atque ito quo voles.
Mes. Nempe jubes? *Men.* Jubeo hercle, si quid imperii est in te mihi.
Mes. Salve, mi patrone. *Serv. alius.* cum tu liber es, Messenio,
Gaudeo. *Mes.* Credo hercle vobis. sed, patrone, te obsecro,
Ne minus imperes mihi, quam cum tuus servos fui.
Apud te habitabo, & quando ibis, una tecum ibo domum.
Men. Minime. *Mes.* Nunc ibo in tabernam: vasa & argentum tibi

Referam. recte est obsignatum in vidulo marsupium
Cum viatico: id tibi jam huc afferam. *Men.* Affer strenue.
Mes. Salvom tibi item ut mihi dedisti, redhibebo. hic me mane.
Men. Nimia mira mihi quidem hodie exorta sunt miris modis.
Alii me negant eum esse qui sum, atque excludunt foras.
Etiam hic servom esse se meum ajebat, quem ego emisi manu.
Is ait se mihi allaturum cum argento marsupium.
Id si attulerit, dicam ut a me abeat liber quo volet:
Ne tum, quando suus factus sit, a me argentum petat.
Socer & medicus me insanire dicebant. quid sit, mira sunt.
Hæc nihilo mihi esse videntur secius, quam somnia.
Nunc ibo intro ad hanc meretricem: quamquam succenset mihi,
Si possum exorare, ut pallam reddat, quam referam domum.

ACTUS V. SCENA VIII.

Menæchmus Sosicles, Messenio.

MEn' hodie usquam convenisse te, audax, audes dicere,
Postquam advorsum mihi imperavi ut huc venires? *Mes.* Quin modo
Eripui, homines qui te ferebant sublimem quatuor,
Apud hasce ædeis. tu clamabas deum fidem atque hominum omnium.
Quom ego accurro, teque eripio, vi pugnando, ingratiis.
Ob eam rem, quia te servavi, me amisisti liberum.
Quom argentum dixi me petere, & vasa; tu, quantum pote 'st,
Præcucurristi obviam, ut quæ fecisti, inficias eas.
Men. Liberum ego te jussi abire? *Mes.* Certo. *Men.* Quoi certissumum 'st,
Mepte potius fieri servom, quam te umquam emittam manu.

ACTUS V. SCENA IX.

Menæchmus surreptus, Messenio, Menæchmus Sosicles.

SI voltis per oculos jurare, nihilo hercle ea caussa magis
Facietis, ut ego hodie abstulerim pallam & spinther, pessumæ.
Mes. Pro dii immortales! quid ego video? *Men. S.* Quid vides? *Mes.* Speculum tuum.
Men. S. Quid negotii est? *Mes.* Tua est imago: tam consimilis est, quam potest.
Men. S. Pol profecto haud est dissimilis, meam cum formam noscito.
Men. f. O adolescens, salve, qui me servavisti, quisquis es.
Mes. Adolescens, quæso hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.
Men. f. Non edepol ita promeruisti de me, ut pigeat, quæ velis.
Mes. Mihi est Menæchmus nomen. *Men. S.* Immo edepol mihi.
Men. f. Siculus sum Syracusanus. *Men. S.* Ea domus & patria est mihi.
Men. f. Quid ego ex te audio? *Men. S.* Hoc quod res est. *Mes.* Novi equidem hunc. herus est meus.
Ego quidem hujus servos sum, sed me esse hujus credidi.
Ego hunc censebam esse te, huic etiam exhibui negotium.
Quæso ignoscas, si quid stulte dixi atque imprudens tibi.
Men. S. Delirare mihi videre. non commeministi simul
Te hodie mecum exire e navi? *Mes.* Enimvero æquom postulas.
Tu herus es: tu servom quære: salveto tu: tu vale.
Hunc ego esse ajo Menæchmum. *Men. f.* At ego me.
Men. S. Quæ hæc Fabula est!
Tu es Menæchmus? *Men. f.* Me esse dico, Moscho prognatum patre.
Men. S. Tun' meo patre es prognatus? *Men. f.* Immo equidem, adolescens, meo.
Tuum tibi neque occupare, neque præripere postulo.
Mes. Dii immortales, spem insperatam date mihi, quam suspicor.
Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint sibi.
Sevocabo herum. Menæchme. *Men. Ambo.* quid vis? *Mes.* Non ambos volo.
Sed uter vostrum est advectus mecum navi? *Men. f.* Non ego.
Men. S. At ego. *Mes.* Te volo igitur: huc concede. *Men. S.* Concessi. quid est?
Mes. Illic homo aut sycophanta, aut geminus est frater tuus.
Nam ego hominem homini similiorem numquam vidi alterum.
Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti, crede mihi, usquam similius,
Quam hic tui est, tuque hujus. postea autem eamdem patriam ac patrem
Memorat. melius est nos adire, atque hunc percontarier.
Men. S. Hercle quin tu me admonuisti recte; & habeo gratiam.
Perge operam dare obsecro, hercle liber esto, si invenis
Hunc meum fratrem esse. *Mes.* Spero. *Men. S.* & ego idem spero fore.
Mes. Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.
Men. f. Ita vero. *Mes.* Huic item Menæchmo nomen est. in Sicilia,
Te Syracusis natum esse dixisti: hic natus est ibi.
Moschum tibi patrem fuisse dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam potestis ambo mihi dare, & vobis simul.
Men. f. Promeruisti, ut ne quid ores, quod velis, quin impetres.
Tamquam si emeris me argento, liber servibo tibi.
Mes. Spes mihi est, vos inventuros fratres germanos duos
Geminos, una matre natos, & patre uno, uno die.
Men. f. Mira memoras. utinam efficere, quod pollicitus, possies!

Mes.

Mes. Possum: sed nunc coite. uterque id, quod rogabo, dicite.
Men. S. Ubi lubet, roga: respondebo. nihil reticebo, quod sciam.
Mes. Est tibi nomen Menæchmo? *Men. S.* Fateor. *Mes.* Est itidem tibi?
Men. S. Est. *Mes.* Patrem fuisse Moschum tibi ais? *Men. S.* Ita vero. *Men. S.* Et mihi.
Mes. Esne tu Syracusanus? *Men. S.* Certo. *Mes.* Quid tu? *Men. S.* Quippini?
Mes. Optume usque adhuc conveniunt signa. porro operam date.
Quid longissume meministi, dic mihi, in patria tua?
Men. S. Cum patre ut abii Tarentum ad mercatum, tum postea
Inter homines me deerrare a patre, atque inde avehi.
Men. S. Juppiter supreme, serva me. *Mes.* Quid clamas? quin taces?
Quot eras annos gnatus, cum te pater a patria avehit?
Men. S. Septuennis: nam tum dentes mihi cadebant primulum.
Neque patrem umquam postilla vidi. *Mes.* Quid? vostrum patri
Filii quot eratis? *Men. S.* Ut nunc maxime memini, duo.
Mes. Uter eratis, tun' an ille major? *Men. S.* Æque ambo pares.
Mes. Qui id potest? *Men. S.* Gemini ambo eramus. *Men. S.* Dii me servatum volunt.
Mes. Si interpellas, ego tacebo. *Men. S.* potius taceo. *Mes.* Dic mihi,
Uno nomine ambo eratis? *Men. S.* Minime. nam mihi hoc erat,
Quod nunc est, Menæchmus: illum tum vocabant Sosiclem.
Men. S. Signa agnovi: contineri, quin complectar, non queo.
Mi germane, gemine frater, salve: ego sum Sosicles.
Men. S. Quomodo igitur post Menæchmo nomen est factum tibi?
Men. S. Postquam ad nos renuntiatum est, te & patrem esse mortuum,
Avos noster mutavit: quod tibi nomen est, fecit mihi.
Men. S. Credo ita esse factum, ut dicis. sed mihi hoc responde. *Men. S.* Roga.
Men. S. Quid erat nomen nostræ matri? *Men. S.* Theusimarche. *Men. S.* convenit.
O salve, insperate, multis annis post quem conspicor,
Frater. *Men. S.* Et tu, quem ego multis miseris laboribus
Usque adhuc quæsivi, quemque ego esse inventum gaudeo.
Mes. Hoc erat, quod hæc te meretrix hujus vocabat nomine.
Hunc censebat te esse, credo, cum vocat te ad prandium.
Men. S. Namque edepol hic mihi hodie jussi prandium appararier,
Clam meam uxorem, quoi pallam surripui dudum domo.
Eam dedi huic. *Men. S.* Hancne dicis, frater, pallam, quam ego habeo?
Men. S. Quomodo hæc ad te pervenit? *Men. S.* Meretrix huc ad prandium
Me abduxit. me sibi dedisse ajebat. prandi perbene:
Potavi, atque accubui scortum: pallam, & aurum hoc mihi dedit.
Men. S. Gaudeo edepol, si quid propter me tibi evenit boni.
Nam illa cum te ad se vocabat, me esse credidit.
Mes. Numquid me morare, quin ego liber, ut jussisti, eam?
Men. S. Optumum atque æquissumum orat, frater: fac caussa mea.
Men. S. Liber esto. *Men. S.* Cum tu es liber, gaudeo, Messenio.
Mes. Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuo ut fiem.
Men. S. Quoniam hæc evenerunt, frater, nostra ex sententia,
In patriam redeamus ambo. *Men. S.* Frater, faciam, ut tu voles.
Auctionem hic faciam, & vendam quidquid est. nunc interim
Eamus intro, frater. *Men. S.* Fiat. *Mes.* Scitin' quid ego vos rogo?
Men. S. Quid? *Mes.* Mihi ut præconium detis. *Men. S.* Dabitur. *Mes.* Ergo nunc jam
Vis conclamari auctionem fore? quo die? *Men. S.* Die septimi.
Mes. Auctio fiet Menæchmi mane sane septimi.
Venibunt servi, supellex, fundi, ædes, omnia
Venibunt, quiqui licebunt, præsenti pecunia.
Venibit uxor quoque etiam, si quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquagesies.
Nunc, spectatores, valete, & nobis clare applaudite.

FINIS MENAECHMORUM.

MILES GLORIOSUS.

Dramatis Personæ.

PYRGOPOLINICES, *miles*.	PLEUSIDES, *adolescens*.
ARTOTROGUS, *parasit.*	LUCRIO, *puer*.
PALAESTRIO, *servus*.	MILPHIDIPPA, *ancilla*.
PERIPLECTOMENES, *senex*.	ACROTELEUTIUM, *meretrix*
SCELEDRUS, *servus*.	PUER.
PHILOCOMASIUM, *meretrix*.	CARIO, *cocus*.

ARGUMENTUM.

Meretricem ingenuam deperibat mutuo
Atheniensis juvenis. Naupactum is domo
Legatus abiit: miles in eamdem incidit.
Deportat Ephesum invitam. servos Attici,
Ut nuntiaret domino factum, navigat,
Capitur, donatur illi captus militi.
Ad herum, ut veniret Ephesum, scribit. advolat
Adolescens, atque in proximo divortitur
Apud hospitem paternum. medium parietem
Perfodit servos, commeatus clanculum
Qua foret amantum. geminam fingit: mulieris
Sororem ait esse. mox ei dominus ædium
Suam clientam sollicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, sperat nuptias,
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

Aliud *ARGUMENTUM.*

Meretricem Athenis Ephesum miles avehit.
Id hero dum amanti servos nuntiare volt,
Legato peregre, captu'st ipsus in mari,
Et illi eidem militi dono datu'st.
Suum arcessit herum Athenis, & forat
Geminis communem clam parietem in aedibus,
Licere ut quiret convenire amantibus.
Obhaerentes custos hos vidit de tegulis.
Ridiculus autem, quasi sit alia, luditur.
Itemque impellit militem Palaestrio,
Omissam faciat concubinam, quando ei
Senis vicini cupiat uxor nubere.
Ultro abeat, orat. donat multa. ipse in domo
Senis prehensus poenas pro moecho luit.

ACTUS PRIMUS.

Pyrgopolinices, Artotrogus.

Urate, ut splendor meo sit clypeo clarior,
Quam solis radii esse olim, cum sudum 'st, solent:
Ut, ubi usus veniat, contra conserta manu
Oculorum praestringat aciem in acie hostibus.
Nam ego hanc machaeram mihi consolari volo,
Ne lamentetur; neve animum despondeat,
Quia se jampridem feriatam gestitem,
Quae misera gestit fartum facere ex hostibus.
Sed ubi Artotrogus? *Art.* Hic est, stat propter virum
Fortem, atque fortunatum, & forma regia;
Tum bellatorem. Mars haud ausit dicere,
Neque aequiparare suas virtutes ad tuas.
Pyrg. Quemne ego servavi in campis Gurgustidoniis,
Ubi Bombomachides Cluninstaridysarchides
Erat imperator summus, Neptuni nepos?
Art. Memini. nempe illum dicis cum armis aureis,
Quojus tu legiones difflavisti spiritu,
Quasi ventus folia, aut pannicolam tectoriam.
Pyrg. Istuc quidem edepol nihil est. *Art.* Nihil hercle quidem hoc,
Prae ut alia dicam, tu quae numquam feceris.
Perjuriorem hoc hominem si quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quam illic est;
Me sibi habeto; ei ego me mancupio dabo,
Epityro, ut apud illum esoriem insane bene.
Pyrg. Ubi tu es? *Art.* Eccum. edepol vel elephanto in India
Quo pacto pugno perfregisti brachium!
Pyrg. Quid, brachium? *Art.* Illud dicere volui, femur.
Pyrg. At indiligenter hic eram. *Art.* Pol si quidem
Connisus esses, per corium, per viscera,
Perque os elephanto brachium transmitteres.
Pyrg. Nolo istaec hic nunc. *Art.* Ne hercle operae pretium quidem
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes sciam.
Venter creat omnes has aerumnas. auribus
Peraudienda sunt, ne dentes deutiant,
Et assentandum est, quidquid hic mentibitur.
Pyrg. Quid illud, quod dico? *Art.* Hem, scio jam, quid vis dicere.
Factum est hercle: memini fieri. *Pyrg.* Quid id est? *Art.* Quidquid est.
Pyrg. Habes tabellas? *Art.* Vis rogare? habeo & stilum.
Pyrg. Facete advortis animum tuum ad animum meum.
Art. Novisse mores me tuos meditate decet,
Curamque adhibere, ut praevolet mihi, quo tu velis.
Pyrg. Ecquid meministi? *Art.* Memini, centum in Cilicia,
Et quinquaginta centum Sycolatronidae,
Triginta Sardi, sexaginta Macedones,
Sunt homines, tu quos occidisti uno die.
Pyrg. Quanta istaec hominum summa est? *Art.* Septem millia.
Pyrg. Tantum esse oportet: recte rationem tenes.
Art. At nullos habeo scriptos; sic memini tamen.
Pyrg. Edepol memoria est optuma. *Art.* Offa me monet.
Pyrg. Dum talem facies, qualem adhuc, assiduo edis:
Communicabo te semper mensa mea.
Art. Quid in Cappadocia, ubi tu quingentos simul,
Ni hebes machaera foret, uno icto occideres.
At peditatus reliquiae erant, si viverent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales sciunt,
Pyrgopolinicem te unum in terra vivere
Virtute, & forma, & factis invictissumis.
Amant te omnes mulieres, neque hercle injuria,
Quis sis tam pulcher. ut vel illae, quae here pallio
Me reprehenderunt. *Pyrg.* Quid here dixerunt tibi?
Art. Rogitabant: Hiccine Achilles est, inquit, tibi?
Immo ejus frater, inquam. innuit illarum altera:
Ergo mecastor pulcher est, inquit, mihi
Et liberalis visus. caesaries quam decet!
Nae illae sunt fortunatae, quae cum isto cubant!
Pyrg. Itane ajebat tandem? *Art.* Quae me ambae obsecraverint,
Ut te hodie quasi pompam illa praeter ducerem.
Pyrg. Nimia est miseria pulchrum esse hominem nimis.
Art. Molestae sunt mihi, orant, ambiunt, obsecrant,
Videre ut liceat: ad sese arcessi jubent.
Ut tuo non liceat operam dare negotio.
Pyrg. Videtur tempus esse, ut eamus ad forum,
Ut in tabellis quos consignavi hic heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut sibi latrones cogerem & conscriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum est dare.
Art. Age eamus ergo. *Pyrg.* Sequimini, satellites.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Palaestrio.

Ihi ad enarrandum hoc argumentum est comitas,
Si ad auscultandum vostra erit benignitas.
Qui autem auscultare nolit, exsurgat foras,
Ut sit ubi sedeat ille, qui auscultare volt.
Nunc, qua assedistis caussa in festivo loco,

Comoe-

Comœdiai, quam modo acturi ſomus,
Et Argomentum, & Nomen vobis eloquar.
ALAZON Græce huic nomen eſt Comœdiæ,
Id nos Latine GLORIOSUM dicimus.
Hoc oppidum Epheſom eſt: inde eſt Miles meus herus,
Qoi hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.
Ait ſeſe oltro omnes mulieres ſectarier.
Is derididiculu 'ſt, quaqua incedit, omnibus.
Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Majorem partem videas valgis ſaviis.
Nam ego haud diu apud hunc ſervitutem ſervio.
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc devenerim
In ſervitutem, ab eo qooi ſervivi prius.
Date operam. nam nonc argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adoleſcens optumus.
Is amabat meretricem matre Athenis Atticis,
Et illa illum contra, qui eſt amor cultu optumus.
Is publice legatus Naupactum hinc fuit,
Magnai reipublicai gratia.
Interibi or hic Miles forte Athenas advenit,
Inſinoat ſeſe ad illam amicam heri mei,
Occœpit ejus matri ſuppalparier
Vino, ornamentis, opipariſque obſoniis.
Itaque intimum ibi ſe Miles apud lenam facit.
Ubi primum evenit Militi huic occaſio,
Sublinit os illi lenæ, matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conjicit in navem Miles, clam matrem ſuam.
Eamque invitam huc mulierem in Epheſum advehit.
Ego quantum vivos poſſum, mihi navem paro,
Ubi amicam herilem Athenis avectam ſcio.
Inſcendo, ut eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
Ubi ſumus provecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones navem illam, ubi vectus ſui.
Prius perii, quam ad herum veni, quo ire occœperam.
Ille, *qui* me cepit, dat me huic dono militi.
Hic poſtquam in ædeis me ad ſe duxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Ubi contra aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: deinde, poſtquam occaſio eſt,
Conqoeritur mecum mulier fortunas ſuas.
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hac domu.
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit:
Neque pejus quemquam odiſſe, quam iſtum militem.
Ego, quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignavi clanculom:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amaverat,
Ut is huc veniret. is non ſprevit nuncium.
Nam & venit, & is in proxomo hic devortitur
Apud ſuum paternom hoſpitem, lepidum ſenem.
Itaque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Noſque opera conſilioque adhortatur, juvat.
Itaque ego paravi hic intus magnas machinas,
Qui amanteis ona inter ſe facerem convenas.
Nam unum conclave, concubinæ quod dedit
Miles, quo nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclavi ego perfodi parietem,
Qua commeatus eſſet hinc huc mulieri.
Et ſene ſciente hoc feci, is conſilium dedit.
Nam meus conſervos eſt homo haud magni pretii,
Quem concubinæ miles cuſtodem addidit.
Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemos: eomqoe ita
Faciemos, ut, qood viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hic & illic mulier feret imaginem:
Atque eadem erit, verum alia eſſe aſſimulabitur.
Ita ſublinitum eſt os cuſtodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc a vicino ſene.
Ipſe exit. hic ille eſt lepidus, quem dixi, ſenex.

ACTUS II. SCENA II.

Periplectomenes, Palæſtrio.

Niſi hercle defregeritis talos, poſthac quemque in tegulis
Videritis alienom, ego voſtra faciam latera lorea.
Mihi quidem jam arbitri vicini ſuot, meæ quid fiat domi.
Ita per impluvium introſpectant. nunc adeo edico omnibus,
Quemque a milite hoc videritis hominem in noſtris tegulis,
Extra unum Palæſtrionem, huc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam aut columbam ſe ſectari aut ſimiam
Dicat, diſperiſtis, ni uſque ad mortem male multaſſitis.
Atque adeo, ut ne legi fraudem faciam Talariæ,
Accuratote, ut ſine talis dômi agitent convivium.

Pal. Neſcio quid malefactum a ooſtra huic familia eſt, quantum audio:
Ita hic ſenex talos elidi juſſit conſervis meis.
Sed me excepit. nihili facio, quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem. eſtne advorſum? eſt quaſi *collaturus pedem*.
Qoid agis, Periplectomene? *Per.* Haud multos homines, ſi optandum fuerit,
Nunc videre & convenire, quam te, mavellem. *Pal.* Quid eſt?
Quid tegorii eſt? *Per.* Res palam eſt. *Pal.* Quæ res palam eſt? *Per.* De tegulis
Modo neſcio quis inſpectavit voſtrorum familiarium
Per noſtrum impluvium intus apud nos Philocomaſiom atque hoſpitem
Oſculanteis. *Pal.* Qois homo vidit? *Per.* Tuus conſervos eſt. *Pal.* Qois is homo eſt?
Per. Neſcio, ita abripuit repente ſeſe ſubito. *Pal.* Suſpicor
Me periiſſe. *Per.* Ubi abiit, conclamo: Heus qoid agis tu, inquam, *in tegulis?*

Ille mihi abiens ita respondit, se sectari simiam.
Pal. Væ mihi misero, cui pereundum est propter nihili bestiam.
Sed Philocomasium hiccine etiam nunc est? *Per.* Cum exibam, hic erat.
Pal. Sis, jube transire huc, quantum possit, se ut videant domi
Familiares: nisi quidem illa nos volt, qui servi sumus,
Propter amorem suum omneis crucibus contubernaleis dari.
Per. Dixi ego istuc; nisi quid aliud vis. *Pal.* Volo, hoc dicito,
Paret artem & disciplinam: obtineat colorem. *Per.* Hei, quemadmodum?
Pal. Ut eum, qui hic se vidit, vero vincat, ut ne viderit:
Siquidem centies hic visa sit, tamen inficias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:
Qui arguet se, eum contra vincat jurejurando suo.
Domi habet animum falsiloquom, falsificum, falsijurium:
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori numquam supplicat, si qua est mala.
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.
Per. Ego istæc, si erit hic, nuntiabo. sed quid est, Palæstrio,
Quod volutas tute tecum in corde? *Pal.* Paullisper tace,
Dum ego mihi consilia in animum convoco, & dum consulo,
Quid agam; quem dolum doloso contra conservo parem,
Qui illam hic vidit osculantem: id visum ut ne visum fiet.
Per. Quære. ego hinc abscessero abs te huc interim. illuc sis vide,
Quemadmodum abstitit, severa fronte curas cogitans.
Pectus digitis pultat, cor credo evocaturu 'st foras.
Ecce autem avortit, nisus læva, in femine habet lævam manum,
Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum ita vehementer, quod tactu ægre suppeterit.
Concrepuit digitis; laborat; crebro commutat status.
Eccere autem capite nutat: non placet quod repperit.
Quidquid est, incoctum non expromit: bene coctum dabit.
Ecce autem ædificat: columnam mento suffulsit suo.
Apage, non placet profecto mihi illa inædificatio.
Nam os columnatum Poetæ esse inaudivi barbaro,
Quoi bini custodes semper totis horis accubant.
Euge, euge, euscheme hercle astitit, & dulice & comœdice.
Numquam hodie quiescet, priusquam id, quod petit, perfecit.
Habet, opinor. age, si quid agis: vigila, ne somno stude:
Nisi quidem hic agitari mavis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne sis. heus te alloqnor, Palæstrio:
Vigila, inquam: expergiscere, inquam: lucet hoc, inquam. *Pal.* Audio.
Per. Viden' hosteis tibi adesse, tuoque tergo obsidium? consule:
Arripe opem auxiliumque ad hanc rem. propere hoc, non placide decet.
Antevenito aliqua aliquos, aut tu circumduce exercitum,
Coge in obsidium perduelleis, nostris præsidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam:
Qua cibatus commeatusque ad te & legiones tuas
Tuto possit pervenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedo calidum consilium cito.
Quæ hic sunt visa, ut visa ne sint: facta infecta uti sient.
Magnam illic, homo, rem incipissis: magna munis mœnia.
Tute unus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. *Pal.* Dico & recipio
Ad me. *Per.* Et ego impetraturum dico id quod petis. *Pal.* At te Juppiter
Bene amet. *Per.* At imperti, amice, me, quod commentu 's. *Pal.* Tace:
Dum in regionem astutiarum mearum te induco, ut scias
Juxta mecum mea consilia. *Per.* Salva sumes indidem.
Pal. Herus meus elephanti corio circumtentus est, non suo:
Neque habet plus sapientiæ, quam lapis. *Per.* Egomet istuc scio.
Pal. Nunc sic rationem incipissam, ita hanc instituam astutiam,
Ut Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis advenisse cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quam lacte lacti: & apud te eos hic devortier
Dicam hospitio. *Per.* Euge, euge, lepide. laudo commentum tuum.
Pal. Ut si illic concriminatus sit advorsum Militem
Meus conservos, eam vidisse cum alieno oscularier,
Eum arguam vidisse apud te contra conservom meum
Cum suo amatore amplexantem atque osculantem. *Per.* Immo ut optume.
Idem ego dicam, si me exquiret miles. *Pal.* Sed simillumas
Dicito esse: & Philocomasio id præcipiendum est, ut sciat,
Ne titubet, si quæret ex ea miles. *Per.* Nimis doctum dolum!
Sed si ambas videre in uno miles concilio volet,
Quid agimus? *Pal.* Facile est, trecentæ possunt caussæ colligi:
Non domi est, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat,
Prandet, potat, occupata 'st, operæ non est, non pot est.
Quantumvis prolationum; dum modo nunc prima via
Inducamus, vera ut esse credat quæ mentibimur.
Per. Placet ut dicis. *Pal.* Intro abi ergo, & si istic est mulier, eam jube
Cito domum transire, atque hæc ei monstra: præcipe,
Ut teneat consilia nostra, quemadmodum exorsi sumus
De gemina sorore. *Per.* Docte tibi illam perdoctam dabo,
Numquid aliud? *Pal.* Intro ut abeas. *Per.* Abeo. *Pal.* Et qnidem ego ibo domum,
Atque hominem investigando sumam operam: hinc dissimulavero,
Qui fuerit conservos, qui hodie fuerit sectatus simiam.

Nam

Nam ille non potuit, quin sermoni suo aliquem familiarium
Participaverit de amica heri, sese vidisse eam
Hic in proxumo osculantem cum alieno adolescentulo.
Novi morem ego: & tacere *nostrorum* solus scio.
Si invenio qui vidit, ad eum vineas pluteosque agam.
Res parata est, vi pugnandoque hominem capere certa res est.
Si ita non reperio, ibo odorans quasi canis venaticus,
Usque donec persecutus volpem ero vestigiis.
Sed fores concrepuerunt nostræ. ego voci moderabo meæ.
Nam illic est Philocomasio custos meus conservos. atque it foras.

ACTUS II. SCENA III.

Sceledrus, Palæstrio.

Nisi quidem ego hodie ambulavi dormiens in tegulis,
Certo edepol scio, me vidisse hic proxumæ viciniæ
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
Pal. Hic illam vidit osculantem, quantum hunc audivi loqui.
Sc. Quis hic est? *Pal.* Tuus conservos. quid agis, Sceledre? *Sc.* Te, Palæstrio,
Volupe 'st convenisse. *Pal.* Quid jam? aut quid negotii, fac sciam.
Sc. Metuo. *Pal.* Quid metuis? *Sc.* Ne hercle hodie, quantum hic familiarium est,
Maxumum in malum cruciatum insiliamus. *Pal.* Tu sali
Solus: nam ego istam insulturam & desulturam nihil hic moror.
Sc. Nescis tu fortasse, apud nos facinus quod natum est novom.
Pal. Quod id est facinus? *Sc.* Impudicum. *Pal.* Tute scis soli te tibi,
Mihi ne dixis, scire nolo. *Sc.* Non enim faciam, quin scias.
Simiam hodie sum sectatus nostram in horum tegulis.
Pal. Edepol, Sceledre, homo sectatu's nihili nequam bestiam.
Sc. Dii te perdant. *Pal.* Te istuc æquom; quoniam occœpisti eloqui.
Sc. Forte fortuna per impluvium huc despexi in proxumum:
Atque ego illa aspicio osculantem Philocomasium cum altero
Nescio quo adolescente. *Pal.* Quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?
Sc. Profecto vidi. *Pal.* Tuten'? *Sc.* Egomet duobus his oculis meis.
Pal. Abi, non verisimile dicis, neque vidisti. *Sc.* Num tibi
Lippus videor? *Pal.* Medicum istuc tibi melius percontarier.
Verum enim tu istam, si te dii ament, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum est dupliciter; nisi supprimis
Tuum stultiloquium. *Sc.* Qui vero dupliciter? *Pal.* Id dicam tibi.
Primumdum, si falso insimulas Philocomasium; hoc perieris:
Iterum, si id verum est, tu ei custos additus perieris.
Sc. Quid fuat me, nescio: hæc me vidisse ego certo scio.
Pal. Pergin' infelix? *Sc.* Quid tibi vis dicam, nisi quod viderim?
Quin etiam nunc intus hic in proxumo est. *Pal.* Eho, an non domi est?
Sc. Vise, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi postulo.
Pal. Certum est facere id. *Sc.* Hic te opperiar: eadem illi insidias dabo,
Quam mox horsum ad stabulum junix recipiat se e pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi Miles tradidit.
Nunc si indicium facio, interii: si taceo, *interii* tamen,
Si hoc palam fuerit. *quid pejus* muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis sum, illac hæc se hospitio edit foras.
Edepol facinus fecit audax, hoccine si Miles sciat:
Credo hercle has sustollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quidquid est, mussitabo potius, quam inteream male.
Non ego possum, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
Pal. Sceledre, Sceledre. *Sc.* Quis homo interminat? *Pal.* Est te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? *Sc.* Quid est?
Pal. Juben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nusquam est, vides?
Sc. Quid, nusquam? *Pal.* Non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.
Sc. Quid negotii est? *Pal.* Quid negotii sit, rogas? *Sc.* Cur non rogem?
Pal. Nonne tibi istam prætruncari linguam largiloquam jubes?
Sc. Quamobrem jubeam? *Pal.* Philocamasium eccam domi, quam in proxumo
Vidisse ajebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
Sc. Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico.
Pal. Quid jam? *Sc.* Quia luscitiosus. *Pal.* Væ verbero! edepol tu quidem
Cæcus, non luscitiosus. nam illam quidem eccam domi.
Sc. Quid? domi? *Pal.* Domi hercle vero. *Sc.* Abi; ludis me, Palæstrio.
Pal. Tum mihi sunt manus inquinatæ. *Sc.* Qui dum? *Pal.* Quia ludo luto.
Sc. Væ capiti tuo. *Pal.* Tuo istuc, Sceledre, promitto fore,
Nisi oculos orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt nostræ. *Sc.* At ego illas observo fores.
Nam nihil est, qua hinc huc transire ea possit, nisi recto ostio.
Pal. Quin domi eccam. nescio, quæ te, Sceledre, scelera suscitant.
Sc. Mihi ego video, mihi ego sapio, mihi ego credo plurimum:
Me homo nemo deterruerit, quin ea sit in his ædibus.

Hic

Hic obsistam, ne imprudenti huc ea se surrepsit mihi.
Pal. Meus illic homo est: deturbabo jam ego illum de pugnaculis.
Vin' jam faciam, ut stultividom te fatearis? *Sc.* Age, face.
Pal. Neque te quidquam sapere corde, neque oculis uti? *Sc.* Volo.
Pal. Nempe to istic ais esse herilem concubinam? *Sc.* Atque arguo
Eam me vidisse osculantem hic intus cum alieno viro.
Pal. Scin' tum nullum commeatum hinc esse a nobis? *Sc.* Scio.
Pal. Neque solarium, neqoe hortum, nisi per impluvium? *Sc.* Scio.
Pal. Quid nunc, si ea domi est, si faciam, ut eam exire hinc videas domo,
Dignus es verberibus multis? *Sc.* Dignus. *Pal.* Serva istas fores,
Ne tibi clam se subterducat istinc, atque huc transeat.
Sc. Consilium est ita facere. *Pal.* Pedes ego jam illam huc tibi sistam in viam.
Sc. Agedum ergo, face. volo scire, utrum ego id, qood vidi, viderim:
An illic faciat, quod facturum dicit, ot ea sit domi.
Nam ego quidem meos ocolos habeo, nec rogo utendos foris.
Sed hic illi supparasitatur semper, hic ei proxomus est,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentom datur:
Nam illic noster est fortasse circiter trienoium,
Neqoe cuiquam, quam illi, in nostra melius famolo familia.
Sed ego hoc qood ago, id me agere oportet, hoc observare ostiom.
Hic obsistam hac quidem, pol certo verba mihi nomquam dabunt.

ACTUS II. SCENA IV.

Palæstrio, Philocomasium, Sceledrus.

PRæcepta facito ut memioeris. *Phil.* Toties monere mirum est.
Pal. At metuo, ut satis sis subdola. *Phil.* Cedo vel doctas, docebo:
Memini malas, ut sint malæ: mihi solæ e quo superfit.
Pal. Age, jam nunc insiste in dolos: ego abs te procul recedam,
Quid astas, Sceledre? *Sc.* Hanc rem gero: habeo aureis, loquere quidvis.
Pal. Credo ego istoc exemplo tibi esse eundum actutom extra portam,
Dispessis manibus patibulum cum habebis. *Sc.* Quamnam ob rem?
Pal. Respice dom ad lævam: quis illæc est molier? *Sc.* Pro dii immortales!
Heri concubina est hæc quidem. *Pal.* Mihi quoqoe pol ita videtur.
Age nunc jam, quando lubet. *Sc.* Quid agam? *Pal.* Peri perpropere.
Phil. Ubi iste bonus servos, qoi propudii me maxume innocentem
Falso insimulavit? *Pal.* Hem tibi. hic mihi id dixit. *Phil.* Tibi, quæso? dixti
Tu te vidisse in proxumo hic, scelesle, me osculantem?
Pal. Atque cum alieno adolescentolo, dixit. *Sc.* Dixi hercle vero.
Phil. Tun' me vidisti? *Sc.* Atque his quidem oculis. *Phil.* Carebis, credo,
Qui plus vident, quam quod vident. *Sc.* Numqoam hercle deterrebor,
Quin viderim id qood viderim. *Phil.* Ego stulta & mora multum,
Quæ cum huc insano fabulem! qoem pol ego capitis perdam.
Sc. Noli minitari: scio crucem futuram mihi sepulcrum:
Ibi mei majores sunt siti; pater, avos, proavos, abavos.
Non possont mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo, Palæstrio. obsecro, unde
Hæc exit hoc? *Pal.* Unde, nisi dooio? *Sc.* Domo?
Pal. Me vidente. *Sc.* Video.
Nimis mirum est facinus, quomodo hæc hinc potuerit transire!
Nam certo oeque solarium est apud nos, neque hortus ullus,
Neque fenestra, oisi clatrata. nam certo ego te hic intus vidi.
Pal. Pergin', scelesle, iotendere, atqoe hanc arguere? *Phil.* Ecastor ergo
Mihi haud fallum eveniat somniom, quod noctu hac somniavi.
Pal. Quid somniasti? *Phil.* Ego eloquar. sed, amabo, advortito animum.
Hac nocte in somnis mea soror gemina germana visa
Venisse Athenis io Ephesum com suo amatore quodam:
Hi ambo hospitio huc in proxumum mihi devorti sunt visi.
Sc. Palæstrionis somnium narrator. *Pal.* Perge porro.
Phil. Ego læta visa, quia soror venisset, propter eamdem,
Suspicionem maxumam sum visa sustinere.
Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi viso'st
Me cum alieno adulescentulo, quasi ounc est, osculatam esse:
Cum illa osculata mea soror gemina esset suumpte amicom.
Ita me insimulatam perperam falsum esse somoiavi.
Pal. Satin' eadem io vigilantes expetuot, quæ io somnis visa memoras?
Heus hercle præsentia omnia! abi iotro, & comprecare.
Narrandum ego istuc Militi censebo. *Phil.* Facere certum.
Neque me quidem patiar probri falso impune insimolatam.
Sc. Timeo, quid rerum gesserim: ita dorsus totus prurit.
Pal. Scin' te periisse nunc quidem domi certo? *Sc.* Certa res est
Nunc nostrum observare ostium, ubi ubi sit. *Pal.* At, Sceledre, quæso,
Ut ad id exemplum somnium quam simile somoiavit!
Atque ot tu suspicatus es eam vidisse te osculantem!
Sc. Me eam non vidisse arbitraris? *Pal.* Næ tu hercle, opinor! obsecro
Resipisce. si ad herum hæc res pervenerit, peristi pulchre.
Sc. Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem obstitisse.

Pal.

Pal. Dudum edepol hoc planum quidem: quæ hic usque fuerit intus.
Sc. Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etsi vidi.
Pal. Næ tu edepol stultitia tua nos pæne perdidisti.
Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pæne.
Sed fores vicini proxumi crepuerunt. conticiscam.

ACTUS II. SCENA V.

Philocomasium Pseudo-Glycere, *Palæstrio*, *Sceledrus*.

INde ignem in aram, ut Ephesiæ Dianæ lauta laudes
Gratesque agam, eique ut Arabico fumificem odore amœne:
Quæ me in locis Neptuniis templisque turbulentis
Servavit, sævis fluctibus ubi sum afflictata multum.
Sc. Palæstrio! o Palæstrio. *Pal.* O Sceledre, Sceledre, quid vis?
Sc. Hæc mulier, quæ hinc exit modo, estne herilis concubina
Philocomasium? an non est ea? *Pal.* Hercle opinor, ea videtur,
Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc potuerit transire:
Siquidem ea est. *Sc.* An dubium tibi est eam esse hanc? *Pal.* Ea videtur.
Adeamus, appellemus. *Sc.* Heus, quid istuc est, Philocomasium?
Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotii est?
Quid nunc taces? tecum loquor. *Pal.* Immo edepol tute tecum:
Nam hæc nihil respondet. *Sc.* Te alloquor, vitii probrique plena,
Quæ circum vicinos vaga es. *Phil.* Quicum tu fabulare?
Sc. Quicum, nisi tecum? *Phil.* Quis tu homo es, aut mecum quid negotii est?
Sc. Men' rogas, hem, qui sim? *Phil.* Quin ego hoc rogem, quod nesciam?
Pal. Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras? *Phil.* Mihi odiosus, quisquis es
Et tu, & hic. *Sc.* Nos non novisti? *Phil.* Neutrum. *Sc.* Metuo maxume.
Pal. Quid metuis? *Sc.* Enim ne nosmet perdiderimus uspiam.
Nam neque te, neque me novisse ait hæc. *Pal.* Perscrutari hic volo,
Sceledre, nos nostri, an alieni simus: ne dum quispiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutaverit.
Sc. Certe equidem noster sum. *Pal.* Et pol ego. quæris tu, mulier, malum.
Tibi dico, heus Philocomasium. *Phil.* Quæ te intemperiæ tenent,
Qui me perperam perplexo nomine appelles? *Pal.* Ehu,
Quis igitur vocare? *Phil.* Glycere nomen est. *Sc.* Injuria est.
Falsum nomen possidere, Philocomasium, postulas.
At istuc non decet, & meo adeo hero facis injuriam.
Phil. Egone? *Pal.* Tute. *Phil.* Quæ heri Athenis Ephesum adveni vesperi
Cum meo amatore, adolescente Atheniensi. *Pal.* Dic mihi,
Quid hic tibi in Ephesu est negotii? *Phil.* Geminam germanam meam
Hic sororem esse inaudivi: eam veni quæsitum. *Pal.* Mala es.
Phil. Immo ecastor stulta multum, quæ vobiscum fabuler.
Abeo. *Sc.* Abire non sinam te. *Phil.* Mitte. *Sc.* Manifestaria
Res est, non mitto. *Phil.* At mihi jam crepabunt manus, malæ tibi;
Nisi me omittis. *Sc.* Quid, malum, astas? quin retines altrinsecus?
Pal. Nihil moror negotiosum mihi esse tergum. qui scio
An ista non sit Philocomasium, atque alia ejus similis sit?
Phil. Mittis me, an non mittis? *Sc.* Immo vi atque invitam, ingratiis,
Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. *Phil.* Ostium hoc mihi
Domicilium est: Athenis domus ac herus. ego istam domum
Neque moror: neque vos, qui homines sitis, novi, neque scio.
Sc. Lege agito: te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem,
Te huc, si omisero, intro ituram. *Phil.* vi me cogis, quisquis es.
Do fidem, si omittis, istoc me intro ituram, quo jubes.
Sc. Ecce omitto. *Phil.* At ego abeo missa. *Sc.* Muliebri fecisti fide.
Pal. Sceledre, manibus amisisti prædam. tam ea est, quam potis,
Nostra herilis concubina. vin' tu facere hoc strenue?
Sc. Quid faciam? *Pal.* Affer mihi machæram huc intus. *Sc.* Quid facies ea?
Pal. Intro rumpam recta in ædes, quemque hic intus videro
Cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo extemplo.
Sc. Visane est ea esse? *Pal.* Immo edepol plane ea est. sed quomodo
Dissimulabat! abi, machæram huc effer. *Sc.* Jam faxo hic erit.
Pal. Neque eques, neque pedes profecto quisquam, tanta audacia,
Qui æque faciat confidenter quidquam, quam quæ mulieres
Faciunt. ut utrobique orationem docte edidit!
Ut sublinitur os custodi cauto, conservo meo!
Nimis beat, quod commeatus transtinet trans parietem.
Sc. Heus, Palæstrio, machæra nihil opus. *Pal.* Quid jam, aut quid opus est?
Sc. Domi eccam herilem concubinam. *Pal.* Quid? domi? *Sc.* In lecto cubat.
Pal. Edepol næ tu tibi malam rem repperisti, ut prædicas.
Sc. Quid jam? *Pal.* Quia hanc attingere ausus mulierem hic in proxumo.
Sc. Magis hercle metuo. sed numquam quisquam faciet, quin soror
Ista sit germana hujus. *Pal.* Eam pol tu osculantem hic videras.
Et quidem palam est eam esse, ut dicis. *Sc.* Quid propius fuit,
Quam ut perirem, si locutus fuissem hero! *Pal.* Ergo si sapis,
Mussitabis. Plus oportet scire servom, quam loqui.

Ergo abeo a te, ne quid tecum consilii commisceam:
Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.
Herus si veniet, si me quærit, hic ero: hinc me arcessito.

ACTUS II. SCENA VI.

Sceledrus, Periplectomenes.

SAtin' abiit ille, neque herile negotium
Plus curat, quam si non servitute serviat?
Certo quidem illæc nostra intus est in ædibus.
Nam ego & cubantem eam modo offendi domi.
Certum est nunc observationi operam dare.
Per. Non hercle hisce homines me marem, sed feminam,
Vicini rentur esse servi Militis:
Ita me ludificant. meamne hic in via hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite advenit meo,
Tractatam, & ludificatam, ingenuam & liberam?
Sc. Perii hercle! hic ad me recta habet rectam viam.
Metuo, illæc mihi res ne magno malo fuat,
Quantom hunc audivi facere verborum senem.
Per. Accedam ad hominem. tun', Sceledre, hic, scelerum caput,
Meam ludificasti hospitam ante ædeis modo?
Sc. Vicine, ausculta quæso. *Per.* Ego auscultem tibi?
Sc. Expurgare volo me. *Per.* Tun' te expurges mihi,
Qui facinus tantum tamque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis, verbero?
Sc. Licetne? *Per.* At ita me di deæque omnes ament,
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
Longum diutinumque a mane ad vesperum,
Quod meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectatus simiam,
Quodque inde inspectavisti meum apud me hospitem
Amplexum, amicam cum osculabatur suam;
Quodque concubinam herilem insimulare ausus es
Probri, pudicam, meque summi flagitii:
Tum quod tractavisti hospitam ante ædes meas:
Nisi tibi supplicium stimuleum de te datur,
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quam magno vento plenum est undarum mare.
Sc. Ita sum coactus, Periplectomene, ut nesciam
Utrumne postulare prius tecum æquom siet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius.
Nisi istæc non est hæc, neque ista sit mihi:
Sicut etiam nunc nescio quid viderim:
Ita est istæc hujus similis nostræ tua,
Siquidem non eadem est. *Per.* Vise ad me intro, jam scies.
Sc. Licetne? *Per.* Quin te jubeo. at placide noscita.
Sc. Ita facere certum est. *Per.* Heus Philocomasium! cito
Transcurre curriculo ad nos, ita negotium est.
Post, quando exierit Sceledrus a nobis, cito
Transcurrito ad vos rursum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuscaverit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.
Sc. Pro di immortales! similiorem mulierem,
Magisque eamdem, utpote quæ non sit eadem, non reor
Deos facere posse. *Per.* Quid nunc? *Sc.* Commerui malum.
Per. Quid igitur? ean' est? *Sc.* Etsi ea est, non est ea.
Per. Vidistin' istam? *Sc.* Vidi & illam, & hospitem
Complexam atque osculantem. *Per.* Ean' est? *Sc.* Nescio.
Per. Vin' scire plane? *Sc.* Cupio. *Per.* Abi intro ad vos domum
Continuo, vide sitne istæc vostra intus domum.
Sc. Licet: pulchre admonuisti. jam ego ad te exibo foras.
Per. Numquam edepol hominem quemquam ludificarier
Magis facete vidi, & magis miris modis.
Sed eccum egreditur. *Sc.* Periplectomene, te obsecro
Per deos atque homines, perque stultitiam meam,
Perque tua genua. *Per.* Quid obsecras me? *Sc.* Inscitiæ
Meæ & stultitiæ ignoscas. nunc demum scio
Me fuisse excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomasium eccam intus. *Per.* Quid nunc, furcifer?
Vidistin' ambas? *Sc.* Vidi. *Per.* Herum exhibeas volo.
Sc. Meruisse equidem me maxumum fateor malum,
Et tuæ fecisse me hospitæ ajo injuriam:
Sed meam esse herilem concubinam censui,
Quoi me custodem herus addidit Miles meus.
Nam ex uno puteo similior numquam potest
Aqua aquæ sumi, quam hæc est, atque ista hospita.
Et me despexe ad te per impluvium tuum
Fateor. *Per.* Quid ni fateare, ego quod viderim?
Sc. Sed Philocomasium me vidisse censui.
Per. Ratusne me istic hominem esse omnium minimi pretii,
Si ego, me sciente, paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam insignite injuriam?
Sc. Nunc demum a me insipienter factum esse arbitror,
Cum rem cognosco: at non malitiose tamen
Feci. *Per.* Immo indigne. namque hominem servom suos
Domitos habere oportet oculos & manus,
Orationemque. *Sc.* Egone? si post hunc diem
Muttivero, etiam quod egomet certo sciam;
Dato excruciatum me: egomet dedam me tibi.
Nunc hoc mihi ignoscas quæso. *Per.* Vincam animum meum,
Ne malitiose factum id esse abs te arbitrer.
Ignoscam tibi istuc. *Sc.* At dii tibi faciant bene.
Per. Næ tu hercle, si te dii amant, linguam comprimes
Posthac: etiam illud, quod scies, nesciveris:
Ne videris, quod videris. *Sc.* Bene me mones.
Ita facere certum est. sed satine oratus abis?
Numquid nunc aliud me vis? *Per.* Ne me noveris.
Sc. Dedit hic mihi verba. quam benigne gratiam
Fecit, ne iratus esset! scio, quam rem gerat:
Ut Miles, cum extemplo a foro adveniat domum,
Domi comprehendat. una hic & Palæstrio
Me habent venalem: sensi, & jamdudum scio.
Numquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.
Nam jam aliquo aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam *jam* nunc satis & plus nimio merui mali.
Verumtamen de me quidquid est, ibo hinc domum.
Per. Illic hinc abscessit. sat edepol certo scio,
Occisam sæpe sapere plus multo suem,
Cum manducatur. ne id, quod vidit, viderit!
Nam illius oculi, atque aures, atque opinio
Transfugere ad nos. usque adhuc actum est probe.

Nimium

Nimium festivam mulier operam præbuit.
Redeo io senatom rursus. nam Palæstrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intro: oe, dum absum, illis sortito fuam.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Palæstrio, Pleusides, Periplectomenes.

Ohibete intra limen etiam vos parumper, Pleosides.
Sinite me prios prospectare, ne uspiam insidiæ fient
Concilio, quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Unde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis,
Unde inimicus ne quis nostra spolia capiat aoribus:
Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit usui:
Neque potest, quin, si id inimicis usui est, obsit mihi.
Nam bonum consilium sorripitur sæpissume,
Si minus cum cora aut cate locus loquendi lectus est.
Quippe si resciveriot inimici consilium tuum,
Tuopte tibi coosilio occludunt linguam, & constringunt manus:
Atque eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc a læva, aut a dextera
Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus usque ad ultimam plateam est probe.
Evocabo: Heus Periplectomenes & Pleusides, progredimini.
Per. Ecce nos tibi obedienteis. *Pal.* Facile est imperiom in bonis.
Sed volo scire: eodem consilio, quod intus meditati somus,
Si gerimus tem. *Per.* magis ad rem esse non potest utibile.
Pal. Immo quid tibi, Pleusi les? *Pl.* Quodne vobis placeat, displiceat mihi?
Quis homo sit magis meus, quam tu es? *Per.* Loquere lepide & commode.
Pal. Pol ita decet hunc facere. *Pl.* At hoc me facious miserum macerat,
Meumque cor, corpusque cruciat. *Per.* Quid id est, quod cruciat? cedo.
Pl. Me tibi istuc ætatis homini facinora puerilia
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus,
Ea te expetere: te ex opibus summis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ istæc ætas fugere facta magis, quam sectari solet.
Eam pudet me tibi in senecta objicere sollicitudinem.
Per. Novo modo tu bomo amas: siquidem te quidquam, quod faxis, pudet.
Nihil amas: umbra es amantum magis, quam amator, Pleusides.
Pl. Hanccine ætatem exercere me mei amoris gratia?
Per. Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acheruntius,
Tam capularis, tamne tibi diu videor vitam vivere?
Nam equidem haud sum annos natus præter quinquaginta & quatuor:
Clare oculis video, pernix sum manibus, sum pedes mobilis.
Pal. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex.
Inest io hoc amussitata sua sibi ingenua lodoles.
Pl. Pol id quidem experior ita esse, ut prædicas, Palæstrio,
Nam benignitas quidem hujus oppido ut adolescentuli est.
Per. Immo, hospes, magis cum periculum facies, magis oosces meam
Comitatem erga te amantem. *Pl.* Quid opus nota noscere?
Per. Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.
Nam qui ipse haud amavit, ægre amantis ingeniom inspicit.
Et ego amoris aliquantum habeo, humorisque meo etiam in corpore:
Neque dum exarui ex amœois rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego umquam oblocutor sum alteri in convivio.
Incommoditate abstinere me apud convivas commode
Commemini, & meæ orationis justam partem persequi:
Et meam partem itidem tacere, cum aliena est oratio.
Minime sputator, screator sum, itidem minime muccidus.
Post Ephesi sum natus; non in A, ,lis, non sum in Umbria.
Pal. O lepidum senicem, si, quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem plane eductum io nutricatu Venerio!
Per. Plus dabo, quam prædicabo, ex me venustatis tibi.
Neqoe ego ad mensam publicas res clamo, neque leges crepo:
Neque ego umquam alienum scortum subigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum.
Neque per vioum umquam ex me exoritur dissidium in convivio.
Si quis ibi est odiosus, abeo domum, sermonem segrego.
Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.
Pl. Tui quidem edepol omnis mores ad venustatem valent.
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum istis moribus.
Pal. At qoidem illuc ætatis qui sit, non invenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.
Per. Tute me ut fateare faciam, esse adolescentem moribus:
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens.
Oposne erit tibi advocato tristi, iracundo? ecce me.
Opusne leni? leniorem dices, quam mutum est mare:
Liqoidiusculusque ero, quam ventus est Favonius.
Vel hilarissumum convivam hinc indidem expromam tibi,

Vel primarium parasitum, atque obsonatorem optumum:
Tum ad saltandum non cinædus malacus æque est atque ego.
Pal. Quid ad illas artes optassis, si optio eveniat tibi?
Pl. Hujus pro meritis ut referri pariter possit gratia:
Tibique, quibus nunc me esse experior summæ sollicitudini.
At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. *Per.* Morus es.
Nam in mala uxore atque inimico si quid sumas, sumtus est:
In bono hospite atque amico, quæstus est, quod sumitur:
Et quod in divinis rebus sumas, sapienti lucro est.
Deum virtute, ut transeuntem hospitio accipiam, apud me est comitas.
Es, bibe, animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberæ sunt ædes: liber sum autem ego: me uti volo libere.
Nam mihi, deum virtute dicam, propter divitias meas
Licuit uxorem dotatam genere summo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.
Pl. Cur non vis? nam procreare liberos lepidum est onus.
Per. Hercle vero, liberum esse, id multo est lepidius.
Pal. Tute homo & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.
Per. Nam bona uxor, si ea deducta est usquam gentium,
Ubi eam possim invenire? verum egone eam ducam domum?
Quæ mihi numquam hoc dicat: Eme, mi vir, lanam, unde tibi pallium
Malacum & calidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ,
Ne algeas hac hieme. hoc numquam verbum ex uxore audias.
Verum priusquam galli cantent, quæ me somno suscitet,
Dicat: Da mihi, vir, Calendis meam quod matrem juverit:
Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quinquatribus
Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruspicæ:
Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit!
Tum piatricem clementer, non potest, quin munerem.
Jampridem, quia nihil abstulerit, succenset ceraria.
Tum obstetrix expostulavit mecum, parum missum sibi.
Quid? nutrici non missurus quidquam, quæ vernas alit?
Hæc atque hujus similia alia damna multa mulierum
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus similes sermones ferat.
Pal. Dii tibi propitii sunt hercle: nam si istam semel amiseris
Libertatem, haud facile te in eumdem rursus restitues locum.
Pl. At illa laus est, magno in genere & in divitiis maxumis,
Liberos hominem educare, generi monumentum & sibi.
Per. Quando habeo multos cognatos, quid opus sit mihi liberis?
Nunc bene vivo, & fortunate, atque ut volo, atque animo ut lubet:
Mea bona mea morte cognatis dicam, inter eos partiam.
Illi apud me edunt, me curant; visunt, quid agam, ecquid velim.
Priusquam lucet, assunt: rogitant, noctu ut somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo. quin mihi mittunt munera.
Sacrificant? dant inde partem mihi majorem, quam sibi:
Abducunt ad exta: me ad se ad prandium, ad cœnam vocant.
Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis. ego hæc mecum mussito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt & munera.
Pal. Nimis bona ratione, nimisque aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini, & trigemini, si te bene habes, filii.
Per. Pol, si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis.
Censerem emori: cecidisset ne ebrius, aut de equo uspiam?
Metuerem, ne ibi defregisset crura aut cervices sibi.
Tum ne uxor mihi insignitus pueros pariat postea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium.
Pal. Huic homini dignum est divitias esse, & diu vitam dari,
Qui & rem servat, & qui bene habet, suisque amicis est volup.
Pl. O lepidum caput! ita me dii deæque ament, æquom fuit
Deos paravisse, uno exemplo ne omnes vitam viverent.
Sicuti merci pretium statui, pro virtute ut veneat:
Quæ improba est, pro mercis vitio dominum pretio pauperet.
Itidem divos dispertisse vitam humanam æquom fuit.
Qui lepide ingeniatus esset, vitam longinquam darent:
Qui improbi essent & scelesti, iis adimerent animam cito.
Si hoc paravissent, homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta: & postea
Qui probi homines essent, esset his annona vilior.
Per. Qui deorum consilia culpet, stultus, inscitusve sit,
Quique eos vituperet. nunc jam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare, ut, hospes, tua te ex virtute, & mea
Meæ domi accipiam benigne, lepide, & lepidis victibus.
Pl. Nihil me pœnitet jam, quanto sumtui fuerim tibi.
Nam hospes nullus tam in amici hospitium devorti potest,
Quin ubi triduum continuum fuerit, jam odiosus fiet.
Verum ubi dies decem continuos immorabitur,
Tametsi dominus non invitus patitur, servi murmurant.
Per. Servienteis servitute ego servos introduxi mihi,
Hospes, non qui mihi imperarent, quibus ego essem obnoxius:
Si illis ægre est, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero.
Tamen id quod odio est, faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc, quod occœpi, obsonatum pergam. *Pl.* Si certum est tibi,
Commodulum obsona, ne magno sumtu: mihi quidvis sat est.
Per. Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves.
Nam proletario sermone nunc quidem, hospes, utere.
Nam

Nam hi solent, quando accubuere, ubi cœna apposita est, dicere;
Quid opus fuit hoc, *hospes*, sumtu tanto nostra gratia?
Insanivisti hercle: nam idem hoc hominibus sat erat decem.
Quod eorum caussa obsonarum est, culpant; & comedunt tamen.
Pal. Fit pol illud ad illud exemplum. ut docte & perspecte sapit!
Per. Sed iidem homines numquam dicunt, quamquam appositum est ampliter,
Jube illud demi: tolle hanc patinam: remove pernam: nihil moror.
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus.
Remove, abi, aufer, neminem eorum hæc asseverare audias.
Sed procellunt se, & procumbunt dimidiati, dum appetunt.
Pal. Bonus bene ut malos descripsit mores! *Per.* Haud centesimam
Partem dixi, atque, otium rei si sit, possim expromere.
Pal. Igitur id quod agitur hic, primum prævorti decet.
Nunc huc animum advortite ambo: mihi opus est opera tua,
Periplectomene: nam ego inveni lepidam sycophantiam,
Qui admutiletur Miles usque cæsariatus: atque uti
Huic amanti ac Philocomasio hanc efficiamus copiam,
Ut hic eam abducat, abeatque. *Per.* Dari istanc rationem volo.
Pal. At ego mihi annulum dari istum tuum volo. *Per.* Quam ad rem usui est?
Pal. Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.
Per. Utere, accipe. *Pal.* Accipe a me rursum rationem doli,
Quam institui. *Pl.* Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
Pal. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est, ut neminem
Fuisse adæque, neque futurum credam. *Per.* Credo ego istuc idem.
Pal. Itaque Alexandri præstare prædicat formam suam:
Itaque omneis se ultro sectari in Epheso memorat mulieres.
Per. Edepol quin te de isto multi cupiunt non mentirier:
Sed ego ita esse, ut dicis, teneo pulchre. proin, Palæstrio,
Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
Pal. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,
Cui facetiarum cor corpusque sit plenum & doli?
Per. Ingenuamne, an libertinam? *Pal.* Æque istuc facio, dummodo
Eam des, quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore,
Cuique sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.
Per. Lautam vis, an quæ nondum sit lauta? *Pal.* Siccam, succidam,
Quam lepidissumam potes, quamque adolescentem maxume.
Per. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adolescentulam.
Sed quid ea usus est? *Pal.* Ut ad te eam jam deducas domum,
Utique eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittasque habeat, assimuletque se
Tuam esse uxorem. ita præcipiendum est: *Pl.* Erro, quam insistas viam.
Pal. At scietis. sed ecqua ancilla est illi? *Per.* Est primaria.
Pal. Ea quoque opus est: ita præcipito mulieri atque ancillulæ,
Ut simulet se tuam esse uxorem, & deperire hunc militem,
Quasique hunc annulum faveæ suæ ancillæ dederit; ea porro mihi,
Militi ut darem, quasique ego rei sim interpres. *Per.* Audio.
Ne me surdum verbera. *Pal.* Tu si audis, ego recte meis
Dabo: a tua mihi uxore dicam delatum & datum,
Ut sese ad eum conciliarem. ille ejusmodi est; cupiet miser.
Qui, nisi adulterio, studiosus rei nullæ aliæ est, improbus.
Per. Non potuit reperire, si ipsi Soli quærendas dares,
Lepidiores duas ad hancce rem, quam ego. age: habe animum bonum.
Pal. Ergo accurato & properato opus est: nunc tu ausculta, Pleusides.
Pal. Tibi sum obediens. *Pl.* Hoc facito: Miles domum ubi advenerit,
Memineris ne Philocomasium nomines. *Pl.* Quam nominem?
Pal. Glyceram. *Pl.* Nempe eamdem, quæ dudum constituta est. *Pal.* pax! abi.
Pl. Meminero. sed quid meminisse id refert? ego te tamen.
Pal. Ego enim dicam tum, quando usus poscet. interea tace.
Ut nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.
Pl. Ego eo intro igitur. *Pal.* Et præcepta sobrie ut cures, face.

ACTUS III. SCENA II.

Palæstrio, *Lucrio*.

QUantas res turbo! quantas moveo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam militi,
Si centuriati bene sunt manipulares mei.
Sed illum vocabo. heus Sceledre, nisi negotium,
Progredere ante ædis; te vocat Palæstrio.
Luc. Non opera est Sceledro. *Pal.* Quid jam? *Luc.* Sorbet dormiens.
Pal. Quid sorbet? *Luc.* Illud stertit volui dicere.
Sed quia consimile est, quod sterras, quasi sorbeas.
Pal. Eho, an dormit Sceledrus intus? *Luc.* Non naso quidem:

Nam

Nam eo magnum clamat. tetigit calicem clanculum,
Demisit nardini unam amphoram cellarius.
Pal. Eho tu sceleste, qui illi suppromus es, eho!
Luc. Quid vis? *Pal.* Qui libitum est illi condormiscere?
Luc. Oculis opinor. *Pal.* Non te istuc rogito, scelus.
Procede huc: periisti jam, nisi verum scio.
Promsisti tu illi vinum? *Luc.* Non promsi. *Pal.* Negas?
Luc. Nego hercle vero: nam ille me vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo expromsi in urceum,
Neque ille hic calidum exbibit in prandium.
Pal. Neque tu bibisti? *Luc.* Dii me perdant, si bibi,
Si bibere potui. *Pal.* Qui jam? *Luc.* Quia enim obsorbui,
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
Pal. Alii ebrii sunt, alii poscam potitant.
Bono suppromo & promo cellam creditam!
Luc. Tu hercle idem faceres, si tibi esset credita:
Quoniam æmulari non licet, nunc invides.
Pal. Eho an numquam promsit antehac? responde, scelus.
Atque ut tu scire possis, edico tibi,
Si falsa dixis, cocio, excruciabere.
Luc. Ita vero, ut tu ipse me dixisse delices;
Postea sagina ego ejiciar cellaria,
Ut tibi qui promat, alium suppromum pares.
Pal. Non edepol faciam. age loquere audacter mihi.
Luc. Numquam edepol vidi promere. verum hoc erat:
Mihi imperabat, ego promebam postea.
Pal. Hui! illecebrose! capite sistebas cadum?
Luc. Non hercle tam istoc valide casabant cadi.
Sed in cella est paullum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados.
Ea sæpe decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maxumam
Vidi. bacchabatur hama, casabant cadi.
Pal. Abi, abi intro jam. vos in cella vinaria
Bacchanal facitis. jam hercle ego herum adducam a foro.
Luc. Perii, excruciabit me herus, domum si venerit,
Quom hæc facta scibit, quia sibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis obsecro huic vostram fidem.
Pal. Quo tu te agis? *Luc.* Missus sum alio: jam huc revenero.
Pal. Quis misit? *Luc.* Philocomasium. *Pal.* Abi, actutum redi.
Luc. Quæso tamen, tu meam partem infortunii,
Si dividetur, me absente, accipito tamen.
Pal. Modo intellexi, quam rem mulier gesserit:
Quia Sceledrus dormit, hunc subcustodem suum
Foris ablegavit, dum ab se huc transiret. placet.
Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem
Nimis lepida forma ducit. dii hercle hanc rem adjuvant.
Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoc succedit sub manus negotium.

ACTUS III. SCENA III.

Periplectomenes, Acroteleutium, Palæstrio, Milphidippa.

Rem omnem, Acroteleutium, tibi, tibique, mea Milphidippa,
Domi demonstravi ordine. hanc fabricam fallaciasque
Minus si tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis si intellegitis, aliud est quod potius fabulemur.
Acr. Stultitia atque insipientia insulsa atque maxuma hæc sit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si ea in opificina nesciam aut mala esse aut fraudulenta.
Per. At melius est monerier. *Acr.* Meretricem commoneri,
Quam sane magni referat, mihi clam est! quin ego me frustro,
Postquam adhibere aures meæ tuam moram orationis;
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis esset deasciari.
Per. At nemo solus satis sapit: nam ego multos sæpe vidi
Regionem fugere consilii prius quam repertam habuere.
Acr. Si quid faciundum est mulieri male atque malitiose,
Ea sibi immortalis memoria est meminisse & sempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum est, eo deveniunt,
Obliviosæ extemplo uti fiant, meminisse nequeunt.
Per. Ergo istuc metuo, quo venit vobis faciundum utrumque.
Nam id proderit mihi, militi male quod facietis ambæ.
Acr. Dum ne inscientes quid bonum faciamus, ne formida.
Mala nulla meretrix est, ne pave, pejora ubi conveniunt.
Per. Ita vos decet. consi[illegible]uimini. *Pal.* Cesso ego illis obviam ire?
Venire salvom gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.
Per. Bene opportuneque obviam es, Palæstrio: hem tibi assunt,
Quas me jussisti adducere, & quo ornatu. *Pal.* heus! noster esto.
Palestrio Acroteleutium salutat. *Acr.* Quis hic amabo est.
Qui tam pro nota me nominat? *Per.* Hic noster architectus est.
Acr. Salve architecte. *Pal.* Salva sis. sed dic mihi, ecquid hic te
Oneravit præceptis? *Per.* Probe meditatam utramque duco.
Pal. Audire cuplo quemadmodum. ne quid peccetis, paveo.
Per. Ad tua præcepta de meo nihil his novom apposivi.
Acr. Nempe ludificari militem tuum herum vis? *Pal.* Elocuta es.
Acr. Lepide & sapienter, commode & facete res parata est.
Pal. Atque hujus uxorem esse te volo assimulare. *Acr.* Fiet.
Pal. Quasi militi animum adjeceris, simulare. *Acr.* Sic futurum est.
Pal. Quasique hæc res per me interpretem, & tuam ancillam geratur.
Acr. Bonus vates poteras esse: nam quæ sunt futura, dicis.
Pal. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,

Quem

Quem ego militi darem tuis verbis. *Acr.* Vera dicis.
Per. Quid istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere? *Acr.* Meliu'st.
Nam, mi patrone, hoc cogitato: ubi probus est architectus,
Bene lineatam si semel carinam collocavit,
Facile esse navem facere, ubi fundata, & constituta est.
Nunc hæc carina satis probe fundata, & bene statuta est.
Adsunt fabri, architectique, a me, a te, haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu' st qui det,
Novi indolem nostri ingenii; cito erit parata navis.
Pal. Nempe tu novisti militem meum herum? *Acr.* Rogare mirum est!
Populi odium quidni noverim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum unguentatum. *Pal.* num ille etiam te novit? *Acr.* numquam vidit:
Qui noverit me, quis ego sim? *Pal.* Nimis lepide fabulare.
Eo potuerit lepidius pol fieri. *Acr.* Potine ut hominem
Mihi des? quiescas cetera. ni lepide ludificata
Ero, culpam omnem in me imponito. *Pal.* Agite igitur, intro abite,
Insistite hoc negotium sapienter. *Acr.* Alia cura.
Pal. Age, Periplectomene, has nunc jam duc intro: ego ad forum illum
Conveniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua uxore mihi datum esse, eamque illum deperire.
Hanc ad nos, cum extemplo a foro veniemus, mittito tu,
Quasi clanculum ad me missa sit. *Per.* Faciemus. alia cura.
Pal. Vos modo curate; ego illum probe jam oneratum huc accibo.
Per. Bene ambula, bene rem gere. at egone hoc si efficiam plane,
Ut concubinam Militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat; si hodie hunc dolum dolamus,
Quid tibi ego mittam muneris? *Acr.* Datne ab se mulier operam?
Pal. Lepidissume & comissume. *Acr.* Confido confuturum.
Ubi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia pervincamur.
Per. Abeamus ergo intro, hæc uti meditemur cogitate:
Nequid, ubi Miles venerit, titubetur. *Acr.* Tu morare,
Ut accurate & commode, hoc quod agendum est, exsequamur.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Pyrgopolinices, Palæstrio.

Volup est quod agas, si id procedit lepide & ex sententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
Ut latrones, quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
Pal. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi
Conditio nova & luculenta fertur per me interpretem!
Pyrg. Immo omneis res posteriores pono atque operam do tibi.
Loquere, aures meas profecto dedo in ditionem tuam.
Pal. Circumspicito dum, ne quis nostro hic auceps sermoni siet.
Nam hoc negotii clandestino ut agerem, mandatum'st mihi.
Pyrg. Nemo adest. *Pal.* Hunc arrhabonem amoris primum a me accipe.
Pyrg. Quid hic? unde est? *Pal.* A luculenta atque a festiva fœmina,
Quæ te amat, tuamque expetissit pulchram pulchritudinem,
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla porro, ut deferrem, dedit.
Pyrg. Quid? ean' ingenua, an festuca facta e serva libera est?
Pal. Vah! egone ut ad te ab libertina esse auderem internuntius,
Qui ingenuis satis respondere nequeas cupidis tui!
Pyrg. Nupta ea est, an vidua? *Pal.* Et nupta & vidua. *Pyrg.* Quo pacto potis
Vidua & nupta esse eadem? *Pal.* Quia adolescens nupta est cum sene.
Pyrg. Euge! *Pal.* Lepida & liberali forma est. *Pyrg.* Cave mendacium.
Pal. Ad tuam formam illa una digna est. *Pyrg.* Hercle pulchram prædicas.
Sed quis ea est? *Pal.* Senis hujus uxor Periplectomeni in proxumo,
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire; odit senem.
Nunc te orare atque obsecrare jussit, ut tui copiam
Sibi potestatemque facias. *Pyrg.* Cupio hercle equidem, si illa volt.
Pal. Quæ cupit! *Pyrg.* Quid illa faciemus concubina, quæ domi est?
Pal. Quin tu illam jube abs te abire, quo lubet: sicut soror
Ejus huc gemina venit Ephesum, & mater, arcessuntque eam.
Pyrg. Ain' tu, advenit Ephesum mater ejus? *Pal.* Ajunt, qui sciunt.
Pyrg. Hercle occasionem lepidam, ut mulierem excludam foras.
Pal. Immo vin' tu lepide facere? *Pyrg.* Loquere: & consilium cedo.
Pal. Vin' tu illam astutum amovere, a te ut abeat per gratiam?

Pyrg.

Pyrg. Cupio. *Pal.* Tum te hoc facere oportet: tibi divitiarum affatim est:
Jube sibi aurum atque ornamenta, quæ illi instruxisti mulieri,
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat sibi.
Pyrg. Placet, uti dicis: sed ne istanc amittam, & hæc mutet fidem,
Vide modo. *Pal.* Vah delicatus, quæ te tamquam oculos amet!
Pyrg. Venus me amat. *Pal.* st! tace. aperiuntur fores: concede huc clanculum.
Hæc celox illius est, quæ hic egreditur internuncia.
Pyrg. Quæ hæc celox? *Pal.* Ancillula illius est, quæ hic egreditur foras,
Quæ annulum istunc attulit, quem tibi dedi. *Pyrg.* Edepol hæc quidem
Bellula est. *Pal.* Pithecium hæc est præ illa & spinturnicium.
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

ACTUS IV. SCENA II.

Milphidippa, Pyrgopolinices, Palæstrio.

Jamne est ante ædeis circus, ubi sunt ludi faciendi mihi?
Dissimulabo, hos quasi non videam, neque esse hic, etiam dum sciam.
Pyrg. Tace: subauscultemus, ecquid de me fiat mentio.
Mil. Num quis nam hic prope adest, qui rem alienam potius curet quam suam?
Qui aucupet me quid agam? qui de vesperi vivat suo?
Eos nunc homines metuo, mihi ne obsint, neve obsient usquam,
Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ hujus cupiens corporis est,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidum, & nimia pulchritudine
Militem Pyrgopolinicem. *Pyrg.* Satin' hæc quoque me deperit?
Meam laudat speciem. edepol hujus sermones haud cinerem quæritant.
Pal. Quo argumento. *Pyrg.* Quia enim loquitur laute, & minime sordide:
Tum autem illa ipsa est nimium lepida, nimisque nitida femina.
Hercle vero jam allubescit primulum, Palæstrio.
Pal. Priusne, quam illam oculis tuis? *Pyrg.* Video id, quod credo tibi.
Quid illa autem absens, cum hæc locuta subigit me ut amem? *Pal.* Hercle hanc quidem
Nihil tu amassis. mihi hæc desponsa est: tibi si illa hodie nupserit,
Ego hanc continuo uxorem ducam. *Pyrg.* Quid ergo hanc dubitas colloqui?
Pal. Sequere hac me ergo. *Pyrg.* Pedissequus tibi sum. *Mil.* Utinam, cujus caussa
Foras sum egressa, conveniendi mihi potestas eveniat!
Pal. Erit; & tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida:
Homo quidam est, qui scit, quod quæris, ubi sit. *Mil.* Quem ego hic audivi?
Pal. Socium tuorum consiliorum, & participem consiliarium.
Mil. Tum pol ego, id quod celo, haud celo. *Pal.* Immo, etiamsi non celas.
Mil. Quo argumento? *Pal.* Infidos celas: ego sum tibi firma fide.
Mil. Cedo signum, si harunc Baccharum es. *Pal.* Amat mulier quædam quemdam.
Mil. Pol istuc quidem multæ? *Pal.* At non multæ de digito donum mittunt.
Mil. Enim cognovi nunc. fecisti modo mihi ex proclivo palam rem.
Sed hic numquis adest? *Pal.* Vel adest, vel non. *Mil.* Cedo te mihi solæ solum.
Pal. Brevin' an longinquo sermone? *Mil.* Tribus verbis. *Pal.* Jam ad te redeo.
Pyrg. Quid? ego hic astabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?
Pal. Patere, atque asta. tibi hanc ego do operam. *Pyrg.* Properando excrucior.
Pal. Pedetentim. tu hæc scis, tractari ita solere hasce hujusmodi merces.
Pyrg. Age, age, ut tibi maxume concinnum est. *Pal.* Nullum est hoc stolidius saxum.
Redeo ad te. quid me voluisti? *Mil.* Quo pacto hoc dudum accepi,
Istuc fero ad te consilium. *Pal.* Quasi hunc depereat. *Mil.* Teneo istuc.
Pal. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato,
Mil. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi ut dudum demonstravi.
Pal. Tu cetera cura & contempla, & de meis venatur verbis.
Pyrg. Aliquam mihi partem hodie operæ des denique: jam tandem ades illico.
Pal. Adsum: impera, si quid vis. *Pyrg.* Quid illæc narrat tibi? *Pal.* Lamentari
Ait illam miseram, cruciari, & lacrumantem se afflictare.
Quia tis egeat, quia te careat. ob eam rem huc ad te missa 'st.
Pyrg. Jube adire. *Pal.* At scin' quid tu facias? face te fastidii plenum,
Quasi non lubeat: me inclamato, quia sic te volgo volgem.
Pyrg. Memini, & præceptis parebo. *Pal.* Voco ergo hanc, quæ te quærit?
Pyrg. Adeat, si quid volt. *Pal.* Si quid vis, adi, mulier. *Mil.* Pulcher, salve.
Pyrg. Meum cognomentum quis commemoravit? dii tibi dent quæ optes.
Mil. Tecum ætatem exigere ut liceat. *Pyrg.* Nimium optas. *Mil.* Non me dico,
Sed heram meam, quæ te demoritur. *Pyrg.* Multæ aliæ idem istuc cupiunt,
Quibus non est copia. *Mil.* Ecastor haud mirum, si te habeas carum,
Hominem tam pulchrum, & præclara virtute, & forma, & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui esset? *Pal.* Non hercle humanum est ergo:
Nam vulturio plus humani credo est. *Pyrg.* Magnum me faciam
Nunc, quoniam illæc me collaudat. *Pal.* Viden' ignavom, ut sese inferat!
Quin tu huic responde? hæc illæc est ab illa quam dudum.

Pyrg.

Pyrg. Quanam ab illarum? nam ita me occursant multæ: meminisse haud possum.
Mil. Ab illa, quæ digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, *qui* porro.
Pyrg. Quid nunc tibi vis, mulier? memora. *Mil.* Ut, quæ te cupit, eam ne spernas.
Quæ per tuam nunc vitam vivit. sit, necne sit, spes in te uno est.
Pyrg. Quid nunc volt? *Mil.* Te compellare, & complecti, & contrectare.
Nam nisi tu illi fers suppetias, jam illa animum despondebit.
Age, mi Achilles, fiat quod te oro: serva illam pulchram pulchre:
Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occisor regum.
Pyrg. Heu hercle odiosas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meam ne sic volgo polliciteris operam? *Pal.* Audin' tu, mulier?
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: nisi huic verri affertur merces,
Non hic suo seminio quamquam porculam impertiturus est.
Mil. Dabitur, quantum ipsus pretii poscet. *Pal.* Talentum Philippum huic opus auri est.
Minus ab nemine accipiet. *Mil.* Heu ecastor nimis vile est tandem.
Pyrg. Non mihi avaritia umquam innata est: satis est divitiarum.
Plus mihi auri mille est modiorum Philippei. *Pal.* Præter thesaurum.
Tum argenti montes, non massas habet. Ætna mons non æque altus.
Mil. Heu ecastor hominem perjurum! *Pal.* Ut ludo! *Mil.* Quid ego? ut sublecto os! *Pal.* Scite.
Mil. Sed amabo, mitte me actutum. *Pal.* Quin tu huic respondes aliquid,
Aut facturum, aut non facturum? quid illam miseram animi excrucias,
Quæ numquam male de te merita est? *Pyrg.* At jube eampse exire huc ad nos.
Dic me omnia, quæ volt facturum. *Mil.* Facis nunc, ut facere æquom;
Quod, quæ te volt, eadem tu vis. *Pal.* Non hic insulsum habet ingenium!
Mil. Quomque me oratricem haud sprevisti, sivistique exorare ex te.
Quid est? ut ludo! *Pal.* Nequeo hercle quidem risu me admoderarier.
Ob eam caussam huc abs te avorti. *Pyrg.* Non edepol tu scis, mulier,
Quantum ego honorem nunc illi habeo. *Mil.* Scio, & istuc illi dicam.
Pal. Contra auro alii hanc vendere potuit operam. *Mil.* Istuc pol tibi credo.
Pal. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit.
Et pueri annos octingentos vivont. *Mil.* Væ tibi, nugator!
Pyrg. Quin mille annorum perpetuo vivont, ab sæculo ad sæclum.
Pal. Eo minus dixi, ne hæc censeret me advorsum se mentiri.

Mil. Perii, quot hic ipse annos vivet, quojus filii tam diu vivont?
Pyrg. Postriduo natus sum ego, mulier, quam Juppiter ex Ope natus est.
Pal. Si hic pridie natus foret, quam ille est, hic haberet regnum in cælo.
Mil. Jam jam sat, amabo, est. sinite abeam, si possum, viva a vobis.
Pal. Quin ergo abis, quando responsum est. *Mil.* Ibo, atque illam huc adducam,
Quam propter opera est mihi. numquid vis? *Pyrg.* Ne magis sim pulcher, quam sum:
Ita me mea forma sollicitum habet. *Pal.* Quid hic nunc stas? quin abis? *Mil.* Abeo.
Pal. Atque adeo, audin' tu? dicito docte & cordate. *Mil.* Ut cor ei saliat.
Pal. Philocomasio dic, si est hic, domum ut transeat: hunc hic esse.
Mil. Hic cum mea hera est, clam nostrum hunc sermonem sublegerunt.
Pal. Lepide factum est: jam ex sermone hoc gubernabunt doctius porro
Rem. *Mil.* Me morare. *Pal.* Abeo; neque te moror, neque te tango, neque te. taceo.
Pyrg. Jube maturate illam exire huc. jam isti rei prævortemur.

ACTUS IV. SCENA III.

Pyrgopolinices, *Palæstrio*.

Quid mihi nunc es auctor, ut faciam, Palæstrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædeis recipi, quam illam omiserim.
Pal. Quid me consultas, quid agas? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri possit clementissume.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi;
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat.
Dicasque tempus maxumum esse, ut eat domum:
Sororem geminam adesse & matrem, dicito,
Quibus concomitata recte deveniat domum.
Pyrg. Qui tu scis eas adesse? *Pal.* Quia oculis meis
Vidi hic sororem esse ejus. *Pyrg.* Convenitne eam?
Pal. Convenit. *Pyrg.* Ecquid fortis visa est? *Pal.* Omnia
Vis obtinere. *Pyrg.* Ubi matrem esse ajebat soror?
Pal. Cubare in navi lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hospitio divortitur.
Pyrg. Quid is? ecquid fortis? *Pal.* Abi sis hinc: nam tu quidem
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare qua mares, qua feminas.
Pyrg. Hoc age nunc. *Pal.* Istuc. *Pyrg.* Quod das consilium mihi?
Te cum illa verba facere de ista re volo;
Nam cum illa sane congruus sermo tibi.
Pal. Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.
Dicas uxorem tibi necessum esse ducere,
Cognatos persuadere, amicos cogere.
Pyrg. Itane tu censes? *Pal.* Qui ego ni ita censeam?
Pyrg. Ibo igitur intro. tu hic ante ædeis interim
Speculare, ut, ubi illæc prodeat, me provoces.
Pal Tu modo istuc cura, quod agis. *Pyrg.* Curatum id quidem est.
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foris.
Pal. Istuc cave faxis: quin potius per gratiam

Bonam abeat abs te: atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentaque, quæ illi instruxisti, ferat.
Pyrg. Cupio hercle. *Pal.* Credo te facile impetrasse.
Sed abi intro. noli stare. *Pyrg.* Tibi sum obediens.
Pal. Numquid videtur demutare, atque uti ego
Dixi esse vobis dudum hunc mœchum Militem?
Nunc ad me ut veniat, usu 'st, Acroteleutium,
Ancillula ejus, & Pleusides. proh Juppiter,
Satin' ut commoditas usquequaque me adjuvat!
Nam quos videre exoptabam me maxume,
Una exeunteis video hinc e proxumo.

ACTUS IV. SCENA IV.

Acroteleutium, Milphidippa, Palæstrio, Pleusides.

SEquimini; simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
Mil. Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conventum. *Pal.* Et ego vos.
Mil. Quid agis, noster architecte? *Pal.* Egone architectus? vah! *Mil.* Quid est?
Pal. Qui enim non sum dignus præ te, ut figam palum in parietem.
Acr. Eja vero. *Pal.* Nimis facete, nimisque facunde mala est.
Ut lepide deruncinavit Militem! *Acr.* At etiam parum.
Pal. Bono animo es, negotium omne jam succedit sub manus.
Vos modo, porro, ut occœpistis, date operam adjutabilem.
Nam ipse Miles concubinam intro abiit oratum suam,
Ab se ut abeat cum sorore & matre Athenas. *Acr.* Eu! probe!
Pal. Quin etiam aurum atque ornamenta, quæ ipse instruxit, mulieri
Omnia dat dono, se ut abeat: ita ego consilium ei dedi.
Pl. Facile istuc quidem est, si & illa volt, & illeautem cupit.
Pal. Non tu scis, cum ex alto puteo sursum ad summum escenderis,
Maxumum periculum inde esse, a summo ne rursum cadas?
Nunc hæc res apud summum puteum geritur: si prosenserit
Miles, nihil hinc ferri poterit hujus. nunc quam maxume
Opus est dolis. *Pl.* Domi esse ad eam rem video silvæ satis:
Mulieres tres, quartus tute es, quintus ego, sextus senex.
Pal. Quot apud nos fallaciarum est excisum! certo scio
Oppidum quodvis videtur posse expugnari dolis.
Date modo operam. *Acr.* Id nos ad te, si quid velles, venimus.
Pal. Lepide facitis. nunc hanc tibi ego impero provinciam.
Acr. Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.
Pal. Militem lepide, & facete, & laute ludificarier
Volo. *Acr.* Voluptatem mecastor mihi imperas. *Pal.* Et scin' tu quemadmodum?
Acr. Nempe ut assimulem me amore istius differri. *Pal.* Rem tenes.
Acr. Quasique istius caussa amoris ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens istius summe nuptiarum. *Pal.* Ordine is;
Nisi modo unum hoc: hasce esse ædeis dicas dotalis tuas:
Hinc senem abs te abiisse, postquam feceris divortium:
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
Acr. Bene mones. *Pal.* Sed ubi ille exierit intus, istic te procul
Ita volo assimulare, præ illius forma quasi spernas tuam,
Quasique ejus opulentitatem reverearis; & simul
Formam amœnitatis illius, faciem, pulchritudinem
Collaudato. satin' præceptum 'st? *Acr.* Teneo. satin'est, si tibi
Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?
Pal. Sat habeo. nunc tibi vicissim quæ imperabo. *Pl.* Dicito.
Pal. Quam extemplo hoc erit factum, ubi intro hæc abierit, tu illico
Facito ut venias huc ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum: (nam is colos thalassicu 'st)
Id connexum in humero lævo, exsafilato brachio,
Præcinctus aliqui, assimulato quasi gubernator sies.
Atque apud hunc senem omnia hæc sunt: nam is piscatores habet.
Pl. Quid? ubi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus sim?
Pal. Huc venito, & matris verbis Philocomasium arcessito,
Ut, si itura jam est Athenas, eat tecum ad portum cito:
Atque ut jubeat ferri in navim, si quid imponi velit.
Nisi eat, te soluturum esse navim: ventum operam dare.
Pl. Satis placet pictura, perge. *Pal.* Ille extemplo illam hortabitur
Ut eat, ut properet, ne moræ sit matri. *Pl.* Multimodis sapis.
Pal. Ego illi dicam, ut me adjutorem, qui onus feram ad portum, roget.
Ille jubebit me ire cum illa ad portum. ego adeo, ut tu scias,
Prorsum Athenas protinus abibo tecum. *Pl.* Atque ubi illo veneris,
Triduum *unum* servire numquam te, quin liber sis, sinam.
Pal. Abi cito, atque orna te. *Pl.* Numquid aliud? *Pal.* Hæc ut memineris.
Pl. Abeo. *Pal.* Et vos abite hinc intro actutum; nam illum hinc sat scio
Jam exiturum esse intus. *Acr.* Celebre apud nos imperium tuum est.
Pal. Agite, abscedite ergo. ecce autem commodo aperitur foris:
Hilarus exit; impetravit. inhiat, quod nusquam est, miser.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

Pyrgopolinices, Palæstrio.

QUod volui, ut volo, impetravi per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. *Pal.* Quidnam tam intus fuisse te dicam diu?
Pyrg. Numquam ego me tam sensi amari, quam nunc, ab illa muliere.
Pal. Quid jam? *Pyrg.* Ut multa verba fecit! ut lenta materies fuit!
Verum postremo impetravi, ut volui; donavique ei,
Quæ voluit, quæ postulavit. te quoque ei dono dedi.
Pal. Etiam me? quomodo ego vivam sine te? *Pyrg.* Age, es animo bono,
Idem ego te liberabo. nam si posset ullo modo
Impetrari, ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verum oppressit. *Pal.* Deos sperabo, teque postremo. tamen
Etsi istuc mihi acerbum 'st, quia hero te carendum est optumo,
Saltem id volupe est, cum ex virtute formæ evenit tibi
Mea opera super hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.
Pyrg. Quid opu'st verbis? libertatem tibi ego & divitias dabo,
Si impetras. *Pal.* Reddam impetratum. *Pyrg.* At gestio. *Pal.* At modice decet;
Moderare animo: ne sis cupidus. sed eccam ipsam, egreditur foras.

ACTUS IV. SCENA VI.

Milphidippa, Acroteleutium, Pyrgopolinices, Palæstrio.

HEra, eccum præsto Militem. *Acr.* Ubi est? *Mil.* Ad lævam videto.
Aspicito limis oculis, ne ille nos se videre sentiat.
Acr. Video. edepol nunc nos tempus est malas pejores fieri.
Mil. Tuum est principium. *Acr.* Obsecro, tute ipsum convenisti?
Ne parce voci, ut audiat. *Mil.* Cum ipso pol sum secuta
Placide ipsa, dum libitum est mihi, otiose, meo arbitratu, ut volui.
Pyrg. Audin' quæ loquitur? *Pal.* Audio. quam læta est, quia adit ad te!
Acr. O fortunata mulier! *Pyrg.* Ut amari videor! *Pal.* Dignus es.
Acr. Permirum ecastor prædicas, te adisse atque exorasse.
Per epistolam, aut per nuntium, quasi regem, adiri eum ajunt.
Mil. Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
Pal. Ut tu inclytus apud mulieres! *Pyrg.* Patiar, quando ita Venus volt.
Acr. Veneri pol habeo gratiam. eamdemque & oro & quæso,
Ut ejus mihi sit copia, quem amo, quemque expetesso;
Benignusque erga me ut siet; quod cupiam, ne gravetur.

Mil. Spero ita futurum, quamquam illum multæ sibi expetessunt:
Ille illas spernit segregatque ab se omnes, extra te unam.
Acr. Ergo iste metus me macerat, quod ille fastidiosus est,
Ne oculi ejus sententiam mutent, ubi viderit me,
Atque ejus elegantia meam extemplo speciem spernat.
Mil. Non faciet, bonum animum habe. *Pyrg.* Ut ipsa se contemnit!
Acr. Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exsuperet.
Mil. Istuc curavi, ut opinione illius pulchrior sis.
Acr. Si pol me nolet ducere uxorem, genua amplectar,
Atque obsecrabo; modo alio si non quibo impetrare,
Consciscam letum; vivere sine illo scio me non posse.
Pyrg. Prohibendam mortem video mulieri, adibon'? *Pal.* Minime.
Nam tu te vilem feceris, si te ultro largiere.
Sine ultro veniat, quæritet, desideret, exspectet.
Summovere istam vis gloriam, quam habes? cave sis, faxis.
Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam misere ut amarentur.
Acr. Eo intro. abi tu: illum evocato foras, mea Milphidippa.
Mil. Immo opperiamur, dum exeat aliquis. *Acr.* Durare nequeo,
Quin eam intro. *Mil.* Occlusæ sunt fores. *Acr.* Effringam. *Mil.* Sana non es.
Acr. Si amavit umquam, aut si parem sapientiam hic habet ac formam,
Per amorem si quid fecero, clementi animo ignoscet.
Pal. Ut, quæso, amore perdita est hæc misera! *Pyrg.* Mutuum fit.
Pal. Tace, ne audiat. *Mil.* Quid astitisti obstupida? cur non pultas?
Acr. Quia non est intus, quem ego volo. *Pal.* Qui scis? *Acr.* Scio edepol, scio.
Nam odore nasum sentiat, si intus siet. *Pyrg.* Ariolatur.
Quia me amat, propterea Venus fecit eam, ut divinaret.
Acr. Nescio, ubi hic prope adest, quem expeto videre: olet profecto.
Pyrg. Naso pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis. *Pal.* Cæca amore est.
Acr. Tene me obsecro. *Mil.* Cur? *Acr.* Ne cadam. *Mil.* Quid ita? *Acr.* Quia astare
Nequeo, ita animus per oculos meos desit. *Mil.* Militem pol
Tu aspexisti! *Acr.* Ita. *Mil.* Non video. ubi est? *Acr.* Videres pol, si amares.
Mil. Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, si per te liceat.
Pal. Omnes profecto mulieres te amant, ut quæque aspexit.
Pyrg. Nescio, tun' ex me hoc audieris, an non: nepos sum Veneris.
Acr. Mea Milphidippa, adi, obsecro, & congredere. *Pyrg.* Ut me veretur!
Pal. Illa ad nos pergit. *Mil.* Vos volo. *Pyrg.* Et nos te. *Mil.* Ut jussisti,

Heram meam eduxi foras. *Pyrg.* Video. *Mil.* Jube ergo adire.
Pyrg. Induxi animum, ne oderim, item ut alias, quando hoc orasti.
Mil. Verbum hercle facere non potis, si accesserit prope ad te.
Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.
Pyrg. Levandum morbum mulieri video. *Mil.* Viden' ut tremit atque ex-
timuit, postquam te aspexit? *Pyrg.* Viri quoque armati idem istuc faciunt:
Ne tu mirere plus mulierem. sed quid volt med agere?
Mil. Ad sed eas: tecum vivere volt atque ætatem exigere.
Pyrg. Egon' ad illam eam, quæ nupta sit? vir ejus est metuendus.
Mil. Quin tua caussa exegit virum a se. *Pyrg.* Quid? qui id facere potuit?
Mil. Quia ædes dotales hujus sunt. *Pyrg.* Itane? *Mil.* Ita pol. *Pyrg.* Jube eam domum ire.
Jam ego illic ero. *Mil.* Vide ne sis in exspectatione;
Ne illam animi excrucies. *Pyrg.* Non ero profecto. abite. *Mil.* Abimus.
Pyrg. Sed quid ego video? *Pal.* Quid vides? *Pyrg.* Nescio quis, eccum, incedit
Ornatu quidem thalassico. *Pal.* Jam nos volt hic profecto:
Nauclerus est hic quidem. *Pyrg.* Videlicet arcessit hanc hinc. *Pal.* Credo.

ACTUS IV. SCENA VII.

Pleusides, Palæstrio, Pyrgopolinices.

ALium alio pacto propter amorem ni sciam
Fecisse multa nequiter, verear magis
Me amoris caussa hoc ornatu incedere.
Verum cum multos multa admisse acceperim
Inhonesta, propter amorem, atque aliena a bonis:
(Mitto jam, ut occidi Achilles civis passus est.)
Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:
Oratio alio mihi demutanda est mea.
Mulier profecto nata est ex ipsa mora.
Nam quævis alia, quæ mora est æque, mora
Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem est.
Hoc adeo fieri credo consuetudine.
Nam ego hanc arcesso Philocomasium. sed fores
Pultabo. heus! ecquis hic est? *Pal.* Adolescens, quid est?
Quid tu ais? quid pultas? *Pl.* Philocomasium quærito,
A matre illius venio: si itura est, eat:
Omnes moratur: navim cupimus solvere.
Pyrg. Jamdudum res parata est. heus! Palæstrio,
Aurum, ornamenta, vestem, pretiosum omne ut ferat.
Duc adjutores tecum ad navim qui ferant.
Omnia composita sunt, quæ donavi, ut ferat.
Pal. Eo.. *Pl.* Quæso hercle propera. *Pyrg.* Non morabitur.
Quid istuc, quæso? quid oculo factum est tuo?
Pl. Habeo equidem hercle oculum. *Pyrg.* At lævom dico. *Pl.* Eloquar.
Maris caussa hercle istoc ego oculo utor minus.
Nam si abstinuissem amare, tamquam hoc uterer.
Sed nimis morantur me diu. *Pyrg.* Eccos, exeunt.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Palæstrio, Philocomasium, Pyrgopolinices, Pleusides.

QUid modi flendo, quæso, hodie facies? *Phil.* Quid ego ni fleam?
Ubi pulcherrume egi ætatem, inde abeo. *Pal.* Viden' hominem tibi,
Qui a matre & sorore venit? *Phil.* Video. *Pyrg.* Audistin', Palæstrio?
Pal. Quid vis? *Pyrg.* Quin tu intus jubes efferri omnia, quæ isti dedi?
Pl. Philocomasium, salve. *Phil.* Et tu salve. *Pl.* Materque & soror
Tibi salutem me jusserunt dicere. *Phil.* Salvæ sient.
Pl. Orant te, ut eas, ventus operam dum dat, ut velum explicent.
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.
Phil. Ibo. quamquam invita facio omnia: pietas sic cohibet. *Pl.* Sapis.
Pyrg. Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viveret.
Phil. Istuc crucior, a viro me tali abalienarier.
Nam tu quamvis potis es facere, uti fluat facetiis,
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior:
Eam nobilitatem amittendam video. *Pyrg.* Nimium hæc flet. *Phil.* Nequeo,
Cum te video. *Pal.* Habe bonum animum. scio ego, & quid doleat mihi.
Nam nihil miror, si libenter, Philocomasium, hic eras.
Forma hujus, mores, virtus, animum attinuere hic tuum.
Quin ego servos, quando aspicio hunc, fleo, quia dijungimur.
Phil. Obsecro, licet complecti, priusquam proficiscor? *Pyrg.* Licet.
Phil. O mei oculi, o mi anime! *Pal.* Obsecro, tene mulierem,
Ne affligatur. *Pyrg.* Quid istuc? *Pal.* Postquam abs te abit, animo male
Factum est huic repente miseræ. *Pyrg.* Accurrite intro, atque afferte aquam.
Pal. Nihil aquam moror. *Pyrg.* Cur? *Pal.* Malo *merum*: ne *ipse* interveneris,
Quæso, dum resipiscit. *Pyrg.* Capita inter se nimis nexa hice habent.
Non placet: labra labellis ferruminant. *Pl.* Acre malum!
Tentabam, spiraret an non. *Pyrg.* Aurem admotam oportuit.
Pl. Sin' magis vis, ambos mittam. *Pyrg.* Nolo: retineat. *Pal.* fleo miser.
Pyrg. Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ isti dedi.
Pal. Etiam nunc saluto te, familiaris, priusquam eo.
Conservi conservæque omnes, bene valete & vivite.
Bene, quæso, inter vos dicatis & mihi absenti tamen.
Pyrg. Age, Palæstrio, bono animo es. *Pal.* Eheu! nequeo, quin fleam,
Quom abs te abeam. *Pyrg.* Fer æquo animo. *Pal.* Scio ego, quid doleat mihi.
Phil. Sed quid hoc? quæ res? quid video? lux, salve.
Pl. Jam resipisti? *Phil.* Obsecro, quem amplexa sum Homi-

Hominem? perii! fumne ego apud me? *Pl.* Ne timeas, voluptas mea.
Pyrg. Quid istuc est negotii? *Pal.* Animus hanc modo hic reliquerat:
Metuoque & timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
Pyrg. Quid id est? *Pal.* Nos secundum ferre nunc per urbem hæc omnia,
Ne quis tibi hoc vitio vortat. *Pyrg.* Mea, non illorum dedi.
Parvi ego illos facio: agite, ite cum diis bene volentibus.
Pal. Tua ego hoc caussa dico. *Pyrg.* Credo. *Pal.* Jam vale. *Pyrg.* Et tu bene vale.
Pal. Ite cito, jam ego assequar vos: cum hero pauca *etiam* loquar.
Quamquam alios fideliores semper habuisti tibi,
Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et, si ita sententia esset, tibi servire mavelim
Multo, quam alii libertus esse. *Pyrg.* Habe bonum animum. *Pal.* Hau mihi!
Cum venit mihi in mentem, ut mores mutandi sient;
Muliebres mores discendi, obliviscendi stratiotici.
Pyrg. Fac sis frugi. *Pal.* Jam non possum, amisi omnem lubidinem.
Pyrg. I, sequere illos, ne morere. *Pal.* Bene vale. *Pyrg.* Et tu bene vale.
Pal. Quæso, ut memineris, si forte liber fieri occœperim,
Mittam nuntium ad te, ne me deseras. *Pyrg.* Non est meum.
Pal. Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.
Si id facies, tum demum scibis, tibi qui bonus sit, qui malus.
Pyrg. Scio & perspexi sæpe: verum cum antehac, tum hodie maxume.
Pal. Scies: immo hodie verum factum faxo post dices magis.
Pyrg. Vix reprimor, quin te manere jubeam. *Pal.* Cave istuc feceris.
Dicent te mendacem, nec verum esse, fide nulla esse te.
Dicant servorum præter me esse fidelem neminem.
Nam si honeste censeam te facere posse, suadeam:
Verum non potest: cave faxis. *Pyrg.* Abi, jam patiar quidquid est.
Pal. Bene vale igitur. *Pyrg.* Ire melius est strenue. *Pal.* Etiam nunc vale.
Pyrg. Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper servom pessumum:
Eum fidelem mihi esse invenio. cum egomet mecum cogito,
Stulte feci, qui hunc amisi. ibo hinc intro nunc jam
Ad amores meos. & sensi: hinc sonitum fecerunt fores.

ACTUS IV. SCENA IX.

Puer, Pyrgopolinices.

NE me moneatis: memini ego officium meum.
Ego jam conveniam illunc: ubi ubi est gentium,
Investigabo: operæ non parco meæ.
Pyrg. Me quærit illic. ibo huic puero obviam.
Puer. Ehem te quæro. salve, vir lepidissume,
Cumulate commoditate: præter ceteros
Duo di quem curant. *Pyrg.* qui duo? *Puer.* Mars & Venus.
Pyrg. Facetum puerum. *Puer.* Intro te ut eas obsecrat.
Te volt, te quærit, teque exspectans deperit:
Amanti fer opem: quid stas! quin intro is? *Pyrg.* eo.
Puer. Ipsus illic sese jam impedivit in plagas.
Paratæ insidiæ sunt. in statu stat senex,
Ut adoriatur mœchum, qui forma est ferox.
Qui omnes se amare credit, quæque aspexerit
Mulier, eum odere qua viri, qua mulieres.
Nunc in tumultum ibo: intus clamorem audio.

ACTUS QUINTUS.

Periplectomenes, Pyrgopolinices. Cario, Sceledrus.

Ucite istum: si non sequitur, rapite sublimem foras:
Facite inter terram atque cœlum ut *medius* sit: discindite.
Pyrg. Obsecro hercle, Periplectomene, te. *Per.* Nequidquam hercle obsecras.
Vide, ut istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.
Car. Quin jamdudum gestit mœcho hoc abdomen adimere,
Ut faciam, quasi puero in collo pendeant crepundia.
Pyrg. Perii! *Car.* Haud etiam numero hoc dicis. Jamne in hominem involo?
Per. Immo etiam prius verberetur fustibus. *Car.* Multum quidem.
Per. Cur es ausus subigitare alienam uxorem, impudens?
Pyrg. Ita me dii ament, ultro ventum est ad me. *Per.* Mentitur. feri.
Pyrg. Mane, dum narro. *Per.* Quid cessatis? *Pyrg.* Non licet mihi dicere?
Per. Dic. *Pyrg.* oratus sum ad te venire huc. *Per.* quare ausus? hem tibi.
Pyrg. Oh! hei! sum satis verberatus, obsecro. *Car.* Quam mox seco?
Per. Ubi lubet: distendite hominem divorsum, & dispennite.
Pyrg. Obsecro hercle te, ut mea verba audias, priusquam secat.
Per. Loquere: nondum nihili factus. *Pyrg.* Viduam esse censui:
Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.
Per. Jura, te nociturum esse homini nunc hac de re nemini,
Quod tu hodie hic verberatus, aut quod verberabere,
Si te salvom hinc mittimus Venereum nepotulum.
Pyrg. Juro per Dianam & Martem, me nociturum memini,
Quod ego hic hodie vapulo: sed mihi id æque factum arbitror.
Et si intestatus non abeo hinc, bene agitur pro noxia.
Per. Quid si id non faxis? *Pyrg.* Ut vivam semper intestabilis.
Car. Verberetur etiam, post tibi amittendum censeo.
Pyrg. Dii tibi benefaciant semper, cum advocatus mihi bene es.
Car. Ergo des minam auri nobis. *Pyrg.* Quamobrem? *Car.* Salvis testibus,

Ut te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum.
Aliter hinc a nobis: ne sis frustra. *Pyrg.* Dabitur.
Car. Magis sapis.
De tonica, & chlamyde, & machæra, ne quid speres, non feres.
Verberone etiam, antequam amittis? *Pyrg.* Mitis sum equidem fustibus.
Obsecro vos. *Per.* Solvite istum. *Pyrg.* Gratiam habeo tibi.
Per. Si posthac prehendero, ego te hic arcebo testibus.
Pyrg. Caussam haud dico. *Per.* Eamus intro, Cario.
Pyrg. Servos meos
Eccos video. Philocomasium jam profecta est? dic mihi.
Sc. Jamdudum. *Pyrg.* Hei mihi! *Sc.* Magis dicas, si scias, quod ego scio.
Namque ille, qui lanam ob ocolum habebat, oauta non erat.
Pyrg. Quis erat igitur? *Sc.* Philocomasio amator. *Pyrg.* Qui tu scis? *Sc.* Scio.
Nam postquam exierunt porta, oihil cessarunt illico,
Osculari atque amplexari inter se. *Pyrg.* Væ misero mihi!
Verba mihi data esse video. scelus viri Palæstrio,
Is me in hanc illexit fraudem, jure factum judico.
Si sic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum fiet:
Magis metuant, minus has res studeant. Eamus ad me. Plaudite.

FINIS MILITIS GLORIOSI.

MERCATOR.

Dramatis Personæ,

CHARINUS *adolescens.*	EUTYCHUS *adolescens.*
ACANTHIO *servus.*	PASICOMPSA *meretrix,*
DEMIPHO *senex.*	DORIPPA *uxor.*
LYSIMACHUS *senex.*	SYRA *anus serva.*
LORARII.	COCUS.

ARGUMENTUM.

Missus Mercator ab suo adolescens patre
Emit atque apportat scita forma mulierem,
Requirit quæ sit, postquam eam vidit senex.
Confingit servos emtam matri pedisequam.
Amat senex hanc, ac se simulans vendere,
Tradit vicino. eum putat uxor illius
Obduxe scortum. tum Charinum ex fuga
Retrahit sodalis, postquam amicam invenerat.

Aliud *ARGUMENTUM.*

Mercatum a se dum filium extrudit pater,
Is peregre unius redimit ancillam hospitis
Amore captus. ut venit, navi exiit.
Pater advolat, visam ancillam deperit.
Quojus sit, percontatur. servos, pedisequam
Ab adolescente matri emtam ipsius.
Senex sibi prospiciens, ut amico suo
Veniret, natum orabat: natus ut suo.
Hic filium subdiderat vicini; pater
Vicinum. præmercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam conjunx illius
Vicini scortum insimulat: protelat virum.
Mercator exspes patria fugere destinat:
Prohibetur a sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nate ut cederet.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

PROLOGUS.

Charinus.

Duas res simul nunc agere decretum est mihi.
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aot soli, aut lunæ miserias narrant suas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miserias.
Græce hæc vocatur EMPOROS Philemonis,
Eadem Latine MERCATOR Marci Accii.
Pater ad mercatum hic me meus misit Rhodum:
Biennium jam factum est, postquam abii domo.
Abii: amare occœpi forma eximia mulierem.
Sed, ea ut sim implicitus, dicam, si opera est auribus,
Atque ad advortendum huc animum adest benignitas.
Et hoc parum etiam more majorum institi:
Prius, ac percontatus sum vos, sumsi indicium illico.
Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia:
Hæc non illum modo qui amat, sed quemque attigit,
Magno atque solido multat infortunio.
Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, stultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, qoia,
Quæ nihil attingunt ad rem, oec sunt usui, hæc
Amator profert sæpe advorso tempore:
Hoc pauciloquium rursum iccirco prædico,
Quia nullus omquam amator adeo 'st callide
Facundus, quæ in rem sint suam, ut possit loqui.
Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet:
Eodem, quo amorem, Venus mihi hoc legavit die.
Illuc revorti certum, ot conata eloquar.
Principio atque animus ephebis ætate exiit,
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare valide cœpi hic meretricem: illico
Res exsulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi summa quidque ut poterat, rapiebat domum.
Objurgare pater hæc me noctes & dies,
Perfidiam, injustitiam lenonum expromere:
Lacerari valide suam rem, illius augerier.

Sum-

Summo hæc clamore: interdum mussans colloqui,
Abnuere: negitare adeo me natum suum:
Conclamitare tota urbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem, non modestum, injurium,
Trahere, exhaurire me, quod quirem, ab se domo.
Rationem pessumam esse; ea, quæ ipsus optuma
Omnes labores invenisset perferens,
Amoris vi diffunditari ac deteri.
Convicium tot me annos jam se pascere.
Quod nisi puderet, ne luberet vivere.
Sese extemplo, ex ephebis postquam excesserit,
Non, ut ego, amori, neque desidiæ in otio
Operam dedisse, neque potestatem sibi
Fuisse; adeo arcte cohibitum esse se a patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum:
Neque nisi quinto anno quoque posse tum visere
Urbem, atque extemplo inde, ut spectavisset peplum,
Rus rursum confestim exigi solitum a patre.
Ibi multo primum se familiarium
Laboravisse: quom hæc pater sibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis:
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Navim, metretas quæ trecentas tolleret,
Parasse, atque ea se merces vectatum undique,
Adeo dum, quæ tum haberet, peperisset bona.
Me idem decere, si, ut deceret me, forem.
Ego me ubi invisum meo patri esse intellego,
Atque odio esse ei me, quoi placere æquom fuit,
Amens, amansque, utut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit:
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi.
Ædificat navim cercurum, & merces emit:
Parata navi, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu:
Servom una mittit, qui olim a puero parvolo
Mihi pædagogus fuerat, quasi uti mihi foret
Custos. iisce confectis navim solvimus:
Rhodum venimus. ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces. ita peculium
Conficio grande. sed, dum in portu illi ambulo,
Hospes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Discubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, qua mulier alia nulla est pulchrior:
Ea nocte mecum illa hospitis jussu fuit.
Vosmet videte, quam mihi valde placuerit!
Postridie hospitem adeo, oro, ut vendat mihi.
Dico ejus pro meritis gratum me & munem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque advexi heri.
Eam me advexisse nolo rescifcat pater.
Modo eam reliqui ad portum in navi, & servolum.
Sed quid currentem servom a portu conspicor?
Quem navi abire vetui. timeo, quid siet.

ACTUS I. SCENA II.

Acanthio, Charinus.

EX summis opibus viribusque usque experire, nitere,
Herus ut minor opera tua servetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te lassitudinem, cave pigritiæ prævorteris,
Simul enicato suspiritus: vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissume eos, qui advorsum eunt, aspellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hic disciplina pessuma est;
Currenti, properanti haud quisquam dignum habet decedere.
Ita tres simitu res agendæ sunt, quando unam occœperis:
Et currendum, & pugnandum, & autem jurgandum est in via.
Ch. Quid illud est, quod ille tam expedite exquirit cursuram sibi?
Cura est, negotii quid sit, aut quid nunciet. *Ac.* Nugas ago.
Quam maxime resisto, tam res in periculo vortitur.
Ch. Mali nescio quid nuntiat. *Ac.* Genua hunc cursorem deserunt:
Perii! seditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vortere. nimis nihili tibicen siem.
Ch. At tu edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.
Ac. Numquam edepol omnes balineæ mihi hanc lassitudinem eximent.
Domin' an foris dicam esse herum Charinum? *Ch.* Ego animi pendeo.
Quid illud sit negotii: lubet scire ex hoc me, ut ut sim certior.
Ac. At etiam adsto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas?
Aperite aliquis. ubi Charinus herus? domiu' est an foris?
Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? *Ch.* Ecce me,
Acanthio, quem quæris. *Ac.* Nusquam est disciplina ignavior.
Ch. Quæ te res male agitant? *Ac.* Multæ, here, te atque me. *Ch.* Quid est negotii?
Ac. Periimus! *Ch.* Principium inimicis dato. *Ac.* At tibi sortito id obtigit.
Ch. Loquere id negotii, quidquid est. *Ac.* Placide: volo acquiescere.
Tua caussa rupi ramices, jamdudum sputo sanguinem.
Ch. Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvom feceris.
Ac. At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo abscesserit.
Ch. Hominem ego iracundiorem, quam te, novi neminem.
Ac. At ego maledicentiorem, quam te, novi neminem.
Ch. Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.
Ac. Apage istiusmodi salutem, cum cruciatu quæ advenit.
Ch. Dic mihi, an boni quid usquam est, quod quisquam uti possiet
Sine malo omni: aut, ne laborem capias, cum illo uti voles?
Ac. Nescio ego istæc: philosophari numquam didici, neque scio.
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud desidero.

Ch. Ce-

Ch. Cedo tuam mihi dexteram agedum, Acanthio. *Ac.* Hem, dabitur: tene.
Ch. Vin' tu te mihi ob esse sequentem, an nevis? *Ac.* Opera licet
Experiri, qui me rupi, caussa currendo tua:
Ut quæ scirem, scire actutum tibi liceret. *Ch.* Liberum
Caput tibi faciam, paucos cis menses. *Ac.* Palpo percutis.
Ch. Egon' ausim tibi usquam quidquam facinus falsum proloqui?
Quin jam priusquam sim elocutus, scis, si mentiri volo. *Ac.* Ah,
Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.
Ch. Siccine mihi obsequens es? *Ac.* Quid vis faciam? *Ch.* Tun'? id quod volo.
Ac. Quid est igitur, quod vis? *Ch.* Dicam. *Ac.* Dice. *Ch.* At enim placide volo.
Ac. Dormientes spectatores metuis, ne e somno excites.
Ch. Væ tibi. *Ac.* Tibi equidem a portu apporto hoc. *Ch.* Quid fers? dic mihi.
Ac. Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumque atque inopiam.
Ch. Perii! tu quidem thesaurum huc mihi apportavisti mali.
Nullus sum. *Ac.* Immo es. *Ch.* Scio. Jam miserum dices. *Ac.* Tu dixti. ego taceo.
Ch. Quid istuc est mali? *Ac.* Ne rogites; maxumum infortunium est.
Ch. Obsecro, dissolve jam me: nimis diu animi pendeo.
Ac. Placide: multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem.
Ch. Hercle vero vapulabis, nisi jam loquere, aut hinc abis.
Ac. Hoc sis vide, ut palpatur! nullus est, quando occœpit, blandior.
Ch. Obsecro hercle oroque, ut, istuc quid sit, actutum indices:
Quandoquidem mihi supplicandum servolo video meo.
Ac. Tandem indignus videor! *Ch.* Immo dignus. *Ac.* Equidem credidi.
Ch. Obsecro, num navis periit? *Ac.* Salva est navis, ne time.
Ch. Quid alia armamenta? *Ac.* Salva, & sana sunt. *Ch.* Quin tu expedis,
Quid siet, quod me per urbem currens quærebas modo.
Ac. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. *Ch.* Taceo. *Ac.* Tace.
Credo, si boni quid ad te nuntiem, instes acriter.
Qui nunc, cum malum audiundum 'st, flagitas me, ut eloquar.
Ch. Obsecro hercle te, istuc uti tu mihi malum facias palam.
Ac. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. Ch. Quid meus pater?
Ac. Tuam amicam. *Ch.* Quid eam? *Ac.* Vidit. *Ch.* Vidit? væ misero mihi!
Hoc, quod te interrogo, responde. *Ac.* Quin tu, si quid vis, roga.
Ch. Qui potuit videre? *Ac.* Oculis. *Ch.* Quo pacto? *Ac.* Hiantibus.
Ch. I hinc direꝺus: nugare in re capitali mea.
Ac. Qui, malum, ego nugor, si tibi, quod me rogas, respondeo?
Ch. Certen' vidit? *Ac.* Tam hercle certe, quam ego te, ac tu me vides.
Ch. Ubi eam vidit? *Ac.* Intus intra navim, uti prope astitit,
Et cum ea confabulatus est. *Ch.* Perdidisti me, pater.
Eho tu, eho tu, quin cavisti, ne eam videret, verbero?
Quin, sceleste, abstrudebas, ne eam conspiceret pater?
Ac. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis:
Armamentis complicandis, & componendis studuimus.
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quisquam hominem conspicatu 'st, donec in navi super.
Ch. Nequidquam mare subterfugi sævis tempestatibus.
Equidem jam me censebam esse in terra, atque in tuto loco.
Verum video me ad saxa ferri sævis fluctibus.
Loquere porro, quid sit actum. *Ac.* Postquam aspexit mulierem,
Rogitare occœpit, quoja esset. *Ch.* quid respondit? *Ac.* Illico
Occurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emisse illam. *Ch.* Visu' st tibi credere id? *Ac.* Etiam rogas?
Sed scelestus subigitare occœpit. *Ch.* Illamne, obsecro?
Ac. Mirum, quin me subigitaret. *Ch.* Edepol cor miserum meum,
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem,
Perii. *Ac.* Hem istuc unum verbum dixisti verissumum:
Stultitia istæc est. *Ch.* Quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emisse dicam. post autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mulierem,
Eam me emisse ancillam matri. *Ac.* non taces, stultissume?
Credet hercle. nam credebat jam mihi. *Ch.* metuo miser,
Ne patrem prehendat, ut sit gesta res, suspicio.
Hoc quod te rogo, responde, quæso. *Ac.* Quid rogas?
Ch. Num esse amicam suspicari visus est? *Ac.* non visus est.
Quin quidque, ut dicebam, mihi credebat. *Ch.* verum, ut tibi quidem
Visus est. *Ac.* non; sed credebat. *Ch.* væ mihi misero! nullus sum.
Sed quid ego hic in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. *Ac.* Si istac ibis, commodum obviam venies patri.
Posteaquam aspiciet te timidum esse, atque exanimatum, illico
Retinebit, rogabit, unde illam emeris, quanti emeris.
Timidum tentabit te. *Ch.* Quin hac ibo potius. jam censes patrem
Abiisse a portu? *Ac.* Quin ea ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. *Ch.* optume.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS
SCENA I.

Demipho.

Iris modis dii ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac, quæ præteriit, proxuma
In somnis egi satis, & fui homo exercitus.
Mercari visus mihi sum formosam capram.
Ei ne noceret, quam domi ante habui capram;
Neu discordarent, si ambo in uno essent loco;
Posterius quam mercatus fueram, visus sum
In custodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeo post haud multo ad me venit,
Male mihi precatur, & facit convicium:
Ait sese illius opera atque adventu capræ,
Flagitium & damnum fecisse haud mediocriter.
Dicit, capram, quam dederam servandam sibi,
Suæ uxoris dotem ambadedisse. oppido
Mihi illud videri mirum, ut una illæc capra
Uxoris Simiæ dotem ambadederit.
Instare factum Simia: atque hoc denique
Respondet, ni properem illam ab sese abducere,
Ad me domum intro ad uxorem ducturum meam.
Atque oppido, hercle, bene velle illi visus sum:
Ast non habere quoi commendarem capram.
Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miser.
Interea ad me hædus visus est aggredirier,
Infit mihi prædicare, sese ab Simia
Capram abduxisse, & cœpit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere somnium,
Nequeo invenire. nisi capram illam suspicor
Jam me invenisse quæ sit, aut quid voluerit.
Ad portum hinc abii mane cum luci simul,
Postquam hic id quod volui, transegi; atque ego conspicor
Navem ex Rhodo, qua heri est advectus filius.
Collibitum est illud mihi, nescio qui, visere:
Ascendi in lembum, atque ad navim advehor: atque ego
Illam conspicio forma eximia mulierem,
Filius quam advexit meus matri ancillam suæ.
Quam ego postquam aspexi, non ita amo ut sani solent
Homines: sed eodem pacto ut insani solent.
Amavi hercle equidem ego olim in adolescentia:
Verum ad hoc exemplum numquam, ut nunc insanio.
Unum quidem hercle jam scio, periisse me.
Vosmet videte ceterum, quanti siem.
Nunc hoc profecto sic est: hæc illa est capra.
Sed simia illa atque hædus, timeo, quid velint.
Sed conticescam. vicinum eccum! exit foras.

ACTUS IV. SCENA III.

Lysimachus, Demipho, Lorarii.

PRofecto ego illunc hircum castrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
Dem. Nec omen illud mihi, nec auspicium placet.
Quasi hircum, metuo, ne uxor me castret mea,
Atque illius hæc nunc simiæ parteis ferat.
L. I tu hinc ad villam, atque istos rastros villico
Pisto ipsi facito coram ut tradas in manum.
Uxori facito ut nunties, negotium
Mihi esse in urbe, ne me exspectet: nam mihi
Tris hodie lites judicandas dicito.
I, & hoc memento dicere. *Lor.* Numquid amplius?
L. Tantum est. *Dem.* Lysimache, salve. *L.* Euge! Demipho,
Salve. o quid agis? quid fit? *Dem.* Quod miserrumus.
L. Dii melius faxint. *Dem.* Dii hoc quidem faciunt. *L.* Quid est?
Dem. Dicam, si videam tibi esse aut operam aut otium.
L. Quamquam negotium est, si quid vis, Demipho,
Non sum occupatus umquam amico operam dare.
Dem. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? *L.* Acheruntícus
Senex, vetus, decrepitus. *Dem.* Pervorse vides.
Puer sum, Lysimache, septuennis. *L.* Sanun' es?
Qui puerum te esse dicas? *Dem.* Vera prædico.
L. Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:
Senex cum extemplo est, jam nec sentit, nec sapit:
Ajunt solere eum rursum repuerascere.
Dem. Immo bis tanto valeo, quam valui prius.
L. Bene hercle factum, & gaudeo. *Dem.* Immo si scias,
Oculis quoque etiam plus jam video, quam prius.
L. Bene est. *Dem.* Malam rem dico. *L.* Jam istuc non bonum est.
Dem. Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim?
L. Audacter. *Dem.* Animum advorte. *L.* Fiet sedulo.
Dem. Hodie ire in ludum occœpi litterarium,
Lysimache. ternas scio jam. *L.* Quid ternas? *Dem.* Amo.
L. Tun' capite cano amas, senex nequissume?
Dem. Seu canum, seu istuc rutilum, sive atrum est, amo.
L. Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho.
Dem. Decide collum, si falsum est, uti loquar:
Vel, ut scias me amare, cape cultrum, seca
Digitum vel aurem, vel tu nasum, vel labrum:
Si movero me, seu secari sensero,
Lysimache, auctor sum, uti me amando hic enices.
L. Si umquam vidisti pictum amatorem, hem! illic est:
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.
Dem. Nunc tu me, credo, castigare cogitas.
L. Egon' te? *Dem.* Nihil est jam, quod tu mihi succenseas:
Fecere tale ante alii spectati viri.
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est.
Ne sis me objurga. huc non voluntas me impulit.
L. Quin non objurgo. *Dem.* At ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. *L.* Egone te? ah, ne Dii siverint.
Dem. Vide sis modo etiam. L. Visum' st. *Dem.* Certen'? *L.* Perdis me.
Hic homo ex amore insanit. numquid vis? *Dem.* vale.
L. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.
Dem. Bene ambulato. *L.* Bene valeto. *Dem.* Bene sit tibi.
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium.
Nunc adeo ibo illuc. Sed optume gnatum meum
Video, eccum! opperiar hominem: hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere quomodo potis siem,
Ut illam vendat, neve det matri suæ:
Nam ei dono advexe audivi. sed præcauto est opus,
Ne ad illam me animum adjecisse aliqua sentiat.

ACTUS II. SCENA III.

Charinus, Demipho.

HOmo me miserior nullus est æque, opinor,
Neque advorsa quoi sint plura sempiterna.

Satin', quidquid est, ut quam rem agere occœpi,
Pruprium nequit mihi evenire, quod cupio?
Ita mihi mala res objicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit consilium:
Miser amicam mihi paravi, animi caussa, pretiu,
Ratus clam patrem meum posse habere.
Is rescivit, & vidit, & perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar, cogitatum est;
Ita animi decem in pectore incerti certaur.
Nec, quid corde nunc consilii capere possim,
Scio, tantus cum cura meo est error animo.
Dum servi mei perplacet mihi consilium,
Dum rursum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, ut putet matri ancillam emtam esse illam.
Nunc si dicu, ut res est, atque illam mihi me
Emisse indicu, quemadmodum existimet me?
Atque illam abstrahat; trans mare hinc venum asportet.
Scio, sævos quam sit, domo doctus. igitur hoccine est
Amare? arare mavelim, quam sic amare.
Jam hinc olim invitum domo extrusit ab sese,
Mercatum jussir ire: ibi hoc malum inveni. ubi
Voluptatem ægritudu vincat, quid ibi inest amœni?
Nequidquam abdidi, abscondidi, abstrusam habebam.
Musca est meus pater, nihil potest clam illum haberi.
Nec sacrum, nec tam profanum quidquam est, quin
Ibi illico adsit. nec, qui rebus meis
Confidam, mihi ulla spes in corde certa est.

Dem. Quid illuc est, quod solus secum fabulatur filius?
Sollicitus mihi, nescio quare, videtur. *Ch.* Attate!
Meus pater hic quidem est, quem video. ibo, alloquar. quid fit, pater?

Dem. Unde incedis, quid festinas, gnate mi? *Ch.* Recte, pater.

Dem. Ita volo. sed istuc quid est, tibi quod commutatu'st color?
Numquid tibi dolet? *Ch.* Nesciu quid meo animo est ægre, pater.
Postea hac nocte non quievi satis mea ex sententia.

Dem. Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.

Ch. Magis opinor. *Dem.* Id est profecto. verum actutum abscesserit.
Ergo edepol palles: si sapias, eas, ac decumbas domi.

Ch. Otium non est: mandatis rebus prævorti vulu.

Dem. Cras agito, perendie agitu. *Ch.* Sæpe ex te audivi, pater:
Rei mandatæ omnes sapientes primum prævorti decet.

Dem. Age igitur, nolo advorsari tuam advorsus sententiam.

Ch. Salvos sum, si quidem isti dicto solida & perpetua est fides.

Dem. Quid illuc est, quod ille solus se in consilium sevocat?
Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit rescìscere.
Quippe haud etiam quidquam inepte feci, amantes ut solent.

Ch. Res adhuc quidem hercle in tuto 'st: nam hunc nescire sat scio
De illa amica. quod si sciret, esset alia oratio.

Dem. Quin ego hunc aggredior de illa? *Ch.* Quin ego hinc me amolior?
Eo ego, ut, quæ mandata, amicus amicis tradam. *Dem.* Immo mane.
Paucula etiam sciscitare prius volo. *Ch.* Dic, quid velis.

Dem. Usquene valuisti? *Ch.* Perpetuo recte, dum quidem illic fui:
Verum, in portum huc ut sum advectus, nescio qui animus mihi dolet.

Dem. Nausea edepol factum credo: verum actutum abscesserit.
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodu?

Ch. Advexi. *Dem.* Quid? ea ut videtur mulier? *Ch.* Non edepol mala.

Dem. Ut morata est? *Ch.* Nullam vidi melius mea sententia.

Dem. Mihi quidem edepol visa est, cum illam vidi. *Ch.* Eho, an vidisti, pater?

Dem. Vidi: verum non ex usu nostro est, neque adeo placet.

Ch. Qui vero? *Dem.* Quia non nostra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla, nisi quæ texat, quæ molat,
Lignum cædat, pensum faciat, ædeis verrat, vapulet;
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quidquam facere poterit admodum.

Ch. Ea caussa equidem illam emi, dono quam darem matri meæ.

Dem. Ne duis, neu te advexisse dixeris. *Ch.* Dii me adjuvant!

Dem. Labefacto paullatim. verum quod præterii dicere,
Neque illa matrem satis huneste tuam sequi poterit comes,
Neque sinam. *Ch.* Qui vero? *Dem.* Quia illa forma matremfamilias,
Flagitium sit, si sequatur: quandu incedat per vias,
Contemplent, conspiciant omnes, nutent, nictent, sibilent,
Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium.
Impleantur meæ fores elogiurum carbonibus.
Atque, ut nunc sunt maledicentes homines, uxori meæ,
Mihique objectent lenocinium facere. nam quid eo est upus?

Ch. Hercle quin tu recte dicis: & tibi assentiur ego.
Sed quid illa nunc fiet? *Dem.* Recte. ego emero matri tuæ
Ancillam vitaginem aliquam non malam, forma mala,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam:
Ea mulet, conficiet pensum, pinsetur flagro, neque
Propter eam quidquam eveniet nostris foribus flagitii.

Ch. Quid si igitur reddatur illi, unde empta est? *Dem.* Minime gentium.

Ch. Dixit se redhibere, si non placeat. *Dem.* Nihil istoc opu'st:
Litigare nolo ego vos. quam tuam autem accusari fidem,
Multo edepol, si quid faciundum est, facere damni mavelo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam posse opinor luculente vendere.

Ch. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi, pater.

Dem. Tace modo: senex est quidam, qui illam mandavit mihi

Ut

Ut emerem ad istanc faciem. *Ch.* At mihi quidam adolescens, pater,
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa est, emerem sibi.
Ch. At ego, si velim, jam dantur septem & viginti minæ.
Dem. At ego. *Ch.* Quin ego, inquam. *Dem.* At nescis, quid dicturus sum: tace.
Treis minas accudere etiam possum, ut triginta fient.
Ch. Quo vortisti? *Dem.* Ad illum, qui emit. *Ch* Ubinam est is homo gentium?
Dem. Eccillum video. jubet quinque me addere etiam nunc minas.
Ch. Hercle illunc dii infelicent, quisquis est. *Dem.* Ibidem mihi
Etiam nunc adnutat; addam sex minas. *Ch.* Septem, mihi
(Numquam edepol me vincet hodie) commodis poscit, pater.
Dem. Nequidquam poscit: ego habebo. *Ch.* At illic pollicitu 'st prior.
Dem. Nihili facio. *Ch.* Quinquaginta poscit. *Dem.* non centum datur.
Potine, ut ne licitere advorsum animi *mei* sententiam?
Maxumam hercle habebis prædam. ita ille est, quoi emitur, senex.
Sanus non est ex amore illius; quod posces, feres.
Ch. Certo edepol adolescens ille, quoi ego emo, efflictim perit
Ejus amore. *Dem.* Multo hercle ille magis senex, si tu scias.
Ch. Numquam edepol fuit, neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quam ille adolescens, quoi ego do hanc operam, pater.
Dem. Quiesce, inquam. istanc rem ego recte videro. *Ch.* Quid agis? *Dem.* quid est?
Ch. Non ego illam mancupio accepi. *Dem.* Sed ille illam accipit. sine.
Ch. Non potes tu lege vendere illam. *Dem.* Ego aliquid videro.
Ch. Post autem communis est illa mihi cum alio. qui scio
Quid sit ei animi: vænirene eam velit? an non velit?
Dem. Ego scio velle. *Ch.* At pol ego esse credo aliquem, qui non velit.
Dem. Quid id mea refert? *Ch.* Quia illi suam rem esse æquom est in manu.
Dem. Quid ais? *Ch.* Communis mihi illa est cum alio. is nunc hic non adest.
Dem. Prius respondes, quam rogo. *Ch.* Prius tu emis quam vendo, pater.
Nescio, inquam, velit ille illam, nec ne, abalienarier.
Dem. Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil agis.
Numquam edepol quisquam illam habebit potius, quam ille, quem ego volo.
Certum est. *Ch.* Censen' certum esse? *Dem.* Quin ad navim jam hinc eo.
Ibi vænibit. *Ch.* Vin' me tecum illo ire? *Dem.* Nolo. non placet.
Meliu' st te,* quæ sunt mandatæ res tibi, prævortier.
Ch. Tu prohibes. *Dem.* At tu excusato, te fecisse sedulo.
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. *Ch.* Auscultabitur.
Dem. Ibo ad portum, & ne hic rescifcat, cauto opu' st. non ipse emam,
Sed Lysimacho amico mandabo. is se ad portum dixerat
Ire dudum. me moror, cum hic asto. *Ch.* Nullus sum, occidi.

ACTUS II. SCENA IV.

Charinus, Eutychus.

Pentheum diripuisse ajunt Bacchas: nugas maxumas
Fuisse credo, præut quo pacto ego divorsus distrahor.
Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo:
Quando id mihi adimitur, qua caussa vitam cupio vivere.
Eut. Mane, mane obsecro, Charine. *Ch.* qui me revocat? *Eut.* Eutychus
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proxumus.
Ch. Non tu scis, quantum malarum rerum sustineam. *Eut.* Scio.
Omnia ego istæc auscultavi ab ostio: omnem rem scio.
Ch. Quid id est, quod scis? *Eut.* Tuus pater volt vendere. *Ch.* Omnem rem tenes.
Eut. Tuam amicam. *Ch.* Nimium multum scis. *Eut.* Tuis ingratiis.
Ch. Plurimum tu scis, sed qui scis esse amicam illam meam?
Eut. Tute heri ipsus mihi narrasti. *Ch.* Satin' ut oblitus fui,
Tibi me narravisse! *Eut.* Haud mirum factum est. *Ch.* Te nunc consulo.
Responde, quo leto censes me ut peream potissumum?
Eut. Non taces? cave istuc dixis. *Ch.* Quid vis me igitur dicere?
Eut. Uin' patri sublinere pulchre me os tuo? *Ch.* Sane volo.
Eut. Visne eam ad portum? *Ch.* Qui potius, quam voles? *Eut.* Atque eximam
Mulierem pretio? *Ch.* Qui potius, quam auro expendas? *Eut.* Unde at erit id?
Ch. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.
Eut. Sanun' es? *Ch.* Pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam.
Eut. Tanti quanti poscit, vin' tanti illam emi? *Ch.* Auctarium
Adjicito, vel mille nummum plus quam poscet. *Eut.* Jam tace.
Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poscet pater?
Ch. Invenietur, exquiretur, aliquid fiet. *Eut.* Enicas.
Jam istuc, aliquid fiet, metuo. *Ch.* Quin taces? *Eut.* Muto imperas.
Ch. Satin' istuc mandatu 'st? *Eut.* Potin' ut aliud cures? *Ch.* Non potest.
Eut. Bene vale. *Ch.* Non edepol possum, priusquam tu ad me redieris.
Eut. Melius sanus sis. *Ch.* Vale, & vince, & me serva. *Eut.* Ego fecero.
Domi maneto me. *Ch.* Ergo actutum face cum præda recipias.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Lysimachus, Pasicompsa.

Mice amico operam dedi: vicinus quod rogavit,
Hoc emi mercimonium. mea es tu: sequere sane:
Ne plora: nimis stulte facis, oculos corrumpis tales.
Quid? tibi quidem, quod rideas magis est, quam ut lamentere.
Pas. Amabo ecastor, mi senex, eloquere. *L.* Exquire quid vis.
Pas. Cur emeris me? *L.* Tene ego? ut, quod imperetur, facias.
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. *Pas.* Facere certum est,
Pro copia & sapientia, quæ te velle arbitrabor.
L. Laboriose nihil tibi quidquam operis imperabo.
Pas. Namque edepol quidem, mi senex, non didici bajulare,
Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.
L. Bona si esse vis, bene erit tibi. *Pas.* Tum pol ego perii misera.
L. Qui? *Pas.* Quia illic unde advecta huc sum, malis bene esse solitum 'st:
Nec mos meu'st, ut prædicem, quod ego omnes scire credam.
L. Oratio edepol pluris est hujus, quam quanti hæc emta est:
Quasi dicas, nullam mulierem bonam esse. *Pas.* Haud equidem dico.
L. Rogare hoc unum te volo. *Pas.* Roganti respondebo.
L. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? *Pas.* Pasicompsæ.
L. Ex forma nomen inditum 'st. sed quid ais, Pasicompsa?
Possin' tu, si usus venerit, subtemen tenue nere?
Pas. Possim. *L.* Si tenue scis, scio te uberius posse nere.
Pas. De lanificio neminem metuo, una ætate quæ sit.
L. Bonam hercle te & frugi arbitror, matura jam inde ætate,
Quoniam scis facere officium tuum, mulier. *Pas.* Pol docta didici.
Operam accusari non sinam meam. *L.* Hem, istæc hercle res est.
Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. *Pas.* Mi senex, tam vetulam? L. Generis Græci est.
Eam si curabis, perbona est, tondetur nimium scite.
Pas. Honoris caussa quidquid est quod dabitur, gratum habebo.
L. Nunc, mulier, ne tu frustra sis, mea non es, ne arbitrere.
Pas. Dic igitur, quæso, quoja sum? *L.* tuo hero redemta es rursum;
Ego redemi te: ille me oravit. *Pas.* Animus rediit,
Si mecum servatur fides. *L.* Bono animo es, liberabit
Ille te homo: *ita* edepol deperit *te*, atque hodie primum vidit.
Pas. Ecastor jam biennium est, cum mecum rem cœpit.
Nunc, quando amicum te scio esse illius, indicabo.
L. Quid ais tu? jam biennium est, cum tecum habet rem? *Pas.* Certo.
Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere: nisi cum illo, aut ille mecum,
Neuter stupri caussa caput limaret. *L.* Dii immortales!
Etiam cum uxore non cubet? *Pas.* Amabo, an maritus est?
Neque est, neque erit. *L.* Nolim quidem. homo hercle perjuravit.
Pas. Nullum adolescentem plus amo. *L.* Puer est ille quidem, stulta.
Nam illi quidem haud sane diu est, cum dentes exciderunt.
Pas. Quid, dentes? *L.* Nihil est: sequere sis huc me. diem unum oravit,
Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri est.

ACTUS III. SCENA II.

Demipho.

Tandem impetravi, ut egomet me corrumperem.
Emta est amica clam uxore mea, & filio.
Certum est; antiqua recolam, & servibo mihi.
Decurso in spatio, breve quod vitæ reliquum est,
Voluptate, vino & amore delectavero.
Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
Adolescens cum sis, tum cum est sanguis integer,
Rei tuæ quærendæ convenit operam dare.
Demum igitur cum senex sis, tunc in otium
Te colloces, dum potestur: id jam lucro est
Quod vivis. hoc ut dico, factis persequar.
Interea tamen huc intro ad me invisam domum,
Uxor me aspectat jamdudum esuriens domi.
Jam jurgio enicabit, si intro rediero.
Verum hercle postremo utut est, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum prius conveniam, quam domum
Redeam. ut mihi ædeis aliquas conducat volo,
Ubi habitet istæc mulier. atque eccum it foras.

ACTUS III. SCENA III.

Lysimahus, Demipho.

Adducam ego illum jam ad te, si convenero.
Dem. Me dicit. *L.* quid ais, Demipho? *Dem.* est mulier domi?
L. Quid censes? *Dem.* Quid si visam? L. Quid properas? mane.
Dem. Quid faciam? *L.* Quod opus est facto, facito ut cogites.
Dem. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto existumo,
Ut illuc introeam. *L.* Itane vero, vervex, intro eas?
Dem. Quid aliud faciam? L. Prius hoc ausculta, atque ades.
Prius etiam est, quod te facere ego æquom censeo.
Nam nunc si illo introieris, amplecti voles,
Confabulari, atque osculari. *Dem.* Tu quidem
Meum animum gestas: scis, quid acturus siem.
L. Pervorse facies. *Dem.* Quodne ames? *L.* Tanto minus.
Jam plenus ætatis, animaque fœtida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?

Utine

Utine adveniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quom istæc præmonstras mihi.
Dem. Quid si igitur (unum factum hoc si censes) coquom
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hic usque ad vesperum? *L.* Hem istuc censeo.
Nunc tu sapienter loquere atque amatorie.
Dem. Quid stamus? quin ergo imus, atque obsonium
Curamus, pulchre ut simus? *L.* Equidem te sequor.
Atque hercule invenies tu locum illi, si sapis.
Nullum hercle, præter hunc, diem, illa apud me erit:
Metuo ego oxorem, cras si rure redierit,
Ne illam hic offendat. *Dem.* Res parata est, sequere me.

ACTUS III. SCENA IV.

Charinus, *Eutychus*.

SUmne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere.
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Ni oculos lacrimæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, salutem amisi: redeat an non, nescio.
Si opprimit pater, quod dixit; exsulatum abiit salus:
Sed randem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Jam a portu rediisse potuit. id illi virium maxumum 'st,
Quod nimis tardus est, advorsum mei animi sententiam.
Sed isne est, quem currentem video? ipsus est. ibo obviam.
Divom atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem speratam cum obtulisti hanc mihi, tibi grates ago.
Numquid restat? eheu disperii! voltus neutiquam hujus placet:
Tristis incedit, pectus ardet: hæreo, quassat caput.
Eutyche. *Eut.* Heu! Charine. *Ch.* Priusquam recipias anhelitum,
Uno verbo eloquere: ubi ego sum? hiccine, an apud mortuos?
Eut. Neque apud mortuos, neque hic es. *Ch.* Salvos sum: immortalitas
Mihi data est: hic emit illam: pulchre os sublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus est. dic, obsecro:
Si neque hic, neque Acherunti sum, ubi sum? *Eut.* Nusquam gentium.
Ch. Disperii! illæc interemit me modo *hic* oratio.
Odiosa est oratio, cum rem agas, longinquom loqui.
Quidquid est, ad capita rerum perveni. *Eut.* Primum omniom
Periimos. *Ch.* Quin tu illud potius nuntias, quod nescio.
Eut. Mulier alienata est abs te. *Ch.* Eutyche, capital facis.
Eut. Qui? *Ch.* Quia æqualem & sodalem civem liberum enicas.
Eut. Ne dii sirint. *Ch.* Demisisti gladium in jugulum: jam cadam.
Eut. Quæso hercle, animum ne desponde. *Ch.* Nullus est, quem despondeam.
Loquere porro aliam malam rem. quoi est emta? *Eut.* Nescio.
Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio. *Ch.* Væ mihi.
Montis tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge, excrucia, carnufex, quandoquidem occœpisti semel.
Eut. Nec tibi istuc magis dividiæ est, quam mihi hodie fuit.
Ch. Dic, quis emit? *Eut.* Nescio hercle. *Ch.* Hem! istuccine est operam dare
Bonum sodalem? *Eut.* Quid me facere vis? *Ch.* Idem, quod me vides,
Ut pereas. quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset: eo si pacto posset indagarier
Mulier? *Eut.* Heu miserum! *Ch.* Flere omitte, istuc quod nunc agis.
Eut. Quid ego feci? *Ch.* Perdidisti me & fidem mecom tuam.
Eut. Dii sciunt, culpam meam istanc non esse ullam. *Ch.* Euge, papæ!
Deos absentis testes memoras: qui ego istuc credam tibi?
Eut. Quin tibi in manu est, quod credas: ego quod dicam, id mihi mea in manu est.
Ch. De istac re argutus es, ut par pari respondeas:
Ad mandata claudus, cœcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os sublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare: is lapidi mando maxumo.
Eut. Quid ego facerem? *Ch.* Quid tu faceres? men' rogas? requireres,
Rogitares, quis esset, aot unde esset, qoa prosapia;
Civisne esset, an peregrinus. *Eut.* Civem esse ajebant Atticum.
Ch. Ubi habitaret, invenires saltem, si nomen nequis.
Eut. Nemo ajebat scire. *Ch.* At saltem hominis faciem exquireres.
Eut. Feci. *Ch.* Qua forma esse ajebant ergo? *Eut.* Ego dicam tibi.
Canum, varum, veotriosom, bucculentum, breviculum.
Ch. Non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.
Numquid est quod dicas aliud de illo? *Eut.* Tantum quod sciam.
Ch. Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.
Non possum durare: certum est exsulatum hinc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potissomum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
Eut. Cur istuc cœptas consilium? *Ch.* Quia enim afflictat me amor.
Eut. Quid to ais? qoid cum illoc, quo nunc ire paritas, veneris?
Si ibi amare forte occipias, atqoe item ejus sit inopia,
Jam inde porro aufugies? deinde item illinc, si item evenerit:
Quis modus tibi exsilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
Qoæ patria aot domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedo, si hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita sat animo acceptum est: id pro certo si habes:
Quanto te satius est, rus aliquo abire, ibi esse, ibi vivere:
Adeo dum illius te cupiditas atque amor missum facit?
Ch. Jam dixisti? *Eut.* Dixi. Frustra dixti. hoc mihi certissumom est.
Eo domum, patrem atque matrem ot meos salutem, postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliqoid capiam consilii.
Eut. Ut corripuit se repente, atque abiit! heu misero mihi!
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignavia
Cer-

Certum est præconum jubere jam quantum est conducier,
Qui illam investigent, qui inveniant. post ad prætorem illico
Ibo, orabo, ut conquisitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil relicti quidquam aliud esse jam intellego.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Dorippa, Syra.

Uoniam a viro ad me rus advenit nuntius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum persequar, qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram.
Atque, eccam, incedit tandem. quin is ocyus?
S. Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero.
Dor. Quid oneris? *S.* Annos octoginta & quatuor:
Et eodem accedit servitus, sudor, sitis:
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. *Dor.* Aliquid cedo,
Qui hanc vicini nostri aram augeam, Syra.
S. Da sane hanc virgam lauri. *Dor.* Abi jam tu intro. *S.* Eo.
Dor. Apollo, quæso te, ut des pacem propitius,
Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
S. Disperii, perii misera, væ miseræ mihi!
Dor. Satin' tu sana es, obsecro? quid ejulas?
S. Dorippa mea, Dorippa! *Dor.* Quid clamas, obsecro?
S. Nescio quæ est mulier intus hic in ædibus.
Dor. Quid? mulier? *S.* Mulier meretrix. *Dor.* Veron' serio?
S. Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris:
Quamvis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissumi.
Dor. Credo mecastor. *S.* I hac mecum, ut videas simul
Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.
Dor. Ecastor vero! istuc eo, quantum potest.

ACTUS IV. SCENA II.

Lysimachus.

PAræmne est malæ rei, quod amat Demipho,
Ni sumtuosus insuper etiam fiet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium obsonavit. sed coquos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur. egomet conduxi coquom.
Sed eum demiror non venire, ut jusseram.
Sed qui hinc nam a nobis exit? aperitur foris.

ACTUS IV. SCENA III.

Dorippa, Lysimachus.

MIserior mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim. heu miseræ mihi!
Hem! quoi te, & tu quæ habeas, commendes viro!
Hem! quoi decem talenta dotis detuli!
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias!
L. Perii hercle: rure jam rediit uxor mea:
Vidisse credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. *Dor.* Væ miseræ mihi! *L.* Immo mihi.
Dor. Disperii. *L.* Ego quidem hercle oppido perii miser.
Vidit. ut omnes te, Demipho, di perduint!
Dor. Pol hoc est, ire quod rus meus vir noluit.
L. Quid nunc ego faciam, nisi ut adeam, atque alloquar?
Jubet salvere suus vir uxorem suam.
Urbani fiunt rustici. *Dor.* Pudicius
Faciunt illi, quam qui non fiunt rustici.
L. Numquid delinquunt rustici? *Dor.* Ecastor, minus
Quam urbani, & multo minus mali quærunt sibi.
L. Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.
Dor. Quoja illa mulier intus est? *L.* Vidistine eam?
Dor. Vidi. *L.* Quoja ea sit, rogitas? *Dor.* rescifcam tamen:
Cupio hercle scire. sed tu me tentas sciens.
L. Vin' dicam, quoja est? illa, illa. edepol! væ mihi,
Nescio quid dicam. *Dor.* Hæres. *L.* Haud vidi magis.
Dor. Quin dicis? *L.* Quin, si liceat. *Dor.* Dictum oportuit.
L. Non possum, ita instas: urges quasi pro noxio.
Dor. Scio, innoxius. *L.* Audacter quamvis dicito.
Dor. Dic igitur. *L.* Ego dicam. *Dor.* Atqui dicundum est tamen.
L. Illa est. num etiam vis nomen dicam? *Dor.* Nihil agis:
Manifesto teneo; in noxia es. *L.* Qua noxia?
Ista quidem illa est. *Dor.* Quæ illa est? *L.* Illa.
Dor. Johia!
L. Jam si nihil usus esset, jam non dicerem.
Dor. Non tu scis quæ sit illa? *L.* Immo etiam scio:
De istac sum judex captus. *Dor.* Judex? jam scio:
Huc tu in consilium istam advocavisti tibi.
L. Immo sic sequestro mihi data est. *Dor.* Intellego.
L. Nihil hercle istius quidquam est. *Dor.* Numero purgitas.
L. Nimium negotii reperi. enimvero hæreo.

ACTUS IV. SCENA IV.

Coquus. Lysimachus, Dorippa, Syra.

AGite, ite actutum. nam mihi amatori seni
Coquenda'st cœna. atque *equidem* cum recogito,
Nobis coquenda est, non *quoi conducti* sumus.
Nam qui amat, quod amat, si id habet, id habet pro cibo:
Videre, amplecti, osculari, alloqui.
Sed nos confido onustos redituros domum.
Ite hac. sed eccum qui nos conduxit, senex.
L. Ecce autem, perii! coquos adest. *Coq.* Advenimus.
L. Abi. *Coq.* Quid? abeam? *L.* St, abi. *Coq.* Abeamne? *L.* Abi.
Coq. Non estis cœnaturi? *L.* Jam saturi sumus.
Sed interii! *Dor.* Quid ais tu? etiamne hæc illi tibi
Jusserunt ferri, quos inter judex datus?
Coq. Hæccine tua est amica, quam dudum mihi

Te

Te amare dixti, eum obsonabas? *L.* Non taces?
Coq. Satis scitum filum mulieris! virom hercle avet.
L. Abin' dierectus? *Coq.* Haud mala est. *L.* At tu malus.
Coq. Scitam hercle opinor satis concubinam hanc. *L.* non abis?
Non ego sum, qui te dudum conduxi. *Coq.* quid est?
Immo hercle to istuc ipsus. *L.* Væ misero mihi!
Coq. Nempe uxor ruri est tua, quam dudum dixeras
Te odisse æque atque angueis. *L.* Egon' istuc dixi tibi?
Coq. Mihi quidem hercle. *L.* Ita me amabit Juppiter,
Uxor, ut ego illud numqoam dixi. *Dor.* Etiam negas?
Coq. Non te odisse ajebat, uxorem verum suam.
Dor. Palam istæc fiunt, te me odisse. *L.* Quin nego.
Coq. Et uxorem suam ruri esse ajebat. *L.* Hæc ea est.
Quid mihi molestus? *Coq.* quia me non novisse ais.
Ni metuis tu istanc? *L.* sapio: nam mihi unica est.
Coq. Vin' me experiri? *L.* Nolo. *Coq.* Mercedem cedo.
L. Cras petito; dabitur. nunc abi. *Dor.* Heu miseræ mihi!
L. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.
Coq. Cur hic astamus? quin abimus? incommodi
Si quid tibi evenit, id non est culpa mea.
L. Quin me eradicas miserum. *Coq.* Scio jam, quid velis,
Nempe hinc me abire vis. *L.* Volo, inquam. *Coq.* Abibitur,
Drachmam dato. *L.* Dabitur. *Coq.* dari ergo sis jube.
Dari potest, interea dum illi ponunt. *L.* Quin abis?
Potin' ut molestus ne sis? *Coq.* Agite, apponite
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hæc vasa aut mox, aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. *L.* Fortasse te illum mirari coquom,
Quod venit, atque hæc attulit. dicam quid est.
Dor. Non miror, si quid damni facis, aut flagitii.
Nec pol ego patiar, sic me nuptam tam male,
Measque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Ut veniat ad me jam simul tecum *huc*. *S.* Eo.
L. Nescis, negotii quid sit, uxor. obsecro!
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo,
Me oumquam quidquam cum illa. jamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem hæc abiit. væ misero mihi!
At te, vicine, dii deæque perduint,
Tua cum amica, cumque amationibus.
Suspicione implevit me indignissume:
Concivit hostes: domi uxor est acerruma.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,
Nisi hinc abducit, quo volt, ex hisce ædibus.
Uxor! heus uxor! quamquam tu irata es mihi,
Jubeas, si sapias, hæc intro *hinc* auferrier:
Eadem licebit mox cœnare rectius.

ACTUS IV. SCENA V.

Syra, Eutychus.

HEra quo me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse ajebant. nunc domum renuntio.
Eut. Defessus sum urbem totam pervenarier,
Nihil investigo quidquam de illa muliere.

Sed mater rure rediit; nam video Syram
Astare ante ædeis. Syra. *S.* Quis est, qui me vocat?
Eut. Herus atque alumnus tuus sum. *S.* Salve, alumne *mi*.
Eut. Jam mater rure rediit? responde mihi.
S. Sua quidem salute ac familiæ maxuma.
Eut. Quid istuc negotii est? *S.* Tuus pater bellissumus
Amicam adduxit intro in ædeis. *Eut.* Quomodo?
S. Adveniens mater rure eam offendit domi.
Eut. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'st? *S.* Etiam. *Eut.* Sequere me.

Hisce vett. Editiones continuo ista attexunt:

Quid? Peristratam hic Demiphonis contuor?
Gradus grandit, emittit oculos, circumfert se, obstipat verticem.
Asservabo hinc, rerum quid gerat. magnum est, quidquid quæritat.

Quam Scenam statim excipiunt duæ aliæ.

Peristrata, Syra, Lycissa.

DIva Astarte hominum deorumque vis, vita, salus: rursus eadem quæ est
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cælum, sidera.
Jovis quæcumque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam spectant: quod illi displicet, facile excludunt ceteri.
Quidquid complacitum, id sequontur, quæ vivont omnia, atque sentiunt.
Alios enicat, exstinguit, alios suo lacte fovet, atque erigit: sed quos enicat,
Hi vivont, & sapiunt: quos properat alere, ac erigere,
Hi quidem confestim pereunt, atque male sapiunt miseri.
Jacent benevolentes, odiosi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perstrepuntque: cumque putant vivere, tunc ruunt maxume,
Tunc, tunc student persequi, labant juvenes, itidem rapiuntur senes.
Illi se amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero si amare ea ætate occœperint, multo insaniunt acrius.
Verum si non amant, oderunt, molesti itidem, atque difficiles;
Garruli, osores, infensi, iracundi, sibi suisque invidi.
Quod in se olim admisere turpiter, id si fiat modestius,
Nec tolerant, ut æquom est patres: sed clamant, indecenter obstrepunt.
S. *Quantum intelligo, & hanc male habet Demipho.* Per. *Id verum.*
Amat filius, & perit; id quom rescìscit pater, insanit vehementius.
Quæ istæc intemperies? abegit vir meus olim ipse ad mercatum Rhodum filium:
Nunc, ut fert Acanthio, ipse sibimet faciet exsilium.
O iniquom patrem! o infortunatum filium! quo te recipies?
Ubi matrem relinques? sola degam? filium amittam? non patiar.

Ven-

Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
Dic tu, Lycissa, num in hanc viciniam adductam autumant?
L. In hanc opinor, in amici senis quojusdam ædeis. Per. Hic, præter Lysimachum,
Nullus quem sciam. S. Lysimachum nominant.
Mirum ni senes vicini in unum nidum conspiraverint.
Per. Dorippam ejus uxorem conveniant. L. Quid, convenias? non eam vides?
Per. Video equidem: auscultemus. nescio quid secum iracunda mussitat.

Dorippa, Syra, Lycissa, Peristrata.

SYra non redit, quam accersitum patrem jamdiu est quod miseram:
Tarda nimium aut lapis obriguit, aut angue demorsa cessavit turgida.
S. Nulla sum, adest hera, me quærit. Dor. Domi manere nequeo:
Bellulam istanc pellicem mei non patiuntur oculi. exclusissem foras,
At me meus continuit Eutychus. sed omnino quod fert non creduam.
L. Audin' hera? Per. Audio: sine pergat. L. Sino. Dor. Amici inquit senis
Gratia huc ad nos venisse. habet venalem, amanti dum detrahat filio.
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia; dissident sententiæ.
Sequestro vir ait datam: eamdem vero venalem dicit filius.
S. Ibo de improviso obviam, ne cessasse intelligat. Dor. Istæc filio
Non credam: qui obsequitur patri: huic vero ut mero cuculo,
Id certum est mentiri ampliter: equidem coquo creduam.
Eccam Syram, ut currit venefica! Syra! S. Quis me vocat?
Dor. Malum quod di tibi danunt. S. Hera, si sapis, hoc potius
Tuæ pellici, & marito dato. Dor. Istuc dictum tibi non amplius irascor.
Sed ubi pater? quid cessat? an hominem podagra impedit?
S. Nec podagricus, nec articularius est, quem rus ducunt pedes.
Dor. Non domi? S. Non. Dor. Ubi? S. Ruri esse autumant.
Atque numquid redeat incertum hodie: cum villico rationis satis.
Dor. Omnia mihi hodie eveniunt præter sententiam. non vivam vesperi,
Nisi illanc a me scelestam abigam: eo domum. L. Hera, abit.
Per. Hem, abit? compella. L. Dorippa, Dorippa. Dor. Quid molestiæ
Hoc est? quis me revocat? Per. Non sum molesta: sed benevolens,
Es amica te compellat tua Peristrata: mane quæso.
Dor. Hem Peristrata, te pol non noram: mala bilis cruciat
Me, atque exagitat. Per. Istuc volo, quæso, ne neger,
Te audivi modo: dic mihi, quæ te nunc habet sollicitudo?
Dor. Peristrata, sic di tibi unicum gnatum sospitent, da mihi benignius operam,
Nulla dari mihi poterit melius: par est ætas: una crevimus,
Pares ætate habemus viros: nulli colloquor lubentius.
Sollicitor merito quidem: quid tibi animi esse nunc possiet,
Si amicam hac ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
Per. Adduxit? Dor. Factum. Per. Domi est? Dor. Domi: imo coqui
Conducti: parabatur convivium, ni meus disturbasset adventus omnia.
Senem miserum Venus & Cupido alieno satis vexant tempore.
Per. Sed ista levia sunt, Dorippa: utinam non ego essem miserior!
Dor. Levia? Per. Levia quidem. Dor. Quæ pejora tibi tuus faceret?
Per. Immo pejoribus pejora. Dor. Quæ istæc sunt? quæso loquere:
Ut tu mihi, ego tibi, quæ facto opus sunt, demus consilium.
Vetus id dictum est, Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit.
Per. Unicus mihi, Dorippa, est gnatus: scis? Dor. Scio. Per. Hunc pater
Olim a se extrusit Rhodum. Dor. Quare? quoniam amaret.
Dor. Ob id ipsum? Per. Id quidem nunc quoque, quom ancillam domum
Adduxisset, hanc rescíscens pater produxit, venalem præbuit.
Dor. Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei.
Quoi data est? Per. Seni quoidam in hac amico vicinia.
Credo hic alium, præter suum, amicum habere neminem.
Dor. Ea quidem est. quid filius? Per. Urbem hanc se deserturum autumat.
Dor. In portu res est. quid si inveneris? Per. Mansurum credito.
Dor. Præter spem salvæ sumus, ne dubita: apud me ea est.
Per. Apud te? ea erat opinor, de qua loqui te audivi modo.
Dor. Ea. Per. O factum bene! merito te amo, restituisti filium.
Fac videam. Dor. Eamus intro. Per. Eamus. Lycissa, ades,
Acanthioni hæc nuntia: ego ad Dorippam huc devortam.

ACTUS IV. SCENA VI.

Syra.

ECastor lege dura vivont mulieres,
Multoque iniquiore miseræ, quam viri.
Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
Id si rescivit uxor, impune est viro.
Uxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit caussa, exigitur matrimonio.
Utinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro!
Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro.
Qui minus vir una uxore contentus siet?
Ecastor, faxim, si itidem plectantur viri,

Si quis clam uxorem duxerit scortum suam,
Ut illæ exiguntur, quæ in se culpam commerent;
Plures viri sint vidui, quam nunc mulieres.

ACTUS QUINTUS.
SCENA I.

Charinus.

Limen superum inferumque, salve, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Usus, fructus, victus, cultus jam mihi harunc ædium
Interemtu 'st, interfectu 'st, alienatu 'st. occidi.
Dii penates meum parentum, familiæque Lar pater,
Vobis mando, meum parentum rem bene ut tutemini.
Ego mihi alios deos Penates persequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
Nam ubi mores deteriores increbescunt in dies,
Ubi, qui amici, qui infideles sint, nequeas pernoscere,
Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume:
Ibi quidem si regnum detur, non est cupida civitas.

ACTUS V. SCENA II.

Eutychus, Charinus.

Divom atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem speratam quoniam obtulisti hanc mihi, grates ago.
Ecquisnam deus est, qui mea nunc lætus lætitia siet?
Domi erat quod quæritabam. *ibi* sex sodales repperi,
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum.
Eorum inventu res *decem* simitu pessumas pessumdedi,
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Mærorem, Lacrimas, Exsilium, Inopiam, Solitudinem.
Date, di, quæso, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
Ch. Apparatus sum, ut videtis: abjicio superbiam.
Egomet mihi comes, calator, equos, agaso, armiger:
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod usu 'st. o Cupido, quantus es!
Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
Eumdem ex confidente actutum diffidentem denuo.
Eut. Cogito, quonam ego illum curram quæritatum. *Ch.* Certa re 'st:
Me usque quærere illam, quo quo hinc abducta est gentium.
Neque mihi ulla obsistet amnis, neque mons, neque adeo mare;
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem sufferam, Solem, sitim.
Non concedam, neque quiescam usquam noctu, neque interdius,
Prius profecto, quam aut amicam aut mortem investigavero.
Eut. Nescio, quoja vox ad aurem mihi advolavit. *Ch.* Invoco
Vos, Lares viales, ut me bene juvetis. *Eut.* Juppiter!
Estne illic Charinus? *Ch.* Cives, bene valete. *Eut.* Illico
Sta, Charine. *Ch.* Qui me revocat? *Eut.* Spes, Salus, Victoria.
Ch. Quid me voltis? *Eut.* Ire tecum. *Ch.* Alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites, qui tenent. *Eut.* Qui sunt ei?
Ch. Cura, Miseria, Aegritudo, Lacrimæ, Lamentatio.
Eut. Repudia istos comites, atque huc respice, & revortere.
Ch. Siquidem mecum fabulari vis, subsequere. *Eut.* Sta illico.
Ch. Male facis, properantem qui me commorare. Sol abit.
Eut. Si huc item properes, ut istuc properas, facias rectius,
Hoc secundus ventus nunc est; cape modo vorsoriam:
Hic Favonius sereno 'st, istic Auster imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc. nonne ex advorso vides?
Nubis ater imberque instat. aspice nunc ad sinistram *
* Cælum ut est splendore plenum, ex advorso vides.
Ch. Religionem illic objecit: recipiam me illuc. *Eut.* Sapis,
O Charine. contra pariter fer gradum, & confer pedem.
Porrige brachium, prehende. jam tenes? *Ch.* Teneo. *Eut* Tene.
Quo nunc ibas? *Ch.* Exsulatum. *Eut.* quid ibi facere is? *Ch.* quod miser.
Eut. Ne pave, restituam jam ego te in gaudia, antequam is. *Ch.* eo.
Eut. Maxome quod vis audire, id audies quod gaudeas.
Sta illico. amicus advenio multum benevolens. *Ch. quid est?*
Eut. Tuam amicam. *Ch.* quid eam? *Eut.* ubi sit, ego scio. *Ch.* Tun' obsecro?
Eut. Sanam & salvam. *Ch.* ubi eam salvam? *Eut.* quo ego scio. *Ch.* ego me mavelim.
Eut. Potin' ut animo sis tranquillo? *Ch.* quid si animus fluctuat?
Eut. Ego istum in tranquillo & tuto sistam: ne time.
Ch. Obsecro te, loquere, ubi sit, ubi eam videris.
Quid taces? dic. enicas me miserum tua reticentia.
Eut. Non longe hinc abest a nobis. *Ch.* quin ergo commonstras, si tu vides?
Eut. Non video hercle nunc, sed vidi modo. *Ch.* quin ego videam facis?
Eut. Faciam. *Ch.* longinquom istuc amanti est. *Eut.* etiam metuis? omnia
Commonstrabo: amicior mihi nullus vivit, atque is est,
Qui illa habet; neque est, quoi magis me velle melius æquom fiet.
Ch. Non curo istuc, illam quæro. *Eut.* de illa ergo ego dico tibi
Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi.
Ch. Dic igitur, ubi illa est? *Eut.* In nostris ædibus. *Ch.* Ædeis probas,
Si tu vera dicis, pulchreque ædificatas arbitror.
Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de audito nuntias?
Eut. Egomet vidi. *Ch.* Quis eam adduxit ad vos? *Eut.* Inique rogas.
Ch. Vera dicis. *Eut.* Nihil, Charine, te quidem quidquam pudet.

Quid tua refert, quicum istac venerit? *Ch.* Dum istuc fiet.
Eut. Est profecto. *Ch.* Opta ergo ob istunc nuntium, quidvis tibi.
Eut. Quid, si optabo? *Ch.* Deos orato, ut ejus faciant copiam.
Eut. Derides. *Ch.* Servata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc rejicio? heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. *Eut.* Hem, nunc, mihi ut places!
Ch. Optume adveniens tu puere, cape chlamydem, atque hæc. istinc sta illico:
Ut si hæc non sint vera, inceptum hoc itiner perficere exequar.
Eut. Non mihi credis? *Ch.* Omnia equidem credo, quæ dicis mihi.
Sed quin introducis me ad eam, ut videam? *Eut.* Paulisper mane.
Ch. Quid manebo? *Eut.* Tempus non est introeundi. *Ch.* Enicas.
Eut. Non opus est, inquam, nunc intro te ire. *Ch.* responde mihi
Qua caussa? *Eut.* Operæ non est. *Ch.* Cur? *Eut.* Quia non est illi commodum.
Ch. Itane? commodum illi non est, quæ me amat? quam ego contra amo?
Omnibus hic ludificatur me modis. ego stultior,
Qui isti credam. commoratur: chlamydem sumam denuo.
Eut. Mane parumper, atque hoc audi. *Ch.* Cape sis, puer, hoc pallium.
Eut. Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi
Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipsa abest:
Suspicatur illam amicam esse illi. *Ch.* Zonam sustuli.
Eut. Eam rem nunc exquirit intus. *Ch.* Jam machæra est in manu.
Eut. Nam si eo te *nunc* introducam. *Ch.* Tollo ampullam, atque hinc eo.
Eut. Mane, mane, Charine. *Ch.* Erras! me decipere haud potes.
Eut. Neque edepol volo. *Ch.* Quin tu ergo itiner exsequi meum me sinis?
Eut. Non sino. *Ch.* Ego me moror: tu puere, abi hinc intro ocyus.
Jam in currum ascendi, jam lora in manus cepi meas.
Eut. Sanus non es! *Ch.* Quin, pedes, vos in curriculum conjicitis
In Cyprum recta, quandoquidem patet mihi exsilium parat.
Eut. Stultus es. noli istuc quæso dicere. *Ch.* Certum est exsequi,
Operam ut sumam ad pervestigandum, ubi sit illæc. *Eut.* Quin domi est.
Ch. Nam hic quod dixit, id mentitu'st. *Eut.* Vera dixi equidem tibi.
Ch. Jam Cyprum veni. *Eut.* Quin sequere, ut illam videas, quam expetis.
Ch. Percontatus non inveni. *Eut.* Matris jam iram neglego.
Ch. Porro proficiscor quæsitum. nunc perveni Chalcidem,
Video ibi hospitem Zacyntho: dico, quid eo advenerim:
Rogito, quis eam vexerit, quis habeat, si ibi inaudiverit.
Eut. Quin tu istas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas?
Ch. Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
Eut. Nihil mentitus est. *Ch.* Sed de amica sese inaudisse autumat,
Hic Athenis esse. *Eut.* Calchas iste quidem Zacynthiu' st.
Ch. Navem conscendo, proficiscor illico. jam sum domi.
Jam redii exsilio. salve, mihi sodalis Eutyche:
Ut valuisti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.
Sic decet; sic fieri oportet. *Eut.* Eho! quæ tu somnias?
Hic homo non sanus est. *Ch.* Medicari amicus quin properas?
Eut. Sequere sis. *Ch.* Sequor. *Eut.* Clementer, quæso, calces deteris.
Audin' tu? *Ch.* Jamdudum audivi. *Eut.* Pacem componi volo
Meo patri cum matre: nam nunc est irata. *Ch.* I modo.
Eut. Propter istanc. *Ch.* I modo. *Eut.* Ergo cura. *Ch.* Quin tu ergo i modo.
Tam propitiam reddam, quam cum propitia est Juno Jovi.

ACTUS V. SCENA III.

Demipho, Lysimachus.

Huic Scenæ;

Quasi tu numquam quidquam, *&c.*

Præscripserant Vett. Edd. versus XI. sequentes:

L. *Demipho: sapientum illud dictum te audisse reor sæpius:*
Voluptas est malorum esca: quod ea non minus homines,
Quam hamo capiantur pisces. haec quando fugiant senes,
Tu tamen senectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
Non abstulit modo, sed in amorem conjecit fortius:
Quo te consiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi præstringit aciem. me quoque
In magnum conjecisti malum. nec quid faciam scio.
Dem. *Lysimache, deum hoc arbitrium est, non hominum: tute hoc tecum*
Si cogites, non æquom te facere arbitrabere,
Quom amico homini, tuique conscio ita succenseas misere.

QUasi tu numquam quidquam assimile hujus facti feceris.
L. Edepol numquam. cavi ne quid facerem. vix vivos sum miser?
Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.
Dem. At ego expurgationem habebo, ut ne succenseat.
L. Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

Eutychus, Lysimachus, Demipho.

AD patrem ibo, ut matris iram sibi esse sedatam sciat.
Jam redeo. *L.* Placet principium. quid agis? quid fit, Eutyche?
Eut. Optuma opportunitate ambo advenistis. *L.* Quid rei est?
Eut. Uxor tibi placida & placata 'st. certe dextras nunc jam.
L. Dii me servant. *Eut.* Tibi amicam nullam esse nuntio.
Dem. Dii te perdant. quid negotii est nam quæso istuc? *Eut.* Eloquar;
Animum advortite igitur ambo. *L.* Quin tibi ambo operam damus.
Eut. Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenium improbant.
Dem. Verum dicit hic. *L.* Tibi ergo dicit. *Eut.* Eo illud verum est magis.
Nam te istac ætate haud æquom fuerat filio tuo
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
Dem. Quid tu ais? Charini amica 'st illa? *Eut.* Ut dissimulat malus!
Dem. Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.
Eut. Propterea igitur tu mercatus? novos amator, vetus puer.
L. Optume hercle: perge! ego assistam jam hinc altrinsecus.
Quibos est dictis dignus, usque oneremus ambo. *Dem.* Nullus sum.
L. Filio suo qui innocenti fecit tantam injuriam.
Eut. Quem quidem hercle ego, in exsilium cum iret, reduxi domum:
Nam ibat exsulatum. *Dem.* An abiit? *L.* Etiam loquere, larua?
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
Dem. Fateor: deliqui profecto. *Eut.* Etiam loquere, larua?
Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.
Nam si istuc jus est, senecta ætate scortari senes,
Ubi loci res summa nostra est publica? *Dem.* Hei, perii miser!
Eut. Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.
Dem. Jam obsecro, vobis hercle habete cum porcis, cum fiscina.
Eut. Redde filio: sibi habeat. *Dem.* Jam ut volt, per me sibi habeat licet.
Eut. Temperi edepol! quoniam, ut aliter facias, non est copiæ.
Dem. Supplicii sibi sumat, quid volt ipse, ob hanc injuriam;
Modo pacem faciatis, misero ut ne mihi iratus siet.
Si hercle scivissem, sive adeo joculo dixisset mihi,
Se illam amare; numquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, sodalis ejus es, serva, & subveni.
Hunc senem para me clientem: memorem dices beneficii.

L. Ora, ut ignoscat delictis tuis atque adolescentiæ.
Dem. Pergin' tu autem? eia! superbe invehere! spero ego mihi quoque
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
L. Missas jam ego istas artes feci. *Dem.* Et quidem ego dehinc jam. *L.* Nihil.
Consuetudine animus rursus te huc inducet. *Dem.* Obsecro,
Satis jam ut habeatis. quin loris cædite etiam, si lubet.
L. Recte dicis. sed istuc uxor faciet, cum hoc resciverit.
Dem. Nihil opu 'st resciscat. *Eut.* Quid istuc? non rescifcet, ne time.
Eamus intro, non utibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri ut sint, qui prætereant per vias.
Dem. Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula
Erit. eamus. *Eut.* Hic est intus filius apud nos tuus.
Dem. Optume est. illac per hortum nos domum transibimus.
L. Eotyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.
Eut. Quid istuc est? *L.* Suam quisque homo rem meminit. responde mihi:
Certon' scis non succensere mihi tuam matrem? *Eut.* Scio.
L. Vide! *Eut.* Me vide. *L.* Satis habeo. at quæso hercle, etiam vide!
Eut. Non mihi credis? *L.* Immo credo, sed tamen metuo miser.
Dem. Eamus intro. *Eut.* Immo dicamus senibus leges censeo,
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum, seu hercle adeo cœlibem, scortarier,
Com eo nos hic lege agemus: inscitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit.
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
Quin amet, & scortum ducat; quod bono fiat modo.
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam si præhibuerit palam.
Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat senes.
Bene valete, atque, adolescentes, hæc si vobis lex placet,
Ob senom hercle industriam, vos æquom est clare plaudere.

FINIS MERCATORIS.

PSEUDOLUS.

Dramatis Personæ.

PSEUDOLUS, *servus.*
CALIDORUS, *adolescens.*
BALLIO, *leno.*
LORARII, *quatuor.*
SIMO, CALLIPHO, *senes.*
HARPAX, *cacula,*
CHARINUS, *adolescens.*
PUER.
COQUUS.
SIMIA, *sycophanta.*
PHOENICIUM, *meretrix.*

ARGUMENTUM.

PRæsentes numerat quindecim Miles minas:
Simul consignat symbolum, ut Phœnicium

Ei det Leno, qui eum cum reliquo afferat.
Venientem Caculam intervortit ſymbolo,
Dicens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:
Opemque herili ita tetulit: nam Simiæ
Leno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palam cognoſcitur:
Senexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

PROLOGUS.

STudete hodie mihi, bona in ſcenam affero.
Nam bona bonis ferri, reor æquom maxume,
Ut mala malis: ut, qui mali ſunt, habeant mala:
Qui boni, bona: bonos quod oderint mali,
Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos
Eſſe oportet: voſque ideo eſtis boni, quandoquidem
Semper odiſtis malos; & lege & legionibus
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient ſaturi.
In ſcenam qui jejunus venerit aut ſitiens,
Is riſu & ventre raſo vigilabit ſedulo:
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite jejuni atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, immo ſedete, atque attendite.
Non argumentum, neque hujus nomen fabulæ
Nunc proloquar ego: ſatis id faciet Pſeudolus;
Satis id dictum vobis puto jam, atque deputo.
Ubi lepos, joci, riſus, vinum, ebrietas decent;
Gratiæ, decor, hilaritas atque delectatio;
Qui quærit alia, is malum videtur quærere.
Curas malas abjicite jam, ut otioſi hodie.
Exporgi meliu'ſt lumbos, atque exſurgier.
Plautina longa Fabula in Scenam venit.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Pſeudolus, Calidorus.

Pſ. SI ex tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſere macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, ut te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quod tu exanimatus jam hos multos dies
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem conſilii quemquam facis?
Eloquere, ut quod ego neſcio, id tecum ſciam.
Cal. Miſere miſer ſum, Pſeudole! *Pſ.* Id te Juppiter
Prohibeſſit. *Cal.* Nihil hoc Jovis ad judicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Jovis.
Pſ. Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
Cal. Idem animus nunc eſt. *Pſ.* Fac me certum, quid tibi eſt.
Juvabo aut re, aut opera, aut conſilio bono.
Cal. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quæ me miſeria & cura contabefacit.
Pſ. Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo? *Cal.* Quid eſt?
Pſ. Ut opinor, quærunt litteræ hæ ſibi liberos,
Alia aliam ſcandit. *Cal.* ludis me ludo tuo.
Pſ. Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,
Interpretari alium poteſſe neminem.
Cal. Cur inclementer dicis lepidis litteris,
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
Pſ. An, obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina ſcripſit. *Cal.* odioſus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. *Pſ.* Immo enim pellegam:
Advortito animum. *Cal.* non adeſt. *Pſ.* at tu cita.
Cal. Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
Pſ. Tuam amicam video, Calidore. *Cal.* ubi ea eſt, obſecro.
Pſ. Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.
Cal. At te dii deæque quantus es. *Pſ.* ſervaſſint quidem.
Cal. Quaſi ſolſtitialis herba paulisper fui:
Repente exortus ſum, repentino occidi.
Pſ. Tace, dum tabellas pellego. *Cal.* ergo quin legis?
Pſ. Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum litteraique interpretes
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit,
Lacrimans titubanti animo, corde, & pectore.
Cal. Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole,
Quam illi remittam. *Pſ.* quam ſalutem? *Cal.* argenteam.
Pſ. Pro lignean' ſalute vis argenteam
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.
Cal. Recita modo: ex tabellis jam faxo ſcies,
Quam ſubito argento mihi uſus invento ſiet.
Pſ. Leno me peregre militi Macedonico
Minis viginti vendidit, voluptas mea:
Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat; nunc unæ quinque remorantur minæ:
Ea cauſſa Miles hic reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Hæc præſtituta eſt, proxuma Dionyſia.
Cal. Cras ea quidem ſunt. prope adeſt exitium mihi,
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. *Pſ.* ſine pellegam.
Cal. Sino. nam mihi videor cum ea fabularier.
Lege, dulce amarumque una nunc miſces mihi.
Pſ. Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,
Jocus, ludus, ſermo, ſuavis ſaviatio,
Compreſſiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſtities venit,
Niſi quæ mihi in te 'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires, curavi omnia:
Nunc ego te experiar, quid ames, quid ſimules. vale.
Cal. Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole! *Pſ.* O miſerrume!
Cal. Quin fles? *Pſ.* pumiceos oculos habeo: non queo
Lacrumam exorare ut exſpuant unam modo.
Cal. Quid ita? *Pſ.* genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.
Cal. Nihilne adjuvare me audes? *Pſ.* quid faciam tibi? *Cal.* heu!
Pſ. Heu? id quidem tibi hercle, ne parſis, dabo.
Cal. Miſer ſum; argentum nuſquam invenio mutuum,
Pſeudole. *Pſ.* heu! *Cal.* neque intus nummus ullus eſt. *Pſ.* eheu!

Cal.

Cal. Ille abducturus est mulierem cras. *Ps.* Eheu!
Cal. Illoccine pacto me adjutas? *Ps.* Do id quod mihi est: Nam is mihi thesaurus jugis in nostra est domo.
Cal. Attiun hodie de me est, sed potes nunc mutuam Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
Ps. Vix hercle opinor, si me opponam pignori. Sed quid de drachma facere vis? *Cal.* Restim volo Mihi emere. *Ps.* Quamobrem? *Cal.* Qui me faciam pensilem. Certum est mihi ante tenebras, tenebras persequi.
Ps. Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi? An tu te ea caussa vis sciens suspendere, Ut me defraudes drachma, si dederim tibi?
Cal. Profecto nullo pacto possum vivere, Si illa a me abalienatur atque abducitur.
Ps. Quid fles, cucule? vives. *Cal.* Quid ego ni fleam? Cui nec paratus nummus argenti fiet: Neque *cui* libellæ spes sit usquam gentium.
Ps. Ut litterarum ego harum sermonem audio, Nisi tu illi drachmis fleveris argenteis, Quod tu istis lacrumis te probare postulas, Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras. Verum ego te amantem, ne pave, non deseram. Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea, Tibi inventurum esse auxilium argentarium. Atque id futurum, unde unde dicam nescio; Nisi quia futurum est: ita supercilium salit.
Cal. Utinam quæ dicis, dictis facta suppetant!
Ps. Scis tu quidem hercle, mea si commovi sacra, Quo pacto & quantas soleam turbellas dare!
Cal. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
Ps. Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi, Tua ut sit, aut si tibi do viginti minas?
Cal. Satis, si futurum est. *Ps.* Roga me viginti minas. Ut me effecturum tibi, quod promisi, scias, Roga obsecro hercle. gestio promittere.
Cal. Dabisne argenti mihi hodie viginti minas?
Ps. Dabo, molestus nunc jam ne sis mihi. Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius, Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
Cal. Dii te mihi omnes servent! verum si potes, Pietatis caussa, vel etiam matrem quoque.
Ps. De istac re in oculum utrumvis conquiescito.
Cal. Oculum utrum, anne in aurem? *Ps.* At hoc pervolgatum est minus. Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus, Pube præsenti, in concione, omni poplo, Omnibus amicis, notisque edico meis, In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.
Cal. St! tace obsecro hercle. *Ps.* Quid negotii est? *Cal.* Ostium Lenonis crepuit. *Ps.* Crura mavellem modo.
Cal. Atque ipse egreditur penitus perjurum caput.

ACTUS I. SCENA II.

Leno, Lorarii IV., Pseudolus, Callidorus.

EXite, agite, ite ignavi, male habiti, & male conciliati,
Quorum numquam quidquam quoiquam venit in mentem, ut recte faciant.
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest usurpari usura.
Neque ego homines magis asinos quoiquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas. eo enim ingenio hi sunt flagritribæ:
Qui hæc habent consilia: Ubi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus.
Ut mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi custodes.
At faciem cum aspicias eorum, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo, nisi hanc edictionem animum advortitis omnes,
Nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque amovetis,
Ita ego vostra latera loris faciam, ut valide varia fient,
Ut ne peristromata quidem æque picta sint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias:
Verum ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vostrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos, vincite hoc duritia ergo, atque me.
Hoc vide sis; ut alias res agunt? hoc agite, hoc animum advortite,
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Numquam edepol vostrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Qui nunc? doletne? hem! sic datur, si quis herum servos spernit.
Assistite omnes contra me, & quæ loquor, advortite animum.
Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aenum sit cito.
Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ.
Lor. At hæc retunsa est. *Len.* sine fiet: itidem vos quoque estis plagis omnes.
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera utor?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes, quod facias: propera, abi intro.
Tu esto lectisterniator. tu argentum eluito, idem exstruito.
Hæc, cum ego a foro revortor, facite ut offendam parata,
Vorsa, presterga, strata, lautaque coctaque omnia uti sint.
Nam mihi hodie natalis dies est. decet eum omnes vos concelebrare.
Pernam, callum, glandium, sumen, facito in aqua jaceant. satin' audis?
Magnifice volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.
Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ sit, cocus cum veniat
Mihi. ego eo in macellum, ut piscium quidquid est, pretio præstinem.
I, puere, præ: ne quisquam pertundat cruminam, cautio est.
Vel opperire: est quod domi dicere pæne fui oblitus.
Auditin'? vobis, mulieres, hanc habeo edictionem:
Vos quæ in mundiciis, molliciis, deliciisque ætatulam agitis,

Viris

Viris cum summis, inclytæ amicæ: nunc ego scibo, atque hodie experiar,
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque suæ rei, quæ somno studeat:
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, ut mihi munera molta huc ab amatoribus conveniant.
Nam nisi penos annuus hodie convenit, cras populo prostituam vos.
Natalem scitis mihi diem esse hunc, obi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitæ? quibus deliciæ estis? quibus suavia? mamilla? mellitæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hic assint.
Cur ego vestem, aurum, atque ea quibus est vobis usui, præhibeo? quid mihi
Domi, nisi malum, vestra opera est hodie? improbæ! vino modo cupidæ estis:
Eo vos vestros panticesque adeo madefacitis, cum ego sim hic siccus.
Nunc adeo hoc factum est optumum, ut nomine quamque appellem suo:
Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vostrarum mihi neget. advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maxumi acervi frumenti sunt domi:
Faxis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod satis
Mihi, etiam familiæ omni sit meæ: atque adeo ut frumento affluam:
Ut civitas nomen mihi commutet: meque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Jasonem. *Cal.* Audin' furcifer
Qoæ loquitur! satin' magnificus tibi videtur? *Ps.* Pol iste,
Atque etiam malificus. sed tace, atque hanc rem gere.
Len. Æschrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos
Lanios, qui item ut nos jurejurando malo quærunt rem, audi:
Nisi caroaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt, cras te quasi Dircam olim, ut memorant, duo gnati
Jovis devinxere ad taorum, item hodie stringam ad carnarium: id tibi
Profecto taurus fiet. *Ps.* Nimis sermone hujus ira incendor.
Hunccine hic hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi sunt, ubi latent, quibus ætas integra est, qui amant a lenone?
Quin conveniunt? quin una omnes peste hac populum hunc liberant?
Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus: ne illi audeant
Id facere? quibus ut serviant, suus amor cogit, simul
Pro[illegible]et, faciant advorsum eos, quod volunt. *Cal.* Vah! tace. *Ps.* Quid est?
Cal. Male morigerus male facis mihi, com sermone huic [illegible]onas. *Ps.* Taceo.
Cal. At taceas malo multo, quam tacere te dicas. *Len.* Tu autem

Xystylis, fac ut auimom advortas, quojus amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipsam culleo ego cras faciam ut deportere in pergulam,
Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud somnum capias,
Sed ubi usque ad languorem. tenes, quorsum hæc tendant, quæ loquor?
En Excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onustos,
Num qooipiam est hodie tua tuorum opera conservorum
Nitidiusculum capot? aut num ipse ego pulmento utor magis
Unctiusculo? sed scio, tu oleum haud magni pendis, vino te
Devincis. sine modo, reprehendam ego cuncta hercle una opera, nisi
Quidem hodie tu omnia facis, scelesta, hæc uti loquor.
To autem, quæ pro capite argentum mihi jam jamqoe sæpe numeras,
Ea pacisci modo scis; sed quæ pacta es, non scis solvere;
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ summatum virum:
Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
Cras Phœnicium Phœnicio corio invises pergulam.

ACTUS I. SCENA III.

Callidorus, *Pseudolus*, *Ballio*.

Pseudole, non audis quæ hic loquitur? *Ps.* Audio, here, equidem atque animum advorto.
Cal. Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam prostituat?
Ps. Bene curassis: liquido es animo! ego pro me, & pro te curabo.
Jamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam & maturam.
Cal. Quid opus est? *Ps.* Potin' aliam rem ut cures? *Cal.* At. *Ps.* Bat. *Cal.* Crucior. *Ps.* Cor dura.
Cal. Non possum. *Ps.* Fac possis. *Cal.* Quonam pacto possim vincere animum?
Ps. In rem quod sit, prævortaris, quam re advorsa animo aoscultes.
Cal. Nugæ istæc sunt: non jucundom est, nisi amans facit stulte. *Ps.* Pergin'?
Cal. O Pseudole mi, sine sim nihili: mitte me sis. *Ps.* Sine. modo ego
Abeam. *Cal.* Mane, mane: jam ut voles me esse, ira ero. *Ps.* Nunc tu sapis.
Bal. It dies: ego mihi cesso. i præ, puere. *Cal.* Heus! abiit. quin revocas?
Ps. Quid properas? placide! *Cal.* At priusqnam abeat.
Bal. Quod hoc malum? tam placide is, puere.
Ps. Hodie nate heus! hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi, &
Respice ad nos, tamersi occupatus, moramur. mane! sunt, colloqui

Qui

Qui volunt te. *Bal.* Quid hoc eſt? quis eſt, qui moram occupato moleſtam obtulit?
Cal. Qui tibi ſoſpitalis fuit. *Bal.* Mortuus eſt, qui fuit: qui eſt, vivos eſt.
Pſ. Nimis ſuperbe. *Bal.* Nimis moleſtus. *Cal.* Reprehende hominem: aſſequere.
Bal. I, puere. *Pſ.* Accedamus hac obviam. *Bal.* Juppiter te perdat, quiſquis es.
Pſ. Te volo. *Bal.* At vos ego ambos. vorte hac te, puere. *Pſ.* non licet
Colloqui te? *Bal.* At mihi non lubet. *Cal.* Sin tuam eſt quippiam in rem? *Bal.* Licet-
ne obſecro vivere, an non licet? *Pſ.* Vah! manta. *Bal.* Omitte. *Cal.* Ballio.
Audi. *Bal.* Surdus ſum: profecto inanilogus es. *Cal.* Dedi, dum fuit.
Bal. Non peto quod dediſti. *Cal.* Dabo, quando erit. *Bal.* Ducito,
Quando habebis. *Cal.* Heu, heu, quam ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli, & quod dedi! *Bal.* Mortua re, verba nunc facis.
Stultus es, rem actam agis. *Pſ.* Noſce ſaltem hunc, quis eſt. *Bal.* Jam diu
Scio, qui fuit: nunc quis eſt is, ipſus ſciat. ambula tu.
Pſ. Potin' ut ſemel modo, Ballio, huc cum lucro reſpicias?
Bal. Reſpiciam iſtoc pretio. nam ſi ſacruficem ſummo Jovi;
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem divinam deſeram.
Pſ. Non poteſt pietate obſiſti huic, ut res ſunt ceteræ!
Deos quidem, quos maxume æquom eſt metuere, eos minimi facit.
Bal. Compellabo. ſalve multum, ſerve Athenis peſſume.
Pſ. Di te deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:
Vel ſi dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
Bal. Quid agitur, Calidore? *Pſ.* Amatur, atque egetur acriter.
Bal. Mıſereat, ſi familiam alere poſſim miſericordia.
Pſ. Eja! ſcimus nos quidem te, qualis ſis; ne prædices.
Sed ſciu' quid nos volumus? *Bal.* Pol ego propemodo: ut male ſit mihi.
Pſ. Et id, & hoc: quod te revocamus, quæſo, animum advorte. *Bal.* Audio.
Atque in pauca, ut occupatus nunc ſum, confer, quid velis.
Pſ. Hunc pudet, quod tibi promiſit, quaque id promiſit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.
Bal. Nimio id quod pudet, facilius fertur, quam illud quod piget.
Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
Pſ. At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
Bal. Fuit occaſio, ſi vellet, jampridem argentum ut daret.
Cal. Quid, ſi non habui? *Bal.* Amabas? invenires mutuum,
Ad Daniſtam devenires, adderes fœnuſculum:
Surrupuiſſes patri. *Pſ.* Surriperet hic patri, audaciſſume?
Non periculum eſt, ne quid recte monſtres. *Bal.* Non lenonium eſt.
Cal. Egon' patri ſurripere poſſim quidquam? tam cauto ſeni?
Atque adeo, ſi facere poſſem, pietas prohibet. *Bal.* Audio.
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu, pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi, quem roges mutuum
Argentum? *Cal.* Quin nomen quoque jam interiit Mutuum.
Bal. Heus tu, poſtquam hercle iſti a menſa ſurgunt ſaturi, poti **
Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores ſunt, ne credant alteri.
Cal. Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo:
Ita miſer, & amore pereo, & inopia argentaria.
Bal. Eme die cæca hercle olivom, id vendito oculata die.
Jam hercle vel ducentæ fieri poſſunt præſentes minæ.
Cal. Perii! an non tum lex me perdit quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. *Bal.* Eadem eſt mihi lex, metuo credere.
Pſ. Credere autem? eho, an pœnitet te, quanto hic fuerit uſui?
Bal. Non eſt juſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data,
Datque uſque: quando nihil ſit, ſimul amare deſinat.
Cal. Nihilne te mei miſeret? *Bal.* Inanis cedis: dicta non ſonant.
Atque ego te vivom ſalvomque vellem. *Pſ.* Eho, an jam mortuus eſt?
Bal. Ut ut eſt: mihi quidem profecto cum iſtis dictis mortuus eſt.
Illico vixit amator, ubi lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam iſtoc, quod nunc lamentare, non eſſe argentum tibi,
Apud novercam querere. *Pſ.* Eho, an umquam tu hujus nupſiſti patri?
Bal. Dii melius faciant. *Pſ.* Fac hoc, quod te rogamus, Ballio,
Mea fide, ſi iſti formidas credere. ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.
Bal. Tibi ego credam? *Pſ.* Cur non? *Bal.* Quia pol, qua opera ſic credam tibi.
Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus.
Cal. Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?
Bal. Quid nunc vis? *Cal.* Ut opperiare hos ſex dies ſaltem modo,
Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. *Bal.* Animo bono es.
Vel ſex menſes opperibor. *Cal.* Euge, homo lepidiſſume.
Bal. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?
Cal. Quid jam? *Bal.* quia enim non venalem jam habeo Phœnicium.

Cal.

Cal. Non habes? *Bal.* non hercle vero. *Cal.* Pseudole, arcesse hostias,
Victimas, lanios; ut ego huic sacrusicem summo Jovi:
Nam hic mihi nunc est multo potior Juppiter, quam Juppiter.
Bal. Nolo victimas: agninis me extis placari volo.
Cal. Propera, quid stas? arcesse agnos. audin', quid ait Juppiter?
Ps. Jam hic ero: verum extra portam Metiam eurrendum est prius.
Cal. Quid eo? *Ps.* Lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,
Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi.
In malam crucem istic ibit Juppiter lenonius.
Bal. Ex tua re non est, ut ego emoriar. *Ps.* Qui dum? *Bal.* Ego dicam tibi:
Quia edepol dum ego vivos vivam, numquam eris frugi bonæ.
Ps. Ex tua re non est, ut ego emoriar. *Bal.* qui dum? *Ps.* Sic, quia
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior.
Cal. Dic mihi, obsecro hercle, verum serio, hoc quod te rogo.
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
Bal. Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.
Cal. Quomodo? *Bal.* Sine ornamentis, cum intestinis omnibus.
Cal. Meam tu amicam vendidisti! *Bal.* Valde! viginti minis.
Cal. Viginti minis? *Bal.* Utrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio. & jam quindecim habeo minas.
Cal. Quid ego ex te audio? *Bal.* Amicam tuam esse factam argenteam.
Cal. Cur id ausus facere? *Bal.* Libuit, mea fuit. *Cal.* Eho! Pseudole,
I, gladium affer. *Ps.* Quid opus gladio? *Cal.* Qui hunc occidam, atque me.
Ps. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.
Cal. Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjurissume?
Juravistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?
Bal. Fateor. *Cal.* Nempe conceptis verbis. *Bal.* Etiam consultis quoque.
Cal. Perjuravisti, scelefte. *Bal.* At argentum intro condidi.
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu, qui pius es istoc genere gnatus, nummum non habes.
Cal. Pseudole, assiste altriusecus, atque onera hunc maledictis. *Ps.* Licet.
Numquam ad prætorem æque cursim curram, ut emittar manu.
Cal. Ingere mala multa. *Ps.* Jam ego te differam dictis meis:
Impudice. *Bal.* Ita est. *Ps.* Scelefte. *Bal.* Dicis vera. *Ps.* Verbero.
Bal. Quippini? *Cal.* Bustirape. *Bal.* Certe. *Cal.* Furcifer. *Bal.* Factum optume.
Cal. Sociofraude. *Bal.* Sunt mea hæc ista. *Ps.* Patricida. *Bal.* Perge tu.
Ps. Sacrilege. *Bal.* Fateor. *Cal.* Perjure. *Bal.* Vetera vaticinamini.
Cal. Legirupa. *Bal.* Valide. *Ps.* Pernicies adolescentum. *Bal.* Acerrume.
Cal. Fur. *Bal.* Babæ. *Ps.* Fugitive. *Bal.* Bombax.
Cal. Fraus populi. *Bal.* Planissume.
Ps. Fraudulente. *Cal.* Impure leno. *Ps.* Cœnum. *Bal.* Cantores probos!
Cal. Verberavisti patrem atque matrem. *Bal.* Atque occidi quoque,
Potius quam cibum præhiberem. num peccavi quippiam?
Ps. In pertusum ingerimus dicta dolium: operam ludimus.
Bal. Numquid aliud etiam voltis dicere? *Cal.* Ecquid te pudet?
Cal. Ted amatorem inventum esse inanem, quasi cassam nucem.
Sed quamquam multa, malaque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit Miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc est præstituta summa ei argento dies:
Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.
Cal. Quid id est? *Bal.* Si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
Hoc meum est officium: ego, operæ si sit, plus tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postulas.
Hæc mea est sententia, ut tu hinc porro, quid agas, consulas.
Cal. Jamne abis? *Bal.* negotii nunc sum plenus. *Ps.* paulo post magis.
Illic homo meus est: nisi omnes di me atque homines deserunt,
Exossabo ego illum similiter itidem ut murænam cocus.
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. *Cal.* Ecquid imperas?
Ps. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem usu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat; non qui vigilans dormiat.
Cal. Cedo mihi, quid es facturus? *Ps.* Tempori ego faxo scies:
Nolo bis iterare: sat sic longæ fiunt Fabulæ.
Cal. Optumum atque æquissumum oras. *Ps.* propera, adhuc hominem cito.
Pauci ex multis sunt amici, homini qui certi sient.
Cal. Ego scio istuc. *Ps.* ergo utrimque tibi nunc delectum para:
Ex multis exquire illis unum, qui certus siet.
Cal. Jam hic faxo aderit. *Ps.* potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

ACTUS I. SCENA IV.

Pseudolus.

POstquam illic hinc abiit, tu astas solus, Pseudole.
Quid nunc acturus, postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis? ubi sunt ea?
Quoi neque parata gutta certi consilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primum, unde occipias, habes,

Neque

Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quasi Poeta tabulas cum cepit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen;
Facit illud verisimile, quod mendacium est:
Nunc ego Poeta fiam: viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram.
At volui injicere tragulam in nostrum senem:
Verum is, nescio quo pacto, præsensit prius.
Sed cumprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc una Simonem simul
Cum suo vicino Calliphone incedere.
Ex hoc sepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum sermonem legam.

ACTUS I. SCENA V.

Simo, Callipho, Pseudolus.

Si de damnosis, aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem solus sermo est omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renuntiant,
Atque id jam pridem sensi, & subolet mihi.
Ps. Occisa est hæc res, hæret hoc negotium.
Quo in commeatum volui argentarium
Proficisci, ibi nunc oppido obsepta est via.
Præsensit: nihil est prædæ prædatoribus.
Cal. Homines qui gestant, quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Gestores linguis, auditores auribus.
Nam istæc quæ tibi renuntiantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt, ut nunc mos est, maxume,
Quid mirum fecit? quid novom? adolescens homo
Si amat, si amicam liberat? *Ps.* Lepidum senem!
Sim. Vetus nolo faciat. *Cal.* At enim nequidquam nevis.
Vel tu ne faceres tale in adolescentia.
Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem, quam ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni, & quod fecisti flagitii,
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris, si patrissat filius?
Ps. ὦ Ζεῦ, quam pauci estis homines commodi!
Ehem, illuc est patrem esse, ut æquom est, filio!
Sim. Quis hic loquitur? meus hic est quidem servos Pseudolus.
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput.
Hic dux, hic ille est pædagogus: hunc ego
Cupio excruciari. *Cal.* Jam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere. quanto satius est,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, necne sint, quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re dimidium est mali.
Sim. Tibi auscultabo. *Ps.* Itur ad te, Pseudole:
Orationem tibi para advorsum senem.
Herum saluto primum, ut æquom est: postea
Si quid superfit, vicinos impertio.
Sim. Salve. quid agitur? *Ps.* Statur hic ad hunc modum.

Sim. Statum vide hominis, Callipho, quasi basilicum.
Cal. Bene confidenterque astitisse intellego.
Ps. Decet innocentem, qui sit atque innoxius,
Servom superbum esse, apud herum potissumum.
Cal. Sunt, quæ te volumus percontari, quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus atque audivimus.
Sim. Conficiet jam te hic verbis: ut tu censeas
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui.
Ps. Ita est. jampridem tu me spernis, sentio,
Parvam esse apud te mihi fidem ipse intellego:
Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bonæ.
Sim. Fac sis vacivas, Pseudole, ædis aurium,
Mea ut migrare dicta possint quo volo.
Ps. Age loquere quid vis, tametsi tibi succenseo.
Sim. Mihin' domino servos tu succenses? *Ps.* Jam tibi
Mirum id videtur? *Sim.* Hercle qui, ut tu prædicas,
Cavendum est mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.
Cal. Quid censes? edepol merito esse iratum arbitror,
Cum apud te parum stet fides. *Sim.* Jam sic sino,
Iratus sit: ego, ne quid noceat, cavero.
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? *Ps.* Si quid vis, roga.
Quod scibo, Delphis tibi responsum dicito.
Sim. Advorte ergo animum, & fac sis promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? *Ps.* Negare meum est. *Sim.* Liberare quam velit?
Ps. Καὶ τοῦτο, καὶ τοῦτο nego. *Sim.* Ecquas viginti minas
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Paritas ut auferas a me? *Ps.* Abs te ego auferam?
Sim. Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.
Ps. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο ναί. καὶ τοῦτο ναί.
Cal. Fatetur. *Sim.* Dixin', Callipho, dudum tibi?
Cal. Memini. *Sim.* Cur hæc, ubi tu rescivisti illico,
Celata me sunt? cur non rescivi? *Ps.* Eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut servos *suum* criminaret apud herum.
Sim. Juberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.
Cal. Numquid peccatum est, Simo? *Sim.* Immo maxume.
Ps. Desiste: recte ego rem meam sapio, Callipho.
Peccata mea sunt. animum advorte nunc jam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.
Sim. Non a me scibas pistrinum in mundo tibi,
Cum ea mussitabas. *Ps.* Scibam. *Sim.* Cur non dictum est mihi?
Ps. Quia illud malum aderat; istuc aberat longius.
Illud erat præsens; huic erant dieculæ.
Sim. Quid nunc agetis? nam hinc quidem a me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, jam edicam omnibus.
Ps. Numquam edepol quoiquam supplicabo, dum quidem
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem sumam. *Sim.* Tu a me sumes? *Ps.* Strenue.
Sim. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. *Ps.* Dabis.
Jam dico, ut a me caveas. *Cal.* Certe edepol scio,
Si abstuleris, mirum & magnum facinus feceris.

Ps. Faciam. *Sim.* Si non abstuleris? *Ps.* Virgis cædito.
Sed quid, si abstulero? *Sim.* Do Jovem testem tibi,
Te ætatem impune habiturum. *Ps.* Facito, ut memineris.
Sim. Egon' ut cavere nequeam, quoi prædicitur?
Ps. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.
Hem! istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Cal. Edepol mortalem graphicum, si servat fidem!
Ps. Servitum tibi me abducito, ni fecero.
Sim. Bene atque amice dicis: nam nunc jam meus es.
Ps. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
Cal. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.
Sim. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.
Ps. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
Sim. Quam pugnam? *Ps.* Hem, ab hoc lenone vicino tuo
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepide lenonem. *Sim.* Quid est?
Ps. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad vesperum.
Sim. Siquidem istæc opera, ut prædicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, numquid caussæ est, illico
Quin te in pistrinum condam? *Ps.* Non unum quidem
Diem modo, verum hercle in omnis, quantum est.
sed si effecero,
Dabin' mihi argentum, quod dem lenoni illico
Tua voluntate? *Cal.* Jus bonum orat Pseudolus:
Dabo, inque. *Sim.* At enim scin' quid mihi in mentem venit?
Quid si hice inter se consenserunt, Callipho,
Aut de compacto faciunt confutis dolis,
Qui me argento circumvortant? *Ps.* Quis me audacior
Sit, si istuc facinus audeam facere? immo sic, Simo,
Si sumus compecti, sive consilium umquam inivimus
De istac re, aut si de ea re umquam inter nos convenimus:
Quasi in libro cum scribuntur calamo litteræ,
Stilis me totum usque ulmeis conscribito.
Sim. Indice ludos nunc jam, quando lubet.
Ps. Da in hunc diem operam, Callipho, quæso mihi,
Ne quo te ad aliud occupes negotium.
Cal. Quin rus uti irem, jam heri constitueram.
Ps. At nunc disturba, quas statuisti, machinas.
Cal. Nunc non abire certum est istac gratia.
Lubido est ludos tuos spectare, Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit: potius quam id non fiat, ego dabo.
Non demutabo. *Ps.* Namque edepol, si non dabis,
Clamore magno & multum flagitabere.
Agite, amovemini hinc vos intro nunc jam,
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
Sim. Fiat, geratur mos tibi. *Ps.* Sed te volo
Domi usque adesse. *Sim.* Quin tibi hanc operam dico.
Cal. At ego ad forum ibo: jam hic adero. *Sim.* Actutum redi.
Ps. Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,
Me idcirco hæc tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem, hanc Fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo. atque etiam certum, quod sciam,
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio;
Nisi quia futurum est. nam qui in Scenam provenit
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi, qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Pseudolus.

Proh Juppiter, ut mihi, quidquid ago, lepide omnia prospereque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum est consilium.
Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere. nam omnes
Res perinde sunt, ut agas, ut eas magnifacias. nam ego in meo
Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis, dolos,
Perfidias; ut ubicumque cum hostibus congrediar, malorum meorum
Fretus virtute dicam, mea industria & malitia, fraudulentia,
Facile ut vincam, facile ut spoliem meos perduelleis meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum, atque vostrum omnium
Ballionem exballistabo lepide. date operam modo. hoc ego oppidum
Admœnire, ut hoc capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. si hoc expugno, facilem ego hanc rem meis civibus faciam.
Post ad oppidum hoc vetus continuo meum exercitum protinus obducam:
Inde me & simul participes omnes meos præda onerabo, atque opplebo:
Metum & fugam perduellibus meis *injiciam*, me esse ut sciant natum.
Ego sum genere gnatus, magna me facinora decet efficere,
Quæ post mihi clara, & diu clueant. sed hunc quem video, quis hic est,
Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet scire,
Quid hic velit cum machæra; & huic, quam rem agat, huic dabo insidias.

ACTUS II. SCENA II.

Harpax, Pseudolus.

HI loci sunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero sunt demonstratæ:
Ut ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus Miles,
Septimas esse ædeis a porta, ubi ille habitat leno, cui jussit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim, certum qui Mihi

Mihi faciat, Ballio leno ubi hic habitat. *Ps.* st. tace tace,
Meus hic est homo, ni omnes di atque homines deserunt. novo consilio
Nunc mihi opus est: nova res subito mihi hæc objecta est:
Hoc prævortar principio: illa omnia missa habeo, quæ ante agere occœpi.
Jam pol ego hunc stratioticum nuntium advenientem probe percutiam.
Har. Ostium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras.
Ps. Quisquis es, compendium ego te facere pultandi volo,
Nam ego precator & patronus foribus processi foras.
Har. Tune es Ballio? *Ps.* Immo vero ego ejus sum Subballio.
Har. Quid istuc verbi est? *Ps.* Condus-promus sum, procurator peni.
Har. Quasi te dicas atriensem. *Ps.* Immo atriensi ego impero.
Har. Quid tu! servosne es, an liber? *Ps.* Nunc quidem etiam servio.
Har. Ita videre; & non videre dignus, qui liber sies.
Ps. Non soles respicere te, cum dicas injuste alteri?
Har. Hunc hominem malum esse oportet. *Ps.* Di me servant atque amant.
Nam hic mihi incus est: procudam ego hodie hinc multos dolos.
Har. Quid illic secum solus loquitur? *Ps.* Quid ais tu, adolescens? *Har.* Quid est?
Ps. Esne tu, an non es, ab illo milite Macedonio, Servos ejus, qui hinc a nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? *Har.* Sum. sed ubi tu me novisti gentium,
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Numquam adveni, neque te vidi ante hunc diem umquam oculis meis.
Ps. Quia videre inde esse. nam olim com abiit, argento hæc dies
Præstituta est, quoad referret nobis: neque dum rettulit.
Har. Immo adest. *Ps.* Tun' attulisti? *Har.* Egomet. *Ps.* quid dubitas dare?
Har. Tibi ego dem? *Ps.* Mihi hercle vero, qui res rationesque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, & cui debet dato.
Har. Siquidem hercle etiam supremi promtas thesauros Jovis,
Tibi libellam argenti numquam credam. *Ps.* dum tu strenuas,
Res erit soluta. *Har.* Vinctam potius sic servavero.
Ps. Væ tibi! tu inventus vero, meam qui furcilles fidem!
Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier!
Har. Potest, ut alii ita arbitrentur; & ego ut ne credam tibi.
Ps. Quasi tu dicas, me te velle argento circumducere.
Har. Immo vero quasi tu dicas, quasique ego autem id suspicer.
Sed quid est tibi nomen? *Ps.* Servos est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam. Syrus sum. *Har.* Syrus? *Ps.* Id est nomen mihi.
Har. Verba multa facimus: herus si tuus domi est, quin provocas:
Ut id agam, quod missus huc sum? quidquid est nomen tibi.
Ps. Si intus esset, evocarem. verum si dare vis mihi,
Magis erit solutum, quam ipsi dederis. *Har.* At enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus me misit. nunc certo scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet hoc injicere ungulas.
Ego, nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini.
Ps. At ille nunc negotiosus est: res agitur apud judicem.
Har. Di bene vortant. at ego quando eum esse censebo domi,
Rediero. tu epistolam hanc a me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum & tuum de muliere.
Ps. Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expressam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo ajebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit ejus. *Har.* Omnem rem tenes.
Ps. Quid ego ni teneam? *Har.* Dato ergo istum symbolum illi. *Ps.* Licet.
Sed quid est tibi nomen? *Har.* Harpax. *Ps.* Apage te; Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intro; ne quid harpax feceris.
Har. Hostis vivos rapere soleo ex acie: ex hoc nomen mihi est.
Ps. Pol te multo magis, opinor, vasa ahenea ex ædibus.
Har. Non ita est. sed scin' quid te orem, Syre? *Ps.* Sciam, si dixeris.
Har. Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam diobolarem, cludam, crassam, Chrysidem.
Ps. Quid nunc vis? *Har.* Inde ut me arcessas, herus tuus ubi venerit.
Ps. Tuo arbitratu, maxume. *Har.* Nam ut lassus veni de via,
Me volo curare. *Ps.* Sane sapis, & consilium placet:
Sed videsis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.
Har. Quin ubi prandero, dabo operam somno. *Ps.* Sane censeo.
Har. Nunc quid vis? *Ps.* Dormitum ut abeas. *Har.* Abeo. *Ps.* Atque audin', Harpage?
Jube sis te operiri: beatus eris, si consudaveris.

ACTUS II. SCENA III.

Pseudolus.

Di immortales! conservavit me illic homo adventu suo.
Suo viatico reduxit me usque ex errore in viam.
Nam ipsa mihi Opportunitas non potuit opportunius
Advenire, quam hæcce allata est mihi opportune epistola.

X 2 Nam

Nam hæc allata cornucopiæ est, ubi ineſt quidquid volo.
Hic doli, hic fallaciæ omnes ſunt: hic ſunt ſycophantiæ,
Hic argentum, hic amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me ut gloriuſum faciam, ut cupi pectore;
Quo modo quidque agerem, ut Lenoni ſurriperem mulierculam;
Jam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram,
Certa, deformata habebam. ſed profecto hoc ſic erit.
Centum doctum hominum conſilia ſola hæc devincit dea
Fortuna. atque hoc verum eſt: proinde ut quiſque fortuna utitur,
Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.
Bene ubi quod conſilium diſcimus accidiſſe, hominem catum
Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, quoi vortit male.
Stulti haud ſcimus, fruſtra ut ſimus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quaſi, quid in rem ſit, poſſimus noſcere.
Certa amittimus, dum incerta petimus. atque hoc evenit,
In labore atque in dolore ut mors obrepat interim.
Sed jam ſatis eſt philoſophatum. nimis diu & longum loquor.
Di immortales! aurichalco contra non carum fuit
Meum mendacium, hic modo quod ſubito commentus fui,
Quia Lenonis me eſſe dixi. nunc ego hac epiſtola
Tris deludam; herum, & Lenonem, & qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge, par pari! aliud autem, quod cupiebam, contigit.
Venit, eccum, Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

ACTUS II. SCENA IV.

Calidorus, *Charinus*, *Pſeudolus*.

DUlcia atque amara apud te ſum elocutus omnia,
Scis amorem, ſcis laborem, ſcis egeſtatem meam.
Ch. Commemini omnia: id tu modo, quid me vis facere, fac ſciam.
Cal. Cum hæc tibi alia ſum elocutus, ut ſcires, ſi ſcis, de ſymbolo.
Ch. Omnia, inquam. tu modo, quid me facere vis, fac ut ſciam.
Cal. Pſeudolus mihi ita imperavit, ut aliquem bomi nem ſtrenuum,
Benevolentem adducerem ad ſe. *Ch.* Servas imperium probe;
Nam & amicum & benevolentem ducis. ſed iſtic Pſeudolus
Novos mihi eſt. *Cal.* Nimium eſt mortalis graphicus: heuretes mihi eſt:
Is mihi hæc eſſe effecturum dixit, quæ dixi tibi.
Pſ. Magnifice hominem compellabo. *Cal.* Cuja vox ſonat? *Pſ.* Io, io, io.
Te te te, tyranne, te rogo: qui imperitas Pſeudolo,
Quæro: quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas; per malitiam, & per dolum & fallaciam,
In libello hoc obſignato ad te attuli pauxillulo.
Cal. Illic homo eſt. *Ch.* Ut paratragœdiat carnufex! *Ch.* Confer gradum
Contra pariter. *Pſ.* Porrige audaciter ad ſalutem brachium.
Ch. Dic, utrum Spemne an Salutem te ſalutem, Pſeudole?
Pſ. Immo utrumque. *Ch.* Utrumque, ſalve. ſed quid actum eſt? *Pſ.* Quid times?
Cal. Attuli hunc. *Pſ.* Quid? attuliſti? *Cal.* Adduxi, volui dicere.
Pſ. Quis iſtic eſt? *Cal.* Charinus. *Pſ.* Euge! jam χαρῖνον οἰωνὸν ποιῶ.
Ch. Quin tu quidquid opu'ſt, mihi audacter imperas. *Pſ.* Jam gratiam.
Bene ſit, Charine: nolo tibi moleſtos eſſe nos.
Ch. Vos moleſtos mihi? moleſtum eſt *id* quidem. *Pſ.* Tum tu igitur mane.
Ch. Quid iſtuc eſt? *Pſ.* Epiſtolam modo hanc intercepi, & ſymbolum.
Ch. Symbolum? quem ſymbolum? *Pſ.* Qui a milite allatu' ſt modo.
Ejus ſervo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arceſſebat; ei os ſublevi modo.
Cal. Quomodo? *Pſ.* Horum cauſa hæc agitur ſpectatorum Fabula.
Hi ſciunt, qui hic affuerunt, vobis poſt narravero.
Cal. Quid nunc agimus? *Pſ.* Liberam hodie tuam amicam amplexabere.
Cal. Egone? *Pſ.* Tute. *Cal.* Ego? *Pſ.* Ipſus, inquam: ſi quidem hoc vivet caput.
Si modo mihi hominem invenietis propere. *Cal.* Qua facie? *Pſ.* Malum,
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porro ſua virtute teneat, quid ſe facere oporteat.
Atque eum, qui non hic uſitatus ſæpe ſit. *Ch.* Si ſervos eſt,
Numquid refert? *Pſ.* Immo multo mavolo quam liberum.
Ch. Poſſe opinor me dare hominem tibi malum & doctum; modo
Qui a patre advenit Caryſto: nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas advenit umquam, ante heſternum diem.
Pſ. Bene juvas. ſed quinque inventis opus eſt argenti minis
Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet pater.
Ch. Ego dabo, ne quære aliunde. *Pſ.* O hominem opportunum mihi!
Etiam opu 'ſt chlamyde, & machæra, & petaſo. *Ch.* Poſſum a me dare.
Pſ. Di immortales! non Charinus mihi hic quidem eſt, ſed Copia!
Sed iſtic ſervos, ex Caryſto hunc qui advenit, quid ſapit?
Ch. Hircum ab alis. *Pſ.* Manuleatam tunicam habere hominem decet.

Ecquid

Ecquid habet is homo aceti in pectore? *Ch.* Atque acidiſſumi.
Quid, ſi opus ſit, ut dulce promat indidem, ecquid habet? *Ch.* Rogas?
Murrhinam, paſſum, deſrutum, melinam, mel quojuſmodi.
Quin in corde inſtruere quondam cœpit thermopolium.
Pſ. Eugepæ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen eſſe dicam ego iſti ſervo? *Ch.* Simiæ.
Pſ. Scitne in re advorſa vorſari? *Ch.* Turbo non æque citus eſt.
Pſ. Ecquid argutus eſt? *Ch.* Malorum facinorum ſæpiſſume.
Pſ. Quid cum manifeſto tenetur? *Ch.* Anguilla' ſt, elabitur.
Pſ. Ecquid is homo ſcitus eſt? *Ch.* Plebiſcitum non eſt ſcitius.
Pſ. Probus homo eſt, ut prædicare te audio. *Ch.* Immo ſi ſcias;
Ubi te aſpexerit, narrabit ultro, quid ſeſe velis.
Sed quid es acturus? *Pſ.* Dicam: ubi hominem exornavero,
Subditiitium fieri ego illum militis ſervom volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam!
Ceterum quo quidque pacto faciat, ipſi dixero.
Cal. Quid nunc igitur ſtamus? *Pſ.* Hominem cum ornamentis omnibus
Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æſchinum.
Sed properate. *Ch.* Prius illic erimus, quam tu. *Pſ.* abite ergo ocyus.
Quidquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet: nunc defæcatum eſt; cor mihi nunc pervium' ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam, legiones meas,
Avi ſiniſtra, auſpicio liquido, atque ex ſententia:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam.
Jam ego hoc ipſum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Puer.

Ui ſervitutem di danunt lenoniam
Puero, atque eidem ſi addunt turpitudinem,
Næ illi, quantum ego nunc corde conſpicio meo,
Malam rem magnam, multaſque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit ſervitus, ubi ego omnibus
Parvis magniſque miſeriis præfulcior:
Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo:
Qui amet me, ut curet tandem nitidiuſcule.
Nunc huic lenoni eſt hodie natalis dies:
Interminatus eſt a minimo ad maxumum,
Si quis non hodie munus miſiſſet ſibi,
Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
Nunc neſcio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud poſſum, quod illi qui poſſunt, ſolent,
Nunc niſi lenoni munus hodie miſero,
Cras mihi potandus fructus eſt fullonius.
Eheu! quam illæ rei ego etiam nunc ſum parvolus!
Atque edepol ut nunc male eum metuo miſer!
Si quiſpiam det, quoi manus gravior ſiet,
Quamquam illud ajunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videor poſſe aliquo modo.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe domum, & ducit coquom.

ACTUS III. SCENA II.

Ballio, Coquus, Puer.

FOrum coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non coquinum eſt, verum furinum eſt forum:
Nam ſi ego juratus pejorem hominem quærerem,
Coquom non potui, quam hunc, quem duco, ducere,
Multiloquom, glorioſum, inſulſum, inutilem:
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Ut eſſet hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.
Coq. Si me arbitrabare iſto pacto, ut prædicas,
Cur conducebas? *Bal.* Inopia: alius non erat.
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coquos
Tu ſolus præter alios? *Coq.* Ego dicam tibi:
Hominum avaritia ego ſum factus improbior coquos,
Non meopte ingenio. *Bal.* Qua iſtuc ratione? *Coq.* Eloquar.
Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquom,
Nemo illum quærit, qui optumus, & cariſſumu'ſt:
Illum conducunt potius, qui viliſſumu'ſt.
Hoc ego fui hodie ſolus obſeſſor fori.
Illi drachmis iiſſent miſeri: me nemo poteſt
Minoris quiſquam nummo, ut ſurgam, ſubigere.
Non ego item cœnam condio, ut alii coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt;
Boves qui convivas faciunt, herbaſque oggerunt;
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus:
Apponunt rumicem, braſſicam, betam, blitum,
Eo laſerpicii libram pondo diluunt:
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis: qui terunt,
Priuſquam triverunt, oculi ut exſtillent, facit.
Ei homines cœnas ſibi coquint. cum condiunt,
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedint.
Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt.
Cum haſce herbas hujuſmodi in ſuum alvom congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo.

Quas

Quas herbas pecudes non edunt; homines edunt.
Bal. Quid tu? divinis condimentis utere,
Qui prorogare vitam possis hominibus,
Qui ea culpes condimenta. *Coq.* Audacter dicito.
Nam vel ducenos annos poterunt vivere,
Meas qui esitabunt escas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem,
Eæ ipsæ sese patinæ fervefaciunt illico.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta sunt:
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopside, aut cataractria. *Bal.* At te Juppiter
Dique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis istis omnibus mendaciis.
Coq. Sine sis loqui me. *Bal.* Loquere, atque i in malam crucem.
Coq. Ubi omnes patinæ fervent, omnis aperio,
Is odos demissis pedibus in cœlum volat:
Eum in odorem cœnat Juppiter cotidie.
Bal. Odor demissis pedibus? *Coq.* Peccavi insciens.
Bal. Quid est? *Coq.* Quia enim demissis manibus volui dicere.
Bal. Si nusquam is coctum, quidnam cœnat Juppiter?
Coq. It incœnatus cubitum. *Bal.* I in malam crucem.
Istaccine caussa tibi hodie nummum dabo?
Coq. Fateor equidem, esse me coquom carissumum:
Verum pro pretio facio ut opera appareat
Mea, quo conductus veni. *Bal.* Ad furandum quidem.
Coq. An invenire postulas quemquam coquom,
Nisi milvinis aut aquilinis ungulis?
Bal. An tu coquinatum te ire quoquam postulas,
Quin ibi constrictis ungulis cœnam coquas?
Nunc adeo tu, qui meus es, jam edico tibi,
Uti nostra properes amoliri omnia:
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis:
Quoquo hic spectabit, eo tu spectato simul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor.
Manum si protollet, pariter proferto manum.
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere:
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
Si iste ibit, ito; stabit, astato simul.
Si conquiniscet istic, ceveto simul,
Item his discipulis privos custodes dabo.
Coq. Habe modo bonum animum. *Bal.* Quæso, qui possim, doce,
Animum *bonum* habere, qui te ad me adducam domum?
Coq. Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
Item ut Medea Peliam concoxit senem:
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum;
Item ego te faciam. *Bal.* Eho, an *tu* etiam veneficus?
Coq. Immo edepol vero hominum servator magis.
Bal. Hem mane. quanti istuc unum me coquinare perdoces?
Coq. Quid? *Bal.* Ut te servem, ne quid surripias mihi.
Coq. Si credis, nummo; si non, ne mina quidem.
Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? *Bal.* pol ego amicis, scilicet.
Coq. Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas:
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quidque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos prærodat suos.
Bal. Quæso hercle priusquam quidquam convivis dabis,
Gustato tute prius, & discipulis dato,
Ut prærodatis vostras furtificas manus.
Coq. Fortasse hæc tu nunc mihi non credas, quæ loquor.
Bal. Molestus ne sis, nimium jam tinnis, non places.
Hem! illic ego habito. intro huc abi, & cœnam coque
Propere. *Coq.* Quin is accubitum, & convivas cedo.
Corrumpitur jam cœna. *Bal.* Hem! subolem sis vide!
Jam hic quoque scelestus, est coqui sublingio.
Profecto, quid nunc primum caveam, nescio.
Ita in ædibus sunt fures: prædo in proxumo est.
Jam a me hic vicinus apud forum paullo prius
Pater Calidori opere perivit maxumo,
Ut mihi caverem a Pseudolo servo suo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Ut me, si posset, muliere intervorteret,
Eum promisisse firmiter, dixit sibi,
Sese abducturum a me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profecto ne quis quidquam credat Pseudolo.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Pseudolus, Simia.

SI umquam quemquam di immortales voluere esse auxilio adjutum,
Tum me & Calidorum servatum volunt esse, & lenonem extinctum,
Cum te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque astutum.
Sed ubi illic est? sumne ego homo insipiens, qui hæc mecum egomet loquor *solus*?
Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malos stulte cavi.
Tum pol ego interii, homo si ille abiit: neque hoc opus, quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum! video verbeream statuam. ut magnifice infert sese!
Hem! te hercle ego circumspectabam: nimis metuebam male, ne abiisses.
Sim. Fuit meum officium, ut facerem: fateor. *Ps.* ubi restiteras? *Sim.* ubi mihi libitum est.
Ps. Istuc ego jam satis scio. *Sim.* cur ergo, quod scis, me rogas? *Ps.* at hoc volo monere te.
Sim. Monendus ne me moneat. *Ps.* Nimis tandem ego abs te contemnor.
Sim. Quippe ego te ni contemnam, stratioticus homo qui cluear? *Ps.* Jam
Hoc volo, quod occeptum'st, agi. *Sim.* Numquid agere aliud me vides?
Ps. Ambula ergo cito. *Sim.* Immo otiose volo. *Ps.* Hæc ea occasio est. dum ille dormit,
Volo tu prior ut occupes adire. *Sim.* Quid properas? placide.
Ne time. ita ille faxit Juppiter! ut ille palam ibidem assiet,

Quisquis

Quisquis ille est, qui adest a Milite. numquam edepol erit ille potiur
Harpax, quam ego. habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militem advenam, ipse sese ut neget eum esse qui fiet,
Meque ut esse autumet, qui ipsus est. *Ps.* Qui potest? *Sim.* Occidis me,
Cum istuc rogitas. *Ps.* O huminem lepidum! te quoque etiam dolis
Atque etiam mendaciis, Juppiter te mihi servet.
Sim. Immo mihi. sed vide, ornatus hic satis me condecet?
Ps. Optume habet. *Sim.* Esto. *Ps.* Tantum tibi boni di immortales duint,
Quantum tu tibi optes. nam si exoptem, quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo est. neque egu hoc homine quemquam vidi magis malum
Et maleficum. *Sim.* Tun' id mihi? *Ps.* Taceo. sed ego quæ tibi duna
Dabo & faciam, si hanc rem sobrie accurassis! *Sim.* Putin' ut taceas?
Memorem immemorem facit, qui monet, quod memor meminit. teneo omnia.
In pectore condita sunt, meditati sunt doli docte. *Ps.* Probus hic est
Humo. *Sim.* Neque hic est, neque egu. *Ps.* At vide ne titubes. *Sim.* Potin' ut taceas?
Ps. Ita me dii ament. *Sim.* Ita non facient, mera jam mendacia fundes.
Ps. Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo, & metuo, & magnifico!
Sim. Ego istuc aliis dare condidici, mihi obtrudere non potes palpum.
Ps. Ut ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus! *Sim.* Ha ha he!
Ps. Lepido victu, vino, unguentis, & inter pocula pulpamentis:
Ibidem una aderit mulier lepida, tibi savia super savia quæ det.
Sim. Lepide accipis me. *Ps.* Immo si efficis, tum faxo magis dicas.
Sim. Nisi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito.
Sed propera mihi demonstrare, ubi ostium Lenonis ædium.
Ps. Tertium hoc est. *Sim.* St! tace, ædes hiscunt. *Ps.* Credo, animo male' st
Ædibus. *Sim.* Quid jam? *Ps.* Quia edepol ipsum Lenonem evomunt.
Sim. Illiccine est? *Ps.* Illic est. *Sim.* Mala merx est. *Ps.* Illuc sis vide:
Nun prorsus, verum ex transvorso cedit, quasi cancer solet.

ACTUS IV. SCENA II.

Ballio, Pseudolus, Sycophanta.

Minus malum hunc hominem esse opinor, quam esse censebam coquom:
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum & cantharum.
Ps. Heus tu! nunc occasio est & tempus. *Syc.* Tecum sentio.
Ps. Ingredere in viam dolose: ... ego hic in insidiis ero.
Syc. Habui numerum sedulo, hoc est sextum a porta proxumum
Angiportum, in id engiportum me devorti jusserat.
Quotumas ædeis dixerit, id ego admodum incerto sciu.
Bal. Quis hic homo chlamydatus est, aut unde est, aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
Syc. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro, certius.
Bal. Ad me adit recta. unde ego hominem hunc esse dicam gentium!
Syc. Heus tu, qui cum hirquina aslas barba, respon de quod rogo.
Bal. Ehu, an nun prius salutas? *Syc.* Nulla est mihi salus dataria.
Bal. Nam pol hinc tantumdem accipies. *Ps.* Jam inde a principio probi.
Syc. Ecquem in angiporto hoc hominem tu novisti? te rogo.
Bal. Egomet me. *Syc.* Pauci istuc faciunt homines, quod tu prædicas:
Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsus sese nuverit.
Ps. Salvos sum! jam philosophatur. *Syc.* Hominem ego hic quæro malum,
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. *Bal.* Me quæritat:
Nam illa *mea* sunt cognomenta, nomen si memoret modo.
Quid est ei homini nomen? *Syc.* Leno Ballio. *Bal.* Scivin' ego?
Ipse egu is sum, adolescens, quem tu quæritas. *Syc.* tune es Ballio?
Bal. Ego enimvero is sum. *Syc.* Ut vestitus est perfossor parietum!
Bal. Credo, in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum.
Syc. Herus meus tibi me salutem multam voluit dicere.
Hanc epistolam accipe a me, hanc me tibi jussit dare.
Bal. Quis is homo 'st, qui jussit? *Ps.* Perii, nunc homo in medio luto est,
Nomen nescit. hæret hæc res. *Bal.* Quem hanc misisse ad me autumas?
Syc. Nosce imaginem: tute ejus nomen memorato mihi,
Ut sciam te Ballionem esse ipsum. *Bal.* Cedo mihi epistulam.
Syc. Accipe: cognosce signum. *Bal.* Oho! Pulymachæroplacides
Purus putus est ipsus: novi: heus! *Syc.* Polymachæroplacides
Numen est. scio jam tibi me recte dedisse epistolam:
Postquam Pulymachæroplacidæ elocutus nomen es.
Bal. Sed quid agit is? *Syc.* Quod homo edepol fortis, atque bellatur probus.
Sed propera hanc pellegere quæso epistolam; ita negotium est;
Atque accipere argentum actutum, mulieremque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exsequi,
Ita herus meus est imperiosus. *Bal.* Novi, notis prædicas.

Syc.

Syc. Propera pellegere epistolam ergo. *Bal.* Id ago, si taceas modo.
Miles lenooi Ballioni epistolam
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo
Conveoit olim. *Syc.* Symbolum est in Epistola.
Bal. Video, & cognosco signum. sed in Epistola
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?
Syc. Ita militaris disciplina est, Ballio:
Manu salutem mittunt benevolentibus.
Eadem malam rem mittunt malevolentibus;
Sed, ut occœpisti, perge operam experirier,
Quid epistola ista narret. *Bal.* Ausculta modo.
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Tooe is es Harpax? *Syc.* Ego sum; atque ipse Harpax quidem.
Bal. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipi,
Et cum eo simitu mulierem mitti volo.
Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.
Syc. Quid nunc? *Bal.* Argentum des, abducas mulierem.
Syc. Uter remoratur? *Bal.* Quin sequere ergo intro. *Syc.* Sequor.

ACTUS IV. SCENA III.

Pseudolus.

PEiorem ego hominem magisque vorsute malum
Numquam edepol quemquam vidi, quam hic est Simia.
Nimisque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me sit, ut erga illum fuit,
Ne in re secunda ounc mihi obvortat cornua;
Si occasionem capsit, qui fiet malus.
Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo,
Nunc in metu sum maxumo, triplici modo.
Primum omnium jam hunc comparem metuo meum,
Ne deserat me, atque ad hostis transeat.
Metuo autem, ne herus redeat etiam dum a foro,
Ne capta præda capti prædones fuant.
Cum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras.
Cor colligatis vasis expectat meum,
Si non educat mulierem secum simul,
Ut exsulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum; vici cautos custodes meos.

ACTUS IV. SCENA IV.

Sycophanta, Pseudolus.

NE plora: oescis ut res sit, Phœnicium,
Verum haud multo post faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Quojam esse te vis maxume, ad eum duco te:
Calidorum haud multo post faxo amplexabere.
Ps. Quid tu intos quæso desedisti? quam diu
Mihi cor retunsum 'st oppugnando pectore!
Syc. Occasionem repperisti, verbero,
Ubi percontaris me insidiis hostilibus:
Quin hinc metimur gradibus militariis.
Ps. Atque edepol, quamquam nequam homo es, recte mones.
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

ACTUS IV. SCENA V.

Ballio.

HA hæ! nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et abducere a me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certo scio,
Ego perjurare mavellem me millies,
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si convenero.
Verum in pistrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim,
Ut mea lætitia lætus promiscam fiet.

ACTUS IV. SCENA VI.

Simo, Ballio.

VIso, quid rerum meus Ulysses egerit,
Jamne habeat signum ex arce Ballionia.
Bal. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo. *Sim.* Quid est? *Bal.* Jam. *Sim.* Quid jam? *Bal.* Nihil est, quod metuas. *Sim.* Quid est?
Venitne homo ad te? *Bal.* Noo. *Sim.* Quid est igitur boni?
Bal. Minæ viginti sanæ ac salvæ sunt tibi,
Hodie quas abs te inde est instipulatus Pseudolus.
Sim. Velim quidem hercle. *Bal.* Roga me viginti minas.
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promisit, dabit.
Rogato hercle obsecro! gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem ut salvam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
Sim. Nullum periclum est, quod sciam, stipularier.
Ut concepisti verba, vigioti minas
Dabin'? *Bal.* Dabuntur. *Sim.* Hoc quidem actum 'st haud male.
Sed hominem convenistin'? *Bal.* Immo ambos simul.
Sim. Quid ait? quid narrat? quæso! quid dicit tibi?
Bal. Nugas theatri, verba quæ io Comœdiis
Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt:
Malum, & scelestum, & perjurum ajebat esse me.
Sim. Pol haud meotitu 'st. *Bal.* Ergo haud iratus fui.
Nam quanti refert te nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?
Sim. Quid est quod non metuas ab eo? id audire expeto.
Bal. Quia numquam ab me abducet mulierem jam; nec potest.
Meministine tibi me dudum dicere,
Eam væniisse militi Macedonio?
Sim. Memini. *Bal.* Hem, illius servos huc ad me argentum attulit,
Et obsignatum symbolum. *Sim.* Quid postea?
Bal. Qui inter me atque illum militem convenerat:
Is secum abduxit mulierem haud multo prius.
Sim. Bonan' fide istuc dicis? *Bal.* Unde ea sit mihi?
Sim. Vide modo, ne illic sit contechnatus quippiam.

Bal.

Bal. Epistola atque imago me certum facit.
Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
Sim. Bene hercle factum. quid ego cesso, Pseudolum
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo est chlamydatus? *Bal.* Non edepol scio,
Nisi ut observemus quo eat, aut quam rem gerat.

ACTUS IV. SCENA VII.

Harpax, Simo, Ballio.

Malus & nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui servos facit: nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi adeo monitus.
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt,
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu servituris ferunt:
Nec boni ingenii quidquam in his inest, nisi ut improbis se artibus teneant. cum his mihi nec locus, nec sermo
Convenit, neque his umquam nobilis fui.
Ego, ut mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cum hic non adest,
Ne, eum absiet, metuam. ei rei operam dabo.
Nam *me* in taberna usque adhoc sineret Syrus,
Quoi dedi symbolum: mansi, ut jusserat:
Leno ubi esset domi, me ajebat arcessere.
Verum ubi is non venit, nec vocat; venio huc ultro,
Ut sciam, quid rei siet: ne illic homo me ludificetur.
Neque quidquam est melius, quam ut hoc pultem, atque aliquem
Evocem huc intus. Leno argentum hoc volo a me accipiat,
Atque amittat mulierem *nunc* mecum simul.
Bal. Heus tu? *Sim.* Quid vis? *Bal.* Hic homo meu'st. *Sim.* Qui dum. *Bal.* Quia
Præda hæc mea est: scortum quærit, habet argentum.
Jam admordere hunc mihi lubet.
Sim. Jamne illum comesurus es? *Bal.* Dum recens est,
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali; populi strenui
Damno mihi, improbi usui sunt. *Sim.* Malum!
Quod tibi dei dabunt, qui sic scelestus.
Har. Me nunc commoror, cum has fores non ferio,
Ut sciam, sitne Ballio domi. *Bal.* Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damnicupidos, qui se suamque ætatem bene curant;
Edunt, bibunt, scortantur. illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse patere; & illis, quibus est, invides.
Har. Heus! ubi estis vos? *Bal.* Hic quidem ad me recta habet rectam viam.
Har. Heus! ubi estis vos? *Bal.* Heus! adolescens, quid istic debetur tibi?
Bene ego ab hoc prædatus ibo: novi! bona scæva est mihi.
Har. Ecquis hoc aperit? *Bal.* Heus chlamydate, quid istic debetur tibi?
Har. Aedium dominum Lenonem Ballionem quærito.
Bal. Quisquis es, adolescens, operam fac compendi quærere.
Har. Quid jam? *Bal.* Quia te *is* ipsus coram præsens præsentem videt.
Har. Ton'is es? *Sim.* Chlamydate! cave sis tibi a curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum: hic Leno est. *Bal.* At hic est vir probus.
Sed tu, bone vir, flagitare sæpe clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quid Leno hic subvenit tibi.
Har. Quin tu mecum fabulare? *Bal.* Fabulor. quid vis tibi?
Har. Argentum accipias. *Bal.* Jamdudum, si des, porrexi manum.
Har. Accipe: hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.
Hoc tibi herus me jussit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
Bal. Herus tuus? *Har.* Ita dico. *Bal.* Miles? *Har.* Ita loquor. *Bal.* Macedonius?
Har. Admodum, inquam. *Bal.* Te ad me misit Polymachæroplacides?
Har. Vera memoras. *Bal.* Hoc argentum ut mihi dares? *Har.* Si tu quidem es
Leno Ballio. *Bal.* Atque ut a me mulierem abduceres? *Har.* Ita.
Bal. Phœniciumne esse dixit? *Har.* Recte meministi. *Bal.* Mane.
Jam redeo ad te. *Har.* At maturate propera. nam propero: vides
Jam die multum esse. *Bal.* Video, hunc advocare etiam volo.
Mane modo istic. jam revortar ad te. quid nunc fiet Simo?
Quid agimus? manifesto hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
Sim. Quid jam? *Bal.* An nescis, quæ sit hæc res? Juxta cum ignarissumis.
Bal. Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum
Commento'st! tantumdem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegavit hunc, quasi a Macedonio
Milite esset. *Sim.* Habesne argentum ab homine? *Bal.* Rogitas, quod vides?
Sim. Heus! memento ergo dimidium isthinc mihi de præda dare:
Commune illuc esse oportet. *Bal.* Quid, malum? id totum tuum est.
Har. Quam mox mihi operam das? *Bal.* Tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?
Sim. Exploratorem hunc faciamus ludo suppositicium.
Bal. Adeo, donicum ipsus sese ludos fieri senserit:
Sequere. quid ais? nempe tu illius servos es? *Har.* Planissume.
Bal. Quanti te emit? *Har.* Suarum in pugna virium victoria.
Nam ego eram domi imperator summus in patria mea.
Bal. An etiam ille umquam expugnavit carcerem, patriam tuam?

Har. Contumeliam si dices, audies. *Bal.* Quotumo die Ex Sicyone huc pervenisti? *Har.* Altero ad meridiem.
Bal. Strenue mehercle isti. quamvis pernix hic est homo!
Ubi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.
Quid ais? tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?
Sim. Scilicet. *Bal.* Etiamne facere solitus es? Scin' quid loquar?
Sim. Scilicet solitum esse. *Har.* Sanine estis? *Bal.* Quid hoc, quod te rogo?
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis?
Har. I in malam crucem. *Bal.* Ire licebit tibi tamen hodie tempori.
Har. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? *Bal.* Mane.
Har. Quid maneam? *Bal.* Chlamydem hanc commemores, quanti conducta 'st. *Har.* Quid est?
Bal. Quid meret machæra? *Har.* Helleborum hisce hominibus est opus.
Bal. Eho! *Har.* Mitte. *Bal.* Quid mercedis petasus hodie domino demeret?
Har. Quid, domino? quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia,
Meo peculio emta. *Bal.* Nempe quod femina summa sustinent.
Har. Uncti hi sunt senes, fricari sese ex antiquo volunt.
Bal. Responde obsecro hercle hoc vero serio, quod te rogo:
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pseudolus?
Har. Quid istic Pseudolu 'st? *Bal.* Præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, ut fallaciis hinc a me mulierem abduceres.
Har. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?
Quem ego hominem nullius coloris novi. *Bal.* Non tu istinc abis?
Nihil est hodie hic Sycophantis quæstus: proin tu Pseudolo
Nuncies, abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. *Har.* Is quidem edepol Harpax ego sum. *Bal.* Immo edepol esse vis.
Purus potus hic sycophanta est. *Har.* Ego tibi argentum dedi,
Et dudum adveniens extemplo symbolum servo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam hic ante ostium.
Bal. Meo tu epistolam dedisti servo? cui servo? *Har.* Syro.
Bal. Non confidit. sycophanta hic nequam est: nugis meditatur male.
Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum
Commentu' st! tantumdem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epistolam ipsus verus Harpax huc ad me attulit.
Har. Harpax ego vocor: ego servos sum Macedonis militis.
Ego nec sycophantiose quidquam ago, nec malefice,
Neque istum Pseudolum mortalis qui sit novi, neque scio.
Sim. Tu, nisi mirum 'st, Leno, plane perdidisti mulierem.
Bal. Edepol næ istuc magis magisque metuo, cum verba audio.
Sim. Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
Symbolum qui hoc accepit. mira sunt! Pseudolus est. eho
Tu! qua facie fuit dudum, cui dedisti symbolum?
Har. Rufus quidam, ventriosus, crassis suris, subniger,
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. *Sim.* Perdidisti, postquam dixisti pedes.
Pseudolus fuit ipsus. *Bal.* Actum est de me. jam morior, Simo.
Har. Hercle haud te sinam emoriri, nisi argentum mihi reddirur,
Viginti minæ. *Sim.* Atque etiam mihi aliæ viginti minæ.
Bal. Auferetur id præmium a me, quod promisi per jocum?
Sim. De improbis viris auferri præmium & prædam decet.
Bal. Saltem Pseudolum mihi dedas. *Sim.* Pseudolum ego dedam tibi?
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi ut caveres, centies?
Bal. Perdidit me. *Sim.* At me viginti commodis mulctavit minis.
Bal. Quid nunc faciam? *Har.* Si mihi argentum dederis, te suspendito.
Bal. Di te perdant! sequere sis me ergo hac ad forum, ut solvam. *Har.* Sequor.
Bal. Hodie ego peregrinos absolvam, cras agam cum civibus.
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu. nunc ne exspectetis, dum hac domum redeam via.
Ita res gesta est: angiporta hæc certum est consectarier.
Har. Si graderere tantum, quantum loquere, jam esses ad forum.
Bal. Certum 'st mihi emortualem facere ex natali die.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Simo.

Bene ego illum tetigi! bene autem servos inimicum suum.
Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quam in aliis Comœdiis fit, ubi cum stimulis aut flagris
Insidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promisi, si effecisset: obviam ei ultro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis versutus, nimis malus.
Superavit Dolum Trojanum atque Ulyssem Pseudolus.
Nunc ibo intro, argentum promam: Pseudolo insidias dabo.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Pseudolus.

Uid hoc? ficcine hoc fit? pedes, ftatin' an non?
An id voltis, ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle fi cecidero, voftrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, fæviendum mihi
Hodie eft. Magnum hoc vitium vino eft,
Pedes captat primum. luctator dolofu 'ft.
Profecto edepol ego nunc probe abeo madulfa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne. ah!
Itaque in loco feftivo fumus feftive accepti.
Quid opus, me multas agere ambages? hoc
Eft homini, quamobrem vitam amet. hic omnes
Voluptates; in hoc omnes venuftates funt:
Deis proxumum effe arbitror. nam ubi amans complexu 'ft
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifefto
Inter fe prehendunt: ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut, fi lubet, corpora
Conduplicant: manu candida cantharum dulciferum
Propinare amiciffumam amicitiam: neque ibi effe alium alii
Odio, ibi nec moleftum, nec fermonibus morologis uti:
Unguenta, atque odores, lemnifcos, corollas dari dapfiles.
Non enim parcipromi victu cetero; ne quis me roget.
Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem fumfimus prothyme,
Poftquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hoftibus fugatis:
Illos accubantis, potantis, amantis, cum fcortis
Reliqui, & meum fcortum ibidem, cordi atque animo fuo
Obfequentes. fed poftquam exfurrexi, orant med, uti faltem.
Ad hunc me modum intuli, ut illis fatisfacerem ex difciplina: quippe ego
Qui probe Jonica perdidici. fed palliolatim amictus
Sic hæc inceffi ludibundus. plaudunt partim: clamitant me, ut revortar.
Occepi denuo hoc modo volvi. idem amicæ dabam me meæ,
Ut me amaret: ubi circumvortor, cado: id fuit nænia ludo.
Itaque dum enitor, pax! jam pæne inquinavi pallium. nimiæ tum
Voluptati edepol fui, ob cafum. datur cantharus: bibi. commuto
Illico pallium, illud pofivi: inde huc exii, crapulam dum amoverem.
Nunc ab hero ad herum meum majorem venio, fœdus commemoratum.
Aperi e, aperite! heus! Simoni me adeffe, quis nuntiate.

ACTUS V. SCENA II.

Simo, Pseudolus, Ballio.

Vox viri peffumi me exciet foras. fed quid hoc? quo modo? quid tu? video ego?
Ps. Cum corona ebrium Pfeudolum tuum. *Sim.* Libere hercle hoc quidem. fed vide ftatum!
Num mea gratia pertimefcit? magis cogito, fævi-ter blanditerne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, fi qua in hoc fpes fita 'ft mihi.
Ps. Vir malus viro optumo obviam it. *Sim.* Di te ament, Pfeudole. phui! in malam crucem.
Ps. Cur ergo me affictor? *Sim.* Quid tu, malum, ergo in os mihi ebrius irructas?
Ps. Mollitet fifte nunc me, cave ne cadam: non vides me, ut madide madeam?
Sim. Quæ ifta hæc audacia eft, te fic interdius cum corolla ebrium incedere? *Ps.* Lubet.
Sim. Quid, lubet? pergin' ructare in os mihi! *Ps.* Suavis ructus mihi eft; fic fine modo.
Sim. Credo equidem poteffe te, fcelus, Maffici montis uberrumos quatuor
Fructus ebibere in hora una. *Ps.* Hiberna, addito. *Sim.* Haud male mones:
Sed dic tamen, unde onuftam celocem agere te prædicem? *Ps.* Cum tuo filio
Perpotavi modo. fed, Simo, ut probe tactus Ballio eft! quæ tibi dixi, ut
Effecta reddidi! *Sim.* Detides? peffumus homo eft. *Ps.* Mulier hæc
Feci cum tuo filio libera accubet. *Sim.* Omnia, ut quidque egifti ordine,
Scio. *Ps.* Quid ergo dubitas dare mihi argentum? *Sim.* Jus petis, fateor.
Tene. *Ps.* At negabas daturum effe te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me
Confequere hac. *Sim.* Ego iftum onerem? *Ps.* Onerabis, fcio. *Sim.* Quid ego huic homini faciam?
Satin' ultro & argentum aufert, & me irridet? *Ps.* Væ victis! vorte ergo humerum.
Hem! *Bal.* Hoc ego numquam ratus fum fore, me ut tibi ferem fupplex.
Heu heu heu! *Ps.* Define. *Bal.* Doleo. *Ps.* Ni doleres tu, ego dolerem.
Bal. Quid hoc? auferrene, Pfeudole, abs tuo hero? *Ps.* Lubentiffumo corde atque animo.
Bal. Non audes, quæfo, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?
Ps. Novi, me dices avidum effe. nam hinc numquam eris nummo divitior.
Neque te mei tergi mifereret, fi hoc non hodie effeciffem.
Bal. Erit, ubi te ulcifcar, fi vivo. *Ps.* Quid minitare? habeo tergum.
Bal. Age fane. *Ps.* Igitur redi. *Bal.* Quid redeam? *Ps.* redi modo; non eris deceptus.
Bal. Redeo. *Ps.* Simul mecum potatum. *Bal.* Egone eam? *Ps.* Fac, quod te jubeo.
Si is; aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. *Bal.* Eo; duc me, quo vis. *Ps.* Quid nunc?
Numquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? *Sim.* Nihil profecto.
Ps. I hac. *Bal.* Te fequor. quin vocas fpectatores fimul? *Ps.* Hercle me illi

Haud

Haud solent vocare; neque ergo ego, istos. verum si voltis applaudere
Atque approbare hunc gregem & Fabulam, in cra stinum vos vocabo.

FINIS PSEUDOLI.

PŒNULUS.

Dramatis Personæ.

AGORASTOCLES, *adolesc.*
MILPHIO, *servus.*
ADELPHASIUM, *meretrix.*
ANTERASTILIS, *meretrix.*
LYCUS, *leno.*
ANTHEMONIDES, *miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCUS, *villicus.*
SYNCERASTUS, *servus.*
HANNO, *Pœnus.*
GIDDENEME, *nutrix.*
PUER.

ARGUMENTUM.

Puer septuennis surripitur Carthagine.
Osor mulierum adoptat hunc emtum senex,
Et facit heredem. ejus pueri cognatæ duæ,
Nutrixque earum raptæ. mercatur Lycus,
Vexatque amantem. at ille eum auro villicum
Lenoni obtrudit: ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris reppérit,
Suasque agnoscit, quas perdiderat, filias.

PROLOGUS.

Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.
Inde mihi principium capiam ex ea Tragœdia.
Sileteque & tacete, atque animum advortite;
Audire jubet vos imperator histricus.
Bonoque ut animo sedeant in subselliis,
Et qui esurientes, & qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis.
Nam cui paratum'st, quod edit; nostra gratia,
Nimia est stultitia, sessum impransum incedere.
Exsurge, præco, fac populo audientiam.
Jamdudum exspecto, si tuom officium scias.
Exerce vocem, quam per vivis & colis.
Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reside, duplicem ut mercedem setas.
Bonum factum'st! edicta ot servetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ mottiant,
Neu dissignator præter os obambulet,
Neo sessum ducat, dum histrio in scena fiet.
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet
Animo æquo nunc stent; vel dormire temperent.
Servi ne obsideant, liberis ot sit locus,
Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:
Ne & hic varientur virgis, & loris domi,
Si minus curassint, cum veniant heri domum.
Nutrices, pueros infanteis minutulos
Domi ut procurent, neu quæ spectatum afferant,
Ne & ipsæ sitiant, & pueri pereant fame:
Neve esurientes hic quasi hædi obvagiant.
Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne & hic viris sint & domi molestiæ.
Quodque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur quoiquam artifici injuria,
Neve ambitionis caussa extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod pæne oblitus fui,
Dum lodi fiunt, in popinam, pedisequi,
Irruptionem facite; nunc dum occasio est,
Nunc dum scribilitæ æstuant, occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum, pro se quisque ut meminerit.
Ad argumentum nunc vicissatim volo
Remigrare, æque ot mecum sitis ignarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo
Comœdiai: sin odio est, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus est in manu.
CARCHEDONIUS vocatur hæc Comœdia;
Latine Plautus, PATRUUS PULTIPHAGONIDES.
Nomen jam habetis. nunc rationes ceteras
Accipite: nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento 'st suom sibi proscenium.
Vos juratores estis: quæso, operam date.
Carthaginenses fratres patrueles duo
Fuere, summo genere & summis divitiis:
Eorum alter vivit, alter est emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi seni qui mortuus est, filius
Unicus qui fuerat, abditivos a patre,
Puer septuennis surripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
Quoniam periisse sibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum heredem fratrem patruelem suum.
Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum, Calydonem avehit.
Vendit eum domino hic diviti cuidam seni,
Cupienti liberorum, osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum, eumque adoptat sibi pro filio:
Eumque heredem fecit, cum ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Revortor rursus denuo Carthaginem:
Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis majores egerit.
Sed illi patruo hujus, qui vivit senex,
Carthaginensi duæ fuere filiæ;
Altera quinquennis, altera quadrimula.
Cum nutrice una periere. a Megaribus
Eas qui surripuit, in Anactorium devehit,
Venditque has omnis, & nutricem, & virgines,
Præsenti argento, homini, si leno est homo,
Quantum hominum terra sustinet, sacerrumo.
Vosmet nunc facite conjecturam ceterum,
Quid id sit hominis, cui Lyco nomen siet.
Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud dio,
Sui quæsti caussa. is in illis habitat ædibus.
Earum hic adolescens alteram efflictim perit
Suam sibi cognatam imprudens, neque scit, quæ ea
Sit

Sit; neque eam umquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quidquam cum ea fecit etiamnum stupri,
Neque duxit umquam; neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum sibi
Vult emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
Marique terraque usquequaque quæritat.
Ubi quamque in urbem est ingressus, illico
Omnes meretrices, ubi quisque habitant, invenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat postibi,
Unde sit, quojatis; captane an surrepta sit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint.
Ita docte atque astu filias quærit suas.
Et is omnis linguas scit: sed dissimulat sciens
Se scire. Pœnus plane est; quid verbis opu'st?
Is heri huc in portum navi venit vespere.
Pater harunc idem huic patruus adolescentulo est.
Jamne hoc tenetis? si tenetis, ducite.
Cave dirumpatis: quæso, sinite transigi.
Ebem! pæne oblitus sum relicuom dicere.
Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi,
Is illi Pœno hujusce patri hospes fuit.
Is hodie huc veniet, reperietque hic filias;
Et hunc sui fratris filium, ut quidem didici ego.
Ego ibo, ornabor: vos æquo animo noscite.
Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,
Et hunc sui fratris filium. dehinc ceterum
Valete, adeste. ibo: alius nunc fieri volo.
Quod restat, restant alii, qui faciant palam.
Valete, atque adjuvate, ut vos servet Salus.

ACTUS PRIMUS

SCENA I.

Agorastocles, Milphio.

Æpe ego res multas tibi mandavi, Milphio,
Dubias, egenas, inopiosas consilii,
Quas tu sapienter, docte, & cordate, & cate
Mihi reddidisti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.
Mil. Scitum 'st, per tempus si obviam it, verbum vetus.
Nam tuæ blanditiæ mihi sunt, quod dici solet,
Gerræ germanæ, atque edepol liræ liræ.
Nunc mihi blandidicus es; heri in tergo meo
Tris facile corios contrivisti bubulos.
Ag. At amans per amorem si quid feci, Milphio,
Ignoscere id te mihi æquom est. *Mil.* Haud vidi magis.
Et nunc ego amore pereo. sine te verberem,
Item ut tu mihi fecisti, ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.
Ag. Si tibi lubido est aut voluptati, sino.
Suspende, vinci, verbera, auctor sum, sino.
Mil. Si auctoritatem postea defugeris,
Ubi dissolutus tu sies, ego pendeam.
Ag. Egone istuc ausim facere, præsertim tibi?
Quin si feriri video te, extemplo dolet.
Mil. Mihi quidem hercle. *Ag.* Immo mihi. *Mil.* Istuc mavelim.
Sed quid nunc tibi vis? *Ag.* Cur ego apud te mentiar?
Amo immodeste. *Mil.* Meæ istuc scapulæ sentiunt.
Ag. At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam,
Lenonis hujus meretricem majusculam.
Mil. Jampridem equidem istuc ex te audivi. *Ag.* Differor
Cupidine ejus, sed lenone istoc Lyco,
Illius domino, non lutum 'st lutulentius.
Mil. Vin' tu illi nequam dare nunc? *Ag.* Cupio. *Mil.* en! me dato.
Ag. Abi dierectus. *Mil.* Dic mihi vero serio.
Vin' dare malum illi? *Ag.* Cupio. *Mil.* Hem! eumdem me dato.
Utrumque faxo habebit, & nequam, & malum.
Ag. Jocare. *Mil.* Vin' tu illam hodie sine damno & dispendio
Tuo tuam libertam facere? *Ag.* Cupio, Milphio.
Mil. Ego faciam, ut facias. sunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippi. *Ag.* Sexcenti quoque.
Mil. Satis sunt trecenti. *Ag.* Quid iis facturus? *Mil.* Tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. *Ag.* Quid facturus? *Mil.* Jam scies.
Tuus Collybiscus nunc in urbe 'st villicus,
Eum hic non novit leno. satin' intellegis?
Ag. Intellego hercle, sed quo evadas nescio.
Mil. Non scis? *Ag.* Non hercle. *Mil.* At ego jam faxo scies.
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat,
Dicatque se peregrinum esse ex alio oppido:
Se amare velle, atque obsequi animo suo:
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clam, ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet auri cupidus illico:
Celabit hominem, & aurum. *Ag.* Consilium placet.
Mil. Rogato, servos veneritne ad eum tuus.
Ille me censebit quæri. continuo tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extemplo
Dupli tibi auri & hominis fur leno fiet?
Neque id unde efficiat, habet. ubi in jus venerit,
Addicet prætor familiam totam tibi.
Ita decipiemus fovea Lenonem Lycum.
Ag. Placet consilium. *Mil.* Immo etiam, ubi expolivero,
Magis hoc tum demum dices; nunc etiam rude 'st.
Ag. Ego in ædem Veneris eo, nisi quid vis, Milphio.
Aphrodisia hodie sunt. *Mil.* Scio hoc. *Ag.* Oculos volo
Meos delectare munditiis meretriciis.
Mil. Hoc primum agamus, quod consilium cœpimus.
Abeamus intro, ut Collybiscum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam.
Ag. Quamquam Cupido in corde vorsatur, tamen
Tibi auscultabo. *Mil.* Faciam, ut facto gaudeas.
Inest amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Quoi jam infortunii intenta ballista est probe,
Quam ego haud multo post mittam e ballistario.
Sed Adelphasium eccam exit, atque Anterastilis.
Hæc est prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo. heus! i foras, Agorastocles,
Si vis videre ludos jucundissumos.
Ag. Quid istuc tumulti 'st, Milphio? *Mil.* Hem! amores tuos
Si vis spectare. *Ag.* O multa tibi di dent bona!
Cum mihi hoc obtulisti tam lepidum spectaculum.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

Adelphasium, Anterastilis, Milphio, Agorastocles, Ancilla.

NEgotii sibi qui volet vim parare,
Navem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
H[illegible]ent, forte si occeperis exornare.
Neque umquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis ulla ornandi satis satietas est.
Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico.
Nam nos usque ab aurora ad hoc quod diei est,
Ex industria ambæ numquam concessavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & una
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.
Apage sis, negotii quantum in muliere una est!
Sed vero duæ, sat scio, maxumo uni
Populo, cui lubet, plus satis dare potis sunt.
Quæ noctes diesque omni in ætate semper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Postremo, modus muliebris nullus est,
Neque umquam lavando & fricando scimus
Facere * nam quæ lavata est, nisi
Perculta est, meo quidem animo, quasi illuta est.
Ant. Miror equidem, soror, te istæc sic fabulari,
Quæ tam callida & docta sis & faceta.
Nam cum sedulo munditer nos habemus,
Vix ægreque amatorculos invenimus.
Ad. Ita est. verum hoc unum tamen cogitato:
Modus omnibus in rebus, soror, optumum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.
Ant. Soror, cogita, amabo, item nos perhiberi,
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepore, & sine suavitate:
Nisi multa aqua usque & diu macerantur,
Olent, salsa sunt, tangere ut non velis: item nos sumus
Ejus seminis. mulieres sunt insulsæ
Admodum, atque invenustæ sine munditia & sumtu.
Mil. Coqua est hæc quidem, Agorastocles, ut ego opinor:
Scit, muriatica ut maceret. *Ag.* Quid molestus?
Ad. Soror, parce, amabo: sat est istuc alios dicere nobis;
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.
Ant. Quiesco ergo. *Ad.* Amo te. sed hoc nunc responde mihi:
Sunt hic omnia, quæ ad Deum pacem oportet adesse?
Ant. Omnia accuravi. *Ag.* Diem pulchrum, & celebrem & venustatis plenum!
Dignum Veneri pol, cui sunt Aphrodisia hodie.
Mil. Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi? num jam
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.
Nihil respondes? lingua huic excidit, ut ego opinor. quid hic, malum,
Astans obstipuisti? *Ag.* Sine anem: ne *me* obturba, ac tace.
Mil. Taceo. *Ag.* Si tacuisses, jam istuc taceo non natum foret.
Ant. Eamus mea soror. *Ad.* Eho! amabo, quid illo nunc properas? *Ant.* Rogas?
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. *Ad.* Maneat pol. mane.
Turba est nunc apud aram. an te ibi vis inter istas vorsarier
Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias,
Miseras, schœno delibutas, servolicolas sordidas?
Quæ tibi olant stabulum statumque, sellam & sessibulum merum:
Quas adeo haud quisquam umquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.
Mil. I in malam crucem! tun' audes etiam servos spernere?
Propudium! quasi bella sit, quasi eampse reges ductitent.
En monstrum mulieris! tantilla tanta verba funditat:
Quojus ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam.
Ag. Dii immortales omnipotentes, quid est apud vos pulchrius?
Quid habetis, mage qui immortales vos credam esse, quam ego siem,
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet posthac propitia.
Milphio, heus! Milphio, ubi es? *Mil.* Assum apud te eccum? *Ag.* Ego elixus sis volo.
Mil. Enimvero, here, facis delicias. *Ag.* De te quidem hæc didici omnia.
Mil. Etiamne ut ames eam, quam numquam tetigegeris? nihil illic quidem est.
Ag. Deos quoque edepol & amo & metuo, quibus ego tamen abstineo manus,
Ant. Heu! ecastor, cum ornatum aspicio nostrum ambarum, pœnitet,
Exornatæ ut simus. *Ad.* Immo vero sane commode.
Nam pro herili & nostro quæstu satis bene ornatæ sumus.
Non enim potest quæstus consistere, si eum sumtus superat, soror.
Eo illud satiu'st satis, quod satis est, habitus plus quam sat est.
Ag. Ita me di ament, ut illa me amet malim, quam di, Milphio.
Nam illa mulier lapidem silicem subigere, ut se amet, potest.
Mil. Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide silice stultior,
Qui hanc ames. *Ag.* At vide sis, cum illa numquam limavi caput.
Mil. Curram igitur aliquo ad piscinam, aut lacum; limum petam.
Ag. Quid eo opu'st? *Mil.* Ego dicam: ut illi & tibi limem caput.
Ag. I in malam rem! *Mil.* Ibi sum equidem. *Ag.* Pergis? *Mil.* Taceo. *Ag.* At te perpetuo volo.
Mil. Enimvero, here, meo me lacessis ludo, & delicias facis.
An. Satis nunc lepide ornatam credo, soror, te tibi viderier:
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, tibi
Erit cordolium, si quam ornatam melius forte conspexeris.
Ad. Invidia in me numquam innata'st, neque malitia, mea soror.

Bone

Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mavolo.
Aurom in fortuna invenitur, natura ingenium bonum.
Bonam ego quam beatam me esse nimio dici mavolo.
Meretricem pudorem gerere magis decet, quam purpuram:
Magisque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.
Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facile facti comprobant.
Ag. Ehu tu! vin' tu facinus facere lepidum & festivom? *Mil.* Volo.
Ag. Potesne mihi auscultare? *Mil.* Possum. *Ag.* Abi domum, ac suspende te.
Mil. Quamobrem? *Ag.* Quia jam numquam audibis verba tot tam suavia.
Quid tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modo, ac suspende te.
Mil. Siquidem tu es mecum futurus pro uva passa pensilis.
Ag. At ego amo hanc. *Mil.* At ego esse & bibere. *Ad.* Eho tu, quid ais? *An.* Quid rogas?
Ad. Viden' tu, pleni oculi sordium qui erant, jam splendent mihi?
An. Immo etiam in medio oculo paullum sordis est. *Ad.* cedo sis dexteram.
Ag. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac teras?
Ant. Nimia nos socordia hodie tenuit. *Ad.* Qua de re, obsecro?
An. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,
Primæ ut inferremus ignem in aram. *Ad.* Ah! non facto'st opus:
Quæ habent nocturna ora, noctu sacruficatum ire occupant:
Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulo
Sacruficare. nam vigilante Venere si veniant eæ,
Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam e fano fugent.
Ag. Milphio. *Mil.* Edepol Milphionem miserum! quid nunc vis tibi?
Ag. Obsecro hercle; ut mulsa loquitur! *Mil.* Nihil nisi laterculos,
Sesamum, papaveremque, triticum, & frictas nuces.
Ag. Ecquid amare videor? *Mil.* Damnum, quod Mercurius minime amat.
Ag. Namque edepol lucrum amare nullom amatorem addecet.
An. Eamus, mea germana. *Ad.* Age sis ut lubet. sequere hac. *An.* Sequor.
Ag. Eunt hæ. quid si adeamus? *Mil.* Adeas. *Ag.* Primum, prima salva sis:
Et secunda tu secundo salve in pretio: tertia
Salve extra pretium. *Anc.* Tum pol ego & oleum & operam perdidi.
Ag. Quo te agis? *Ad.* Egone? in ædem Veneris. *Ag.* Quid eo? *Ad.* Ut Venerem propitiem.
Ag. Eho! an irata est? propitia hercle est. vel ego pro illa spondeo.
Ad. Quid tu agis? quid mihi molestus, obsecro? *Ag.* Ah! tam sæviter!
Ad. Mitte, amabo. *Ag.* Quid festinas? turba nonc illi est. *Ad.* Scio.
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.
Ag. Qui lubet spectare turpes, pulchram spectandam dare?
Ad. Quia apud ædem Veneris hodie est mercatus meretricius.
Eo conveniunt mercatores: ibi ego me ostendi volo.
Ag. Invendibili merce oportet ultro emptorem adducere:
Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid agis tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas?
Ad. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiserit.
Ag. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.
Ad. Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.
Mil. Bellula hercle! *Ag.* I directe in maxomam malam crucem.
Mil. Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ meræ.
Ad. Segrega sermonem! tædet. *Ag.* Age, sustolle hoc amiculum.
Ad. Pura sum: comperce, amabo, me attrectare, Agorastocles.
Ag. Quid agam nunc? *Mil.* Si sapias, curam hanc facere compendi potes.
Ag. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? *Mil.* Ecce odium meum.
Quid me vis? *Ag.* Cur mihi hæc irata est? *Mil.* Cur hæc irata est tibi?
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
Ag. Jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,
Quam mare est olim, cum ibi alcedo pullos educit suos.
Mil. Quid faciam? *Ag.* Exora, blandire, expalpa. *Mil.* Faciam sedulo.
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.
Ag. Non faciam. *Ad.* Nos eamus nunc. etiam morare? male facis.
Bene promittis multa. ex multis omnia incassum cadunt.
Liberare juravisti me haud semel, sed centies.
Dum te exspecto, neque usquam aliam mihi paravi copiam:
Neque istuc usquam apparet: ita nunc servio nihilo minus.
I, soror. abscede tu a me. *Ag.* Perii, eho! quid agis, Milphio?
Mil. Mea voluptas! meæ deliciæ! mea vita! mea amœnitas!
Meus ocellus! meom labellum! mea salus! meum savium!
Meum mel! meum cor! mea colostra! meus molliculus caseus!
Ag. Mene ego illæc patiar præsente dici? discrucior miser,
Nisi ego illom jubeo quadrigis cursim ad carnuficem rapi.
Mil. Noli, amabo, succensere hero meo caussa mea.
Ad. Ego faxo: sine. *Mil.* Irata es nimiom. argentum pro te dabit.
Atque te faciet, ut sis civis Attica atque libera.
Ad. Quin abire sinis? quid vis tibi? bene volunt, bene vis item. Mil-

Mil. Si ante quidem mentitus est, nunc jam dehinc erit verax tibi.
Ad. Abscede hinc sis, sycophanta. *Mil.* Pareo. at scio' quomodo?
Sine te exorem, sine te prendam auricolis, sine dem savium.
Jam hercule ego faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, nisi te propitio)
Male formido: novi ego hujus mores morosi malos.
Quamobrem, amabo, mea voloptas, sine te exorarier.
Ag. Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi!
Hem mel! hem cor! hem labellum! hem salutem! hem savium!
Mil. Impias, here, te! oratorem verberas. *Ag.* Jam istoc magis.
Et jam ocellum addam, & labellum, & linguam. *Mil.* Ecquid facies modi?
Ag. Siccine ego te orare jussi? *Mil.* Quomodo ergo orem? *Ag.* Rogas?
Sic enim diceres, scelesie: Hujus voluptas, te obsecro:
Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus savium,
Hujus colostra, hujus salus amæna, hujus festivitas,
Hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia,
Hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia.
Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea.
Mil. Obsecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum!
Hujus amica mammeata, mea inimica & malevola!
Oculus hujus, lippitudo mea! mel hujus, fel meum!
Ut tu huic irata ne sis: aut si id fieri non potest.
Ad. Capias restim, ac te suspendas cum hero & vostra familia.
Mil. Nam mihi jam video propter te victitaudum sorbilo,
Itaque jam quasi ostreatum tergum ulceribus gestito,
Propter amorem vostrum. *Ad.* Amabo, men' prohibere postulas,
Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorsum fiet?
Ant. Aliquid huic responde, amabo, commode; ne incommodus
Nobis sit. nam detinet nos de nostro negotio.
Ad. Verum. etiam tibi hanc amittam noxiam ooam, Agorastocles.
Non sum irata. *Ag.* Non es? *Ad.* Non sum. *Ag.* Da ergo, ut credam, savium.
Ad. Mox dabo, cum ab re divina rediero. *Ag.* I ergo strenue.
Ad. Sequere me, soror. *Ag.* Atque audin' etiam? Veneri dicito
Multam meis verbis salutem. *Ad.* Dicam. *Ag.* Atque hoc audi. *Ad.* Quid est?
Ag. Paucis verbis rem divinam facito. atque audin'? respice.
Respexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

ACTUS I. SCENA III.

Agorastocles, Milphio.

Quid nunc mihi es auctor, Milphio? *Mil.* Ut me verberes.
Atque auctionem facias: nam impunissume
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
Ag. Quid jam? *Mil.* Majorem partem in ore habitas meo.
Ag. Supersede istis verbis. *Mil.* Quid nunc vis tibi?
Ag. Trecentos Philippos Collybisco villico
Dedi dudum, priusquam me evocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc sororem lævam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphasium meam,
Perque tuam libertatem. *Mil.* Hem! nunc nihil obsecras.
Ag. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac, quod facturum te esse promisisti mihi,
Ut ego hunc lenonem perdam. *Mil.* Persacile id quidem est.
I, adduce testeis tecum: ego intus interim
Jam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
Ag. Fugio. *Mil.* Meum est istuc magis officium, quam tuum.
Ab. Egone? egone? si istuc lepide effexis! *Mil.* I modo.
Ag. Ut non ego te hodie! *Mil.* Abi modo. *Ag.* emittam manu?
Mil. I modo. *Ag.* Non hercle meream. ah! *Mil.* Vah! abi modo.
Ag. Quantum Acherunte' st mortuorum. *Mil.* Etiamne abis?
Ag. Neque quantum aquæ est in mari. *Mil.* Abiturusne es?
Ag. Neque nubis quantum. *Mil.* Pergin' pergere?
Ag. Neque stellæ in cœlo. *Mil.* Pergin' aures tundere?
Ag. Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero serio.
Neque hercle vero. quid opus est verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hic quidvis licet,
Neque hercle vero serio. scin' quomodo?
Ita me dii amabunt! vin' bona dicam fide?
Quod hic inter nos liceat. ita me Juppiter!
Scin' quam? vide tu. credin', quod ego fabuler?
Mil. Si nequeo facere, ut abeas, egomet abiero.
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Opus conjectore est, qui Sphingi interpres fuit.
Ag. Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio est,
Ne meamet culpa meo amori objexim moram.
Ibo atque arcessam testeis: quando amor jubet
Meo obedientem *me* esse servo liberum.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Lycus, Anthemonides.

Di illum infelicent omnes, qui post hunc diem
Leno ullam Veneri umquam immolarit hostiam:
Quive ullom turis granum sacruficaverit.
Nam ego hodie infelix dis meis iratissumis
Sex immolavi agnos: nec potui tamen,
Propitiam Venerem facere uti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc illico
Iratus: vetui exta prosicarier:
Neque ea aspicere volui. quoniam non bona
Haru-

Haruſpex dixit, deam eſſe indignam credidi.
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id, quod ſat erat, ſatis habere noluit,
Ego pauſam feci: ſic ago. ſic me decet.
Ego faxo poſthac di deæque ceteri
Contentiores mage erunt, atque avidi minus,
Cum ſcibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condigne haruſpex, non homo trioboli,
Omnibus in extis ajebat portendi mihi
Malum damnumque, & deos eſſe iratos mihi.
Quid ei divini aut humani æquom eſt credere?
Mina mihi argenti dono poſtilla data eſt.
Sed quæſo! ubinam illic reſtitit miles modo,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit! *Ant.* Ita ut occepi dicere,
Lenulle, de illac pugna penterhronica,
Qua ſexaginta millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.
Lyc. Eh! volaticorum hominum? *Ant.* Ita dico quidem.
Lyc. Au obſecro uſquam ſunt homines volatici?
Ant. Fuere; verum ego interfeci. *Lyc.* Quomodo
Potuiſti? *Ant.* Dicam. viſcum legioni dedi,
Fundaſque: eo præſternebant folia farferi.
Lyc. Quoi rei? *Ant.* Ne ad fundas viſcus adhæreſceret.
Lyc. Perge! optume hercle perjuras. quid poſtea?
Ant. In fundas viſci indebant grandiculos globos,
Eo illos volantes juſſi funditarier.
Quid multa verba? quemquem viſco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pira.
Ut quiſque acciderat, eum necabam illico.
Per cerebrum pinna ſua ſibi, quaſi turturem.
Lyc. Si hercle iſtuc umquam factum eſt, tum me Juppiter
Faciat, ut ſemper ſacruficem, nec umquam litem.
Ant. An mihi hæc non credis? *Lyc.* Credo, ut mihi eſt æquom credier.
Age eamus intro, dum exta referuntur. *Ant.* Volo
Narrare tibi etiam unam pugnam. *Lyc.* Nihil moror.
Ant. Auſculta. *Lyc.* Non hercle. *Ant.* *Immo* jam elidam caput,
Niſi auſcultas, aut is *hinc* in malam crucem.
Lyc. Malam crucem ibo potius. *Ant.* Certum ne eſt tibi?
Lyc. Certum. *Ant.* Tum tu igitur die bono Aphrodiſiis
Addice tuam mihi meretricem minuſculam.
Lyc. Ita res divina mihi fuit: res ſerias
Omnes extollo ex hoc die in alium diem.
Profecto feſtos habeam decretum eſt mihi.
Nunc hinc eamus intro. ſequere hac me. *Ant.* Sequor.
In hunc diem jam tuus ſum mercenarius.

ACTUS TERRIUS

SCENA I.

Agoraſtocles, Advocati.

Ta me di ament, tardo amico nihil eſt quidquam iniquius,
Præſertim homini amanti; qui quidquid agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco advocatos, homines ſpiſſigradiſſumos,
Tardiores quam corbitæ ſunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi ſenes.
Sciebam ætate tardiores. metui meo amori moram.
Nequidquam hos procos mihi elegi loripedes, tardiſſumos.
Quin ſi ituri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iſte quidem gradus ſuccretu'ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic hoc graſſari gradu.
Ad. Heus tu! quamquam nos videmur tibi plebei & pauperes,
Si nec-recte dicis nobis, dives de ſummo loco,
Divitem audacter ſolemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxii ſumus iſtuc, quid tu ames aut oderis:
Cum argentum pro capite dedimus, noſtrum dedimus, non tuum.
Liberos nos eſſe oportet: nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori ſervos tuos eſſe addictos cenſeas.
Liberos homines per urbem modico magis par eſt gradu
Ire. ſervoli eſſe duco feſtinantem currere.
Præſertim in re populi placida, atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari. ſed ſi properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxiſſe oportuit;
Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis inſectabit lapidibus.
Ag. At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,
Vinceretis cervom curſu, vel clavatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, & teſtes ducere,
Podagroſi eſtis, ac viciſtis cochleam tarditudine.
Ad. An vero non juſta cauſſa eſt, quo curratur celeriter,
Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis uſque affatim?
Quod tu invitus numquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocumque, quamquam ſumus pauperculi,
Eſt domi, quod edimus: ne nos tam contemtim conteras.
Quidquid eſt pauxillulum illuc noſtrum, illud omne intus eſt:
Neque nos quemquam flagitamus, neque nos quiſquam flagitat.
Tua cauſſa nemo noſtrorum eſt ſuos rupturus ramices.
Ag. Nimis iracundi eſtis! equidem hæc vobis dixi per jocum.
Ad. Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi reſpondimus.
Ag. Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbiram dare:
Attrepidate ſaltem! nam vos approperare haud poſtulo.
Ad. Si quid tu placide otioſeque agere vis, operam damus:
Si properas; curſores meliu'ſt te advocatos ducere.
Ag. Sciris, rem narravi vobis, quod voſtra opera mihi opus ſiet,
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ ut ſint inſidiæ de auro & de ſervo meo.
Ad. Omnia iſtæc ſcimus jam nos, ſi hi ſpectatores ſciant.

Horunc

Horunc hic nunc caussa hæc agitur spectatorum Fabula:
Hos te satius est docere, ut, quando agas, quid agant, sciant.
Nos tu ne curassis. scimus rem omnem: quippe omnes simul
Didicimus tecum una, ut respondere possimus tibi.
Ag. Ita profecto est. sed agite igitur, ut sciam vos scire rem
Expedite, & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
Ad. Itane tentas an sciamus? non meminisse nos ratus,
Quomodo trecentos Philippos Collybisco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Isque se ut assimularet peregrinum esse aliunde, ex alio oppido.
Ubi is tetulerit, tu eo quæsitum servom adventes tuum
Cum pecunia. *Ag.* Meministis memoriter: servastis me.
Ad. Ille negabit. Milphionem quæri censebit tuum:
Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos esse testis vis tibi. *Ag.* Tenetis rem.
Ad. Vix quidem hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus.
Ag. Hoc cito & cursim est agendum. propera jam quantum potest.
Ad. Bene vale igitur! te advocatos melius celeris ducere:
Tardi sumus nos. *Ag.* Optume itis, pessume hercle dicitis.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.
Ad. At edepol nos tibi in lombos linguam, atque oculos in solum.
Ag. Eja! haud vostrum est iracundos esse, quod dixi joco.
Ad. Nec tuum quidem est, amicis per jocum iojoste loqui.
Ag. Mittite istæc: quid velim, vos scitis. *Ad.* Callemus probe:
Lenonem perjurum ut perdas, id studes. *Ag.* Tenetis rem.
Ecce opportune egrediuntur Milphio una & villicus.
Basilice exornatus incedit, & fabre ad fallaciam.

ACTUS III. SCENA II.

Milphio, Collybiscus, Agorastocles, Advocati.

Jam tenes præcepta in corde. *Col.* Pulchre. *Mil.* Vide sis calleas.
Col. Quid opu'st verbis? callum aprugnum callere æque non sinam.
Mil. Fac modo ut condocta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.
Col. Quin edepol condoctior sum, quam Tragœdi aut Comici.
Mil. Probus homo es. *Ag.* Adeam propius. assunt testes. *Mil.* Tot quidem
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus nefastu'st; comitiales sunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conspicias, quam Prætorem, sæpius.
Hodie juris coctiores non sunt, qui lites creant,
Quam sunt hi: qui si nihil est litium, lites serunt.
Ad. Di te perdant. *Mil.* Vos quidem hercle, commendo, quom, quiqui tamen,
Et bene & benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed isti jam sciunt, negotii quid sit? *Ag.* Omnem rem ordine.
Mil. Tum vos animum advortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Novistis. *Ad.* Facile. *Col.* At ego pol eum, qua sit facie, nescio.
Eum volo mihi demonstretis hominem. *Ad.* Nos curabimus.
Satis præceptum. *Ag.* Hic trecentos nummos numeratos habet.
Ad. Ergo nos inspicere oportet istoc aurum, Agorastocles,
Ut sciamus, quid dicamus mox pro testimonio.
Ag. Agite, inspicite: aurum est. *Col.* Profecto, spectatores, Comicum:
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.
Verum ad hanc rem agundam Philippum est. *Ad.* Ita nos assimulabimus.
Col. Sed ita assimulatote, quasi ego sim peregrinus. *Ad.* Scilicet.
Et quidem quasi tu nobiscum adveniens hodie oraveris;
Liberum ut commonstraremus tibi locum, & voluptarium,
Ubi ames, potes, pergræcere. *Mil.* Heu! edepol mortales malos!
Ag. Ego enim docui. *Mil.* Quis te porro? *Col.* Agite, intro abite, Agorastocles:
Ne hic vos mecum conspicetur leno: neu fallaciæ
Præpedimentum objiciatur. *Mil.* Hic homo sapienter sapit.
Facite, quod jubet. *Ag.* Abeamus. sed vos! satis dictum 'st? *Col.* Abi.
Ag. Abeo. quæso, dii immortales. *Col.* Quin abis? *Ag.* Abeo. *Mil.* Sapis.
Col. St! Tace. *Ad.* Quid est? *Col.* Fores hæ fecerunt magnum flagitium modo.
Ad. Quid id est flagitii? *Col.* Crepuerunt clare. *Ad.* Di te perduint.
Pone nos recede. *Col.* Fiat. *Ad.* Nos priores ibimus.
Col. Faciunt, scurræ quod consuerunt: pone sese homines locant.
Ad. Illic homo est qui egreditur leno. *Col.* Bonus est: nam similis malo est.
Jam nunc ego illi egredienti sanguinem exsugam procul.

ACTUS III. SCENA III.

Lycus, Advocati, Collybiscus.

Jam istoc ego revortar, Miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui una sient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres
Jam ab re divina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quisnam est, qui sequitur procul?
Ad. Ætoli cives te salutamus, Lyce:
Quamquam hanc salutem ferimus inviti tibi;
Et quamquam bene volumus leviter lenonibus.
Lyc. Fortunati omnes sitis, quod certe scio

Nec

Nec fore, nec Fortunam id situram fieri.
Ad. Istic est Thesaurus stultis in lingua situs,
Ut quæstui habeant male loqui melioribus.
Lyc. Viam qui nescit, qua deveniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
Ego male loquendi vobis nescivi viam:
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si benedicetis, vostra ripa vos sequar.
Si maledicetis, vostro gradiar limite.
Ad. Malo benefacere, tantumdem est periculum,
Quantum bono malefacere. *Lyc.* Qui vero? *Ad.* Scies.
Malo si quid benefacias, id beneficium interit,
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
Lyc. Facete dictum: sed quid istuc ad me attinet?
Ad. Quia nos honoris tui caussa huc ad te venimus.
Quamquam bene volumus leviter lenonibus.
Lyc. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
Ad. Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
Lyc. Credo hercle vobis; ita vostra est benignitas.
Sed quid nunc voltis? *Ad.* Hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus est. *Col.* Capiti vostro istuc quidem.
Ad. Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.
Col. Cum præda hic hodie incedet venator domum.
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
Lyc. Quis hic est? *Ad.* Nescimus nos istum quidem, qui siet.
Nisi dudum mane ut ad portum processimus,
Atque istunc e navi exeuntem oneraria
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens,
Salutat: respondemus. *Col.* Mortales malos!
Ut ingrediuntur docte in sycophantiam!
Lyc. Quid deinde? *Ad.* Sermonem nobiscum ibi copulat.
Ait se peregrinum esse hujus ignarum oppidi.
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, si te dii amant, agere tuam rem occasio est.
Lyc. Itane ille est cupiens? *Ad.* Aurum habet! *Lyc.* Præda hæc mea est.
Ad. Potare, amare volt. *Lyc.* Locum lepidum dabo.
Ad. At enim hic clam furtim esse volt, ne qui sciant,
Neve arbiter sit; nam hic latro in Sparta fuit,
Ut quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde nunc aufugit; quoniam capitur oppidum.
Col. Nimis lepide de latrone; de Sparta optume.
Lyc. Di deæque vobis multa bona dent, cum mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
Ad. Immo ut ipse nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat præsidii.
Lyc. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.
Ad. Quin hic quidem tuus est. *Lyc.* Obsecro hercle hortamini,
Ut devortatur ad me in hospitium optumum.
Ad. Neque nos hortari, neque dehortari decet
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream usque adduximus:
Nunc te illum melius capere, si captum esse vis.
Lyc. Jamne itis? *Col.* Quid, quod vobis mandavi, hospites?
Ad. Cum illoc te melius tuam rem, adolescens, loqui:
Illic est ad istas res probus, quas quæritas.
Col. Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.
Ad. Illinc procul nos istuc inspectabimus.
Col. Bonam dedistis mihi operam. *Lyc.* It ad me lucrum.
Col. Illud quidem, quorsum asinus cædit calcibus.
Lyc. Blande hominem compellabo. hospes hospitem
Salutat: salvom te advenire gaudeo.
Col. Multa tibi di dent bona, cum me salvom esse vis.
Lyc. Hospitium te ajunt quæritare. *Col.* Quærito.
Lyc. Ita illi dixerunt, qui hinc a me abierunt modo,
Te quæritare a muscis. *Col.* Minime gentium.
Lyc. Quid ita? *Col.* Quia a muscis si mihi hospitium quærerem,
Adveniens huc irem in carcerem recta via:
Ego id quæro hospitium, ubi ego curer mollius,
Quasi regi Antiocho oculi curari solent.
Lyc. Edepol næ tibi possum illum festivom dare,
Siquidem potes esse pati te in lepido loco,
In lecto lepide strato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. *Col.* Is leno viam.
Lyc. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges:
Ibi te replebo usque unguentum ecbeumatis.
Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam.
Sed hæc latrocinantur, quæ ego dixi omnia.
Col. Quid ita? *Lyc.* Quia aurum poscunt præsentarium.
Col. Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.
Ad. Quid si evocemus huc foras Agorastoclem,
Ut ipse testis sit sibi certissumus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocyus,
Ut tute inspectes aurum lenoni dari.

ACTUS III SCENA IV.

Agorastocles, Advocati, Collybiscus, Lycus.

Quid est? quid voltis testes? *Ad.* Specta ad dexteram.
Tuus servos aurum ipsi lenoni dabat.
Col. Age, accipe hoc sis, hic sunt numerati aurei
Trecenti nummi qui vocantur Philippei.
Hinc me procura: propere hosce absomi volo.
Lyc. Edepol fecisti prodigum promum tibi.
Age eamus intro. *Col.* Te sequor. *Lyc.* Age, age! ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur.
Col. Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.
Lyc. Quin sequere me ergo. *Col.* Abduc intro. addictum tenes.
Ag. Quid nunc mihi auctores estis? *Ad.* Ut frugi sies.
Ag. Quid si animus esse non sinit? *Ad.* Esto, ut sinit.
Ag. Vidistis, leno cum aurum accepit? *Ad.* Vidimus.
Ag. Eum vos esse meum servom scitis? *Ad.* Scivimus.
Ag. Rem advorsus populi sæpe leges? *Ad.* Scivimus.
Ag. Hem! istæc volo ergo vos commeminisse omnia,
Mox cum ad Prætorem usus veniet. *Ad.* Meminerimus.
Ag. Quid si recenti re ædeis pultem? *Ad.* Censeo.
Ag. Si pultem, non recludet. *Ad.* Panem frangito.
Ag. Si exierit leno, censetis hominem interrogem,
Meus servos si ad eum venerit, nec ne? *Ad.* Quippini?
Ag. Cum auri ducentis nummis Philippis? *Ad.* Quippini?
Ag. Ibi extemplo leno errabit. *Ad.* Qua de re? *Ag.* Rogas?

Quia centum nummis minus dicetur. *Ad.* Bene putas.
Ag. Alium censebit quæritari. *Ad.* Scilicet.
Ag. Extemplo denegabit. *Ad.* Juratus quidem.
Ag. Homo forti sese adstringet. *Ad.* Haud dubium id quidem est.
Ag. Quantumquantum ad eum erit delatum. *Ad.* Quippini?
Ag. Diespiter vos perduit. *Ad.* Te quippini?
Ag. Ibo & pultabo januam hanc. *Ad.* Ita quippini?
Ag. Tacendi tempus est: nam crepuerunt fores.
Foras egredier video lenonem Lycum.
Adeste, quæso. *Ad.* Quippini? *quin* si voles,
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

ACTUS III. SCENA V.

Lycus, Agorastocles, Advocati.

Suspendant nunc omnes jam se haruspices.
Quid ego illis posthac, quod loquantur, credoam?
Qui in re divina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,
Is explicavi meam rem post illa lucro.
Ag. Salvos sis, leno. *Lyc.* Di te ament, Agorastocles.
Ag. Magis me benigne nunc salutas, quam antidhac.
Lyc. Tranquillitas evenit, quasi navi in mari:
Utcumque est ventus, exin velum vortitur.
Ag. Valeant apud te, quas volo, atque haud te volo.
Lyc. Valent, ut postulatum est, verum non tibi.
Ag. Mitte ad me, sodes, hodie Adelphasium tuam,
Die festo celebri nobilique Aphrodisiis.
Lyc. Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.
Ag. Quid jam? *Lyc.* Quia os nunc frigefactas, cum rogas.
Ag Hoc agesis, leno. servom esse audivi meum
Apud te. *Lyc.* Apud me? numquam factum reperies.
Ag. Mentire. nam ad te venit, aurumque attulit.
Ita mihi renonciatum est, quibus credo satis.
Lyc. Malus es; captatum me advenis cum testibus.
Tuorum apud me nemo est, nec quidquam tui.
Ag. Mementote illuc, Advocati! *Ad.* Meminimus.
Lyc. Ha ha he! Jam teneo quid sit; perspexi modo.
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur,
Me esse hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciverunt mihi,
Eum allegaverunt, suum qui servom diceret
Cum auro esse apud me. composita est fallacia,
Ut eo me privent, atque inter se dividant.
Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt.
Ag. Negasne apud te esse aurum, nec servom meum?
Lyc. Nego: & negando, si quid refert, ravio.
Ad. Periisti, leno. nam iste est hujus villicus,
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in istoc aurum inest marsopio.
Lyc. Væ vostræ ætati! *Ad.* Id quidem in mundo est tuæ.
Ag. Age omitte actutum, furcifer, marsupium:
Manifesto fur es mihi. quæso, hercle operam date,
Dum me videatis servom ab hoc abducere.
Lyc. Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.
Consulto hoc factum est, mihi ut insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam hinc obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu! quam ego habui ariolos haruspices!
Qui si quid boni promittunt, pro spisso evenit:
Id quod mali promittunt, præsentarium est.
Nunc ibo, amicos consulam, quo me modo
Suspendere æquom censeant potissumum.

ACTUS III. SCENA VI.

Agorastocles, Collybiscus, Advocati.

Age tu progredere, ut testes videant te ire istinc foras.
Estne hic servos meus? *Col.* Sum mehercle vero, Agorastocles.
Ag. Quid nunc, scelesle leno? *Ad.* Quicum litigas,
Abscessit. *Ag.* Utinam hinc abierit malam crucem.
Ad. Ita nos velle æquom est. *Ag.* Cras subscribam homini dicam.
Col. Numquid me? *Ag.* Abscedas, sumas ornatum tuum.
Col. Non sum nequidquam miles factus: paullulum
Prædæ intus feci. dum lenonis familia
Dormitat, extis sum satur factus probe.
Abscedam hinc intro. *Ag.* Factum a vobis comiter.
Bonam dedistis, Advocati, operam mihi.
Cras mane, quæso, in comitio estote obviam.
Tu sequere me intro. vos valete. *Ad.* Et tu vale.
Injuriam illic insignite postulat:
Nostro servire nos sibi censet cibo.
Verum ita sunt isti nostri divites:
Si quid benefacias, levior pluma est gratia:
Si quid peccatum 'st, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus nostras, sultis, nunc jam:
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus,
Ut perderemus corruptorem civium.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Milphio.

Expecto quo pacto meæ technæ processuræ sient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miserum macerat.
Is me autem porro verberat, incursat pugnis, calcibus.
Servire amanti, miseria est; præsertim qui, quod amat, caret.
Attat! e fano recipere video se Syncerastum
Lenonis servom: quid habeat sermonis, auscultabo.

ACTUS IV. SCENA II.

Syncerastus, Milphio.

Satis spectatum est, deos atque homines ejus negligere gratiam,
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc hujusmodi.
Neque perjurior, neque pejor alter usquam est gentium,

Quam

Quam herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me di ament! vel in laotumiis, vel in pistrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro *mea*,
Quam apud lenonem hunc servitutem colere. quid illuc est genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! di vostram fidem!
Qoodvis genus ibi hominum videas, quasi Acheruntem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivom velis,
Verberatum, vinctum, addictum: qoi habet quod det, *utut* homo est,
Omnia genera recipiontur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, estur, quasi in popina, haud secus.
Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas,
Pice signatas: nomina insunt cubitum longis litteris.
Ita vinariorum habemos nostræ delectum domi.
Mil. Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc hæredem facit,
Nam is quidem illi ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum ausculto libens.
Sync. Hæc cum hic video fieri, crucior pretiis emtos maxumis,
Apud nos expeculiatos servos fieri fois heris.
Sed ad postremum nihil apparet. male partum, male disperit.
Mil. Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bonæ,
Qui ipsus hercle ignaviorem potis est facere Ignaviam.
Sync. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, ubi hostiis
Herus nequivit propitiare Venerem suo festo die.
Mil. Lepidam Venerem! *Sync.* Nam meretrices nostræ primis hostiis
Venerem placavere extemplo. *Mil.* O lepidam Venerem denuo!
Sync. Nunc domom ibo. *Mil.* Heus! Syncerafte. *Sync.* Syncerastom qui vocat?
Mil. Tous amicus. *Sync.* Haud amice facis, qui cum onere offeras moram.
Mil. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi jusseris.
Habe rem pactam. *Sync.* Si futurum est, do tibi operam hanc. *Mil.* Quomodo?
Sync. Ut enim ubi mihi vapulandum est, tute corium sufferas.
Mil. Apage! *Sync.* nescio quid viri sis. *Mil.* malus sum. *Sync.* Tibi sis. *Mil.* Te volo.
Sync. At onus urget. *Mil.* At tu appone; & respice ad me. *Sync.* Fecero:
Quamquam haod otium est. *Mil.* Salvos sis, Syncerafte. *Sync.* O Milphio,
Di omnes deæque ameot. *Mil.* Quemnam hominem? *Sync.* Nec te, nec me, Milphio:
Neque herum meum adeo. *Mil.* Quem ameot igitur? *Sync.* Aliom quem*libet*.
Nam nostrum nemo dignus est. *Mil.* Lepide loquere. *Sync.* Me decet.
Mil. Quid agis? *Sync.* Facio, quod manifesto-mœchi haud ferme solent.
Mil. Quid id est? *Sync.* refero vasa salva. *Mil.* Di te & tuum herum perduint!
Sync. Me non perdent, illum ut perdant. facere possim, si velim,
Meum herum ut perdant; ni mihi meruam, Milphio. *Mil.* Quid id est? cedo.
Sync. Malus es. *Mil.* Malus som. *Sync.* Male mihi est. *Mil.* Memoradum! esse aliter decet.
Quid est, quod male sit? quoi domi est, quod edis, quod ames affatim,
Neque triobolum ullum amicæ das; & ductas gratiis.
Sync. Diespiter me sic amabit. *Mil.* Ut qoidem edepol dignus es.
Sync. Ut ego hanc familiam ioterire cupio. *Mil.* Adde operam, si copis.
Sync. Sine pennis volare haud facile'st. meæ alæ pennas oon habent.
Mil. Nolito edepol devellisse, jam his duobus mensibus
Volucres tibi erunt tuæ hitquinæ. *Sync.* I In malam rem. *Mil.* Ut itaque herus.
Sync. Verum enim qui homo eum norit, cito homo pervorti potest.
Mil. Quid jam? *Sync.* Quasi tu tacere quidqoam potis sis. *Mil.* Rectius
Tacitus tibi resistam, quam quod dictum est malæ mulieri.
Sync. Animum inducam facile, ut tibi istuc credam, ni te noverim.
Mil. Crede audacter meo periculo. *Sync.* Male credam & credam tamen.
Mil. Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? *Sync.* Scio.
Mil. Propter amorem. *Sync.* Omnem operam perdis. *Mil.* Quid jam? *Sync.* Quia doctum doces.
Mil. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere, faciat male, ejus merito? tum autem si quid tu adjuvas,
Eo facilius poterit facere. *Sync.* At ego hoc metuo Milphio.
Mil. Quid est; quod metoas? *Sync.* Dum hero insidias parem, ne a te perdeam:
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
Continuo is me ex Syncerasto crurifragium fecerit.
Mil. Numquam edepol mortalis quisquam fiet e me certior,
Nisi hero meo uni indicasso, atque ei quoque, ut ne enunciet
Id esse facinus ex te ortum. *Sync.* Male credam, & credam tamen.
Sed hoc tu tecom tacitum habeto. *Mil.* Fidei non melius creditur.
Loqoere (locus occasioque est) libere: hic soli sumus.
Sync. Herus si tuus volet facere frugem, meum herum perdet. *Mil.* Qoi id potest?
Sync. Facile. *Mil.* Fac ergo id facile noscam, ut ille possit noscere.
Sync. Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua est. *Mil.* Quo modo?
Sync. Eodem, quo soror illius altera Anterastilis. *Mil.* Sed qui id credam? *Sync.* Quia
Illas emit in Anactorio parvolas, duodeviginti minis
De prædone Siculo. *Mil.* Quaoti? *Sync.* Duodeviginti minis.
Mil. Duas illas? *Sync.* Nutricem earum tertiam.

Et

Et ille qui eas vendebat, dixit se furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine ajebat esse. *Mil.* Dii vostram fidem!
Nimium lepidum memoras facinus. nam herus meus Agorastocles
Ibidem gnatus, inde surreptus fere sexennis: post ibi
Qui eum surripuit, huc devexit, meoque hero eum hic vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit suum.
Sync. Omnia memoras. quo id facilius fiat, manu eas afferat
Suas populares liberali caussa. *Mil.* Tacitus tace modo.
Sync. Protecto ad incitas Lenonem rediget, si eas abduxerit.
Mil. Quin prius disperibit, faxo, quam unam calcem civerit.
Ita paratum est. *Sync.* Ita dii faxint, ne apud lenonem hunc serviam.
Mil. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si dil volent.
Sync. Ita dii faxint. numquid aliud vis memorare, Milphio?
Mil. Valeas, beneque ut tibi sit. *Sync.* Pol istuc tibi, & hero tuo est in manu.
Vale, & hæc cura, clanculum ut sint dicta. *Mil.* Non dictum est: vale.
Sync. At enim nihil est, nisi, dum calet, hoc agitur! *Mil.* Lepidus, cum mones:
Et hoc ita fiet. *Sync.* Proba materies data est, si probum adhibes fabrum.
Mil. Potin' ut taceas? *Sync.* Taceo, atque abeo. *Mil,* Mihi commoditatem creas.
Illic hinc abiit. dii immortales meum herum servatum volunt,
Et hunc disperditum lenonem: tantum eum instat exitii.
Satine, priusquam unum est injectum telum, tum instat alterum!
Ibo intro, hæc ut meo hero memorem. nam huc si ante ædes sevocem,
Quæque audivistis modo, nunc si eadem hic iterem, inscitia 'st.
Hero uni potius intus ero odio, quam hic sim vobis omnibus.
Di immortales, *quid malorum*, quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! sed ego nunc est cum me moror.
Id negotium institutum est, non datur cessatio.
Nam & hoc nocte consulendum, quod modo concreditum 'st,
Et illud autem inserviendum 'st consilium vernaculum.
Remora si sit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus adveniat a foro, opperiar domi.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Hanno-Pœnus loquitur Punice.
(*ex emendatione Bocharti, & Petiti.*)

N'Yth alonim valonuth sicorath jismacon sith,
Chy-mlachai jythmu; mitslia mittebariim ischi.
Liphorcaneth yth beni ith jad adi ubi nuthai.
Birua rob syllohom alonim vbymisyrtohom.
Bytlym moth ynot othi helech Antidamarchon,
Ys sideli; Brim tysel yth chili schontem Liphul.
Vth bin imys dibur thim nocuth nu' Agorastocles.
Ythem aneti hy chyr saely choc; sith naso.
Binni id chi luhilli gubylim lasibit thym.
Body aly thera ynn' yunu' ysl' im moncor lu sim.
Et alonim valonoth: seccarati misti artic, umasse,
Conco biti miabel lo cuti nibe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hol cesi, lec po, nasse athid amas, con al emun diber teselon, ob, uthume:
Cel tum: com ucra: lu enu: & oni manu ose: ubar banthy ach Aristoclem.
At, assena china soth, el iaeli, cosa lemun diber termi, cai: upsu aspoti:
Eod eanec lictor bo desi assam limnim coles.
Deos deasque veneror, qui hanc urbem colunt,
Ut, quod de mea re huc veni, rite venerim.
Measque ut gnatas, & mei fratris filium
Reperire me siritis: dii vostram fidem!
Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse ajunt, sibi quod faciundum fuit.
Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem:
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero:
In hisce habitare monstratu 'st regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

ACTUS V. SCENA II.

Agorastocles, Milphio, Hanno.

AIn' tu tibi dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas ambas surrepticias
Carthaginensis? *Mil.* Ajo: &, si frugi esse vis,
Eas liberali jam asseres caussa manu.
Nam tuum flagitium 'st tuas populareis te pati
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
Han. Pro di immortales, obsecro vostram fidem?
Creta est profecto horum hominum orario.
Quam orationem hanc aures dulcem devorant!
Ut mihi absterserunt omnem sorditudinem!
Ag. Si ad eam rem testis habeam, faciam, quod jubes.
Mil. Quid tu mihi testis? quin tu insistis fortiter?
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
Ag. Incipere multo est, quam impetrare, facilius.
Mil. Sed quænam illæc avis est, quæ huc cum tunicis advenit?
Numnam it a balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol *Punica est*. ***
Servos quidem edepol veteres antiquosque habet.

Ag.

Ag. Qui scis? *Mil.* Videu' homines sarcinatos consequi?
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
Ag. Quid jam? *Mil.* Quia incedunt cum annulatis auribus.
Adibo hosce, atque appellabo Punice.
Si respondebunt, Punice pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vertero.
Quid ais tu? ecquid commeministi Punice?
Ag. Nihil edepol. nam qui scire potui, dic mihi,
Qui illinc sexennis perierim Carthagine?
Han. Pro di immortales! plurimi ad hunc modum
Periere pueri liberi Carthagine.
Mil. Quid ais tu? *Ag.* Quid vis? *Mil.* Vin' appellem hunc Punice?
Ag. An scis? *Mil.* Nullus me est hodie Pœnus Puniot.
Ag. Adi, atque appella, quid velit, quid venerit,
Qui sit, quojatis, unde sit: ne parseris.
Mil. Avo! quojates estis? aut quo ex oppido?
Han. Hanno muthumballe bechaedreanech.
Ag. Quid ait? *Mil.* Hannonem sese ait Carthagine?
Carthaginiensem Muthumballis filium.
Han. Avo! *Mil.* Salutat. *Han.* Donni! *Mil.* Doni volt tibi
Dare hinc nescio quid. audin' pollicerier?
Ag. Saluta hunc rursus Punice verbis meis.
Mil. Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis suis.
Han. Me bar bocca. *Mil.* Istuc tibi sit potius, quam mihi!
Ag. Quid ait? *Mil.* Miseram esse prædicat buccam sibi.
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
Ag. Si *ita* est, nega esse: nolo ego errare hospitem.
Mil. Audi tu, rufeu nuco istam. *Ag.* Sic volo
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, numquid opus sit. *Mil.* Tu qui zonam non habes,
Quid in hanc venistis urbem, aut quid quæritis?
Han. Muphursa. *Ag.* Quid ait? *Han.* Mivulechianna. *Ag.* Quid venit?
Mil. Non audis? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare velle ædilibus.
Han. Laech lachananim limi uichot. *Ag.* Quid nunc ait?
Mil. Ligulas canalis ait se advexisse & nuces:
Nunc orat, operam ut des sibi, ut ea veneant.
Ag. Mercator credo est. *Han.* Isam aruinam. *Ag.* Quid est?
Han. Palum erga decha, *Ag.* Milphio, quid nunc ait?
Mil. Palas vendundas sibi ait, & mergas datas,
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad messim credo missus hic quidem tuam.
Ag. Quid istuc ad me? *Mil.* Certiorem te esse volui,
Ne quid clam furtive accepisse censeas.
Han. Muphonnium sucorahim. *Mil.* Hem! cave si feceris,
Quod hic te orat. *Ag.* Quid ait, aut quid orat? expedi.
Mil. Sub cratim uti jubeas sese supponi, atque eo
Lapides imponi multos, ut sese neces.
Han. Gubenel balsamenierasan. *Ag.* Narra, quid est?
Quid ait? *Mil.* Non hercle nunc quidem quidquam scio.
Han. At ut scias nunc, dehinc Latine jam loquar.
Servom hercle te esse oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
Mil. At hercle te hominem & sycophantam, & subdolum,
Qui huc advenisti nos captatum migdilybs,
Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.
Ag. Maledicta hinc aufer: linguam compescas face.
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te injuste loqui.
Carthagini ego sum natus, ut tu sis sciens.
Han. O mi popularis, salve! *Ag.* Et tu Edepol, quisquis es.
Et si quid opus est, quæso, dic; atque impera,
Popularitatis caussa. *Han.* Habeo gratiam.
Verum ego hic hospitium habeo: Antidamæ filium
Quæro. commonstra, si novisti Agorastoclem.
Ecquem adolescentem tu hic novisti, Agorastoclem?
Ag. Siquidem Antidamarchi quæris adoptaticium,
Ego sum ipsus, quem tu quæris. *Han.* Hem! quid ego audio?
Ag. Antidamæ gnatum me esse. *Han.* Si ita est, tesseram
Conferre si vis hospitalem, eccam, attuli.
Ag. Agedum huc ostende. est par probe: nam habeo domi.
Han. O mi hospes, salve multum! nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo, hospes Antidamas fuit:
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
Ag. Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.
Nam haud repudio hospitium, neque Carthaginem:
Inde sum oriundus. *Han.* Di dent tibi omnes, quæ velis.
Quid ais? qui potuit fieri, ut Carthagini
Gnatus sis, hic autem habuisti Ætolum patrem?
Ag. Surreptus sum illinc. hic me Antidamas hospes tuus
Emit, & is me sibi adoptavit filium.
Han. Demarcho item ipse fuit adoptaticius.
Sed mitto de illo, & ad te redeo. dic mihi,
Ecquid meministi tuum parentum nomina?
Ag. Patris atque matris memini. *Han.* Memoradum mihi:
Si novi forte, aut si sunt cognati mihi.
Ag. Ampsigura mater mihi fuit, Jachon pater.
Han. Patrem atque matrem viverent vellem tibi!
Ag. An mortui sunt? *Han.* Factum; quod ægre tuli.
Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me hæredem fecit, cum suum obiit diem,
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed si ita est, ut tu sis Jachonis filius,
Signum esse oportet in manu læva tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende, ut inspiciam. aperi. *Ag.* Vide. eccum adest.
Mi patrue, salve. *Han.* Et tu salveto, Agorastocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
Mil. Pol istam rem vobis bene evenisse gaudeo.
Et te moneri numne vis? *Han.* Sane volo.
Mil. Paterna oportet reddi filio bona.
Æquom est habere hunc bona, quæ possedit pater.
Han. Haud postulo aliter: restituentur omnia.
Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.
Mil. Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.
Han. Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat.
Mil. Festivom facinus venit mihi in mentem modo.
Han. Quid id est? *Mil.* Tua est opus opera. *Han.* Dic mihi, quid lubet?
Profecto uteris, ut voles, operam meam.

Quid

Quid est negotii? *Mil.* Potin' tu fieri subdolus?
Han. Inimicu possum. amico insipientia est.
Mil. Inimicus hercle est hujus. *Han.* Male faxim lubens.
Mil. Amat a lenone hic. *Han.* Facere sapienter puto.
Mil. Leno hic habitat vicinus. *Han.* Male faxim lubens.
Mil. Ei duæ puellæ sunt meretrices servolæ
Sorores: earum hic alteram efflictim perit.
Neque eam incestavit umquam. *Han.* Acerba amatio est.
Mil. Nunc leno ludificatur. *Han.* Suum quæstum colit.
Mil. Hic illi malam rem dare volt. *Han.* Frugi, si id facit.
Mil. Nunc hoc consilium capio, & hanc fabricam apparo.
Ut te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptasque esse parvolas Carthagine,
Manuque liberali caussa ambas asseras,
Quasi filiæ tuæ sint ambæ. intellegis?
Han. Intellego hercle. nam mihi item gnatæ duæ
Cum nutrice una surreptæ sunt parvulæ.
Mil. Lepide hercle assimulas! jam in principio id mihi placet.
Han. Pol magis, quam vellem. *Mil.* Heu! hercle mortalem catum,
Malum, crudumque & callidum atque subdolum!
Ut afflet! quo illud gestu faciat facilius.
Me quoque dolis jam superat architectonem.
Han. Sed earum nutrix, qua sit facie, mihi expedi.
Mil. Statura haud magna, corpore aquilo. *Han.* Ipsa ea 'st.
Mil. Specie venusta, ore parvo, atque oculis pernigris.
Han. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
Mil. Vin' eam videre? *Han.* Filias malo meas.
Sed i, atque evoca illam: si eæ meæ sunt filiæ:
Si illarum est nutrix, me continuo novit.
Mil. Heus! ecquis hic est? nuntiate, ut prodeat
Foras Giddeneme: est, qui illam conventam esse volt.

ACTUS V. SCENA III.

Giddeneme, Milphio, Hanno, Agorastocles, Puer.

Quis pulsat? *Mil.* Qui te proxumus est. *Gid.* Quid vis? *Mil.* Eho,
Novistin' tu illunc tunicatum hominem, qui siet?
Gid. Nam quem ego aspicio! pro supreme Juppiter!
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginiensis. *Mil.* Ecce autem mala!
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
Gid. O mi here, salve! Hanno, insperatissume
Mihi tuisque filiis, salve. atque eho!
Mirari noli, neque me contemplarier.
Cognostin' Giddenemen ancillam tuam?
Han. Novi. sed ubi sunt meæ gnatæ? id scire expeto.
Gid. Apud ædem Veneris. *Han.* Quid ibi faciunt? dic mihi.
Gid. Aphrodisia hodie Veneris est festus dies:
Oratum ierunt deam, ut sibi esset propitia.
Mil. Pol satis scio impetrarunt, quando hic hic adest.
Ag. Eho an hujus sunt illæ filiæ? *Gid.* Ita, ut prædicas.
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,
Cum huc advenisti hodie in ipso tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstum corpore.
Puer. Handones illi havon bene si illi in mustine.
Gid. Me ipsi & eneste dum & alamna cestinum.
Ag. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.
Mil. Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium.
Han. Tace atque parce muliebri supellectili.
Ag. Quæ ea est supellex? *Han.* Clarus clamor sine modo.
Tu abduc has intro, & una nutricem simul
Jube abire hanc ad te. Ag. Fac, quod imperat.
Mil. Sed quis illas tibi monstrabit? *Ag.* Ego doctissume.
Mil. Abeo igitur. *Ag.* Facias modo, quam memores, mavelim.
Patruo advenienti cœna curetur volo.
Mil. Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas,
Inde porro ad puteum, atque ad robustum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leviter laudabitis.
Ag. Audin' tu, patrue? dico, ne dictum neges:
Tuam mihi majorem filiam despondeas.
Han. Pactam rem habeto. *Ag.* Spondesne igitur? *Han.* Spondeo.
Ag. Mi patrue, salve! nam nunc es plane meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.
Nunc, patrue, si vis tuas videre filias,
Me sequere. *Han.* Jamdudum equidem cupio, & te sequor.
Ag. Quid si eamus illis obviam? *Han.* At ne inter vias
Præterbitamus, meruo. magne Juppiter,
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.
Ag. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipsas. *Han.* Hæccine sunt meæ filiæ!
Quantæ e quantillis jam sunt factæ! *Ag.* Scin' quid est?
Græcæ sunt hæ columnæ; sustolli solear.
Mil. Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum,
Id eventurum esse & severum & serium,
Ut hæc inveniantur hodie esse hujus filiæ.
Ag. Pol istud quidem jam certum est. tu istos, Milphio,
Abduce intro: nos hasce hic præstolabimur.

ACTUS V. SCENA IV.

Anterastilis, Adelphasium, Agorastocles. Hanno-Pœnus.

Fuit hodie operæ pretium ejus, qui amabilitati animum adjiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo visere venit.
Deamavi ecastor illic ego hodie lepidissuma munera meretricum,
Digna diva venustissuma Venere: neque contemsi ejus opus hodie,
Tanta ibi copia venustatum aderat, in suo quæque loco sita munde.
Arabius murrhinusque omnis odor complebat. haud sordere visus est
Festus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quod quidem ad nos duas
Attinuit, præpotentes, pulchræ, pacisque potentes, soror, fuimus:
Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, soror, ceteris omnibus factum est.

Ad. Malim istuc aliis ita videatur, quam uti tu te, soror, collaudes. *Ant.* Spero equidem.
Ad. Et pol ego; cum, ingeniis quibus sumus atque aliæ, cognoscu.
Eu sumus gnatæ genere, ut deceat nos esse a culpa castas.
Han. Juppiter, qui genus colis alisque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem, quæso,
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quasque e patria
Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut esse sciam pietati.
Ag. Omnia facier Juppiter faxo. nam mihi est obnoxius, & me metuit.
Han. Tace quæso. *Ag.* Ne lacruma, patrue.
Ant. Ut volupe 'st homini, mea soror, si quod agit, cluet victoria!
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine.
Ad. Stulta, soror, es magis, quam volo. an vero pulchra videre, obsecro,
Si tibi illic non os oblitum est fuligine?
Ag. O patrue, o patrue mi patruissume!
Han. Quid est, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.
Ag. At enim volo hoc agas. *Han.* At enim ago istuc. *Ag.* Patrue mi patruissume.
Han. Quid est? *Ag.* Est lepida & lauta: ut sapit!
Han. Ingenium patris habet, quod sapit.
Ag. Quæ res? jam diu edepol sapientiam tuam abusa est hæc quidem.
Nunc hinc sapit, hinc sentit: quidquid sapit, amore meo *sapit*.
Ad. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus servæ, soror,
Ut deceat facere nos quidquam, quod homo quisquam irrideat,
Multa sunt mulierum vitia: sed hoc e multis maxumum est,
Cum sibi nimis placent, nimisque operam *dant* ut placeant viris.
Ant. Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est, soror,
Quodque haruspex de ambabus dixit. *Ag.* Velim de me aliquid dixerit.
Ant. Nos fore invito domino nostro diebus paucis liberas,
Id ego nisi quid di aut parentes faxint, quid sperem, haud scio.
Ag. Mea fiducia hercle haruspex, patrue, his promisit, scio,
Libertatem, quia me amare hanc scit. *Ad.* Soror, sequere hac. *Ant.* Sequor.
Han. Priusquam abitis, vos volo ambas. nisi piget, consistite.
Ad. Quis revocat? *Ag.* Qui bene volt vobis facere. *Ad.* Facere occasio est.
Sed quis homo est? *Ag.* Amicus vobis. *Ad.* Qui quidem non inimicus est.
Ag. Bonus est hic homo, mea voluptas. *Ad.* Pol istum malim, quam malum.
Ag. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. *Ad.* Haud precor.
Ag. Multa bona vobis facere volt. *Ad.* Bonus bonis benefeceris.
Han. Gaudio ero vobis. *Ad.* At edepol nos voluptati tibi.
Han. Libertatique. *Ad.* Isto pretio tuas nos facile feceris.
Ag. Patrue mi, ita me di amabunt, ut ego, si sim Juppiter,
Jam hercle ego illam uxorem ducam, & Junonem extrudam foras.
Ut pudice verba fecit! cogitate, & commode!
Ut modeste orationem præbuit! certo hæc mea est.
Han. Sed ut astu sum aggressus ad eas! *Ag.* Lepide hercle atque commode.
Han. Pergo etiam tentare? *Ag.* In pauca confer: sitiunt qui sedent.
Han. Quid istic, quod faciundum est, cur non agimus? in jus vos voco.
Ag. Nunc tene, patrue. *Han.* Tu, frugi si bonæ es. *Ag.* Viu' ego hanc apprehendam? *Han.* Tene.
Ad. An patruus est, Agorastocles, tuus hic? *Ag.* Jam faxo scibis.
Nunc pol ego te ulciscar probe; nam faxo mea eris sponsa.
Han. Ite in jus, ne moramini. *Ant.* Antestare me, atque duce.
Ag. Ego te antestabor. postea hanc amabo, atque amplexabo:
Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle, quod volebam.
Han. Moramini: in jus vos voco, nisi honestiu 'st prehendi.
Ad. Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus? *Ag.* Dice tu illi.
Ad. Etiam me meæ latrant canes? *Ag.* At tu hercle alludiato:
Dato mihi pro offa savium, pro osse linguam objicito:
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
Han. Ite, si itis. *Ad.* Quid nos fecimus tibi? *Han.* Fures estis ambæ.
Ad. Nosne tibi? *Han.* Vos, inquam. *Ag.* Atque ego scio. *Ad.* Quid furti est id? *Ag.* Hunc rogato.
Han. Quia annos multos filias meas celavistis clam me:
Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere gnatas.
Ad. Numquam mecastor reperies tu istuc probrum penes nos.
Ag. Da pignus, ni nunc perjures, in savium, uter utri det.
Ad. Nihil tecum ago, abscede obsecro. *Ag.* Atque hercle mecum agendum est.
Nam hic patruus meus est: pro hoc mihi patronus sim necesse est.
Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa:
Quoque modo hujusce filias apud vos habeatis servas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.
Ad. Ubi sunt eæ? aut quæ sunt, obsecro? *Ag.* Satis sunt maceratæ.
Han. Quin eloquar. *Ag.* Censeo hercle, patrue. *Ad.* Misera timeo, quid
Hoc sit negotii, mea soror! ita stupida sine animo asto.
Han. Advortite animum, mulieres: primum, si id fieri possit,
Ne indigna indignis di darent, id ego evenire vellem:
Nunc quod boni mihi di dant, vobis vostræque matri,

Eas dis est æquom gratias nos agere sempiternas,
Cum nostram pietatem approbant decorantque di immortales.
Vos meæ estis ambæ filiæ: & hic est cognatus vo-ster:
Hujusce fratris filius, Agorastocles. *Ad.* Amabo,
Num hi falso oblectant gaudio nos? *Ag.* At me ita dii servent,
Ut hic pater est voster. date manus. *Ad.* Salve, insperate nobis
Pater: te complecti nos sine. *Han.* Cupitæ atque exspectatæ.
Ant. Pater, salve: ambæ filiæ sumus: amplectamur ambæ.
Ag. Quis me amplectetur postea? *Han.* Nunc ego sum fortunatus:
Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.
Ad. Vix hoc videamur credere. *Han.* Magis qui cre-datis dicam:
Nam vostra nutrix primum me cognovit. *Ad.* Ubi ea, amabo, est?
Han. Apud hunc est. *Ag.* Quæso, qui lubet tam diu tenere collum,
Priusquam te mihi desponderit? *Ad.* Omitto. *Ag.* Spe-rata, salve. *Ad.* Omitte
Salutem. *Ag.* Et tu altera. *Ant.* Nolo ego istuc: enicas me.
Han. Condamus alter alterum ergo in nervom brachia-lem.
Quibus nunc in terra melius est? *Ag.* Eveniunt di-gna dignis.
Tandem huic cupitum contigit. o Apella, o Zeuxis pictor!
Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.
Han. Di deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,
Cum hac me lætitia tanta & tantis affecistis gaudiis,
Ut meæ gnatæ ad me redirent in potestatem meam.
Ad. Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.
Ag. Patrue, facito in memoriam habeas, tuam majo-rem filiam
Mihi te despondisse. *Han.* Memini. *Ag.* Et dotis quid promiseris.

ACTUS V. SCENA V.

Anthemonides, Adelphasium, Anterastilis, Hanno, Agorastocles.

SI ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni dedi,
Tum profecto me sibi habento scurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignavissumus,
Ipse abiit foras, me reliquit pro atriensi in ædibus:
Ubi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quidquam datur:
Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras.
Si dedero, ære militari tetigero lenunculum.
Nactus est hominem, mina quem argenti circum-duceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim!
Jam pol ego illam pugnis totam faciam, ut sit morula;
Ita replebo atritate, atrior multo ut siet,
Quam Ægyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.

Ad. Tene sis me arcte, mea voluptas; male ego me-tuo miluos.
Mala illa bestia est: ne forte me auferat pullum tuum.
Anter. Ut nequeo te satis complecti, mi pater! *Anthem.* Ego me muror.
Propemodum hoc obsunare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est conge-minatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? estne illæc mea amica An-terastilis?
Et ea certa est! jampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via!
Jam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebrosum est tunicis demissitiis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Africam.
Heus tu! tibi dico, mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem est cum istac, dic mihi?
Han. Adolescens, salve! *Anthem.* Nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio est? *Han.* Quia mihi lu-bet.
Anthem. Lubet? *Han.* Ita dico. *Anthem.* Ligula, i in malam crucem.
Tune hic amator audes esse, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mænas, Sarrapis sementium,
Mastruga, ἅλς ἀγορᾶς, ἅμαξ: tum autem plenior
Alli, ulpicique, quam Romani remiges.
Ag. Num tibi, adolescens, malæ, aut dentes pruriunt,
Qui huic es molestus, an malam rem quæritas?
Anthem. Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis, quam virum.
Ag. Scin', quam cinædus sum? ite istinc, servi, foras:
Efferte fustis. *Anthem.* Heus tu! si quid per jocum
Dixi, nolito in serium convortere.
Anter. Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,
Loqui inclementer nostro cognato & patri?
Nam hic noster pater est: hic nos cognovit modo;
Et hunc sui fratris filium. *Anthem.* ita me Juppiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, & volupe'st mihi,
Siquidem *quid* lenoni obtigit magni mali;
Cumque e virtute vobis fortuna obtigit.
Anter. Credibile ecastor dicit: crede huic, mi pater.
Han. Credo. *Ag.* Et ego credo. sed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, se recipit domum.
Han. Quis hic est? *Ag.* Utrumvis est, & leno & Lycus.
In servitute hic habuit filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. *Han.* Bellum hominem, quem noveris.
Ag. Rapiamus in jus. *Han.* Minume. *Ag.* Quapropter? *Han.* Quia
Injuriarum multam dici satius est.

ACTUS V. SCENA VI.

Lycus, Agorastocles, Hanno, Anthemonides.

DEcipitur nemo, mea quidem sententia,
Qui suis amicis narrat recte res suas:
Nam

Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Ut me suspendam, ne addicar Agorastocli.
Ag. Leno, eamus in jus. *Lyc.* Obsecro te, Agorastocles,
Suspendere ut me liceat. *Han.* Leno, in jus te voco.
Lyc. Quid tibi mecum autem? *Han.* Quia hasce ajo liberas,
Ingenuasque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice parvolæ.
Lyc. Jampridem equidem istuc scivi, & miratus fui,
Neminem venire, qui istas assereret mano.
Meæ quidem profecto non sunt. *Ant.* Leno, in jos eas.
Lyc. De prandio tu dicis. debetur, dabo.
Ag. Duplum pro furto mihi opus est. *Lyc.* Sume hinc quidem.
Han. Et mihi suppliciis multis. *Lyc.* Sume hinc, quid lubet.
Ant. Et mihi quidem mina argenti. *Lyc.* Sume hinc quid lubet.
Collo rem solvam jam omnibus, quasi bajolus.
Ag. Numquid recusas contra me? *Lyc.* Advorsum quidem.
Ag. Ite igitur intro, mulieres. sed patrue mi,
Tuam, ut dixisti, mihi desponde filiam.
Han. Haud aliter ausim. *Ant.* Bene vale. *Ag.* Et tu bene vale.
Ant. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.
Lyc. Perii hercle. *Ag.* Immo haud multo post, cum in jus veneris.
Lyc. Quin egomet tibi me addico. quid Prætore opus est?
Verum obsecro te, ut liceat simplum solvere.
Trecentos Philippos, credo, corradi potest:
Cras auctionem faciam. *Ag.* Tantisper quidem,
Ut sis apud me lignea in custodia.
Lyc. Fiat. *Ag.* Sequere intro, patrue mi, ut hunc festum diem
Habeamus hilarem, hujus malo, & nostro bono.
Multum valete. multa verba fecimus.
Malum postremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum Fabulæ,
Si placuit, plausum postulat Comœdia.

POENULO SUPPOSITA.

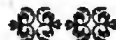
Post actus V. scenam VI. & ultimam, adjecerunt Vett. Editt. sequentem scenam.

Agorastocles, Lycus, Hanno, Adelphasium, Anterastilis, Anthemonides.

Quam rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirare, mulieres quod eum sequuntur: modo cognovit filias
Suas esse hasce ambas. Lyc. *Hem, quod verbum aures meas tetigit! nunc perii.*
Unde hæ perierunt? Ag. *Domo Carthaginienses sunt.* Lyc. *At ego sum perditus.*
Illud ego metui semper, ne cognosceret eas aliquis: quod nunc factum est.
Væ misero mihi! periere, opinor, duodeviginti minæ, qui hasce emi.
Ag. *Et tu ipse periisti, Lyce: Carthaginienses sunt.* Lyc. *At ego sum perditus.* Han. *Quis hic est?*
Utrumvis est vel Leno, vel Lycus, in servitute hic qui filias habuit duas.

Ag. *Et mihi auri fur est.* Han. *Bellum hominem, quem noveris.* *Leno, rapacem*
Te esse semper credidi: verum etiam furacem, qui norunt magis. Lyc. *Accedam.*
Per ego te tua genua obsecro, & hunc cognatum quem tuum esse intelligo,
Quando boni estis, ut bonos facere addecet, facite, & vostro subveniatis supplici.
Jam pridem equidem istas scivi esse liberas, & exspectabam, si quis eas assereret manu.
Nam mea prorsus non sunt. tum autem aurum tuum reddam, quod apud me est:
Et jusjurandum dabo, me malitiose nihil fecisse, Agorastocles.
Ag. *Quod mihi par facere, tamen egomet consulam. omitte genua.* Lyc. *Mitto,*
Si ita sententia est. Ag. *Heus tu leno.* Lyc. *Quid lenonem vis inter negotium?*
Ag. *Utinam mihi argentum reddas, priusquam hinc in nervom abducere.* Lyc. *Dii*
Meliora faxint. Ag. *Sic est, video: cœnabis foris: aurum, argentum, collum,*
Leno, tris res nunc debes simul. Han. *Quid me hac re facere deceat, egomet*
Mecum cogito: si volo hunc ulcisci, lites sequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, & mores ejus quo pacto sient. Ad. *Mi pater,*
Ne quid tibi eum istoc rei siet, te maxume obsecro. Ant. *Ausculta sorori.*
Abi, disjunge inimicitias eum improbo. Han. *Hoc agesis, Leno: quamquam ego te*
Meruisse, ut pereas, scio; non experiar secum. Ag. *Neque si aurum mihi reddas, mecum,*
Leno, quando ex nervo emissus, compingare in carcerem. Lyc. *Jam autem ut soles.*
Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, siquid dixi iratus advorsum
Animi tui sententiam; id uti ignoscas, quæso: & cum istas invenisti filias,
Ita me dii ament, mihi voluptati est. Han. *Ignosco, & credo tibi.*
Ant. *Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi mnam.*
Lyc. *Vin' tibicinam meam habere?* Ant. *Nihil moror tibicinam: nescias,*
Utrum ei majores buccæ, an mammæ sient. Lyc. *Dabo, quod placeat.*
Ag. *Cura.* Lyc. *Aurum cras ad te referam tuum.* Ag. *Facito in memoria habeas.*
Lyc. *Miles, sequere me.* Ant. *Ego vero sequor.* Ag. *Quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas*
Carthaginem? nam tecum una ire certum est. Han. *Ubi primum potero,*
Illico. Ag. *Dum auctionem facio, hic opus est, aliquos ut maneas dies.*
Han. *Faciam ita, ut vis.* Ag. *Agesis, eamus; nos curemus.* *Plaudite.*

FINIS PŒNULI.

A a PER-

P E R S A.

Dramatis Personæ.

Toxilus, } servi.	Lemniselene, meretrix.
Sagaristio, }	Pægnium, puer.
Saturio, parasitus.	Virgo.
Sophoclidisca, ancilla.	Dordalus, leno.

ARGUMENTUM.

Profecto domino suos amores Toxilus
Emit, atque curat, leno ut emittat manu,
Raptamque ut emeret de prædone virginem,
Subornata suadet sui parasiti filia:
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Toxilus, Sagaristio.

Ui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum cervo, cum apro Aetolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore. ita fio miser quærendo argento mutuo;
Nec quidquam, nisi, non est, sciunt mihi respondere, quos rogo.
Sag. Qui hero suo servire volt bene servos servitutem,
Næ edepol illum multa in pectore suo collocare oportet,
Quæ hero placere censeat præsenti atque absenti suo.
Ego neque libenter servio, neque satis sum hero ex sententia:
Sed quasi lippo oculo me herus meus manum abstinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.
Quis illic est, qui contra me astat? *Tox.* Quis hic est, qui contra me astat?
Similis est Sagaristionis. *Sag.* Toxilus hic quidem meus amicus est.
Tox. Is est profecto. *Sag.* Eum esse opinor. *Tox.* Congrediar. *Sag.* Contra aggrediar.
Tox. O Sagaristio, di ament te! *Sag.* O Toxile, dabunt di quæ exoptes.
Ut vales? *Tox.* Ut queo. *Sag.* Quid agitur? *Tox.* Vivitur.
Sag. Satin' ergo ex sententia? *Tox.* Si eveniunt quæ exopto, satis.
Sag. Nimis stulte amicis utere. *Tox.* Quid jam? *Sag.* Quia jam imperare oportet.
Tox. Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non visitavi.
Sag. Negotium edepol *fuit*. *Tox.* Ferreum fortasse. *Sag.* Plusculum annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
Tox. Vetus jam istæc militia est tua. *Sag.* Satin' tu usque valuisti? *Tox.* Haud probe.
Sag. Ergo edepol palles. *Tox.* Saucius factus sum: in Veneris prœlio
Sagitta Cupido cor meum transfixit. *Sag.* Jam servi hic amant?
Tox. Quid ergo faciam? disne advorser? quasi Titani cum dis belligerem,
Quibus sat esse non queam?
Sag. Vide modo, ulmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.
Tox. Basilice agito eleutheria. *Sag.* Quid jam?
Tox. Quia herus peregre est. *Sag.* Ain' tu, peregre est?
Tox. Si tute tibi bene esse potes pati, veni; vives mecum,
Basilico accipiere victu. *Sag.* Vah! jam scapulæ pruriunt,
Quia te istæc audivi loqui. *Tox.* Sed hoc me unum excruciat.
Sag. Quidnam id est? *Tox.* Hæc dies summa hodie est, mea amica sitne libera,
An sempiternam servitutem serviat. *Sag.* Quid nunc vis ergo?
Tox. *Facere amicum* tibi me potis es sempiternum. *Sag.* Quemadmodum?
Tox. Ut mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age! si benignus, subveni.
Sag. Qua confidentia rogare tu a me argentum tantum audes,
Impudens? quin si egomet totus veneam, vix recipi potessit
Quod tu me rogas. nam tu aquam a pumice nunc postulas,
Qui ipsus sitiat. *Tox.* siccine hoc te mihi facere? *Sag.* Quid faciam? *Tox.* Rogasne?
Alicunde exora mutuum. *Sag.* Tu fac idem, quod rogas me.
Tox. Quæsivi, nusquam repperi. *Sag.* Quæram equidem, si quis credat.
Tox. Nempe habeo in mundo. *Sag.* Si id domi esset mihi, jam pollicerer:
Hoc meum est, ut faciam sedulo. *Tox.* Quidquid erit, recipe te ad me.
Sag. Quære tamen. ego item sedulo, si quid erit, *faciam* ut scias.
Tox. Obsecro te; resecro! operam da hanc mihi fidelem. *Sag.* Ah! odio me enicas.
Tox. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
Sag. At pol ego abs te concessero. *Tox.* Jamne abis? *Sag.* Bene ambulato.
Sed recipe te quam primum potes: cave fuas mihi in quæstione:
Usque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

ACTUS I. SCENA II.

Saturio.

Veterem atque antiquum quæstum *meum alimoniæ*
Servo atque obtineo, & magna cum cura colo.
Nam numquam quisquam meorum majorum fuit,
Quin parasitando paverint ventres suos:
Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos,
Quasi

Quasi mures semper edere alienum cibum,
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris Capitonibus.
Unde hunc ego quæstum obtineo & majorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor!
Nam publicæ rei caussa quicumque id facit
Magis, quam sui quæsti; animus induci potest,
Eum esse civem & fidelem & bonum:
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam mea lege adscribitor;
Ubi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi rursus injiciat manum,
Uti æqua parti prodeant ad Tresviros:
Si id fiat, ne isti faxim usquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sumne ego stultus, qui rem curo publicam,
Ubi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias,
Quieverint recte, necne: num infuerit febris,
Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

ACTUS I. SCENA III.

Toxilus, Saturio.

OMnem rem inveni, ut sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, quojus mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus.
Ne mihi moræ sit quidquam, ubi ego intro advenero.
Commisce mulsum; struthea colutheaque appara
Bene ut in scutris concaleant, & calamum injice.
Jam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.

Sat. Me dicit, euge! *Tox.* Laurum credo a balneis
Jam hic affuturum. *Sat.* Ut ordine omnem rem tenet!

Tox. Collyræ facite ut madeant & colliphia:
Ne mihi incocta detis. *Sat.* Rem loquitur meram!
Nihil sunt crudæ, nisi quas madidas glutias.
Tum nisi cremore crasso est jus collyricum.
Nihil est macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quasi juream esse jus decet cullyricum.
Nolo, in vesicam quod eat, in ventrem volo.

Tox. Prope me hic nescio quis loquitur. *Sat.* O mi Juppiter
Terrestris, te coepulonus compellat tuus.

Tox. O Saturio, opportune advenisti mihi.

Sat. Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:
Nam Esurio venio, non advenio Saturio.

Tox. At edis! nam jam intus ventris fumant focula.
Calefieri jussi reliquias. *Sat.* Pernam quidem
Jus est apponi frigidam postridie.

Tox. Ita fieri jussi. *Sat.* Ecquid alecis? *Tox.* Vah! rogas?

Sat. Sapis multum ad Genium. *Tox.* Sed ecquid meministi, here
Qua de re ego tecum mentionem feceram?

Sat. Memini: ut murena & conger ne calefierent.
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prælium committere?
Dum mane est, omnes esse mortalis decet.

Tox. Nimis pæne mane' st. *Sat.* Mane quod tu occœperis
Negotium agere, id totum procedit diem.

Tox. Quæso animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,
Tecumque oravi, ut nummos sexcentos mihi
Dares utendos mutuos. *Sat.* Memini & scio,
Et te me orare, & mihi non esse quod darem.
Nihili Parasitus est, quoi argentum domi est.
Lubido extemplo cœpere est convivium,
Tuburcinari de suo, si quid domi est.
Cynica esse e genre oportet parasitum probe:
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat; inibi paulum præsidii,
Qui familiarem suam vitam oblectet modo.

Tox. Jam nolo argentum; filiam utendam tuam
Mihi da. *Sat.* Numquam edepol cuiquam etiam utendam dedi.

Tox. Non ad istoc, quod tu insimulas. *Sat.* Quid eam vis? *Tox.* Scies.
Quia forma lepida & liberali est. *Sat.* Res ita'st.

Tox. Hic leno neque te novit, neque gnatam tuam.

Sat. Me ut quisquam norit, nisi ille qui præbet cibum?

Tox. Ita est. hoc tu mihi reperire argentum potes.

Sat. Cupio hercle. *Tox.* Tum tu me sine illam vendere.

Sat. Tun' illam vendas? *Tox.* Immo alium allegavero
Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cum commigravit. *Sat.* Pereunt reliquiæ.
Pusterius istuc tamen potest. *Tox.* Sciu' quam potest?
Numquam hercle hodie hic prius edis, ne frustra sis,
Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque nisi gnatam tecum huc jam, quantum potest,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid est? quin dicis, quid facturus sis?

Sat. Quæso, hercle, me quoque etiam vendas, si lubet,
Dum saturum vendas. *Tox.* Hoc si facturus, face.

Sat. Faciam equidem, quæ vis. *Tox.* Bene facis, propera, abi domum:
Præmonstra docte, præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur, ubi se natam prædicet;
Qui sibi parentes fuerint, unde surrepta sit;
Sed longe ab Athenis esse se gnaram autumet:
Et ut affleat, cum ea memorer. *Sat.* Etiam tu taces?
Ter tanto pejur ipsa est quam illam tu esse vis.

Tox. Lepide hercle dicis. sed scin', quid facias? cape
Tunicam, atque zonam, & chlamydem affero, & causiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat.
Sat. Heu! probe.

Tox. Quasi sit peregrinus. *Sat.* Laudo. *Tox.* Et tu tuam gnatam tamen
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.

Sat. Πόθεν ornamenta? *Tox.* Abs chorago sumito.
Dare debet: præbenda ædiles locaverunt.

Sat. Jam faxo hic aderunt. sed ego horum nihil scio.

Tox. Nihil hercle vero. nam ubi ego argentum accepero,
Continuo tu illam a lenone asserito manu.

Sat. Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.

Tox. Abi, & istuc cura. interibi ego puerum volo
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me esse effecturum hodie. nimis longum loquor.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Sophoclidisca, Lemniselene.

Satis fuit indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam
Esse abs te. quamquam ego vinum bibo, at mandata non consuevi simul bibere
Una. me quidem jam satis tibi spectatam censueram esse, & meos mores:
Nam equidem te jam sector quintum hunc annum: cum interim, credo,
Cuculus si in ludum iret, potuisset jam fieri, ut probe litteras sciret,
Cum interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque infans.
Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini & scio, & calleo, & commemini.
Amas pol misera: id tuus scatet animus. ego istuc placidum tibi
Ut sit, faciam. *Lemn.* Miser est, qui amat.
Soph. Certo is quidem nihili est, qui nihil amat: quid ei homini opus vita est?
Ire decet me, ut heræ obsequens fiam, libera mea opera ocyus ut fit.
Conveniam hunc Toxilum: ejus aures, quæ mandata sunt, onerabo.

ACTUS II. SCENA II.

Toxilus, Pægnium, Sophoclidisca.

Satin' hæc tibi sunt plana & certa? satin' hæc meministi & tenes?
Pæg. Melius, quam qui docuisti. *Tox.* Ain' vero, verbereum caput?
Pæg. Ajo enimvero. *Tox.* Quid ergo dixi? *Pæg.* Ego recte apud illam dixero.
Tox. Non edepol scis. *Pæg.* Da hercle pignus, ni omnia memini & scio.
Tox. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu:
Eo dem pignus tecum. *Pæg.* Audacter! si lubido est perdere.
Tox. Bona pax sit potius. *Pæg.* Tum tu igitur sine me ire. *Tox.* Et jubeo & sino.
Sed ita volo te curare, ut domi sis, cum ego te esse illi censeam.
Pæg. Faciam. *Tox.* Quo ergo is nunc? *Pæg.* Domum: uti domi sim, cum illi censeas.
Tox. Scelus tu pueri es: atque ob istam rem ego aliqui te peculiabo.
Pæg. Scio fidei hercle herili ut soleat Impudicitia opprobrari.
Nec subigi queantur umquam, ut pro ea fide habeant judicem.
Tox. Abi modo. *Pæg.* Ego laodabis faxo. *Tox.* Sed has tabellas, Pægnium,
Ipsi Lemniselenæ fac des, & quæ jussi, nuntiato.
Soph. Cesso ire ego, quo missa sum?
Pæg. Eo ego. *Tox.* I sane: ego domum ibo: face rem hanc cum cura geras.
Vola curriculo. *Pæg.* Istuc marinus passer per Circum solet.
Illic abiit hinc intro huc. sed quis hæc, quæ me advorsum incedit?
Soph. Pægnium hic quidem est. *Pæg.* Sophoclidisca hæc peculiaris est ejus,
Quo ego sum missus. *Soph.* Nullus esse hodie hoc puero pejor perhibetur.
Compellabo. *Pæg.* Commorandum 'st *mihi* apud hanc obicem.
Soph. Pægnium, deliciæ pueri, salve! quid agis? ut vales?
Pæg. Sophoclidisca, di me amabunt. *Soph.* Quid me? utrum? *Pæg.* hercle *nescio*.
Sed si, ut digna es, faciant, odio hercle habeant, & faciant male.
Soph. Mitte male loqui. *Pæg.* Cum, ut digna es, dico, bene, non male loquor.
Soph. Quid agis? *Pæg.* Fœminam sceleftam te astans contra contuor.
Soph. Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi neminem.
Pæg. Quid mali facio? aut cui male dico? *Soph.* Cui pol cumque occasio est.
Pæg. Nemo homo umquam ita arbitratus est. *Soph.* At pol multi esse ita sciunt.
Pæg. Heja! *Soph.* Heja! *Pæg.* Tuo ex ingenio mores alienos probas.
Soph. Fateor ego profecto me esse, ut decet lenonis familiæ.
Pæg. Satis jam dictum habeo. *Soph.* Sed quid tu? confitere, ut te autumo?
Pæg. Fatear, si ita sim. *Soph.* Jam abi, vicisti. *Pæg.* Abi nunc jam. *Soph.* Ergo hoc mihi expedi,
Quo agis? *Pæg.* Quo tu? *Soph.* Dic tu: prior rogavi. *Pæg.* At post scies.
Soph. Eo ego hinc haud longe. *Pæg.* Et quidem ego haud longe. *Soph.* Quo ergo scelus?
Pæg. Nisi sciero prius ex te, tu ex me numquam hoc, quod rogitas, scies.
Soph. Numquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audivero.
Pæg. Itane est? *Soph.* Itane est? *Pæg.* Mala es. *Soph.* Scelestus. *Pæg.* Decet me. *Soph.* Me quidem haud decet.
Pæg. Quid ais? certumne est celare, quo iter facias, pessuma?
Soph. Offirmastin' occultare, quo te immittas, pessume?
Pæg. Par pari respondes dicto: abi jam, quando ita certa res est.
Nihil facio scire. valeas. *Soph.* Asta. *Pæg.* At propero. *Soph.* Et pol ego item.
Pæg. Ecquid habes? *Soph.* Ecquid tu? *Pæg.* Nihil equidem. *Soph.* Cedo manum ergo. *Pæg.* Estne hæc manus?
Soph. Ubi illa altera est furtifica læva? *Pæg.* Domi. Eccam! huc nullam attuli.
Soph. Habes nescio quid. *Pæg.* Ne me attrecta, subigitatrix. *Soph.* Sin te amo?
Pæg. Male operam locas. *Soph.* Qui? *Pæg.* Quia enim nihil amas, cum ingratum amas.
Soph. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:
Ne, ubi capillus versipellis fiat, fœde semper servias:
To

Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. *Pæg.* At confidentia
Illa militia militatur multo magis, quam pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo. *Soph.* Quid jam? *Pæg.* Quia peritæ prædico.
Sed ego cesso. *Soph.* Mane. *Pæg.* Molesta es. *Soph.* Ero quoque, nisi scio,
Quo agas te. *Pæg.* Ad vos. *Soph.* Et pol ego ad vos. *Pæg.* Quid eo? *Soph.* Quid id ad te attinet?
Pæg. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. *Soph.* Odiosus es. *Pæg.* Lubet.
Numquam hercle istuc exterebrabis tu, ut sis pejor, quam ego siem.
Soph. Malitia certare tecum, miseria est. *Pæg.* Merx tu mala es.
Soph. Quid est, quod metuas? *Pæg.* Idem istuc, quod tu. *Soph.* Dic ergo, *quid est?*
Pæg. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius.
Soph. Et edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem,
Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego. at tu hoc face!
Fide data credamus. *Pæg.* Novi! omnes sunt lenæ levifidæ:
Neque tippulæ levius pondus est quam fides lenonia.
Soph. Dic, amabo! *Pæg.* Dic, amabo! *Soph.* Nolo ames. *Pæg.* Facile impetras.
Soph. Tecum habeto. *Pæg.* Et tu hoc taceto. *Soph.* Tacitum erit. *Pæg.* Celabitur.
Soph. Toxilo has fero tabellas tuo hero. *Pæg.* Abi! eccillum domi.
At ego hanc ad Lemniselenem tuam heram obsignatam abietem.
Soph. Quid istic scriptum? *Pæg.* Juxta tecum, si tu nescis, nescio.
Nisi fortasse blanda verba. *Soph.* Abeo. *Pæg.* At ego abiero. *Soph.* Ambula.

ACTUS II. SCENA III.

Sagaristio.

Jovi opulento, incluto, Ope gnato, supremo, valido, viriporeoti,
Opes, spes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, ut egenti opem afferam:
Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam,
Eam fore mihi occasionem; ea nunc quasi decidit de cœlo.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boves uti sibi mercarer.
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium noverat:
Nam hoc argentum alibi abutar; boves quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo prosperabo, & Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die uno absolvam: tax, tax, tergo meo erit! non curo.

Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui salinum servo obsignant cum sale.
Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere. quid faciet mihi?
Verberibus cædi jusserit, compedes imponi. vapulet!
Ne sibi me credat supplicem fore, væ illi! mihi jam nihil novi
Offerri potest, quia sim peritus. sed Toxili puerum Pægnium eccum.

ACTUS II. SCENA IV.

Pægnium Sagaristio.

Pensum meum, quod datum 'st, confeci. nunc propero domum. *Sag.* Mane, etsi
Properas, Pægnium, ausculta. *Pæg.* Emere oportet, quem tibi obedire velis.
Sag. At sta. *Pæg.* Exhibeas molestiam, ut opinor, si quid debeam,
Qui nunc sic tam es molestus. *Sag.* Scelerate, etiam respicis?
Pæg. Scio ego, quid sim ætatis, eo istuc maledictum impune auferes.
Sag. Ubi Toxilus est tuus herus? *Pæg.* Ubi illi libet: neque te consulit.
Sag. Etiamne dicis, ubi sit, venefice? *Pæg.* Nescio inquam, ulmitriba tu.
Sag. Maledicis majori. *Pæg.* Prior promeritus, perpetiare:
Servam operam, linguam liberam herus meus me jussit habere.
Sag. Dicisne mihi, ubi sit Toxilus? *Pæg.* Dico. ut perpetuo pereas.
Sag. Cædere hodie tu restibus. *Pæg.* Tua quidem, cucule, caussa:
Non hercle si os perciderim tibi, metuam, morticine.
Sag. Video ego te! jam incubitatus es. *Pæg.* Ita sum, quid id attinet ad te?
At non sum ita, ut tu, gratis. *Sag.* Confidens! *Pæg.* Sum hercle vero.
Nam ego me confido liberum fore, tu te numquam speras.
Sag. Potin', ut molestus ne sies? *Pæg.* Quod dicis, facere non quis.
Sag. Abi in malam rem. *Pæg.* At tu domum. nam ibi tibi parata præs est.
Sag. Vadatur hic me. *Pæg.* Utinam vades desint, in carcere ut sis.
Sag. Quid hoc? *Pæg.* Quid est? *Sag.* Etiam, scelus, male loquere? *Pæg.* Tandem ut liceat,
Cum servos sis, servom tibi maledicere. *Sag.* Itane? specta,
Quid dedero. *Pæg.* Nihil: nam nihil habes. *Sag.* Di deæque me omnes perdant,
Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.
Pæg. Amicus sum. eveniant volo tibi, quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas; te cruci ipsum propediem affigent alii.
Sag. Quin te di deæque! scis, quid hinc porro dicturus fuerim,
Ni

Ni linguæ moderari queam. potin' abeas? *Pæg.* Abigis facile.
Nam umbra mea intus vapulat. *Sag.* Ut istunc di deæque perdant!
Tamquam proserpens bestia, est bilinguis & scelestus.
Hercle illum abiisse gaudeo. fores aperite. eccere autem,
Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus.

ACTUS II. SCENA V.

Toxilus, Sagaristio, Sophoclidisca.

PAratum jam esse dicito, unde argentum sit futurum:
Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum,
Ubi se allevat, ibi me allevat. quæ dixi ut nuntiares,
Satin' ea tenes? *Soph.* Magis calleo, quam aprugnum callum callet.
Tox. Propera, abi domum. *Sag.* Nunc ego huic graphice facetus fiam.
Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriose.
Tox. Sed quis hic ansatus ambulat? *Sag.* Magnifice conscreabor.
Tox. Sagaristio hic quidem est, quid agitur, Sagaristio? ut valetur?
Ecquid, quod mandavi tibi? estne *quid* in te speculæ? *Sag.* Adito.
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto.
Tox. Quid hoc hic in collo tibi tumet? *Sag.* Vomica 'st, pressare parce.
Nam ubi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
Tox. Quando istæc innata 'st nam tibi? *Sag.* Hodie. *Tox.* Secari jubeas.
Sag. Metuo, ne immaturam secem, ne exhibeat plus negotii.
Tox. Inspicere morbum tuum lubet. *Sag.* Abi, atque cavesis
A cornu. *Tox.* Quid jam? *Sag.* Quia boves bini hic sunt in crumena.
Tox. Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum.
Sag. Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur.
Tox. Ego rejiciam. habe animum bonum. *Sag.* Creditur: commodabo.
Sequere hac sis, argentum hic est, quod me dudum rogasti.
Tox. Quid tu ais? *Sag.* Dominus me boves mercatum Eretriam misit.
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. *Tox.* Nimis tu facete loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes sycophantias instruxi & comparavi,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. *Sag.* Tanto melior!
Tox. Et mulier ut sit libera, atque ipse ultro det argentum.
Sed sequere me: ad eam rem usus est tua mihi opera. *Sag.* Utere, ut vis.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Saturio, Virgo.

QUæ res bene vortat mihi, & tibi, & ventri meo,
Perennitatique adeo huic perpetuo cibo,
Ut mihi supersit, suppetat, superstitet:
Sequere hac, mea gnata, me, cum diis volentibus:
Quoi rei opera detur, scis, tenes, intellegis:
Communicavi tecum consilia omnia.
Ea caussa ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. *Vir.* Amabo, mi pater,
Quamquam libenter escis alienis studes,
Tuin' ventris caussa filiam vendis tuam?
Sat. Mirum, quin regis Philippi caussa, aut Attali
Te potius vendam, quam mea, quæ sis mea.
Vir. Utrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?
Sat. Utrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi 'st.
Vir. Tua istæc potestas est, pater. verumtamen,
Quamquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modice & modeste melius est vitam vivere.
Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Gravior paupertas fit, fides sublestior.
Sat. Enimvero odiosa es. *Vir.* Non sum, neque me esse arbitror,
Cum parva natu recte præcipio patri.
Nam inimici famam non ita, ut nata est, ferunt,
Sat. Ferant, eantque in maxumam malam crucem.
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quam mensa inanis nunc si apponatur mihi.
Vir. Pater, hominum immortalis est infamia,
Etiam tum vivit, cum esse credas mortuam.
Sat. Quid? metuis, ne te vendam? *Vir.* Non metuo, pater:
Verum insimulari nolo. *Sat.* At nequidquam nevis.
Meo modo istud potius fiet, quam tuo
Fiat. quæ hæ res sunt! *Vir.* Cogita, hoc verbum pater:
Herus si minatus est malum servo suo,
Tametsi id futurum non est, ubi captum 'st flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria!
Ego nunc quod non futurum 'st, formido tamen.
Sat. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
Quæ præter sapiet, quam placet parentibus.
Vir. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
Quæ reticet, si quid fieri pervorse videt.
Sat. Malo cavere melius est te. *Vir.* At si non licet
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
Sat. Malusne ego sum? *Vir.* Non es: neque me dignum 'st dicere:
Verum ei rei operam do, ne alii dicant, quibus licet.
Sat. Dicat, quod quisque volt: ego de hac sententia
Non demovebor. *Vir.* At, meo si liceat modo,
Sapienter potius facias, quam stulte. *Sat.* Lubet.
Vir. Lubere per me tibi licere intellego:
Verum lubere haud lubeat, si liceat mihi.
Sat. Futura es dicto obediens, an non, patri?
Vir. Futura. *Sat.* Scisnam, tibi quæ præcepi? *Vir.* Omnia.
Sat. Et id, ut surrepta fueris? *Vir.* Docte calleo.

Sat.

Sat. Et qui parentes fuerint? *Vir.* Habeo in memoria.
Necessitate me, mala ut fiam, facis.
Verum videto, ubi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama facias repudiosas nuptias.
Sat. Tace, stulta. non tu nunc-hominum mores vides?
Quojusmodi hic cum fama facile nubitur.
Dum dos sit, nullum vitium vitio vortitur.
Vir. Ergo istuc facito, ut veniat in mentem tibi,
Me esse indotatam. *Sat.* Cavesis tu istuc dixeris.
Pol deum virtute dicam, & majorum meum,
Ne te indotatam dicas, quoi dos sit domi.
Librorum eccillum habeo plenum soracum.
Si hoc accurassis lepide, quoi rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
Vir. Quin tu me ducis, si quo ducturus, pater.
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
Sat. Bonum æquomque oras. sequere hac. *Vir.* Dicto sum audiens.

ACTUS III. SCENA II.

Dordalus.

Quidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus est sese hodie argentum dare?
Quod si non dederit, atque hic dies præterierit,
Ego argentum, ille jusjurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris. quisnam egreditur foras?

ACTUS III. SCENA III.

Toxilus, Dordalus.

Curate istuc intus: jam ego domum me recipiam.
Dor. Toxile, quid agitur? *Tox.* Eho! lutum lenonium,
Commictum cœnum, sterquilinium publicum:
Impure, inhoneste, injure, illex, labes popli,
Pecuniæ accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax! trecentis versibus
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe sis argentum, impudens,
Tenesis argentum: etiam tu argentum tenes?
Possum te facere, ut argentum accipias, lutum?
Qui nisi juratu mihi nihil ausus credere.
Dor. Sine respirare me, tibi ut respondeam.
Vir summe populi, stabulum servitricium,
Scortorum liberator, subiculum flagri,
Compedium tritor, pistrinorum civitas,
Perenniserve, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo sis mihi argentum: da mihi argentum, impudens:
Possum a te exigere argentum? argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poscit, solida servitus,
Pro liberanda amica, ut omnes audiant.
Tox. Tace obsecro hercle: næ tua vox valide valet!
Dor. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ:
Eodem mihi pretio sal præbibetur, quo tibi.
Nisi me hæc defendet, numquam delinget salem.
Tox. Jam omitte iratus esse. id tibi succensui,
Quia te negabas credere argentum mihi.
Dor. Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarii:
Ubi quid credideris, citius extemplo a foro
Fugiunt, quam ex porta, ludis cum emissu 'st lepus.
Tox. Cape hoc sis. *Dor.* Quin das? *Tox.* Nummi sexcenti hic erunt
Probi, numerati: fac sit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. *Dor.* Jam faxo hic erit.
Non hercle, cui nunc hoc dem spectandum, scio.
Tox. Fortasse metuis in manum concredere.
Dor. Mirum quin. citius jam a foro argentarii
Abeunt, quam in cursu rotula circumvortitur.
Tox. Abi istac avorsis angiportis ad forum,
Eadem istæc facito mulier ad me transeat
Per hortum. *Dor.* Jam hic faxo aderit. *Tox.* At ne propalam.
Dor. Sapienter sane. *Tox.* Supplicatum cras eat.
Dor. Ita hercle vero. *To.* Dum stas, reditum oportuit.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Toxilus.

Si quam rem accures sobrie aut frugaliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque edepol, ferme ut quisque rem accurat suam,
Sic ei procedunt post-principia denique.
Si malus aut nequam 'st, male res vortunt, quas agit:
Sin autem frugi 'st, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facete & callide;
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Ut ipsus sese, qua se expediat, nesciat.
Sagaristio, heus! exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas consignavi tibi,
Quas tu attulisti ab hero meo usque e Persia.

ACTUS IV. SCENA II.

Sagaristio, Toxilus.

Numquid moror? *Tox.* Euge! euge! exornatus basilice!
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.
Tum hanc hospitam autem crepidula ut graphice decet!
Sed satin' estis meditati? *Sag.* Tragici & Comici
Numquam æque sunt meditati. *Tox.* Lepide hercle adjuvas.
Sag. Age, illuc abscede procul e conspectu, & tace.
Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite; ite vos.

ACTUS IV. SCENA III.

Dordalus, Toxilus.

Cui homini di propitii sunt, aliquid objiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi-feci binos panes in dies.

Ita ancilla mea quæ fuit hodie, sua nunc est: argento vicit:
Jam hodie alienum cœnabit; nihil gustabit de meo.
Sumne probus? sum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem
Maxumam majorem feci, atque auxi civi femina?
Sed ut & ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec satis a quiquam homine accepi: ita prorsum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjurassit.
Bonus volo jam ex hoc die esse: quod neque fiet, neque fuit.

Tox. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probe. aggrediar virum.
Quid agis? *Dor.* Credo. *Tox.* Unde agis te, Dordale? *Dor.* Credo tibi.

Tox. Di dent, quæ velis. eho, an jam manu emisisti mulierem?

Dor. Credo pol, credo, inquam, tibi. *Tox.* Jam liberta auctus es? *Dor.* Enicas.
Quin tibi me dico credere. *Tox.* Dic bona fide: jam libera est?

Dor. I, i ad forum, ad Prætorem, exquire; siquidem credere mihi non vis:
Libera, inquam, est: ecquid audis? *Tox.* At tibi di benefaciant omnes.
Numquam enim posthac tibi, nec tuorum, quod nolis, volam.

Dor. Abi, ne jura: satis credo. *Tox.* Ubi nunc tua liberta'st? *Dor.* Apud te. *Tox.* Ain',
Apud me est? *Dor.* Ajo, inquam: apud te est, inquam. *Tox.* Ita me di ament, ut ob istam rem
Tibi multa bona instant a me: nam est res quædam, quam occultabam
Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum facias:
Faciam, ut mei memineris, dum vitam vivas. *Dor.* Benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.

Tox. Tuum promeritum'st, merito ut faciam. & ut me scias esse facturum,
Tabellas tene has. pellege. *Dor.* Hæ quid ad me? *Tox.* Immo ad te attinent,
Et tua refert. Nam e Persia ad me allatæ modo sunt istæ a meo domino.

Dor. Quando? *Tox.* Haud dudum. *Dor.* Quid istæc narrant? *Tox.* Percunctare ex ipsis.
Ipsæ tibi narrabunt. *Dor.* Cedo sane mihi. *Tox.* At clare recitato.

Dor. Tace, dum pellego. *Tox.* Haud verbum faciam.

Dor. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni. si valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, & rem gero, & facio lucrum.
Neque isto redire his octo possum mensibus:
Itaque hic est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cepere urbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum:
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hospitium ego isti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores suæ domi habuit maxumos.

Dor. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant,
Aut quid herus tuus? *Tox.* Tace, stultiloque: nescis, quid instet boni.
Nequidquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.

Dor. Quæ istæc fortuna lucrifica est? *Tox.* Istas, quæ norunt, roga.
Ego tantumdem scio, quantum tu, nisi quod pellegi prior.
Sed, ut occœpisti, ex tabellis nosce rem. *Dor.* Bene me mones;
Fac silentium. *Tox.* Nunc ad illud venies, quod refert tua.

Dor. Iste, qui tabellas affert, adduxit simul
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia penitissuma;
Eam te volo accurare, ut istic veneat,
Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
Probum & numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, & hospes cura ut curetur. vale.

Tox. Quid igitur, postquam recitasti, quod erat ceræ creditum,
Jam mihi credis? *Dor.* Ubi nunc ille'st hospes, qui hasce attulit?

Tox. Jam hic credo aderit: arcessit illam a navi. *Dor.* nihil mihi opus est
Litibus, neque tricis. quam ob rem ego argentum numerem foras?
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?

Tox. Tacen'an non taces? numquam ego te tam esse matulam credidi.
Quid metuis? *Dor.* Metuo hercle vero: sensi ego jam compluries:
Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.

Tox. Nihil periculi videtur. *Dor.* Scio istuc, sed metuo mihi.

Tox. Mea quidem istuc nihil refert. tua ego refero gratia.
Ut tibi recte conciliandi primo facerem copiam.

Dor. Gratiam habeo. sed te de aliis, quam alios de te suaviu'st
Fieri doctos. *Tox.* Ne quis vero ex Barbaria penitissuma
Persequatur! etiam tu illam destinas? *Dor.* Videam modo
Mercimonium. *Tox.* Æqua dicis. sed optume eccum ipse advenit
Hospes ille, qui has tabellas attulit. *Dor.* Hiccine est? *Tox.* Hic est.

Dor. Hæccine illa'st furtiva virgo? *Tox.* Juxta tecum æque scio,
Nisi quia aspexi. equidem edepol liberali'st, quisquis est.

Dor. Sat edepol concinna est facie. *Tox.* Ut contemtim carnufex!
Taciti contemplemur formam. *Dor.* Laudo consilium tuum.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

Sagaristio, Virgo, Toxilus, Dordalus.

Satin' Athenæ tibi visæ fortunatæ atque opiparæ?
Vir. Urbis speciem vidi, hominum mores perspexi parum.
Tox. Numquid in principio cessavit verbum docte dicere?
Dor. Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.
Sag. Quid id quod vidisti: ut munitum muro tibi visum 'st oppidum?
Vir. Si incolæ bene sunt morati, pulchre munitum arbitror;
Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia si exsulant,
Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio,
Septimom Perjurium. *Tox.* Euge! *Vir.* Octava Indiligentia:
Nona Injuria: decimum, quod pessumum aggressu, Scelus.
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.
Tox. Quid ais tu? *Dor.* Quid vis? *Tox.* Tu in illis es decem sodalibus:
Te in exsilium ire hinc oportet. *Dor.* Quid jam? *Tox.* Quia perjurus es.
Dor. Verba quidem haud indocte fecit. *Tox.* Ex tuo, inquam, usu est: eme hanc.
Dor. Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet. *Tox.* Si hanc emeris,
Di immortales, nullus leno te alter erit opolentior.
Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam:
Venient ad te comessatum. *Dor.* At ego intromitti non sinam.
Tox. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent fores:
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis:
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream seram atque annulum: ne si ferro parseris,
Ferreas tute tibi impingi jubeas crassas compedes.
Dor. I in malum cruciatum. *Tox.* I sane! hanc eme atque ausculta mihi.
Dor. Modo ut sciam, quanti indicet. *Tox.* Vin' huc vocem? *Dor.* Ego illo accessero.
Tox. Quid ais, hospes? *Sag.* Venio, adduco hanc, uti dudum dixeram.
Nam heri in portum noctu navis venit: vænire hanc volo,
Si potest: si non potest, ire hinc volo, quantum potest.
Dor. Salvos sis, adolescens. *Sag.* Siquidem hanc vendidero pretio suo.
Tox. Atqui aut hoc emtore vendes pulchre, aut alio non potes.
Sag. Esne huic tu amicus? *Tox.* Tamquam di omnes, qui cælum colunt.
Dor. Tum mihi es inimicus certus. nam generi lenonio
Numquam ullus deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
Sag. Hoc age! opusne 'st hac tibi emta? *Dor.* Si tibi vænisse 'st opus,
Mihi quoque emta est: si tibi subiti nihil est, tantumdem 'st mihi.
Sag. Indica, fac pretium. *Dor.* Tua merx est, tua indicatio est.
Tox. Æquom hic orat. *Sag.* Vin' bene emere? *Dor.* Vin' tu pulchre vendere?
Tox. Ego scio hercle utrumque velle. *Dor.* Age, indica prognariter.
Sag. Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. jam scis? *Dor.* Scio.
Indica, minimo daturus qui sis, qui duci queat.
Tox. Tace, tace; nimis tu quidem hercle homo stultus es pueriliter.
Dor. Quid ita? *Tox.* Quia enim te ex puella prius percontari volo,
Quæ ad rem referunt. *Dor.* Et quidem hercle tu me monuisti haud male.
Vide sis! ego ille doctus leno pæne in foveam decidi,
Ni hic adesses. quantum est adhibere hominem amicum, ubi quid geras!
Tox. Quo genere, aut qua in patria sit nata, aut quibus parentibus.
Ne temere hanc te emisse dicas suasu atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt. *Sag.* Maxume,
Suo arbitratu. *Tox.* Quid stas? abi tute, atque ipse itidem roga.
Ut tibi percontari liceat, quæ velis, etsi mihi
Dixit dare potestatem ejus: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, ut ne contemnat te ille. *Dor.* Satis recte mones.
Hospes, volo ego hanc percontari. *Sag.* A terra ad cælum, quid lubet.
Tox. Jubedum ea hoc accedat ad me. *Sag.* I sane, ac morem illi gere.
Percontare, exquire quidvis. *Tox.* Age age nunc tu, i præ: vide,
Ut ingrediare auspicato. *Dor.* Liquidum est auspicium. *Tox.* Tace.
Concede sis, jam ego illam adducam. *Dor.* Age, ut rem esse in nostram putas.
Tox. Sequere me. adduco hanc; si quid vis ex hac percontarier.
Dor. Enim volo te adesse. *Tox.* Haud possum, quin huic operam dem hospiti,
Quoi herus jussit. quid si hic non volt me adesse una? *Sag.* Immo i modo.
Tox. Do ego tibi operam. *Dor.* Tibi ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.
Tox. Exquire. heus tu, advigila. *Vir.* Satis est dictum: quamquam ego serva sum,
Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accepi, eloquar.
Tox. Virgo, hic homo probus est. *Vir.* Credo. *Tox.* Non diu apud hunc servies.
Vir. Ita pol spero, si parentes facient officium suum.
Dor. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur
Aut patriam tuam, aut parentes. *Vir.* Cur ego id mirer, mi homo?
Servitus mea mihi interdixit, nequid mirer meum
Malum. *Tox.* Dii istam perdant! ita cata est & callida.
Habet cor! quam dicit, quod opu 'st! *Dor.* Quid nomen tibi est?

Tox. Nunc metuo, ne peccet. *Vir.* Lucridi nomen in patria fuit.
Tox. Nomen atque omen quantivis est pretii! quin tu hanc emis?
Nimis pavebam, ne peccaret. expedivit. *Dor.* Si te emam,
Mihi quoque Lucridem cónfido fore te. *Tox.* Tu si hanc emeris,
Numquam hercle hunc mensem vortentem, credo, servibit tibi.
Dor. Ita velim quidem hercle! *Tox.* Optata ut eveniant, operam addito.
Nihil adhuc peccavit etiam. *Dor.* Ubi tu nata es? *Vir.* Ut mihi
Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.
Tox. Hæc erit tibi fausta meretrix! nata est in calido loco,
Ubi rerum omnium bonarum copia est sæpissume.
Tactus est leno, qui rogarat, ubi nata esset, diceret.
Lepide lusit. *Dor.* At ego patriam te rogo, quæ sit tua.
Vir. Quæ mihi sit, nisi hæc, ubi nunc sum? *Dor.* At ego illam quæro, quæ fuit.
Vir. Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit, quando fuit:
Tamquam hominem, quando animam efflavit, quid eum quæras, qui fuit?
Tox. Ita me di bene ament, sapienter! atque equidem miseret tamen.
Dor. Sed tamen, Virgo, quæ patria est tua? age mihi actutum expedi. quid taces?
Vir. Dico equidem patriam. quandoquidem hic servio, hæc patria est mea.
Tox. Jam de istoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? *Dor.* Quid est?
Captusne est pater? *Vir.* Non captus, sed quod habuit, id perdidit.
Tox. Hæc erit bono genere nata, nihil scit, nisi verum loqui.
Dor. Quis fuit? dic nomen. *Vir.* Quid illum miserum memorem, qui fuit?
Nunc & illum Miserum & me Miseram æquom est nominarier.
Dor. Quojusmodi is in populo habitus est? *Vir.* Nemo quisquam acceptior:
Servi liberique amabant. *Tox.* Hominem miserum prædicas;
Cum ipsus prope perditus est, & benevolentis perdidit.
Dor. Emam, opinor. *Tox.* Etiam, Opinor? *Dor.* Summo genere esse arbitror.
Tox. Divitias tu ex istac facies. *Dor.* Ita di faxint. *Tox.* eme modo.
Vir. Jam hoc tibi dico: jam actutum ecastor meus pater, ubi me sciet
Venisse huc, aderit hic, & me absentem redimet. *Tox.* Quid nunc? *Dor.* Quid est?
Tox. Audin' quid ait? *Vir.* Nam, etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.
Dor. Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.
Vin' mea esse? *Vir.* Dum quidem ne nimis diu tua sim, volo.

Tox. Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos.
Age, si quid agis: ego ad hunc redeo, sequere, reduco hanc tibi.
Dor. Adolescens, vin' vendere istanc? *Sag.* Magis lubet, quam perdere.
Tox. Tum tu pauca in verba confer: qui datur, tanti indica.
Sag. Faciam ita, ut te velle video. ut emas, habe tibi centum minis.
Dor. Nimium 'st. *Sag.* Octoginta. *Dor.* Nimium 'st. *Sag.* Nummus abesse hinc non potest,
Quod nunc dicam. *Dor.* Quid id est ergo? eloquere actutum, atque indica.
Sag. Tuo periculo sexaginta hæc datur argenti minis.
Dor. Toxile, quid ago? *Tox.* Di deæque te agitant irati, scelus,
Qui hanc non properes destinare. *Dor.* Habeto. *Tox.* Heu, prædatus probe!
Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara 'st: fecisti lucri.
Sag. Heus tu! etiam pro vestimentis huc decem accedent minæ.
Dor. Abscedent enim, non accedent. *Tox.* Tace sis, non tu illum vides
Quærere ansam, infectum ut faciat? abisne, atque argentum petis?
Dor. Heus tu serva istum. *Tox.* Quin tu is intro? *Dor.* Abeo, atque argentum affero.

ACTUS IV. SCENA V.

Toxilus, Sagaristio, Virgo.

EDepol dedisti, Virgo, operam allaudabilem,
Probam & sapientem & sobriam. *Vir.* Si quid bonis
Boni fit, esse idem & grave & gratum solet.
Tox. Audin' tu! Persa, ubi argentum ab hoc acceperis,
Simulato, quasi eas prorsum in navem. *Sag.* Ne doce.
Tox. Per angiportum rursum te ad me recipito,
Illac per hortum. *Sag.* Quod futurum est, prædicas.
Tox. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te. *Sag.* Quod te dignum 'st, me dignum esse vis.
Tox. Tace! parce voci! præda progreditur foras.

ACTUS IV. SCENA VI.

Dordalus, Sagaristio, Toxilus, Virgo.

PRobati hic argenti sunt sexaginta minæ,
Duobus nummis minus est. *Sag.* Quid ei nummi sciunt?
Dor. Crumenam hanc emere, aut facere, ut remigret domum.
Sag. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,
Impure, avare, ne crumenam amitteres.
Tox. Sine, quæso. quando leno 'st, nihil mirum facit.
Dor. Lucro faciundo ego auspicavi in hunc diem:
Nihil mihi tam parvi 'st, quin me id pigeat perdere.
Age accipe hoc sis. *Sag.* Hunc in collum, nisi piget,
Impone. *Dor.* Vero fiat. *Sag.* Numquid ceterum
Me voltis? *Tox.* Quid tam properas? *Sag.* Ita negotium 'st,
Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem servire audivi hic meum,
Eum ego, ut requiram atque ut redimam, volo.
Tox. Atque edepol tu me commonuisti haud male.
Videor

Videor vidisse hic forma persimilem tui,
Eadem statura. *Sag.* Quippe qui frater siet.
Dor. Sed scire velimus, quod tibi oomen siet.
Tox. Quid attinet nos scire? *Sag.* Ausculta ergo, ut scias:
Vaniloquidorus, Virginisvendonides,
Nugipolyloqnides, Argentiexterebrooides,
Tedigniloquides, Nnmmorumexpalponides:
Quodsemelarripides, Numquampostereripides.
Dor. Heu hercle nomen multis modis scriptum 'st tuum!
Sag. Ita sunt Persarum mores, longa nomina
Contortiplicata habemus. numquid ceterum
Voltis? *Dor.* Vale. *Sag.* Et vos: nam animus in navi 'st meus.
Dor. Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.

ACTUS IV. SCENA VII.

Toxilus, Dordalus, Saturio, Virgo.

POstquam illic abiit, dicere hic quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emisti hanc, verum fecisti lucri.
Dor. Ille quidem jam scit, quid negotii gesserit,
Qui mihi furtivam meo periclo vendidit.
Argentum accepit, abiit. qnid ego nunc scio,
An jam afferatur hæc mano? quo illum sequar?
In Persas? ougas. *Tox.* Credidi gratum fore
Beneficium meum apud te. *Dor.* Immo equidem gratiam
Tibi, Toxile, habeo: nam sensi te sedulo
Mihi dare bonam operam. *Tox.* Tibin' ego? immo servil.
Dor. Attat oblitus fom intus dudum edicere,
Quæ volui edicta. asserva hanc. *Tox.* Salva' st hæc quidem.
Vir. Pater nunc cessat. *Tox.* Qoid si admoneam? *Vir.* Tempus est.
Tox. Heus! Saturio, exi. nunc est illa occasio
Inimicum ulcisci. *Sag.* Ecce me. numquid moror?
Tox. Age, illuc abscede procul e conspectu. *Sag.* Tace!
Tox. Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. *Sag.* Dictum sapienti sat est.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Dordalus, Toxilus.

TRanscidi loris omneis adveniens domi,
Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.
Tox. Redis tu tandem? *Dor.* Redeo. *Tox.* Næ ego hodie tibi
Bonam vitam feci. *Dor.* Fateor habere gratiam.
Tox. Num qnippiam aliud me vis? *Dor.* Ut bene sit tibi.
Tox. Pol istuc quidem jam ego omne usurpabo domi:
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

ACTUS VI. SCENA IX.

Saturio, Dordalus, Virgo.

NIsi ego illunc hominem perdo! *Dor.* Perii! *Sat.* Atqoe optume
Eccum ipsum ante ædes. *Vir.* Salve multum, mi pater.
Sat. Salve, mea gnata. *Dor.* Hei! Persa me pessumdedit.
Vir. Pater hic meus est. *Dor.* Hem! quid? pater? perii oppido.
Quid ego igitur cesso infelix lamentarier
Minas sexaginta? *Sat.* Ego pol te faciam, scelus,
Te quoque etiam ipsum ut lamenteris. *Dor.* Occidi.
Sat. Age, ambula in jus, leno. *Dor.* Quid me in jus vocas?
Sat. Illi apud Prætorem dicam. sed ego in jus voco.
Dor. Nonne antestaris? *Sat.* Tuan' ego caossa, carnufex,
Quoiquam mortali libero aoreis atteram?
Qui hic commercaris cives homines liberos.
Dor. Sine dicam. *Sat.* Nolo. *Dor.* Audi. *Sat.* Sum surdus, ambola.
Sequere hac, scelesta feles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me usque ad Prætorem.
Vir. Sequor.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Toxilus, Sagaristio, Lemniselene.

Ostibus victis, civibus salvis, re placida, pacibus perfectis,
Bello exstincto, re bene gesta, integro exercito & præsidils,
Cum bene nos, Juppiter, juvisti, dioqe alii omnes cælipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: qoia probe sum ultos meum inimicum.
Nonc ob eam rem inter participes dividam prædam & participabo.
Ite foras: hic volo ante ostium & januam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent. hic statoi volo primum
Aqoilam mihi: nnde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant,
Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui effieri.
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.
Lem. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me es? *Tox.* Agedum ergo,
Accede, mea, ad me, atque amplectere sis. *Lem.* Ego vero. oh! nihil magis dulce 'st.
Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
Tox. Omnia quæ to vis, ea cupio. *Lem.* Mutua fiunt a me. *Tox.* Age, age, age ergo!
Tu Sagaristio, accumbe in summo. *Sag.* Ego nihil moror: cedo parem, quem pepegi.
Tox. Temperi. *Sag.* Mihi istuc Temperi, sero 'st. *Tox.* Hoc age! accumbe. hunc diem suavem
Meum natalem agitemus amœnum. date aquam manibus: apponite mensam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis. age, puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos. move manus; propera.
Pægnium! tarde cyathos mihi das: cedo sane. Bene mihi, bene vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies datus hodie 'st ab dis, quia te licet liberam me amplecti.
Lem. Tua factum opera. Bene omnibus nobis! hoc mea manus tuæ poculum donat,
Ut amantem amanti decet. *Tox.* Cedo. *Lem.* Accipe. *Tox.* Bene ei qui invidet mihi,
Et ei qui hoc gaudio gaudet.

ACTUS.

ACTUS V. SCENA II.

Dordalus, Sagaristio, Lemniselene, Pægnium.

QUi sunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri sunt posthac,
Sulus ego omnibus antideo facile, miserrumus hominum ut vivam.
Perii! interii! pessumus hic mihi dies hodie illuxit. corruptur
Ita me Toxilus persabricavit, itaque meam rem divexavit.
Vehiculum argenti miser ejeci, amisi: neque quamobrem ejeci, habeo.
Qui illum Periam, atque omnis Persas, atqoe etiam omnis personas
Male di omnes perdant! ita miser! Toxilus hæc mihi concivit.
Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego ut non in cruciatum atque in compedis cogam, si vivam,
Siqnidem huc umquam herus redierit ejus, quod spero. sed quid ego aspicio?
Hoc vide! quæ hæc fabula est? pol hic quidem potant: aggrediar, o bone vir,
Salvetu, & tu bona liberta! *Tox.* Dordalus hic quidem est, *Sag.* Quin jube adire.
Tox. Adi, si libet. agite! applaudamus, Dordale, homo lepidissume, salve.
Locus hic tuus est, huc accumbe. ferte aquam pedibus. præben' tu puere?
Dor. Ne sis, me uno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.
Pæg. At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.
Dor. Quid ais, crux, stimulorum tritor? quomodo me hodie vorsavisti!
Ut me in tricas conjecisti! quomodo de Persa manus mihi adita'st!
Tox. Jurgium hinc auferas, si sapias. *Dor.* At, bona liberta, hæc scivisti,
Et me celavisti? *Lenn.* Stultitia'st, quoi bene esse licet, eum prævorti
Litibus. posterius istæc te magis par agere'st. *Dor,* uritur cor mihi!
Tox. Da illi cantharum! exstingue ignem, si cor uritur, caput ne ardescat.
Dor. Ludos me facitis, intellego. *Tox.* Vin' cinædom novom tibi dari, Pægnium?
Quin elude, ut soles, quando libet locu'st hic.
Hui! babæ! basilice te intulisti & facete.
Pæg. Decet me facetum esse: & hunc irridere
Lenunem lubido'st, quando dignu'st.
Tox. Perge, ut cœperas. *Pæg.* Hoc, leno, tibi.
Dor. Perii! perculit me prope. *Pæg.* Hem! serva rursum.
Dor. Delude, ut lubet, herus dum hinc abest.
Pæg. Viden', ut tuis dictis pareo?
Sed quin tu meis contra item dictis servis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? *Dor.* Quid est id?
Pæg. Restim tu tibi cape crassam, ac suspende te.
Dor. Cave sis me attingas: ne tibi hoc scipione
Malum magnum dem. *Pæg.* Utere, te condono.
Tox. Jamjam, Pægnium, da pautam * * *
Dor. Ego pol vos eradicabo. *Pæg.* At te ille, qui supra nos habitat,
Qui tibi male volt, maleque faciet. non hi dicunt, verum ego.
Tox. Age! circumfer mulsum: bibere da usque plenis cantharis.
Jamdiu factum est, postquam bibimus: nimis diu sicci sumus.
Dor. Di faciant, ut id bibatis, quod vos numquam transeat.
Pæg. Nequeo, leno, quin tibi saltem staticulum *dem*, olim quem Hegea
Faciebat. vide vero, si tibi satis placet. *Sag.* Me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Jonia.
Dor. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. *Sag.* Etiam muttis, impudens?
Jam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuo.
Dor. Jam taceo hercle. atque tu Persa es, qui me usque admutilavisti ad cutem.
Tox. Tace, stulte! hic ejus geminus est frater. *Dor.* Hiccine'st? *Tox.* Ac geminissumus.
Dor. Di deæque & te, & geminom fratrem excrucient. *Sag.* Qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. *Dor.* At enim, quod ille meruit, tibi id obsit volo.
Tox. Agite, sultis, hunc ludificemus, nisi non dignu' it. *Sag.* Non opu'st,
Lem. At me haud par est. *Tox.* Eo credo, quia non inconciliavit, cum te emo.
Lem. Attamen. *Tox.* Nun tamen: cave ergo sis malo, & sequere me.
Te mihi dicto audientem esse addecet. nam hercle absque me
Foret & meo præsidio, hic faceret te prostibilem propediem.
Sed ita pars libertinorum est; nisi patrono qui advorsatos est,
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus:
Ni id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus est.
Lem. Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream.
Tox. Ego som tibi patronus plane, qoi huic pro te argentom dedi.
Pro hisce hunc volo ludificari. *Lem.* Meo ego in loco sedulo curabo.
Dor. Certo illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant. *Sag.* Heu vos!
Tox. Quid ais? *Sag.* Hiccine Dordalus est leno, qui hic liberas virgines?
Hiccine est, qui fuit quondam fortis? *Dor.* Quæ hæc res est? hei! colaphum icit.
Malum vobis dabo. *Tox.* At tibi nos dedimos, dabimosque etiam. *Dor.* Hei! nates pervellit.
Pæg. Licet: jam diu sæpe sunt expunctæ. *Dor.* Loquere tu etiam, frustum pueri?
Lem. Patrone, i intro amabo ad cœnam. *Dor.* Mea ignavia, tu nunc me irrides?
Lem. Quiane te voco, bene ut tibi sit? *Dor.* Nolo mihi bene esse. *Lem.* Ne sit.
Tox. Quid igitur, sexcenti nummi qoid agunt! quas turbas danunt!
Dor. Male disperii. sciunt referre probe inimico gratiam.

Tox. Satis sumsimus supplicii jam. *Dor.* Fateor, manus vobis do. *Tox.* Et post dabis
Sub furcis. abi intro. *Sag.* In crucem. *Dor.* An me hic parum exercitum
Hisce me habent? *Tox.* Convenisse te Toxilum memineris.
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

FINIS PERSÆ.

RUDENS.

Dramatis Personæ.

ARCTURUS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *servus.*
PLEUSIDIPPUS, *adolescens.*
DÆMONES, *senex.*
PALÆSTRA, AMPELISCA, *mulieres.*
SACERDOS, *anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *servus.*
LABRAX, *leno.*
CHARMIDES, *parasitus.*
LORARII.
GRIPUS. *piscator.*

ARGUMENTUM.

Reti piscator de mari extraxit vidulum,
Ubi erant herilis filiæ crepundia,
Dominum ad lenonem quæ surrepta venerat.
Ea in clientelam suipte imprudens patris
Naufragio ejecta devenit: cognoscitur,
Suoque amico Pleusidippo jungitur.

ARCTURUS

PROLOGUS.

QUi gentes omnes, mariaque & terras movet,
Ejus sum civis civitate cælitum.
Ita sum, ut videtis, splendens stella candida,
Signum quod semper tempore exoritur suo,
Hic atque in cælo. nomen Arcturo est mihi.
Noctu sum in cælo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia signa de cælo ad terram accidunt.
Qui est imperator divom atque hominum Juppiter,
Is nos per gentis alium alia disparat,
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noscamus; ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falsas lites falsis testimoniis
Petunt; quique in jure abjurant pecuniam;
Eorum referimus nomina exscripta ad Jovem.
Cotidie ille scit, quis hic quærat malum.
Qui hic litem adipisci postulant perjurio,
Malis res falsas qui impetrant apud judicem:
Iterum ille eam rem judicatam judicat,
Majore multa multat, quam litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exscriptos habet.
Atque hoc scelesti in animum inducunt suum,
Juvem sa placare posse donis, hostiis.
Et operam & sumtum perdunt: id eo fit, quia
Nihil ei acceptum est a perjuris supplicii.
Facilius, si qui pius est, a dis supplicans,
Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.
Iccirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porro; post factum ut lætemini.
Nunc, huc qua caussa veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic esse nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxuma propter mare,
Senex, qui huc Athenis exsul venit, haud malus.
Neque is adeo propter malitiam patria caret:
Sed, dum alios servat, se impedivit interim:
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit parvola,
Eam de prædone vir mercatur pessumus.
Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adolescens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire a ludo fidicino domum.
Amare occœpit: ad lenonem devenit,
Minis triginta sibi puellam destinat,
Datque arrhabonem, & jurejurando alligat.
Is leno, ut se æquom est, flocci non fecit fidem:
Neque, quod juratus adolescenti dixerat.
Ei erat hospes, par illius, Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, urbis proditor:
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Infit lenoni suadere, ut secum simul
Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios
Dicit: potesse ibi fieri eum divitem:
Ibi esse quæstum maxumum meretricibus.
Persuadet. navis clanculum conducitur.
Quidquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait sese Veneri velle votum solvere.
Id hic est fanum Veneris, & eo ad prandium
Vocavit adolescentem huc. ipse hinc illico
Conscendit navem, avehit meretriculas.
Adolescenti alii narrant, ut res gesta sit:
Lenonem abiisse. ad portum adolescens venit:
Illorum navis longe in altum abscesserat.
Ego, quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium & lenoni exitium simul:
Increpui hibernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcterus signum sum omnium acerrumum:
Vehemens sum exoriens: cum occido, vehementior.
Nunc ambo in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent ejecti: navis confracta est ibus.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ desiluerunt in scapham.
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exsul ubi habitat senex,
Quojus deturbavit ventus tectum & tegulas.
Et servos illic est ejus, qui egreditur foras.
Adolescens huc jam adveniet, quem videbitis,
Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
Valete, ut hostes vostri diffidant sibi.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Sceparnio.

PRo di immortales! tempestatem cujusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxuma!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'st?
Nun ventus fuit, verum Alcumena Euripidi,
Ita omnis de tecto deturbavit tegulas:
Illustrioris fecit, fenestrasque indidit.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

Pleusidippus, Dæmones, Sceparnio.

ET vos a vostris abduxi negotiis,
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere,
Sed mea desidia spem deserere nolui:
Eo vos, amici, detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere;
Ubi rem divinam se facturum dixerat.
Sc. Si sapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.
Pl. Prope me hinc nescio quis loquitur. *Dæm.* Heus! Sceparnio.
Sc. Qui nominat me? *Dæm.* Qui pro te argentum dedit.
Sc. Quasi me tuum esse servom dicas, Dæmones?
Dæm. Luto usu'st multo, multam terram confode:
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
Pl. Pater salveto, amboque adeo. *Dæm.* Salvos sies.
Sc. Sed utrum tu mas an femina es, qui illum patrem Voces? *Pl.* Vir sum equidem. *Dæm.* Quære vir porro patrem.
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile secus numquam ullum habui. *Pl.* At Di dabunt.
Sc. Tibi quidem hercle, quisquis es, magnum malum,
Qui oratione hic nos occupatos occupes.
Pl. Isticcine vos habitatis? *Sc.* Quid tu id quæritas?
An quo furatum mox venias, vestigas loca?
Pl. Peculiosum esse decet servom & probum,
Quem hero præsente prætereat oratio,
Aut qui inclementer dicat homini libero.
Sc. Et impudicum & impudentem hominem addecet,
Molestum ultro advenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. *Dæm.* Tace, Sceparnio.
Quid opus, adolescens, *est*? *Pl.* Isti infortunium,
Qui præfestinet, ubi herus adsit, præloqui.
Sed nisi molestum'st, paucis percontarier
Volo ego ex te. *Dæm.* Dabitur opera, atque in negotio.
Sc. Quin tu in paludem is, exsecasque arundines,
Qui pertegamus villam, dum sudum'st? *Dæm.* Tace.
Tu, si quid opus est, dice. *Pl.* Dic, quod te rogo.
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? *Dæm.* Plurimos.
Nam ego propter ejusmodi viros vivo miser.
Pl. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas secum adduxit: quique adornaret sibi,
Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.
Dæm. Non hercle, adolescens, jam hos dies complusculos
Quemquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clam me esse, si qui sacruficant, semper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri paravi vasa & puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
Pl. Ut verba præhibes, me periisse prædicas.
Dæm. Mea quidem hercle caussa salvos sis licet.
Sc. Heus tu! qui fana ventris caussa circumis,
Jubere melius est prandium ornari domi;
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. *Pl.* Admodum.
Sc. Nullum' st periculum te hinc ire impransum domum.
Cererem te melius quam Venerem sectarier;
Amore hæc curat, tritico curat Ceres.
Pl. Deludificavit me ille homo indignis modis.
Dæm. Pro dii immortales, quid illuc est, Sceparnio,
Hominum secundum littus? *Sc.* Ut mea est opinio,
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.
Dæm. Qui? *Sc.* Quia post cœnam, credo, laverunt heri,
Confracta navis in mari est illis. *Dæm.* Ita est.
Sc. At hercle nobis villa in terra & tegulæ. *Dæm.* Hui!
Homunculi, quanti estis! ejecti ut natant!
Pl. Ubi sunt ii homines, obsecro? *Dæm.* Hac ad dexteram,
Viden' secundum littus? *Pl.* Video. sequimini.
Utinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrumus!
Valete. *Sc.* Si non moneas, nosmet meminimus.
Sed o Palæmon, sancte Neptuni comes,
Quique hercule illi socius esse diceris,
Quod facinus video! *Dæm.* Quid vides? *Sc.* Mulierculas
Video sedenteis in scapha solas duas.
Ut afflictantur miseræ! euge euge, perbene,
Ab saxo avortit fluctus ad littus scapham.
Neque gubernator umquam potuit:
Non vidisse undas me majoris censeo.
Salvæ sunt, si illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum'st! ejecit alteram,
At in vado'st. jam facile enabit. eugepæ!
Viden', alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horsum se capessit: salva res!
Desiloit hæc autem altera in terram e scapha.
Ut præ timore in genua in undas concidit!
Salva'st! evasit ex aqua; jam in littore est.
Sed dextrovorsum avorsa it in malam crucem.
Hem! errabit illæc hodie. *Dæm.* Quid id refert tua?
Sc. Si ad saxum quo capessit, ea deorsum cadit,
Errationis fecerit compendium.
Dæm. Si tu de illarum cœnaturus vesperi es,
Illis curandum censeo, Sceparnio:
Si apud me esuros es, mihi dari operam volo.
Sc. Bonum æquomque oras, *Dæm.* Sequere me hac ergo. *Sc.* Sequor.

ACTUS I. SCENA III.

Palæstra.

NImio hominum fortunæ minus miseræ memorantur,
Quam reapse experiundo iis datur acerbum!
Hoc deo complacitum est? me hoc ornato ornatam,
In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut Deos me impiavi;
Sed id si parate curavi ut caverem;
Tunc hoc mihi indecore, inique, immodeste
Datis, Di. nam quid habebunt sibi igitur impii
Posthac, si ad hunc modum est innoxiis honor
Apud vos? nam me, si sciam fecisse
Aut parentes sceleste, minus me miserer:

Sed

Sed herile scelus me sollicitat. ejus me impietas male
Habet. is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus sunt reliquiæ. etiam, quæ simul
Vecta mecum in scapha 'st, excidit. ego nunc sola sum.
Quæ si mihi foret salva saltem, labor
Lenior esset hic mihi ejus opera.
Nunc quam spem, aut opem, aut consilii quid capessam?
Ita hic solis locis compotita sum.
Hic saxa sunt, hic mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obviam venit.
Hoc quod induta sum, summæ opes oppido,
Nec cibo, nec loco, tecta quo sim, scio.
Quæ mihi est spes, qua me vivere velim?
Nec loci gnara sum, nec diu hic fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut semitam monstret: ita nunc hac
An illac eam, incerta sum consilii:
Nec prope usquam hic quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pavor membra omnia tenent.
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse, uti sum. libera ego
Prognata fui maxume; nequidquam fui.
Nunc qui minus servio, quam si forem serva nata?
Neque quidquam umquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

ACTUS I. SCENA IV.

Ampelisca, Palæstra.

Quid mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam?
Ita male vivo: atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein vitæ haud parco: perdidi spem, qua me oblectabam.
Omnia jam circumcursavi, atque omnibus in latebris perreptavi
Quærere conservam voce, oculis, auribus; ut pervestigarem.
Neque eam usquam invenio, neque quo eam, neque qua quæram consultum 'st,
Neque quem rogitem responsorem, quemquam interea invenio.
Neque magis solæ terræ sunt, quam hæc loca atque hæ regiones.
Neque si vivit, eam vivam umquam quin inveniam, desistam.
Pal. Quænam vox mihi prope hic sonat? *Amp.* Pertimui.
Quis hic loquitur prope? *Pal.* Spes bona, obsecro subventa
Mihi. *Amp.* Mulier est. muliebris vox mihi ad aures
Venit. *an* eximes ex hoc miseram metu?
Pal. Certo vox muliebris auris tetigit meas.
Num Ampelisca obsecro 'st? *Amp.* Ten', Palæstra, audio?
Pal. Quin voco, ut me audiat, nomine illam suo.
Ampelisca! *Amp.* Hem quis est? *Pal.* Ego Palæstra sum.
Amp. Dic, ubi es? *Pal.* Pol ego nunc in malis plurimis.
Amp. Socia sum; nec minor pars mea 'st quam tua.
Sed videre expeto te. *Pal.* Mihi es æmula.
Amp. Consequamur gradu vocem. ubi es? *Pal.* Ecce me.
Accede ad me. atque adi contra. *Amp.* Fit sedulo.
Pal. Cedo manum. *Amp.* Accipe. *Pal.* Dic, vivisne obsecro?
Amp. Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi
Credo ego hoc, te tenere! obsecro, amplectere,
Spes mea! ut me omnium jam laborum levas!
Pal. Occupas præloqui, quæ mea est oratio.
Nunc abire hinc decet nos. *Amp.* Quo, amabo, ibimus?
Pal. Litus hoc persequamur. *Amp.* Sequor, quo lubet.
Pal Siccine hic cum uvida veste grassabimur?
Amp. Hoc quod est, id necessarium est perpeti.
Sed quid hoc, obsecro, est? *Pal.* Quid? *Amp.* Viden' amabo,
Fanum, videsne hoc? *Pal.* Ubi est? *Amp.* Ad dexteram.
Pal. Video decorum dis locum viderier.
Amp. Haud longe abesse oportet homines hinc: ita hic
Lepidu 'st locus. *nunc*, *quisquis* est deus, veneror,
Ut nos ex hac ærumna miseras eximat,
Inopes, ærumnosas ut aliquo auxilio adjuvet.

ACTUS I. SCENA V.

Sacerdos, Palæstra, Ampelisca.

Qui sunt, qui a patrona preces mea expetessunt?
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obsequentem deam, atque haud gravatam
Patronam exsequuntur, benignamque multum.
Pal. Jubemus te salvere, mater. *Sac.* Salvete,
Puellæ. sed unde vos ire cum uvida
Veste dicam, obsecro, tam mæstiter vestitas?
Pal. Illico hinc imus, haud longule ex hoc loco.
Verum longe hinc abest, unde huc vectæ sumus.
Sac. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Estis vectæ. *Pal.* Admodum. *Sac.* Ergo æquius vos erat
Canditatas venire hostiatasque. ad hoc
Fanum ad istunc modum non veniri solet.
Pal. Quæne ejectæ e mari sumus ambæ, obsecro!
Unde nos hostias agere voluisti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
Ut tuo recipias tecto, servesque nos,
Miserarumque te ambarum uti misereat,
Quibus nec locus ullus, nec spes parata est,
Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quidquam 'st.
Sac. Manus mihi date; exsurgite a genibus ambæ:
Misericordior nulla me est feminarum.
Sed hic pauperes res sunt inopesque, puellæ:
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Servio. *Amp.* Veneris fanum, obsecro, hoc est? *Sac.* Fateor. ego
Hujus fani sacerdos clueo. verum, quidquid est,
Comiter fiet a me, quo nostra copia
Valebit. ite hac mecum. *Pal.* Amice benigneque
Honorem, mater, nostrum habes. *Sac.* Oportet.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Piscatores.

Omnibus modis, qui pauperes sunt homines, miseri vivont,
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem ullam,
Necessitate, quidquid est domi, id sat est habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes simus, scitis,
Hisce hami, atque hæ harundines sunt nobis quæstu & cultu.
Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum:
Pro exercitu gymnastico & palæstrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, musculos, plagusias, striatas,
Post id piscatum hamatilem & saxatilem aggredimur.
Cibum captamus e mari: sin eventus non venit,
Neque quidquam captum est piscium, salsi lautique pure
Domum redimus clanculum; dormimus incœnati.
Atque ut nunc valide fluctuat mare, nulla nobis spes est.
Nisi quid concharum capsimus, incœnati sumus profecto.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide adjuverit hodie.

ACTUS II. SCENA II.

Trachalio, Piscatores.

Animo advorsavi sedulo, ne herum usquam præterirem.
Nam cum modo exibat foras, ad portum se ajebat ire,
Me huc obviam jussit sibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos percunter, commode eccos video astare! adibo.
Salvete, fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio! quid agitis? ut peritis?
Pisc. Ut piscatorem æquom est; fame, siti, speque.
Tr. Ecquem adolescentem huc,
Dum hic astatis, strenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
Pisc. Nullum istac facie, ut prædicas, venisse huc scimus. *Tr.* Ecquem
Recalvom ac silonem senem, statutum, ventriosum,
Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum; malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas secum satis venustas?
Pisc. Cum istiusmodi virtutibus operisque natus qui sit,
Eum quidem ad carnuficem est æquius, quam ad Venerem commeare.
Tr. At si vidistis, dicite. *Pisc.* Hac profecto nullus venit.
Vale! *Tr.* Valete! credidi: factum est, quod suspicabar.
Data verba hero sunt; leno abiit scelestus exsulatum,
In navem ascendit, mulieres avexit; ariolus sum.
Is huc herum etiam ad prandium vocavit sceleris semen.
Numquid mihi meliu'st, quam illico hic opperiar herum, dum veniat?
Eadem hanc sacerdotem Veneriam, si quid amplius scit,
Si videro, exquisivero: faciet me certiorem.

ACTUS II. SCENA III.

Ampelisca, Trachalio.

Intellego: hanc quæ proxuma est villam Veneris fano
Pulsare jussisti, atque aquam rogare. *Tr.* Cuja ad auris
Vox mihi advolavit? *Amp.* Obsecro? quis hic loquitur? quem ego video?
Tr. Estne Ampelisca hæc, quæ foras e fano egreditur?
Amp. Estne hic Trachalio, quem conspicor, calator Pleusidippi?
Tr. Ea est. *Amp.* Is est. Trachalio, salve! *Tr.* Salve, Ampelisca!
Quid agis tu? *Amp.* Ætatem haud mala male. *Tr.* Melius ominare!
Amp. Verum omnes sapientes decet conferre & fabulari.
Sed Pleusidippus tuus herus ubi, amabo, est? *Tr.* Eja vero!
Quasi non sit intus. *Amp.* Neque pol est, neque ullus quidem huc venit.
Tr. Non venit? *Amp.* Vera prædicas. *Tr.* Non est meum, Ampelisca.
Sed quam mox coctum est prandium? *Amp.* Quod prandium, obsecro te?
Tr. Nempe rem divinam facitis hic. *Amp.* Quid somnias, amabo!
Tr. Certe huc Labrax Pleusidippum ad prandium vocavit
Herum meum, herus voster. *Amp.* Pol haud miranda facta dicis.
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
Tr. Non rem divinam facitis hic vos, neque herus? *Amp.* Ariolare.
Tr. Quid tu agis hic igitur? *Amp.* Ex malis multis, metuque summo,
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos, me, & Palæstram.
Tr. An hic Palæstra 'st, obsecro! heri mei amica? *Amp.* Certo.
Tr. Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.
Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis scire.
Amp. Confracta est, mi Trachalio, hac nocte navis nobis.
Tr. Quid, navis? quæ istæc fabula est! *Amp.* Non audivisti, amabo,
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam, & quidquid domi fuit, in navem imposivit?
Ea nunc perierunt omnia. *Tr.* Oh! Neptune lepide, salve:
Nec te aleator ullus est sapientior. profecto
Nimis lepide jecisti bolum: perjurum perdidisti.
Sed nunc ubi est leno Labrax? *Amp.* Perit potando, opinor.

Neptu-

Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.
Tr. Credo, hercle, anancæo datum, quod biberet. ut ego amo te,
Mea Ampelisca! ut dulcie es! ut mulsa dicta dicis!
Sed tu & Palæstra quomodo salvæ estis? *Amp.* Scibis faxo.
E navi timidæ ambæ in scapham insiluimus: quia videmus
Ad saxa navem ferrier, properans exsolvi restim:
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrovorsum
Differt ab illis. Itaque nos ventisque fluctibusque
Jactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem:
Vix hodie ad litus pertulit nos ventus exanimatas.
Tr. Novi, Neptunus ita solet: quamvis fastidiosus
Ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, jactat omnes.
Amp. Væ capiti atque ætati tuæ! *Tr.* Tuo! mea Ampelisca,
Scivi lenonem facere hoc, quod fecit. sæpe dixi.
Capillum promittam optumum 'st, occipiamque ariolari.
Amp. Cavistis ergo tu atque herus, ne abiret, eum scibatis?
Tr. Quid faceret? *Amp.* Si amabat, rogas, quid faceret? asservaret
Dies noctesque: in custodia esset semper. verum ecastor
Ut multi fecit: ita probe curavit Pleusidippus.
Tr. Cur tu istuc dicis? *Amp.* Res palam est. *Tr.* Sciu' tu etiam, qui it lavatum
In balineas, ibi cum sedulo sua vestimenta servat,
Tamen surripiuntur: quippe qui, quem illorum observet, falsus est:
Fur facile, quem observet, videt: custos, qui fur sit, nescit.
Sed duce me ad illam. ubi est? *Amp.* I sane in Veneris fanum huc intro,
Sedentem flentemque opprimes. *Tr.* Ut jam istuc mihi molestum est!
Sed quid flet? *Amp.* Ego dicam tibi. hoc sese excruciat animi,
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat; ubique habebat,
Qui suos parentes noscere posset: eam veretur
Ne perierit. *Tr.* Ubinam ea fuit cistellula? *Amp.* Ibidem in navi
Conclusit ipse in vidulum, ne copia esset ejus,
Qui suos parentes noscerent. *Tr.* O facinus impudicum,
Quam liberam esse oporteat, servire postulare!
Amp. Nunc eam cum navi scilicet abiisse pessum in altum.
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem,
Credo aliquem immersisse, atque eum excepisse. id misera mæsta 'st,
Sibi eorum evenisse inopiam. *Tr.* Jam istoc magis usus facto 'st,
Ut eam intro, consolerque eam, ne se sic excruciet animi:
Nam multa præter spem scio multis bona evenisse.
Amp. At ego etiam, qui speraverint, spem decepisse multos,
Tr. Ergo animus æquos optumum est ærumnæ condimentum.
Ego eo intro, nisi quid vis. *Amp.* eas: ego, quod mihi imperavit
Sacerdos, id faciam; atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo, si verbis suis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem censeo vidisse anum me quemquam,
Cui deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Ut lepide, ut liberaliter, ut honeste, atque haud gravate
Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas
Accepit ad sese! haud secus, quam si ex se simus natæ:
Ut eapse *sic* succincta aquam calefactat, ut lavemus!
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus! ecquis in villa 'st? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

ACTUS II. SCENA IV.

Sceparnio, Ampelisca.

Quis est, qui nostris tam proterve foribus facit injuriam?
Amp. Ego sum. *Sc.* Hem! quid hoc boni est? heu! edepol specie lepida mulier!
Amp. Salve, adolescens. *Sc.* Et tu multum salveto, adolescentula.
Amp. Ad vos venio. *Sc.* Accipiam hospitio, si mox venis,
Item ut affectam: nam nunc nihil est qui te inanem * *
Sed quid ais, mea lepida, hilara? *Amp.* Aha! nimium familiariter
Me attrectas. *Sc.* pro di immortales! Veneris effigia hæc quidem est.
Ut in ocellis hilaritudo est! eja, corpus quojusmodi!
Subvolturium! illud quidem, subaquilum volui dicere.
Vel papillæ quojusmodi! tum quæ indoles in savio est!
Amp. Non ego sum pollucta pago. potin' ut me abstineas manum?
Sc. Non licet te sicce placide bellam belle tangere?
Amp. Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & deliciæ dabo:
Nunc, quamobrem huc sum missa, amabo, vel tu mihi ajas, vel neges.
Sc. Quid nunc vis? *Amp.* Sapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
Sc. Meus quoque hic sapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
Amp. Hæc sacerdos Veneris hinc me petere jussit a vobis aquam.
Sc. At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non feres.
Nostro illum puteum periculo & ferramentis fodimus:
Nisi multis blanditiis, a me gutta non ferri potest.
Amp. Cur tu aquam gravare, amabo, quam hostis hosti commodat?
Sc. Cur tu operam gravare mihi, quam civis civi commodat?
Amp. Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia.
Sc. Eugepæ! salvos sum! hæc jam me suam voluptatem vocat.
Dabitur tibi aqua, ne nequidquam me ames: cedo mihi urnam. *Amp.* Cape,

Propera, amabo, efferre. *Sc.* Manta: jam hic ero, voluptas mea.
Am. Quid facerdoti me dicam hic demoratam tam diu?
Ut etiam nunc misera timeo, ubi oculis intueor mare!
Sed quid ego misera video procul in littore,
Meum herum lenonem Siciliensemque hospitem,
Quos periisse ambos misera censebam in mari.
Jam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæstræ; in aram uti confugiamus prius,
Quam huc sceleftus leno veniat, nosque hic opprimat?
Confugiam hinc, res ita suppetit subito *mihi*.

ACTUS II. SCENA V.

Sceparnio.

PRo di immortales! In aqua numquam credidi
Voluptatem inesse tantam. ut hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus visus est, quam prius.
Ut sine labore hanc extraxi! præfiscine,
Satis nequam sum: ut pote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem! sic volo
Te ferre honeste, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc sis. ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.
Ubi tu es? etiamne hanc urnam acceptura? ubi es?
Commodule melius: tandem vero serio.
Etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video. ludos me facit.
Apponam hercle urnam jam ego hanc in media via.
Sed autem, quid si hanc hinc abstulerit quispiam
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi insidias locet,
Ut comprehendar cum sacra urna Veneria.
Nempe optumo *me* jure in vinculis enicet
Magistratus: si quis me hanc habere viderit.
Nam hæc litterata 'st: ab se cantat cuja sit.
Jam hercle evocabo hinc hanc sacerdotem foras,
Ut hanc accipiat urnam. accedam huc ad fores.
Heus sis, Ptolemocratia! cape hanc urnam tibi.
Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit.
Intro ferunda est. tepperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam est aqua.

ACTUS II. SCENA VI.

Labrax, Charmides.

QUi homo sese miserum & mendicum volet,
Neptuno credat sese atque ætatem suam:
Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol libertas lepida es, quæ numquam pedem
Voluisti in navem mecum hercle una imponere.
Sed ubi ille meus est hospes, qui me perdidit!
Atque eccum incedit! *Ch.* Quo, malum, properas Labrax?
Nam equidem te nequeo consequi tam strenue.
Lab. Utinam te prius quam oculis vidissem meis,
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres;
Quem propter hoc mihi obtigit misero mali!
Ch. Utinam, cum in ædes me ad te adduxisti tuas,
In carcere illo potius cubuissem die!
Deosque immortales quæso, dum vivas, uti
Omnes tui similes hospites habeas tibi.
Lab. Malam Fortunam in ædeis te adduxi meas.
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quidve hinc abitio? quidve in navem inscensio?
Ubi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit.
Ch. Pol minume miror, navis si fracta 'st tibi;
Scelus te, & scelesse parta quæ vexit bona.
Lab. Pessum dedisti me blandimentis tuis.
Ch. Scelestiorem cœnam cœnavi tuam,
Quam quæ Thyestæ quondam antepofita est, & Tereo.
Lab. Perii, animo male fit, contine, quæso, caput.
Ch. Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.
Lab. Eheu Palæstra atque Ampelisca! ubi estis nunc?
Ch. Piscibus in alto, credo, præbent pabulum.
Lab. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
Ch. Bonam est quod habeas gratiam merito mihi,
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
Lab. Quin tu hinc is a me in maxumam malam crucem?
Ch. Eas! easque res agebam commodum.
Lab. Eheu! quis vivit me mortalis miserior!
Ch. Ego multo tanto miserior, quam tu, Labrax.
Lab. Qui? *Ch.* Quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.
Lab. O scirpe, scirpe! laudo fortunas tuas,
Qui semper servas gloriam aritudinis.
Ch. Equidem me ad velitationem exerceo.
Nam omnia corusca præ tremore fabulor.
Lab. Edepol, Neptune, es balneator frigidus:
Cum vestimentis posteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum instruit:
Ita salsam præbet potionem & frigidam.
Ch. Ut fortunati sunt fabri ferraril,
Qui apud carbones assident! semper calent.
Lab. Utinam fortuna nunc anatina uterer,
Uti, cum exivissem ex aqua, arerem tamen!
Ch. Quid, si aliquo ad ludos me pro manduco locem?
Lab. Quapropter? *Ch.* Quia pol clare crepito dentibus.
Jure optumo me lavisse arbitror.
Lab. Qui? *Ch.* Quia auderem tecum in navem ascendere,
Qui a fundamento mihi usque movisti mare.
Lab. Tibi auscultavi, tu promittebas mihi
Illic esse quæstum maxumum meretricibus;
Ibi me corruere posse ajebas divitias.
Ch. Jam postulabas te, impurata belua,
Totam Siciliam devoraturum insulam.
Lab. Quænam balæna meum voravit vidulum,
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
Ch. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium,
Quod pleuum argenti fuit in sacciperio.
Lab. Eheu! tedactus sum usque ad hanc unam tuniculam,
Et ad hoc misellum pallium. perii oppido!
Ch. Vel consociare mihi quidem tecum licet:
Æquas habemus partes. *Lab.* Saltem si mihi
Mulierculæ essent salvæ! spes aliquæ forent.
Nunc si me adulescens Pleusidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palæstra acceperam,
Jam se exhibebit hic mihi negotium.
Ch. Quid, stulte, ploras? tibi quidem edepol copia 'st,
Dum lingua vivet, qui rem solvas omnibus.

ACTUS

ACTUS II. SCENA VIII.

Sceparnio, Charmides, Labrax.

QUid illuc, obsecro, est negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent;
Nescio quem metuentes miseræ? nocte hac vero proxuma
Se jactatas atque ejectas hodie esse ajunt e mari.
Lab. Obsecro hercle adolescens, ubi istæc sunt, quas memoras, mulieres?
Sc. Hic in fano Veneris. *Lab.* Quot sunt? *Sc.* Totidem quot ego & tu sumus.
Lab. Nempe meæ. *Sc.* Nempe nescio istuc. *Lab.* Qua sunt facie? *Sc.* Scitula.
Vel ego amare utramvis possim, si probe appotus siem.
Lab. Nempe puellæ? *Sc.* Nempe molestus es: vise, si lubet.
Lab. Meas oportet intus esse hic mulieres, mi Charmides.
Ch. Juppiter te perdat, & si sunt, & si non sunt tamen.
Lab. Intro rumpam jam huc in Veneris fanum. *Ch.* In barathrum mavelim.
Obsecro, hospes, da mihi aliquid, ubi condormiscam, loci.
Sc. Istic ubi vis condormisce: nemo prohibet, publicum est.
Ch. At vides me, ornatus ut sim vestimentis uvidis:
Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt: in aliquo tibi referam gratiam.
Sc. Tigillum eccillud mihi unum arescit: id si vis, dabo:
Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluvit.
Tu istæc mihi dato: exarescunt saxo. *Ch.* Eho! an te pœnitet,
In mari quod elavi, ni hic in terra iterum eluam?
Sc. Eluas tu an exungare, ciccum non interduim.
Tibi ego numquam quidquam credam, nisi accepto pignore.
Tu vel suda, vel peri algu; vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hospitem mihi in ædeis, nihil moror: sat litium est.
Ch. Jamne abis? venales illic ductitavit, quisquis est.
Non est misericors. sed quid ego hic asto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiscam hanc crapulam,
Quam potavi præter animi, quam libuit, sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare:
Itaque alvom prodi speravit nobis salsis poculis.
Quid opu'st verbis? si invitare nos paullisper pergeret,
Ibidem obdormissemus: nunc vix vivos amisit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, visam, convivam meum.

ACTUS TERTIUS
SCENA I.

Dæmones.

Iris modis di ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Ne dormientes quidem sinunt quiescere.
Velut ego hac nocte, quæ præcessit, proxuma
Mirum atque inscitum somniavi somnium.
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem ut faceret admolirier:
Neque eas eripere quibat inde. postibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare, scalas ut darem utendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philumela atque ex Progne esse hirundines.
Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior,
Videtur ultro mihi malum minitarier.
In jus vocat me. ibi ego nescio quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam:
Concludo in vincla bestiam nequissumam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Numquam hodie quivi ad conjecturam evadere.
Sed quid hic in Veneris fano
Clamoris oritur! animus mirat.

ACTUS III. SCENA II.

Trachalio, Dæmones.

PRo, Cyrenenses populares! vostram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessumum pessumdate,
Vindicate: ne impiorum potior sit pollentia,
Quam innocentium, qui se scelere fieri nolunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium.
Facite hic lege potius liceat, quam vi, victo vivere.
Currite huc in Veneris fanum: vostram iterum imploro fidem,
Qui prope hic adestis, quique auditis clamorem meum,
Ferte suppetias, qui Veneri Veneriæque antistitæ
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput.
Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.
Dæm. Quid istuc est negotii? *Tr.* Per ego te hæc genua obtestor senex,
Quisquis es. *Dæm.* Quin tu ergo omitte genua; & quid sit, mihi expedi,
Quid tumultues. *Tr.* Teque oro & quæso, si speras tibi
Hoc anno multum futurum sirpe, & laserpitium,
Eamque eventuram exagogam Capuam salvam & sospitem,
Atque ab lippitudine usque siccitas ut sit tibi.
Dæm. Sanun'es? *Tr.* Seu tibi confidis fore multam magudarim,

Ut

Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo, senex.
Dæm. At ego te per crura & talos, tergumque obtestor tuum,
Si tibi ulmeam uberem esse speras virgidemiam,
Et tibi esse eventuram hoc anno uberem messem mali,
Ut mihi istuc dicas negotii quid sit, quod tumultues.
Tr. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia.
Dæm. Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.
Tr. Obsecro, hoc prævortere ergo. *Dæm.* Quid negotii est? *Tr.* Mulieres
Duæ innocentes intus hic sunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorsum jus, legesque insignite injuria hic
Facta est, fitque in Veneris fano, tum sacerdos Veneria
Indigne afflictatur. *Dæm.* Quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? *Tr.* Si das operam, eloquar.
Veneris signum sunt amplexæ. nunc * * *
Eas deripere volt, eas ambas esse oportet * * *
Dæm. Quis istic est, qui deos tam parvipendit?
Tr. Fraudis, sceleris, parricidii, perjurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inverecundissimus:
Uno verbo absolvam, Leno 'st: quid illum porro prædicem?
Dæm. Edepol infortunio hominem prædicas donabilem.
Tr. Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit,
Dæm. At malo cum magno suo fecit hercle. ite istinc foras,
Turbalio, Sparax! ubi estis? *Tr.* I, obsecro, intro, subveni
Illis. *Dæm.* Iterum haud imperabo. sequimini hac. *Tr.* Age nunc jam,
Jube oculos elidere, itidem ut sepiis faciunt coqui.
Dæm. Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.
Tr. Audio tumultum: opinor, leno pugnis pectitur.
Nimis velim improbissumo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ e fano mulieres.

ACTUS III. SCENA III.

Palæstra, Ampelisca, Trachalio.

Nunc id est, cum omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præsidii vidoitas nos tenet,
Nec ulla spécula est, quæ salutem afferat:
Nec scimus, quam in partem ingredi persequamur.
Maxumo misera in metu nunc sumus ambæ,
Tanta importunitas, tantaque injuria
Facta in nos est modo hic intus ab nostro hero;
Qui scelestus sacerdotem anum præcipem
Reppulit, propulit, perquam indignis modis,
Nosque ab signo intimo vi deripuit sua.
Sed nunc sese ut ferunt res fortunæque nostræ,
Par est moriri. neque est melius morte, in malis
Rebus, miseris. *Tr.* Quid est? quæ illæc oratio 'st?
Cesso ego has consolari? heus, Palæstra! *Pal.* Qui vocat?
Tr. Heus, Ampelisca! *Amp.* Obsecro, quis est, qui vocat?
Pal. Quis is est, qui nominat? *Tr.* Si respexis, scies.
Pal. O salutis meæ spes! *Tr.* Tace, ac bono animo es.
Me vide. *Pal.* Si modo id liceat, vis ne opprimat:
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. *Tr.* Ah desine! nimis inepta es.
Amp. Desiste dictis nunc jam miseram me consolari.
Pal. Nisi quid re præsidium apparas, Trachalio, acta hæc res est:
Certum 'st moriri, quam hunc pati *grassari* lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen: miseræ *ubi venit* in mentem
Mihi mortis, metus membra occupat edepol. *Tr.* *Etsi* hoc acerbum,
Bonum animum habete. *Pal.* Nam, obsecro, unde *animus* mihi invenitur?
Tr. Ne, inquam, timete: assidite hic in ara. *Amp.* Istæc quid ara
Prodesse nobis *plus* potest, quam signum in fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim miseræ?
Tr. Sedete hic modo: ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc
Vobis pro castris: mœnia hinc ego defensabo.
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.
Amp. Tibi auscultamus, &, Venus alma, ambæ te obsecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrimantes, genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam ut recipias, & tutere:
Illos sceleftos, qui tuum fecerunt fanum parvi,
Ut ulciscare, nosque ut hanc tua pace aram obsidere
Patiare, *quæ elautæ* ambæ sumus opera Neptuni noctu:
Ne invisas habeas, neve iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam 'st, nunus quod bene esse lautum arbitrare.
Tr. Æquom has petere intellego: decet abs te id impetrarier:
Ignoscere his te convenit: metus has, id ut faciant, subigit.
Te ex concha natam esse autumant: cave tu harum conchas spernas.
Sed optume eccum exit senex, patronus mihique & vobis.

ACTUS III. SCENA IV.

Dæmones, Trachalio, Lorarii, Labrax.

Exi e fano, natum quantum est hominum sacrilegissume,
Vos in aram abite sessum. sed ubi sunt? *Tr.* Huc respice.
Dæm. Optume. *Lor.* Istuc volueramus. jube modo accedat prope.
Dæm. Tunc legirupionem hic nobis cum dis facere postulas?
Pugnum in os impinge. *Lab.* Iniqua hæc patior cum pretio tuo.
Dæm. At etiam minitatur audax. *Lab.* Jus meum ereptum est mihi,
Meas mihi ancillas invito me eripis. *Tr.* *Ergo date*

De

De senatu Cyrenensi quemvis opulentum *arbitrum*,
Si tuas esse oportet, niveeas esse oportet liberas,
Nive te in carcerem compingi est æquom, ætatemque ibi
Te usque habitare, donec totum carcerem contriveris.
Lab. Non hodie isti rei auspicavi, ut cum furcifero fabuler.
Te ego appello. *Dem.* Cum istoc primum, qui te novit, disputa.
Lab. Tecum ago. *Tr.* Atqui mecum agendum 'st. suntne illæ ancillæ tuæ?
Lab. Sunt. *Tr.* Agedum ergo, tange utramvis digitulo minumo modo.
Lab. Quid si attigero? *Tr.* Extemplo hercle ego te follem pugilatorium
Faciam, & pendentem incursabo pugnis, perjurissume.
Lab. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere?
Dem. *Non licet: ita* est lex apud nos. *Lab.* Mihi cum vostris legibus
Nihil est commercii. equidem istas jam ambas educam foras.
Tu, senex, si istas amas, huc aridu argento 'st opus.
Dem. Hæ autem Veneri complacuerunt. *Lab.* Habeat, si argentum dabit.
Dem. Do tibi argentum. nunc adeo ut scias meam sententiam,
Occipitu modo illis afferre vim joculo pausillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te ut non noveris.
Vos adeo, ubi ego innuero vobis, si ne ei caput exoculassitis;
Quasi murteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.
Lab. Vi agis mecum. *Tr.* Etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?
Lab. Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?
Tr. Fateor, ego trifurcifer sum: tu es homo apprime probus.
Num qui minus hasce esse oportet liberas? *Lab.* Quid, liberas?
Tr. Atque heras tuas quidem hercle, atque in germana Græcia:
Nam altera hæc est nata Athenis ingenuis parentibus.
Dem. Quid ego ex te audio? *Tr.* Hanc Athenis esse natam liberam.
Dem. Mea popularis, obsecro, hæc est? *Tr.* Non tu Cyrenensis es?
Dem. Immo Athenis natus altusque educatusque Atticis.
Tr. Obsecro, defende cives tuas, senex. *Dem.* O filia
Mea! cum ego hanc video, mearum me absens miseriarum commones.
Trima quæ periit mihi, jam tanta esset, si vivit, scio.
Lab. Argentum ego pro istisce ambabus, cujæ erant, domino dedi:
Quid mea refert, hæ Athenis natæ, an Thebis sient,
Dum mihi recte servitutem serviant? *Tr.* Itane impudens,
Tune hic feles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quæstu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ sit, profecto nescio:
Nisi scio probiorem hanc esse, quam te impuratissume.

Lab. Tuæ istæ sunt? *Tr.* Contende ergo, uter sit tergo verior.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendacissumus:
Postea aspicito meum, quando ego tuum inspectavero,
Nisi erit tam sincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optimum esse opere faciundo corium, & sincerissumum;
Quid caussæ est, quin virgis te usque ad saturitatem sauciem?
Quid illas spectas? quas si attigeris, oculos eripiam tibi.
Lab. Atqui, quia vetas, utramque jam mecum abducam simul.
Dem. Quid facies? *Lab.* Volcanum adducam, is Veneris est advorsarius.
Dem. Quo illic it? *Lab.* Heus ecquis hic est? Heus. *Dem.* Si attigeris ostium,
Jam, hercle, tibi messis in ore fiet mergis pugneis.
Lor. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.
Dem. Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia 'st.
Lab. Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem. *Dem.* Quid, cum inveneris?
Lab. Ignem magnum hic faciam. *Dem.* Quin ut humanum exuras tibi.
Lab. Immo hasce ambas hic in ara ut vivas comburam. *Dem.* Id volo:
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, & in ignem conjiciam,
Teque ambustulatum objiciam magnis avibus pabulum.
Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa est simia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniavi. *Tr.* Scin' quid? tecum oro, senex,
Ut illas serves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
Dem. Quære herum, atque adduce. *Tr.* At hic ne. *Dem.* Maxumo malo suo,
Si attigerit, sive occeptassit. *Tr.* Cura. *Dem.* Curatum est, abi.
Tr. Hunc quoque asserva ipsum, ne quo abitat, nam promisimus
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie sistere.

ACTUS III. SCENA V.

Daemones, Labrax, Palæstra, Ampelisca, Lorarii.

Utrum, tu, leno, cum malo libentius
Quiescis, an sic sine malo, si copia est?
Lab. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex.
Meas quidem te invito, & Venere, & summo Jove,
De ara capillo jam deripiam. *Dem.* Tange dum.
Lab. Tangam hercle vero. *Dem.* Agedum ergo! accede huc modo.
Lab. Jube dum recedere istos ambo illuc modo.
Dem. Immo ad te accedent. *Lab.* Non hercle egomet censeo.
Dem. Quid ages, si accedent propius? *Lab.* Ego recessero.

Verum,

Verum, senex, si te umquam in urbe offendero,
Numquam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessumos dimisero.
Dæm. Facito istuc, quod minitaris. sed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
Lab. Quam magnum vero? *Dæm.* Quantum lenoni sat est.
Lab. Minacias ego istas flocci non facio tuas.
Equidem te invito jam ambas rapiam. *Dæm.* Tange dum.
Lab. Tangam hercle vero. *Dæm.* Tange! sed scin, quomodu?
I dum, Turbaliu, curriculu affer
Duas clavas. *Lab.* Clavas? *Dæm.* Sed probas: propera cito.
Egu te hodie saxo recte acceptum, ut dignus es.
Lab. Eheu! scelestus galeam in navi perdidi:
Nunc mihi upportuna hic esset, salva si foret.
Licet saltem istas mihi appellare. *Dæm.* Non licet.
Ehem! optume edepol, eccum, clavator advenit.
Lab. Illud quidem, edepol, tinnimentum est auribus.
Dæm. Age accipe illanc alteram clavam, Sparax:
Age alter istinc, alter hinc assistite.
Assistite ambo. sic! audite nunc jam;
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Invitas, ni istunc istis iuvitassitis
Usque adeo, donec, qua domum abeat, nesciat,
Peristis ambo. si appellabit quempiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Sin ipse abire hinc volet, quantum potest,
Extemplu amplectitote crura fustibus.
Lab. Etiam me abire hinc non sinent? *Dæm.* Dixi satis.
Et ille ubi servos cum hero huc advenerit,
Qui herum arcessivit, itute extemplo domum,
Curate hæc sultis magna diligentia.
Lab. Heu hercle! næ istic fana mutantur cito.
Jam hoc Herculis est, Veneris fanum quod fuit.
Ita duo destituit signa hic cum clavis senex.
Non hercle quo hinc nunc gentium aufugiam sciu,
Ita nunc mihi utrumque sævit & terra & mare.
Palæstra! *Lor.* Quid vis? *Lab.* Apage! cuntruversia est.
Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est.
Heus Ampelisca! *Lor.* Cavesis infortuniu.
Lab. Ut potest, ignavi homines satis recte moneut.
Sed vobis dico, heus vos! num molestia est,
Me adire ad illas propius? *Lor.* Nihil nobis quidem.
Lab. Numquid molestum mihi erit? *Lor.* Nihil, si caveris.
Lab. Quid est, quod caveam? *Lor.* Hem a crasso infortunio.
Lab. Quæsu, hercle, abire ut liceat. *Lor.* Abeas, si velis.
Lab. Bene hercle factum! habeo vubis gratiam.
Non. accedam potius. *Lor.* Illic astatu illico.
Lab. Edepol proveni nequiter multis modis.
Certum 'st hasce hodie usque ubsidione vincere.

ACTUS III. SCENA VI.

Pleusidippus, Trachalio, Mulieres, Labrax, Lorarii, Charmides.

MEamne ille amicam leno vi, violentia
De ara deripere Veneris voluit? *Tr.* Admodum.
Pl. Quin occidisti extemplo? *Tr.* Gladius non erat.
Pl. Caperes aut fustem, aut lapidem. *Tr.* Quid ego, quasi canem,
Huminem insectarer lapidibus nequissumum?
Lab. Nunc pol ego perii! Pleusidippus eccum adest:
Converret jam hic me totum cum pulvisculo.
Pl. Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,
Cum ad me profectus ire? *Tr.* Ibidem nunc sedent.
Pl. Quis illas nunc illic servat? *Tr.* Nesciu quis senex,
Vicinus Veneris. is dedit uperam optumam.
Is nunc cum servis servat: ego mandaveram.
Pl. Duc me ad lenonem recta. ubi illic est homo?
Lab. Salve. *Pl.* Nihil salutem moror. upta ocyus;
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi?
Utrumvis opta, dum licet. *Lab.* Neutrum vulo.
Pl. Abi sane ad litus curriculo, Trachaliu:
Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent:
Post huc redito, atque agitato hic custodiam:
Egu hunc scelestum in jus rapiam exsulem.
Age, ambula in jus. *Lab.* Quid ego deliqui? *Pl.* Rogas?
Quiu arrhabonem a me accepisti ob mulierem, &
Eam hinc abduxisti. *Lab.* Non avexi. *Pl.* Cur negas?
Lab. Quia pol provexi; avehere non quivi miser.
Equidem tibi me dixeram præstu fore
Auud Veneris fanum: quid mutu? sumne ibi?
Pl. In jure caussam dicito: hic verbum sat est:
Sequere. *Lab.* Obsecro te, subveni, mi Charmides.
Rapiur obturto collo. *Ch.* Quis me nominat?
Lab. Viden' me, ut rapior? *Ch.* Video, atque inspecto lubens.
Lab. Nun subvenire mihi audes? *Ch.* Quis homo te rapit?
Lab. Adolescens Pleusidippus. *Ch.* Ut nactu's, habe
Bono animo: melius est te in nervom correpere.
Tibi obtigit, quod plurimi exuptant sibi.
Lab. Quid id est? *Ch.* Ut id quod quærant, inveniant sibi.
Lab. Sequere, obsecto, me. *Ch.* Pariter suades, qualis es.
Tu in nervom rapere: eo me obsecras, ut te sequar.
Etiam retentas? *Lab.* Perii. *Pl.* Verum sit velim?
Tu, mea Palæstra & Ampelisca, ibidem illico
Manete, dum huc egu redeu. *Lor.* Equidem suadeo
Ut ad nos abeant potius, dum recipis. *Pl.* Placet:
Bene facitis. *Lab.* Fures mihi estis. *Lor.* Quid, fures? *Pl.* Rape.
Lab. Oro, obsecro, Palæstra. *Pl.* Sequere, carnufex.
Lab. Hospes! *Ch.* Nou sum hospes: repudio hospitium tuum.
Lab. Siccine me spernis? *Ch.* Sic agu: semel bibo.
Lab. Di te infeliceut. *Ch.* Isti capiti diciro.
Credu alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam iu columbari collum haud multo post erit:
In nervom ille hodie nidamenta congeret.
Verumtamen ibo, ei advocatus ut siem,
Si qui mea opera citius addici potest.

ACTUS

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Dæmones.

Bene factum, & volupe est, hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium. jam clientas repperi;
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed uxor scelesta me omnibus servat modis,
Ne qui significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus servos noster, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare.
Pol magis sapisset, si dormivisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia:
Ut tempestas est nunc, atque ut noctu fuit.
In digitis hodie percoquam, quod ceperit;
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat; redeo domum,
Jam meas opplebit aures sua vaniloquentia.

ACTUS IV. SCENA II.

Gripus.

Neptuno has ago meo patrono gratias,
Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cum me ex suis pulchre ornatum expedivit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu novo me uberi compotivit.
Miroque modo atque incredibili hic piscatus mihi
Lepide evenit: neque piscium ullam unciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc quod fero hic in rete.
Nam ut de nocte multa impigreque exsurrexi,
Lucrum præposivi sopori & quieti:
Tempestate sæva experiri expetivi
Paupertatem heri, qui & meam sententiam
Tolerarem, opera haud fui parcus mea. Nimis homo
Nihili est, qui piger est: nimisque id genus odi ego male.
Vigilare decet hominem, qui volt sua tempori conficere officia.
Non enim illum exspectare oportet, dum herus se ad suum suscitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro & cum malo quiescunt.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, ut piger, si velim, siem.
Hoc ego in mari, quidquid inest, repperi: quidquid inest, grave quidem est: aurum
Hic ego inesse reor. nec mihi conscius est ullus homo. nunc hæc tibi
Occasio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo Prætor te.
Nunc sic faciam, sic consilium est, ad herum ut veniam docte atque astute.
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber.
Jam ubi liber ero; igitur demum instruam agrum, ædes, mancipia:
Navibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor.
Post animi caussa mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumvectabor. ubi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo: ei ego urbi Gripo indam nomen,
Monimentum meæ famæ & factis: ibique regnum magnum instituam.
Magnas res hic agito in mentem instruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pransurus est & sale, sine bono pulmento.

ACTUS IV. SCENA III.

Trachalio, Gripus.

Heus mane. *Gr.* Quid maneam? *Tr.* Dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.
Gr. Mitte modo. *Tr.* At pol ego te adjuvabo. nam bonis quod
Bene fit, haud perit. *Gr.* Turbida tempestas heri fuit,
Nihil habeo, adolescens, piscium: ne tu mihi esse postules.
Non vides referre me uvidum rete, sine squamoso pecu?
Tr. Non edepol pisces expeto, quam tui sermonis sum indigens.
Gr. Enicas jam me odio, quisquis es. *Tr.* Non sinam ego abire hinc te. mane.
Gr. Cave sis malo. quid tu, malum, nam me retrahis? *Tr.* Audi.
Gr. Non audio. *Tr.* At pol quin audies. *Gr.* Quin post loquere, quid vis.
Tr. Ehu, modo est operæ pretium, quod tibi ego narrare volo.
Gr. Eloquere, quid id est? *Tr.* Vide num quispiam consequitur prope nos.
Gr. Ecquid est, quod mea referat? *Tr.* Scillicet! sed boni consilii
Ecquid in te mihi est? *Gr.* Quid negotii est? modo dic. *Tr.* Dicam.
Tace, si fidem modo das mihi te non fore infidum.
Gr. Do fidem tibi, fidus ero, quisquis es. *Tr.* Audi. furtum ego vidi
Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat: post ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio cui factum est. nunc mihi si vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is nihil
Etiam respondit. quid inde æquom est dare mihi? dimidium
Volo ut dicas. *Gr.* Immo hercle etiam amplius: nam nisi dat, domino dicundum
Censeo. *Tr.* Tuo consilio faciam. nunc advorte animum;
Namque hoc attinet omne ad te. *Gr.* quid est factum? *Tr.* Vidulum
Istum, cujus ille est, novi ego hominem jampridem. *Gr.* Quid est?
Tr. Et quo pacto periit. *Gr.* At ego quo pacto inventu'st scio.
Et qui invenit, hominem novi: & dominus qui nunc est, scio.

Nihilo pol pluris tua hoc, quam quanti illud refert mea.
Ego illum novi, cujus nunc est; tu illum, cujus antehac fuit.
Hunc homo feret a me nemo; ne tute speres potius. *Tr.* Non ferat,
Si dominus veniat? *Gr.* Dominus huic nemo, ne frustra sis,
Nisi ego, nemo natu'st; hunc qui cepi in venatu meo.
Tr. Itane vero? *Gr.* Ecquem esse dices in mari piscem meum?
Quos cum capio, siquidem cepi, mei sunt; habeo pro meis:
Nec manu asseruntur; neque illinc partem quisquam postulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certo'st omnibus. *Tr.* Assentio,
Qui minus hunc communem quæso mihi esse oportet vidulum?
In mari inventu'st, commune est. *Gr.* Næ impudenter impudens!
Nam si istuc jus sit, quod memoras, piscatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum pisces prolati sient,
Nemo emat: suam quisque partem piscium poscat sibi:
Dicat, in mari communi captos. *Tr.* Quid ais, impudens?
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? *Gr.* In manu non est mea;
Ubi demisi retem atque hamum, quidquid hæsit, extraho.
Meum, quod rete atque hami nacti sunt, meum potissumum 'st.
Tr. Immo hercle haud est; siquidem quod vas excepisti. *Gr.* Philosophe!
Tr. Sed tu en umquam piscatorem vidisti, venefice,
Vidulum piscem cepisse? aut protulisse ullum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos voles.
Et vietorem & piscatorem te esse, impure, postulas.
Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus,
Vel, quod in mari non natum est, neque habet squamas, ne feras.
Gr. Quid tu, numquam audivisti esse antehac vidulum piscem? *Tr.* Scelus.
Nullus est. *Gr.* Immo est profecto. ego, qui sum piscator, scio!
Vero rare capitur: nullus minus sæpe ad terram venit.
Tr. Nil agis: dare verba speras mihi te posse, furcifer.
Quo colore est? *Gr.* Hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. *Tr.* Scio.
Tu hercle, opinor, in vidulum te piscem convortes, nisi caves:
Fiet tibi puniceum corium, postea atrum denuo.
Gr. Quod scelus hodie hoc inveni! *Tr.* Verba facimus: it dies.

Vide sis, quojus arbitratu nos facere vis? *Gr.* Viduli
Arbitratu. *Tr.* Ita enim vero? stultus es. *Gr.* Salve, Thales!
Tr. Tu istunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum,
Quojus hæc res arbitratu fiat. *Gr.* Quæso sanus es?
Tr. Elleborosus sum. *Gr.* Ego cerritus, hunc non amittam tamen.
Tr. Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abstrudam tuo.
Ego jam hic te, itidem quasi penicillus novos exurgeri solet,
Ni hunc amittis, exurgebo quidquid humoris tibi'st.
Gr. Tange! affligam ad terram te itidem, ut piscem soleo polypum.
Vis pugnare? *Tr.* Quid opu'st? quin tu potius prædam divide.
Gr. Hinc tu, nisi malum, frunisci nihil potes, ne postules.
Abeo ego hinc. *Tr.* At ego hinc offlectam navem, ne quo abeas: mane.
Gr. Si tu proreta isti navi es, ego gubernator ero.
Mitte rudentem, sceleste. *Tr.* Mittam: omitte vidulum.
Gr. Numquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.
Tr. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.
Gr. Quemne ego excepi in mari? *Tr.* At ego inspectavi e litore.
Gr. Mea opera, labore, & rete, & horia. *Tr.* Num qui minus,
Si veniat nunc dominus, quojus est, ego qui inspectavi procul,
Te hunc habere, fur sum, quam tu? *Gr.* Nihilo. *Tr.* Mane, mastigia!
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.
Gr. Nescio: neque ego istas vostras leges urbanas scio,
Nisi quia, hunc meum esse, dico. *Tr.* Et ego item esse ajo meum.
Gr. Mane jam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies.
Tr. Quo pacto? *Gr.* Sine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:
Nec tu me quoiquam indicassis, neque ego tibi quidquam dabo.
Tu taceto; ego mussitabo: hoc optumum, atque æquissumum est.
Tr. Ecquid conditionis audes ferre? *Gr.* Jamdudum fero:
Ut abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.
Tr. Mane, dum refero conditionem. *Gr.* Te obsecro, hercle, aufer te modo.
Tr. Ecquem in his locis novisti? *Gr.* Oportet vicinos meos.
Tr. Ubi tu hic habitas? *Gr.* Porro illic longe usque in campis ultimis.
Tr. Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitratu fieri?
Gr. Paullisper remitte restem, dum concedo, & consulo.
Tr. Fiat. *Gr.* Euge! salva res est: præda hæc perpetua est mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepis meas.

Num-

Numquam, hercle, hodie abjudicabit ab suo triobolum.
Næ iste haud scit, quam conditionem tetulerit. ibo ad arbitrum.
Tr. Quid igitur? *Gr.* Quamquam istuc esse jus meum certo scio,
Fiat istuc potius, quam nunc pugnem tecum. *Tr.* Nunc places.
Gr. Quamquam ad ignotum arbitrum me appellis; si adhibebit fidem,
Et si est ignotus, notus: si non; notus, ignotissumus est.

ACTUS IV. SCENA IV.

Demones, Palæstra, Ampelisca, Gripus, Trachalio.

SErio, edepol, quamquam *volo* vobis quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxisse dicet ante oculos suos.
Vos confugite in aram potius, quam ego. *Mul.* Miseræ periimus.
Dem. Ego vos salvas sistam, ne timete. sed quid vos foras
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo injuriam,
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præsidio præsides.
Gr. O here, salve. *Dem.* Salve, Gripe. quid fit? *Tr.* Tuusne hic servos est?
Gr. Haud pudet. *Tr.* Nihil ago tecum. *Gr.* Ergo abi hinc sis. *Tr.* Quæso responde, senex.
Tuus hic servos est? *Dem.* Meus est. *Tr.* Hem! istuc optume, quando tuus est.
Iterum te saluto. *Dem.* Et ego te. tune es, qui haud multo prius
Abiisti hinc herum arcessitum? *Tr.* Ego is sum. *Dem.* Quid nunc vis tibi?
Tr. Nempe hic tuus est? *Dem.* Meus est. *Tr.* Istuc optume, quando tuu'st.
Dem. Quid negoti'st? *Tr.* Vir scelestus illic est. *Dem.* Quid fecit tibi
Vir scelestus? *Tr.* Homini ego isti talos suffringi volo.
Dem. Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos? *Tr.* Eloquar.
Gr. Immo ego eloquar. *Tr.* Ego, opinor, rem facesso. *Gr.* Siquidem
Sis pudicus, hinc facessas. *Dem.* Gripe, animum advorte, ac tace.
Gr. Utin' istic prius dicat? *Dem.* Audi, loquere tu. *Gr.* Alienon' prius,
Quam tuo dabis orationem? *Tr.* Ut nequitur comprimi!
Ita ut occœpi dicere; illum quem dudum Lenonem extrusisti, hic ejus vidulum, eccillum.
Gr. Non habeo. *Tr.* Negas, quod oculis video? *Gr.* At ne videas, velim.
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
Tr. Quomodo habeas, illud refert: jurene an injuria.
Gr. Ni istum cepi, nulla caussa est, quin me condones cruci:
Si in mari reti apprehendi, qui tuum potius est, quam meum?
Tr. Verba dat. hoc modo res gesta est, ut ego dico. *Gr.* Quid tu ais?
Tr. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis, si tuus est.
Gr. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consuevit tibi?
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.
Dem. Verbo illo modo ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.
Tr. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc vidulo,
Neque meum esse hodie umquam dixi. sed istic inest cistellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
Dem. Nempe tu hanc dicis, quam esse ajebas dudum popularem meam?
Tr. Admodum: & ea, quæ olim parva gestavit, crepundia
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo.
Hoc neque isti usus est, & illi miseræ suppetias feret,
Si id dederit, qui suos parentes quærat. *Dem.* Faciam ut det: tace.
Gr. Nihil, hercle, ego sum isti daturus. *Tr.* Nihil peto, nisi cistulam,
Et crepundia. *Gr.* Quid si ea sunt aurea? *Tr.* Quid istic tua?
Aurum auro expendetur; argentum argento exæquabitur.
Gr. Fac sis aurum ut videam; post ego faciam ut videas cistulam.
Dem. Cave malo, ac tace tu! tu perge, ut occœpisti, dicere.
Tr. Unum te obsecro, ut te hujus commiserescat mulieris,
Siquidem hic lenonis ejus est vidulus, quem suspicor.
Hic nisi de opinione certum nihil dico tibi.
Gr. Viden' scelestus ut aucupatur! *Tr.* Sine me, ut occœpi, loqui.
Si scelesti illius est hic, quojus dico, vidulus,
Hæ poterunt novisse: ostendere his jube. *Gr.* Ain' ostendere?
Dem. Haud iniquom dicit, Gripe, ut ostendatur vidulus.
Gr. Immo hercle insignite inique. *Dem.* Qui dum? *Gr.* Quia si ostendero,
Continuo hunc novisse dicent scilicet. *Tr.* Scelerum caput!
Ut tute es, item omnis censes esse? perjurii caput!
Gr. Omnia istæc ego facile patior, dum hic hinc a me sentiat.
Tr. Atqui nunc abs te stat. verum hinc ibit testimonium.
Dem. Gripe, advorte animum. tu paucis expedi, quid postulas.
Tr. Dixi equidem: sed si parum intellexti, dicam denuo:
Hasce ambas, ut dudum dixi, ita esse oportet liberas.
Hæc Athenis parva fuit virgo surrepta. *Gr.* Dic mihi,
Quid ista ad vidulum pertinent, seu væ sint istæ an liberæ?
Tr. Omnia iterum vis memorari, scelus, ut defiat dies.

Dæm. Abstine maledictis, & mihi, quod rogavi, dilue.
Tr. Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Ubi sunt signa qui parentes noscere hæc possit suos,
Quibuscum parva Athenis periit, sicuti dixi prius.
Gr. Juppiter te diique perdant! quid ais vir venefice? Quid? istæ mutæ sunt, quæ pro se fabulari non queant?
Tr. Eo tacent, quia tacita bona 'st mulier semper, quam loquens.
Gr. Tum pol tu pro oratione, nec vir nec mulier mihi es.
Tr. Qui dum? *Gr.* Quia enim neque loquens es, neque tacens umquam bonus.
Quæso, en umquam hodie licebit mihi loqui. *Dæm.* Si præterhac
Unum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
Tr. Ut id occœpi dicere, senex, eam te quæso cistulam
Ut jubeas hunc reddere illis. ob eam, si quid postulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quidquid ibi est, habeat sibi.
Gr. Nunc demum istuc dicis, quoniam jus meum esse intellegis:
Dudum dimidiam petebas partem. *Tr.* Immo etiam nunc peto.
Gr. Vidi petere milvom, etiam cum nihil auferret tamen.
Dæm. Non ego te comprimere possum sine malo? *Gr.* Si istic tacet,
Ego tacebo: si iste loquitur, sine me pro re mea parte loqui.
Dæm. Cedo modo mihi istum vidulum, Gripe. *Gr.* Concredam tibi.
At si istorum nihil sit, ut mihi reddas. *Dæm.* Reddetur. *Gr.* Tene.
Dæm. Audi nunc jam, Palæstra atque Ampelisca, hoc quod loquor.
Estne hic vidulus, ubi cistellam tuam inesse ajebas? *Pal.* Is est.
Gr. Perii, hercle, ego miser! ut, priusquam plane aspexit, illico
Eum esse dixit! *Pal.* Faciam ego hanc rem * *planam* tibi:
Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo.
Ibi, ego dicam, quidquid inerit, nominatim; tu mihi
Nullus ostenderis. si falsa dicam, frustra dixero.
Vos tamen istæc, quidquid illic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro te, ut mea mihi reddantur. *Dæm.* Placet.
Jus merum oras, meo quidem animo. *Tr.* Ac meo, hercle.
Gr. Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia,
Quidquid insit, vera dicet? anne habebit ariola?
Dæm. Non feret, nisi vera dicet: nequidquam ariolabitur.
Solve vidulum ergo, ut, quidquid sit verum, quam primum sciam.
Gr. Hoc habet! solutum est: ah perii! video cistellam. *Dæm.* Hæccine est?
Pal. Istæc est. o mei parentes? hic vos conclusos gero.
Huc opesque spesque vostrum cognoscendum condidi.

Gr. Tum tibi, hercle, deos iratos esse oportet, quisquis es,
Quæ parenteis in tam angustum tuos locum compegeris.
Dæm. Gripe, accede huc. tua res agitur. tu puella, istinc procul
Dicito, quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules
Te ad verum convorti; nugas, mulier, magnas egeris.
Gr. Jus bonum oras. *Tr.* Edepol haud orat te: nam tu injurius.
Dæm. Loquere nunc jam, puella. Gripe, animum advorte, ac tace.
Pal. Sunt crepundia. *Dæm.* Ecca video. *Gr.* Perii in primo prœlio!
Mane, ne ostenderis. *Dæm.* Qua facie sunt? responde ex ordine.
Pal. Ensiculu 'st aureolus primum litteratus. *Dæm.* Dice dum:
In eo ensiculo litterarum quid est? *Pal.* Mei nomen patris.
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea
Litterata: ibi matris nomen in securicula 'st. *Dæm.* Mane!
Dic, in ensiculo quid nomen est paternum? *Pal.* Dæmones.
Dæm. Di immortales! ubi loci sunt spes meæ? *Gr.* Immo edepol, meæ?
Dæm. Perge, te obsecro, continuo. *Gr.* Placide! aut ite in malam crucem.
Dæm. Loquere matris nomen hic in securicula quid siet.
Pal. Dædalis. *Dæm.* Di me servatum cupiunt. *Gr.* At me perditum.
Dæm. Filiam meam esse hanc oportet, Gripe. *Gr.* Sit per me quidem.
Qui te di omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis,
Meque adeo sceleftum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quam rete extraxi ex aqua.
Pal. Post est sicilicula argenteola, & duæ conexæ maniculæ, &
Sucula. *Gr.* Quin tu i directa cum sucula, & cum porculis!
Pal. Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.
Dæm. Ea est profecto! contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea, salve! ego is sum, qui te produxi, pater:
Ego sum Dæmones, & mater tua, ecca, hic intus Dædalis.
Pal. Salve, mi pater insperate! *Dæm.* Salve. ut te amplector libens!
Tr. Volupe 'st, cum istuc ex pietate vostra vobis contigit.
Dæm. Capedum: hunc, si potes, fer intro vidulum, age Trachalio.
Tr. Ecce Gripi scelera! cum istæc res male evenit tibi,
Gripe, gratulor. *Dæm.* Age eamus, mea gnata, ad matrem tuam,
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere,
Quæ te magis tractavit, magisque signa pernovit tua.
Tr. Eamus intro omnes, *omnes* quando operam promiscuam damus.
Pal. Sequere me, Ampelisca. *Amp.* Cum te dii amant, voluptati est mihi. *Gr.*

Gr. Sumne ego scelestus, qui illonc hodie excepi vidulum?
Aut cum excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco!
Credam edepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempestate evenerat.
Credo edepol ego illic inesse auri & argenti largiter.
Quid melius est, quam ut hinc intro abeam, & me suspendam clanculum;
Saltem tantisper, dum abscedat hæc a me ægrimonia,

ACTUS IV. SCENA V.

Dæmones.

PRo dii immortales, quis me est fortunatior,
Qui ex improviso filiam inveni meam?
Satio'si quoi homini dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, *qui* neque speravi, neque credidi,
Is improviso filiam inveni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo, Atheniensi, & cognato meo.
Ego eum adeo arcessi huc ad me quamprimum volo,
Jussique exire huc ejus servom, ut ad forum
Iret. nondum egressum esse eum, id miror tamen.
Accedam opinor ad fores. quid conspicor?
Uxor complexa collo retinet filiam.
Nimis pæne inepta atque odiosa ejus amatio est.

ACTUS IV. SCENA VI.

Dæmones, Trachalio.

ALiquando osculando melius est, uxor, pausam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cum intro advenero,
Laribus familiaribus: cum auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni & porci sacres. sed quid istum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optume, eccum, exit foras.
Tr. Ubi ubi erit, tamen jam investigabo, & mecum ad te adducam simul
Pleusidippum. *Dæm.* Eloquere, ut hæc res obtigit de filia:
Eum rogato, ut relinquat alias res, & huc veniat. *Tr.* Licet.
Dæm. Dicito daturum meam illi filiam uxorem. *Tr.* Licet.
Dæm. Et patrem ejus me novisse, & mihi esse cognatum. *Tr.* Licet.
Dæm. Sed propera. *Tr.* Licet. *Dæm.* Jam hic fac sit, cœna ut curetur. *Tr.* Licet.
Dæm. Omnian' licet? Tr. Licet. sed scio', quid est, quod te volo?
Quod promisisti, ut memineris, hodie ut liber sim. *Dæm.* Licet.
Tr. Fac, ut exores Pleusidippum, ut me emittat manu. *Dæm.* Licet.
Tr. Et tua filia facito oret: facile exorabit. *Dæm.* Licet.
Tr. Atque ut mihi Ampelisca nubat, ubi ego sim liber. *Dæm.* Licet.
Tr. Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar. *Dæm.* Licet.

Tr. Omnian' licet? *Dæm.* Licet. tibi rursum refero gratiam.
Sed propera ire in urbem actutum, & recipe te huc rursum. *Tr.* Licet.
Jam hic ero. tu interibi adorna ceterum, quod opus est. *Dæm.* Licet.
Tr. Hercules istum infelicet cum sua licentia!
Ita meas replevit aures, quidquid memorabam, licet.

ACTUS IV. SCENA VII.

Gripus, Dæmones.

QUam mox licet te compellare, Dæmones?
Dæm. Quid est negotii Gripe? Gr. De illo vidulo
Si sapias, sapias: habeas quod di danunt boni.
Dæm. Æquom videtur tibi, ut ego, alienum quod est,
Meum esse dicam? Gr. Quodne ego inveni in mari?
Dæm. Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.
Gr. Isto tu pauper es, cum nimis sancte pius.
Dæm. O Gripe Gripe, in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, ubi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerumque esca imponitur:
Quam si quis avidus poscit escam avariter,
Decipitur in transenna avaritia sua.
Ille qui consulte, docte, atque astute cavet,
Diutine uti bene licet partum bene:
Mihi istæc videtur præda prædatum itier,
Ut cum majore dote abeat quam advenerit.
Egone ut quod ad me allatum esse alienum sciam,
Celem? minime istuc faciet noster Dæmones.
Semper cavere hoc sapientes æquissumum est,
Ne conscii sint ipsi maleficiis suis.
Ego mihi cum lusi, nihil moror ullum lucrum.
Gr. Spectavi ego pridem Comicos ad istum modum
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos sapientis mores monstrabant poplo:
Sed cum inde suam quisque ibant diversi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi jusserant.
Dæm. Abi intro, ne molestus. linguæ tempera.
Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.
Gr. At ego deos quæso, ut quidquid in illo vidulo'st,
Si aurum, si argentum est, omne id ut fiat cinis.
Dæm. Illuc est, quod nos nequam servis utimur.
Nam illic cum servo si quo congressus foret,
Et ipsum sese & illum furti adstringeret.
Dum prædam habere se censeret, interim
Præda ipsius esset: præda prædam duceret.
Nunc hinc intro ibo, & sacrificabo. postibi
Jubebo nobis cœnam continuo coqui.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Pleusidippus, Trachalio.

ITerum mihi istæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? *Tr.* Repperit.
Pl. Et popularis est? *Tr.* Opinor. *Pl.* Et nuptura est mihi? *Tr.* Suspicor.
Pl. Censen' hodie despondebit eam mihi, quæso? *Tr.* Censeo.
Pl. Quid? patri etiam gratulabor, cum illam invenit? *Tr.* Censeo. *Pl.*

Pl. Quid? matri ejus? *Tr.* Censeo. *Pl.* Quid ergo censes? *Tr.* quod rogas,
Censeo. *Pl.* Dic ergo quanti censes? *Tr.* Egone? censeo.
Pl. At sume quidem, ne censionem semper facias. *Tr.* Censeo.
Pl. Quid si curram? *Tr.* Censeo. *Pl.* An sic potius placide? *Tr.* Censeo.
Pl. Etiamne eam adveniens salutem? *Tr.* Censeo. *Pl.* Etiamne ejus patrem?
Tr. Censeo. *Pl.* Post ejus matrem? *Tr.* Censeo. *Pl.* quid postea?
Etiamne adveniens complectar ejus patrem? *Tr.* Non censeo.
Pl. Quid, matrem? *Tr.* Non censeo. *Pl.* quid eampse illam? *Tr.* Non censeo.
Pl. Perii! delectum dimisit. nunc non censet, cum volo.
Tr. Sanus non es, sequere. *Pl.* Duc me, mi patrone, quo libet.

ACTUS QUINTUS

SCENA I.

Labrax.

Uis me est mortalium miserior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnavit Pleusidippus.
Abjudicata a me modo est Palæstra, perditus sum!
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos,
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

ACTUS V. SCENA II.

Gripus, Labrax.

NUmquam edepol hodie ad vesperam Gripum inspicietis vivom,
Nisi vidulus mihi redditur. *Lab.* Perii, cum mentionem
Fieri audio usquam viduli, quasi palo pectus tundat.
Gr. Istic scelestus liber est: ego qui in mari prehendi
Rete, atque excepi vidulum, dare ei negatis quidquam.
Lab. Pro di immortales! suo mihi hic sermone arrexit aures.
Gr. Cubitum hercle longis litteris signabo jam usque quaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis istum, ut postulatis,
Lab. Meum, hercle, illic homo vidulum scit, qui habet, ut ego opinor.
Adeundus mihi illic est homo. di, quæso, subvenite.
Gr. Quid me intro revocas? hoc volo hic ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol e robigine, non e ferro factum est,
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Nam quidem hoc Vere natum est verum: ita in manibus consenescit.
Lab. Adolescens, salve! *Gr.* Di te ament cum irraso capite. *Lab.* Quid fit?
Gr. Verum extergetur, *Lab.* Ut vales? *Gr.* Quid tu? num medicus, quæso, es?
Lab. Immo edepol una littera plus sum, quam medicus. *Gr.* Tum tu
Mendicus es? *Lab.* Tetigisti acu. *Gr.* Videtur digna forma.
Sed quid tibi est? *Lab.* Hac proxuma nocte in mari elavi.
Confracta est navis. perdidi, quidquid erat, miser ibi omne.
Gr. Quid perdidisti? *Lab.* Vidulum cum auro atque argento multo.
Gr. Ecquid meministi in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?
Lab. Quid refert, qui periit? *Gr.* Tamen si non hoc, aliud fabulemur.
Quid si ego sciam qui invenerit? volo ex te scire signa.
Lab. Nummi octingenti aurei in marsupio infuerunt.
Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus.
Gr. Magna hercle præda'st! largiter mercedis indipiscar.
Dii homines respiciunt. bene ego hinc prædatus ibo.
Profecto hujus est vidulus. perge alia tu expedire.
Lab. Talentum argenti commodum magnum inerat in in crumena,
Præterea sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathusque.
Gr. Papæ! divitias tu quidem habuisti luculentas.
Lab. Miserum istuc verbum & pessumum est, Habuisse, & nihil habere.
Gr. Quid dare velis, qui istæc tibi investiget indicetque?
Eloquere propere celeriter. *Lab.* Nummos trecentos. *Gr.* Tricas.
Lab. Quadringentos, *Gr.* Tramas putridas. *Lab.* Quingentos. *Gr.* Cassam glandem.
Lab. Sexcentos. *Gr.* Curculiunculos minutos fabulare.
Lab. Dabo septingentos. *Gr.* Os calet tibi! nunc git frigidefactas?
Lab. Mille dabo nummos. *Gr.* Somnias. *Lab.* Nihil addo: abi! *Gr.* Igitur audi:
Si, hercle, abiero hinc, hic non ero. *Lab.* Vin' centum & mille? *Gr.* Dormis.
Lab. Eloquere quantum postules. *Gr.* Quo nihil invitus addas;
Talentum magnum; non potest triobolum hinc abesse.
Proin' tu vel ajas, vel neges. *Lab.* Quid istic necessum est, video:
Dabitur talentum. *Gr.* Accededum huc. Venus hæc volo arroget te.
Lab. Quod tibi libet, id mihi impera. *Gr.* Tange aram hanc Veneris. *Lab.* Tango.
Gr. Per Venerem hanc jurandum est tibi. *Lab.* Quid jurem? *Gr.* Quod jubebo.
Lab. Præi verbis quidvis. id quod domi est, numquam ulli supplicabo. *Gr.*

Gr. Tene aram hanc. *Lab.* Teneo. *Gr.* Dejura, te mihi argentum daturum,
Eodem die, viduli ubi sis potitus. *Lab.* Fiat.
Gr. Lab. Venus Cyrenensis, testem te testor mihi,
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento salvom investigavero,
Isque in potestatem meam pervenerit.
Gr. Tum ego huic Gripo dico, inquito, & me tangito.
Lab. Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.
Gr. Lab. Talentum argenti magnum continuo dabo.
Gr. Si fraudassis; dicito, uti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.
Lab. Et illum ego advorsum si quid peccasso, Venus,
Veneror te, ut omnes miseri leones fient.
Gr. Tamen fiet, etsi tu fidem servaveris.
Tu hic opperire, jam ego faxo exibit senex:
Eum tu continuo vidulum reposcito.
Lab. Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobulum.
Meus arbitratus est, lingua quod juret mea.
Sed conticescam. eccum exit, & ducit senem.

ACTUS V. SCENA III.

Gripus, Dæmones, Labrax.

SEquere hac. ubi istic leno est? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.
Dæm. Habeo, & fateor esse apud me: &, si tuus est, habeas tibi.
Omnia, ut quidquid infuere, ita salva sistentur tibi.
Tene, si tuus est. *Lab.* O di immortales! meus est. salve, vidule.
Dæm. Tuusne est? *Lab.* Rogitas? Siquidem hercle Jovis fuit, meus est tamen.
Dæm. Omnia insunt salva: una istinc cistella excepta est modo
Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inveni meam.
Lab. Quam? *Dæm.* Tua quæ fuit Palæstra; ea filia inventa est mea.
Lab. Bene mehercle factum est; cum istæc res tibi ex sententia
Pulchre evenit, gaudeo. *Dæm.* Istuc facile non credo tibi.
Lab. Immo, hercle, ut scias gaudere me, mihi triobolum
Ob eam ne duis: condono te. *Dæm.* Benigne edepol facis.
Lab. Immo tu quidem hercle vero. *Gr.* Heus tu! jamne habes vidulum?
Lab. Habeo. *Gr.* Propera. *Lab.* Quid properabo? *Gr.* Reddere argentum mihi.
Lab. Neque edepol tibi do, neque quidquam debeo. *Gr.* Quæ hæc factio est?
Non debes? *Lab.* Non hercle vero. *Gr.* Non tu juratus mihi es?
Lab. Juratus sum: & nunc jurabo, si quid voluptati est mihi:
Jusjurandum rei servandæ, non perdendæ, conditum est.
Gr. Cedo tu mihi talentum magnum argenti, perjurissume.
Dæm. Gripe! quod tu istum talentum poscis? *Gr.* Juratu 'st mihi
Dare. *Lab.* Libet jurare. tun' meo Pontifex perjurio es?
Dæm. Qua pro re argentum promisit hic tibi? *Gr.* Si vidulum
Istum redegissem in potestatem ejus, juratus dare
Mihi talentum magnum argenti. *Lab.* Cedo quicum habeam judicem,
Ni dolo malo instipulatus sis, nive etiam dum siem
Quinque & viginti natus annos. *Gr.* Habe cum hoc. *Lab.* Alio 'st opus.
Dæm. Jam ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnavero.
Promisisti huic argentum? *Lab.* Fateor. *Dæm.* quod servo meo
Promisisti, meum esse oportet: ne tu leno postules
Te hic fide lenonia uti: non potes. *Gr.* Jam te ratus
Nactum hominem, quem defraudares. dandum huc argentum est probum:
Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic emittat manu.
Dæm. Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea
Hæc tibi sunt servata. *Gr.* Immo hercle mea, ne tu dicas tua.
Dæm. Si sapies, tacebis. tum te mihi benigne itidem addecet
Benemerenti bene referre gratiam. *Lab.* Nempe pro meo
Jure oras. *Dæm.* Mirum quin tuum jus meo periculo abs te experam.
Gr. Salvos sum, leno labascit, libertas portenditur.
Dæm. Vidulum istic ille invenit, illud mancipium meum est.
Ego tibi hunc porro servavi cum magna pecunia.
Lab. Gratiam habeo, & de talento nulla caussa est, quin feras,
Quod isti sum juratus. *Gr.* Heus tu! mihi dato ergo, si sapis.
Dæm. Tacen' an non? *Gr.* Tu meam rem simulas agere, tibi mu **
Non hercle istoc me intervortes, si aliam prædam perdidi.
Dæm. Vapulabis, verbum si addes istuc unum. *Gr.* Vel hercle enica.
Non tacebo umquam alio pacto, nisi talento comprimor.
Lab. Tibi operam hic quidem dat: taceto. *Dæm.* Concede hoc tu leno. *Lab.* Licet.
Gr. Palam age, nolo murmur ullum neque susurrum fieri.
Dæm. Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram mulierculam
Ampeliscam? *Lab.* Mille nummos denumeravi. *Dæm.* Vin tibi
Conditionem luculentam ferre me? *Lab.* Sane volo.
Dæm. Dividuum talentum faciam. *Lab.* Bene facias. *Dæm.* Pro illa altera,
Libera ut sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedo.
Lab. Maxume. *Dæm.* Pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
Quem propter tu vidulum, & ego natam inveni. *Lab.* Bene facis.
Gratiam habeo magnam. *Gr.* Quam mox mihi argentum ergo redditur?
Dæm. Res soluta est, Gripe. ego habeo. *Gr.* Hercle, at ego me mavolo.

Dæm.

Dem. Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres. jurisjurandi volo
Gratiam facias. *Gr.* Perii hercle: nisi me suspendo, occidi.
Numquam hercle iterum defraudabis me quidem post hunc diem.
Dem. Hic hodie cœnato, leno. *Lab.* Fiat. conditio placet.
Dem. Sequimini intro. spectatores, vos quoque ad cœnam vocem,
Ni daturus nihil sim, neque sit quidquam polluct i domi,
Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verum si voletis plausum Fabulæ huic clarum dare,
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim.
Vos hic hodie cœnatote ambo. *Lab.* Fiat. *Dem.* Plausum date.

FINIS RUDENTIS.

STICHUS.

Dramatis Personæ.

PANEGYRIS, } *mulieres,*	EPIGNOMUS.
PINACIUM, }	STICHUS, *servus.*
ANTIPHO, *senex.*	PAMPHILIPPUS, *adolescens.*
GELASIMUS, *parasitus.*	SAGARINUS, *servus,*
CROCOTIUM, *ancilla.*	STEPHANIUM, *ancilla.*
DINACIUM, *puer.*	

ARGUMENTUM.

Senex castigat filias, quod hæ viros
Tam perseverent peregrinantis pauperes
Ita sustinere fratres, neque relinquere.
Contraque verbis delenitur commodis,
Habere ut sineret, quos semel nactæ forent.
Viri reveniunt opibus aucti trans mare:
Suam quisque retinet: ac Sticho ludus datur.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Panegyris, Pinacium.

Credo ego miseram fuisse Penelopam,
Soror, suo ex animo; quæ tam diu vidua
Viro suo caruit, nam nos ejus animum
De nostris factis noscimus, quarum viri hinc absunt,
Quorumque nos negotiis absentum, ut æquom est,
Sollicitæ noctes & dies, soror, sumus semper.
Pin. Nostrum officium nos facere æquom est: neque
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hic, mea soror, assis-dum: mutua volo tecum
Loqui de re viri. *Pan.* Salvene, amabo?
Pin. Spero quidem, & volo: sed hoc, soror, crucior,
Patrem tuum meumque adeo, unice qui unus

Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti;
Viris qui tantas absentibus nostris
Facit injurias immerito,
Nosque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, soror, saturant:
Hæ mihi dividiæ & senio sunt.
Pan. Neu lacruma, soror; neu tuo id animo
Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes est eum melius facturum.
Novi ego illum: istæc joculo dicit:
Neque ille sibi mereat Persarum
Montes, qui esse aurei perhibentur,
Uti istuc faciat, quod tu metuis.
Tamen si faciat, minume irasci
Decet: neque id immerito eveniet.
Nam viri nostri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. *Pin.* Ita ut memoras.
Pan. Cum ipsi interea vivant, valeant;
Ubi sint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
Pin. An id doles, soror, quia illi suum officium
Non colunt, cum tuum facis? *Pan.* Ita pol.
Pin. Tace sis! cave sis audiam ego istuc;
Cave, posthac ex te. *Pan.* Nam qui jam?
Pin. Quia pol meo animo omnes sapientes
Suum officium æquom est colere, & facere.
Quamobrem ego te hoc, soror, tametsi es major,
Moneo, ut tuum memineris officium.
Et, si illi improbi sint, atque aliter
Nos faciant, quam æquom est: tamen pol
Ne quid magis simus, omnibus obnoxiæ opibus,
Nostrorum officium meminisse decet.
Pan. Placet: taceo. *Pin.* At memineris facito.
Pan. Nolo ego, soror, me credi esse immemorem viri,
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptaque hujus est benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet:
Neque est, cur nunc studeam has nuptias mutarier.
Verum postremo in patris potestate est situm;
Faciundum id nobis quod parentes imperant.
Pin. Scio, atque in cogitando mœrore angor.
Nam propemodum jam ostendit suam sententiam.
Pan. Igitur quæramus, nobis quid facto usus sit.

ACTUS I. SCENA II.

Antipho, Panegyris, Pinacium.

Qui manet ut moneatur semper servos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit, servos is habitu haud probus est.
Vos meministis quot calendis petere demensum cibum,
Qui minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus?
Jam quidem in suo quidque loco nisi erit mihi situm supellectilis,
Cum ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, sed sues.
Facite, fultis, nitidæ ut ædes meæ sint, cum redeam domum.
Jam ego domi adero: ad meam majorem filiam inviso domum. Si

Si quis me quæret, inde vocatote aliqui: aut jam egomet hic ero.

Pin. Quid agimus, soror; si offirmassit pater advorsum nos? *Pan.* Pati

Nos oportet, quod ille faciat, cujus potestas plus potest.

Ant. Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere;

Num faciant? quid mihi opu'st decurso ætatis spatio cum eis

Gerere bellum; cum nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitror?

Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:

Utrum ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,

Quasi numquam quidquam in eas simulem; quasi nihil inaudiverim,

Eas in se meruisse culpam: an potius tentem leniter;

An minaciter? scio lites fore: ego meas novi optume.

Pin. Exorando, haud advorsando sumendam operam censeo.

Gratiam a patre si petimus, spero ab eo impetrassere:

Advorsari sine dedecore & scelere summo haud possumus.

Neque ego sum factura; neque tu ut facias, consilium dabo:

Verum ut exoremus. novi ego nostros: exorabili'st.

Ant. Sic faciam. assimulabo, quasi aliquam culpam in sese admiserint.

Perplexabiliter earum hodie perpavefaciam pectora:

Post id agam igitur: deinde, ut animus meus erit, faciam palam.

Multa, scio, facienda verba. ibo intro. sed aperta est foris.

Pin. Certo enim mihi paternæ vocis sonitus aures accidit.

Pan. Is est ecastor. ferre advorsum hominem occupemus osculum.

Pin. Salve, mi pater. *Ant.* Et vos. ambæ illico, agite, abscedite.

Pin. Osculum. *Ant.* Sat est osculi mihi vostri. *Pin.* Qui, amabo, pater?

Ant. Quia ita meæ animæ salsura evenit. *Pin.* asside hic, pater.

Ant. Non sedeo istic. vos sedete: ego sedero in subsellio.

Pin. Mane pulvinum. *Ant.* Bene procuras mihi: satis sic fultum est mihi.

Pin. Sine, pater. *Ant.* Quid opus est? *Pin.* Opus est. *Ant.* Morem tibi geram, atque hoc satis est.

Pin. Numquam enim nimis curare possunt suum parentem filiæ.

Quem æquius est nos potiorem habere, quam te? postidea, pater,

Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matresfamilias?

Ant. Bonas ut æquom est facere, facitis; cum tamen absentes viros

Perinde habetis, quasi præsentes sint. *Pin.* Pudicitia est, pater,

Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.

Ant. Numquis est alienus nostris dictis auceps auribus?

Pan. Nullus præter nos, teque. *Ant.* Vostrum animum adhiberi volo.

Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & mulierum,

Discipulus venio ad magistras. quibus matronas moribus,

Quæ optumæ sunt, esse oportet? sed utraque ut dicat mihi.

Pan. Quid istuc est, quod huc exquæsitum mulierum mores venis?

Ant. Pol ego uxorem quæro, postquam vostra mater mortua est.

Pan. Facile invenies, & pejorem, & pejus moratam, pater,

Quam illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque sol videt.

Ant. At ego ex te exquiro, atque ex istac tua sorore. *Pin.* Edepol, pater,

Scio ut oportet esse, si sint ita, ut ego æquum censeo.

Ant. Volo scire ergo, ut æquum censes. *Pin.* Ut per urbem cum ambulent,

Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat sibi.

Ant. Dic vicissim nunc jam tu. *Pan.* Quid vis tibi dicam, pater?

Ant. Ubi facillime spectatur mulier, quæ ingenio est bono?

Pan. Cui malefaciundi est potestas, quæ, ne faciat, id temperat.

Ant. Haud male istuc. age tu altera; utra sit conditio pensior,

Virginemne an viduam habere? *Pin.* Quanta mea sapientia est,

E malis multis malum quod minimum est, id minimum est malum.

Qui potest mulieres vitare, vitet: ut quotidie

Pridie caveat, ne faciat quod pigeat postridie.

Ant. Quæ tibi mulier videtur multo sapientissuma?

Pan. Quæ tamen, cum res secundæ sunt, se poterit noscere.

Et illa, quæ æquo animo patietur sibi esse pejus, quam fuit.

Ant. Edepol vos lepide tentavi, vostrumque ingenium ingenii.

Sed hoc est, quod ad vos venio, quodque esse ambas conventas volo.

Mihi auctores ita sunt amici, ut vos hinc abducam domum.

Pan. At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores sumus.

Nam aut olim, nisi tibi placebant, non datas oportuit:

Aut nunc non æquom est abduci, pater, illisce absentibus.

Ant. Vosne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris.

Pin. Placet ille meus mihi mendicus. suus rex reginæ placet.

Idem animus est in paupertate, qui olim in divitiis fuit.

Ant. Vosne latrones & mendicos homines magnipenditis?

Pan. Non me tu argento dedisti, opinor, nuptum, sed viro.

Ant. Quid? illos exspectatis, qui abhinc jam abierunt triennium?

Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?
Pan. Stultitia est, pater, venatum ducere invitas canes.
Hustis est uxor, invita quæ ad virum nuptum datur.
Ant. Certumne est neutram vostrarum persequi imperium patris?
Pin. Persequimur. nam quo dedisti nuptum, abire nolumus.
Ant. Bene valete: ibo, atque amicis vostra consilia eloquar.
Pan. Probiores credo arbitrabunt, si probis narraveris.
Ant. Curate igitur familiarem rem, ut potestis, optume.
Pan. Nunc placet, cum recte monstras: nunc tibi auscultabimus.
Nunc, soror, abeamus intro. *Pin.* Immo intervisam prius domum.
Si a viro tibi forte veniet nuntius, facito ut sciam.
Pan. Neque ego te celabo, neque tu me celassis, quod scies.
Eho, Crocotium, i, parasitum Gelasimum huc arcessito:
Tecum adduce. nam illum ecastor mittere ad portum volo,
Si quæ forte ex Asia navis heri aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum servos unus assidet.
Sed tamen volo intervisi. propera. ac actutum redi.

ACTUS I. SCENA III.

Gelasimus, Crocotium.

Famem fuisse suspicor matrem mihi:
Nam postquam natus sum, satur numquam fui.
Quam ego matri meæ retuli invitissumus,
Eam mihi numquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in alvo menses gestavit decem,
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestavit parvolum,
Quo minus laboris illam cepisse existimo:
At ego non pauxillulam in utero gesto famem,
Verum hercle multo maxumam & gravissumam.
Uteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo; nescio quomodo.
Audivi sæpe hoc volgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Esse annos. ejus ex semine hæc certo est fames.
Nam jam cumplures annos utero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam a pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia paupertas fecit, ridiculus forem:
Nam illa omnes artes perdocet, ubi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc esurio acrius.
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, si quis esum me vocat.
Oratio una interiit hominum pessume,
Atque optuma hercle, meo animo, & scitissuma,
Qua ante utebantur, Veni illo ad cœnam: Sic face!
Promitte vero! Ne gravare! Est commodum?
Volo, inquam, fieri! Nun amittam, quin eas!
Nunc repppererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac vilissumum,
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cœnem foris.
Ei hercle ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, si cœnassit domi.
Hæc verba subigunt me, mores ut barbaros
Discam, atque ut faciam præconis compendium;
Itaque auctionem prædicem, ipse ut veneam.
Cr. Hic ille est Parasitus, quem arcessitum missa sum.
Quæ loquitur, auscultabo, priusquam colloquar.
Gel. Sed curiosi sunt hic quam plures mali,
Alienas res qui curant studio maxumo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua:
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt, perquirunt, quid siet caussæ illico:
Alienum æs cogat, an pararit prandium:
Uxorin' sit reddenda dos divortio?
Eos omnes (tametsi hercle haud indignos judico,
Qui, ut multum miseri sint, laborent) nihil moror:
Dicam auctionis caussam, ut animo gaudeant,
(Nam curiosus nemo est, quin sit malevolus,)
Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem:
Damna evenerunt maxuma misero mihi,
Ita me mancupia miserum affecerunt male;
Potationes plurimæ demortuæ:
Quot adeo cœnæ, quas deflevi, mortuæ!
Quot potiones mulsi! quot autem prandia!
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mærore adeo miser atque ægritudine
Consenui: pæne sum fame emortuus.
Cr. Ridiculus æque nullus est, quando esurit.
Gel. Nunc auctionem facere decretum est mihi.
Foras necessum est, quidquid habeo, vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo: agite! licemini.
Qui cœna poscit? ecquid poscit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœna tibi?
Ehem annuistin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores esse parasitos sinam.
Vel unctiones Græcas, sudatorias,
Vel alias magis malacas crapularias,
Cavillationes, assentatiunculas,
Ac perjuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc venisse jam opus est, quantum potest.
Uti decumam partem Herculi polluceam.
Cr. Ecastor auctionem haud magni pretii!
Adhæsit humini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. *Gel.* Quis hæc est, quæ advorsum it mihi?
Epignomi ancilla hæc quidem est Crocotium.
Cr. Gelasime, salve. *Gel.* Non est id numen mihi.
Cr. Certo mecastor id fuit nomen tibi.
Gel. Fuit disertim: verum id usu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
Cr. Heu ecastor, risi te hodie multum. *Gel.* Quando aut in quo loco?
Cr. Hic cum auctionem prædicabas. *Gel.* Pessuma,
Ehon' audisti? *Cr.* Te quidem dignissumam.
Gel. Quo nunc is? *Cr.* Ad te. *Gel.* Quid venis? *Cr.* Panegyris
Rogare jussit te opere maxumo,
Mecum simitu ut ires ad sese domum.
Gel. Ego illo mehercle vero eo, quantum potest.
Jamne exta cocta sunt? quot agnis fecerat?
Cr. Illa quidem nullum sacrificavit. *Gel.* Quomodo?
Quid igitur me volt? *Cr.* Tritici modios decem

Ruga-

Rogare, opinor, te volt. *Gel.* Mene ut ab se petam?
Cr. Immo hercle ut abs te mutuum nobis dares.
Gel. Negato esse quod dem, nec mu, nec motuum,
Neque aliud quidquam, nisi hoc, quod habeo, pallium;
Linguam quoque etiam venditariam.
Cr. Hau, nulla tibi lingua est, quæ quidem dicat, Dabo?
Gel. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat, Cedo.
Cr. Malum tibi di dent! *Gel.* Hæc eadem dicit tibi.
Cr. Qoid nonc? iturus, an non? *Gel.* Abi sane domum:
Jam illo ventorum dicito, propera, atque abi.
Demiror, quid illæc me ad se arcessi jusserit,
Qoæ nomqoam jussit me ad se arcessi ante hunc diem,
Postquam vir abiit ejus. miror, quid fiet,
Nisi ut periculum fiat; visam, quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum. hoc vide!
Satin' ut facete, atque ex pictura astitit?
Næ iste edepol vinum poculo pauxillulo
Sæpe exanclavit submerum scitissume.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Dinacium, Gelasimus.

MErcurius, Jovis qui nuntius perhibetur, numquam æque patri
Suo nuntium lepidum attulit, quam ego nunc meæ heræ nuntiabo.
Itaque onustum pectus porto lætitia lubentiaque:
Neque lubet, nisi gloriose, quidquam proloqui. profecto
Amœnitates omniom Venerum atque venostatum affero.
Ripisqoe superat mihi atque abundat pectus lætitia meom.
Propterea, Dinacium, pedes hortare. honesta dicta factis:
Nuoc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus:
Heræque egenti subveni: benefacta majorum tuorum exauge.
Quæ misera exspectatione est Epignomi adventus viri.
Proinde ut decet, amat virum suum cupide. nunc expedi, Dinacium.
Age, ut placet; curre, ut lubet; cave quemquam flocciseceris,
Cubitis depulsa de via; tranquillam concinna viam.
Si rex obstabit obviam, regem ipsum prius pervortito.
Gel. Quidnam dicam, Dinaciom
Lascivibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, sportulamque, & hamulum piscarium.
Din. Sed tandem, opinor, æqoius est heram mihi esse supplicem,
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, & quadrigas,
Qui vehar. nam pedibus ire non queo. ergo jam revortar.
Ad me iri & supplicari egomet mihi censeo æquom.
An vero nugas censeas; nihil esse quod ego nunc scio?
Tantum a porto apporto bonum, tam gaudium affero grande,

Vix ipsa domina hoc, nisi sciat. exoptare a dis audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id vero officium arbitror.
Hic hoc videtur mihi magis meo convenire huic nuntio.
Advorsum ut veniat, obsecret, se ut nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent superbiæ.
Sed tandem cum recogito, qui potuit scire hæc scire me?
Noo enim possum, quin revortar, quin loqoar, quin edisserem,
Heramque ex mœrore eximam, benefacta majorum meum
Exaugeam, atque illam augeam ex insperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybii, contemnamqoe omnis nuntios:
Simulque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spatium hoc occidit: breve 'st curriculo: quam me pœnitet!
Quid hoc? occlusam januam video. ibo, & pultabo fores.
Aperite, atque approperate, fores facite ut pateant: removete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur. vide, quamdudum hic asto & pulto!
Somnon' operam datis? experiar; fores, an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herom fugissent, ea caussa ut haberent malom.
Defessus sum pultando.
Hoc postremum est vobis.
Gel. Ibo, atqoe hunc compellabo.
Salvos sis! *Din.* Et tu salve.
Gel. Jam tu piscator factus?
Din. Quampridem non edisti?
Gel. Unde is? quid fers? quid festinas?
Din. Tua quod nihil refert, ne
Cures. *Gel.* Quid istic inest?
Din. Quas tu vides colobras?
Gel. Quid tam iracundus? *Din.* Si in te
Pudor assit, non me appelles.
Gel. Possum scire ex te verum?
Din. Potes. hodie non cœnabis.

ACTUS II. SCENA II.

Panegyris, Gelasimus, Dinacium.

QUisnam, obsecro, has frangit fores? obi est?
Ton' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?
Gel. Salve, tuo arcessitu venio huc. *Pan.* Ean' gratia fores effringis?
Gel. Tuos inclama, tui delinquont: ego, quid me velles, visebam:
Nam equidem harum miserebat. *Din.* Ergo auxilium propere latum est.
Pan. Quisnam hic loquitur tam prope nos? *Din.* Dinacium. *Pan.* Ubi is est?
Din. Respice me, & relinque egentem parasitum, Panegyris.
Pan. Dinacium! *Din.* Istoc indidere nomen majores mihi.
Pan. Quid agis? *Din.* Quid agam, rogitas? *Pan.* Quid ni rogitem? *Din.* Quid mecum est tibi?

Pan. Men' fastidis, propudiose? eloquere propere, Dinacium.
Din. Jube me omittere igitur hos, qui retinent. *Pan.* Qui retinent? *Din.* Rogas?
Omnia membra lassitudo mihi tenet. *Pan.* Linguam quidem
Sat scio tibi non tenere. *Din.* Ita celeri curriculo fui
Propere a portu, tui honoris caussa. *Pan.* Ecquid apportas boni?
Din. Nimio impartior multo tanta plus, quam speras. *Pan.* Salva sum.
Din. At ego perii, quoi medullam lassitudo perbibit.
Gel. Quid ego? quoi misero medullam ventris percepit fames.
Pan. Ecquem convenisti? *Din.* Multos. *Pan.* At virum ecquem? *Din.* Plurimos.
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic est. *Gel.* Quomodo?
Jamdudum ego istum patior dicere injuste mihi.
Præter hac si me irritassis. *Din.* Edepol esuries male.
Gel. Animum inducam, ut istuc verum te elocutum esse arbitrer.
Din. Munditias volo fieri. efferte huc scopas, simulque harundinem,
Ut operam omnem aranearum perdam & texturam improbam,
Dejiciamque earum omnis telas. *Gel.* Miseræ algebunt postea.
Din. Quid? illas itidem esse censes, quasi te cum veste unica?
Cape illas scopas. *Gel.* Capiam. *Din.* Hoc egomet, tu hoc converre. *Gel.* Fecero.
Din. Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? *Gel.* Sine suffragio
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. *Din.* Age, tu ocyus
Pinge humum, consperge ante ædeis. *Gel.* Faciam. *Din.* Factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, & de pariete.
Gel. Edepol rem negotiosam! *Pan.* Quid sit, nihil etiam scio.
Nisi forte hospites sunt venturi. *Din.* *Alii* lectos sternite:
Gel. Principium placet de lectis. *Din.* Alii ligna cædite,
Alii pisces depurgate, quos piscator attulit;
Pernam & glandium dejicite. *Gel.* Hic hercle homo nimium sapit.
Pan. Non ecastor, ut ego opinor, satis heræ morem geris.
Din. Immo res omnis relictas habeo, præ quod tu velis.
Pan. Tum tu igitur, qua caussa missus es ad portum, mihi expedi.
Din. Dicam. postquam me misisti ad portum cum luci simul,
Commodum radiosus ecce sol superabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Asia, negant venisse. conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidisse censeo.
In portum vento secundo, velo passo pervenit.
Alius alium percontamur, Cuja est navis? quid vehit?
Interim Epignomum conspicio tuum virum, & servom Stichum.
Pan. Hem! quid? Epignomum elocutus? *Gel.* Tuum virum, & vitam meam.
Din. Venit inquam. *Pan.* Tun' eum ipsum vidisti? *Din.* Ita ego; lubens!
Argenti aurique advexit multum. *Pan.* Nimis factum bene!
Gel. Hercle vero capiam scopas, atque hoc converram libens.
Din. Lanam purpuramque multam. *Gel.* Hem! qui ventrem vestiam.
Din. Lectos eburatos, auratos. *Gel.* Accubabo regie.
Din. Tum Babylonica peristromata, consutaque tapetia
Advexit nimium bonæ rei. *Gel.* Hercle, rem gestam bene.
Din. Post, ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas advexit secum forma eximia. *Gel.* Eugepæ!
Quando adbibero, alludiabo: tum sum ridiculissumus.
Din. Postea unguenta multigenerum multa. *Gel.* Non vendo logos.
Jam non facio auctionem. mihi obtigit hæreditas.
Malevoli perquisitores auctionum perierint.
Hercules, decumam esse adauctam, tibi quam vovi, gratulor.
Din. Post autem advexit secum Parasitos. *Gel.* Hei, perii miser!
Din. Ridiculosissumos. *Gel.* Reverram hercle hoc, quod converri modo.
Pan. Vidistin' virum sororis Pamphilippum? *Din.* Non. *Pan.* Adest?
Din. Immo ajebant eum venisse simul. sed ego huc citus
Præcucurri, ut nuntiarem nuntium exoptabilem.
Gel. Venales logi sunt illi. quos negabam vendere;
Illico & meo malo est, quod malevolentes gaudeant.
Hercules sane, qui deus sis, discessisses non male.
Pan. I, i intro, Dinacium: jube famulos rem divinam mihi apparent.
Bene vale. *Gel.* Viu' administrem? *Pan.* Sat servorum habeo domi.
Gel. Enimvero, Gelasime, opinor provenisti futile,
Si neque ille adest, neque hic, qui venit, quidquam subvenit.
Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planissume.

ACTUS TERTIUS
SCENA I.

Epignomus, Stichus.

Um bene re gesta salves convortor domum,
Neptuno grates habeo & Tempestatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Juvit, lucrisque quadruplicavit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia,
Eos nunc lætantes faciam adventu meo.
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cumque eo reveni ex inimicitia in gratiam.
Videte, quæso, quid potest pecunia!
Quoniam re bene gesta redisse me videt,
Magnasque apportavisse divitias domum,
Sine advocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in uno portu fuimus: sed mea
Hodie

Hodie soluta est navis aliquanto prius.
Age abduc has intro, quas mecum abduxi, Stiche.
St. Here, sive ego taceam, seu loquar, scio scire te,
Quam multas tecum miserias multaverim.
Nunc hunc diem unum ex illis multis miseriis
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
Ep. Et jus & æquom postulas: sumas, Stiche,
In hunc diem: te nihil moror, abi, quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. *St.* Papæ!
Ducam hodie amicam. *Ep.* Vel decem, dum de tuo.
Ubi cœnas hodie, si hanc rationem instituis?
St. Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,
Tui fratris ancillam: eo condixi in symbolam
Ad cœnam, ad ejus conservom Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, rivales sumus.
Ep. Age, abduc eas intro. hunc tibi dedo diem.
St. Meam culpam habeto, nisi probe excruciavero.
Jam hercle ego per hortum amicam transibo meam
Mihi hanc occupatum noctem: eadem symbolam
Dabo, & jubebo ad Sagarinum cœnam coqui.
At egomet ibo, atque obsonabo obsonium.
Atque id ne vos miremini, homines servolos
Potare, amare, atque ad cœnam condicere.
Licet hoc Athenis nobis. sed cum cogito,
Potius quam in dividiam veniam, est etiam hic ostium
Aliud posticum nostrarum harunce ædium.
(Posticam partem magis utuntur ædium.)
Ea ibo obsonatum, eadem referam obsonium
Per hortum: utroque commeatus continet.
Ite hac secondum vos me. ego hunc lacero diem.

ACTUS III. SCENA II.

Gelasimus, Epignomus.

Libros inspexi. tam confido, quam poti'st,
Me meum obtentorum regem ridiculis meis.
Nunc intervisо, jamne a porto advenerit:
Ut eum advenientem meis dictis deliniam.
Ep. Hic quidem Gelasimus est parasitos, qui venit.
Gel. Auspicio hodie optumo exivi foras;
Mustela murem abstulit præter pedes.
Cum strena obscævavit, spectatum hoc mihi est.
Nam ut illa vitam repperit hodie sibi,
Item me spero factorum. augurium hæc facit.
Epignomus hic quidem est, qui astat. ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conspicio libens!
Ut præ lætitia lacrumæ prosiliunt mihi!
Valuistin' usque? *Ep.* Sostentatum 'st sedulo.
Gel. Bene atque amice dicis. di dent quæ velis.
Propino tibi salutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam salvos advenis.
Ep. Vocata est opera nunc quidem: tam gratia est.
Gel. Promitte. *Ep.* Certum est. *Gel.* Sic fac, inquam.
Ep. Certa res 'st.
Gel. Lubente me, hercle, facies. *Ep.* Idem ego istuc scio.
Quando usus veniet, fiet. *Gel.* Nunc ergo usus est.
Ep. Non edepol possum. *Gel.* Quid gravare? censeo
Eas: nescio quid vero habeo in mundo. *Ep.* I modo,
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
Gel. Quin tu promittis? *Ep.* Non graver, si possiem.
Gel. Unum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certo si promiseris.
Ep. Valeas. *Gel.* Certumne est? *Ep.* Certum. cœnabo domi.
Gel. Quandoquidem operam tuam non vis promittere:
Vin' ad te ad cœnam veniam? *Ep.* Si possim, velim:
Verum hic apud me cœnant alieni novem.
Gel. Haud postulo equidem me in lecto accombere:
Scis tu med esse imi subsellii virum.
Ep. At ii oratores sunt populi, summi viri,
Ambracia veniunt, huc legati publice.
Gel. Ergo oratores populi, summates viri,
Summi accumbent, ego infimaris infimos.
Ep. Haud æquom est te inter oratores accipi.
Gel. Equidem hercle orator sum: sed procedit parum.
Ep. Cras de reliquiis nos volo: multum vale.
Gel. Nunc ego hercle perii plane, nihil obnoxie.
Uno Gelasimo minus est, quam dudum fuit.
Certum est mostelæ posthac numquam credere.
Nam incertiorem nullam novi bestiam.
Quæne ipsa decies in die mutat locum,
Eam ego auspicavi in re capitali mea!
Certum est amicos convocare, ut consulam
Qua lege me nunc esurire oporteat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Antipho, Pamphilippus, Epignomus.

Ta me di bene ament, measque mihi bene servassint filias;
Ut mihi volupe 'st, Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediisse video, bene gesta re, ambos, te & fratrem tuum.
Pamph. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse, Antipho.
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditor tibi.
Ant. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cum me ad se cœnam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam advenientibus,
Quam me ad illum promittere, nisi nollem ei advorsarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero.
Cras apud me eritis, & tu & ille, cum vostris uxoribus.
Pamph. Et apud me perendie: nam ille heri me jam vocaverat
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum, Antipho?
Ant. Quando ita rem gessistis, uti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax commerciumque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Ut cuique homini res parata est, firmi amici sunt: si res lassa labat,
Itidem amici collabascunt. Res amicos invenit.
Ep. Jam redeo. nimia est voluptas, si diu abfueris a domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obviam.
Nam ita me absente familiarem rem uxor curavit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum.

Sed

Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.

Pamph. Quid agitur, Epignome? *Ep.* Quid tu? quamdudum in portum venis

Huc? *Pamph.* Longissume. *Ep.* Postilla jam iste est tranquillus tibi?

Ant. Magis quam mare, quo ambo estis vecti. *Ep.* Facis, ut alias res soles.

Hodiene exoneramus navem, frater? *Pamph.* Clementer volo.

Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus.

Quam mox cocta est cœna? impransus ego sum. *Ep.* Abi intro ad me, & lava.

Pamph. Deos salutatum atque uxorem modo intro devortor domum.

Ep. Apud nos eccilla festinat cum sorore uxor tua.

Pamph. Optumum est, jam istoc moræ minus erit. *Ep.* Jam ego apud te ero.

Ant. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere unum volo.

Ep. Maxume. *Ant.* Fuit olim, quasi ego sum, senex: ei filiæ

Duæ erant, quasi nunc meæ sunt: eæ erant duobus nuptæ fratribus,

Quasi nunc meæ sunt vobis. *Pamph.* Miror, quo evasuru'st apologus.

Ant. Erat minori illi adolescenti fidicina & tibicina;

Peregre advexerat, quasi nunc tu: sed ille erat cælebs senex,

Quasi ego nunc sum. *Pamph.* Perge porro. præsens hic quidem est apologus.

Ant. Deinde senex ille illi dixit, quojus erat tibicina,

Quasi ego nunc tibi dico. *Pamph.* Ausculto, atque animum advorto sedulo.

Ant. Ego tibi meam filiam, bene quicum cubitares, dedi:

Nunc mihi reddi ego æquom esse abs te, quicum cubitem, censeo.

Pamph. Quis istuc dicit? an ille, quasi tu? *Ant.* Quasi ego nunc dico tibi.

Immo duas dabo, inquit ille adolescens, una si parum est:

Et si duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ.

Pamph. Quis istuc, quæso? an ille, quasi ego? *Ant.* Is ipse, quasi tu. *tum* senex

Ille, quasi ego, si vis, inquit, quatuor sane dato;

Dum equidem, hercle, quod edant, addas: meum ne contruncent cibum.

Pamph. Videlicet parcum illum fuisse senem, qui dixerit:

Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum poposcerit.

Ant. Videlicet fuisse illum nequam adolescentem, qui illico,

Ubi ille poscit, denegavit se dare granum tritici.

Hercle, quia æquom postulabat ille senex, quandoquidem

Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.

Pamph. Hercle, ille quidem certo adolescens docte vorsutus fuit,

Qui seni illi concubinam dare dotatam noluit.

Ant. Senex quidem voluit, si posset indipisci de cibo:

Quia nequit; qua lege licuit, velle dixit fieri.

Fiat! ille inquit adolescens. facis benigne! inquit senex.

Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, ut fieri voles.

Sed ego ibo intro, & gratulabor vostrum adventum filiis.

Postea ibo lavatum in Pilum: ibi fovebo senectutem meam.

Post ubi lavero, otiosus vos operiar accubans.

Pamp. Graphicum mortalem Antiphonem! ut apologum fecit, quam fabre!

Ut jam nunc scelestus esse ducit pro adolescentulo!

Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet senem:

Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus sit, nescio.

Sed quid agit parasitus noster Gelasimus? etiam valet?

Ep. Vidi edepol hominem haud perdudum! *Pamph.* Quid agit? *Ep.* Quod famelicus.

Pamph. Quin vocasti hominem ad cœnam? *Ep.* Ne quid adveniens perderem.

Atque eccum tibi lupum in sermone; præsens esuriens adest.

Pamph. Ludificemur hominem. *Ep.* Capti consilii memorem mones.

ACTUS IV. SCENA II.

Gelasimus, Pamphilippus, Epignomus.

SEd ita quod occœpi narrare vobis; cum hic non affui,

Cum amicis deliberavi jam, & cum cognatis meis;

Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.

Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is est.

Aggrediar hominem. sperate Pamphilippe, o spes mea!

O mea vita! o mea voluptas! salve! salvom gaudeo,

Peregre te in patriam redisse salvom. *Pamph.* Salve, Gelasime!

Gel. Valuistin' bene? *Pamph.* Sustentavi sedulo. *Gel.* edepol gaudeo.

Edepol næ egomet mihi modium nunc mille esse argenti velim.

Ep. Quid eo tibi opus est. *Gel.* Hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem.

Ep. Advorsum te fabulare illud quidem. *Gel.* Ambos ut vocem.

Ep. Edepol te vocem libenter, si superfiat locus.

Gel. Quin tu, stans obstrusero aliquid strenue. *Ep.* Immo unum hoc potest.

Gel. Quid? *Ep.* Ubi convivæ abierint, tum venias. *Gel.* Væ ætati tuæ!

Gel. Una lautum, non ad cœnam dico. *Gel.* Di te perduint!

Quid ais, Pamphilippe? *Pamph.* Ad cœnam hercle alio promisi foras.

Gel. Quid, foras? *Pamph.* Foras hercle vero. *Gel.* Qui, malum, tibi lasso libet

Foris cœnare? *Pamph.* Utrum tu censes? *Gel.* Jube domi cœnam coqui,

Atque ad illum renunciari. *Ep.* Solus cœnabo domi?

Gel. Non enim solus, me vocato. *Pamph.* At ille ne succenseat,

Mea qui caussa sumtum fecit. *Gel.* Facile excusari potest:

Mihi modo ausculta. jube domi cœnam coqui. *Ep.* Non me quidem

Faciet auctore, hodie ut illum decipiat. *Ep.* Non tu hinc abis? Nisi

Nisi me non perspicere censes, quid agas, cave sis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.
Non tu scis, quam efflictentur homines noctu hic in via?
Pamph. Tanto plureis, qui defendant, ire advorsum jussero.
Ep. Non it, non it: quia tanto opere suades, ne ebitat. *Gel.* Jube
Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cænam coqui.
Si hercle faxis, non opinor dices deceptum fore.
Pamph. Per hanc tibi cœnam incœnato, Gelasime, esse hodie licet.
Gel. Ibisne ad cœnam foras? *Pamph.* Apud fratrem cœno, in proxumo.
Gel. Certumne est? *Pamph.* Certum. *Gel.* Edepol te hodie lapide percussum velim.
Pamph. Non metuo: per hortum transibo, non prodibo in publicum.
Ep. Quid agis Gelasime? *Gel.* Oratores tu accipis: habeas tibi.
Ep. Tua pol refert enim. *Gel.* Siquidem mea refert, opera utere,
Posce. *Ep.* Edepol tibi, opinor, etiam uni locum conspicor,
Ubi accubes. *Pamph.* Sane faciundum censeo. *Gel.* O lux oppidi!
Ep. Si arte poteris accubare. *Gel.* Vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci, ubi catellus cubet, id mihi sat est loci.
Ep. Exorabo aliquo modo. veni. *Gel.* Huccine? *Ep.* Immo in carcerem.
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies. eamus, tu.
Pamph. Deos salutabo modo, postea ad te continuo transeo.
Gel. Quid igitur? *Ep.* Dixi equidem, in carcerem ites. *Gel.* Quin jusseris,
Eo quoque ibo. *Ep.* Di immortales! hic quidem in summam crucem
Cæna aut prandio perduci potest. *Gel.* Ita ingenium meum est;
Quicumvis depugno multo facilius, quam cum fame.
Pamph. Non ergo is tu? apud me satis spectata est mihi jam tua felicitas:
Dum parasitus mihi atque fratri fuisti, rem confregimus.
Nunc ego nolo e Gelasimo mihi te Catagelasimum.
Gel. Jamne abisti? Gelasime, vide, quid es capturus consilii.
Egone? tune? mihine? tibine? vides, ut annona est gravis!
Vides, benignitates hominum ut periere & prothymiæ:
Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipsos parasitarier.
Numquam edepol me vivom quisquam in crastinum prospiciet diem.
Nam mihi jam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Stichus.

MOre hoc fit, atque stulte, mea sententia:
Si quem hominem exspectant, eum solent provisere:
Qui hercle illa caussa nihil ocyus venit.
Idem ego nunc facio, qui proviso Sagarinum,
Qui nihil ocyus venit tamen hac gratia.
Jam hercle ego decumbam solus, si ille huc non venit.
Cadum modo hinc a me huc cum vino transferam:
Postea accumbam. quasi senex tabescit dies.

ACTUS V. SCENA II.

Sagarinus, Stichus.

SAlvete, Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
Terra herilis patria! te video libens.
Sed amica mea & conserva quid agat Stephanium,
Cura est, ut valeat. nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nuntiaret; atque ei ut diceret,
Me hodie venturum: ut cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus est hic quidem. *St.* Fecisti, here, facetias,
Cum hoc donavisti dono tuum servom Stichum.
Pro di immortales, quot ego voluptates fero!
Quot risiones! quot jocos! quot savia!
Saltationes, blanditias, prothymias!
Sag. Stiche! *St.* Hem! *Sag.* Quid fit? *St.* Euge, Sagarine lepidissume!
Fero convivam Dionysum mihique & tibi.
Namque edepol cœna dicta est, locus liber datus est
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos est convivium.
Ibi voster cœnat cum uxore adeo & Antipho.
Ibidem herus est noster. hoc mihi dono datum 'st.
Sag. Quis somniavit aurum? *St.* Quid id ad te attinet?
Proin' tu lavare propera. *Sag.* Lautus sum. *St.* Optume.
Sequere ergo hac me intro. *Sag.* Ego vero sequor.
St. Volo eluamus hodie. peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus. sequere me.
Sag. Sequor, & domum redeundi principium placet.
Bona scæva strenaque obviam occessit mihi.

ACTUS V. SCENA III.

Stephanium.

MIrum videri nemini vostrum volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum huc arcessita sum. quoniam nuntiatum est,
Istarum ventoros viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiisque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho & conservo Sagarino meo, cœna cocta ut esset.
Stichus obsonatus est. ceterum ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hic advenientes.

ACTUS

Cupio cum utroque mihi esse bene. *Stich.* Dispereo! *Sag.* Quid ais? *Stich.* Quid, ego?
Sag. Ita me di ament, numquam enim fiet hodie, hæc quin saltet tamen.
Age mulsa mea! suavitudo! salta: saltabo ego simul.
Stich. Numquam edepol me istoc vinces, quin ego tibi pruriam.
Steph. Siquidem mihi saltandum est, tum vos date, bibat, tibicini.
Stich. Et quidem nobis. *Sag.* Tene, tibicen, primum; postidea loci
Si hoc eduxeris, proinde ut consuetus antehac, celeriter
Lepidam & suavem cantationem aliquam occipito cinædicam,
Ubi perprurifcamus usque ex unguiculis. inde huc aquam.

ACTUS V. SCENA VI.

Eidem.

Sag. TEne tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minus gravate jam accipit, tene tu. interim,
Meus oculus, da mihi suavium, dum illic bibit.
Prostibili est autem stantem stanti savium
Dare amicum amicæ. euge euge! sic furi datur!
Quid igitur? quamquam gravatus, non nocuit tamen.
Age, jam infla buccas. *Stich.* Nunc jam aliquid suaviter!
Redde cantionem veteri pro vino novam.

ACTUS V. SCENA VII.

Eidem.

Sag. QUi Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possiet?
Si istoc me vorso viceris, alio me provocato:
Fac tu hoc modo. *Stich.* At tu hoc modo. *Sag.* Babæ! *Stich.* Tatæ! *Sag.* Papæ! *Stich.* Pax!
Sag. Nunc pariter ambo. omnes voco cinædos contra.
Satis esse nobis non magis potis est, quam fungo imber.
Intro hinc abeamus, nunc jam saltatum satis pro vino'st.
Vos spectatores, plaudite, atque ite ad vos comissatum.

FINIS STICHI.

TRINUMMUS.

Dramatis Personæ.

LUXURIA. } *Prologus.*	PHILTO, *senex.*
INOPIA. }	LESBONICUS, *adolescens.*
MEGARONIDES, } *senes.*	STASIMUS, *servus.*
CALLICLES, }	CHARMIDES, *senex.*
LYSITELES, *adolescens.*	SYCOPHANTA.

ARGUMENTUM.

THesaurum abstrusum abiens peregre Charmides,
Remque omnem amico Callicli mandat suo.
Istoc absente male rem perdit filius.
Nam & ædis vendit: has mercatur Callicles.
Virgo indotata soror istius poscitur:
Minus quo cum invidia ei det dotem Callicles,
Mandat, qui dicat aurum ferre se a patre.
Ut venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex, ut rediit; quojus nubunt liberi.

PROLOGUS.

Luxuria, & Inopia.

SEquere me, mea gnata, ut munus fungaris tuum.
In. Sequor. sed finem fore quem dicam, nescio.
Lux. Adest. hem! illæ sunt ædes: i intro nunc jam.
Nunc, ne quis erret vostrum, paucis in viam
Deducam, siquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego sim, & quæ illa hæc siet,
Huc quæ abiit intro, dicam, si animum advortitis.
Primum mihi Plautus nomen Luxuriæ indidit:
Tum hanc mihi gnatam gnatam esse voluit Inopiam.
Sed ea huc quid introierit impulsu meo,
Accipite, & date vacivas auris, dum eloquor.
Adolescens quidam est, qui in hisce habitat ædibus:
Is rem paternam me adjutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video esse relliqui,
Dedi meam gnatam, quicum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exspectetis Fabulæ:
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græce est THESAURO Fabulæ:
Philemo scripsit, Plautus vortit barbare:
Nomen TRINUMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Ut liceat possidere hanc nomen Fabulam.
Tantum est. valete, adeste cum silentio.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Megaronides.

NAE amicum castigare ob meritam noxiam,
Immune est facinus; verum in ætate utile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concastigabo pro commerita noxia,
Invitus, ni me id invitet ut faciam fides.
Nam hic nimium morbus mores invasit bonos,
Ita plerique omnis jam sunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali
Quasi herba irrigua succreverunt uberrume.
Neque quidquam hic vile nunc est, nisi mores mali.
Eorum licet jam messem metere maxumam,
Nimioque hic pluris paucorum gratiam
Faciunt pars hominum, quam id, quod prosit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ;
Quæ in rebus multis obstant, odiosæque sunt,
Remoramque aciunt rei privatæ & publicæ.

ACTUS I. SCENA II.

Callicles, Megaronides.

Larem corona nostrum decorari volo.
Uxor! venerare; ut nobis hæc habitatio
Bona, fausta, felix, fortunataque eveniat;
Teque ut, quam primum possim, videam emortuam.
Meg. Hic ille est, senecta ætate qui factus est puer,
Qui admisit in se culpam castigabilem.
Aggrediar hominem. *Cal.* Cuja vox prope me sonat?
Meg. Tui benevolentis, si ita es, ut ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
Cal. O amice, salve, atque æqualis! ut vales,
Megaronides? *Meg.* Et tu edepol salve, Callicles.
Valen'? valuistin'? *Cal.* Valeo, & valui rectius.
Meg. Quid agit tua uxor? ut valet? *Cal.* Plusquam ego volo.
Meg. Bene hercle est, illam tibi bene valere & vivere.
Cal. Credo hercle te gaudere, si quid mihi mali est.
Meg. Omnibus amicis quod mihi est, cupio esse idem.
Cal. Eho, tua uxor quid agit? *Meg.* immortalis est.
Vivit, victuraque est. *Cal.* Bene hercle nuntias,
Deosque oro, ut vitæ tuæ superstes suppetat.
Meg. Dum quidem hercle tecum nupta sit, sane velim.
Cal. Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
Meg. Neque enim tu, credo, mihi imprudenti obrepseris.
Cal. Næ tu hercle faxo haud scies, quam rem egeris.
Meg. Habeas, ut nactus: nota mala res, optuma 'st.
Nam ego nunc si ignotam capiam, quid agam, nesciam.
Cal. Edepol, proinde ut bene vivitur, diu vivitur.
Meg. Sed hoc animum advorte; atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te advenio. *Cal.* Quid venis?
Meg. Malis te ut verbis multis multum objurgitem.
Cal. Men'? *Meg.* Num quis est hic alius præter me atque te?
Cal. Nemo est. *Meg.* Quid igitur rogitas, tene objurgitem?
Nisi tute mihi me censes dicturum male.
Nam si in te ægrotant artes antiquæ tuæ,
Sive immutare vis ingenium moribus;
Aut si demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos servas, ast captas novos,
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem,
Ut te videre audireque ægroti sient.
Cal. Qui in mentem venit tibi istæc dicta dicere?
Meg. Quia omnes bonos bonasque accurare addecet,
Suspicionem & culpam ut ab se segregent.
Cal. Non potest utrumque fieri. *Meg.* Quapropter? *Cal.* Rogas?
Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori:
Suspicio est in pectore alieno sita.
Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Jovi coronam de capite, e Capitolio,
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen mihi lubeat suspicarier,
Qui tu id prohibere me potes, ne suspicer?
Sed istuc negotii scire cupio, quidquid est.
Meg. Haben' tu amicum aut familiarem quempiam,
Cui pectus sapiat? *Cal.* Edepol haud dicam dolo;
Sunt, quos scio esse amicos: sunt, quos suspicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non possum noscere,
Ad amici partem, an ad inimici perveniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissumus.
Si quid scis me fecisse inscite aut improbe,
Si id me non accusas, tute ipse objurgandus es. *Meg.* Scio;
Et, si alia huc caussa ad te adveni, æquom postulas.
Cal. Exspecto, si quid dicas. *Meg.* Primum dum omnium,
Male dictitatur tibi volgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant cives tui.
Tum autem sunt alii, qui te volturium vocant:
Hostesne an cives comedis, parvipendere.
Hæc cum audio in te dicier, excrucior miser.
Cal. Est, atque non est, mihi in manu, Megaronides.
Quin dicant, non est: merito ut ne dicant, id est.
Meg. Fuitne hic tibi amicus Charmides? *Cal.* Est, & fuit.
Id ita esse ut credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic ejus rem confregit filius,
Videtque ipse ad paupertatem protractum esse se,
Suamque filiam esse adultam virginem,
Simul ejus matrem, suamque uxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendavit virginem gnatam suam,
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, si mihi inimicus esset, credo, haud crederet.
Meg. Quid tu adolescentem, quem esse corruptum vides,
Qui tuæ mandatus est fidei & fiduciæ,
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si qui probiorem facere posses, non uti
In eamdem tute accederes infamiam,
Malumque ut ejus cum tuo misceres malo.
Cal. Quid feci? *Meg.* Quod homo nequam. *Cal.* Non istuc meum est.
Meg. Emistin' de adolescente has ædes? quid taces?
Ubi nunc tute habitas. *Cal.* Emi, atque argentum dedi
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.
Meg. Dedisti argentum? *Cal.* Factum: neque facti piget.
Meg. Edepol fidei adolescentem mandatum malæ!
Dedistine hoc pacto ei gladium, qui se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus
Argentum amanti homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignaviam?
Cal. Non ego illi argentum redderem? *Meg.* Non redderes:
Neque de illo quidquam neque emeres, neque venderes,
Nec, qui deterior esset, faceres copiam.
Inconciliastin' eum, qui mandatu 'st tibi?
Ille qui mandavit, eum exturbasti ex ædibus?
Edepol mandatum pulchre, & curatum probe.
Crede huic tute: suam jam melius rem gesserit.
Cal. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Novo modo adeo, ut quod meæ concreditum est
Taciturnitati clam, fidei, & fiduciæ,
Ne enunciarem cuiquam, neu facerem palam;
Uti mihi necesse sit jam id tibi concredere.
Meg. Mihi quod credideris, sumes, ubi posiveris.
Cal. Circumspice dum te, ne quis assit arbiter
Nobis: & quæso identidem circumspice.
Meg. Ausculto, si quid dicas. *Cal.* Si taceas, loquar.
Quoniam hinc est profectus peregre Charmides,
The-

Thesaurum mihi demonstravit in hisce ædibus,
Hic in conclavi quodam. sed circumspice!
Meg. Nemo est. *Cal.* Nummorum Philippeum ad tria millia.
Id solus solum, per amicitiam & per fidem,
Flens me obsecravit, suo ne gnato crederem,
Neve cuiquam, unde ad eum id posset permanascere.
Nunc si ille huc salvos revenit, reddam suum sibi.
Si quid eo fuerit, certo illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo dotem unde dem,
Ut eam in se dignam conditionem collocem.
Meg. Pro di immortales! verbis paucis quam cito
Alium fecisti me! alius ad te veneram.
Sed ut occepisti, perge porro proloqui.
Cal. Quid tibi ego dicam? qui illius sapientiam
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignavos funditus pessum dedit.
Meg. Qui dum? *Cal.* Quia rure dum sum ego unos sex dies,
Me absente atque insciente, inconsultu meo,
Ædes venales hasce inscribit litteris.
Meg. Adesurivit magis, & inhiavit acrius
Lupus. observavit, dum dormitaret canes,
Gregem universum voluit totum avortere.
Cal. Fecisset edepol, ni hæc præsensisset canes.
Sed nunc rogare ego vicissim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face sciam.
Utrum indicare me ei thesaurum æquom fuit,
Advorsum quam ejus me obsecravisset pater;
An ego alium dominum paterer fieri hisce ædibus?
Qui emisset, ejus essetne ea pecunia?
Emi egomet potius ædis, argentum dedi
Thesauri caussa, ut salvom amico traderem.
Neque adeo hasce emi mihi, nec usuræ meæ:
Illi redemi rursum: a me argentum dedi.
Hæc sunt, seu recte, seu pervorse facta sunt;
Egomet fecisse confiteor, Megaronides.
Hem mea malefacta! hem meam avaritiam tibi!
Hascine me propter res maledicta disserunt?
Meg. Pausa! vicisti castigatorem tuum:
Occlusti linguam: nihil est, qui respondeam.
Cal. Nunc ego te quæso, ut me opera & consilio juves,
Communicesque hanc mecum meam provinciam.
Meg. Polliceor operam. *Cal.* Ergo ubi eris paullo post? *Meg.* Domi.
Cal. Numquid vis? *Meg.* Cures tuam fidem. *Cal.* Fit sedulo.
Meg. Sed quid ais? *Cal.* Quid vis? *Meg.* Ubi nunc adolescens habet?
Cal. Posticulum hoc recepit, cum ædis vendidit.
Meg. Istuc volebam scire. i sane nunc jam.
Sed quid ais? *Cal.* Quid? *Meg.* Nunc virgo nempe apud te est. *Cal.* Ita, est:
Juxtaque eam curo cum mea. *Meg.* Recte facis.
Cal. Num, priusquam abeo, me rogaturus? *Meg.* Vale.
Nihil est profecto stultius neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quam urbani assidui cives, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeo cum illis una ibidem traho,
Qui illorum verbis falsis acceptor fui:
Qui omnia se simulant scire, nec quidquam sciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit:

Sciunt, quod Juno fabulata est cum Jove:
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciunt.
Falson' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc ajebant Calliclem
Indignum civitate hac esse & vivere,
Bonis qui hunc adolescentem evortisset suis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inscius
Prosilui amicum castigatum innoxium.
Quod si exquiratur usque ab stirpe auctoritas,
Unde quidquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigeratori res sit cum damno & malo:
Hoc ita si fiat, publico fiat bono.
Pauci sint faxim, qui sciant, quod nesciunt,
Occlusioremque habeant stultiloquentiam.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Lysiteles.

Multas res simitu in meo corde vorso, multum in cogitando
Dolorem indipiscor: egomet me concoquo, & macero, & defatigo.
Magister mihi exercitor animus hinc est. sed hoc non liquet,
Nec satis cogitatum est, utram potius harum mihi artem expetessam,
Utram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amorin' me, an rei
Obsequi potius par siet: utra in parte plus voluptatis sit vitæ,
Ad ætatem agundam, de hac re mihi satis haud liquet. nisi hoc
Sic faciam opinor: utramque rem simul exputem: judex sim,
Reusque ad eam rem. ita faciam: ita placet: omnium primum
Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant. numquam
Amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Conjicere: eos cupit, eos consectatur, subdole blanditur: ab re
Consulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, avarus,
Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quam extemplo saviis sagittatis percussus est, illico res foras
Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, si me amas, si audes.
Ibi ille cuculus; Ocelle mi, fiat! & istuc, & si amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit: jam amplius orat. non sat
Id est mali, ni amplius etiam, quod ebibit, quod comest,
Quod facit sumti. nox datur? ducitur familia tota;
Vestispicæ, unctor, auri custos, flabelliferæ, sandaligerulæ,

Can-

Cantrices, cistellatrices, nuntii, renuntii, raptores panis & peni.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cum ago
Cum meo animo, & recolo, ubi qui eget, quam pretii sit parvi; apage te,
Amor: non places, nihil te utor: quamquam illud est dulce, esse & bibere.
Amor amara dat tibi satis, quod ægre sit. fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se a suo contuitu.
Neque enim eum sibi amicum volunt dici. Mille modis amor ignorandu 'st:
Procul adhibendus est, atque abstinendus. nam qui in amorem
Præcipitavit, pejus perit, quam si saxo saliat. apage sis amor:
Tuas res tibi habe. Amor, mihi amicus ne fuas umquam. sunt tamen,
Quos miseros, maleque habeas, quos tibi obnoxios fecisti.
Certum 'st ad frugem applicare animum: quamquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam & gratiam. hoc probis pretium 'st: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis.

ACTUS II. SCENA II.

Philto, Lysiteles.

QUo illic homo foras se penetravit ex ædibus? *Lys.* Pater, assum.
Impera quodvis: neque tibi ero in mora, neque latebrose me abs tuo
Conspectu occultabo. *Ph.* Feceris par tuis ceteris factis, patrem
Tuum si percoles. Per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,
Gnate mi, neque in via, neque in foro ullum sermonem exsequi.
Novi ego hoc seculum, moribus quibus sit. malus bonum, malum
Esse vult, ut sit sui similis: turbant, miscent mores mali; rapax,
Avarus, invidus: sacrum profanum, publicum privatum habent:
Hiulca gens. hæc ego doleo: hæc sunt, quæ me excruciant.
Hæc dies noctesque tibi canto, ut caveas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant: Cetera, rape, trahe, fuge, fate. lacrumas hæc mihi, cum video,
Eliciunt. quia ego ad hoc genus hominum duravi. quin prius
Me ad plures penetravi? nam hi mores majorum laudant:
Eosdem lutulant, quos collaudant. hisce ego te artibus gratiam
Facio ne colas, neu imbuas ingenium. meo modo, & moribus vivito
Antiquis. quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego istos
Moror fatuos mores, & turbidos, quibus boni dedecorant se.
Hæc tibi, si mea imperia capesses, multa bona in pectore consident.
Lys. Semper ego usque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia,
Tuis servivi servitutem imperiis & præceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum esse ratus sum: pro imperio, tuum.
Meum animum tibi servitutem servire, æquom censui.
Ph. Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,
Utrum is itane esse mavelit, ut eum animus æquom censeat;
An ita potius, ut parentes eum esse & cognati velint:
Si animus hominem perpulit, actum est, animo servibit; non sibi.
Sin ipse animum perpulit; dum vivit, victor victorum cluet.
Tu si animum vicisti, potius quam animus te, est quod gaudeas.
Nimio satius est, ut opu 'st, te ita esse, quam ut animo lubet.
Qui animum vincunt, quam quos animus, semper probiores cluent.
Lys. Istæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ,
Ne penetrarem me usquam, ubi esset damni conciliabulum:
Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parsi sedulo.
Sarta tecta tua præcepta usque habui mea modestia.
Ph. Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.
Mihi quidem ætas acta est ferme: tua istuc refert maxume.
Is probus est, quem non pœnitet, quam probus sit & frugi bonæ.
Qui ipsus sibi satis placet, nec probus est nec frugi bonæ.
Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industriæ.
Lys. Ob eam rem hæc, pater, autumavi: quia res quædam 'st, quam volo
Ego me abs te exorare. *Ph.* Quid id est? veniam jam dare gestio.
Lys. Adolescenti huic genere summo, amico atque æquali meo,
Minus qui caute & cogitate suam rem tractavit, pater,
Bene volo ego illi facere, si tu non nevis. *Ph.* Nempe de tuo.
Lys. De meo: nam quod tuum 'st, meum 'st: omne meum est autem tuum.
Ph. Quid is, egetne? *Lys.* Eget. *Ph.* Habuitne rem? *Lys.* Habuit. *Ph.* Qui eam perdidit?
Publicisne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturamne, an venales habuit, ubi rem perdidit?
Lys. Nihil istorum. *Ph.* Quid igitur? *Lys.* Per comitatem edepol, pater.
Præterea aliquantum animi caussa in deliciis disperdidit.
Ph. Edepol hominem prædicatum ferme familiariter.
Qui quidem nusquam per virtutem rem confregit, atque eget, Nihil

Nihil moror eum tibi esse amicum cum ejusmodi virtutibus.
Lys. Quia sine omni malitia est, tolerare egestatem ejus volo.
Ph. De mendico male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.
Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.
Non eo hoc dico, quin, quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens:
Sed ego hoc verbum cum illi cuidam dico, præmonstro tibi,
Ut ita te aliorum miserescat, ne tui alios misereat.
Lys. Deserere illum, & dejuvare in rebus advorsis pudet.
Ph. Pol pudere quam pigere præstat, totidem litteris.
Lys. Edepol, deum virtute dicam, pater, & majorum, & tua,
Multa bona bene parta habemus. bene si amico feceris,
Ne pigeat fecisse: ut potius pudeat, si non feceris.
Ph. De magnis divitiis si quid demas, plus fit, an minus?
Lys. Minus, pater. sed civi immunifico scis quid cantari solet?
Quod habes, ne habeas: & illud quod nunc non habes, habeas malum:
Quandoquidem nec tibi bene esse potes pati, nec alteri.
Ph. Scio equidem istuc ita solere fieri. verum, gnate mi,
Is est immunis, cui nihil est, qui munus fungatur suum.
Lys. Deum virtute habemus, & qui nosmet utamur, pater,
Et aliis qui comitati simus benevolentibus.
Ph. Non edepol tibi pernegare possum quidquam, quod velis.
Cujus egestatem tolerare vis? loquere audacter patri.
Lys. Lesbonico huic adolescenti, Charmidæ filio,
Qui illic habitat. *Ph.* Qui comedit quod fuit, quod non fuit?
Lys. Ne opprobra, pater. multa eveniunt homini, quæ volt, quæ nevolt.
Ph. Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis? *Lys.* Nihil quidquam, pater.
Sapientiæ ætas condimentum 'st: sapiens ætati cibus est.
Ph. Mentire, edepol, gnate: atque id nunc facis haud consuetudine.
Nam sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi.
Eo non multa quæ nevolt eveniunt, nisi fictor malus fiet.
Multa est opera opus ficturæ, qui se fictorem probum
Vitæ agendæ esse expetit. *Lys.* Sed hic admodum adolescentulus.
Ph. Non ætate, verum ingenio adipiscitur sapientia.
Lys. Tu modo ne me prohibeas accipere, si quid det mibi.
Ph. An eo egestatem ejus tolerabis, si qoid ab illo acceperis?
Lys. Eo, pater. *Ph.* Pol ego istam volo me rationem edoceas. *Lys.* Licet.
Sciu'to illum quo genere gnatus sit? *Ph.* Scio, apprime probo.
Lys. Soror illi est adulta virgo grandis: eam cupio, pater,
Ducere uxorem. *Ph.* Sine dote? *Lys.* Sine dote. *Ph.* Uxorem? *Lys.* Ita.
Tua re salva. hoc pacto ab illo inibis summam gratiam:
Neque commodius ullo pacto ei poteris auxiliarier.
Ph. Egone indotatam te uxorem ut patiar? *Lys.* Patiundum est, pater:
Et eo pacto addideris nostræ lepidam famam familiæ.
Ph. Multa ego possum docta dicta, & quamvis facunde loqui:
Historiam veterem atque antiquam hæc mea senectus sustinet:
Verum ego quando te & amicitiam & gratiam in nostram domum
Video allicere, etsi advorsatus tibi fui, istac judico.
Tibi permitto, posce, duce. *Lys.* Di te servassint mihi.
Sed adde ad istam gratiam unum. *Ph.* Quid id est autem unum? *Lys.* Eloquar.
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poscas. *Ph.* Eccere.
Lys. Nimio citius transiges: firmum omne erit, quod tu egeris.
Gravius erit tuum unum verbum ad eam rem, quam centum mea.
Ph. Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. *Lys.* lepidus vivis. hæ sunt ædes: hic habet.
Lesbonico est nomen: age rem cura: ego te opperiar domi.

ACTUS II. SCENA III.

Philto.

NOn optuma hæc sunt, neque ut ego æquom censeo.
Verum meliora sunt, quam quæ deterruma.
Sed hoc unum consolatur me atque animum meum,
Quia, qui nihil aliud, nisi quod sibi soli placet,
Consulit advorsum filium, nugas agit:
Miser ex animo fit: factius nihilo facit.
Suæ senectuti is acriorem hiemem parat,
Cum illanc importunam tempestatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quo ibam: commode
Ipse exit Lesbonicus cum servo foras.

ACTUS II. SCENA IV.

Lesbonicus, Stasimus, Philto.

MInus quindecim dies sunt, cum pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti a Callicle.
Estne hoc, quod dico, Stasime? *St.* Cum considero,
Meminisse videor fieri. *Lesb.* Quid factum est eo?
St. Comesum, expotum, exutum, elotum in balneis.
Piscator, pistor abstulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. confit cito,
Quam si tu objicias formicis papaverem.
Lesb. Minus hercle in hisce rebus sumtum est sex minis.
St. Quid, quod dedisti scortis? *Lesb.* Ibidem una traho.
St. Quid, quod ego defraudavi? *Lesb.* Hem! ista ratio maxuma est.
St. Non tibi illud apparere, si sumas, potest:
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.
Sero atque stulte, prius quod cautum oportuit,
Postquam comedit rem, post rationem putat.
Lesb.

Lesb. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
St. Ratio quidem hercle apparet. argentum οἴχεται.
Minas quadraginta accepisti a Callicle,
Et ille ædeis abs te accepit mancupio. *Lesb.* Admodum.
Ph. Pol, opinor, affinis noster ædes vendidit.
Pater cum peregre veniet, in porta est locus:
Nisi forte in ventrem filio correpserit.
St. Trapezitæ mille drachumarum Olympicum,
Quas de ratione debuisti, redditæ.
Lesb. Nempe quas spopondi, *St.* Immo, quas dependi, inquito,
Quas sponsione pronuper tu exactus es
Pro illo adolescente, quem tu ajebas esse divitem.
Lesb. Factum. *St.* Ut quidem illud perierit. *Lesb.* Factum id quoque est.
Nam nunc eum vidi miserum, & me ejus miseritum'st.
St. Miseret te aliorum, tui te nec miseret, nec pudet.
Ph. Tempus adeundi est. *Lesb.* Estne hic Philto, qui advenit?
Is hercle est ipsus. *St.* Edepol næ ego istum velim
Meum fieri servom cum suo peculio.
Ph. Herum atque servom plurimum Philto jubet
Salvere; Lesbonicum & Stasimum. *Lesb.* Di duint
Tibi, Philto, quæcumque optes. quid agit filius?
Ph. Bene volt tibi. *Lesb.* Edepol mutuum mecum facit.
St. Nequam illud verbum 'st, Bene volt, nisi qui bene facit.
Ego quoque volo esse liber; nequidquam volo:
Hic postulet frugi esse; nugas postulet.
Ph. Meus gnatus me ad te misit, inter se atque vos
Affinitatem ut conciliarem & gratiam.
Tuam volt sororem ducere uxorem. & mihi
Sententia eadem 'st, & volo. *Lesb.* Hau! nosco tuum:
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
Ph. Homo ego sum, homo tu es: ita me amabit Juppiter!
Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verum hoc, ut dixi, meus me oravit filius,
Ut tuam sororem poscerem uxorem sibi.
Lesb. Mearum rerum me novisse æquom 'st ordinem,
Cum vostris nostra non est æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.
St Satin' tu sanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium esse amicum inventum intellego.
Lesb. Abin' hinc dierecte? *St.* Si hercle ire occipiam, vetes.
Lesb. Nisi quid me aliud vis, Philto, respondi tibi.
Ph. Benigniorem, Lesbonice, te mihi,
Quam nunc experior esse, confido fore:
Nam & stulte facere, & stulte fabularier,
Utrumque, Lesbonice, in ætate haud bonum 'st.
St. Verum hercle hic dicit. *Lesb.* Oculum ego effodiam tibi,
Si verbum addideris. *St.* Hercle quin dicam tamen,
Nam si sic non licebit, luscus dixero.
Ph. Ita tu nunc dicis non esse æquiparabiles
Vostras cum nostris factiones atque opes?
Lesb. Dico. *Ph.* Quid? nunc si in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par forte ut venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant,
Si illi congestæ sint epulæ a clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet,
Edisne, an incœnatus cum opulento accubes?
Lesb. Edim, nisi ille vetet. *St.* At pol ego, etiamsi vetet,
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potissumum:
Neque illi concedam quidquam de vita mea.
Verecundari neminem apud mensam decet,
Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
Ph. Rem fabulare. *St.* Non tibi dicam dolo:
Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi: verum quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longe, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hæc annona est sine sacris hæreditas.
Ph. Semper tu hoc facito, Lesbonice, cogites,
Id optumum esse, tute uti sis optumus:
Si id nequeas, saltem ut optumis sis proxumus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo.
Dei divites sunt, Deos decent opulentiæ
Et factiones; verum nos homunculi;
Salillum animæ qui cum extemplo amisimus,
Æquo mendicus atque ille opulentissumus
Censetur censu ad Acheruntem mortuus.
St. Mirum, ni tu illuc tecum divitias feras.
Ubi mortuus sis, ita sis, ut nomen cluet.
Ph. Nunc ut scias hic factiones atque opes
Non esse, neque nos tuam neglegere gratiam,
Sine dote posco tuam sororem filio.
Quæ res bene vortat! habeon' pactam? quid taces?
St. Pro di immortales, conditionem cujusmodi!
Ph. Quin fabulare, Di bene vortant! spondeo.
St. Eheu! ubi usus nihil erat dicto, Spondeo
Dicebat: nunc hic, quom opus est, non quit dicere.
Lesb. Cum affinitate vostra me arbitramini
Dignum, habeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etsi hercle graviter cecidit stultitia mea,
Philto; est ager sub urbe hic nobis, eum dabo
Dotem sorori, nam is de stultitia mea
Solus superfit præter vitam reliquos.
Ph. Profecto dotem nihil moror. *Lesb.* Certum'st dare.
St. Nostramne vis nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare a nobis? cave sis feceris,
Quid edemus nosmet postea? *Lesb.* Etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam. *St.* Plane periimus,
Nisi quid ego comminiscor. Philto, te volo.
Ph. Si quid vis, Stasime? *St.* Huc concede aliquantum, *Ph.* Licet,
St. Arcano tibi ego hoc dico, ne ille ex te sciat,
Neve alius quisquam. *Ph.* Crede audacter, quid lubet.
St. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum siris umquam fieri, neque gnati tui.
Ei rei argumentum dicam. *Ph.* Audire edepol lubet.
St. Primum omnium, olim terra cum proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boves.
Ph. Apage! *St.* Acherontis ostium in nostro'st agro.
Tum vinum, priusquam coactum'st, pendet putidum.
Lesb. Consuadet homini, credo: etsi scelestus est,
At mihi infidelis non est, *St.* Audi cetera.
Post id, frumenti quom alibi messis maxuma'st,
Tribus tantis illi minus redit, quam obseveris.
Ph. Hem! istic oportet obseri mores malos,
Si in obserendo possint interfieri.
St. Neque umquam quisquam est, quojus ille ager fuit,
Quin pessume ei res vorterit, quojum fuit.
Alii exsulatum abierunt, alii emortui,

Alii

Alii se suspendere. hem! nunc hic, cujus est,
Ut ad incitas redactus! *Ph.* Apage a me istum agrum!
St. Magis apage dicas, si omnia a me audiveris.
Nam fulguritæ sunt hic alternæ arbores.
Sues moriuntur angina acerrume.
Oves scabræ sunt, tam glabræ, hem! quam hæc est manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientissumum est
Hominum, nemo exstat, qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.
Ph. Credo ego istuc, Stasime, ita esse: sed Campas genus
Multo Syrorum jam antidit patientia.
Sed iste est ager profecto, ut te audivi loqui,
Malos in quem omnes publice mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quo cuncti, qui ætatem egerunt caste suam,
Conveniant. contra istoc detrudi maleficos
Æquom videtur, qui quidem istius sit modi.
St. Hospitium est calamitatis. quid verbis opu'st?
Quamvis malam rem quærens, illic reperias.
Ph. At tu hercle & illi & alibi. *St.* Cave sis dixeris,
Me tibi dixisse hoc. *Ph.* Dixisti arcano satis.
St. Quin hic quidem cupit illum ab sese abalienarier;
Si quidem reperire posset, cujus os sublinat.
Ph. Meus quidem hercle numquam fiet. *St.* Si sapies quidem.
Lepide hercle de agro ego hunc senem deterrui:
Nam qui vivamus, nihil est, si illum amiserit.
Ph. Redeo ad te, Lesbonice. *Lesb.* Dic sodes mihi,
Quid hic locutus tecum? *Ph.* Quid censes? homo'st:
Volt fieri liber: verum, quod det, non habet.
Lesb. Et ego esse locuples, verum nequidquam volo.
St. Licitum, si velles: nunc, quoniam nihil est, non licet.
Lesb. Quid tecum, Stasime? *St.* De istoc, quod dixisti modo,
Si antea voluisses, esses: nunc sero cupis.
Ph. De dote mecum convenire nihil potes:
Quod tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam sororem filio posco meo.
Quæ res bene vortat. quid nunc? etiam consulis?
Lesb. Quid istic? quando ita vis, Di bene vortant; spondeo.
Ph. Numquam edepol cuiquam tam exspectatus filius
Natus, quam est illud Spondeo natum mihi.
St. Di fortunabunt vostra consilia. *Ph.* Ita volo.
Lesb. Sed, Stasime, abi huc ad meam sororem: ad Calliclem
Dic hoc negotii quomodo actum est. *St.* Ibitur.
Lesb. Et gratulator meæ sorori. *St.* Scilicet.
Ph. I hac, Lesbonice mecum, ut coram nuptiis
Dies constituatur; eadem hæc confirmabimus.
Lesb. Tu istuc cura quod jussi: jam ego hic ero.
Dic Callicli, me ut conveniat. *St.* Quin tu i modo.
Lesb. De dote ut videat, quid opus sit facto. *St.* I modo.
Lesb. Nam certum 'st me sine dote haud dare. *St.* Quin tu i modo.
Lesb. Neque enim illi damno umquam esse patiar. *St.* abi modo.
Lesb. Meam negligentiam. *St.* I modo. *Lesb.* O pater,
Æquom videtur, quin quod peccarim. *St.* I modo.
Lesb. Potissumum mihi id obsit. *St.* I modo. *Lesb.* O pater,
En umquam aspiciam te? *St.* I modo, i modo, i modo.
Tandem impetravi abiret. Dii vostram fidem!
Edepol re gesta pessume gestam probe,
Siquidem ager nobis salvos est: etsi admodum
In ambiguo est etiam, nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur, actum 'st de collo meo.
Gestandus peregre clypeus, galea, sarcina:
Effugiet ex urbe, ubi erunt factæ nuptiæ:
Ibit istac aliquo in maxumam malam crucem
Latrocinatum, aut in Asiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quo mihi imperatum 'st; etsi odi hanc domum,
Postquam exturbavit hic nos ex nostris ædibus.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Callicles, Stasimus.

Quomodo tu istuc, Stasime, dixisti? nostrum herilem filium
Lesbonicum suam sororem despondisse? *St.* Hoc modo.
Cal. Quoi homini despondit? *St.* Lysiteli Philtonis filio,
Sine dote. *Cal.* Sine dote ille illam in tantas divitias dabit?
Non credibile dicis. *St.* At tu Edepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. *Cal.* Quid? *St.* Me nihili pendere.
Cal. Quamdudum istuc, aut ubi actum 'st? *St.* Illico hic ante ostium.
Tam modo, inquit Prænestinus. *Cal.* Tanton' in re perdita,
Quam in re salva, Lesbonicus factus est frugalior?
St. Atque equidem ipsus ultro venit Philto oratum filio.
Cal. Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremo edepol ego istam rem ad me attinere intellego.
Ibo ad meum castigatorem, atque ab eo consilium petam.
St. Propemodum quid illic festinet, sentio, & subolet mihi,
Ut agro evortat Lesbonicum, quando evortit ædibus.
O here Charmide, quam absente te hic tua res distrahitur tibi!
Utinam te redisse salvom videam, ut inimicos tuos
Ulciscare, ut mihi, ut erga te fui & sum, referas gratiam!
Nimium difficile 'st reperiri amicum, ita ut nomen cluet,
Cui tuam cum rem credideris, sine omni cura dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos convenit. celeri gradu
Eunt uterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euscheme astiterunt. huc aliquantum abscessero.
Est lubido orationem audire duorum affinium.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

Lysiteles, Lesbonicus Stasimus.

STa illico. noli avorsari, neque te occultassis mihi.
Lesb. Potin' ut me ire, quo profectus sum, sinas?
Lys. Si in rem tuam,
Lesbonice, esse videator, gloriæ aut famæ, sinam.
Lesb. Quod est facillumum, facis. *Lys.* Quid id est?
Lesb. Amico injuriam,
Lys. Neque meum 'st, neque facere didici. *Lesb.* Indoctus quam docte facis!
Qoid faceres, si quis docuisset te, ut sic odio esses mihi?
Qui bene cum simulas facere mihi te, male facis, male consulis.
Lys. Egone? *Lesb.* Tu næ. *Lys.* Quid male facio?
Lesb. Qood ego nolo, id cum facis.
Lys. Tuæ rei bene consulere cupio. *Lesb.* Tu mihi es melior, qoam egomet mihi?
Sat sapio, satis io rem quæ sint meam ego conspicio mihi.
Lys. An id est sapere, ut qoi beneficiom benevolente repudies?
Lesb. Nullum beneficium esse duco id, quod, cui facias, non placet.
Scio ego, & sentio ipse, quid agam, neque a me officium migrat:
Nec tuis depellor dictis, quin rumori serviam.
Lys. Quid ais? (nam retineri nequeo, quin dicam ea quæ promeres)
Itane tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Ut virtute eorom anteparta per flagitium perderes?
Atque honori posterorum tuorum ut vindex fieres:
Tibi paterque avosque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu fecisti, ut difficilis foret
Culpa maaome & desidia, tuisque stultis moribus.
Præoptavisti, amorem tuum uti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? ah! non ita est.
Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:
In foro operam amicis da: haud in lecto amicæ, ut solitus es.
Atque ego istum agrum tibi relioqoi ob eam rem enixe expeto:
Ut tibi sit, qui te corrigere possis: ne omnino inopiam
Cives objectare possint tibi, quos tu inimicos habes.
Lesb. Omnia ego, istic quæ dixisti, scio, vel exsignavero:
Ut rem patriam & majorum gloriam fœdarim meum.
Sciebam ut esse me deceret: tacere non quibam miser:
Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, summas habeo gratias,
Lys. At operam perire meam sic, & te hæc dicta corde spernere,
Perpeti nequeo: simul me piget parum pudere te.
Et postremo, nisi me auscoltas, atque hoc, ot dico, facis,
Tote pone te latebis facile, ne inveniat te honor:
In occulto jacebis, cum te maxume clarum voles.
Pernovi equidem, Lesbooice, imperitum tuum ingenium admodom.
Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi
Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omnes vias.
Ita est amor; balista ot jacitur: nihil sic celere est, neque volat,
Atque is mores hominum moros & morosos efficit.
Minos placet, magis quod suadetur: quod dissuadetur, placet.
Cum inopia 'st, cupias; qoando ejus copia 'st, tum non velis.
Ille qui aspellit, is compellit: ille qui consuadet, vetat.
Insanum est malum in hospitiom devorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atqoe etiam ut reputes, quid facere expetas.
Si istuc, ut facis indicium, conare, tuom incendes genus.
Tum igitur tibi aquæ erit cupido, genus qui restinguas tuum.
Atque erit, si nactus, proinde ut corde amantes sunt cati,
Ne scintillam quidem relinques, genus qui congliscat tuom.
Lesb. Facile est inventu: datur ignis, tamenetsi ab inimicis petas.
Sed to objurgans me a peccatis rapis deteriotem in viam.
Meam vis sororem tibi dem: suades sine dote. hoc non convenit;
Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porro io divitiis
Esse, agrumque habere: egere illam autem: ut me merito oderit.
Numquam erit alienis gravis, qui suis se concinnat levem.
Sicut diai, faciam: nolo te jactari diutius.
Lys. Tanto meliu 'st te sororis caussa egestatem exseqoi,
Atqoe eum agrum me habere, quam te, tua qui toleres mœnia?
Lesb. Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leves,
Sed ot inops infamis ne sim: ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem io concobinatom tibi
Sic sine dote dedisse, magis quam in matrimonium.
Qois me improbior perhibeatur esse? hæc famigeratio
Te honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.
Tibi sit emolumentum honoris: mihi, quod objectent, siet.
Lys. Quid? te dictatorem censes fore, si abs te agrum acceperim.
Lesb. Neque volo, neque postulo, oeque censeo. verum tamen
Is est honos homini pudico, meminisse officium suum.
Lys. Scio equidem te, animatus ot sis: video, subolet sentio.
Id agis, ut, ubi affinitatem inter nos nostram adstrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quidquam hic tibi sit, qui vitam colas,
Effugias ex orbe inanis, profugus patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Mea opera hinc proterritum te, meaque avaritia autument.

Id me commiſſurum, ut patiar fieri, ne animum induxeris.
St. Non enim poſſum quin exclamem: Euge! euge! Lyſiteles πάλιν
Facile palmam babes. hic victus. vicit tua comœdia.
Hic agit magis ex argumeuto, & verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multam abomina.
Lesb. Quid tibi interpellatio aut in concilium huc acceſſio eſt?
St. Eodem pacto, quo huc acceſſi, abſceſſero. *Lesb.* I hac mecum domum,
Lyſiteles: ibi de iſtis rebus plura ſabulabimur.
Lyſ. Nihil ego in occulto agere ſoleo. meus ut animus eſt, eloquar:
Si mihi tua ſoror, ut ego æquom cenſeo, ita nuptum datur
Sine dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es, bene quod agas, eveniat tibi.
Ego amicus numquam tibi ero alio pacto. ſic ſententia eſt.
St. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lyſiteles? ego te volo.
Hic quoque binc abiit. Staſime, reſtas ſolus. quid ego nunc agam?
Niſi uti ſarcinam conſtringam, & clypeum ad dorſum accommodem:
Fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis: non ſiſti poteſt.
Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in ſaginam herus ſe conjecit meus.
Credo ad ſummos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum ſpolia ibi illum, qui meo bero advorſus venerit.
Egomet autem quom extemplo arcum mihi, & pharetram, & ſagittas ſumſero,
Caſſidem in caput, dormibo placide in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudius ſextus quoi talentum mutuum
Dedi, repoſcam, ut habeam, mecum quod feram, viaticum.

ACTUS III. SCENA III.

Megaronides, Callicles.

UT mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
Cal. Namque hercle honeſte fieri ferme non poteſt,
Ut eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cum ejus rem penes me habeam domi.
Meg. Parata dos domi 'ſt, niſi exſpectare vis
Ut eam ſine dote frater nuptum collocet:
Poſt adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas: facere id ejus ob amicitiam patris.
Verum hoc ego vereor, ne iſtæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, ejus a patre:
Ex ea largitari te illi; neque ita, ut ſit data, incolumem te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis adventum Charmidis,
Perlongum 'ſt: huic ducenti interea abſceſſerit.
Cal. Nam hercle omnia iſtæc veniunt in mentem mihi.
Meg. Vide, ſi hoc utibile magis atque in rem deputas,
Ut adeam Lesbonicum, edoceam, ut res ſe habet.
Cal. Ut ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem
Indomito, pleno amoris ac laſciviæ?
Minume minume hercle vero! nam certo ſcio
Locum quoque illum omnem, ubi ſitu 'ſt, comederit.
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
Meg. Quo pacto ergo igitur? *Cal.* Clam dos depromi poteſt,
Dum occaſio ei rei reperiatur: interim
Ab amico alicunde argentum roges.
Meg. Potin' eſt ab amico alicunde exorari? *Cal.* Poteſt.
Meg. Gerræ! næ tu illud verbum actutum inveneris,
Mihi quidem hercle non eſt, quod dem mutuum.
Cal. Malim hercle ut verum dicas, quam ut des mutuum.
Meg. Sed vide conſilium, ſi placet. *Cal.* Quid conſili 'ſt?
Meg. Scitum, ut ego opinor, conſilium inveni. *Cal.* Quid eſt?
Meg. Homo conducatur aliquis jam, quantum poteſt,
Quaſi ſit peregrinus. *Cal.* Quid is ſcit facere poſtea?
Meg. Is homo exornetur graphice in peregrinum modum,
Ignota facies, quæ non viſitata ſit,
Falſidicum, confidentem. *Cal.* Quid tum poſtea?
Meg. Quaſi ad adoleſcentem a patre ex Seleucia
Veniat, ſalutem ei nuntiet verbis patris,
Illum bene gerere rem, & valere & vivere,
Et eum rediturum actutum. ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi ſint a patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare ſeſe velle. *Cal.* Perge porro dicere.
Meg. Seque aurum ferre virgini dotem a patre
Dicat, patremque id juſſiſſe aurum tibi dare.
Tenes jam? *Cal.* Propemodum! atque auſculto perlubens.
Meg. Tum tu igitur demum id adoleſcenti aurum dabis,
Ubi erit locata virgo in matrimonium.
Cal. Scite hercle ſane. *Meg.* Hoc, ubi theſaurum effoderis,
Suſpicionem ab adoleſcente amoveris.
Cenſebit aurum eſſe a patre allatum tibi.
Tu de Theſauro ſumes. *Cal.* Satis ſcite & probe.
Quamquam hoc me ætatis ſycophantari pudet.
Sed epiſtolas quando obſignatas afferet,
Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? *Meg.* Etiam tu taces?
Sexcentæ ad rem cauſſæ poſſunt colligi:
Illum, quem habuit, perdidit, alium poſt fecit novom.
Jam ſi obſignatas non feret, dici hoc poteſt,
Apud portitorem eas reſignatas ſibi
Inſpectaſque eſſe. in hujuſmodi negotio
Diem ſermone terere, ſegnities mera 'ſt.
Quamvis ſermones poſſunt longi texier.
Abi ad theſaurum jam confeſtim clanculum;
Servos, ancillas amove. atque audin'? *Cal.* Quid eſt?
Meg. Uxorem quoque ipſam hanc rem ut celes, face,
Nam pol tacere numquam quidquam 'ſt quod queat.
Quid nunc ſtas? quin te hinc amoves, & te moves?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod ſat eſt.
Continuo operito denuo: ſed clanculum,
Sicut præcepi: cunctos exturba ædibus.

Cal. Ita faciam. *Meg.* At enim nimis longo sermone utimur.
Diem conficimus, quod jam properato'st opus.
Nihil est, de signo quod vereare, me vide.
Lepida est illa caussa, ut commemoravi, dicere,
Apud portitores esse inspectas. denique
Diei tempus non vides? quid illum putas
Natura illa atque ingenio? jamdudum ebriu'st.
Quidvis probari poterit. tum, quod maxumum est,
Afferre, non petere hic se dicet. *Cal.* Jam sat est.
Meg. Ego sycophantam jam conduco de foro,
Epistolasque jam consignabo duas,
Eumque huc ad adolescentem meditatum probe
Mittam. *Cal.* Eo ego igitur intro ad officium meum.
Tu istuc age. *Meg.* Actum reddam. *

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Charmides.

SAlsipotenti & multipotenti Jovis fratri, & Nerei Neptuni,
Lætus, lubens, laudes ago, & grates gratiasque habeo, & fluctibus salsis,
Quos penes mei potestas, bonis meis quid foret, & meæ vitæ:
Quom suis me ex locis in patriam urbisque mœnia reducem faciunt.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios deos gratias ago atque habeo summas.
Nam te omnes sævomque severumque atque avidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, vesanum. contra opera expertus:
Nam pol placido te & clementi meo usque modo, ut volui, usus sum in alto.
Atque hanc tuam gloriam jam ante auribus acceperam, & nobiles apud homines,
Pauperibus te parcere solitum, divites damnare atque domare.
Abi, laudo. scis ordine, ut æquom 'st,
Tractare homines. hoc dis dignum 'st, semper mendicis modesti sint.
Fidus fuisti. infidum esse iterant. nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum fœde,
Bonaque omnia item una mecum passim cæruleos per campos.
Ita jam quasi canes, haud secus, circumstabant navem turbines venti:
Imbres fluctusque atque procellæ infensæ frangere malum,
Ruere antennas, scindere vela, ni tua pax propitia foret præsto.
Apage me sis. deinde hinc certum 'st otio me dare. satis partum habeo.
Quibus ærumnis deluctavi, filio dum divitias quæro!
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum novo ornatu specieque
Simul? pol! quamquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem.

ACTUS IV. SCENA II.

Sycophanta, Charmides.

HUic ego diei nomen TRINUMMO faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locavi ad artes nugatorias.
Advenio ex Seleucia, Macedonia, Asia, atque Arabia,
Quas ego neque oculis, neque pedibus umquam usurpavi meis.
Viden' egestas quid negotii dat homini misero mali!
Qui ego nunc subigor trium nummorum caussa, ut has epistolas
Dicam ab eo homine me accepisse, quem ego, qui sit homo, nescio,
Neque novi: neque natus, necne is fuerit, id solide scio.
Ch. Pol hic quidem fungino genere est, capite se totum tegit:
Illurica facies videtur hominis; eo ornatu advenit.
Syc. Ille qui me conduxit, ubi conduxit, abduxit domum.
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonstravit prius,
Quomodo quidque agerem. nunc adeo, si quid ego addidero amplius,
Eo conductor melius de me nugas conciliaverit.
Ut ille me exornavit, ita sum ornatus. argentum hoc facit.
Ipse ornamenta a Chorago hæc sumsit suo periculo.
Nunc ego si potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: ut me esse ipsum plane sycophantam sentiat.
Ch. Quam magis specto, minus placet mihi hominis facies. mira sunt,
Ni illic homo 'st aut dormitator, aut sector zonarius.
Loca contemplat, circumspectat sese, atque ædeis noscitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat, speculatur loca.
Magis lubido 'st observare, quid agat: ei rei operam dabo.
Syc. Has regiones demonstravit mihi ille conductor meus:
Apud illas ædeis sistendæ mihi sunt sycophantiæ.
Fores pultabo. *Ch.* Ad nostras ædes hic quidem habet rectam viam.
Hercle opinor mihi advenienti hac noctu agitandum est vigiliis.
Syc. Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?
Ch. Quid, adolescens, quæris? quid vis? quid istas pultas? *Syc.* Heu senex!
Census cum juratori recte rationem dedi,
Lesbonicum hic adolescentem, quæro, in his regionibus
Ubi habitet, & item alterum ad istanc capitis albitudinem:
Callicłem ajebat vocari, qui has mihi dedit epistolas.
Ch. Meum gnatum hic quidem Lesbonicum quærit & amicum meum,
Cui ego liberosque bonaque commendavi, Calliclem.
Syc. Fac me, si scis, certiorem, hice homines ubi habitent, pater.

Ch.

Ch. Quid eos quæris? aut quis es? aut unde es? aut unde advenis?

Syc. Multa fimul rogitas! nefcio quid expediam potiffumum.

Sin unomquidquid fingillatim & placide percunctabere,

Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo fcias.

Ch. Faciam ita ut vis. agedum nomen tuum primum memora mihi.

Syc. Magnum facinus incipiffis petere. *Ch.* Quid ita? *Syc.* Quia, pater,

Si ante lucem ire occipias a meo primo nomine,

Concubium fit noctis, priufquam ad poftremom perveneris.

Ch. Opus face eft & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.

Syc. Eft minofculum alterum, quafi vafcolum vinarium.

Ch. Hic homo folide fycophanta eft. quid ais tu, adolefcens? *Syc.* Quid eft?

Ch. Eloquere, ifti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?

Syc. Pater iftius adolefceutis dedit has duas mihi epiftolas

Lesbonici. mihi eft amicus. *Ch.* Teneo hunc maniferfariom.

Me fibi epiftolas dediffe dicit. Iodam hominem probe.

Syc. Ita ut occepi, fi animum advortas, dicam. *Ch.* Dabo operam tibi.

Syc. Hanc me joffit Lesbonico foo gnato dare epiftolam,

Et item hanc alteram foo amico Callicli juffit dare.

Ch. Mihi quoque edepol, quom hic nugatur, contra nugari lubet.

Ubi ipfe erat? *Syc.* Bene rem gerebat. *Ch.* Ergo ubi? *Syc.* In Seleucia.

Ch. Ab ipfon' iftas accepifti? *Syc.* E manibus dedit mihi ipfe in manus.

Ch. Qua facie eft homo? *Syc.* Sefquipede quidem eft quam tu longior.

Ch. Hæret hæc res: fiquidem ego abfens fum, quam præfens, longior.

Noviftin' hominem? *Syc.* Ridicule rogitas, quocom una cibum

Capere foleo. *Ch.* Quid eft ei nomen? *Syc.* Quod edepol homini probo.

Ch. Lubet audire. *Syc.* Ille edepol! illi illi! væ mifero mihi!

Ch. Quid eft negotii? *Syc.* Devoravi nomen imprudens modo.

Ch. Non placet, qui amicos intra dentes conclufos habet.

Syc. Atque etiam modo vorfabatur mihi in labris primoribus.

Ch. Tempori huic hodie anteveni. *Syc.* Teneor manifefto mifer!

Ch. Jamne commentatus es nomen? *Syc.* Deum hercle me atque hominum pudet.

Ch. Vide, homo, ut hominem noveris. *Syc.* Tamquam me. heri iftuc folet,

Quod in manu teneas atque oculis videas, id defideres.

Litteris recomminifcar. C eft principium nomini.

Ch. Callicias? *Syc.* Non eft. *Ch.* Callipus? *Syc.* Non eft. *Ch.* Callidemides?

Syc. Non eft. *Ch.* Callinicus? *Syc.* Non eft. *Ch.* Callimarchus? *Syc.* Nil agis.

Neque adeo edepol floccifacio, quando egomet memini mei.

Ch. At enim multi Lesbonioi funt hic, nifi nomen patris

Dices, nou monftrare poffum iftos homines, quos tu quæritas.

Quod ad exemplum eft? conjectura fi reperire pofsumus.

Syc. Ad hoc exemplum eft, Char. *Ch.* An Chares? an Charidemus? num Charmides?

Syc. Hem! iftic erit. qui iftum di perdant! *Ch.* Dixi ego jamdudum tibi;

Te potius bene dicere æquom 'ft homini amico, quam male.

Syc. Satin' intra labra atqoe deutes latuit vir minumi pretii?

Ch. Ne male loquare abfenti amico. *Syc.* Quid ergo ille Ignaviffumus

Mihi latitabat? *Ch.* Si appellaffes, refpondiffet, nomine.

Sed ipfe ubi eft? *Syc.* Pol illom reliqui ad Rhadamantem in Cecropia infula.

Ch. Qui homo eft me infipientior, qui ipfe egomet, ubi fim, quæritem?

Sed nihil difconducit huic rei. quid ais? *Syc.* Quid? *Ch.* Hoc te rogo.

Quos locos adifti? *Syc.* Nimium miris modis mirabiles.

Ch. Lubet audire, nifi moleftum 'ft. *Syc.* Quin difcupio dicere.

Omnium primum in Poutum advecti ad Arabiam terram fumos.

Ch. Eho! an etiam Arabia 'ft in Ponto? *Syc.* Eft: non illæc, ubi tus gignitur,

Sed ubi abfinthium fit, atque cunila gallinacea.

Ch. Nimium graphicum hunc nugatorem! fed ego fum infipientior,

Qoi egomet, onde redeam, hunc rogitem, quæ ego fciam, atque hic nefciat:

Nifi qoia lobet experiri, quo evafuru 'ft denique.

Quid eft tibi nomen, adolefcens? *Syc.* Pax, id eft nomen mihi:

Hoc cotidianum 'ft. *Ch.* Edepol nomen nugatoriom.

Quafi dicas, fi quid crediderim tibi, pax! periiffe illico.

Sed quid ais, quo inde iifti porro? *Syc.* Si animum advortas, eloquar.

Ad caput amnis, quod de cælo exoritur fub folio Jovis.

Ch. Sub folio Jovis? *Syc.* Ita dico. *Ch.* E cœlo? *Syc.* Atque e medio quidem.

Ch. Eho! an etiam in cælum efcendifti? *Syc.* Immo horiola advecti fumus,

Ufque aqua advorfa per amnem. *Ch.* Eho, an etiam vidifti Jovem?

Syc. Alii dii iffe ad villam ajebant fervis depromtum cibum.

Deinde porro. *Ch.* Deinde porro nolo quidquam prædices.

Syc. *Ego* hercle, fi es moleftus. *Ch.* Nam pudicum neminem

Effe oportet, qui abs terra ad cælum pervenerit.

Syc. Dimittam, ut te velle video. fed monftra hofce homines mihi.

Hos ego quaero, quibus me oportet has deferre epistolas.
Ch. Quid ais tu nunc? si forte eum ipsum Charmidem conspexeris;
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Noverisne hominem? *Syc.* Nae tu me edepol arbitrare belluam,
Qui quidem non novisse possim, quicum aetatem exegerim.
An ille tam esset stultus, qui mihi mille nummum crederet
Philippeum, quod me aurum deferre jussit ad gnatum suum,
Atque ad amicum Calliclem, quoi rem ajebat mandasse hic suam?
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbe?
Ch. Enimvero ego nunc Sycophantae huic sycophantari volo:
Si hunc possum illo mille nummum Philippo circumducere,
Quod sibi me dedisse dixit: quem ego, qui sit homo, nescio:
Neque oculis ante hunc diem umquam vidi: eine aurum crederem?
Cui, si capitis res siet, nummum numquam credam plumbeum.
Aggrediundu'st hic homo mihi astu. heus, Pax, te tribus verbis volo.
Syc. Vel trecentis. *Ch.* Haben' tu id aurum, quod accepisti a Charmide?
Syc. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in mensa manu
Mille nummum. *Ch.* Nempe ab ipso id accepisti Charmide?
Syc. Mirum quin ab avo ejus, aut proavo acciperem, qui sunt mortui.
Ch. Adolescens, cedo-dum istuc aurum mihi. *Syc.* Quod ego aurum dem tibi?
Ch. Quod a me te accepisse fassus. *Syc.* Abs te accepisse? *Ch.* Ita loquor.
Syc. Quis tu homo es? *Ch.* Qui mille nummum tibi dedi, ego sum Charmides.
Syc. Neque edepol tu is es, neque hodie is umquam eris, auro huic quidem.
Abi sis, nugator! nugari nugatori postulas.
Ch. Charmides ego sum. *Syc.* Nequidquam hercle es: nam nihil auri fero.
Nimis argute obrepsisti in eapse occasiuncula.
Postquam ego me aurum ferre dixi, post tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quam auri feci mentionem. nihil agis.
Proin' tu te itidem, ut charmidatus es, rursum recharmida.
Ch. Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum? *Syc.* Quid id ad me attinet?
Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea caussa, qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
Ch. Age si quid agis. *Syc.* Quid ego agam? *Ch.* Aurum redde. *Syc.* Dormitas, senex.
Ch. Fassus Charmidem dedisse aurum tibi? *Syc.* Scriptum quidem.
Ch. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus,
Dormitator, priusquam ego hic te jubeo mulcari male?
Syc. Quamobrem? *Ch.* Quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides:
Quem tibi epistolas dedisse ajebas. *Syc.* Eho! quaeso, an tu is es?
Ch. Is enimvero sum. *Syc.* Ain' tu tandem, is ipsusne es? *Ch.* Ajo. *Syc.* Ipsus es?
Ch. Ipsus, inquam, Charmides sum. *Syc.* Ergo ipsusne es? *Ch.* Ipsissumus.
Abi hinc ab oculis. *Syc.* Enimvero sero quoniam advenis,
Vapulabis meo arbitratu & novorum aedilium.
Ch. At etiam maledicis? *Syc.* Immo, salvos quandoquidem advenis,
Di te perdant; etsi floccifacio, an periisses prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto infortunio.
Ceterum qui sis, qui non sis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renuntiabo, qui mihi tris nummos dedit,
Ut sciat, se perdidisse. ego abeo. male vive & vale.
Quod di te omnes advenientem peregre perdant, Charmides.
Ch. Postquam ille hinc abiit, post loquendi libere
Videtur tempus venisse, atque occasio.
Jamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante aedeis meas.
Nam epistola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummum quam rem agat.
Numquam edepol temere tinniit tintinnabulum:
Nisi qui illud tractat aut movet, mutum est, tacet.
Sed quis hic est, qui huc in plateam cursuram incipit?
Lubet observare, quid agat: huc concessero.

ACTUS IV. SCENA III.

Stasimus, Charmides.

Stasime, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne subito metus exoriatur scapulis stultitia tua.
Adde gradum: appropera. jamdudum factum 'st, cum abisti domo.
Cave sis tibi, ne bubull in te cottabi crebri crepent,
Si abieris ab heri quaestione. ne destiteris currere.
Ecce hominem te, Stasime, nihili! satin' in thermopolio
Condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. *Ch.* Huic, quisquis est,
Curculio 'st exercitor: is hunc hominem cursuram docet.
St. Quid, homo nihili, non pudet te? tribusne te poteriis
Memoria esse oblitum? an vero, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facile cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepidae, Cruricrepidae, Ferriteri, Mastigiae.
Inter eosne homines condalium te redipisci postulas;
Quorum eorum unus surripuit currenti cursori solum?
Ch.

Ch. Ita me di ament, graphicum furem! *St.* Quid ego, quod periit, petam?
Nisi etiam laborem ad damnum apponam epithecam insuper?
Quin tu quod periit, periisse ducis? cape vorsoriam.
Recipe te ad herum. *Ch.* Non fugitivos est hic homo, commeminit domi.
St. Utinam veteres mores, veteres parsimoniæ
Potius majori honori hic essent, quam mores mali.
Ch. Di immortales! basilica hic quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vetera amare hunc, morem majorum, scias.
St. Nam nunc mores nihil faciunt, quod licet, nisi quod lubet.
Ambitio jam more sancta 'st, libera 'st a legibus:
Scuta jacere, fugereque hostes, more habent licentiam:
Petere honorem pro flagitio, more fit. *Ch.* Morem improbum!
St. Strenuos præterire, more fit. *Ch.* Nequam quidem.
St. Mores leges perduxerunt jam in potestatem suam,
Magis queis sunt obnoxiosi, quam parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clavis ferreis,
Ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
Ch. Lubet adire atque appellare hunc: verum auscultato perlubens.
Et metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
St. Neque istis quidquam lege sanctum 'st. leges mori serviunt.
Mores autem rapere properant, qua sacrum, qua publicum.
Ch. Hercle istis malam rem magnam moribus dignum 'st dari!
St. Nonne hoc publice animum advorti? nam id genus hominum omnibus
Universis est advorsum, atque omni populo male facit:
Male fidem servando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipsa modo commonitus sum.
Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tuo.
Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritor optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiseris.
Ch. Meus est hic quidem Stasimus servos. *St.* Nam ego talentum mutuum
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego sum insipientior, qui rebus curem publicis
Porius, quam id quod proxumum 'st, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. *Ch.* Heus tu! adsta illico. audi, heus tu! *St.* Non sto. *Ch.* At ego te stare volo.
St. Quid si egomet te velle nolo? *Ch.* Ha nimium, Stasime, sævitet!
St. Emere meliu'st, cui imperes. *Ch.* Pol ego emi, atque argentum dedi.
Sed si non dicto audiens est, quid ago? *St.* Damnum malum.
Ch. Bene mones. ita facere certum est. *St.* Nisi quidem es obnoxius.
Ch. Si bonus est, obnoxius sum: sin secus est, faciam uti jubes.
St. Quid id ad me attinet, bonisne servis tu utare an malis?
Ch. Quia boni malique in ea re pars tibi est. *St.* Partem alteram
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni est, apponito.
Ch. Si eris meritus, fiet. sed respice ad me huc! ego sum Charmides.
St. Hem quis est, qui mentionem facit homo hominis optumi?
Ch. Ipse homo optumus. *St.* Mare, terra, cælum, di, vostram fidem!
Satin' ego oculis plane video? estne ipsus, an non est? is est.
Certe is est! is est profecto! o mi here exoptatissume,
Salve! *Ch.* Salve, Stasime. *St.* Salvom te. *Ch.* Scio & credo tibi.
Sed omitto alia: hoc mihi responde. Liberi quid agunt mei,
Quos reliqui hic filium atque filiam? *St.* Vivunt, valent.
Ch. Nempe uterque? *St.* Uterque. *Ch.* Di me salvom & servatum volunt.
Cetera intus otiose percunctabor, quæ volo.
Eamus intro. sequere. *St.* Quo tu te agis? *Ch.* Quonam, nisi domum?
St. Hiccine nos habitare censes? *Ch.* Ubinam ego alibi censeam?
St. Jam. *Ch.* Quid jam? *St.* Non sunt nostræ ædes istæ. *Ch.* Quid ego ex te audio?
St. Vendidit tuus natus ædeis. *Ch.* Perii. *St.* Præsentariis
Argenti minis numeratis. *Ch.* Quot? *St.* Quadraginta. *Ch.* Occidi.
Quis eas emit? *St.* Callicles, cui tuam rem commendaveras,
Is habitatum huc commigravit, nosque exturbavit foras.
Ch. Ubi nunc filius meus habitat? *St.* Hic, in hoc posticulo.
Ch. Male disperii. *St.* Credidi ægre tibi id, ubi audisses, fore.
Ch. Ego miser meis periculis sum per maria maxuma
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me servavi, salvos redii: nunc hic disperii miser,
Propter eosdem, quorum caussa fui hac ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo. Stasime! tene me. *St.* Visne aquam
Tibi petam? *Ch.* Res quom animam agebat, tum esse offusam oportuit.

ACTUS IV. SCENA IV.

Callicles, Charmides, Stasimus.

Quid hoc hic clamoris audio ante ædeis meas?
Ch. O Callicles! o Callicles! o Callicles!
Qualine amico mea commendavi bona!
Cal. Probo & fideli, & fido, & cum magna fide:
Et

Et salve, & salvom te advenisse gaudeo.

Ch. Credo omnia istæc, si ita 'st, ut prædicas.
Sed quis iste est tuus ornatus? *Cal.* ego dicam tibi.
Thesaurum effodiebam intus, dotem, filiæ
Tuæ quæ daretur. sed intus narrabo tibi
Et hoc & alia. sequere. *Ch.* Stasime! *St.* Hem!
Ch. Strenue
Curre in Piræum, atque unum curriculum face.
Videbis jam illic navem, qua advecti sumus.
Jubeto Sangarionem, quæ imperaverim,
Curare, ut efferantur. & tu ito simul.
Solutum 'st portitori jam portorium.

St. Nihil est moræ. *Ch.* I, i, ambula. actutum redi.

St. Illic sum atque hic sum. *Cal.* Sequere tu hac me intro. *Ch.* Sequor.

St. Hic meo hero amicus solus firmus restitit,
Neque demuravit animum de firma fide.
Quamquam labores multos * * *
Sed hic unus, ut ego suspicor, servat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Lysiteles.

Hic homo est omnium hominum præcipuus, voluptatibus gaudiisque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, assequitur, subest,
Subsequitur: ita gaudiis gaudium suppeditat.
Modo me Stasimus Lesbonici servos convenit: is
Mihi dixit, suum herum peregre huc advenisse Charmidem.
Nunc mihi is propere conveniendus est; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater sit potior. eo. sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram objiciunt incommode.

ACTUS V. SCENA II.

Charmides, Callicles, Lysiteles, Lesbonicus.

Neque fuit, neque erit, neque esse quemquam hominum in terra dum arbitror,
Cui fides fidelitasque amicum erga æquiparet suum:
Nam exædificavisset me ex his ædibus, absque te foret.

Cal. Si quid amicom erga bene feci, aut consului fideliter,
Non videor meruisse laudem: culpa caruisse arbitror.
Nam beneficium, homini proprium quod datur, proprium sumserit:
Quod datum utendum est, id repetundi copia 'st, quando velis.

Ch. Est ita, ut tu dicis. sed ego hoc nequeo mirari satis,
Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam,
Lysiteli quidem Philtonis filio. *Lys.* Enim me nominat.

Ch. Familiam optumam occupavit. *Lys.* Quid ego cesso hos colloqui?
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.

Ch. Vah! *Cal.* Quid est? *Ch.* Oblitus intus dudum tibi sum dicere:
Modo mihi advenienti nugator quidam accessit obviam,
Nimis pergraphicus sycophanta: is mille nummum se aureum
Meo datu tibi ferre, & gnato Lesbonico ajebat meo:
Quem ego nec qui esset noram, neque eum ante usquam conspexi prius.
Sed quid rides? *Cal.* Meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi
Ferret abs te, quod darem tuæ gnatæ dotem: ut filius
Tuus, quando illi a me darem, esse allatum id abs te crederet,
Neo qui rem ipsam posset intelligere, & thesaurum tuum
Me esse penes, atque eum a me lege populi patrium posceret.

Ch. Scite edepol! *Cal.* Megaronides communis hoc meus & tuus
Benevolens commentu 'st. *Ch.* Quin collaudo consilium, & probo.

Lys. Quid ego ineptus, dum sermonem vereor interrumpere,
Solus sto; nec quod conatus sum agere, ago? homines colloquar.

Ch. Quis hic est, qui huc ad nos incedit? *Lys.* Charmidem socerum suum
Lysiteles salutat. *Ch.* Di dent tibi, Lysiteles, quæ velis.

Cal. Non ego sum salutis dignus? *Lys.* Immo salve, Callicles.
Hunc priorem æquom 'st me habere. tunica propior pallio est.

Ch. Deos volo consilia vostra recte vortere.
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. *Lys.* Nisi tu nevis.

Ch. Immo haud nolo. *Lys.* Sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi?

Ch. Spondeo, & mille auri Philippum dotis. *Lys.* Dotem nihil moror.

Ch. Si illa tibi placet, placenda dos quoque est, quam dat tibi.
Postremo, quod vis, non duces, nisi illud quod non vis, feres.

Cal. Jus hic orat. *Lys.* Impetrabit te advocato atque arbitro.
Istac lege filiam tuam sponden' mihi uxorem dari?

Ch. Spondeo. *Cal.* Et ego spondeo item hoc. *Lys.* Oh, salvete affines mei!

Ch. Atque edepol sunt res, quas propter tibi tamen succensui.

Cal. Quid ego feci? *Ch.* Meum corrumpi quia perpessus filium.

Cal. Si id mea voluntate factum est, est quod mihi succenseas.
Sed sine me hoc abs te impetrare, quod volo. *Ch.* Quid id est? *Cal.* Scies.
Si quid stulte fecit, ut ea missa facias omnia.
Quid quassas caput? *Ch.* Cruciatur cor mihi, & metuo. *Cal.* Quidnam id est?

Ch. Quom ille ita 'st, ut esse nolo, id crucior; metuo, si tibi

Dene-

Denegem, quod me oras, ne te leviorem erga me putes.
Non gravabor. faciam ita, ut vis. *Cal.* Probus es. eo, ut illum evocem.
Ch. Miserum 'ſt, male promerita, ut merita, ſi mihi ulciſci nun licet.
Cal. Aperite hoc, aperite propere, & Lesbonicum, ſi domi 'ſt, foras
Evocate: ita ſubitum 'ſt, propere quod eum conveutum volo.
Lesb. Quis homu tam tumultuoſo ſonitu me excivit ſubito foras?
Cal. Benevolens tuus atque amicu 'ſt. *Lesb.* Satin' ſalve? dic mihi.
Cal. Recte tuum patrem rediiſſe ſalvom peregre, gaudeo.
Lesb. Quis id ait? *Cal.* Ego. *Lesb.* Tun' vidiſti? *Cal.* Et tute idem videas liceat.
Lesb. O pater, pater mi, ſalve! *Ch.* Salve multum, gnate mi.
Lesb. Si quid tibi, pater, laboris. *Ch.* Nihil evenit, ne time.
Bene re geſta ſalvos redeo: ſi tu modo frugi eſſe vis,
Hæc tibi pacta 'ſt Callicli filia. *Lesb.* Ego ducam, pater:
Etiam & ſi quam aliam jubebis. *Ch.* Quamquam tibi ſuccenſui.
Cal. Miſeria *una* uni quidem homini 'ſt affatim. *Ch.* Immo huic parum 'ſt.
Nam ſi pro peccatis centum ducat uxures, parum 'ſt.
Lesb. At jam poſthac temperabo. *Cal.* Dicis; ſi facias modu.
Lesb. Numquid cauſſæ eſt, quin uxurem cras domum ducam? *Ch.* Optumum 'ſt, licet.
Tu in perendinum paratus ſis ut ducas. Plaudite.

FINIS TRINUMMI.

TRUCULENTUS.

Dramatis Perſonæ.

DINARCHUS, *adoleſcens.*
PHRONESIUM, *meretrix.*
GETA, *ſervus.*
CALLICLES, *ſenex.*
ASTAPHIUM, *ancilla.*
STRATILAX, *ſervus.*
STRATOPHANES, *miles.*
STRABAX, *adoleſcens, ruſticus.*
ANCILLA, *altera.*

ARGUMENTUM.

TRes unam pereunt adoleſcentes mulierem,
Rure unus, alter urbe, peregre tertius.
Utique iſta ingenti militem tangat bolo,
Clam ſuppoſuit ſibi clandeſtino editum.
Vi magna ſervos eſt ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parſimoniam.
Et is tamen mollitur. Miles advenit,
Natique cauſſa dat propenſa munera.
Tandem compreſſæ pater cognoſcit omnia.
Utque illam ducat, qui vitiarat, convenit;
Suumque is repetit a meretrice ſubditum.

PROLOGUS.

PErparvam partem poſtulat Plautus loci
De voſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quo ſine architectis conferat.
Quid nunc? daturin' eſtis, an non? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſine
Mora. quid ſi de voſtro quippiam orem? abnuunt.
En mehercle in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum ut celeri linguæ utamini.
Sed hoc agamus, qua huc ventum eſt gratia.
Athenæ iſtæ ſunto, ita ut hoc eſt proſcenium,
Tantiſper dum tranſigimus hanc Comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ eſt Phroneſium.
Hæc hujus ſæcli mores in ſe poſſidet;
Numquam ab amatore ſuo poſtulat id quod datum eſt:
Sed reliquom dat operam ne ſit reliquom,
Poſcendo atque auferendo, ut mos eſt mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum ſe amari intellegunt.
Ea ſe peperiſſe puerum ſimulat Militi,
Quo citius rem ab eo auferat cum pulviſculo.
Quid multa? *ætas* huic ſi ſuperet mulieri,
Is cum anima ad eam habentiam everrerit.

ACTUS PRIMUS

SCENA I.

Dinarchus.

NOn omnis ætas ad perdiſcendum ſat eſt
Amanti, dum id perdiſcat, quot pereat modis.
Neque eam rationem eapſe umquam edocet Venus,
Quam penes amantum ſumma ſummarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quotque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt! quot ſui pericla amanda! di, voſtram fidem! hui!
Quid perjerandum eſt etiam, præter munera!
Primum-dum miros annua: is primus bolu 'ſt.
Oh eam tris noctes utor. interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignuſne an bonæ frugi ſies.
Quaſi in piſcinam rete qui jaculum parat;
Quando abiit rete peſſum, tum adducit *ſinum*:
Sin jecit rete; piſces ne effugiant, cavet:
Dum huc dum illuc reti eos impedit
Piſces, uſque adeo donicum eduxit foras.
Itidem eſt amator. ſi id, quod oratur, dedit,
Atque eſt benignus potius quam frugi bonæ,
Adduntur noctes: interim ille hamum vorat.
Si ſemel amoris poculum accepit mere,
Eaque intra pectus ſe penetravit potio,
Extemplo & ipſus periit, & res, & fides.
Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo,
Bis periit amator, ab re atque animo ſimul.
Sin alter alteri potior eſt, itidem perit:
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Si increbravit; ipſus gaudet, res perit.

Ita

Ita *disciplina* in ædibus est lenoniis,
Priusquam unum dederis, centum quæ poscat, parat.
Aut aurum periit, *aut* conscissa pallula est,
Aut emta ancilla, aut aliquod vasum argenteum,
Aut vasum ahenum aliquod, aut lectus dapsilis,
Aut armariola Græca, aut aliquid semper *est*
Quod pereat, debeatque amans scorto suo.
Atque hæc celamus nos damna, una industria
Cum rem fidemque nosque nosmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati sentiant.
Quos cum celamus, si faximus conscios,
Qui nostræ ætati tempestivo temperiot,
Unde anteparta demus postpartoribus,
Faxim lenonum & scortorum *ut* plus est, *minus*
Et minus damnosorum hominum, quam nunc fuot, fiet.
Nam nunc lenonum & scortorum plus est fere,
Quam olim muscarum est, cum caletur maxume.
Nam nusquam alibi si suot, circum argentarias
Scorti lenones quasi sedent quotidie.
Ea nimia est ratio; quippe qui certo scio,
Aeri plus scortorum esse jam quam ponderum,
Quos quidem quam ad rem dicam io argentariis
Referre habere, nisi pro tabulis, nescio,
Ubi æra perscribantur usuraria:
Accipiat illico expensa, neque censeat.
Postremo in magno populo, in multis hominibus,
Re placida atque otiosa, victis hostibus,
Amare oportet omnes, qui quod dent, habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phronesium,
Suum oomen omne ex pectore exmovit meo,
Phronesium. nam Phronesis est sapientia.
Nam me fuisse huic fateor summum atque intimum,
Quod amantis multo pessumum est pecuniæ.
Eadem, postquam alium repperit, qui plus daret,
Damnosiorem, me exinde amovit loco,
Quem infestum ac odiosum sibi esse memorabat mala,
Babyloniensem militem: Is nunc dicitur
Venturus peregre. eo nunc commenta est dolum,
Peperisse simulat sese, ut me extrudat foras:
Atque ut cum solo pergræcetur milite:
Eum esse simulat militem puero patrem.
Quid isti suppositum puerum opus pessumæ?
Mihi verba retur dare sese? an me censuit
Celare se potesse, gravida si foret?
Nam ego Lemno advenio Athenas nudiustertius,
Legatus hinc quo cum publico imperio fui,
Sed hæc quis mulier est? Astaphium est ancillula.
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

ACTUS I. SCENA II.

Astaphium, Dinarchus.

AD fores auscultate, atque asservate ædeis,
Ne quis adventor gravior abeat quam adveniat:
Neu qui manus attulerit steriles intro ad nos,
Gravidas foras exportet. novi ego hominum mores;
Ita nunc adolescentes morati sunt. quin ei
Ut simitu adveniunt ad scorta congerones,
Coosulta sunt consilia, quando intro advenerunt;
Unus eorum aliquis osculum amicæ usque oggerit.
Dum illi agunt *quod agunt*, sunt ceteri cleptæ *
Siu videant quempiam se asservare, obludunt, qui custodem
Oblectent per joculum & ludum: de nostro sæpe edunt, quod
Fartores faciunt. fit pol hoc, & pars spectatorum scitis
Pol, hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam capere.
At nos rursum lepide referimus gratiam furibus nostris:
Nam ipsi vident, cum eorum aggerimus bona: quin etiam ultro ipsi aggerunt ad nos.

Din. Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona accongessi.

Ast. Commemini. jam pol ego eum ipsum, si domi erit, mecum adducam.

Din. Heus manedum, Astaphiom, priusquam abis. **Ast.** Qui revocat? **Din.** Scies:
Respice huc. **Ast.** Quis est? **Din.** Vobis qui multa bona esse volt. **Ast.** Dato, si esse vis.

Din. Faxo, erunt. respice huc modo. **Ast.** Io! enicas me miseram, quisquis es.

Din. Pessuma, mane.

Ast. I, optume. odiosus es.
Dinarchusne illic est? atque is est. it ad nos. **Din.** Et tu fer contra manum, & pariter
Gradere. **Ast.** Tibi servio, atque audiens sum imperii. **Din.** Tute quid agis?

Ast. Valeo, & validum teneo. peregre cum advenis, cœna detur.

Din. Benigne dicis. **Ast.** At enim, amabo, sine me ire, quo jussit. **Din.** Eas.
Sed quid ais? **Ast.** Quid vis? **Din.** Istic, quo iter inceptas, qui est? quem arcessis? **Ast.** Archivam
Obstetricem. **Din.** Mala femina es. **Ast.** Solens sum: ea est disciplina.

Din. Manifestam mendacii, mala, te teneo. **Ast.** Quid jam, amabo?

Din. Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum, oon eampse.
Nunc mulier facta est ex viro: mala es! **Ast.** Præstigiator!

Din. Sed tandem loquere. quis is homo est, Astaphium? novos amator?

Ast. Nimis otiosum arbitror hominem esse *te*. **Din.** Quianam arbitrare?

Ast. Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.

Din. Vos me reddidistis otiosum. **Ast.** Quid jam, amabo? **Din.** Ego expedibo:
Rem perdidi apud vos. cum re meum negotium abstulistis.
Si rem servassem, fuit, ubi negotiosus essem.

Ast. An tute bene rem publicam aut amoris alia lege
Habere posse te postulas, quin tu otiosus fias?

Din. Illa, haud ego, habuit publicum: perverse interpretaris.
Nam advorsum legem a me, ob meam scripturam, pecudem accepit
Aeraque. **Ast.** Idem, quod tu facis, faciunt rei male gerentes:
Ubi non est, scripturam unde dent, incusant publicanos.

Din. Male vortit res pecuaria mihi apud vos: nunc vicissim
Volo habere arariunculam pro copia hic apud vos.

Ast. Non arvos hic, sed pascuus est ager. si arationes
Habituris, qui arari solent, ad pueros ire melius *est*.
Hunc oos habemus publicum: illi alii sunt publicani.

Din.

Din. Utrosque percognovi utrobidem: *Ast.* Istoc pol tu otiosus,
Cum & illic & hic pervorsus es. sed utris cum rem esse mavis?
Din. Procaciores estis vos, sed illi perjoriosi.
Illis perit, quidquid datur, neque ipsis apparet quidquam.
Vos saltem, si quid quæritis, & bibitis & comestis.
Postremo illi sunt improbi, vos nequam & gloriosæ
Malæque. *Ast.* *Quæ* in nos illosque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,
Et nostram & illorum vicem. *Din.* Qui istuc? *Ast.* Rationem dicam:
Quia qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri uportet.
Tu a nobis, sapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
Din. O Astaphium, haud istoc modo solita es me ante appellare,
Sed blande: cum illuc, quod apud vos nunc est, apud me haberem.
Ast. Dum vivit, hominem noveris: ubi mortuus est, quiescas.
Te, dum vivebas, noveram. *Din.* An me mortuum arbitrare?
Ast. Qui potis est, amabo, planius? qui antehac amator summus
Habitu'st, istunc ad amicam meras querimonias referre.
Din. Vostra hercle factom injuria, quæ properavistis olim
Rapere. otiose oportoit: diu ut essem incolumis vobis.
Ast. Amatur simili'st oppidi hostilis. *Din.* Quo argumento est? *Ast.* Quamprimum expugnari poti'st amator, optumom est amicæ.
Din. Ego fateor. sed longe aliter est amicus atque amator.
Certe hercle quam veterrumus homini optumus est amicus.
Non hercle occiderunt mihi etiam fundi & ædeis.
Ast. Cur, obsecro, ergo ante ostium pro ignotu, alienoque astas?
I intro. haud alienus tu quidem es. nam ecastor neminem hodie
Mage amat corde atque animo suo, siquidem habes fundum atque ædeis.
Din. In melle sunt linguæ sitæ vostræ atque orationes
Lacteque: corda felle sunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corda amare facitis,
Amantes si qui non danunt. *Ast.* Non didici fabulare.
Din. Non istæc mea benignitas docnit te fabulari,
Sed isti, qoi cum Geniis suis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ soles, inlecebra. *Ast.* Ut exspectatus
Peregre advenisti! *Din.* Nam obsecro? *Ast.* Cupiebat te hera videre.
Din. Quid tandem? *Ast.* Te unom ex omnibus amat. *Din.* Euge, funde & ædes,
Per tempus subvenistis mihi! sed qoid ais, Astaphium? *Ast.* Quid vis?
Din. Estne intus nunc Phronesium? *Ast.* Tibi quidem intus.
Din. Valetne? *Ast.* Immo edepol melius credo fore, ubi te videbit.
Din. Hoc nobis vitiom maxumum est: cum amamus, tum perimus.
Si illud, quod volumus, dicitur, palam cum mentiuntur,
Verum esse insciti credimus. næ, ut in æstu, mutuamur ira.
Ast. Eja! haud ita res est. *Din.* Ain'tu, me amare? *Ast.* Immo unice unum.
Din. Peperisse eam audivi. *Ast.* Ah! obsecro, tace, Dinarche. *Din.* Quid jam?
Ast. Horresco misera, mentio quoties fit partionis:
Ita pæne tibi fuit Phronesium. i intro jam, amabo.
Vise illam: atque opperire ibi. jam exibit: nam lavavit.
Din. Quid ais tu? quæ numquam fuit prægnas, qui parere potuit?
Nam equidem uterum illi, quod sciam, numquam extumere sensi.
Ast. Celabat, metuebatque te illa, ne sibi persuaderes,
Ut abortioni uperam daret, puerumqoe ut enecaret.
Din. Tum pol isti puero quis est pater? *Ast.* Babyloniensis miles,
Cujus nunc ista adventum expetit. Immo adeo, ut nuotiatum'st,
Jam hic affuturum ajont eum. nondum advenisse mirur.
Din. Ibo igitur intro? *Ast.* Quippini? tam audacter, quam domom ad te.
Nam tu edepol noster es etiam jam nunc, Dinarche. *Din.* Quam mox
Te recipis tu? *Ast.* Jam hic ero: prope est, profecta quo sum.
Din. Redi vero actutum, ego interim te apud vos opperibor.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Astaphium.

HA, ha, ha! hercle quievi, quia introivit odium. tandem sula sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar libere quæ volam & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit neniam de bonis.
Nam fundi & ædeis obligatæ sunt ob amoris prandium. verum
Apud hunc mea hera consilia summa loquitur libere: magisque
Adeo ei consiliarius hic amicus est, quam auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:
Iste nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum est.
Actutum fortunæ solent mutarier. varia vita est.
Nos divitem eum meminimus, atque iste pauperes nos.
Vorterunt sese memoriæ. stultus sit, qui id admiretur.
Si eget, necesse est nos patiatur ali. ita æquom factu est.
Piaculum est, misereri nos hominum rei male gerentum.
Eonis esse oportet dentibus lenam probam: arridere,

H h Qui-

Quisquis veniat, blandeque alloqui: male corde consultare,
Bene loqui lingua. meretricem esse similem sentis condecet,
Quemquem hominem attigerit, profecto aut malum aut damnum dari.
Numquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,
Quin, ubi nihil det, pro infrequente eum mittas militia domom.
Nec umquam quisquam probus erit amator, nisi qui rei inimicu 'st suæ.
Nugæ sunt, nisi quod modo cum dederit, dare jam lubeat denuo.
Is amator hic apud nos, qui, quod dedit, id oblitu 'st datum.
Dum habeat, tum amet: ubi nihil habeat, alium quæstum cœpiat.
Aequo animo, ipse si nihil habeat, aliis qui habent, det locum.
Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos male agere prædicant viri solere secum,
Nosque esse avaras. quæso, num qui male nos agimus tandem?
Nam ecastor numquam satis dedit suæ quisquam amicæ amator:
Neque pol satis accepimus, neque ulla satis poposcit.
Nam quando sterilis est amator a datis, *improbus est*.
Si negat se habere, quod det, soli *pernoctandum est*.
Nec satis accipimus, satis com quod det, non babet.
Semper datores novos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demunt, danunt.
Velut bic agrestis est adolescens, qui bic habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimisque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illac
Per hortum transilivit ad nos. eum volo convenire.
Sed est huic unus servos violentissumus,
Qui, ubi quamque nostrarum videt prope ædeis, hac si aggredias,
Item ut de frumento anseres, clamore absterret, abigit.
Is item est agrestis. sed fores, quidquid est futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam januæ gerit? ecquis intus exit?

ACTUS II. SCENA II.

Stratilax, Astaphium.

QUis illic est, qui tam proterve nostras ædeis arietat? *Ast.* Ego sum, respice ad me. *St.* Quid, ego? nonne ego video? væ tibi!
Quid tibi ad hasce accessio est ædeis prope, aut pultatio est?
Ast. Salve. *St.* Satis mihi est tuæ salutis: nihil moror: non salveo.
Aegrotare malim, quam esse tua salute sanior.
Id volo scire, quid debetur hic tibi nostræ domi. *Ast.* Comprime.
St. Spero meam quidem hercle: tu, quæ solita es, comprimas.
Imprudens per ridiculum ut rustico suadet stuprum!
Ast. Iram dixi. *St.* Ut esse cœpisti, si dem, si est una altera.
Ast. Nimis hic quidem TRUCULENTUS. *St.* Pergin' male loqui, mulier, mihi?
Ast. Quid tibi ego autem dico? *St.* Qoia enim me TRUCULENTUM nominas.
Nunc adeo, nisi abis actutum, ac dicis, quid quæras, cito,
Jam hercle ego hic te, mulier, quasi sus catulos, pedibus proteram.
Ast. Rus merum hoc quidem est. *St.* Pudendumne? tu vero clurinum pecus,
Advenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus.
Quia tibi insuaso infecisti, propudiosa, pallulam.
An eo bella es tu, quia accepisti? ad me advenias. *Ast.* Nunc places.
St. Quam me illi velim! *Ast.* Mentiris. *St.* Dicis, quod te rogo?
Mancupium qui accipias, gesta tecum penos annuos.
Ast. Dignis dant. *St.* Laviniæ hic sunt, quas habes victorias?
Ast. Ne attigas me. *St.* Tangam? ita me amabit sarculum,
Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem,
Cumque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetem,
Quam tuas centum cœnatas noctes mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras? ut nacta es hominem, quem pudeat probri!
Sed quid apud nostras negotii, mulier, est ædeis tibi?
Quid tu huc occursas, in urbem quotiescumque advenimus?
Ast. Mulieres volo convenire vostras. *St.* Quas tu mulieres
Mihi narras? ubi mosca nulla femina est in ædibus.
Ast. Nullane istic mulier habitat? *St.* Rus, inquam, abierunt. abi.
Ast. Qoid clamas, insane? *St.* Abire hinc ni properas grandi gradu,
Jam ego istos fictus, compositos, crispos cincinnos tuos
Unguentatos osque ex cerebro expellam. *Ast.* Quanam gratia?
St. Quia adeo fores nostras unguentis uncta es ausa accedere,
Quiaque istas buccas tam belle purpurissatas habes.
Ast. Erubui mecastor misera propter clamorem tuum.
St. Itane? erubuisti? quasi vero corpori reliqueris
Tuo potestatem coloris olli capiendi, mala.
Buccas rubricæ; cera omne corpus intinxit tibi.
Pessumæ estis. *Ast.* Quid est, quod vobis pessumæ hæc * * *
St. Scio ego plus, quam me arbitrare scire. *Ast.* Quid id est, obsecro,
Qood scias? *St.* Herilis noster filius apud vos Strabax
Ut pereat, ut eum inliciatis in malam fraudem & præmium.
Ast. Sanus si videare, dicam. dicis contumeliam.
Nemo hominum hic perire solet apud nos. res perdunt suas.
Ubi perdidere res, abire hinc si volont, nudis licet.
Ego non hunc novi adolescentem vostrum. *St.* Veron'! *Ast.* Serio.
St. Quid maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in noctes singulas
Latere fit minor, qua iste ad vos damni permensu 'st viam?

Ast.

Ast. Non mirum; vetus est maceria; lateres si veteres ruunt.
St. Ain'ru, mala, lateres veteres ruere? numquam edepol mihi
Qoisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,
Ni ista ego vostra hero majori facta denarravero.
Ast. Estne ille violentus? *St.* Suam non enim ille meretriculis
Muniendis rem coegit, verum parsimouiæ
Duritiæque: quæ ounc ad vos jam exportatur, pessumæ.
Hem tu, sexungula! male viviris. egone hæc mussitem?
Jam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo seni.
Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mali.
Ast. Si ecastor bic homo sinapi victitet, non censeam
Tam esse tristem posse. at pol bero benevolens ut is est suo!
Verum ego illum, quamquam violentus est, spero motari potest
Blandimentis, ornamentis ceteris meretriciis.
Vidi equidem ex jumentis domita fieri, atque alias belloas.
Nunc ad beram revidebo. sed, eccum, odium progreditur meum.
Tristis exit. haud convenire etiam hic velim Phronesium.

ACTUS II. SCENA III.

Dinarchus, Astaphium.

PIsces ego credo, qui usque dum vivunt, lavant,
Minus diu lavere, quam hæc lavat Phronesium.
Si proinde amentur mulieres, diu quam lavant,
Omnes amantes balneatores sient.
Ast. Non quis parumper durare, opperirier?
Din. Quin hercle lassus jam sum durando miser.
Ast. Mihi quoque præ lassitudine opus est *ut* lavem.
Din. Sed obsecro bercle, Astaphium, i intro, ac nuntia
Me adesse. tu i propere, & suade jam ot satis laverit.
Ast. Licet. *Din.* Audio'etiam? *Ast.* Quid vis? *Din.* Di me perduinr,
Qui te revocavi: non tibi dicebam. i modo.
Ast. Quid jam me revocabas, improbe oibilique homo?
Quæ tibi mille passuum peperit moræ *mora*.
Din. Sed quid hæc hic autem tamdiu ante ædeis stetit?
Nescio quem præstolara est: credo, militem.
Illud est. vide ut jam, qoasi volturii triduo
Prius prædivinant, quo die esuri sient,
Illom inhiant omnes: illi est animus omnibus.
Me nemo magis respiciet, ubi iste huc venerit,
Quam si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Ut rei servire suave est! væ misero mihi!
Post factum plector, quia ante-partum perdidi.
Verum nunc si qua mihi obtigerit hæreditas
Magna atque luculenta, nunc, postquam scio,
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
Ita ego illam edepol servem, itaque parce victitem,
Ut nulla faxim cis dies paucos siet.
Ego istos, qoi nunc me culpant, confutaverim.
Sed est vocis sat. sentio aperiri fores,
Quæ obsorbeant quidquid venit intra pessulos.

ACTUS II. SCENA IV.

Phronesium, Dinarchus.

NUm tibi nam, amabo, janua est mordax mea,
Quo introire metuas, mea voluptas? *Din.* Vet vide.
Ut tota floret! ot olet! ut nitide nitet!
Ph. Qui tam inficetus Lemno adveniens, qui tuæ
Non des amicæ, Dinarche, suavium?
Din. Vah! vapulo hercle ego nunc, atqoe adeo male.
Ph. Quo te avortisti? *Din.* Salva sis, Phronesium!
Ph. Salve. hicne hodie cœnas, salvos cum advenis?
Din. Promisi. *Ph.* Ubi cœnabis tu? *Din.* Ubi tu jusseris.
Hic. *Ph.* Me lubente facies. *Din.* Edepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum, mea Phronesium.
Ph. Velim, si fieri possit. *Din.* Cedo soleas mihi:
Properate: auferte mensam. *Ph.* Amabo, sanun'es?
Din. Non edepol bibere possum jam, ita animo male est.
Ph. Mane. aliquid fiet, ne abi. *Din.* Ah? aspersisti aquam.
Jam rediit animus. deme soleas: cedo: bibam.
Ph. Idem es ecastor qui soles. sed dic mihi,
Benene ambulavisti? *Din.* Huc quidem bercle ad te bene,
Quoniam toi videndi est copia. *Ph.* Complectere.
Din. Libens! ab! hoc est mel melle dulci dulcius!
Hoc tuis fortunis, Joppiter, præstant meæ.
Ph. Dan' suavium? *Din.* Immo vel decem. *Ph.* Haud istoc paoper es.
Plus pollicere to, quam ego a te postulo.
Din. Utinam a principio rei item parsissem meæ,
Ut nunc reparcis suaviis! *Ph.* Si quid tibi
Compendii facere possim, factum edepol velim.
Din. Jam lavisti? *Ph.* Jam pol mibi qoidem atque oculis meis.
Num tibi sordere videor? *Din.* Noo pol mihi quidem.
Verum tempestas memini *cum* quondam fuit,
Cum inter nos sorderemus unus alteri.
Sed quid ego facinus audivi adveniens tuum?
Quod tu hic me absente novi oegotii gesseris?
Cumque bene provenisti salva, gaudeo.
Ph. Tibi mea consilia summa semper credidi.
Eqoidem nec peperi puerum, nec prægnas fui,
Verum assimulavi me esse prægnatem, baud eram.
Din. Quapropter, o mea vita? *Ph.* Propter militem
Babyloniensem, qui quasi uxorem sibi
Me habebat anno, dum hic fuit. *Din.* Ego senseram.
Sed quid istuc? quoi rei id te assimolare retulit?
Ph. Ut esset aliquis laqueus & ridimiculum,
Revorsionem ut ad me faceret denuo.
Nunc buc remisit nuper ad me epistolam,
Sese experturum, quanti sese penderem.
Si, quod peperissem, id educarem ac tullerem,
Bona sua me habiturum omnia. *Din.* Ausculto lubens.
Quid denique agitis? *Ph.* Mater ancillas jubet,
Quoniam jam decimus mensis adventat prope,
Aliam aliorsum ire, præmandare & quærere
Puerum aut puellam, qui supponantur mihi.
Quid multa verba faciam? tonstricem Suram

Novisti nostram, quæ *modo* erga ædes habet.
Din. Novi. *Ph.* Hæc una opera circumit per familias,
Puerum vestigat clanculum, ad me detulit.
Datum sibi esse dixit. *Din.* O merces malæ!
Eum nunc non illa peperit, quæ peperit, prior,
Sed tu posterior. *Ph.* Ordine omnem rem tenes.
Nunc, ut præmisit nuntium miles mihi,
Non multo post hic aderit. *Din.* Nunc tu te interim
Quasi pro puerpera hic procuras? *Ph.* Quippini?
Ubi sine labore res geri pulchre potest,
Ad suum quemque æquom est quæstum esse callidum.
Din. Quid me futurum est, quando miles venerit?
Relictusne abs te vivam? *Ph.* Ubi illud quod volo,
Habebo ab illo, facile inveniam, quomodo
Divortium & discordiam inter nos parem.
Postidea ego tota tecum, mea voluptas, usque ero
Assiduo. *Din.* Immo hercle vero accubuo mavelim.
Ph. Quin dis sacruficare hodie pro puero volo
Quinto die, quod fieri oportet. *Din.* Censeo.
Ph. Non audes aliquod dare mihi munusculum?
Din. Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,
Ubi quippiam me poscis. *Ph.* At ego, ubi abstuli.
Din. Jam faxo hic aderit. servolum huc mittam meum.
Ph. Sic facito. *Din.* Quidquid autem erit, boni consulas.
Ph. Ecastor munus te curaturum scio,
Ut cujus me non pœniteat, mittas mihi.
Din. Num quippiam me vis aliud? *Ph.* Ut, quando otium
Tibi sit, ad me revisas. *Din.* Valeas. *Ph.* Vale.
Din. Pro di immortales! non amantis mulieris,
Sed sociæ unanimantis, fidentis fuit
Officium facere, quod modo hæc fecit mihi.
Suppositionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod sorori non credit soror.
Ostendit sese jam mihi medullitus,
Se mihi infidelem numquam, se viva, fore.
Egone illam ut non amem? egone illi ut non bene velim?
Me potius non amabo, quam huic desit amor.
Ego isti non munus mittam? jam modo ex hoc loco
Jubebo ad istam quinque perferri minas:
Præterea obsonari dumtaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quæ volt mihi,
Quam mihimet, omnia qui mihi facio mala.

ACTUS II. SCENA V.

Phronesium.

PUero isti date mammam. ut miseræ matres sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantur que! edepol commentum male!
Cumque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malæ, quam sumus ingenio. ego prima domi modo docta dictito.
Quanta est cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolus ne occidat morte pueri! mater dicta quod sum, eo magis
Studeo vitæ, quæ ausa sum tantum clam dolum aggrediri.
Lucri caussa avara probrum sum exsecuta: alienos dolores
Mihi supposivi. nullam rem oportet dolose aggrediri, nisi
Astute accurateque exsequare. vosmet jam videtis,
Ut ornata incedo: puerperio ego nunc me esse ægram assimulo.
Male quod mulier facere incepit, nisi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi senio est, ea illi miseræ miseria est:
Si bene facere incepit, ejus eam cito odium percipit.
Nimis quam paucæ sunt defessæ, male quæ facere occeperunt:
Nimis quam paucæ efficiunt, si quid occeperint benefacere.
Mulieri nimio malefacere melius est onus, quam bene.
Ego, quod mala sum, matris opera mala sum, & meapte malitia,
Quæ me gravidam esse assimulavi militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inveniat volo.
Iste hic haud multo post credo aderit: nunc prius præcaveo sciens:
Eumque *gero* ornatum, ut gravida, quasi puerperio cubem.
Date mihi huc stactam atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam.
Hic apponite, atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face ut accumbam: accede. adjutare sic decet puerperam.
Soleas mihi duce; pallium injice in me huc, Archilis. ubi es,
Astaphium? fer huc verbenam mihi, tus & bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecastor ut veniret miles velim.

ACTUS II. SCENA VI.

Stratophanes, Phronesium, Astaphium.

NE exspectetis, spectatores, meas pugnas dum prædicem:
Manibus duelli prædicare soleo; haud in sermonibus.
Scio ego multos memoravisse milites mendacium.
Et Homeronidæ Poetillæ mille memorari potest,
Qui & convicti & condemnati falsis de pugnis sient.
Non laudandus est, quoi plus credit qui audit, quam qui videt.
Non placet, cum illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.
Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem:
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane sciunt.
Non placet, quem scurræ laudant, manipulares mussitant:
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præstringit domi.
Strenui nimio plus prosunt populo, quam arguti & cati.
Facile sibi facunditatem virtus argutam invenit:
Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.
Nunc ad amicam, decumo mense post, Athenas Atticas
Viso, quam gravidam reliqui meo compressu, quid ea agat.

Ph.

Ph. Vide quis loquitur. *Ast.* Jam propinque miles, mea Phronesium,
Tibi adest Stratophanes. nunc tibi opu 'st, ægram ut te assimules. *Ph.* Tace.
Quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere est?
St. Peperit mulier, ut ego opinor. *Ast.* Vin' adeam hominem? *Ph.* Volo.
St. Euge Astaphium eccam, it mihi advorsum. *Ast.* Salve ecastor, Stratophanes.
Venire salvom. *St.* Scio. sed peperitne, obsecro, Phronesium?
Ast. Peperit puerum nimium lepidum. *St.* Ecquid mihi simili 'st? *Ast.* Rogas?
Quin ubi natu 'st, machæram & clypeum poscebat sibi.
St. Meus est, scio jam de argumentis. nimium quidem simili 'st. papæ!
Jam magnu 'st? jamne eleƈtat legionem, quam spoliare velit?
Ast. Here nudiusquintus natus quidem ille est. *St.* quid tum postea?
Inter tot dies quidem hercle jam aƈtum aliquid oportuit.
Quid illi ex utero exitio est, priusquam poterat ire in prœlium?
Ast. Consequere, atque illam saluta, & gratulare illi. *St.* Sequor.
Ph. Ubi illa obsecro est, quæ me hic reliquit atque abstitit?
Ast. Adsum: adduco tibi exoptatum Stratophanem. *Ph.* Ubi is est obsecro?
St. Mars peregre adveniens salutat Nerienem uxorem suam.
Cum tu reƈte provenisti, cumque es auƈta liberis, Gratulor, cum mihi tibique magnum dedisti decus.
Ph. Salve, qui me interfecisti pæne & vita & lumine, Quique vim magni doloris per voluptatem tuam Condidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum.
St. Eja, haud ab re, mea voluptas, tibi obvenit istic labos:
Filium peperisti, qui ædeis spoliis opplebit tuas.
Ph. Multo ecastor magis oppleris opu 'st tritici granariis;
Ne, ille priusquam spolia capiat, hic nos extinxit fames.
St. Habe bonum animum. *Ph.* Savium sis pete hinc a me. nequeo caput
Tollere, ita dolui, itaque ego nunc doleo: neque etiam queo
Pedibus mea sponte ambulare. *St.* Si plane ex medio mari
Savium petere tuum jubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
Id ita esse experta es, nuncque experiere, mea Phronesium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas:
Iis te dono. adduce huc tu istas. sed istæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ: verum patriam ego excidi manu.
Iis te dono. *Ph.* Pœnitetne te? quot ancillæ sunt jam?
Quine etiam superadducas, quæ mihi comedint cibum? *St.* Hoc quidem
Hercle si ingratum est donum, cedo tu mihi istam, puere, perulam.
Hem! mea voluptas, attuli eccam pallulam ex parva Græcia tibi.
Tene tibi. *Ph.* Hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari!
St. Perii hercle miser! jam *mihi* auro contra constat filius.
Etiamnum me vilipendit. ad id purpuram ex Sura tibi
Attuli, & induvias Ponto amœnas. tene tibi, voluptas mea.
Accipe hoc. abduce hasce hinc e conspeƈtu Suras.
Ecquid amas me? *Ph.* Nihil ecastor: neque meres. *St.* Nihilne huic sat est?
Ne mihi verbum quidem unum dixit! viginti minis
Vænire illæc posse credo dona, quæ ei dono dedi.
Vehementer nunc mihi est irata: sentio atque intellego.
Verum adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas mea,
Quo vocatus sum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum ivero.
Quid taces? planissume edepol perii! sed quid illuc boni est?
Quis homo est, qui inducit pompam tantam? certum 'st, quo ferant,
Observare. huic credo fertur. verum jam scibo magis.

ACTUS II. SCENA VII.

Geta, Phronesium, Stratophanes.

ITe, ite hac simul, muli æris, damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. satine qui amat, nequit quin nihili
Sit, atque improbis sese artibus exspoliat. nam hoc qui sciam, ne quis
Id quærat ex me. domi est, qui facit improba faƈta, amator;
Qui bona sua pro stercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundissumum sit. puras sibi esse volt ædes.
Domi quidquid habet, verritur ἔξω. Quandoquidem ipsus perditum se it,
Secreto hercle equidem illum adjutabo: neque mea quidem
Opera umquam nihilominus propere, quam potest, peribit.
Nam jam de hoc obsonio, de mina una deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.
Nam hoc assimile est, quasi de fluvio qui aquam derivat sibi:
Nisi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, misereque perit sine omni bona gratia. hæc
Cum video fieri; suffuror, suppilo, de præda prædam
Capio. Meretricem ego item esse reor, mare ut est: quod des devorat, nec umquam
Abundat. *at* hoc saltem servat mare; quod illi subest, apparet: *huic* des
Quantumvis; nusquam apparet, neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in

Pau-

Pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.
Atat eccam, adest propinque. credo audiisse hæc me loqui.
Pallida est, ut peperit puerum. alloquar, quasi nesciam.
Jubeo vos salvere. *Ph.* Noster Geta, quid agis? ut vales?
Get. Valeo, & venio ad minus valentem; &, melius qui valeat, fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc jussit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
Ph. Pol haud perit, quod illum tantum amo. *Get.* Jussit opera orare, ut hæc grata haberes tibi.
Ph. Grata æquaque ecastor habeo. jube auferri intro. i, Cyame,
Ecquid auditis hæc, quæ imperata sunt? *Get.* Vasa nolo auferant:
Deficcari lubet. *Ph.* Impudens, mecastor, quanti est negotii! *Get.* Tun' bona fide,
Tune ais impudentem me esse, ipsa quæ sis stabulum flagitii?
Ph. Dic, amabo te, ubi est Dinarchus? *Get.* Domi. *Ph.* Dic ob hæc dona, quæ
Ad me miserit, me illum amare plurimum omnium hominum.
Ergo meumque honorem illum habere omnium maxumum:
Atque, ut huc veniat, obsecrare. *Get.* Ilicet. sed quis nam illic homo est,
Qui ipsus se comest, tristis, oculis malis? animo hercle homo suo est mi er,
Quisquis est. *Ph.* Dignus est mecastor. *Get.* Ecquid est? *Ph.* Nun novisti, obsecro?
Qui illic apud me erat, hujus pater pueri illic est, usque ad jentaculum
Jussit ali, mansi, auscultavi, observavi. *Get.* Quem pernam,
Novi hominem nihili. illic quæso est? *Ph.* Illic est. *Get.* Me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur. num obsecro nam ariolus, qui ipsus se verberat?
St. Nunc ego meos animos violentos, meamque iram ex pectore
Jam promam. loquere: unde es? quojus es? cur ausus inclementer
Mihi dicere? *Get.* Lubido est. *St.* Istuccine mihi respondes?
Get. Hoc. non ego te floccifacio. *St.* Quid tu? cur ausa es alium te
Dicere amare hominem? *Ph.* Lubitum est. *St.* Ain' tandem? istuc primum experiar.
Tun' tantilli doni caussa, olerum, atque escarum, & poscarum,
Mœchum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam
Amas, hominem non nauci? *Get.* Quæ hæc res! meone hero tu, improbe,
Maledicere audes, fons vitii & perjurii? *St.* Verbum unum
Adde istoc; jam hercle ego te hic hac offatim conficiam. *Get.* Tange
Modo! jam ego te hic agnum faciam, & medium distruncabo. si tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares.
Ph. Si æquom facias, adventores meos non incuses: quorum mihi
Dona accepta & grata habeo; tuaque ingrata, quæ abs te accepi.
St. Tunc pol ego & donis privatus sum, & perii. *Get.* Plane istuc est.
Quid nunc ergo hic odiose es, confessus omnibus reus?
St. Perii hercle hodie, nisi hunc a te abigo. *Get.* Accede huc modo!
Adi huc modo! *St.* Etiam, scelus viri, minitare? quem ego
Offatim jam, jam, jam concipilabo. quid tibi huc ventio est?
Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est, inquam,
Amicam meam? emoriere ocyus, si manu niceris.
Get. Quid, manu nicerim! *St.* Fac, quod jussi. manel jam ego te hic
Offatim conficiam. *Get.* Occidi! optumum est: caprio est! istam
Machæram longiorem habes, quam hæc est. sed verum
Sine dum petere, siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum, ego tecum, bellator, arbitrum æquom ceperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri, ventre dum salvo licet?

ACTUS II. SCENA VIII.

Phronesium, Stratophanes.

Datin' soleas? atque me intro actutum ducite:
Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.
St. Quid mihi futurum est, cui duæ ancillæ dolent,
Quibus te donavi? jamne abiisti? hem, sic datur?
Quo pacto excludis? quæso potin' planius,
Quam exclusus nunc sum? pulchre ludificor. fine!
Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest,
Ut ego hisce suffringam talos totis ædibus.
Num quippiam avarum ut ad mores mulierum?
Postquam filiolum peperit, animos sustulit:
Nunc, quasi mihi dicat, nec te jubeo, nec veto
Introire in ædis. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum esse. sequere me hac. verbum sat est.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Strabax, Astaphium.

Us mane dudum hinc ire me jussit pater,
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Post, illoc veni, quam advenit (si dis placet)
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui ovis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quæ-

Quærit patrem. dico esse in urbe. interrogo,
Quid eum velit. homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat. accipio libens.
Condo in crumenam. ille abiit: ego perpetas minas
Oves in crumena hac in urbem detuli.
Fuit edepol Mars meo periratus patri:
Nam oves illius haud longe absunt a lupis.
Nunc ego istos mondulos urbanos amasios
Hoc ictu exponam, atque omnes ejiciam foras.
Eradicare est certum cumprimis patrem,
Post id locorum matrem. nunc hodie efferam
Ad hanc argentum, quam mage amo quam matrem meam.
Tat! ecquis est? nulla est? ecquis aperit hoc ostium?
Ast. Quid istuc alienum est, amabo, mi Strabax!
Qui non extemplo intres? anne oportuit
Ita, te quidem qui es familiaris? *St.* Ibitur;
Ne me morari censeas. *Ast.* Lepide facis.

ACTUS III. SCENA II.

Stratilax, Astaphium.

Mirum videtur, ruri herilem filium
Strabacem non rediisse, nisi si clanculum
Collapsus est hic in corruptelam suam.
Ast. Jam pol illic me inclamabit, si aspexerit.
St. Nimio mious sævos jam sum, Astaphium, quam fui:
Jam non sum TRUCULENTUS: noli metuere.
Quid vis? *Ast.* Quid? tuam exspecto TRUCULENTIAM.
St. Dic, impera mihi, quid vis, & quo vis modo.
Novos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare possum, vel jam scortum ducere.
Ast. Lepide mecastor nuntias. sed dic mihi,
Habent? *St.* Parasitum te fortasse dicere.
Ast. Intellexisti lepide, quid ego dicerem.
St. Heus tu! jam postquam in urbem crebro commoveo,
Dicax som factus. jam sum cavillator probus.
Ast. Quid id est, amabo? istæcce ridicularia
Cavillationes vis fortasse dicere?
St. Ita, ut pauxillum differat a cavillulis.
Ast. Sequere intro me, amabo, mea voluptas. *St.* Tene hoc tibi:
Rhabonem habeto, mecum ut hanc noctem sies.
Ast. Perii! rhabonem? quam esse dicam banc belluam?
Quin tu arrhabonem dicis? *St.* A R facio lucri:
Ut Prænestinis conia est ciconia.
Ast. Sequere, obsecro. *St.* Strabacem hic opperiar modo,
Si ruri veniat. *Ast.* Is quidem apud nos est hic Strabax:
Modo rure venit. *St.* Priusne, quam ad matrem suam?
Heo edepol hominem nihili! *Ast.* Anne autem, ut soles?
St. Immo nihil dico. *Ast.* I intro, amabo: cedo manum.
St. Tene. in tabernam ducor devorsoriam,
Ubi male accipiar mea mihi pecunia.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Dinarchus.

Eque gnatu 'st, neque progignetur, neque potest reperirier,
Cui ego nunc dictum aut factum melius quam Veneri velim.
Dii magni! ut ego lætus sum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nuntiavit Cyamus hodie gaudia:
Mea dona deamata acceptaque habita esse apud Phronesium.
Cum hoc jam volupe 'st, tum hoc nimio magnæ melliniæ mihi:
Militis odiosa ingrataque habita. totus gaudeo.
Mea pila est: si repudiatur miles, mulier mecum perit.
Salvos sum, quia pereo: si non peream, plane interteam.
Nunc speculabor quid ibi agatur: quis eat intro, qui foras:
Veniat: procul hinc observabo, meis quid fortunis fuat:
Quia nihil habeo, unum animos movit mihi, omnia agam precario.

ACTUS IV. SCENA II.

Astaphium, Dinarchus.

Lepide efficiam meum, hera, officium: vide intus modo ut tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: istum exinani.
Nunc dum isti lubet, dum habet, tempus ei rei secundes:
Prome venustatem amanti tuam, ut gaudia compares.
Ego interim hic restitrix his præsidebo, iste dum sic faciat
Domom ad te exagogam: nec quemquam interim istoc ad vos,
Qui sit odio, intromittam: tu perge, ut lubet. ludin' istos?
Din. Qui est iste? eja! Astaphium, indica: qui perit? *Ast.* Amabo, hiccioe tu
Eras? *Din.* Molestusne sum? *Ast.* Nunc magis quam fuisti. nam nisi quid
Nobis usu est, nobis molestus. sed, obsecro, da mi operam, ut
Narrem quæ volo. *Din.* Nam quid est? num mea refert? *Ast.* non mu. sed
Intus, bolos quos dat! *Din.* Quid? amator novos quispiam?
Ast. Integrum & plenum adorta est thesaurum. *Din.* Qois est? *Ast.* Eloquar.
Sed tu taceto. novisti tun' hunc Strabacem? *Din.* Quid ni?
Ast. Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.
Animo bono male rem gerit. *Din.* Perii hercle ego idem.
Ast. Stultus es, qui facta infecta facere verbis postules.
Thetis

Thetis quoque etiam lamentando lessum fecit filio.
Din. Non ego nunc intro ad vos mittar? *Ast.* Qui dum quam miles magis?
Din. Quia enim plus dedi. *Ast.* Plus enim es intromissus, cum dabas.
Sine vicissim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis uti.
Litteras didicisti: quando scis, sine alios discere.
Din. Discant, dum mihi argumentari liceat, ut oblitus siem,
Quod dedi. *Ast.* Interea magister dum tu commentabere,
Volt interim illa itidem commentari. *Din.* Quid? *Ast.* Rem accipere identidem.
Din. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Præterea unam in obsonatum. *Ast.* Idem istoc delatum scio.
De eo nunc bene sumus tua virtute. *Din.* Illine ut inimici mei
Bona istic edant? mortuum hercle me, quam ut id patiar, mavelim.
Ast. Mavelim mihi inimicos invidere, quam me inimicis meis.
Nam invidere alii bene esse, tibi male esse, miseria est.
Qui invident, egent: illi quibus invidetur, rem habent.
Stultus es. *Din.* Quid est? *Ast.* Opperire. *Din.* Quid jam? *Ast.* Quia pol mavelim.
Din. Non licet de obsonii *mna* me participem fieri?
Ast. Si volebas participari, auferres dimidium domum.
Nam itidem hic ut Acheru nti ratio accepti scribitur.
Intro accipimus: quando acceptum est, non potest ferri foras.
Bene vale. *Din.* Resiste. *Ast.* Amitte, sine. *Din.* Amitto intro. *Ast.* Ad te quidem.
Din. Immo istoc ad vos. *Ast.* *Immo* iri non potest. *Din.* nimium potest.
Experiri sine. *Ast.* Immo opperire. vis est experirier.
Dicam adesse, nisi occupata est. *Din.* Resiste, hem! *Ast.* Fit frustra. *Din.* Redin'?
An non? *Ast.* Redeam. sed vocat me, quæ in me plus potest. *Din.* Quam potest,
Uno verbo eloquar: Mittin' me intro? *Ast.* Mendax es, abi.
Unum ajebas, sed tria dixti verba, atque mendacia.
Din. Abiit: intro hinc ivit. ego ut hæc mihi patiar fieri?
Jam hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in via:
Quæ advorsum legem accepisti a plurimis pecuniam.
Jam hercle apud omnes magistratus faxo erit nomen tuum.
Post id, ego te manum injiciam quadrupli, venefica,
Suppostrix puerum. ego edepol jam tua probra aperibo omnia.
Nihili me! perdidi omne quod fuit. fio impudens.
Nec mihi adest tantillum pensi jam, quos capiam calceos.
Sed quid ego hic clamo? quid si me jubeat intromittier?
Conceptis, me non facturum, verbis jurem, si velit.
Nugæ sunt! si stimulos pugnis cædis, manibus plus dolet.
De nihilo illi est irasci, quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc est? pro di immortales! Calliclem video senem,
Meus qui affinis fuit, ancillas duas constrictas ducere,
Alteram tonstricem hujus, alteram ancillam suam.
Pertimui, postquam una cura cor meum movit modo.
Timeo, ne malefacta antiqua mea nunc inveniam omnia.

ACTUS IV. SCENA III.

Callicles, Ancillæ, Dinarchus.

Egone tibi maledicam, aut tibi adeo male velim? ut animus meu'st,
Propemodum expertæ estis, quam ego sim mitis tranquillusque homo.
Rogitavi ego vos verberantes & pendentes simul:
Commemini, quo quidque pacto sitis confessæ: scio.
Hic nunc volo scire eodem pacto, sine malo fateamini.
Quamquam vos colubrino ingenio ambæ estis; edico prius,
Ne duplices habeatis linguas; ne ego bilingues vos necem:
Nisi si ad tintinnaculos vos voltis educi viros.
Anc. Vis subegit verum fateri; ita lora lædunt brachia.
Cal. At, si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsolvemini.
Din. Etiam nunc, quid sit negotii, falsus incertusque sum:
Nisi quia timeo tamen. *Anc.* Ego nec, quid peccavi, scio.
Cal. Omnium primum divorsæ state. hem sic! istuc volo.
Neve inter vos significetis, ego ero paries. loquere tu.
Anc. Quid loquar? *Cal.* Quid puero factum est, mea quem peperit filia,
Meo nepoti? capita rerum *mihi* expedite. *Anc.* Istæ dedi.
Cal. Jam tace. accepistin' puerum tu ab hac? *Anc.* Accepi. *Cal.* Tace:
Nihil moror præterea. satis est fassa. *Anc.* Inficias non eo.
Cal. Jam livorem tute scapulis istoc concinnas tuis.
Conveniunt adhuc utriusque verba. *Din.* Væ misero mihi!
Mea nunc facinora aperiuntur, clam quæ speravi fore.
Cal. Loquere tu. qui dare te huic puerum jussit? *Anc.* Hera major mea.
Cal. Quid tu? cur eum accepisti? *Anc.* Hera mea rogavit me minor,
Puer ut afferretur, eaque ut celarentur omnia.
Cal. Loquere tu. quid eo fecisti puero? *Anc.* Ad meam heram detuli.
Cal. Quid eo puero tua hera fecit? *Anc.* Heræ meæ extemplo dedit.
Cal. Cui, malum, heræ? *Anc.* Duæ sunt istæ. *Cal.* Cave tu, nisi quod te rogo, nisi
Ea quæ exquiro. *Anc* Mater filiæ dono dedit, inquam.
Cal. Plus quam dudum, inquam, loquere. *Anc.* Plus tu rogitas. *Cal.* Responde ocyus.
Quid illa, cui donatus est? *Anc.* Supposivit. *Cal.* Cui? *Anc.* Sibi

Pro

Pro filiolo. *Cal.* Pro filiolo? Dii obsecro vostram fidem!
Ut facilius alia, quam illa unde est, puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit sine doloribus.
Puer quidem beatus! matres duas haber, & avias duas:
Jam metuo, patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre!
Anc. Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quam ad mulieres.
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. *Cal.* Et idem ego istuc scio.
" Tu bona ei custos fuisti. *Anc.* PLUS potest, qui plus valet.
Vir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abstulit.
Cal. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
Anc. De istoc ipsa, etsi tu taceas, reapsa experta intellego.
Cal. Numquam te facere hodie quivi, ut, is quis esset, diceres.
Anc. Tacui. at nunc non taceo; quando adest; necesse est indicem.
Din. Lapideus sum, commovere me miser non audeo.
Res palam omnis est: meo illic nunc fiunt capiti comitia.
Meum illuc facinus, mea stultitia est. timeo, quam mox nominer.
Cal. Loquere, filiam meam quis integram stupraverit?
Anc. Video ego te, propter mala facta qui es patronus parieti.
Din. Neque vivus neque mortuus sum: neque, quid nunc faciam, scio.
Neque ut hinc abeam, neque ut hunc adeam, scio: timore torpeo.
Cal. Dicin' an non? *Anc.* Dinarchus, cui illam prius despoponderas.
Cal. Ubi is homo est, quem dicis? *Din.* Adsum, Callicles! per tua obsecro
Genua, ut tu istuc insipienter factum sapienter feras,
Mihique ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim.
Cal. Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.
Nam vinum, si fabulari posset, se defenderet.
NON VINUM *hominibus* moderari, sed vino *homines* solent,
Qui quidem probi sunt: verum, qui improbus est; sive subbibit,
Sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio improbu'st.
Din. Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia.
Ego tibi me obnoxium esse fateor: culpæ compotem.
Anc. Callicles, vide, quæso, homini ne facias injuriam.
Reus solutus causam dicit. testes vinctos attines.
Cal. Solvite istas. agite, abite, tu domum, & tu autem domum:
Eloquere hæc heræ tuæ: puerum reddat, si quis eum petat.
Eamus, tu, in jus. *Din.* Quid vis in jus me ire? tu es Prætor mihi.
Verum te obsecro, ut tuam gnatam des mihi uxorem, Callicles.
Cal. Eumdem pol te judicasse quidem istam rem intellego:
Nam haud mansisti dum ego darem illam: tute sumpsisti tibi:
Nunc habeas, ut nactus, verum hoc ego te multabo bolo:
Sex talenta magna a dote demam pro ista inscitia.
Din. Bene agis mecum. *Cal.* Filium istinc tuum te meliu'st repetere.
Cæterum uxorem, quam primum potes, abduce ex ædibus.
Ego adeo jam illi remittam nuncium affini meo:
Dicam, ut aliam condirionem filio inveniat suo.
Din. At ego ab hac puerum reposcam, ne mox inficias eat.
Nihil est. nam ipsa hæc ultro, ut factum est, fecit omnem rem palam.
Sed nimium pol opportune ecce ab sese egreditur foras.
Næ ista stimulum longum habet, quæ usque illinc cor pungit meum!

SCENA IV.

Phronesium, *Dinarchus*, *Astaphium*.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.
Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.
Nam mihi dividia est, tonstricem meam sic mulcatam male.
Ea dixit, eum Dinarchi puerum inventum filium.
Din. Ubi id audivit, quamquam penes est me ea omnis res & liberi.
Ph. Video eccum, qui manstutorem me adoptavit bonis.
Din. Mulier, adsum: profectu'st. *Ph.* Quid agitur, voluptas mea?
Din. Non voluptas, aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.
Ph. Scio mecastor quid velis, & quid postules, & quid petas.
Me videre vis, & me te amare postulas: puerum petis.
Din. Di immortales, ut planiloqua est! paucis ut rem ipsam attigit.
Ph. Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua:
Et tibi uxorem ducendam jam esse: alibi jam animum tuum.
Ut me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen
" COGITATO, MUS pusillus quam sit sapiens bestia,
" Ætatem qui uni cubili numquam committit suam.
Quia, si unum ostium obsideatur, aliud perfugium gerit.
Din. Otium ubi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. *Ph.* Imo amabo, ut hos dies aliquos sinas
Eum esse apud me. *Din.* Minime. *Ph.* Jam amabo. *Din.* Quid opu'st? *Ph.* E re mea est.
Triduum hoc saltem, dum aliquo Miles circumducitur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, a Milite omnis tum mihi spes animam efflaverit.

Din. Factum cupio. nam te facere, si velim, non est locus.
Nunc puero utere, & procura: quia, unde procures, habes.
Ph. Multum amabo te ob istam rem mecastor. ubi domi metues malum,
Fugito huc ad me: saltem amicus mihi esto manubiarius.
Din. Bene vale, Phronesium! *Ph.* Jam me tuom oculum non vocas?
Din. Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.
Ph. Numquid vis? *Din.* Fac valeas. operæ ubi mihi erit, ad te venero.
Ph. Ille quidem hinc abiit, abscessit: dicere hic quidvis licet.
"Verum est verbum, quod memoratur: UBI AMICI,
" ibidem opes.
Propter hunc spes etiam se hodie tantum ...... ri militem:
Quem ego ecastor mage amo quam me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abstulimus, haud multum apparet, quod datum est,
Ita sunt gloriæ meretricum. *Ast.* Aha, tace! *Ph.* Quid est, obsecro?
Ast. Adest puer. *Ph.* Sine eum ipsum adire huc! sine, si is est modo.
Sine eum ipsum adire, ut cupit, ad me hac recta. si venerit,
Næ istum ecastor hodie astutis confexim fallaciis.

ACTUS QUINTUS.

Stratophanes, Astaphium, Phronesium, Strabax.

EO mihi amare! fero supplicium damnis ad amicam meam.
Utut illud acceptum sit, prius quod perdidi, hoc addam insuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante ædeis. adeunda est hæc mihi.
Quid hic vos agitis? *Ph.* Ne me appella. *Strat.* Nimium sævis! *Ph.* Sic *fine*!
Putin' es, ut mihi molestus ne sies? *Strat.* Quid, Astaphilitium, est?
Ast. Merito ecastor tibi succenset. *Ph.* Egon'? atque isti etiam parum
Male volo. *Strat.* Egu, mea voluptas, si quid peccavi prius,
Supplicium ad te hanc minam fero auri. si mihi rides, espice.
Ph. Manus vetat, priusquam penes sese habeat, quidquam credere.
Puero opu'st cibum: opus est matri autem, quæ puerum lavit;
Opus nutrici autem, utrem ut habeat veteris vini largiter,
Ut dies noctesque potet: opu'st igne, opus est carbonibus:
Fasciis opus est, pulvinis, cunis, incunabulis;
Oleum opus est, farina puero opus est: opo'st totum diem.
Numquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus semper siet.
Non enim possunt militares pueri setanio educier.

Strat. Respice ergo! accipe hoc, qui istuc efficias opus.
Ph. Cedo!
Quamquam parum est. *Strat.* Addam minam adhuc istic postea. *Ph.* Parum est.
Strat. Tuo arbitrato, quod jubebis, id dabitur. da nunc savium.
Ph. Mitte me, inquam, odiosus. *Strat.* Nihil fit: non amor. teritur dies.
Plus decem pondo amoris pauxillisper perdidi.
Ph. Accipe hoc, atque auferto intro. *Strab.* Ubi mea amica est gentium?
Neque ruri, neque hic operis quidquam facto: corrumpor situ;
Ita miser cubando in lecto hic exspectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica mi! quid agis? *Strat.* Quis illic homo?
Ph. Quem ego mecastor magis amo, quam te. *Strat.* Quam me? quomodo?
Ph. Hoc modo, ut molestus ne sies. *Strat.* Jam abis, postquam aurum habes?
Ph. Condidi intro, quod dedisti. *Strab.* Ades amica! te alloquor.
Ph. At ego ad te ibam. *Strab.* Ad me, delicia? *Ph.* Hercle vero serio.
Strab. Quamquam ego tibi videor stultus, gaudere aliqui me volo.
Nam quamquam es bella, malo tuo es, nisi tuo ego aliqui gaudeo.
Ph. Vine te amplectar, & savium dem? *Strab.* Quidvis face, gaudeam.
Strat. Meosne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me duco satius, abstine hoc, mulier, manum!
Nisi si te mea manubia machæra & hunc vis emori.
Ph. Nihil φιλοχρεῖν satius est, miles. si te amari postulas,
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Stratophanes.
Strat. Qui (malum!) bella aut faceta es, quæ ames hominem istimodi?
Ph. Venitne in mentem tibi, quod verbum in cavea dixit histrio:
" OMNES HOMINES ad suum quæstum callent, &
" fastidiunt.
Strat. Huoccine hominem te amplexari, tam horridum atque squalidum?
Ph. Quamquam hic horridu'st, quamquam hic squalidu'st; scitus bellum init.
Strat. Dedin' ego aurum? *Ph.* Mihi? dedisti filio cibaria.
Strab. Nunc, si hanc tecum esse speras, alia opu'st auri mina.
Strat. Malam rem bis & magnam! *Strab.* Magno opere serva tibi viaticum.
Quid ista debet, nisi tria? *Strat.* Quæ tria nam? *Strab.* Unguenta, noctem, savium.
Ph. Par pari respondet. verum nunc saltem si amas, mihi
Da tu de tuis deliciis, summis quid pauxillulum.
Strat. Quid? id ais, amabo! est quod dem. dicdum! si superet, feres.
Ph. Campas dicis: abi, abi! consultavi istuc. *Strab.* mihi homo
Cave faxis volnus, tibi jam cui sunt dentes ferrei.
Vulgo ad se omnes intromittit: abstine istac tu manum.

Strab.

Strab. Iam hercle, jam magno tu vapula vir strenuus.
Strat. Dedi ego huic aurum. *Strab.* At ego argentum.
Strat. At ego pallam & purpuram.
Strab. At ego oves, & lanam: & alia multa, quæ poscet, dabo.
Melius te minis certare mecum quam minaciis.
Ph. Lepidus ecastor mortalis! Strabax mi, perge obsecro.
"STULTUS atque insanus damnis certant: nos salvæ " sumus.
Strat. Age prior, tiro, da aliquid. *Strab.* Imo tu prior perde, & peri.
Strat. Hem tibi talentum argenti! Philippicum est, tene tibi.
Ph. Tanto melior! noster esto; sed de vestro vivito.
Strat. Ubi est, quod tu das? solve zonas. *Ph.* Provocatur.
Strat. quid times?
Strab. Tu peregrinus *es*: hic habito: timeo meos. non ego ambulo.
Pecua ad hanc ego in crumina obligata defero.
Strat. Quid dedi? ut distrinxi hominem! *Strab.* Imo ego vero, qui dedi.
I nunc intro, amabo, & tu ergo hac mecum. *Strat.* Tu eris mecum quidem.
Strab. Quid tu, quid ais? cum hoccine? *Strat.* Ego posterior dedi.
Ph. Tu dedisti, *hic* jam daturus est: istuc habeo, hoc expeto.
Verum utrique mos geratur amborum ex sententia.
Strat. Fiat! ut rem gnatam video, hoc accipiundum est, quod datur.
Strab. Meum quidem te lectum certe occupare non sinam.
Ph. Lepide mecastor aucupavi, atque ex mea sententia:
Meamque ut rem bene gestam, vestram rursus bene geram.
Verum amabo, si quid animatu's facere, fac jam ut sciam.
Veneris causa applaudite: ejus hæc in tutela est Fabula,
Spectatores: bene valete, PLAUDITE, atque exsurgite.

Finis Truculenti.

M. ACCII PLAUTI

SARSINATIS UMBRI.

Fragmenta ex Comœdiis amissis.

ACARI STUDIUM.

Nonius Marcellus in Pauperavit.

QUam ego tanta pauperavi per dolum pecunia.

ABROICUS.

Non. & Festus in Clunes, sed absque nomine.

QUasi Lupus ab armis valeo: clunes infractos gero.

ADDICTUS.

Interpres Virgilii.

OPus facere nimio quam dormire mavolo: veternum metuo.

ARTAMON.

Festus in Superstites.

NUnc mihi licet quidvis loqui: nemo adest superstes.

Festus in Nautea.

UNguentum, quod naribus mulionum nauteam fecisset.

ASTRABA.

LATINE CLITELLARIA.

Varro de L. L. lib. V.

SEquere, sequere, Polybadisce. meam spem te cupio consequi.
Polyb. Sequor hercule quidem. nam lubenter, mea sperata consequor.

Varro de L. L. lib. VI.

AXitiosæ annonam caram e vili concinnant viris.

Nonius in Exterebrare.

TErebratum quid pertundis?

Festus in Subscudes.

TErebratus multum sit, & subscudes addite.

Nonius in Protinam.

DAre pedibus protinam sese ab his regionibus.

Agellius lib. II. cap. VII. & Non. cap. II.

APluda surfur frumenti.

Festus in Reciprocare.

NOn quasi, ut hæc sunt heic limaces lividæ
Diobolares, Scenicolæ, miraculæ,
Cum extriris talis, cum crotilis cruscolis,
Capillo scisso, atque excissatis auribus.

. . . . . Quasi Tolleno, vel
Pilum Græcum reciproces plana via:
Quæ nisi sic biteris nimium in vegrandi gradu.

Non. in Cursus.

POl ad cubituram, mater, mage sum exercita.
Reliquum, ad cursuram sum tardiuscula.

Fulgentius de continentia Virgiliana.

QUid? tuam Amicam times? ne te manulea cajet?

Non. in Altile.

PRohibet divitiis maxumis, dote altili, atque opima.

Non. in Ravis.

EXpurgabo hercle omnia ad raucam Ravim.

Non. in Angiportus.

QUæ quasi Carnuficis Angiporta purgitans.

Non. in Prostibula.

INtro ad bonam meretricem: adstat ea in via
Sola: prostibula sane est.

Non. in Opus.

MAlum aufer: bonum mihi opus est.

Non. iterum ex Cistellaria.

MEminere officium suum.

Agellius lib. VII. cap. VII. ex Cistellaria.

POtin' es tu, homo, facinus facere strenuum?
Aliorum est, affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perhiberier virum.

Priscianus lib. III.

TUn', tune igitur, mea Matercula?
Germana mea sororcula.
Si quidem imperes pro copia, pro recula.

Priscian. lib. III.

DAtores bellissumi, negotioli senecis soletis esse.

Priscian. lib. III.

ADhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli.

Non. in Mustulentum.

NAm ita mustulentus æstus nares attigit.

BACCHARIA.

Macrob lib. II. Saturnal cap. XII.

QUis est mortalis tanta fortuna affectus umquam,
Quam ego nunc sum? cujus hæc ventri portatur pompa.
Vel nunc, qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
Cujus ego latus in latebras reddam meis dentibus, & manibus.

BIS-COMPRESSA BOEOTIA.

Agellius lib. III. cap. III.

UT illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hic statuit solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optumum, & verissumum.
Ubi iste monebat esse: nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est nisi Soli lubet.
Itaque adeo jam oppletum est oppidum solariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

CACISTUS.

Fulgentius Placiades in Oria.

MAlo hunc alligari ad otiam,
Ut semper piscetur, etsi sit tempestas maxuma.

CALCEOLUS.

Macrob. lib. II. Saturn. cap. XIV.

MOlluscam nucem super ejus dixit impendere tegulas.

CARBONARIA.

Priscian. lib. X.

SEcundum ipsam aram aurum abscondidi.

Festus Pompejus in Spectile.

ESto pernam, sumen fueris, spectile, callum, glandia.

Nonius in Patibulum.

PAtibulus ferar per urbem, deinde affigar cruci.

CHRYSALUS

Caecus sive Prædones. Charis. Lib. II.

NIhil quidquam factum, nisi fabre, nec quidquam positum sine luco, auro, ebore, argento, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.

Charis. ibid.

NEque eam a me invito umquam abduces.

Charis. ibid.

SPectavi laudes magnifice, atque opulenter.

Charis. ibid.

PLure altero tanto, quanto ejus fundus est, velim.

Charis. ibid.

ITa sunt Prædones: prorsus parcunt nemini.

Charis. ibid.

PEregre est.

Charis. ibid.

VElim te arbitrari factum. R. sedulum est.
Submoventur hostes, removentur lapides.

Charis. ibid.

SI non strenue fatetur, ubi sit aurum, membra ejus exsecemus ferro.

Charis. ibid.

NIhil feci secus, quam me decet.

Charis. ibid.

QUis tu es? qui ducis me. mu! perii hercle. Afer est.

COLAX.

Nonius in Batiola.

BAtiolam auream octo pondo habebat. accipere noluit.

COMMORIENTES.

Priscian. lib. VI.

. . . . SAliam in puteum præcipes.

CONDALIUM.

Varro lib. VI. L. L.

TAm crepusculo fere, ut amens, lampadas accendit.

Festus Pompejus in Pro.

PRo!

CORNICULARIA.

Diomedes lib. I.

FAcite olant ædes Arabice.

Varr. L. L. lib. VI.

QUi regi latrocinatus decem annos Demetrio.

Nonius in Latrocinari.

LAtrocinatus decem annos mercedem.

Nonius in Luculentum.

PUlcrum & luculentum hodie evenit prælium.

Nonius in Pileus.

TE obsecro, Lyde; Pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.

Varro lib. IV. L. L.

QUid cessamus ludos facere. Circus noster ecce adest.

Nonius in Oculitus.

QUi amant ancillam meam Hedylium oculitus.

Nonius in Laverna.

LItavam Lavernam, ui furis sceletascit manus.

DYSCOLUS.

Festus Pom. in Nupta verba.

VIrgo sum: nondum didici verba nupta dicere.

FŒNERATRIX.

Festus Pomp. in Vapula Pap.

HEus tu! in Barbaria quod dixisse dicitur
Liberta suæ Patronæ, id ego dico tibi:
Liberta salve; Vapula, Papyria.

Diomed. lib. I.

QUæ ego populabo probe.

FRETUM.

Agell. lib. III. cap. III.

.... HOc illud est
Quod arietini responsum magnis ludis dicitur:
Peribo, si non fecero: si faxo, vapulavero.

FRIVOLARIA.

Charis. lib. II.

COmmodo dictitemus.

Priscian. lib. VI.

IS mihi erat bilis, aqua, intercus, tussis, febris querquera.

Festus in Sultis, & in Subsidium.

Varro L. L. lib. IV.

.... SEquimini hac
Sultis, legiones omnes Lavernæ. ubi Rorarii
Estis? en sunt. ubi sunt accensi? ecce!
Agito; subsidite omnes, quasi solent Triarii.

Festus in Navus.

NAve agere oportet, quod agas, non ductarie.

Nonius in Præfica.

SUperaboque omnes argutando præficas.

Festus in Sororiare.

... TUnc papillæ primitus
Fraterculabant: illud volui dicere;
Sororiabant. quid opus est verbis?

Festus in Strebula.

STrebula agnina tene.

Priscian. lib. V.

O Amice, ex multis mihi une, Cephalio!

FUGITIVEI.

Varro L. L. lib. VI.

AGe, age, specta, vide vibices quantas!
Pol jam inspexi. quid est?

GASTRΩN.

Varro lib. VI. L. L.

CAro strebula, vitellina est: cœnabis.

HORTULUS.

Festus in Sub corona ven.

PRæco ibi adsit cum corona: quique liceat, veneat.

LENONES-GEMINI.

Priscian. lib. VI. Festus quoque in Puelli.

DOlet hic puellus, sese venum ducier.

MEDICUS.

Non. in Conspicillum.

IN Conspicillo adservabam: pallium observabam.

Non. in Caseus.

PArasito cum virgis caseum radi potest.

Non. in Lopades.

ADdite lopades, echinos, ostreas.

Priscian. lib. X.

DOmi reliqui exoletam Virginem.

NERVOLARIA.

Varro L. L. lib. V.

SCobinam ego lima actutum adrasi.

Varro ex Actio profert ibidem.

SCrantiæ, scrupedæ, strictivellæ, tantulæ.

Festus in Mœnia.

PRohibent, quom mœnia aliunde ego fungor mea.

Festus in Prodegeris.

POllucte prodigum esse amatorem addecet.

Festus in Subigere.

VInum sublestissimum.

Festus in Ocyssime.

OCyssume nos liberi possimus fieri.

Festus in Osculana.

OSculum. fat est osculi mihi. qui amabo, mi Pater?
Quod inter cognatos, propinquosque institutum
Ab antiquis est, maximeque feminas.

Non. in Insanam.

INsanum valde uterque deamat.

Festus in Nasiterna.

ECquis huc affert nasiternam cum aqua sine suffragio populi.

PARASITUS PIGER SIVE LIPARGUS.

Varr. L. L. lib. VI.

INde hic bene appotus primulo crepusculo
Domum ire cœpit tramite recta via.

Festus in Naucum.

AMbo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci.

Priscian. lib. X.

NIhil moror mihi fucum in alveo, apibus qui peredit cibum.

PA-

PATINA, SIVE PATINARIA.

Festus in Remeligines.

QUid illæ nunc tamdiu intus remorantur remeligines?

PHAGΩN.

Varr. lib. VI.

HOnos Synceraſto petit.

PHASMA.

Festus in Nec, sed extat Mostell. 1. 3. v. 83.

NEc-recte ſi illi dixeris.

Festus in Superescit, sed extat Mostell. 5. 2. v. 40.

EHo! tandem percipio ſuper rebus noſtris loqui te.

PLOTINUS.

Non. in Petilum.

NAm coloratam frontem hebet, petilis lebris.

SATURIO.

Festus in Nequitum.

REtrahi nequitur, quoquo progreſſe eſt ſemel.

Festus in Rienes.

MAle tibi eveniſſe video, qui glaber erat, tamquam rien.

Festus in Succenturiare.

SUccenturia; centum require qui te delectent domi.

SCHEMATICUS.

Non. in Limare.

..... QUom illac numquam limavi caput.

SCYTHA-LITURGUS.

Varro Lib. VI. L. L.

MUlier es, uxor. quoje, vir? ego novi, ſcio. Axioſe es.

Festus in Valgos, at vero hodie reperiuntur in Milite 3. 1. v. 126.

TUm ne uxor mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, eut velgum, eut compernem, eut pætum, eut brocchum Filium.

SYRUS.

Festus in Sucerosilla.

CUm extortis telis, cum todellis, cruſculis.

TRIGEMINI.

Agell. lib. VII. cap. IX.

NI fugiſſem, medium, credo, præmorſiſſet.

VIDULARIA.

Nonius in Expalpare.

NUnc ſervos argentum e Petre expalpabitur.

Non. in Pedis.

UBi quamque pedem videbat, ſuffurabatur omnis.

Nonius in Contendere.

SIgnum recte comparebat: hujus contendi annulum.

Non. in Eluctari.

QUid multa verba? plurimum luctavimus.

Priscian. lib. VI. & Non. in Redibo.

ANimum advortite embo, ſi voltis, vidulum hic epponite.
Ego ſervebo, quaſi ſequeſtro detis: neutri reddibo, denicum
Res judicata erit hæc. haud fugio ſequeſtrum.

Priscian. lib. VI.

INopiam, luctum, mærorem, paupertatem, algum, famem.

Priscian. lib. VII.

EIuſdem Bacchæ fecerunt noſtram navim Pentheum.

Priscian. lib. VII.

IMmo id, quod hæc noſtre eſt patria, & quod hic meus eſt
Peter, illic autem Soteriuis eſt peter.

Priscian. lib. X.

NUnc ut apud ſequeſtrum Vidulum poſivimus.

Priscian. lib. X.

DIc mihi, ſi audes; quis ea eſt, quam vis ducere uxorem.

Priscian. lib. IV.

NEſcio qui ſervos e mirtete proſiluit.

Priscian. lib. V.

PAupera hæc res eſt.

Priscian. lib. V.

OPpoſita eſt Claxendix: at ego dicam, ſigni quid ſit.

Fulgentius Placiades in Culleus.

JUbe hunc inſui culleo,
Atque in altum deporteri, ſi vis eunouem bonam.

Non. in Icit.

IBi, ut piſcabar, fuſcina ici Vidulum.

Junius Philargyrus ad Eclog. 11. Virg.

NAm audivi feminam ego leonem ſemel parire.

Non. in Mendicarier.

MAlim moriri meos, quam mendicarier.

Non. ibid.

BOni miniſtrautur, illum nunc irrident mali.

EX AMISSIS FABULIS INCERTO NOMINE.

Varr. lib. VI. L. L.

EPeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.

Varro lib. VI. L. L.

OGgannuit odioſus omni totæ familiæ.

Festus in Curriculo.

LIcet vos ebire curriculo.

Festus in Corius.

JAm tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.

Festus in Crumina.

DI bene vortant! tene cruminam. in ea eraut triginta minæ.

Festus in Citior.

NUllam ego rem citiorem epud homines eſſe, quam famam, reor.

Festus

Festus in Canitudo.

STultus est advorsus ætatem, & capitis canitudinem.

Festus in Caecultant.

NUm nam mihi oculi cæcultant. estne hic noster Hermio?

Festus in Ejuratio.

EJuravit militiam.

Festus in Fiber.

SIc me subis cottidie, quasi fiber salicem.

Festus in Herbam.

HErbam do.

Festus in Iniit.

INiit te umquam febris?

Festus in Muneralis lex.

NEque muneralem legem, neque lenoniam,
Rogata fuerit, nec ne, floccid' æstumo.

Festus in Nervum.

PErfidiose captus, edepol nervo cervices probas.

Festus in Narita.

MUriatica autem video in vasis stagneis:
Bonam naritam, & camarum, & tagenia:
Echinos fartos, conchas piscinarias.

Festus in Navalis scriba.

NOn ego te novi, navalis scriba, Columbar impudens?

Festus in Persibus.

NIhil deconciliares illi, nisi quid Persibus sapis.

Festus in Subverbustam.

SAcrum, an profanum habeas, parvi-penditur.

Festus in Subverbustam.

ULcerosam, compeditam, subverbustam, sordidam.

Nonius in Glis.

GLirium examina.

Non. in Legere.

HInc ex occulto sermonem ejus sublegam.

Non. in Frendere.

NEc, Machæra, audes dentes frendere.

Fulgentius in Flocci.

FLocci pendo, quid rerum geras.

Interpres Terent. ad Phorm.

ARgentum hinc facite.

Interpres Terent. ad Adelph.

CLandestinæ ut celetur consuetudo.

Philargyrus ad IV. Georg.

PRoperant prandium.

Philargyrus, ibid.

QUam folles taurini habent, cum liquescunt petræ, ferrum ubi fit.

Incerto Auctore.

NOn hic ut possit, edit: sed posse cupit, ut edat.

Donatus in Hecyræ Teren.

FOrtasse se amare suspicavere.

Donatus ad Andr. Act. 1. Sc. 1.

INstare factum.

Diomedes lib. I.

EGone illi veneat?

Charisius lib. II.

INimicus esto, donicum ego revenero.

Charisius ibid.

PEdibus.

Servius ad 1. Æneid.

COrpus tuum virgis ulmeis inscribam.

Servius ad 1. Æneid.

NUmquam ad civitatem venio, nisi cum infertur peplum.

Servius ad III. Æneid.

SCelerare manus.

Servius ad VI. Æneid.

IPsa sibi avis mortem creat.

Servius ad VI. Æneid.

PRo larvato te circumferam.

Servius ad XII. Æneid.

PAupera hæc est mulier.

Diomedes lib. 1.

SI quæ forte concio est; ubi enm hietare nondum in mentem venit.

Interpres Horatii lib. II. Sat. V. v. X.

CIlix, Lycisce, Sosia, Stiche, Parmeno,
Exite; & ferte fusteis privos in manu.

Porphyr. ad Horat. de Anu dormituriente.

ANus hæc in pellis periculum protenditur.

Phocas Gramm.

CEtte pro cedite.

Macrob. lib. V. cap. XIX.

MEcum habet patagus, morbus, æs.

Agellius lib. XVIII. cap. XII.

QUid est hoc? rugat pallium. amictus non sum commode.

Agellius ibid.

. . . Exi tu, Dave.
Age, sparge. mundum esse hoc vestibulum volo.
Venus ventura est nostra. Non hoc pulveret.

Festus in Regiescit.

REgiescit.

Festus in Pullaria.

PUllaria.

Festus in Vesperna.

VEsperna.

EX COMŒDIIS

Quæ extant, sed quæ nusquam comparent.

AMPHITRUONE.

Nonius in Aula.

OPtimo jure infringatur aula cineris in caput.

Nonius in Matella.

NE tu postules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.

Non. in Occupatus.

HErus Amphitruo occupatus.

Non. in Cerriti & Advenire.

QUære adveniente morbo nunc medicum tibi. Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es. Edepol hominem te miserum! medicum quærita.

Non. in Vulgare.

QUoique me absente corpus volgavit suum.

Non. in Decernere.

QUi nequeas nostrorum uter sit Amphitruo, decernere.

Non. in Autumare.

NIsi hoc ita factum est, proinde uti factum esse autumo. Non causam dico. verum qui insimules probri?

Non. in Furtum.

MAnifestum hunc obtorto collo teneo furem.

Non. in Scrobes. Item Priscian. lib. VII. lib. V. Serv. lib. II. Georg.

Ibi scrobes effodito duplos sexagenos in dies.

ASINARIA.

Non. in Famosus.

QUi etiam me miserum famosum flagitiis facit suis.

Non. in Gerra.

HEic aderit, credo, congerro meus.

Non. in Perniciis.

PElle crebris perniciis.

AULULARIA.

Non. in Diu.

NEc noctu, nec diu quietus umquam eam: nunc dormiam.

Non. in Ebriatus.

HOmo ebriolatus somno sanari solet.

Non. in Halec.

QUi mihi olera cruda ponunt, halec danunt.

Non. in Scrobes.

EGo ecfodiebam in die denos scrobes.

Non. in Pervico.

HIc quidem pervicus custodem addidit.

Non. in Strophium.

PRo illis crocotis, strophiis, sumptu uxoris.

Agell. lib. VII. cap. IX.

UT admemordi hominem.

Porphyrio ad Horat. lib. II. Od. XXXVIII.

MYrta, & Myrtum.

CAPTEIVEI.

Non. in Pileum.

PIleum, quem habuit, deripuit, eumque ad cælum tollit.

CURCULIO.

Fulgentius in Auctio.

AUctionem facio parasiticam.

CASINA.

Non. in Defloccare.

PErii! illic habebit flocco jam homo lumbos meos.

Non. in Su ferre.

INtro ad uxorem, suffertamque meum tergum ob injuriam.

EPIDICUS.

Charisius lib II.

IN latebras condas pectori penitissume.

BACCHIDES.

Servius ad Æneid. VI.

ILla mea cognominis fuit.

Donatus ad Terent.

....NAm & ex mari timida ecce ego Pavitare....

Non. in Modicum, & Charis. lib. II.

QUibus ingenium animi utibile, est modicum, & sine vernilitate.

Festus in Nasiterna.

ECquis evocat cum nasiterna, & cum aqua, illanc impurissimum?

Non. in Exercitum, & Charis. lib. II.

QUæ sodalem atque me exercitos habet.

Non. in Excantare, & Charis. ad Eclog. VIII.

NAm tu quidem cuivis excantare cor facile potes.

Non. in Sævitudo.

VIncla, virgæ, mole sævitudo mala fit pejor.

Non. in Suavitudo.

COr meum, spes mea, mel meum, suavitudo, cibus, gaudium.

Non. in Limaces.

LImaces viri.

Non in Cupido, & Serv. ad IV. Æneid.

CUpido te conficit? anne amor?

Non. in Opino.

PRænestinum opino esse: ita erat gloriosus.

Non. in Limare.

NEc a quoquam alio acciperes mercedem annuam. Nisi ab sese: nec cum quiquam limares caput.

Charis. lib. II.

SIn lenocinium forte coulubitum est tibi,
Videas mercedis quid tibi est æquom dari,
Ne ista ætate me sectere gratiis.

Charis. ibid.

ULyssem audivi fuisse ærumnosissimum.
Qui annis viginti errans a patria abfuit.
Verum hic adolescens multo Ulyssem anteit,
Qui illico errat intra muros civicos.

MOSTELLARIA.

Servius ad Æneid. I.

SIne juxta aram sedeam, & dabo meliora consilia.

MILES GLOR.

Fulgentius.

ITa nos, nostramque familiam habes exercitam.

Non. in Modicum.

MOdice sapis.

PSEUDOLUS.

Servius ad I. Æneid.

NIsi carcerem aliquando effregeritis, vostram domum.

PÆNOLUS.

Charis. lib. II.

IMportuna avis venit vespeti.

RUDENS.

Non. in Murmurillum.

QUid murmurillas tecum? & te discrucias?

Diomed. lib. I.

AUlas abstulas.

STICHUS.

Charis. lib. II.

NOnne hoc Publicitus.

TRINUMMUS.

Non. in Fulmentum.

FUlmentas jubeam suppingi soccis.

TRUCULENTUS.

Priscian. lib. II.

BOna perdidi, mala repperi: factus sum extimus a vobis.

Non. in Cœpere.

DUm abeam quodam, & ubi nihil cœpiam.

P. TE-

PUBLII TERENTII AFRI COMŒDIÆ.

A N D R I A

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS M. FULVIO ET M. GLABRIONE ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, C. SULPICIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

SIMO, *senex.*
SOSIA, *servus.*
DAVUS, *servus.*
MYSIS, *ancilla.*
PAMPHILUS, *adolescens.*
CHARINUS, *adolescens.*
BYRRHIA, *servus.*
LESBIA, *obstetrix.*
GLYCERIUM, *alias* PASIBULA, *Chremetis filia.*
CHREMES, *senex.*
CRITO, *hospes.*
DROMO, *servus.*

PERSONÆ MUTÆ.

SERVI, *Simonis opsonia portantes.*
ARCHILLIS, *ancilla.*

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SORORE M falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus.
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei despondérat,
Gnatam Chremetis; atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu non repugnat Pamphilus:
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

PROLOGUS.

POeta cum primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intelligit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam:
Qui utramvis recte norit, ambas noverit:
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum: atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant:
Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porro moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum,
Posthac, quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Simo, Sosia.

Os istæc intro auferte: abite. Sosia,
Adesdum, paucis te volo. *Sos.* Dictum puta:
Nempe ut curentur recte hæc. *Sim.* Immo aliud. *Sos.* Quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Sim. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro:
Sed his, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. *Sos.* Exspecto, quid velis.
Sim. Ego postquam te emi a parvolo, ut semper tibi
Apud me justa & clemens fuerit servitus,
Scis: feci, e servo ut esses libertus mihi,
Propterea quod serviebas liberaliter,
Quod habui summum pretium persolvi tibi.
Sos. In memoria habeo. *Sim.* Haud muto factum. *Sos.* Gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo: &,

Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias,
Perterrefacias Davom, observes filium,
Quid agat, quid cum illo consilii captet. *Sos.* Sat est:
Curabo: eamus jam nunc intro. *Sim.* I præ, sequar.
Non dubium est, quin uxorem nolit filius:
Ita Davom modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

ACTUS I, SCENA II.

Davus, Simo.

MIrabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet.
Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Numquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægre tulit.
Sim. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.
Dav. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astute! *Sim.* Carnufex quæ loquitur! *Dav.* Herus est, neque prævideram.
Sim. Dave. *Dav.* Hem, quid est? *Sim.* Ehodum ad me. *Dav.* Quid hic volt? *Sim.* Quid ais? *Dav.* Qua de re? *Sim.* Rogas?
Meum gnatum rumor est amare. *Dav.* Id populus curat scilicet.
Sim. Hoccine agis, an non? *Dav.* Ego vero istuc. *Sim.* Sed, nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum;
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquom est, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.
Dav. Hoc quid sit? *Sim.* Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.
Dav. Ita ajunt. *Sim.* Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.
Dav. Non hercle intellego. *Sim.* Non? hem! *Dav.* Non: Davos sum, non Oedipus.
Sim. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui? *Dav.* Sane quidem.
Sim. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus,
Aut velle in ea te ostendi, quam sis callidus;
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem;
Ea lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? *Dav.* Immo callide:
Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.
Sim. Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.
Dav. Bona verba quæso. *Sim.* Irrides? nihil me fallis, sed dico tibi,
Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non prædictum. cave.

ACTUS I. SCENA III.

Davus.

ENimvero, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis:
Quæ si non astu providentur, me, aut herum pessumdabunt.
Nec, quid agam, certum est; Pamphilum ne adjutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo; sin opitulor, hujus minas:
Cui verba dare difficile est; primum jam de amore, hoc comperit:
Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit, perii; aut, si libitum fuerit, caussam ceperit,
Quo jure, quaque injuria præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mi accedit etiam; hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est:
Audireque eorum est operæ pretium audaciam:
Nam INCEPTIO est Amentium, haud Amantium:
Quidquid peperisset, decreverunt tollere:
Et fingunt quamdam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex
Mercator: navem is fregit apud Andrum Insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam. fabulæ.
Mihi quidem hercle non fit verisimile.
Atque ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad Forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

Mysis.

AUdivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam, importunitatem spectate aniculæ:
Quia compotrix ejus est. Di, date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed, quidnam Pamphilum examinatum video? vereor, quid siet.
Opperiar, ut sciam, numquidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACTUS I. SCENA V.

Pamphilus, Mysis.

HOccine est humanum factum aut inceptum? hoccine est officium patris?
Mys. Quid illud est?
Pamph. Proh Deum atque hominum fidem! quid est, si hæc non contumelia est?
Uxorem decrerat dare sese mi hodie. nonne oportuit

Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
Myf. Miseram me, quod verbum audio!
Pamph. Quid Chremes? qui denegarat, se commissurum mihi
Gnatam suam uxorem; id mutavit, quoniam me immutatum videt.
Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem invenustum esse, aut infelicem quemquam, ut ego sum?
Proh Deum atque hominum fidem!
Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere potero?
Quot modis contemtus, spretus? facta, transacta omnia. hem,
Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. *Myf.* Oratio hæc me miseram exanimavit metu.
Pamph. Nam quid ego dicam de patre? ah!
Tantamne rem tam neglegenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam caussam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primum quid exsequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorse trahunt:
Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quæ meo cumque animo libitum est, facere: eine ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est quid agam. *Myf.* Misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa advorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.
Pamph. Quis hic loquitur? Mysis, salve. *Myf.* O salve Pamphile. *Pamph.* Quid agit? *Myf.* Rogas?
Laborat e dolore: atque ex hoc misera sollicita est die,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum autem hoc timet,
Ne deseras se. *Pamph.* Hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim,
Bene & pudice eju' doctum atque eductum sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. *Myf.* Haud verear, si in te solo sit situm:
Sed vim ut queas ferre. *Pamph.* Adeon' me ignavom putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem?
Myf. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor esses sui.
Pamph. Memor essem? o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. jam ferme moriens me vocat:
Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te est, quam illi nunc utræque inutiles
Et ad pudicitiam & ad rem tutandam sient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque hujus solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo. *Myf.* Ita spero quidem.
Pamph. Sed cur tu ab illa? *Myf.* Obstetricem accerso.
Pamph. Propera:
Atque audin? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. *Myf.* Teneo.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Charinus, Byrrhia, Pamphilus.

Uid ais, Byrrhia?
Daturne illa Pamphilo hodie nuptum? *Byr.* Sic est.
Char. Qui scis? *Byr.* Apud forum modo e Davo audivi. *Char.* Væ misero mihi!
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit;
Ita, postquam ademta spes est, lassus, cura confectus stupet.
Byr. Quæso edepol, Charine, quoniam non potest id fieri, quod vis,
Id velis quod possit. *Char.* Nihil volo aliud, nisi Philumenam.
Byr. Ah, quanto satius est, te id dare operam,
Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quam id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
Char. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. *Byr.* Age, age, ut lubet. *Char.* Sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius, quam pereo. *Byr.* Quid hic agit?
Char. Ipsum hunc orabo; huic supplicabo; amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. *Byr.* Id aliquid nihil est.
Char. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? *Byr.* Quidni? si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
Char. Abin' hinc, in malam rem cum suspicione istac scelus!

Pamph.

Pamph. Charinum video. salve. *Char.* O salve, Pamphile:
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
Pamph. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed istuc quidnam est? *Char.* Hodie uxorem ducis? *Pamph.* Ajunt. *Char.* Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. *Pamph.* Quid ita? *Char.* Hei mihi!
Vereor dicere: huic dic, quæso, Byrrhia. *Byr.* Ego dicam. *Pamph.* Quid est?
Byr. Sponsam hic tuam amat. *Pamph.* Næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? *Char.* Ah Pamphile,
Nihil. *Pamph.* Quam vellem! *Char.* Nunc te per amicitiam & per amorem obsecro,
Principio ut ne ducas. *Pamph.* Dabo equidem operam. *Char.* Sed si id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi; *Pamph.* Cordi? *Char.* Saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam. *Pamph.* Audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.
Char. Reddidisti animum. *Pamph.* Nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. *Char.* Sat habeo. *Pamph.* Davom optume
Video. hujus consilio fretu' sum. *Char.* At tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? *Byr.* Ego vero ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

Davus, Charinus, Pamphilus.

Di boni, boni quid porto? sed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
Char. Lætus est, nescio quid. *Pamph.* Nihil est. nondum hæc rescivit mala.
Dav. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias,
Char. Audin' tu illum? *Dav.* Toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quo nunc primum intendam? *Char.* Cessas alloqui?
Dav. Abeo. *Pamph.* Dave, ades, resiste. *Dav.* Quis homo est, qui me? o Pamphile,
Te ipsum quæro. euge o Charine! ambo opportune: vos volo.
Pamph. Dave, perii. *Dav.* Quin tu hoc audi. *Pamph.* Interii. *Dav.* Quid timeas, scio.
Char. Mea quidem hercle certe in dubio vita est. *Dav.* Et quid tu, scio.
Pamph. Nuptiæ mihi. *Dav.* Et id scio. *Pamph.* Hodie. *Dav.* Obtundis, tametsi intelligo.
Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. *Char.* Rem tenes.
Pamph. Istuc ipsum. *Dav.* Atque istuc ipsum, nil periculi est: me vide.
Pamph. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. *Dav.* Hem,
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. *Pamph.* Qui scis? *Dav.* Scio.
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad Forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi adscendo in quemdam excelsum locum.
Circumspicio: nusquam. forte ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo; negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspicio: hem,
Paullulum obsoni, ipsus tristis, de improviso nuptiæ:
Non cohærent. *Pamph.* Quorsum nam istuc? *Dav.* Ego me continuo ad Chremem.
Cum illo advenio, solitudo ante ostium. jam id gaudeo.
Pamph. Recte dicis, perge. *Dav.* Maneo: interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. accessi, introspexi. *Pamph.* Scio.
Magnum signum. *Dav.* Num videntur convenire hæc nuptiis?
Pamph. Non opinor, Dave. *Dav.* Opinor, narras? non recte accipis.
Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chremis,
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
Char. Liberatus sum, Dave, hodie tua opera. *Dav.* At nullus quidem.
Char. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. *Dav.* Ridiculum caput!
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. *Char.* Bene mones.
Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est. vale.

ACTUS II. SCENA III.

Pamphilus, Davus.

Quid igitur sibi volt pater? cur simulat? *Dav.* Ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse injurius videatur: neque id injuria:
Prius quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. *Pamph.* Quid? vis, patiar? *Dav.* Pater est, Pamphile:
Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum, invenerit
Aliquam caussam, quamobrem ejiciat oppido. *Pamph.* Ejiciat? *Dav.* Cito.
Pamph. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Dav.* Dic, te ducturum. *Pamph.* Hem. *Dav.* Quid est?
Pamph. Ego dicam? *Dav.* Cur non? *Pamph.* Numquam faciam. *Dav.* Ne nega.
Pamph. Suadere noli. *Dav.* Ex ea re quid fiat, vide.

Pamph.

Pamph. Ut ab illa excludar, hunc concludar. *Dav.* Non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies.
Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,
Sine omni periclo. nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea causa minueris
Hæc quæ facis, ne is suam mutet sententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit tibi jure irasci, non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile: uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inveniet potius, quam te corrumpi sinat.
Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem feceris.
Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.
Pamph. Itan' credis? *Dav.* Haud dubium id quidem est. *Pamph.* Vide quo inducas. *Dav.* Quin taces!
Pamph. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi ex illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. *Dav.* O facinus audax! *Pamph.* Hanc fidem
Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.
Dav. Curabitur. sed, pater adest. cave te esse tristem sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

Simo, Davus, Pamphilus.

Reviso, quid agant, aut quid captent consilî.
Dav. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat invenisse se,
Qui differat te: proin tu fac, apud te ut sies.
Pamph. Modo ut possim, Dave. *Dav.* Crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,
Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II. SCENA V.

Byrrhia, Simo, Davus, Pamphilus.

Heru' me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
Scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor,
Ipsum adeo præsto video cum Davo. hoc agam.
Sim. Utrumque adesse video. *Dav.* Hem, serva. *Sim.* Pamphile.
Dav. Quasi de improviso respice ad eum. *Pamph.* Ehem pater.
Dav. Probe. *Sim.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
Byr. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
Pamph. Neque istic neque alibi tibi erit usquam in me mora. *Byr.* Hem!
Dav. Obmutuit. *Byr.* Quid dixit? *Sim.* Facis ut te decet,
Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
Dav. Sum verus? *Byr.* Herus, quantum audio, uxore excidit.
Sim. I jam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
Pamph. Eo. *Byr.* Nullane in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
OMNES SIBI MALLE melius esse, quam alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre; quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis. quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTUS II. SCENA VI.

Davus, Simo.

Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
Sim. Quid Davos narrat? *Dav.* Æque quidquam nunc quidem.
Sim. Nihilne? *Dav.* Nihil prorsus. *Sim.* Atqui exspectabam quidem.
Dav. Præter spem evenit: sentio: hoc male habet virum.
Sim. Potin' es mihi verum dicere? *Dav.* Nihil facilius.
Sim. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Hujusce propter consuetudinem hospitæ?
Dav. Nihil hercle: aut si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputavit via.
Sim. Laudo. *Dav.* Dum licitum est illi, dumque ætas tulit,
Amavit: tum id clam. cavit ne umquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est; animum ad uxorem appulit.
Sim. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.
Dav. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.
Sim. Quidnam est? *Dav.* Puerile est. *Sim.* Quid est? *Dav.* Nihil. *Sim.* Quin dic, quid est?
Dav. Ait nimium parce facere sumtum. *Sim.* Mene? *Dav.* Te.
Vix, inquit, drachmis est opsonatus decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. *Sim.* Tace.
Dav. Commovi. *Sim.* Ego, istæc recte ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Mysis, Simo, Davus, Lesbia, Glycerium.

Ita pol quidem res est, ut dixi, Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
Sim. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? *Dav.* Ita est.
Mys. Sed hic Pamphilus. *Sim.* Quid dicit? *Mys.* Firmavit fidem. *Sim.* Hem.
Dav. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
Mys. Nam quod peperisset, jussit tolli. *Sim.* O Juppiter,
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
Lesb.

Lesb. Bonum ingenium narras adoleſcentis. *Myſ.* Optumum.
Sed ſequere me intro, ne in mora illi ſis. *Lesb.* Sequor.
Dav. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *Sim.* Quid hoc?
Adeon' eſt demens? ex peregrina? jam ſcio: ah!
Vix tandem ſenſi ſtolidus. *Dav.* Quid hic ſenſiſſe ait?
Sim. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.
Glyc. Juno Lucina, fer opem: ſerva me, obſecro.
Sim. Hui, tam cito? ridiculum. poſtquam ante oſtium
Me audivit ſtare, approperat. non ſat commode
Diviſa ſunt temporibus tibi, Dave, hæc. *Dav.* Mihin'?
Sim. Num immemores diſcipuli? *Dav.* Ego, quid narres, neſcio.
Sim. Hiccine, ſi me imparatum in veris nuptiis
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. ego in portu navigo.

ACTUS III. SCENA II.

Lesbia, Simo, Davus.

Lesb. ADhuc Archillis, quæ adſolent, quæque oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac, iſtæc ut lavet: poſt deinde,
Quod juſſi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertar.
Deos quæſo, ut ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumque huic veritus eſt optumæ adoleſcenti facere injuriam.
Sim. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortum? *Dav.* Quidnam id eſt?
Sim. Non imperabat coram, quid opus facto eſſet puerperæ:
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quæ ſunt intus, clamat de via.
O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor eſſe, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, ut metui videar certe, ſi reſcieverim.
Dav. Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego. *Sim.* Edixin' tibi?
Interminatus ſum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credon' tibi hoc nunc, peperiſſe hanc e Pamphilo?
Dav. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. *Sim.* Quid taces?
Dav. Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint hæc ſic fore.
Sim. Mihin' quiſquam? *Dav.* Eho, an tute intellexti hoc adſimulari? *Sim.* Irrideor.
Dav. Renunciatum eſt: nam qui iſtæc tibi incidit ſuſpicio?
Sim. Qui? quia te noram. *Dav.* Quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.
Sim. Certe enim ſcio. *Dav.* Non ſatis me pernoſti etiam, qualis ſim, Simo.
Sim. Egone te? *Dav.* Sed, ſi quid narrare occœpi, continuo dari
Tibi verba cenſes. *Sim.* Falſo. *Dav.* Itaque hercle nihil jam mutire audeo.
Sim. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hic. *Dav.* intellextin'?
Sed nihilo ſecius mox deferent puerum huc ante oſtium.
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut ſis ſciens:
Ne tu hoc mihi poſterius dicas Davi factum conſilio, aut dolis.
Prorſus a me opinionem hanc tuam eſſe ego amotam volo.
Sim. Unde id ſcis? *Dav.* Audivi, & credo: multa concurrunt ſimul,
Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primum hæc ſe e Pamphilo
Gravidam dixit eſſe. inventum eſt falſum. nunc poſtquam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem acceſſitum ad eam, & puerum ut adferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.
Sim. Quid ais? cum intellexeras,
Id conſilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
Dav. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amarit. nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: & id ſpero adjuturos deos.
Sim. Immo abi intro. ibi me opperire, &, quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed parvipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: ſi impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam, gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atque adeo in ipſo tempore eccum ipſum obviam.

ACTUS III. SCENA III.

Simo, Chremes.

JUbeo Chremetem. *Chr.* Oh, te ipſum quærebam. *Sim.* Et ego te. *Chr.* Optato advenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui ajebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, tu ne, an illi inſaniant.
Sim. Auſculta paucis, quid ego te velim: & tu, quod quæris, ſcies.
Chr. Auſculto: loquere, quid velis.
Sim. Per ego te deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta a parvis cum ætate accrevit ſimul,
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hac re, atque ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. *Chr.* Ah, ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in

Si in rem est utrique, ut fiant, accersi jube.
Sed si ex ea re plus mali est, quam commodi
Utrique; id oro te, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

Sim. Immo ita volo, itaque postulo ut fiat, Chreme: Neque postulem abs te, ni ipsa res moneat. *Chr.* Quid est?

Sim. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. *Chr.* Audio.

Sim. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. *Chr.* Fabulæ.

Sim. Profecto sic est. *Chr.* Sic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM IRÆ, amoris integratio est.

Sim. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus lubido occlusa est contumeliis;
Priusquam harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Uxorem demus. spero consuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.

Chr. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Sim. Qui scis ergo istuc, nisi periclum feceris?

Chr. At istuc periclum in filia fieri, grave est.

Sim. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eveniat, quod Di prohibeant, discessio. at
Si corrigatur, quot commoditates, vide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

Chr. Quid istic? si ita istuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

Sim. Merito te semper maxumi feci, Chreme.

Chr. Sed quid ais? *Sim.* Quid? *Chr.* Qui scis eos nunc discordare inter se?

Sim. Ipsu' mihi Davos, qui intimu' est eorum consiliis, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeo jam ejus audies verba. heus evocate huc Davom.
Atque eccum, video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

Davus, Simo, Chremes.

AD te ibam. *Sim.* Quidnam est?

Dav. Cur non accersitur? jam advesperascit.

Sim. Audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quod amat filius. *Dav.* Egon' istuc facerem? *Sim.* Credidi:
Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.
Dav. Quid? *Sim.* Scies:
Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Dav.* Tandem agnosti, qui siem.

Sim. Non fuerant nuptiæ futuræ. *Dav.* Quid? non?
Sim. Sed ea gratia
Simulavi, vos ut pertentarem. *Dav.* Quid ais? *Sim.* Sic res est. *Dav.* Vide.
Numquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium callidum!

Sim. Hoc audi. ut hinc te jussi introire, opportune hic fit mihi obviam.

Dav. Hem, numnam periimus? *Sim.* Narro huic, quæ dudum narrasti mihi.

Dav. Quidnam audio? *Sim.* Gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Dav.* Occidi.

Sim. Hem, quid dixti? *Dav.* Optume inquam factum.
Sim. nunc per hunc nulla est mora.

Chr. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.

Sim. Nunc te oro, Dave; quoniam solus mihi effecisti has nuptias:

Dav. Ego vero solus. *Sim.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.

Dav. Faciam hercle sedulo. *Sim.* Potes nunc, dum animus irritatus est.

Dav. Quiescas. *Sim.* Age igitur: ubi nunc est ipsus?
Dav. Mirum, ni domi est.

Sim. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. *Dav.* Nullus sum.
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum: jam perturbavi omnia:
Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.
Hem astutias! quod si quiessem, nihil evenisset mali.
Sed eccum: ipsum video: occidi:
Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

ACTUS III. SCENA V.

Pamphilus, Davus.

UBi illic scelus est, qui me perdidit? *Dav.* Perii.
Pamph. Atque hoc confiteor
Jure obtigisse; quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum. servon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id numquam a me auferet.

Dav. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si evito hoc malum.

Pamph. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. *Dav.* Nec de me equidem; atque id ago sedulo.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. *Pamph.* Oh.

Dav. Visus sum. *Pamph.* Ehodum, bone vir, quid ais? viden' me consiliis tuis
Miserum impeditum esse? *Dav.* At jam expediam.
Pamph. expedies? *Dav.* Certe, Pamphile.

Pamph. Nempe ut modo. *Dav.* Immo melius spero.
Pamph. Oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam restituas? hem, quo fretu' sum,
Qui me hodie ex tranquillissima re conjecisti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? *Dav.* Dixti. *Pamph.* Quid meritus? *Dav.* Crucem.
Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam. *Pamph.* Hei mihi,
Cum non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo:
Namque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te ulcisci, sinit. ACTUS

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Charinus, Pamphilus, Davus.

Occine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua comparent ut commoda? ah,
Idne est verum? immo id genus est hominum pessumum,
In denegando modo queis pudor est paululum:
Post ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit eos deoegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus sum egomet mihi. attamen, ubi fides,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,
Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo injuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multum. molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero.

Pamph. Charine, & me & te imprudens, nisi quid Dii respiciunt, perdidi.

Char. Itane, imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.

Pamph. Qui tandem? *Char.* Etiam nunc me ducere istis dictis postulas?

Pamph. Quid istuc est? *Char.* Postquam me amare dixi, complacita est tibi.
Heu me miserum, quom tuum animum ex animo spectavi meo!

Pamph. Falsu' es. *Char.* Non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. *Pamph.* Habeam? ah, nescis quantis in malis verser miser,
Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
Meus carnufex. *Char.* Quid istuc tam mirum, de te si exemplum capit?

Pamph. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.

Char. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

Pamph. Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

Char. Scio: tu coactus tua voluntate es. *Pamph.* Mane;
Nondum scis. *Char.* Scio equidem illam ducturum esse te.

Pamph. Cur me enecas? hoc audi. numquam destitit
Instare, ut dicerem, esse ducturum, patri:
Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.

Char. Quis homo istuc? *Pamph.* Davos. *Char.* Davos?
Davos omnia.

Char. Quamobrem? *Pamph.* Nescio: nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Char. Factum est hoc, Dave? *Dav.* Factum est. *Char.* Hem, quid ais, scelus?
At tibi Di dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?

Dav. Deceptus sum, at non defatigatus. *Char.* Scio.

Dav. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

Pamph. Immo etiam: nam sati' credo, si advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

Dav. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum'st, si quid præter spem evenit, mi ignoscere.
Parum succedit, quod ago; at facio sedulo.
Vel melius tute reperi, me missum face.

Pamph. Cupio, restitue in quem me accepisti locum.

Dav. Faciam. *Pamph.* At jam hoc opus est. *Dav.* Hem, st, mane: crepuit a Glycerio ostium.

Pamph. Nihil ad te. *Dav.* Quæro. *Pamph.* Hem, nunccine demum? *Dav.* At jam hoc tibi inventum dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

Mysis, Pamphilus, Charinus, Davus.

Jam, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.

Pamph. Mysis. *Mys.* Quid est? hem, Pamphile, optume mihi te offers. *Pamph.* Quid est?

Mys. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias:
Videre ait te cupere. *Pamph.* Vah, perii. hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quod mi apparari sensit.

Char. Quibu' quidem quam facile poterat quiesci, si hic quiesset.

Dav. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. *Mys.* Atque edepol,
Ea res est; proptereaque nunc misera in mœrore est. *Pamph.* Mysis,
Per omnes tibi adjuro Deos, numquam eam me deserturum:
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores: valeant
Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi Mors, mi adimet nemo.

Mys. Resipisco. *Pamph.* Non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est.
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id non poterit;
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
Quis videor? *Char.* Miser æque atque ego. *Dav.* Consilium quæro. *Char.* Fortis.

Scio quid conere. *Dav.* Hoc ego tibi profecto effectum reddam.

Pamph. Jam hoc opus est. *Dav.* Quin jam habeo. *Char.* Quid est? *Dav.* Huic, non tibi, habeo; ne erres.

Char. Sat habeo. *Pamph.* Quid facies, cedo? *Dav.* Dies hic mi ut sati' sit, vereor,

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini; nam mi impedimento estis.

Pamph. Ego hanc visam. *Dav.* Quid tu? quo hinc te agis? *Char.* Verum vis dicam? *Dav.* Immo etiam:

Narrationis incipit mihi initium. *Char.* Quid me fiet?

Dav. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? *Char.* Dave, attamen. *Dav.* Quid ergo?

Char. Ut ducam. *Dav.* Ridiculum. *Char.* Huc face ad me ut venias, si quid poteris.

Dav. Quid veniam? nihil habeo. *Char.* Attamen si quid. *Dav.* Age, veniam. *Char.* Si quid,

Domi ero. *Dav.* Tu, Mysis, dum exeo, parumper me opperire hic.

Myſ. Quapropter? *Dav.* Ita facto est opus. *Myſ.* Matura. *Dav.* Jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

Mysis.

Nihil esse proprium cuiquam? Dii, vostram fidem!

Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,

Amicum, amatorem, virum, in quovis loco

Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit

Dolorem, facile hic plus mali est, quam illic boni.

Sed Davos exit. mi homo, quid istuc, obsecro, est?

Quo portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

Davus, Mysis.

Mysis, nunc opus est tua

Mihi ad hanc rem expromta memoria atque astutia.

Myſ. Quidnam incepturus? *Dav.* Accipe a me hunc ocius,

Atque ante nostram januam appone. *Myſ.* Obsecro, Humine? *Dav.* Ex ara hinc sume verbenas tibi,

Atque eas substerne. *Myſ.* Quamobrem id tute non facis?

Dav. Quia, si forte opus ad herum jusjurandum mihi

Non apposuisse, ut liquido possim. *Myſ.* Intelligo.

Nova nunc religio in te istæc incessit, cedo.

Dav. Move ocius te, ut, quid agam, porro intelligas.

Proh Juppiter! *Myſ.* Quid? *Dav.* Sponsæ pater intervenit.

Repudio quod consilium primum intenderam.

Myſ. Nescio, quid narres. *Dav.* Ego quoque hinc ab dextera

Venire me assimulabo. tu, ut subservias

Orationi, utcumque opu' sit, verbis, vide.

Myſ. Ego, quid agas, nihil intellego: sed si quid est,

Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides;

Manebo, ne quid vostrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

Chremes, Mysis, Davus.

Revertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias

Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?

Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? *Myſ.* Ubi

Illic est? *Chr.* Non mihi respondes? *Myſ.* Hem, nusquam est. væ miseræ mihi,

Reliquit me homo, atque abiit. *Dav.* Di vostram fidem!

Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?

Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.

Myſ. Cur tu, obsecro, hic me solam? *Dav.* Hem, quæ hæc est fabula?

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

Myſ. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Dav.* Quem igitur rogem,

Qui hic neminem alium videam? *Chr.* Miror, unde sit.

Dav. Dicturan' quod rogo? *Myſ.* Au. *Dav.* Concede ad dexteram.

Myſ. Deliras. non tute ipse? *Dav.* Verbum si mihi

Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

Myſ. Male dicis. *Dav.* Unde est? dic clare. *Myſ.* A vobis. *Dav.* Ha ha hæ.

Mirum vero, impudenter mulier si facit.

Chr. Ab Andria est Ancilla hæc, quantum intellego.

Dav. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? *Chr.* Veni in tempore.

Dav. Propera adeo puerum tollere hinc ab janua.

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

Myſ. Dii te eradicent: ita me miseram territas.

Dav. Tibi ego dico, an non? *Myſ.* Quid vis? *Dav.* At etiam rogas?

Cedo, cujum puerum hic apposuisti, dic mihi.

Myſ. Tu nescis? *Dav.* Mitte id, quod scio; dic, quod rogo.

Myſ. Vostri. *Dav.* Cujus vostri? *Myſ.* Pamphili. *Dav.* Hem, quid Pamphili?

Myſ. Eho, an non est? *Chr.* Recte ego semper fugi has nuptias.

Dav. O facinus animadvertendum! *Myſ.* Quid clamitas?

Dav. Quemne ego heri vidi ad vos afferri vesperi?

Myſ. O hominem audacem! *Dav.* Verum. vidi Cantharam

Suffarcinatam. *Myſ.* Diis pol habeo gratias,

Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.

Dav. Næ illa illum haud novit, cujus causa hæc incipit.

Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,

Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.

Chr. Non hercle faciet. *Dav.* Nunc adeo, ut tu sis sciens,

Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam

Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

Myſ. Tu pol homo non es sobrius. *Dav.* Fallacia

Alia aliam trudit. jam susurrari audio,

Civem Atticam esse hanc. *Chr.* Hem. *Dav.* Coactus legibus

Eam uxorem ducet. *Myſ.* Au, obsecro, an non civis est?

Chr.

Chr. Joculatium in malum insciens pæne incidi.

Dav. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis: Ausculta. *Chr.* Audivi jam omnia. *Dav.* Anne tu omnia?

Chr. Audivi, inquam, a principio. *Dav.* Audistin' obsecro? hem

Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davom ludere.

Myf. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.

Chr. Novi rem omnem. est Simo intus? *Dav.* Est.

Myf. Ne me attingas, sceleste. si pol Glycerio non omnia hæc.

Dav. Eho, inepta, nescis, quid sit actum. *Myf.* Quid sciam?

Dav. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret hæc, quæ volumus. *Mis.* Hem, prædiceres.

Dav. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA VI.

Crito, Mysis, Davus.

IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ sese inhoneste optavit parare hic divitias
Potius, quam in patria honeste pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed, quos perconter, video, salvete. *Myf.* Obsecro,
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. *Cr.* Mysis, salve. *Myf.* Salvos sis, Crito.

Cr. Itan' Chrysis? hem. *Myf.* Nos quidem pol miseras perdidit.

Cr. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne recte? *Myf.* nosne? sic
Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.

Cr. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?

Myf. Utinam. *Cr.* An nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nam pol, si id scissem, numquam huc tetulissem pedem:
Semper enim ejus dicta est hæc atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quam hic mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula jam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoliare non libet.

Myf. O optume hospes, pol, Crito, antiquom obtines.

Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. *Myf.* Maxume.

Dav. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS QUINTUS

SCENA I.

Chremes, Simo.

Sati' jam, sati', Simo, spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi jam finem face,
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.

Sim. Immo enim quam maxume abs te oro atque postulo, Chreme,
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.

Chr. Vide quam iniquos sis præ studio. dum efficias id quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

Sim. Quibus? *Chr.* Ah rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias:
Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.

Sim. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxume utile est illum esse quam deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ademta his, desinent.

Chr. Erras. cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Sim.* Scio. *Chr.* At
Vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter dum præsenserat.

Sim. Credo; & id facturas, Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.

ACTUS V. SCENA II.

Davus, Chremes, Simo, Dromo.

ANimo jam nunc otioso esse impero. *Chr.* Hem Davom tibi.

Sim. Unde egreditur? *Dav.* Meo præsidio, atque hospitis. *Sim.* Quid illud mali est?

Dav. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *Sim.* Scelus!
Quemnam hic laudat? *Dav.* Omnis res est jam in vado. *Sim.* Cesso alloqui?

Dav. Herus est: quid agam? *Sim.* O salve, bone vir. *Dav.* Hem Simo, o noster Chremes,
Omnia apparata jam sunt intus. *Chr.* Curasti probe.

Dav. Ubi voles, accerse. *Sim.* Bene sane. id enimvero hinc nunc abest.
Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negotii est? *Dav.* Mihin'? *Sim.* Ita.

Dav. Mihine? *Sim.* Tibi ergo. *Dav.* Modo introii. *Sim.* Quasi ego, quam dudum rogem.

Dav. Cum tuo gnato una. *Sim.* Anne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?

Dav. Sunt. *Sim.* Cur igitur hic est? *Chr.* Quid illum censes? cum illa litigat.

Dav. Immo vero indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.
Nescio qui senex modo venit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti:
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides.

Sim. Quidnam adportas? *Dav.* Nil equidem, nisi quod illum audivi dicere.

Sim. Quid ait tandem? *Dav.* Glycerium se scire civem esse Atticam.

Sim. Hem Dromo, Dromo. *Dr.* Quid est? *Sim.* Dromo. *Dav.* Audi. *Sim.* Verbum si addideris. Dromo.
Dav. Audi obsecro. *Dr.* Quid vis? *Sim.* Sublimem hunc intro rape, quantum potes.
Dr. Quem? *Sim.* Davom. *Dav.* Quamobrem? *Sim.* Quia lubet. rape, inquam. *Dav.* Quid feci? *Sim.* Rape.
Dav. Si quidquam mentitum invenies, occidito. *Sim.* Nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. *Dav.* Tamen etsi hoc verum est? *Sim.* Tamen.
Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.
Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi, patrem. *Chr.* Ah, ne sævi tantopere. *Sim.* Chreme,
Pietatem gnati! nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet?

ACTUS V. SCENA III.

Pamphilus, Simo, Chremes.

Quis me volt? perii, pater est. *Sim.* Quid ais, omnium? *Chr.* Ah!
Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
Sim. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.
Ain' tandem? civis Glycerium est? *Pamph.* Ita prædicant.
Sim. Ita prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat, quid dicat? non facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere cupiat cum summo probro?
Pamph. Me miserum! *Sim.* Hem, modone id demum sensti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam hujus sollicito amentiæ? an
Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, vivat cum illa. *Pamph.* Mi Pater.
Sim. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.
Pamph. Pater, licetne pauca? *Sim.* Quid dices mihi?
Chr. Tamen, Simo, audi. *Sim.* Ego audiam? quid audiam, Chremes? *Chr.* At tandem dicat, sine. *Sim.* Age dicat, sino.
Pamph. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quidvis oneris impone: impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me adlegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. *Sim.* Adducas? *Pamph.* Sine, pater.
Chr. Æquom postulat: da veniam. *Pamph.* Sine te hoc exorem. *Sim.* Sino.
Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.
Chr. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

Crito, Chremes, Simo, Pamphilus.

Mitte orare. una harum quævis causa me, ut faciem, monet:
Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.
Chr. Andrium ego Critonem video? certe is est. *Cr.* Salvos sis, Chreme.
Chr. Quid tu Athenas insolens? *Chr.* Evenit. sed hiccine est Simo?
Chr. Hic est. *Sim.* Men' quæris? eho, tu Glycerium hinc civem esse ais?
Cr. Tu negas? *Sim.* Itane huc paratus advenis? *Cr.* Quare? *Sim.* Rogas?
Tune impune hæc facias? tune hic homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas? *Cr.* Sanun' es?
Sim. Ac meritricios amores nuptiis conglutinas?
Pamph. Perii: metuo, ut substet hospes. *Chr.* Si, Simo, hunc noris satis,
Non ita arbitrere. bonus est hic vir. *Sim.* Hic vir sit bonus?
Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac numquam? est vero huic credendum, Chreme?
Pamph. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
Sim. Sycophanta. *Cr.* Hem. *Chr.* Sic, Crito, est hic: mitte. *Cr.* Videat, qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam sciri potest.
Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejectus est,
Et istæc una parva virgo. tum ille egens forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. *Sim.* Fabulam inceptat. *Chr.* Sine.
Cr. Itane vero obturbat? *Chr.* Perge. *Cr.* Tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo, sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. *Chr.* Ejus nomen? *Cr.* Nomen tam cito tibi? Phania. *Chr.* Hem,
Perii. *Cr.* Verum hercle opinor fuisse Phaniam. hoc certo scio,
Rhamnusium se aiebat esse. *Chr.* O Jupiter! *Cr.* Eadem hæc, Chreme,
Multi alii in Andro tum audivere. *Chr.* Utinam id sit quod spero. eho, dic mihi,
Quid eam tum? suamne esse aiebat? *Cr.* Non. *Chr.* Cujam igitur? *Cr.* Fratris filiam.
Chr. Certe mea est. *Cr.* Quid ais? *Sim.* Quid tu? quid ais? *Pamph.* Arrige aures, Pamphile.

Sim. Qui credis? *Chr.* Phania ille, frater meus, fuit. *Sim.* Noram, & scio.

Chr. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam hic relinquere est veritus. postilla nunc primum audio,
Quid illo sit factum. *Pamph.* Vix sum apud me: ita animus commotus est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

Sim. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pamph.* Credo, pater.

Chr. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. *Pamph.* Dignus es
Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. *Cr.* Quid istud est?

Chr. Nomen non convenit. *Cr.* Fuit hercle aliud huic parvæ. *Chr.* Quod, Crito?
Numquid meministi? *Cr.* Id quæro. *Pamph.* Egone hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula est. *Cr.* Ipsa est. *Chr.* Ea est.

Pamph. Ex ipsa millies audivi. *Sim.* Omnes nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. *Chr.* Ita me Dii ament, credo. *Pamph.* Quid restat, pater?

Sim. Jam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. *Pamph.* O lepidum patrem:
De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. *Chr.* Caussa optuma est,
Nisi quid pater aliud ait. *Pamph.* Nempe. *Sim.* Scilicet. *Chr.* Dos, Pamphile, est
Decem talenta. *Pamph.* Accipio. *Chr.* Propero ad filiam. Eho mecum, Crito:
Nam illam me haud nosse, credo. *Sim.* Cur non illam huc transferri jubes?

Pamph. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negoti. *Sim.* Non potest.

Pamph. Qui? *Sim.* Quia habet aliud magis ex sese, & majus. *Pamph.* Quidnam? *Sim.* Vinctus est.

Pamph. Pater, non recte vinctus est. *Sim.* Haud ita jussi. *Pamph.* Jube solvi, obsecro.

Sim. Age, fiat. *Pamph.* At matura. *Sim.* Eo intro. *Pamph.* O faustum & felicem diem.

ACTUS V. SCENA V.

Charinus, *Pamphilus*.

PRoviso, quid agat Pamphilus: atque eccum. *Pamph.* Aliquis forsan me putet
Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si huic nulla ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissumum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?

Char. Quid illud gaudi est? *Pamph.* Davom video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.

Davus, *Pamphilus*, *Charinus*.

PAmphilus ubinam hic est? *Pamph.* Dave. *Dav.* Quis homo 'st? *Pamph.* Ego sum. *Dav.* O Pamphile.

Pamph. Nescis quid mihi obtigerit. *Dav.* Certe: sed, quid mihi obtigerit, scio.

Pamph. Et quidem ego. *Dav.* More hominum evenit, ego ut quod sim nactus mali,
Prius rescisceres tu, quam ego, tibi quod evenit boni.

Pamph. Mea Glycerium suos parentes reperit. *Dav.* O factum bene!

Char. Hem. *Pamph.* Pater amicus summus nobis. *Dav.* Quis? *Pamph.* Chremes. *Dav.* Narras probe.

Pamph. Nec mora ulla est, quin jam uxorem ducam. *Char.* Num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? *Pamph.* Tum de puero, Dave? *Dav.* Ah, desine:
Solus est, quem diligunt Di. *Char.* Salvos sum, si hæc vera sunt.
Colloquar. *Pamph.* Quis homo est? Charine, in tempore ipso mi advenis.

Char. Bene factum. *Pamph.* Hem, audisti? *Char.* Omnia. age, me in tuis secundis respice.
Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio esse omnia.

Pamph. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum,
Propere accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? *Dav.* Eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transigetur, si quid est, quod restet. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

EUNU-

EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDILIBUS CURULIBUS, EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODULAVIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

PHÆDRIA, *adolescens*.
PARMENO, *servus*.
THAIS, *meretrix*.
GNATHO, *parasitus*.
CHÆREA, *adolescens*.
THRASO, *miles*.
PYTHIAS, *ancilla*.
CHREMES, *adolescens rusticus*.
ANTIPHO, *adolescens*.
DORIAS, *ancilla*.
DORUS, *eunuchus*.
SANGA, *servus*.
SOPHRONA, *nutrix*.
LACHES, *senex*.

PERSONÆ MUTÆ.

SIMALIO, DONAX, SYRISCUS } *militis servi*.
PAMPHILA, *adolescentula*.

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Sororem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ, puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introit: vitiat virginem, sed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem scribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi.
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam:
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non quo furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et Miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id vero pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet:
Qui magi' licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servom senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
NULLUM EST JAM DICTUM, quod non sit dictum prius.
Quare æquom est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvortite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Phædria, Parmeno.

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, revocat. redeam? non, si me obsecret.

Par. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verum si incipies, neque pertendes graviter,
Atque, ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse; actum est, ilicet,
Peristi: eludet, ubi te victum senserit.

Ph. Proin' tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.

Par. Here, quæ res in se neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia; injuria,

Suspi-

Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem.
Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet, & te ultro accusabit, & ei dabis
Ultro supplicium. *Phæd.* O indignum facinus! nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivos, vidensque pereo: nec, quid agam, scio.
Par. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas
Minimo. si nequeas paululo, at quanti queas:
Et te ne afflictes. *Phæd.* Itane suades? *Par.* Si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas quas habet, recte feras.
Sed ecce ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTUS I. SCENA II.

Thais, Phædria, Parmeno.

MIseram me! vereor ne illud gravius Phædria
Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quod heri intromissus non est. *Phæd.* Totus, Parmeno,
Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. *Par.* Bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis.
Th. Quis hic loquitur? hem, tun' eras, mi Phædria?
Quid hic stabas? cur non recta introibas. *Par.* Ceterum
De exclusione verbum nullum. *Th.* Quid taces?
Phæd. Sane quia vero hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. *Th.* Missa istæc face.
Phæd. Quid missa? o Thais, Thais, utinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, Phædria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
Par. Credo, ut fit, misera præ amore exclusisti hunc foras.
Th. Siccine agis, Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi jussi, ausculta. *Phæd.* Fiat. *Th.* Dic mihi
Hoc primum, potin' est hic tacere? *Par.* Egone? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est.
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Par. Potest taceri hoc. *Th.* Ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. *Phæd.* Civemne? *Th.* Arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam & signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e prædonibus,
Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, hospite
Abii huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Par. Utrumque hoc falsum est: effluet. *Th.* Qui istuc? *Par.* Quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.
Th. Ita est. sed sine me pervenire, quo volo.
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognovi. tute scis, postilla quam intumum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.
Phæd. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *Par.* Oh, dubiumne id est?
Th. Hoc agite, amabo. mater mea illic mortua est
Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.
Is ubi hanc forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarusque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit caussas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. *Phæd.* Etiamne amplius?
Th. Nil: nam quæsivi. nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt caussæ, quamobrem cupiam abducere.
Primum, quod soror est dicta: præterea ut suis
Restituam ac reddam. sola sum; habeo hic neminem,
Neque amicum neque cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parere amicos beneficio meo.
Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? *Phæd.* Pessuma!
Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam?
Par. Eu noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.
Phæd. Haud ego nescibam, quorsum tu ires. parvola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur. qua gratia?
Nisi illum plus amas, quam me, & istam nunc times,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi?
Th. Ego id timeo? *Phæd.* Quid te ergo aliud sollicitat, cedo?
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro eunuchum dixti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ. repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi:

Tamen

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt. hos consector. hisce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis? nego: ait? aio: postremo, imperavi egomet mihi,
Omnia assentari. is quæstus nunc est multo uberrimus.
Par. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
Gn. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus,
Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salva & perdita profueram & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser, famelicus, videt me esse tanto honore,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere id de me. sectari jussi:
Si potis est, tamquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.
Par. Viden', otium & cibus quid facit alienus? *Gn.* Sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœnam ut veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servom. salva res est: nimirum homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. *Par.* Hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. *Gn.* Plurima salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? *Par.* Statur. *Gn.* Video:
Numquidnam hic, quod nolis, vides? *Par.* Te. *Gn.* Credo. at numquid aliud?
Par. Qui dum? *Gn.* Quia tristi' es. *Par.* Nihil equidem. *Gn.* Ne sis. sed quid videtur
Hoc tibi mancupium? *Par.* Non malum hercle. *Gn.* Uro hominem. *Par.* Ut falsus animi est!
Gn. Quam hoc munus gratiam Thaidi arbitrare esse? *Par.* Hoc nunc dicis,
Ejectos hinc nos. OMNIUM RERUM, heus, vicissitudo est.
Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam:
Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? *Par.* Men'? papæ! *Gn.* Sic soleo amicos. *Par.* Laudo.
Gn. Detineo te: fortasse tu profectus alio fueras.
Par. Nusquam. *Gn.* Tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac admittar
Ad illam. *Par.* Age, modo nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
Gn. Num quem evocari hinc vis foras? *Par.* Sine biduum hoc prætereat;
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.
Gn. Etiam nunc hic stas, Parmeno? eho, numnam hic relictus custos,
Ne quis forte internuncius clam a milite ad istam cursitet?
Par. Facete dictum! mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror, qui ex Piræeu abierit: nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

ACTUS II. SCENA III.

Chærea, Parmeno.

Occidi.
Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
Ubi quæram? ubi investigem? quem percontem? quam insistam viam?
Incertus sum: una hæc spes est: ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. *Par.* Ecce autem alterum;
Nescio quid de amore loquitur. o infortunatum senem!
Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque dices
Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
Chær. Ut illum di deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est;
Meque adeo, qui restiterim: tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. salve. *Par.* Quid tu es tristis? quidve alacris?
Unde is? *Chær.* Egone? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsus sum oblitus mei.
Par. Qui, quæso? *Chær.* Amo. *Par.* Ehem! *Chær.* Nunc, Parmeno, te ostendes, qui vir sies.
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni
Modo, quod ames: in ea te utilitatem ego faciam ut cognoscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
Par. Age, inepte. *Chær.* Hoc hercle factum est. fac sis nunc promissa appareant,
Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient.
Si qua est habitior paulo, pugilem esse ajunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas:
Itaque ergo amantur. *Par.* Quid tua istæc? *Chær.* Nova figura oris. *Par.* Papæ!
Chær. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. *Par.* Anni? *Chær.* Sedecim.
Par. Flos ipse. *Chær.* Hanc tu mihi vi, clam, vel precario
Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.
Par. Quid, virgo cuja est? *Chær.* Nescio hercle. *Par.* Unde est? *Chær.* Tantumdem. *Par.* Ubi habitat?
Chær. Ne id quidem. *Par.* Ubi vidisti? *Chær.* In via. *Par.* Qua ratione amisisti?
Chær. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo:

Neque ego quemquam hominem esse arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adversæ sient.
Par. Quid hoc sceleris est. *Chær.* Perii. *Par.* Quid factum est? *Chær.* Rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? *Par.* Quidni? *Chær.* Is, dum sequor hanc, fit mihi obviam.
Par. Incommode hercle *Chær.* Immo enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex, septem prorsum non vidisse proxumis,
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.
Eho, nonne hoc monstri simile est? quid ais? *Par.* Maxume.
Chær. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvos, tremulus, labiis demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. restiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.
Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. Abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc advorterat
In nostram hanc plateam. *Par.* Mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data est dono. *Chær.* Huc cum advenio, nulla erat.
Par. Comites secuti scilicet sunt virginem?
Chær. Verum, parasitus cum ancilla. *Par.* Ipsa est: ilicet,
Desine, jam conclamatum est. *Chær.* Alias res agis.
Par. Istuc equidem ago. *Chær.* Nostin' quæ sit? dic mihi: aut
Vidistin'? *Par.* Vidi, novi: scio, quo abducta sit.
Chær. Eho, Parmeno mi, nostin'? *Par.* Novi. *Chær.* Et scis, ubi siet?
Par. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono data est.
Chær. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? *Par.* Miles Thraso
Phædriæ rivalis. *Chær.* Duras partes fratris prædicas.
Par. Immo enim, si scias, quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. *Chær.* Quodnam, quæso hercle? *Par.* Eunuchum. *Chær.* Illumne, obsecro,
Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem?
Par. Istunc ipsum? *Chær.* Homo quatietur certe cum dono foras.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *Par.* Haud diu est.
Chær. Perii. numquamne etiam me illam vidisse? ehodum, dic mihi,
Estne, ut fertur, forma? *Par.* Sane. *Chær.* At nihil ad nostram hanc. *Par.* Alia res est.
Chær. Obsecro te hercle, Parmeno, fac, ut potiar. *Par.* Faciam sedulo, ac
Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? *Chær.* Quo nunc is? *Par.* Domum.
Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem.
Chær. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!
Par. Quid ita? *Chær.* Rogitas? summa forma semper conservam domi
Videbit, conloquetur, aderit una in unis ædibus,
Cibum nonnumquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
Par. Quid, si nunc tute fortunatus fias? *Chær.* Qua re, Parmeno?
Responde. *Par.* Capias tu illiu' vestem. *Chær.* Vestem? quid tum postea?
Par. Pro illo te deducam. *Chær.* Audio. *Par.* Te illum esse dicam. *Chær.* Intellego.
Par. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo:
Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias;
Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit, qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro Eunucho probes.
Chær. Dixisti pulchre: numquam vidi melius consilium dari.
Age, eamus intro nunc jam: orna me, abduc, duc, quantum potest.
Par. Quid agis? jocabar equidem. *Chær.* Garris. *Par.* Perii, quid ego egi miser!
Quo trudis? perculeris jam tu me! tibi equidem dico, mane.
Chær. Eamus. *Par.* Pergin'? *Chær.* Certum est. *Par.* Vide, ne nimium calidum hoc sit modo.
Chær. Non est profecto. sine. *Par.* At enim istæc in me cudetur faba. ah,
Flagitium facimus. *Chær.* An id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius hæc pati? æquom est fieri, ut a me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent: illud merito factum omnes putent.
Par. Quid istuc? si certum est facere, facias. verum ne post conferas
Culpam in me. *Chær.* Non faciam. *Par.* jubesne? *Chær.* jubeo, immo cogo, atque impero.
Numquam defugiam auctoritatem. *Par.* Sequere. *Chær.* Dii vortant bene.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Thraso, Gnatho, Parmeno.

Agnas vero agere gratias Thais mihi?
Gn. Ingentes. *Thr.* Ain' tu, læta est? *Gn.* Non tam ipso quidem
Dono, quam abs te datum esse: id vero serio
Triumphat. *Par.* Huc proviso, ut, ubi tempus fiet,
Deducam. sed eccum militem. *Thr.* Est istuc datum
Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia.
Gn. Advorti hercle animum. *Thr.* Vel rex semper maxumas Mihi

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
Gn. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem;
Qui in te est. *Thr.* Habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis, *Thr.* Scilicet.
Gn. Gestare. *Thr.* Verum, credere omnem exercitum,
Consilia. *Gn.* Mirum. *Thr.* Tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? *Gn.* Scio.
Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. *Thr.* Tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi. *Gn.* Hui!
Regem elegantem narras. *Thr.* Immo sic homo
Est perpaucorum hominum. *Gn.* Immo nullorum, arbitror,
Si tecum vivit. *Thr.* Invidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi invidere misere. verum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperium in belluas?
Gn. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papæ!
Jugularas hominem. quid ille? *Thr.* Mutus illico.
Gn. Quidni esset? *Par.* Di vostram fidem! hominem perditum,
Miserumque; & illum sacrilegum! *Thr.* Quid? illud, Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Numquam tibi dixi? *Gn.* Numquam: sed narra, obsecro.
Plus millies jam audivi. *Thr.* Una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impudens?
LEPUS TUTE ES, & pulpamentum quæris. *Gn.* Ha, ha, hæ.
Thr. Quid est? *Gn.* Facete, lepide, laute, nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
Thr. Audieras? *Gn.* Sæpe; & fertur in primis. *Thr.* Meum est.
Gn. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
Par. At te Di perdant. *Gn.* Quid ille, quæso? *Thr.* Perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique,
Metuebant omnes jam me. *Gn.* Non injuria.
Thr. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicata est? *Gn.* Nihil minus:
Immo magis auge suspicionem. *Thr.* Cur? *Gn.* Rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat: *Thr.* Sentio.
Gn. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comissatum; Pamphilam
Cantatum provocemus. si laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contra. denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.
Thr. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.
Gn. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,
Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit
Quod doleat. metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
Thr. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras. cæterum,
Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

Thais, Thraso, Parmeno, Gnatho, Pythias.

AUdire vocem visa sum modo militis:
Atque eccum. salve, mi Thraso. *Thr.* O Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? *Par.* Quam venuste! quod dedit
Principium adveniens! *Th.* Plurimum merito tuo.
Gn. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *Par.* Hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. *Th.* Ubi vis, non moror.
Par. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran', Thais, quopiam es? *Th.* Ehem, Parmeno,
Bene pol fecisti: hodie itura. *Par.* Quo? *Th.* Quid? hunc non vides?
Par. Video, & me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædria. *Thr.* Quid stamus? cur non imus hinc?
Par. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
Par. Res indicabit. heus jubete istos foras
Exire, quos jussi. ocyus procede tu huc.
Ex Æthiopia est usque hæc. *Thr.* Hic sunt tres minæ.
Gn. Vix. *Par.* Ubi tu es, Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi:
Quam liberali facie, quam ætate integra!
Th. Ita me di ament, honestus. *Par.* Quid tu ais, Gnatho?
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, si opu' siet, vel sobrius.
Par. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, & sua caussa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat, neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. Apparet servum hunc esse domini pauperis,
Miserique. *Gn.* Nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
Par. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes puto
Homines. nam qui huic animum assentari induxeris,
E flamma petere te cibum posse arbitror.
Thr. Jamne imus? *Th.* Hos prius introducam, &, quæ volo,
Simul imperabo. postea, continuo exeo.
Thr. Ego hinc abeo: tu istam opperire. *Par.* Haud convenit,
Una cum amica ire imperatorem in via.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
Gn. Ha, ha, hæ. *Thr.* Quid rides? *Gn.* Istuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. *Thr.* Abi, præcurre, ut sint domi
Parata. *Gn.* Fiat. *Th.* Diligenter, Pythias,
Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,
Ut ores, primum ut maneat: si id non commodum est,

Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Pyt. Ita faciam. *Thr.* Quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. *Thr.* Eamus. *Th.* Vos me sequimini.

ACTUS III. SCENA III.

Chremes, Pythias.

PRofecto, quanto magi' magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier.
Jam tum, cum primum jussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. jam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Ubi friget, huc evasit, quam pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quam longe a mari.
Credo ei placere hoc: sperat se a me avellere.
Postremo, ecqua inde parva periisset soror;
Ecquis cum ea una; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi si illa forte quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea, si vivit, annos nata est sedecim,
Non major: Thais, ego quam sum, majuscula est.
Misit porro orare, ut venirem, serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. heus, heus; ecquis hic?
Ego sum Chremes. *Pyt.* O capitulum lepidissimum!
Chr. Dico ego mi insidias fieri? *Pyt.* Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. *Chr.* Rus eo.
Pyt. Fac, amabo. *Chr.* Non possum, inquam. *Pyt.* At apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. *Chr.* Nihil minus. *Pyt.* Cur, mi Chremes?
Chr. Malam in rem hinc ibis. *Pyt.* Si istuc ita certum est tibi,
Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. *Chr.* Eo.
Pyt. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

Antipho.

HEri aliquot adolescentuli coiimus in Piræeum,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.
Præterit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram.
Ibo ad eum; visam, si domi est. quisnam hinc a Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis est? qui hic ornatus est?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conjicere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sciscitari.

ACTUS III. SCENA V.

Chærea, Antipho.

NUm quis hic est? nemo est. numquis hinc me sequitur? nemo homo est.
Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? proh Jupiter!
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enecet,
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quo pergam, unde emergam, ubi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim anne insaniam?
Ant. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? sati'ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? *Chær.* O festus dies hominis! amice,
Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc cuperem quam te.
Ant. Narra istuc, quæso, quid siet. *Chær.* Immo ego te obsecro hercle, ut audias.
Nostin' hanc, quam frater amat? *Ant.* Novi. nempe, opinor, Thaidem.
Chær. Istam ipsam. *Ant.* Sic commemineram. *Chær.* Quædam hodie est ei dono data
Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho.
Cum ipsum me noris, quam elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. *Ant.* Aio' tu? *Chær.* Primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno
Ibi servos, quod ego arripui. *Ant.* Quid id est? *Chær.* Tace sis, citius audies.
Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc ducier.
Ant. Pro eunuchon'? *Chær.* Sic est. *Ant.* Quid ex ea re tandem ut caperes commodi?
Chær. Rogas? viderem, audirem, essem una, qua cum cupiebam, Antipho.
Num parva caussa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, læta vero ad se abducit domum,
Commendat virginem. *Ant.* Cui? tibine? *Chær.* Mihi. *Ant.* Satis tuto tamen.
Chær. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; & mihi, ne abscedam, imperat,
In interiore parte ut maneam solus cum sola. adnuo,

Terram

Terram intuens modeste. *Ant.* Miser. *Chær.* Ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Noviziæ puellæ. continuo hæc adornant, ut lavet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quamdam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ misisse ajunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi. & quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cæli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud feci, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit una; heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito, dum lavamur.
Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.
Ant. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem,
Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.
Chær. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum, perstrepunt, ita ut fit, domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. ego limis specto
Sic per flabellum clanculum: simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.
Ant. Quid tum? *Chær.* Quid? quid tum, fatue? *Ant.* Fateor. *Chær.* An ego occasionem
Mihi ostentam tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem vere, qui assimulabar.
Ant. Sane, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid actum est?
Chær. Paratum est. *Ant.* Frugi es. ubi? domin'? *Chær.* Immo apud libertum Discum.
Ant. Perlonge est: sed tanto ocius properemus. muta vestem.
Chær. Ubi mutem? perii: nam domo exsulo nunc. metuo fratrem,
Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.
Ant. Eamus ad me: ibi proxumum est ubi mutes. *Chær.* Recte dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere una tecum. *Ant.* Fiat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Dorias.

ITa me Dii ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo misera,
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes, adolescens frater virginis:
Militem rogat, ut eum admitti jubeat. ille continuo irasci.
Neque negare audere. Thais porro instare, ut hominem invitet.
Id faciebat retinendi illius causa: quia, illa quæ cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis: mansit. ibi illa cum illo sermonem occipit.
Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum:
Voluit facere contra huic ægre: heus, inquit, puer, Pamphilam
Arcesse, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime gentium.
In convivium illam? miles tendere. inde ad jurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducet, scio.

ACTUS IV. SCENA II.

Phædria.

DUm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem. quid opu'est verbis? dum hæc puto
Præterii imprudens villam. longe jam abieram,
Cum sensi. redeo rursum male vero me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare; hem, biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe, extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

Pythias, Phædria, Dorias.

UBi illum ego scelerosum misera atque impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? perii. *Phæd.* Hoc quid sit, vereor.
Pyt. Quin etiam insuper scelu', postquam ludificatu' est virginem,
Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.
Phæd. Hem. *Pyt.* Qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico? *Phæd.*

Phaed. Nescio quid profecto, absente nobis, turbatum est domi.
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quaeris, Pythias?
Pyt. Ehem Phaedria, egon' quem quaeram? i hinc, quo dignu' es, cum donis tuis
Tam inlepidis. *Phaed.* Quid istuc est rei?
Pyt. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?
Virginem, quam herae dono dederat miles, vitiavit. *Phaed.* Quid ais?
Pyt. Perii. *Phaed.* Temulenta es. *Pyt.* Utinam sic sint, qui mihi male volunt.
Dor. Au, obsecro, mea Pythias, quid istucnam monstri fuit?
Phaed. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? *Pyt.* Illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Phaed.* Nequeo mirari satis,
Quo ille abire ignavos posset longius, nisi si domum
Forte ad nos rediit. *Pyt.* Vise amabo, num sit. *Phaed.* Jam faxo, scies.
Dor. Perii, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
Pyt. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maxumos,
Sed nihil potesse: verum miserae non in mentem venerat:
Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissem virginem.

ACTUS IV. SCENA IV.

Phaedria, Eunuchus, Pythias, Dorias.

EXI foras sceleste: at etiam restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate. *Eun.* Obsecro. *Phaed.* Oh,
Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex!
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio?
Quid narras? paulum si cessassem, Pythia,
Domi non offendissem: ita jam adornarat fugam.
Pyt. Habesne hominem, amabo? *Phaed.* Quidni? *Pyt.* O factum bene!
Dor. Istuc pol vero bene. *Pyt.* Ubi est? *Phaed.* Rogitas? non vides?
Pyt. Videam, obsecro, quem? *Phaed.* Hunc scilicet. *Pyt.* Quis hic homo est?
Phaed. Qui ad vos deductus hodie est. *Pyt.* Hunc oculis suis
Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria.
Phaed. Non vidit? *Pyt.* An tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? *Phaed.* Namque alium habui neminem. *Pyt.* Au!
Ne comparandus hic quidem ad illum est, ille erat
Honesta facie, & liberali. *Phaed.* Ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur foedus, quia illam non habet.
Pyt. Tace, obsecro: quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu videre vero velles, Phaedria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustelino. *Phaed.* Hem, quae haec est fabula?
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Ehu tu, emin' ego te? *Eun.* Emisti. *Pyt.* Jube, mihi denuo
Respondeat. *Phaed.* Roga. *Pyt.* Venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. *Phaed.* Agedum, hoc mihi expedi:
Primum istam, quam habes, unde habes vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? *Eun.* Venit Chaerea.
Phaed. Fraterne? *Eun.* Ita est. *Phaed.* Quando? *Eun.* Hodie. *Phaed.* Quam dudum? *Eun.* Modo.
Phaed. Quicum? *Eun.* Cum Parmenone. *Phaed.* Norasne eum prius?
Eun. Non: nec, quis esset, umquam audieram dicier.
Phaed. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? *Eun.* Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. *Phaed.* Occidi.
Eun. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.
Pyt. Jam sati' credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?
Jam sati' certum est virginem vitiatam esse? *Phaed.* Age nunc, bellua,
Credis huic quod dicat? *Pyt.* Quid isti credam? res ipsa indicat.
Phaed. Concede istuc paululum. audin? etiam paululum. sat est.
Dic dum hoc rursum: Chaerea tuam vestem detraxit tibi?
Eun. Factum. *Phaed.* Et ea est indutus? *Eun.* Factum. *Phaed.* Et pro te huc deductu' est? *Eun.* Ita.
Phaed. Juppiter magne! o scelestum, atque audacem hominem! *Pyt.* Vae mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?
Phaed. Mirum, ni tu credas quod iste dicat. quid agam, nescio.
Heus tu, negato rursum. possumne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidistine fratrem Chaeream? *Eun.* Non. *Phaed.* Non potest
Sine malo fateri, video. sequere me hac. modo ait, modo negat.
Ora me. *Eun.* Obsecro te vero, Phaedria. *Phaed.* I intro. *Eun.* Hoi, hei.
Phaed. Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam, nescio:
Actum est siquidem. tu me hic etiam, nebulo, ludificabere?
Pyt. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me vivere.
Dor. Sic est. *Pyt.* Inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum suades, Dorias? *Dor.* De istac rogas
Virgine? *Pyt.* Ita: utrum taceamne, an praedicem? *Dor.* Tu pol, si sapis,
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis.
Hac re & te omni turba evolves, & illi gratum feceris.

Id modo dic, abiisse Dorum. *Pyt.* Ita faciam. *Dor.* Sed videon' Chremem?
Thais jam aderit. *Pyt.* Quid ita? *Dor.* Quia, cum inde abeo, jam tum inceperat
Turba inter eos. *Pyt.* Tu aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

Chremes, Pythias.

AT at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre sobrius!
Postquam surrexi, neque pes, neque mens sati' suum officium facit.
Pyt. Chremes. *Chr.* Quis est? ehem, Pythias. vah, quanto nunc formosior
Videre, quam dudum? *Pyt.* Certe quidem tu pol multo hilarior.
Chr. Verbum hercle hoc verum est: SINE CERERE & Libero friget Venus.
Sed Thais multo ante venit? *Pyt.* An abiit jam a milite?
Chr. Jamdudum, ætatem. lites factæ sunt inter eos maxumæ.
Pyt. Nil dixit, tu ut sequerere sese? *Chr.* Nihil, nisi abiens mihi innuit.
Pyt. Eho, nonne id sat erat? *Chr.* At nesciebam id dicere illam, nisi quia
Correxit miles, quod intellexi minu': nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam video: miror, ubi huic ego antevorterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

Thais, Chremes, Pythias.

CRedo equidem illum jam adfuturum esse, ut illam a me eripiat: sine veniat:
Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.
Usque adeo ego illiu' ferre possum ineptias & magnifica verba,
Verba dum sint. verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.
Chr. Thais, ego jamdudum hic adsum. *Th.* O mi Chreme, teipsum exspecto:
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? *Chr.* Ad me? qui? quasi istuc. *Th.* Quia, dum tibi sororem studeo
Reddere, ac restituere, hæc atque hujusmodi sum multa passa.
Chr. Ubi ea est? *Th.* Domi apud me. *Chr.* Ehem. *Th.* Quid est?
Educta ita, uti teque illaque dignum est. *Chr.* Quid ais? *Th.* Id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretii.
Chr. Et habetur, & referetur, Thais, a me, ita uti merita es, gratia.
Th. At enim cave, ne prius, quam hanc a me accipias, amittas, Chreme.
Nam hæc ea est, quam miles a me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.
Chr. Viden' tu illum, Thais? *Pyt.* Ubi sita est? *Th.* In risco. odiosa, cessas?
Chr. Militem secum ad te quantas copias adducere?
At at. *Th.* Num formidolosus, obsecro, es, mi homo? *Chr.* Apagesis.
Egon' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat, minus.
Th. Atque ita opu' est. *Chr.* Ah, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.
Th. Immo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,
Minu' potens quam tu, minu' notus, minus amicorum hic habens.
Chr. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta injuria.
Tu abi, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum:
Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac. *Th.* Mane:
Chr. Melius est. *Th.* Mane. *Chr.* Omitte, jam adero. *Th.* Nil opus est istis, Chreme:
Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te parvam virginem
Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. *Pyt.* Adsunt. *Th.* Cape.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? *Chr.* Probe.
Th. Fac animo hæc præsenti dicas. *Chr.* Faciam. *Th.* Attolle pallium.
Perii; huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

Thraso, Gnatho, Sanga, Chremes, Thais.

HAnccine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum ædes expugnabo. *Gn.* Recte. *Thr.* Virginem eripiam. *Gn.* Probe.
Thr. Male mulctabo ipsam. *Gn.* Pulchre. *Thr.* In medium huc agmen cum vecti, Donax;
Tu Simalio, in sinistrum cornu; tu Syrisce, in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? *San.* Eccum, adest.
Thr. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?
Sang. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:
Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem volnera.
Thr. Ubi alii? *San.* Qui, malum, alii? solus Sannio servat domi.
Thr. Tu hosce instrue hic: ego ero post principia: inde omnibu' signum dabo.
Gn. Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.

Thr.

Thr. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *Chr.* Viden' tu, Thais, quam hic rem agit?
Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.
Th. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:
Ne metuas. *Thr.* Quid videtur? *Gn.* Fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. *Gn.* Quam mox irruimus? *Thr.* Mane.
OMNIA PRIUS EXPERIRI VERBIS, QUAM ARMIS, SAPIENTEM DECET.
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? *Gn.* Dii vostram fidem!
Quanti est sapere! numquam accedo, quin abs te abeam doctior.
Thr. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,
Dixtin' hos mihi dies soli dare te? *Th.* Quid tum postea? *Thr.* Rogitas,
Quæ mihi ante oculos coram amatorem adduxisti tuum?
Th. Quid cum illoc agas? *Thr.* Et cum eo clam subduxisti te mihi?
Th. Libuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi si mavis eripi.
Chr. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium? *Gn.* Ah, quid agis? tace.
Thr. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? *Chr.* Tuam autem, furcifer?
Gn. Cave sis, nescis cui maledicas nunc viro. *Chr.* Non tu hinc abis?
Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam, ut hujus loci, dieique meique semper memineris.
Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
Chr. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. *Gn.* Ain' vero, canis?
Siccine agis? *Thr.* Quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?
Chr. Scibis. principio eam esse dico liberam. *Thr.* Hem! *Chr.* Civem Atticam. *Thr.* Hui!
Chr. Meam sororem. *Thr.* Os durum! *Chr.* Miles, nunc adeo edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc. *Thr.* Tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? *Chr.* Prohibebo, inquam. *Gn.* Audin' tu? hic furti se alligat.
Satis hoc tibi est. *Thr.* Idem tu hoc ais, Thais? *Th.* Quære, qui respondeat.
Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* Quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans
Ultro. *Thr.* Credin'? *Gn.* Immo certe. novi ingenium mulierum:
Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.* Bene putas.
Gn. Sanga, ita uti fortes decet
Milites, domi focique fac vicissim ut memineris.
San. Jamdudum animus est in patinis. *Gn.* Frugi es. *San.* Vos me hac sequimini.

ACTUS QUINTUS

SCENA I.

Thais, Pythias.

Ergin', scelesta, mecum perplexe loqui?
Scio: nescio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
Virgo conscissa veste lacrumans obticet,
Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces?
Pyt. Quid tibi ego dicam misera? illum Eunuchum negant
Fuisse. *Th.* Quis fuit igitur? *Pyt.* Iste Chærea.
Th. Qui Chærea? *Pyt.* Iste ephebus frater Phædriæ.
Th. Quid ais venefica? *Pyt.* Atqui certo comperi.
Th. Quid is obsecro ad nos? quamobrem adductu' est? *Pyt.* Nescio,
Nisi amasse credo Pamphilam. *Th.* Hem misera occidi.
Infelix, siquidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? *Pyt.* Id opinor. *Th.* Quid ais, sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
Pyt. Quid facerem? ita ut jussi, soli credita est.
Th. Scelesta, ovem lupo commisisti. disputet,
Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?
Pyt. Hera mea, tace; tace, obsecro, salvæ sumus: hominem
Habemus ipsum. *Th.* Ubi is est? *Pyt.* Hem ad sinistram, non vides?
En. *Th.* Video. *Pyt.* Comprehendi jube quantum potest.
Th. Quid illo facias stulta? *Pyt.* Quid faciam rogas?
Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur: non est? tum, quæ ejus confidentia est?

ACTUS V. SCENA II.

Chærea, Thais, Pythias.

Apud Antiphonem uterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me: interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
Th. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi,
Aufugistin'? *Chær.* Hera, factum. *Th.* Satin' id tibi placet?
Chær. Non. *Th.* Credin' te impune habiturum? *Chær.* Unam hanc noxiam
Amitte: si aliam admisero umquam, occidito.
Th. Num meam sævitiam veritus es? *Chær.* Non. *Th.* Quid igitur?
Chær. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? *Chær.* Paululum quiddam. *Pyt.* Eho, paululum, impudens?

An

An paolum hoc esse tibi videtur, virginem
Vitiare civem? *Chær.* Conservam esse credidi.
Pyt. Conservam? vix me contineo, quin involem in
Capillum. monstrum; etiam ultro derisum advenit.
Th. Abin' hinc insana? *Pyt.* Quid ita vero? debeam,
Credn, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cum se servom fateatur tuum.
Th. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea,
Fecisti: nam si ego digna hac contumelia
Sum maxume, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque, edepol, quid nunc consilii capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
Chær. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore, Thais. sæpe ex hujusmodi re quapiam, &
MALO PRINCIPIO magna familiaritas
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
Th. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
Chær. Immo ita quæso. unum hoc scito, contumeliæ
Non me fecisse causa, sed amoris. *Th.* Scio:
Et pol propterea nunc magis ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
Chær. Te quoque jam, Thais, ita me Di bene ament, amo.
Pyt. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego.
Chær. Non ausim. *Pyt.* Nihil tibi quidquam credo. *Th.* Desinas.
Chær. Nunc ego te in hac re mihi oro, ut adjutrix sies,
Ego me tuæ commendo & committo fidei:
Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
Th. Tamen si pater. *Chær.* Ah, quid? volet, certo scio,
Civis modo hæc sit. *Th.* Paululum opperirier
Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea.
Chær. Ego vero maneo. *Th.* Visne interea, dum venit,
Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium?
Chær. Immo percupio. *Pyt.* Quam tu rem actura, obsecro, es?
Th. Nam quid ita? *Pyt.* Rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? *Th.* Cor non? *Pyt.* Crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. *Th.* Ao, tace, obsecro.
Pyt. Parum perspexisse ejus videre audaciam.
Chær. Non faciam, Pythia. *Pyt.* Non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. *Chær.* Quin, Pythias,
Tu me servato. *Pyt.* Neque pol servandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te.
Th. Optume. adest ipse frater. *Chær.* Perii hercle. obsecro,
Abeamus intro, Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat. *Th.* Quamobrem tandem? an quia pudet?
Chær. Id ipsum. *Pyt.* Id ipsum? virgo vero. *Th.* I præ, sequor.
Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACTUS V. SCENA III.

Pythias, Chremes, Sophrona.

QUid? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam, qui referam sacrilego illi gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? *Chr.* Move vero ocius
Te, nutrix. *Soph.* Moveo. *Chr.* Video, sed nil promoves.
Pyt. Jamne ostendisti signa nutrici? *Chr.* Omnia.
Pyt. Bene edepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intro: jamdudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video. viden' ut otiosus sit, si Dis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

Parmeno, Pythias.

REviso, quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quod si astu rem tractavit, Di vostram fidem,
Quantam & quam veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avara; virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumtu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre inluviem, sordes, inopiam,
Quam inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
Pyt. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Ulciscar, ut ne impune in nos inluseris.

ACTUS V. SCENA V.

Pythias, Parmeno.

PRoh Deum fidem! facinus fœdum! o infelicem adolescentulum!
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!
Par. Quid est?
Pyt. Miseret me. itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *Par.* O Jupiter!
Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adibo. quid istuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? *Pyt.* Rogitas, audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. *Par.* Quid ita? aut quid factum est? cedo.
Pyt. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,

Scin' eam hanc civem esse? & ejus fratrem adprime nobilem?

Par. Nescio. *Pyt.* Atqui sic inventa est. eam ipse vitiavit miser.

Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus...

Par. Quidnam fecit? *Pyt.* Conligavit primum eum miseris modis.

Par. Conligavit? *Pyt.* Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

Par. Quid ais? *Pyt.* Nunc minitatur porro sese id, quod mœchis solet:

Quod ego numquam vidi fieri, neque velim. *Par.* Qua audacia

Tantum facinus audet? *Pyt.* Quid ita tantum? *Par.* An non hoc maxumum est?

Quis homo pro mœcho umquam vidit in domo meretricia

Prehendi quemquam? *Pyt.* Nescio. *Par.* At ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. *Pyt.* Hem,

Obsecro, an is est? *Par.* Ne quam in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? *Pyt.* Vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc potant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Par.* Quid igitur faciam miser?

Quidve incipiam? ecce autem, video rure redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi magnum malum

Scio paratum. sed necesse est, huic ut subveniat. *Pyt.* Sapis:

Ego abeo intro: tu isti narrato omnem ordine rem, ut factum siet.

ACTUS V. SCENA VI.

Laches, *Parmeno*.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi: Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.

Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.

Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium?

Par. Quis homo est? hem, salvom te advenisse, here, gaudeo.

Lac. Quem præstolare? *Par.* Perii. lingua hæret metu. *Lac.* Hem,

Quid est? quid trepidas? sati' ne salvæ? dic mihi.

Par. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:

Quidquid hujus factum est, culpa non factum est mea.

Lac. Quid? *Par.* Recte sane interrogasti: oportuit

Rem prænarrasse me. emit quemdam Phædria

Eunuchum, quem dono huic daret. *Lac.* Cui? *Par.* Thaidi.

Lac. Emit? perii hercle, quanti? *Par.* Viginti minis.

Lac. Actum est. *Par.* Tum quamdam fidicinam amat hic Chærea.

Lac. Hem, quid? amat? an scit jam ille quid meretrix siet?

An in astu venit? aliud ex alio malum.

Par. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.

Lac. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,

Si vivo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.

Par. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.

Lac. Pro eunuchon'? *Par.* Sic est. hunc pro mœcho postea

Comprehendere intus, & constrinxere. *Lac.* Occidi.

Par. Audaciam meretricum specta. *Lac.* Numquid est

Aliud mali damnive, quod non dixeris,

Reliquom? *Par.* Tantum est. *Lac.* Cesso huc intro irrumpere.

Par. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,

Nisi, quia necesse fuit hoc facere. id gaudeo,

Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:

Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex,

Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

Pythias, *Parmeno*.

NUmquam edepol quidquam jamdiu, quod magi' vellem evenire,

Mi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit errans.

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.

Par. Quid hoc autem est? *Pyt.* Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.

Sed ubi, obsecro, est? *Par.* Me quærit hæc. *Pyt.* Atque eccum video. adibo.

Par. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? *Pyt.* Perii:

Defessa jam sum misera te ridendo. *Par.* Quid ita? *Pyt.* Rogitas?

Numquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,

Non sati' potest narrari, quos ludos præbueris intus.

At etiam primo callidum ac disertum credidi hominem.

Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?

An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te perisse?

Par. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? *Pyt.* Nimium.

Par. Siquidem istuc impune habueris. *Pyt.* Verum. *Par.* Reddam hercle. *Pyt.* Credo:

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare:

Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas

Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.

Par. Nullus sum. *Pyt.* Hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.

Par. Egomet MEO INDICIO miser, quasi sorex, hodie perii.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

Gnatho, Thraso.

QUid nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid cœptas, Thraso?
Thr. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. *Gn.* Quid est?
Thr. Qui minu', quam Hercules servivit Omphale? *Gn.* Exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed fores crepuerunt ab ea. *Thr.* Perii! quid hoc autem est mali?
Hunc ego numquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

ACTUS V. SCENA IX.

Chærea, Parmeno, Gnatho, Thraso.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior? Nemo hercle quisquam: nam in me plane Di potestatem suam
Omnem ostendere, cui tam subito tot contigerint commoda.
Par. Quid hic lætus est? *Chær.* O Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? *Par.* Audivi. *Chær.* Scis sponsam mihi?
Par. Bene, ita me Dii ament, factum. *Gn.* Audin' tu, hic quid ait? *Chær.* Tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus:
Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit se. *Par.* Fratris igitur Thais tota est. *Chær.* Scilicet.
Par. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
Chær. Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum hæc audiat. *Par.* Visam domi.
Thr. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim?
Gn. Sine dubio, opinor. *Chær.* Quid commemorem primum, aut laudem maxume?
Illum qui mihi dedit consilium ut facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? aut fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem? an
Mei patris festivitatem & facilitatem? o Jupiter,
Serva, obsecto, hæc nobis bona.

ACTUS V. SCENA X.

Phædria, Chærea, Gnatho, Thraso.

DI vostram fidem! incredibilia Parmeno modo quæ narravit! sed ubi est frater? *Chær.* Præsto adest.
Phæd. Gaudeo. *Chær.* Satis credo. nihil est Thaide hac frater, tua
Dignius quod ametur: ita nostræ omni est fautrix familiæ; *Phæd.* Hui!
Mihi illam laudas? *Thr.* Perii; quanto minu' spei est, tanto magis amo.
Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* Quid vis faciam? *Thr.* perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
Gn. Difficile est. *Thr.* Si quid conlibuit, novi te. hoc si effeceris,
Quodvis donum, præmium a me optato, id optatum feres.
Gn. Itane? *Thr.* Sic erit. *Gn.* Si efficio hoc, postulo ut tua mihi domus,
Te præsente, absente, pateat, invocato ut sit locus
Semper. *Thr.* Do fidem, futurum. *Gn.* Accingar. *Phæd.* Quem hic ego audio?
O Thraso. *Thr.* salvete. *Phæd.* Tu fortasse, quæ facta hic fient,
Nescis. *Thr.* Scio. *Phæd.* Cur te ergo in his ego conspicor regionibus?
Thr. Vobis fretus. *Phæd.* Scis quam fretus? miles, edico tibi,
Si te in platea offendero hac post umquam, quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: periisti. *Gn.* Eja, haud sic decet.
Phæd. Dictum est. *Gn.* Non cognosco vostrum tam superbum. *Phæd.* Sic erit.
Gn. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. *Phæd.* Audiamus. *Gn.* Tu concede paulum istuc, Thraso.
Principio ego vos ambos credere hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quidquid faciam, id facere maxume caussa mea:
Verum idem si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
Phæd. Quid id est? *Gn.* Militem ego rivalem recipiendum censeo. *Phæd.* Hem
Recipiendum! *Gn.* Cogita modo. tu hercle cum illa, Phædria,
Et libenter vivis: etenim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem.
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctesque & dies.
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile ubi velis.
Phæd. Quid agimus? *Gn* Præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit homo nemo melius prorsum, neque prolixius.
Phæd. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. *Chær.* idem arbitror.
Gn. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in vostrum gregem
Recipiatis. satis diu hoc jam SAXUM VOLVO. *Phæd.* Recipimus.
Chær. Ac libenter. *Gn.* At ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum & deridendum vobis propino. *Chær.* Placet.
Phæd. Dignus est. *Gn.* Thraso, ubi vis, accede. *Thr.* Obsecro te, quid agimus?

Gn. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. *Thr.* Bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Numquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.
Gn. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?
Phæd. Nil præter promissum est. *Gn.* Ite hac. vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

HEAUTONTIMORUMENOS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS L. CORNELIO LENTULO ET L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM III. M. JUVENTIO ET TI. SEMPRONIO CONSULIBUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

CHREMES, *senex.*
MENEDEMUS, *senex.*
CLITIPHO, *adolescens.*
CLINIA, *adolescens.*
SYRUS, *servus.*
DROMO, *servus.*
SOSTRATA, *matrona.*
PHRYGIA, *ancilla.*
BACCHIS, *meretrix.*
ANTIPHILA, *Chremetis filia.*
NUTRIX.

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

In militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut reversu' est, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum arcesseret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert a sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGUS.

Ne cui sit vostrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon;
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem esse voluit me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: id factum esse hic non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vostrum, vostra existimatio
Valebit. quare omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quam æquum oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decesse populum. cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium:
Ne semper servos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assidue agendi sint seni
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa, causam hanc justam esse, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni.
Si quæ laboriosa est, ad me curritur:
Si lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si numquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam

Quam maxume servire vostris commodis;
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Chremes, Menedemus.

Uamquam hæc inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
Nam, proh deum atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus
Meliorem neque pretii majoris nemo habet;
Servos complures. proinde quasi nemo siet,
Attente tute illorum officia fungere.
Numquam tam mane egredior, neque tam vesperi
Domum revortor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certo scio.
At enim, Me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Men. Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi,
Aliena ut cures, eaque nihil quæ ad te attinent?
Chr. Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.
Men. Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.
Chr. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? *Men.* Mihi.
Chr. Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? *Men.* Eheu!
Chr. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciam.
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
Men. Scire hoc vis? *Chr.* Hac causa equidem, qua dixi tibi.
Men. Dicetur. *Chr.* At istos rastros interea tamen
Appone, ne labora. *Men.* Minime. *Chr.* Quam rem agis?
Men. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi
Laboris. *Chr.* Non sinam, inquam. *Men.* Ah, non æquom facis.
Chr. Hui, tam graves hos, quæso? *Men.* Sic meritum est meum.
Chr. Nunc loquere. *Men.* Filium unicum adolescentulum
Habeo. ah, quid dixi? habere me? immo habui, Chreme.
Nunc habeam, necne, incertum est. *Chr.* Quid ita istuc? *Men.* Scies.
Est e Corintho hic advena anus paupercula.
Ejus filiam ille amare cœpit perdite,
Prope jam ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia.
Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus,
Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,
Tractare, sed vi & via pervolgata patrum.
Quotidie accusabam: hem: tibine hæc diutius
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem, atque ibi
Simul rem & gloriam armis belli repperi.
Postremo adeo res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus est:
Putavit me & ætate & benevolentia
Plus scire, & providere, quam seipsum sibi.
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
Chr. Quid ais? *Men.* Clam me est profectus: menses tres abest.
Chr. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
Men. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere
Perturbato atque incerto præ ægritudine.
Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare: hem, tot mei
Solius solliciti sunt causa, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumtus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Eum ego hinc ejeci miserum injustitia mea.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam. nam usque dum ille vitam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus. nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia.
Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile sumtum exercerent suum,
Omnes produxi ac vendidi. inscripsi illico
Ædes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec fas esse ulla me voluptate hic frui,
Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
Chr. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum sati' noveras,
Nec te ille. hoc ibi fit, ubi non vere vivitur.
Tu illum numquam ostendisti quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc numquam evenissent tibi.
Men. Ita res est, fateor: peccatum a me maxumum est.

Chr.

Chr. Menedeme, at porro recte spero: & illum tibi Salvom affuturum esse hic confido propediem.
Men. Utinam ita Di faxint. *Chr.* Facient. nunc, si commodum est,
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
Men. Non possum. *Chr.* Cur non? quæso, tandem aliquantulum
Tibi parce! idem absens facere te hoc volt filius.
Men. Non convenit, qui illum ad laborem impullerim,
Nunc meipsum fugere. *Chr.* Siccine est sententia?
Men. Sic. *Chr.* Bene vale. *Men.* Et tu. *Chr.* lacrumas excussit mihi,
Miseretque me ejus: sed, ut diel tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat. ibo, visam si domi est.
Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi
Præsto apud me esse ajunt: egomet convivas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores
Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

Clitipho, Chremes.

Nihil aduc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie scio. proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te
Excruciat, mittas. *Chr.* Quicum loquitur filius? *Cl.* Pater adest,
Quem volui. adibo. Pater, opportune advenis.
Chr. Quid id est? *Cl.* Hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum? *Chr.* Probe.
Cl. Huic filium scis esse? *Chr.* Audivi esse, in Asia. *Cl.* Non est, pater:
Apud nos est. *Chr.* Quid ais? *Cl.* Advenientem, e navi egredientem illico
Abduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia
Fuit semper familiaritas. *Chr.* Voluptatem magnam nuncias.
Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset, amplius;
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem ei domi!
Atque etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis: non opus est, pater.
Chr. Quapropter? *Cl.* Quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modo venit:
Timet omnia; patris iram, atque animum amicæ, se erga ut sit, suæ.
Eam misere amat: propter eam hæc turba atque abitio evenit. *Chr.* Scio.
Cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.
Chr. Quid narrat? *Cl.* Quid ille? se miserum esse. *Chr.* Miserum? quem minu' credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias?
Atque hæc perinde sunt, ut illius animus est, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.
Cl. Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.
Ch. Illene? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est utile.
Cl. Quid tute tecum? *Chr.* Dicam. ut ut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est. nam parentum injuriæ
Uniusmodi sunt ferme; paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro, nolunt crebro convivarier,
Præbent exigue sumtum: atque hæc sunt tamen ad virtutem omnia.
Verum animus ubi semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia. hoc
Scitum est, PERICLUM EX ALIIS facere, tibi quod ex usu siet.
Cl. Ita credo. *Chr.* Ego ibo hinc intro, ut videam, nobis quid cœne fiet.
Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quo hinc abeas longius.

ACTUS I. SCENA II.

Clitipho.

Quam iniqui sunt patres in omneis adolescenteis judices!
Qui æquom esse censent, nos jam a pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.
Mihi si umquam filius erit, næ ille facili me utetur patre;
Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii: is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora?
Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet.
Astutus! næ ille haud scit, quam mihi nunc SURDO NARRAT FABULAM.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant, da mihi, atque affer mihi.
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior.
Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere. Hoc

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

ACTUS SECUNDUS.

S C E N A I.

Clinia, Clitipho.

I mihi secundæ res de amore meo essent, jam dudum, scio
Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hic corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant;
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;
Coi nihil præter pretium jam dulce est. *Clit.* Clinia. *Clin.* Hei misero mihi!
Clit. Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre aliquis exiens?
Clin. Faciam. sed nescio quid profecto mihi animu' præsagit mali.
Clit. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid veri siet?
Clin. Si nihil mali esset, jam hic adessent. *Clit.* Jam aderunt. *Clin.* Quando istuc erit?
Clit. Non cogitas hinc longule esse? & nosti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum conantur, annus est. *Clin.* O Clitipho,
Timeo. *Clit.* Respira: eccum Dromonem cum Syro; una adsunt tibi.

ACTUS II. SCENA II.

Syrus, Dromo, Clitipho, Clinia.

Ain' tu? *Dr.* Sic est. *Syr.* Verum interea dom sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. *Clit.* Mulier tibi adest, audin' Clinia?
Clin. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.
Dr. Mininime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem
Ducunt secom. *Clin.* Perii. unde illi sunt ancillæ? *Clit.* Men' rogas?
Syr. Non oportuit relictas: portant quid rerum. *Clin.* Hei mihi!
Syr. Aurum, vestem: & vesperascit, & non noverunt viam.
Factum a nobis stulte est. abi dom tu, Dromo, illis obviam.
Propera. quid stas? *Clin.* Væ misero mihi, quanta de spe decidi!
Clit. Qoid istuc? quæ res te sollicitat autem? *Clin.* Rogitas qoid fiet?
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula
Hic reliqui. unde esse censes? *Clit.* Vah, nunc demom intellego.
Syr. Dii boni, qoid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.
Qoid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. *Clin.* O Jupiter, ubinam est fides?
Dom ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Conlocupletasti, Antiphila, te, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus obsequens:
Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra: neque potuisse eum umquam me ab hac expellere.
Quod tamen nunc faciam; cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. *Syr.* Hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis.
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus.
Clin. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est,
Quod malim, quam me hoc falso suspicarier.
Syr. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores: anus,
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hæc ipsa in itinere alteræ
Dom narrat, forte audivi. *Clin.* Quænam est altera?
Syr. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:
Post istuc veniam. *Clin.* Propera. *Syr.* Iam primum omnium,
Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuo hic se conjecit intro: ego consequor;
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit:
Ubi de improviso est interventum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxome.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis causa, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornaram, ita uti quæ ornatur sibi,
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter. pax! *Clin.* Syre mi, obsecro;
Ne me in lætitiam frustra conjicias. *Syr.* Anus
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat una pannis obsira,
Neglecta, immunda illuvie. *Clit.* Si hæc sont, Clinia,
Vera, ita ot credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra noxiam,
Cum ejus tam negleguntur internuncii:
Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Clin. Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
Syr. Ubi dicimus rediisse te, & rogare uti
Veniret ad te, mulier telam desinit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.

Clin.

Clin. Præ gaudio (ita me dii ament) ubi sim nescio: Ita timui. *Clit.* At ego nihil esse sciebam, Clinia. Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.

Syr. Adducimus tuam Bacchidem. *Clit.* Hem, quid Bacchidem?
Eho, scelesse, quo illam ducis? *Syr.* Quo illam ego? ad nos scilicet.

Clit. Ad patremne? *Syr.* Ad eum ipsum. *Clit.* O hominis impudentem audaciam!

Syr. Heus tu, non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.

Clit. Hoc vide. in mea vita tu tibi laudem is quæsitum, scelus:
Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? *Syr.* At enim. *Clit.* Quid enim? *Syr.* Si finas, dicam. *Clin.* Sine.

Clit. Sino. *Syr.* Ita res est hæc nunc, quasi cum.... *Clit.* Quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? *Clin.* Syre, verum hic dicit: mitte t. ad rem redi.

Syr. Enimvero reticere nequeo. multimodis injurius, Clitipho, es, neque ferri potis es. *Clin.* Audiendum hercle est; tace.

Syr. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici. Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stulte sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etsi hoc consilium, quod cœpi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:
Tum illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac inveniam via:
Quod ut efficerem, orando surdas jam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? *Clit.* Siquidem hoc fit. *Syr.* Siquidem? experiundo scies.

Clit. Age age, cedo istuc tuum consilium, quid id est? *Syr.* Assimulabimus,
Tuam amicam hujus esse. *Clit.* Pulchre. cedo, quid hic faciet sua?
An ea quoque hujus dicetur, si hæc una dedecori est parum?

Syr. Immo ad tuam matrem abducetur. *Clit.* Quid eo? *Syr.* Longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera caussa est. *Clit.* Fabulæ:
Nihil fati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.

Syr. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periclo esse. *Clin.* Hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. *Syr.* Maxume:
Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum. *Clit.* Hem,
Quid dixti? *Syr.* Ademtum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiose ut dormias.

Clit. Quid ago nunc? *Clin.* Tune? quod boni. *Clit.* Syre, dic modo
Verum. *Syr.* Age modo hodie: sero ac nequidquam voles.

Clin. Datur: fruare, dum licet: nam nescias,
Eju' sit potestas posthac, an numquam tibi.

Clit. Syre, inquam. *Syr.* Perge porro, tamen istuc ago.

Clit. Verum hercle istuc est. Syre, Syre, inquam, heus heus, Syre.

Syr. Concaluit. quid vis? *Clit.* Redi, redi. *Syr.* Adsum, dic, quid est?
Jam hoc quoque negabis tibi placere. *Clit.* Immo, Syre,
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide.

Syr. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.
Hic si quid nobis forte advorsi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter hæc res neutiquam negl... ii est mihi.
Sed istinc exora, ut suam esse adsimulet. *Clin.* Scilicet
Facturum me esse; in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. *Clit.* Merito te amo, Clinia.

Clin. Verum illa ne quid titubet. *Syr.* Perdocta est probe.

Clit. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

Syr. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum. nam quemdam misere offendi ibi militem
Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademque ut esset apud te quam gratissima.
Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem novisti ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem novi, quam esse soleas impotens:
Inversa verba, evertas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.

Clit. Laudabis. *Syr.* Vide sis. *Clit.* Tutemet mirabere.

Syr. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres?

Clit. Ubi sunt? cur retines? *Syr.* Jam nunc hæc non est tua.

Clit. Scio, apud patrem; at nunc interim. *Syr.* Nihilo magis.

Clit. Sine. *Syr.* Non sinam, inquam. *Clit.* Quæso, paulisper. *Syr.* Veto.

Clit. Saltem salutare. *Syr.* Abeas, si sapias. *Clit.* Eo. Quid istic? *Syr.* Manebit. *Clit.* O hominem felicem! *Syr.* Ambula.

ACTUS II. SCENA III.

Bacchis, Antiphila, Clinia, Syrus.

Edepol te, mea Antiphila, laudo & fortunatam judico,
Id cum studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
Minimeque, ita me Dii ament, miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Omniumque adeo vostrarum, volgus quæ ab se segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res, non sinunt.

Quippe

Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc ubi imminuta est, illi suum animum alio conferunt.
Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,
Cujus mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori vostro incidere possit calamitas.

Ant. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *Clin.* Ah.
Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. *Syr.* Credo. *Clin.* Syre, vix suffero.
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium frui?

Syr. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

Bac. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? *Ant.* Ah, retine me, obsecro.

Bac. Amabo, quid tibi est? *Ant.* Disperii. *Bac.* Perii misera! quid stupes,
Antiphila? *Ant.* Videon' Cliniam, an non? *Bac.* Quem vides? *Clin.* Salve, anime mi.

Ant. O mi exspectate Clinia, salve. *Clin.* Ut vales?

Ant. Salvom venisse gaudeo. *Clin.* Teneone te,
Antiphila, maxume animo exoptatam meo?

Syr. Ite intro: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Chremes, Menedemus.

Lucescit hoc jam. cesso pultare ostium
Vicini, primum ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse? etsi adolescentem hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi pericli nihil ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem.
Item ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis,
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.

Men. Aut ego profecto ingenio egregio ad miserias
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.

Chr. Sed ipsum foras egressum video: ibo, adloquar.
Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
Cujus maxume te fieri participem cupis.

Men. Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme?

Chr. Valet, atque vivit. *Men.* Ubinam est, quæso? *Chr.* Apud me domi.

Men. Meus gnatus? *Chr.* Sic est. *Men.* Venit? *Chr.* Certe. *Men.* Clinia
Meus venit? *Chr.* Dixi. *Men.* Eamus, duc me ad eum, obsecro.

Chr. Non volt te scire se rediisse etiam, & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum. tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

Men. Non tu ei dixisti, ut essem? *Chr.* Non. *Men.* Quamobrem, Chreme?

Chr. Quia pessume istuc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.

Men. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. *Chr.* Ah,
Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimia, aut parcimonia.
In eamdem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, quam paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratiis
Postilla cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias,
Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro. satrapes si siet
Amator, numquam sufferre ejus sumtus queat:
Nedum tu possis. *Men.* Estne ea intus? *Chr.* Si sit, rogas?
Sensi: nam unam ei cœnam atque ejus comitibus
Dedi. quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam, ut alia omittam, pitissando modo mihi
Quid vini absumsit? sic hoc, dicens; asperum,
Pater, hoc est: aliud lenius sodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui sollicitos. atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum! *Men.* Faciat quod lubet:
Sumat, consumat, perdat; decretum est pati;
Dum illum modo habeam mecum. *Chr.* Si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.

Men. Quid faciam? *Chr.* Quidvis potius, quam quod cogitas:
Per alium quemvis ut des, falli te sinas
Technis per servolum. etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id agere inter se clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes; & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quomodo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium; hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
Nam DETERIORES SUMUS omnes licentia.
Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravomne an rectum sit, quod petet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris; ibit ad illud illico,

Quo maxume apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
Men. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.
Chr. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
Men. Cedo dextram: porro te oro idem ut facias, Chreme.
Chr. Paratus sum. *Men.* Scin' quid nunc facere te volo?
Chr. Dic. *Men.* Quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum jam videre. *Chr.* Operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit. concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuo hic adero. *Men.* Ita quæso. Dii vostram fidem!
ITAN'COMPARATAM ESSE hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant & dijudicent
Quam sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet mihi!
Chr. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

Syrus, Chremes.

HAc illac circumcursa: inveniundum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
Chr. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Ille Cliniæ servos tardiusculus est:
Idcirco huic nostro tradita est provincia.
Syr. Quis hic loquitur? perii. numnam hæc audivit?
Chr. Syre. *Syr.* Hem.
Chr. Quid tu istic? *Syr.* Recte equidem: sed te miror, Chreme,
Tam mane, qui heri tantum biberis. *Chr.* Nihil nimis.
Syr. Nihil, narras? visa vero est, quod dici solet,
AQUILÆ SENECTUS. *Chr.* Heja. *Syr.* Mulier commoda &
Faceta hæc est meretrix. *Chr.* Sane idem visa est mihi.
Syr. Et quidem hercle forma luculenta. *Chr.* Sic satis.
Syr. Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona:
Minimeque miror, Clinia hac si deperit.
Sed habet patrem quemdam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatus ejus profugit inopia.
Scis esse factum, ut dico? *Chr.* Quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum! *Syr.* Quem? *Chr.* Istunc servolum.
Dico adolescentis. *Syr.* Syre, tibi timui male.
Chr. Qui passus est id fieri. *Syr.* Quid faceret? *Chr.* Rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

Syr. Garris. *Chr.* Hæc facta ab illo oportebant, Syre.
Syr. Eho, quæso, laudas qui heros fallunt? *Chr.* In loco,
Ego vero laudo. *Syr.* Recte sane. *Chr.* Quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.
Jam huic mansisset unicus gnatus domi.
Syr. Jocone an serio illæc dicat, nescio;
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
Chr. Et nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat?
Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? *Syr.* Stolidus est.
Chr. At te adjutare oportet adolescentuli
Caussa. *Syr.* Equidem facile facere possum, si jubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
Chr. Tanto hercle melior. *Syr.* Non est mentiri meum.
Chr. Fac ergo. *Syr.* At heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus simile forte aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
Chr. Non usus veniet, spero. *Syr.* Spero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quo quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid ... quæ sit ejus ætas, vides:
Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare possim. *Chr.* De istoc, cum usus venerit,
Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.
Syr. Numquam commodius umquam herum audivi loqui,
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam a nobis egreditur foras?

ACTUS III. SCENA III.

Chremes, Clitipho, Syrus.

QUid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? itane fieri oportet?
Clit. Quid ego feci? *Chr.* Vidin' ego te modo manum in sinum huic meretrici
Inferere? *Syr.* Acta hæc res est, perii. *Clit.* Mene?
Chr. Hisce oculis: ne nega.
Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam ista quidem contumelia est,
Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam subagitare.
Vel heri in vino quam immodestus fuisti. *Syr.* Factum. *Chr.* Quam molestus!
Ut equidem, ita me Dii ament, metui quid futurum denique esset!
Novi ego amantium animum: advortunt graviter, quæ non censeas.
Clit. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
Chr. Esto. at certe concedas aliquo ab ore eorum aliquantisper.
Multa fert libido; ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. nemo est meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervos videar: quod illum facere credito.
Sed nostrum est intellegere, utcumque, atque ubicumque opus sit, obsequi. *Syr.*

Syr. Quid iſtic narrat? *Clit.* Perii. *Syr.* Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. *Clit.* tace ſodes.
Syr. Recte ſane. *Chr.* Syre, pudet me. *Syr.* Credo: neque id injuria.
Quin mihi moleſtum eſt. *Clit.* Pergin' hercle. *Syr.* Verum dico, quod videtur.
Clit. Nonne accedam ad illos? *Chr.* Eho quæſo, una accedundi via eſt?
Syr. Actum eſt: hic prius ſe indicarit, quam ego argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? *Chr.* Quid faciam? *Syr.* Jube hunc
Abire hinc aliquo. *Clit.* Quo ego hinc abeam? *Syr.* Quo? quo lubet: da illis locum:
Abi deambulatum. *Clit.* Deambulatum, quo? *Syr.* Vah, quaſi deſit locus.
Abi ſene iitac, iſtorſum, quo vis. *Chr.* Recte dicit: cenſeo.
Clit. Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. *Syr.* At tu tibi iſtas
Poſthac comprimito manus.
Cenſen' vero? quid illum porro credis facturum, Chreme,
Niſi eum, quantum tibi opis Dii dant, ſervas, caſtigas, mones?
Chr. Ego iſtuc curabo. *Syr.* Atqui nunc, here, hic tibi aſſervandus eſt.
Chr. Fiet. *Syr.* Si ſapias; nam mihi jam minus minuſque obtemperat.
Chr. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti, Syre, aut
Reperiſti quod placeat, an nondum etiam? *Syr.* De fallacia
Dicis? ſt. inveni quamdam nuper. *Chr.* Frugi es: cedo, quid id eſt?
Syr. Dicam: verum ut aliud ex alio incidit. *Chr.* Quidnam, Syre?
Syr. Peſſuma hæc eſt meretrix. *Chr.* Ita videtur. *Syr.* Imo ſi ſcias —
Hoc vide, quod inceptet facinus. fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Chr. Quid tum? *Syr.* Ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. *Chr.* Intellego.
Syr. Hanc ſecum hoc adduxit, eaque eſt nunc ad uxorem tuam.
Chr. Quid tum? *Syr.* Cliniam orat, ſibi uti id nunc det: illam illi tamen
Poſt daturam. mille nummum poſcit. *Chr.* Et poſcit quidem? *Syr.* Hui,
Dubiumne id eſt? *Chr.* Ego ſic putavi. quid nunc facere cogitas?
Syr. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam e Caria,
Ditem & nobilem: ſi redimat, magnum in ea eſſe lucrum.
Chr. Erras. *Syr.* Quid ita? *Chr.* Pro Menedemo ego nunc tibi reſpondeo:
Non emo. quid agis? *Syr.* Optata loquere. *Chr.* Atqui non eſt opus.
Syr. Non opus eſt? *Chr.* Non hercle vero. *Syr.* Qui iſtuc? miror. *Chr.* Jam ſcies.

Mane, mane: quid eſt, quod tam a nobis graviter crepuerunt fores?

ACTUS III. SCENA IV.

Soſtrata, Chremes, Nutrix, Syrus.

NIſi me animus fallit, hic profecto eſt annulus, quem ego ſuſpicor,
Is, quicum expoſita eſt gnata. *Chr.* Quid volt ſibi, Syre, hæc oratio?
Soſtr. Quid eſt? iſne tibi videtur? *Nutr.* Dixi equidem, ubi mihi oſtendiſti, illico,
Eum eſſe. *Soſtr.* At ut ſati' contemplata modo ſis, mea nutrix. *Nutr.* Satis.
Soſtr. Abi nunc jam intro: atque illa ſi jam laverit, mihi nuntia.
Hic ego virum interea opperibor. *Syr.* Te volt: videas, quid velit.
Neſcio quid triſtis eſt. non temere eſt. metuo, quid ſit. *Chr.* Quid ſiet?
Næ iſta hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
Soſtr. Ehem mi vir. *Chr.* Ehem mea uxor. *Soſtr.* Te ipſum quæro. *Chr.* Loquere, quid velis.
Soſtr. Primum te hoc oro, ne quid credas me advorſum edictum tuum
Facere auſam. *Chr.* Vin' tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?
Credo. *Syr.* Neſcio quid peccati portat hæc purgatio.
Soſtr. Meminiſtin' me eſſe gravidam, & mihi te maxumo opere dicere:
Si puellam parerem, nolle tolli? *Chr.* Scio quid feceris:
Suſtuliſti. *Soſtr.* Sic eſt factum. *Chr.* Domin'? *Syr.* Ergo herus damno auctus eſt.
Soſtr. Minime: ſed erat hic Corinthia anus haud impura. ei dedi
Exponendam. *Chr.* O Jupiter, tantam eſſe in animo inſcitiam?
Soſtr. Perii, quid ego feci? *Chr.* At rogitas? *Soſtr.* Si peccavi, mi Chreme,
Inſciens feci. *Chr.* Id quidem ego, etſi tu neges, certe ſcio,
Te inſcientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot peccata in hac re oſtendis: nam jam primum, ſi meum
Imperium exequi voluiſſes, interemptam oportuit,
Non ſimulare mortem verbis, re ipſa ſpem vitæ dare.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.
Quam bene vero abs te proſpectum eſt! quid voluiſti? cogita.
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume,
Per te vel uti quæſtum faceret, vel uti veniret palam.
Credo, id cogitaſti, quidvis ſatis eſt, dum vivat modo.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquom ſciunt,
Melius, pejus, proſit, obſit, nil vident, niſi quod lubet?
Soſt. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obſecro,

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ in justitia tua sit aliquid præsidi.
Chr. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sostrata,
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,
Qua hoc occeptum est causa, loquere. *Sostr.* Ut stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dicont una cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
Chr. Istuc recte: conservasti te, atque illam. *Sostr.* Is hic est annulus.
Chr. Unde habes? *Sostr.* Quam Bacchis secum adduxit adolescentulam, *Syr.* Hem.
Chr. Quid ea narrat? *Sostr.* Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit.
Animum non advorti primum: at postquam aspexi, illico
Cognovi: ad te exsilui. *Chr.* Quid nunc suspicare, aut invenis
De illa? *Sostr.* Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. *Syr.* Interii: plus spei video, quam volo.
Nostra est, si ita est. *Chr.* Vivitne illa, cui tu dederas? *Sostr.* Nescio.
Chr. Quid renunciavit olim fecisse? *Sostr.* Id, quod jusseram.
Chr. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. *Sostr.* Philtere.
Syr. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii. *Chr.* Sostrata,
Sequere me intro hac. *Sostr.* Ut præter spem evenit! quam timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo, Chreme.
Chr. NON LICET HOMINEM esse sæpe ita ut volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil minus.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Syrus.

Isi me animus fallit, haud multum a me aberit infortunium:
Ita hac re in angustum oppido nunc meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescissat senex.
Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi esse ereptum tam subito e faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
NIL TAM DIFFICILE EST, quin quærendo investigari possiet.
Quid, si hoc sic nunc incipiam? nihil est. quid si sic? tantumdem egero.
At sic opinor: non potest: immo optume. euge, habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivom argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA II.

Clinia, Syrus.

Nulla mihi res posthac potest jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta est.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quam volt.
Syr. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
Clin. O mi Syre, audistin' obsecro? *Syr.* Quidni? qui usque una adfuerim.
Clin. Cui æque audisti commode quidquam evenisse? *Syr.* Nulli.
Clin. Atque ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meapte causa
Lætor, quam illius; quam ego scio esse honore quovis dignam.
Syr. Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amica nunc senex. *Clin.* O Jupiter! *Syr.* Quiesce.
Clin. Antiphila mea nubet mihi. *Syr.* Siccine me interloquere?
Clin. Quid faciam, mi Syre? gaudeo: fer me. *Syr.* Fero hercle vero.
Clin. Deorum vitam adepti sumus. *Syr.* Frustra operam, opinor, sumo.
Clin. Loquere, audio. *Syr.* At jam hoc non ages. *Clin.* Agam. *Syr.* Videndum est, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc a nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Senex rescivet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
Clin. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? *Syr.* Quid ni?
Clin. Quid dicam? quam caussam afferam? *Syr.* Quid? nolo mentiare:
Aperte, ita ut res sese habet, narrato. *Clin.* Quid ais? *Syr.* Jubeo,
Illam te amare, & velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.
Clin. Bonam atque justam rem oppido imperas, & factu facilem.
Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem vostrum. *Syr.* Immo ut recta via rem narret ordine omnem. *Clin.* Hem,
Satin' sanus es aut sobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
Syr. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera

Vera dicendo ut eos ambos fallam : ut cum narrat senex
Vofter noftro, effe iftam amicam gnati, non credat tamen.
Clin. At enim fpem iftoc pacto rurfus nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam effe credet, non committet filiam.
Tu fortaffe, quid me fiat, parvi curas, dum illi confulas.
Syr. Quid, malum, me ætatem cenfes velle id adfimularier?
Unus eft dies, dum argentum eripio: pax! nihil amplius.
Clin. Tantum fat habes? quid tum, quæfo, fi hoc pater refciverit?
Syr. Quid fi redeo ad illos, qui ajunt, QUID SI NUNC cælum ruat?
Clin. Metuo quid agam. *Syr.* Metuis? quafi non ea poreftas fit tua,
Quo velis in tempore ut te exfolvas, rem facias palam.
Clin. Age, age, traducatur Bacchis. *Syr.* Optume. ipfa exit foras.

ACTUS IV. SCENA III.

Bacchis, Clinia, Syrus, Dromo, Phrygia.

SAti' pol proterve me Syri promiffa huc induxerunt, Decem minas quas mihi dare pollicitus eft. quod fi is nunc me
Deceperit; fæpe obfecrans me, ut veniam, fruftra veniet.
Aut, cum venturam dixero, & conftituero; cum is certe
Renunciarit; Clitipho cum fpe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet.
Clin. Sati' fcite promittit tibi. *Syr.* Atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nifi caveo. *Bac.* Dormiunt: pol ego iftos commovebo.
Mea Phrygia, audiftin', modo ifte homo quam villam demonftravit
Charini? *Phr.* Audivi. *Bac.* Proxumam effe huic fundo ad dextram? *Phr.* Memini.
Bac. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyfia agitat.
Syr. Quid incœptat? *Bac.* Dic me hic oppido effe invitam, atque affervari:
Verum aliquo pacto verba me his daturam effe, & venturam.
Syr. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quo mittis iftanc, quæfo?
Jube, maneat. *Bac.* Abi. *Syr.* Quin eft paratum argentum. *Bac.* Quin ego hic maneo.
Syr. Atqui iam dabitur. *Bac.* Ut lubet: num ego infto? *Syr.* At fciu' quid, fodes?
Bac. Quid? *Syr.* Tranfeundum nunc tibi ad Menedemum eft, & tua pompa
Eo traducenda eft. *Bac.* Quam rem agi', fcelus? *Syr.* Egon'? argentum cudo,
Quod tibi dem. *Bac.* Dignam me putas, quam inludas? *Syr.* Non eft temere.
Bac. Etiamne tecum hic res mihi eft? *Syr.* Minime: tuum tibi reddo.
Bac. Eatur. *Syr.* Sequere hac. heus, Dromo. *Dr.* Quis me volt? *Syr.* Syrus. *Dr.* Quid eft rei?
Syr. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.
Dr. Quamobrem? *Syr.* Ne quæras. efferant, quæ fecum huc attulerunt.
Sperabit fumtum fibi fenex levatum effe harunc' abitu.
Næ ille haud fcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu NESCIS ID QUOD SCIS, Dromo, fi fapies. *Dr.* Mutum dices.

ACTUS IV. SCENA IV.

Chreme., Syrus.

ITa me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem Miferet me, tantum deveniffe ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etfi fcio, hofce aliquot dies non fentiet:
Ita magno defiderio fuit ei filius.
Verum ubi videbit tantos fibi fumtus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum;
Optabit rurfum ut abeat ab fe filius.
Syrum optume, eccum. *Syr.* Ceffo hunc adoriri? *Chr.* Syre. *Syr.* Hem.
Chr. Quid eft? *Syr.* Te mihi ipfum jamdudum optabam dari.
Chr. Videre egiffe iam nefcio quid cum fene.
Syr. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
Chr. Bonan' fide? *Syr.* Bona, hercle. *Chr.* Non poffum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ifta re, ac lubens.
Syr. At fi fcias, quam fcite in mentem venerit.
Chr. Vah, gloriare eveniffe ex fententia?
Syr. Non hercle vero: verum dico. *Chr.* Dic, quid eft?
Syr. Tui Clitiphonis effe amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiffe, ne tu id perfentifceres.
Chr. Probe. *Syr.* Dic fodes. *Chr.* Nimium, inquam. *Syr.* Immo fi fcias.
Sed porro aufculta quod fupereft fallaciæ.
Sefe ipfe dicet tuam vidiffe filiam:
Eius fibi complacitam formam, poftquam afpexerit:
Hanc cupere uxorem. *Chr.* Modone quæ inventa eft? *Syr.* Eam:
Et quidem jubebit pofci. *Chr.* Quamobrem iftuc, Syre?
Nam prorfus nihil intellego. *Syr.* Hui, tardus es.
Chr. Fortaffe. *Syr.* Argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum atque veftem qui, tenefne? *Chr.* Comparet?
Syr. Id ipfum. *Chr.* At ego illi nec do nec defpondeo.
Syr. Non? quam ob rem? *Chr.* Quam ob rem, me rogas? homini.... *Syr.* Ut lubet.
Non ego in perpetuum dicebam illam illi ut dares,
Verum ut fimulares. *Chr.* Non mea eft fimulatio:
Ita tu iftæc tua mifceto, ne me admifceas.
Egon', cui daturus non fim, ut ei defpondeam?
Syr. Credebam. *Chr.* Minime. *Syr.* Scite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jufferas,
Eo cœpi. *Chr.* Credo. *Syr.* Ceterum equidem iftuc, Chreme,
Æqui bonique facio. *Chr.* Atqui cum maxume
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.
Syr. Fiat: quæratur aliud. fed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ifta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eft illi. neque tu fcilicet
Eo nunc confugies: Quid mea? num mihi datum eft?
Num juffi i uum illa oppignerare filiam
Meam

Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt: JUS SUMMUM SÆPE summa est malitia.
Chr. Haud faciam. *Syr.* Immo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.
Chr. Quin egomet jam ad eam deferam. *Syr.* Immo filium
Jube potius. *Chr.* Quamobrem? *Syr.* Quia enim in eum suspicio est
Translata amoris. *Chr.* Quid tum? *Syr.* Quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest; abi, effer argentum. *Chr.* Effero.

ACTUS IV. SCENA V.

Clitipho, Syrus.

NULLA EST TAM FACILIS res, quin difficilis siet,
Quam invitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miser aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deæque, quantum est, Syre,
Cum tuo isto invento, cumque incœpto perduint!
Hujusmodi res semper comminiscere,
Ubi me excarnufices. *Syr.* Is tu hinc quo dignus es?
Quam pene tua me perdidit protervitas?
Clit. Vellem hercle factum: ita meritu'. *Syr.* Meritu'? quo modo?
Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
Clit. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
Syr. Jam non sum iratus: sed scin' ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis? *Clit.* Apud nos. *Syr.* Non. *Clit.* Ubi ergo? *Syr.* Apud Cliniam.
Clit. Perii. *Syr.* Bono animo es: jam argentum ad ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. *Clit.* Garris, unde? *Syr.* A tuo patre.
Clit. Ludis fortasse me. *Syr.* Ipsa re experibere.
Clit. Næ ego fortunatus homo sum; deamo te, Syre.
Syr. Qua causa id fiat, obsecundato in loco.
Sed pater egreditur. cave quidquam admiratu' sis.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

Chremes, Clitipho, Syrus.

UBi Clitipho nunc est? *Syr.* Eccum me, inque. *Clit.* Eccum hic tibi.
Chr. Quid rei esset, dixti huic? *Syr.* Dixi pleraque omnia.
Chr. Cape hoc argentum, ac defer. *Syr.* I, quid stas lapis?
Quin accipis? *Clit.* Cedo sane. *Syr* Sequere hac me ocius:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
Chr. Minas quidem jam decem habet a me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis apposcunt duo.
QUAM MULTA INJUSTA ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

Menedemus, Chremes.

MUlto omnium me nunc fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intellego
Resipisse. *Chr.* Ut errat? *Men.* Teipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
Chr. Cedo, quid vis faciam? *Men.* Invenisti hodie filiam.
Chr. Quid tum? *Men.* Hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
Chr. Quæso, quid hominis es? *Men.* Quid? *Chr.* Jamne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Ut ea via abs te argentum auferretur? *Men.* Scio.
Chr. Ea res nunc agitur ipsa. *Men.* Quid dixti, Chreme?
Erravi. *Chr.* Et quidem hæc quæ apud te est, Clitiphonis est
Amica? *Men.* Ita ajunt. *Chr.* Et tu credis? *Men.* Omnia.
Chr. Et illum ajunt velle uxorem, ut, cum desponderim,
Des qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
Men. Id est profecto: id amicæ dabitur. *Chr.* Scilicet Daturum! *Men.* Vah frustra sum igitur gavisus miser.
Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
Chr. Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges. *Men.* Sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
Chr. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.
Men. Dicam: quid deinde? *Chr.* Me facturum esse omnia.
Generum placere: postremo etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. *Men.* Hem, istuc volueram.
Chr. Tanto ocyus te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quam ocyssime ut des. *Men.* Cupio. *Chr.* Næ tu propediem,
Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ut ut sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapies. *Men.* Faciam. *Chr.* Abi intro: vide, quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. *Men.* Sane volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS QUINTUS

SCENA I.

Menedemus, Chremes.

Go me non tam astutum, neque ita perspicacem esse, id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. in me quidvis harum rerum conveuit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:..

In

In illum nihil potest: nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia.

Chr. Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos ex tuo ingenio judicas,
Ut nil credas intellegere, nisi idem dictum sit centies.
Sed interim quid illic jamdudum gnatus cessat cum Syro?

Men. Quos ais homines, Chreme, cessare? *Chr.* Hem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? *Men.* Omnia.

Chr. Quid ait? *Men.* Gaudere adeo occœpit, quasi qui cupiunt nuptias.

Chr. Ha, ha, hæ. *Men.* Quid risisti? *Chr.* Servi venere in mentem Syri
Calliditates. *Men.* Itane? *Chr.* Voltus quoque hominum fingit scelus.

Men. Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis? *Chr.* Id. *Men.* Itidem istuc mihi
Venit in mentem. *Chr.* Veterator. *Men.* Magi', si magi' noris, putes
Ita rem esse. *Chr.* Ain' tu? *Men.* Quin tu ausculta. *Chr.* Mane: prius hoc scire expeto,
Quid perdideris. nam ubi desponsam nunciasti filio,
Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

Men. Non. *Chr.* Quid non? *Men.* Non, inquam. *Chr.* Neque ipse gnatus? *Men.* Nil prorsus, Chreme.
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ.

Chr. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Men.* Nihil.

Chr. Quamobrem? *Men.* Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium,
Ut ne paulum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniæ.

Chr. Quid ais? *Men.* Mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.

Chr. Quid est, quod amplius simuletur? *Men.* Vah. *Chr.* Quid est? *Men.* Audi modo:
Est mihi in ultimis conclave ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.

Chr. Quid, postquam hoc est factum? *Men.* Dictum ac factum, huc abiit Clitipho.

Chr. Solus? *Men.* Solus. *Chr.* Timeo. *Men.* Bacchis consecuta est illico.

Chr. Sola? *Men.* Sola. *Chr.* Perii. *Men.* Ubi abiere intro, operuere ostium. *Chr.* Hem.
Clinia hæc fieri videbat? *Men.* Quidni? una mecum simul.

Chr. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.

Men. Quamobrem? *Chr.* Decem dierum vix mi est familia.

Men. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

Chr. Immo quod amicæ. *Men.* Si dat. *Chr.* An dubium id tibi est?
Quemquamne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam? *Men.* Ah,
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

Chr. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, ubi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi!
At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam —— *Men.* Non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? *Chr.* Præ iracundia,
Menedeme, non sum apud me. *Men.* Tene istuc loqui?
NONNE ID FLAGITIUM EST, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier?

Chr. Quid faciam? *Men.* Id, quod me fecisse ajebas parum:
Fac esse te patrem sentiat: fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.

Chr. Immo abeat potius multo quovis gentium,
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,
Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.

Men. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves?
Difficilem ostendes te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum. *Chr.* Ah, nescis quam doleam.

Men. Ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod mavis. *Chr.* Immo & gener & affines placent.

Men. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid, obticuisti? *Chr.* Dotis? *Men.* Ita dico. *Chr.* Ah.

Men. Chreme,
Ne quid vereare, si minu': nil nos dos movet.

Chr. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis:
Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Men.* Quam rem agis?

Chr. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam. *Men.* Quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.

Chr. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuria & lascivia
Diffluit, retundam, & redigam, ut quo se vortat nesciat.

Men. Quid agis? *Chr.* Mitte, sine me in hac re gerere mihi morem. *Men.* Sino.
Itane vis? *Chr.* Ita. *Men.* Fiat. *Chr.* Ac jam, uxorem ut accersat, paret.
Hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum.... *Men.* Quid eum? *Chr.* Egone? si vivo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro deridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

Clitipho, Menedemus, Chremes, Syrus.

Itane tandem quæso est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser? Volgo

Volgo faciunt. *Men.* Scio tibi esse hoc gravius multo ac durius,
Cui fit: verum ego haud minus ægre patior id, qui nescio;
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.
Clit. Hic patrem esse ajebas? *Men.* Eccum. *Chr.* Quid me incusas, Clitipho?
Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.
Ubi te vidi animo esse omisso, &, suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem;
Cepi rationem, ut neque tu egeres, neque ut hæc posses perdere.
Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho,
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. *Clit.* Hei mihi!
Chr. Satius est, quam te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.
Syr. Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens!
Clit. Emori cupio. *Chr.* Prius, quæso, disce quid sit vivere:
Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.
Syr. Here, licetne? *Chr.* Loquere. *Syr.* At tuto? *Chr.* Loquere. *Syr.* Quæ ista est pravitas,
Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? *Chr.* Ilicet,
Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem pararis. *Syr.* Quid agis? *Chr.* Nil succenseo,
Nec tibi, nec huic; nec vos est æquom, quod facio, mihi.
Syr. Abiit. vah, rogasse vellem. *Clit.* Quid, Syre? *Syr.* Unde mihi peterem cibum:
Ita nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.
Clit. Adeon' rem rediisse, ut periclum etiam fame mihi sit, Syre?
Syr. MODO LICEAT VIVERE, est spes. *Clit.* Quæ? *Syr.* Nos esurituros satis.
Clit. Irrides in re tanta, neque me quidquam consilio adjuvas?
Syr. Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intellegere possum. *Clit.* Quid? *Syr.* Non aberit longius.
Clit. Quid ergo? *Syr.* Sic est: non esse horum te arbitror. *Clit.* Quid istuc, Syre?
Satin' sanus es? *Syr.* Ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa, qua te expellerent.
Clit. Est verisimile. *Syr.* An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
Clit. Non arbitror. *Syr.* Nunc aliud specta: MATRES OMNES FILIIS
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. *Clit.* Verum. quid ergo nunc faciam, Syre?
Syr. Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cujus sis. *Clit.* Recte suades: faciam. *Syr.* Sat recte hoc mihi in
Mentem venit: namque adolescens, quam in minima spe situs erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,
Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam.
Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTUS V. SCENA III.

Sostrata, *Chremes*.

PRofecto, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeo miror, quomodo
Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi vir, potuerit.
Chr. Oh, pergin' mulier esse? ullamne ego rem umquam in vita mea
Volui, quin tu in ea re mihi advorsatrix fueris, Sostrata?
At si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias:.
In qua re nunc tam confidenter restas, stulta. *Sostr.* Ego nescio?
Chr. Immo scis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.
Sostr. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.
Chr. Non postulo. jam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
Sostr. Facies? *Chr.* Verum. *Sostr.* Non vides quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. *Chr.* Subditum! ain tu? *Sostr.* Certe sic erit,
Mi vir. *Chr.* Confitere. *Sostr.* Au, obsecro te, istuc inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
Chr. Quid metuis? ne non, cum velis, convincas esse illum tuum?
Sostr. Quod filia est inventa? *Chr.* Non; sed, quod magi' credendum siet,
Id, quod est consimilis moribus,
Facile convinces ex te natum: nam tui similis est probe:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quam severus! rem cum videas, censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

Clitipho, *Sostrata*, *Chremes*.

SI umquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi

Fue-

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro,
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei;
Quod peto & volo, parentes meos ut commonstres mihi.

Sostr. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. *Clit.* Sum. *Sostr.* Miseram me! hoccine quæsisti, obsecro?
Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me atque hoc natus es:
Et cave posthac, si me amas, umquam istuc verbum ex te audiam. *Chr.* At
Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

Clit. Quos? *Chr.* Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,
Ganeo, damnosus. crede; & nostrum te esse credito.

Clit. Non sunt hæc parentis dicta. *Chr.* Non, si ex capite sis meo
Natus, item ut ajunt Minervam esse ex Jove, ea caussa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

Sostr. Di istæc prohibeant. *Chr.* Deos nescio: ego, quod potero, sedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris; patri
Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. *Clit.* Eheu, quam nunc totus displiceo mihi!
Quam pudet! neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

Menedemus, Chremes, Clitipho, Sostrata.

ENimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,
Nimisque inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem. optume.
Ipsos video. *Chr.* Ehem, Menedeme, cur non accersi jubes
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? *Sostr.* Mi vir, te obsecro
Ne facias. *Clit.* Pater, obsecro ut mi ignoscas. *Men.* Da veniam, Chreme.
Sine te exorent. *Chr.* Egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. *Men.* At nos non sinemus. *Clit.* Si me vivum vis, pater,
Ignosce. *Sostr.* Age, Chremes mi. *Men.* Age, quæso, ne tam obfirma te, Chreme.

Chr. Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.

Men. Facis ut te decet. *Chr.* Ea lege hoc adeo faciam, si facit id,
Quod ego hunc æquom censeo. *Clit.* Pater, omnia faciam: impera.

Chr. Uxorem ut ducas. *Clit.* Pater. *Chr.* Nihil audio. *Men.* Ad me recipio:
Faciet. *Chr.* Nil etiam audio ipsum. *Clit.* Perii. *Sostr.* An dubitas, Clitipho?

Chr. Immo utrum volt? *Men.* Faciet omnia. *Sostr.* Hæc, dum incipias, gravia sunt,
Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. *Clit.* Faciam, pater.

Sost. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ nostri. *Clit.* Rufamne illam virginem,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum, pater.

Chr. Eja, ut elegans est. credas animum ibi esse. *Sostr.* Aliam dabo.

Clit. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. *Sostr.* Nunc laudo te, gnate. *Clit.* Archonidi hujus filiam.

Sostr. Perplacet. *Clit.* Pater, hoc nunc restat. *Chr.* Quid? *Clit.* Syro ignoscas volo,
Quæ mea caussa fecit. *Chr.* Fiat. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

A D E L P H I.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. ÆMILII PAULI. QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MINUCIUS PROTIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRU. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

MICIO *senex*.
DEMEA *senex*.
SANNIO *leno*.
ÆSCHINUS *adolescens*.
SYRUS *servus*.
CTESIPHO *adolescens*.
SOSTRATA, *matrona*.
CANTHARA *nutrix*.
PAMPHILA *puerpera*.
GETA *servus*.
HEGIO *senex*.
DROMO *servus*.

PERSONÆ MUTÆ.

TIBICINA *Ctesiphonis amica*.
PARMENO *servus*.

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

DUos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Æschinum,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Æschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit: vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre. mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

PROLOGUS.

POstquam poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus;
Indicio de se ipse erit; vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumsit sibi
In Adelphos: verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentia est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Micio.

STorax. non rediit hac nocte a cœna Æschinus,
Neque servolorum quisquam, qui advorsum ierant!
Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam,
Aut ibi si cesses, evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut præfregerit
Aliquid. vah, quemquamne hominem in animum instituere, aut
Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi!
Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. jam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem numquam habui. ille contra, hæc omnia:
Ruri agere vitam, semper parce ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi a parvolo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
PUDORE ET LIBERALITATE liberos
Retinere, satius esse credo, quam metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamitans, Quid agis, Micio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse est durus, præter æquomque & bonum:
ET ERRAT LONGE, mea quidem sententia,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit:
Studet par referre, præsens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certe is est.
Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
Jurgabit. Salvom te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

Demea, Micio.

EHem, opportune: teipsum quærito.
Mic. Quid tristis es? *Dem.* Rogas me, ubi nobis Æschinus
Siet, quid tristis ego sim? *Mic.* Dixin' hoc fore?
Quid fecit? *Dem.* Quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam, nec metuit quemquam, neque legem putat

Tenere

Tenere se nullam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designavit? *Mic.* Quidnam id est?
Dem. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam
Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. clamant omnes indignissume
Factum esse. hoc advenienti quot mihi, Micio,
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum hujus simile factum? hæc cum illi, Micio,
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
Mic. HOMINE IMPERITO numquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
Dem. Quorsum istuc? *Mic.* Quia tu, Demea, hæc male judicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non sivit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Injurium est: nam si esset unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, ubi te exspectatum ejecisset foras,
Alieniore ætate post faceret tamen.
Dem. Proh Jupiter! tu homo adigis me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? *Mic.* Ah,
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.
Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum;
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, Dis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. *Dem.* Hei mihi!
Pater esse disce ab illis, qui vere sciunt.
Mic. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
Dem. Tun' consulis quidquam? *Mic.* Ah! si pergis, abiero.
Dem. Siccine agis? *Mic.* An ergo toties de eadem re audiam?
Dem. Curæ est mihi. *Mic.* Et mihi curæ est: verum, Demea,
Curemus æquam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. *Dem.* Ah Micio!
Mic. Mihi sic videtur. *Dem.* Quid istic? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Jam si verbum unum posthac. *Mic.* Rursum, Demea,
Irascere? *Dem.* An non credis? repeton' quem dedi?
Ægre est. alienus non sum. si obsto: hem, desino.
Unum vis curem: curo: & est Dis gratia,
Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
Posterius: nolo in illum gravius dicere.
Mic. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit. tamen
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui. nam ita est homo:
Cum placo, advorsor sedulo, & deterreo;
Tamen vix humane patitur: verum si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. etsi Æschinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

Sannio, Æschinus.

San. Obsecro, populares, ferte misero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi. *Æsch.* Otiose: nunc jam illico hic consiste:
Quid respectas? nihil pericli est: numquam, dum ego adero, hic te
Tanget. *San.* Ego istam invitis omnibus.
Æsch. Quamquam est scelestus, non committet hodie umquam iterum ut vapulet.
San. Audi, Æschine, ne ignarum fuisse te dicas meorum morum;
Ego leno sum. *Æsch.* Scio. *San.* At ita, ut usquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quod te posterius purges, nolle hanc injuriam mihi
Factam esse: hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus persequar;
Neque tu verbis solves umquam, quod re mi male feceris.
Novi ego vestra hæc: Nollem factum: Jusjurandum dabitur, esse te
Indignum injuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
Æsch. Abi præ strenue, ac fores aperi. *San.* Ceterum hoc nihil facis.
Æsch. I intro nunc jam. *San.* At enim non sinam. *Æsch.* Accede illuc, Parmeno:
Nimium abisti istoc: hic propter hunc assiste. hem, sic volo.
Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam dimoveas tuos.
Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.
San. Istuc volo ergo ipsum experiri. *Æsch.* Hem, serva. omitte mulierem.
San. O facinu' indignum. *Æsch.* Geminabit, nisi caves. *San.* Hei misero mihi!
Æsch. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.
I nunc jam. *San.* Quid hoc rei est? regnumne, Æschine, hic tu possides?
Æsch. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
San. Quid tibi rei mecum est? *Æsch.* Nihil. *San.* Quid? nostin' qui sim? *Æsch.* Non desidero.
San. Tetigin' tui quidquam? *Æsch.* Si attigisses, ferres infortunium.

San. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Responde. *Æsch.* Ante ædes non fecisse erit melius hic convicium:
Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, atque ibi
Usque ad necem operiere loris. *San.* Loris liber? *Æsch.* Sic erit.
San. O hominem impurum! hiccine libertatem ajunt esse æquam omnibus?
Æsch. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.
San. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? *Æsch.* Mitte ista, atque ad rem redi.
San. Quam rem? quo redeam? *Æsch.* Jamne me vis dicere id, quod ad te attinet?
San. Cupio, æqui modo aliquid. *Æsch.* Vah, leno iniqua me non volt loqui!
San. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,
Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta injuria.
Æsch. Nam hercle etiam hoc restat. *San.* Illuc quæso redi, quo cœpisti, Æschine.
Æsch. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat male:
Argenti tantum dabitur. *San.* Quid, si ego tibi illam nolo vendere?
Coges me? *Æsch.* Minime. *San.* Namque id metui. *Æsch.* Neque vendundam censeo,
Quæ libera est: nam ego liberali illam assero causa manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *San.* Proh supreme Jupiter!
Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam.
Ob malefacta hæc tantidem emtam postulat sibi tradier.
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Age, jam cupio, modo si argentum reddat. sed ego hæc hariolor:
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: Mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat: quamquam injurium est.
Verum cogito id, quod res est: quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

Syrus, Sannio.

TAce, egomet conveniam jam ipsum: cupide accipiat jam faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est, quod te audio
Nescio quid cum hero concertasse? *San.* Numquam vidi iniquius
Certationem comparatam, quam hæc hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.
Syr. Tua culpa. *San.* Quid agerem? *Syr.* Adolescenti morem gestum oportuit.
San. Qui potui melius, qui hodie usque os præbui? *Syr.* Age, scis quid loquar?
PECUNIAM IN LOCO neglegere, maxumum interdum est lucrum. hui!
Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime;
Ne non tibi istuc fœneraret? *San.* EGO SPEM PRETIO non emo.
Syr. Numquam rem facies. abi, nescis inescare homines, Sannio.
San. Credo istuc melius esse: verum ego numquam adeo astutus fui,
Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
Syr. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare. præterea autem, te ajunt proficisci Cyprum. *San.* Hem.
Syr. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
San. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt. *Syr.* Timet:
Injeci scrupulum homini. *San.* O scelera! illud vide,
Ut in ipso articulo oppressit. emtæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum venio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,
Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quam aut hic manere tam diu, aut tum persequi.
Syr. Jamne enumerasti id quod ad te rediturum putes?
San. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?
Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?
Syr. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis placet:
Potius quam venias in periculum, Sannio,
Servesne an perdas totum, dividuum face.
Minas decem conradet alicunde. *San.* Hei mihi!
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. *Syr.* Ut lubet.
Numquid vis, quin abeam? *San.* Immo hercle hoc quæso, Syre;
Ut ut hæc sunt facta, potius, quam lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti emta est. Syre,
Scio te non usum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. *Syr.* Sedulo
Faciam. sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. *San.* Quid, quod te oro? *Syr.* Paulisper mane.

ACTUS II. SCENA III.

Ctesipho, Syrus.

ABs quivis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:

Verum

Verum enimvero id demum juvat, si, quem æquom est facere, is benefacit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certo scio,
Numquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis' principem.
Syr. O Ctesipho. *Ctes.* O Syre, Æschinus ubi est? *Syr.* Ellum, te exspectat domi. *Ctes.* Hem.
Syr. Quid est? *Ctes.* Quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo. festivom caput!
Omnia sibi qui post putarit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam; meum amorem, & peccatum in se transtulit.
Syr. Nihil pote supra. *Ctes.* Quidnam fores crepuit? *Syr.* Mane, mane, ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

Æschinus, *Sannio*, *Ctesipho*, *Syrus*.

UBi ille est sacrilegus? *San.* Me quærit. numquidnam effert? occidi:
Nil video. *Æsch.* Ehem, opportune: teipsum quærito. quid fit, Ctesipho?
In tuto est omnis res. omitte vero tristitiam tuam.
Ctes. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem, o mi Æschine!
O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes.
Æsch. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos pene sero scisse, & pene in eum locum
Rediisse, ut si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ctes. Pudebat. *Æsch.* Ah, stultitia est istæc, non pudor: tam ob parvolam
Rem pene e patria! turpe dictu. Deos quæso, ut istæc prohibeant.
Ctes. Peccavi. *Æsch.* Quid ait tandem nobis Sannio. *Syr.* Jam mitis est.
Æsch. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro ad illam, Ctesipho.
San. Syre, insta. *Syr.* Eamus; namque hic properat in Cyprum. *San.* Ne tam quidem;
Quamvis etiam maneo otiosus hic. *Syr.* Reddetur, ne time.
San. At ut omne reddat. *Syr.* Omne reddet, tace modo, ac sequere hac. *San.* Sequor.
Ctes. Heus, heus Syre. *Syr.* Hem, quid est? *Ctes.* Obsecro hercle, hominem istum impurissimum
Quamprimum absolvitote, ne, si magis irritatus siet,
Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.
Syr. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cetera.
Ego jam transacta re convortam me domum cum opsonio.
Ctes. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Sostrata, *Canthara*.

OBsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? *Can.* Quid fiet rogas?
Recte edepol, spero. *Sostr.* Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.
Can. Jam nunc times, quasi numquam adfueris, numquam tute pepereris.
Sostr. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autem hic non adest:
Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æschinum.
Can. Pol is quidem jam hic aderit: nam numquam unum intermittit diem,
Quin semper veniat. *Sostr.* Solus mearum miseriarum est remedium.
Can. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera;
Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere atque animo, natum ex tanta familia.
Sostr. Ita pol est, ut dicis. salvos nobis, Deos quæso, ut siet.

ACTUS III. SCENA II.

Geta, *Sostrata*, *Canthara*.

NUnc illud est, quod, si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant;
Quod mihique, heræque, filiæque herili est. væ misero mihi!
Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest,
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? o scelera! o genera sacrilega! o hominem impium!
Sostr. Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?
Get. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque illum misericordia
Repressit, neque reflexit, neque quod partus instabat prope,
Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. *Sostr.* Non intellego
Satis quæ loquatur. *Can.* Propius, obsecro, accedamus, Sostrata. *Get.* Ah,
Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.
Nihil est, quod malim, quam totam familiam dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo.
Seni animam primum exstinguerem ipsi, qui illud produxit scelus: Tum

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium primum arriperem, & capite in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat viam.
Adolescenti ipsi eriperem oculos, posthæc præcipitem darem.
Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso hoc malo heram impertiri propere? *Sostr.* Revocemus. Geta. *Get.* Hem,
Quisquis es, sine me. *Sostr.* Ego sum Sostrata. *Get.* Ubi ea est? teipsam quærito:
Te exspecto. oppido opportune te obtulisti mi obviam, Hera. *Sostr.* Quid est? quid trepidas? *Get.* Hei mihi! *Sostr.* Quid festinas, mi Geta?
Animam recipe. *Get.* Prorsus, *Sostr.* Quid istuc prorsus ergo est? *Get.* Periimus.
Actum est, *Sostr.* Eloquere ergo, obsecro te, quid sit. *Get.* Jam, *Sostr.* Quid jam, Geta?
Get. Æschinus, *Sostr.* Quid is ergo? *Get.* Alienus est ab nostra familia. *Sostr.* Hem,
Perii, quare? *Get.* Amare occepit aliam. *Sostr.* Væ miseræ mihi.
Get. Neque id occulte fert. a lenone ipsus eripuit palam.
Sostr. Satin' hoc certum est? *Get.* Certum. hisce oculis egomet vidi, Sostrata. *Sostr.* Ah,
Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? nostrumne Æschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opesque omnes sitæ
Erant, qui sine hac jurabat se unum numquam victurum diem,
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris,
Ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem ducere!
Get. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opus est, porro prospice,
Patiamurne, an narremus cuipiam? *Can.* Au, au mi homo, sanusne es? an
Hoc proferendum tibi videtur esse usquam? *Get.* Mihi quidem non placet.
Jam primum, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio;
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si maxume
Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *Sostr.* Ah, minime gentium;
Non faciam. *Get.* Quid ages? *Sostr.* Proferam. *Get.* Hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.
Sostr. Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc, quo nunc sita est,
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. hoc relliquom est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me culpam esse hanc procul,
Nec pretium, neque rem ullam intercessisse illa aut me indignam; Geta,
Experiar. *Get.* Quid istic? accedo, ut melius dicas. *Sostr.* Tu, quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato omnem ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxume.
Get. Nam hercle alius nemo respicit nos. *Sostr.* Propera tu, mea Canthara:
Curre, obstetricem arcesse, ut, cum opus sit, ne in mora nobis siet.

ACTUS III. SCENA III.

Demea.

Disperii. Ctesiphonem audivi filium
Una fuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam ad nequitiem eum abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeom
Aliquo. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, numquam dicet carnufex.
Non ostendam id me velle.

ACTUS III. SCENA IV.

Syrus, Demea.

Omnem rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. *Dem.* Proh Jupiter,
Hominis stultitiam! *Syr.* Collaudavit filium:
Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.
Dem. Disrumpor. *Syr.* Argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in sumtum dimidium minæ:
Id distributum sane est ex sententia. *Dem.* Hem,
Huic mandes, si quid recte curatum velis.
Syr. Ehem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
Dem. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. *Syr.* Est hercle inepta, ne dicam dolo,
Atque absurda. pisces ceteros purga, Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua sinito ludere
Tantisper: ubi ego rediero, exossabitur;
Prius nolo. *Dem.* Hæccine flagitia? *Syr.* Mihi quidem non placent:
Et clamo sæpe. Salsamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulchre. *Dem.* Di vostram fidem;
Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi!
Videre videor jam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. *Syr.* O Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est,
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. *Dem.* Quid? istæc jam penes vos psaltria est?
Syr. Ellam intus. *Dem.* Eho, an domi est habiturus? *Syr.* Credo, ut est
Dementia. *Dem.* Hæccine fieri? *Syr.* Inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. *Dem.* Fratris me quidem
Pudet, pigetque. *Syr.* Nimium inter vos, Demea, ac
Non quia ades præsens dico hoc, pernimium interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille somnium. sineres vero illum tu tuum

Face-

Facere hæc? *Dem.* Sinerem illum? at non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quam ille quidquam cœperit?
Syr. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *Dem.* Sic siet Modo, ut nunc est, quæso. *Syr.* Ut quisque suum volt esse, ita est.
Dem. Quid eum? vidistin hodie? *Syr.* Tuumne filium? (Abigam hunc rus) jam dudum aliquid ruri agere arbitror.
Dem. Satin' scis ibi esse? *Syr.* Oh, qui egomet produxi. *Dem.* Optume est.
Metui, ne hæreret hic. *Syr.* Atque iratum admodum.
Dem. Quid autem? *Syr.* Adortus jurgio fratrem apud forum
De Psaltria istac. *Dem.* Ain' vero? *Syr.* Vah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit
Homo de improviso; cœpit clamare: Æschine,
Heccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? *Dem.* Oh, oh lacrumo gaudio.
Syr. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
Dem. Salvos sit: spero, est similis majorum suum. *Syr.* Hui.
Dem. Syre, præceptorum plenus istorum ille. *Syr.* Phy, Domi habuit, unde disceret. *Dem.* Fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tamquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. *Syr.* Recte sane. *Dem.* Hoc fugito. *Syr.* Callide.
Dem. Hoc laudi est. *Syr.* Istæc hæc res est. *Dem.* Hoc vitio datur.
Syr. Probissume. *Dem.* Porro autem. *Syr.* Non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est.
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti: &, quod queo,
Conservis ad eumdem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia.
Postremo, tamquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, & moneo quid facto usu' sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio.
Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.
Numquid vis? *Dem.* Mentem vobis meliorem dari.
Syr. Tu rus hinc ibis? *Dem.* Recta. *Syr.* Nam quid tu hic agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?
Dem. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit. illum curo unum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, quem video procul? estne Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est. vah,
Homo amicus nobis jam inde a puero. dii boni!
Næ illiusmodi jam magna nobis civium
Penuria est. homo antiqua virtute ac fide:
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Restare video! vah, vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut salutem & conloquar.

ACTUS III. SCENA V.

Hegio, Geta, Demea, Pamphila.

PRoh Di immortales, facinus indignum, Geta!
Quid narras? *Get.* Sic est factum. *Heg.* Ex illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? O Æschine,
Pol haud paternum istuc dedisti. *Dem.* Videlicet
De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!
Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.
Heg. Nisi facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.
Get. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:
Te solum habemus: tu es patronus, tu pater:
Ille tibi moriens nos commendavit senex.
Si deseris tu, periimus. *Heg.* Cave dixeris:
Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.
Dem. Adibo. salvere Hegionem plurimum
Jubeo. *Heg.* Oh, te quærebam ipsum; salve, Demea.
Dem. Quid autem? *Heg.* Major filius tuus Æschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
Dem. Quid istuc est? *Heg.* Nostrum amicum noras Simulum,
Atque æqualem? *Dem.* Quid ni? *Heg.* Filiam ejus virginem
Vitiavit. *Dem.* Hem! *Heg.* Mane, nondum audisti, Demea,
Quod est gravissumum. *Dem.* An quidquam est etiam amplius?
Heg. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est.
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est: ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu gravida facta est. mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si dii placet,
Paravit, quicum vivat, illam deserat.
Dem. Pro certon' tu istæc dicis? *Heg.* Mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas; solus omnem familiam
Sustentat: hunc adduce, vinci: quære rem.
Get. Immo hercle extorque, nisi ita factum est, Demea.
Postremo, non negabit, coram ipsum cedo.
Dem. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. *Pamph.* Miseram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro. *Heg.* Hem!
Numnam illa, quæso, parturit? *Get.* Certe, Hegio.
Heg. Hem!
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea.
Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet:
Sin aliter animus voster est, ego, Demea,
Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una a pueris parvolis
Sumus educti: una semper militiæ & domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam

Animam relinquam potius quam illas deseram.
Quid mihi respondes? *Dem.* Fratrem conveniam, Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
Heg. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quam vos facillime agitis, quam estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
Dem. Redito. fient, quæ fieri æquom est, omnia.
Heg. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Sostratam.
Dem. Non me indicente hæc fiunt. utinam hoc sit modo
Defunctum. verum nimia illæc licentia
Profecto evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA VI.

Hegio.

Bono animo fac sis, Sostrata, & istam, quod potes,
Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est,
Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, facturus ut sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia;
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Ctesipho, Syrus.

Ain' patrem hinc abisse rus? *Syr.* Jamdudum. *Ctes.* Dic sodes. *Syr.* Apud villam est.
Nunc cummaxume operis aliquid facere credo. *Ctes.* Utinam quidem,
Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.
Syr. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. *Ctes.* Ita. nam hunc diem
Misere nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitia degere.
Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope est:
Quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset iterum.
Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio:
Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die:
Quid dicam? *Syr.* Nihilne in mentem? *Ctes.* Numquam quidquam. *Syr.* Tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis? *Ctes.* Sunt: quid postea?
Syr. Hisce opera ut data sit. *Ctes.* Quæ non data sit? non potest fieri. *Syr.* Potest.
Ctes. Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam, Syre?
Syr. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo. *Ctes.* Quomodo?
Syr. Laudarier te audit libenter. facio te apud illum deum:
Virtutes narro. *Ctes.* Meas? *Syr.* Tuas. homini illico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. *Ctes.* Quidnam est? *Syr.* Lupus in fabula.
Ctes. Pater adest? *Syr.* Ipsu' est. *Ctes.* Syre, quid agimus? *Syr.* Fuge modo intro: ego videro.
Ctes. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? *Syr.* Potin' ut desinas?

ACTUS IV. SCENA II.

Demea, Ctesipho, Syrus.

Næ ego homo sum infelix! primum fratrem nusquam invenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, a villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam, scio.
Ctes. Syre. *Syr.* Quid ais? *Ctes.* Men' quærit? *Syr.* Verum. *Ctes.* Perii. *Syr.* Quin tu animo bono es.
Dem. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porro obnuncio. ægre solus, si quid fit, fero.
Syr. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
Dem. Nunc redeo: si forte frater redierit, viso. *Ctes.* Syre,
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. *Syr.* etiam taces?
Ego cavebo. *Ctes.* Numquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam. id tutissimum est.
Syr. Age, tamen hunc ego amovebo. *Dem.* Sed eccum sceleratum Syrum.
Syr. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria?
Dem. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem, est frater domi?
Syr. Quid, malum, Bone vir, mihi narras? equidem perii. *Dem.* Quid tibi est?
Syr. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum & istam psaltriam
Usque occidit. *Dem.* Hem, quid narras? *Syr.* Hem, vide ut discidit labrum.
Dem. Quamobrem? *Syr.* Me impulsore hanc emtam esse ait. *Dem.* Non tu eum rus hinc modo
Produxe ajebas? *Syr.* Factum. verum venit post insaniens:
Nihil pepercit. non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis!

Dem.

Dem. Laudo, Ctesipho: patrissas. abi, virum te judico.
Syr. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.
Dem. Fortiter. *Syr.* Perquam; quia miseram mulierem & me servolum,
Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!
Dem. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit, te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus? *Syr.* Non est. *Dem.* Ubi illum quæram, cogito.
Syr. Scio ubi sit, verum hodie numquam monstrabo. *Dem.* Hem, quid ais? *Syr.* Ita.
Dem. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Syr.* At nomen nescio
Illius hominis, sed locum novi ubi sit. *Dem.* Dic ergo locum.
Syr. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? *Dem.* Quidni noverim?
Syr. Præterito hac recta platea sursum. ubi eo veneris,
Clivos deorsum vorsus est, hac præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
Dem. Quonam? *Syr.* Illic, ubi etiam caprificus magna est. *Dem.* Novi. *Syr.* Hac pergito.
Dem. Id quidem angiportum non est pervium. *Syr.* Verum hercle. vah,
Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rursum redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini hujus ditis ædes? *Dem.* Scio. *Syr.* Ubi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram. prius quam ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & exadvorsum fabrica: ibi est. *Dem.* Quid ibi facit?
Syr. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.
Dem. Ubi potetis vos: bene sane. sed cesso ad eum pergere?
Syr. I sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.
Æschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi.
Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

Micio, Hegio.

EGo in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo.
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, expostulant;
Et ultro accusant. id quia non est a me factum, agi' gratias?
Heg. Ah, minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut una mecum ad matrem virginis eas, Micio;
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse & illam psaltriam.
Mic. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus. *Heg.* Bene facis:
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseria
Tabescit; & tuo officio fueris functus. sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. *Mic.* Immo ego ibo. *Heg.* Bene facis.
OMNES, QUIBU' RES sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.
Quapropter teipsum purgare ipsi coram placibilius est.
Mic. Et recte, & verum dicis. *Heg.* Sequere me ergo hac intro. *Mic.* Maxume.

ACTUS IV. SCENA IV.

Æschinus.

DIscrucior animi. hoccine de improviso mali mihi objici
Tantum, ut neque quid me faciam, nec quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit.
Pectore consistere nihil consilii quit. vah,
Quomodo me ex hac expediam turba?
Tanta nunc suspicio de me incidit. neque ea immerito.
Sostrata credit mihi me psaltriam hanc emisse: id anus
Mihi indicium fecit.
Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa, ubi vidi eam, illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, jam partus adsiet;
Eone obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi jam, Æschine;
Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? Valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minime est opus
Usquam efferri. age, mitto: fieri potis est, ut ne qua exeat.
Ipsum id metuo ut credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri,

Ut ut erat gesta, indicasse? exorassem, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Æschine, expergiscere.
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me. accedam ad fores.
Perii, horresco semper, ubi pultare hasce occipio .. fores miser.
Heus, heus: Æschinus ego sum: aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis. concedam huc.

ACTUS IV. SCENA V.

Micio, *Æschinus*.

ITa, ut dixi, Sostrata,
Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sunt, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit? *Æsch.* Pater hercle est: perii. *Mic.* Æschine.
Æsch. Quid huic hic negoti est? *Mic.* Tune has pepulisti fores? tacet.
Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est:
Quandoquidem hoc numquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? *Æsch.* Non equidem istas, quod sciam.
Mic. Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salva res est. *Æsch.* Dic sodes, pater,
Tibi vero quid istic est rei? *Mic.* Nihil mihi quidem.
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc advocatum sibi. *Æsch.* Quid? *Mic.* Ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Ut opinor, has non nosse te, & certo scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. *Æsch.* Quid tum postea?
Mic. Virgo est cum matre. *Æsch.* Perge. *Mic.* Hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Æsch.* Perii. *Mic.* Quid est?
Æsch. Nil: recte: perge. *Mic.* Is venit, ut secum avehat:
Nam habitat Mileti. *Æsch.* Hem, virginem ut secum avehat?
Mic. Sic est. *Æsch.* Miletum usque, obsecro? *Mic.* Ita. *Æsch.* Animo male est.
Quid ipsæ? quid ajunt? *Mic.* Quid illas censes? nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Æsch. Eho, nonne hæc justa tibi videntur postea?
Mic. Non. *Æsch.* Obsecro, non? an illam hinc abducet, pater?
Mic. Quid illam ni abducat? *Æsch.* Factum a vobis duriter,
Immisericorditerque, atque etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
Mic. Quamobrem? *Æsch.* Rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consuevit prior,
Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat,
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
Mic. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? *Æsch.* An sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, exspectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
Mic. Ridiculum! advorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? *Æsch.* Pater, obsecro, ausculta.
Mic. Æschine, audivi omnia,
Et scio: nam te amo: quo magis, quæ agis, curæ sunt mihi.
Æsch. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet;
Et me tui pudet. *Mic.* Credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiasti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alii sæpe, item boni. at postquam id evenit, cedo,
Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti tibi,
Quid fieret, qua fieret? si teipsum mihi puduit dicere;
Qua rescriscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos?
Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. *Æsch.* Hem!
Mic. Bono animo es, inquam. *Æsch.* Pater,
Obsecro, num ludis tu nunc me? *Mic.* Ego te? quamobrem? *Æsch.* Nescio:
Quia tam misere hoc esse cupio verum, ideo vereor magis.
Mic. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.
Æsch. Quid? jamne uxorem? *Mic.* Jam. *Æsch.* Jam? *Mic.* Jam, quantum potest. *Æsch.* Di me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te quam oculos nunc ego amo meos.
Mic. Quid? quam illam? *Æsch.* Æque. *Mic.* Perbenigne. *Æsch.* Quid? ille ubi est Milesius?
Mic. Abiit, periit, navem ascendit. sed cur cessas? *Æsch.* Abi, pater:
Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos certo scio,
Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos magis.
Mic. Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parentur. tu fac, ut dixi, si sapis.
Æsch. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse?
Si frater aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?

Hic

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem!
Itaque adeo magnam mi injecit sua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens cavebo.
Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet siem.

ACTUS IV. SCENA VI.

Demea.

DEfessus sum ambulando. ut, Syre, te cum tua Monstratione magnus perdat Jupiter.
Perreptavi usque omne oppidum, ad portam, ad lacum,
Quo non? nec fabrica illic ulla erat, nec fratrem homo
Vidisse se ajebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

Micio, Demea.

IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
Dem. Sed eccum ipsum. te jamdudum quæro, Micio.
Mic. Quidnam? *Dem.* Fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. *Mic.* Ecce autem. *Dem.* Nova,
Capitalia. *Mic.* Ohe, jam. *Dem.* Ah, nescis qui vir sit. *Mic.* Scio.
Dem. O stulte, tu de psaltria me somnias
Agere. hoc peccatum in virginem est civem. *Mic.* Scio.
Dem. Eho, scis, & patere? *Mic.* Quidni patiar? *Dem.* Dic mihi,
Non clamas? non insanis? *Mic.* Non. malim quidem.
Dem. Puer natu' est. *Mic.* Di bene vortant. *Dem.* Virgo nihil habet.
Mic. Audivi. *Dem.* Et ducenda indotata est? *Mic.* Scilicet.
Dem. Quid nunc futurum est? *Mic.* Id enim quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *Dem.* O Jupiter!
Istoccine pacto oportet? *Mic.* Quid faciam amplius?
Dem. Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet,
Simulare certe est hominis. *Mic.* Quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Demsi metum omnem. hæc magis sunt hominis. *Dem.* Ceterum,
Placet tibi factum, Micio? *Mic.* Non, si queam
Mutare: NUNC, CUM NON queo, æquo animo fero.
ITA VITA EST HOMINUM, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
Dem. Corrector! nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquo abjicienda est; si non pretio, gratiis.
Mic. Neque est, neque illam sane studeo vendere.
Dem. Quid igitur facies? *Mic.* Domi erit. *Dem.* Proh divom fidem!
Meretrix & materfamilias una in domo!
Mic. Cur non? *Dem.* Sanum te credis esse? *Mic.* Equidem arbitror.
Dem. Ita me Dii ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
Mic. Cur non? *Dem.* Et nova nupta eadem hæc discet? *Mic.* Scilicet.
Dem. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mic.* Probe.
Dem. Probe? *Mic.* Et tu nobiscum una, si opus sit.
Dem. Hei mihi!
Non te hæc pudent? *Mic.* Jam vero omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, post redeo. *Dem.* O Jupiter!
Hanccine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumtuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS IV. SCENA VIII.

Syrus, Demea.

Æ Depol, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administrasti tuum.
Ab. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. *Dem.* Illud sis vide
Exemplum disciplinæ! *Syr.* Ecce autem hic adest
Senex noster. Quid fit? quid tu es tristis? *Dem.* Oh, scelus!
Syr. Ohe, jam tu verba fundis hic sapientia?
Dem. Tun'? si meus esses. *Syr.* Dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. *Dem.* Exemplum omnibus
Curarem ut esses. *Syr.* Quamobrem? quid feci? *Dem.* Rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potasti, scelus,
Quasi re bene gesta. *Syr.* Sane nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

Dromo, Syrus, Demea.

HEus Syre, rogat te Ctesipho, ut redeas. *Syr.* Abi.
Dem. Quid Ctesiphonem hic narrat? *Syr.* Nihil.
Dem. Eho, carnufex,
Est Ctesipho intus? *Syr.* Non est. *Dem.* Cur hic nominat?
Syr. Est alius quidam, parasitaster parvolus;
Nostin'? *Dem.* Jam scibo. *Syr.* Quid agis? quo abis? *Dem.* Mitte me.
Syr. Noli, inquam. *Dem.* Non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? *Syr.* Abit.
Edepol commissatorem haud sane commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Micio, Demea.

Arata a nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. quisnam a me pepulit tam graviter fores?
Dem. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?
O cælum, o terra, o maria Neptuni!
Mic. Hem tibi,
Rescivit omnem rem: id nunc clamat; ilicet,
Paratæ lites: succurrendum est. *Dem.* Eccum, adest
Communis corruptela nostrum liberum.
Mic. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
Dem. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum. responde. *Mic.* Factum est, non nego.
Dem. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Micio? numquid minus
Mihi idem jus æquom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mic. Non æquom dicis; non: nam vetus verbum hoc quidem est,
COMMUNIA ESSE amicorum inter se omnia.
Dem. Facete! nunc demum istæc nata oratio est.
Mic. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumtum filii
Quem faciunt; quæso, hoc facito tecum cogites:
Tu illos duo olim pro re tollebas tua,
Quod sati' putabas tua bona ambobus fore:
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum. eamdem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas. gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine:
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse omne. hæc si voles
In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis demseris molestiam.
Dem. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. *Mic.* Mane:
Scio: istoc ibam. multa in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibu' conjectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quo dissimilis res sit, sed quo is qui facit:
Quæ ego in illis esse video: ut confidam fore
Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare. scire est liberum
Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab te sint tamen
Omissiores paulo. o noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
SOLUM UNUM HOC vitium adfert senectus hominibus;
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
Quod illos sat ætas acuet. *Dem.* Ne nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus æquos subvortat. *Mic.* Tace,
Non fiet. mitte jam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. *Dem.* Scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. *Mic.* De nocte, censeo:
Hodie modo hilarum te fac. *Dem.* Et istam psaltriam
Una illuc mecum hinc abstraham. *Mic.* Pugnaveris.
Eo pacto prorsum illi alligaris filium:
Modo facito, ut illam serves. *Dem.* Ego istuc videro.
Atque ibi favillæ plena, fumi ac pollinis
Coquendo sit, saxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat.
Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo est. *Mic.* Placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
Tum etiam si nolit, cogam, ut cum illa una cubet.
Dem. Derides? fortunatus, qui isto animo sies.
Ego sentio. *Mic.* Ah, pergisne? *Dem.* Jam jam desino.
Mic. I ergo intro, & cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA II.

Demea.

Numquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias;
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.
Quod nunc mi evenit. nam ego vitam duram, quam vixi usque adhuc,
Prope jam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsa repperi,
FACILITATE NIHIL esse homini melius, neque clementia. id
Esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile est noscere.
Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævos, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem. quam ibi miseriam vidi? nati filii,
Alia cura: heja autem, illis dum studeo ut quam plurimum
Facerem, contrivi in quærundo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo. ego desertu' sum.
Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem exspectant. scilicet.
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paulo sumtu. miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Age, age, nunc jam experiamur porro contra, & quid ego possiem Blan-

Blande dicere, aut benigne facere, quando hac provocat.
Ego quoque a meis me amari & magnipendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maxumus.

ACTUS V. SCENA III.

Syrus, Demea.

HEus Demea, rogat frater, ne abeas longius.
Dem. Quis homo? o Syre noster, salve: quid fit? quid agitur?
Syr. Recte. *Dem.* Optume est. jam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam, O noster, quid fit? quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. *Syr.* Gratiam habeo. *Dem.* Atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA IV.

Geta, Demea.

HEra, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem
Accersant. sed eccum Demeam. salvos sies.
Dem. Oh, qui vocare? *Get.* Geta. *Dem.* Geta, hominem maxumi
Pretii te esse hodie judicavi animo meo.
Nam is mihi est profecto servos spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita uti tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. *Get.* Bonus es, cum hæc existumas.
Dem. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTUS V. SCENA V.

Æschinus, Demea, Syrus, Geta.

OCcidunt me equidem. dum nimi' sanctas nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
Dem. Quid agitur, Æschine? *Æsch.* Hem, pater mi, tu hic eras?
Dem. Tuus hercle vero & animo & natura pater,
Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non domum
Uxorem accersis? *Æsch.* Cupio: verum hoc mihi mora est,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. *Dem.* Eho.
Vin' tu huic seni auscultare? *Æsch.* Quid? *Dem.* Missa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantum potest; hac transfer, unam fac domum:
Transduce & matrem & familiam omnem ad nos. *Æsch.* Placet,
Pater lepidissime. *Dem.* Euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet, sumtum admittet: mu. a! quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? *Syr.* Quid ergo? *Dem.* Dirue.
Tu, illas, abi, & traduce. *Get.* Dii tibi, Demea,
Bene faciant, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *Dem.* Dignos arbitror.
Quid tu ais? *Æsch.* Sic opinor. *Dem.* Multo rectiu'st,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *Æsch.* Nihil enim vidi melius, mi pater.
Dem. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras.

ACTUS V. SCENA VI.

Micio, Demea, Æschinus.

JUbet frater? ubi is est? tune jubes hoc, Demea?
Dem. Ego vero jubeo, & hac re & aliis omnibus
Quam maxume unam facere nos hanc familiam;
Colere, adjuvare, adjungere. *Æsch.* Ita quæso, pater.
Mic. Haud aliter censeo. *Dem.* Immo hercle ita nobis decet.
Primum hujus uxoris est mater. *Mic.* Quid postea?
Dem. Proba & modesta. *Mic.* Ita ajunt. *Dem.* Natu grandior.
Mic. Scio. *Dem.* Parere jam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. *Mic.* Quam hic rem agit?
Dem. Hanc te æquom est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
Mic. Me ducere autem? *Dem.* Te. *Mic.* Me? *Dem.* Te, inquam. *Mic.* Ineptis. *Dem.* Si tu sis homo,
Hic faciat. *Æsch.* Mi pater. *Mic.* Quid? tu autem huic, asine, auscultas? *Dem.* Nihil agis.
Fieri aliter non potest. *Mic.* Deliras. *Æsch.* Sine te exorem, mi pater.
Mic. Insanis? aufer. *Dem.* Age, da veniam filio. *Mic.* Sati' sanus es?
Ego novos maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis auctores mihi?
Æsch. Fac: promisi ego illis. *Mic.* Promisti autem? de te largitor, puer.
Dem. Age, quid, si quid te majus oret? *Mic.* Quasi non hoc sit maxumum.
Dem. Da veniam. *Æsch.* Ne gravere. *Dem.* Fac, promitte. *Mic.* Non omittitis?
Æsch. Non, nisi te exorem. *Mic.* Vis est hæc quidem. *Dem.* Age, prolixe, Micio.
Mic. Etsi hoc mihi pravom, ineptum, absurdum, atque alienum a vita mea
Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. *Æsch.* Bene facis:
Merito te amo. *Dem.* Verum quid ego dicam? hoc confit quod volo.
Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
Mic. Quid facere? *Dem.* Agelli est hic sub urbe paululum, quod locitas foras:
Huic demus, qui fruatur. *Mic.* Paululum id autem? *Dem.* Si multum est, tamen
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est; recte datur.
Postremo, non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,
Bene & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
Quod NIMIUM AD REM in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet
Effugere. dictum est vere, & ipsa re fieri oportet.
Mic. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt. *Æsch.* Mi pater. *Dem.*

Dem. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo. *Mic.* Gaudeo.
Dem. Suo sibi gladio hunc jugulo.

ACTUS V. SCENA VII.

Syrus, Demea, Micio, Æschinus.

Factum est, quod jussti, Demea.
Dem. Frugi homo es. ego edepol hodie, mea quidem sententia,
Judico, Syrum fieri, esse æquom, liberum. *Mic.* Istunc liberum?
Quodnam ob factum? *Dem.* Multa. *Syr.* O noster Demea, edepol vir bonu' es:
Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo;
Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.
Dem. Res apparet, & quidem porro hæc; opsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. *Syr.* O lepidum caput!
Dem. Postremo, hodie in psaltria istac emunda hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt.
Denique hic volt fieri. *Mic.* Vin' tu hoc fieri? *Æsch.* Cupio. *Mic.* Siquidem
Tu vis; Syre, eho, accede huc ad me, liber esto. *Syr.* Bene facis.
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.
Dem. Gaudeo. *Æsch.* Et ego. *Syr.* Credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.
Dem. Optumam quidem mulierem. *Syr.* Et quidem tuo nepoti, hujus filio
Hodie primam mammam dedit hæc. *Dem.* Hercle vero serio,
Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom fiet.
Mic. Ob eam rem? *Dem.* Ob eam. postremo, a me argentum, quanti est, sumito.
Syr. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.
Mic. Syre, processisti hodie pulchre. *Dem.* Siquidem porro, Micio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu
Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mic.* Istoc vilius.
Æsch. Frugi homo est. *Syr.* Reddam hercle: da modo. *Æsch.* Age, pater. *Mic.* Post consulam.
Dem. Faciet. *Syr.* O vir optime. *Æsch.* O pater mi festivissime.
Mic. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit tuos?
Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? *Dem.* Dicam tibi.
Ut id ostenderem, quod te isti facilem & festivom putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Micio.
Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine,
Quia non justa, injusta, prorsus omnia omnino obsequor;
Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minu' videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehendere & corrigere me, & obsecundare in loco;
Ecce me, qui id faciam vobis. *Æsch.* Tibi, pater, permittimus:
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? *Dem.* Sino,
Habeat: in istac finem faciat. *Æsch.* Istuc recte. Plaudite.

Calliopius recensui.

P H O R M I O

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA IV, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

Phormio *parasitus.*
Demipho *senex.*
Antipho *adolescens.*
Geta *servus.*
Dorio *leno.*
Chremes *senex.*
Phædria *adolescens.*
Davus *servus.*
Sophrona *nutrix.*
Nausistrata *matrona,*
Hegio,)
Cratinus,) *advocati.*
Crito,)

PERSONÆ MUTÆ.

Dorcium *ancilla.*
Phanium *adolescentula.*

ARGU-

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Chremetis frater aberat peregre Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno advenit
Athenas: moritur. virgo sola [aberat Chremes]
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

PROLOGUS.

Postquam Poeta vetus poetam non potest
Retrahere a studio, & transdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intelligeret, cum stetit olim nova,
Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minu' multo audacter, quam nunc lædit, læderet;
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novos,
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res geretur maxume.
Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

Davus.

Micus summus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Jampridem apud me reliquom pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
Quam inique comparatum est, ii, qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenso suo,
Suum defrudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies;
Ubi initiabunt; omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed videon' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

Geta, Davus.

Si quis me quæret rufus —— *Dav.* Præsto est, desine. *Get.* Oh,
At ego obviam conabar tibi, Dave. *Dav.* Accipe, hem:
. Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.
Get. Amo te, & non neglexisse, habeo gratiam.
Dav. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? *Get.* Egone? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo simus. *Dav.* Quid istuc est? *Get.* Scies,
Modo ut tacere possis. *Dav.* Abi sis insciens;
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? *Get.* Ergo ausculta. *Dav.* Hanc operam tibi dico.
Get. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nostin'? *Dav.* Quidni? *Get.* Quid? ejus gnatum Phædriam?
Dav. Tamquam te. *Get.* Evenit, senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens,
Dav. Cui tanta erat res, & supererat? *Get.* Desinas:
Sic est ingenium. *Dav.* Oh, regem me esse oportuit!
Get. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. *Dav.* O Geta, provinciam
Cepisti duram. *Get.* Mihi usus venit, hoc scio.
Memini relinqui me Deo irato meo.
Cœpi advorsari primo: quid verbis opu'st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
Dav. Venere in mentem mihi istæc: namque inscitia est,
Advorsum stimulum calces. *Get.* Cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. *Dav.* Scisti uti foro.
Get. Noster mali nil quidquam primo. hic Phædria
Continuo quamdam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea serviebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur, quidquam: id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere;
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, exadvorsum illico
Tonstrina erat quædam. hic solebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Roga-

Rogamus, quid sit. numquam æque, inquit, ac modo
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modo quamdam vidi virginem hic viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat exadvorsum: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam amiculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu'st?
Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, Censeo,
Eamus, Duc nos sodes. imus, venimus,
Videmus. virgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, Tantummodo
Satis scita, inquit: noster vero. *Dav.* Jam scio:
Amare cœpit. *Get.* Scin' quam? quo evadat, vide.
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire. & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.

Dav. Non, si redisset, ei pater veniam daret?

Get. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? numquam faceret. *Dav.* Quid fit denique?

Get. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint.

Dav. Quid is fecit? *Get.* Hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me adsimulabo virginis:
Ad judices veniemus. qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. *Dav.* Jocularem audaciam!

Get. Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. *Dav.* Quid narras? *Get.* Hoc, quod audis. *Dav.* O Geta,
Quid te futurum est? *Get.* Nescio hercle. unum hoc scio:
QUOD FORS FERET, feremus æquo animo. *Dav.* Placet:
Hem, istuc viri est officium. *Get.* Io me omnis spes mihi est.

Dav. Laudo. *Get.* Ad precatorem adeam, credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: ceterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addit, ubi ego hinc abiero, vel occidito.

Dav. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? *Get.* Sic, tenuiter. *Dav.* Non multum habet
Quod det fortasse. *Get.* Immo nihil, nisi spem meram.

Dav. Pater ejus rediit, an non? *Get.* Nondum. *Dav.* Quid? senem
Quoad expectatis vostrum? *Get.* Non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.

Dav. Numquid, Geta, aliud me vis? *Get.* Ut bene sit tibi.
Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

Antipho, Phædria.

ADeon' rem rediisse, ut, qui mihi consultum optume velit esse,
Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.

Phæ. Quid istuc est? *Ant.* Rogitas, qui tam audacis facinoris mi conscius sis?
Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.
Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. *Phæ.* audio,

Ant. Dum exspecto quam mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

Phæ. Aliis, quia desit quod amant, ægre est: tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda optandaque est.
Ita me Di bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:
Ut ne addam, quod sine sumtu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine mala fama: palam
Beatus, ni unum desit, animus qui modeste istæc ferat.
Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes: NOSTRI NOSMET pœnitet.

Ant. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem huc advenire?
Is est ipsus. hei, timeo miser, quam hic nunc mihi nunciet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

Geta, Antipho, Phædria.

NUllus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repperis,

Ita

Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem scio, neque quomodo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessumdabunt.
Ant. Quidnam ille commotus venit?
Get. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem est: herus adest. *Ant.* Quid istuc mali est?
Get. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquarne? incendam. taceam? instigem. purgem me? LATEREM lavem.
Eheu me miserum! cum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam absque eo esset,
Recte ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
Ant. Quam hic fugam aut furtum parat?
Get. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?
Phæd. Te nominat. *Ant.* Nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
Phæd. Ah, sanu' ne es? *Get.* Domum ire pergam: ibi plurimum est. *Phæd.* Revocemus
Hominem. *Ant.* Sta illico. *Get.* Hem?
Satis pro imperio, quisquis es. *Ant.* Geta. *Get.* Ipse est, quem volui obviam.
Ant. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
Get. Faciam. *Ant.* Eloquere. *Get.* Modo apud portum. *Ant.* meumne? *Get.* intellexti. *Ant.* Occidi. *Get.* Hem!
Ant. Quid agam? *Phæd.* Quid ais! *Get.* Huju' patrem vidisse me, patruum tuum.
Ant. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?
Quod si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar,
Nulla est mihi vita expetenda. *Get.* Ergo istæc cum ita sint, Antipho,
Tanto magis te advigilare æquom est. FORTES FORTUNA adjuvat.
Ant. Non sum apud me. *Get.* Atqui opus est nunc cum maxume ut sis, Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. *Phæd.* Hoc verum est. *Ant.* Non possum immutarier.
Get. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faciundum foret?
Ant. Cum hoc non possum, illud minu' possem. *Get.* Hoc nihil est, Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam frustra? quin abeo. *Phæd.* Et quidem ego. *Ant.* Obsecro,
Quid si adsimulo? satin' est? *Get.* Garris. *Ant.* Voltum contemplamini, hem,
Satine sic est? *Get.* Non. *Ant.* Quid si sic? *Get.* Propemodum. *Ant.* Quid si sic? *Get.* Sat est.
Hem istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet. *Ant.* Scio.
Get. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? *Ant.* Ipsus est.
Non possum adesse. *Get.* Ah, quid agis? quo abis Antipho?
Mane, inquam. *Ant.* Egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
Phæd. Geta, quid nunc fiet? *Get.* Tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmetipsos facere oportet, Phædria.
Phæd. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.
Get. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Phæd. Memini. *Get.* Hem, nunc ipsa ea est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. *Phæd.* Fiet sedulo.
Get. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. *Phæd.* Age.

ACTUS I. SCENA V.

Demipho, Geta, Phædria.

Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium, ac mitto imperium, non simultatem meam
Revereri saltem? non pudere? o facinus audax! o Geta
Monitor! *Get.* Vix tandem. *Dem.* Quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. *Get.* Atqui reperi jam: aliud cura. *Dem.* An hoc dicet mihi?
Invitus feci: lex coegit. audio: fateor. *Get.* Placet.
Dem. Verum scientem, tacitum causam tradere adversariis,
Etiamne id lex coegit? *Phæd.* Illud durum. *Get.* Ego expediam: sine.
Dem. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit.
Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere.
QUAMOBREM OMNES, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume
Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam ferant.
Pericla, damna, exsilia peregre rediens semper cogitet,
Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc; fieri posse: ut ne quid animo sit novum:
Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.
Get. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo Sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,
Molendum usque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum. horum nil quidquam accidet animo novom:
Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid cessas hominem adire, & blande in principio alloqui?
Dem. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

Phæd. Mi patrue, salve. *Dem.* Salve. sed ubi est Antipho?
Phæd. Salvom advenire —— *Dem.* Credo: hoc responde mihi.
Phæd. Valet: hic est. sed satin' omnia ex sententia?
Dem. Vellem quidem. *Phæd.* Quid istuc est? *Dem.* Rogitas, Phædria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
Phæd. Eho, an id suscenses nunc illi? *Get.* Artificem probum!
Dem. Egon' illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa ot sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
Phæd. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.
Dem. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Unum cognoris, omnes noris. *Phæd.* Haud ita est.
Dem. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.
Get. Probe horum facta imprudens depinxit senex.
Dem. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.
Phæd. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret aut famæ temperans;
Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.
Sed si quis forte malitia fretus sua
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostran' culpa ea est, an JUDICUM?
Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi.
Get. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
Dem. An quisquam judex est, qui possit noscere
Tua justa, ubi tute verbum non respondeas,
Ita ut ille fecit? *Phæd.* Functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad judices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.
Get. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here, salve: salvom te advenisse gaudeo. *Dem.* Oh,
Bone custos. salve, columen vero familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Get. Jamdudum te omnes nos accusare audio
Immerito, & me horunc' omnium immeritissimo.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servom hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. *Dem.* Mitto omnia.
Addo istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu servos. verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Get. Non ratio, verum argentum deerat. *Dem.* Sumeret
Alicunde. *Get.* Alicunde? nihil est dicto facilius.
Dem. Postremo, si nullo alio pacto, fœnore.
Get. Hui, dixti pulchre, siquidem quisquam crederet
Te vivo. *Dem.* Non, non sic futurum est; non potest.
Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
Get. Nempe Phormionem. *Dem.* Istum patronum mulieris.
Get. Jam faxo hic aderit. *Dem.* Antipho ubi nunc est? *Phæd.* Foris.
Dem. Abi, Phædria; eum require, atque adduce huc. *Phæd.* Eo
Recta via quidem illuc. *Get.* Nempe ad Pamphilam. *Dem.* At
Ego Deos penates hinc salutatum domum
Devortar, inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Phormio, Geta.

ITane patris ais conspectum veritum hinc abiisse? *Get.* Admodum.
Phor. Phanium relictam solam? *Get.* Sic. *Phor.* Et iratum senem?
Get. Oppido. *Phor.* Ad te summa solum, Phormio, rerum redit:
TUTE HOC INTRISTI, tibi omne est exedendum: accingere.
Get. Obsecro te. *Phor.* Si rogabit. *Get.* In te spes est. *Phor.* Eccere.
Quid si reddet? *Get.* Tu impulisti. *Phor.* Sic opinor. *Get.* Subveni.
Phor. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
Get. Quid ages? *Phor.* Quid vis? nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
Get. O vir fortis, atque amicus. verum hoc sæpe, Phormio,
Vereor, ne ISTÆC FORTITUDO in nervom erumpat denique. *Phor.* Ah,
Non ita est: FACTUM EST periclum; jam PEDUM visa est via.
Quot me censes homines jam deverberasse usque ad necem
Hospites? tum cives? quo magi' novi, tanto sæpius.
Cedo dom, en umquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?
Get. Qui istuc? *Phor.* Quia NON RETE ACCIPITRI tenditur, neque miluo,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, Ducent damnatom domum.
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea sententia,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
Get. Non potest sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Phor. Immo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert.
Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum e balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumtu absumitur,
Dum tibi fit, quod placeas; ille ringitur, tu rideas?
Prior

Prior bibas, prior decumbas; CŒNA DUBIA apponitur?

Get. Quid istuc verbi est? *Phor.* Ubi tu dubites, quid sumas potissimum.

Hæc, cum rationem ineas, quam sint suavia, & quam cara sint;

Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?

Get. Senex adest, vide quid agas. prima coitio est acerrima:

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

Demipho, Geta, Phormio.

EN umquam cuiquam contumeliosius

Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi?

Adeste quæso. *Get.* Iratus est. *Phor.* Quin tu hoc age. st!

Jam ego hunc agitabo. proh Deum immortalium!

Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?

Hanc Demipho negat esse cognatam? *Get.* Negat.

Phor. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? *Get.* Negat.

Dem. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.

Phor. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? *Get.* Negat.

Phor. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,

Neglegitur ipsa. vide, AVARITIA quid facit.

Get. Si herum insimulabis malitiæ, male audies.

Dem. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?

Phor. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,

Si illum minus norat: quippe homo jam grandior,

Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se continebat: ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat. sæpe interea mihi senex

Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:

At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.

Get. Videas te, atque illum, ut narras. *Phor.* Abi in malam crucem:

Nam ni ita eum existumassem, numquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,

Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

Get. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime?

Phor. Dignum autem hoc illo est. *Get.* Ain' tandem, carcer? *Dem.* Geta.

Get. Bonorum extortor, legum contortor. *Dem.* Geta.

Phor. Responde. *Get.* Quis homo est? hem. *Dem.* Tace. *Get.* Absenti tibi

Te indignas, seque dignas contumelias

Numquam cessavit dicere hodie. *Dem.* Ohe, desine.

Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi:

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

Phor. Proinde expiscare, quasi non nosses. *Dem.* Nossem? *Phor.* Ita.

Dem. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

Phor. Eho, tu sobrinum tuum non noras? *Dem.* Enecas:

Dic nomen. *Phor.* Nomen? maxume. *Dem.* Quid nunc taces?

Phor. Perii hercle, nomen perdidi. *Dem.* Hem, quid ais? *Phor.* Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem,

Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.

Dem. Egon' autem tento? *Get.* Stilpho. *Phor.* Atque adeo, quid mea?

Stilpho est. *Dem.* Quem dixti? *Phor.* Stilphonem, inquam, noveras?

Dem. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit

Quisquam isto nomine. *Phor.* Itane? non te horum pudet?

At si talentum rem reliquisset decem.....

Dem. Di tibi male faciant. *Phor.* Primus esses memoriter

Progeniem vostram usque ab avo atque atavo proferens.

Dem. Ita ut dicis, ego tum cum advenissem, qui mihi

Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face.

Cedo, qui est cognata? *Get.* Eu noster, recte. heus tu, cave.

Phor. Dilucide expedivi, quibus me oportuit

Judicibus. tum, id si falsum fuerat, filius

Cur non refellit? *Dem.* Filium narras mihi?

Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest.

Phor. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,

Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem solus regnas, & soli licet

Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.

Dem. Etsi mihi facta injuria est, verumtamen

Potius quam lites secter, aut quam te audiam,

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

Phor. Ha, ha, hæ, homo suavis! *Dem.* Quid est? num iniquom postulo?

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?

Phor. Itane tandem, quæso, item ut meretricem, ubi abusu' sis,

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,

Ut ne quid turpe civis in se admitteret

Propter egestatem, proxumo jussa est dari,

Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas.

Dem. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quamobrem? *Phor.* Ohe.

ACTUM, ajunt, NE AGAS. *Dem.* Non agam? immo haud desinam,

Donec perfecero hoc. *Phor.* Ineptis. *Dem.* Sine modo.

Phor. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est:

Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua

Præterierat jam ad ducendum ætas. *Dem.* Omnia hæc

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:

Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

Get. Iratus est. *Phor.* Tute idem melius feceris.

Dem. Itane es paratus facere me advorsum omnia,

Infelix? *Phor.* Metuit hic nos, tametsi sedulo

Dissimulat. *Get.* Bene habent tibi principia. *Phor.* Quin, quod est

Ferundum fers? tuis dignum factis feceris,

Ut amici inter nos simus. *Dem.* Egon' tuam expetam

Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?

Phor. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam

 Sene-

Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
Dem. Te oblectet: tibi habe. *Phor.* Minue vero iram. *Dem.* Hoc age:
Satis jam verborum est. nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
Phor. Si tu illam attigeris secus, quam dignum est liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. *Get.* Intellego.

ACTUS II, SCENA III.

Demipho, Geta, Hegio, Cratinus, Crito.

QUanta me cura, & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis?
Neque mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vise redieritne jam, an nondum, domum.
Get. Eo. *Dem.* Videris quo in loco res hæc siet.
Quid ago? dic, Hegio. *Heg.* Ego? Cratinum censeo,
Si tibi videtur. *Dem.* Dic, Cratine. *Crat.* Mene vis?
Dem. Te. *Crat.* Ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur: quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum, æquom est & bonum:
Et id impetrabis. dixi. *Dem.* Dic nunc, Hegio.
Heg. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,
QUOT HOMINES, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptum est. *Dem.* Dic, Crito.
Crit. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. *Heg.* Numquid nos vis? *Dem.* Fecistis probe:
Incertior sum multo, quam dudum. *Get.* Negant
Redisse. *Dem.* Frater est exspectandus mihi:
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Get. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sint, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS TERTIUS

SCENA I.

Antipho, Geta.

Nimvero, Antipho, multimodis cum istoc animo es vituperandus.
Itane te hinc abiisse, & vitam tuam tutandam aliis dedisse?
Alios tuam rem credidisti, magis quam tete, animadversuros?
Nam, ut ut erant alia, illi certe, quæ nunc tibi domi est, consuleres;
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes sitæ.
Get. Et quidem, here, nos jamdudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
Ant. Teipsum quærebam. *Get.* Sed ea causa nihilo magis defecimus.
Ant. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Numquid patri subolet? *Get.* Nil etiam. *Ant.* Ecquid spei porro est? *Get.* Nescio. *Ant.* Ah.
Get. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. *Ant.* Nihil fecit novi.
Get. Tum Phormio itidem hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.
Ant. Quid is fecit? *Get.* Confutavit verbis admodum iratum senem.
Ant. Eu Phormio. *Get.* Ego, quod potui porro. *Ant.* Mi Geta, omnes vos amo.
Get. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tranquilla res est:
Mansuruſque patruum pater est, dum huc adveniat. *Ant.* Quid eum? *Get.* Ut ajebat,
De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.
Ant. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patruum, Geta:
Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.
Get. Phædria tibi adest. *Ant.* Ubinam? *Get.* Eccum ab sua palæstra exit foras.

ACTUS III. SCENA II.

Phædria, Dorio, Antipho, Geta.

DOrio, audi obsecro. *Dor.* Non audio. *Phæd.* Parumper. *Dor.* Quin omitte me.
Phæd. Audi quod dicam. *Dor.* At enim tædet jam audire eadem millies.
Phæd. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Dor.* Loquere, audio.
Phæd. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?
Dor. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi.
Ant. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. *Get.* Idem ego metuo.
Phæd. Non mihi credis? *Dor.* Hariolare. *Phæd.* Sin fidem do. *Dor.* Fabulæ.
Phæd. Fœneratum istuc beneficium pulchre dices. *Dor.* Logi.
Phæd. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. *Dor.* Somnia.
Phæd. Experire, non est longum. *Dor.* CANTILENAM EAMDEM canis.
Phæd. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu —— *Dor.* Garri modo.
Phæd. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili,
Ut neque misericordia neque precibus molliri queas?
Dor. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?
Ant. Miseritum est. *Phæd.* Hei, veris vincor. *Get.* Quam uterque est similis sui?
Phæd. Neque, Antipho alia cum occupatus esset sollicitudine,
Tum hoc esse mihi objectum malum? *Ant.* Ah, quid istuc autem est, Phædria?
Phæd. O fortunatissime Antipho. *Ant.* Egone? *Phæd.* Cui quod amas, domi est;
Nec cum hujusmodi umquam usus venit ut conflictares malo. Ant.

Ant. Mihin' domi'ft? immo id quod ejunt, AURIBUS teneo lupum:
Nem neque, quomodo a me amittam, neque uti retineem, fcio.
Dor. Ipfum iftuc mihi in hoc eft. *Ant.* Heja, ne parum leno fies.
Numquid hic confecit? *Phæd.* Hiccine? quod homo inhumaniffimus:
Pamphilam meam vendidit. *Get.* Quid? vendidit? *Ant.* Ain' vendidit?
Phæd. Vendidit. *Dor.* Quam indignum facinus, encillem ære emtam fuo!
Phæd. Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod eft promiffum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus fies.
Dor. Obtunde. *Ant.* Heud longum eft id quod orat, Doria: exoret, fine:
Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
Dor. Verba iftæc funt. *Ant.* Pamphilamne hac urbe privari fines?
Tum præterea horúnc' amorem diftrahi poterin' pati?
Dor. Neque ego, neque tu. *Get.* Di tibi omnes id, quod es dignus, duint.
Dor. Ego te complures, advorfum ingenium meum, menfes tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem. nunc contra, omnie hæc;
Repperi, qui det, neque lacrumet. da locum melioribus.
Ant. Certe hercle, ego fi fatis commemini, tibi quidem eft olim dies,
Quam ad deres huic, præftituta. *Phæd.* Factum. *Dor.* Num ego iftuc nego?
Ant. Jem ea præterit? *Dor.* Non, verum hæc ei antecefſit. *Ant.* Non pudet
Vaniteris? *Dor.* Minime, dum ob rem. *Get.* Sterquilinium. *Phæd.* Dorio,
Itane tandem facere oportet? *Dor.* Sic fum: fi placeo, utere.
Ant. Siccine hunc decipis? *Dor.* Immo enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me hujufmodi effe fciebat: ego hunc effe ellrer credidi.
Ifte me fefellit: ego ifti nihilo fum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc funt, tamen hoc faciam: eras mane ergentum mihi
Miles dare fe dixit: fi mihi prior tu attuleris, Phædrie,
Mea lege utar, ut potior fit, qui prior ad dandum eft. vale.

ACTUS III. SCENA III.

Phædria, Antipho, Geta.

QUid faciam? unde ego nunc tam fubito huic argentum inveniem mifer,
Cui minu' nihilo eft? quod, hic fi pote fuiffet exorarier
Triduum hoc, promiffum fuerat. *Ant.* Itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miferum; qui me dudum, ut dixti, adjuverit comiter?
Quin, cum opus eft, beneficium rurfum ei experimur reddere?
Get. Scio equidem hoc effe æquom. *Ant.* Age ergo, folus fervare hunc potes.
Get. Quid faciem? *Ant.* Invenias argentum. *Get.* Cupio: fed, id unde, edoce.
Ant. Peter adeft hic. *Get.* Scio: fed quid tum? *Ant.* Ah, DICTUM SAPIENTI fat eft.
Get. Itane? *Ant.* Ita. *Get.* Sane hercle pulchre fuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis fi nil nancifcor mali,
Ni etiam ounc me hujus caufa quærere in malo jubeas crucem?
Ant. Verum hic dicit. *Phæd.* Quid? ego vobis, Geta, alienus fum? *Get.* Heud puto:
Sed parumne eft, quod omnibus nunc nobis fuccenfet fenex,
Ni inftigemus etiam, ut oullus locu' relinquatur preci?
Phæd. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum? hem;
Tum igitur, dum licet, dumque adfum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. *Ant.* Quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
Phæd. Quoquo hinc afportabitur terrarum, certum eft perfequi,
Aut perire. *Get.* Dii bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
Ant. Vide, fi quid opis potes adferre huic. *Get.* Si quid? quid? *Ant.* Quære, obfecro,
Ne quid plus minufve faxit, quod nos poft pigeat, Geta.
Get. Quæro: falvos eft, ut opinor. verum enim metuo melum.
Ant. Noli metuere: una tecum bona, mala tolerabimus.
Get. Quantum opus eft tibi argenti? loquere. *Phæd.* Solæ trigintæ minæ.
Get. Triginta? hui, percara eft, Phædria. *Phæd.* Iftæc vero vilis eft.
Get. Age, age, inventas reddam. *Phæd.* O lepidum! *Get.* Aufer te hinc. *Phæd.* Jam opus eft. *Get.* Jem feres.
Sed opus eft mihi Phormionem ad hanc rem adjutorem dari.
Ant. Præfto eft: audaciffime quidvis oneris impone, & feret.
SOLUS EST HOMO amico amicus. *Get.* Eamus ergo ad eum ocius.
Phæd. Abi vero: dic, præfto ut fit domi.
Ant. Numquid eft, quod opera mea vobis opu' fit? *Get.* Nil: verum abi domum, &
Illem miferam, quem ego ounc intus fcio effe exanimatam metu,
Confolare. ceffas? *Ant.* Nihil eft, æque quod faciam lubens.
Phæd. Qua via iftuc facies? *Get.* Dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Demipho, Chremes.

Uid? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? *Chr.* Non. Quid ita non?
Chr. Postquam vidit me ejus mater esse hic diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam; ipsam cum omni familia
Ad me profectam esse ajebant. *Dem.* Quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
Chr. Pol me detinuit morbus. *Dem.* Unde? aut qui? *Chr.* Rogas?
SENECTUS IPSA est morbus. sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta, qui illas vexerat.
Dem. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
Chr. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse, æque atque egomet sum mihi,
Sciebam. ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas.
Sin spreverit me; plus, quam opus est scito, sciet:
Vereorque, ne uxor aliqua hoc rescifcat mea.
Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat, nam ego meorum solus sum meus.
Dem. Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est;
Neque defetiscar usque adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

Geta.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus esse, & id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dis gratias agebat, tempus sibi dari:
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum
Jussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum. quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
COMMODIUS ESSE opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde a primo institui. si is dat, sat est.
Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTUS IV. SCENA III.

Antipho, Geta, Chremes, Demipho.

EXspecto, quam mox recipiat sese Geta;
Sed patruum video cum patre adstantem. hei mihi,
Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem!
Get. Adibo hosce. o noster Chremes! *Chr.* Salve, Geta.
Get. Venire salvom volupe est. *Chr.* Credo. *Get.* Quid agitur?
Chr. Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.
Get. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta? *Chr.* Omnia.
Get. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. *Dem.* Id cum hoc agebam commodum.
Get. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo,
Inveni, opinor, remedium huic rei. *Dem.* Quid, Geta?
Quod remedium? *Get.* Ut abii abs te, fit forte obviam
Mihi Phormio. *Chr.* Qui Phormio? *Get.* Is, qui istam. *Chr.* Scio.
Get. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: Cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
Ant. Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie? *Get.* An legibus
Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
Jam id exploratum est, eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hic, inquam: eho, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
Ant. Satin' illi Di sunt propitii? *Get.* Nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *Dem.* Quis te istæc jussit loqui?
Chr. Immo non potuit melius pervenirier
Eo, quo nos volumus. *Ant.* Occidi. *Dem.* Perge eloqui.
Get. A primo homo insanibat. *Dem.* Cedo, quid postulat?
Get. Quid? nimium: quantum libuit. *Dem.* Dic. *Get.* Si quis daret
Talentum magnum. *Dem.* Immo malum hercle: ut nil pudet!
Get. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam a principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.
Ant. Utrum stultitia facere ego hunc an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.

Dem.

Dem. Quid, si animam debet? *Get.* Ager oppositu' est pignori ob
Decem minas, inquit. *Dem.* Age, age, jam ducat: dabo.
Get. Ædiculæ item sunt ob decem alias. *Dem.* Hoi, hui,
Nimium est. *Chr.* Ne clama: petito hasce a me decem.
Get. Uxori emunda ancillula est: tum plusculà
Supellectile opu' est, opus est sumtu ad nuptias.
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
Dem. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas:
Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?
Chr. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modo filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *Ant.* Hei mihi!
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
Chr. Mea causa ejicitur: me hoc est æquom amittere.
Get. Quantum potest, me certiorem, inquit, face.
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
Chr. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. *Dem.* Quæ quidem illi res vortat male.
Chr. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

Antipho, Geta.

GEta. *Get.* Hem. *Ant.* Quid egisti? *Get.* Emunxi argento senes.
Ant. Satin' est id? *Get.* Nescio hercle: tantum jussu' sum.
Ant. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
Get. Quid ergo narras? *Ant.* Quid ego narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res rediit planissume.
Ut te quidem omnes Di, Deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.
Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? *Get.* Non enim ducet. *Ant.* Novi: ceterum
Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervom potius ibit. *Get.* NIHIL EST, Antipho,
Quin male narrando possit depravarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra jam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Inde iste reddet. *Ant.* Quamobrem? aut quid dicet?
Get. Rogas?
Quot res post illa monstra evenerunt mihi?
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere: quæ causa est justissima.
Hæc fient. *Ant.* Ut modo fiant. *Get.* Fient: me vide.
Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

Demipho, Geta, Chremes.

QUietus esto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.
Hoc temere numquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam,
Cui dem: &, quam ob rem dem, commemorabo.
Get. Ut cautus est, ubi nil opu' st.
Chr. Atque ita opus est facto: at matura, dum libido eadem hæc manet:
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
Get. Rem ipsam putasti. *Dem.* Duc me ad eum ergo.
Get. Non moror. *Chr.* Ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. *Dem.* Quid tua, malum, id refert? *Chr.* Magni, Demipho.
Dem. Non sat, tuum officium fecisse, si non id fama approbat?
Chr. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.
Dem. Idem ego istuc facere possum. *Chr.* Mulier mulieri magi' congruet.
Dem. Rogabo. *Chr.* Ubi illas nunc ego reperire possim, cogito.

ACTUS IV. SCENA VI.

Sophrona, Chremes.

QUid agam? quem mihi amicum misera inveniam? aut cui
Consilia hæc referam? aut unde mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
Chr. Nam quæ hæc anus est exanimata, a fratre quæ egressa est meo?
Soph. Quod ut facerem, egestas me impulit; cum scirem infirmas nuptias
Hasce esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.
Chr. Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. *Soph.* Neque ille investigatur. *Chr.* Quid ago?
Soph. Qui est pater ejus? *Chr.* Adeon', an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?
Soph. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. *Chr.* Ea ipsa est.
Conloquar. *Soph.* Quis hic loquitur? *Chr.* Sophrona.
Soph. Et meum nomen nominat?

Chr.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

Demipho, Chremes.

Q Uid? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chreme,
Adduxtin' tecum filiam? *Chr.* Non. Quid ita non?
Chr. Postquam vidit me ejus mater esse hic diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam; ipsam cum omni familia
Ad me profectam esse ajebant. *Dem.* Quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
Chr. Pol me detinuit morbus. *Dem.* Unde? aut qui? *Chr.* Rogas?
SENECTUS IPSA est morbus. sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta, qui illas vexerat.
Dem. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
Chr. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse, æque atque egomet sum mihi,
Sciebam. ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas.
Sin spreverit me; plus, quam opus est scito, sciet:
Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.
Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat, nam ego meorum solus sum meus.
Dem. Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar usque adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

Geta.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus esse, & id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dis gratias agebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum
Jussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum. quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde a primo institui. si is dat, sat est.
Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTUS IV. SCENA III.

Antipho, Geta, Chremes, Demipho.

EXspecto, quam mox recipiat sese Geta;
Sed patruum video cum patre adstantem. hei mihi,
Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem!
Get. Adibo hosce. o noster Chremes! *Chr.* Salve, Geta.
Get. Venire salvom volupe est. *Chr.* Credo. *Get.* Quid agitur?
Chr. Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.
Get. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta? *Chr.* Omnia.
Get. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. *Dem.* Id cum hoc agebam commodum.
Get. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo,
Inveni, opinor, remedium huic rei. *Dem.* Quid, Geta?
Quod remedium? *Get.* Ut abii abs te, fit forte obviam
Mihi Phormio. *Chr.* Qui Phormio? *Get.* Is, qui istam. *Chr.* Scio.
Get. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: Cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
Ant. Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie? *Get.* An legibus
Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hic, inquam: eho, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
Ant. Satin' illi Di sunt propitii? *Get.* Nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *Dem.* Quis te istæc jussit loqui?
Chr. Immo non potuit melius pervenirier
Eo, quo nos volumus. *Ant.* Occidi. *Dem.* Perge eloqui.
Get. A primo homo insanibat. *Dem.* Cedo, quid postulat?
Get. Quid? nimium: quantum libuit. *Dem.* Dic. *Get.* Si quis daret
Talentum magnum. *Dem.* Immo malum hercle: ut nil pudet!
Get. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam a principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.
Ant. Utrum stultitia facere ego hunc an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.

Dem.

Dem. Quid, si animam debet? *Get.* Ager oppositu' est pignori ob
Decem minas, inquit. *Dem.* Age, age, jam ducat: dabo.
Get. Ædiculæ item sunt ob decem alias. *Dem.* Hoi, hui,
Nimium est. *Chr.* Ne clama: petito hasce a me decem.
Get. Uxori emunda ancillula est: tum pluscula
Supellectile opu' est, opus est sumtu ad nuptias.
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
Dem. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas:
Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?
Chr. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modo filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *Ant.* Hei mihi!
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
Chr. Mea causa ejicitur: me hoc est æquom amittere.
Get. Quantum potest, me certiorem, inquit, face.
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
Chr. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. *Dem.* Quæ quidem illi res vortat male.
Chr. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

Antipho, Geta.

GEta. *Get.* Hem. *Ant.* Quid egisti? *Get.* Emunxi argento senes.
Ant. Satin' est id? *Get.* Nescio hercle: tantum jussu' sum.
Ant. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
Get. Quid ergo narras? *Ant.* Quid ego narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res rediit planissume.
Ut te quidem omnes Di, Deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.
Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? *Get.* Non enim ducet. *Ant.* Novi: ceterum
Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervom potius ibit. *Get.* NIHIL EST, Antipho,
Quin male narrando possit depravarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra jam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Inde iste reddet. *Ant.* Quamobrem? aut quid dicet?
Get. Rogas?
Quot res post illa monstra evenerunt mihi?
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere: quæ causa est justissima.
Hæc fient. *Ant.* Ut modo fiant. *Get.* Fient: me vide.
Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

Demipho, Geta, Chremes.

QUietus esto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.
Hoc temere numquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam,
Cui dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. *Get.* Ut cautus est, ubi nil opu' st.
Chr. Atque ita opus est facto: at matura, dum libido eadem hæc manet:
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
Get. Rem ipsam putasti. *Dem.* Duc me ad eum ergo. *Get.* Non moror. *Chr.* Ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. *Dem.* Quid tua, malum, id refert? *Chr.* Magni, Demipho.
Dem. Non sat, tuum officium fecisse, si non id fama approbat?
Chr. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.
Dem. Idem ego istuc facere possum. *Chr.* Mulier mulieri magi' congruet.
Dem. Rogabo. *Chr.* Ubi illas nunc ego reperire possim, cogito.

ACTUS IV. SCENA VI.

Sophrona, Chremes.

QUid agam? quem mihi amicum misera inveniam? aut cui
Consilia hæc referam? aut unde mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
Chr. Nam quæ hæc anus est exanimata, a fratre quæ egressa est meo?
Soph. Quod ut facerem, egestas me impulit; cum scirem infirmas nuptias
Hasce esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.
Chr. Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. *Soph.* Neque ille investigatur. *Chr.* Quid ago?
Soph. Qui est pater ejus? *Chr.* Adeon', an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?
Soph. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. *Chr.* Ea ipsa est.
Conloquar. *Soph.* Quis hic loquitur? *Chr.* Sophrona. *Soph.* Et meum nomen nominat?

Chr.

Chr. Concede hinc a foribus paululum istorsum sodes, Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. *Soph.* Quid? non, obsecro, es,
Quem semper te esse dictitasti? *Chr.* st. *Soph.* Quid has metuis fores?
Chr. Conclusam hic habeo uxorem sævam. verum istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.
Soph. Istoc pol nos te hic invenire miseræ numquam potuimus.
Chr. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis? aut
Ubi illæ sunt? *Soph.* Miseram me! *Chr.* Hem, quid est? vivuntne? *Soph.* Vivit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
Chr. Male factum. *Soph.* Ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. *Chr.* Antiphonine? *Soph.* Hem, isti ipsi. *Chr.* Quid?
Duasne is uxores habet? *Soph.* Au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.
Chr. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? *Soph.* Hæc ergo est. *Chr.* Quid ais?
Soph. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. *Chr.* Dii vostram fidem! quam sæpe forte temere
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.
Soph. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis venit;
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre ajunt. *Chr.* Nihil pericli est.
Sed per Deos atque homines, meam esse hanc, cave resciscat quisquam.
Soph. Nemo ex me scibit. *Chr.* Sequere me; intus cetera audies.

ACTUS QUINTUS

SCENA I.

Demipho, Geta.

NOstrapte culpa facimus, ut malis expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, NE PRÆTER CASAM, quod ajunt. nonne id sat erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro objectum,
Ut sit qui vivat, dum aliquid flagitii conficiat.
Get. Planissume. *Dem.* HIS NUNC PRÆMIUM est, qui recta prava faciunt.
Get. Verissime. *Dem.* Ut stultissime quidem illi rem gesserimus.
Get. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.
Dem. Etiamne id dubium est? *Get.* Haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.
Dem. Hem, mutet autem? *Get.* Nescio: verum, si forte, dico.
Dem. Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam,
Cum ista ut loquatur. tu Geta, abi: prænuncia hanc venturam.
Get. Argentum inventum est Phædriæ: de jurgio siletur:
Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? IN EODEM LUTO hæsitas: vorsuram solves,
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA II.

Demipho, Nausistrata, Chremes.

AGedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. *Nauf.* Faciam.
Dem. Pariter nunc opera me adjuves, ac re dudum opitulata es.
Nauf. Factum volo: ac pol minu' queo viri culpa, quam me dignum est.
Dem. Quid autem? *Nauf.* Quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat. vir viro quid præstat! *Dem.* Bina quæso?
Nauf. Ac rebus vilioribu' multo, tamen duo talenta.
Dem. Hui!
Nauf. Quid hæc videntur? *Dem.* Scilicet. *Nauf.* Virum me natam vellem:
Ego ostenderem. *Dem.* Certo scio. *Nauf.* Quo pacto.... *Dem.* Parce sodes,
Ut possis cum illa; ne te adolescens mulier defetiget.
Nauf. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video. *Chr.* Hem, Demipho,
Jam illi datum est argentum? *Dem.* Curavi illico. *Chr.* Nollem datum.
Hei, video uxorem: pene plus, quam sat erat. *Dem.* Cur nolles, Chreme?
Chr. Jam recte. *Dem.* Quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
Chr. Transegi. *Dem.* Quid ait tandem? *Chr.* Abduci non potest. *Dem.* Qui non potest?
Chr. Quia uterque utrique est cordi. *Dem.* Quid istuc nostra? *Chr.* Magni. præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. *Dem.* Quid? deliras? *Chr.* Sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. *Dem.* Sati' ne sanus es?

Nauf.

Nauſ. Au, obſecro, cave, ne in cognatam pecces. *Dem.* Non eſt. *Chr.* Ne nega:
Patris nomen aliud dictum eſt: hoc tu erraſti. *Dem.* Non norat patrem?
Chr. Norat. *Dem.* Cur aliud dixit? *Chr.* Numquamne hodie concedes mihi?
Neque intellegis? *Dem.* Si tu nil narras? *Chr.* Perdis. *Nauſ.* Miror quid hoc ſiet.
Dem. Equidem hercle neſcio. *Chr.* Vin' ſcire? at ita me ſervet Juppiter,
Ut propior illi, quam ego ſum, ac tu, homo nemo eſt. *Dem.* Dii voſtram fidem!
Eamus ad ipſam una omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. *Chr.* Ah.
Dem. Quid eſt? *Chr.* Itane parum mihi fidem eſſe apud te? *Dem.* Vin' me hoc credere?
Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age, fiat. quid? illa filia
Amici noſtri quid futurum eſt? *Chr.* Recte. *Dem.* Hanc igitur mittimus?
Chr. Quidni? *Dem.* Illa maneat? *Chr.* Sic. *Dem.* Ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.
Nauſ. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quam ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi.
Dem. Quid iſtuc negoti eſt? *Chr.* Jamne operuit oſtium? *Dem.* Jam. *Chr.* O Jupiter,
Di nos reſpiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *Dem.* Hem,
Quo pacto id potuit? *Chr.* Non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.
Dem. At tu intro abi. *Chr.* Heus, ne filii quidem noſtri hoc reſciſcant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

Antipho.

LÆtu' ſum, ut ut meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quam ſcitum eſt, ejuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res advorſæ fient, paulo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expedivit:
Ego nullo poſſum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenta
Hujuſce habendæ. ſed ubinam Getam invenire poſſum, ut
Rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA IV.

Phormio, Antipho.

ARgentum accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curavi, propria ea Phædria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc una mihi res etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
Ant. Sed Phormio eſt. quid ais? *Phor.* Quid? *Ant.* Quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle abſumere?
Phor. Viciſſim partes tuas acturus eſt. *Ant.* Quas? *Phor.* Ut fugitet patrem:
Te ſuas rogavit rurſum ut ageres; cauſam ut pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, dudum quam dixit Geta;
Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. *Ant.* Vide, qui egrediatur. *Phor.* Geta eſt.

ACTUS V. SCENA V.

Geta, Antipho, Phormio.

O Fortuna, o Fors Fortuna, quantis commoditatibus,
Quam ſubito meo hero Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem?
Phor. Quidnam hic ſibi volt? *Get.* Noſque amicos ejus exoneraſtis metu?
Sed ego nunc ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, ſciat?
Ant. Num tu intellegis, hic quid narret? *Phor.* Num tu? *Ant.* Nil. *Phor.* Tantumdem ego.
Get. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. *Ant.* Heus, Geta. *Get.* Hem tibi.
Num mirum, aut novom eſt, revocari, curſum cum inſtitueris? *Ant.* Geta.
Get. Pergis hercle: numquam tu odio tuo me vinces. *Ant.* Non manes?
Get. Vapula. *Ant.* Id quidem tibi jam fiet, niſi reſiſtis, verbero.
Get. Familiariorem oportet eſſe hunc: minitator malum.
Sed iſne eſt, quem quæro, an non? ipſe eſt. *Phor.* Congredere actutum. *Ant.* Quid eſt?
Get. O omnium, quantum eſt, qui vivont, homo hominum ornatiſſime:
Nam ſine controverſia ab Diis ſolus diligere, Antipho.
Ant. Ita velim: ſed qui iſtuc credam ita eſſe, mihi dici velim.
Get. Satin' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? *Ant.* Enecas.
Phor. Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo. *Get.* Oh,
Tu quoque hic aderas, Phormio? *Phor.* Aderam: ſed ceſſas? *Get.* Accipe, hem.
Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
Ant. Quamobrem? *Get.* Omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem eſt, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: astiti:
Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. *Ant.* Eu, Geta. *Get.* hic pulcherrimum
Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi gaudio.
Phor. Quod? *Get.* Quodnam arbitrare? *Ant.* Nescio. *Get.* Atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. *Ant.* Hem,
Quid ais? *Get.* Cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.
Phor. Somnium! utin' hæc ignoraret suum patrem? *Get.* Aliquid credito,
Phormio, esse causæ. sed me censen' potuisse omnia
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
Phor. Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. *Get.* Immo etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque adducerem.
Ant. Hem, quin ergo rape me: cessas? *Get.* Fecero. *Ant.* O mi Phormio,
Vale. *Phor.* Vale, Antipho. Bene, ita me Dii ament, factum: gaudeo,
Tantam fortunam de improviso esse his datam:
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.
Nam idem hoc argentum, ita ut datum est ingratiis,
Ei datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novos.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
Quo me adsimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VI.

Demipho, *Phormio*, *Chremes*.

Dis magnas merito gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. *Phor.* Demiphonem, si domi est,
Visam: ut quod —— *Dem.* At nos ad te ibamus, Phormio.
Phor. De eadem hac fortasse causa. *Dem.* Ita hercle. *Phor.* Credidi.
Quid ad me ibaris? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.
Chr. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? *Dem.* Oppido.
Phor. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.
Dem. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
Phor. Satis superbe inluditis me. *Dem.* Qui? *Phor.* Rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim?
Chr. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam, inque. *Dem.* Tum autem video filium
Invitum sane mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum rursum jube rescribi, Phormio.
Phor. Quodne ego descripsi porro illis, quibu' debui?
Dem. Quid igitur fiet? *Phor.* Si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho;
Nam non est æquom me propter vos decipi;
Cum ego vestri honoris causa repudium alteræ
Remiserim, quæ dotis tantumdem dabat.
Dem. I in malam rem hinc cum istac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? *Phor.* Irritor. *Dem.* Tune hanc duceres,
Si tibi daretur? *Phor.* Fac periclum. *Dem.* Ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc vostrum consilium fuit.
Phor. Quæso, quid narras? *Dem.* Quin tu mihi argentum cedo.
Phor. Immo vero uxorem tu cedo. *Dem.* In jus ambula.
Phor. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergitis;
Dem. Quid facies? *Phor.* Egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. *Chr.* Quid id nostra? *Phor.* Nihil.
Hic quamdam noram, cujus vir uxorem, *Chr.* Hem. *Dem.* Quid est?
Phor. Lemni habuit aliam: *Chr.* Nullus sum. *Phor.* Ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educit. *Chr.* Sepultu' sum.
Phor. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. *Chr.* Obsecro,
Ne facias. *Phor.* Oh, tun' is eras? *Dem.* Ut ludos facit!
Chr. Missum te facimus. *Phor.* Fabulæ. *Chr.* Quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. *Phor.* Audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini
Inepti vostra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cape, cedo:
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
Chr. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? *Dem.* Nescio;
Nisi, me dixisse nemini, certo scio.
Chr. Monstri, ita me Dii ament, simile. *Phor.* Injeci scrupulum. *Dem.* Hem,

Hiccine

Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est.
Animo virili præsentique ut sis, para.
Vides peccatum tuum esse elatum foras,
Neque jam id celare posse te oxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci. *Phor.* At at, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Chr. At vereor, ut placari possit. *Dem.* Bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam; hoc fretus, Chreme,
Cum e medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.
Phor. Itane agitis mecum? satis astute aggredimini.
Non hercle ex re istiu' me instigasti, Demipho.
Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit peregre feceris,
Neque hujus sis veritus feminæ primariæ,
Quin novo modo ei faceres contumeliam;
Venias nunc precibus lautum peccatum toum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Ut ne restinguas, lacrumis si exstillaveris.
Dem. Malum, quod isti Di, Deæque omnes duint.
Tantane affectum quemquam esse hominem audacia?
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? *Chr.* In id redactus sum loci,
Ut quid agam cum illo, nesciam prorsom. *Dem.* Ego scio.
Io jus eamus. *Phor.* In jus? huc, si quid lubet.
Dem. Assequere, retine, dom huc ego servos evoco.
Chr. Enim solus nequeo: accurre. *Phor.* Una iojuria est
Tecum. *Chr.* Lege agito ergo. *Phor.* Altera est tecum, Chreme.
Dem. Rape hunc. *Phor.* Sic agitis? enimvero voce est opus.
Nausistrata, exi. *Chr.* Os opprime. *Dem.* Impurum vide,
Quantom valet. *Phor.* Nausistrata, inquam. *Chr.* Non taces?
Phor. Taceam? *Dem.* Nisi sequitur, pugnos io ventrem iogere,
Vel oculum exclude. *Phor.* Est ubi vos ulciscar probe.

ACTUS V. SCENA VII.

Nausistrata, Chremes, Phormio, Demipho.

QUi nominat me? *Dem.* Hem. *Nauf.* Quid istuc turbæ est, obsecro,
Mi vir? *Phor.* Hem, quid nunc obstupuisti? *Nauf.* Quis hic homo est?
Non mihi respondes? *Phor.* Hiccine ut tibi respondeat?
Qui hercle, ubi sit, nescit. *Chr.* Cave isti qoidquam creduas.
Phor. Abi: tange: si non totus friget, me eneca.
Chr. Nihil est. *Nauf.* Quid ergo? quid istic narrat? *Phor.* Jam scies:
Ausculta. *Chr.* Pergin' credere? *Nauf.* Qoid ego, obsecro,
Huic credam, qui nihil dixit? *Phor.* Delirat miser
Timore. *Nauf.* Non pol temere est, quod tu tam times.
Chr. Egon' timeo? *Phor.* Recte sane: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. *Dem.* Scelus,
Tibi narret? *Phor.* Eho tu: factum est abs te sedulo
Pro fratre. *Nauf.* Mi vir, non mihi narras. *Chr.* At. *Nauf.* Quid at?
Chr. Non opus est dicto. *Phor.* Tibi quidem: at scito huic opo' st.
Io Lemoo. *Chr.* Hem, quid ais? *Dem.* Non taces? *Phor.* Clam te. *Dem.* Hei mihi!
Phor. Uxorem duxit. *Nauf.* Mi homo, Dii melius duint.
Phor. Sic factum est. *Nauf.* Perii misera. *Phor.* Et inde filiam
Suscepit jam onam, dum tu dormis. *Chr.* Quid agimus?
Nauf. Proh Di immortales, facinus indignum & malum!
Phor. Hoc actum est. *Nauf.* An quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, ubi ad uxores ventom est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diotioæ
Lemni? hæccine erat ea, quæ nostros fructus minoebat, vilitas?
Dem. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego,
Sed ea quin sit ignoscenda. *Phor.* VERBA FIUNT mortuo.
Dem. Nam neque neglegentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit, unde hæc nata est, neque postilla umquam attigit.
Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fuit in re hac scrupulus.
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
Nauf. Qoid ego æquo animo? cupio misera in hac re jam defungier.
Sed qoid sperem? ætate porro minu' peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atque ætas nuoc magis expetenda est, Demipho?
Qoid mihi hic affers, quamobrem exspectem, aut sperem porro non fore?
Phor. Exseqoias Chremeti, qoibus est commodom ire, hem tempus est.
Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatom, atque hic est, infortunio.
Redeat sane in gratiam: jam supplicii satis est mihi:
Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
Nauf. At meo merito, credo. quid ego ounc ea commemorem, Demipho,
Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *Dem.* Novi æque omnia
Tecum. *Nauf.* Merito hoc meo videtur factum? *Dem.* Minime gentium:
Verum, qoando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
Phor. Enimvero, priusquam hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.

Heus, Nausistrata; priusquam huic respondes temere, audi. *Nauf.* Quid est?
Phor. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.
Chr. Hem, quid ais? *Nauf.* Adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas?
Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.
Dem. Faciet, ut voles. *Nauf.* Immo, ut meam jam scias sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto qoidquam, neque respondeo,
Priusquam gnatum videro. ejus judicio permitto omnia:
Quod is jubebit, faciam. *Phor.* Mulier sapiens es, Nausistrata.
Nauf. Satin' tibi est? *Phor.* Immo vero pulchre discedo, & probe,
Et præter spem. *Nauf.* Tu tuum nomen dic quod est. *Phor.* Min'? Phormio,
Vostræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
Nauf. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque & dicam. *Phor.* Benigne dicis. *Nauf.* Pol meritum est tuum.
Phor. Vin' primom hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? *Nauf.* Cupio. *Phor.* Me ad cœnam voca.
Nauf. Pol vero voco. *Dem.* Eamus intro hinc. *Nauf.* Fiat. sed obi est Phædria
Judex noster? *Phor.* Jam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

HECYRA.

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA EST TERTIO, Q. FULVIO, L. MARCIO ÆDILIBUS CURULIBUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

PHILOTIS *meretrix.*
SYRA *anus.*
PARMENO *servus.*
LACHES *senex.*
SOSTRATA *mulier.*
PHIDIPPUS *senex.*
PAMPHILUS *adolescens.*
MYRRHINA *mulier.*
SOSIA *servus.*
BACCHIS *meretrix.*

PERSONÆ MUTÆ.

PHILUMENA.
SCIRTUS *puer.*
NUTRIX.
ANCILLÆ *Bacchidis.*

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Uxorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejusque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Ut ægram ad sese transfert. revenit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGUS.

Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est nova, novom intervenit vitium & calamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc plane est pro nova:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poeta scriptura evanesceret.
In his, quas primum Cæcili didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur; ubi sunt cognitæ,

Placitæ

Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope jam remotum, injuria advorsarium,
Ab studio, atque ab labore, atque arte musica.
Quod si scripturam sprevissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset, potius quam in negotio;
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Numquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intellegentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit exspectatio;
Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem. refero denuo;
Primo actu placeo. cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos. facite, ut vostra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit.
Si numquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume servire vostris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam accipite, & silentium date,
Ut lubeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

ACTUS PRIMUS

SCENA I.

Philotis, Syra.

Er pol quam paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte, ut quivis facile posset credere,
Numquam illa viva ducturum uxorem domum:
En, duxit. *Syr.* Ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis.
Phil. Utin' eximium neminem habeam? *Syr.* Neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
Phil. Tamen pol eamdem injurium est esse omnibus.
Syr. Injurium autem est ulcisci adversarios?
Aut qua via te captent illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram! cur non aut istæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

Parmeno, Philotis, Syra.

Senex si quæret me, modo isse dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Alias ut uti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
Philotis, salve multum. *Phil.* O salve, Parmeno.
Syr. Salve mecastor, Parmeno. *Par.* Et tu edepol, Syra.
Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
Phil. Minime equidem me oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo.
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Par. Edepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contemsisse. *Phil.* Non dici potest,
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter vos libere convivium.
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. *Par.* Haud opinor commode
Finem statuisse orationi militem.
Phil. Sed quid hoc negoti est? modo quæ narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego numquam credidi
Fore, ut ille hac viva posset animum inducere
Uxorem habere. *Par.* Habere autem? *Phil.* Eho tu, an non habet?
Par. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
Phil. Ita Di Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.
Par. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. *Phil.* Nempe ea causa, ut ne id fiat palam.
Ita me Di amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.
Par. Numquam tam dices commode, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. *Phil.* Ah, noli, Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quæ percontor, scire. *Par.* Vera hæc prædicat:
Et illud mi vitium est maxumum. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. *Phil.* Ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. *Par.* Ausculta. *Phil.* Istic sum.
Par. Hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse dicere, illum autem esse unicum:
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primo negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem
Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
Ut conloqui mecum una posset: Parmeno,
Perii; quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.

Phil.

Phil. At te Di Deæque perduint cum isto odio, Laches.

Par. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

Phil. Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.

Par. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.

Phil. Quid deinde fit? *Par.* Diebus sane pauculis
Post, Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

Phil. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

Par. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror.
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.

Phil. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *Par.* Quotidie.
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo & magis procax facta illico est.

Phil. Non edepol mirum. *Par.* Atque ea res multo maxume
Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existumans.
Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta; incommoda atque injurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus, partim uxoris misericordia
Devinctus, partim victus hujus injuriis,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc', ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater,
Relinquit cum matre hic uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat.

Phil. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?

Par. Nunc audies. primum dies complusculos
Bene conveniebat sane inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam:
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Nunquam. *Phil.* Quid igitur? *Par.* Si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere e conspectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat se a matre accersi ad rem divinam, abit,
Ubi illic dies est complures, accersi jubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
Rescivit, heri ea causa rure huc advenit,
Patrem continuo convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quo cœpi hoc iter.

Phil. Et quidem ego. nam constitui cum quodam hospite,
Me esse illum conventuram. *Par.* Di vortant bene
Quod agas. *Phil.* Vale. *Par.* Et tu bene vale, Philotium.

ACTUS SECUNDUS

SCENA I.

Laches, Sostrata.

Roh deum atque hominum fidem, quod hoc genus est? quæ hæc est conjuratio?
Utin' omnes mulieres eadem æque studeant nolintque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias:
Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.
Viris esse advorsas, æque studium est: similis pertinacia est.
In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.
Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo scio.

Sostr. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio.

Lac. Hem, tu nescis? *Sostr.* Non, ita me dii ament, mi Laches.
Itaque una inter nos agere ætatem liceat. *Lac.* Dii mala prohibeant!

Sostr. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum rescisces. *Lac.* Scio.
Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam omnem dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis;
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tua impudentia.

Sostr. Egone? *Lac.* Tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.
An quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic vitam vostrarum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quam illic, ubi sum assidue, scio:
Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam:
Minimeque adeo mirum: &, ni id fecisset, magis mirum foret;
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum.
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quam immerito ægritudo hæc oritur mi abs te, Sostrata.
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei serviens;
Sumtus vostros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo

Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi?
Sostr. Non mea opera neque pol culpa evenit. *Lac.* Immo maxume.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cum ego vos solvi curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum. *Sostr.* Haud equidem dico, mi Laches.
Lac. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati causa. nam de te quidem,
Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
Sostr. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse adsimulaverit,
Ut cum matre una plus esset? *Lac.* Quid ais? non signi hoc sat est,
Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro admittere?
Sostr. Enim lassam oppido tum esse ajebant; eo ad eam non admissa sum.
Lac. Tuos esse illi mores morbum magis, quam ullam aliam rem, arbitror:
Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem; & quæ vobis placita est conditio, datur.
Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACTUS II. SCENA II.

Phidippus, Laches, Sostrata.

Etsi scio ego, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini adversabor.
Lac. Atque eccum Phidippum optume video. hinc jam scibo, quid fiet.
Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem;
Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos.
Quod tu si idem faceres, magis in rem & nostram & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. *Phid.* Heja vero.
Lac. Adii te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te judice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est; te mi injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo gnati causa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quam seipsum, magnificare.
Neque adeo clam me est, quam esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit. eo domum studeo hæc prius, quam ille, ut redeat.
Phid. Laches, & diligentiam vostram, & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. *Lac.* Quæ res te facere id prohibet?
Ehu, numquidnam accusat virum? *Phid.* Minime: nam postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, sancte adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii vitii est: leni ego animo sum natus:
Non possum advorsari meis. *Lac.* Hem, Sostrata! *Sostr.* Heu me miseram!
Lac. Certumne est istud? *Phid.* Nunc quidem, ut videtur. sed numquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. *Lac.* Eo tecum una.

ACTUS II. SCENA III.

Sostrata.

Edepol næ nos sumus inique æque omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me Dii ament, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. haud pol me quidem: nam numquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eveniat, scio.
Nisi pol filium multimodis jam exspecto, ut redeat domum.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Pamphilus, Parmeno, Myrrhina.

Nemini ego plura acerba credo esse ex amore homini umquam oblata,
Quam mi. heu me infelicem! hanccine ego vitam parsi perdere!
Haccine causa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium agere ætatem,
Quam huc redire? atque hæc ita esse miserum me rescilcere?
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum est, lucro est.

Par.

Par. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperias.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.
Rem cognosces: iram expedies: rursum in gratiam restitues.
Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum induxti tuum.

Pamph. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æque miser?
Priusquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Jam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est quam fuerim miser:
Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illioc abstraxi; atque impeditum in ea expedivi animum meum,
Viaque huc contuleram; hem nova res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ea ea re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror:
Quod cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas injurias quæ numquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.

Par. At quidem hercle parvom: si vis vero veram rationem exsequi,
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
PUERI INTER SESE quam pro levibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animos, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia:
Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.

Pamph. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuncia.
Par. Hem, quid hoc est? *Pamph.* Tace.

Par. Trepidari sentio, cursari rursum prorsum. agedum, ad fores
Accede propius. hem, sensistin'? *Pamph.* Noli fabularier.
Proh Jupiter! clamorem audivi. *Par.* Tute loqueris, me vetas?

Myr. Tace, obsecro, mea gnata. *Pamph.* Matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. *Par.* Qui dum? *Pamph.* Perii. *Par.* Quamobrem? *Pamph.* Nescio quod magnum malum
Profecto, Parmeno, me celant. *Par.* Uxorem Philumenam
Pavitare nescio, quid, dixerunt: id si forte est, nescio.

Pamph. Interii: cur mihi id non dixti? *Par.* Quia non poteram una omnia.

Pamph. Quid morbi est? *Par.* Nescio. *Pamph.* Quid? nemon' medicum adduxit? *Par.* Nescio.

Pamph. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periclom ullum in te inest, perisse me una haud dubium est.

Par. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi:
Nam invisos omnes nos esse illis sentio,
Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxume heri causa mei;
Servom illico introisse dicent Sostratæ:
Aliquid tulisse comminiscentur mali,
Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

Sostrata, Parmeno, Pamphilus.

NEscio quid jamdudum audio hic tumultuari misera:
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus adgravescat:
Quod te, Æsculapi, & te, Salus, ne quid sit hujus, oro.
Nunc ad eam visam. *Par.* Heus, Sostrata. *Sostr.* Hem. *Par.* Iterum istinc excludere.

Sostr. Ehem Parmeno; tune hic eras? perii, quid faciam misera?
Non visam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic sit ægra?

Par. Non visas; ne mittas quidem visendi causa quemquam.
Nam QUI AMAT cui odio ipsus est, bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit; & illi molestiam affert.
Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.

Sostr. Quid ais? an venit Pamphilus? *Par.* Venit. *Sostr.* Diis gratiam habeo.
Hem, istoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde excessit.

Par. Jam ea te causa maxume nunc huc introire nolo.
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli,
Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initium iræ.
Atque eccum video ipsum egredi. quam tristis est!
Sostr. O mi gnate.

Pamph. Mea mater, salve. *Sostr.* Gaudeo venisse salvom. salvan'
Philumena est? *Pamph.* Meliuscula est. *Sostr.* O utinam istuc ita Dii faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? *Pamph.* Recte, mater.

Sostr. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invasit?

Pamph. Ita factum est. *Sostr.* Quid morbi est? *Pamph.* Febris. *Sostr.* Quotidiana? *Pamph.* Ita ajunt.
I sodes intro, consequar jam te, mea mater. *Sostr.* Fiat.

Pamph. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque iis onera adjuta.
Par. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? *Pamph.* Cessas?

ACTUS III. SCENA III.

Pamphilus.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo intro me ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi!
Postquam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, Venit, id quod derepente aspexerant.
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea propere præcurrit, nuncians
Me venisse. ego ejus videndi cupidus recta consequor,
Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum cognovi miser.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi; o facinus indignum, inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci percitus.
Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic est, ut puto,
OMNIBUS NOBIS ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
Adversa ejus per te tecta tacitaque apud omnes sient.
Si umquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illa nunc, rogat.
Ceterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius.
Nam ajunt tecum post duobus concubuisse mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est, Pamphile,
Maxume volo doque operam, ut clam eveniat partus patrem,
Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miseræ indigne factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id vero nequiquam honestum esse arbitror:
Nec faciam: etsi amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudoque. o FORTUNA, ut numquam perpetuo es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego tum consilio missum feci. idem nunc huic operam dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem ejus hic crebro exaudiat,
Ne parturire intellegat. aliquo mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

Parmeno, Sosia, Pamphilus.

AIn' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter?
Sos. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.
Par. Itane est? *Sos.* O fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui numquam es ingressus mare.
Nam alias ut mittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cum interea semper mortem exspectabam miser:
Ita usque adversa tempestate usi sumus.
Par. Odiosum. *Sos.* Haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.
Par. Olim quidem te causæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam nunc tu hic stas? *Pamph.* Equidem te exspecto. *Par.* Quid est?
Pamph. In arcem transcurso opus est. *Par.* Cui homini? *Pamph.* Tibi.
Par. In arcem? quid eo? *Pamph.* Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una advectu'st, conveni.
Par. Perii. vovisse hunc dicam, si salvos domum
Rediisset umquam, ut me ambulando rumperet.
Pamph. Quid cessas? *Par.* Quid vis dicam? an conveniam modo?

Pamph. Immo, quod constitui, me hodie conventurum eum,
Non posse, ne frustra illic exspectet: vola.
Par. At non novi hominis faciem. *Pamph.* At faciam ut noveris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosa facie. *Par.* Di illum perduint.
Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
Pamph. Maneto: curre. *Par.* Non queo: ita defessu' sum.
Pamph. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio,
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris.
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori, obsequi
Oportet. at at, eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu' sum.

ACTUS III. SCENA V.

Laches, Phidippus, Pamphilus.

Dixtin' dudum, illam dixisse se exspectare filium?
Phid. Factum. *Lac.* Venisse ajunt: redeat. *Pamph.* Quam causam dicam patri,
Quamobrem non reducam, nescio. *Lac.* Quem ego hic audivi loqui?
Pamph. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.
Lac. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. *Pamph.* Salve, mi pater.
Lac. Gnate mi, salve. *Phid.* Bene factum te advenisse, Pamphile,
Et adeo quod maxumum est, salvom atque validum. *Pamph.* Creditur.
Lac. Advenis modo? *Pamph.* Admodum. *Lac.* Cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? *Pamph.* Sane hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum heredem juvant:
Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.
Lac. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sententia?
Pamph. Quidquid est id quod reliquit, profuit. *Lac.* Immo obfuit:
Nam illum vivom & salvom vellem. *Phid.* Impune optare istuc licet:
Ille reviviscet jam numquam: & tamen, utrum malis, scio.
Lac. Heri Philumenam ad se accersi hic jussit, dic jussisse te.
Phid. Noli fodere. jussi. *Lac.* Sed eam jam remittet. *Phid.* Scilicet.
Pamph. Omnem rem scio, ut sit gesta. adveniens audivi omnia. *Lac.* At
Istos invidos Di perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pamph. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia
Fieri a vobis posset. idque si nunc memorare hic velim,
Quam fideli animo & benigno in illam, & clementi fui,
Vere possum; ni te ex ipsa hæc magi' velim rescicere:
Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia:
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia:
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.
Lac. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,
Cum te postputasse omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulsus ira prave, insistas, Pamphile.
Pamph. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquu' sim?
Quæ numquam quidquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio.
Amoque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum.
Illique exopto, ut relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior;
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.
Phid. Tibi id in manu est, ne fiat. *Lac.* Si sanus sies,
Iube illam redire. *Pamph.* Non est consilium, pater:
Matris servibo commodis. *Lac.* Quo abis? mane;
Mane, inquam: quo abis? *Phid.* Quæ hæc est pertinacia?
Lac. Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.
Phid. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
Lac. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.
Phid. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.
Lac. Decedet jam ira hæc: etsi merito iratus est.
Phid. Quia paulum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. *Lac.* Etiam mecum litigas?
Phid. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
Lac. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea?
Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium ad
Uxorem, cujus hæc fiunt consilio omnia.
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, evomam.

ACTUS QUARTUS

SCENA I.

Myrrhina, Phidippus.

Perii, quid agam? quo me vortam? quid viro meo respondebo
Misera? nam audivisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quod si rescierit peperisse, id qua causa clam me habuisse
Dicam, non edepol scio.

Sed

Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.

Phid. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi dico. *Myr.* Mihine, mi vir?

Phid. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem deputas adeo esse?
Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *Myr.* Quibus? *Phid.* At rogitas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? *Myr.* Istuc patrem rogare est æquom?
Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?

Phid. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter: sed demiror,
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partum; præsertim cum & recte, & tempore suo pepererit.
Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,
Potius, quam advorsum animi tui lubidinem esset cum illo nupta?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.

Myr. Misera sum. *Phid.* Utinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,
De hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

Myr. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo.

Phid. Multo prius scivi, quam tu, illum habere amicam, Myrrhina.
Verum id vitium numquam decrevi esse ego adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se quoque etiam cum oderit.
Sed ut olim te ostendisti eamdem esse, nihil cessavisti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

Myr. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?

Phid. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem aut introeuntem ad amicam, quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quam dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum fati' firmum gnatæ. *Myr.* Mitte adolescentem, obsecro,
Et quæ me peccasse ais, abi, solum solus conveni:
Roga, velitne uxorem an non. si est, ut dicat velle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, recte ego consului meæ.

Phid. Siquidem ille ipse non volt, & tu sensti in eo esse, Myrrhina,
Peccatum; aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, esse ausam facere hæc te injussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri sinant.

Myr. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciverit,
Non edepol clam me est; cum hoc, quod leviu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via sententia ejus possit mutari, scio.
Hoc mi unum ex plurimis miseriis reliquom fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit nescimus pater.
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

Sostrata, Pamphilus.

NOn clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abisse: etsi ea dissimulas sedulo.
Verum ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Numquam sciens commerui, merito ut caperet odium illam mei:
Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo. nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa ulla restet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. *Pamph.* Quæso, quid istuc consili est?
Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum migres?

Haud facies: neque finam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,
Mea pertinacia esse dicat factum, haud tua modestia.
Tum, tuas amicas te & cognatas deserere, & festos dies,
Mea causa, nolo. *Sostr.* Nihil pol jam istæc mihi res voluptatis ferunt.
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias jam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, ut ne cui mea
Longinquitas ætatis obstet, mortemve expectet meam.
Hic video me esse invisam immerito: tempus est concedere.
Sic optume, ut ego opinor, omnes causas præcidam omnibus:
Et me hac suspicione exsolvam, & illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male audit mulierum.
Pamph. Quam fortunatus ceteris sum rebus, absque una hac foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. *Sostr.* Obsecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum induces pati,
Si cetera ita sunt, ut tu vis, itaque ut esse ego illam existumo?
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. *Pamph.* Væ misero mihi!
Sostr. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quam te, gnate mi.

ACTUS IV. SCENA III.

Laches, Sostrata, Pamphilus.

Quem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor.
ISTUC EST SAPERE, qui, ubicumque opus sit, animum possis flectere;
Quod sit faciundum post fortasse, idem hoc nunc si feceris.
Sostr. Fors fuat pol. *Lac.* Abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
Sostr. Spero ecastor. *Lac.* I ergo intro, & compone, quæ tecum simul
Ferantur: dixi. *Sostr.* Ita, ut jubes, faciam. *Pamph.* Pater.
Lac. Quid vis, Pamphile? *Pamph.* Hinc abire matrem? minime. *Lac.* Quid ita istuc vis?
Pamph. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus. *Lac.* Quid est?
Quid vis facere, nisi reducere? *Pamph.* Equidem cupio, & vix contineor:
Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id persequar.
Credo ea gratia concordes, si non reducam, fore.
Lac. Nescias. verum tua refert nihil, utrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit. odiosa hæc est ætas adolescentulis:
E medio æquom excedere est. postremo nos jam fabulæ
Sumus, Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Phidippum egredi per tempus. accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

Phidippus, Laches, Pamphilus.

Tibi quoque edepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem. nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:
Huic vero nulla est. *Lac.* Opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Phid.* Quid est?
Pamph. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
Lac. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. *Pamph.* Ah,
Nulla de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.
Pamph. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.
Phid. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. *Pamph.* Sensit peperisse: occidi.
Lac. Puerum? quem puerum? *Phid.* Natus est nobis nepos:
Nam abducta a vobis prægnans fuerat filia;
Neque fuisse prægnantem umquam ante hunc scivi diem.
Lac. Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam salvam. sed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nosne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
Phid. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.
Pamph. Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
Lac. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est:
Pamph. Perii. *Lac.* Hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam Dis. *Pamph.* Nullus sum.
Lac. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.
Pamph. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,
Non clam me haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum ejus alienum esse a me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitror,
Quamobrem reducam? *Lac.* Mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an, quia non delinquunt viri?
Phid. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Remissan' opu' sit vobis, reductan' domum:
Uxor quid faciat, in manu non est mea.
Neutra in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero. *Lac.* Ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Ut alamus nostrum. *Pamph.* Quem ipse neglexit pater,
Ego alam? *Lac.* Quid dixti? eho, an non alemus, Pamphile?
Prodemus, quæso, potius? quæ hæc amentia est?
Enimvero prorsus jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primum, hanc ubi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;

Pollicita

Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,
Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat:
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.
Nam in eamdem vitam te revolutum denuo
Video esse. *Pamph.* Mene? *Lac.* Teipsum: & facis injuriam,
Confingis falsas causas ad discordiam,
Ut cum illa vivas, testem hanc cum abs te amoveris.
Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *Phid.* Plane hic divinat: nam id est.
Pamph. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi. *Lac.* Ah,
Reduc uxorem: aut quamobrem non opus sit, cedo.
Pamph. Non est nunc tempus. *Lac.* Puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
Pamph. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot me nunc rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoveo parum.
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adjutrix socrus.
Lac. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. *Phid.* Maxume.
Non mirum fecit uxor mea, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego hoc præsente tibi nolueram dicere:
Neque illi credebam primo. nunc vero palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video nuptiis.
Lac. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilî?
Phid. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus gravius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
Lac. Faciam, ut mones. eho puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. *Phid.* Ah,
Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.
Sed visne adesse una, dum istam convenis?
Lac. Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS IV. SCENA V.

Bacchis, Laches.

Non hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
Lac. Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quam possiem,
Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salve.
Bac. Salve, Laches. *Lac.* Credo edepol te nonnihil mirari, Bacchis,
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
Bac. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in mentem, quæ sim,
Ne nomen mihi quæstus obstet. nam mores facile tutor.
Lac. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier:
Nam jam ætate ea sum, ut non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, accuro.
Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere;
Inscitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquom est.
Bac. Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi habeam.
Nam qui post factam injuriam se expurget, parum mihi prosit.
Sed quid istuc est? *Lac.* Meum receptas filium ad te Pamphilum. *Bac.* Ah.
Lac. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum tempus consulendi est.
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem istac ætate.
Bac. Quis id ait? *Lac.* Socrus. *Bac.* Mene? *Lac.* Teipsam. & filiam abduxit suam:
Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, exstinguere.
Bac. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.
Lac. Lepida es. sed scin', quid volo potius sodes facias? *Bac.* quid, cedo?
Lac. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem
Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.
Bac. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio;
Ut de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed nolo esse falsa fama gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minime æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
Lac. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit:
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam credidi.
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi;
Fac eadem ut sis porro: nostra utere amicitia, ut voles.
Aliter si facis —— reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verum hoc te moneo unum; qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potius quam inimicus, periclum facias.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

Phidippus, Laches, Bacchis.

NIhil apud me tibi
Defieri patiar, quin, quod opus fit, benigne præbeatur.
Sed cum tu fatura atque ebria eris, puer ut fatur fit, facito.
Lac. Noster socer, video, venit: puero nutricem adducit.
Phidippe, Bacchis dejerat persancte. *Phid.* Hæccine ea est? *Lac.* Hæc est.
Phid. Nec pol istæ metuunt Deos; neque has respicere Deos opinor.
Bac. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire.
Hæc res hic agitur; me facere, Pamphilo ut redeat uxor,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
Lac. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso
Nobis re in ipsa invenimus. porro hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se falso uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clam, id leve est. cito ab eo hæc ira abscedet.
Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.
Phid. Velim quidem hercle. *Lac.* Exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa.
Phid. Quid mihi isthæc narras? an quia non tute mihi audisti dudum,
De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modo explete animum.
Lac. Quæso edepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut serves.
Bac. Ob eam rem vis ergo introeam? *Lac.* I, atque exple animum iis, ut credant.
Bac. Eo: etsi scio pol iis fore meum conspectum invisum hodie:
Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata est.
Lac. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscent.
Phid. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:
Nam illas errore, & te simul suspicione exsolves.
Bac. Perii, pudet Philumenæ me. sequimini intro ambæ.
Lac. Quid est, quod mihi malim, quam quod huic intellego evenire,
Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se segregarit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse:
Referet gratiam ei, unaque opera nos sibi amicos junget.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Parmeno, Bacchis.

Edepol næ meam herus esse operam deputat parvi preti,
Qui ob rem nullam misit; frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum, quæso, es tu Myconius?
Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque eum quemquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic est rei?
Bac. Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum.
Par. Quid eo? *Bac.* Dic me orare, ut veniat. *Par.* Ad te? *Bac.* Immo ad Philumenam.
Par. Quid rei est? *Bac.* Tua quod nil refert, percontari desinas.
Par. Nihil aliud dicam? *Bac.* Etiam, cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem ipsus olim mihi dederat. *Par.* Scio.
Tantumne est? *Bac.* Tantum. aderit continuo, hoc ubi ex te audiverit.
Sed cessas? *Par.* Minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando, atque ambulando totum hunc contrivi diem.

ACTUS V. SCENA II.

Bacchis.

QUantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui pene harum ipsiusque opera periit:
Uxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolvi.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo. extimui illico. Mi Pamphile, inquam, amabo,
Quid es exanimatus, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mihi. ille, alias res agere se simulare. postquam video, Nescio

Nescio quid suspicarier, magis cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo me habentem:
Rogat, unde sit. narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Ut quisquam amator nuptiis lætetur. verum ecastor
Numquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido & comi.
Incommode mihi nuptiis evenit, factum fateor.
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eveniret.
MULTA EX QUO fuerint commoda, ejus incommoda æquom est ferre.

ACTUS V. SCENA III.

Pamphilus, Parmeno, Bacchis.

Vide, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi hæc certa & clara attuleris:
Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.
Par. Visum est. *Pamph.* Certene? *Par.* Certe. *Pamph.* Deus sum, si hoc ita est. *Par.* Verum reperies.
Pamph. Manedum, sodes. timeo ne aliud credam, atque aliud nuncies.
Par. Maneo. *Pamph.* Sic te dixisse opinor, invenisse Myrrhinam
Bacchidem annulum suum habere. *Par.* Factum. *Pamph.* Eum, quem olim ei dedi:
Eaque hoc te mihi nunciare jussit: itane est factum? *Par.* Ita, inquam.
Pamph. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior?
Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? nescio.
Par. At ego scio. *Pamph.* Quid? *Par.* Nihil enim.
Nam neque in nuncio, neque in meipso, tibi quid sit boni, scio.
Pamph. Egon', qui ab orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam sine munere a me abire? ah, nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me exspectat, credo. adibo. *Bac.* Salve, Pamphile.
Pamph. O Bacchis, o mea Bacchis, servatrix mea!
Bac. Bene factum, & volup' est. *Pamph.* Factis ut credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque adveneris,
Semper siet. *Bac.* At tu, ecastor, morem antiquom atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat numquam quisquam blandior.
Pamph. Ha, ha, hæ! tun' mihi istuc? *Bac.* Recte amasti, Pamphile, uxorem tuam:
Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.
Perliberalis visa est. *Pamph.* Dic verum. *Bac.* Ita me dii ament, Pamphile.
Pamph. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam patri? *Bac.* Nil. *Pamph.* Neque opus est
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia omnes ubi resciscunt: hic, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque resciscent, neque scient.
Bac. Immo etiam, qui hoc occultari facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando meo
Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. *Pamph.* Optume est:
Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententia.
Par. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pamph.* Non licet. *Par.* Tamen suspicor.
Egon' hunc ab orco mortuum? quo pacto? *Pamph.* Nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. Immo vero scio, neque hoc imprudens feci. *Pamph.* Ego istuc sati' scio. *Par.* An
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usu' sit?
Pamph. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* Sequor: equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem umquam. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

T. LU-

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

Eneadum genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, cæli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per Te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cæli,
Adventumque tuum: tibi ſuaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine cælum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei,
Et reſerata viget genitabilis aura Favoni;
Aeriæ primum volucres te, Diva, tuumque
Significant initum percuſſæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluvioſque rapaceis,
Frundiferaſque domos avium, campoſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim ſecla propagent.
Quæ quoniam rerum Naturam ſola gubernas;
Nec ſine Te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam;
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de Rerum Natura pangere conor
Memmiadæ noſtro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem.
Effice, ut interea fera mœnera militiai
Per maria, ac terras omneis ſopita quieſcant,
Nam Tu ſola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſta
Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus:
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper, ſuaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis Incluta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo
Poſſumus æquo animo: neque Memmi clara propago
Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.
Quod ſupereſt, vacuas aureis mihi, Memmiada, & te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta prius quam ſint, contemta relinquas.
Nam tibi de ſumma Cæli ratione, Deumque
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam:
Unde omneis Natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rurſum Natura perempta reſolvat:
Quæ nos Materiem, & Genitalia Corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & Semina rerum
Appellare ſuemus, & hæc eadem uſurpare
Corpora Prima, quod ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe Divum natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub relligione;
Quæ caput a cœli regionibus oſtendebat
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans;
Primum Grajus homo mortaleis tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra:
Quem nec fama deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit cælum, ſed eo magis acrem
Virtutem irritant animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longe flammantia mœnia mundi:
Atque Omne immenſum peragravit mente animoque;
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens,
Quare relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria cælo.
Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris: quod contra ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianaſſai turparunt ſanguine fœde
Ductores Danaum, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comtus
Ex utraque pari malarum parte profuſa eſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros,
Aſpectuque ſuo lacrimas effundere civeis:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donarat nomine regem.
Nam ſublata virum manibus tremebundaque ad aras
Deducta eſt, non ut, ſolemni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari hymenæo:

Sed

Sed casta inceste nubendi tempore in ipso,
Hostia concideret mactatu mæsta parentis,
Exitus ut classi felix faustusque daretur.
Tantum relligio potuit suadere malorum.
  Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum
Terriloqois victus dictis desciscere quæres;
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore?
Et merito: nam si certam finem esse viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obsistere vatum:
Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ sit natura animai,
Nata sit, an contra nascentibus insinuetur,
Et simul intereat nobiscum morte diremta,
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
An pecudes alias divinitus insiouet se,
Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus, edens:
Quo oeqne permanent animæ, neqne corpora nostra;
Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
Unde sibi exortam semperflorentis Homeri
Commemorat speciem, lacrumas & fundere salsas
Cœpisse, & rerum natnram expandere dictis.
  Quapropter bene, cum, superis de rebus habenda
Nobis est ratio; solis lonæque meatus
Qua fiant ratione; & qua vi quæque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione sagaci
Unde anima, atque animi constet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis:
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita qoorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animi fallit, Grajorum obscura reperta
Difficile illustrare latinis versibus esse,
(Multa novis verbis præsertim cum sit agendum)
Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem:
Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem dictis qnibus, & quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.
  Hnnc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed oaturæ species, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet,
Nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri, cæloque tuentur,
Quorum operum caussas nulla ratione videre
Possnnt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo: tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus; & unde queat res quæque creari,
Et quo quæqne modo fiant opera sine divum.
  Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset; nil semine egeret:
E mare primum homines, e terra posset oriri
Squamigerum genus, & vnlucres; erumpere cælo
Armenta, atque aliæ pecudes: geous omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret.
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora quoique,
Qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cnjusque & corpora prima.
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.
  Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
Viteis autnmno fundi sudante videmus:
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adsunt, & vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras?
Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Qnippe ubi oulla forent primordia, qnæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
Nam fierent jnvenes subito ex infantibus parvis:
E terraque exorta repente arbusta salirent.
Quorum oil fieri manifestum est, omnia qnando
Paullatim crescunt (ut par est) semine certo:
Crescendoque genus servant; ut noscere possis
Quæque sna de materia grandescere, alique.
  Huc accedit, oti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus summittere tellus:
Nec porro secreta cibo natnra animaotum
Propagare genus possit, vitamque tueri:
Ut potius multis commnoia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
Quam sine principiis ullam tem exsistere posse.
  Denique cur homines tantos natnra parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, & magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere secla:
Si non materies quia rebus reddita certa est
Gignnndis, e qua constat quid possit oriri?
Nil igitur fieri de nilo posse fateodum est:
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aeris in teneras possint proferrier anras.
  Postremo, quoniam incultis præstare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Esse videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos fœcundas vertentes vomere glæbas,
Terraique solum snbigentes, cimus ad ortus.
Quod si nulla forent, nostro sine quæque labore
Sponte sua multo fieri meliora videres.
  Huc accedit, uti quidque in sua corpora rursum
Dissolvat natnra, neque ad nihilum interimat res.
Nam, siquid mortale e cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nnlla vi foret nsus eoim, quæ partibus ejus
Discidium parere, & nexus exsolvere posset.
At nnnc, æterno quia constant semine quæqne,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut iotus penetret per inania, dissoluatque,
Nnllius exitium patitur natura videri.
  Præterea, quæcumque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?

Unde mare ingenui fontes, externaque longe
Flumina suppeditant? unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali Corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse anteacta diesque.
Quod si in eo spatio, atque anteacta ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta:
Immortali sunt natura prædita certe.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.
 Denique res omneis eadem vis, caussaque volgo
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim leti satis esset causa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiai.
 Postremo pereunt imbres, ubi eos pater æther
In gremium matris terrai præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique silvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat distentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt, quæcumque videntur:
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena.
 Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo, neque item genitas ad nil revocari;
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
 Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens silvarum, arbustaque tota;
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt venti corpora cæca;
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
 Tum porro varios rerum sentimus odores,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus umquam:
Nec calidos æstus tuimur, nec frigora quimus
Usurpare oculis, nec voces cernere suemus;
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est
Natura: quoniam sensus impellere possunt.
Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.
Denique fluctifrago suspensæ in litore vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in sole serescunt;
At neque quo pacto persederit humor aquai
Visum est, nec rursum quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur parteis dispergitur humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
 Quin etiam multis solis redeuntibus annis
Annulus in digito subtertenuatur habendo:
Stillicidi casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus;
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præclusit speciem natura videndi.
 Postremo, quæcumque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
Nulla potest oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæcumque ævo, macieque senescunt,
Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
 Nec tamen undique corporea stipata tenentur
Omnia Natura, namque est in rebus inane.
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
Nec sinet errantem dubitare, & quærere semper
De summa rerum, & nostris diffidere dictis.
Quapropter locus est intactus inane, vacansque.
 Quod si non esset, nulla ratione moveri
Res possent; namque, officium quod corporis exstat,
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cæli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset inane,
Non tam sollicito motu privata carerent,
Quam genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique materies quoniam stipata quiesset.
 Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, & fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter sæpta meant voces, & clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint, qua possent corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione videres.
 Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, si tantumdem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantumdem pendere par est;
Cor-

Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere inanis.
Ergo quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat inanis.
At contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, & multo vacui minus intus habere,
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.
  Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum; quamvis sint omnia plena,
Scilicet id falsa totum ratione receptum est.
Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum est rebus inane;
Unde initum primum capiat res quæque movendi.
  Postremo duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant, nempe aer omne necesse est,
Inter corpora quod fuvat, possidat inane.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quemque necesse est
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
  Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aer,
Errat; nam vacuum tunc fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, vacuum quod constitit ante:
Nec tali ratione potest denserier aer,
Nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & parteis conducere in unum.
Quapropter, quamvis caussando multa moreris,
Esse in rebus inane tamen fateare necesse est.
  Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris;
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cetera tute:
Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, & verum protrahere inde:
Quod si pigraris, paullumve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi,
Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
Serpat, & in nobis vitai claustra resolvat,
Quam tibi de quavis una re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
  Omnis, ut est, igitur, per se, Natura, duabus
Consistit rebus; nam corpora sunt, & inane,
Hæc in quo sita sunt, & qua diversa moventur:
Corpus enim per se communis deliquat esse
Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit, occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quaquam diversa meare;
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
  Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab inani:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem;
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
  Præterea per se quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum;
Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
At facere & fungi sine corpore nulla potest res:
Nec præbere locum porro, nisi inane, vacansque.
Ergo præter inane, & corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies; aut horum eventa videbis.
Conjunctum est id, quod numquam sine perniciali
Discidio potis est sejungi, seque gregari:
Pondus uti saxis, calor ignibus, liquor aquai,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cetera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
  Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quæ res instet; quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam tempus sentire fatendum est
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
  Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndum est,
Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri:
Quando ea secla hominum, quorum hæc eventa fuere,
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.
  Denique materies si rerum nulla fuisset,
Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur;
Numquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojai Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum:
Perspicere ut possis res gestas funditus omneis,
Non ita, uti corpus per se constare, nec esse:
Nec ratione cluere eadem, que constat inane:
Sed magis ut merito possis eventa vocare
Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.
  Corpora sunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere; nam solido vincunt ea corpore demum:
Etsi difficile esse videtur credere quidquam
In rebus solido reperiri corpore posse;
Transit enim fulmen cœli per sæpta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igne:
Dissiliuntque fero ferventia saxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu:
Tum glacies æris flamma devicta liquescit:

Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Sensimus insuso lympharum rore superne:
Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido atque æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus:
Unde omnis rerum nunc constet summa creata.
  Principio quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta est,
Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur,
Esse utramque sibi per se,. puramque necesse est.
Nam quacumque vacat spatium, quod Inane vocamus,
Corpus ea non est: qua porro cumque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitut solida, ac sine inani corpora prima.
  Præterea quoniam genitis in rebus inane est,
Materiem circum solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id potro nihil esse potest, nisi materiai
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.
Materies igitur solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cetera dissoluantur.
  Tum porro si nil esset, quod inane vacatet,
Omne foret solidum; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcumque tenerent:
Omne quod est spatium, vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctum est, quoniam nec plenum naviter exstat;
Nec porro vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
  Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt: nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur:
Et quam quæque magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.
  Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
De nihiloque renata forent quæcumque videmus.
At quoniam supera docui nil posse creari
De nihilo, neque quod genitum est ad nil revocari:
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint;
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitut solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
  Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis tebus, jam corpora materiai
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici. quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissoluensque,

Id numquam reliquo reparari tempore posset:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.
  Huc accedit, uti solidissima materiai
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aer, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & qua vi cumque genantur,
Admistum quoniam simul est in rebus inane.
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vireis.
  Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera naturai,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec commutatur quidquam, quin omnia constant
Usque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens;
Nec toties possent generatim sæcla referre
Naturam, motus, victum, moresque parentum.
  Tum porro, quoniam extremum cujusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
Et minima constat natura; nec fuit umquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur solida primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arcte,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque diminui jam
Concedit natura reservans semina rebus.
  Præterea nisi erit minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis;
Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minima constent natura: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.
  Denique ni minimas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuesset rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus aucta,
Non possunt ea quæ debet genitalis habere

Ma-

Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, morus, per quæ res quæque geruntur.
  Porro, ſi nulla eſt frangendis reddira finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe eſt corpora rebus,
Quæ nondum clueant ulla tenrata periclo:
At quoniam fragili natura prædita conſtant,
Diſcrepat æternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
  Quapropter qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prœlia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Grajos, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque
Inverſis quæ ſub verbis laritantia cernunt:
Veraque conſtitmunt, quæ belle tangere poſſunt
Aureis, & lepidn quæ ſunt fucata ſonore.
  Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt igni, puroque creatæ.
Nii prodeſſet enim calidum denſerier ignem,
Nec rarefieri, ſi partes ignis eamdem
Naturam, quam totus habet ſuper ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porro disjectis, diſque ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantiâ rerum
Tanta queat denſis rariſque ex ignibus eſſe.
Atque hi ſi faciant, admiſtum rebus inane,
Denſeri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, &
Ardua dum metuunt, amittunt vera viai:
Nec rurſum cernunt exemto rebus inani,
Omnia denſeri, fierique ex nmnibus unum
Corpus, nii ab ſe quod poſſit mittere raptim,
Æſtifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas nnn e ſtipatis partibus eſſe.
  Quod ſi forte ulla credunt ratione poteſſe
Igneis in cœtu ſtingui, mutareque corpus;
Sciiicet ex ulla facere id ſi parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, & ex nihilo fient quæcumque creantur.
Nam quodcumque ſuis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors eſt illius quod fuit ante:
Proinde aliquid ſuperare neceſſe eſt incolume olli,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata vireſcat copia rerum.
  Nunc igitur, quoniam certiſſima corpora quædam
Sunt, quæ conſervant naturam ſemper eamdem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora ſeſe;
Scire licet non eſſe hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam;
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis quodcumque crearent.
Verum, ut opinor, ita eſt: ſunt quædam corpora, quorum
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Efficiunt igneis, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque ſunt igni ſimulata, neque ulla
Præterea reij, quæ corpora mittere poſſit
Senſibus, & noſtros adjectu tangere tactus.
  Dicere porro ignem res omneis eſſe, neque ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi ignem,
Quod facit hic idem, perdelirum eſſe videtur.
Nam contra ſenſus ab ſenſibus ipſe repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat ignem.
Credit enim ſenſus ignem cognoſcere vere,
Cetera non credit, nihilo quæ clara minus ſunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum eſſe videtur.
Quo referemus enim? quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?
  Præterea, quare quiſquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere ſolam,
Quam neget eſſe ignis, ſummam tamen eſſe relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
  Quapropter qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, arque ex igni ſummam conſiſtere poſſe;
Et qui principium gignundis aera rebus
Conſtituere: aut humorem quicumque putarunt
Fingere res ipſum per ſe: terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
Magnopere a vero longeque erraſſe videntur.
  Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aera jungentes igni, terramque liquori:
Et qui quatuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex igni, terra, atque anima procreſcere, & imbri:
  Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles eſt:
Inſula quem triquetris terrarum geſſit in oris:
Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor
Innium glaucis aſpergit virus ab undis:
Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terrai oras a finibus ejus:
Hic eſt vaſta Charybdis; & hic Ætnæa minantur
Murmura flammarum rurſum ſe conligere iras,
Faucibus erupros iterum ut vis evomat igneis:
Ad cælumque ferat flammai fulgura rurſum:
Quæ cum magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendaque fertur,
Rebus npima bonis, multa munita virum vi:
Nil tamen hoc habuiſſe viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur ſtirpe creatus.
Hic tamen, & ſupera quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores,
Quamquam multa bene, ac divinitus invenientes
Ex adyto tamquam cordis reſponſa dedere
Sanctius, & multa certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter magni magno cecidere ibi caſu:
  Primum, quod motus, exemto rebus inani,
Conſtituunt, & res molleis, raraſque relinquunt,
Aera, ſolem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiſcent in eorum corpus inane.
  Deinde quod omnino finem non eſſe ſecandis
Corporibus faciunt, neque pauſam ſtare fragori;
Nec prorſum in rebus minimum conſiſtere quidquam:
Cum videamus id extremum cujuſque cacumen
Eſſe, quod ad ſenſus noſtros minimum eſſe videtur:
Conjicere ut poſſis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum conſiſtere rebus.
  Huc accedit item, quod jam primordia rerum
Mollia conſtituunt, quæ nos nativa videmus
Eſſe, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum ſumma reverti,
De nihiloque renata vireſcere copia rerum:

Quorum

Quorum utrumque quid a vero, jam, distet, habebas.
Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbreis ventosque videmus.
Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissolvuntur,
Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aerias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata;
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos:
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aer
Cum terra simul, atque ardor cum rore manere.
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contra pugnet, & obstet,
Quo minus esse queat proprie quodcumque creatur.
Quin etiam repetunt a cælo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem se vertere in auras
Aeris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,
Humorem primum, post aera, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cælo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier umquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes:
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora constituas, ignem si forte crearint,
Posse eadem demtis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aeris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aeris e terra res omneis crescere, alique;
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant;
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem;
Crescere non possunt fruges, arbusta, animantes.
Scilicet: & nisi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvet, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Constituunt; eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commista moventur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & Anaxagoræ scrutemur homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit homœomeriam:
Ossa videlicet e pauxillis atque minutis
Ossibus: sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni: sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibus guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum: & de terris terram concrescere parvis:
Ignibus ex ignem: humorem ex humoribus esse:
Cetera consimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen esse ulla parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, supera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat:
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat leti sub dentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguen? an ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
Crescere de nihilo, testor res ante probatas.
Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, & omnino venas, parteisque cruoris;
Fiat, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.
Præterea quæcumque a terra corpora crescunt;
Si sunt in terris, terras constare necesse est
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque:
Ex alienigenis consistant ligna necesse est.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omneis
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promtu, primaque in fronte locata:
Quod tamen a vera longe ratione repulsum est.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut alium nostro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, simili que sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeisque videri
Dispertita, atque in terris latitare minute:
Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,

Cum

Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas;
Verum semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet: & non est lignis tamen insitus ignis,
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cum confluxere, creant incendia silvis.
Quod si tanta foret silvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent volgo silvas, arbusta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque,
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis e lignis, quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cum ligna, atque igneis distincta voce notemus?
Denique jam quæcumque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiai
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrimis salsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod superest, cognosce, & clarius audi.
Nec me animi fallit quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mi in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire, juvatque novos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primum quod magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exsoluere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet compta figura.
Sed quoniam docui solidissima materiai
Corpora perpetuo volitare invicta per ævum:
Nunc age summai ecquænam sit finis eorum,
Nec ne sit, evolvamus: item, quod inane repertum est,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus Omne
Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.
Omne quod est igitur, nulla regione viarum
Finitum est: namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum est,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus adsistas regionibus ejus,
Usque adeo quem quisque locum possidit, in omneis
Tantumdem parteis infinitum omne relinquit.
Præterea, si jam finitum constituatur
Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum;
Id validis utrum contortum viribus ire
Quo fuerit missum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
Alterutrum fatearis enim sumasque necesse est.
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
Cogit, ut exemta concedas fine patere.
Nam sive est aliquid, quod prohibear, officiatque
Quo minus, quo missum est, veniat, finique locet se,
Sive foras fertur, non est ea finis profecto.
Hoc pacto sequar: atque oras ubicumque locaris
Extremas, quæram, quid telo denique fiat.
Fiet, uti nusquam possit consistere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia semper.
Præterea spatium summai totius omne
Undique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret; jam copia materiai
Undique ponderibus solidis confluxet ad imum;
Nec res ulla geri sub cæli tegmine posset:
Nec foret omnino cælum, neque lumina Solis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla est: quia nil est funditus imum,
Quo quasi confluere, & sedes ubi ponere possint;
Semper & assiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiai.
Postremo ante oculos rem res finire videtur,
Aer dissæpit colleis, atque aera montes;
Terra mare, & contra mare terras terminat omneis.
Omne quidem vero nihil est quod finiat extra:
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu:
Nec prorsus facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
Finibus exemtis in cunctas undique parteis.
Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
Ne possit, Natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem est, finiri corpore cogit:
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice natura & pateat tantum immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec cæli lucida templa,
Nec mortale genus, nec divum corpora sancta
Exiguum possent horai sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu materiai
Copia ferretur magnum per inane soluta,
Sive adeo potius numquam concreta creasset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt;
Nec quos quæque darent motus, pepigere profecto:
Sed

Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis dispositturas,
Qualibus hæc rebus consistit summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta est convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, & solis terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
Ex infinito suboriri copia posset:
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viai.
Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæcumque est conciliata.
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur;
Interdum resilire tamen coguntur, & una
Principiis rerum spatium, tempusque fugai
Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse est.
Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiai.
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
(Ipsum si quidquam posse in se sistere credis:
Et quæ pondera sunt sub terris omnia sursum
Nitier, in terraque retro requiescere posta:
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:)
Et simili ratione animalia subtus vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca cæli
Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte sua possint in cæli templa volare:
Illi cum videant solem, nos sidera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli
Dividere, & nocteis pariles agitare, diesque.
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perverse prima viai.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibi quidquam hac potius consistere causa,
Quam quavis alia longe regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacumque feruntur.
Nec quisquam locus est, quo corpora cum venere,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem est, illis subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque e montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contra tenueis exponunt aeris auras,
Et calidos simul a medio differrier igneis,
Atque ideo totum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cæli cærula pasci,
Quod calor a medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam vesci e terra mortalia sæcla:
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi a terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at supra circumtegere omnia cælum,
Ne volucrum ritu flammarum mœnia mundi
Diffugiant subito magnum per inane soluta,
Et ne cetera consimili ratione sequantur:
Neve ruant cæli tonitralia templa superne,
Terraque se pedibus raptim subducat, & omnes
Inter permistas terræ, cælique ruinas
Corpora solventes, abeant per inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exstet relliquiarum,
Desertum præter spatium, & primordia cæca.
Nam quacumque prius de parti corpora cesse
Constitues, hæc rebus erit pars janua leti:
Hac se turba foras dabit omnis materiai.
Hæc si pernosces, parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturai
Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

DE RERUM NATURA
LIB. II.

SUave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa, tua sine parte pericli;
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio; contendere nobilitate;
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
O miseras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcumque est! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas substernere possint,
Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant:
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas.
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quam si plebeja in veste cubandum est.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum.
Si non

Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas belli simulacra cienteis;
Fervere cum videas classem, lateque vagari;
His tibi tum rebus timefactæ relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquont, curaque solutum.
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter reges, rerumque potenteis
Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureai:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas,
Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materiai
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant;
Et qua vi facere id cogantur; quæve sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certe non inter se stipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cum tamen incolumis videatur summa manere.
Propterea quia, quæ decedunt corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venere, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum summa novatur
Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum;
Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt.
Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus:
Avius a vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta necesse est
Aut gravitate sui ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita superne
Obvia cum flixere, fit, ut diversa repente
Dissiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
Ponderibus solidis: neque quidquam a tergis obstet.
Et quo jactari magis omnia materiai
Corpora pervideas, reminiscere totius imum
Nil esse in summa: neque habere ubi corpora prima
Consistant: quoniam spatium sine fine, modoque est,
Immensumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus ostendi, & certa ratione probatum est.
Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profundum:
Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis confiicta resultant:
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcumque magis condenso conciliatu,
Exiguis intervallis connexa resultant,
Endopedita suis perplexis ipsa figuris;
Hæc validas saxi radices, & fera ferri
Corpora constituunt, & cetera de genere horum
Paucula: quæ porro magnum per inane vagantur,
Et cita dissiliunt longe, longeque recursant
In magnis intervallis; hæc aera rarum
Sufficiunt nobis, & splendida lumina solis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
Consociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, rei simulacrum, & imago
Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
Contemplator enim, cum solis lumina cumque
Insertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso:
Et velut æterno certamine prælia, pugnasque
Edere turmatim certantia; nec dare pausam,
Conciliis, & discidiis exercita crebris:
Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
Quale sit, in magno jactari semper inani.
Dumtaxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, & vestigia notitiai.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
Corpora, quæ in solis radiis turbare videntur:
Quod tales turbæ motus quoque materiai
Significant clandestinos, cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulsa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic a principiis est omnibus error.
Prima moventur enim per se primordia rerum:
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur;
Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacessunt.
Sic a principiis ascendit motus, & exit
Paullatim nostros ad sensus; ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant plagis, apparet aperte.
Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiai
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
Primum aurora novo cum spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subito soleat Sol ortus tempore tali
Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promtu, manifestumque esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per inane meat vacuum; quo tardius ire
Cogitur, aerias quasi dum diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata:
Quapropter simul inter se retrahuntur, & extra
Officiuntur, uti cogantur tardius ire.
At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Cum per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipsa suis e partibus unum,
Unum in quem cœpere locum, connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere mobilitate;
Et multo citius ferri, quam lumina solis,
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cælum:
Nam neque consilio debent tardata morari;
Nec perscrutari primordia singula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc ignari, materiai
Naturam non posse deum sine nomine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
Tempora mutare annorum, frugesque creare:
Nec jam cetera, mortaleis quæ suadet adire,

Ipsaque deducit dux vitæ dia voluptas;
Ut res per veneris blanditim secla propagent;
Ne genus occidat humanum: quorum omnia caussa
Constituisse deos fingunt: sed in omnibus rebus
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cæli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis;
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta est prædita culpa:
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod superest de motibus expediemus.
   Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corporea sursum ferri, sursumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem;
Sursus enim vorsus gignuntur, & augmina sumunt:
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque crescunt:
Pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur.
Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque;
Sponte sua facere id sine vi subigente putandum est.
Quod genus, e nostro cum missus corpore sanguis
Emicat exsultans alte, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna, trabeisque
Respuat humor aquæ? nam quam magis mersimus altum
Directa, & magna vi multi pressimus ægre;
Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
Nec tamen hæc, quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aeris expressæ sursum succedere; quamquam
Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faces cæli sublime volanteis,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascumque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conserit arva:
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant, cadit in terras vis flammea volgo.
   Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora cum deorsum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio decedere paullum:
Tantum quod momen mutatum dicere possis.
   Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil umquam natura creasset.
   Quod si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere e supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus:
Avius a vera longe ratione recedit.
Nam per aquas quæcumque cadunt, atque aera deorsum,
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse est:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aeris haud possunt æque rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore, inane potest vacuum subsistere reii,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
Ex supero graviora; neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
   Quare etiam atque etiam paullum clinare necesse est
Corpora, nec plus quam minimum: ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promtu, manifestumque esse videmus;
Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
Ex supero cum præcipitant: quod cernere possis;
Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare, quis est, qui possit cernere sese?
   Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat;
Ex infinito ne caussam caussa sequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde est hæc (inquam) fatis avolsa voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam desubito, quam mens avet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiai
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut studium mentis connexa sequatur:
Ut videas initium motus a corde creari;
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus, & artus.
   Nec simile est, ut cum impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuum est nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
Et projecta refrenatur, retroque residit?
   Quare in seminibus quoque idem fateare necesse est,
Esse aliam præter plagas, & pondera caussam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas;
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externa quasi vi: sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quasi cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum clinamen principiorum,
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
   Nec stipata magis fuit umquam materiai
Copia; nec porro majoribus intervallis.
Nam neque adaugescit quidquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem anteacta ætate fuere;
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et quæ consuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione; & erunt, & crescent, inque valebunt,
Quantum cuique datum est per fœdera naturai.
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam

Nam neque quo possit genus ullum materiai
Effugere ex Omni, quidqoam est: neque rursus, in Omne
Unde coorta queat oova vis irrumpere; & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud io his rebus noo est mirabile, quare,
Omnia cum rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summa videa.ur stare quiete,
Præterqoam si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim cum, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe io colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Iovitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati agni ludunt, blandeque conjscant:
Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cum loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes;
Et circumvolitant eqoites, mediosque repente
Trasmittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad cælum se tollit, totaque circum
Ære renidescit tellus; subterque virum vi
Excitur pedibus sonitus; clamoreque mootes
Icti rejectant voces ad sidera mundi:
Et tamen est qoidam locus altis montibus, oude
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, & quam longe distantia formis,
Percipe, multigenis quam sint variata figuris:
Non quod multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgo paria omoibus omnia constant.
Nec mirum: nam cum sit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla:
Debeot nimirum noo omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.
Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squámigerum pecudes, & læta armenta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas, fonteisque, lacusque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge:
Invenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem; quod posse videmos,
Nec mious atque homines ioter se nota cluere.
Nam sæpe ante deum vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:
At mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit homi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum; completqoe querelis
Frundiferum nemos adsistens; & crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci:
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque avertere curam:
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt alio, curaque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balatum pecudes: ita, quod natura reposcit,
Ad sua quisque fere decorrunt ubera lactis.
Postremo quodvis frumentum, non tamen omne
Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis.
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus ondis
Litoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est,
Natura quoniam constant, neque facta manu sunt,
Unius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quædam volitare figura.
Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis,
Quare fulmineus multo penetralior ignis,
Quam noster fluat e tædis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cælestem fulminis igoem
Subtilem magis e parvis constare figuris:
Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic e lignis ortus, tædaque creatus.
Præterea lumen per cornu transit; at imber
Respuitur: qoare? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus aquarum.
Et quamvis subito per colum vina videmus
Perfluere; at contra tardum cunctatur olivum:
Aut quia nimirum majoribus est elementis;
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideo fit, uti non tam deducta repeote
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
Jucundo sensu linguæ tractentor in ore:
At contra tætra absinthi natura, ferique
Centauri, fœdo pertorquent ora sapore:
Ut facile agnoscas e lævibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucunde tangere possunt:
At contra quæ amara, atque aspera cumque videntur,
Hæc magis hamatis ioter se nexa teneri;
Proptereaque solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremo bona sensibus, & mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
Ne tu forte putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æque,
Ac musæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.
Neu simili penetrare putes primordia forma
Io nareis hominum, cum tætra cadavera torrent,
Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores.
Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos qui pascere possunt;
Et qoi compungunt aciem, lacrimareque cogunt;
Aut fœda specie tætri, turpesque videntor.
Omnis enim, sensus quæ mulcet caussa, juvatque,
Haud sine principiali aliquo lævore creata est:
At contra, quæcumque molesta, atque aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta est.
Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca;
Sed magis angululis paullum prostantibus; & quæ
Titillare magis sensus, quam lædere possunt:
Fæcula jam quo de geoere est, inulæque sapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
Tactus enim, tactus (pro divum oumina sancta!)
Corporis est sensus, vel cum res extera sese

Insinuat; vel cum lædit, quæ in corpore nata;
Aut juvat egrediens genitaleis per veneris res:
Aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æque experiare.
Quapropter longe formas distare necesse est
Principiis, varios quæ possint edere sensus.
Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis alte compacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina saxa,
Prima acie constant, ictus contemnere sueta;
Et validi silices, ac duri robora ferri,
Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.
Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque,
Et procursus item in proclive volubilis extat.
Omnia postremo quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse est,
Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis endopedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa:
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sentibus esse datum: facile ut cognoscere possis
Non e perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti maris est, minime id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
Est: at lævibus atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necessum:
Scilicet esse globosa, tamen cum squalida constent,
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum;
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcis, ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim supra tætri primordia viri
Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.
Quod si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cuiuscujus brevitate
Corporis, inter se multum variare figuræ
Non possunt: fac enim minimis e partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge;
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formai speciem totius corporis ejus:
Quod superest, si forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: inde sequetur
Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formai novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est, ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis:
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse; supra quod jam docui non posse probari.
Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura, Thessalico concharum tincta colore, &
Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla, novo rerum superata colore jacerent:
Et contemtus odor Myrrhæ, mellisque sapores;
Et cycnea mele, phœbæaque dædala chordis
Carmina, consimili ratione oppressa silerent.
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
Cedere item retro possent in deteriores
Omnia sic parteis; ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tætrius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.
Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa &
Finis utrimque tenet summam: fateare necesse est
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique, ab ignibus ad gelidas hiemisque pruinas
Finitum est, retroque pari ratione remensum est.
Finit enim calor, ac frigus; mediique tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine summam.
Ergo finita distant ratione creata,
Ancipiti quoniam mucrone utrimque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infesta pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim distantia cum sit
Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
Esse infinitas: aut summam materiai
Finitam constare: id quod non esse probavi.
Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula materiai
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minus naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis,
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos elephantos, India quorum
Millibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet esto
Unica res quædam nativo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiai,
Unde ea progigni possit concepta; creari
Non poterit: neque, quod superest, procrescere, alique.
Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia reii;
Unde, ubi, qua vi, & quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis;
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
Disiectare æstus diversi materiai:
Numquam in concilium ut possint compulsa coire;
Nec remorari in concilio; nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;
Et res progigni; & genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quovis primordia rerum

In-

Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.
Nec superare queunt motus utique exitialeis
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem;
Nec porro rerum genitales, auctificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum;
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
Quæ non audierit mistus vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse, in promtu quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quidquam, quod non permisto semine constet.
Et quam quidque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates, ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principio, tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Assidue renovent: habet, ignes unde oriantur:
Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit:
Unde etiam fluidas frondeis, & pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.
Quare magna Deum mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxere feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona;
Eximiis munita locis quod sustinet urbeis.
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites; quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu;
Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis,
Telaque præportant violenti signa furoris;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine Divæ.
Ergo cum primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute:
Ære atque argento sternunt iter omne viarum,
Largifica stipe ditantes; ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graji
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine læti, &
Terrificas capitum quatientes numine cristas:
Dictæos referunt Curetas: qui Jovis illum

Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur;
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea magnam armati matrem comitantur:
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
Quæ bene, & eximie quamvis disposta ferantur,
Longe sunt tamen a vera ratione repulsa.
Omnis enim per se Divum natura necesse est
Immortali ævo, summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem vero caret omni tempore sensu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus, ut hic terrarum dictitet orbem
Esse Deum matrem, dum re non sit tamen apse.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles,
Buceriæque greges, sub eodem tegmine cæli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquai,
Dissimili vivunt specie: retinentque parentum
Naturam; & mores generatim quæque imitantur:
Tanta est in quovis genere herbæ materiai
Dissimilis ratio: tanta est in flumine quoque.
Jam vero quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
Constituunt; quæ sunt porro distantia longe
Dissimili perfecta figura principiorum.
Tum porro quæcumque igni flammata cremantur,
Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, & lumen summittere possint;
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cetera consimili mentis ratione peragrans
Invenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.
Denique multa vides, quibus est odor, & sapor una
Reddita sunt cum odore; in primis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare figuris,
Nidor enim penetrat, qua succus non it in artus:
Succus item seorsum, & rerum sapor insinuatur
Sensibus; ut noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt: & res permisto semine constant.
Quinetiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non quod multa parum communis littera currat:
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus iisdem:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum sint primordia, longe
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est

Omnia

Omnia: nam volgo fieri portenta videres,
Semiferas hominum species exſiſtere, & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo:
Multaque connecti terreſtria membra marinis:
Tum flammam tætro ſpiranteis ore Chimæras
Paſcere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt: omnia quando
Seminibus certis certa genetrice creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.
Scilicet id certa fieri ratione neceſſe eſt.
Nam ſua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora diſcedunt: connexaque convenienteis
Efficiunt motus; at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
Vitaleis motus conſentire, atque animari.
Sed ne forte putes animalia ſola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque, ita quamque neceſſe eſt
Diſſimili conſtare figura principiorum.
Non quod multa parum ſimili ſiat prædita forma:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia conſtent.
Semina cum porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus; quæ non animalia ſolum
Corpora ſejungunt, ſed terras, ac mare totum
Secernunt, cælumque a terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulci quæſita labore
Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de ſemine nata:
Neve alium quemvis quæ ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiai
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore.
Nullus enim color eſt omnino materiai
Corporibus, neque par rebus, neque denique diſpar.
In quæ corpora ſi nullus tibi forte videtur
Poſſe animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cum cæcigeni, ſolis qui lumina numquam
Aſpexere, tamen cognoſcant corpora tactu,
Ex ineunte ævo, nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque noſtræ corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi cæcis quæcumque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo,
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcumque ſuis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors eſt illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas ſemina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Præterea, ſi nulla coloris principiis eſt
Reddita natura, at variis ſunt prædita formis;
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Præterea magni quod refert, ſemina quæque
Cum quibus, & quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
Perfacile extemplo rationem reddere poſſis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri poſſint candore repente.
Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis nigrum, quod ſæpe videmus,
Materies ubi permiſta eſt illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demtaque quædam,
Continuo id fieri ut candens videatur, & album:
Quod ſi cæruleis conſtarent æquora ponti
Seminibus, nullo poſſent albeſcere pacto.
Nam quocumque modo perturbes, cærula quæ ſint,
Numquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.
Sin alio, atque alio ſunt ſemina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem:
Ut ſæpe ex aliis formis, variiſque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus eſſe
Diſſimileis formas; ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quovis uno puroque nitore,
Diſſimileis longe inter ſe, varioſque colores.
Præterea, nihil officiunt, obſtantque figuræ
Diſſimiles, quo quadratum minus omne ſit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
Quo minus eſſe uno poſſit res tota nitore.
Tum porro, quæ ducit, & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnumquam, cauſſa, colores,
Occidit, (ex albis quoniam non alba creantur;
Nec quæ nigra cluent, de nigris; ſed variis de.)
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quam de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, & obſtet.
Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exiſtunt primordia rerum:
Scire licet quam ſint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quod
Recta aut obliqua percuſſus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in ſole videtur,
Quæ ſita cervices circum, collumque coronat:
Namque alias ſit, uti rubro ſit clara pyropo;
Interdum quodam ſenſu ſit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miſcere zmaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obverſa colores:
Qui, quoniam quondam gignuntur luminis ictu,
Scilicet, id ſine eo fieri non poſſe putandum eſt.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in ſe
Pupula, cum ſeatire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum cum, & cetera ſentit;
Nec refert ea, quæ tangas, quo forte colore
Prædita ſint, verum quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus eſſe colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis eſſe nitore:
Cur ea, quæ conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque ſæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de ſemine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.
Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Diſtrahitur magis, hoc magis eſt ut cernere poſſis
Evaneſcere paullatim, ſtinguique colorem:
Ut ſit ubi in parvas parteis diſcerpitur aurum,
Purpura, pœniceuſque color clariſſimus multo,
Filatim cum diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, prius omnem efflare colorem

Par-

Particulas, quam discedant ad semina rerum.
Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas sonitus, & odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota.
Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem,
Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.
Sed ne forte putes solo spoliata colore
Corpora prima manere: etiam secreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et sonitu sterila, & succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cum facere instituas: cum primis quærere par est,
(Quoad licet, ac potis es reperire) inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem,
Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt:
Nec simili ratione saporem denique quemquam;
Nec frigus; neque item calidum, tepidumque vaporem; &
Cetera, quæ cum ita sunt tandem, ut mortalia constent,
Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
Omnia sint a principiis sejuncta necesse est.
Immortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus cumque necesse est
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,
Nec contra pugnant, in promtu cognita quæ sunt:
Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos existere vermeis
Stercore de tætro, putrorem cum sibi nacta est
Intempestivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam: & nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc sensus animantum procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia versat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et commista quibus dent motus, accipiantque?
Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum?
Quod movet? & varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum lapides, & ligna, & terra quod una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino quæcumque creant res,
Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, & qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glæbisque videmus.
Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt; quia corpora materiai
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex sensilibus cum sensile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis;
Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus, nervis, venis, quæcumque videmus
Mollia, mortali consistere corpore creta.
Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut similia totis animalibus esse putari.
At nequeant per se parteis sentire, nec esse:
Namque alium sensus membrorum respuit omnium:
Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adsimulentur;
Vitali ut possint consentire undique sensu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et leti vitare vias, animalia cum sint,
Atque animalibus sint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut possint: ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeunt homines, armenta, feræque
Inter sese ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.
Sic itidem quæ sunt minimis sentire necesse est.
Quod si forte suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante)
Quatenus in pullos animaleis vertier ova
Cernimus alituum, vermeisque effervere, terram
Intempestivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.
Quod si forte aliquis dicet, dumtaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, sed mobilitate
Ante aliqua tamquam partum, quam proditur extra:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto:
Nec commutari quidquam sine conciliatu
Primorum; ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congressa modo vitaleis convenienti
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi sensus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
Dissolvuntur enim positura principiorum;
Et penitus motus vitales impediuntur;
Donec materies omneis concussa per artus
Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?
Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu
Reliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
Vincere, & ingenteis plagæ sedare tumultus,
Inque suos quidquid rursus revocare meatus,
Et quasi jam leti dominantem in corpore motum
Discutere, ac pæne amissos accendere sensus.
Nam, quare potius leti jam limine ab ipso
Ad vitam possint conlecta mente reverti,
Quam quo decursum prope jam fiet, ire, & abire?
Præterea, quoniam dolor est ubi materiai
Cor-

Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia posse dolore
Tentari; oullamque volupratem capere ex se:
Quandoquidem non sont ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitare laboreot;
Aut aliqnem fructum capiant dolcedinis almæ.
Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.
  Denique oti possint sentire animalia quæqoe,
Principiis si etiam est sensus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de qnibus factum est?
Scilicet & risu tremulo concussa cacbinnant;
Et lacrimis spargunt rorantibus ora, genasque,
Multaque de rerum mistura dicere callent,
Et sibi proporro quæ sint primordia qoærunt.
  Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debeut constare elementis;
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodcunique loqui, ridereque dices,
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse;
Et ridere potest ex non ridentibns factus,
Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapieotibus, atque disertis:
Qui minus esse queant ea, quæ sentire videmus
Seminibus permista carentibus undique sensu?
  Denique cælesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem pater est, onde alma liquenteis
Humorum guttas matet cum terra recepit,
Fœta parit oitidas fruges, arbustaque læta,
Et geous humanum, & parit omnia sæcla ferarum,
Pabula com præbet, quibus omnes corpora pascunt,
Et dulcem ducont vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito materoum nomen adepta est.
Cedit item retro de terra quod suit ante,
In terras: & quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cæli rellatum templa receptant.
Nec sic interimit mors res, ut materiai
Corpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
Ut noscas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, & quali positura cootineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
(Neve putes æterna penes residere potesse
Corpora prima, quod in suminis fluitare videmus
Rebus, & interdum nasci, sobitoque perire:)
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Significant; eadem fruges, arbusta, animanteis;
Si nou omnia siot, at multo maxima pars est
Consimilis: verum positora discrepitant bæc.
Sic ipsis in rebus item jam materiai
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, & nova se species ostendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum constet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirariet omnes

Paullatim: ut cæli clarum purumque colorem,
Quemque in se cobibent palantia sidera passim,
Lunæque, & solis præclara luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repente;
Qoid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor; tra hæc species miranda fuisset:
Quom tibi jam oemo fessus satiate videndi
Suspicere iu cæli dignatur lucida templa.
Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, & si tibi vera videtur,
Dede manus: aut si falsa est, accingere contra.
  Quærit enim ratione animus, cum summa loci sit
Infinita foris hæc extra mœnia mundi;
Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens;
Atque animi jactus liber quo pervolet ipse.
  Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, superaque, per Omne
Nulla est finis, (uti docui) res ipsaque per se
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse purandum est,
(Uodique cum vorsus spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:)
Hunc onum terrarum orbem, cælumque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora mareriai:
Cum præsertim bic sit natura factus; & ipsa
Sponte sua forte offensando semina rerum
Multimodis, temere, iocassum, frustraque coacta
Tandem cooluerint ea, quæ coujecta repente
Magnarum rerum fiereut exordia semper,
Terrai, maris, & cæli, generisque animantom.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse est
Esse alios alibi congressus materiai,
Qualis bic est, avidu complexu qoem tenet æther.
  Præterea, cum materies est multa parata;
Cum locus est præsto; nec res, nec caussa moratur
Ulla; geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum noo queat omois;
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
Huc accedit, ut in somma res oulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus, indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominom genitam prolem, sic denique mutas
Squamigerum pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quaproprer cælum simili ratione fatendum est,
Terramque, & solem, lunam, mare, cetera, quæ sunt,
Non esse unica, sed nomero magis innumerali:
Quandoquidem vitæ depactus termioos alte
Tam manet bis, & tam nativo hæc corpore constant,
Quam genus oome, quod his geoer tim rebus abundat.
  Quæ bene cognita si teneas: natura videtur
Libera continuo, dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia diis agere expers.
Nam (pro sancta deum tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!)
Quis regere immensi summam? quis habere profundi

Endo

Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cælos omneis convertere? & omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?
Nubibus ut tenebras faciat, cælique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat, exercens telum, quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus; addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare, & terræ possent augescere, & unde
Adparet spatium cæli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul; & consurgeret aer.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Crescit; & ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix.
Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus hic ætas debet consistere rebus:
Hic natura suis refrænat viribus auctum.
Nam, quæcumque vides hilaro grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ;
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt.
Dum facile in venas cibus omnis diditur; & dum
Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant:
Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas.
Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum est: sed plura accedere debent,
Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robur adultum
Frangit; & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine demto,
Et quo latior est, in cunctas undique parteis
Pluria eo dispergit, & a se corpora mittit:
Nec facile in venas cibus omnis diditur ei:
Nec satis est, pro quam largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est: & quod satis est, natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit;
Nec tuditantia tem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequidquam: quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta est ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de cælo demisit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit;
Ipsa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, & vireis agricolarum:
Conficimus ferrum: vix arvis suppeditati
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Iamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebrius incassum magnum cecidisse laborem:
Et cum tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacile angustis tolerarit finibus ævum;
Cum minor esset agri multo modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

DE RERUM NATURA

LIBER III.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ;
Te sequor o Grajæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis;
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo. quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta: tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum haud divina mente coortam;
Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Discedunt: totum video per inane geri res.
Apparet divum numen, sedesque quietæ;
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit, & large diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porro natura; neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa:
Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcumque infra per inane geruntur.
His ibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod sic natura tua vi
Tam manifesta patens ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; & quam variis distantia formis
Sponte sua volitent alterno percita motu;
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hasce secundum res animi natura videtur,
Atque animæ claranda meis jam versibus esse:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia suffundens mortis nigrore; neque ullam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nam, quod sæpe homines morbos magis esse timendos
Infamemque ferunt vitam, quam tartara leti;
Et se scire animi naturam sanguinis esse;
Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere:
Hic licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
Jactari caussa, quam quod res ipsa probetur.
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:

Et quocumque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibus divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acrius advertunt animos ad religionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit; adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur; & eripitur persona, manet res.
Denique avarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad sommas emergere opes: hæc vulnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, & contemtus, & acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur;
Et quasi jam leti portas cunctarier ante:
Unde homines dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longe, longeque recesse;
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineum mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari, claroque incedere honore:
Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, & nominis ergo:
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore letum;
Obliti fontem curarum hunc esse timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincola amicitiai
Rumpere, & in summa pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpe homines patriam, carosque parenteis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
Primum animum dico [mentem quem sæpe vocamus]
In quo consilium vitæ, regimenque locatum est,
Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, & pes,
Atque oculi partes animantis totius exstant.
Quamvis molta quidem sapientum turba putarunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verum habitum quemdam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graji quam dicunt; quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cum in parte fiet mens:
Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse
Corporis, & non est tamen hæc pars ulla valentis:
Sic animi sensum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mi diversi errare videntur.
Sæpe utique in promto corpus, quod cernitur, ægrit,
Cum tamen ex alia lætamur parte latenti:
Et retro fit, uti contra sit sæpe vicissim,
Cum miser ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,
In nullo caput interea sit forte dolore.
Præterea molli cum somno dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum:
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omneis accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:
Principio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus cum corpora pauca caloris
Diffugere, forasque per os est editus aer;
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam est animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis: redde harmoniai
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis;
Sive aliunde ipsi porro traxere, & in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat;
Quidquid id est, habeant: tu cetera percipe dicta.
Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam conficere ex se:
Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
Consilium, quod nos animum, mentemque vocamus:
Idque situm media regione in pectoris hæret.
Hic exsultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum
Lætitiæ mulcent; hic ergo mens animusque est.
Cetera pars animæ per totum dissita corpus
Paret; & ad nomen mentis, momenque movetur:
Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
Cum neque res animam, neque corpus commovet ulla.
Et quasi cum caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: sic animus nonnumquam læditur ipse,
Lætitiaque viget, cum cetera pars animai
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
Consentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exsistere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri;
Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facile ut quivis hinc noscere possit,
Esse animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
Percussa est, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atque animai
Corpoream docet esse: ubi enim propellere membra,
Corripere ex somno corpus, mutareque vultum,
Atque hominem totum regere ac versare videtur:
(Quorum nil fieri sine tactu posse videmus;
Nec tactum porro sine corpore) nonne fatendum est
Corporea natura animum constare, animamque?
Præterea pariter fungi cum corpore; & una
Consentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli,
Ossibus ac nervis disclusis intus adacta;
Attamen insequitur languor, terræque petitus
Suavis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse necesse est:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
Is tibi nunc animus quali sit corpore, & unde
Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio esse ajo persubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum constare: id ita esse,
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
Nil

Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
Ocyus ergo animus, quam res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promtu natura videtur.
At quod mobile tantopere est, constare rotundis
Perquam seminibus debet, perquamque minutis;
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine flutat;
Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus;
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: nimirum quia non tam lævibus exstat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contra lapidum conjectum, spiclorumque
Nenu potest: igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contra quo quæque magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam est animi natura reperta
Mobilis egregie; perquam constare necesse est
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, o bone, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quam tenui constet textura; quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari;
Quod simul atque hominem leti secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nil ad pondus: mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis esse necesse est
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi e toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat; nec defit ponderis hilum.
Quod genus est, Bacchi cum flos evanuit, aut cum
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras;
Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam.
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæque
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura
Mista vapore; vapor porro trahit aera secum;
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aer.
Rara quod ejus enim constat natura, necesse est
Aeris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur; (ea est omnino nominis expers:)
Qua neque mobilius quidquam, neque tenuius exstat,
Nec magis e parvis; aut lævibus ex elementis;
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris;
Inde calor motus, & venti cæca potestas

Accipit; inde aer; inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis; tum viscera persentiscunt
Omnia; postremo datur ossibus, atque medullis,
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus; atque animai
Diffugiant partes per caulas coporis omneis.
Sed plerumque sit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Comta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se, nihil ut secernier unum
Possit; nec spatio fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis exstant.
Quod genus in quuvis animantum viscere volgo
Est odor, & quidam calor, & sapor; & tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aer, & venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis;
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque;
Nec magis hac infra quidquam est in corpore nostro:
Atque anima est animæ proporro totius ipsa.
Quod genus in nostris membris, & corpore toto
Mista latens animi vis est, animæque potestas;
Corporibus quia de parvis, paucisque creata est.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque animai totius ipsa
Proporro est anima, & dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse est ventus, & aer,
Et calor inter se vigeant commista per artus;
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque;
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aeris interimant sensum, diductaque solvant.
Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,
Cum fervescit, & ex oculis micat acribus ardor.
Est & frigida multa comes formidinis aura;
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Est etiam quoque pacati status aeris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facile effervescit in ira.
Quo genere in primis vis est violenta leonum;
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis cervorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris existere motum.
At natura boum placido magis aere vivit;
Nec nimis irai fax umquam subdita percit
Fumida, suffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidis torpet telis perfixa pavoris:
Inter utrosque sita est, cervos, sævosque leones.
Sic hominum genus est: quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujusque animæ vestigia prima.
Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullo tentetur; at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.

Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere caussas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus video firmare potesse,
Usque adeo naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni;
Ipsaque corporis est custos, & caussa salutis;
Nam communibus inter se radicibus hærent:
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus, e toris glæbis evellere odorem
Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus.
Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile est, quin omnia dissolvantur.
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter se fiunt consorti prædita vita:
Nec sine vi quidquam alterius sibi posse videtur
Corporis, atque animi seorsum sentire potestas:
Sed communibus inter eos conflatur utrimque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.
Præterea, corpus per se nec gignitur umquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hac caussa convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic animai
Discidium possunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque animai
Mutua vitaleis discunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque reposta;
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta est caussa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.
Quod superest, siquis corpus sentire renutat;
Atque animam credit permistam corpore toto
Suscipere hunc motum, quem sensum nominitamus;
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis afferet umquam?
Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimissa anima corpus caret undique sensu:
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis;
Desipere est: contra cum sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas;
Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit: neque enim, qua cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemtis oculis debere videtur
Cernere res animus sublatis postibus ipsis.
Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque animi primordia singula primis
Adposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cum multo sunt animai elementa minora,
Quam quibus e corpus nobis & viscera constant;
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Dissita sunt; dumtaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animai.
Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore, nec membris incussam insidere cretam;
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia sentimus, quando obretimur euntes;
Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem, nec plumas avium, papposque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujusviscumque animantis
Sentimus; nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro culices, & cetera ponunt.
Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
Semina, corporibus nostris immista per artus,
Quam primordia sentiscant concussa animai;
Et quam intervallis tantis tuditantia possint
Concursare, coire, & dissultare vicissim.
Et magis est animus vitai claustra coercens,
Et dominantior ad vitam, quam vis animai.
Nam sine mente, animoque nequit residere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animai:
Sed comes insequitur facile, & discedit in auras;
Et gelidos artus in leti frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animusque remansit,
Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris:
Truncus, ademta anima circum, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis suscipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte animai
Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum.
At si tantula pars oculi media illa peresa est,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
Hoc anima atque animus vincti sunt fœdere semper.
Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
Esse animos, animasque leveis ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore,
Digna tua pergam disponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
Atque animam, verbi caussa, cum dicere pergam,
Mortalem esse docens; animum quoque dicere credas:
Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.
Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam, quam liquidus humor aquai est,
Aut nebula, aut fumus: nam longe mobilitate
Præstat, & a tenui caussa magis icta movetur:
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:
Quod genus, in somnis sopiri ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur:
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
Diffluere humorem, & laticem discedere cernis:
Et nebula, ac fumus quoniam discedit in auras,
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocius, & citius dissolvi corpora prima,
Cum semel omnibus e membris ablata recessit.
Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto sanguine venis;
Aere qui credas posse hanc cohiberier ullo?
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit?
Præterea, gigni pariter cum corpore, & una

Cre-

Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas;
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.
Post ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animai
Naturam, ceu fumus in altas aeris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere, & (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.
Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipsum
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem:
Sic animum curas acreis luctumque, metumque.
Quare participem leti quoque convenit esse.
Quin etiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lacrimis rorantes ora, genasque.
Quare animum quoque dissolvi fateare necesse est:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus leti fabricator uterque est;
Multorum exitio perdocti quod sumus ante.
Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
Acris, & in venas discessit diditus ardor;
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cetera de genere hoc quæcumque sequuntur?
Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
At quæcumque queunt conturbari, inquepediri,
Significant, (paullo si durior insinuarit
Caussa,) fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quin etiam, subita vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremit artus;
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconstanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animum, spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; & omnino quod semina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Qua quasi consueruut, & sunt munita viai.
Desipientia fit, quia vis animi, atque animai
Conturbatur, & (ut docui) divisa seorsum
Disjectatur, eodem illo distracta veneno.
Inde, ubi jam morbi se flexit caussa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor,
Tum quasi talipedans primum consurgit, & omneis
Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur, miserisque modis distracta laboret:
Cur eamdem credis sine corpore, in aere aperto,
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquum est,
Aut aliud prorsum de summa detrahere illum;
Commutare animum quicumque adoritur, & infit;
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit (uti docui); seu flectitur a medicina:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutatu convincere falsum.
Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere, & ungueis;
Inde pedes, & crura mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti.
Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec uno
Tempore sincera exsistit, mortalis habenda est.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in unum;
Atque ideo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quo copia tanta animai
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam est, nimirum (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse est.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quando hominem totum magis, ac magis undique sensus
Deficit; & vitæ minus, & minus undique restat.
Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alii sensus, qui vitam cumque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, naresve seorsum
Secreta a nobis nequeant sentire, neque esse:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine; illius quasi quod vas esse videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius ei
Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique corporis, atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura; nec autem
Cassum anima corpus durare, & sensibus uti.
Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas, & viscera mistim
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni,
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare; ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
Aeris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
Sese anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare necesse est,
Atque animam, quoniam conjuncta est caussa duobus.
Deni-

Denique cum corpus nequeat perferre animai
Discidium, quin id tætro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanarit, uti fumus, diffusa animæ vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ; manantque per artus,
Perque viarum omneis flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? multimodis ut noscere possis
Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quam prolapsa foras enaret in aeris auras.
Quin etiam fineis dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliqua tamen e caussa labefacta videtur
Ire anima, & toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exsangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,
Aut animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendare vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis: & hæc ipso cum corpore collabefiunt:
Ut gravior paullo possit dissolvere caussa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine demto,
Non modo non omnem possit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras animam incolumem de corpore toto;
Nec prius ad jugulum, & superas succedere fauceis:
Verum deficere in certa regione locatam:
Ut sensus alios, in parti quemque sua, scit
Dissolvi: quod si immortalis nostra foret mens,
Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.
Denique cur animi numquam mens consiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
Sunt: & ubi quidquid possit durare creatum:
Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
Membrorum ut numquam exsistat præposterus ordo?
Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.
Præterea, si immortalis natura animai est,
Et sentire potest secreta a corpore nostro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum est sensibus auctam;
Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures
Absque anima per se possunt sentire, nec esse.
Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum, & totum esse animale videmus:
Si subito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque;
Dispertita proculdubio quoque vis animai,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur:
At quod scinditur, & parteis discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubito permista cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artubus id, quod
Decidit abscissum: cum mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul, in pugnæ studio quod dedita mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petissit:
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falceisque rapaceis:
Nec cecidisse alius dextram, cum scandit, & instat.
Inde alius conatur ademto surgere crure,
Cum digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculosque patenteis;
Donec relliquias animai reddidit omneis,
Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrimque
Sit libitum in multas parteis discindere ferro;
Omnia jam seorsum cernes ancisa recenti
Volnere tortari, & terram conspergere tabo;
Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morsu premat icta dolore.
Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione sequetur,
Unam animantem animas habuisse in corpore multas.
Ergo divisa est ea, quæ fuit una simul cum
Corpore: quapropter mortale utrumque putandum est,
In multas quoniam parteis discinditur æque.
Præterea, si immortalis natura animai
Constat, & in corpus nascentibus insinuatur:
Cur super anteactam ætatem meminisse nequimus?
Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
Nam si tantopere est animi mutata potestas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab leto jam longiter errat.
Quapropter fateare necesse est, quæ fuit ante,
Interiisse: & quæ nunc est, nunc esse creatam.
Præterea, si jam perfecto corpore nobis
Inferri solita est animi vivata potestas,
Tum cum gignimur, & vitæ cum limen inimus.
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & una
Cum membris videatur in ipso sanguine cresse:
Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam
Convenit; ut sensu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum est
Experteis animas, nec leti lege solutas.
Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum est
Corporibus nostris extrinsecus insinuatas:
Quod fieri totum contra manifesta docet res.
Namque ita connexa est per venas, viscera, nervos,
Ossaque, uti dentes quoque sensu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidai stringor aquai,
Et lapis oppressus sub dente e frugibus asper:
Nec tam contextæ cum sint, exire videntur
Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.
Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanere animam nobis per membra solere;
Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
Dispertitur enim per caulas corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cum diditur omneis,
Disperit; atque aliam naturam sufficit ex se:
Sic anima atque animus quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando dissolvuntur:
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc animi natura creatur,
Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.

Qua-

Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animæ, nec funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, animai
Corpore in exanimo? quod si linquuntur, & insunt,
Haud erit, ut merito immortalis possit haberi:
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in corpore liquerit ex se;
Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Exspirant; atque unde animantum copia tanta
Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quod si forte animas extrinsecus insinuari
Vermibus, & privas in corpora posse venire
Credis; nec reputas, cur millia multa animarum
Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est ut
Quærendum videatur, & in discrimen agendum:
Utrum tandem animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint:
An jam corporibus perfectis insinuentur.
At neque cur faciant ipsæ, quareve laborent,
Dicere suppeditat; neque enim sine corpore cum sint,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:
Et mala multa animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
Quod subeant: at qua possint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, & artus.
Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
Corporibus: neque enim poterunt subtiliter esse
Connexæ; neque consensu contagia fient.
Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur: dolus vulpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cetera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur;
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
Quod si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum cervi; tremeretque per auras
Aeris accipiter fugiens veniente columba:
Desiperent homines; saperent fera sæcla ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod ajunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti:
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant;
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana; tamen quæram cur e sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus?
Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis?
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugient; quod si jam fit, fateare necesse est,
Mortalem esse animam; quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur;
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero; certareque præproperanter
Inter se, quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Ut quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima; neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat, & insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis, & sanguine longius esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam in nostro quoque constat corpore certum;
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse est
Confiteare animam distractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale æterno jungere, & una
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere est: quid enim diversius esse putandum est,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quam mortale quod est, immortali, atque perenni
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?
Præterea, quæcumque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis; ut materiai
Corpora sunt; quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia; sicut inane est;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissoluique:
Sicut summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo diffugiat: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
At neque (uti docui) solido cum corpore mentis
Natura est, quoniam admistum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem:
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quo possit vis animai;
Aut alia quavis possit vi pulsa perire.
Haud igitur leti præclusa est janua menti.
Quod si forte ideo magis immortalis habenda est,
Quod letalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena salutis;
Aut quia, quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus:
Scilicet a vera longe ratione remotum est.
Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat, inque metu male habet, curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum,
Adde, quod in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors est; ad nos neque pertinet hilum;
Quan-

Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit sub utrorum ad regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cum corporis, atque animai
Discidium fuerit, quibus e sumos uniter apti;
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cælo.
Et, si jam nostro sentit de corpore, postquam
Distracta est animi natura, animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel cum sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia nostra nova proferet ætas.
Nam cum respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium; tum motus materiai
Multimodi quam sint; facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta est vitai pausa, vageque
Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, misere quoi forte ægreque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cum male possit
Accidere: at quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, ante fuisse:
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilom
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde ubi se videas hominem miserarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore posto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere; atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; & inde
Nec radicitus e vita se tollit, & eicit;
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis a projecto corpore; & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se;
Qui possit vivus sibi se lugere peremtum;
Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum est malis morsuque ferarum
Tractari; non invenio qui non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari; atque rigere
Frigore cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
Urgerive superne obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta; neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: Miser! o miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addont, Nec tibi earum
Jam desiderium rerum super insidet una.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur,
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem ut es leto sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebimus; æternumque
Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis:
Jam fuerit, neque post umquam revocare licebit.
Tamquam in morte mali cum primis hoc sit eorum,
Quod sitis exurat miseros, atque arida torreat;
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cum pariter mens & corpus sopita quiescunt:
(Nam licet æternum per nos sic esse soporem)
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longe ab sensiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum;
Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiai
Consequitur leto, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitai pausa secuta.
Denique si vocem rerum natura repente
Mittat, & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa:
Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam si grata fuit tibi vita anteacta, priorque;
Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profusa;
Vitaque in offensu est; cur amplius addere quæris,
Rursum quod pereat male, & ingratum occidat omne?
Non potius vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent, eadem tamen omnia restant,
Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
Atque etiam potius, si numquam sis moriturus.
Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere caussam?
At qui obitum lamentetur miser amplius æquo,
Non merito inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrimas, barathro, & compesce querelas.
Grandior hic vero si jam, seniorque queratur:
Omnia perfructus vitai præmia, marces:
Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est, ingrataque vita:
Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante,
Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte;

Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: necesse est.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque:
Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
Semper; & ex aliis aliud reparare necesse est:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus est, ut crescant postera sæcla:
Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequentur.
Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, cadentque.
Sic alid ex alio numquam desistet oriri;
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.
Respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quam nascimur ante.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit, post mortem denique nostram.
Numquid ibi horribile apparet? num triste videtur
Quidquam? nonne omni somno securius exstat?
Atque ea nimirum, quæcumque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, ut fama est, cassa formidine torpens:
Sed magis in vita divum metus urget inanis
Mortaleis; casumque timent, quemcumque ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem;
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exstet:
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terrai totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
Sed Tityos nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor,
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere a populo fasceis, sævasque secureis
Imbibit, & semper victus, tristisque recedit:
Nam petere imperium, quod inane est, nec datur umquam;
Atque in eo semper durum sufferre laborem;
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum; quod tamen a summo jam vertice rursum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingratam naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque numquam:
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt, fœtusque ferunt, variosque lepores;
Nec tamen explemur vitai fructibus umquam:
Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas;
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.
Cerberus, & furiæ jam vero, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt usquam, neque possunt esse profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerisque luela
Carcer, & horribilis de saxo jactus deorsum;
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ:
Quæ tamen & si absunt, at mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit, magis hæc ne in morte gravescant:
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.
Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
Lumina sis oculis etiam bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt,
Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit super ire lacunas,
Et contemsit aquis insultans murmura ponti;
Lumine ademto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.
Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis sopitus quiete est.
Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis;
Sponte sua leto caput obvius obtulit ipse.
Ipse Epicurus obit decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit, & omneis
Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,
Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animo incerto fluitans errore vagaris?
Si possent homines, proinde ac sentire videntur,
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget;
Et quibus id fiat caussis, cognoscere, & unde
Tanta mali tamquam moles in pectore constet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper;
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est; subitoque revertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ;
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit;
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit:
Propterea, morbi quia caussam non tenet æger:
Quam bene si videat, jam, rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum:
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status; in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos subigit vitai tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat;
Nec devitari letum pote, quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
Cetera: post aliud, cum contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitai semper hianteis:
Posteraque in dubio est fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus; quive exitus instet.
Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla;
Mors æterna tamen nihilominus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitai fecit, & ille,
Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

DE RERUM NATURA

LIBER IV.

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.
Primum, quod magnis doceo de rebus; & arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti pueris absinthia tætra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthi laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata; retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi musæo dulci contingere melle:
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum percipis omnem
Naturam rerum; ac persentis utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; & quam variis distantia formis
Sponte sua volitent, æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret;
Quove modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in somnis, cum sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraque luce carentum;
Quæ nos horrifice languenteis sæpe sopore
Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere, aut umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cum corpus simul, atque animi natura peremta,
In sua discessum dederunt primordia quæque.
Dico igitur, rerum effigias, tenueisque figuras
Mittier ab rebus, summo de corpore earum;
Quæ quasi membrana, vel cortex nominitanda est;
Quod speciem, ac formam similem gerit ejus imago,
Quojuscumque cluet de corpore fusa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ; partim diffusa solute;
Robora ceu fumum mittunt, ignesque vaporem:
Et partim contexta magis, condensaque; ut olim
Cum veteres ponunt tunicas æstate cicadæ;
Et vituli cum membranas de corpore summo
Nascentes mittunt; & item cum lubrica serpens
Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas:
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti, summo de corpore earum.

Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quam quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.
Præsertim cum sint in summis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ possint ordine eodem,
Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram;
Et multo citius, quanto minus endopediri
Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.
Nam certe jaci, atque emergere multa videmus
Non solum ex alto, penitusque, ut diximus ante;
Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgo faciunt id lutea, russaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabeisque trementia flutant.
Namque ibi consessum caveai subter, & omnem
Scenai speciem, patrum, matrumque, deorumque,
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
Et quanto circum mage sunt inclusa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
Omnia conrident, conrepta luce diei.
Ergo lintea de summo cum corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque: ex summo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
Quæ vulgo volitant subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Ostia sunt, qua contendunt exire coortæ.
At contra, tenuis summi membrana coloris
Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit;
In promptu quoniam est in prima fronte locata.
Postremo, in speculis, in aqua, splendoreque in omni
Quæcumque apparent nobis simulacra, necesse est,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse in imaginibus missis consistere eorum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quam quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.
Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
Cum possit, tamen assiduo, crebroque repulsu
Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
Nec ratione alia servari posse videntur
Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.
Nunc age, quam tenui natura constet imago,
Percipe: & in primis quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
Quam quæ primum oculi cœptant non posse tueri:
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
Primum animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
Horum intestinum quodvis quale esse putandum est?
Quid? cordis globus, aut oculi? quid? membra? quid? artus?
Quantula sunt? quid? præterea primordia quæque
Unde anima, atque animi constet natura, necessum est,
Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?
Præterea, quæcumque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tætra,
Abrotonique graves, & tristia centaurea,
Horum unumquodvis leviter si forte ciebis,
Quam primum noscas rerum simulacra vagare
Multa, modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est,
Qui

Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne forte putes ea demum sola vagare
Quæcumque ab tebus rerum simulacra recedunt:
Suut etiam, quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
Constituuutur in boc cælo, qui dicitur aer:
Quæ multis formata modis sublime feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessanr,
Et quojusque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facile interdum concrescere in alto
Cernimus, & mundi speciem violare serenam,
Aera mulcenteis motu: nam sæpe gigautum
Ora volare videutur, & umbram ducere late:
Interdum magui montes, avolsaque saxa
Moutibus anteire, & solem succedere præter:
Inde alios trabere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cadant.
Semper euim summum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; & hoc alias cum pervenit in res,
Transit; ut in primis vestem: sed iu aspera saxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit, ibi jani
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cum, splendida quæ constant, opposta fuerunt,
Densaque; ut in primis speculum est: nihil accidit borum.
Nam neque, uti vestem, possit transire; neque aute
Sciudi, quam meminit lævor præstare salutem.
Quapropter fit, ut hioc nobis simulacra genantur.
Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
Rem coutra speculum ponas, apparet imago:
Perpetuo fluere ut uoscas e corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.
Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
Ut merito celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
Lumina sol, ut perpetuo siut omnia plena:
Sic a rebus item simili ratinne, necesse est,
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa, modis multis, in cunctas undique parteis.
Quandoquidem speculum queiscumque obvertimus oris,
Res ibi respondent simili forma, atque colore.

Præterea, modo quom fuerit liquidissima cæli
Tempestas, perquam subiro fit turbida fœde
Undique; uti teuebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, & maguas cæli complesse caveruas:
Usque adeo, tætra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ura superne.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quam celeri motu simulacra ferautur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, lougo ut spatio brevis bora teratur,
In quemcumque locum diverso numine tendunt;
Suavidicis potius, quam multis versibus edam:
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætberiis dispersus nubibus Austri.

Principio persæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet esse videre.
In quo jam genere est solis lux, & vapor ejus;
Propterea quia sunt e primis facta minutis:
Quæ quasi rruduutur, perque aeris intervallum
Non dubitaut transire, sequeuti concita plaga.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatut fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse est
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum quod parvola caussa

Est, procul a tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde quod usque adeo textura prædita rara
Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,
Et qnasi permanare per aeris intervallum.

Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, solis uti lux,
Ac vapor, bæc puucto cernuntur lapsa diei
Pet totum cæli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras, cælumque rigare,
Quod supera est; ubi tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata,
Cum jaciuntur, & emissum res nulla moratur?
Nonne vides citius debere, & lougius ire?
Mulriplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cælum?

Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
Quam celeri motu rerum simulacra ferautur:
Quod simul ac primum sub divo splendor aquai
Ponitur, extemplo, cælo stellante, serena
Sidera respoudent in aqua radiantia mundi.
Jamne vides igirur, quam puncto tempore imago
Ætberis ex oris ad terrarum accidat oras?

Quare etiam atque etiam mitti bæc fateate necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut a fluviis, calor a snle, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum.
Nec variæ cessant voces volitare per auras:
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter: dilutaque contra
Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertut, & in cunctas dimittitur undique parteis;
Nec mora, nec requies iuter datut ulla fluendi:
Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris qnædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore; necesse est
Consimili caussa tactum, visumque moveri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?

Esse in imaginibus quapropter caussa videtur
Cernendi, neque posse sine bis res ulla videri.

Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita parteis:
Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
Propterea fit, uti, speciem quo vertimus, omues
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.

Et quautum quæque a nobis res abfit, imago
Efficit, ut videamus, & internoscere curat.
Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aera, qui iuter se cumque est, oculosque locatus:
Isque ita per nostras acies perlabitur omnis;
Et quasi perterget pupillas, atque ita trausit.
Propterea fit, uti videamus quam procul absit
Res quæque; & quanto plus aeris ante agitatur,
Et nostros oculos perterget longior aura,
Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc summe celeri ratione geruntut,
Quale sit ut videamus: & uua quam procul absit.

Illud in his rebus minime mirabile habendum est,
Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur.
Ventus enim quoque paullatim cum verberat; & cum

Acre ferit frigus; non privam quamque folemus
Particulam venti fentire, & frigoris ejus;
Sed magis univerfum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noftro; tamquam aliquæ res
Verberet, atque fui det fenfum corporis extra.
Præterea, lapidem digito cum tundimus, ipfum
Tangimus extremum faxi, fummumque colorem:
Nec fentimus eum tactu, verum magis ipfam
Duritiem penitus faxi fentimus in alto.
Nunc age, cur ultra fpeculum videatur imago,
Percipe, nam certe penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ vere tranfpiciuntur,
Janua cum per fe tranfpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aere vifus.
Primus enim eft, citra pofteis qui cernitur aer:
Inde fores ipfæ dextra, lævaque fequuntur:
Poft extraria lux oculos perterget, & aer
Alter, & illa, foris quæ vere tranfpiciuntur.
Sic ubi fe primum fpeculi projecit imago,
Dum venit ad noftras acies, protrudit, agitque
Aera, qui inter fe cumque eft oculofque locatus:
Et facit, ut prius hunc omnem fentire queamus,
Quam fpeculum: fed ubi fpeculum quoque fenfimus ipfum,
Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago,
Pervenit, & noftros oculos rejecta revifit;
Atque alium præ fe propellens aera volvit,
Et facit, ut prius hunc, quam fe, videamus: eoque
Diftare a fpeculo tantum remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier eft par
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore vifum,
Aeribus binis; quoniam res confit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eft,
In fpeculis fit ut in læva videatur, eo quod
Planitiem ad fpeculi veniens cum offendit imago,
Non convertitur incolumis; fed recta retrorfum
Sic eliditur, ut fiquis prius, arida quam fit
Cretea perfona, allidat pilæve, trabive;
Atque ea continuo rectam fi fronte figuram
Servet, & elifam retro fefe exprimat ipfa,
Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc fit lævus; & e lævo fit mutua dexter.
Fit quoque de fpeculo in fpeculum ut tradatur imago:
Quinque etiam, fexve ut fieri fimulacra fuerint.
Nam quæcumque retro parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamvis torte, penitufque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc fpeculis videantur in ædibus effe.
Ufque adeo e fpeculo in fpeculum tralucet imago:
Et cum læva data eft, fit rurfum ut dextera fiat:
Inde retrorfum reddit fe, & convertit eodem.
Quinetiam, quæcumque latufcula funt fpeculorum
Adfimili lateris flexura prædita noftri:
Dextera ea propter nobis fimulacra remittunt;
Aut quia de fpeculo in fpeculum transfertur imago,
Inde ad nos elifa bis advolat; aut etiam quod
Circumagitur, cum venit imago; propterea quod
Flexa figura docet fpeculi convertier ad nos.
Endogredi porro pariter fimulacra, pedemque
Ponere nobifcum credas, geftumque imitari;
Propterea, quia de fpeculi qua parte recedas,
Continuo nequeunt illinc fimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac refilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contra fi tendere pergas:
Propterea, quia vis magna eft ipfius; & alte
Aera per purum graviter fimulacra feruntur,
Et feriunt oculos, turbantia compofituras.
Præterea, fplendor, quicumque eft acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quod femina poffidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt infinuando.
Lurida præterea fiunt quæcumque tuentur
Arquati: quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt fimulacris obvia rerum;
Multaque funt oculis in eorum denique mifta,
Quæ contage fua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ funt in luce, tuemur,
Propterea, quia cum propior caliginis aer
Ater init oculos prior, & poffedit apertos;
Infequitur candens confeftim lucidus aer,
Qui quafi purgat eos, ac nigras difcutit umbras
Aeris illius: nam multis partibus hic eft
Mobilior, multifque minutior, & mage pollens.
Qui fimul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit, quas ante obfederat ater,
Continuo rerum fimulacra adaperta fequuntur,
Quæ fita funt in luce, laceffuntque ut videamus.
Quod contra facere in tenebris a luce nequimus:
Propterea, quia pofterior caliginis aer
Craffior infequitur, qui cuncta foramina complet;
Obfiditque vias oculorum, ne fimulacra
Poffint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratafque procul turreis cum cernimus urbis,
Propterea fit, uti videantur fæpe rotundæ,
Angulus obtufus quia longe cernitur omnis,
Sive etiam potius non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad noftras acies perlabitur ictus:
Aera per multum quia dum fimulacra feruntur,
Cogit hebefcere eum crebris offenfibus aer.
Hinc, ubi fuffugit fenfum fimul angulus omnis,
Fit, quafi tornata ut faxorum ftructa tuantur.
Non tamen ut coram quæ funt, vereque rotunda,
Sed quafi adumbratim paullum fimulata videntur.
Umbra videtur item nobis in fole moveri,
Et veftigia noftra fequi, geftumque imitari,
(Aera fi credas privatum lumine poffe
Endogredi, motus hominum, geftufque fequentem.
Nam nihil effe poteft aliud nifi lumine caffus
Aer, id, quod nos umbram perhibere fuemus.)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur folis, quacumque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, e regione eadem nos ufque fecuta.
Semper enim nova fe radiorum lumina fundunt,
Primaque difpereunt, quafi in ignem lana trahatur.
Propterea facile & fpoliatur lumine terra:
Et repletur item, nigrafque fibi abluit umbras.
Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
Nam, quocumque loco fit lux, atque umbra, tueri
Illorum eft: eadem vero fint lumina, necne;
Umbraque, quæ fuit hic, eadem nunc tranfeat illuc;
An potius fiat, paullo quod diximus ante:
Hoc animi demum ratio difcernere debet:
Nec poffunt oculi naturam nofcere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
Qua vehimur navi, fertur, cum ftare videtur:
Quæ manet in ftatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velifque volamus.
Sidera ceffare ætheriis adfixa cavernis

Cuncta

Cuncta videntur: at adsiduo io sunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Cum permensa suo sunt cælum corpora claro:
Solque pari ratione manere, & luna videtur
In statione, ea quæ ferri res indicat ipsa.
Exstantesque procul medio de gurgite montes,
Classibus inter quos liber pater exitus, iidem
Apparent; & longe divolsi licet, ingens
Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria versari, & circumcursare columnæ
Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
Noo supra sese ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cum cœptat natura, supraque extollere mooteis;
Quos tibi tum supra sol mooteis esse videtur,
Cominus ipse suo contingens fervidus igni,
Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ:
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
Inter eos, solemque jacent immania ponti
Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque sunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & sæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cæli patet altus hiatus:
Nubila despicere, & cælum ut videare videre, &
Corpora mirando sub terras abdita cælo.
Denique, ubi io medio nobis equus acet obhæsit
Flumioe, & io rapidas amnis despeximus undas;
Stantis equi corpus transversum ferre videtur
Vis, & iu adversum flumeo cootrudere raptim:
Et, quocumque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione vidaotur.
Porticus æquali quamvis est denique ductu,
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis;
Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum iu obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:
Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cælumque tuentur;
Ne leviter credas labefactari undique sensus.
At maris ignaris, in portu clauda videntur
Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcumque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta est; & recta superne guberna:
Quæ demersa liquore obeuut, refracta videntur
Omnia converti, sursumque supina reverti;
Et reflexa prope io summo fluitare liquore.
Raraque per cælum cum venti nubila portant
Tempore nocturno, tum splendida signa videntur
Labier adversum nubeis, atque ire superne
Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.
At si forte oculo manus uni subdita, subter
Pressit eum, quodam sensu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.
Denique cum suavi devinxit membra sopore
Somnus, & in summa corpus jacet omne quiete;
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Nostra videmur, & in noctis caligine cæca
Cernere censemus solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco cælum, mare, flumina, monteis
Mutare, & campos pedibus transire vidamur:
Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique cum constent; & reddere dicta tacentes.
Cetera de genere hoc mirando multa videmus,
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
Nequidquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi;
Pro visis ut fiot, quæ non sunt sensibus visa.
Nam nihil egregius, quam res secernere apertas
A dubiis, animus quas ab se protinus addit.
Denique nil sciri siquis putat, id quoque nescit,
An sciri possit, quom se nil scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere caussam,
Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
Et tameo hoc quoque uti concedam scire; at id ipsum
Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante,
Unde sciat, quid sit scire, & oescire vicissim;
Notitiam veri quæ res, falsique crearit;
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Iovenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Nam majore fida debet repertier illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quam sensus haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta, valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta est?
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.
Ao poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?
An confutabuot nares, oculive revincent?
Non (ut opinor) ita est: nam seorsum quoique potestas
Divisa est: sua vis quoique est: ideoque necesse est,
Quod molle, aut durum est; gelidum, fervensve; seorsum
Id molle, aut durum, gelidum, fervensve videri:
Et seorsum varios rerum sentire colores,
Et quæcumque coloribus sunt conjuncta, necesse est.
Seorsus item sapor oris habet vim; seorsus odores
Nascuntur; seorsum sonitus: ideoque necesse est,
Nou possint alios alii coovincere sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese;
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde, quod io quoque est his visum tempore, verum est.
Et, si uon poterit ratio dissolvere caussam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda; tamen præstat rationis egentem
Reddere mendose caussas utriusque figuræ,
Quam manibus manifesta suis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellera tota
Fuodamenta, quibus nixatur vita, salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis; vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis;
Præcipiteisque locos vitare, & cetera, quæ sint
Io genere hoc fugianda; sequi, coutraria quæ sint.
Illa tibi ast igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa, parata est.
Denique ut in fabrica, si prava est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum;
Omoia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur ratio tibi rerum prava, necessa est,
Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta est.

Nunc alii sensus, quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scrupola relicta est.
  Principio, auditur sonus, & vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauceis sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per angustum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis; & iter lædit, qua vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque constent
Corporeis e principiis, ut lædere possint.
  Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigrai noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore,
Præsertim si cum summo est clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse est;
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
  Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit;
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis,
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
  Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
  Atque ubi non longum spatium est, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, necesse est verba quoque ipsa
Plane exaudiri, discernique articulatim:
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo,
Aera per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere verborum sententia quæ sit:
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.
  Præterea, edictum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo, emissum præconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
Præterlata perit frustra diffusa per auras:
Pars solidis adlisa locis rejecta sonorem
Reddit, & interdum frustratur imagine verbi.
  Quæ bene cum videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cum monteis inter opacos
Quærimus, & magna dispersos voce ciemus.
  Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus agricolum late sentiscere, cum Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cetera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
Aut aliqua ratione alia ducuntur; ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
  Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant:
Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest; simulacra renutant:
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant;
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
  Præterea, parteis in cunctas dividitur vox:
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Dissiluit semel in multas exorta: quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis.
Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extra.
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.
  Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operai.
  Principio, succum sentimus in ore, cibum cum
Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquai
Siquis forte manu premere, exsiccareque cœpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ perplexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,
Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant
Humida linguai circum sudantia templa:
At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
Deinde voluptas est e succo in fine palati:
Cum vero deorsum per fauceis præcipitavit,
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur;
Dummodo, quod capias, concoctum didere possis
Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
  Nunc aliis alius qui sit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste, & amarum est,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
Tantaque in his rebus distantia, differitasque est,
Ut quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.
Est utique, ut serpens hominis contacta salivis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea, nobis veratrum est acre venenum,
At capris adipes, & coturnicibus auget.
Ut quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus mista teneri.
Porro omnes, quæcumque cibum capiunt animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
Extima membrorum circumcæsura coercet;
Proinde & seminibus distant, variantque figura.
Semina cum porro distent, differre necesse est
Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, majoraque debent;

Esse

Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse est:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ, proinde ac textura coercet.
Ergo ubi quod suave est aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis suave est, levissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus est eadem res intus acerba,
Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili superante, coorta est,
Aut alia ratione aliqua est vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi positura principiorum:
Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cetera sint magis apta,
Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
Utraque enim sunt in mellis commista sapore:
Id quod jam supera tibi sæpe ostendimus ante.
Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum res multas esse necesse est,
Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
Nam fluere, & mitti volgo, spargique putandum est.
Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
Volturiique cadaveribus; tum fissa ferarum
Ungula quo tulerit gressum, promissa canum vis
Ducit; & humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis servator, candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
Pabula ducit, & a tætro resilire veneno
Cogit; eoque modo servantur secla ferarum.
Hic odor ipse igitur, nareis quicumque lacessit,
Est alio ut possit permitti longius alter.
Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
Quam sonitus, quam vox; mitto jam dicere, quam res,
Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
Paullatim facilis distractus in aeris auras:
Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia; quod contrita; quod igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci: quoniam per saxea septa
Non penetrat, qua vox volgo, sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in qua sit regione locatum:
Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe canes itaque, & vestigia quærunt.
Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est: sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.
Quin etiam gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces;
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint:

Aut quia non penetrant; aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur; in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quæ moveant animum res, accipe; & unde,
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris,
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
Quam quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuem animi naturam intus, sensumque lacessunt.
Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso;
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,
Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
Ut prius ostendi; facile uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis subtilis imago:
Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.
Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere possis:
Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse est:
Nunc igitur quoniam docui me forte leones
Cernere per simulacra, oculos quæcumque lacessunt;
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra leonum cetera, quæ videt æque,
Nec minus, atque oculi: nisi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
Mens animi vigilat; nisi quod simulacra lacessunt
Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus:
Usque adeo certe ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitai jam mors, & terra potita est.
Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
Corporis offecti sensus per membra quiescunt;
Nec possunt falsum veris convincere rebus.
Prætsrea, meminisse jacet, languetque sopore;
Nec dissentit, eum mortis, letique potitum
Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.
Quod superest, non est mirum, simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cetera membra:
Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata
Endo statu, prior hæc gestum mutasse videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum est.
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum est, plane si res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipsum.
Anne voluntatem nostram simulacra tuentur?
Et simulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, si terram cordi est, si denique cælum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia sub verbone creat natura, paratque?
Quom præsertim aliis eadem in regione, locoque
Longe dissimileis animus res cogitet omnis?

Quid

Quid porro, in numerum procedere quom simulacra
Cernimus in somnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis gestum pede convenienti?
Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cum sentimus id; ut cum vox emittitur una;
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint simulacra locis in queisque parata?
Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acute
Cernere non potis est animus; proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum est, animus si cetera perdit,
Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.
Fit quoque, ut interdum non suppeditetur imago
Ejusdem generis, sed femina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adesse:
Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus; &, ut proferre viai
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utraque a parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.
Cetera de genere hoc inter quæcumque pretantur:
Omnia perversa præpostera sunt ratione.
Nil adeo quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus, sed quod natum est, id procreat usum:
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quam lingua creata est:
Sed potius longe linguæ præcessit origo
Sermonem: multoque creatæ sunt prius aures,
Quam sonus est auditus: & omnia denique membra
Ante fuere, (ut opinor) eorum quam foret usus.
Haud igitur potuere utendi crescere caussa.
At contra conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
Et vulnus vitare prius natura coegit,
Quam daret objectum parmai læva per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
Multo antiquius est quam lecti mollia strata.
Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.
Hæc igitur possent utendi cognita caussa
Credier, ex usu quæ sunt, vitaque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis:
Quo genere in primis sensus, & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.
Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quod natura cibum quærit quoiusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui; sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu;
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus, & omnis
Subruitur natura; dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia quæ loca cumque
Poscunt humorem; glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
Dissupat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem,
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.
Nunc qui fiat, uti passus proferre queamus,
Cum volumus, varieque datum sit membra movere;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo nostro primum simulacra meandi
Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante.
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.
At, quod providet, illius rei constat imago.
Ergo animus cum sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
Per membra, atque artus, animai dissita vis est:
Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarescit quoque corpus, & aer,
Scilicet ut debet, qui semper mobilis exstat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrimque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum:
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque gubernaclum contorquet quolibet unum.
Multaque per trocbleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.
Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
Irriget, atque animi curas e pectore solvat:
Suavidicis potius, quam multis versibus, edam:
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta;
Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.
Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, animai quin opera sit
Sensus hic in nobis, quem cum sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum est;
Eje-

Ejectamque foras; non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore leti:
Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconflari sensus per membra repente
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
Perturbari anima, & corpus languescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principio, externa corpus de parte necessum est,
Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu.
Propterea que fere res omnes, aut corio sunt,
Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aer
Verberat hic idem cum ducitur, atque reflatur.
Quare utrimque secus quom corpus vapulet, & quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim positura principiorum
Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animai
Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
Inter enim sepit aditus natura, viasque.
Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
Debile fit corpus, languescunt omnia membra:
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque procumbunt.
Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aer,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multo sopor ille gravissimus exstat,
Quem satur, aut lassus capias; quia plurima tum se
Corpora conturbant magno contusa labore.
Fit ratione eadem conjectus porro animai
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et divisior inter se, ac distractior intus.
Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmur obire:
Caussidici caussas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cetera sic studia, atque artes plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et, quicumque dies multos ex ordine ludis
Adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quum jam destiterint ea sensibus usurpare,
Reliquas tamen esse vias in mente patenteis,
Qua possint eadem rerum simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obversantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis
Auribus accipere, & consessum cernere eumdem,
Scenaique simul varios splendere decores.
Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerint esse operati
Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, cum membra jacebunt,
In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
Et quasi de palma summas contendere vireis,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subito, vocesque repente
Mittunt, & crebras reddducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant terroribus ad se.
At consueta domi catulorum blanda propago,
Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, & corpus de terra corripere instant,
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum,
Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
At variæ fugiunt volucres, pennisque repente
Sollicitant divum nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prælia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.
Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prælia miscent;
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quasi pantheræ morsu, sævique leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per somnum rebus loquuntur,
Indicioque sui facti persæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex somno, quasi mentibus capti,
Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere vestem,
Totius humorem saccatum ut corporis fundant:
Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit;
Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris;
Qui ciet irritans loca turgida semine multo,
Ut, quasi transactis sæpe omnibus rebus, profundant
Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.
Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen; adulta ætas cum primum roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque lacessit:
Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
Quod simulatque suis ejectum sedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, cietque
Continuo parteis genitaleis corporis ipsas:
Irritata tument loca semine, fitque voluntas
Ejicere id, quo se contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde est saucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu:
Et si cominus est, hostem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis, hinc autem est nomen amoris:
Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor

Stillavit gutta, & successit fervida cura.
Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt
Illius, & nomen dulce obversatur ad aureis.
Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque alio convertere mentem,
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque;
Nec retinere semel conversum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, & pura est sanis magis inde voluptas,
Quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec constat, quid primum oculis, manibusque fruantur.
Quod petiere premunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcumque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrænat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra cotam natura repugnat:
Unaque res hæc est, quojus quam pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido:
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
" Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit;
Sed laticum simulacra petit, frustraque laborat,
In medioque sitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis,
Nec satiare queunt spectando corpora coram:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præsagit gaudia corpus,
Atque in eo est Venus, ut muliebria conserat arva;
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, & inspirant pressantes dentibus ora;
Nequidquam: quoniam nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur:
Usque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper:
Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit,
Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat:
Usque adeo incerti tabescunt volnere cæco.
Adde, quod absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde, quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce zmaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Adsidue, & Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste & victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur;
Nequidquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
Desidiose agere ætatem, lustrisque perire:
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
Atque in amore mala hæc proprio, summeque secundo
Inveniuntur; in adverso vero, atque inopi sunt,
Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia: ut melius vigilare sit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile est, quam captum retibus ipsis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque possis, inque peditus
Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes;
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Tum quæ corporis sunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda vere.
Multimodis igitur pravas, turpeisque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque suadent
Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore;
Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
Nigra, μελίχροος est: immunda & fœtida, ἄκοσμος:
Cæsia, παλλάδιον: nervosa, & lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens est:
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινή vero est, jam mortua tussi.
At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho.
Simula, σιληνή, ac Satyra est: labiosa, φίλημα.
Cetera de genere hoc longum est si dicere coner.
Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt; nempe hac sine viximus ante;
Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi:
Et miseram tætris se suffit odoribus ipsa,
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrimans exclusus amator limina sæpe
Floribus & sertis operit, posteisque superbos
Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit.
Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
Una modo, caussas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat alte sumta querela;
Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par est.
Nec Veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ
Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore.
Nequidquam: quoniam tu animo tamen omnia possis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere risus.

Et si

Et si bello animo est, & non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier semper ficto suspirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit;
Et tenet adsuctis humectans oscula labris.
Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens
Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus subsidere possent,
Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
Natura, & Venerem salientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non sæpe canes discedere aventes,
Diversi cupide summis ex viribus tendunt,
Cum interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent numquam, nisi mutua gaudia nossent,
Quæ jacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
Quare etiam atque etiam (ut dico) est communis voluptas.
Et commiscendo cum semen forte virile
Femina commulxit subita vi, corripuitque;
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Ut patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum,
Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt;
Semina quom Veneris stimolis excita per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum est.
Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Mista suo celant in corpore sæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt a stirpe profecta.
Inde Venus varia producit sorte figuras:
Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
Fiunt, quam facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de semine sæclum:
Maternoque mares exsistunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de semine constat:
Atque, utri simile est magis id, quodcumque creatur,
Ejus habet plus parte æqua; quod cernere possis,
Sive virum suboles, sive est muliebris origo.
Nec divina satum genitalem numina quoiquam
Absterrent, pater a natis ne dulcibus umquam
Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum;
Quod plerique putant; & multo sanguine mæsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo:
Nequidquam divum numen, sorteisque fatigant;
Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum,
Ægre admiscetur muliebri semine semen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt tamen, unde puellos
Suscipere, & parto possent ditescere dulci.
Et, quibus ante domi fœcundæ sæpe nequissent
Uxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Usque adeo magni refert, ut semina possint
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaque conveniant liquidis, & liquida crassis,
Quæ quoi juncta viro sit femina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet:
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Ejicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.
Idque sua caussa consuerunt scorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.
Nec divinitus interdum, Venerisque sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum femina factis,
Morigerisque modis, & mundo corporis cultu,
Ut facile insuescat secum vir degere vitam.
Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadenteis
Humoris, longo in spatio pertundere saxa?

DE RERUM NATURA

LIBER V.

Quis potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quive valet verbis tantum, qui fundere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Cum tamen his posset sine rebus vita manere:
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis deus esse videtur;
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis,
Longius a vera multo ratione ferere.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?

Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Propter Atlanteum litus, pelageque severa,
Quo neque noster adit quisquam, neque barbarus audet?
Cetera de genere hoc quæ sunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satiatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, & trepido terrore repleta est
Per nemora ac monteis magnos, silvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.
At nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiesque?
Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc hominem numero divum dignarier esse?
Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibus de divis dare dicta suerit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Quojus ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quam sit durare necessum;
Nec validas ævi valeant rescindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta est,
Nativo primum consistere corpore creta,
Nec posse incolumis magnum durare per ævum:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.
Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,
Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiai
Fundarit terram, cælum, mare, sidera, solem,
Lunaique globum; tum quæ tellure animantes
Exstiterint, & quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divum metus insinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divum.
Præterea, solis cursus, lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne forte hic inter cælum, terramque reamur
Libera sponte sua cursus lustrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliquas divum volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur religiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
Principio, maria ac terras, cælumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles & machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova, miraque menti
Accidat, exitium cæli terræque futurum:
Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis:
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;
Et ratio potius quam res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.
Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
Sanctius, & multo certa ratione magis quam
Pythia, quæ tripode e Phœbi, lauroque profatur:
Multa tibi expediam doctis solatia dictis;
Religione refrenatus ne forte rearis,
Terras, & Solem, cælum, mare, sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Propterea putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cæli restinguere solem,
Immortalia mortali sermone notantes.
Quæ procul usque adeo divino ab numine distent,
Inque deum numero sic sint indigna videri,
Notitiam potius præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
Posse animi natura putetur, consiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certum, ac dispositum est, ubi quidquid crescat, & insit.
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis, & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glæbis terrarum, aut Solis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deum sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deum, longeque remota
Sensibus a nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
Dicere porro, hominum caussa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus Divum laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,

Nec fas esse, deum quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus umquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cetera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere est. quid enim immortalibus atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quidquam caussa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cum pulchre degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicumque est, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas:
Qui numquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, divis unde insita primum?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est umquam vis cognita principiorum?
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis dispositura
Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cæli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum; tanta stat prædita culpa.
Principio, quantum cæli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem montes, silvæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitai caussa valido consueta bidenti
Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glæbas,
Terraique solum subigentes cimus ad ortus;
Sponte sua nequeant liquidas exsistere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Apportant? quare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est,
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacula eis opus sunt, nec cuiquam adhibenda est
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cæli.
Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.
Principio, quoniam terrai corpus, & humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant;
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus esse figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul. quapropter maxima mundi
Cum videam membra, ac parteis consumta regigni;
Scire licet, cæli quoque idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
Memmi, quod terram, atque ignem mortalia sumsi
Esse; neque humorem dubitavi, aurasque perire;
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.
Principio, pars terrai nonnulla perusta
Solibus assiduis, multa pulsata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubeisque volanteis,
Quas validi toto dispergunt aere venti:
Pars etiam glæbarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte sua quodcumque alid auget,
Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum;
Ergo terra tibi limatur, & aucta recrescit.
Quod superest, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primum quidquid aquai
Tollitur, in summaque fit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius Sol:
Partim quod subter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde super terras fluit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcumque fluit de rebus, id omne
Aeris in magnum fertur mare: qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, & in aera versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
Inrigat assidue cælum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam primum quidquid fulgoris disperit eii,
Quocumque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quod simul ac primum nubes succedere soli
Cœpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, qua nimbi cumque feruntur;
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;

Nec

Neç ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
Fulguribus pingues multa caligine tædæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur, Solem, Lunam, Stellasque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare subortu,
Et primum quidquid flammai perdere semper;
Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, & putrescere saxa?
Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci?
Nec sanctum numen fati protollere fineis
Posse? neque adversus naturæ fœdera niti?
Denique non monimenta virum dilapsa videmus
Cedere proporro, subitoque senescere casu?
Non ruere avolsos silices a montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
Ex infinito quæ tempore pertolerassent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere hoc circum, supraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex se
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore constat.
Nam quodcumque alias ex se res auget, alitque,
Deminui debet, recreari cum recipit res.
Præterea, si nulla fuit genitalis origo
Terrai & cæli, semperque æterna fuere:
Cur supera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere poetæ?
Quo tot facta virum toties cecidere? nec usquam
Æternis famæ monumentis insita florent?
Verum, ut opinor, habet novitatem summa, recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt: nunc addita navigiis sunt
Multa: modo organici melicos peperere sonores.
Denique natura hæc rerum, ratioque reperta est
Nuper, & hanc primus cumprimis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.
Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis;
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus assiduis exisse rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuisse:
Tanto quippe magis victus fateare necesse est,
Exitium quoque terrai, cælique futurum.
Nam cum res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur, ibi si tristior incubuisset
Caussa, darent late cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos, nisi quod morbis ægriscimus iisdem,
Atque illi, quos a vita natura removit.
Præterea, quæcumque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiai
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia. sicut inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissolvique:
Sicut summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo diffiliant: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
At neque, uti docui, solido cum corpore mundi
Natura est, quoniam admistum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quo possint mœnia mundi,
Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
Haud igitur leti præclusa est janua cælo,
Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis;
Sed patet immani, & vasto respectat hiatu.
Quare etiam nativa necessum est confiteare
Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter se cum maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel cum sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum suppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequidquam; quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Et siccare prius confidunt omnia posse,
Quam liquor incepti possit contingere finem.
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant:
Cum semel in terra fuerit superantior ignis,
Et semel, ut fama est, humor regnarit in arvis.
Ignis enim superavit, & ambens multa perussit,
Avia cum Phaethonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terrasque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
Obvius æternam suscepit lampada mundi,
Disjectosque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans;
Scilicet, ut veteres Grajum cecinere poetæ.
Quod procul a vera est animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, ubi materiai
Ex infinito sunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ,
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit superare coortus,
Ut fama est hominum, multas quando obruit urbeis;
Inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
Ex infinito fuerat quæcumque coorta,
Constiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus materiai
Fundarit cælum, ac terram, pontique profunda,
Solisque & Lunæ cursus, ex ordine ponam.
Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt;
Nec, quos quæque darent motus, pepigere profecto:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,

Pon-

Ponderibufque fuis confuerunt concita ferri,
Omnimodifque coire, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter fe poffent congreffa creare;
Propterea fit, uti maguum volgata per ævum,
Omnigenos cœtus & motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ ut cunvenere, repente
Magnarum rerum fiant exordia fæpe,
Terrai, maris, & cæli, generifque animantum.
Hic neque tum folis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni fidera mundi,
Nec mare, nec cælum, nec denique terra, neque aer,
Nec fimilis noftris rebus res ulla videri:
Sed nova tempeftas quædam, molefque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, parefque
Tum paribus jungi res, & difcludere mundum,
Membraque dividere, & magnas difponere parteis
Omnigenis e principiis, difcordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurfus, motus turbabat, prælia mifcens,
Propter diffimileis formas, variafque figuras;
Quod non omnia fic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter fefe dare convenienteis:
Hoc eft a terris altum fecernere cælum,
Et feorfum mare oti fecreto humore pateret,
Seorfus item puri, fecretique ætheris ignes.
Quippe etenim primum terrai corpora quæque,
Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia fedes:
Quæ quanto magis inter fe perplexa coibant,
Tam magis expreffere ea, quæ mare, fidera, folem,
Lunamque efficerent, & magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribus funt elementis,
Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus fe fuftulit æther
Signifer, & multos fecum levis abftulit igneis:
Non alia longe ratione, ac fæpe videmus,
Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
Maturina rubent radiati lumina folis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes;
Ipfa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ furfum cum conciliantur in alto,
Corpore concreto fubtexunt nubila cælum.
Sic igitur tum fe levis, ac diffufilis æther
Corpore concreto circumdatus undique fepfit,
Et late diffufus in omneis undique parteis,
Omnia fic avido complexu cetera fepfit.
Hunc exordia funt Solis Lunæque fecuta;
Inter utrofque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque terra fibi adfcivit, neque maximus æther;
Quod nec tam fuerint gravia, ut depreffa federent;
Nec levia, ut poffent per fummas labier oras:
Et tamen inter utrofque ita funt, ut corpora viva
Verfent, & partes ut mundi totius exftent.
Quod genus in nobis quædam licet in ftatione
Membra manere, tamen cum fint ea, quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima qua nunc fe ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & falfo fuffudit gurgite foffas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æftus,
Et radii Solis cogebant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulfa fuo condenfa coiret:
Tam magis expreffus falfus de corpore fudor
Augebat mare manando, campofque natanteis:
Et tanto magis illa foras elapfa volabant

Corpora multa vaporis, & aeris, altaque cæli
Denfebant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campi, crefcebant montibus altis
Afcenfus: neque enim poterant fubfidere faxa,
Nec pariter tantumdem omnes fuccumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Conftitit, atque omnis mundi quafi limus in imum
Confluxit gravis, & fubfedit funditus, ut fæx.
Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipfe.
Corporibus liquidis funt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: & liquidiffimus æther,
Atque leviffimus aerias fuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
Commifcet: finit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: finit incertis turbare procellis:
Ipfe fuos igneis certo fert impete labens.
Nam modice fluere, atque uno poffe æthera nifu,
Significat ponti mare, certo quod fluit æftu,
Unum labendi confervans ufque tenorem.
Motibus aftrorum nunc quæ fit cauffa, canamus.
Principio; magnus cæli fi vertitur orbis,
Ex utraque polum parti premere aera nobis
Dicendum eft, extraque tenere, & claudere utrimque;
Inde alium fupera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant æterni fidera mundi:
Aft alium fubter, contra qui fubvehat orbem:
Ut fluvios verfare rotas, atque hauftra videmus.
Eft etiam quoque, uti poffit cælum omne manere
In ftatione, tamen cum lucida figna ferantur:
Sive quod inclufi rapidi funt ætheris æftus,
Quærentefque viam circumverfantur, & ignes
Paffim per cæli volvunt fe immania templa t
Sive aliunde fluens alicunde extrinfecus aer
Verfat agens igneis: five ipfi ferpere poffunt,
Quo cujufque cibus vocat, atque invitat eunteis,
Flammea per cælum pafcenteis corpora paffim.
Nam quid in hoc mundo fit eorum, ponere certum
Difficile eft: fed quid poffit, fiatque per Omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo; plureifque fequor difponere cauffas
Motibus aftrorum, quæ poffint effe per Omne.
E quibus una tamen fit & hæc quoque cauffa neceffe eft,
Quæ vegeat motum fignis: fed quæ fit earum
Præcipere, haudquaquam eft pedetentim progredientis.
Terraque ut in media mundi regione quiefcat,
Evanefcere paullatim & decrefcere pondus
Convenit; atque aliam naturam fubter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aeriis mundi, quibus infita fidit.
Propterea non eft oneri, neque deprimit auras:
Et fua cuique homini nullo funt pondere membra:
Nec caput eft oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus fentimus ineffe.
At quæcomque foris veniunt, impoftaque nobis
Pondera funt, lædunt permulto fæpe minora:
Ufque adeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur tellus non eft aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine mundi,
Certaque pars ejus, quafi nobis membra, videtur.
Præterea grandi tonitru concuffa repente
Terra, fupra fe quæ funt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla poffet ratione, nifi effet
Partibus aeriis mundi, cæloque revincta.
Nam communibus inter fe radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne

Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animai,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
Conjunctus terris, & nobis est animi vis?
 Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad speciem est contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet, filumque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.
 Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id est, nihilo fertur majore figura,
Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
Nam prius omnia, quæ longe remmota tuemur
Aera per multum specie confusa videntur,
Quam minimum filum: quapropter luna necesse est,
Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cumque notata,
Quanta hæc cumque fuat, tanta hinc videatur in alto.
 Postremo, quoscumque vides hinc ætheris igneis,
(Quandoquidem, quoscumque in terris cernimus igneis,
Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cum longius absint,)
Scire licet, perquam pauxillo posse minores
Esse, vel exigua majores parte, brevique.
 Illud item non est mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis, cælumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem scatere, atque erumpere flumen
Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
Undique conveniunt, & sic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor,
Nonne vides etiam, quam late parvus aquai
Prata riget fons interdum, campisque redundet?
Est etiam quoque uti non magno solis ab igni
Aera percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita est si forte, & idoneus aer,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
Accipere ex una scintilla incendia passim.
Forsitan & rosea sol alte lampade lucens
Possideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
 Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis e partibus, Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas se ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita caussa est.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cæli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribus signis,
Inferior multo quod sit, quam fervida signa:
Et magis hoc lunam, & quanto demissior ejus
Cursus abest procul a cælo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circum, prætereque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
 Fit quoque ut e mundi transversis partibus aer
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis solem detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem;
Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum est,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aeribus posse alternis a partibus ire.
Nonne vides etiam diversis nubila ventis
Diversas ire in parteis, inferna supernis?
Qui minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus inter se diversis sidera ferri?
 At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo cursu sol extima cæli
Impulit, atque suos efflavit languidus igneis,
Concussos itere, & labefactos aere multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit
Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.
 Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia sol idem sub terras ille revertens
Anticipat cælum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama est e montibus altis
Dispersos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.
 Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: florescunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi sic fuerunt caussarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.
 Crescere itemque dies licet, & tabescere nocteis,
Et minui luces, cum sumant augmina noctes:
Aut quia sol idem sub terras, atque superne,
Imparibus currens amfractibus ætheris oras
Partit, & in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adversa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id signum cæli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio cursu flatus aquilonis, & austri,

Distinet æquato cælum discrimine metas,
Propter signiferi positaram totius orbis;
Annua sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo terras, & cælum lumine lustrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca cæli
Omnia dispositis signis ornata notarunt.
Aut quia crassior est certis in partibus aer,
Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
Nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus.
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
Tardius & citius consuerunt confluere ignes,
Qui faciant solem certa de surgere parte.
Luna potest solis radiis percussa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
Inde minutatim retro quasi condere lumen
Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
Labitur ex alia signorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
Consimilem, cursusque viam sub sole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
Volvier, & varias splendoris reddere formas.
Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & una
Labitur omnimodis occursans officiensque,
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Versarique potest, globus ut, si forte, pilai
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
Versandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcumque est ignibus aucta,
Ad speciem vertit nobis, oculosque patenteis:
Inde minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilai:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contra convincere tendit:
Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.
Denique, cur nequeat semper nova luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris,
Inque dies privos adolescere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile est ratione docere, & vincere verbis;
Ordine cum videas tam certo multa creari.
It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspergens ante viai
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci sequitur calor aridus, & comes una
Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: graditur simul Evius Evan:
Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.
Tandem bruma nives adfert, pigrumque rigorem
Reddit: Hjems sequitur, crepitans ac dentibus algus.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus:
Cum fieri possint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus e caussis fieri tibi posse putandum est.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, & a terris altum caput obstruere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cum loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi languescere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica peremat?
Quod superest, quoniam magni per cærula mundi
Qua fieri quidquid posset ratione, resolvi:
Solis uti varios cursus, lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis, & caussa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cum quasi connivent, & aperto lumine rursum
Omnia convisunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, & incertis tentarit credere ventis.
Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis; camposque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum est variis exinde per auras
Crescendi magnum immissis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primum setæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de cælo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur ut merito maternum nomen adepta
Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
Imbribus, & calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora, nova tellure, atque æthere adulto.
Principio, genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua victum vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum, fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc femina quæque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.
At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras,
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit

Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim,
Aeriasque simul volucreis variantibus formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatiu defessa vetusto;
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porro aliud concrescit, & e contemtibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat; possit, quod non tulit ante.
  Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata est, mira facie, membrisque coorta;
„ Androgynum inter utrum, nec utrumque, & utrimque remotum „
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim,
Multa sine ore etiam, sine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu;
Nec facere ut possent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere quod foret usus.
Cetera de genere hoc monstra, ac portenta creabat:
Nequidquam; quoniam natura absterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando possint producere sæcla.
Pabula primum ut sint, genitalia deinde per urtus
Semina quæ possint membris manare remissis:
Feminaque ut maribus conjungi possit, habendum
Mutua queis nectant inter se gaudia, urtisque.
  Multaque tum interiisse unimantum sæcla necesse est,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quæcumque vides vesci vitulibus uuris,
Aut dolus, aut virtus, uut denique mobilitas est
Ex ineunte ævo genus id tutata reservans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quæ
Commendata manent tutelæ traditu nostræ.
Principio, genus acre leonum, sævaque sæcla
Tutata est virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
At levisomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod est veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, & bucera sæclu,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupide fugere feras, pacemque secutæ
Sunt, & larga suo sine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia caussu.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc uliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
  Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
  Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret equus: puer haudquaquam: quin sæpe etiam num
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post ubi equum validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita;
Tum demum pueris ævo florente juventas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis cauibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cetera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate senecta:
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, neque sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
Tam soleat torrere, utque urere, quam genus omne
Visceris, in terris quodcumque & sanguinis exstet:
Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, cæloque recenti
Talia qui fingit potuisse unimaliu gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
Multa licet simili ratione effuriat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxisse, & gemmis florere arbusta suesse:
Aut hominem tunto membrorum esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset;
Et manibus totum circum se vertere cælum.
Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit;
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra unimantum;
Propterea quiu quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, urbustaque læta,
Non tamen inter se possint complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit, & omnes
Fœdere naturæ certo discrimina servant.
  Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset;
Et majoribus & solidis magis ossibus intus
Fundatum, & validis uptum per viscera nervis;
Nec facile ex æstu, nec frigore quod caperetur,
Nec novitate cibi, nec labi corporis ulla.
Multaque per cælum solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam, nec scibat ferro molirier urva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quod sol, atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte sua, satis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluvii fontesque vocabant:
Ut nunc montibus e magnis decursus aquai
Claricitat late sitientia sæcla ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco:
Et partim plano scatere atque erumpere campo.
  Necdum res igni scibant tractare, nec uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum:

Sed

Sed nemora, atque cavos monteis, silvasque colebant,
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in silvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido,
Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pyra lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
Setigerisque pares suibus silvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cælo.
A parvis quod enim consuerant cernere semper,
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier umquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis.
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri suis adventu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus;
Et nemora ac monteis gemitu, silvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servarat, corpore adeso,
Posterius tremulas super ulcera tætra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarunt vermina sæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naveis ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum mare fluctibus sæpe coortis,
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi, languentia leto
Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi.
Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cæli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cum balbe significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona, magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremtum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
Cornua nata prius vitulo quam frontibus exstent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli Pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vixdum cum ipsis sunt dentes, unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, & a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant; unde insita notities est
Utilitatis, & unde data est huic prima potestas,
Quid vellet facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent,
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid facto esset opus; faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cum primum magna Molossum
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabie distracta minantur,
Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma,
Ac cum sis alias concussis artubus hinnit?
Postremo, genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
Fluctibus in salsis victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces,
Et cum de victu certant, prædaque repugnant.
Et partim mutant cum tempestatibus una
Raucisonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur, & imbreis

Poſcere, & interdum ventos auraſque vocare;
Ergo, ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum eſt tum potuiſſe
Diſſimileis alia atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cæleſtibus incita flammis
Fulgere, cum cæli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cum ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque:
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro facie cujuſque, & viribus, ingenioque:
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant.
Poſterius res inventa eſt, aurumque repertum,
Quod facile & validis, & pulchris demſit honorem;
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.
Quod ſi quis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim eſt umquam penuria parvi.
At claros ſe homines voluere eſſe, atque potenteis,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam:
Nequidquam: quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecere viai.
Et tamen e ſummo quaſi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in Tartara tætra:
Ut ſatius multo jam ſit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde, ſine incaſſum defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam, ceu fulmine, ſumma vaporant
Plerumque, & quæ ſunt aliis magis edita cumque:
Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potius, quam ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quam fuit ante.
Ergo regibus occiſis ſubverſa jacebat
Priſtina majeſtas ſoliorum, & ſceptra ſuperba;
Et capitis ſummi præclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.
Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad ſummam fæcem turbaſque redibat,
Imperium ſibi cum, ac ſummatum quiſque petebat.
Inde magiſtratus partim docuere creare,
Juraque conſtituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defeſſum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quo magis ipſum
Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura.
Acrius ex ira quod enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quam nunc conceſſum eſt legibus æquis;
Hanc ob rem eſt homines pertæſum vi colere ævum:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

Circumretit enim vis, atque injuria quemque,
Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit;
Nec facile eſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etſi fallit enim divum genus humanumque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.
Nunc quæ cauſſa deum per magnas numina genteis
Pervolgarit, & ararum compleverit urbeis,
Suſcipiendaque curarit ſollennia ſacra,
" Quæ nunc in magnis florent ſacra rebus, lociſque:
Unde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
Qui delubra deum nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divum mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis.
Æternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) & quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longe præſtare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos inde laborem.
Præterea, cæli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſſis:
Ergo perfugium ſibi habebant omnia divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cæloque deum ſedes, & templa locarunt,
Per cælum volvi quia ſol, & luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis ſigna ſevera,
Noctivagæque faces cæli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando;
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrimas peperere minoribus noſtris!
Nec pietas ulla eſt velatum ſæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante deum delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed mage pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cum ſuſpicimus magni cæleſtia mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem ſolis, lunæque viarum,
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ forte deum nobis immenſa poteſtas
Sit, vario motu quæ candida ſidera verſet.
Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et ſimul, ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc poſſint ferre laborem:
An divinitus æterna donata ſalute,
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu,
Immenſi validas ævi contemnere vireis.

Præterea, cui non animus formidine divum
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cum plaga torrida tellus
Contremit, & magnum percurrunt murmura cælum?
Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt divum perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœde, dictumve superbe
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam cum vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
Non divum pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequidquam: quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada leti:
Usque adeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchros fasceis, sævasque secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis divum, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, æs, atque aurum, ferrumque repertum est,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
Ignis ubi ingenteis silvas ardore cremarat
Montibus in magnis, seu cæli fulmine misso;
Sive quod inter se bellum silvestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & pascua reddere rura;
Sive feras interficere, & ditescere præda:
Nam fovea, atque igni prius est venarier ortum,
Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere.
Quidquid id est, quacumque e caussa flammeus ardor
Horribili sonitu silvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus, & auri,
Æris item, & plumbi; quæ cum concreta videbant
Posterius claro in terris splendere colore,
Tollebant nitido capti, lævique lepore:
Et simili formata videbant esse figura,
Atque lacunarum fuerant vestigia cuique.
Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
Mucronum duci fastigia procudendo;
Ut sibi tela parent, silvasque excidere possint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris:
Nequidquam: quoniam cedebat victa potestas,
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum:
Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud succedit, & e contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro est mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile est ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, denteisque fuerunt,
Et lapides, & item silvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, postquam sunt cognita primum:
Posterius ferri vis est, ærisque reperta;
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus:
Quo facilis magis est natura, & copia major.
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, & volnera vasta serebant,
Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
Et prius est reppertum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frænis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla:
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tætros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnera belli,
Expertique sues sævos sunt mittere in hosteis;
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequidquam: quoniam permista cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hosteis.
Irritata leæ jaciebant corpora saltu
Undique, & advorsum venientibus ora petebant:
Et nec opinanteis a tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque sues tauri, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus apri,
„ Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi,
„ In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequidquam: quoniam a nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quam dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis

Nexilis ante fuit veſtis, quam textile tegmen:
Textile poſt ferrum eſt; quia ferro tela parantur.
Nec ratione alia poſſunt tam lævia gigni
Inſilia, ac fuſi, & radii, ſcapique ſonantes.
Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebre genus; nam longe præſtat in arte,
Et ſolertius eſt multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertere ſeveri,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipſi potius durum ſufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra, manuſque.
At ſpecimen ſationis, & inſitionis origo,
Ipſa fuit rerum primum natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandeſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum eſt ſtirpeis committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſilvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalleis, campoſque profuſa.
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interlita dulcibus ornant,
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circum.
At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureiſque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unumquidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum ſatiate cibi; nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
Præſertim cum tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas.
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant: agreſtis enim tum Muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis laſcivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni
Ducere multimodis voces, & flectere cantus;
Et ſupera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerum ſervare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedinis fructum,
Quam ſilveſtre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adeſt præſto, niſi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
Poſteriorque fere melior res illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quæque.

Sic odium cœpit glandis: ſic illa relicta
Strata cubilia ſunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, veſtis contemta ferina eſt;
Quam reor invidia tali tunc eſſe repertam,
Ut letum inſidiis, qui geſſit primus, obiret:
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quiſſe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant:
Quo magis in nobis, ut opinor, culpa reſidit.
Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veſte carere
Purpurea, atque auro, ſigniſque ingentibus apta;
Dum plebeja tamen ſit, quæ defendere poſſit.
Ergo hominum genus incaſſum, fruſtraque laborat
Semper, & in curis conſumit inanibus ævum;
Nimirum, quia non cognovit, quæ ſit habendi
Finis, & omnino quoad creſcat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus æſtus.
At vigiles mundi magnum & verſatile templum
Sol & luna ſuo luſtrantes lumine circum,
Perdocuere homines annorum tempora verti,
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis ſepti degebant turribus ævum,
Et diviſa colebatur, diſcretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibus pandis:
Auxilia, & ſocios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cum res geſtas cœpere Poetæ
Tradere: nec multo prius ſunt elementa reperta.
Propterea, quid ſit prius actum reſpicere ætas
Noſtra nequit, niſi qua ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, veſteis, & cetera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, & dædala ſigna polire,
Uſus, & impigræ ſimul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unumquidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videmus
Artibus, ad ſummum donec venere cacumen.

DE RERUM NATURA

LIBER VI.

PRimæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legeſque rogarunt:
Et primæ dederunt ſolatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata vetus jam ad cælum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat uſus,
„ Et, per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus eſſe parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus eſſe domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infeſtis cogi ſervire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipſum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cumque venirent;
Partim quod fluxum, pertuſumque eſſe videbat,

Ut

Ut nulla poſſet ratione explerier umquam;
Partim quod tætro quaſi conſpurcare ſapore
Omnia cernebat, quæcumque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem ſtatuit cuppedinis, atque timoris,
Expoſuitque bonum ſummum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monſtravit tramite prono,
Qua poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidve mali foret in rebus mortalibus paſſim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
Seu caſu, ſeu vi, quod ſic natura paraſſet:
Et quibus e portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum fruſtra plerumque probavit
Volvere curarum triſteis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, nec lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Eſſe, & nativo conſiſtere corpore cælum;
Et quæcumque in eo fiunt, fientque, neceſſe
Eſſe ea diſſolvi: quæ reſtant percipe porro;
Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum
Vincendi ſpes hortata eſt, atque obvia curſa
Quæ fuerant, ſunt placato converſa furore.
Cetera, quæ fieri in terris, cæloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibus ſæpe;
Efficiunt animos humileis formidine divum,
Depreſſoſque premunt ad terram; propterea quod
Ignorantia cauſſarum conferre deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicere deos ſecurum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ niſi reſpuis ex animo, longeque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum;
Delibrata deum per te tibi numina ſancta
Sæpe aderunt: non quod violari ſumma deum vis
Poſſit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis;
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus;
Nec delubra deum placido cum pectore adibis;
Nec, de corpore quæ ſancto ſimulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut a nobis ratio veriſſima longe
Rejiciat, quamquam ſunt a me multa profata,
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio cæli, ſpecieſque tenenda:
Sunt tempeſtates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de cauſſa quæque ferantur,
Ne trepides cæli diviſis partibus amens,

Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Currenti ſpatium præmonſtra callida Muſa,
Calliope, requies hominum, divumque voluptas;
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principio, tonitru quatiuntur cærula cæli,
Propterea, quia concurrunt ſublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim ſonitus cæli de parte ſerena,
Verum ubicumque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe.
Præterea, neque tam condenſo corpore nubes
Eſſe queunt, quam ſunt lapides, ac tigna: neque autem
Tam tenues, quam ſunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
Frontibus adverſis poſſint, quam de latere ire
Diverſo motu radentes corporis tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divulſa repente
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia mundi,
Cum ſubito validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circum.
Poſt ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum; cum plena animæ veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.
Eſt etiam ratio, cum venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſilvam cum flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res.
Hic, ubi lenior eſt, in terra cum tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æſtu.
Fit quoque ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis; hæc multo ſi forte humore recepit
Ignem, continuo at magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propere demerſimus imbrem.
Aridior porro ſi nubes accipit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſuccenſa repente:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbi-

Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.
Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte:
Ventus enim cum confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.
Fulgit item, nubes ignis cum semina multa
Excussere suo concursu, ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum; nam tum quoque lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E simili caussa, & concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul alte
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis, quam sursum exstructa quid exstent;
Contemplator enim cum montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibus structas
Cernere, quas venti cum, tempestate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.
Hac etiam fit uti de caussa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse est
Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Has igitur cum ventus agens contrusit in unum,
Compressitque locum cogens; expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila cæli,
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tætro
Terrore, & sonito fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita constent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item, ut vasis integris vina repente
Diffugiant; quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usque adeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna, trabeisque,
Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
Cetera de genere hoc qua vi facere omnia possunt,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gignier e crassis, alteque putandum est
Nubibus exstructis; nam cælo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quod tunc per totum concrescunt aera nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, & magnas cæli complesse cavernas:
Usque adeo tætra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e cælo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:
In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exemto nubila sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo passim fremitus, & fulgura fiunt:
Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; & multa necesse est
Concipere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur; ipse sua nam
Mobilitate calescit, & e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit: maturum tum quasi fulmen
Perscindit subito nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:

Quem

Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
Opprimere ut cæli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cælum: nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.

Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cum perscidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocumque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipso corradens aere portat
Parvula, quæ faciunt ignem commista volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis;
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis fit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est:
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu:
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Colligit, & magnum conamen sumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde quod e parvis, ac lævibus est elementis:
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam:
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.

Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: cum plaga sit addita vero,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit,
Ut vehementius, & citius, quæcumque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius semina cumque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan & ex ipso veniens trahat aere quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa

Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.

Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minute
Corporibus vis est, & lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur, & insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant.

Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cæli domus undique, totaque tellus;
Et cum tempora se veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumque igitur cum cæli tempora constant,
Tum variæ caussæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & æstum:
Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aer.
Prima caloris enim pars, & postrema rigoris,
Tempus id est vernum: quare pugnare necesse est
Dissimileis inter se res, turbareque mistas.
Et calor extremus primo cum frigore mistus
Volvitur, autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt hiemes æstatibus acres.
Propterea sunt hæc bella anni nominitanda:
Nec mirum est in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida cælo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
Indicia occultæ divum perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de cælo fulminis ictus.

Quod si Juppiter, atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt sonitu cælestia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique est cumque voluptas,
Cur, quibus incautum scelus adversabile cumque est,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullæ sibi turpis conscius rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cælesti subito correptus, & igni?

Cur etiam loca sola petunt, frustraque laborant?
An tum brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipse sinit, neque parcit in hosteis?

Denique, cur numquam cælo jacit undique puro
Juppiter in terras fulmen, sonitusque profundit?
An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, camposque natanteis?

Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit?
Et simul in multas parteis qui credere possis
Mittere? an hoc ausis numquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.

Postremo, cur sancta deum delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
Et benefacta deum frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?
Quod superest, facile est ex his cognoscere rebus,
Πρηστῆρας Graji quos ab re nominitarunt,
In mare qua missi veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum tamquam demissa columna
In mare de cælo descendat, quam freta circum
Fervescunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcumque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut fit
In mare de cælo tamquam demissa columna
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis:
Versabundus enim turbo descendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam simul ac gravidam detrudit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se immittit, & omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat ventis e nubibus ipse
Vortex, conradens ex aere semina nubis,
Et quasi demissum cælo prestera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse est
Officere in terris; apparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, cæloque patenti.
Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cæli spatio coiere repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis;
Inde ea comprendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeo, donec tempestas sæva coorta est.
Fit quoque uti montis vicina cacumina cælo
Quam sint quæque magis, tanto magis edita fument
Assidue fulvæ nubis caligine crassa;
Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
„ Nam loca declarat sursum ventosa patere
„ Res ipsa, & sensus, monteis cum ascendimus altos.
Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant litore vestes
Suspensæ, cum concipiunt humoris adhæsum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque e salso consurgere momine ponti.
„ Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, & simul ipsa
Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua cælum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa superne.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi
Exitus, introitusque elementis redditus exstat.
Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, & in terras demissus ut imber
Decidat, expediam. primum jam semina aquai
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
Et nubeis, & aquam, quæcumque in nubibus exstat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item atque humor quicumque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cum supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quo cum bene semina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta;
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum, turba majore coacta,
Urget, & e supero premit, ac facit effluere imbreis.
Præterea, cum rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur solis super icta calore;
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque,
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Consuerunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur;
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
Tum color in nigris existit nubibus arqui.
Cetera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrænat eunteis:
Persacile est tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio terrai motibus exstet,
Percipe: & in primis terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera est, ventis, atque undique plenam
Speluncis, multosque lacus multasque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo terrai flumina tecta
Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum est:
Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His igitur rebus subjunctis, suppositisque;
Terra superne tremit magnis concussa ruinis
Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas:
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concussu, late disserpunt inde tremores:
Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta

Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minus exsultant, ubi currus fortis equum vis
Ferratos utrimque rotarum succutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ vastasque lacunas
Glæba vetustate e terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea, ventus cum per loca subcava terræ
Collectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas;
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cælumque magis quanto sunt edita quæque,
Inclinata minent in eamdem prodita partem,
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, cladamque manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod nisi respirent venti, non ulla refrenet
Res, neque ab exitio possit reprendere eunteis:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi;
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
Est hæc ejusdem quoque magni caussa tremoris;
Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam,
Aut extrinsecus, aut ipsa tellure coorta
In loca se cava terrai conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu:
Versabundaque portatur, post incita cum vis
Exagitata foras erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso: quas exitus hic animai
Disturbat urbeis, & terræmotus obortus.
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai,
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror, & incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terrai ne dissolvat natura repente:
Neu distracta suum late dispandat hiatum;
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cælum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti;
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, & fiat mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus
Naturam, quo tantus fuat decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis;
Omnia quæ maria, ac terras spargantque, rigantque.
Adde suos fonteis: tamen ad maris omnia summam
Guttai vix instar erunt unius ad augmen:
Quo minus est mirum, mare non augescere magnum.
Præterea, magnam sol partem detrahit æstu.
Quippe videmus enim vesteis humore madenteis
Exsiccare suis radiis ardentibus solem.
At pelage multa, & late substrata videmus.
Proinde licet quamvis ex unoquoque loco sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem;
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Una nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollitque luti concrescere crustas.
Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Cum pluit in terris, & venti nubila portant.
Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
Est, & conjunctas oras maris undique cingit;
Debet, ut in mare de terris venit humor aquai,
In terras itidem manare ex æquore salso:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: inde super terras redit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quæ sit, per fauces montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammæ tempestas Siculum dominata per agros
Finitimis ad se convertit gentibus ora:
Fumida cum cæli scintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura novarum.
Hisce tibi rebus late est, alteque videndum,
Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cælum summai totius unum
Quam sit parvula pars, & quam multesima constet:
Et quota pars homo terrai sit totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane; mirari multa relinquas.
Num quis enim nostrum miratur, siquis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subito pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
Quamcumque arripuit partem, repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis cælumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cælo, terræque putandum est
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cælum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cælestia templa,
Ut tempestates pluviæ graviore coorta
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
At nimis est ingens incendii turbidus ardor.
Scilicet, & fluvius, qui non est, maximus eii est;
Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens
Arbor, homoque videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cum tamen omnia cum cælo, terraque, marique
Nil sint ad summam summai totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus irritata repente
Flamma foras vastis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primum totius subcava montis
Est natura, fere silicum suffulta caverais:
Omnibus est porro in speluncis ventus & aer,
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, qua contingit, terramque, & ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, & crassa volvit caligine fumum:
Extruditque simul mirando pondere saxa:
Ne dubites, quin hæc animai turbida sit vis.
Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resorbet.
Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
Perveniunt subter fauceis: hac ire fatendum est,
„ Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos.
In summo sunt ventigeni crateres, ut ipsi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere caussam
Non satis est, verum plureis, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis; fit ut omneis dicere caussas
Conveniat leti, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, neque frigore vincere possis
Interiisse, neque a morbo, neque forte veneno:
Verum aliquid genere esse ex hoc quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æstati crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,
Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra,
Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur;
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes sursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis a stellis axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virum, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Est quoque, uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cum convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cum advenere volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si forte ita fert natura locorum;
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno est.
Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo numquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cum fumant altaria donis:
Usque adeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili caussa, Grajum ut cecinere poetæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.
In Sytia quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus e caussis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur posta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos Maneis inferne reamur:
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul a vera quam sit ratione repulsum,
Percipe: namque ipsa de re nunc dicere conor.
Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa, homini quæ sunt vitalia: multaque, morbos
Incutere, & mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitai rationem, ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quam multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primum certis gravis umbra tributa est,
Usque adeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tætro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum semina rerum,
Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.
Nocturnumque recens exstinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suevit.
Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus.
Denique, si in calidis etiam cunctere lavactis,
Plenior & solio in fueris ferventis aquai;
Quam facile in medio fit uti des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante?
At cum membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Gignier? & tætro concrescere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terrai penitus scrutantes abdita ferro;
Qualeis exspirat scaptensula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?

Quas

Quas hominum reddunt facies? qualeiſque colores?
Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo
Quam ſoleant? & quam vitai copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe eſt
Hos igitur tellus omneis exæſtuet æſtus,
Expiretque foras in aperta, promtaque cæli.
Sic & Averna loca alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ ſurgit in auras,
Ut ſpatium cæli quadam de parte venenet;
Quo ſimul ac primum pennis delata ſit ales,
Impediatur ibi cæco correpta veneno,
Ut cadat e regione loci, qua dirigit æſtus:
Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æſtus,
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quaſi quemdam conciet æſtum:
Poſterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipſos, ibi ſit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali ſit copia circum.
Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni,
Aera, qui inter aveis cumque eſt terramque locatus,
Diſcutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi e regione loci venere volantes,
Claudicat extemplo pennarum niſus inanis;
Et conamen utrimque alarum proditur omne.
Hic ubi niſtari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum prope jam per inane jacentes
Diſpergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis æſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, & ſemina ſiqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis eſt igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra eſt abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
Et quaſi concreſcit; fit ſcilicet, ut coeundo
Exprimat in puteos, ſiquem gerit ipſa, calorem.
Eſt apud Hammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis a vera eſt longe ratione remotum:
Quippe ubi ſol nudum contrectans corpus aquai,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,
Cum ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Qui queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori?
Præſertim cum vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontem, quam cetera tellus.
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquai.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tamquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde ubi ſol radiis terram dimovit obortis,
Et rareſecit calido miſcente vapore;
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquai:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea, ſolis radiis jactatur aquai
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit, uti quæ ſemina cumque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exſolvit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tædaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocumque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe eſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Præterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubito, ſurſumque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons, dulcis aquai
Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam ſitientibus nautis,
Quod dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtupam ſemina: quo cum
Conveniunt, aut cum tædai corpori adhærent,
Ardeſcunt facile extemplo: quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtupæ tædæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi exſtinctum admoveas, accendier ante,
Quam tetigit flammam? tædamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipſo tacta vapore
Eminus ardeſcunt, quam cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum eſt.
Quod ſupereſt, agere incipiam, quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex ſe.
Quinque etenim licet interdum, plureiſque videre
Ordine demiſſo, levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noſcit:
Uſque adeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum eſt multa prius, quam
Ipſius reii rationem reddere poſſis:
Et nimium longis ambagibus eſt adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque repoſco.
Principio, omnibus a rebus, quaſcumque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, ſpargique neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut a fluviis, calor a ſole, æſtus ab undis
Æquoris exeſor mœrorum littora propter:
Nec varii ceſſant ſonitus manare per aureis.
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cum mare verſamur propter; dilutaque contra
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror:
Uſque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis.
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuo quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.
Nunc omnes reperam quam raro corpore ſint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cum primis hanc ad rem protinus ipſam,
Qua de diſſerere aggredior, firmare neceſſe eſt,
Nil eſſe in promtu, niſi miſtum corpus inani.
Principio fit, ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, & guttis manantibus ſtillent:

Manat

Manat item nobis e toto corpore sudor,
Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditur in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces
Pervolitant, permanat odos, frigusque, vapofque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suevit,
Undique qua circum corpus lorica coercet,
Morbida vis quæcumque extrinsecus insinuatur.
Et tempestates terra cæloque coortæ
E cælo emotæ terraque repente facessunt,
Quandoquidem nihil est non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cumque ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principio, terram sol excoquit, & facit are:
At glaciem dissolvit, & altis montibus alte
Exstructas ningueis radiis tabescere cogit:
Denique cera liquescit in ejus posta vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
At coria, & carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas,
Diffluat ambrosia quasi vero, & nectare tinctus:
At nihil est, homini fronde hac quod amarius exstet.
Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
Unguentum; nam, setigeris subus acre venenum est,
Quod nos interdum tamquam recreare videtur:
At contra nobis cœnum tæterrima cum sit
Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
Aggredior, quod dicendum prius esse videtur.
Multa foramina cum variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se natura prædita debent
Esse, & habere suam naturam quæque, viasque;
Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,
Quorum quisque suam proprie rem percipit in se.
Nam penetrare alia sonitus, aliaque saporem
Cernimus e succis, alia nidoris odores,
Propter dissimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per saxa videtur;
Atque aliud per ligna, aliud transire per aurum;
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hac species, illac calor ire videtur,
Atque aliis aliud citius transmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo ostendimus ante.
Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præposta, parata:
Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
Caussa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse est
Semina, sive æstum, qui discutit aera plagis,
Inter qui lapidem, ferrumque est cumque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
Anulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arcte connexa cohæret,
Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, & sequitur donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit
Cumque locus, sive ex transverso, sive superne:
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
Huc accedit item quare queat id magis esse:
" Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quod simul a fronte est annelli rarior aer
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus;
Continuo fit, uti qui post est cumque locatus
Aer, a tergo quasi provehat, atque propellat.
Semper enim circum positus res verberat aer.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
Parvas ad parteis subtiliter insinuatus;
Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aera, quandoquidem raro sunt corpore, & aer
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro est abditus aer,
Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul, & ciet intus
Scilicet, atque eodem fertur, quo præcipitavit
Jam semel, & quamquam in partem conamina sumsit.
Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic magnes cum subditus esset:
Usque adeo fugere a saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas;
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut ante.
Cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum;
Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula; tum fit,
Impellant ut eam Magnesii semina saxi.
Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singlariter apta.
Saxa vides primum sola coolescere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quam laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquai fontibus audent
Misceri, cum pix nequeat gravis, & leve olivum:
Purpureusque colos conchylii jungitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam:
Non si Neptuni fluctu renovare operam des:
Non mare si totum velit eluere omnibus undis.

Deni-

Denique res auro argentum concopulat una,
Ærique ex plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cetera jam quam multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hic operam conſumere par eſt:
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
  Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujuſque; inter ſe junctura horum optima conſtat.
Eſt etiam, quaſi ut annellis, hamiſque plicata
Inter ſe quædam poſſint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
  Nunc, ratio quæ ſit morbis, aut unde repente
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primum multarum ſemina rerum
Eſſe ſupra docui, quæ ſint vitalia nobis:
Et contra, quæ ſint morbo, mortique, neceſſe eſt
Multa volare; ea cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cælum, fit morbidus aer.
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecus, ut nubes nebulæque ſuperne
Per cælum veniunt, aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, ubi putrorem humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta.
Nonne vides etiam cæli novitate, & aquarum
Tentari, procul a patria quicumque domoque
Adveniunt? ideo quia longe diſcrepat aer.
Nam quid Britannum cælum differre putamus,
Et quod in Ægypto eſt, qua mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto eſt differre a Gadibus, atque
Uſque ad nigra virum, percoctaque ſæcla calore?
Quæ cum quatuor inter ſe diverſa videmus
Quatuor a ventis & cæli partibus eſſe,
Tum color & facies hominum diſtare videntur
Largiter, & morbi generatim ſæcla tenere.
  Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea uſquam.
  Atthide tentantur greſſus, oculique in Achæis
Finibus: inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus ac membris: varius concinnat id aer.
Proinde ubi ſe cælum, quod nobis forte alienum eſt,
Commovet, atque aer inimicus ſerpere cæpit;
Ut nebula ac nubes paullatim repit, & omne
Qua graditur, conturbat, & immutare coactat.
Fit quoque, ut in noſtrum cum venit denique cælum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile atque alienum.
  Hæc igitur ſubito clades nova, peſtilitaſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aere in ipſo:
Et cum ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe eſt.
Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, & cæli mutemus amictum:
An cælum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſuevimus uti,
Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
  Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibus Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,
Aera permenſus multum, campoſque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
  Principio, caput incenſum fervore gerebant,
Et dupliceis oculos ſuffuſa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mæſtum confluxerat ægris;
Omnia tum vero vitai clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tætrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, & omne
Languebat corpus, leti jam limine in ipſo.
Intolerabilibuſque malis erat anxius angor
Aſſidue comes, & gemitu commiſta querela,
Singultuſque frequens noctem perſæpe, diemque,
Corripere aſſidue nervos & membra coactans,
Diſſolvebat eos, defeſſos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam ferviſcere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et ſimul ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, ut eſt per membra ſacer cum diditur ignis.
Intima pars homini vero flagrabat ad oſſa:
" Flagrabat ſtomacho flamma, ut fornacibus intus.
Nil adeo poſſet cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora ſemper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipſo venientes ore patente.
Inſedabiliter ſitis arida corpora merſans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali; defeſſa jacebant
Corpora; muſſabat tacita medicina timore;
Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
Lumina verſarent oculorum expertia ſomno:
Multaque præterea mortis tum ſigna dabantur;
Perturbata animi mens in mærore, metuque;
Triſte ſupercilium, furiosus vultus, & acer;
Sollicitæ porro plenæque ſonoribus aures;
Creber ſpiritus, aut ingens, raroque coortus;
Sudoriſque madens per collum ſplendidus humos;
Tenuia ſputa, minuta, croci contincta colore,
Salſaque per fauceis raucas vix edita tuſſi.
In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
A pedibuſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat: item ad ſupremum denique tempus
Compreſſæ nares: naſi primoris acumen
Tenue: cavati oculi: cava tempora; frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimio rigida poſt ſtrati morte jacebant:
Octavoque fere candenti lumine ſolis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum ſiquis, ut eſt, vitarat funera leti,
Viſceribus tætris, & nigra proluvie alvi;
Poſterius tamen hunc tabes letumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſæpe dolore
Corruptus ſanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpuſque fluebat.
Profluvium porro qui tætri ſanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipſas.
Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant ferro privati parte virili:

Et

Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim:
Usque adeo mortis metus his incesserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis sedibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus secla ferarum
Exibant silvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat vitaleis aeris auras
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri;
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.
Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat; quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem:
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitai nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paullo post turpi morte, malaque
Desertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tamquam pecudes, & bucera secla.
Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc leti genus ergo quisque subibat:
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrimis lassi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnumquam posses, retroque videre
Matribus & patribus natos super edere vitam.
Nec minimum partim ex agris mœroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque, quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquai.
Multaque per populi passim loca prompta, viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tætris prope jam sordique sepulta.
Omnia denique sancta deum delubra replerat
Corporibus mors exanimis, oneerataque passim
Cuncta cadaveribus cælestum templa manebant,
Hospitibus loca quæ complerant æditueutes.
Nec jam relligio divum, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit;
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper instructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

C. VALERII
CATULLI VERONENSIS
AD
CORNELIUM NEPOTEM
LIBER.

I.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli, tibi; namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas
Jam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis
Doctis, Jupiter! & laboriosis.
Quare habe tibi quidquid hoc libelli est,
Qualecumque: quod, o patrona virgo,
Plus uno maneat perenne seclo.

AD PASSEREM LESBIÆ. II.

Passer deliciæ meæ puellæ,
Quicum ludere, quem in sinu tenere,
Quoi primum digitum dare appetenti,
Et acres solet incitare morsus:
Cum desiderio meo nitenti

Carum

Carum nescio quid lubet jocari,
Ut solatiolum sui doloris
Credo, ut gravis acquiescat ardor:
Tecum ludere, sicut ipsa, possem,
Et tristes animi levare curas,
Tam gratum est mihi, quam ferunt puellæ
Pernici aureolum fuisse malum,
Quod zonam soluit diu ligatam.

FUNUS PASSERIS. III.

LUgete, o Veneres, Cupidinesque,
Et quantum est hominum venustiorum.
Passer mortuus est meæ puellæ,
Passer deliciæ meæ puellæ,
Quem plus illa oculis suis amabat.
Nam mellitus erat, suamque norat
Ipsam tam bene quam puella matrem:
Nec sese a gremio illius movebat,
Sed circumsiliens modo huc, modo illuc,
Ad solam dominam usque pipilabat.
Qui nunc it per iter tenebricosum
Illuc unde negant redire quemquam.
At vobis male sit, male tenebræ
Orci, quæ omnia bella devoratis:
Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! o miselle passer!
Tua nunc opera meæ puellæ
Flendo turgiduli rubent ocelli.

DEDICATIO PHASELI. IV.

PHaselus ille, quem videtis hospites,
Ait fuisse navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequisse præterire, sive palmulis
Opus foret volare, sive linteo.
Et hoc negat minacis Adriatici
Negare litus, insulasve Cycladas,
Rhodomve nobilem, horridamve Thraciam,
Propontida, trucemve Ponticum sinum:
Ubi iste, post phaselus, antea fuit
Comata silva. nam Cytorio in jugo
Loquente sæpe sibilum edidit coma.
Amastri Pontica, & Cytore buxifer,
Tibi hæc fuisse, & esse cognitissima
Ait phaselus. ultima ex origine
Tuo stetisse dicit in cacumine:
Tuo imbuisse palmulas in æquore:
Et inde tot per impotentia freta
Herum tulisse: læva, sive dextera
Vocaret aura, sive utrumque Juppiter
Simul secundus incidisset in pedem.
Neque ulla vota littoralibus diis
Sibi esse facta, cum veniret a mare
Novissimo hunc ad usque limpidum lacum.
Sed hæc prius fuere: nunc recondita
Senet quiete, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, & gemelle Castoris.

AD LESBIAM. V.

VIvamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum
Omnes unius æstimemus assis.
Soles occidere & redire possunt:
Nobis, cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum,
Deinde usque altera mille, deinde centum.
Dein cum millia multa fecerimus,
Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus invidere possit,
Quum tantum sciat esse basiorum.

AD FLAVIUM. VI.

FLavi, delicias tuas Catullo,
Ni sint illepidæ, atque inelegantes,
Velles dicere, nec tacere posses.
Verum nescio quid febriculosi
Scorti diligis: hoc pudet fateri.
Nam te non viduas jacere noctes
Nequicquam tacitum cubile clamat,
Sertis ac Syrio fragrans olivo;
Pulvinusque peræque & hic & illic
Attritus, tremulique quassa lecti
Argutatio, inambulatioque.
Nam ni istapte, valet nihil tacere.
Cui nunc jam latera exfututa pandant
Noctu quid facias ineptiarum?
Quare quidquid habes boni, malique,
Dic nobis. volo te ac tuos amores
Ad cælum lepido vocare versu.

AD LESBIAM. VII.

QUæris, quot mihi basiationes
Tuæ, Lesbia, sint satis superque?
Quam magnus numerus Libyssæ arenæ
Laserpiciferis jacet Cyrenis
Oraclum Jovis inter æstuosi,
Et Batti veteris sacrum sepulcrum:
Aut quam sidera multa, cum tacet nox,
Furtivos hominum vident amores:
Tam te basia multa basiare
Vesano satis & super Catullo est;
Quæ nec pernumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.

AD SEIPSUM. VIII.

MIser Catulle, desinas ineptire,
Et quod vides perisse, perditum ducas.
Fulsere quondam candidi tibi soles,
Cum ventitabas, quo puella ducebat
Amata nobis, quantum amabitur nulla.
Ibi illa multa tam jocosa fiebant,
Quæ tu volebas, nec puella nolebat.
Fulsere vere candidi tibi soles.
Nunc jam illa non vult, tu quoque impotens ne sis:
Nec quæ fugit, sectare, nec miser vive:
Sed obstinata mente perfer, obdura.
Vale, puella. jam Catullus obdurat.
Nec te requiret, nec rogabit invitam.
At tu dolebis, cum rogaberis nullam,
Scelesta, noctem. quæ tibi manet vita?
Quis nunc te adibit? quoi videberis bella?
Quem nunc amabis? cujus esse diceris?
Quem basiabis? quoi labella mordebis?
At tu, Catulle, obstinatus obdura.

AD VERANNIUM. IX.

VEranni, omnibus e meis amicis
Antistans mihi millibus trecentis:
Venistine domum ad tuos penates,
Fratresque unanimos, tuamque matrem?
Venisti? o mihi nuncii beati!
Visam te incolumem, audiamque Hiberum
Narrantem loca, facta, nationes,
Ut mos est tuus: applicansque collum,
Jucundum os, oculosque suaviabor.
O, quantum est hominum beatiorum,
Quid me lætius est, beatiusve?

DE VARI SCORTO. X.

VArus me meus ad suos amores
Visum duxerat e foro otiosum:
Scortillum, ut mihi tum repente visum est,
Non sane illepidum, nec invenustum.
Huc ut venimus, incidere nobis
Sermones varii: in quibus, quid esset
Jam Bithynia, quomodo se haberet,
Et quantum mihi profuisset ære.
Respondi, id quod erat; nihilmet ipsis
Nec prætoribus esse, nec cohorti,
Cur quisquam caput unctius referret:
Præsertim quibos esset irrumator
Prætor, nec faceret pili cohortem.
At certe tamen, inquiunt, quod illic
Natum dicitur esse, comparasti
Ad lecticam homines: ego, ut puellæ
Unum me facerem beatiorum,
Non, inquam, mihi tam fuit maligne,
Ut, provincia quod mala incidisset,
Non possem octo homines parare rectos.
At mi nullus erat nec hic, nec illic,
Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.
Hic illa, ut decuit cinædiorem,
Quæso, inquit, mihi, mi Catulle, paullum
Istos commoda, nam volo ad Serapin
Deferri. Mane me, inquii puellæ:
Istud, quod modo dixeram me habere,
Fugit me ratio. meus sodalis
Cinna est Caius, is sibi paravit.
Verumne illius, an mei, quid ad me?
Utor tam bene, quam mihi pararim.
Sed tu insulsa male, & molesta vivis,
Per quam non licet esse negligentem.

AD FURIUM ET AURELIUM. XI.

FUri, & Aureli, comites Catulli:
Sive in extremos penetrabit Indos,
Litus ut longe resonante Eoa
Tunditur unda:
Sive in Hircanos, Arabasque molles,
Seu Sacas, sagittiferosque Parthos,
Sive qua septemgeminus colorat
Æquora Nilus:
Sive trans altas gradietur Alpes,
Cæsaris visens monumenta magni
Gallicum Rhenum, horribilesque ulti-
mosque Britannos:
Omnia hæc, quæcumque feret voluntas
Cælitum, tentare simul parati,
Pauca nunciate meæ puellæ
Non bona dicta;
Cum suis vivat, valeatque mœchis,
Quos simul complexa tenet trecentos,
Nullum amans vere, sed identidem omnium
Ilia rumpens.
Nec meum respectet, ut ante, amorem;
Qui illius culpa cecidit, velut prati
Ultimi flos, prætereunte postquam
Tactus aratro est.

AD ASINIUM. XII.

MArrucine Asini, manu sinistra
Non belle uteris in joco atque vino.
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc salsum esse putas? fugit te, inepte;
Quamvis sordida res, & invenosta est.
Non credis mihi? crede Pollioni
Fratri, qui tua furta vel talento
Mutari velit: est enim leporum
Disertus puer, ac facetiarum.
Quare aut hendecasyllabos trecentos
Exspecta, aut mihi linteum remitte:
Quod me non movet æstimatione;
Verum est μνημόσυνον mei sodalis.
Nam sudaria Sætabe ex Hibera
Miserunt mihi muneri Fabullus,
Et Verannius: hæc amem necesse est,
Ut Veranniolum meum & Fabullum.

AD FABULLUM. XIII.

CŒnabis bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, si tibi Di favent, diebus:
Si tecum attuleris bonam, atque magnam
Cœnam, non sine candida puella,
Et vino, & sale, & omnibus cachinnis.
Hæc si, inquam, attuleris, venuste noster,
Cœnabis bene; nam tui Catulli
Plenus sacculus est aranearum.
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid suavius, elegantiusve est.
Nam unguentum dabo, quod meæ puellæ
Donarunt Veneres, Cupidinesque:
Quod tu quum olfacies, Deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

AD CALVUM. XIV.

NI te plus oculis meis amarem,
Jucundissime Calve, munere isto
Odissem te odio Vatiniano.
Nam quid feci ego, quidve sum locutus,
Cur me tot male perderes poetis?
Isti Dii mala multa dent clienti,
Qui tantum tibi misit impiorum.
Quod si (ut suspicor) hoc novum, ac repertum
Munus dat tibi Sulla litterator;
Non est mi male, sed bene, ac beate,
Quod non dispereunt tui labores.
Dii magni, horribilem & sacrum libellum!
Quem tu scilicet ad tuum Catullum
Misti, continuo ut die periret
Saturnalibus, optimo dierum.

Non

Non non hoc tibi, falſe, ſic abibit.
Nam ſi luxerit, ad librariorum
Curram ſcrinia: Cæſios, Aquinios,
Suffenum, omnia colligam venena,
Ac te his ſuppliciis remunerabor.
Vos hinc interea valete, abite
Illuc unde malum pedem tuliſtis,
Sæcli incommoda, peſſimi poetæ.

X V.

* * *

SI qui forte mearum ineptiarum
Lectores eritis, manuſque veſtras
Non horrebitis admovere nobis,
Pædicabo ego vos, & irrumabo.

AD AURELIUM. XVI.

COmmendo tibi me, ac meos amores,
Aureli. veniam peto pudentem,
Ut, ſi quidquam animo tuo cupiſti,
Quod caſtum expeteres, & integellum,
Conſerves puerum mihi pudice:
Non dico a populo. nihil veremur
Iſtos, qui in platea modo huc, modo illuc
In re prætereunt ſua occupati:
Verum a te metuo, tuoque pene
Infeſto pueris bonis, maliſque.
Quem tu qualubet, ut lubet, moveto
Quantum vis, ubi erit foris, paratum.
Hunc unum excipio, ut puto, pudenter.
Quod ſi te mala mens, furorque vecors
In tantam impulerit, ſceleſte, culpam,
Ut noſtrum inſidiis caput laceſſas:
Ah tum te miſerum, malique fati,
Quem attractis pedibus, patente porta
Percurrent raphanique, mugileſque.

AD AURELIUM ET FURIUM. XVII.

PÆdicabo ego vos, & irrumabo,
Aureli pathice, & cinæde Furi:
Qui me ex verſiculis meis putatis,
Quod ſint molliculi, parum pudicum.
Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum. verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tum denique habent ſalem, ac leporem,
Si ſunt molliculi, ac parum pudici,
Et quod pruriat incitare poſſunt,
Non dico pueris, ſed his piloſis,
Qui duros nequeunt movere lumbos:
Vos, quod millia multa baſiorum
Legiſtis, male me marem putatis:
Pædicabo ego vos, & irrumabo.

AD COLONIAM. XVIII.

O Colonia, quæ cupis ponte ludere ligneo,
Et ſalire paratum habes, ſed vereris inepta
Crura ponticuli aſculis ſtantis, irredivivus
Ne ſupinus eat, cavaque in palude recumbat:
Sic tibi bonus ex tua pons libidine fiat,
In quo vel Salii ipſulis ſacra ſuſcipiunto:
Munus hoc mihi maximi da, Colonia, riſus.
Quemdam municipem meum de tuo volo ponte
Ire præcipitem in lutum per caputque, pedeſque:
Verum totius ut lacus putidæque paludis
Lividiſſima, maximeque eſt profunda vorago.
Inſulſiſſimus eſt homo, nec ſapit pueri inſtar
Bimuli, tremula patris dormientis in ulna.
Quoi quum ſit viridiſſimo nupta flore puella,
Et puella tenellulo delicatior hœdo,
Aſſervanda nigerrimis diligentius uvis;
Ludere hanc ſinit, ut lubet, nec pili facit uni,
Nec ſe ſublevat ex ſua parte: ſed velut alnus
In foſſa Liguri jacet ſuppernata ſecuri,
Tantumdem omnia ſentiens, quam ſi nulla ſit uſquam.
Talis iſte meus ſtupor nil videt, nihil audit.
Ipſe quis ſit, utrum ſit, an non ſit, id quoque neſcit.
Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si poto ſtolidum repente excitare veternum,
Et ſupinum animum in gravi derelinquere cœno;
Ferream ut ſoleam tenaci in voragine mula.

AD AURELIUM. XIX.

AUreli pater eſuritionum,
Non harum modo, ſed quot aut fuerunt,
Aut ſunt, aut aliis erunt in annis:
Pædicare cupis meos amores,
Nec clam: nam ſimul es, jocaris una,
Hæres ad latus, omnia experiris.
Fruſtra. nam inſidias mihi inſtruentem
Tangam te prius irrumatione.
Atqui ſi id faceres ſatur, tacerem.
Nunc ipſum id doleo, quod eſurire
Ah meus puer, & ſitire diſcet.
Quare deſine, dum licet pudico:
Ne finem facias, ſed irrumatus.

AD VARUM. XX.

SUffenus iſte, Vare, quem probe noſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & urbanus,
Idemque longe plurimos facit verſus.
Puto eſſe ego illi millia aut decem, aut plura
Perſcripta: nec ſic, ut fit, in palimpſeſto
Relata. chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus unus caprimulgus, aut foſſor.
Rurſus videtur. tantum abhorret, ac mutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modo ſcurra,
Aut ſi quid hac re tritius, videbatur,
Idem inficeto eſt inficetior rure,
Simul poemata attigit. neque idem umquam
Æque eſt beatus ac poema cum ſcribit.
Tam gaudet in ſe, tamque ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neque eſt quiſquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Poſſis. ſuus quoique attributus eſt error.
Sed non videmus, manticæ quid in tergo eſt.

AD FURIUM. XXI.

FUri, quoi neque ſervus eſt, neque arca,
Nec cimex, neque araneus, neque ignis:
Verum eſt & pater, & noverca, quorum
Dentes vel ſilicem comeſſe poſſunt:
Eſt pulchre tibi cum tuo parente,

Et cum conjuge lignea parentis.
Nec mirum; bene nam valetis omnes,
Pulchre concoquitis, nihil timetis,
Non incendia, non graves ruinas,
Non facta impia, non dolos veneni,
Non casus alios periculorum.
Atqui corpora ficciora cornu,
Aut si quid magis aridum est, habetis,
Sole, & frigore, & esuritione.
Quare non tibi sit bene, ac beate?
A te sudor abest, abest saliva,
Muccusque; & mala pituita nasi.
Hanc ad munditiem adde mundiorem,
Quod culus tibi purior salillo est,
Nec toto decies cacas in anno:
Atque id durius est faba, & lapillis;
Quod tu si manibus teras, fricesque,
Non umquam digitum inquinare possis.
Hæc tu commoda tam beata, Furi,
Noli spernere, nec putare parvi:
Et sestertia, quæ soles precari
Centum desine: nam sat es beatus.

AD JUVENTIUM. XXII.

O Qui flosculus es Juventiorum,
Non horum modo, sed quot aut fuerunt,
Aut posthac aliis erunt in annis:
Mallem divitias mihi dedisses
Isti, quoi neque servus est, neque arca:
Quam sic te sineres ab illo amari.
Qui? non est homo bellus? inquies. est:
Sed bello huic neque servus est, neque arca.
Hæc tu quam lubet abjice, elevaque:
Nec servum tamen ille habet, neque arcam.

AD THALLUM. XXIII.

CInæde Thalle, mollior cuniculi capillo,
Vel anseris medullula, vel imula oricilla,
Vel pene languido senis, situque araneoso:
Idemque Thalle, turbida rapacior procella,
Quum de via mulier alites ostendit oscitantes:
Remitte pallium mihi meum, quod involasti,
Sudariumque Sætabum, catagraphosque Thynos,
Inepte: quæ palam soles habere, tamquam avita.
Quæ nunc tuis ab unguibus reglutina, & remitte,
Ne laneum larusculum, natesque mollicellas
Invisa turpiter tibi flagella conscribillent:
Et insolenter æstues, velut minuta magno
Deprensa navis in mari, vesaniente vento.

AD FURIUM. XXIV.

FUri, villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Favoni,
Nec sævi Boreæ, aut Apeliotæ:
Verum ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem atque pestilentem!

AD PUERUM. XXV.

MInister vetuli puer Falerni,
Inger mi calices amariores,
Ut lex Postumiæ jubet magistræ,
Ebriosa acina ebriosioris.
At vos, quo lubet, hinc abite, lymphæ,
Vini pernicies, & ad severos
Migrate. hic merus est Thyonianus.

AD VERANNIUM, ET FABULLUM. XXVI.

PIsonis comites, cohors inanis,
Aptis sarcinulis, & expeditis,
Veranni optime, tuque mi Fabulle,
Quid rerum geritis? satisne cum isto
Vappa, frigoraque & famem tulistis?
Ecquidnam in tabulis patet lucelli
Expensum? ut mihi, qui meum secutus
Prætorem, refero datum lucello.
O Memmi, bene me ac diu supinum
Tota ista trabe lentus irrumasti.
Sed, quantum video, pari fuistis
Casu. nam nihilo minore verpa
Farti estis. pete nobiles amicos.
At vobis mala multa dii deæque
Dent, opprobria Romuli Remique.

DE MAMURRA. XXVII.

QUis hoc potest videre, quis potest pati,
Nisi impudicus, & vorax, & aleo:
Mamurram habere quod Comata Gallia
Habebat uncti, & ultima Britannia?
Cinæde Romule, hæc videbis, & feres?
Es impudicus, & vorax, & aleo.
Et ille nunc superbus, & superfluens
Perambulabit omnium cubilia,
Ut albulus columbus, aut Adoneus?
Cinæde Romule, hæc videbis, & feres?
Es impudicus, & vorax, & aleo.
Eone nomine, Imperator unice,
Fuisti in ultima Occidentis insula,
Ut ista vostra diffututa mentula
Ducenties comesset, aut trecenties?
Quid est alid? sinistra liberalitas
Parum expatravit? an parum helluatus est?
Paterna prima lancinata sunt bona:
Secunda præda Pontica: inde tertia
Hibera, quam scit amnis aurifer Tagus.
Hunc, Galliæ, timetis, & Britanniæ?
Quid hunc, malum, fovetis? aut quid hic potest,
Nisi uncta devorare patrimonia?
Eone nomine, imperator unice,
Socer generque perdidistis omnia?

AD ALPHENUM. XXVIII.

ALphene immemor, atque unanimis false sodalibus:
Jam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi.
Jam me prodere, jam non dubitas fallere, perfide.
Nec facta impia fallacum hominum cælicolis placent,
Quæ tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu quid faciant dehinc homines, quoive habeant fidem?
Certe tute jubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aerias sinis:
Si tu oblitus es, at dii meminerunt, meminit Fides:
Quæ te ut pœniteat postmodo facti, faciet, tui.

AD SIRMIONEM PÆNINSULAM. XXIX.

PÆninsularum, Sirmio, insularumque
Ocelle, quascumque in liquentibus stagnis,
Marique vasto fert uterque Neptunus:
Quam te libenter, quamque lætus inviso!
Vix mi ipse credens Thyniam, atque Bithynos
Liquisse campos, & videre te in tuto.
O quid solutis est beatius curis?
Cum mens onus reponit, ac peregrino
Labore fessi venimus Larem ad nostrum,
Desideratoque acquiescimus lecto.
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.
Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude.
Gaudete vosque, Lydiæ lacus undæ.
Ridete quidquid est domi cachinnorum.

AD HYPSITHILLAM. XXX.

AMabo, mea dulcis Hypsithilla,
Meæ deliciæ, mei lepores,
Jube ad te veniam meridiatum.
Quod si jusseris, illud adjuvato,
Ne quis liminis obseret tabellam,
Neu tibi lubeat foras abire:
Sed domi maneas, paresque nobis
Novem continuas fututiones.
Verum si quid ages, statim jubeto:
Nam pransus jaceo, & satur supinus
Pertundo tunicamque, palliumque.

AD VIBENNIOS. XXXI.

O Furum optime balneariorum,
Vibenni pater, & cinæde fili:
Nam dextra pater inquinatiore,
Culo filius est voraciore:
Cur non exsilium, malasque in oras
Itis? quandoquidem patris rapinæ
Notæ sunt populo, & nates pilosas,
Fili, non potes asse venditare.

SECULARE CARMEN AD DIANAM. XXXII.

DIanæ sumus in fide
Puellæ, & pueri integri:
Dianam pueri integri,
Puellæque canamus.
O Latonia maximi
Magna progenies Jovis,
Quam mater prope Deliam
Deposivit olivam,
Montium domina ut fores,
Silvarumque virentium,
Saltuumque reconditorum,
Amniumque sonantum.
Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis:
Tu potens Trivia, & notho es
Dicta lumine Luna.
Tu cursu, dea, menstruo
Metiens iter annuum,
Rustica agricolæ bonis
Tecta frugibus exples.
Sis quocumque tibi placet
Sancta nomine, Romulique,
Ancique, ut solita es, bona
Sospites ope gentem.

CÆCILIUM INVITAT. XXXIII.

POetæ tenero, meo sodali,
Velim Cæcilio, papyre, dicas:
Veronam veniat, Novi relinquens
Comi mœnia, Lariumque litus.
Nam quasdam volo cogitationes
Amici accipiat sui, meique.
Quare si sapiet, viam vorabit;
Quamvis candida millies puella
Euntem revocet, manusque collo
Ambas injiciens roget morari:
Quæ nunc, si mihi vera nuntiantur,
Illum deperit impotente amore.
Nam quo tempore legit inchoatam
Dindymi dominam, ex eo misellæ
Ignes interiorem edunt medullam.
Ignosco tibi, Sapphica puella
Musa doctior; est enim venuste
Magna Cæcilio inchoata mater.

IN ANNALES XXXIV.

ANnales Volusi cacata charta,
Votum solvite pro mea puella.
Nam sanctæ Veneri, Cupidinique
Vovit, si sibi restitutus essem,
Desissemque truces vibrare jambos,
Electissima pessimi poetæ
Scripta tardipedi Deo daturam
Infelicibus ustulanda lignis.
Et hæc pessima se puella vidit
Jocose & lepide vovere Divis.
Nunc o cæruleo creata ponto,
Quæ sanctum Idalium, Syrosque apertos,
Quæque Ancona, Cnidumque arundinosam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos,
Quæque Durrhachium Hadriæ tabernam:
Acceptum face, redditumque votum,
Si non illepidum, neque invenustum est.
At vos interea venite in ignem,
Pleni ruris, & inficetiarum,
Annales Volusi cacata charta.

AD CONTUBERNALES. XXXV.

SAlax taberna, vosque contubernales,
A pileatis nona fratribus pila,
Solis putatis esse mentulas vobis?
Solis licere quidquid est puellarum
Confutuere, & putare ceteros hircos?
An, continentes quod sedetis insulsi
Centum, aut ducenti, non putatis ausurum
Me una ducentos irrumare sessores?
Atqui putate; namque totius vobis
Frontem tabernæ scipionibus scribam.
Puella nam mea, quæ meo sinu fugit,
Amata tantum, quantum amabitur nulla,
Pro qua mihi sunt magna bella pugnata,
Consedit istic. hanc boni, beatique
Omnes amatis, & quidem, quod indignum est,
Omnes pusilli, & semitarii mœchi.

Te

Tu præter omnes une de capillatis,
Cuniculosæ Celtiberiæ fili,
Egnati, opaca quem facit bonum barba,
Et dens Hibera defricatus urina.

AD CORNIFICIUM. XXXVI.

MAle est, Cornifici, tuo Catullo,
Male est mehercule, & laboriose:
Magisque, & magis in dies & horas.
Quem tu, quod minimum, facillimumque est,
Qua solatus es adlocutione?
Irascor tibi. sic meos amores?
Paullum quidlibet adlocutionis,
Mœstius lacrimis Simonideis.

IN EGNATIUM. XXXVII.

EGnatius, quod candidos habet dentes,
Renidet usquequaque: seu ad rei ventum est
Subsellium, cum orator excitat fletum,
Renidet ille: seu pii ad rogum fili
Lugetur, orba cum flet unicum mater,
Renidet ille: quidquid est, ubicumque est,
Quodcumque agit, renidet. hunc habet morbum,
Neque elegantem, ut arbitror, neque urbanum.
Quare monendus es mihi, bone Egnati;
Si urbanus esses, aut Sabinus, aut Tiburs,
Aut porcus Umber, aut obesus Etruscus,
Aut Lanuvinus ater, atque dentatus,
Aut Transpadanus, (ut meos quoque attingam)
Aut quilibet, qui puriter lavit dentes;
Tamen renidere usquequaque te nollem:
Nam risu inepto res ineptior nulla est.
Nunc Celtiber in Celtiberia terra
Quod quisque minxit, hoc solet sibi mane
Dentem, atque russam defricare gingivam:
Ut, quo iste vester expolitior dens est,
Hoc te amplius bibisse prædicet loti.

AD RAVIDUM. XXXVIII.

QUænam te mala mens, misello Ravide,
Agit præcipitem in meos iambos?
Quis Deus tibi non bene advocatus
Vecordem parat excitare rixam?
Anne ut pervenias in ora vulgi?
Quid vis? qualubet esse notus optas?
Eris; quandoquidem meos amores
Cum longa voluisti amare pœna.

DE SCORTO MAMURRÆ. XXXIX.

AH me, an illa puella defututa
Tota, millia me decem poposcit?
Ista turpiculo puella naso,
Decoctoris amica Formiani?
Propinqui, quibus est puella curæ,
Amicos, medicosque convocate.
Non est sana puella: nec rogate,
Qualis sit. solet hæc imaginosum.

AD MOECHAM. XL.

ADeste, hendecasyllabi, quot estis
Omnes undique, quotquot estis omnes.
Jocum me putat esse mœcha turpis,
Et negat mihi vestra reddituram
Pugillaria, si pati potestis.
Persequamur eam, & reflagitemus.
Quæ sit, quæritis? illa, quam videtis
Turpe incedere, mimice, ac moleste
Ridentem catuli ore Gallicani.
Circumsistite eam, & reflagitate:
Mœcha putida, redde codicillos.
Redde, putida mœcha, codicillos.
Non assis facis? o lutum, lupanar,
Aut si perditius potest quid esse!
Sed non est tamen hoc satis putandum.
Quod si non aliud pote est, ruborem
Ferreo canis exprimamus ore.
Conclamate iterum altiore voce;
Mœcha putida, redde codicillos.
Redde, putida mœcha, codicillos.
Sed nil proficimus; nihil movetur.
Mutanda est ratio, modusque vobis,
Si quid proficere amplius potestis:
Pudica & proba, redde codicillos.

AD AMICAM FORMIANI. XLI.

SAlve, nec nimio puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sane nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' provincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens, & infacetum!

AD FUNDUM. XLII.

O Funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi est,
Quovis Sabinum pignore esse contendunt.
Sed seu Sabine, sive verius Tiburs,
Fui libenter in tua suburbana
Villa, malamque pectore exspui tussim;
Non immerenti quam mihi meus venter,
Dum sumtuosas appeto, dedit, cœnas.
Nam Sestianus dum volo esse conviva,
Orationem in Antium petitorem
Plenam veneni, & pestilentiæ legit.
Hic me gravedo frigida, & frequens tussis
Quassavit, usquedum in tuum sinum fugi,
Et me recuravi otioque, & urtica.
Quare refectus maximas tibi grates
Ago, meum quod non es ulte peccatum.
Nec deprecor jam, si nefaria scripta
Sesti recepso, quin gravedinem & tussim
Non mi, sed ipsi Sestio ferat frigus;
Qui tunc vocat me, cum malum legit librum.

DE ACME ET SEPTIMIO. XLIII.

ACmen Septimius suos amores
Tenens in gremio, Mea, inquit, Acme,
Ni te perdite amo, atque amare porro
Omnes sum assidue paratus annos,
Quantum qui pote plurimum perire;
Solus in Libya, Indiave tosta,

Cæsio

Cæſio veniam obvius leoni.
Hoc ut dixit, Amor ſiniſtra, ut ante,
Dextram ſternuit adprobationem.
At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos
Illo purpureo ore ſuaviata,
Sic, inquit, mea vita Septimille,
Huic uni domino uſque ſerviamus,
Ut multo mihi major, acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis.
Hoc ut dixit, Amor ſiniſtra, ut ante,
Dextram ſternuit adprobationem.
Nunc ab auſpicio bono profecti,
Mutuis animis amant, amantur.
Unam Septimius miſellus Acmen
Mavult, quam Syrias, Britanniaſque:
Uno in Septimio fidelis Acme
Facit delicias, libidineſque.
Quis ullos homines beatiores
Vidit? quis Venerem auſpicatiorem?

VALEDICIT BITHYNIÆ. XLIV.

JAm ver egelidos refert tepores,
Jam cæli furor æquinoctialis
Jucundis Zephyri ſileſcit auris.
Linquantur Phrygii, Catulle, campi,
Nicææque ager uber æſtuoſæ.
Ad claras Aſiæ volemus urbes,
Jam mens prætrepidans avet vagari,
Jam læti ſtudio pedes vigeſcunt.
O dulces comitum valete cœtus,
Longe quos ſimul a domo profectos,
Diverſos variæ viæ reportant.

AD PORCIUM, ET SOCRATIONEM. XLV.

POrci, & Socration, duæ ſiniſtræ
Piſonis, ſcabies fameſque *Memmi;*
Vos Veranniolo meo, & Fabullo
Verpus præpoſuit Priapus ille?
Vos convivia lauta ſumtuoſe
De die facitis; mei ſodales
Quærunt in triviis vocationes?

AD JUVENTIUM. XLVI.

MEllitos oculos tuos, Juventi,
Si quis me ſinat uſque baſiare,
Uſque ad millia baſiem trecenta;
Nec umquam ſaturum inde cor futurum eſt:
Non ſi denſior aridis ariſtis
Sit noſtræ ſeges oſculationis.

AD M. TULLIUM. XLVII.

DIſertiſſime Romuli nepotum,
Quot ſunt, quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque poſt aliis erunt in annis;
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, peſſimus omnium poeta:
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

AD LICINIUM. XLVIII.

HEſterno, Licini, die otioſi
Multum luſimus in meis tabellis,
Ut convenerat eſſe: delicatos
Scribens verſiculos uterque noſtrum,
Ludebat numero modo hoc, modo illoc,
Reddens mutua per jocum, atque vinum,
Atque illinc abii tuo lepore
Incenſus, Licini, facetiiſque,
Ut nec me miſerum cibus juvaret,
Nec ſomnus tegeret quiete ocellos:
Sed toto indomitus furore lecto
Verſarer, cupiens videre lucem,
Ut tecum loquerer, ſimulque ut eſſem.
At defeſſa labore membra poſtquam
Semimortua lectulo jacebant,
Hoc, jucunde, tibi poema feci,
Ex quo perſpiceres meum dolorem.
Nunc audax cave ſis: preceſque noſtras
Oramus, cave deſpuas, ocelle,
Ne pœnas Nemeſis repoſcat a te.
Eſt vehemens dea; lædere hanc caveto.

AD LESBIAM. XLIX.

ILle mi par eſſe Deo videtur,
Ille, ſi fas eſt, ſuperare Divos,
Qui ſedens adverſus identidem te
Spectat & audit
Dulce ridentem, miſero quod omnes
Eripit ſenſus mihi: nam ſimul te,
Lesbia, aſpexi, nihil eſt ſuper mi
* * *

Lingua ſed torpet, tenues ſub artus
Flamma dimanat, ſonitu ſuopte
Tintinant aures, gemina teguntur
Lumina nocte.
Otium, Catulle, tibi moleſtum eſt:
Otio exſultas, nimiumque geſtis:
Otium & reges prius, & beatas
Perdidit urbes.

AD SEIPSUM DE STRUMA ET VATINIO. L.

QUid eſt, Catulle, quod moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius ſedet:
Per conſulatum pejerat Vatinius.
Quid eſt, Catulle, quod moraris emori?

DE QUODAM, ET CALVO. LI.

RIſi neſcio quem modo in corona,
Qui, cum mirifice Vatiniana
Meus crimina Calvus explicaſſet,
Admirans ait hæc, manuſque tollens:
Di magni, ſalaputium diſertum!

* * * LII.

OThonis caput oppido puſillum,
Vetti, ruſtice, ſemilauta crura,
Subtile & leve peditum Libonis,
Si non omnia, diſplicere vellem
Tibi, & Fuffecio ſeni recocto.
Iraſcere iterum meis iambis
Immerentibus, unice imperator.

AD CA-

AD CAMERIUM. LII.

ORamus, si forte non molestum est,
Demonstres ubi sunt tuæ tenebræ.
Te campo quæsivimus minore,
Te in circo, te in omnibus libellis,
Te in templo superi Jovis sacrato,
In Magni simul ambulatione.
Femellas omnes, amice, prendi,
Quas voltu vidi tamen sereno;
Has vel te sic ipse flagitabam:
Camerium mihi, pessimæ puellæ.
Quædam inquit, nudum sinum reducens,
En hic in roseis latet papillis.
Sed te jam ferre Herculei labos est;
Tanto te in fastu negas, amice.
Dic nobis ubi sis futurus. ede hoc
Audacter, committe, crede luci.
Num te lacteolæ tenent puellæ?
Si linguam clauso tenes in ore,
Fructus projicies amoris omnes.
Verbosa gaudet Venus loquela.
Vel; si vis, licet obseres palatum,
Dum vostri sim particeps amoris.
* * * * *
Non custos si fingar Ille Cretum,
Non si Pegaseo ferar volatu,
Non Ladas si ego, pennipesve Perseus,
Non Rhesi niveæ, citæque bigæ.
Adde huc plumipedes, volatilesque,
Ventorumque simul require cursum,
Quos junctos, Cameri, mihi dicares:
Defessus tamen omnibus medullis,
Et multis languoribus peresus
Essem te, mi amice, quæritando.

AD CATONEM. LIV.

O Rem ridiculam, Cato, & jocosam,
Dignamque auribus, & tuo cachinno!
Ride, quidquid amas, Cato, Catullum:
Res est ridicula, & nimis jocosa.
Deprendi modo pupulum puellæ
Trusantem, hunc ego, si placet Dionæ,
Protelo rigida mea cecidi.

IN MAMURRAM ET CÆSAREM. LV.

PUlchre convenit improbis cinædis
Mamurræ pathicoque, Cæsarique.
Nec mirum: maculæ pares utrisque,
Urbana altera, & illa Formiana
Impressæ resident, nec eluentur.
Morbosi pariter, gemelli utrique:
Uno in lectulo, erudituli ambo:
Non hic, quam ille magis vorax adulter:
Rivales socii & puellularum.
Pulchre convenit improbis cinædis.

AD CŒLIUM DE LESBIA. LVI.

COeli, Lesbia nostra, Lesbia illa,
Illa Lesbia, quam Catullus unam
Plus quam se, atque suos amavit omnes:
Nunc in quadriviis, & angiportis
Glubit magnanimos Remi nepotes.

DE RUFA. LVII.

BOnoniensis Rufa Rufulum fellat,
Uxor Meneni, sæpe quam in sepulcretis
Vidistis ipso rapere de rogo cœnam,
Quum devolutum ex igne prosequens panem
Ab semiraso tunderetur ustore.

* * * * * LVIII.

NUm te leæna montibus Libyssinis,
Aut Scylla latrans infima inguinum parte,
Tam mente dura procreavit, ac tætra,
Ut supplicis vocem in novissimo casu
Contemtam haberes? o nimis fero corde!

JULIÆ ET MANLII EPITHALAMIUM. LIX.

COllis o Heliconii
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, o Hymenæe Hymen,
O Hymen Hymenæe:
Cinge tempora floribus
Suaveolentis amaraci.
Flammeum cape. lætus huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede soccum.
Excitusque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus, manu
Pineam quate tædam.
Namque Julia Manlio,
Qualis Idalium colens
Venit ad Phrygium Venus
Judicem, bona cum bona
Nubit alite virgo:
Floridis velut enitens
Myrtus Asia ramulis,
Quos Hamadryades deæ
Ludicrum sibi roscido
Nutriunt humore.
Quare age huc aditum ferens
Perge linquere Thespiæ
Rupis Aonios specus,
Lympha quos super irrigat
Frigerans Aganippe.
Ac domum dominam voca
Conjugis cupidam novi,
Mentem amore revinciens,
Ut tenax hedera huc & huc
Arborem implicat errans.
Vos item simul integræ
Virgines, quibus advenit
Par dies, agite, in modum
Dicite: O Hymenæe Hymen,
Hymen o Hymenæe.
Ut lubentius, audiens
Se citarier ad suum
Munus, huc aditum ferat
Dux bonæ Veneris, boni
Conjugator amoris.
Quis deus magis ah magis
Est petendus amantibus?
Quem colent homines magis

Cæli.

Cælitum? o Hymenæe Hymen,
Hymen o Hymenæe.
Te suis tremulus parens
Invocat: tibi virgines
Zonula soluunt sinus:
Te te, Hymen, cupida novus
Captat aure maritus.
Tu fero juveni in manus
Floridam ipse puellulam
Matris e gremio suæ
Dedis. o Hymenæe Hymen,
Hymeo o Hymenæe.
Nil potest sine te Venus,
Fama quod bona comprobet,
Commodi capere: at potest,
Te volente. quis huic deo
Compararier ausit?
Nulla quit sine te domus
Liberos dare, nec parens
Stirpe jungier: at potest,
Te volente. quis huic Deo
Compararier ausit?
Quæ tuis careat sacris,
Non queat dare præsides
Terra finibus: at queat,
Te volente. quis huic deo
Compararier ausit?
Claustra pandite januæ.
Virgo adest; viden' ut faces
Splendidas quatiunt comas?
Sed moraris, abit dies,
Prodeas, nova nupta.
Tardet ingenuus pudor:
•Quæ tamen magis audiens
Flet, quod ire necesse sit.
Sed moraris, abit dies,
Prodeas, nova nupta.
Flere desine. non tibi,
Aurunculeja, periculum est,
Ne qua femina pulchrior
Clarum ab Oceano diem
Viderit venientem.
Talis in vario solet
Divitis domini hortulo
Stare flos hyacinthinus.
Sed moraris, abit dies,
Prodeas, nova nupta.
Prodeas, nova nupta, sis:
(Jam videtur) & audias
Nostra verba (viden'? faces
Aureas quatiunt comas)
Prodeas, nova nupta.
Non tuus levis in mala
Deditus vir adultera,
Probra turpia persequens,
A tuis teneris volet
Secubare papillis:
Lenta, qui, velut adsitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. sed abit dies,
Prodeas, nova nupta.
* * * * *
* * * * * *
* * * * * *
O cubile, quot (o nimis
Candido pede lecti)
Quæ tuo veniunt hero,
Quanta gaudia, quæ vaga
Nocte, quæ media die
Gaudeat! sed abit dies,
Prodeas, nova nupta.
Tollite, o pueri, faces:
Flammeum videor venire.
Ite, concinite in modum:
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Ne diu taceat procax
Fescennina locutio,
Neu nuces pueris neget
Desertum domini audiens
Concubinus amore.
Da nuces pueris, iners
Concubine. satis diu
Lusisti nucibus. lubet
Jam servire Thalassio.
Concubine, nuces da.
Sordebant tibi, villice
Concubine, hodie atque heri:
Nunc tuum cinerarius
Tondet os. miser ah miser
Concubine, nuces da.
Diceris male te a tuis,
Unguentate, glabris, marite,
Abstinere: sed abstine.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Scimus, hæc tibi, quæ licent
Sola cognita: sed marito
Ista non eadem licent.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Nupta, tu quoque, quæ tuus
Vir petet, cave ne neges:
Ne petitum aliunde eat.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
En tibi domus ut potens,
Et beata viri tui,
Quo tibicine serviat
(Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe)
Usque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omnia omnibus annuit.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes,
Rasilemque subi forem.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Aspice, unus ut accubans
Vir tuus Tyrio in toro
Totus immineat tibi.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Illi non minus ac tibi
Pectore uritur intimo
Flamma, sed penite magis.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.

Mitte brachiolum teres,
Prætextate, puellulæ.
Jam cubile adeat viri.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Vos bonæ senibus bonis
Cognitæ bene feminæ,
Collocate puellulam.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Jam licet venias, marite.
Uxor in thalamo est tibi
Ore floridulo nitens:
Alba parthenice velut,
Luteumve papaver.
At, marite (ita me juvent
Cælites) nihilominus
Pulcher es: neque te Venus
Negligit. sed abit dies:
Perge, ne remorare.
Non diu remoratus es.
Jam venis. bona te Venus
Juverit: quoniam palam
Quod cupis, capis, & bonum
Non abscondis amorem.
Ille pulvis Erythrii,
Siderumque micantium
Subducat numerum prius,
Qui vestri numerare volt
Multa millia ludi.
Ludite, ut lubet, & brevi
Liberos date. non decet
Tam vetus sine liberis
Nomen esse: sed indidem
Semper ingenerari.
Torquatus volo parvulus
Matris è gremio suæ
Porrigens teneras manus,
Dulce rideat ad patrem
Semihiante labello.
Sit suo similis patri
Manlio, & facile insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.
Talis illius a bona
Matre laus genus approbet,
Qualis unica ab optima
Matre Telemacho manet
Fama Penelopeo.
Claudite ostia, virgines.
Lusimus satis. at, boni
Conjuges, bene vivite, &
Munere assiduo valentem
Exercete juventam.

CARMEN NUPTIALE. LX.

JUVENES.

Vesper adest, juvenes. consurgite. vesper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Surgere jam tempus, jam pingues linquere mensas,
Jam veniet virgo, jam dicetur Hymenæus.
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

PUELLÆ.

Cernitis, innuptæ, juvenes? consurgite contra.
Nimirum Oetæos ostendit Noctifer ignes.
Sic certe. viden' ut perniciter exsiluere?
Non temere exsiluere. canent quod visere par est.
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

JUVENES.

Non facilis nobis, æquales, palma parata est.
Aspicite, innuptæ secum ut meditata requirant.
Non frustra meditantur: habent memorabile quod sit.
Nec mirum; tota penitus quæ mente laborent.
Nos alio mentes, alio divisimus aures.
Jure igitur vincemur. amat victoria curam.
Quare nunc animos saltem committite vestros:
Dicere jam incipient, jam respondere decebit.
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

PUELLÆ.

Hespere, qui cælo fertur crudelior ignis?
Qui natam possis complexu avellere matris,
Complexu matris retinentem avellere natam,
Et juveni ardenti castam donare puellam?
Quid faciant hostes capta crudelius urbe?
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

JUVENES.

Hespere, qui cælo lucet jucundior ignis?
Qui desponsa tua firmes connubia flamma:
Quod pepigere viri, pepigerunt ante parentes,
Nec junxere prius, quam se tuus extulit ardor?
Quid datur a divis felici optatius hora?
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

PUELLÆ.

Hesperus e nobis, æquales, abstulit unam.
Nempe tuo adventu vigilat custodia. semper
Nocte latent fures, quos idem sæpe revertens,
Hespere, mutato comprendis nomine eosdem.

JUVENES.

Ut lubet innuptis ficto te carpere questu!
Quid tum, si carpunt tacita quem mente requirunt?
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

PUELLÆ.

Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ optavere puellæ;
Idem quum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis est.
Quum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

JUVENES.

Ut vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo,

Num-

Numquam se extollit, numquam mitem educat uvam,
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Jam jam contingit summum radice flagellum;
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere juvenci:
At si forte eadem est ulmo conjuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere juvenci:
Sic virgo dum intacta manet, dum inculta senescit;
Quum par connubium maturo tempore adepta est,
Cara viro magis, & minus est invisa parenti.
Et tu ne pugna cum tali conjuge, virgo.
Non æquum est pugnare, patet quoi tradidit ipse,
Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est.
Virginitas non tota tua est. ex parte parentum est.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri,
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.
Hymen o Hymenæe, Hymen ades o Hymenæe.

DE ATY. LXI.

SUper alta vectus Atys celeri rate maria,
Phrygium nemus citato cupide pede tetigit,
Adiitque opaca silvis redimita loca deæ:
Stimulatus ubi furenti rabie, vagus animi
Devolvit illa acuta sibi pondera silice.
Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro:
Et jam recente terræ sola sanguine maculans,
Niveis citata cepit manibus leva tympanum,
Tympanum tubam Cybelles, tua, Mater, initia.
Quatiensque terga tauri teneris cava digitis,
Canere hæc suis adorta est tremebunda comitibus.
Agite ite ad alta, Gallæ, Cybeles nemora simul,
Simul ite, Dindymenæ dominæ vaga pecora,
Aliena quæ petentes, velut exsules, loca,
Sectam meam exsecutæ, duce me, mihi comites
Rapidum salum tulistis, truculentaque pelagi,
Et corpus evirastis Veneris nimio odio.
Hilarate hero citatis erroribus animum.
Mora tarda mente cedat: simul ite, sequimini
Phrygiam ad domum, Cybelles Phrygia ad nemora deæ:
Ubi cymbalum sonat vox, ubi tympana reboant,
Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo,
Ubi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ,
Ubi sacra sancta acutis ululatibus agitant,
Ubi suevit illa divæ volitare vaga cohors:
Quo nos decet citatis celerare tripudiis.
Simul hæc comitibus Atys cecinit notha mulier,
Thiasus repente linguis trepidantibus ululat,
Leve tympanum remugit, cava cymbala recrepant.
Viridem citus adit Idam properante pede chorus.
Furibunda simul anhelans vaga vadit animi egens,
Comitata tympano Atys, per opaca nemora dux,
Veluti juvenca vitans onus indomita jugi.
Rapidæ ducem sequuntur Gallæ properipedem.
Itaque ut domum Cybelles tetigere lassulæ,
Nimio e labore somnum capiunt sine Cerere.
Piger his labantes langore oculos sopor operit.
Abit in quiete molli rabidus furor animi.
Sed ubi oris aurei Sol radiantibus oculis
Lustravit æthera album, sola dura, mare ferum,
Pepulitque noctis umbras vegetis sonipedibus,
Ibi somnus excitum Atyn fugiens citus abiit:
Trepidantem eum excepit Dea Pasithea sinu.
Ita de quiete molli rapida sine rabie
Simul ipsa pectore Atys sua facta revoluit,
Liquidaque mente vidit, sine queis, ubique foret,
Animo æstuante rursum reditum ad vada tetulit.
Ibi maria vasta visens lacrimantibus oculis,
Patriam allocuta mæsta est ita voce miseriter:
Patria o mea creatrix, patria o mea genetrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem:
Ut apud nivem, & ferarum gelida stabula forem,
Et ut omnia earum adirem, furibunda, latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio, & gymnasiis?
Miser ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime.
Quod enim genus figuræ est, ego non quod habuerim?
Ego mulier, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei:
Mihi januæ frequentes, mihi limina tepida,
Mihi floridis corollis redimita domus erat,
Linquendum ubi esset orto mihi sole cubiculum.
Egone Deum ministra, & Cybeles famula ferar?
Ego Mænas, ego mei pars, ego vir sterilis ero?
Ego viridis algida Idæ nive amicta loca colam?
Ego vitam agam sub altis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jamque pœnitet.
Roseis ut huic labellis palans sonitus abit,
Geminas Deorum ad aures nova nuntia referens;
Ibi juncta juga resolvens Cybele leonibus,
Lævumque pecoris hostem stimulans, ita loquitur:
Agedum, inquit, age ferox, i, face ut hinc furoribus,
Face ut hinc furoris ictu reditum in nemora ferat,
Mea libere nimis qui fugere imperia cupit.
Age, cæde terga cauda, tua verbera patere:
Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.
Rutilam ferox torosa cervice quate jubam.
Ait hæc minax Cybelle, religatque juga manu.
Ferus ipse sese adhortans rapidum incitat animum:
Vadit, fremit, & refringit virgulta pede vago.
At ubi humida albicantis loca litoris adiit,
Tenerumque vidit Atyn prope marmora pelagi;
Facit impetum: ille demens fugit in nemora fera.
Ibi semper omne vitæ spatium famula fuit.
Dea magna, Dea Cybelle, Didymi Dea, domina,
Procul a mea tuus sit furor omnis, hera, domo:
Alios age incitatos, alios age rabidos.

DE NUPTIIS PELEI ET THETIDOS. LXII.

PEliaco quondam prognatæ vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas
Phasidos ad fluctus, & fines Æetæos:
Cum lecti juvenes Argivæ robora pubis,
Auratam optantes Colchis avertere pellem,
Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi,
Cærula verrentes abiegnis æquora palmis:
Diva quibus retinens in summis urbibus arces
Ipsa levi fecit volitantem flamine currum,
Pinea conjungens inflexæ texta carinæ.
Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten.
Quæ simul ac rostro ventosum proscidit æquor,
Tortaque remigio spumis incanduit unda;
Emersere feri candenti e gurgite vultus
Æquoreæ monstrum Nereides admirantes:
Illaque haudque alia viderunt luce marinas

Mortales oculi nudato corpore Nymphas,
Nutricum tenus exstantes e gurgite cano.
Tum Thetidis Peleus incensus fertur amore,
Tum Thetis humanos non despexit Hymenæos,
Tum Thetidi pater ipse jugandum Pelea sensit.
O nimis optato seclorum tempore nati
Heroes salvete, deum genus, o bona mater:
Vos ego sæpe meo vos carmine compellabo.
Teque adeo, eximie tædis felicibus aucte,
Thessaliæ columen Peleu, quoi Juppiter ipse,
Ipse suos divum genitor concessit amores.
Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine?
Tene suam Tethys concessit ducere neptem?
Oceanusque, mari totum qui amplectitur orbem?
Quæ simol optatæ finito tempore luces
Ut venere, domum convento tota frequentat
Thessalia. oppletur lætanti regia cœtu.
Dona ferunt: præ se declarant gaudia voltu.
Deseritur Scyros: linquunt Phthiotica Tempe,
Cranonisque domos, ac mœnia Larissæa.
Pharsaliam coeunt, Pharsalia tecta freqoentant.
Rura colit nemo, mollescunt colla juvencis.
Non humilis curvis purgatur vinea rastris:
Non glæbam prono convellit vomere taurus:
Non falx attenuat frondatorum arboris umbram.
Squalida desertis robigo infertur aratris.
Ipsius at sedes, qoacumque opulenta recessit
Regia, fulgenti splendent auro atque argento.
Candet ebur soliis, collucent pocula mensæ.
Tota domus gaudet regali splendida gaza.
Pulvinar vero divæ geniale locatur
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roseo conchylii purpura fuco.
Hæc vestis priscis hominum variata figuris,
Heroum mira virtutes indicat arte.
Namque fluentisono prospectans litore Diæ
Thesea cedentem celeri cum classe tuetur
Indomitos in corde gerens Ariadna furores,
Nec dum etiam se se quæ visit visere credit,
Utpote fallaci quæ tum primum excita somno
Desertam in sola miseram se cernit arena.
Immemor at juvenis fugiens pellit vada remis,
Irrita ventosæ linquens promissa procellæ.
Quem procul ex alga mœstis Minois ocellis,
Saxea ut effigies bacchantis, prospicit, evoe,
Prospicit, & magnis curarum fluctuat undis,
Non flavo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti strophio lactantes vincta papillas:
Omnia quæ toto delapsa e corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis alludebant.
Sed neque tum mitræ, neque sum fluitantis amictus
Illa vicem curans, toto ex te pectore, Theseu,
Toto animo, tota pendebat perdita mente.
Ah misera, assiduis quam luctibus externavit
Spinosas Erycina serens io pectore curas.
Illa tempestate ferox & tempore Theseus
Egressus curvis e litoribus Piræi
Attigit injusti regis Cortynia templa.
Nam perhibent olim crudeli peste coactam
Androgeoneæ pœnas exsolvere cædis,
Electos juvenes, simul & decus innuptarum
Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro.
Queis angusta malis quom mœnia vexarentur,
Ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis
Projicere optavit potius, qoam talia Cretam
Funera Cecropiæ ne-funera portarentur.
Atque ita nave levi nitens, ac lenibus auris
Magnanimum ad Minoa venit, sedesque superbas.
Hunc simul ac cupido conspexit lumine virgo
Regia, quam suaves exspirans castus odores
Lectulus, in molli complexu matris alebat:
Quales Eurotæ progignunt flumina myrtus,
Aurave distinctos educit verna colores:
Non prius ex illo flagrantia declinavit
Lumina, quam cuncto concepit pectore flammam
Funditus, atque imis exarsit tota medullis.
Heu misere exagitans immiti corde furores,
Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces,
Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondosam,
Qualibus incensam jactastis mente puellam
Fluctibus, io flavo sæpe hospite suspirantem!
Quantos illa tulit languenti corde timores!
Quantum sæpe magis fulgore expalluit auri!
Cum sævum cupiens contra contendere monstrum,
Aut mortem oppeteret Theseus, aut præmia laodis.
Non ingrata, tamen frustra, munuscula divis
Promittens, tacito suspendit vota labello.
Nam velut in summo quatientem brachia Tauro
Quercum, aut conigeram sudanti cortice pinum,
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit: illa procol radicitus exturbata
Prona cadit, lateque & cominus obvia frangens:
Sic domito sævum prostravit corpore Theseus,
Nequicquam vanis jactantem cornua ventis.
Inde pedem victor multa cum laude reflexit,
Errabunda regens tenui vestigia filo:
Ne Labyrintheis e flexibus egredientem
Tecti frustraretur inobservabilis error.
Sed quid ego a primo digressus carmine, plura
Commemorem? ut linquens genitoris filia voltum,
Ut consanguineæ complexum, ut denique matris,
Quæ misera ingrato vixit deperdita lecto,
Omnibus his Thesei dulcem præferret amorem?
Aut ut vecta ratis spumosa ad litora Diæ?
Aut ut eam tristi devinctam lumina somno
Liquerit immemori discedens pectore conjux?
Sæpe illam, perhibent, ardenti corde furentem
Clarisonas imo fudisse e pectore voces.
Ac tum præruptos tristem conscendere montes,
Unde aciem in pelagi vastos protenderet æstus:
Tum tremuli salis adversas procurrere in undas
Mollia nudatæ tollentem tegmina suræ:
Atque hæc extremis mœstam dixisse querelis,
Frigidulos udo singultus ore cientem:
Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in litore, Theseu?
Siccine discedens neglecto numine Divum
Immemor ah! devota domum perjuria portas?
Nullane res potuit crudelis flectere mentis
Consilium? tibi nulla fuit clementia præsto?
Immite ut nostri vellet mitescere pectus?
At non hæc quondam nobis promissa dedisti
Voce: mihi non hoc miseræ sperare jubebas:
Sed connubia læta, sed optatos hymenæos.
Quæ cuncta aerii discerpunt irrita venti.
Jam jam nolla viro juranti femina credat,
Nulla viri speret sermones esse fideles:
Queis dum aliquid cupiens animus prægestit apisci,
Nil metuont jurare, nihil promittere parcunt:
Sed simul ac cupidæ mentis satiata libido est,
Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.

Certe

Certe ego te in medio versantem turbine leti
Eripui, & potius germanum amittere crevi,
Quam tibi fallaci supremo in tempore deessem.
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusque
Præda, neque injecta tumulabor mortua terra.
Quænam te genuit sola sub rupe leæna?
Quod mare conceptum spumantibus exspuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla rapax, quæ vasta Charybdis,
Talia qui reddis pro dulci præmia vitæ?
Si tibi non cordi fuerant connubia nostra,
Sæva quod horrebas prisci præcepta parentis,
Attamen in vostras potuisti ducere sedes,
Quæ tibi jucundo famularer serva labore,
Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,
Purpureave tuum consternens veste cubile.
Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris
Externata malo, quæ nullis sensibus auctæ
Nec missas audire queunt, nec reddere voces?
Ille autem prope jam mediis versatur in undis,
Nec quisquam apparet vacua mortalis in alga.
Sic nimis insultans extremo tempore sæva
Fors etiam nostris invidit questubus aures.
Juppiter omnipotens, utinam ne tempore primo
Gnosia Cecropiæ tetigissent litora puppes:
Indomito nec dira ferens stipendia tauro
Perfidus in Cretam religasset navita funem:
Nec malus hic celans dulci crudelia forma
Consilia in nostris requiesset sedibus hospes.
Nam quo me referam? quali spe perdita nitar?
Idomenioſue petam montes? ah gurgite lato
Discernens Ponti truculentum ubi dividit æquor?
An patris auxilium sperem? quemne ipsa reliqui
Respersum juvenem fraterna cæde secuta?
Conjugis an fido consoler memet amore?
Quine fugit lentos incurvans gurgite remos?
Præterea nullo (litus solum) insula tecto:
Nec patet egressus pelagi cingentibus undis.
Nulla fugæ ratio, nulla spes: omnia muta,
Omnia sunt deserta, ostentant omnia letum.
Non tamen ante mihi languescent lumina morte,
Nec prius a fesso secedent corpore sensus,
Quam justam a divis exposcam prodita multam,
Cælestumque fidem postrema comprecer hora.
Quare, facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons exspirantis præportat pectoris iras,
Huc huc adventate, meas audite querelas;
Quas ego, væ miseræ, extremis proferre medullis
Cogor inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam vere nascuntur pectore ab imo,
Vos nolite pati nostrum vanescere luctum:
Sed quali solam Theseus me mente reliquit,
Tali mente, Deæ, funestet seque suosque.
Has postquam mœsto profudit pectore voces,
Supplicium sævis exposcens anxia factis:
Annuit invicto cælestum numine rector,
Quo tunc & tellus, atque horrida contremuerunt
Æquora, concussitque micantia sidera mundus.
Ipse autem cæca mentem caligine Theseus
Consitus oblito dimisit pectore cuncta,
Quæ mandata prius constanti mente tenebat:
Dulcia nec mœsto sustollens signa parenti,
Sospitem Erechtheum se ostendit visere portum.
Namque ferunt, olim classi cum mœnia Divæ
Linquentem gnatum, ventis concrederet Ægeus,
Talia complexum juveni mandata dedisse:
Gnate mihi longa jucundior unice vita,
Gnate, ego quem in dubios cogor dimittere casus,
Reddite in extremæ nuper mihi fine senectæ:
Quandoquidem fortuna mea, ac tua fervida virtus
Eripit invito mihi te, quoi languida nondum
Lumina sunt gnati cara saturata figura:
Non ego te gaudens lætanti pectore mittam,
Nec te ferre sinam Fortunæ signa secundæ.
Sed primum multas expromam mente querelas,
Canitiem terra, atque infuso pulvere fœdans;
Inde infecta vago suspendam lintea malo,
Nostros ut luctus, nostræque incendia mentis,
Carbasus obscura dicat ferrugine Hibera.
Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni,
Quæ nostrum genus, ac sedes defendere Erechthei
Annuit, ut tauri respergas sanguine dextram:
Tum vero facito, ut memori tibi condita corde
Hæc vigeant mandata, nec ulla oblitteret ætas:
Ut simul ac nostros invisent lumina colles,
Funestam antennæ deponant undique vestem,
Candidaque intorti sustollant vela rudentes:
Quamprimum cernens ut læta gaudia mente
Agnoscam, quum te reducem ætas prospera sistet.
Hæc mandata prius constanti mente tenentem
Thesea, ceu pulsæ ventorum flamine nubes
Aerium nivei montis, liquere, cacumen.
At pater, ut summa prospectum ex arce petebat,
Anxia in assiduos absumens lumina fletus:
Quum primum inflati conspexit lintea veli,
Præcipitem se se scopulorum e vertice jecit,
Amissum credens immiti Thesea fato.
Sic funesta domus ingressus tecta paterna
Morte, ferox Theseus, qualem Minoidi luctum
Obtulerat mente immemori, talem ipse recepit.
Quæ tamen adspectans cedentem mœsta carinam
Multiplices animo volvebat saucia curas.
At parte ex alia florens volitabat Iacchus,
Cum thiaso Satyrorum, & Nysigenis Silenis,
Te quærens, Ariadna, tuoque incensus amore:
Qui tum alacres passim lymphata mente furebant,
Evoe bacchantes evoe, capita inflectentes.
Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;
Pars e divolso raptabant membra juvenco;
Pars se se tortis serpentibus incingebant;
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia quæ frustra cupiunt audire profani.
Plangebant aliæ proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant.
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.
Talibus amplifice vestis decorata figuris
Pulvinar complexa suo velabat amictu.
Quæ postquam cupide spectando Thessala pubes
Expleta est, sanctis cœpit decedere divis.
Ac quali flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas
Aurora exoriente vagi sub lumina Solis:
Quæ tarde primum clementi flamine pulsæ
Procedunt, leni & resonant plangore cachinni:
Post vento crescente magis magis increbrescunt,
Purpureaque procul nantes a luce refulgent:
Sic tum vestibuli linquentes regia tecta
Ad se quisque vago passim pede discedebant.
Quorum post abitum, princeps e vertice Pelii
Advenit Chiron portans silvestria dona.
Nam quotcumque ferunt campi, quos Thessala magnis

Mon-

Montibus ora creat, quos propter fluminis undas
Aura parit flores tepidi fœcunda Favoni,
Hos indiſtinctis plexos tulit ipſe corollis,
Queis permulſa domus jucundo riſit odore.
Confeſtim Peneos adeſt. viridantia Tempe,
Tempe, quæ ſilvæ cingunt ſuperimpendentes,
Xynaſi & linquens Doris celebranda choreis
Bœbiados. namque ille tulit radicitus altas
Fagos, ac recto proceras ſtipite laurus,
Non ſine lætanti platano, lentaque ſorore
Flammati Phaethontis, & aeria cupreſſu:
Hæc circum ſedes late contexta locavit,
Veſtibulum ut molli velatum fronde viteret.
Poſt hunc conſequitur ſolerti corde Prometheus,
Extenuata gerens veteris veſtigia pœnæ:
Quam quondam ſilici reſtrictus membra catena
Perſolvit, pendens e verticibus præruptis.
Inde pater Divum ſancta cum conjuge, natiſque
Advenit cælo, te ſolum, Phœbe, relinquens,
Unigenamque ſimul cultricem montibus Idri.
Pelea nam tecum pariter ſoror aſpernata eſt,
Nec Thetidis tædas voluit celebrare jugales.
Qui poſtquam niveos flexerunt ſedibus artus,
Large multiplici conſtructæ ſunt dape menſæ.
Quum interea infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens undique quercus,
Candida purpurea quam Tyro incinxerat ora.
Ambroſio niveæ reſidebant vertice vittæ,
Æternumque manus carpebant rite laborem.
Læva colum molli lana retinebat amictum,
Dextera tum leviter deducens fila ſupinis
Formabat digitis: tum prono in pollice torquens
Libratum tereti verſabat turbine fuſum:
Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens,
Laneaque aridulis hærebant morſa labellis,
Quæ prius in leni fuerant exſtantia filo.
Ante pedes autem candentis mollia lanæ
Vellera virgati cuſtodibant calathiſci.
Hæ tum clariſona pellentes vellera voce,
Talia divino fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiæ quod poſt nulla arguet ætas.
O decus eximium magnis virtutibus augens,
Emathiæ tutamen opis, clariſſime nato:
Accipe, quod læta tibi pandunt luce ſorores
Veridicum oraclum, ſerves quæ fata ſequuntur.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Adveniet tibi jam portans optata maritis
Heſperus: adveniet fauſto cum ſidere conjux,
Quæ tibi flexanimo mentem perfundat amore,
Languiduloſque paret tecum conjungere ſomnos,
Levia ſubſternens robuſto brachia collo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Nulla domus tales umquam contexit amores:
Nullus amor tali conjunxit fœdere amantes,
Qualis adeſt Thetidi, qualis concordia Peleo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Naſcetur vobis expers terroris Achilles,
Hoſtibus haud tergo, ſed forti pectore notus:
Qui perſæpe vago victor certamine curſus
Flammea prævortet celeris veſtigia cervæ.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Non illi quiſquam bello ſe conferet heros,
Quum Phrygii Teucro manabunt ſanguine rivi,
Troicaque obſidens longinquo mœnia bello
Perjuri Pelopis vaſtabit tertius heres.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Illius egregias virtutes, claraque facta
Sæpe fatebuntur gnatorum in funere matres:
Quum in cinerem canos ſolvent a vertice crines,
Putridaque infirmis variabunt pectora palmis.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Namque velut denſas proſternens meſſor ariſtas,
Sole ſub ardenti flaventia demetit arva:
Trojugenum infeſto proſternet corpora ferro.
Currite ducentes ſubtemina, curite fuſi.
Teſtis erit magnis virtutibus unda Scamandri,
Quæ paſſim rapido diffunditur Helleſponto:
Quojus iter cæſis anguſtans corporum acervis,
Alta tepefaciet permiſta flumina cæde.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Denique teſtis erit morti quoque reddita præda:
Quum teres excelſo coacervatum aggere buſtum
Excipiet niveos perculſæ virginis artus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Nam ſimul ac feſſis dederit Fors copiam Achivis
Urbis Dardaniæ Neptunia ſolvere vincla:
Alta Polyxenia madefient cæde ſepulcra.
Quæ, velut ancipiti ſuccumbens victima ferro,
Projiciet truncum ſubmiſſo poplite corpus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Quare agite optatos animi conjungite amores.
Accipiat conjux felici fœdere divam,
Dedatur cupido jamdudum nupta marito.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Non illam nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno collum poterit circumdare filo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Anxia nec mater diſcordis mœſta puellæ
Secubitu, caros mittet ſperare nepotes.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Talia præfantes quondam, felicia Pelei
Carmina divino cecinerunt omine Parcæ.
Præſentes namque ante domos inviſere caſtas
Heroum, & ſe ſe mortali oſtendere cœtu
Cælicolæ, nondum ſpreta pietate, ſolebant.
Sæpe pater divum templo in fulgente reviſens,
Annua quum feſtis veniſſent ſacra diebus,
Conſpexit terra centum procurrere currus.
Sæpe vagus Liber Parnaſſi vertice ſummo
Thyadas effuſis evantes crinibus egit:
Quum Delphi tota certatim ex urbe ruentes
Acciperent læti divum ſpumantibus aris.
Sæpe in letifero belli certamine Mavors,
Aut rapidi Tritonis hera, aut Rhamnuſia virgo
Armatas hominum eſt præſens hortata catervas.
Sed poſtquam tellus ſcelere eſt imbuta nefando,
Juſtitiamque omnes cupida de mente fugarunt:
Perfudere manus fraterno ſanguine fratres:
Deſtitit exſtinctos natus lugere parentes:
Optavit genitor primævi funera nati,
Liber ut innuptæ poteretur flore novercæ:
Ignaro mater ſubſternens ſe impia nato
Impia non verita eſt divos ſcelerare parentes:
Omnia fanda, nefanda malo permiſta furore
Juſtificam nobis mentem avertere deorum.
Quare nec tales dignantur viſere cœtus,
Nec ſe contingi patiuntur lumine claro.

AD HORTALUM. LXIII.

Etſi me aſſiduo confectum cura dolore
Sevocat a doctis, Hortale, virginibus:

Nec

Nec potis est dolces Musarum expromere fœtus
Mens animi: tantis fluctuat ipsa malis:
Namque mei nuper Lethæo gurgite fratris
Pallidulum manans alluit unda pedem.
Troia Rhoeteo quem subter litore tellus
Ereptum nostris obterit ex oculis.
Alloquar? audierone umqoam tua facta loqoentem?
Numqoam ego te, vita frater amabilior,
Aspiciam posthac? at certe semper amabo,
Semper mœsta tua carmina morte canam.
Qualia sub densis ramorum concinit ombris
Daulias, absumti fata gemens Ityli.
Sed tamen in tantis mœroribus, Hortale, mitto
Hæc expressa tibi carmina Battiadæ:
Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxisse meo forte putes animo,
Ut missum sponsi furtivo monere malum
Procurrit casto virginis e gremio,
Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum,
Dum adventu matris prosilit, excutitur,
Atque illud prono præceps agitur decursu,
Huic manat tristi conscius ore rubor.

DE COMA BERENICES. LXIV.

Omnia qui magni dispexit lumioa mundi,
Qui stellarum ortus comperit, atque obitus:
Flammeus ut rapidi Solis nitor obscuretur,
Ut cedant certis sidera temporibus,
Ut Triviam furtim sub Latmia saxa relegans,
Dulcis amor gyro devocet aerio:
Idem me ille Conon cælesti in lumine vidit
E Bereniceo vertice cæsariem
Fulgentem clare: quam multis illa deorum,
Lævia protendens brachia, pollicita est;
Qua rex tempestate novo auctus hymenæo
Vastatum fines iverat Assyrios,
Dulcia nocturnæ portans vestigia rixæ,
Quam de virgineis gesserat exuviis.
Estne novis nuptis odio Venus? anne parentum
Frustrantur falsis gaudia lacrimulis,
Ubertim thalami quas intra limina fundont?
Non, ita me Divi, vera gemunt, juverint.
Id mea me multis docuit regina querelis,
Invisente novo prœlia torva viro.
Et to vero orbum luxti deserta cubile,
Et fratris cari flebile discidium,
Quum penitus mœstas exedit cura medullas;
Ut tibi tunc toto pectore sollicitæ
Sensibus ereptis mens excidit! at te ego certe
Cognoram a parva virgine magnanimam.
Anne bonum oblita es facinus, quo regium adepta es
Conjugium, quod non fortior ausit alis?
Sed tum mœsta virum mittens, quæ verba locuta es!
Juppiter, ot tristi lumina sæpe manu!
Quis te mutavit tantus Deus? an quod amantes
Non longe a caro corpore abesse volunt?
At quæ ibi proh cunctis pro dulci conjoge Divis
Non sine taurino sanguine pollicita es,
Si reditum tetulisset! is haud in tempore longo
Captam Asiam Ægypti finibus addiderat.
Qoeis ego pro factis cælesti reddita cœtu
Pristina vota novo munere dissoluo.
Invita, o regina, too de vertice cessi,
Invita. adjoto teqoe, tuumque caput,
Digna ferat, quod si quis inaniter adjurarit.
Sed qoi se ferro postulet esse parem?
Ille quoque eversus mons est, quem maximum in oris
Progenies Thiæ clara supervehitur:
Quum Medi peperere novum mare: quumqoe juventus
Per medium classi barbara navit Athon.
Quid facient crines, quum ferro talia cedant?
Juppiter, ut Χαλύβων omne genus pereat!
Et qui principio sub terra quærere venas
Institit, ac ferri fingere duritiem.
Abjunctæ paullo ante comæ mea fata sorores
Lugebant, qoom se Memnonis Æthiopis
Unigena impellens notantibus aera pennis
Obtolit Arsinoes Chloridos ales equus.
Isque per ætherias me tollens advolat umbras,
Et Veneris casto conlocat in gremio.
Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat,
Grata Canopiis in loca litoribus,
Sidere ibi vario ne solum in lumioe cæli,
Ex Ariadneis aurea temporibus
Fixa Corona foret: sed nos quoque fulgeremus
Devotæ flavi verticis exuviæ.
Uvidulum a fluctu cedentem ad templa deum me
Sidus in antiquis diva oovum posuit.
Virginis & sævi contingens namqoe Leonis
Lumina, Callisto juncta Lycaonidæ,
Vertor in occasum tardum dox ante Booten,
Qui vix sero alto mergitur Oceano.
Sed quamquam me oocte premuot vestigia divum,
Luce autem canæ Tethyi restituor:
(Pace tua fari hæc liceat, Rhamnusia virgo;
Namque ego non ollo vera timore tegam,
Non si me infestis discerpant sidera dictis,
Conditæ quin vere pectoris evoluam)
Non his tam lætor rebus, quam me abfore semper,
Abfore me a domioæ vertice discrucior.
Quicum ego, quum virgo quondam fuit, omnibus expers
Unguentis, murrhæ millia multa bibi.
Nunc vos, optato quæ junxit lumine tæda
Non post unanimis, corpora, conjugibus;
Tradite, nudantes rejecta veste papillas,
Quæ jucunda mihi munera libet onyx:
Vosteronyx, casto petitis quæ jura cubili.
Sed quæ se impuro dedit adulterio,
Illius ah mala doua levis bibat irrita pulvis.
Namque ego ab indignis præmia nulla peto.
Sic magis, o nuptæ, semper concordia vostras
Semper Amor sedes incolat assiduus.
Tu vero, regina, tuens cum sidera, Divam
Placabis festis luminibus Venerem;
Unguinis expertem non siveris esse: tuam me
Sed potius largis effice moneribus.
Sidera cur iterent? utinam coma regia fiam.
Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion.

AD JANUAM MŒCHÆ CUJUSDAM LXV.

CATULLUS.

O Dulci jucunda viro, jucunda parenti,
Salve, teque bona Juppiter auctet ope,
Janua: quam Balbo dicunt servisse benigne
Olim, cum sedes ipse senex tenuit:
Quamque ferunt rursus voto servisse maligno,
Postquem es porrecto facta marita sene.
Dic agedum nobis, quare mutata feraris
In dominum veterem deseruisse fidem.

JA-

JANUA.

Non, ita Cæcilio placeam, quoi tradita nunc sum,
  Culpa mea est, quamquam dicitur esse mea.
Nec peccatum a me quisquam pote dicere quicquam.
  Verum isti populo Janua quid faciat?
Qui quæcomque aliquid reperitur non bene factum,
  Ad me omnes clamant: Janua, culpa tua est.

CATULLUS.

Non istuc satis est uno te dicere verbo:
  Sed facere, ut quivis sentiat, & videat.

JANUA.

Qui possum? nemo quærit, nec scire laborat.

CATULLUS.

Nos volumus: nobis dicere ne dubita.

JANUA.

Primum igitur, virgo quod fertur tradita nobis,
  Falsum est. non qui illam vir prior attigerit,
Languidior tenera cui pendens sicula beta
  Numquam se mediam sustulit ad tunicam:
Sed pater illius nati violasse cubile
  Dicitur, & miseram conscelerasse domum.
Sive quod impia mens cæco flagrabat amore:
  Seu quod iners sterili semine natus erat;
Quærendumque nec unde foret nervosius illud,
  Quod posset zonam solvere virgineam.

CATULLUS.

Egregium narras mira pietate parentem,
  Qui ipse sui nati minxerit in gremium.

JANUA.

Atqui non solum hoc se dicit cognitum habere
  Brixia Cycneæ supposita speculæ:
(Flavus quam molli percurrit flumine Mela:
  Brixia Veronæ mater amata meæ:)
Sed de Postumio, & Cornelii narrat amore,
  Cum quibus illa malum fecit adulterium.
Dixerit hic aliquis: Qui tu isthæc, Janua, nosti,
  Quoi numquam domini limine abesse licet,
Nec populum auscultare: sed huic suffixa tigillo
  Tantum operire soles, aut aperire domum?
Sæpe illam audivi furtiva voce loquentem
  Solam Cæciliis hæc sua flagitia,
Nomine dicentem quos diximus: utpote quæ mi
  Speret nec linguam esse, nec auriculam.
Præterea addebat quemdam, quem dicere nolo
  Nomine, ne tollat rubra supercilia.
Longus homo est, magnas quoi lites intulit olim
  Falsum mendaci ventre puerperium.

AD MANLIUM. LXVI.

Quod mihi fortuna, casuque oppressus acerbo,
  Conscriptum hoc lacrimis mittis epistolium:
Naufragum ut ejectum spumantibus æquoris undis
  Sublevem, & a mortis limine restituam:
Quem neque sancta Venus molli requiescere somno
  Desertum in lecto cœlibe perpetitur:
Nec veterum dulci scriptorum carmine Musæ
  Oblectant, quum mens anxia pervigilat:
Id gratum est mihi, me quoniam tibi dicis amicum,
  Muneraque & Musarum hinc petis, & Veneris.
Sed, tibi ne mea sint ignota incommoda, Manli,
  Neu me odisse putes hospitis officium:
Accipe queis merser fortunæ fluctibus ipse,
  Ne amplius a misero dona beata petas.
Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est,
  Jucundum quum ætas florida ver ageret,
Multa satis lusi: non est dea nescia nostri
  Quæ dulcem curis miscet amaritiem.
Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
  Abscidit. o misero frater ademte mihi!
Tu mea tu moriens fregisti commoda, frater.
  Tecum una tota est nostra sepulta domus.
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
  Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Quojus ego interitu tota de mente fugavi
  Hæc studia, atque omnes delicias animi.
Quare, quod scribis, Veronæ turpe Catullo
  Esse: quod hic quisquis de meliore nota
Frigida deserto tepefecit membra cubili;
  Id, Manli, non est turpe: magis miserum est.
Ignosces igitur, si, quæ mihi luctus ademit,
  Hæc tibi non tribuo munera, quum nequeo.
Nam quod scriptorum non magna est copia apud me,
  Hoc fit, quod Romæ vivimus: illa domus,
Illa mihi sedes, illic mea carpitur ætas:
  Huc una ex multis capsula me sequitur.
Quod quum ita sit, nolim statuas, me mente maligna
  Id facere, aut animo non satis ingenuo,
Quod tibi non utriusque petenti copia facta est.
  Ultro ego deferrem, copia si qua foret.
Non possum reticere, Deæ, qua Manlius in re
  Juverit, aut quantis juverit officiis;
Ne fugiens seclis obliviscentibus ætas
  Illius hoc cæca nocte tegat studium.
Sed dicam vobis. vos porro dicite multis
  Millibus, & facite hæc charta loquatur anus.

* * * * *

  Notescatque magis mortuus, atque magis:
Ne tenuem texens sublimis aranea telam,
  In deserto Auli nomine opus faciat.
Nam mihi quam dederit duplex Amathusia curam,
  Scitis, & in quo me torruerit genere:
Quum tantum arderem, quantum Trinacria rupes,
  Lymphaque in Oetæis Malia Thermopylis,
Mœsta neque assiduo tabescere lumina fletu
  Cessarent, tristique imbre madere genæ,
Qualis in aerii pellucens vertice montis
  Rivus, muscoso prosilit e lapide.
Qui quum de prona præceps est valle volutus,
  Per medium densi transit iter populi,
Dulce viatori lasso in sudore levamen,
  Quum gravis exustos æstus hiulcat agros:
Ac velut in nigro jactatis turbine nautis
  Lenius aspirans aura secunda venit,
Jam prece Pollucis, jam Castoris implorata:
  Tale fuit nobis Manlius auxilium.
Is clausum lato patefecit limite campum,
  Isque domum nobis, isque dedit dominam:
Ad quam communes exerceremus amores;

Quo

Quo mea fe molli candida Diva pede
Intulit, & trito fulgentem in limine plantam
Innixa arguta conftituit folea:
Conjugis ut quondam flagrans advenit amore
Protefilaeam Laodamia domum
Inceptam fruftra, nondum cum fanguine facro
Hoftia cæleftes pacificaffet heros.
Nil mihi tam valde placeat, Rhamnufia virgo,
Quod temere invitis fufcipiatur heris.
Quam jejuna pium defideret ara cruorem,
Docta eft amiffo Laodamia viro,
Conjugis ante coacta novi dimittere collum,
Quam veniens una atque altera rurfus hiems
Noctibus in longis avidum faturaffet amorem,
Poffet ut abrupto vivere conjugio.
Quod fcibant Parcæ non longo tempore abeffe,
Si miles muros iffet ad Iliacos:
Nam tum Helenæ raptu primores Argivorum
Cœperat ad fefe Troia ciere viros:
Troja nefas, commune fepulcrum Afiæ, Europæque,
Troja virum, & virtutum omnium acerba cinis.
Quæ met & id noftro letum miferabile fratri
Attulit. hei mifero frater adempte mihi!
Hei mifero fratri jucundum lumen ademtum!
Tecum una tota eft noftra fepulta domus.
Omnia tecum una perierunt gaudia noftra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Quem nunc tam longe non inter nota fepulcra,
Nec prope cognatos compofitum cineres,
Sed Troja obfcœna, Troja infelice fepultum
Detinet extremo terra aliena folo.
Ad quam tum properans fertur fimul undique pubes
Græca penetrales deferuiffe focos.
Ne Paris abducta gavifus libera mœcha
Otia pacato degeret in thalamo.
Quo tibi tum cafu, pulcherrima Laodamia,
Ereptum eft vita dulcius atque anima
Conjugium. tanto te abforbens vortice amoris
Æftus in abruptum detulerat barathrum:
Quale ferunt Graii Pheneum prope Cylleneum
Siccari emulfa pingue palude folum,
Quod quondam cæfis montis fodiffe medullis
Audet falfiparens Amphitryoniades:
Tempore quo certa Stymphalia monftra fagitta
Perculit, imperio deterioris heri:
Pluribus ut cæli tereretur janua Divis,
Hebe nec longa virginitate foret.
Sed tuus altus amor barathro fuit altior illo,
Quod Divum domitum ferre jugum docuit.
Nam neque tam carum confecto ætate parenti
Una caput feri nata nepotis alit:
Qui cum, divitiis vix tandem inventus avitis,
Nomen teftatas intulit in tabulas,
Impia derifi gentilis gaudia tollens,
Sufcitat a cano volturium capite;
Nec tantum niveo gavifa eft ulla columbo
Compar, quæ multo dicitur improbius
Ofcula mordenti femper decerpere roftro;
Quamquam præcipue multivola eft mulier.
Sed tu olim magnos vicifti fola furores,
Ut femel es flavo conciliata viro.
Aut nihil, aut paullo quoi tum concedere digna
Lux mea fe noftrum contulit in gremium.
Quam circumcurfans hinc illinc fæpe Cupido
Fulgebat crocina candidus in tunica.
Quæ tametfi uno non eft contenta Catullo,
Rara verecundæ furta feremus heræ:
Ne nimium fimus ftultorum more molefti.
Sæpe etiam Juno maxima cælicolum
Conjugis in culpa flagravit quottidiana,
Nofcens omnivoli plurima furta Jovis.
Atqui nec Divis homines componier æquum eft.
Ingratum tremuli tolle parentis onus.
Nec tamen illa mihi dextra deducta paterna
Fragrantem Affyrio venit odore domum:
Sed furtiva dedit mira munufcula nocte,
Ipfius ex ipfo demta viri gremio.
Quare illud fatis eft, fi nobis is datur unis,
Quem lapide illa diem candidiore notat.
Hoc tibi, quod potui, confectum carmine munus
Pro multis aliis redditur officiis:
Ne veftrum fcabra tangat robigine nomen
Hæc atque illa dies, atque alia, atque alia.
Huc addent Divi quamplurima, quæ Themis olim
Antiquis folita eft munera ferre piis.
Sitis felices & tu fimul, & tua vita,
Et domus, ipfe in qua lufimus & domina:
Et qui principio nobis terram dedit, auctore
A quo funt primo omnia nata bona:
Et longe ante omnes, mihi quæ me carior ipfo eft,
Lux mea; qua viva vivere dulce mihi eft.

AD RUFUM. LXVII.

Noli admirari, quare tibi femina nulla,
Rufe, velit tenerum fuppofuiffe femur:
Non fi illam raræ labefactes munere veftis,
Aut pelluciduli deliciis lapidis.
Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur
Valle fub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes: neque mirum; nam mala valde eft
Beftia, nec quicum bella puella cubet.
Quare aut crudelem naforum interfice peftem;
Aut admirari define, cur fugiunt.

DE INCONSTANTIA FEMINEI AMORIS. LXVIII.

Nulli fe dicit mulier mea nubere malle,
Quam mihi: non fi fe Jupiter ipfe petat.
Dicit: fed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento, & rapida fcribere oportet aqua.

AD VIRRONEM. LXIX.

Si quoi, Virro, bono facer alarum obftitit hircus,
Aut fi quem merito tarda podagra fecat:
Æmulus ifte tuus, qui voftrum exercet amorem,
Mirifice eft, ac tu, nactus utrumque malum.
Nam quoties futuit, toties ulcifcitur ambos,
Illam affligit odore, ipfe perit podagra.

AD LESBIAM. LXX.

Dicebas quondam, folum te noffe Catullum,
Lesbia, nec, præ me, velle tenere Jovem.
Dilexi tum te, non tantum ut vulgus amicam;
Sed pater ut gnatos diligit & generos.
Nunc te cognovi. quare, etfi impenfius uror,
Multo mi tamen es vilior & levior.
Qui potis eft? inquis. quod amantem injuria talis
Cogit amare magis, fed bene velle minus.

IN INGRATUM. LXXI.

DEsine de quoquam quicquam bene velle mereri,
  Aut aliquem fieri posse putare pium.
Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est:
  Immo etiam tædet, statque magisque magis.
Væ mihi, quem nemo gravius nec acerbius urget,
  Quam modo qui me unum atque unicum amicum habuit.

IN GELLIUM. LXXII.

GEllius audierat, patruum objurgare solere,
  Si quis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipsi accideret, patrui perdepsuit ipsam
  Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam, quamvis irrumet ipsum
  Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

AD LESBIAM. LXXIII.

NUlla potest mulier tantum se dicere amatam
  Vere, quantum a me, Lesbia, amata, mea, es.
Nulla fides ullo fuit umquam fœdere tanta,
  Quanta in amore tuo ex parte reperta mea est.
Nunc est mens adducta tua mei, Lesbia, culpa,
  Atque ita se officio perdidit ipsa pio:
Ut jam nec bene velle queam tibi, si optima fias,
  Nec desistere amare, omnia si facias.

AD SEIPSUM. LXXIV.

SI qua recordanti benefacta priora voluptas
  Est homini, quum se cogitat esse pium:
Nec sanctam violasse fidem, nec fœdere in ullo
  Divum ad fallendos nomine abusum homines:
Multa parata manent in longa ætate, Catulle,
  Ex hoc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quæcumque homines bene quoiquam aut dicere possunt,
  Aut facere: hæc a te dictaque factaque sunt.
Omnia quæ ingratæ perierunt credita menti.
  Quare jam te cur amplius excrucies?
Quin tu animum offirmas, atque istinc usque reducis,
  Et, diis invitis, desinis esse miser?
Difficile est, longum subito deponere amorem.
  Difficile est: verum hoc qualubet, efficias.
Una salus hæc est, hoc est tibi pervincendum.
  Hoc facito sive id non pote, sive pote.
O dii, si vostrum est misereri, aut si quibus umquam
  Extrema jam ipsa in morte tulistis opem:
Me miserum aspicite: &, si vitam puriter egi,
  Eripite hanc pestem perniciemque mihi:
Quæ mihi subrepens imos, ut torpor, in artus,
  Expulit ex omni pectore lætitias.
Non jam illud quæro, contra ut me diligat illa,
  Aut, quod non potis est, esse pudica velit.
Ipse valere opto, & tætrum hunc deponere morbum.
  O dii, reddite mi hoc pro pietate mea.

AD RUFUM. LXXV.

RUfe, mihi frustra, ac nequicquam credite amice,
  (Frustra? immo magno cum pretio, atque malo)
Siccine subrepsti mi, atque intestina perurens
  Mi misero, eripuisti omnia nostra bona?
Eripuisti. heu heu nostræ crudele venenum
  Vitæ, heu heu nostræ pestis amicitiæ.

DE GALLO. LXXVI.

GAllus habet fratres, quorum est lepidissima conjux
  Alterius, lepidus filius alterius.
Gallus homo est bellus: nam dulces jungit amores,
  Cum puero ut bello bella puella cubet.
Gallus homo est stultus, nec se videt esse maritum,
  Qui patruus patrui monstret adulterium.
Sed nunc id doleo, quod puræ impura puellæ
  Suavia conjunxit spurca saliva tua.
Verum id non impune feres: nam te omnia secla
  Noscent; & qui sis, fama loquetur anus.

IN LESBIUM. LXXVII.

LEsbius est pulcher: quidni? quem Lesbia malit,
  Quam te cum tota gente, Catulle, tua?
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
  Si tria notorum suavia reppererit.

AD GELLIUM. LXXVIII.

QUid dicam, Gelli, quare rosea ista labella
  Hiberna fiant candidiora nive,
Mane domo quum exis & quum te octava quiete
  E molli longo suscitat hora die?
Nescio quid certe est. an vere fama susurrat,
  Grandia te medii tenta vorare viri?
Sic certe: clamant Victoris rupta miselli
  Ilia, & emulso labra notata sero.

AD JUVENTIUM. LXXIX.

NEmone in tanto potuit populo esse, Juventi,
  Bellus homo, quem tu diligere inciperes,
Præterquam iste tuus moribunda a sede Pisauri
  Hospes, inaurata pallidior statua,
Qui tibi nunc cordi est, quem tu præponere nobis
  Audes? ah nescis, quod facinus facias.

AD QUINTIUM. LXXX.

QUinti, si tibi vis oculos debere Catullum,
  Aut aliud, si quid carius est oculis;
Eripere ei noli, multo quod carius illi
  Est oculis, si quid carius est oculis.

IN LESBIÆ MARITUM. LXXXI.

LEsbia mi præsente viro mala plurima dicit.
  Hoc illi fatuo maxima lætitia est.
Mule, nihil sentis. si nostri oblita taceret,
  Sana esset. quod nunc gannit, & obloquitur,
Non solum meminit: sed, quæ multo acrior est res,
  Irata est: hoc est uritur, & loquitur.

DE ARRIO. LXXXII.

CHommoda dicebat, si quando commoda vellet
  Dicere, & hinsidias Arrius insidias.
Et tum mirifice sperabat se esse locutum,
  Quum quantum poterat, dixerat hinsidias.
Credo sic mater, sic Liber avunculus ejus,

Sic

Sic maternus avus dixerit, atque avia.
Hoc misso in Syriam, requierant omnibus aures,
Audibant eadem hæc leniter, & leviter.
Nec sibi postilla metuebant talia verba;
Quum subito adfertur nuntius horribilis:
Ionios fluctus, postquam illuc Arrius isset,
Jam non Ionios esse, sed Hionios.

DE AMORE SUO. LXXXIII.

ODi, & amo. quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio: sed fieri sentio, & excrucior.

DE QUINTIO ET LESBIA. LXXXIV.

QUintia formosa est multis: mihi candida, longa,
Recta est. hoc ego: sic singula confiteor.
Totum illud, FORMOSA, nego. nam nulla venustas,
Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est: quæ cum pulcherrima tota est,
Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

AD GELLIUM. LXXXV.

QUid facit is, Gelli, qui cum matre atque sorore
Prurit, & abjectis pervigilat tunicis?
Quid facit is patruum qui non sinit esse maritum?
Ecquid scis quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Tethys,
Non genitor Nympharum abluit Oceanus.
Nam nihil est quicquam sceleris, quo prodeat ultra:
Non si demisso se ipse voret capite.

IN GELLIUM. LXXXVI.

GEllius est tenuis. quidni? quoi tam bona mater,
Tamque valens vivat, tamque venusta soror,
Tamque bonus patruus, tamque omnia plena puellis
Cognatis. quare is desinat esse macer?
Qui ut nihil attingat nisi quod fas tangere non est;
Quantumvis quare sit macer, invenies.

IN EUMDEM. LXXXVII.

NAscatur magus ex Gelli matrisque nefando
Conjugio, & discat Persicum aruspicium.
Nam magus ex matre & gnato gignatur oportet,
(Si vera est Persarum impia religio)
Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos
Omentum in flamma pingue liquefaciens.

AD GELLIUM. LXXXVIII.

NOn ideo, Gelli, sperabam te mihi fidum
In misero hoc nostro hoc perdito amore fore:
Quod te cognossem bene, constantemque putarem,
Haud posse a turpi mentem inhibere probro:
Sed quod nec matrem, nec germanam esse videbam
Hanc tibi, cujus me magnus edebat amor.
Et quamvis tecum multo conjungerer usu,
Non satis id caussæ credideram esse tibi.
Tu satis id duxti. tantum tibi gaudium in omni
Culpa est, in quacumque est aliquid sceleris!

DE LESBIA. LXXXIX.

LEsbia mi dicit semper male, nec tacet umquam
De me: Lesbia me, dispeream, nisi amat.
Quo signo? quasi non totidem mox deprecer illi
Assidue: verum dispeream, nisi amo.

AD CÆSAREM. XC.

NIl nimium studeo, Cæsar, tibi velle placere,
Nec scire utrum sis albus, an ater homo.

IN MENTULAM. XCI.

MEntula mœchatur: mœchatur mentula certe.
Hoc est quod dicunt: ipsa olera olla legit.

DE ZMYRNA CINNÆ POETÆ. XCII.

ZMyrna mei Cinnæ nonam post denique messem
Quam cœpta est, nonamque edita post hiemem,
Millia quum interea quingenta Hortensius uno
* * * * * * * *
* * cavas barathri penitus mittetur ad undas.
Zmyrnam incana diu sæcula pervoluent.
At Volusi Annales Aduam morientur ad ipsum,
Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.
Parva mei mihi sunt cordi monimenta sodalis,
At populus tumido gaudeat Antimacho.

AD CALVUM DE QUINTILIA. XCIII.

SI quicquam mutis gratum acceptumve sepulcris
Accidere a nostro, Calve, dolore potest,
Quo desiderio veteres renovamus amores,
Atque olim amissas flemus amicitias:
Certe non tanto mors immatura dolori est
Quintiliæ, quantum gaudet amore tuo.

IN ÆMILIUM. XCIV.

NOn, ita me dii ament, quicquam referre putavi,
Utrumne os, an culum olfacerem Æmilio.
Nil immundius hoc, nihil est immundius illo:
Verum etiam culus mundior, & melior.
Nam sine dentibus est. hoc dentes sesquipedales,
Gingivas vero ploxemi habet veteris.
Præterea rictum, qualem defessus in æstum
Mejentis mulæ cunnus habere solet.
Hic futuit multas, & se facit esse venustum.
Et non pistrino traditur, atque asino?
Quem si qua attingit, non illam posse putemus
Ægroti culum lingere carnificis?

AD VETTIUM. XCV.

IN te, si in quemquam, dici pote, putide Vetti,
Id quod verbosis dicitur, & fatuis:
Ista cum lingua, si usus veniat tibi, possis
Culos & crepidas lingere carbatinas.
Si nos omnino vis omnes perdere, Vetti,
Hiscas: omnino, quod cupis, efficies.

AD JUVENTIUM. XCVI.

SUrripui tibi, dum ludis, mellite Juventi,
Suaviolum dulci dulcius ambrosia.
Verum id non impune tuli. namque amplius horam
Suffixum in summa me memini esse cruce:
Dum tibi me purgo, nec possum fletibus ullis

Tantillum vostræ demere sævitiæ.
Nam simul id factum est, multis diluta labella
Guttis abstersti omnibus articulis:
Ne quidquam nostro contractum ex ore maneret,
Tamquam comminctæ spurca saliva lupæ.
Præterea infesto miserum me tradere amori
Non cessasti, omnique excruciare modo:
Ut mi ex ambrosio mutatum jam foret illud
Saviolum, tristi tristius helleboro.
Quam quoniam pœnam misero proponis amori,
Non umquam posthac basia surripiam.

DE CŒLIO ET QUINTIO. XCVII.

CŒlius Aufilenum, & Quintius Aufilenam
Flos Veronensium depereunt juvenum,
Hic fratrem, ille sororem. hoc est quod dicitur illud,
Fraternum vere dulce sodalitium.
Quoi faveam potius? Cœli, tibi. nam tua nobis
Perfecta exigitur unica amicitia,
Cum vesana meas torreret flamma medullas.
Sis felix, Cœli, sis in amore potens.

INFERIÆ AD FRATRIS TUMULUM. XCVIII.

MUltas per gentes, & multa per æquora vectus
Adveni has miseras, frater, ad inferias:
Ut te postremo donarem munere mortis,
Et mutum nequidquam alloquerer cinerem.
Quandoquidem fortuna mihi te abstulit ipsum:
Heu miser indigne frater ademte mihi!
Nunc tamen interea prisco quæ more parentum
Tradita sunt tristes munera ad inferias,
Accipe fraterno multum manantia fletu:
Atque in perpetuum, frater, ave atque vale.

AD CORNELIUM. XCIX.

SI quidquam tacito commissum est fido ab amico,
Quoius sit penitus nota fides animi:
Me æque invenies illorum jure sacratum,
Corneli, & factum me puta Harpocratem.

AD SILONEM. C.

AUt sodes mihi redde decem sestertia, Silo,
Deinde esto quamvis sævus & indomitus:
Aut, si te nummi delectant, desine quæso
Leno esse, atque idem sævus & indomitus.

AD QUEMDAM DE LESBIA. CI.

CRedis, me potuisse meæ maledicere vitæ,
Ambobus mihi quæ carior est oculis?
Non potui: nec, si possem, tam perdite amarem.
Sed tu, Coponi, crimina, nostra facis.

IN MENTULAM. CII.

MEntula conatur Pimplæum scandere montem:
Musæ furcillis præcipitem ejiciunt.

DE PUERO ET PRÆCONE. CIII.

CUm puero bello præconem qui videt ipsum,
Quid credat, nisi se vendere discupere?

AD LESBIAM. CIV.

SI quidquam cupidoque optantique obtigit umquam, &
Insperanti, hoc est gratum animo proprie.
Quare hoc est gratum, nobis quoque carius auro,
Quod te restituis, Lesbia, mi cupido.
Restituis cupido, atque insperanti ipsa refers te.
Nobis o lucem candidiore nota!
Quis me uno vivit felicior, aut magis est me
Optandus vita? dicere quis poterit?

AD COMINIUM. CV.

SI, Comini, arbitrio populari tua cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primum inimica bonorum
Lingua exsecta avido sit data vulturio;
Effossos oculos voret atro gurgite corvus,
Intestina canes, cetera membra lupi.

AD LESBIAM. CVI.

JUcundum, mea vita, mihi proponis amorem
Hunc nostrum inter nos, perpetuumque fore.
Di magni, facite, ut vere promittere possit,
Atque id sincere dicat, & ex animo:
Ut liceat nobis tota producere vita
Æternum hoc sanctæ fœdus amicitiæ.

AD AUFILENAM. CVII.

AUfilena, bonæ semper laudantur amicæ.
Accipiunt pretium, quæ facere instituunt.
Tu, quod promisti mihi quod mentita, inimica es:
Quod nec das, & fers sæpe, facis facinus.
Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ,
Aufilena, fuit. sed data corripere
Fraudando, efficitur plusquam meretricis avaræ,
Quæ se se toto corpore prostituit.

AD AUFILENAM. CVII.

AUfilena, viro contentas vivere solo
Nuptarum laus e laudibus eximiis:
Sed quoivis quamvis potius succumbere fas est,
Quam matrem fratres efficere ex patruo.

AD NASONEM. CIX.

MUltus homo est, Naso (nam tecum multus homo es) qui
Descendit? Naso, multus es & pathicus.

AD CINNAM. CX.

COnsule Pompejo primum duo, Cinna, solebant
Mœchi. illo facto consule nunc iterum
Manserunt duo: sed creverunt millia in unum
Singula. fœcundum semen adulterio.

IN MENTULAM. CXI.

FOrmianus saltus non falso, Mentula, dives
Fertur. qui quot res in se habet egregias!
Aucupia omne genus, pisces, prata, arva, ferasque,
Nequicquam: fructus sumtibus exsuperas.
Quare concedo sit dives, dum omnia desint.
Saltum laudemus, dum modo ipse egeas.

IN EUMDEM. CXII.

MEntula habet instar triginta jugera prati,
Quadraginta arvi. cetera sunt maria.
Cur non divitiis Crœsum superare potis sit,
Uno qui in saltu tormoda possideat?
Prata, arva, ingentes silvas, saltusque, paludesque
Usque ad Hyperboreos, & mare ad Oceanum.
Omnia magna hæc sunt; tamen ipse est maximu' ultro;
Non homo, sed vere mentula magna, minax.

AD

AD GELLIUM. CXIII.

SÆpe tibi studioso animo venanda requirens
Carmina uti possem mittere Battiadæ,
Queis te lenirem nobis, neu conarere
Telis infesto mi icere, musca, caput;
Hunc video mihi nunc frustra sumtum esse laborem,
Gelli, nec nostras hinc valuisse preces.
Contra nos tela ista tua evitamus amictu:
At fixus nostris tu dabi' supplicium.

* * * * CXIV.

HUnc lucum tibi dedico consecroque, Priape,
Qua domus tua Lampsaci est, quaque silva, Priape:
Nam te præcipue in suis urbibus colit ora
Hellespontia, ceteris ostreosior oris.

* * * * CXV.

HUnc ego, juvenes, locum, villulamque palustrem,
Tectam vimine junceo, caricisque maniplis,
Quercus arida, rustica conformata securi
Nutrio: magis & magis ut beata quotannis.
Hujus nam domini colunt me, deumque salutant
Pauperis tuguri pater, filiusque coloni:
Alter assidua colens diligentia, ut herba
Dumosa asperaque a meo sit remota sacello:
Alter parva ferens manu semper munera larga.
Florido mihi ponitur picta vere corolla
Primitu', & tenera virens spica mollis arista:
Luteæ violæ mihi, luteumque papaver,
Pallentesque cucurbitæ, & suaveolentia mala,
Uva pampinea rubens educata sub umbra.
Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram
Barbatus linit hirculus, cornipesve capella.
Pro queis omnia honoribus hæc necesse Priapo
Præstare, & domini hortulum vineamque tueri.
Quare hinc, o pueri, malas abstinete rapinas.
Vicinus prope dives est, negligensque Priapus.
Inde sumite. semita hæc deinde vos feret ipsa.

* * * * CXVI.

EGo hæc ego arte fabricata rustica,
Ego arida, o viator, ecce populus
Agellulum hunc sinistra, tute quem vides,
Herique villulam, hortulumque pauperis
Tuor, malasque furis arceo manus.
Mihi corolla picta vere ponitur,
Mihi rubens arista sole fervido,
Mihi virente dulcis uva pampino,
Mihique glauca duro oliva frigore.
Meis capella delicata pascuis
In urbem adulta lacte portat ubera:
Meisque pinguis agnus ex ovilibus
Gravem domum remittit ære dexteram:
Tenerque matre mugiente vaccula
Deum profundit ante templa sanguinem.
Proin, viator, hunc deum vereberis,
Manumque sorsum habebis: hoc tibi expedit.
Parata namque crux, sine arte mentula.
Velim pol, inquis: at pol ecce villicus
Venit, valente quoi revulsa brachio
Fit ista mentula apta clava dexteræ.

P. VIRGILII MARONIS OPERA.

BUCOLICON LIBER.

TITYRUS, ECLOGA I.

MELIBOEUS, TITYRUS.

M. ITYRE, tu patulæ recubans sub tegmine fagi
Silvestrem tenui Musam meditaris avena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida silvas.
T. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi semper deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, & ipsum
Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.
M. Non equidem invideo: miror magis. undique totis
Usque adeo turbatur agris. en ipse capellas
Protenus æger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter densas corylos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah silice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset,
De cælo tactas memini prædicere quercus:
Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.
T. Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic nostræ similem, quo sæpe solemus
Pasto-

Pastores ovium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos
Noram: sic parvis componere magna solebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
M. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?
T. Libertas: quæ sera tamen respexit inertem;
Candidior postquam tondenti barba cadebat;
Respexit tamen, & longo post tempore venit,
Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi,
Quamvis multa meis exiret victima septis,
Pinguis & ingratæ premeretur caseus urbi,
Non umqnam gravis ære domum mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid mœsta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipsæ te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.
T. Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam præsentes alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mibi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite, ut ante, boves, pueri: submittite tauros.
M. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt!
Et tibi magna satis: quamvis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducat pascua junco:
Non insueta graves tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris cuntagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes,
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.
T. Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in litore pisces.
Ante, pererratis amborum finibus exul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.
M. At nos hinc alii sitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto divisos orbe Britannos.
En umquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas?
Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en quo discordia cives
Produxit miseros! en queis consevimus agros!
Insere nunc, Melibœe, pyros; pone ordine vites.
Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam. non me pascente, capellæ,
Florentem cytisum, & salices carperis amaras.
T. Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
Fronde super viridi. sunt nobis mitia poma,
Castaneæ molles, & pressi copia lactis.
Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

ALEXIS, Ecloga II.

FOrmosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini: nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas umbrosa cacumina fagos
Assidue veniebat. ibi hæc incondita solus
Montibus & silvis studio jactabat inani.
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,
Nil nostri miserere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras, & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant spineta lacertos:
Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia serpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras,
Atque superba pati fastidia? nonne Menalcam?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec quis sim, quæris, Alexi:
Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate novum, non frigore defit.
Canto, quæ solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec sum adeo informis: nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare. non ego Daphnin
Judice te metuam, si numquam fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
Atque humiles habitare casas, & figere cervos,
Hædorumque gregem viridi compellere hibisco!
Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.
Nec te pœniteat calamo trivisse labellum.
Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mibi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damœtas dono mibi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
Dixit Damœtas: invidit stultus Amyntas.
Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ovis ubera: quos tibi servo:
Jampridem a me illos abducere Thestylis orat:
Et faciet; quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades, o formose puer. tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas & summa papavera carpens,
Narcissum, & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, casia atque aliis intexens suavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: & honos erit huic quoque pomo.
Et vos, o lauri, carpam, & te, proxima myrte:
Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.
Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, si muneribus certes, concedat Iolas.
Eheu, quid volui misero mihi? floribus austrum
Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? habitarunt dii quoque silvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit arces,
Ipsa colat. nobis placeant ante omnia silvæ.
Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam;
Florentem cytisum sequitur lasciva capella:

Te

Te Corydon, o Alexi. trahit sua quemque voluptas.
Aspice; aratra jugo referunt suspensa juvenci,
Et sol crescentes decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor. quis enim modus adsit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est:
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, si te hic fastidit, Alexim.

PALÆMON, Ecloga III.

Menalcas, Damoetas, Palæmon.

Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
D. Non: verum Ægonis. nuper mihi tradidit Ægon.
M. Infelix o semper oves pecus! ipse Neæram
Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves custos bis mulget in hora:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.
D. Parcius ista viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.
M. Tum, credo, cum me arbustum videre Myconis,
Atque mala vites incidere falce novellas.
D. Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregisti & calamos: quæ tu, perverse Menalca,
Et cum vidisti puero donata, dolebas,
Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
M. Quid domini faciant, audent cum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
Et cum clamarem: Quo nunc se proripit ille?
Tytire, coge pecus: tu post carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipse fatebatur: sed reddere posse negabat.
M. Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
D. Vis ergo inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus,
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non ausim quicquam deponere tecum.
Est mihi namque domi pater, est injusta noverca:
Bisque die numerant ambo pecus, alter & hædos.
Verum id, quod multo tute ipse fatebere majus,
Insanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Conon: & quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem?
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum est ansas amplexus acantho:
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentes.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.
M. Numquam hodie effugies. veniam, quocumque vocaris.
Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce Palæmon:
Efficiam posthac ne quemquam voce lacessas.
D. Quin age, si quid habes; in me mora non erit ulla,
Nec quemquam fugio. tantum, vicine Palæmon,
Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.
P. Dicite: quandoquidem in molli consedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frondent silvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damœta: tu deinde sequere, Menalca:
Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
D. Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena:
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.
M. Et me Phœbus amat: Phœbo sua semper apud me
Munera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus.
D. Malo me Galatea petit lasciva puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.
M. At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas:
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.
D. Parta meæ Veneri sunt munera: namque notavi
Ipse locum, aeriæ quo congessere palumbes.
M. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi: cras altera mittam.
D. O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam venti divum referatis ad aures.
M. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?
D. Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iola:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
M. Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit:
Et, Longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.
D. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.
M. Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis,
Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.
M. Pollio amat nostram, quamvis sit rustica, musam:
Pierides, vitulam lectori pascite vestro.
M. Pollio & ipse facit nova carmina. pascite taurum,
Jam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.
M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi:
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
M. Parcite oves nimium procedere: non bene ripæ
Creditur. ipse aries etiam nunc vellera siccat.
D. Tityre, pascentes a flumine rejice capellas:
Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
M. Cogite oves, pueri: si lac præceperit æstus,
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.
D. Eheu, quam pingui macer est mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori est, pecorisque magistro.
M. His certe neque amor causa est: vix ossibus hærent.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli spatium non amplius ulnas.
M. Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores: & Phyllida solus habeto.
P. Non nostrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus, & hic, & quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri. sat prata biberunt,

POL-

POLLIO, Ecloga IV.

Sicelides Musæ, paulo majora canamus.
Non omnes arbusta juvant, humilesque myricæ.
Si canimus sylvas, sylvæ sint Consule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cælo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primom
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc ævi, te Consule, inibit,
Pollio: & incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, & ipse videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
At simul heroum laudes & facta parentis
Jam legere, & quæ sit poteris cognoscere virtus:
Molli paulatim flavescet campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva,
Et duræ quercus sudabunt roscida mella:
Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipse mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem.
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator.
Nec varios discet mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia sæcla, suis dixerunt, currite, fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere o magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deum soboles, magnum Jovis incrementum.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum:
Aspice, venturo lætentur ut omnia sæclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus & quantum sat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adsit:
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se judice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer: cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS, Ecloga V.

Menalcas, Mopsus.

Cur non, Mopse, (boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego dicere versus,)
Hic corylis mixtas inter consedimus ulmos?
Mo. Tu major. tibi me est æquum parere, Menalca:
Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius succedimus. aspice, ut antrum
Sylvestris raris sparsit labrusca racemis.
Me. Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.
Mo. Quid si idem certet Phœbum superare canendo?
Me. Incipe, Mopse, prior; si quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: pascentes servabit Tityrus hædos.
Mo. Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
Me. Lenta salix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Mo. Sed tu desine plura, puer: successimus antro.
Exstinctum Nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coryli testes, & flumina nymphis:
Cum, complexa sui corpus miserabile gnati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum montesque feri sylvæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru subjungere tigres
Instituit, Daphnis thiasos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles nascuntur avenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in sylvis, hinc usque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.
Me. Tale tuum carmen nobis, divine poeta,
Quale sopor fessis in gramine: quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.
Nec calamis solum æquiparas, sed voce magistrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocumque modo tibi nostra vicissim
Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad astra:
Daphnin ad astra feremus. amavit nos quoque Daphnis.
Mo. An quidquam nobis tali sit munere majus?
Et puer ipse fuit cantari dignus: & ista
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
Me. Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.
Ergo alacris sylvas & cetera rura voluptas
Panaque Pastoresque tenet, Dryadasque puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera jactant

Intonsi

Intorsi montes: ipsæ jam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta: Deus, deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo;
Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duo statuam tibi pinguis olivi:
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra,
Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.
Hæc tibi semper erunt, & cum solemnia vota
Reddemus nymphis, & cum lustrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.
Mo. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis sibilus austri,
Nec percussa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina valles.
Me. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Hæc nos, Formosum Corydon ardebat Alexim:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
Mo. At tu sume pedum, quod, me cum sæpe rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari)
Formosum paribus nodis atque ære, Menalca.

SILENUS, Ecloga VI.

Faunorum, Satyrorum, & Sylvanorum Delectatio.

Prima Syracosio dignata est ludere versu,
Nostra nec erubuit sylvas habitare Thalia.
Cum canerem reges & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Pastorem, Tityre, pingues
Pascere oportet oves, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & tristia condere bella)
Agrestem tenui meditabor arundine Musam.
Non injussa cano. si quis tamen hæc quoque, si quis
Captus amore leget; te nostræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet. nec Phœbo gratior ulla est,
Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno videre jacentem,
Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapsa jacebant:
Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambo
Luserat) injiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisque supervenit Ægle:
Ægle Naiadum pulcherrima. jamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri. satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis, cognoscite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnassia rupes:
Nec tantum Rhodope mirantur & Ismarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animæque, marisve fuissent,
Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreverit orbis:
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paullatim sumere formas.
Jamque novum terræ stupeant lucescere solem:
Altius atque cadant summotis nubibus imbres:
Incipiant silvæ cum primum surgere, cumque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna:
Caucaseasque refert volucres: furtumque Promethei.
His adjungit, Hylam nautæ quo fonte relictum
Clamassent: ut littus, Hyla, Hyla, omne sonaret.
Et fortunatam, si numquam armenta fuissent,
Pasiphaen nivei solatur amore juvenci.
Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros.
At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in lævi quæsisset cornua fronte.
Ah virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice sub nigra pallentes ruminat herbas.
Aut aliquam in magno sequitur grege. claudite, nymphæ,
Dictææ nymphæ, nemorum jam claudite saltus:
Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris
Errabunda bovis vestigia: forsitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta secutum
Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Hesperidum miratam mala puellam:
Tum Phaethontiadas musco circumdat amaræ
Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una sororum:
Utque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis:
Ut Linus hæc illi, divino carmine pastor,
Floribus, atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) musæ,
Ascræo quos ante seni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
Ne quis sit lucus, quo se plus jactet Apollo.
Quid loquar? aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis:
Aut ut mutatos Terei narraverit artus?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiverit? & quibus ante
Infelix sua tecta supervolitaverit alis?
Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, jussitque ediscere lauros,
Ille canit; pulsæ referunt ad sidera valles.
Cogere donec oves stabulis, numerumque referre
Jussit, & invito processit vesper Olympo.

MELIBŒUS. Ecloga VII.

Corydon, Thyrsis, Melibœus.

Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon, & Thyrsis in unum,
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas;
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & respondere parati.
Hic mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,

Vir gregis ipse caper deerraverat. atque ego Daphnim
Aspicio: ille ubi me contra videt; Ocius, inquit,
Huc ades, o Melibœe: caper tibi salvus, & hœdi.
Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
Huc ipsi potum venient per prata juvenci:
Hic virides tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulsos a lacte domi quæ clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Cœpere: alternos Musæ meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
C. Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite: proxima Phœbi
Versibus ille facit. aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.
T. Pastores, hedera crescentem ornate poetam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro.
Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Setosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno.
T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare sat est: custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, hedera formosior alba:
Cum primum pasti repetent præsepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rusco, projecta vilior alga;
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite juvenci.
C. Muscosi fontes, & somno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solstitium pecori defendite. jam venit æstas
Torrida: jam læto turgent in palmite gemmæ.
T. Hic focus, & tædæ pingues, hic plurimus ignis
Semper, & assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & juniperi, & castaneæ hirsutæ:
Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma.
Omnia nunc rident. at si formosus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina sicca.
T. Aret ager: vitio moriens sitit aeris herba:
Liber pampineas invidit collibus umbras.
Phyllidis adventu nostræ nemus omne virebit:
Jupiter & læto descendet plurimus imbri.
C. Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos. illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
T. Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis.
Sæpius at si me, Lycida formose, revisas,
Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.
M. Hæc memini, & victum frustra contendere Thyrsin.
Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

PHARMACEUTRIA, Ecloga VIII.

Damon, Alphesibœus.

Pastorum Musam Damonis & Alphesibœi,
Immemor herbarum quos est mirata juvenca
Certantes, quorum stupefactæ carmine lynces;
Et mutata suos requierunt flumina cursus:
Damonis Musam dicemus & Alphesibœi.
Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit umquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno!
A te principium: tibi desinet. accipe jussis
Carmina cœpta tuis: atque hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.
Frigida vix cælo noctis decesserat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratissimus herba:
Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ.
D. Nascere, præque diem veniens age, Lucifer, almum;
Conjugis indigno Nisæ deceptus amore
Dum queror, & divos (quamquam nil testibus illis
Profeci) extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mænalus argutumque nemus pinosque loquentes
Semper habet; semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
Jungentur jam gryphes equis: ævoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
O digno conjuncta viro, dum despicis omnes,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba:
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Sepibus in nostris parvam te roscida mala
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus:
Jam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor. duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Sævus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater;
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc & oves ultro fugiat lupus: aurea duræ
Mala ferant quercus: Narcisso floreat alnus:
Pinguia corticibus sudent electra myricæ.
Certent & cycnis ululæ: sit Tityrus Orpheus:
Orpheus in silvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Omnia vel medium fiant mare: vivite silvæ.
Præceps aerii specula de montis in undas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Desine, Mænalios jam desine, tibia, versus.
Hæc Damon: vos, quæ responderit Alphesibœus,
Dicite

Dicite, Pierides. non omnia possumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta:
Verbenasque adole pingues & mascula thura:
Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
Experiar sensus. nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel cælo possunt deducere Lunam:
Carminibus Circe socios mutavit Ulyxi:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco. numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni; sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, cum fessa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara sui: quæ nunc ego limine in ipso,
Terra, tibi mando. debent hæc pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris. nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere silvis
Mœrin, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: rivoque fluenti,
Transque caput jace: ne respexeris. his ego Daphnim
Aggrediar: nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Aspice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit!
Nescio quid certe est: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

MOERIS, Ecloga IX.

Lycidas, Mœris.

QUo te Mœri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
M. O Licida, vivi pervenimus; advena nostri,
Quod numquam veriti sumus, ut possessor agelli
Diceret: Hæc mea sunt; veteres migrate coloni.
Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.
L. Certe equidem audieram, qua se subducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Usque ad aquam, & veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus vestrum servasse Menalcam.
M. Audieras; & fama fuit. sed carmina tantum
Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod nisi me quacumque novas incidere lites
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipse Menalcas.
L. Heu cadit in quemquam tantum scelus? heu tua nobis
Pene simul tecum solatia rapta, Menalca!
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret umbra?
Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres Amaryllida nostras?
Tityre, dum redeo, brevis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age, Tityre: & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.
M. Immo hæc, quæ Varo necdum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ!)
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.
L. Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos:
Sic cytiso pastæ distentent ubera vaccæ.
Incipe, si quid habes. & me fecere poetam
Pierides: sunt & mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem pastores: sed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.
M. Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,
Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea. quis est nam ludus in undis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades: insani feriant sine litora fluctus.
L. Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum:
Astrum, quo segetes gauderent frugibus; & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Insere, Daphni, pyros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoque. sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles.
Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Mœrim
Jam fugit ipsa: lupi Mœrim videre priores.
Sed tamen ista satis referet tibi sæpe Menalcas.
L. Causando nostros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi stratum silet æquor: & omnes
(Aspice) ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via. namque sepulcrum
Incipit apparere Bianoris. hic, ubi densas
Agricolæ stringunt frondes, hic, Mœri, canamus:
Hic hædos depone. tamen veniemus in urbem.
Aut, si, nox pluviam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet usque (minus via lædet) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo.
M. Desine plura, puer: &, quod nunc instat, agamus.
Carmina tum melius, cum venerit ipse, canemus.

GALLUS, Ecloga X.

EXtremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,
Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.
Incipe. sollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.
Non canimus surdis: respondent omnia sylvæ.
Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere, puellæ

Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis:
Anne novum tardis ſidus te menſibus addas,
Qua locus Erigonen inter, Chelaſque ſequentes
Pandiiur: ipſe ribi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cæli juſta plus parte reliquit.
Quidquid eris (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus annue cæptis;
Ignaroſque viæ mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis jam nunc aſſueſce vocari.
Vere novo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſolvit,
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus æquor,
Ventos, & varium cæli prædiſcere morem
Cura ſit; ac patrios cultuſque, habituſque locorum,
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ;
Arborei fœtus alibi, atque injuſſa vireſcunt
Gramina, nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Cootinuo has leges, æternaque fœdera certis
Impoſuit uatura locis: quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
Unde homines nati, durum genus. ergo age, terræ
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebaſque jacentes
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fœcunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava feres mutato ſidere farra,
Unde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſilvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ:
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola, neve
Effœtos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arva,
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas aſtringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo,
Et qui, proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia, atque hyemes optate ſerenas,
Agricolæ: hiberno lætiſſima pulvere farra,
Lætus ager: nullo tantum ſe Mœſia cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam, jacto qui ſemine cominus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenæ?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequentes?
Et cum exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per lævia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cum primum ſulcos æquant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto late tenet omnia limo;
Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc cum ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniæque grues, & amaris intyba fibris
Officiunt, aut umbra nocet. pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda,
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat. in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberius nullo poſcente ferebat,
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, pontumque moveri:
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artes
Paulatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam;
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inventum; & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes. labor omnia vicit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit: cum jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegniſque horreret in arvis
Carduus. intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſylva
Lappæque tribulique; interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, & ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum;
Concuſſaque famem in ſylvis ſolabere quercu.
Dicendum, & quæ ſint duris agreſtibus arma:
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,

Tardaque

Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra,
Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere rastri:
Virgea præterea Celei vilisque supellex,
Arbuteæ crates, & mystica vannus Iacchi.
Omnia quæ multo ante memor provisa repones;
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in silvis magna vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic a stirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Cæditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quæ currus a tergo torqueat imos,
Et suspensa focis explorat robora fumus.
Possum multa tibi veterum præcepta referre;
Ni refugis, tenuesque piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fatiscat;
Tum variæ illudant pestes. sæpe exiguus mus
Sub terris posuitque domos atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.
Inventusque cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monstra ferunt: populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.
Contemplator item, cum se nux plurima silvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
Si superant fœtus, pariter frumenta sequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequidquam pingues palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare serentes,
Et nitro prius & nigra perfundere amurca,
Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset.
Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret. sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit; si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea tam sunt Arcturi sydera nobis,
Hædorumque dies servandi, & lucidus Anguis;
Quam quibus in patriam ventosa per æquora vectis
Pontus & ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros; serite hordea campis,
Usque sub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini segetem & Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris,
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio. tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt sulci; & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & averso cedens Canis occidit astro.
At si triticeam in messem robustaque farra
Exercebis humum, solisque instabis aristis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur,
Gnossiaque ardentis decedat stella Coronæ,
Debita quam sulcis committas semina, quamque
Invitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos
Exspectata seges vanis elusit aristis.
Si vero viciamque seres vilemque faselum,
Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis;
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.
Idcirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi sol aureus astra.
Quinque tenent cælum zonæ: quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur,
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divum. via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam, Riphæasque arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ devexus in Austros.
Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi:
Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
Illic, ut perhibent, aut intempesta silet nox
Semper, & obtenta densantur nocte tenebræ:
Aut redit a nobis aurora, diemque reducit:
Nosque ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina Vesper.
Hinc tempestates dubio prædiscere cælo
Possumus, hinc messisque diem, tempusque serendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conveniat: quando armatas deducere classes,
Aut tempestivam silvis evertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus,
Temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa, forent quæ mox cælo properanda sereno,
Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem: cavat arbore lintres:
Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcasque bicornes,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiscina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt. rivos deducere nulla
Relligio vetuit, segeti prætendere sæpem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
Sæpe oleo tardi costas agitator aselli
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Incusum, aut atræ massam picis urbe reportat.
Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintum fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque satæ. tum partu terra nefando
Cœumque Iapetumque creat, sævumque Typhoea,
Et conjuratos cælum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.
Ter pater extructos disjecit fulmine montes.
Septima post decimam felix & ponere vitem,
Et prensos domitare boves, & licia telæ
Addere. nona fugæ melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
Aut cum sole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves melius stipulæ, nocte arida prata
Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborem
Arguto conjunx percurrit pectine telas:

Aut

Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem,
Et foliis undam tepidi despumat aheni.
At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
Et medio tostas æstu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus. hyems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter se læti convivia curant.
Invitat genialis hiems, curasque resolvit:
Ceu pressæ cum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ,
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.
Quid tempestates Autumni & sidera dicam?
Atque ubi jam breviorque dies, & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris? vel cum ruit imbriferum ver;
Spicea jam campis cum messis inhorruit, & cum
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent?
Sæpe ego, cum flavis messorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prælia vidi:
Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmumque levem stipulasque volantes.
Sæpe etiam immensum cælo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes. ruit arduus æther,
Et pluvia ingenti sata læta boumque labores
Diluit. implentur fossæ, & cava flumina crescunt
Cum sonitu, fervetque fretis spirantibus æquor.
Ipse pater, media nimborum in nocte, corusca
Fulmina molitur dextra. quo maxima motu
Terra tremit: fugere feræ; & mortalia corda
Per gentes humilis stravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant austri, & densissimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.
Hoc metuens, cæli menses, & sidera serva,
Frigida Saturni sese quo stella receptet,
Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casum hyemis, jam vere sereno.
Tum pingues agni, & tum mollissima vina:
Tum somni dulces, densæque in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.
Quoi tu lacte favos, & miti dilue Baccho:
Terque novas circum felix eat hostia fruges;
Omnis quam chorus, & socii comitentur ovantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.
Atque hæc ut certis possimus discere signis,
Æstusque, pluviasque, & agentes frigora ventos,
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent austri: quid sæpe videntes
Agricolæ, propius stabulis armenta tenerent.
Continuo ventis surgentibus aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor; aut resonantia longe
Litora misceri, & nemorum increbescere murmur.
Jam sibi tum a curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora: cumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ: notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
Sæpe etiam stellas, vento impendente, videbis
Præcipites cælo labi, noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo albescere tractus:
Sæpe levem paleam & frondes volitare caducas,
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At Boreæ de parte trucis cum fulminat, & cum
Eurique zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant fossis, atque omnis navita ponto
Humida vela legunt. numquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum surgentem vallibus imis
Aeriæ fugere grues: aut bucula cælum
Suspiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter, & bibit ingens
Arcus: & e pastu decedens agmine magno
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, & quæ Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivere hyemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.
Nec minus ex imbri soles & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna;
Tenuia nec lanæ per cælum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetidi Alcyones: non ore solutos
Immundi meminere sues jactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis & occasum servans de culmine summo
Nequidquam seros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in aere Nisus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant: & sæpe cubilibus altis,
Nescio qua præter solitum dulcedine læti,
Inter se foliis strepitant. juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulcesque revisere nidos.
Haud equidem credo, quia sit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verum ubi tempestas & cæli mobilis humor
Mutavere vias, & Jupiter uvidus austris
Densat, erant quæ rara modo, &, quæ densa, relaxat;
Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si vero solem ad rapidum lunasque sequentes
Ordine respicies; numquam te crastina fallet
Hora, nec insidiis noctis capiere serenæ.

Luna

Luna revertentes cum primum colligit ignes,
Si uigram obscuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber:
At si virgineum suffuderit ore ruborem;
Ventus erit: veuto semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt;
Votaque servati solvent in littore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cum se condet in undas,
Signa dabit. solem certissima signa sequuntur,
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.
Ille ubi nascentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe:
Suspecti tibi sint imbres. namque urget ab alto
Arboribusque satisque Notus, pecorique sinister;
Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
Diversi erumpuut radii: aut ubi pallida surgit
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Heu male tum mites defendet pampinus uvas,
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso cum iam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis. nam sæpe videmus
Ipsias in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus euros;
Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tunc pariter vento, nimbisque videbis
Fervere. non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At si cum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit; frustra terrebere nimbis,
Et claro sylvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid vesper serus vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
Sol tibi signa dabit. solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemque & operta tumescere bella.
Ille etiam exstincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura niridum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque & æquora ponti,
Obscœnique caues, importunæque volucres,
Signa dabant. quoties Cyclopum effervere iu agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere saxa?
Armorum sonitum toto Germania cælo
Audiit, insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes
Ingens, & simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis, pecudesque locutæ:
(Infandum) sistuut amnes, terræque dehiscunt;
Et mœstum illacrymat templis ebur, æraque sudant.
Proluit iusano contorquens vortice syluas
Fluviorum rex Eridanus, camposque per omneis
Cum stabulis armenta tulit: nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibræ apparere minaces,
Aut puteis manare cruor cessavit, & altæ
Per uoctem resonare lupis ululantibus urbes.
Non alias cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsere cometæ.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum Superis, bis sanguine nostro
Emathiam, & latos Hæmi pinguescere campos.

Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra rubigine pila:
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcbris.
Dii patrii Indigetes, & Romule, Vestaque mater,
Quæ Thuscum Tiberim, & Romana Palatia servas,
Hunc saltem everso iuvenem succurrere seclo
Ne prohibete. satis iampridem sanguine nostro
Laomedonteæ luimus perjuria Troiæ.
Iampridem uobis cæli te regia, Cæsar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe ubi fas versum atque nefas, tot bella per orbem,
Tam multæ scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos, squalent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt: sævit toto Mars impius orbe.
Ut cum carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt se in spatia: & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, ueque audit currus habenas.

G E O R G I C O N

LIBER II.

HActenus arvorum cultus, & sidera cæli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, & prolem tarde cresceutis olivæ.
Huc, pater o Lenæe (tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager; spumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenæe, veni; uudataque musto
Tinge novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis.
Spoute sua veniunt, camposque & flumina late
Curva tenent: ut molle siler, lentæque genistæ,
Populus, & glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: ut altæ
Castaneæ, nemorumque Jovi quæ maxima frondet
Æsculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
Ut cerasis, ulmisque: etiam Parnassia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque sacrorum.
Sunt alii, quos ipse via sibi repperit usus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit arvo,
Quadrifidasque sudes, & acuto robore vallos:
Silvarumque aliæ pressos propaginis arcus
Exspectant, & viva sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: summumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur e sicco radix oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatamque insita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidosa rubescere corna.
Quare agite o, proprios generatim discite cultus,
Agricolæ, fructusque feros mollite colendo:
Neu segnes jaceant terræ. juvat Ismara Baccho
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famæ merito pars maxima nostræ,

Mæce-

Mæcenas; pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox. ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terræ. non hic te carmine ficto,
Atque per ambages & longa exorsa tenebo.
Sponte sua quæ se tollunt in luminis oras,
Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt:
Quippe solo natura subest. tamen hæc quoque si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum: cultuque frequenti,
In quascumque voces artes, haud tarda sequentur.
Nec non &, sterilis quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Crescentique adimunt fœtus, uruntque ferentem.
Jam, quæ seminibus jactis se sustulit, arbos
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant succos oblita priores:
Et turpes avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnes
Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites,
Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus,
Plantis eduræ coryli nascuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies visura marinos.
Inseritur vero ex fœtu nucis arbutus horrida;
Et steriles platani malos gessere valentes,
Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
Flore pyri, glandemque sues fregere sub ulmis.
Nec modus inserere atque oculos imponere simplex.
Nam qua se medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas; angustus in ipso
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur, & alte
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur. nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes, & non sua poma.
Præterea genus haud unum nec fortibus ulmis,
Nec salici, lotoque, neque Idæis cyparissis:
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivæ,
Orchades, & radii, & amara pausia bacca,
Pomaque, & Alcinoi silvæ: nec surculus idem
Crustumiis, Syriisque pyris, gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ:
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
Et passo psythia utilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam,
Purpureæ, preciæque. & quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amminеæ vites firmissima vina,
Tmolius adsurgit quibus, & rex ipse Phanæus.
Argitisque minor: cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dis & mensis accepta secundis,
Transierim, Rhodia, & tumidis bumaste racemis.
Sed neque quam multæ species nec nomina quæ sint,
Est numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere quam multæ zephyro turbentur arenæ:

Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur: steriles saxosis montibus orni.
Litora myrtetis lætissima. denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.
Aspice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Divisæ arboribus patriæ. sola India nigrum
Fert ebenum: solis est thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
Balsamaque, & baccas semper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis? ubi aera vincere summum
Arboris haud ullæ jactu potuere sagittæ:
Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali; quo non præsentius ullum,
Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
Miscueruntque herbas & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemque simillima lauro;
Et, si non alium late jactaret odorem,
Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
Flos ad prima tenax. animas & olentia Medi
Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum silvæ ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus hydri;
Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
Sed gravidæ fruges, & Bacchi Massicus humor
Implevere: tenent oleæ armentaque læta.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas:
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
At rabidæ tigres absunt, & sæva leonum
Semina: nec miseros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operumque laborem,
Tot congesta manu præruptis oppida saxis;
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
An mare, quod supra, memorem, quodque alluit infra,
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu assurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis stridoribus æquor,
Julia qua ponto longe sonat unda refuso,
Tyrrhenusque fretis immittitur æstus Avernis?
Hæc eadem argenti rivos, ærisque metalla
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virum Marsos, pubemque Sabellam,
Assuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos
Extulit: hæc Decios, Marios, magnosque Camillos:
Scipiadas duros bello: & te, maxime Cæsar:
Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.

Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virum: tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
Ascræumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis: quæ robora cuique,
Quis color, & quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivæ.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, & strati baccis silvestribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis & fertilis ubere campus,
Qualem sæpe cava montis convalle solemus
Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
Et filicem curvis invisam pascit aratris:
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites: hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut fœtus ovium, aut urentes culta capellas:
Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herboso flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, & presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis. non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra juvencis:
Aut unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit impulso vomere campus.
Nam jejuna quidem clivosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias roremque ministrat:
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta: negant alios æque serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosque volucres;
Et bibit humorem, &, cum vult, ex se ipsa remittit,
Quæque suo viridi semper se gramine vestit,
Nec scabie & salsa lædit robigine ferrum;
Illa tibi lætis intexit vitibus ulmos:
Illa ferax oleo est: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, & vicina Vesevo
Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem si densa, requiras;
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo:
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, & pedibus summas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit. sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctantes crassaque terga
Exspecta, & validis terram proscinde juvencis.
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
Tale dabit specimen. tu spisso vimine qualos,
Colaque prælorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undæ
Ad plenum calcentur. aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ.
At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
Discimus. haud umquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida majores herbas alit, ipsaque justo
Lætior. ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se prævalidam primis ostendat aristis!
Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere prodit;
Quæque levis. promptum est oculis prædiscere nigram,
Et quis cui color. at sceleratum exquirere frigus
Difficile est: piceæ tantum, taxique nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.
His animadversis, terram multo ante memento
Excoquere & magnos scrobibus concidere montes,
Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus. optima putri
Arva solo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robustus jugera fossor.
At si quos haud ulla viros vigilantia fugit;
Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus seges, & quo mox digesta feratur,
Mutata ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam cæli regionem in cortice signant:
Ut, quo quæque modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Restituant. adeo in teneris consuescere multum est.
Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
Quære prius. si pinguis agros metabere campi,
Densa sere: in denso non segnior ubere Bacchus.
Sin tumulis acclive solum collesque supinos,
Indulge ordinibus: nec secius omnis in unguem
Arboribus positis secto via limite quadret.
Ut sæpe ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
Directæque acies, ac late fluctuat omnis
Ære renidenti tellus, nec dum horrida miscent
Prælia, sed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:
Non animum modo uti pascat prospectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.
Forsitan & scrobibus quæ sint fastigia quæras.
Ausim vel tenui vitem committere sulco.
Altior ac penitus terræ defigitur arbos,
Æsculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt. immota manet, multosque nepotes,
Multa virum volvens durando secula vincit.
Tum fortes late ramos & brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites corylum sere: neve flagella
Summa pete, aut summa destringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
Semina, neve oleæ silvestres insere truncos.
Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus

Robora

Robora comprendit, frondesque elapsus in altas
Ingentem cælo sonitum dedit. inde secutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, & ruit atram
Ad cælum picea crassus caligine nubem:
Præsertim si tempestas a vertice silvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non a stirpe valent, cæsæque reverti
Possunt, atque ima similes revirescere terra:
Infelix superat foliis oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems: nec semine jacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio, cum vere rubenti
Candida venit avis longis invisa colubris:
Prima vel autumni sub frigora, cum rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis, jam præterit æstas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus. superat tener omnibus humor;
Inque novos soles audent se gramina tuto
Credere: nec metuit surgentes pampinus austros,
Aut actum cælo magnis aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus euri:
Cum primæ lucem pecudes hausere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissæque feræ silvis, & sidera cælo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.
Quod superest, quæcumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas.
Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
Halitus: atque animos tollent sata. jamque reperti,
Qui saxo super, atque ingenti pondere testæ
Urgerent: hoc effusos munimen ad imbres:
Hoc, ubi hiulca siti findit canis æstifer arva.
Seminibus positis, superest deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes:
Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.
Tum leves calamos, & rasæ hastilia virgæ,
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Assuescant, summasque sequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adolescit frondibus ætas,
Parcendum teneris: & dum se lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immissus habenis,
Ipsa acies nondum falcis tentanda, sed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.
Inde ubi jam validis amplexæ stirpibus ulmos
Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluentes.
Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est:
Præcipue dum frons tenera imprudensque laborum:
Cui, super indignas hiemes solemque potentem,
Silvestres uri assidue capreæque sequaces
Illudunt, pascuntur oves avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Præmiaque ingentes pagos & compita circum
Thesidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres.
Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomtis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fœtu:
Complentur vallesque cavæ saltusque profundi,
Et quocumque Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque & liba feremus;
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter;
Cui numquam exhausti satis est. namque omne quotannis
Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
Æternum frangenda bidentibus, omne levandum
Fronde nemus. redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Et jam olim seras posuit cum vinea frondes,
Frigidus & silvis Aquilo decussit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, & curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus sub tecta referto:
Postremus metito. bis vitibus ingruit umbra:
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ.
Durus uterque labor. laudato ingentia rura:
Exiguum colito. necnon etiam aspera rusci
Vimina per silvam, & ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultique exercet cura salicti.
Jam vinctæ vites: jam falcem arbusta reponunt:
Jam canit extremos effœtus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus,
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.
Contra, non ulla est oleis cultura: neque illæ
Procurvam exspectant falcem rastrosque tenaces,
Cum semel hæserunt arvis, aurasque tulerunt.
Ipsa satis tellus, cum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam paci nutritur olivam.
Poma quoque, ut primum truncos sensere valentes,
Et vires habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostræ.
Nec minus interea fœtu nemus omne gravescit,
Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytisi, tædas silva alta ministrat,
Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines serere, atque impendere curam?
Quid majora sequar? salices, humilesque genistæ,
Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbras,
Sufficiunt: sepemque satis, & pabula melli.

Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos: juvat arva videre,
Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſio ſteriles in vertice ſilvæ,
Quas animoſi Euri aſſidue franguntque feruntque,
Dant alios aliæ fœtus: dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſoſque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolæ, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fœcundæ, frondibus ulmi:
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus: Ityræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves aut torno raſile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Necnon & torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado: necnon & apes examina condunt
Corticibuſque cavis vitioſæque ilicis alveo.
Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam cauſas dedit. ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſaſque auro veſtes, Ephyreiaque æra;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Dives opum variarum, at latis otia fundis,
Speluncæ, vivique lacus, at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt. illic ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvoque aſſueta juventus,
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Accipiant; cælique vias, & ſidera monſtrent:
Defectus Solis varios, Lunæque labores:
Unde tremor terris: qua vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant:
Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem ſilvaſque inglorius. o, ubi campi,
Spercheoſque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas:
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!
Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtes,
Panaque, Silvanumque ſenem, Nymphaſque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Iſtro:
Non Res Romanæ, perituraque regna: neque ille
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum; penetrant aulas & limina regum:
Hic petit excidiis urbem, miſeroſque Penates,
Ut gemma bibat, & Sarrano dormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebiſque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro.
Hinc anni labor: hinc patriam parvoſque nepotes
Suſtinet; hinc armenta boum, meritoſque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems; teritur Sicyonia bacca trapetis,
Glande ſues læti redeunt, dant arbuta ſilvæ:
Et varios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus: ubera vaccæ
Lactea demittunt; pingueſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.
Ipſe dies agitat feſtos; fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat: pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque agreſti nudat prædura palæſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus, & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & ante
Impia quam cæſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus æquor:
Et jam tempus equum fumantia ſolvere colla.

GEORGICON

LIBER III.

TE quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos ſilvæ amneſque Lycæi.
Cetera, quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,
Omnia jam vulgata. quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucoſque Molorchi,
Curſibus & crudo decernet Græcia cæſtu.
Ipſe caput tonſæ foliis ornatus olivæ

Dona

Dona feram. jam nunc solemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, cæsosque videre juvencos:
Vel scena ut versis discedat frontibus; utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque erma Quirini:
Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac navali surgentes ære columnas.
Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste tropæa,
Bisque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt & Parii lapides spirantia signa,
Assaraci proles, demissæque ab Jove gentis
Nomina, Trosque parens, & Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
Immanemque rotam, & non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia jussa.
Te sine nil altum mens inchoat. en age segnes
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.
Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Pascit equos; seu quis fortes ad aratra juvencos;
Corpora præcipue matrum legat. optima torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis & albo,
Aut juga detrectans; interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior, quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Ætas Lucinam, justosque pati hymenæos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos:
Cetera nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum læta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit: subeunt morbi, tristisque senectus;
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
Anteveni, & sobolem armento sortire quotannis.
Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,
Præcipuum jam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti:
Nec vanos horret strepitus. illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus; obesaque terga:
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens volvit sub naribus ignem:
Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina, cavatque

Tellurem, & solido graviter sonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graji meminere poetæ,
Martis equi bijuges, & magni currus Achillis.
Talis & ipse jubam cervice effudit equina,
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: &, si quando ad prælia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. ergo animos ævumque notabis
Præcipue: hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Cum spes arrectæ juvenum, exultantiaque haurit
Corda pavor pulsans: illi instant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis;
Jamque humiles, jamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras:
Nec mora, nec requies; at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum.
Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.
Primus Erichtonius currus, & quattuor ausus
Jungere equos, rapidisque rotis insistere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Æquus uterque labor: æque juvenumque magistri
Exquirunt, calidumque animis & cursibus acrem.
Quamvis sæpe fuga versos ille egerit hostes,
Et patriam Epirum referat, fortesque Mycenas;
Neptunique ipsa deducat origine gentem.
His animadversis instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubentesque secant herbas, fluviosque ministrant,
Farraque; ne blando nequeat superesse labori;
Invalidique patrum referant jejunia gnati:
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant,
Cum graviter tunsis gemit area frugibus, & cum
Surgentem ad zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali arvo, & sulcos oblimet inertes:
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit. exactis gravidæ cum mensibus errant,
Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus, & acri
Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
Flumina: muscus ubi, & viridissima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen asilo
Romanum est, œstrum Graii vertere vocantes;
Asper, acerba sonans: quo tota exterrita silvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concussus, silvæque & sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Juno pestem meditata juvencæ.

Hunc

Hunc quoque*, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Cetera paſcuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio aſſuerint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, & coge gradum conferre juvencos:
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & junctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi fœtæ
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ,
Sed tota in dulces conſument ubera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmaſque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituoſque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulſus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, & jamque tremens, & jam inſcius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit æſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
Compoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis, Hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemes atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altæ campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummæque ſonorem
Dant ſilvæ, longique urgent ad litora fluctus:
Ille volat, ſimul arva fuga, ſimul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem & cæci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſervant.
Carpit enim vires paullatim, uritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem illecebris & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſilva formoſa juvenca:

Illi alternantes multa vi prælia miſcent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos urgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſilvæque & magnus Olympus.
Nec mos bellantes una ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris;
Multa gemens ignominiam plagaſque ſuperbi
Victoris; tum quos amiſit inultus amores;
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura jacet pernix inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, ubi collectum robur, vireſque refectæ,
Signa movet, præcepſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus ut, in medio cœpit cum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit; utque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exæſtuat unda
Vorticibus, nigramque alte ſubjectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt. amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſilvas. tum ſævus aper, tum peſſima tigris.
Heu male tum Libyæ ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam fræna virum, neque verbera ſæva,
Non ſcopuli, rupeſque cavæ, atque objecti retardant
Flumina, correptoſque unda torquentia montes.
Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca ſerus freta: quem ſuper ingens
Porta tonat cæli, & ſcopulis illiſa reclamant
Æquora; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quæ imbelles dant prælia cervi?
Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montes, & flumina tranant.
Continuoque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illæ
Ore omnes verſæ in zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque leves auras: & ſæpe ſine ullis
Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos & depreſſas convalles
Diffugiunt: non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus;
In Boream Caurumque, aut unde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluvio contriſtat frigore cælum.
Hinc demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere novercæ,
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.

Hoc

Hoc fatis armentis. superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, & angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor. juvat ire jugis, qua nulla priorum
Castaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondosa reducitur æstas:
Et multa duram stipula filicumque maniplis
Sternere subter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpesque podagras.
Post hinc digressus jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, & fluvios præbere recentes:
Et stabula a ventis hiberno opponere soli
Ad medium conversa diem: cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non cura nobis leviore tuendæ;
Nec minor usus erit: quamvis Milesia magno
Velleta mutentur Tyrios incocta rubores.
Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhausto spumaverit ubere mulctra;
Læta magis pressis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, setasque comantes,
Usum in castrorum, & miseris velamina nautis.
Pascuntur vero silvas, & summa Lycæi,
Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos.
Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, & gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivales,
Quo minus est illis curæ mortalis egestas,
Avertes: victumque feres, & virgea lætus
Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero, zephyris cum læta vocantibus æstas,
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes.
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde, ubi quarta sitim cæli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ;
Ad puteos, aut alta greges ad stagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam:
Æstibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
Tum tenues dare rursus aquas, & pascere rursus
Solis ad occasum. cum frigidus aera vesper
Temperat, & saltus reficit jam roscida luna,
Litoraque Alcyonen resonant, acalanthida dumi.
Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, & totum ex ordine mensem
Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ullis
Hospitiis: tantum campi jacet. omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam cum carpit, & hosti
Ante expectatum positis stat in agmine castris.
At non, qua Scythiæ gentes, Mæotiaque unda,
Turbidus & torquens flaventes Ister arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.

Illic clausa tenent stabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu late, septemque adsurgit in ulnas.
Semper hiems, semper spirantes frigora cauri.
Tum sol pallentes haud umquam discutit umbras:
Nec cum invectus equis altum petit æthera: nec cum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ,
Undaque jam tergo ferratos sustinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris.
Æraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt
Indutæ, cæduntque securibus humida vina,
Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non secius aere ningit.
Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, & summis vix cornibus extant.
Hos non immissis canibus, non cassibus ullis
Puniceæve agitant pavidos formidine pinnæ:
Sed frustra oppositum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.
Talis Hyperboreo septem subjecta trioni
Gens effrena virum Riphæo tunditur euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora setis.
Si tibi lanicium curæ; primum aspera silva,
Lappæque tribulique absint: fuge pabula læta,
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuscet velleta pullis
Nascentum: plenoque alium circumspice campo.
Munere sic niveo lanæ, si credere dignum est,
Pan Deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.
At cui lactis amor, cytisum, lotosque frequentes
Ipse manu, salsasque ferat præsepibus herbas.
Hinc & amant fluvios magis, & magis ubera tendunt,
Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere, horisque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris, & sole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor:
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
Velocis Spartæ catulos, acremque Molossum
Pasce sero pingui. numquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulso silvestribus apros
Latratu turbabis agens, montesque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cælumque exterrita fugit:

Aut

Aut tecto assuetus coluber succedere & umbræ,
Pestis acerba boum, pecorique adspergere virus,
Fovit humum. cape saxa manu, cape robora, pastor,
Tollentemque minas & sibila colla tumentem
Dejice. jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medii nexus, extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea convolvens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus alvum:
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus austris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram
Improbus ingluviem ranisque loquacibus explet.
Postquam exusta palus, terræque ardore dehiscunt,
Exsilit in siccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, asperque siti atque exterritus æstu.
Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas:
Cum positis novus exuviis nitidusque juventa
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad solem & linguis micat ore trisulcis.
Morborum quoque te caussas & signa docebo.
Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum persedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
Idæasque pices, & pingues unguine ceras,
Scillamque, elleborosque graves, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os. alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos æstus avertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti;
Continuo culpam ferro compesce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquore turbo,
Quam multæ pecudum pestes. nec singula morbi
Corpora corripiunt: sed tota æstiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gen-
Tum sciat aerias Alpes, & Norica si quis (tem.
Castella in tumulis, & Iapidis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat desertaque regna
Pastorum & longe saltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo cæli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex: sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor; omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore deum medio stans hostia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros.
Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris;
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque jejuna sanie infuscatur arena.
Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix, studiorum atque immemor herbæ,
Victor equus, fontesque avertitur, & pede terram
Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit crudescere morbus,
Tum vero ardentes oculi atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos: ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti
Ardebant, ipsique suos, jam morte sub ægra,
(Di meliora piis, erroremque hostibus illum!)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit, & mixtum spumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. it tristis arator,
Mærentem abjungens fraterna morte juvencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum, non qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos stupor urguet inertes,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertisse graves? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ:
Frondibus & victu pascuntur simplicis herbæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre rastris terram rimantur, & ipsis
Unguibus infodiunt fruges, montesque per altos
Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris immensi prolem, & genus omne natantum
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert,
Quæsitæque nocent artes, cessere magistri

Phil-

Phillyrides Chiron Amythaoniusque Melampus.
Sævit, & in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus: nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma;
Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus;
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur. nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

GEORGICON

LIBER IV.

PRotinus aerii mellis cælestia dona
Exequar. hanc etiam, Mæcenas, aspice partem.
Admiranda tibi levium spectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria; si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petendæ,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.
Absint & picti squalentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropesque, aliæque volucres;
Et manibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsasque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
At liquidi fontes & stagna virentia musco
Adsint, & tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret.
Ut, cum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
Transversas salices, & grandia conjice saxa:
Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstivum solem, si forte morantes
Sparserit, aut præceps Neptuno immerserit Eurus.
Hæc circum casiæ virides, & olentia late
Serpylla, & graviter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Angustos habeant aditus. nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illæ
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque hæc ipsa ad munera gluten,
Et visco & Phrygiæ servant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effossis (si vera est fama) latebris
Sub terra fovere larem, penitusque repertæ
Pumicibusque cavis, exesæque arboris antro.
Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
Unge fovens circum, & raras superinjice frondes.
Neu propius tectis taxum sine, neve rubentes
Ure foco cancros, altæ neu crede paludi:
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
Quod superest, ubi pulsam hiemem sol aureus egit
Sub terras, cælumque æstiva luce reclusit;
Illæ continuo saltus, silvasque peragrant.
Purpureosque metunt flores, & flumina libant
Summa leves. hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem nidosque fovent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emissum caveis ad sidera cæli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces, & frondea semper
Tecta petunt. huc tu jussos asperge sapores,
Trita meliphylla, & cerinthæ ignobile gramen;
Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum.
Ipsæ consident medicatis sedibus: ipsæ
Intima more suo sese in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoque animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longe præsciscere; namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos;
Et circa Regem, atque ipsa ad prætoria densæ
Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo, ubi ver nactæ sudum camposque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit sonitus, magnum mistæ glomerantur in orbem,
Præcipitesque cadunt. non densior aere grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectore versant.
Usque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compressa quiescent.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
(Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binæ Regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliæ turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Cum venit, & sicco terram spuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Hæc potior soboles. hinc cæli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
At cum incerta volant, cæloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt;
Instabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. tu Regibus alas
Eripe. non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atque avium cum falce saligna

Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis
Tecta ferat late circum, cui talia curæ:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem advertere proram;
Forſitan &, pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Pæſti:
Quoque modo potis gauderent intyba rivis;
Et virides apio ripæ, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallenteſque hederas, & amantes litora myrtos.
Namque ſub OEbaliæ memini me turribus altis,
Qua niger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeraque revertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et cum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Æſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantes.
Ergo apibus fœtis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pirum, & ſpinos jam pruna ferentes,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verum hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Prætereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque æra ſecutæ,
Dictæo cæli regem pavere ſub antro.
Solæ communes gnatos, conſortia tecta
Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus ævum:
Et patriam ſolæ, & certos novere penates:
Venturæque hiemis memores æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina. deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliæ ſpem gentis adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas, & nubila cæli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii ſtridentia tingunt
Æra lacu: gemit impoſitis incudibus Ætna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque ſuo. grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & dædala fingere tecta.
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora. rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſantque oras & limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt cælo, adventantibus euris:
Sed circum tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſuſque breves tentant, & ſæpe lapillos,
Ut cymbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipſæ e foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſæ regem parvoſque Quirites
Sufficiunt, aulaſque, & cerea regna refingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus ævi
Excipiat: (neque enim plus ſeptima ducitur æſtas)
At genus immortale manet, multoſque per annos
Stat Fortuna domus, & avi numerantur avorum.
Præterea regem non ſic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes
Obſervant. rege incolumi mens omnibus una eſt:
Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſæ, & crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſæpe attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Ætherios dixere. deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, cælumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cælo.
Si quando ſedem anguſtam, ſervataque mella
Theſauris relines; prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora fove, fumoſque manu prætende ſequaces.
Bis gravidos cogunt fœtus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plejas, & Oceani ſpretos pede reppulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas cælo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animaſque in vulnera ponunt.
Sin duram metues hiemem, parceſque futuro,
Contuſoſque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit

Stel-

Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis:
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis;
Aut dirum tineæ genus, aut invisa Minervæ
Laxos in foribus suspendit aranea casses.
Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis;
Continuo est ægris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
Frigidus ut quondam silvis immurmurat auster:
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentesque rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deum nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
Sed si quem proles subito defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo cæsis jam sæpe juvencis
Insincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura faselis;
Quaque pharetratæ vicinia Persidis urget,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Et diversa ruens septem discurrit in ora
Usque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
Exiguus primum, atque ipsus contractus ad usus
Eligitur locus. hunc angustique imbrice tecti
Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt
Quatuor a ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur, plagisque perempto
Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, & ramea costis
Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentes.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Æstuat, & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & stridentia pennis
Miscentur, tenuemque magis magis aera carpunt:
Donec, ut æstivis effusus nubibus imber,
Erupere, aut ut, nervo pulsante, sagittæ,
Prima leves ineunt si quando prælia Parthi.
Quis deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
Pastor Aristæus fugiens Peneia Tempe,
Amissis (ut fama) apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens. atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclara stirpe deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater est Thymbræus Apollo)
Invisum fatis genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me cælum sperare jubebas?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipsa manu felices erue silvas:
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes:
Ure sata, & validam in vites molire bipennem;
Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit. eam circum Milesia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali saturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla:
Nesæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;
Clioque & Beroe soror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, & Asia Deiopea;
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos, & dulcia furta:
Aque Chao densos divum numerabat amores.
Carmine quo captæ, dum fusis mollia pensa
Devolvunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes
Obstupuere; sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror; ipse tibi tua maxima cura
Tristis Aristæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divum
Tangere, ait: simul alta jubet discedere late
Flumina, qua juvenis gressus inferret. at illum
Curvata in montis faciem circumstetit unda,
Accepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diversa locis, Phasimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta,
Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Postquam est in thalami pendentia pumice tecta

Perventum, & gnati fletus cognovit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ, tonsisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt
Pocula. Panchæis adolescunt ignibus aræ.
Et mater, Cape Mæonii carchesia Bacchi:
Oceano libemus, ait. simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum Nymphasque sorores,
Centum quæ silvas, centum quæ flumina servant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus: magnum qui piscibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriamque revisit
Pallenen. hunc & Nymphæ veneramur, & ipse
Grandævus Nereus. novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: immania cujus
Armenta, & turpes pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi caussam, eventusque secundet.
Nam sine vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipsa ego te, medios cum sol accenderit æstus,
Cum sitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra est,
In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
Se recipit; facile ut somno aggrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus vinclisque tenebis;
Tum variæ eludent species atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes,
Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina somno.
Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffundit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit. at illi
Dulcis compositis spiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. est specus ingens
Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque sinus scindit sese unda reductos;
Deprensis olim statio tutissima nautis.
Intus se vasti Proteus tegit obice saxi.
Hic juvenem in latebris aversum a lumine Nympha
Collocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.
Jam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
Ardebat; cælo & medium sol igneus orbem
Hauserat. arebant herbæ, & cava flumina siccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cum Proteus consueta petens e fluctibus antra
Ibat. eum vasti circum gens humida ponti
Exultans rorem late dispersit amarum.
Sternunt se somno diversæ in litore phocæ.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
Considit scopulo medius, numerumque recenset:
Cujus Aristæo quoniam est oblata facultas;
Vix defessa senem passus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
Occupat. ille suæ contra non immemor artis,
Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domos? quidve hinc petis? inquit. at ille:
Scis, Proteu, scis ipse: neque est te fallere cuiquam.
Sed tu desine velle. deum præcepta secuti
Venimus hinc lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc vates vi denique multa
Ardentes oculos intorsit lumine glauco,
Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna luis commissa: tibi has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, ni fata resistant,
Suscitat; & rapta graviter pro conjuge sævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
Implerunt montes. flerunt Rhodopeiæ arces,
Altaque Pangæa, & Rhesi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipse cava solans ægrum testudine amorem,
Te, dulcis conjux, te solo in litore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus, Manesque adiit, regemque tremendum,
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.
At cantu commotæ Erebi de sedibus imis
Umbræ ibant tenues, simulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis avium se millia condunt,
Vesper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfusa coercet.
Quin ipsæ stupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota constitit orbis.
Jamque pedem referens casus evaserat omnes,
Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
Pone sequens; namque hanc dederat Proserpina legem:
Cum subita incautum dementia cepit amantem,
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.
Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa
Immemor, heu! victusque animi respexit. ibi omnis
Effusus labor, atque immitis rupta tyranni
Fœdera, terque fragor stagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miseram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
Jamque vale. feror ingenti circumdata nocte,
Invalidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.
Dixit, & ex oculis subito, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diversa: neque illum,
Prensantem nequidquam umbras, & multa volentem
Dicere præterea, vidit: nec portitor Orci
Amplius objectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manes, qua numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.

Septem

Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aeria, deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populea mœrens Philomela ſub umbra
Amiſſos queritur fœtus, quos durus arator
Obſervans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mæſtis late loca queſtibus implet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere Hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
Arvaque Riphæis numquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen atque irrita Ditis
Dona querens. ſpretæ Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra deum, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revulſum,
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen, anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus, & ſe jactu dedit æquor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
Nate, licet triſtes animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſſa: hinc miſerabile Nymphæ,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. tu munera ſupplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige, & intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa.
Et nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
Haud mora: continuo matris præcepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.
Poſt, ubi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
Hic vero ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis;
Immenſaſque trahi nubes: jamque arbore ſumma
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
Hæc ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

ÆNEIDOS

LIBER PRIMUS.

Arma, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lavinaque venit
Littora. multum ille & terris jactatus & alto
Vi ſuperum, ſævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio. genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
Muſa, mihi cauſſas memora, quo numine læſo,
Quidve dolens regina deum, tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tantæne animis cæleſtibus iræ?
Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo. hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem ſed enim Trojano a ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum late Regem, belloque ſuperbum,
Venturum excidio Libyæ: ſic volvere Parcas.
Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis,
Necdum etiam cauſſæ irarum ſævique dolores
Exciderant animo: manet alta mente repoſtum
Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ;
Et genus inviſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, jactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaum atque immitis Achilli,
Arcebat longe Latio; multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
Vix e conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant;
Cum Juno, æternum ſervans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum: Mene incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italia Teucrorum avertere Regem?
Quippe vetor fatis. Pallaſne exurere claſſem
Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis.
Illum exſpirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quæ Divum incedo Regina, Joviſque
Et ſoror & conjux, una cum gente tot annos
Bella gero. & quiſquam numen Junonis adoret
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem?

Talia

Talia flammato secum Dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Austris,
Æoliam venit. hic vasto Rex Æolus antro
Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frænat.
Illi indignantes magno com murmure montis
Circum claustra fremunt: celsa sedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras cælumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.
Sed pater Omnipotens speluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molemque & montes insuper altos
Imposuit, Regemque dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas sciret dare jussus habenas.
Ad quem tum Juno supplex his vocibus usa est:
Æole, (namque tibi Divum pater atque hominum Rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosque penates:
Incute vim ventis, submersasque obrue puppes;
Aut age diversas: & disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ:
Quarum, quæ forma pulcherrima, Dejopeam
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcbra faciat te prole parentem.
Æolus hæc contra: Tuus, o Regina, quid optes,
Explorare labor: mihi jussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptra Jovemque
Concilias: tu das epulis accumbere Divum,
Nimborumque facis tempestatumque potentem.
Hæc ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes cælumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther:
Præsentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ solvuntur frigore membra.
Ingemit, &, duplices tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum Trojæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis
Tydide, me ne Iliacis occumbere campis
Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra?
Sævus ubi Aeacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta virum galeasque & fortia corpora volvit.
Talia jactanti stridens Aquilone procella
Velum adversa ferit, fluctumque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, & undis
Dat latus. insequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi summo in fluctu pendent: his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit. furit æstus arenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, aras.
Dorsum immane mari summo. tres Eurus ab alto
In brevia & Syrtes urget, miserabile visu;
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit. excutitur, pronusque magister
Volvitur in caput. ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vasto:
Arma virum, tabulæque, & Troja gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, & qua grandævus Alethes,
Vicit hiems. laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit Neptunus, & imis
Stagna refusa vadis: graviter commotus, & alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disjectam Æneæ toto videt æquore classem:
Fluctibus oppressos Troas, cælique ruina.
Nec latuere doli fratrem Junonis & iræ.
Eurum ad se Zephyrumque vocat. dehinc talia fatur:
Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Jam cælum terramque meo sine numine, venti,
Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego. sed motos præstat componere fluctus.
Post mihi non simili pœna commissa luetis.
Maturate fugam, Regique hæc dicite vestro:
Non illi imperium pelagi sævumque tridentem,
Sed mihi sorte datum. tenet ille immania saxa,
Vestras, Eure, domos. illa se jactet in aula
Æolus, & clauso ventorum carcere regnet.
Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat:
Collectasque fugat nubes, solemque reducit.
Cymothoe simul & Triton adnixus acuto
Detrudunt naves scopulo. levat ipse tridenti;
Et vastas aperit Syrtes, & temperat æquor:
Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo quum sæpe coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces & saxa volant; furor arma ministrat.
Tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus astant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor; æquora postquam
Prospiciens genitor, cæloque invectus aperto
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.
Defessi Æneadæ, quæ proxima littora, cursu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit objecto laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cælum scopuli: quorum sub vertice late
Æquora tuta silent. tum silvis scena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum;
Intus aquæ dulces, vivoque sedilia saxo,
Nympharum domus. hic fessas non vincula naves
Ulla tenent, unco non alligat anchora morsu.
Huc septem Æneas collectis navibus omni
Ex numero subit: ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troes arena,
Et sale tabentes artus in littore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates,
Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt fessi rerum; frugesque receptas
Et torrere parant flammis & frangere saxo.
Æneas scopulum interea conscendit, & omnem
Prospectum late pelago petit; Anthea si quem

Jacta-

Jactatum vento videat Phrygiasque biremes,
Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam. tres littore cervos
Prospicit errantes: hos tota armenta sequuntur
A tergo, & longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic; arcumque manu celeresque sagittas
Corripuit; fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, sternit; tum vulgus: & omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, & socios partitur in omnes.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis mærentia pectora mulcet:
O socii, (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora; dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos: vos & Cyclopia saxa
Experti. revocate animos, mæstumque timorem
Mittite. forsan & hæc olim meminisse juvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Tendimus in Latium: sedes ubi fata quietas
Ostendunt. illic fas regna resurgere Trojæ.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert: curisque ingentibus æger
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se prædæ accingunt, dapibusque futuris:
Tergora deripiunt costis, & viscera nudant.
Pars in frusta secant, veribusque trementia figunt:
Litore aena locant alii, flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires: fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinæ.
Postquam exemta fames epulis, mensæque remotæ,
Amissos longo socios sermone requirunt;
Spemque metumque inter dubii: seu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Et jam finis erat: cum Jupiter æthere summo
Despiciens mare velivolum terrasque jacentes,
Littoraque, & latos populos, sic vertice cæli
Constitit, & Lybiæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales jactantem pectore curas
Tristior, & lacrimis oculos suffusa nitentes,
Alloquitur Venus: O qui res hominumque deumque
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troes potuere? quibus tot funera passis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a sanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. quæ te, genitor, sententia vertit?
Hoc equidem occasum Trojæ tristesque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur. quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi:
Unde per ora novem vasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva sonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia. nunc placida compostus pace quiescit.
Nos tua progenies, cæli quibus annuis arcem,
Navibus (infandum) amissis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptra reponis?
Olli subridens hominum sator atque deorum,
Vultu, quo cælum tempestatesque serenat,
Oscula libavit natæ. dehinc talia fatur.
Parce metu, Cytherea. manent immota tuorum
Fata tibi. cernes urbem & promissa Lavini
Mœnia, sublimemque feres ad sidera cæli
Magnanimum Ænean: neque me sententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet:
Longius & volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet; moresque viris & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
Ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis mensibus orbes
Imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
Hic jam tercentum totos regnabitur annos
Gente sub Hectorea; donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupæ fulvo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi. quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cælumque fatigat,
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. veniet lustris labentibus ætas,
Cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris;
Julius, a magno demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim cælo, spoliis Orientis onustum,
Accipies secura. vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent secula bellis.
Cana Fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt: diræ ferro & compagibus arctis,
Claudentur belli portæ. Furor impius intus
Sæva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maia genitum demittit ab alto;
Ut terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris: ne fati nescia Dido
Finibus arceret. volat ille per aera magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus adstitit oris.
Et jam jussa facit: ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente deo. in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemque benignam.
At pius Æneas per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data est, exire; locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras:
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feræne,
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum, sub rupe cavata,
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
Occulit. ipse uno graditur comitatus Achate;
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obvia silva:

Virginis os habitumque gerens, & virginis arma
Spartanæ: vel qualis equus Threiſſa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga prævertitur Hebrum.
Namque bumeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
Nuda genu, nodoque ſinus collecta fluentes.
Ac prior, Heus, inquit, juvenes, monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum,
Succinctam pharetra & maculoſæ tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus; & Veneris contra ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mibi neque viſa ſororum,
O (quam te memorem?) virgo: namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat. o dea, certe;
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una?
Sis felix, noſtrumque leves quæcumque laborem:
Et quo ſub cælo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. ignari bominumque locorumque
Erramus, vento buc & vaſtis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor bonore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire coturno.
Punica regna vides, Tyrios & Agenoris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa eſt injuria, longæ
Ambages. ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, & magno miſeræ dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiſque jugarat
Ominibus. ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factumque diu celavit, & ægram,
Multa malus ſimulans, vana ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inbumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudeles aras, trajectaque pectora ferro
Nudavit; cæcumque domus ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere ſuadet,
Auxiliumque viæ veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.
His commota fugam Dido ſocioſque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naves, quæ forte paratæ,
Corripiunt, onerantque auro. portantur avari
Pygmalionis opes pelago. dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemque novæ Carthaginis arcem:
Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris,
Quove tenetis iter? quærenti talibus ille
Suſpirans, imoque trahens a pectore vocem:
O dea, ſi prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales noſtrorum audire laborum;
Ante diem clauſo componet veſper Olympo.
Nos Troja antiqua, ſi veſtras forte per aures
Trojæ nomen iit, diverſa per æquora vectos
Forte ſua Libycis tempeſtas appulit oris.
Sum pius Æneas, raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum, fama ſuper æthera notus.
Italiam quæro patriam; & genus ab Jove ſummo.

Bis denis Phrygium conſcendi navibus æquor;
Matre dea monſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix ſeptem convulſæ undis euroque ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro,
Europa atque Aſia pulſus. nec plura querentem
Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt:
Quiſquis es, haud (credo) inviſus cæleſtibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces ſocios claſſemque relatam
Nuntio, & in tutum verſis aquilonibus actam:
Ni fruſtra augurium vani docuere parentes.
Aſpice bis ſenos lætantes agmine cycnos,
Ætheria quos lapſa plaga Jovis ales aperto
Turbabat cælo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantuſque dedere;
Haud aliter puppeſque tuæ pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modo, & qua te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, & avertens roſea cervice refulſit,
Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere: pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit dea. ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falſis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire & reddere voces?
Talibus incuſat, greſſumque ad mœnia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aere ſepſit;
Et multo nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas: ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.
Corripuere viam interea, qua ſemita monſtrat.
Jamque adſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſaſque aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.
Jura, magiſtratuſque legunt, ſanctumque ſenatum.
Hic portus alii effodiunt; hic alta theatris
Fundamenta locant alii; immaneſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes æſtate nova per florea rura
Exercet ſub ſole labor; cum gentis adultos
Educunt fœtus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!
Æneas ait, & faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miſcetque viris; neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, lætiſſimus umbra,
Quo primum jactati undis & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrarat, caput acris equi. ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſecula gentem.
Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido

Con-

Condebat, donis opulentum & numine divæ:
Ærea cui gradibus surgebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo stridebat aenis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit. hic primum Æneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens, dum quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamumque, & sævum ambobus Achillem.
Constitit, & lacrimans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus. sunt hic etiam sua præmia laudi:
Sunt lacrimæ rerum: & mentem mortalia tangunt.
Solve metus. feret hæc aliquam tibi fama salutem.
Sic ait, atque animum pictura pascit inani
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graji, premeret Trojana juventus:
Hac Phryges; instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrimans: primo quæ prodita somno
Tydides multa vastabat cæde cruentus:
Ardentesque avertit equos in castra, prius quam
Pabula gustassent Trojæ Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen. huic cervixque comæque trahuntur
Per terram, & versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis.
Diva solo fixos oculos aversa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo;
Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conspexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoasque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno;
Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit, magna juvenum stipante caterva.
Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnes:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem se læta ferebat
Per medios, instans operi regnisque futuris.
Tum foribus divæ, media testudine templi,
Septa armis, solioque alte subnixa resedit.
Jura dabat legesque viris: operumque laborem
Partibus æquabat justis, aut sorte trahebat:
Cum subito Æneas concursu accedere magno
Anthea Sergestumque videt fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios: ater quos æquore turbo
Dispulerat, penitusque alias avexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates
Lætitiaque metuque, avidi conjungere dextras
Ardebant: sed res animos incognita turbat.
Dissimulant; & nube cava speculantur amicti,
Quæ fortuna viris; classem quo litore linquant;
Quid veniant. cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Postquam introgressi, & coram data copia fandi;
Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit:
O regina, novam cui condere Jupiter urbem,
Justitiaque dedit gentes frenare superbas;
Troes te miseri, ventis maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos a navibus ignes;
Parce pio generi, & propius res aspice nostras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas.
Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus, Hesperiam Graji cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ:
Oenotrii coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Huc cursus fuit.
Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris,
Perque undas, superante salo, perque invia saxa
Dispulit. huc pauci vestris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.
Bella cient, primaque vetant consistere terra.
Si genus humanum & mortalia temnitis arma;
At sperate Deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Æneas nobis, quo justior alter
Nec pietate fuit, nec bello major & armis.
Quem si fata virum servant, si vescitur aura
Ætheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
Non metus, officio ne te certasse priorem
Pœniteat. sunt & Siculis regionibus urbes,
Armaque, Trojanoque a sanguine clarus Acestes.
Quassatam ventis liceat subducere classem,
Et silvis aptare trabes, & stringere remos:
Si datur Italiam, sociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti, Latiumque petamus.
Sin absumta salus, & te, pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyæ, nec spes jam restat Iuli;
At freta Sicaniæ saltem, sedesque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Acestem.
Talibus Ilioneus. cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breviter Dido, vultum demissa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri: secludite curas.
Res dura, & regni novitas me talia cogunt
Moliri, & late fines custode tueri.
Quis genus Æneadum, quis Trojæ nesciat urbem,
Virtutesque virosque, & tanti incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni:
Nec tam aversus equos Tyria Sol jungit ab urbe.
Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fines, regemque optatis Acesten;
Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?
Urbem quam statuo, vestra est: subducite naves.
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet Æneas! equidem per litora certos
Dimittam, & Libyæ lustrare extrema jubebo;

Si quibus ejectus silvis, aut urbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Æneas, jamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Ænean compellat Achates:
Nate Dea, quæ nunc animo sententia surgit?
Omnia tuta vides: classem, sociosque receptos.
Unus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
Submersum: dictis respondent cetera matris.
Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum.
Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
Os humerosque deo similis: namque ipsa decoram
Cæsariem nato genetrix, lumenque juventæ
Purpureum, & lætus oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.
Tum sic reginam adloquitur, cunctisque repente
Improvisus ait: Coram, quem quæritis, adsum
Troius Æneas, Libycis ereptus ab undis.
O sola infandos Trojæ miserata labores,
Quæ nos, reliquias Danaum terræque marisque,
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias. grates persolvere dignas
Non opis est nostræ, Dido: nec quidquid ubique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Usquam justitiæ est, & mens sibi conscia recti,
Præmia digna ferant. quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet;
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt:
Quæ me cumque vocant terræ. sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, lævaque Serestum:
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido;
Casu deinde viri tanto. & sic ore locuta est:
Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem,
Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo casus mihi cognitus orbis
Trojanæ, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
Quare agite o tectis, juvenes, succedite nostris.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Jactatam hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali miseris succurrere disco.
Sic memorat. simul Ænean in regia ducit
Tecta: simul divum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos
Munera, lætitiamque dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, mediisque parant convivia tectis.
Arte laboratæ vestes, ostroque superbo:
Ingens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
Æneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem,
Ascanio ferat hæc; ipsumque ad mœnia ducat.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet; pallam signis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret, inconcessosque hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam.
Hæc celerans, iter ad naves tendebat Achates.
At Cytherea novas artes, nova pectore versat
Consilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Ascanio veniat, donisque furentem
Incendat Reginam, atque ossibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues:
Urit atrox Juno, & sub noctem cura recursat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meæ vires, mea magna potentia solus,
Nate, Patris summi qui tela Typhoea temnis;
Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
Frater ut Æneas pelago tuus omnia circum
Litora jactetur, odiis Junonis iniquæ,
Nota tibi: & nostro doluisti sæpe dolore.
Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus: & vereor, quo se Junonia vertant
Hospitia. haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, & cingere flamma
Reginam meditor; ne quo se numine mutet:
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu chari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat; mea maxima cura;
Dona ferens pelago, & flammis restantia Trojæ.
Hunc ego sopitum somno, super alta Cythera,
Aut super Idalium sacrata sede recondam:
Ne qua scire dolos, mediusve occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Ut, cum te gremio accipiet lætissima Dido,
Regales inter mensas, laticemque Lyæum,
Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet,
Occultum inspires ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis charæ genitricis, & alas
Exuit, & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
Floribus & dulci aspirans complectitur umbra.
Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cum venit, aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamque locavit.
Jam pater Æneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine longo
Cura penum struere, & flammis adolere penates.
Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
Nec non & Tyrii per limina læta frequentes
Convenere, toris jussi discumbere pictis.
Mirantur dona Æneæ; mirantur Iulum,

Flagran-

Flagrantesque Dei vultus, simulataque verba,
Pallamque, & pictum croceo velamen acantho.
Præcipue infelix pesti devota futuræ
Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Phœnissa, & puero pariter, donisque movetur.
Ille, ubi complexu Æneæ, colloque pependit,
Et magnum falsi implevit genitoris amorem;
Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret: & interdum gremio fovet, inscia Dido
Insidat quantus miseræ deus. at memor ille
Matris Acidaliæ, paullatim abolere Sichæum
Incipit, & vivo tentat prævertere amore
Jam pridem resides animos desuetaque corda.
Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ;
Crateras magnos statuunt, & vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auroque poposcit,
Implevitque mero pateram: quam Belus, & omnes
A Belo soliti. tum facta silentia tectis:
Jupiter, (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriisque diem Trojaque profectis
Esse velis, nostrosque hujus meminisse minores.
Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno.
Et vos o cœtum Tyrii celebrate faventes.
Dixit, & in mensam laticum libavit honorem,
Primaque libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans. ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Post alii proceres. cithara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quem maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, solisque labores;
Unde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones:
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.
Nec non & vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
Immo age, & a prima dic, hospes, origine nobis
Insidias, inquit, Danaum, casusque tuorum,
Erroresque tuos. nam te jam septima portat
Omnibus errantem terris & fluctibus æstas.

Æ N E I D O S

LIBER II.

Conticuere omnes, intentique ora tenebant:
Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto:
Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai: quæque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui. quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyssi
Temperet a lacrimis! & jam nox humida cælo
Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et breviter Trojæ supremum audire laborem;
Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
Ductores Danaum, tot jam labentibus annis,
Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant, sectaque intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant. ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri, penitusque cavernas
Ingentes uterumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Insula, dives opum, Priami dum regna manebant:
Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis:
Huc se provecti deserto in litore condunt.
Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu:
Panduntur portæ. juvat ire, & Dorica castra,
Desertosque videre locos, litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic sævus tendebat Achilles:
Classibus hic locus: hic acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi: primusque Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari;
Sive dolo, seu jam Trojæ sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
Præcipitare jubent, subjectisque urere flammis:
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul, O miseri, quæ tanta insania, cives?
Creditis avectos hostes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros;
Inspectura domos, venturaque desuper urbi;
Aut aliquis latet error. equo ne credite, Teucri.
Quidquid id est, timeo Danaos & dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit. stetit illa tremens, uteroque recusso
Insonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ.
Et, si fata deum, si mens non læva fuisset,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras:
Trojaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.
Ecce, manus juvenem interea post terga revinctum
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.
Undique visendi studio Trojana juventus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno
Disce omnes.
Namque, ut conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?
Cui neque apud Danaos usquam locus: & super ipsi
Dardanidæ infensi pœnas cum sanguine poscunt.
Quo gemitu conversi animi, compressus & omnis
Impetus. hortamur fari, quo sanguine cretus,
Quidve ferat, memoret, quæ sit fiducia capto.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur.
Cuncta equidem tibi, Rex, (fuerit quodcumque,) fatebor,
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
Hoc primum. nec, si miserum Fortuna Sinonem

Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.
Fando aliquod si forre tuas pervenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria: quem falsa sub proditione Pelasgi
Insontem, iofando indicio, quia bella vetabat,
Demisere neci: nunc cassum lumine lugent.
Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regumque vigebat
Conciliis: & nos aliquod nomenque decusque
Gessimus. iuvidia postquam pellacis Ulyssi
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris;
Afflictus vitam iu tenebris luctuque trahebam,
Et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, fors si qua tulisset,
Si patrios umquam remeassem victor ad Argos,
Promisi ultorem, & verbis odia aspera movi.
Hinc mibi prima mali labes: binc semper Ulysses
Criminibus terrere uovis: hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere cooscius arma.
Nec requievir enim, dooec Calchante ministro.
Sed quid ego hæc autem nequidquam iograta revolvo?
Quidve moror? si omnes uno ordine habetis Acbivos,
Idque audire sat est; jamdudum sumite pœnas.
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
Tum vero ardemus scitari & quærere caussas;
Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgæ.
Prosequitur pavitans, & ficto pectore fatur;
Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, & longo fessi discedere bello.
Fecissentque utinam! sæpe illos aspera ponti
Ioterclusit biems & terruit auster euntes.
Præcipue, cum jam hic trabibus coutextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus. isque adytis hæc tristia dicta reportat.
Sanguine placastis veutos, & virgine cæsa,
Cum primum Iliacas Danai venistis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animaque litandum
Argolica: vulgi quæ vox ot venit ad aures,
Obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor; cui fata parent, quem poscat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quæ siot ea numina divum
Flagirar. & mihi jam multi crudele canebant
Artificis scelos, & taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies, tectusque recusat
Prodere voce sua quemquam, aut oppooere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.
Asseosere omnes: &, quæ sibi quisque timebat,
Unius in miseri exitium conversa tulere.
Jamque dies iosanda aderat: mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, & circum tempora vittæ.
Eripui (fateor) leto me, & vincula rupi:
Limosoque lacu per noctem obscurus iu ulva
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi jam patriam aotiquam spes ulla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque pareutem:
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hauc miserorum morte piabont.
Quod te, per superos, & couscia numina veri,
Per, si qua est, quæ restet adhuc mortalibus usquam
Intemerara fides, oro, miserere laborum
Tantorum: miserere animi non digna ferentis.
His lacrimis vitam damus, & miserescimus ultro.

Ipse viro primus manicas atque arcta levari
Vincla jubet Priamus; dictisque ita fatur amicis:
Quisquis es, amissos hinc jam obliviscere Grajos;
Noster eris: mihique hæc edissere vera roganti.
Quo molem banc immanis equi statuere? quis auctor?
Quidve petunt? quæ relligio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis instructus & arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
Vos, æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor oumen, ait: vos aræ, ensesque nefandi,
Quos fugi, vittæque deum, quas bostia gessi;
Fas mihi Grajorum sacrata resolvere jura,
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegunt: teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneas, servataque serves
Troja fidem; si vera feram, si magna rependam.
Omnis spes Daoaum, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit: impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumque inventor Ulysses,
Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque crueutis
Virgineas ausi divæ coutingere vittas:
Ex illo fluere ac retro sublapsa referri
Spes Danaum: fractæ vires, aversa deæ mens.
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia moostris.
Vix positum castris simulacrum; arsere coruscæ
Lominibus flammæ arrectis, salsusque per artus
Sudor iit: terque ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens, hastamque trementem.
Extemplo tentanda fuga canit æquora Calchas:
Nec posse Argolicis exscindi Pergama telis,
Omina oi repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago & curvis secum advexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma Deosque parant comites, pelagoque remenso
Improvisi aderuot. ita digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio mouiti, pro numine læso
Effigiem statuere; nefas quæ triste piarer.
Hanc tamen immeusam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cæloque educere jussit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit;
Neu populum autiqua sub relligione tueri.
Nam si vestra manus violasset dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod Dii prius omen in ipsum
Convertant) Priami imperio Phrygibusque futurum.
Siu manibus vestris vestram ascendisset in urbem;
Ultro Asiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
Talibus insidiis perjurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hic aliud majus miseris multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta jobæqoe
Sanguineæ exsuperant uudas: pars cetera poutum
Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
Fit sooitus, spumante salo: jamque arva tenebant,
Ardentesque oculos suffecti sanguine & igui,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

Diffu-

Diffugimus visu exsangues. illi agmioe certo
Laocoonta petunt: & primum parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterque
Implicat, & miseros morsu depascitur artus.
Post ipsum auxilio subeuutem ac tela ferentem
Corripiunt, spirisque ligant ingentibus: & jam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati superant capite & cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas atroque veneno;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit.
Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, & incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sævæque petunt Tritonidis arcem:
Sed pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor: & scelus expendisse merentem
Laocoonta feruot; sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam iotorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque Divæ
Numina conclamant.
Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciuut lapsus, & stupea vincula collo
Intendunt. scandit fatalis machina muros,
Fœta armis. circum pueri, inouptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa subit, mediæque minans illabitur urbi.
O patria, o Divum domus Ilium, & inclita bello
Mœoia Dardanidum! quater ipso in limiue portæ
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores cæcique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora Dei jussu, non umquam credita Teucris.
Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Involvens ombra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fusi per mœnia Teucri
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica silentia lunæ,
Litora nota petens; flammas cum regia puppis
Extulerat: fatisque deum defensus iniquis,
Inclusos otero Danaos & pinea furtim
Laxat claustra Sinou: illos patefactus ad auras
Reddit equos, lætique cavo se robore promunt
Thessandrus Sthenelusque duces, & dirus Ulysses,
Demissum lapsi per funem, Acamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
Invadunt urbem somno vinoque sepultam.
Cæduntur vigiles, portisque patentibus omues
Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Iocipit, & dono divum gratissima serpit.
In somnis, ecce, ante oculos mæstissimus Hector
Visus adesse mihi, largosque effundere fletus;
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore; qui redit exuvias indutus Achillei,
Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, & concretos sanguine crines,

Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios. ultro flens ipse videbar
Compellare virum, & mæstas expromere voces:
O lux Dardaniæ, spes o fidissima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Exspectate venis? ut te post multa tuorum
Funera, post varios bominumque urbisque labores
Defessi aspicimus! quæ caussa indigna serenos
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate dea, teque his, air, eripe flammis,
Hustis habet muros: ruit alto a culmine Troja.
Sat patriæ Priamoque datum. si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites. his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ deoique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus iguem.
Diverso interea miscentur mœnia luctu:
Et magis atque magis, quamquam secreta parentis
Anchisæ domus, arboribusque obtecta recessit,
Clarescuot sonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior somno, & summi fastigia tecti
Ascensu supero, atque arrectis auribus adsto.
In segetem veluti cum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torreus
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores;
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.
Tum vero manifesta fides, Danaumque patescunt
Insidiæ. jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano superante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virum clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec sat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum sociis ardent animi. furor iraque mentem
Præcipitant; pulchrumque mori succurrit in armis.
Ecce autem telis Paothus elapsus Achivum,
Panthus Othryades, arcis Phœbique sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, parvumque nepotem
Ipse trahit, cursuque amens ad litora tendit.
Quo res summa loco, Paothu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit:
Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ. fuimus Troes: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jnpiter Argos
Transtulit. incensa Danai dominantur in urbe.
Arduus armatus mediis in mœnibus adstans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
Insultans. portis alii bipatentibus adsunt,
Millia quot magnis umquam venere Mycenis:
Obsedere alii telis angusta viarum
Oppositi, stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte resistunt.
Talibus Othryadæ dictis & numine divum
In flammas & io arma feror: quo tristis Erinnys,
Quo fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
Adduot se socios Ripheus, & maxumus armis
Iphitus: oblati per lunam Hypanisque Dymasque:
Et lateri agglomerant nostro: juvenisque Chorœbus
Mygdonides. illis ad Trojam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore:

Et

Et gener auxilium Priamo Phrygibusque ferebat.
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
Audierit.
Quos ubi confertos audere in prœlia vidi;
Incipio super his: Juvenes, fortissima frustra
Pectora, si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi; (quæ sit rebus fortuna videtis.
Excessere omnes adytis arisque relictis
Di, quibus imperium hoc steterat) succurritis urbi
Incensæ. moriamur, & in media arma ruamus.
Una salus victis, nullam sperare salutem.
Sic animis juvenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exspectant siccis; per tela, per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem: mediæque tenemus
Urbis iter. nox atra cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lacrimis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, & relligiosa deorum
Limina. nec soli pœnas dant sanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus;
Victoresque cadunt Danai. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
Primus se, Danaum magna comitante caterva,
Androgeus offert nobis, socia agmina credens
Inscius; atque ultro verbis compellat amicis:
Festinate viri. nam quæ tam sera moratur
Segnities? alii rapiunt incensa feruntque
Pergama: vos celsis nunc primum a navibus itis?
Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostes:
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.
Haud secus Androgeus visu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circumfundimur armis,
Ignarosque loci passim, & formidine captos
Sternimus. aspirat primo fortuna labori.
Atque hic successu exultans animisque Chorœbus,
O socii, quæ prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, sequamur.
Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypeique insigne decorum
Induitur, laterique Argivum accommodat ensem.
Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque juventus
Læta facit: spoliis se quisque recentibus armat.
Vadimus immixti Danais haud numine nostro;
Multaque per cæcam congressi prœlia noctem
Conserimus: multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & litora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus a templo Cassandra adytisque Minervæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiata mente Chorœbus,
Et sese medium injecit periturus in agmen.
Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes,
Armorum facie & Graiarum errore jubarum.
Tum Danai gemitu atque ereptæ virginis ira
Undique collecti invadunt; acerrimus Ajax,
Et gemini Atridæ, Dolopumque exercitus omnis.
Adversi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque Notusque & lætus Eois
Eurus equis: stridunt silvæ, sævitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
Fudimus insidiis, totaque agitavimus urbe,
Apparent: primi clypeos mentitaque tela
Agnoscunt, atque ora sono discordia signant.
Ilicet obruimur numero. primusque Chorœbus
Penelei dextra, divæ armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit & Ripheus, justissimus unus
Qui fuit in Teucris, & servantissimus æqui.
Dis aliter visum. pereunt Hypanisque Dymasque
Confixi a sociis: nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Testor, in occasu vestro, nec tela, nec ullas
Vitavisse vices Danaum; &, si fata fuissent,
Ut caderem, meruisse manu. divellimur inde,
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyssi.
Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentes
Cernimus, obsessumque acta testudine limen.
Hærent parietibus scalæ, postesque sub ipsos
Nituntur gradibus, clypeosque ad tela sinistris
Protecti objiciunt: prensant fastigia dextris.
Dardanidæ contra turres ac tecta domorum
Culmina convellunt (his se, quando ultima cernunt,
Extrema jam in morte parant defendere telis)
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt. alii strictis mucronibus imas
Obsedere fores: has servant agmine denso.
Instaurati animi regis succurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, & pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relicti
A tergo: infelix qua se, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros, & avo puerum Astyanacta trahebat:
Evado ad summi fastigia culminis: unde
Tela manu miseri jactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti stantem, summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaum solitæ naves, & Achaica castra,
Aggressi ferro circum, qua summa labantes
Juncturas tabulata dabant; convellimus altis
Sedibus, impulimusque. ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit. ast alii subeunt: nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruscus aena.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis novus exuviis nitidusque juventa,
Lubrica convolvit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

Una

Una ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque a cardine vellit
Æratos: jamque excisa trabe firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patescunt:
Apparent Priami & veterum penetralia regum:
Armatosque vident stantes in limine primo.
At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur; penitusque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant. ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, neque ipsi
Custodes sufferre valent. labat ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danai, & late loca milite complent.
Non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
Cum stabulis armenta trahit. vidi ipse furentem
Cæde Neoptolemum, geminosque in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
Sanguine fœdantem, quos ipse sacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
Barbarico postes auro spoliisque superbi
Procubuere. tenent Danai, qua deficit ignis.
Forsitan &, Priami fuerint quæ fata, requiras.
Urbis uti captæ casum, convulsaque vidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hostem;
Arma diu senior desueta trementibus ævo
Circumdat nequidquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
Ædibus in mediis nudoque sub ætheris axe
Ingens ara fuit; juxtaque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque umbra complexa Penates.
Hic Hecuba & natæ nequidquam altaria circum,
Præcipites atra ceu tempestate columbæ,
Condensæ, & divum amplexæ simulacra sedebant.
Ipsum autem sumtis Priamum juvenilibus armis
Ut vidit; Quæ mens tam dira, miserrime conjux,
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget: non; si ipse meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes:
Aut moriere simul. sic ore effata, recepit
Ad sese, & sacra longævum in sede locavit.
Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hostes
Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
Saucius. illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
Insequitur, jam jamque manu tenet, & premit hasta.
Ut tandem ante oculos evasit & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quamquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec voci iræque pepercit.
At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Di, si qua est cælo pietas, quæ talia curet,
Persolvat grates dignas, & præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Fecisti, & patrios fœdasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo: sed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
Conjecit: rauco quod protenus ære repulsum,
Et summo clypei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori. illi mea tristia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati,
Implicuitque comam læva; dextraque coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incensam, & prolapsa videntem
Pergama; tot quondam populis terrisque superbum
Regnatorem Asiæ. jacet ingens litore truncus,
Avulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.
At me tum primum sævus circumstetit horror:
Obstupui: subiit cari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem. subiit deserta Creusa,
Et direpta domus, & parvi casus Iuli.
Respicio, & quæ sit me circum copia lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere.
Jamque adeo super unus eram: cum limina Vestæ
Servantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio: dant clara incendia lucem
Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaum, & deserti conjugis iras
Permetuens, Trojæ & patriæ communis Erinnys,
Abdiderat sese, atque aris invisa sedebat.
Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
Ulcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis patriasque Mycenas
Aspiciet, partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natosque videbit,
Iliadum turba & Phrygiis comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine litus?
Non ita. namque etsi nullum memorabile nomen
Feminea in pœna est, nec habet victoria laudem;
Extinxisse nefas tamen, & sumsisse merentes
Laudabor pœnas; animumque explesse juvabit
Ultricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia jactabam, & furiata mente ferebar;
Cum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam; qualisque videri
Cælicolis, & quanta solet: dextraque prehensum
Continuit, roseoque hæc insuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
Non prius aspicies, ubi fessum ætate parentem
Liqueris Anchisen? superet conjuxne Creusa,
Ascaniusque puer? quos omnes undique Grajæ
Circum errant acies: &, ni mea cura resistat,
Jam flammæ tulerint, inimicus & hauserit ensis.
Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacænæ,
Culpatusve Paris. divum inclementia, divum
Has evertit opes, sternitque a culmine Trojam.
(Aspice: namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat visus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Jussa time, neu præceptis parere recusa)

Hic,

Hic, ubi disjectas moles, avulsaque saxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit; totamque ab sedibus urbem
Eruit. hic Juno Scæas sævissima portas
Prima tenet, sociumque furens a navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam summas arces Tritonia (respice) Pallas
Insedit, nimbo effulgens & Gorgone sæva.
Ipse pater Danais animos viresque secundas
Sufficit: ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam.
Dixerat: & spissis noctis se condidit umbris.
Apparent diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna deum.
Tum vero omne mihi visum considere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja.
Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
Cum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim; illa usque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat;
Vulneribus donec paullatim evicta supremum
Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam.
Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes
Expedior. dant tela locum, flammæque recedunt.
Atque ubi jam patriæ perventum ad limina sedis,
Antiquasque domos; genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumque petebam;
Abnegat excisa vitam producere Troja,
Exiliumque pati. Vos o, quibus integer ævi
Sanguis, ait, solidæque suo stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si cælicolæ voluissent ducere vitam,
Has mihi servassent sedes. satis una superque
Vidimus excidia, & captæ superavimus urbi.
Sic o, sic positum affati discedite corpus.
Ipse manu mortem inveniam. miserebitur hostis,
Exuviasque petet. facilis jactura sepulchri.
Jampridem invisus divis, & inutilis annos
Demoror: ex quo me divum pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat.
Nos contra effusi lacrimis, conjuxque Creusa,
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque & sedibus hæret in iisdem.
Rursum in arma feror, mortemque miserrimus opto.
Nam quod consilium, aut quæ jam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui;
Et sedet hoc animo, perituræque addere Trojæ
Teque tuosque juvat: patet isti janua leto.
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium, patremque meum, juxtaque Creusam,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais: finite instaurata revisam
Prælia. numquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rursus: clypeoque sinistram
Insertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Hærebat, parvumque patri tendebat Iulum:
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum. cui parvus Iulus,
Cui pater, & conjux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cum subitum, dictuque oritur mirabile monstrum.
Namque manus inter, mæstorumque ora parentum,
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex: tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera lætus
Extulit, & cælo palmas cum voce tetendit:
Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Aspice nos; hoc tantum: & si pietate meremur,
Da deinde auxilium, Pater; atque hæc omina firma.
Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore
Intonuit lævum: & de cælo lapsa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam summa super labentem culmina tecti
Cernimus Idæa claram se condere silva,
Signantemque vias: tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circum loca sulphure fumant.
Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
Affaturque Deos, & sanctum sidus adorat.
Jam jam nulla mora est: sequor, & qua ducitis, adsum:
Dii patrii, servate domum, servate nepotem:
Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troja est.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.
Dixerat ille: & jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æstus incendia volvunt.
Ergo age, chare pater, cervici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit:
Quo res cumque cadent, unum & commune periclum,
Una salus ambobus erit. mihi parvus Iulus
Sit comes, & longe servet vestigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tumulus templumque vetustum
Desertæ Cereris, juxtaque antiqua cupressus
Religione patrum multos servata per annos.
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosque Penates.
Me, bello tanto digressum & cæde recenti
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros subjectaque colla
Veste super, fulvique insternor pelle leonis;
Succedoque oneri. dextræ se parvus Iulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis:
Pone subit conjux. ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graji,
Nunc omnes terrent auræ: sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evasisse viam; subito cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus: genitorque per umbram
Prospiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant.
Ardentes clypeos, atque æra micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
Confusam eripuit mentem. namque avia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum;
Heu misero conjux fatone erepta Creusa
Substitit, erravitne via, seu lassa resedit,

Incer-

Incertum; nec post oculis est reddita nostris:
Nec prius amissam respexi, animumque reflexi,
Quam tumulum antiquæ Cereris sedemque sacratam
Venimus. hic demum collectis omnibus una
Defuit; & comites, natumque, virumque fefellit.
Quem non incusavi amens hominumque deorumque?
Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?
Ascanium, Anchisemque patrem, Teucrosque Penates
Commendo sociis, & curva valle recondo.
Ipse urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat casus renovare omnes, omnemque reverti
Per Trojam; & rursus caput objectare periclis.
Principio muros obscuraque limina portæ,
Qua gressum extuleram, repeto; & vestigia retro
Observata sequor per noctem, & lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
Me refero. irruerant Danai, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur: exsuperant flammæ: furit æstus ad auras.
Procedo, & Priami sedes arcemque reviso.
Et jam porticibus vacuis Junonis asylo
Custodes lecti Phœnix & dirus Ulysses
Prædam asservabant. huc undique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
Crateresque auro solidi, captivaque vestis
Congeritur. pueri & pavidæ longo ordine matres
Stant circum.
Ausus quin etiam voces jactare per umbram:
Implevi clamore vias, mæstusque Creusam
Nequidquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
Quærenti, & tectis urbis sine fine furenti,
Infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusæ
Visa mihi ante oculos, & nota major imago.
Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.
Tum sic affari, & curas his demere dictis:
Quid tantum insano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non hæc sine numine divum
Eveniunt. nec te hinc comitem asportare Creusam
Fas, aut ille sinit superi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vastum maris æquor arandum.
Ad terram Hesperiam venies: ubi Lydius, arva
Inter opima virum, leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumque, & regia conjux
Parta tibi. lacrimas dilectæ pelle Creusæ.
Non ego Myrmidonum sedes, Dolopumve superbas
Aspiciam, aut Grajis servitum matribus ibo,
Dardanis, & divæ Veneris nurus:
Sed me magna deum genetrix his detinet oris.
Jamque vale, & nati serva communis amorem.
Hæc ubi dicta dedit, lacrimantem & multa volentem
Dicere deseruit, tenuesque recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
Sic demum socios consumta nocte reviso.
Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
Invenio admirans numerum; matresque, virosque,
Collectam exilio pubem, miserabile vulgus:
Undique convenere, animis opibusque parati;
In quascumque velim pelago deducere terras.
Jamque jugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
Ducebatque diem; Danaique obsessa tenebant
Limina portarum: nec spes opis ulla dabatur.
Cessi, & sublato montem genitore petivi.

ÆNEIDOS

LIBER III.

POstquam res Asiæ, Priamique evertere gentem
Immeritam visum Superis, ceciditque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diversa exilia, & desertas quærere terras
Auguriis agimur divum, classemque sub ipsa
Antandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ;
Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur;
Contrahimusque viros. vix prima inceperat æstas;
Et pater Anchises dare fatis vela jubebat;
Litora cum patriæ lacrimans portusque relinquo,
Et campos ubi Troja fuit. feror exul in altum
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis Dis.
Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
(Thraces arant) acri quondam regnata Lycurgo;
Hospitium antiquum Trojæ, sociique Penates,
Dum fortuna fuit. feror huc, & litore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis:
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri, divisque ferebam
Auspicibus cœptorum operum: superoque nitentem
Cælicolum regi mactabam in litore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea summo
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi, viridemque ab humo convellere silvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
Horrendum, & dictu video mirabile monstrum.
Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.
Rursus & alterius lentum convellere vimen
Insequor, & caussas penitus tentare latentes:
Ater & alterius sequitur de cortice sanguis.
Multa movens animo Nymphas venerabar agrestes,
Gradivumque patrem, Geticis qui præsidet arvis,
Rite secundarent visus, omenque levarent.
Tertia sed postquam majore hastilia nisu
Aggredior, genibusque adversæ obluctor arenæ;
(Eloquar, an sileam?) gemitus lacrimabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto:
Parce pias scelerare manus. non me tibi Troja
Externum tulit: aut cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & jaculis increvit acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio Regi; cum jam diffideret armis
Dardaniæ, cingique urbem obsidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrum, & fortuna recessit,
Res Agamemnonias, victriciaque arma secutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames? postquam pavor ossa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem
Monstra Deum refero; & quæ sit sententia, posco.
Omnibus idem animus scelerata excedere terra;
Linqui pollutum hospitium, & dare classibus austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens

Aggeritur tumulo tellus: ſtant manibus aræ,
Cæruleis mæſtæ vittis atraque cupreſſo;
Et circum Iliades crinem de more ſolutæ.
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras: animamque ſepulcro
Condimus, & magna ſupremum voce ciemus.
Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat Auſter in altum;
Deducunt ſocii naves, & litora complent.
Provehimur portu: terræque urbeſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Ægæo:
Quam pius Arcitenens, oras & litora circum
Errantem, Gyaro e celſa Myconoque revinxit,
Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.
Huc feror: hæc feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit. egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, Rex idem hominum Phœbique ſacerdos,
Vittis & ſacra redimitus tempora lauro,
Occurrit: veterem Anchiſen agnovit amicum,
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.
Templa Dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam, Thymbræe, domum: da mœnia feſſis,
Et genus, & manſuram urbem. ſerva altera Trojæ
Pergama, relliquias Danaum atque immitis Achilli.
Quem ſequimur? quove ire jubes? ubi ponere ſedes?
Da, pater, augurium; atque animis illabere noſtris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia viſa repente,
Liminaque, lauruſque dei; totuſque moveri
Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.
Summiſſi petimus terram, & vox fertur ad aures:
Dardanidæ duri, quæ vos a ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.
Hæc Phœbus: mixtoque ingens exorta tumultu
Lætitia: & cuncti, quæ ſint ea mœnia, quærunt,
Quo Phœbus vocet errantes, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
Audite, o proceres, ait, & ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto;
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhœteas primum eſt advectus ad oras,
Optavitque locum regno. nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc Mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris:
Et juncti currum dominæ ſubiere leones.
Ergo agite, &, divum ducunt qua juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modo Jupiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaque litora Cretæ:
Hoſte vacare domos, ſedeſque aſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donyſam,
Olearon, niveamque Paron, ſparſaſque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta conſita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocii, Cretam proavoſque petamus.
Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voco, & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere ſicco ſubductæ litore puppes,
Connubiis arviſque novis operata juventus;
Jura domoſque dabam: ſubito cum tabida membris,
Corrupto cæli tractu, miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, & letifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora. tum ſteriles exurere Sirius agros.
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.
Rurſus ad oraclum Ortygiæ Phœbumque remenſo
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quam feſſis finem rebus ferat: unde laborum
Tentare auxilium jubeat: quo vertere curſus.
Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat.
Effigies ſacræ divum, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediiſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante oculos aſtare jacentis
In ſomnis, multo manifeſti lumine, qua ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit; & tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardania incenſa, tuaque arma ſecuti;
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus æquor;
Iidem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus. tu mœnia magnis
Magna para, longumque fugæ ne linque laborem.
Mutandæ ſedes. non hæc tibi litora ſuaſit
Delius, aut Cretæ juſſit conſidere Apollo.
Eſt locus, Heſperiam Graji cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.
Oenotrii coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
Hæ nobis propriæ ſedes; hinc Dardanus ortus,
Iaſiuſque pater, genus a quo principe noſtrum.
Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corytum, terraſque require
Auſonias. Dictæa negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus viſis, ac voce deorum,
[Nec ſopor illud erat, ſed coram agnoſcere vultus,
Velataſque comas, præſentiaque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor]
Corripio e ſtratis corpus, tendoque ſupinas
Ad cælum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis. perfecto lætus honore
Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminoſque parentes,
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto hæc generi portendere debita noſtro;
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora ſequamur.
Sic ait: & cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, paucisque relictis
Vela damus, vaſtumque cava trabe currimus æquor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Apparent terræ, cælum undique & undique pontus:
Tum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber,

Noctem

Noctem hiememque ferens; & inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque surgunt
Æquora. dispersi jactamur gurgite vasto.
Involvere diem nimbi, & nox humida cælum
Abstulit. ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, & cæcis erramus in undis.
Ipse diem noctemque negat discernere cælo,
Nec meminisse viæ media Palinurus in unda.
Tres adeo incertos cæca caligine soles
Erramus pelago, totidem sine sidere noctes.
Quarto terra die primum se attollere tandem
Visa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis insurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent spumas, & cærula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades Grajo stant nomine dictæ,
Insulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ, Phineia postquam
Clausa domus, mensasque metu liquere priores.
Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis & ira deum Stygiis sese extulit undis.
Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida semper
Ora fame.
Huc ubi delati portus intravimus; ecce
Læta boum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
Irruimus ferro, & divos ipsumque vocamus
In partem prædamque Jovem. tum litore curvo
Exstruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At subitæ horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo: tum vox tætrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cavata,
Arboribus clausa circum atque horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso cæli cæcisque latebris
Turba sonans prædam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. sociis tunc, arma capessant,
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac jussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo ubi dilapsæ sonitum per curva dedere
Litora; dat signum specula Misenus ab alta
Ære cavo. invadunt socii, & nova prælia tentant,
Obscœnas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celerique fuga sub sidera lapsæ
Semesam prædam & vestigia fœda relinquunt.
Una in præcelsa consedit rupe Celæno,
Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde boum stratisque juvencis,
Laomedontiadæ; bellumne inferre paratis,
Et patrio Harpyias insontes pellere regno?
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta:
Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis, ventisque vocatis
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
Quam vos dira fames nostræque injuria cædis
Ambesas subigat malis absumere mensas.
Dixit: & in silvam pennis ablata refugit.
At sociis subita gelidus formidine sanguis
Deriguit: cecidere animi: nec jam amplius armis,
Sed votis precibusque jubent exposcere pacem,
Sive deæ, seu sint diræ obscœnæque volucres.
Et pater Anchises, passis de litore palmis,
Numina magna vocat; meritosque indicit honores.
Di, prohibete minas: di, talem avertite casum:
Et placidi servate pios. tum litore funem
Deripere, excussosque jubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti: ferimur spumantibus undis,
Qua cursum ventusque gubernatorque vocabat.
Jam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua saxis.
Effugimus scopulos Ithacæ Laertia regna,
Et terram altricem sævi execramur Ulyssi.
Mox & Leucatæ nimbosa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus fessi, & parvæ succedimus urbi.
Anchora de prora jacitur. stant litore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti
Lustramurque Jovi, votisque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæstras
Nudati socii. juvat evasisse tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.
Ære cavo clypeum, magni gestamen Abantis,
Postibus adversis figo, & rem carmine signo:
Æneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & considere transtris.
Certatim socii feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinus aerias Phæacum abscondimus arces,
Littoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, & celsam Buthroti ascendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Grajas regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi sceptrisque potitum:
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.
Obstupui; miroque incensum pectus amore,
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes & litora linquens.
Solemnes tum forte dapes, & tristia dona,
Ante urbem in luco falsi Simoentis ad undam,
Libabat cineri Andromache, manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum: viridi quem cespite inanem,
Et geminas caussam lacrimis sacraverat aras.
Ut me conspexit venientem, & Troia circum
Arma amens vidit; magnis exterrita monstris
Deriguit visu in medio: calor ossa reliquit.
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur:
Verane te facies, verus mihi nuntius affers,
Nate Dea? vivisne? aut si lux alma recessit,
Hector ubi est? dixit, lacrimasque effudit, & omnem
Implevit clamore locum. vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hisco.
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Nec dubita: nam vera vides.
Heu, quis te casus dejectam conjuge tanto
Excipit? aut quæ digna satis fortuna revisit?
Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas?
Dejecit vultum, & demissa voce locuta est:
O felix una ante alias Priameia virgo,
Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis
Jussa mori, quæ sortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patria incensa, diversa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ fastus, juvenemque superbum

Servitio enixæ tulimus. qui deinde ſecutus
Ledæam Hermionen, Lacedæmoniosque Hymenæos,
Me famulo famulamque Heleno tranſmiſit habendam.
Aſt illum ereptæ magno inflammatus amore
Conjugis, & ſcelerum Furiis agitatus Oreſtes,
Excipit incautum, patriaſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit:
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedere?
Aut quiſnam ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius? ſuperatne, & veſcitur aura?
Quem tibi jam Troja * * * *
Ecqua tamen puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animoſque viriles
Et pater Æneas & avunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrimans, longoſque ciebat
Incaſſum fletus: cum ſeſe a mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert,
Agnoſcitque ſuos, lætuſque ad limina ducit,
Et multum lacrimas verba inter ſingula fundit.
Procedo, & parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque amplector limina portæ.
Nec non & Teucri ſocia ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus; pateraſque tenebant.
Jamque dies, alterque dies proceſſit; & auræ
Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæſo:
Trojugena interpres divum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii laurus, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ:
Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Relligio, & cuncti ſuaſerunt numine divi
Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & triſtes denuntiat iras,
Obſcœnamque famem) quæ prima pericula vito?
Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
Hic Helenus, cæſis primum de more juvencis,
Exorat pacem divum, vittaſque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit:
Atque hæc deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate dea, (nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deum rex
Sortitur; volvitque vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi e multis, quo tutior hoſpita luſtres
Æquora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis. prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno.
Principio Italiam, quam tu jam rere propinquam,
Vicinoſque ignare paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante & Trinacria lentandus remus in unda,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus æquor,
Infernique lacus, Ææque inſula Circes,
Quam tuta poſſis urbem componere terra.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus
Triginta capitum fœtus enixa jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera nati:
Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros:
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Grajis.
Hic & Naritii poſuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac caſti maneant in relligione nepotes.
Aſt ubi digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori;
Læva tibi tellus, & longo læva petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & undas.
Hæc loca vi quondam, & vaſta convulſa ruina
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt; cum protinus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, & undis
Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes
Litore diductas anguſto interluit æſtu.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circumflectere curſus,
Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Præterea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris implet Apollo,
Unum illud tibi, nate dea, proque omnibus unum
Prædicam; & repetens iterumque iterumque monebo:
Junonis magnæ primum prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis. ſic denique victor
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem,
Divinoſque lacus, & Averna ſonantia ſilvis;
Inſanam vatem aſpicies: quæ rupe ſub ima
Fata canit, foliiſque notas & nomina mandat.
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſeclnſa relinquit:
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis cum cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit janua frondes;
Numquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllæ.
Hic tibi ne qua moræ fuerint diſpendia tanti:
Quamvis increpitent ſocii, & vi curſus in altum
Vela vocet, poſſiſque ſinus implere ſecundos:
Quin adeas vatem, precibuſque oracula poſcas.
Ipſa canat, vocemque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,

Et quo

Et quo quemque modo fugiasque, ferasque laborem,
Expediet; cursusque dabit venerata secundos.
Hæc sunt, quæ nostra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Trojam.
Quæ postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro gravia, sectoque elephanto
Imperat ad naves ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæosque lebetas,
Loricam consertam hamis auroque trilicem,
Et conum insignis galeæ, cristasque comantes,
Arma Neoptolemi. sunt & sua dona parenti.
Addit equos, additque duces:
Remigium supplet: socios simul instruit armis.
Interea classem velis aptare jubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:
Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura Deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniæ tellus: hanc arripe velis:
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est.
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, o felix nati pietate. quid ultra
Provehor, & fando surgentes demoror Austros?
Nec minus Andromache, digressu mæsta supremo,
Fert picturatas auri subtemine vestes,
Et Phrygiam Ascanio chlamydem: nec cedit honori,
Textilibusque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum Andromaches testentur amorem
Conjugis Hectoreæ. cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Astyanactis imago:
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.
Hos ego digrediens lacrimis affabar obortis:
Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Jam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum:
Arva neque Ausoniæ semper cedentia retro
Quærenda. effigiem Xanthi, Trojamque videtis,
Quam vestræ fecere manus, melioribus (opto)
Auspiciis; & quæ fuerit minus obvia Grajis.
Si quando Tybrim, vicinaque Tybridis arva
Intraro, gentique meæ data mœnia cernam,
Cognatas urbes olim, populosque propinquos
Epiro Hesperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem casus; unam faciemus utramque
Trojam animis. maneat nostros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde iter Italiam, cursusque brevissimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam
Sortiti remos; passimque in litore sicco
Corpora curamus. fessos sopor irrigat artus.
Nec dum orbem medium nox horis acta subibat:
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aera captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo,
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt cælo constare sereno;
Dat clarum e puppi signum: nos castra movemus,
Tentamusque viam, & velorum pandimus alas.
Jamque rubescebat stellis aurora fugatis,
Cum procul obscuros colles humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam læto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, implevitque mero; Divosque vocavit
Stans celsa in puppi.
Dii, maris & terræ tempestatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.
Crebrescunt optatæ auræ, portusque patescit
Jam propior, templumque apparet in arce Minervæ.
Vela legunt socii, & proras ad litora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum,
Objectæ salsa spumant aspergine cautes.
Ipse latet: gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli, refugitque ab litore templum.
Quatuor hic primum omen equos in gramine vidi
Tondentes campum late, candore nivali.
Et pater Anchises: Bellum, o terra hospita, portas:
Bello armantur equi: bellum hæc armenta minantur.
Sed tamen iidem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & fræna jugo concordia ferre.
Spes & pacis, ait. tum Numina sancta precamur
Palladis armisonæ, quæ prima accepit ovantes;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptisque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Junoni Argivæ jussos adolemus honores.
Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenumque domos, suspectaque linquimus arva.
Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti
Cernitur. attollit se diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, & navifragum Scylacæum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur AEtna;
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa
Audimus longe, fractasque ad litora voces:
Exultantque vada, atque æstu miscentur arenæ.
Et pater Anchises: nimirum hæc illa Charybdis:
Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite, o socii: pariterque insurgite remis.
Haud minus ac jussi faciunt: primusque rudentem
Contorsit lævas proram Palinurus ad undas.
Lævam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in cælum curvato gurgite, & iidem
Subducta ad manes imos descendimus unda.
Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:
Ter spumam elisam & rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse; sed horrificis juxta tonat AEtna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla;
Attollitque globos flammarum, & sidera lambit:
Interdum scopulos avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis;
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.
Noctem illam tecti silvis immania monstra
Perferimus: nec, quæ sonitum det caussa, videmus.
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus; obscuro sed nubila cælo:
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera jamque dies primo surgebat Eoo,

Humen-

Humentemque Aurora polo dimoverat umbram:
Cum subito e silvis, macie confecta suprema,
Ignoti nova forma viri miserandaque cultu
Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
Respicimus. dira illuvies, immissaque barba,
Consertum tegumen spinis: at cetera Grajus,
Et quondam patriis ad Trojam missus in armis.
Isque ubi Dardanios habitus & Troia vidit
Arma procul; paullum aspectu conterritus hæsit,
Continuitque gradum: mox sese ad litora præceps
Cum fletu precibusque tulit: Per sidera testor,
Per superos, atque hoc cæli spirabile lumen;
Tollite me, Teucri: quascumque abducite terras.
Hoc sat erit. scio me Danais e classibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiisse Penates.
Pro quo, si sceleris tanta est injuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoque immergite ponto.
Si pereo, manibus hominum periisse juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibusque volutans
Hærebat. qui sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet Fortuna, fateri.
Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus,
Dat juveni; atque animum præsenti pignore firmat.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyssi,
Nomen Achæmenides, Trojam genitore Adamasto
Paupere (mansissetque utinam Fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores socii vasto Cyclopis in antro
Deseruere. domus sanie dapibusque cruentis,
Intus opaca, ingens. ipse arduus, altaque pulsat
Sidera, (Di, talem terris avertite pestem)
Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli,
Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
Prensa manu magna, medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum, sanieque aspersa natarent
Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & trepidi tremerent sub dentibus artus.
Haud impune quidem. nec talia passus Ulysses,
Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus
Cervicem inflexam posuit, jacuitque per antrum
Immensus, saniem eructans ac frusta cruento
Per somnum commixta mero; nos, magna precati
Numina, sortitique vices, una undique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar;
Et tandem læti sociorum ulciscimur umbras.
Sed fugite, o miseri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis quantusque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressat,
Centum alii curva hæc habitant ad litora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ se cornua lumine complent,
Cum vitam in silvis, inter deserta ferarum
Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas
Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
Victum infelicem baccas lapidosaque corna
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia collustrans, hanc primum ad litora classem
Conspexi venientem. huic me, quæcumque fuisset,
Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocumque absumite leto.
Vix ea fatus erat: summo cum monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
Pastorem Polyphemum, & litora nota petentem:
Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum.
Trunca manu pinus regit & vestigia firmat:
Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas,
Solamenque mali.
Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit:
Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem;
Dentibus infrendens gemitu: graditurque per æquor
Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, sic merito; tacitique incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Sensit, & ad sonitum vocis vestigia torsit.
Verum ubi nulla datur dextram affectare potestas,
Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo;
Clamorem immensum tollit: quo pontus, & omnes
Intremuere undæ, penitusque exterrita tellus
Italiæ, curvisque immugiit Ætna cavernis.
At genus e silvis Cyclopum & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & litora complent.
Cernimus adstantes nequidquam lumine torvo
Ætnæos fratres, cælo capita alta ferentes,
Concilium horrendum: quales cum vertice celso
Aeriæ quercus, aut coniferæ cyparissi
Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocumque rudentes
Excutere, & ventis intendere vela secundis.
Contra jussa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, leti discrimine parvo,
Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.
Ecce autem Boreas angusta ab sede Pelori
Missus adest. vivo prætervehor ostia saxo
Pantagiæ, Megarosque sinus, Tapsumque jacentem.
Talia monstrabat relegens errata retrorsum
Litora Achæmenides, comes infelicis Ulyssi.
Sicanio prætenta sinu jacet insula contra
Plemmyrium undosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
Jussi numina magna loci veneramur: & inde
Exsupero præpingue solum stagnantis Helori.
Hinc altas cautes projectaque saxa Pachyni
Radimus, & fatis nunquam concessa moveri
Apparet Camerina procul, campique Geloi,
Immanisque Gela fluvii cognomine dicta.
Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimum quondam generator equorum.
Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus;
Et vada dura lego saxis Lilybeia cæcis.
Hinc Drepani me portus & illætabilis ora
Accipit. hic, pelagi tot tempestatibus actus,
Heu genitorem, omnis curæ casusque levamen,
Amitto Anchisen. hic me, pater optime, fessum
Deseris, heu, tantis nequidquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Æneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divum, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

AENEI-

ÆNEIDOS

LIBER IV.

At regina gravi jam dudum saucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Mulra viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos. hærent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.
Postera Phœbea lustrabat lampade terras
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Cum sic unanimam alloquitur male sana sororem:
Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
Quem sese ore ferens! quam forti pectore, & armis!
Credo equidem (nec vana fides) genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu, quibus ille
Jactatus fatis! quæ bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
Ne cui me vinclo vellem sociare jugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertæsum thalami tædæque fuisset;
Huic uni forsan potui succumbere culpæ.
Anna, fatebor enim; miseri post fata Sichæi
Conjugis, & sparsos fraterna cæde Penates,
Solus hic inflexit sensus, animumque labantem
Impulit. agnosco veteris vestigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel Pater Omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante pudor quam te violem, aut tua jura resolvam.
Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit. ille habeat secum, servetque sepulcro.
Sic effata sinum lacrimis implevit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
Solane perpetua mœrens carpere juventa?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem aut manes credis curare sepultos?
Esto: ægram nulli quondam flexere mariti:
Non Libyæ, non ante Tyro despectus Iarbas,
Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit; placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis arvis?
Hinc Getulæ urbes, genus insuperabile bello,
Et Numidæ infræni cingunt, & inhospita Syrtis:
Hinc deserta siti regio, lateque furentes
Barcæi. quid bella Tyro surgentia dicam,
Germanique minas?
Diis equidem auspicibus reor & Junone secunda,
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes! quæ surgere regna
Conjugio tali! Teucrum comitantibus armis
Punica se quantis attollet gloria rebus!
Tu modo posce Deos veniam, sacrisque litatis
Indulge hospitio, caussasque innecte morandi:
Dum pelago desævit hiems, & aquosus Orion,
Quassatæque rates, dum non tractabile cælum.
His dictis incensum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiæ menti, solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboque, Patrique Lyæo:
Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit:
Aut ante ora Deum pingues spatiatur ad aras,
Instauratque diem donis; pecudumque reclusis
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.
Heu vatum ignaræ mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens: qualis conjecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius. illa fuga silvas saltusque peragrat
Dictæos: hæret lateri letalis arundo.
Nunc media Æneam secum per mœnia ducit,
Sidoniasque ostentat opes, urbemque paratam.
Incipit effari, mediaque in voce resistit.
Nunc eadem, labente die, convivia quærit,
Iliacosque iterum demens audire labores
Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos:
Sola domo mæret vacua, stratisque relictis
Incubat: illum absens absentem auditque, videtque:
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cælo.
Quam simul ac tali persensit peste teneri
Chara Jovis conjux, nec famam obstare furori;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem & spolia ampla refertis
Tuque puerque tuus: magnum & memorabile nomen;
Una dolo divum si femina victa duorum est.
Nec me adeo fallit, veritam te mœnia nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam pactosque Hymenæos
Exercemus? habes, tota quod mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribusque regamus
Auspiciis: liceat Phrygio servire marito,
Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quo regnum Italiæ Libycas averteret oras)
Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
Abnuat? aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Jupiter unam
Esse velit Tyriis urbem Trojaque profectis,
Misceri ve probet populos, aut fœdera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge: sequar. tum sic excepit regia Juno:
Mecum erit iste labor; nunc qua ratione quod instat
Confieri possit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Æneas unaque miserrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
His ego nigrantem commista grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt,
Desuper infundam, & tonitru cælum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca:
Speluncam Dido dux & Trojanus eamdem
Devenient: adero: & tua si mihi certa voluntas,
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit. non adversata petenti
Annuit, atque dolis risit Cytherea repertis.

Ocea-

Oceanum interea surgens Aurora relinquit.
It portis jubare exorto delecta juventus,
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Massylique ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant: ostroque insignis & auro
Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur, magna stipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non & Phrygii comites, & lætus Iulus
Incedunt. ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Æneas, atque agmina jungit.
Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deserit; ac Delum maternam invisit Apollo,
Instauratque choros, mistique altaria circum
Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi:
Ipse jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela sonant humeris. haud illo segnior ibat
Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
Postquam altos ventum in montes, atque invia lustra:
Ecce feræ saxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis: alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant, montesque relinquunt.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: jamque hos cursu, jam præterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.
Interea magno misceri murmure cælum
Incipit. insequitur commixta grandine nimbus.
Et Tyrii comites passim, & Trojana juventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
Tecta metu petiere. ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux & Trojanus eamdem
Deveniunt. prima & Tellus & pronuba Juno
Dant signum: fulsere ignes, & conscius æther
Connubiis: summoque ulularunt vertice Nymphæ.
Ille dies primus leti primusque malorum
Caussa fuit. neque enim specie famave movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:
Conjugium vocat. hoc prætexit nomine culpam.
Extemplo Libyæ magnas it Fama per urbes;
Fama, malum qua non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque adquirit eundo;
Parva metu primo; mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cœo Enceladoque sororem
Progenuit; pedibus celerem, & pernicibus alis.
Monstrum horrendum, ingens: cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte volat cæli medio terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes;
Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Venisse Ænean Trojano a sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur jungere Dido:
Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fovere,
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Hæc passim dea fœda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Hammone satus rapta Garamantide Nympha,
Templa Jovi centum, latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemque sacraverat ignem,
Excubias divum æternas, pecudumque cruore
Pingue solum, & variis florentia limina sertis.
Isque amens animi, & rumore accensus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divum,
Multa Jovem manibus supplex orasse supinis:
Jupiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Aspicis hæc? an te, genitor, cum fulmina torques,
Nequidquam horremus? cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?
Femina, quæ nostris errans in finibus urbem
Exiguam pretio posuit, cui litus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia nostra
Reppulit, ac dominum Ænean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu,
Mæonia mentum mitra crinemque madentem
Subnixus, rapto potitur. nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, arasque tenentem
Audiit omnipotens, oculosque ad mœnia torsit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, & labere pennis:
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Expectat, fatisque datas non respicit urbes,
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promisit, Grajumque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis, belloque frementem
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucri
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem;
Ascanione pater Romanas invidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica in gente moratur?
Nec prolem Ausoniam, & Lavinia respicit arva?
Naviget. hæc summa est: hic nostri nuntius esto.
Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ sublimem alis, sive æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit;
Dat somnos adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: jamque volans apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri, cælum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulsatur & imbri:
Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit: hinc toto præceps se corpore ad undas
Misit; avi similis, quæ circum litora, circum
Piscosos scopulos humilis volat æquora juxta.
Haud aliter terras inter cælumque volabat;
Litus arenosum Libyæ ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,

Ænean

Ænean fundantem arces ac tecta novantem
Conspicit: atque illi stellatus jaspide fulva
Ensis erat, Tyrioque ardebat murice læna,
Demissa ex humeris: dives quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
Continuo invadit: Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Extruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cælum & terras qui numine torquet:
Ipse hæc ferre jubet celeres mandata per auras.
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem;
Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
Respice; cui regnum Italiæ Romanaque tellus
Debentur. tali Cyllenius ore locutus
Mortales visus medio sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
At vero Æneas aspectu obmutuit amens,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesque relinquere terras.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu? quæ prima exordia sumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.
Hæc alternanti potior sententia visa est:
Mnesthea Sergestumque vocat, fortemque Cloanthum:
Classem aptent taciti, socios ad litora cogant;
Arma parent, &, quæ sit rebus caussa novandis,
Dissimulent. sese interea, quando optima Dido
Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora, qui rebus dexter modus. ocyus omnes
Imperio læti parent, ac jussa facessunt.
At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Præsensit, motusque excepit prima futuros;
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit armari classem, cursumque parari.
Sævit inops animi, totamque incensa per urbem
Bacchatur. qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.
Tandem his Ænean compellat vocibus ultro:
Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
Posse nefas? tacitusque mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris sidere classem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis? quid si non arva aliena domosque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret;
Troja per undosum peteretur classibus æquor?
Mene fugis? per ego has lacrimas, dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miseræ nihil ipse reliqui)
Per connubia nostra, per inceptos Hymenæos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam,
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes Nomadumque tyranni
Odere, infensi Tyrii: te propter eumdem
Extinctus pudor, &, qua sola sidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deseris, hospes?
Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Destruat, aut captam ducat Gætulus Iarbas?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi parvulus aula
Luderet Æneas, qui te tamen ore referret;
Non equidem omnino capta ac deserta viderer.
Dixerat. ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, numquam, regina, negabo
Promeritam: nec me meminisse pigebit Elisæ;
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.
Pro re pauca loquar. neque ego hanc abscondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis umquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspiciis, & sponte mea componere curas;
Urbem Trojanam primum dulcesque meorum
Relliquias colerem: Priami tecta alta manerent;
Et recidiva manu posuissem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ jussere capessere sortes.
Hic amor, hæc patria est. si te Carthaginis arces
Phœnissam, Libycæque aspectus detinet urbis;
Quæ tandem, Ausonia Teucros considere terra,
Invidia est? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchisæ, quotiens humentibus umbris
Nox operit terras, quotiens astra ignea surgunt,
Admonet in somnis, & turbida terret imago.
Me puer Ascanius, capitisque injuria cari,
Quem regno Hesperiæ fraudo, & fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divum Jove missus ab ipso
(Testor utrumque caput) celeres mandata per auras
Detulit. ipse deum manifesto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hausi.
Desine meque tuis incendere teque querelis:
Italiam non sponte sequor.
Talia dicentem jamdudum aversa tuetur
Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
Luminibus tacitis, & sic accensa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæque admorunt ubera tigres.
Nam quid dissimulo, aut quæ me ad majora reservo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Num lacrimas victus dedit, aut miseratus amantem est?
Quæ quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno,
Nec Saturnius hæc oculis Pater aspicit æquis.
Nusquam tuta fides. ejectum litore, egentem
Excepi, & regni demens in parte locavi.
Amissam classem, socios a morte reduxi.
Heu furiis incensa feror! nunc Augur Apollo,
Nunc Lyciæ sortes, nunc & Jove missus ab ipso
Interpres Divum fert horrida jussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat. neque te teneo, neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.
Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum. sequar atris ignibus absens:
Et cum frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. dabis, improbe, pœnas.
Audiam, & hæc manes veniet mihi fama sub imos.
His medium dictis sermonem abrumpit, & auras
Ægra fugit, seque ex oculis avertit & aufert,
Linquens multa metu cunctantem, & multa parantem
Dicere. suscipiunt famulæ, collapsaque membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.

At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis avertere curas;
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore;
Jussa tamen Divum exequitur, classemque revisit.
Tum vero Teucri incumbunt, & litore celsas
Deducunt toto naves. natat uncta carina:
Frondentesque ferunt remos, & robora silvis
Infabricata, fugæ studio.
Migrantes cernas, totaque ex urbe ruentes:
Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
Cum populant, hiemis memores, tectoque reponunt:
It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Convectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Castigantque moras: opere omnis semita fervet.
Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia sensus?
Quosve dabas gemitus, cum litora fervere late
Prospiceres arce ex summa, totumque videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando
Cogitur, & supplex animos submittere amori:
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari litore circum.
Undique convenere: vocat jam carbasus auras:
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre, soror, potero. miseræ hoc tamen unum
Exequere, Anna, mihi. solam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus:
Sola viri molles aditus, & tempora noras.
I, soror, atque hostem supplex affare superbum:
Non ego cum Danais Trojanam exscindere gentem
Aulide juravi, classemve ad Pergama misi:
Nec patris Anchisæ cinerem manesve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quo ruit? extremum hoc miseræ det munus amanti:
Expectet facilemque fugam, ventosque ferentes.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro;
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem spatiumque furori;
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam: miserere sororis:
Quam mihi cum dederis, cumulata morte remittam.
Talibus orabat, talesque miserrima fletus
Fertque refertque soror: sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant, placidasque viri deus obstruit aures.
Ac velut, annoso validam cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant, it stridor; & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa hæret scopulis: &, quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Haud secus assiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno persentit pectore curas.
Mens immota manet: lacrimæ volvuntur inanes.
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: tædet cæli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat;
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaque in obscœnum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis & festa fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces & verba vocantis
Visa viri; nox cum terras obscura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta piorum
Terribili monitu horrificant. agit ipse furentem
In somnis ferus Aeneas: semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas:
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem & serpentibus atris
Dum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.
Ergo ubi concepit Furias evicta dolore,
Decrevitque mori; tempus secum ipsa modumque
Exigit, &, mæstam dictis aggressa sororem,
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat:
Inveni, germana, viam, (gratare sorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.
Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quæ dabat, & sacros servabat in arbore ramos;
Spargens humida mella soporiferumque papaver.
Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluviis, & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuviasque omnes, lectumque jugalem,
Quo perii, superimponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monstratque Sacerdos.
Hæc effata silet. pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna novis prætexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichæi.
Ergo jussa parat.
At regina pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, tædis atque ilice secta,
Intenditque locum sertis, & fronde coronat
Funerea: super exuvias, ensemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circum & crines effusa sacerdos
Tercentum tonat ore deos, Erebumque Chaosque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparserat & latices simulatos fontis Averni:
Falcibus & messæ ad lunam quæruntur aenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni:
Quæritur & nascentis equi de fronte revulsus,
Et matri præreptus amor.
Ipsa mola, manibusque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
Testatur moritura deos, & conscia fati
Sidera: tum, si quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, justumque memorque precatur.
Nox erat: & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, silvæque & sæva quierant
Æquora: cum medio volvuntur sidera lapsu,

Cum

Cum tacet omnis ager: pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissa, neque umquam
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curæ: rursusque resurgens
Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æstu.
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat:
En quid ago? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sim toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrum
Jussa sequar? quiane auxilio juvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) finet; ratibusve superbis
Invisam accipiet? nescis heu, perdita, necdum
Laomedonteæ sentis perjuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ovantes?
An Tyriis, omnique manu stipata meorum
Inferar? & quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es; ferroque averte dolorem.
Tu lacrimis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas?
Non servata fides, cineri promissa Sichæo.
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
Æneas celsa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus jam rite paratis.
Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est;
Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque,
Et crines flavos, & membre decora juventæ:
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec, quæ circumstent te deinde pericula, cernis?
Demens! nec zephyros audis spirare secundos?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore versat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat æstu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas?
Jam mare turbari trabibus, sævasque videbis
Collucere faces, jam fervere litora flammis;
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eja age, rumpe moras. varium & mutabile semper
Femina. sic fatus nocti se immiscuit atræ.
Tum vero Æneas, subitis exterritus umbris,
Corripit e somno corpus, sociosque fatigat:
Præcipites vigilate, viri, & considite transtris:
Solvite vela citi. deus æthere missus ab alto,
Festinare fugam, tortosque incidere funes,
Ecce iterum stimulat. sequimur te, sancte deorum,
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis o, placidusque juves, & sidera cælo
Dextra feras. dixit: vaginaque eripit ensem
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet: rapiuntque, ruuntque,
Litora deseruere: latet sub classibus æquor.
Adnixi torquent spumas, & cærula verrunt.
Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina e speculis ut primum albescere lucem
Vidit, & æquatis classem procedere velis,
Litoraque, & vacuos sensit sine remige portus;
Terque quaterque manu pectus percussa decorum,
Flaventesque abscissa comas, proh Jupiter! ibit
Hic, ait; & nostris illuserit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur,
Diripientque rates alii navalibus? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi sum? quæ mentem insania mutat?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cum sceptra dabas. en dextra fidesque!
Quem secum patrios ajunt portare Penates:
Quem subiisse humeris confectum ætate parentem!
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium, patriisque epulandum apponere mensis?
Verum anceps pugnæ fuerat fortuna: fuisset.
Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
Implessemque foros flammis, natumque, patremque
Cum genere exstinxem; memet super ipsa dedissem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
Tuque harum interpres curarum, & conscia Juno,
Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes,
Et diræ ultrices, & di morientis Elisæ,
Accipite hæc; meritumque malis advertite numen,
Et nostras audite preces. si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est;
Et si fata Jovis poscunt; hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu avulsus Iuli
Auxilium imploret, videatque indigna suorum
Funera: nec cum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur.
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Hæc precor: hanc vocem extremam cum sangine fundo.
Tum vos, o Tyrii, stirpem, & genus omne futurum
Exercete odiis, cinerique hæc mittite nostro
Munera. nullus amor populis, nec fœdera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque sequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires:
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis: pugnent ipsique nepotes.
Hæc ait, & partes animum versabat in omnes;
Invisam quærens quam primum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sichæi;
Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam, cara, mihi, nutrix, huc siste sororem:
Dic corpus properet fluviali spargere lympha,
Et pecudes secum & monstrata piacula ducat:
Sic veniat. tuque ipsa pia tege tempora vitta.
Sacra Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
Perficere est animus, finemque imponere curis;
Dardaniique rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait. illa gradum studio celerabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculisque trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos, ensemque recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in usus.
Hic, postquam Iliacas vestes notumque cubile
Conspexit, paulum lacrimis & mente morata,
Incubuitque toro, dixitque novissima verba:
Dulces exuviæ, dum fata deusque sinebant,
Accipite hanc animam, meque his exsolvite curis.
Vixi, &, quem dederat cursum fortuna, peregi;
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Urbem præclaram statui: mea mœnia vidi:
Ulta virum, pœnas inimico a fratre recepi:

Felix, heu nimium felix, si litora tantum
Numquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ!
Dixit, &, os impressa toro, Moriemur inultæ?
Sed moriamur, ait. sic, sic juvat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & nostræ secum ferat omina mortis.
Dixerat. atque illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt comites, ensemque cruore
Spumantem, sparsasque manus. it clamor ad alta
Atria: concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, & femineo ululatu
Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus æther.
Non aliter, quam si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammæque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,
Unguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iste mihi, hoc ignes aræque parabant?
Quid primum deserta querar? comitemne sororem
Sprevisti moriens? eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Exstinxsti me teque, soror, populumque, patresque
Sidonios, urbemque tuam. date vulnera lymphis
Abluam, &, extremus si quis super halitus errat,
Ore legam. sic fata gradus evaserat altos,
Semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
Illa graves oculos conata attollere, rursus
Deficit. infixum stridit sub pectore vulnus.
Ter sese attollens cubitoque adnixa levavit:
Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto
Quæsivit cælo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Juno omnipotens, longum miserata dolorem,
Difficilesque obitus, Irim demisit Olympo,
Quæ luctantem animam nexósque resolveret artus.
Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roscida pennis,
Mille trahens varios adverso sole colores,
Devolat, & supra caput adstitit: Hunc ego Diti
Sacrum jussa fero, teque isto corpore solvo.
Sic ait, & dextra crinem secat. omnis & una
Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

Æ N E I D O S

LIBER V.

INterea medium Æneas jam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros aquilone secabat,
Mœnia respiciens, quæ jam infelicis Elisæ
Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem
Causa latet: duri magno sed amore dolores
Polluto, notumque furens quid femina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Ut pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla
Occurrit tellus; maria undique, & undique cælum:
Olli cæruleus supra caput adstitit imber,
Noctem hiememque ferens, & inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidve, pater Neptune, paras? sic deinde locutus
Colligere arma jubet, validisque incumbere remis;
Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, non, si mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo.
Mutati transversa fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aer.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus. superat quoniam Fortuna, sequamur:
Quoque vocat, vertamus iter. nec litora longe
Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
Si modo rite memor servata remetior astra.
Tum pius Æneas: Equidem sic poscere ventos
Jamdudum; & frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis. an sit mihi gratior ulla,
Quove magis fessas optem dimittere naves,
Quam quæ Dardanium tellus mihi servat Acesten,
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc ubi dicta, petunt portus: & vela secundi
Intendunt zephyri. fertur cita gurgite classis:
Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
At procul excelso miratus vertice montis
Adventum sociasque rates, occurrit Acestes,
Horridus in jaculis & pelle Libystidis ursæ:
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit. verum non immemor ille parentum
Gratatur reduces, & gaza lætus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas Oriente fugarat
Clara dies; socios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto a sanguine divum,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo relliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, mæstasque sacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic di voluistis) habebo.
Hunc ego, Gætulis agerem si Syrtibus exul,
Argolicove mari deprensus, & urbe Mycenæ;
Annua vota tamen solemnesque ordine pompas
Exequerer; strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius & ossa parentis,
Haud equidem sine mente, reor, sine numine divum
Adsumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & lætum cuncti celebremus honorem:
Poscamus ventos, atque hæc me sacra quotannis
Urbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Acestes
Dat numero capita in naves. adhibete Penates
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
Præterea, si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, & qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibusque sagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
Cuncti adsint, meritæque exspectent præmia palmæ.
Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro,
Purpu-

Purpureosque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, sancte parens: iterum salvete recepti
Nequidquam cineres, animæque umbræque paternæ.
Non licuit fines Italos fataliaque arva,
Non tecum Ausonium, quicumque est, quærere Tybrim.
Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverso sole colores.
Obstupuit visu Æneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula serpens,
Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores
Incertus geniumne loci, famulumne parentis
Esse putet: cædit quinas de more bidentes,
Totque sues, totidem nigrantes terga juvencos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni, manesque Acheronte remissos.
Nec non & socii, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt: onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine ahena locant alii, fusique per herbam
Subjiciunt veribus prunas; & viscera torrent.
Expectata dies aderat, nonamque serena
Auroram Phaethontis equi jam luce vehebant:
Famaque finitimos & clari nomen Acestæ
Excierat. læto complerant litora cœtu
Visuri Æneadas, pars & certare parati.
Munera principio ante oculos circoque locantur
In medio sacri tripodes, viridesque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaque, & ostro
Perfusæ vestes, argenti aurique talentum:
Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor, ex omni delectæ classe, carinæ.
Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin,
Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi,
Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram,
Urbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt; terno consurgunt ordine remi.
Sergestusque, domus tenet a quo Sergia nomen,
Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus
Cærulea: genus unde tibi, Romane Cluenti.
Est procul in pelago saxum spumantia contra
Litora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera Cori:
Tranquillo silet, immotaque attollitur unda
Campus & apricis statio gratissima mergis.
Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater: unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere cursus.
Tum loca sorte legunt, ipsique in puppibus auro
Ductores longe effulgent ostroque decori.
Cetera populea velatur fronde juventus,
Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.
Considunt transtris, intentaque brachia remis:
Intenti expectant signum, exultantiaque haurit
Corda pavor pulsans, laudumque arrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) prosiluere suis: ferit æthera clamor
Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
Infindunt pariter sulcos, totumque dehiscit
Convulsum remis rostrisque tridentibus æquor.
Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere jugis, pronique in verbera pendent.
Tum plausu, fremituque virum, studiisque faventum
Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant
Litora: pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primisque elabitur undis
Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde Cloanthus
Consequitur, melior remis: sed pondere pinus
Tarda tenet. post hos æquo discrimine Pristis
Centaurusque locum tendunt superare priorem.
Et nunc Pristis habet, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc una ambæ junctisque feruntur
Frontibus, & longa sulcant vada salsa carina.
Jamque propinquabant scopulo, metamque tenebant:
Cum princeps medioque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis compellat voce Menœten:
Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum.
Litus ama, & lævas stringat sine palmula cautes;
Altum alii teneant. dixit. sed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diversus abis? iterum pete saxa, Menœte,
Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyæ, scopulosque sonantes
Radit iter lævum interior, subitusque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit juveni dolor ossibus ingens:
Nec lacrimis caruere genæ. segnemque Menœten,
Oblitus decorisque sui, sociumque salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta,
Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister:
Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis ut fundo vix tandem redditus imo est
Jam senior, madidaque fluens in veste, Menœtes;
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum & labentem Teucri, & risere natantem.
Et salsos rident revomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis spes est accensa duobus
Sergesto Mnestheique, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
Parte prior: partem rostro premit æmula Pristis.
At media socios incedens nave per ipsos
Hortatur Mnestheus: Nunc, nunc insurgite remis,
Hectorei socii; Trojæ quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus usi,
Jonioque mari, Maleæque sequacibus undis.
Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo.
Quamquam o! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.
Extremos pudeat rediisse. hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. olli certamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahiturque solum. tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit. sudor fluit undique rivis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad saxa suburget
Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
Infelix saxis in procurrentibus hæsit.
Concussæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illisaque prora pependit.
Consurgunt nautæ, & magno clamore morantur:
Ferratasque trudes, & acuta cuspide contos

Expo

Expediunt; fractosque legunt in gurgite remos.
At lætus Mnestheus, successuque acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota columba,
Cui domus & dulces latebroso in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem; mox aere lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.
Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
Æquora: sic illam fert impetus ipse volantem.
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum, brevibusque vadis, frustraque vocantem
Auxilia, & fractis discentem currere remis.
Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimæram
Consequitur. cedit: quoniam spoliata magistro est.
Solus jamque ipso superest in fine Cloanthus:
Quem petit, & summis adnixus viribus urget.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis: resonatque fragoribus æther.
Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Ni teneant: vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
Et fors æquatis cepissent præmia rostris:
Ni, palmas ponto tendens utrasque, Cloanthus
Fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
Di, quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum
Constituam ante aras voti reus, extaque salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
Nereidum Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. illa noto citius volucrique sagitta
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro:
Muneraque in naves ternos optare juvencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura mæandro duplici Melibœa cucurrit:
Intextusque puer frondosa regius Ida
Veloces jaculo cervos cursuque fatigat
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes; sævitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Levibus huic hamis consertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoenta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris. indutus at olim
Demoleus cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas;
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,
Puniceis ibant evincti tempora tæniis:
Cum sævo e scopulo multa vix arte revulsus,
Amissis remis, atque ordine debilis uno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens,
Ærea quem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit saxo laceramque viator,
Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
Parte ferox, ardensque oculis, & sibila colla
Arduus attollens; pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, seque in sua membra plicantem.
Tali remigio navis se tarda movebat:
Vela facit tamen, & velis subit ostia plenis.
Sergestum Æneas promisso munere donat,
Servatam ob navem lætus, sociosque reductos.
Olli serva datur, operum haud ignara Minervæ,
Cressa genus Pholoe, geminique sub ubere nati.
Hoc pius Æneas misso certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant silvæ: mediaque in valle theatri
Circus erat, quo se multis cum millibus heros
Consessu medium tulit, exstructoque resedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
Invitat pretiis animos, & præmia ponit.
Undique conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
Nisus & Euryalus primi.
Euryalus forma insignis, viridique juventa;
Nisus amore pio pueri, quos deinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores.
Hunc Salius, simul & Patron: quorum alter Acarnan,
Alter ab Arcadio Tegeææ sanguine gentis.
Tum duo Trinacrii juvenes Helymus Panopesque,
Assueti silvis, comites senioris Acestæ.
Multi præterea, quos fama obscura recondit.
Æneas quibus in mediis sic deinde locutus:
Accipite hæc animis, lætasque advertite mentes:
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Gnossia bina dabo levato lucida ferro
Spicula, cælatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. tres præmia primi
Accipient, flavaque caput nectentur oliva.
Primus equum phaleris insignem victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
Threiciis: lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
Effusi nimbo similes: simul ultima signant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus
Emicat, & ventis & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius: spatio post deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumque Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
Ecce volat, calcemque terit jam calce Diores,
Incumbens humero: spatia & si plura supersint,
Transeat elapsus prior, ambiguumque relinquat.
Jamque fere spatio extremo, fessique sub ipsam
Finem adventabant; levi cum sanguine Nisus
Labitur infelix: cæsis ut forte juvencis
Fusus humum viridesque super madefecerat herbas.
Hic juvenis jam victor ovans vestigia presso
Haud tenuit titubata solo: sed pronus in ipso
Concidit immundoque fimo sacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa jacuit revolutus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.
Post Helymus subit, & nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveæ consessum ingentis, & ora

Prima

Prima patrum magnis Salius clamoribus implet;
Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrimæque decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, & magna proclamat voce Diores:
Qui subiit palmæ, frustraque ad præmia venit
Ultima, si primi Salio reddantur honores.
Tum pater Æneas, Vestra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; & palmam movet ordine nemo:
Me liceat casus miserari insontis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
Hic Nisus, Si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret; quæ munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, & udo
Turpia membra fimo. risit pater optimus olli,
Et clypeum efferri jussit, Didymaonis artes,
Neptuni sacro Danais de poste refixum.
Hoc juvenem egregium præstanti munere donat.
Post ubi confecti cursus, & dona peregit:
Nunc si cui virtus animusque in pectore præsens,
Adsit, & evinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro vittisque juvencum;
Ensem, atque insignem galeam, solatia victo.
Nec mora; continuo vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
Solus qui Paridem solitus contendere contra:
Idemque ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulva moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in prælia tollit,
Ostenditque humeros latos, alternaque jactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibusque inducere cæstus.
Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,
Æneæ stetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum læva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate Dea, si nemo audet se credere pugnæ,
Quæ finis standi? quo me decet usque teneri?
Ducere dona jube. cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promissa jubebant.
Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
Proximus ut viridante toro consederat herbæ:
Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? ubi nunc nobis Deus ille, magister
Nequidquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & spolia illa tuis pendentia tectis?
Ille sub hæc: Non laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaque improbus iste
Exultat fidens, si nunc foret illa Juventas:
Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Venissem: nec dona moror. sic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæstus
Projecit; quibus acer Eryx in prælia suetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi. tantorum ingentia septem
Terga boum plumbo insuto ferroque rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeque recusat:
Magnanimusque Anchisiades & pondus & ipsa
Huc illuc vinclorum immensa volumina versat.
Tum senior tales referebat pectore voces:
Quid, si quis cæstus ipsius & Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
Sanguine cernis adhuc sparsoque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra stetit: his ego suetus;
Dum melior vires sanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares hæc Troius arma recusat,
Idque pio sedet Æneæ, probat auctor Acestes;
Æquemus pugnas. Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, & tu Trojanos exue cæstus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertosque
Exuit, atque ingens media consistit arena.
Tum satus Anchisa cæstus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
Immiscentque manus manibus, pugnamque lacessunt.
Ille pedum melior motu, fretusque juventa:
Hic membris & mole valens: sed tarda trementi
Genua labant: vastos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequidquam inter se vulnera jactant,
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus, erratque aures & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub vulnere malæ.
Stat gravis Entellus, nisuque immotus eodem,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana sedet circum castella sub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum; & variis assultibus irritus urget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
Extulit: ille ictum venientem a vertice velox
Prævidit, celerique elapsus corpore cessit.
Entellus vires in ventum effudit; & ultro
Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Consurgunt studiis Teucri & Trinacria pubes:
It clamor cælo, primusque accurrit Acestes,
Æquævumque ab humo miserans attollit amicum.
At non tardatus casu neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac vim suscitat ira.
Tum pudor incendit vires, & conscia virtus:
Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies. quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros
Creber utraque manu pulsat versatque Dareta.
Tum pater Æneas procedere longius iras,
Et sævire animis Entellum haud passus acerbis;
Sed finem imposuit pugnæ, fessumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversaque Numina sentis?
Cede deo. dixitque, & prælia voce diremit.
Ast illum fidi æquales, genua ægra trahentem,
Jactantemque utroque caput, crassumque cruorem
Ore ejectantem, mixtosque in sanguine dentes,
Ducunt ad naves; galeamque ensemque vocati
Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.

Hic

Hic victor, superans animis, tauroque superbus,
Nate dea, vosque hæc, inquit, cognoscite, Teucri;
Et mihi quæ fuerint juvenili in corpore vires,
Et qua serveris revocatum a morte Dareta.
Dixit, & adversi contra stetit ora juvenci,
Qui donum astabat pugnæ, durosque reducta
Libravit dextra media inter cornua cæstus
Arduus, effractoque illisit in ossa cerebro.
Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.
Ille super tales effundit pectore voces:
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Persolvo: hic victor cæstus artemque repono.
Protinus Æneas celeri certare sagitta
Invitat, qui forte velint; & præmia ponit:
Ingentique manu malum de nave Seresti
Erigit, & volucrem trajecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Convenere viri: dejectamque ærea sortem
Accepit galea: & primus clamore secundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis:
Quem modo navali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva.
Tertius Eurytion, tuus, o clarissime, frater,
Pandare: qui quondam, jussus confundere fœdus,
In medios telum torsisti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima subsedit Acestes;
Ausus & ipse manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris.
Primaque per cælum nervo stridente sagitta
Hyrtacidæ juvenis volucres diverberat auras:
Et venit, adversique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
Alta petens: pariterque oculos telumque tetendit.
Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo lætam cælo speculatus; & alis
Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
Ætheriis, fixamque refert delapsa sagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes:
Qui tamen aerias telum contendit in auras,
Ostentans artem pariter, arcumque sonantem.
Hic oculis subitum objicitur magnoque futurum
Augurio monstrum. docuit post exitus ingens:
Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signavitque viam flammis, tenuesque recessit
Consumta in ventos: cælo ceu sæpe refixa
Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.
Attonitis hæsere animis, Superosque precati
Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
Abnuit Æneas, sed lætum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspiciis exsortem ducere honores.
Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis,
Cratera impressum signis: quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monumentum & pignus amoris.
Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:
Et primum ante omnes victorem appellat Acesten.
Nec bonus Eurytion prælato invidit honori;
Quamvis solus avem cælo dejecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Æneas nondum certamine misso,
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, &, Ascanio, si jam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, & sese ostendat in armis,
Dic, ait. ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, & campos jubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Trojæque juventus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro:
Pars leves humero pharetras. it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores: pueri bis seni quemque secuti
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis; vestigia primi
Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini:
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omnes pulcher Iulus
Sidonio est invectus equo: quem candida Dido
Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.
Cetera Trinacriis pubes senioris Acestæ
Fertur equis.
Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidæ; veterumque agnoscunt ora parentum.
Postquam omnem læti consessum oculosque suorum
Lustravere in equis; signum clamore paratis
Epytides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atque agmina terni
Diductis solvere choris, rursusque vocati
Convertere vias, infestaque tela tulere.
Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
Adversis spatiis, alternosque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient simulacra sub armis:
Et nunc terga fuga nudant; nunc spicula vertunt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi
Falleret indeprensus & irremeabilis error.
Haud alio Teucrum nati vestigia cursu
Impediunt, texuntque fugas & prælia ludo,
Delphinum similes: qui per maria humida nando
Carpathium Libycumque secant, luduntque per undas.
Hunc morem cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, Longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos. hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium servavit honorem:
Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hic primum fortuna fidem mutata novavit.

Dum

Dum variis tumulo referunt ſolemnia ludis,
Irim de cælo miſit Saturnia Jono
Iliacam ad claſſem, ventoſque aſpirat euuti
Multa movens, necdum antiquum ſaturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli viſa, cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit iogentem concurſum, & litora luſtrat,
Deſertoſque videt portus, claſſemque relictam.
At procul in ſola ſecretæ Troades acta
Amiſſum Anchiſen flebant, cunctæqoe profundum
Pontum aſpectabant fleotes. Heu tot vada feſſis,
Et tantum ſupereſſe maris! vox omnibus una.
Urbem orant: tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias ſeſe haud ignara uocendi
Conjicit, & faciemque deæ veſtemque reponit.
Fit Beroe, Iſmarii conjux longeva Dorycli;
Cui genus, & quondam nomen, natique fuiſſent:
Ac ſic Dardanidum mediam ſe matribus infert:
O miſeræ, quas non manus, inqnit, Achaica bello
Traxerit ad letum patriæ ſub mœnibus! o gens
Infelix, cui te exitio Fortuna reſervat?
Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas,
Cum freta, cum terras omnes, tot inhoſpita ſaxa
Sideraque emenſæ ferimur: dum per mare magnum
Italiam ſequimur fugientem, & volvimur undis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hoſpes Aceſtes.
Quid prohibet muros jacere, & dare civibus urbem?
O patria, & repti nequidquam ex hoſte Penates;
Nullane jam Trojæ dicentur mœnia? nuſqoam
Hectoreos amnes Xanthum & Simoenta videbo?
Qoin agite, & mecum infauſtas exurite puppes.
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces: hic quærite Trojam,
Hic domos eſt, inquit, vobis: jam tempus agi res:
Nec tantis more prodigiis. en quatuot aræ
Neptuno. Deus ipſe faces animumque miniſtrat.
Hæc memorans, prima infenſum vi corripit ignem,
Soblataque procul dextra connixa coruſcat,
Et jacit. arrectæ mentes, ſtupefactaque corda
Iliadum. hic ona e multis, quæ maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroe vobis, non hæc Rhœteia, matres,
Eſt Dorycli conjux. divini ſigna decoris,
Ardeoteſque notate oculos, qui ſpiritus illi,
Qui vultus, vociſve ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroen digreſſa reliqui
Ægram, indignantem, tali quod ſola careret
Munere, nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres, primo ancipites, oculiſque malignis
Ambiguæ ſpectare rates, miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatiſque vocantia regna:
Cum Dea ſe paribus per cælum ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum vero attonitæ monſtris, actæque furore
Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras, frondem ac virgulta faceſque
Conjiciunt. furit immiſſis Vulcanos habenis
Traoſtra per & remos, & pictas abiete puppes.
Nuntius Anchiſæ ad tumulum cuneoſque theatri
Incenſas perfert naves Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Aſcanius, curſus ut lætus equeſtres
Ducebat; ſic acer equo turbata petivit
Caſtra: nec exanimes poſſunt retinere megiſtri.
Quis furor iſte novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
Heu miſeræ cives? non hoſtem, inimicaque caſtra
Argivum, veſtras ſpes uritis. en ego veſter
Aſcanius: galeam ante pedes projecit inanem;
Qua ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Æneas, ſimul agmina Teucrum.
Aſt illæ diverſa metu per litora paſſim
Diffugiunt; ſilvaſque, & ſicubi concava furtim
Saxa, petunt. piget incepti, luciſque, ſuoſque
Mutatæ agnoſcunt, excuſſaque pectore Jono eſt.
Sed non idcirco flammæ atque incendia vires
Indomitas poſuere: udo ſub robore vivit
Stupa vomens tardum fumum, lentuſqoe carinas
Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis:
Nec vires Heroum infuſaque flumina proſunt.
Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem,
Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas:
Jupiter omnipotens, ſi nondum exoſus ad unum
Trojanos, ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos; da flammam evadere claſſi
Nunc, pater, & tenues Teucrum res eripe leto.
Vel tu, quod ſupereſt, infeſto fulmine morti,
Si mereur, demitte, tuaque hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum effuſis imbribus atra
Tempeſtas ſine more furit, tonitruque tremiſcunt
Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, denſiſque nigerrimus auſtris:
Implenturque ſuper puppes; ſemuſta madeſcunt
Robore. reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quatuor amiſſis, ſervatæ a peſte carinæ.
At pater Æneas, caſu concuſſus acerbo,
Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
Mutabet verſans, Siculiſne reſideret arvis
Oblitus fatorum, Italaſne capeſſeret oras.
Tum ſenior Nautes, onum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque ioſignem reddidit arte,
Hæc reſponſa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna deum, vel quæ fatorum poſceret ordo.
Iſque his Ænean ſolatus vocibus infit:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, ſequemur:
Quidquid erit: ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.
Eſt tibi Dardanius divinæ ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape conſiliis ſocium, & conjunge volentem:
Huic trade, amiſſis ſuperaut qui navibus, & quos
Pertæſum magni incepti rerumque tuarum eſt:
Longævoſque ſenes, ac feſſas æquore matres,
Et quidquid tecum invalidum metuenſque pericli eſt,
Delige, & his habeant terris, ſine, mœnia feſſi:
Urbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus inceuſus dictis ſenioris amici,
Tum vero in curas animum diducitur omnes:
Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat.
Viſa dehinc cælo facies delapſa parentis
Anchiſæ, ſubito reles effundere voces:
Nate, mihi vita qoondam, dum vita manebat,
Care magis; nate Iliacis exercite fatis;
Imperio Jovis huc venio: qui claſſibus ignem
Depulit, & cælo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes fortiſſima corda
Defer in Italiam. gens dura atque aſpera cultu
Debellenda tibi Latio eſt. Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Averna per alta
Congreſſus pete, nate, meos. non me impia namqoe
Tartara habent, triſteſque ombræ: ſed amœna piorum
Concilia Elyſiumque colo. huc caſta Sibylla
Nigrarum multo pecudum re ſanguine ducet.

Tum genus omne tuum, &, quæ dentur mœnia, disces.
Jamque vale. torquet medios nox humida cursus:
Et me sævus equis Oriens afflavit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit, ceu fumus, in auras.
Æneas, Quo deinde ruis? quo proripis? inquit.
Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?
Hæc memorans cinerem & sopitos suscitat ignes;
Pergameumque Larem & canæ penetralia Vestæ
Farre pio & plena supplex veneratur acerra.
Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
Et Jovis imperium & cari præcepta parentis
Edocet, & quæ nunc animo sententia constet.
Haud mora consiliis, nec jussa recusat Acestes.
Transcribunt urbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipsi transtra novant, flammisque ambesa reponunt
Robora: navigiis aptant remosque rudentesque
Exigui numero, sed bello vivida virtus.
Interea Æneas urbem designat aratro,
Sortiturque domos: hoc Ilium, & hæc loca Trojæ
Esse jubet. gaudet regno Trojanus Acestes,
Indicitque forum, & patribus dat jura vocatis.
Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque sacerdos
Ac lucus late sacer additur Anchisæo.
Jamque dies epulata novem gens omnis, & aris
Factus honos; placidi straverunt æquora venti:
Creber & aspirans rursus vocat auster in altum.
Exoritur procurva ingens per litora fletus:
Complexi inter se noctemque diemque morantur.
Ipsæ jam matres, ipsi, quibus aspera quondam
Visa maris facies & non tolerabile nomen,
Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem.
Quos bonus Æneas dictis solatur amicis,
Et consanguineo lacrimans commendat Acestæ.
Tres Eryci vitulos & Tempestatibus agnam
Cædere deinde jubet, solvique ea ordine funem.
Ipse, caput tonsæ foliis evinctus olivæ,
Stans procul in prora pateram tenet, extaque salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.
Certatim socii feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, talesque effundit pectore questus:
Junonis gravis ira nec exsaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnes:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;
Nec Jovis imperio, fatisve infracta quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Urbem odiis satis est, nec pœnam traxe per omnem
Relliquias: Trojæ cineres atque ossa peremtæ
Insequitur. caussas tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis,
Quam molem subito excierit. maria omnia cælo
Miscuit, Æoliis nequidquam freta procellis;
In regnis hoc ausa tuis.
Per scelus ecce etiam Trojanis matribus actis
Exussit fœde puppes; & classe subegit
Amissa socios ignotæ linquere terræ.
Quod superest; oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentem attingere Tybrim:
Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis: merui quoque. sæpe furores
Compressi & rabiem tantam cælique marisque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoentaque testor)
Æneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Examinata sequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret leto, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam atque evolvere posset
In mare se Xanthus: Pelidæ tunc ego forti
Congressum Ænean, nec Dis nec viribus æquis,
Nube cava rapui: cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.
Nunc quoque mens eadem perstat mihi: pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
Unus erit tantum, amissum quem gurgite quæret:
Unum pro multis dabitur caput.
His ubi læta Deæ permulsit pectora dictis;
Jungit equos auro genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnes effundit habenas.
Cæruleo per summa levis volat æquora curru.
Subsidunt undæ, tumidumque sub axe tonanti
Sternitur æquor aquis: fugiunt vasto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies; immania cete,
Et senior Glauci chorus Inousque Palæmon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
Læva tenent Thetis & Melite, Panopeaque virgo,
Nesæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.
Hic patris Æneæ suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem: jubet ocyus omnes
Attolli malos, intendi brachia velis.
Una omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
Nunc dextros solvere sinus: una ardua torquent
Cornua, detorquentque. ferunt sua flamina classem.
Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alii cursum contendere jussi.
Jamque fere mediam cæli nox humida metam
Contigerat: placida laxabant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautæ.
Cum levis ætheriis delapsus Somnus ab astris
Aera dimovit tenebrosum, & dispulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
Insonti; puppique deus consedit in alta,
Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
Iaside Palinure, ferunt ipsa æquora classem;
Æquatæ spirant auræ: datur hora quieti.
Pone caput, fessosque oculos furare labori.
Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
Mene salis placidi vultum fluctusque quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere monstro?
Ænean credam quid enim fallacibus austris,
Et cæli toties deceptus fraude sereni?
Talia dicta dabat, clavumque affixus & hærens
Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
Vique soporatum Stygia super utraque quassat
Tempora; cunctantique natantia lumina solvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus:
Et super incumbens, cum puppis parte revulsa,
Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas
Præcipitem, ac socios nequidquam sæpe vocantem.
Ipse volans tenues se sustulit ales ad auras.
Currit iter tutum non secius æquore classis,
Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat;
Difficiles quondam, multorumque ossibus albos.
Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant:
Cum pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit, & ipse ratem nocturnis rexit in undis

Multa

Multa gemens, casuque animum concussus amici.
O nimium cælo & pelago confise sereno,
Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena.

ÆNEIDOS
LIBER VI.

Sic fatur lacrimans, classique immittit habenas,
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Anchora fundabat naves, & litora curvæ
Prætexunt puppes. juvenum manus emicat ardens
Litus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit silvas, inventaque flumina monstrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ,
Antrum immane, petit: magnam cui mentem animumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Jam subeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus (ut fama est) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cælo,
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicamque levis tandem superadstitit arcem.
Redditus his primum terris, tibi, Phœbe, sacravit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus letum Androgeo: tum pendere pœnas
Cecropidæ jussi (miserum) septena quotannis
Corpora natorum; stat ductis sortibus urna:
Contra elata mari respondet Gnossia tellus:
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto
Pasiphae, mixtumque genus, prolesque biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum reginæ sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
Cæca regens filo vestigia. tu quoque magnam
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro:
Bis patriæ cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni jam præmissus Achates
Afforet, atque una Phœbi Triviæque sacerdos
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi:
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
Nunc grege de intacto septem mactare juvencos
Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Ænean (nec sacra morantur
Jussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum:
Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum.
Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum virgo, Poscere fata
Tempus, ait. deus ecce, deus. cui talia fanti
Ante fores subito non vultus, non color unus,
Non comtæ mansere comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majorque videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Jam propiore dei. Cessas in vota precesque,
Tros, ait, Ænea? cessas? neque enim ante dehiscent
Attonitæ magna ora domus: & talia fata
Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor, funditque preces rex pectore ab imo:
Phœbe, graves Trojæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis derexti tela manusque

Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi duce te, penitusque repostas
Massylum gentes, prætentaque Syrtibus arva.
Jam tandem Italiæ fugientes prendimus oras.
Hac Trojana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergameæ jam fas est parcere genti,
Dique Deæque omnes, quibus obstitit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. tuque o sanctissima vates
Præscia venturi, da (non indebita posco)
Regna meis fatis; Latio considere Teucros,
Errantesque deos, agitataque numina Trojæ.
Tum Phœbo & Triviæ solido de marmore templum
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.
Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.
Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectosque sacrabo
Alma viros. foliis tantum ne carmina manda;
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
Ipsa canas oro. finem dedit ore loquendi.
At, Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
Ostia jamque domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras:
O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
Sed terra graviora manent. in regna Lavini
Dardanidæ venient; mitte hanc de pectore curam:
Sed non & venisse volent. bella, horrida bella,
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint, alius Latio jam partus Achilles,
Natus & ipse Dea. nec Teucris addita Juno
Usquam aberit: cum tu supplex in rebus egenis
Quas gentes Italum, aut quas non oraveris orbes!
Caussa mali tanti conjux iterum hospita Teucris;
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis: sed contra audentior ito,
Quam tua te fortuna sinet. via prima salutis,
Quod minime reris, Graja pandetur ab urbe.
Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens. ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.
Ut primum cessit furor, & rabida ora quierunt,
Incipit Æneas heros: Non ulla laborum,
O virgo, nova mi facies inopinave surgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.
Unum oro: quando hic inferni janua regis
Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso:
Ire ad conspectum cari genitoris & ora
Contingat: doceas iter, & sacra ostia pandas.
Illum ego per flammas & mille sequentia tela
Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnes pelagique minas cælique ferebat
Invalidus, vires ultra sortemque senectæ.
Quin, ut te supplex peterem, & tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat. natique patrisque,
Alma, precor, miserere. potes namque omnia: nec te
Nequidquam lucis Hecate præfecit Avernis.
Si potuit manes arcessere conjugis Orpheus,
Threicia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. quid Thesea, magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Jove summo.

Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Cum sic orsa loqui vates: Sate sanguine divum,
Tros Anchisiada, facilis descensus Averni.
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. pauci, quos æquus amavit
Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Dis geniti potuere. tenent media omnia silvæ,
Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; & insano juvat indulgere labori;
Accipe, quæ peragenda prius. latet arbore opaca
Aureus & foliis & lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus sacer. hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore fœtus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit: primo avulso non deficit alter
Aureus; & simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, & rite repertum
Carpe manu, namque ipse volens, facilisque sequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nescis) totamque incestat funere classem:
Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunto:
Sic demum lucos Stygios regna invia vivis
Aspicies. dixit, pressoque obmutuit ore.
Aeneas mœsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; cæcosque volutat
Eventus animo secum. cui fidus Achates
It comes, & paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant:
Quem socium exanimem vates, quod corpus humandum
Diceret. atque illi Misenum in litore sicco,
Ut venere, vident indigna morte peremtum:
Misenum Aeoliden, quo non præstantior alter
Aere ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.
Postquam illum vita victor spoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ sese fortissimus heros
Addiderat socium, non inferiora secutus.
Sed tum, forte cava dum personat æquora concha,
Demens & cantu vocat in certamina Divos,
Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosa immerserat unda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant;
Præcipue pius Aeneas: tum jussa Sibyllæ
(Haud mora) festinant flentes, aramque sepulcri
Congerere arboribus, cæloque educere certant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex:
Fraxineæque trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur: advolvunt ingentes montibus ornos.
Necnon Aeneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusque accingitur armis.
Atque hæc ipse suo tristi cum corde volutat,
Aspectans silvam immensam, & sic voce precatur:
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi sedere solo: tum maximus heros
Maternas agnoscit aves, lætusque precatur:
Este duces o, siqua via est, cursumque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum. tuque o dubiis ne deface rebus,
Diva parens. sic effatus vestigia pressit;
Observans quæ signa ferant, quo tendere pergant.
Pascentes illæ tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequentum.
Inde, ubi venere ad fauces grave olentis Averni,
Tollunt se celeres; liquidumque per aera lapsæ
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet silvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circumdare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Aeneas extemplo, avidusque refringit
Cunctantem, & vatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem tædis & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
Pars calidos latices & aena undantia flammis
Expediunt, corpusque lavant frigentis & ungunt.
Fit gemitus. tum membra toro defleta reponunt.
Purpureasque super vestes velamina nota
Conjiciunt. pars ingenti subiere feretro,
Triste ministerium, & subjectam more parentum
Aversi tenuere facem. congesta cremantur
Turea dona, dapes, fuso crateres olivo.
Postquam collapsi cineres, & flamma quievit;
Relliquias vino & bibulam lavere favillam.
Ossaque lecta cado texit Corynæus aeno,
Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ:
Lustravitque viros, dixitque novissima verba.
At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque, tubamque;
Monte sub aerio: qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per secula nomen.
His actis propere exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
Quam super haud ullæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat:
(Unde locum Graji dixerunt nomine Aornum.)
Quatuor hic primum nigrantes terga juvencos
Constituit, frontique invergit vina sacerdos;
Et, summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imponit sacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cæloque Ereboque potentem:
Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suscipiunt pateris. ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum magnæque sorori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superque oleum infundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi sub limina solis & ortus,

Sub

Sub pedibus mugire solum, & juga cœpta moveri
Silvarum, visæque canes ululare per umbram,
Adventante dea. Procul o, procul este, profani,
Conclamat vates, totoque absistite luco:
Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum:
Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro se immisit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem passibus æquat.
Di, quibus imperium est animarum, umbræque silentes,
Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte tacentia late;
Sit mihi fas audita loqui: sit numine vestro
Pandere res alta terra & caligine mersas.
Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,
Perque domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in silvis: ubi cælum condidit umbra
Jupiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
Luctus & ultrices posuere cubilia Curæ:
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Et Metus, & male suada Fames, ac turpis Egestas;
Terribiles visu formæ; Letumque, Labosque:
Tum consanguineus Leti Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum thalami, & Discordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annosaque brachia pandit
Ulmus opaca, ingens: quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.
Multaque præterea variarum monstra ferarum
Centauri in foribus stabulant Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra:
Gorgones, Harpyiæque & forma tricorporis umbræ.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamque aciem venientibus offert,
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diverberet umbras.
Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic cœno vastaque voragine gurges
Æstuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas & flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet: stant lumina flammæ:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cymba;
Jam senior: sed cruda deo viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri innuptæque puellæ,
Impositique rogis juvenes ante ora parentum.
Quam multa in silvis autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripæ ulterioris amore.
Navita sed tristis nunc hos nunc accipit illos:
Ast alios longe submotos arcet arena.
Æneas (miratus enim motusque tumultu)
Dic, ait, o virgo, quid vult concursus ad amnem?
Quidve petunt animæ? vel quo discrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada livida verrunt?
Olli sic breviter fata est longæva sacerdos:
Anchisa generate, deum certissima proles,
Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
Di cujus jurare timent & fallere numen.
Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas & rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.
Constitit Anchisa satus, & vestigia pressit;
Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.
Cernit ibi mæstos & mortis honore carentes
Leucaspim & Lyciæ ductorem classis Orontem:
Quos, simul a Troja ventosa per æquora vectos,
Obruit auster, aqua involvens navemque virosque.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
Deciderat puppi, mediis effusus in undis.
Hunc ubi vix multa mæstum cognovit in umbra;
Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, deorum
Eripuit nobis, medioque sub æquore mersit?
Dic age. namque mihi, fallax haud ante repertus,
Hoc uno responso animum delusit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, finesque canebat
Venturum Ausonios. en hæc promissa fides est?
Ille autem: Neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchisiade, nec me deus æquore mersit.
Namque gubernaclum multa vi forte revulsum,
Cui datus hærebam custos cursusque regebam,
Præcipitans traxi mecum. maria aspera juro,
Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret tantis navis surgentibus undis.
Tres notus hibernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
Paulatim adnabam terræ: jam tuta tenebam;
Ni gens crudelis madida cum veste gravatum,
Prensantemque uncis manibus capita aspera montis
Ferro invasisset, prædamque ignara putasset.
Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.
Quod te per cæli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli;
Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes; portusque require Velinos.
Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
Ostendit (neque enim, credo, sine numine divum
Flumina tanta paras, Stygiamque innare paludem)
Da dextram misero, & tecum me tolle per undas;
Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.
Talia fatus erat, cœpit cum talia vates:
Unde hæc, o Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque severum
Eumenidum aspicies, ripave injussus abibis?
Desine fata deum flecti sperare precando.
Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
Nam tua finitimi, longe lateque per urbes
Prodigiis acti cælestibus, ossa piabunt;
Et statuent tumulum, & tumulo solemnia mittent,
Æternumque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper
Corde dolor tristi; gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant.
Navita quos jam inde ut Stygia prospexit ab unda
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro;
Quisquis

Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias: jam istinc & comprime gressum.
Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque soporæ:
Corpora viva nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque:
Dis quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petivit;
Ipsius a solio regis traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata est Amphrysia vates:
Nullæ hic insidiæ tales; absiste moveri:
Nec vim tela ferunt: licet ingens janitor antro
Aeternum latrans exangues terreat umbras:
Casta licet patrui servet Proserpina limen.
Troius Aeneas, pietate insignis & armis,
Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
Agnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,
Cæruleam advertit puppim, ripæque propinquat.
Inde alias animas, quæ per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
Ingentem Aenean. gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumes vatemque virumque
Informi limo glaucaque exponit in ulva.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatam & medicatis frugibus offam
Objicit. ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit objectam, atque immania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ.
Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumque animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exsortes, & ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice, sedes.
Quæsitor Minos urnam movet: ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque & crimina discit.
Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
Insontes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas. quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fas obstat, tristique palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi, sic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silva tegit. curæ non ipsa in morte relinquunt.
His Phædram Procrimque locis, mæstamque Eryphilem
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit,
Euadnenque, & Pasiphaen: his Laodamia
It comes, & juvenis quondam, nunc fœmina, Cæneus,
Rursus & in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recens a vulnere Dido
Errabat silva in magna: quam Troius heros,
Ut primum juxta stetit, agnovitque per umbram
Obscuram, qualem primo qui surgere mense
Aut videt aut vidisse putat per nubila lunam,
Demisit lacrimas, dulcique affatus amore est:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema secutam?
Funeris heu tibi caussa fui? per sidera juro,
Per superos, & si qua fides tellure sub ima est;
Invitus, regina, tuo de litore cessi.
Sed me jussa deum, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca senta situ cogunt noctemque profundam,
Imperiis egere suis: nec credere quivi
Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum, teque aspectu ne subtrahe nostro.
Quem fugis? extremum fato quod te alloquor, hoc est.
Talibus Aeneas ardentem & torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.
Illa solo fixos oculos aversa tenebat:
Nec magis incepto vultum sermone movetur,
Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.
Tandem corripuit sese, atque inimica refugit
In nemus umbriferum: conjux ubi pristinus illi
Respondet curis, æquatque Sichæus amorem.
Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo,
Prosequitur lacrimans longe, & miseratur euntem.
Inde datum molitur iter. jamque arva tenebant
Ultima, quæ bello clari secreta frequentant.
Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopæus, & Adrasti pallentis imago.
Hic multum fleti ad superos, belloque caduci
Dardanidæ: quos ille omnes longo ordine cernens
Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Thersilochumque,
Tres Antenoridas, Cererique sacrum Polybœtem,
Idæumque, etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumstant animæ dextra lævaque frequentes.
Nec vidisse semel satis est: juvat usque morari,
Et conferre gradum, & veniendi discere caussas.
At Danaum proceres, Agamemnoniæque phalanges,
Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
Ingenti trepidare metu. pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguam. inceptus clamor frustratur hiantes.
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum videt, & lacerum crudeliter ora,
Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeo agnovit pavitantem, & dira tegentem
Supplicia; & notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit sumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
Nocte tulit, fessum vasta te cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Constitui, & magna manes ter voce vocavi.
Nomen & arma locum servant. te, amice, nequivi
Conspicere, & patria decedens ponere terra.
Atque hic Priamides: Nihil o tibi, amice, relictum:
Omnia Deiphobo solvisti, & funeris umbris.
Sed me fata mea & scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; & nimium meminisse necesse est:
Cum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa chorum simulans, euantes Orgia circum
Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
Ingentem, & summa Danaos ex arce vocabat.

Tum

Tum me confectum curis somnoque gravatum
Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem
Dulcis & alta quies, placidæque simillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, & fidum capiti subduxerat ensem:
Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum sic posse malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo. comes additur una
Hortator scelerum Aeolides. Di, talia Grajis
Instaurate; pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
Attulerint. pelagine venis erroribus actus,
An monitu divum? an quæ te fortuna fatigat,
Ut tristes sine sole domos loca turbida adires?
Hac vice sermonum roseis aurora quadrigis
Jam medium ætherio cursu trajecerat axem:
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla est:
Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partes ubi se via findit in ambas:
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit:
Hac iter Elysium nobis: at læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Deiphobus contra: Ne sævi, magna sacerdos:
Discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.
I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in verbo vestigia torsit.
Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
Mœnia lata videt, triplici circumdata muro:
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
Porta adversa ingens, solidoque adamante columnæ:
Vis ut nulla virum, non ipsi exscindere ferro
Cælicolæ valeant. stat ferrea turris ad auras:
Tisiphoneque sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.
Hinc exaudiri gemitus, & sæva sonare
Verbera: tum stridor ferri, tractæque catenæ.
Constitit Aeneas, strepitumque exterritus hausit:
Quæ scelerum facies? o virgo, effare: quibusve
Urgentur pœnis? qui tantus plangor ad auras?
Tum vates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrum,
Nulli fas casto sceleratum insistere limen:
Sed me, cum lucis Hecate præfecit Avernis,
Ipsa Deum pœnas docuit, perque omnia duxit.
Gnossius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,
Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistra
Intentans angues, vocat agmina sæva sororum.
Tum demum horrisono stridentes cardine sacræ
Panduntur portæ. cernis, custodia qualis
Vestibulo sedeat? facies quæ limina servet?
Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
Sævior intus habet sedem. tum Tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum, tenditque sub umbras,
Quantus ad ætherium cæli suspectus Olympum.
Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
Hic & Aloidas geminos immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis, & lampada quassans,
Per Grajum populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, divumque sibi poscebat honorem,
Demens! qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære & cornipedum pulsu simularet equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon, Terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur, rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas Ixiona Pirithoumque:
Quos super atra silex jamjam lapsura, cadentique
Imminet assimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu. Furiarum maxima juxta
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas:
Exsurgitque facem attollens, atque intonat ore.
Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
Pulsatusve parens, & fraus innexa clienti;
Aut qui divitiis soli incubuere repertis,
Nec partem posuere suis, quæ maxima turba est;
Quique ob adulterium cæsi, quique arma secuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Inclusi pœnam exspectant. ne quære doceri,
Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunave mersit.
Saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
Destricti pendent: sedet, æternumque sedebit
Infelix Theseus: Phlegyasque miserrimus omnes
Admonet, & magna testatur voce per umbras:
Discite justitiam moniti, & non temnere divos.
Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
Imposuit: fixit leges pretio atque refixit.
Hic thalamum invasit natæ vetitosque hymenæos.
Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.
Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possim.
Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæva sacerdos:
Sed jam age carpe viam, & susceptum perfice munus:
Acceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
Mœnia conspicio, atque adverso fornice portas,
Hæc ubi nos præcepta jubent deponere dona.
Dixerat, & pariter, gressi per opaca viarum,
Corripiunt spatium medium, foribusque propinquant.
Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere divæ,
Devenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior hic campos æther & lumine vestit
Purpureo; solemque suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris;
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
Magnanimi heroes, nati melioribus annis,
Ilusque, Assaracusque, & Trojæ Dardanus auctor.
Arma procul, currusque virum miratur inanes.

Stant

Stant terra defixæ hastæ, passimque soluti
Per campum pascuntur equi. quæ gratia curruum
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Conspicit, ecce, alios dextra lævaque per herbam
Vescentes, lætumque choro Pæana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde superne
Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
Hic manus, ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pii vates, & Phœbo digna locuti,
Inventas aut qui vitam excoluere per artes,
Quique sui memores alios fecere merendo:
Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
Quos circumfusos sic est affata Sibylla;
Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
Dicite, felices animæ, tuque, optime vates;
Quæ regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranavimus amnes.
Atque huic responsum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus. lucis habitamus opacis,
Riparumque toros & prata recentia rivis
Incolimus. sed vos, si fert ita corde voluntas,
Hoc superate jugum; & facili jam tramite sistam.
Dixit, & ante tulit gressum, camposque nitentes
Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linquunt.
At pater Anchises penitus convalle virenti
Inclusas animas, superumque ad lumen ituras,
Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
Forte recensebat numerum, carosque nepotes,
Fataque, Fortunasque virum, moresque, manusque.
Isque ubi tendentem adversum per gramina vidit
Aenean, alacris palmas utrasque tetendit:
Effusæque genis lacrimæ; & vox excidit ore:
Venisti tandem, tuaque spectata parenti
Vicit iter durum pietas? datur ora tueri,
Nate, tua; & notas audire & reddere voces?
Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
Tempora dinumerans: nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! quantis jactatum, nate, periclis!
Quam metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago,
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant sale Tyrrheno classes: da jungere dextram,
Da, genitor; teque amplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
Interea videt Aeneas in valle reducta
Seclusum nemus, & virgulta sonantia silvis,
Lethæumque, domos placidas qui prænatat, amnem.
Hunc circum innumeræ gentes, populique volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes æstate serena
Floribus insidunt variis, & candida circum
Lilia funduntur: strepit omnis murmure campus.
Horrescit visu subito, caussasque requirit
Inscius Aeneas, quæ sint ea flumina porro,
Quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices & longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quo magis Italia mecum lætere reperta.
O pater, anne aliquas ad cælum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te suspensum, nate, tenebo:
Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
Principio cælum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gaudentque: neque auras
Despiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.
Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur Manes: exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Ætherium sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethæum ad fluvium deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores supera ut convexa revisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reverti.
Dixerat Anchises: natumque unaque Sibyllam
Conventus trahit in medios, turbamque sonantem:
Et tumulum capit, unde omnes longo ordine possit
Adversos legere, & venientum discere vultus.
Nunc age, Dardaniam prolem, quæ deinde sequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illustres animas, nostrumque in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille, (vides) pura juvenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca; primus ad auras
Ætherias Italo commixtus sanguine surget.
Silvius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longævo serum Lavinia conjux
Educet silvis regem, regumque parentem:
Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas, Trojanæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis
Egregius, si umquam regnandam acceperit Albam.
Qui juvenes quantas ostentant, aspice, vires!
Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces,
(Laude pudicitiæ celebres, addentque superbos)
Pometios, Castrumque Inui, Bolamque, Coramque.
Hæc tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terræ.
Quin & avo comitem sese Mavortius addet
Romulus; Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educet. viden' ut geminæ stant vertice cristæ,
Et pater ipse suo superum jam signat honore?
En hujus, nate, auspiciis illa inclyta Roma

Imperium

Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemque una sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum, qualis Berecynthia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes,
Læta deum partu centum complexa nepotes,
Omnes cælicolas, omnes supera alta tenentes.
Huc geminas nunc flecte acies; hanc aspice gentem,
Romanosque tuos. hic Cæsar, & omnis Iuli
Progenies, magnum cæli ventura sub axem.
Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar, Divi genus: aurea condet
Sæcula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam; super & Garamantas & Indos
Proferet imperium. jacet extra sidera tellus,
Extra anni solisque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc & Caspia regna
Responsis horrent divum, & Mæotia tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obivit;
Fixerit æripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec, qui pampineis victor juga flectit habenis,
Liber, agens celso Nysæ de vertice tigres.
Et dubitamus adhuc virtute extendere vires?
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
Sacra ferens? nosco crines incanaque menta
Regis Romani; primam qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis & paupere terra
Missus in imperium magnum. cui deinde subibit,
Otia qui rumpet patriæ, residesque movebit
Tullus in arma viros, & jam desueta triumphis
Agmina. quem juxta sequitur jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.
Vis & Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus sævasque secures
Accipiet: natosque pater nova bella moventes,
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit
Infelix. utcumque ferent ea facta minores;
Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.
Quin Decios, Drusosque procul, sævumque securi
Aspice Torquatum, & referentem signa Camillum.
Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes animæ nunc & dum nocte prementur,
Heu quantum inter se bellum, si lumina vitæ
Attigerint, quantas acies stragemque ciebunt!
Aggeribus socer Alpinis atque arce Monœci,
Descendens gener adversis instructus Eois.
Ne, pueri, ne tanta animis assuescite bella:
Neu patriæ validas in viscera vertite vires.
Tuque prior, tu parce; genus qui ducis Olympo:
Projice tela manu, sanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæsis insignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenas,
Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cosse, relinquat?
Quis Gracci genus, aut geminos duo fulmina belli
Scipiadas cladem Libyæ, parvoque potentem
Fabricium; vel te sulco, Serrane, serentem?
Quo fessum rapitis, Fabii? tu maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando restituis rem.
Excudent alii spirantia mollius æra:
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus:
Orabunt caussas melius, cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento,
(Hæ tibi erunt artes) pacique imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.
Sic pater Anchises, atque hæc mirantibus addit:
Aspice ut insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes!
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques: sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
Atque hic Æneas; una namque ire videbat
Egregium forma juvenem & fulgentibus armis,
Sed frons læta parum, & dejecto lumina vultu:
Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
Filius, anne aliquis magna de stirpe nepotum?
Qui strepitus circa comitum! quantum instar in ipso!
Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære tuorum:
Ostendent terris hunc tantum fata, nec ultra
Esse sinent. nimium vobis Romana propago
Visa potens, superi, propria hæc si dona fuissent.
Quantos ille virum magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quæ, Tiberine, videbis
Funera, cum tumulum præterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos: nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi se quisquam impune tulisset
Obvius armato, seu cum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, miserande puer! si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. sic tota passim regione vagantur
Aeris in campis latis, atque omnia lustrant.
Quæ postquam Anchises natum per singula duxit,
Incenditque animum famæ venientis amore:
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda,
Laurentesque docet populos, urbemque Latini,
Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.
Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia Manes.
His ubi tum natum Anchises unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.
Ille viam secat ad naves, sociosque revisit.
Tum se ad Caietæ recto fert litore portum.
Anchora de prora jacitur: stant litore puppes.

ÆNEIDOS

LIBER VII.

Tu quoque litoribus nostris, Æneia nutrix,
Æternam moriens famam, Caieta, dedisti.
Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signant.
At pius exequiis Æneas rite solutis,
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Æquora, tendit iter velis, portumque relinquit.

Aſpirant auræ in noctem, nec candida curſus
Luna negat: ſplendet tremulo ſub lumine pontus.
Proxima Circææ raduntur litora terræ:
Dives inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectiſque ſuperbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iræque leonum
Vincla recuſantum & ſera ſub nocte rudentum:
Setigerique ſues, atque in præſepibus urſi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Quæ ne monſtra pii paterentur talia Troes
Delati in portus, neu litora dira ſubirent;
Neptunus ventis implevit vela ſecundis,
Atque fugam dedit, & præter vada fervida vexit.
Jamque rubeſcebat radiis mare, & æthere ab alto
Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis;
Cum venti poſuere, omniſque repente reſedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonſæ.
Atque hic Æneas ingentem ex æquore lucum
Proſpicit. hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
Verticibus rapidis & multa flavus arena,
In mare prorumpit. variæ circumque ſupraque
Aſſuetæ ripis volucres & fluminis alveo
Æthera mulcebant cantu, lucoque volabant.
Flectere iter ſociis, terræque advertere proras
Imperat; & lætus fluvio ſuccedit opaco.
Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit ſtatus, advena claſſem
Cum primum Auſoniis exercitus appulit oris,
Expediam, & primæ revocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu, diva, mone. dicam horrida bella:
Dicam acies, actoſque animis in funera reges,
Tyrrhenamque manum, totamque ſub arma coactam
Heſperiam. major rerum mihi naſcitur ordo:
Majus opus moveo. Rex arva Latinus & urbes
Jam ſenior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica
Accipimus: Fauno Picus pater: iſque parentem
Te, Saturne, refert: tu ſanguinis ultimus auctor.
Filius huic fato divum, proleſque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta juventa eſt.
Sola domum & tantas ſervabat filia ſedes;
Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.
Multi illam magno e Latio totaque petebant
Auſonia: petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus, avis ataviſque potens: quem regia conjux
Adjungi generum miro properabat amore:
Sed variis portenta deum terroribus obſtant.
Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
Sacra comam, multoſque metu ſervata per annos:
Quam pater inventam, primas cum conderet arces,
Ipſe ferebatur Phœbo ſacraſſe Latinus,
Laurentiſque ab ea nomen poſuiſſe colonis.
Hujus apes ſummum denſæ, (mirabile dictu)
Stridore ingenti, liquidum trans æthera vectæ,
Obſedere apicem; & pedibus per mutua nexis
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
Adventare virum, & partes petere agmen eaſdem
Partibus ex iiſdem, & ſumma dominarier arce.
Præterea, caſtis adolet dum altaria tædis,
Et juxta genitorem adſtat Lavinia virgo,
Viſa (nefas) longis comprendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari;
Regaleſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis: tum fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis Vulcanum ſpargere tectis.
Id vero horrendum ac viſu mirabile ferri.
Namque fore illuſtrem fama fatiſque canebant
Ipſam, ſed populo magnum portendere bellum.
At rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucoſque ſub alta
Conſulit Albunea: nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævamque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italæ gentes, omniſque Oenotria tellus
In dubiis reſponſa petunt. huc dona ſacerdos
Cum tulit, & cæſarum ovium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petivit;
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris:
Et varias audit voces, fruiturque deorum
Colloquio, atque imis Acheronta affatur Avernis.
Hic & tum pater ipſe petens reſponſa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
Atque harum effultus tergo ſtratiſque jacebat
Velleribus. ſubita ex alto vox reddita luco eſt:
Ne pete connubiis natam ſociare Latinis,
O mea progenies, thalamis neu crede paratis.
Externi veniunt generi, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferent, quorumque ab ſtirpe nepotes
Omnia ſub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
Aſpicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Hæc reſponſa patris Fauni, monituſque ſilenti
Nocte datos, non ipſe ſuo premit ore Latinus:
Sed circum late volitans jam Fama per urbes
Auſonias tulerat; cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religavit ab aggere claſſem.
Æneas, primique duces, & pulcher Iulus,
Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ:
Inſtituuntque dapes, & adorea liba per herbam
Subjiciunt epulis, (ſic Jupiter ille monebat)
Et Cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
Conſumtis hic forte aliis, ut vertere morſus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu maliſque audacibus orbem
Fatalis cruſti, patulis nec parcere quadris;
Heus! etiam menſas conſumimus? inquit Iulus.
Nec plura alludens. ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac ſtupefactus numine preſſit.
Continuo, Salve fatis mihi debita Tellus,
Voſque, ait, o fidi Trojæ ſalvete Penates.
Hic domus, hæc patria eſt. genitor mihi talia, (namque
Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit:
Cum te, nate, fames ignota ad litora vectum
Acciſis coget dapibus conſumere menſas;
Tum ſperare domos defeſſus, ibique memento
Prima locare manu moliríque aggere tecta.
Hæc erat illa fames; hæc nos ſuprema manebat
Exitiis poſitura modum.
Quare agite, & primo læti cum lumine ſolis,
Quæ loca, quive habeant homines, ubi mœnia gentis,
Veſtigemus, & a portu diverſa petamus.
Nunc pateras libate Jovi, precibuſque vocate
Anchiſen genitorem, & vina reponite menſis.
Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, & Geniumque loci primamque deorum
Tellurem, Nymphaſque, & adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, noctiſque orientia ſigna,
Idæumque Jovem, Phrygiamque ex ordine matrem,

Invocat, & duplices Cæloque Ereboque parentes.
Hic pater omuipotens ter cælo clarus ab alto
Intonuit; radiisque ardentem lucis, & auro,
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,
Advenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras læti statuunt, & vina coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies, urbem, & fines, & litora gentis
Diversi explorant: hæc fontis stagna Numici,
Hunc Tibrim fluvium: hic fortes habitare Latinos.
Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes;
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora; festinant jussi, rapidisque feruntur
Passibus: ipse humili designat mœnia fossa,
Moliturque locum, primasque in litore sedes
Castrorum in morem pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, muroque subibant:
Ante urbem pueri, & primævo flore juventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque, ictuque lacessunt;
Cum provectus equo longævi regis ad aures
Nuntius, ingentes ignota in veste reportat
Advenisse viros. ille intra tecta vocari
Imperat, & solio medius consedit avito.
Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici;
Horrendum silvis, & religione parentum.
Hinc sceptra accipere, & primos attollere fasces
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso
Perpetuis soliti patres considere mensis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua ex cedro, Italusque, paterque Sabinus
Vitisator, curvam servans sub imagine falcem,
Saturnusque senex, Janique bifrontis imago
Vestibulo adstabant, aliique ab origine reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaque præterea sacris in postibus arma,
Captivi pendent currus, curvæque secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra;
Spiculaque, clypeique, ereptaque rostra carinis.
Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat
Succinctus trabea, lævaque ancile gerebat
Picus equum domitor: quem capta cupidine conjux
Aurea percussum virga, versumque venenis
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
Tali intus templo divum, patriaque Latinus
Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit.
Atque hæc ingressis placido prior edidit ore:
Dicite, Dardanidæ, (neque enim nescimus & urbem,
Et genus, auditique advertitis æquore cursum)
Quid petitis? quæ caussa rates, aut cujus egentes
Litus ad Ausonium tot per vada cærula vexit?
Sive errore viæ, seu tempestatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrastis ripas, portuque sedetis:
Ne fugite hospitium, neve ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus æquam;
Sponte sua veterisque dei se more tenentem.
Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
Auruncos ita ferre senes, his cretus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetravit ad urbes,
Threiciamque Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
Aurea nunc solio stellantis regia cæli
Accipit, & numerum divorum altaribus auget.
Dixerat, & dicta Ilioneus sic voce secutus:
Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
Atra subegit hiems vestris succedere terris,
Nec sidus regione viæ, litusque fefellit.
Consilio hanc omnes, animisque volentibus urbem
Afferimur pulsi regnis, quæ maxima quondam
Extremo veniens sol aspiciebat Olympo.
Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
Gaudet avo. rex ipse Jovis de gente suprema
Troius Æneas tua nos ad limina misit.
Quanta per Idæos sævis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos: quibus actus uterque
Europæ, atque Asiæ fatis concurrerit orbis;
Audiit, & si quem tellus extrema refuso
Submovet Oceano, & si quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga solis iniqui.
Diluvio ex illo tot vasta per æquora vecti
Dis sedem exiguam patriis, litusque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque auramque patentem.
Non erimus regno indecores, nec vestra feretur
Fama levis, tantique abolescet gratia facti:
Nec Trojam Ausonios gremio excepisse pigebit.
Fata per Æneæ juro, dextramque potentem,
Sive fide, seu quis bello est expertus, & armis:
Multi nos populi, multæ (ne temne, quod ultro
Præferimus manibus vittas, ac verba precantum)
Et petiere sibi, & voluere adjungere gentes.
Sed nos fata deum vestras exquirere terras
Imperiis egere suis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit, jussisque ingentibus urget Apollo
Tyrrhenum ad Tibrim, & fontis vada sacra Numici.
Dat tibi præterea fortunæ parva prioris
Munera, relliquias Troja ex ardente receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad aras:
Hoc Priami gestamen erat, cum jura vocatis
More daret populis, sceptrumque, sacerque tiaras,
Iliadumque labor, vestes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis hæret,
Intentos volvens oculos. nec purpura regem
Picta movet, nec sceptra movent Priameia tantum,
Quantum in connubio natæ thalamoque moratur:
Et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis: huic progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait: Di nostra incepta secundent,
Auguriumque suum. dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec sperno. non vobis rege Latino
Divitis uber agri Trojæve opulentia deerit.
Ipse modo Æneas (nostri si tanta cupido est,
Si jungi hospitio properat, sociusve vocari)
Adveniat; vultus neve exhorrescat amicos:
Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi nata, viro gentis quam jungere nostræ,
Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
Monstra sinunt: generos externis affore ab oris,
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum

Numen iu aſtra ferant. hunc illum poſcere fata
Et reur, & (ſi quid veri meus augurat) upto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit umni.
Stabaut ter centum nitidi iu præſepibus altis.
Omnibus extemplo Teucris jubet urdiue duci
Inſtratos oſtro alipedes pictiſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent;
Tecti auro, fulvum mandunt ſub deutibus aurum.
Abſeuti Æneæ currum geminoſque jugales,
Semine ab ætherio, ſpirantes naribus ignem,
Illorum de geute, patri quos dædala Circe
Suppoſita de matre nothos furata creavit.
Talibus Æneadæ donis dictiſque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis ſeſe referebat ab Argis
Sæva Jovis conjux, auraſque invecta tenebat:
Et lætum Ænean, claſſemque ex æthere lungo
Dardaniam Siculo proſpexit ab uſque Pachyno.
Molitì jam tecta videt, jam fidere terræ:
Deſeruiſſe rates. ſtetit acri fixa dolore.
Tum quaſſans caput, hæc effundit pectore dicta:
Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum! num Sigeis occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros? medias acies, medioſque per ignes
Invenere viam? at (credo) mea numina tandem
Feſſa jacent, odiis aut exſaturata quievi.
Quin etiam patria excuſſos infeſta per undas
Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.
Abſumtæ in Teucros vires cælique mariſque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vaſta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit: conceſſit in iras
Ipſe deum antiquam genitor Calydona Dianæ:
Quod ſcelus autLapithas tantum,autCalydona merentem?
Aſt ego magna Jovis conjux nil linquere inauſum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Ænea. quod ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis; dubitem haud equidem implorare quod uſ-
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo. (quam eſt.
Non dabitur regnis (eſto) prohibere Latinis,
Atque immota manet fatis Lavinia conjux.
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos exſcindere regum.
Hac gener atque ſocer coeant mercede ſuorum.
Sanguine Trojano & Rutulo dotabere, virgo:
Et Bellona manet te pronuba. nec face tantum
Ciſſeïs prægnans ignes enixa jugales:
Quin idem Veneri partus ſuus, & Paris alter,
Funeſtæque iterum recidiva in Pergama tædæ.
Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:
Luctificam Alecto Dirarum ab ſede ſurorum
Inferniſque ciet tenebris: cui triſtia bella,
Iræque, inſidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipſa pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum: tot ſeſe vertit in ora,
Tam ſævæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo ſata Nocte, laborem,
Hanc operam, ne noſter honos infractave cedat
Fama loco: neu connubiis ambire Latinum
Aeneadæ poſſint, Italoſve obſidere fines.
Tu potes unanimos armare in prælia fratres,
Atque odiis verſare domos: tu verbera tectis
Funereaſque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes. fœcundum concute pectus,
Disjice compoſitam pacem, ſere crimina belli:
Arma velit, poſcatque ſimul, rapiatque juventus.
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celſa petit, tacitumque obſedit limen Amatæ:
Quam ſuper adventu Teucrum Turnique hymenæis
Femineæ ardentem curæque iræque coquebant.
Huic dea cæruleis unum de crinibus anguem
Conjicit, inque ſinum præcordia ad intima ſubdit:
Quo furibunda domum monſtro permiſceat omnem.
Ille inter veſtes & levia pectora lapſus
Volvitur attactu nullo, fallitque furentem,
Vipeream inſpirans animam. fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, & membris lubricus errat.
Ac dum prima lues udo ſublapſa veneno
Pertentat ſenſus, atque oſſibus implicat ignem;
Necdum animus toto percepit pectore flammam;
Mollius, & ſolito matrum de more, locuta eſt;
Multa ſuper nata lacrimans Phrygiiſque hymenæis:
Exulibuſne datur ducenda Lavinia Teucris,
O genitor? nec te miſeret natæque tuique?
Nec matris miſeret, quam primo aquilone relinquet
Perfidus alta petens abducta virgine prædo?
At non ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæamque Helenam Trojanas vexit ad urbes.
Quid tua ſancta fides, quid cura antiqua tuorum,
Et conſanguineo toties data dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idque ſedet, Faunique premunt te juſſa parentis;
Omnem equidem ſceptris terram, quæ libera noſtris
Diſſidet, externam reor, & ſic dicere divos.
Et Turno, ſi prima domus repetatur origo,
Inachus Acriſiuſque patres mediæque Mycenæ.
His ubi nequidquam dictis experta, Latinum
Contra ſtare videt, penituſque in viſcera lapſum
Serpentis furiale malum, totamque pererrat;
Tum vero infelix, ingentibus excita monſtris,
Immenſam ſine more furit lymphata per urbem:
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habena
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia ſupra
Impubeſque manus, mirata volubile buxum:
Dant animos plagæ. non curſu ſegnior illo
Per medias urbes agitur populoſque feroces.
Quin etiam in ſilvas, ſimulato numine Bacchi,
Majus adorta nefas, majoremque orſa furorem,
Evolat, & natam frondoſis montibus abdit;
Quo thalamum eripiat Teucris, tædaſque moretur:
Euoe Bacche, fremens, ſolum te virgine dignum
Vociferans. etenim molles tibi ſumere thyrſos,
Te luſtrare choros, ſacrum tibi paſcere crinem.
Fama volat: Furiiſque accenſas pectore matres
Idem omnes ſimul ardor agit, nova quærere tecta.
Deſeruere domos: ventis dant colla comaſque.
Aſt aliæ tremulis ululatibus æthera complent,
Pampineaſque gerunt incinctæ pellibus haſtas.
Ipſa inter medias flagrantem fervida pinum
Suſtinet, ac natæ Turnique canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem; torvumque repente
Clamat: Io matres, audite ubi quæque, Latinæ.
Si qua piis animis manet infelicis Amatæ
Gratia, ſi juris materni cura remordet;
Solvite crinales vittas, capite orgia mecum.

Talem

Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
Reginam Alecto stimulis agit undique Bacchi.
Postquam visa satis primos acuisse furores,
Consiliumque omnemque domum vertisse Latini;
Protinus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
Acrisioneis Danae fundasse colonis,
Præcipiti delata noto. locus Ardea quondam
Dictus avis: & nunc magnum manet Ardea nomen.
Sed Fortuna fuit. tectis hic Turnus in altis
Jam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto torvam faciem & furialia membra
Exuit: in vultus sese transformat aniles,
Et frontem obscœnam rugis arat. induit albos
Cum vitta crines: tum ramum innectit olivæ.
Fit Chalybe Junonis anus templique sacerdos;
Et juveni ante oculos his se cum vocibus offert:
Turne, tot incassum fusos patiere labores,
Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis?
Rex tibi conjugium, & quæsitas sanguine dotes
Abnegat; externusque in regnum quæritur hæres.
I nunc, ingratis offer te, irrise, periclis:
Tyrrhenas, i, sterne acies: tege pace Latinos.
Hæc adeo tibi me, placida cum nocte jaceres,
Ipsa palam fari omnipotens Saturnia jussit.
Quare age, & armari pubem portisque moveri
Lætus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulchro
Consedere, duces, pictasque exure carinas.
Cælestum vis magna jubet. rex ipse Latinus,
Ni dare conjugium & dicto parere fatetur,
Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic juvenis vatem irridens, sic orsa vicissim
Ore refert: Classes invectas Tybridis alveo
Non (ut rere) meas effugit nuntius aures.
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Juno
Immemor est nostri.
Sed te victa situ verique effœta senectus,
O mater, curis nequidquam exercet, & arma
Regum inter falsa vatem formidine ludit.
Cura tibi, divum effigies & templa tueri:
Bella viri pacemque gerant, queis bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarsit in iras.
At juveni orenti subitus tremor occupat artus:
Diriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris,
Tantaque se facies aperit: tum flammea torquens
Lumina cunctantem & quærentem dicere plura
Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
Verberaque insonuit, rabidoque hæc addidit ore:
En ego victa situ, quem veri effœta senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit,
(Respice ad hæc) adsum dirarum ab sede sororum:
Bella manu letumque gero.
Sic effata facem juveni conjecit, & atro
Lumine fumantes fixit sub pectore tædas.
Olli somnum ingens rumpit pavor: ossaque & artus
Perfudit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit; arma toro tectisque requirit.
Sævit amor ferri, & scelerata insania belli:
Ira super, magno veluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aeni,
Exultantque æstu latices; furit intus aquai
Fumidus, atque alte spumis exuberat amnis:
Nec jam se capit unda; volat vapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
Indicit primis juvenum, & jubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:
Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.
Hæc ubi dicta dedit, divosque in vota vocavit;
Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
Hunc decus egregium formæ movet atque juventæ;
Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto in Teucros Stygiis se concitat alis;
Arte nova speculata locum, quo litore pulcher
Insidiis cursuque feras agitabat Iulus.
Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
Objicit, & noto nares contingit odore,
Ut cervum ardentes agerent: quæ prima laborum
Caussa fuit, belloque animos accendit agrestes.
Cervus erat forma præstanti & cornibus ingens,
Tyrrhidæ pueri quem matris ab ubere raptum
Nutribant, Tyrrhusque pater, cui regia parent
Armenta, & lati custodia credita campi.
Assuetum imperiis soror omni Sylvia cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis,
Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
Ille, manum patiens, mensæque assuetus herili,
Errabat silvis; rursusque ad limina nota
Ipse domum sera quamvis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commovere canes: fluvio cum forte secundo
Deflueret, ripaque æstus viridante levaret.
Ipse etiam, eximiæ laudis succensus amore,
Ascanius curvo direxit spicula cornu:
Nec dextræ erranti deus abfuit; actaque multo
Perque uterum sonitu perque ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
Atque imploranti similis tectum omne replebat.
Sylvia prima soror, palmis percussa lacertos,
Auxilium vocat, & duros conclamat agrestes.
Olli (pestis enim tacitis latet aspera silvis)
Improvisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic gravidi nodis. quod cuique repertum
Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus,
Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At sæva e speculis tempus dea nacta nocendi
Ardua tecta petit stabuli; & de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuque recurvo
Tartaream intendit vocem: qua protinus omne
Contremuit nemus, & silvæ intonuere profundæ.
Audiit & Triviæ longe lacus, audiit amnis
Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.
Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolæ: necnon & Troia pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis,
Direxere acies. non jam certamine agresti
Stipitibus duris agitur sudibusve præustis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
Horrescit strictis seges ensibus, æraque fulgent
Sole lacessita, & lucem sub nubila jactant:
Fluctus uti primo cœpit cum albescere vento,
Paulatim sese tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.
Hic juvenis primam ante aciem stridente sagitta,
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
Sternitur. hæsit enim sub gutture vulnus, & udæ
Vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam.
Corpora multa virum circa, seniorque Galæsus,

Dum paci medium ſe offert: juſtiſſimus unus
Qui fuit, Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.
Atque ea per campos æquo dum Marte geruntur,
Promiſſi dea facta potens, ubi ſanguine bellum
Imbuit, & primæ commiſit funera pugnæ,
Deſerit Heſperiam, & cæli convexa per auras
Junonem victrix affatur voce ſuperba:
En perfecta tibi bello diſcordia triſti.
Dic; in amicitiam coeant, & fœdera jungant:
Quandoquidem Auſonio reſperſi ſanguine Teucros.
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi certa voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendamque animos inſani Martis amore:
Undique ut auxilio veniant. ſpargam arma per agros.
Tum contra Juno: Terrorum & fraudis abunde eſt.
Stant belli cauſſæ: pugnatur cominus armis.
Quæ fors prima dedit, ſanguis novus imbuit arma.
Talia connubia & tales celebrent hymenæos
Egregium Veneris genus & rex ipſe Latinus:
Te ſuper ætherias errare licentius auras,
Haud pater ille velit ſummi regnator Olympi.
Cede locis. ego, ſi qua ſuper Fortuna laborum eſt,
Ipſa regam. tales dederat Saturnia voces.
Illa autem attollit ſtridentes anguibus alas,
Cocytique petit ſedem, ſupera ardua linquens.
Eſt locus Italiæ medio ſub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Amſancti valles. denſis hunc frondibus atrum
Urget utrimque latus nemoris, medioque fragoſus
Dat ſonitum ſaxis & torto vertice torrens.
Hic ſpecus horrendum ſævi ſpiracula Ditis
Monſtratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces: queis condita Erinnys
Inviſum numen terras cælumque levabat.
Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. ruit omnis in urbem
Paſtorum ex acie numerus, cæſoſque reportant
Almonem puerum fœdatique ora Galæſi:
Implorantque deos, obteſtanturque Latinum.
Turnus adeſt, medioque in crimine cædis & igni
Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari,
Stirpem admiſceri Phrygiam; ſe limine pelli.
Tum quorum attonitæ Baccho nemora avia matres
Inſultant thiaſis, (neque enim leve nomen Amatæ)
Undique collecti coeunt, Martemque fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omnia bellum,
Contra fata deum perverſo nomine poſcunt.
Certatim regis circumſtant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, reſiſtit:
Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
Quæ ſeſe, multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: ſcopuli nequidquam & ſpumea circum
Saxa fremunt, laterique illiſa refunditur alga.
Verum ubi nulla datur cæcum exſuperare poteſtas
Conſilium, & ſævæ nutu Junonis eunt res;
Multa deos auraſque pater teſtatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procellà.
Ipſi has ſacrilego pendetis ſanguine pœnas,
O miſeri. te, Turne, nefas, te triſte manebit
Supplicium; votiſque deos venerabere ſeris.
Nam mihi parta quies, omniſque in limine portus:
Funere felici ſpolior. nec plura locutus
Sepſit ſe tectis, rerumque reliquit habenas.
Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima movent in prœlia Martem,
Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
Hyrcaniſve Arabiſve parant, ſeu tendere ad Indos,
Auroramque ſequi, Parthoſque repoſcere ſigna.
Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Relligione ſacræ, & ſævi formidine Martis:
Centum ærei claudunt vectes æternaque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Janus.
Has, ubi certa ſedet patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabea cinctuque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul;
Ipſe vocat pugnas: ſequitur tum cetera pubes:
Æreaque aſſenſu conſpirant cornua rauco.
Hoc & tum Æneadis indicere bella Latinus
More jubebatur, triſteſque recludere portas.
Abſtinuit tactu pater, averſuſque refugit
Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit umbris.
Tum regina deum cælo delapſa morantes
Impulit ipſa manu portas, & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leves clypeos, & ſpicula lucida tergunt
Arvina pingui, ſubiguntque in cote ſecures:
Signaque ferre juvat, ſonituſque audire tubarum.
Quinque adeo magnæ poſitis incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tiburque ſuperbum,
Ardea, Cruſtumerique, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque ſalignas
Umbonum crates: alii thoracas aenos,
Aut leves ocreas lento ducant argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Ceſſit amor: recoquunt patrios fornacibus enſes.
Claſſica jamque ſonant: it bello teſſera ſignum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes
Ad juga cogit equos; clypeumque auroque trilicem
Loricam induitur; fidoque accingitur enſe.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantuſque movete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque ſecutæ
Complerint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis.
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris
Contemtor divum Mezentius, agminaque armat.
Filius huic juxta Lauſus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lauſus equum domitor, debellatorque ferarum,
Ducit Agyllina nequidquam ex urbe ſecutos
Mille viros; dignus, patriis qui lætior eſſet
Imperiis, & cui pater haud Mezentius eſſet.
Poſt hos inſignem palma per gramina currum
Victoreſque oſtentat equos ſatus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus: clypeoque inſigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus Hydram;
Collis Aventini ſilva quem Rhea ſacerdos
Furtivum partu ſub luminis edidit oras,
Mixta deo mulier, poſtquam Laurentia victor,
Geryone exſtincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in flumine lavit Hiberas.
Pila manu, ſævoſque gerunt in bella dolones:
Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
Ipſe pedes tegumen torquens immane leonis,
Terribili impexum ſeta cum dentibus albis

Indu-

Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus;
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
Ceu duo nubigenæ cum vertice montis ab alto
Descendunt Centauri; Homolen Othrynque nivalem
Linquentes cursu rapido: dat euntibus ingens
Silva locum, & magno cedunt virgulta fragore.
Nec Prænestinæ fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia regem,
Inventumque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus. hunc legio late comitatur agrestis;
Quique altum Præneste viri, quique arva Gabinæ
Junonis, gelidumque Anienem, & roscida rivis
Hernica saxa colunt; quos, dives Anagnia, pascis,
Quos, Amasene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusve sonant; pars maxima glandes
Liventis plumbi spargit; pars spicula gestat
Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: vestigia nuda sinistri
Instituere pedis; crudus tegit altera pero.
At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
Jampridem resides populos, desuetaque bello
Agmina in arma vocat subito, ferrumque retractat.
Hi Fescenninas acies, æquosque Faliscos;
Hi Soractis habent arces, Flaviniaque arva,
Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.
Ibant æquati numero, regemque canebant.
Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
Cum sese e pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longe
Pulsa palus.
Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto
Misceri putet, aeriam sed gurgite ab alto
Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.
Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum
Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
Claudia nunc a quo diffunditur & tribus, & gens
Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
Una ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
Ereti manus omnis, oliviferæque Mutuscæ:
Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
Qui Tetricæ horrentes rupes montemque Severum,
Casperiamque colunt, Forulosque & flumen Himellæ;
Qui Tiberim, Fabarimque bibunt: quos frigida misit
Nursia, & Hortinæ classes, populique Latini:
Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
Quam multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
Sævus ubi Orion hibernis conditur undis:
Vel cum Sole novo densæ torrentur aristæ,
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flaventibus arvis.
Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius Trojani nominis hostis,
Curru jungit Halesus equos, Turnoque feroces
Mille rapit populos, vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris, & quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque juxta
Æquora, quique Cales linquunt, amnisque vadosi
Accola Vulturni, pariterque Saticulus asper,
Oscorumque manus. teretes sunt aclides illis
Tela; sed hæc lento mos est aptare flagello.
Lævas cetra tegit, falcati cominus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
Oebale: quem generasse Telon Sebethide nympha
Fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret
Jam senior; patris sed non & filius arvis
Contentus, late jam tum ditione premebat
Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quique Rufas, Batulumque tenent, atque arva Celennæ,
Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ,
Teutonico ritu soliti torquere cateias:
Tegmina queis capitum raptus de subere cortex:
Ærataque micant peltæ, micat æreus ensis.
Et te montosæ misere in prœlia Nursæ,
Ufens, insignem fama, & felicibus armis:
Horrida præcipue cui gens, assuetaque multo
Venatu nemorum, duris Æquicola glebis.
Armati terram exercent, semperque recentes
Convectare juvat prædas, & vivere rapto.
Quin & Marrubia venit de gente sacerdos,
Fronde super galeam, & felici comtus oliva,
Archippi regis missu, fortissimus Umbro:
Vipereo generi, & graviter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat:
Mulcebatque iras, & morsus arte levabat.
Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Evaluit, neque eum juvere in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.
Te nemus Anguitiæ, vitrea te Fucinus unda,
Te liquidi flevere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello,
Virbius, insignem quem mater Aricia misit,
Eductum Ægeriæ lucis, Hymetria circum
Litora, pinguis ubi & placabilis ara Dianæ.
Namque ferunt fama, Hippolytum, postquam arte novercæ
Occiderit, patriasque explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Ætheria, & superas cæli venisse sub auras,
Pæoniis revocatum herbis, & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.
At Trivia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, & nymphæ Ægeriæ, nemorique relegat:
Solus ubi in silvis Italis ignobilis ævum
Exigeret, versoque ubi nomine Virbius esset.
Unde etiam templo Triviæ lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi; quod litore currum
Et juvenem monstris pavidi effudere marinis.
Filius ardentes haud secius æquore campi
Exercebat equos, curruque in bella ruebat.
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est.
Cui triplici crinita juba galea alta Chimæram
Sustinet, Ætnæos efflantem faucibus ignes.
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.
At levem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos,
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Cælataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clypeataque toris
Agmina densantur campis, Argivaque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacranæ acies, & picti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,

Circæumque jugum; queis Jupiter Anxurus arvis
Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco:
Qua Saturæ jacet atra palus, gelidusque per imas
Quærit iter valles, atque in mare conditur Ufens.
Hos ſuper advenit Volſca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære catervas,
Bellatrix. non illa colo calathiſve Minervæ
Femineas aſſueta manus, ſed prœlia virgo
Dura pati, curſuque pedum prævertere ventos:
Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium, fluctu ſuſpenſa tumenti,
Ferret iter, celeres neque tingeret æquore plantas
Illam omnis tectis agriſque effuſa juventus,
Turbaque miratur matrum, & proſpectat euntem
Attonitis inhians animis: ut regius oſtro
Velet honos leves humeros, ut fibula crinem
Auro internectat; Lyciam ut gerat ipſa pharetram,
Et paſtoralem præfixa cuſpide myrtum.

Æ N E I D O S

LIBER VIII.

UT belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu,
Utque acres concuſſit equos, utque impulit arma;
Extemplo turbati animi: ſimul omne tumultu
Conjurat trepido Latium, ſævitque juventus
Effera. ductores primi Meſſapus & Ufens,
Contemtorque deum Mezentius, undique cogunt
Auxilia, & latos vaſtant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio conſiſtere Teucros,
Advectum Ænean claſſi, victoſque Penates
Inferre, & fatis regem ſe dicere poſci,
Edoceat, multaſque viro ſe adjungere gentes
Dardanio, & late Latio increbeſcere nomen.
Quid ſtruat his cœptis, quem, ſi Fortuna ſequatur,
Eventum pugnæ cupiat, manifeſtius ipſi,
Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros
Cuncta videns magno curarum fluctuat æſtu:
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In parteſque rapit varias, perque omnia verſat.
Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercuſſum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia pervolitat late loca, jamque ſub auras
Erigitur, ſummique ferit laquearia tecti.
Nox erat; & terras animalia feſſa per omnes
Alituum pecudumque genus ſopor altus habebat:
Cum pater in ripa gelidique ſub ætheris axe
Æneas triſti turbatus pectora bello
Procubuit, ſeramque dedit per membra quietem.
Huic deus ipſe loci fluvio Tiberinus amœno
Populeas inter ſenior ſe attollere frondes
Viſus. eum tenuis glauco velabat amictu
Carbaſus, & crines umbroſa tegebat arundo,
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
O ſate gente deum, Trojanam ex hoſtibus urbem
Qui revehis nobis, æternaque Pergama ſervas,
Exſpectate ſolo Laurenti, arviſque Latinis:
Hic tibi certa domus, certi (ne abſiſte) Penates;
Neu belli terrere minis. timor omnis, & iræ
Conceſſere Deum.
Jamque tibi (ne vana putes hæc fingere ſomnum)
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa jacebit
Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati.
Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Aſcanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. nunc qua ratione, quod inſtat,
Expedias victor, paucis, adverte, docebo.
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Evandrum comites, qui ſigna ſecuti,
Delegere locum, & poſuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
Hi bellum aſſidue ducunt cum gente Latina:
Hos caſtris adhibe ſocios, & fœdera junge.
Ipſe ego te ripis, & recto flumine ducam,
Adverſum remis ſuperes ſubvectus ut amnem.
Surge age, nate dea: primiſque cadentibus aſtris
Junoni fer rite preces, iramque minaſque
Supplicibus ſupera votis. mihi victor honorem
Perſolves. ego ſum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas, & pinguia culta ſecantem,
Cæruleus Tybris, cælo gratiſſimus amnis.
Hic mihi magna domus. celſis caput urbibus exit.
Dixit, deinde lacu fluvius ſe condidit alto,
Ima petens. nox Ænean ſomnuſque reliquit.
Surgit, &, ætherii ſpectans orientia ſolis
Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
Suſtulit, ac tales effundit ad æthera voces:
Nymphæ, Laurentes nymphæ, genus amnibus unde eſt,
Tuque, o Tybri, tuo genitor cum flumine ſancto,
Accipite Ænean, & tandem arcete periclis.
Quo te cumque lacus miſerantem incommoda noſtra
Fonte tenet, quocumque ſolo pulcherrimus exis,
Semper honore meo, ſemper celebrabere donis.
Corniger Heſperidum fluvius regnator aquarum,
Adſis o tantum, & propius tua numina firmes.
Sic memorat, geminaſque legit de claſſe biremes,
Remigioque aptat; ſocios ſimul inſtruit armis.
Ecce autem ſubitum atque oculis mirabile monſtrum,
Candida per ſilvam cum fœtu concolor albo
Procubuit, viridique in litore conſpicitur ſus:
Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.
Tybris, ea fluvium, quam longa eſt, nocte tumentem
Leniit, & tacita refluens ita ſubſtitit unda,
Mitis ut in morem ſtagni placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abeſſet.
Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo:
Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus inſuetum fulgentia longe
Scuta virum fluvio pictaſque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
Et longos ſuperant flexus, variiſque teguntur
Arboribus, virideſque ſecant placido æquore ſilvas.
Sol medium cæli conſcenderat igneus orbem,
Cum muros arcemque procul, ac rara domorum
Tecta vident; quæ nunc Romana potentia cælo
Aequavit: tum res inopes Euandrus habebat.
Ocyus advertunt proras, urbique propinquant.
Forte die ſolemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno diviſque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
Una omnes juvenum primi, pauperque ſenatus
Tura dabant; tepiduſque cruor fumabat ad aras.
Ut celſas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis;

Tet:en-

Terrentur viſu ſubito, cunctiqua relictis
Conſurgunt menſis: audax quos ru npere Pallas
Sacra vetas, raptoque volat telo obvius ipſa.
Et procul e tumulo, Iuvenes, quæ cauſſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacemna huc fertis, an arma?
Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab alta,
Paciferæque manu ramum prætendis olivæ:
Trojugenas ac tela vides inimica Latinis,
Quos illi bello profugos egera ſuperbo.
Evandrum petimus: ferta hæc, & dicita lectos
Dardaniæ veniſſe duces, ſocia arma rogantes.
Obſtupuit tanto perculſus nomine Pallas:
Egredere, o quicumque es, ait, coramque parentem
Alloquera, ac noſtris ſuccede Penatibus hoſpes.
Excepitque manu, daxtramque amplexus inhæſit.
Progreſſi ſubeunt luco, fluviumqua relinquunt.
Tum Regem Æneas dictis affatur amicis:
Optime Grajugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comtos voluit prætendere ramos:
Non equidem extimui, Danaum quod ductor, & Arcas,
Quodque a ſtirpe fores geminis conjunctus Atridis;
Sed mea ma virtus, & ſancta oracula Divum,
Cognatique patres, tua terris didita fama,
Conjunxere tibi, & fatis egere volantem.
Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & auctor,
Elactra (ut Graii perhibent) Atlantide cretus,
Advehitur Teucros; Electram maximus Atlas
Edidit, ætherios humero qui ſuſtinet orbes.
Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maja
Cyllenes galido conceptum vertice fudit:
At Majam (auditis ſi quidquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cæli qui ſidera tollit.
Sic genus amborum ſcindit ſe ſanguine ab uno.
His fretus non Legatos, neque prima per artam
Tentamenta tui pepigi; meme ipſe, meumque
Objeci caput, & ſupplex ad limina veni.
Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello
Inſequitur; nos ſi pellant, nihil abfore credunt,
Quin omnem Heſperiam penitus ſua ſub juga mittant;
Et mare, quod ſupra, teneant, quodqua adluit intra.
Accipe, daque fidem. ſunt nobis fortia bellu
Pectora, ſunt animi, & rebus ſpectara juventus.
Dixerat Æneas. Ille os, oculoſque loquentis
Jamdudum, & totum luſtrabat lumine corpus.
Tunc ſic pauca refert: Ut te, fortiſſima Teucrum,
Accipio, agnoſcoque libens! ut verba parentis,
Ut vocem Anchiſæ magni, vultumque recordor!
Nam memini Heſiones viſentem regna ſororis,
Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
Protinus Arcadiæ gelidos inviſere fines.
Tum mihi prima genas veſtibat flore juventa:
Mirabarque duces Teucros, mirabar & ipſum
Laomedontiaden: ſed cunctis altior ibat
Anchiſes; mihi mens juvenili ardebat amore
Compellare virum, & dextræ conjungere dextram.
Acceſſi, & cupidus Phenei ſub mœnia duxi.
Ille mihi inſignem pharetram, Lyciaſque ſagittas
Diſcedens, clamydemque auro dedit intertextam,
Frænaque bina, meus, quæ nunc habet aurea, Pallas.
Ergo &, quam petitis, juncta eſt mihi fœdere dextra:
Et lux cum primum terris ſe craſtina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibuſque juvabo.
Interea ſacra hæc, quando huc veniſtis amici,
Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
Nobiſcum, & jam nunc ſociorum aſſueſcite menſis.

Hæc ubi dicta, dapes jubet, & ſublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipſa ſedili:
Præcipuumqua toro, & villoſi pelle leonis
Accipit Æneam, ſolioque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim, aræque ſacerdos
Viſcera toſta ferant taurorum, onerantque caniſtris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumque miniſtrant.
Veſcitur Aeneas ſimul & Trojana juventus
Perpetui tergo bovis, & luſtralibus extis.
Poſtquam exemta fames, & amor compreſſus edendi,
Rex Evandrus ait: Non hæc ſolemnia nobis,
Has ax more dapes, hanc tanti numinis aram,
Vana ſuperſtitio veterumque ignara Deorum
Impoſuit. ſævis, hoſpes Trojane, periclis
Servati facimus, meritoſque novamus honores.
Jam primum ſaxis ſuſpenſam hanc aſpice rupem:
Disjectæ procul ut moles, deſertaque montis
Stat domus, & ſcopuli ingentem traxere ruinam.
Hic ſpelunca fuit, vaſto ſubmota receſſu,
Semihominis Caci; facies quam dira tenebat
Solis inacceſſam radiis, ſemperque recenti
Cæde tepebat humus: foribuſque affixa ſuperbis
Ora virum triſti pendebant pallida tabo.
Huic monſtro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna ſe mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, adventumque Dei. nam maximus ultor,
Tergemini nece Geryonis ſpoliiſque ſuperbus,
Alcides aderat, tauroſque hac victor agebat.
Ingentes vallemque boves, amnemque tenebant.
At furiis Caci mens effera, na quid inauſum,
Aut intractatum ſceleriſve doliſve fuiſſet,
Quatuor a ſtabulis præſtanti corpore tauros
Avertit, totidem forma ſuperante juvencas.
Atque hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis,
Cauda in ſpeluncam tractus, verſiſque viarum
Indiciis raptos, ſaxo occultabat opaco.
Quærentem nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant.
Interea cum jam ſtabulis ſaturata moveret
Amphitryoniades armenta, abitumqua pararet,
Diſceſſu mugire boves, atque omnia querelis
Impleri nemus & colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vaſtoque ſub antro
Mugiit, & Caci ſpem cuſtodita fefellit.
Hic vero Alcidæ furiis exarſerat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodiſque gravatum
Robur, & aerii curſu petit ardua montis.
Tum primum noſtri Cacum videre timentem,
Turbatumque oculis: fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
Ut ſeſe incluſit, ruptiſque immane catenis
Dejecit ſaxum, ferro quod & arte paterna
Pendebat; fultoſque emuniit objice poſtes;
Ecce, furens animis aderat Tyrinthius, omnemque
Acceſſum luſtrans, huc ora ferebat & illuc,
Dentibus infrendens: ter totum fervidus ira
Luſtrat Aventini montem; ter ſaxea tentat
Limina nequidquam; ter feſſus valle reſedit.
Stabat acuta ſilex, præciſis undique ſaxis,
Speluncæ dorſo inſurgens, altiſſima viſu,
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, ut prona jugo lævum incumbebat ad amnem,
Dexter in adverſum nitens concuſſit, & imis
Avulſam ſolvit radicibus; inde repente
Impulit: impulſu quo maximus inſonat æther,
Diſſultant ripæ, refluitque exterritus amnis.

At specus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbrosæ penitus patuere cavernæ:
Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, & regna recludat
Pallida, dis invisa; superque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes.
Ergo insperata deprensum in luce repente,
Inclusumque cavo saxo, atque insueta rudentem
Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
Advocat, & ramis vastisque molaribus instat.
Ille autem (neque enim fuga jam super ulla pericli)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Evomit, involvitque domum caligine cæca,
Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
Præcipiti injecit saltu, qua plurimus undam
Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
Elisos oculos & siccum sanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revulsis:
Abstractæque boves abjuratæque rapinæ
Cælo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaque setis
Pectora semiferi, atque exstinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætique minores
Servavere diem, primusque Potitius auctor,
Et domus Herculei custos Pinaria sacri
Hanc aram luco statuit, quæ Maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.
Quare agite, o juvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris,
Communemque vocate deum, & date vina volentes.
Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra
Velavitque comas foliisque innexa pependit:
Et sacer implevit dextram scyphus. ocyus omnes
In mensam læti libant, divosque precantur.
Devexo interea propior fit vesper Olympo:
Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant
Pellibus in morem cincti, flammasque ferebant.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adsunt evincti tempora ramis;
Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
Herculeas & facta ferant: ut prima novercæ
Monstra manu, geminosque premens eliserit angues;
Ut bello egregias idem disjecerit urbes
Trojamque Œchaliamque: ut duros mille labores
Rege sub Eurystheo, fatis Junonis iniquæ,
Pertulerit. tu nubigenas, invicte, bimembres
Hylæumque Pholumque manu, tu Cressia mactas
Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem.
Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
Ossa super recubans antro semesa cruento:
Nec te ullæ facies, non terruit ipse Typhoeus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumstetit anguis.
Salve, vera Jovis proles, decus addite divis:
Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.
Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. ibat rex obsitus ævo,
Et comitem Æneam juxta, natumque tenebat
Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
Miratur, facilesque oculos fert omnia circum
Æneas, capiturque locis, & singula lætus
Exquiritque, auditque virum monumenta priorum.
Tum rex Evandrus, Romanæ conditor arcis:
Hæc nemora indigenæ Fauni, nymphæque tenebant,
Gensque virum truncis, & duro robore nata:
Queis neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto.
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, & regnis exsul ademtis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuere
Secula. sic placida populos in pace regebat.
Deterior donec paulatim, ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus Ausoniæ, & gentes venere Sicanæ:
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperque immani corpore Tibris,
A quo post Itali fluvium cognomine Tibrim
Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
His posuere locis, matrisque egere tremenda
Carmentis nymphæ monita, & deus auctor Apollo.
Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat & aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam:
Quam memorant nymphæ priscum Carmentis honorem
Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
Æneadas magnos, & nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
Necnon & sacri monstrat nemus Argileti,
Testaturque locum, & letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpejam sedem, & Capitolia ducit
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
Jam tum relligio pavidos terrebat agrestes
Dira loci: jam tum silvam, saxumque tremebant.
Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
(Quis deus, incertum est) habitat deus: Arcades ipsum
Credunt se vidisse Jovem, cum sæpe nigrantem
Ægida concuteret dextra, nimbosque cieret.
Hæc duo præterea disjectis oppida muris,
Relliquias, veterumque vides monumenta virorum.
Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Pauperis Evandri, passimque armenta videbant
Romanoque foro, & lautis mugire Carinis.
Ut ventum ad sedes, Hæc, inquit, limina victor
Alcides subiit; hæc illum regia cepit:
Aude hospes contemnere opes, & te quoque dignum
Finge deo; rebusque veni non asper egenis.
Dixit, & angusti subter fastigia tecti
Ingentem Æneam duxit, stratisque locavit
Effultum foliis, & pelle Libystidis ursæ.
Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
Laurentumque minis, & duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamoque hæc conjugis aureo
Inci-

Incipit, & dictis divinum adspirat amorem.
Dum bello Argolici vastabant Pergama reges,
Debita, casurasque inimicis ignibus arces:
Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
Artis, opisque tuæ: nec te, carissime conjux,
Incassumve tuos volui exercere labores.
Quamvis & Priami deberem plurima natis,
Et durum Æneæ flevissem sæpe laborem.
Nunc Jovis imperio Rutulorum constitit oris.
Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi numen
Arma rogo genitrix nato. te filia Nerei,
Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjux.
Aspice qui coeant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.
Dixerat, & niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet. ille repente
Accepit solitam flammam, notusque medullas
Intravit calor, & labefacta per ossa cucurrit:
Non secus atque olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis, & formæ conscia conjux.
Tum pater æterno fatur devinctus amore:
Quid caussas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi, diva, mei? similis si cura fuisset,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset.
Nec pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
Stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
Et nunc si bellare paras, atque hæc tibi mens est,
Quidquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidove potest electro,
Quantum ignes, animæque valent; absiste, precando,
Viribus indubitare tuis. Ea verba loquutus
Optatos dedit amplexus: placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.
Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum, cum femina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut servare cubile
Conjugis, & possit parvos educere natos:
Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo,
Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium juxta latus Æoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat:
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
Huc tunc ignipotens cælo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesque Steropesque & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus jam parte polita
Fulmen erat (toto genitor quæ plurima cælo
Dejicit in terras) pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant: rutuli tres ignis, & alitis Austri:
Fulgores nunc terrificos, sonitumque metumque
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
Parte alia Marti currumque rotasque volucres
Instabant: quibus ille viros, quibus excitat urbes:
Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auroque polibant:
Connexosque angues, ipsamque in pectore Divæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, cœptosque auferte labores,
Ætnæi Cyclopes; & huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro. nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
Præcipitate moras. Nec plura effatus: at illi
Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti. fluit æs rivis, aurique metallum;
Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum: septenosque orbibus orbes
Impediunt. alii ventosis follibus auras
Accipiunt redduntque: alii stridentia tingunt
Æra lacu. gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe massam.
Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
Evandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutini volucrum sub culmina cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis:
Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læva pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.
Hospitis Æneæ sedem & secreta petebat
Sermonum memor & promissi muneris heros.
Nec minus Æneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congressi jungunt dextras, mediisque residunt
Ædibus, & licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior hæc:
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam
Res equidem Trojæ victas aut regna fatebor;
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires. hinc Tusco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos opulentaque regnis
Jungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat, fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam
Gens, bello præclara, jugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio & sævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes; quid facta tyranni
Effera? dii capiti ipsius, generique reservent.
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibusque manus, atque oribus ora,
Tormenti genus! & sanie, taboque fluentes
Complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem cives infanda furentem
Armati circumsistunt ipsumque domumque:
Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros
Confugere, & Turni defendier hospitis armis.
Ergo omnis furiis surrexit Etruria justis:
Regem ad supplicium præsenti Marte reposcunt.
His ego te, Ænea, ductorem millibus addam.
Toto namque fremunt condensæ litore puppes,
Signaque ferre jubent: retinet longævus aruspex,
Fata canens; O Mæoniæ delecta juventus,
Flos veterum virtusque virum, quos justus in hostem
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira:
Nulli fas Italo tantam subjungere gentem:
Externos optate duces. Tum Etrusca resedit
Hoc acies campo, monitis exterrita Divum.

Ipſe oratores ad me, regnique coronam
Cum ſceptro miſit, mandatque inſignia Tarchon;
Succedam caſtris, Tyrrhenaque regna capeſſam.
Sed mihi tarda gelu, ſeclisque effœta ſenectus
Invidet imperium, ſeræque ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hinc partem patriæ traheret. tu, cujus & annis,
Et generi fatum indulget, quem numina poſcunt,
Ingredere, o Teucrum atque Italum fortiſſime ductor.
Hunc tibi præterea, ſpes & ſolatia noſtri,
Pallanta adjungam: ſub te tolerare magiſtro
Militiam, & grave Martis opus, tua cernere facta
Adſueſcat, primis & te miretur ab annis.
Arcades huic equites bis centum, robora pubis
Lecta, dabo: totidemque ſuo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat, defixique ora tenebant
Aeneas Anchiſiades, & fidus Achates,
Multaque dura ſuo triſti cum corde putabant;
Ni ſignum cælo Cytherea dediſſet aperto.
Namque improviſo vibratus ab æthere fulgor
Cum ſonitu venit, & ruere omnia viſa repente,
Tyrrhenuſque tubæ mugire per æthera clangor.
Suſpiciunt: iterum atque iterum fragor intonat ingens.
Arma inter nubem, cæli in regione ſerena,
Per ſudum rutilare vident, & pulſa tonare.
Obſtupuere animis alii; ſed Troius heros
Agnovit ſonitum, & divæ promiſſa parentis.
Tum memorat: Ne vero, hoſpes, ne quære profecto,
Quem caſum portenta ferant: ego poſcor Olympo:
Hoc ſignum cecinit miſſuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret, Vulcaniaque arma per auras
Laturam auxilio.
Heu, quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtant!
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quam multa ſub undas
Scuta virum, galeaſque, & fortia corpora volves,
Tibri pater! poſcant acies, & fœdera rumpant.
Hæc ubi dicta dedit, ſolio ſe tollit ab alto;
Et primum Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat: heſternumque Larem, parvoſque Penates
Lætus adit: mactant lectas de more bidentes
Evandrus pariter, pariter Trojana juventus.
Poſt hinc ad naves graditur ſocioſque reviſit:
Quorum de numero, qui ſeſe in bella ſequantur,
Præſtantes virtute legit: pars cetera prona
Fertur aqua, ſegniſque ſecundo defluit amni,
Nuntia ventura Aſcanio rerumque patriſque.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
Ducunt exſortem Aeneæ, quem fulva leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
Fama volat parvam ſubito vulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.
Vota metu duplicant matres, propiuſque periclo
It timor, & major Martis jam apparet imago.
Tum pater Evandrus dextram complexus euntis
Hæret inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
O mihi præteritos referat ſi Jupiter annos!
Qualis eram, cum primam aciem Præneſte ſub ipſa
Stravi; ſcutorumque incendi victor acervos;
Et regem hac Herilum dextra ſub Tartara miſi:
Naſcenti cui tres animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat: terna arma movenda;
Ter leto ſternendus erat: cui tunc tamen omnes
Abſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu divellerer uſquam,
Gnate, tuo; neque finitimus Mezentius umquam,
Huic capiti inſultans, tot ferro ſæva dediſſet

Funera, tam multis viduaſſet civibus urbem.
At vos, o Superi, & Divum tu maxime rector
Jupiter, Arcadii quæſo miſereſcite regis,
Et patrias audite preces. ſi numina veſtra
Incolumem Pallanta mihi, ſi fata reſervant,
Si viſurus eum vivo, & venturus in unum;
Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
Sin aliquem infandum caſum, Fortuna, minaris;
Nunc o, nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Dum curæ ambiguæ, dum ſpes incerta futuri,
Dum te, care puer, mea ſera & ſola voluptas,
Complexu teneo: gravior ne nuntius aures
Vulneret. Hæc genitor digreſſu dicta ſupremo
Fundebat: famuli collapſum in tecta ferebant.
Jamque adeo exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos & fidus Achates:
Inde alii Trojæ proceres, ipſe agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conſpectus in armis:
Qualis, ubi Oceani perfuſus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cælo, tenebraſque reſolvit.
Stant pavidæ in muris matres, oculiſque ſequuntur
Pulveream nubem, & fulgentes ære catervas.
Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
Armati tendunt. it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.
Eſt ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
Religione patrum late ſacer: undique colles
Incluſere cavi, & nigra nemus abiete cingunt.
Silvano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos
Arvorum pecoriſque deo lucumque diemque,
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho & Tyrrheni tuta tenebant
Caſtra locis, celſoque omnis de colle videri
Jam poterat legio, & latis tendebat in arvis.
Huc pater Æneas, & bello lecta juventus
Succedunt, feſſique & equos & corpora curant.
At Venus ætherios inter dea candida nimbos
Dona ferens aderat: natumque in valle reducta
Ut procul e gelido ſecretum flumine vidit,
Talibus affata eſt dictis, ſeque obtulit ultro:
En perfecta mei promiſſa conjugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes, nate, ſuperbos,
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petivit:
Arma ſub adverſa poſuit radiantia quercu.
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit, atque oculos per ſingula volvit,
Miraturque, interque manus & brachia verſat
Terribilem criſtis galeam, flammaſque vomentem,
Fatiferumque enſem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis, cum cærula nubes
Solis inardeſcit radiis, longeque refulget.
Tum leves ocreas electro auroque recocto,
Haſtamque, & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus venturique inſcius ævi
Fecerat ignipotens: illic genus omne futuræ
Stirpis ab Aſcanio, pugnataque in ordine bella.
Fecerat & viridi fœtam Mavortis in antro
Procubuiſſe lupam, geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Impavidos: illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romam, & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caveæ, magnis Circenſibus actis,

Addi-

Addiderat: ſubitoque novum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioque ſeni, Curibuſque ſeveris.
Poſt iidem inter ſe poſito certamine reges
Armati Jovis ante aram, pateraſque tenentes
Stabant, & cæſa jungebant fœdera porca.
Haud procul inde citæ Metium in diverſa quadrigæ
Diſtulerant: (at tu dictis, Albane, maneres)
Raptabatque viri mendacis viſcera Tullus
Per ſilvam, & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
Nec non Tarquinium ejectum Porſenna jubebat
Accipere, ingentique urbem obſidione premebat:
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti ſimilem, ſimilemque minanti
Adſpiceres, pontem auderet quod vellere Cocles,
Et fluvium vinclis innaret Clœlia ruptis.
In ſummo cuſtos Tarpejæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat;
Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe, canebat.
Galli per dumos aderant, arcemque tenebant
Defenſi tenebris, & dono noctis opacæ.
Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis:
Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quiſque alpina coruſcant
Gæſa manu, ſcutis protecti corpora longis.
Hinc exultantes Salios, nudoſque Lupercos,
Lanigeroſque apices, & lapſa ancilia cælo
Extuderat: caſtæ ducebant ſacra per urbem
Pilentis matres in mollibus, hinc procul addit
Tartareas etiam ſedes, alta oſtia Ditis:
Et ſcelerum pœnas, & te, Catilina, minaci
Pendentem ſcopulo, furiarumque ora trementem:
Secretoſque pios: his dantem jura Catonem.
Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea: ſed fluctu ſpumabant cærula cano,
Et circum argento clari Delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æſtumque ſecabant.
In medio claſſes æratas, Actia bella
Cernere erat: totumque inſtructo Marte videres
Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Auguſtus agens Italos in prælia Cæſar
Cum patribus, populoque, penatibus, & magnis diis,
Stans celſa in puppi, geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.
Parte alia ventis, & diis Agrippa ſecundis,
Arduus, agmen agens; cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata corona.
Hinc ope barbarica, variiſque Antonius armis
Victor ab auroræ populis, & litore rubro,
Ægyptum, vireſque Orientis, & ultima ſecum
Bactra vehit; ſequiturque (nefas) Ægyptia conjux.
Una omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Convulſum remis roſtriſque tridentibus æquor.
Alta petunt: pelago credas innare revulſas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tanta mole viri turritis puppibus inſtant.
Stupea flamma manu, telique volatile ferrum
Spargitur: arva nova Neptunia cæde rubeſcunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro:
Nec dum etiam geminos a tergo reſpicit angues.
Omnigenumque deum monſtra, & latrator Anubis
Contra Neptunum, & Venerem, contraque Minervam
Tela tenent: ſævit medio in certamine Mavors
Cælatus ferro, triſteſque ex æthere Diræ,
Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla;
Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper: omnis eo terrore Ægyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipſa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos jam jamque immittere funes.
Illam inter cædes pallentem morte futura
Fecerat ignipotens undis & Iapyge ferri:
Contra autem magno mœrentem corpore Nilum,
Pandentemque ſinus, & tota veſte vocantem
Cæruleum in gremium latebroſaque flumina victos.
At Cæſar, triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, dis Italis votum immortale ſacrabat
Maxima tercentum totam delubra per urbem.
Lætitia ludiſque viæ plauſuque fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæſi ſtravere juvenci.
Ipſe, ſedens niveo candentis limine Phœbi,
Dona recognoſcit populorum, aptatque ſuperbis
Poſtibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
Quam variæ linguis, habitu tam veſtis, & armis.
Hinc Nomadum genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
Hic Lelegas, Caraſque, ſagittiferoſque Gelonos
Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
Extremique hominum Morini, Rhenuſque bicornis;
Indomitique Dahæ, & pontem indignatus Araxes.
Talia, per clypeum Vulcani, dona parentis
Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet,
Attollens humero famamque & fata nepotum.

ÆNEIDOS

LIBER IX.

ATque ea diverſa penitus dum parte geruntur,
Irim de cælo miſit Saturnia Juno
Audacem ad Turnum. luco tum forte parentis
Pilumni Turnus ſacrata valle ſedebat.
Ad quem ſic roſeo Thaumantias ore locuta eſt:
Turne, quod optanti divum promittere nemo
Auderet, volvenda dies en attulit ultro.
Æneas, urbe & ſociis & claſſe relicta,
Sceptra Palatini ſedemque petit Evandri.
Nec ſatis: extremas Corythi penetravit ad urbes,
Lydorumque manum, collectos armat agreſtes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poſcere currus.
Rumpe moras omnes, & turbata arripe caſtra.
Dixit, & in cælum paribus ſe ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Agnovit juvenis, dupliceſque ad ſidera palmas
Suſtulit, ac tali fugientem eſt voce ſecutus:
Iri, decus cæli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tam clara repente
Tempeſtas? video medium diſcedere cælum,
Palanteſque polo ſtellas. ſequar omina tanta,
Quiſquis in arma vocas. Et ſic effatus ad undam
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, oneravitque æthera votis.
Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,
Dives equum, dives pictai veſtis, & auri.
Meſſapus primas acies, poſtrema coercent
Tyrrhidæ juvenes: medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice ſupra eſt:
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
Cum refluit campis, & jam ſe condidit alveo.

Hic ſubitam nigro glomerari pulvere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere campis.
Primus ab adverſa conclamat mole Caycus:
Quis globus, o cives, caligine volvitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, & ſcandite muros.
Hoſtis adeſt, eia. Ingenti clamore per omnes
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namque ita diſcedens præceperat optimus armis
Æneas: ſi qua interea Fortuna fuiſſet,
Neu ſtruere auderent aciem, neu credere campo:
Caſtra modo, & tutos ſervarent aggere muros.
Ergo, etſi conferre manum pudor iraque monſtrat,
Objiciunt portas tamen, & præcepta faceſſunt,
Armatique cavis exſpectant turribus hoſtem.
Turnus, ut ante volans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improviſus adeſt; maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaque tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hoſtem?
En, ait. & jaculum attorquens emittit in auras
Principium pugnæ, & campo ſeſe arduus infert.
Clamorem excipiunt ſocii, fremituque ſequuntur
Horriſono: Teucrum mirantur inertia corda;
Non æquo dare ſe campo, non obvia ferre
Arma viros, ſed caſtra fovere. huc turbidus atque huc
Luſtrat equo muros, aditumque per avia quærit.
Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media; tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira
Sævit in abſentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces.
Haud aliter Rutulo, muros & caſtra tuenti,
Igneſcunt iræ: duris dolor oſſibus ardet;
Qua tentet ratione aditus, & qua via clauſos
Excutiat Teucros vallo, atque effundat in æquor.
Claſſem, quæ lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circum & fluvialibus undis,
Invadit: ſocioſque incendia poſcit ovantes:
Atque manum pinu flagranti fervidus implet.
Tum vero incumbunt; urget præſentia Turni
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commixtam Vulcanus ad aſtra favillam.
Quis deus, o Muſæ, tam ſæva incendia Teucris
Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. priſca fides facto, ſed fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Æneas claſſem, & pelagi petere alta parabat;
Ipſa deum fertur genetrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti;
Quod tua cara parens domito te poſcit Olympo.
Pinea ſilva mihi, multos dilecta per annos,
Lucus in arce fuit ſumma, quo ſacra ferebant,
Nigranti picea trabibuſque obſcurus acernis:
Has ego Dardanio juveni, cum claſſis egeret,
Læta dedi: nunc ſollicitam timor anxius angit.
Solve metus, atque hoc precibus ſine poſſe parentem;
Neu curſu quaſſatæ ullo, neu turbine venti
Vincantur, proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui ſidera mundi:
O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis iſtis?
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certuſque incerta pericula luſtret
Æneas? cui tanta deo permiſſa poteſtas?
Immo, ubi defunctæ finem portuſque tenebunt

Auſonios, olim quæcumque evaſerit undis,
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
Mortalem eripiam formam, magnique jubebo
Æquoris eſſe deas: qualis Nereia Doto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes, atraque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant, cum Turni injuria matrem
Admonuit ſacris ratibus depellere tædas.
Hic primum nova lux oculis effulſit, & ingens
Viſus ab Aurora cælum tranſcurrere nimbus,
Idæique chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum Rutulorumque agmina complet.
Ne trepidate meas, Teucri, defendere naves,
Neve armate manus: maria ante exurere Turno,
Quam ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Ite deæ pelagi; genitrix jubet. & ſua quæque
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis;
Delphinumque modo demerſis æquora roſtris
Ima petunt. hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
Reddunt ſe totidem facies, pontoque feruntur,
Quot prius æratæ ſteterant ad litora proræ.
Obſtupuere animis Rutuli; conterritus ipſe
Turbatis Meſſapus equis: cunctatur & amnis
Rauca ſonans, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci ceſſit fiducia Turno;
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro.
Trojanos hæc monſtra petunt; his Jupiter ipſe
Auxilium ſolitum eripuit; non tela nec ignes
Exſpectant Rutulos. ergo maria invia Teucris,
Nec ſpes ulla fugæ: rerum pars altera adempta eſt;
Terra autem in manibus noſtris: tot millia gentes
Arma ferunt Italæ: nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe jactant reſponſa deorum.
Sat fatis, Venerique datum eſt, tetigere quod arva
Fertilis Auſoniæ Troes: ſunt & mea contra
Fata mihi, ferro ſceleratam exſcindere gentem,
Conjuge prærepta. nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor, ſoliſque licet capere arma Mycenis.
Sed periiſſe ſemel ſatis eſt: peccare fuiſſet
Ante ſatis, penitus modo non genus omne peroſos
Femineum; quibus hæc medii fiducia valli,
Foſſarumque moræ, leti diſcrimina parva,
Dant animos. an non viderunt mœnia Trojæ
Neptuni fabricata manu conſidere in ignes?
Sed vos, o lecti, ferro quis ſcindere vallum
Apparat, & mecum invadit trepidantia caſtra?
Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Eſt opus in Teucros: addant ſe protinus omnes
Etruſci ſocios: tenebras, & inertia furta
Palladii, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Ne timeant; nec equi cæca condemur in alvo.
Luce palam certum eſt igni circumdare muros.
Haud ſibi cum Danais rem, faxo, & pube Pelaſga
Eſſe putent, decimum quos diſtulit Hector in annum.
Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam ſperate parati.
Interea vigilum excubiis obſidere portas,
Cura datur Meſſapo, & mœnia cingere flammis.
Bis ſeptem, Rutulo muros qui milite ſervent,
Delecti; aſt illos centeni quemque ſequuntur
Purpurei criſtis juvenes, auroque coruſci.
Diſcurrunt, variantque vices, fuſique per herbam

Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos:
Collucent ignes: noctem cuſtodia ducit
Inſomnem ludo.
Hæc ſuper e vallo proſpectant Troes, & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant, ponteſque & propugnacula jungunt,
Tela gerunt. inſtant Mneſtheus, acerque Sereſtus:
Quos pater Æneas, ſi quando adverſa vocarent,
Rectores juvenum, & rerum dedit eſſe magiſtros.
Omnis per muros legio ſortita periclum
Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum eſt.
Niſus erat portæ cuſtos, acerrimus armis,
Hyrtacides (comitem Æneæ quem miſerat Ida
Venatrix, jaculo celerem leviburque ſagittis)
Et juxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Æneadum, Trojana neque induit arma;
Ora puer prima ſignans intonſa juventa.
His amor unus erat, pariterque in bella ruebant:
Tunc quoque communi portam ſtatione tenebant.
Niſus ait: Dii ne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale? an ſua cuique Deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid jamdudum invadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete eſt.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
Lumina rara micant: ſomno, vinoque ſepulti
Procubuere: ſilent late loca. percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo ſententia ſurgat.
Ænean acciri omnes populuſque patreſque
Expoſcunt: mittique viros, qui certa reportent.
Si tibi quæ poſco promittunt (nam mihi facti
Fama ſat eſt) tumulo videor reperire ſub illo
Poſſe viam ad muros & mœnia Pallantea.
Obſtupuit magno laudum perculſus amore
Euryalus: ſimul his ardentem affatur amicum.
Me ne igitur ſocium ſummis adjungere rebus
Niſe fugis? ſolum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Trojæque labores
Sublatum erudiit: nec tecum talia geſſi,
Magnanimum Ænean, & fata extrema ſequutus.
Eſt hic, eſt animus lucis contemtor, & iſtum
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
Niſus ad hæc: Equidem de te nil tale verebar,
Nec fas: non. ita me referat tibi magnus ovantem
Jupiter, aut quicumque oculis hæc aſpicit æquis.
Sed ſi quis (quæ multa vides diſcrimine tali)
Si quis in adverſum rapiat caſuſve, Deuſve,
Te ſupereſſe velim: tua vita dignior ætas.
Sit, qui me raptum pugna, pretiove redemtum,
Mandet humo ſolita: aut, ſi qua id fortuna vetabit,
Abſenti ferat inferias, decoretque ſepulchro:
Neu matri miſeræ tanti ſim cauſſa doloris;
Quæ te ſola, puer, multis e matribus auſa
Proſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
Ille autem: Cauſſas nequidquam nectis inanes,
Nec mea jam mutata loco ſententia cedit.
Acceleremus, ait. vigiles ſimul excitat: illi
Succedunt, ſervantque vices: ſtatione relicta
Ipſe comes Niſo graditur, regemque requirunt.
Cetera per terras omnes animalia ſomno
Laxabant curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrum primi, & delecta juventus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quiſve Æneæ jam nuncius eſſet.
Stant longis adnixi haſtis, & ſcuta tenentes,
Caſtrorum & campi medio. tum Niſus & una
Euryalus confeſtim alacres admittier orant:
Rem magnam, pretiumque moræ fore. primus Iulus
Accepit trepidos, ac Niſum dicere juſſit.
Tunc ſic Hyrtacides. Audite o mentibus æquis
Æneadæ: neve hæc noſtris ſpectentur ab annis
Quæ ferimus. Rutuli ſomno, vinoque ſepulti
Conticuere. locum inſidiis conſpeximus ipſi,
Qui patet in bivio portæ, quæ proxima ponto:
Interrupti ignes, aterque ad ſidera fumus
Erigitur. ſi fortuna permittitis uti,
Quæſitum Ænean ad mœnia Pallantea,
Mox hic cum ſpoliis, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis: nec nos via fallit euntes.
Vidimus obſcuris primam ſub vallibus urbem
Venatu aſſiduo, & totum cognovimus amnem.
Hic annis gravis, atque animi maturus Aletes:
Dii patrii, quorum ſemper ſub numine Troia eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cum tales animos juvenum, & tam certa tuliſtis
Pectora. Sic memorans humeros dextraſque tenebat
Amborum, & vultum lacrimis atque ora rigabat:
Quæ vobis, quæ digna, viri, pro laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolvi? pulcherrima primum
Di moreſque dabunt veſtri: tum cetera reddet
Actutum pius Æneas, atque integer ævi
Aſcanius, meriti tanti non immemor umquam.
Immo ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
Excipit Aſcanius, per magnos, Niſe, Penates,
Aſſaracique Larem, & canæ penetralia Veſtæ,
Obteſtor: quæcumque mihi fortuna fideſque eſt,
In veſtris pono gremiis. revocate parentem:
Reddite conſpectum. nihil illo triſte recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aſpera ſignis
Pocula; devicta genitor quæ cepit Ariſba:
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam, ſceptriſque potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem:
Vidiſti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus: ipſum illum clypeum criſtaſque rubentes
Excipiam ſorti, jam nunc tua præmia, Niſe.
Præterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora captivoſque dabit, ſuaque omnibus arma:
Inſuper his, campi quod rex habet ipſe Latinus.
Te vero, mea quem ſpatiis propioribus ætas
Inſequitur, veneraude puer, jam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes.
Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, ſeu bella geram: tibi maxima rerum
Verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus: Me nulla dies tam fortibus auſis
Diſſimilem arguerit: tantum Fortuna ſecunda,
Haud adverſa cadat. ſed te ſuper omnia dona
Unum oro: genetrix Priami de gente vetuſta
Eſt mihi, quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Aceſtæ.
Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli eſt,
Inque ſalutatam linquo; nox & tua teſtis
Dextera, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relictæ.
Hanc ſine me ſpem ferre tui: audentior ibo
In caſus omnes. percuſſa mente dederunt
Dardanidæ lacrimas: ante omnes pulcher Iulus:
Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Tunc ſic effatur:
Sponde digna tuis ingentibus omnia cœptis.

Namque

Namque erit ista mihi genetrix, nomenque Creusæ
Solum defuerit; nec partum gratia talem
Parva manet; casus factum quicumque sequuntur.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat:
Quæ tibi polliceor reduci rebusque secundis,
Hæc eadem matrique tuæ generique manebunt.
Sic ait illacrimans: humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Cnossius, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis
Exuvias: galeam fidus permutat Aletes.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas juvenumque senumque
Prosequitur votis. nec non & pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata: sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisque per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio. passim somno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, arrectos litore currus,
Inter lora rotasque viros; simul arma jacere,
Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale, audendum dextra. nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. tu, ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, & consule longe.
Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit; simul ense superbum
Rhamnetem aggreditur: qui forte tapetibus altis
Exstructus toto proflabat pectore somnum;
Rex idem, & regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres juxta famulos temere inter tela jacentes,
Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
Nactus equis; ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
Sanguine singultantem: atro tepefacta cruore
Terra, torique madent. nec non Lamyrumque Lamumque,
Et juvenem Sarranum, illa qui plurima nocte
Luserat, insignis facie, multoque jacebat
Membra deo victus: felix, si protinus illum
Æquasset nocti ludum, in lucemque tulisset.
Impastus ceu plena leo per ovilia turbans
(Suadet enim vesana fames) manditque trahitque
Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes. incensus & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem
Fadumque Herbesumque subit Rhœtumque Abarimque
Ignaros; Rhœtum vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum metuens se post cratera tegebat:
Pectore in adverso totum cui cominus ensem
Condidit assurgenti, & multa morte recepit.
Purpuream vomit ille animam; & cum sanguine mixta
Vina refert moriens. hic furto fervidus instat.
Jamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem
Deficere extremum, & religatos rite videbat
Carpere gramen equos: breviter cum talia Nisus,
(Sensit enim nimia cæde atque cupidine ferri)
Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est: via facta per hostes.
Multa virum solido argento perfecta relinquunt
Armaque craterasque simul, pulchrosque tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio cum jungeret absens,
Cædicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
Post mortem bello Rutuli prædaque potiti.
Hæc rapit, atque humeris nequidquam fortibus aptat.
Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
Induit. excedunt castris, & tuta capessunt.
Interea præmissi equites ex urbe Latina,
Cetera dum legio campis instructa moratur,
Ibant, & Turno regi responsa ferebant:
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.
Jamque propinquabant castris, murosque subibant,
Cum procul hos lævo flectentes limite cernunt:
Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
Prodidit immemorem, radiisque adversa refulsit.
Haud temere est visum: conclamat ab agmine Volscens:
State, viri. quæ caussa viæ? quive estis in armis?
Quove tenetis iter? Nihil illi tendere contra:
Sed celerare fugam in silvas, & fidere nocti.
Objiciunt equites sese ad divortia nota
Hinc atque hinc, omnemque aditum custode coronant.
Silva fuit, late dumis atque ilice nigra
Horrida, quam densi complerant undique sentes:
Rara per occultos ducebat semita calles.
Euryalum tenebræ ramorum onerosaque præda
Impediunt, fallitque timor regione viarum.
Nisus abit: jamque imprudens evaserat hostes,
Atque lacus, qui post Albæ de nomine dicti
Albani: tum rex stabula alta Latinus habebat.
Ut stetit, & frustra absentem respexit amicum:
Euryale infelix, qua te regione reliqui?
Quave sequar? rursus perplexum iter omne revolvens
Fallacis silvæ, simul & vestigia retro
Observata legit, dumisque silentibus errat:
Audit equos, audit strepitus & signa sequentum.
Nec longum in medio tempus; cum clamor ad aures
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam manus omnis
Fraude loci & noctis, subito turbante tumultu,
Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in enses
Inferat, & pulchram properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens hastile lacerto,
Suspiciens altam Lunam sic voce precatur:
Tu, dea, tu præsens nostro succurre labori,
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos:
Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi;
Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras.
Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
Conjicit. hasta volans noctis diverberat umbras,
Et venit adversi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis singultibus ilia pulsat.
Diversi circumspiciunt. hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure;
Dum trepidant. iit hasta Tago per tempus utrumque
Stridens, trajectoque hæsit tepefacta cerebro.
Sævit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
Auctorem, nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolves amborum, inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. tum vero exterritus amens
Conclamat Nisus, nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem:
Me, me: (adsum qui feci) in me convertite ferrum,

O Ru-

Rutuli. mea fraus omnis: nihil iſte nec auſus,
Nec potuit: cælum hoc & conſcia ſidera teſtor.
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: ſed viribus enſis adactus
Tranſabiit coſtas, & candida pectora rupit.
Vulvitur Euryalus leto, pulchroſque per artus
It cruor, inque humeros cervix collapſa recumbit.
Purpureus veluti cum flos ſucciſus aratro
Langueſcit moriens; laſſove papavera collo
Demiſere caput, pluvia cum forte gravantur.
At Niſus ruit in medios, ſolumque per omnes
Volſcentem petit: in ſolo Volſcente moratur.
Quem circum glomerati hoſtes hinc cominus atque hinc
Proturbant. inſtat non ſecius, ac rotat enſem
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverſo, & moriens animam abſtulit hoſti.
Tum ſuper exanimem ſeſe projecit amicum
Confoſſus, placidaque ibi demum morte quievit.
Fortunati ambo: ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies umquam memori vos eximet ævo;
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli ſpoliiſque potiti
Volſcentem exanimum flentes in caſtra ferebant.
Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto
Exſangui, & primis una tot cæde peremtis,
Sarranoque Numaque. ingens concurſus ad ipſa
Corpora, ſeminecesque viros, tepidaque recentem
Cæde locum, & plenos ſpumanti ſanguine rivos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe galeamque nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore receptas.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile,
Jam ſole infuſo, jam rebus luce retectis;
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
Suſcitat, æratasque acies in prælia cogit
Quiſque ſuos, variiſque acuunt rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali & Niſi.
Aeneadæ duri murorum in parte ſiniſtra
Oppoſuere aciem, (nam dextera cingitur amni)
Ingenteſque tenent foſſas, & turribus altis
Stant mœſti: ſimul ora virum præfixa movebant,
Nota nimis miſeris, atroque fluentia tabo.
Interea pavidam volitans pennata per urbem
Nuntia Fama ruit, matriſque adlabitur aures
Euryali. at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit.
Excuſſi manibus radii, revolutaque penſa.
Evolat infelix, & femineo ululatu,
Sciſſa comam, muros amens atque agmina curſu
Prima petit. non illa virum, non illa pericli
Telorumque memor: cælum dehinc queſtibus implet:
Hunc ego te, Euryale, aſpicio? tune illa ſenectæ
Sera meæ requies potuiſti linquere ſolam,
Crudelis? nec te, ſub tanta pericula miſſum,
Affari extremum miſeræ data copia matri?
Heu, terra ignota canibus date præda Latinis
Alitibuſque jaces! nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi,
Veſte tegens, tibi quam noctes feſtina dieſque
Urgebam, & tela curas ſolabar aniles.
Quo ſequar? aut quæ nunc artus avulſaque membra
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
Nate, refers? hoc ſum terraque marique ſecuta?
Figite me, ſi qua eſt pietas; in me omnia tela
Conjicite, o Rutuli. me primam abſumite ferro,
Aut tu, magne pater divum, miſerere, tuoque
Inviſum hoc detrude caput ſub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
Hoc fletu concuſſi animi, mœſtuſque per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires.
Illam incendentem luctus Idæus & Actor,
Ilionei monitu & multum lacrimantis Iuli,
Corripiunt, interque manus ſub tecta reponunt.
At tuba terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit. ſequitur clamor, cælumque remugit.
Accelerant acta pariter teſtudine Volſci,
Et foſſas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros,
Qua rara eſt acies, interlucetque corona
Non tam ſpiſſa viris. telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Aſſueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infeſto volvebant pondere, ſi qua
Poſſent tectam aciem perrumpere: cum tamen omnes
Ferre libet ſubter denſa teſtudine caſus.
Nec jam ſufficiunt. nam, qua globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem volvuntque ruuntque:
Quæ ſtravit Rutulos late, armorumque reſolvit
Tegmina. nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli, ſed pellere vallo
Miſſilibus certant.
Parte alia horrendus viſu quaſſabat Etruſcam
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Meſſapus equum domitor Neptunia proles
Reſcindit vallum, & ſcalas in mœnia poſcit.
Vos, o Calliope, precor aſpirate canenti;
Quas ibi tunc ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit; quem quiſque virum demiſerit Orco:
Et mecum ingentes oras evolvite belli.
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis.
Turris erat vaſto ſuſpectu, & pontibus altis,
Opportuna loco: ſummis quam viribus omnes
Expugnare Itali, ſummaque evertere opum vi
Certabant. Troes contra defendere ſaxis,
Perque cavas denſi tela intorquere feneſtras.
Princeps ardentem conjecit lampada Turnus,
Et flammam adfixit lateri; quæ plurima vento
Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit adeſis.
Turbati trepidare intus, fruſtraque malorum
Velle fugam. dum ſe glomerant, retroque reſidunt
In partem, quæ peſte caret, tum pondere turris
Procubuit ſubito, & cælum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole ſecuta,
Confixique ſuis telis, & pectora duro
Transfoſſi ligno veniunt. vix unus Helenor,
Et Lycus elapſi; quorum primævus Helenor,
Mœonio regi, quem ſerva Licymnia furtim
Suſtulerat, vetitiſque ad Trojam miſerat armis;
Enſe levis nudo, parmaque inglorius alba.
Iſque, ubi ſe Turni media inter millia vidit,
Hinc acies, atque hinc acies aſtare Latinas:
Ut fera, quæ denſa venantum ſepta corona
Contra tela furit, ſeſeque haud neſcia morti
Injicit, & ſaltu ſupra venabula fertur:
Haud aliter juvenis medios moriturus in hoſtes
Irruit; &, qua tela videt denſiſſima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus inter & hoſtes,
Inter & arma fuga muros tenet, altaque certat
Prendere tecta manu, ſociumque attingere dextras.
Quem Turnus pariter curſu, teloque ſecutus

Increpat his victor: Nuſtraſne evadere, demens,
Sperasti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magna muri cum parte revellit:
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
Suſtulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus. undique clamor
Tollitur. invadunt, & foſſas aggere complent,
Ardentes tædas alii ad faſtigia jactant.
Ilioneus saxo atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portæ ſubeuntem, igneſque ferentem:
Emathiona Liger, Corynæum ſternit Aſylas:
Hic jaculo bonus, hic longe fallente ſagitta.
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus:
Turnus Itym, Cloniumque, Dioxippum, Promolumque,
Et Sagarim, & ſummis ſtantem pro turribus Idam:
Privernum Capys. hunc primo levis haſta Temillæ
Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens
Ad vulnus tulit. ergo alis allapſa ſagitta,
Et lævo infixa eſt lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animæ letali vulnere rupit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hibera,
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
Eductum Martis luco, Simæthia circum
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, poſitis Mezentius haſtis,
Ipſe ter adducta circum caput egit habena;
Et media adverſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendiſſe ſagittam
Dicitur ante feras ſolitus terrere fugaces
Aſcanius, fortemque manu fudiſſe Numanum,
Cui Remulo cognomen erat, Turnique minorem
Germanam nuper thalamo ſociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
Vociferans, tumiduſque novo præcordia regno
Ibat, & ingenti ſeſe clamore ferebat:
Non pudet obſidione iterum, valloque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt.
Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec fandi fictor Ulyſſes:
Durum a ſtirpe genus: natos ad flumina primum
Deferimus, ſævoque gelu duramus, & undis;
Venatu invigilant pueri, ſilvaſque fatigant;
Flectere ludus equos, & ſpicula tendere cornu.
At patiens operum, parvoque adſueta juventus,
Aut raſtris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne ævum ferro teritur, verſaque juvencum
Terga fatigamus haſta; nec tarda ſenectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem;
Caniciem galea premimus; ſemperque recentes
Convectare juvat prædas, & vivere rapto.
Vobis picta croco, & fulgenti murice veſtis;
Deſidiæ cordi; juvat indulgere choreis;
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
O vere Phrygiæ, (neque enim Phryges) ite per alta
Dindyma, ubi adſuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos, buxuſque vocat Berecynthia matris
Idææ; ſinite arma viris, & cedite ferro.
Talia jactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Aſcanius; nervoque obverſus equino
Contendit telum; diverſaque brachia ducens
Conſtitit ante Jovem ſupplex per vota precatus:
Jupiter omnipotens, audacibus annue cœptis;
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum
Candentem, pariterque caput cum matre ferentem;
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
Audiit, & cæli genitor de parte ſerena
Intonuit lævum. ſonat una letifer arcus:
Effugit horrendum ſtridens elapſa ſagitta,
Perque caput Remuli venit, & cava tempora ferro
Trajicit: I, verbis virtutem illude ſuperbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt.
Hæc tantum Aſcanius. Teucri clamore ſequuntur,
Lætitiaque fremunt, animoſque ad ſidera tollunt.
Ætheria tum forte plaga crinitus Apollo
Deſuper Auſonias acies, urbemque videbat
Nube ſedens, atque his victorem affatur Iulum:
Macte nova virtute, puer; ſic itur ad aſtra,
Diis genite, & geniture deos. jure omnia bella
Gente ſub Aſſaraci fato ventura reſident:
Nec te Troja capit. Simul hæc effatus ab alto
Æthere ſe mittit, ſpirantes dimovet auras,
Aſcaniumque petit. forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchiſæ
Armiger ante fuit, fiduſque ad limina cuſtos.
Tum comitem Aſcanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longævo ſimilis, vocemque, coloremque,
Et crines albos, & ſæva ſonoribus arma:
Atque his ardentem dictis affatur Iulum:
Sit ſatis, Aeneide, telis impune Numanum
Oppetiiſſe tuis. primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non invidet armis.
Cetera parce puer bello. Sic orſus Apollo
Mortales medio aſpectus ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovere deum proceres, divinaque tela
Dardanidæ, pharetramque fuga ſenſere ſonantem.
Ergo avidum pugnæ dictis, ac numine Phœbi
Aſcanium prohibent: ipſi in certamina rurſus
Succedunt, animaſque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, amentaque torquent:
Sternitur omne ſolum telis. tum ſcuta cavæque
Dant ſonitum flictu galeæ: pugna aſpera ſurgit.
Quantus ab occaſu veniens pluvialibus Hœdis
Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
In vada præcipitant, cum Jupiter horridus auſtris
Torquet aquoſam hiemem, & cælo cava nubila rumpit.
Pandarus, & Bitias, Idæo Alcanore creti,
Quos Jovis eduxit luco ſilveſtris Hiera
Abietibus juvenes patriis, & montibus æquos,
Portam, quæ ducis imperio commiſſa, recludunt
Freti armis, ultroque invitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læva pro turribus adſtant
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſci.
Quales aeriæ liquentia flumina circum,
Sive Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum
Conſurgunt geminæ quercus, intonſaque cælo
Attollunt capita, & ſublimi vertice nutant.
Irrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentes.
Continuo Quercens, & pulcher Equicolus armis,
Et præceps animi Tmarus, & Mavortius Hæmon
Agminibus totis aut verſi terga dedere,
Aut ipſo portæ poſuere in limine vitam.
Tum magis increſcunt animis diſcordibus iræ:
Et jam collecti Troes glomerantur eodem,
Et conferre manum, & procurrere longius audent.
Ductori Turno diverſa in parte furenti,

Turban-

Turbantique viros, perfertur nuntius, hostem
Fervere cæde nova, & portas præbere patentes.
Deserit inceptum, atque immani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam, fratresque superbos:
Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti,
Conjecto sternit jaculo. volat Itala cornus
Aera per tenuem, stomachoque infixa sub altum
Pectus abit: reddit specus atri vulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit. (num:
Tunc Meropem atque Erymanta manu, tum sternit Aphid-
Tum Bitiam ardentem oculis, animisque frementem,
Non jaculo: (neque enim jaculo vitam ille dedisset)
Sed magnum stridens contorta phalarica venit,
Fulminis acta modo, quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis & auro
Sustinuit. collapsa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeum superintonat ingens.
Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
Constructam ponto jaciunt: sic illa ruinam
Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime, Jovis imperiis imposta Typhoeo.
Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, & stimulos acres sub pectora vertit:
Immisitque fugam Teucris, atrumque timorem.
Undique conveniunt, quoniam data copia pugnæ,
Bellatorque animo deus incidit.
Pandarus, ut fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit Fortuna loco, qui casus agat res;
Portam vi multa converso cardine torquet,
Obnixus latis humeris, multosque suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linquit:
Ast alios secum includit recipitque ruentes,
Demens: qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem; ultroque incluserit urbi,
Immanem veluti pecora inter inertia Tigrim.
Continuo nova lux oculis effulsit, & arma
Horrendum sonuere: tremunt in vertice cristæ
Sanguineæ, clypeoque micantia fulgura mittit.
Agnoscunt faciem invisam, atque immania membra
Turbati subito Aeneadæ: tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ fervidus ira
Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
Olli subridens sedato pectore Turnus:
Incipe, si qua animo virtus, & consere dextram:
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis, & cortice crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Excepere auræ vulnus; (Saturnia Juno
Detorsit veniens) portæque infigitur hasta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Effugies: neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesque immani vulnere malas.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus.
Collapsos artus, atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troes.
Et si continuo victorem ea cura subisset,
Rumpere claustra manu, sociosque immittere portis;
Ultimus ille dies bello, gentique fuisset.
Sed furor ardentem cædisque insana cupido
Egit in adversos.
Principio Phalarim, & succiso poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergum. Juno vires animumque ministrat.
Addit Halyn comitem, & confixa Phegea parma;
Ignaros deinde in muris, Martemque cientes
Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytanimque,
Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem,
Vibranti gladio connisus ab aggere dexter
Occupat: huic uno dejectum cominus ictu
Cum galea longe jacuit caput. inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare veneno.
Et Clytium Aeoliden, & amicum Cretea Musis,
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
Et citharæ cordi, numerosque intendere nervis:
Semper equos, atque arma virum, pugnasque canebat.
Tandem ductores, audita cæde suorum,
Conveniunt Teucri, Mnestheus, acerque Serestus,
Palantesque vident socios, hostemque receptum.
Et Mnestheus: Quo deinde fugam? quo tenditis? inquit.
Quos alios muros, quæ jam ultra mœnia habetis?
Unus homo, & vestris, o cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumque deorum,
Et magni Æneæ segnes miseretque pudetque?
Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt. Turnus paulatim excedere pugna,
Et fluvium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum. ceu sævum turba leonem
Cum telis premit infensis: at territus ille,
Asper, acerba tuens retro redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra,
Ille quidem hoc cupiens, potis est, per tela, virosque.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuat ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostes,
Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus a castris propere coit omnis in unum:
Nec contra vires audet Saturnia Juno
Sufficere, aeriam cælo nam Jupiter Irim
Demisit, germanæ haud mollia jussa ferentem,
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clypeo juvenis subsistere tantum,
Nec dextra valet: injectis sic undique telis
Obruitur: strepit assiduo cava tempora circum
Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt,
Discussæque jubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.
Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. ille suo cum gurgite flavo
Accepit venientem, ac mollibus extulit undis,
Et lætum ad socios, abluta cæde, remisit.

ÆNEIDOS

LIBER X.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi;
Conciliumque vocat divum pater atque hominum rex
Sideream in sedem: terras unde arduus omnes,
Castraque Dardanidum aspectat, populosque Latinos.
Considunt tectis bipatentibus: incipit ipse:
Cælicolæ magni, quia nam sententia vobis
Versa retro, tantumque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris:
Quæ contra vetitum discordia? quis metus aut hos
Aut hos arma sequi, ferrumque lacessere suasit?
Adveniet justum pugnæ (ne arcessite) tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes immittet apertas:
Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
Nunc sinite; & placidum læti componite fœdus.
Jupiter hæc paucis: at non Venus aurea contra
Pauca refert.
O pater, o hominum divumque æterna potestas;
(Namque aliud quid sit, quod jam implorare queamus?)
Cernis ut insultent Rutuli; Turnusque feratur
Per medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat? non clausa tegunt jam mœnia Teucros:
Quin intra portas atque ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum, & inundant sanguine fossæ.
Æneas ignarus abest. nunquamne levari
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
Nascentis Trojæ: nec non exercitus alter:
Atque iterum in Teucros Ætolis surgit ab Arpis
Tydides. equidem (credo) mea vulnera restant:
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si sine pace tua, atque invito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Juveris auxilio. sin tot responsa secuti,
Quæ Superi Manesque dabant; cur nunc tua quisquam
Vertere jussa potest? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in litore classes?
Quid tempestatum regem, ventosque furentes
Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) movet, & superis immissa repente
Alecto, medias Italum bacchata per urbes.
Nil super imperio moveor: speravimus ista,
Dum Fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
Dura, per eversæ, genitor, fumantia Trojæ
Excidia obtestor, liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
Æneas sane ignotis jactetur in undis,
Et, quamcumque viam dederit Fortuna, sequatur:
Hunc tegere, & diræ valeam subducere pugnæ.
Est Amathus, est celsa mihi Paphos atque Cythera;
Idaliæque domos: positis inglorius armis
Exigat hic ævum: magna ditione jubeto
Carthago premat Ausoniam: nihil urbibus inde
Obstabit Tyriis. quid pestem evadere belli
Juvit, & Argolicos medium fugisse per ignes,
Totque maris vastæque exhausta pericula terræ,
Dum Latium Teucri, recidivaque Pergama quærunt?
Non satius cineres patriæ insedisse supremos,
Atque solum, quo Troja fuit? Xanthum, & Simoenta
Redde, oro, miseris: iterumque revolvere casus
Da, pater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
Acta furore gravi: Quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
Ænean hominum quisquam, divumque subegit
Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam petiit fatis auctoribus: esto,
Cassandræ impulsus furiis. num linquere castra
Hortati sumus, aut vitam committere ventis?
Num puero summam belli, num credere muros?
Tyrrhenamve fidem, aut gentes agitare quietas?
Quis deus in fraudem, quæ dura potentia nostri
Egit? ubi hic Juno, demissave nubibus Iris?
Indignum est, Italos Trojam circumdare flammis
Nascentem, & patria Turnum consistere terra,
Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.
Quid face Trojanos atra vim ferre Latinis?
Arva aliena jugo premere atque avertere prædas?
Quid soceros legere, & gremiis abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Ænean manibus subducere Grajum,
Proque viro nebulam, & ventos obtendere inanes;
Et potes in totidem classem convertere nymphas.
Nos aliquid Rutulos contra juvisse nefandum est.
Æneas ignarus abest: ignarus & absit.
Est Paphos, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera.
Quid gravidam bellis urbem, & corda aspera tentas?
Nosne tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
Objecit? quæ caussa fuit consurgere in arma
Europamque, Asiamque, & fœdera solvere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
Aut ego tela dedi? fovive cupidine bella?
Tunc decuit metuisse tuis: nunc sera querelis
Haud justis assurgis, & irrita jurgia jactas.
Talibus orabat Juno; cunctique fremebant
Cælicolæ assensu vario: ceu flamina prima,
Cum deprensa fremunt silvis, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
Infit: eo dicente deum domus alta silescit,
Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther:
Tum zephyri posuere, premit placida æquora pontus.
Accipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios conjungi fœdere Teucris
Haud licitum est; nec vestra capit discordia finem;
Quæ cuique est fortuna hodie, quam quisque secat spem
Tros, Rutulusve fuat, nullo discrimine habebo.
Seu fatis Italum castra obsidione tenentur,
Sive errore malo Trojæ, monitisque sinistris;
Nec Rutulos solvo: sua cuique exorsa laborem,
Fortunamque ferent. rex Jupiter omnibus idem.
Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atraque voragine ripas,
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. solio tum Jupiter aureo
Surgit, cælicolæ medium quem ad limina ducunt.
Interea Rutuli portis circum omnibus instant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis.
At legio Aeneadum vallis obsessa tenetur:
Nec spes ulla fugæ. miseri stant turribus altis
Nequidquam, & rara muros cinxere corona.
Asius Imbrasides, Hicetaoniusque Thymœtes,
Assaracique duo, & senior cum Castore Tibris,
Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo,
Et Clarus, & Themon Lycia comitantur ab alta.
Fert ingens toto connixus corpore saxum,
Haud partem exiguam montis, Lyrnessius Acmon,

Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
Hi jaculis, illi certant defendere saxis,
Molirique ignem, nervoque aptare sagittas.
Ipse inter medios, Veneris justissima cura,
Dardanius caput ecce puer detectus honestum,
Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,
Aut collo decus, aut capiti, vel quale per artem
Inclusum buxo, aut Oricia terebintho
Lucet ebur: fusos cervix cui lactea crines
Accipit, & molli subnectit circulus auro.
Te quoque magnanimæ viderunt, Ismare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
Mæonia generose domo: ubi pinguia culta
Exercentque viri, Pactolusque irrigat auro.
Affuit & Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit:
Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur urbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Contulerant. media Aeneas freta nocte secabat:
Namque ut ab Evandro castris ingressus Etruscis
Regem adit, & regi memorat nomenque, genusque:
Quidve petat, quidve ipse ferat; Mezentius arma
Quæ sibi conciliet, violentaque pectora Turni
Edocet: humanisquæ sit fiducia rebus,
Admonet, immiscetque preces. haud fit mora, Tarchon
Jungit opes, fœdusque ferit, tum libera fatis
Classem conscendit jussis gens Lydia divum
Externo commissa duci. Aeneia puppis
Prima tenet, rostro Phrygios subjuncta leones:
Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secumque volutat
Eventus belli varios: Pallasque sinistro
Affixus lateri, jam quærit sidera, opacæ
Noctis iter, jam quæ passus terraque, marique.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantusque movete.
Quæ manus interea Tuscis comitetur ab oris
Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
Massicus ærata Princeps secat æquora Tigri:
Sub quo mille manus juvenum, qui mœnia Clusi,
Quique urbem liquere Cosas: queis tela, sagittæ,
Corytique leves humeris, & letifer arcus.
Una torvus Abas: huic totum insignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli juvenes: ast Ilva trecentos
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.
Tertius ille hominum divumque interpres Asylas,
Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent,
Et linguæ volucrum, & præsagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie, atque horrentibus hastis.
Hos parere jubent Alpheæ ab origine Pisæ,
Urbs Etrusca solo. sequitur pulcherrimus Astur,
Astur equo fidens, & versicoloribus armis.
Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una sequendi)
Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in arvis:
Et Pyrgi veteres, intempestæque Graviscæ.
Non ego te, Ligurum ductor, fortissime bello,
Transierim, Cycne, & paucis comitate Cupavo:
Cujus olorinæ surgunt de vertice pennæ.
Crimen amor vestrum, formæque insigne paternæ.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaethontis amati,
Populeas inter frondes umbramque sororum
Dum canit, & mœstum musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, & sidera voce sequentem.
Filius æquales comitatus classe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet: ille
Instat aquæ, saxumque undis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantus, & Tusci filius amnis.
Qui muros, matrisque dedit tibi, Mantua, nomen;
Mantua dives avis: sed non genus omnibus unum:
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni,
Ipsa caput populis, Tusco de sanguine vires.
Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
Quos patre Benaco velatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It gravis Aulestes, centenaque arbore fluctum
Verberat assurgens: spumant vada marmore verso.
Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta: cui laterum tenus hispida nanti
Frons hominem præfert, in Pristin desinit alvus.
Spumea semifero sub pectore murmurat unda.
Tot lecti proceres ter denis navibus ibant
Subsidio Trojæ, & campos salis ære secabant.
Jamque dies cælo concesserat: almaque curru
Noctivago Phœbe medium pulsabat Olympum:
Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens clavumque regit velisque ministrat.
Atque illi medio in spatio chorus ecce suarum
Occurrit comitum: nymphæ (quas alma Cybele
Numen habere maris, nymphasque e navibus esse
Jusserat) innabant pariter, fluctusque secabant,
Quot prius æratæ steterant ad litora proræ.
Agnoscunt longe regem, lustrantque choreis.
Quarum quæ fandi doctissima, Cymodocea
Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
Eminet, ac læva tacitis subremigat undis.
Tum sic ignarum alloquitur: Vigilasne, deum gens,
Aenea? vigila, & velis immitte rudentes.
Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi nymphæ, classis tua. perfidus ut nos
Præcipites ferro Rutulus flammaque premebat;
Rupimus invitæ tua vincula, teque per æquor
Quærimus. hanc genetrix faciem miserata refecit,
Et dedit esse deas, ævumque agitare sub undis.
At puer Ascanius muro fossisque tenetur
Tela inter media atque horrentes Marte Latinos.
Jam loca jussa tenent forti permixtus Etrusco
Arcas eques. medias illis opponere turmas,
Ne castris jungant, certa est sententia Turno.
Surge age, & Aurora socios veniente vocari
Primus in arma jube, & clypeum cape: quem dedit ipse
Invictum ignipotens, atque oras ambiit auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulæ spectabit cædis acervos.
Dixerat: & dextra discedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim. fugit illa per undas
Ocyor & jaculo & ventos æquante sagitta.
Inde aliæ celerant cursus. stupet inscius ipse
Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.
Tum breviter supera aspectans convexa precatur:
Alma parens Idæa deum, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugique ad fræna leones;
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
Tantum effatus: & interea revoluta ruebat
Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
Principio sociis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnæque parent se.
Jamque in conspectu Teucros habet, & sua castra,
Stans

Stans celſa in puppi: clypeum cum deinde ſiniſtra
Extulit ardentem. clamorem ad ſidera tollunt
Dardanidæ e muris. ſpes addita ſuſcitat iras.
Tela manu jaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque notos clamore ſecundo.
At Rutulo regi ducibuſque ea mira videri
Auſoniis; donec verſas ad litora puppes
Reſpiciunt, totumque allabi claſſibus æquor.
Ardet apex capiti, criſtiſque a vertice flamma
Funditur, & vaſtos umbo vomit aureus ignes:
Non ſecus ac liquida ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
Ille ſitim morboſque ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia ceſſit
Litora præcipere, & venientes pellere terra:
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
Quod votis optaſtis, adeſt, perfringere dextra
In manibus Mars ipſe, viri. nunc conjugis eſto
Quiſque ſuæ tectique memor: nunc magna referto
Facta patrum, laudeſque: ultro occurramus ad undam,
Dum trepidi, egreſſiſque labant veſtigia prima.
Audentes Fortuna juvat.
Hæc ait, & ſecum verſat, quos ducere contra,
Vel quibus obſeſſos poſſit concredere muros.
Interea Æneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit: multi ſervare recurſus
Languentis pelagi, & brevibus ſe credere ſaltu:
Per remos alii. ſpeculatus litora Tarchon,
Qua vada non ſperat, nec fracta remurmurat unda,
Sed mare inoffenſum creſcenti allabitur æſtu,
Advertit ſubito proras; ſocioſque precatur:
Nunc, o lecta manus, validis incumbite remis:
Tollite, ferte rates, inimicam findite roſtris
Hanc terram, ſulcumque ſibi premat ipſa carina:
Frangere nec tali puppes ſtatione recuſo
Arrepta tellure ſemel. Quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon; ſocii conſurgere tonſis,
Spumanteſque rates arvis inferre Latinis,
Donec roſtra tenent ſiccum: & ſedere carinæ
Omnes innocuæ; ſed non puppis tua, Tarchon.
Namque inflicta vadis, dorſo dum pendet iniquo
Anceps, ſuſtentata diu, fluctuſque fatigat,
Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
Fragmina remorum quos, & fluitantia tranſtra
Impediunt, retrahitque pedem ſimul unda relabens.
Nec Turnum ſegnis retinet mora: ſed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contra in litore ſiſtit.
Signa canunt. primus turmas invaſit agreſtes
Æneas, omen pugnæ; ſtravitque Latinos,
Occiſo Therone, virum qui maximus ultro
Ænean petit. huic gladio perque ærea ſcuta,
Per tunicam ſqualentem auro, latus haurit apertum.
Inde Lychan ferit, exſectum jam matre peremta,
Et tibi, Phœbe, ſacrum; caſus evadere ferri
Cui licuit parvo. nec longe Ciſſea durum,
Immanemque Gyan, ſternentes agmina clava,
Dejecit leto: nihil illos Herculis arma,
Nec validæ juvere manus, genitorque Melampus,
Alcidæ comes, uſque graves cum terra labores
Præbuit. ecce Pharo, voces dum jactat inertes,
Intorquens jaculum clamanti ſiſtit in ore.
Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
Dum ſequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon,
Dardania ſtratus dextra, ſecurus amorum,
Qui juventum tibi ſemper erant, miſerande, jaceres,
Ni fratrum ſtipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies: ſeptem numero, ſeptenaque tela
Conjiciunt: partim galea clypeoque reſultant
Irrita; deflexit partim ſtringentia corpus
Alma Venus. fidum Æneas affatur Achaten:
Suggere tela mihi, (non ullum dextera fruſtra
Torſerit in Rutulos) ſteterunt quæ in corpore Graium
Iliacis campis. tum magnam corripit haſtam,
Et jacit. illa volans clypei tranſverberat æra
Mæonis, & thoraca ſimul cum pectore rumpit.
Huic frater ſubit Alcanor, fratremque ruentem
Suſtentat dextra: trajecto miſſa lacerto
Protinus haſta fugit, ſervatque cruenta tenorem:
Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit.
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Aenean petiit: ſed non & figere contra
Eſt licitum, magnique femur perſtrinxit Achatæ.
Hic Curibus, fidens primævo corpore, Clauſus
Advenit, & rigida Dryopen ferit eminus haſta,
Sub mentum graviter preſſa, pariterque loquentis
Vocem animamque rapit trajecto gutture. at ille
Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.
Tres quoque Threicios Boreæ de gente ſuprema,
Et tres, quos Idas pater & patria Iſmara mittit,
Per varios ſternit caſus. accurrit Haleſus
Auruncæque manus: ſubit & Neptunia proles,
Inſignis Meſſapus equis: expellere tendunt
Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipſo
Auſoniæ, magno diſcordes æthere venti
Prælia ceu tollunt, animis & viribus æquis:
Non ipſi inter ſe, non nubila, non mare cedit:
Anceps pugna diu: ſtant obnixi omnia contra.
Haud aliter Trojanæ acies acieſque Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, denſuſque viro vir.
At parte ex alia, qua ſaxa rotantia late
Impulerat torrens, arbuſtaque diruta ripis,
Arcadas, inſuetos acies inferre pedeſtres,
Ut vidit Pallas Latio dare terga ſequaci.
(Aſpera queis natura loci dimittere quando
Suaſit equos) unum quod rebus reſtat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
Quo fugitis, ſocii? per vos & fortia facta,
Per ducis Evandri nomen, deviétaque bella,
Spemque meam, patriæ quæ nunc ſubit æmula laudis,
Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hoſtes
Eſt via, qua globus ille virum denſiſſimus urget:
Hac vos & Pallanta ducem patria alta repoſcit.
Numina nulla premunt, mortali urgemur ab hoſte
Mortales: totidem nobis animæque manuſque.
Ecce maris magno claudit nos obice pontus,
Deeſt jam terra fugæ. pelago Trojamne petemus?
Hæc ait, & medius denſos prorumpit in hoſtes.
Obvius huic primum, fatis adductus iniquis,
Fit Lagus: hunc, magno vellit dum pondere ſaxum,
Intorto figit telo, diſcrimina coſtis
Per medium qua ſpina dedit: haſtamque receptat
Oſſibus hærentem: quem non ſuper occupat Hisbon,
Ille quidem hoc ſperans: nam Pallas ante ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte ſodalis
Excipit, atque enſem tumido in pulmone recondit.
Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetuſta
Anchemolum, thalamos auſum inceſtare novercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia, Laride, Thymberque, ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

At

At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi, Thymbre, caput Evandrius abstulit ensis:
Te decisa suum, Laride, dextera quærit,
Semianimesque micant digiti, ferrumque retractant.
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, mixtus dolor, & pudor armat in hostes.
Tum Pallas bijugis fugientem Rhœtea præter
Trajicit: hoc spatium, tantumque moræ fuit Ilo:
Ilo namque procul validam direxerat hastam:
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens, fratremque Tyren: curruque volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit silvis incendia pastor:
Correptis subito mediis, extenditur una
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille sedens victor flammas despectat ovantes:
Non aliter socium virtus coit omnis in unum,
Teque juvat, Palla. sed bellis acer Halesus
Tendit in adversos, seque in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque:
Strymonio dextram fulgenti deripit ense,
Elatam in jugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaque dispersit cerebro permixta cruento.
Fata canens silvis genitor celarat Halesum;
Ut senior leto canentia lumina solvit,
Injecere manum Parcæ, telisque sacrarunt
Evandri, quem sic Pallas petit ante precatus:
Da nunc, Tibri pater, ferro, quod missile libro,
Fortunam, atque viam duri per pectus Halesi.
Hæc arma, exuviasque viri tua quercus habebit.
Audiit illa deus; dum texit Imaona Halesus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tanta perterrita Lausus,
Pars ingens belli, sinit agmina: primus Abantem
Oppositum interimit, pugnæ nodumque moramque.
Sternitur Arcadiæ proles; sternuntur Etrusci,
Et vos, o Grajis imperdita corpora, Teucri.
Agmina concurrunt ducibusque, & viribus æquis.
Extremi addensant acies: nec turba moveri
Tela manusque sinit. hinc Pallas instat, & urget,
Hinc contra Lausus (nec multum discrepat ætas)
Egregii formæ; sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
Mox illos sua fata manent majore sub hoste.
Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnum; qui volucri curru medium secat agmen.
Ut vidit socios; Tempus desistere pugnæ,
Solus ego in Pallanta feror: soli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipse parens spectator adesset.
Hæc ait; & socii cesserunt æquore jussi.
At Rutulum abscessu juvenis, tum jussa superba
Miratus stupet in Turno, corpusque per ingens
Lumina volvit, obitque truci procul omnia visu.
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
Aut spoliis ego jam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni. sorti pater æquus utrique est.
Tolle minas. Fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
Desiluit Turnus bijugis: pedes apparat ire
Cominus: utque leo, specula cum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum,
Advolat: haud alia est Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum missæ fore credidit hastæ,
Ire prior Pallas, si qua fors adjuvet ausum
Viribus imparibus: magnumque ita ad æthera fatur:
Per patris hospitium, & mensas, quas advena adisti,
Te precor, Alcide, cœptis ingentibus adsis:
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides juvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrimasque effudit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis:
Stat sua cuique dies: breve & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Trojæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere Deum: quin occidit una
Sarpedon, mea progenies; etiam sua Turnum
Fata vocant, metasque dati pervenit ad ævi.
Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginaque cava fulgentem diripit ensem.
Illa volans humeris, surgunt qua tegmina summa,
Incidit, atque viam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans, jacit: atque ita fatur:
Aspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat: at clypeum, tot ferri terga, tot æris,
Cum pellis toties obeat circumdata tauri,
Vibranti cuspis medium transverberat ictu,
Loricæque moras, & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Una eademque via, sanguisque animusque sequuntur.
Corruit in vulnus: sonitum super arma dedere.
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super assistens;
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
Evandro: qualem meruit Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
Largior: haud illi stabunt Æneia parvo
Hospitia: Et lævo pressit pede, talia fatus,
Exanimem, rapiens immania pondera baltei,
Impressumque nefas: una sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœde, thalamique cruenti:
Quæ bonus Eurytion multo cælaverat auro.
Quo nunc Turnus ovat spolio, gaudetque potitus.
Nescia mens hominum fatis, sortisque futuræ,
Et servare modum rebus sublata secundis.
Turno tempus erit, magno cum optaverit emtum
Intactum Pallanta, & cum spolia ista, diemque
Oderit. at socii multo gemitu, lacrimisque
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes,
O dolor, atque decus magnum rediture parenti!
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert,
Cum tamen ingentes Rutulorum linquis acervos.
Nec jam fama mali tanti, sed certior auctor
Advolat Æneæ, tenui discrimine leti
Esse suos, tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quæque metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro, te, Turne, superbum
Cæde nova quærens. Pallas, Evander, in ipsis
Omnia sunt oculis; mensæ, quas advena primus
Tunc adiit, dextræque datæ. Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.
Inde Mago procul infensam cum tenderet hastam,
Ille astu subit, ac tremebunda supervolat hasta,
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios manes, & spes surgentis Iuli,

Te

Te precor, hanc animam serves natoque, patrique.
Est domus alta: jacent penitus defossa talenta
Cælati argenti: sunt auri pondera facti
Infectique mihi. non hic victoria Teucrum
Vertitur; aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat: Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, jam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam læva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus applicat ensem.
Nec procul Aemonides Phœbi Triviæque sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste, atque insignibus armis.
Quem congressus agit campo, lapsumque superstans
Immolat, ingentique umbra tegit. arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropæum.
Instaurant acies, Vulcani stirpe creatus
Cæculus, & veniens Marsorum montibus Umbro.
Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro dejecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
Crediderat, cæloque animum fortasse ferebat,
Canitiemque sibi & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
Silvicolæ Fauno, Dryope quem nympha crearat,
Obvius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam, clypeique ingens onus impedit hasta.
Tum caput orantis nequidquam & multa parantis
Dicere deturbat terræ; truncumque repente
Provolvens, super hæc inimico pectore fatur:
Istic nunc, metuende, jace. non te optima mater
Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Unda feret, piscesque impasti vulnera lambent.
Protinus Antæum & Lycan, prima agmina Turni,
Persequitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem,
Magnanimo Volscente satum: ditissimus agri
Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnavit Amyclis.
Aegæon qualis, centum cui brachia dicunt
Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusque arsisse, Jovis cum fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses:
Sic toto Aeneas desævit in æquore victor,
Ut semel intepuit mucro. quin ecce Niphæi
Quadrijuges in equos, adversaque pectora tendit:
Atque illi longe gradientem & dira frementem
Ut videre, metu versi retroque ruentes
Effunduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
Interea bijugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterque Liger: sed frater habenis
Flectit equos: strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Aeneas tanto fervore furentes:
Irruit, adversaque ingens apparuit hasta.
Cui Liger:
Non Diomedis equos, non currum cernis Achilli,
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis & ævi
His dabitur terris. Vesano talia late
Dicta volant Ligeri: sed non & Troius heros
Dicta parat contra: jaculum nam torquet in hostem.
Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
Admonuit bijugos: projecto dum pede lævo
Aptat se pugnæ, subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei: tum lævum perforat inguen.
Excussus curru moribundus volvitur arvis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus umbræ.
Ipse rotis saliens juga deseris. Hæc ita fatus
Arripuit bijugos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Trojane, sine hanc animam, & miserere precantis.
Pluribus oranti Aeneas; Haud talia dudum
Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere frater.
Tum latebras animæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius, torrentis aquæ vel turbinis atri
More furens. tandem erumpunt, & castra relinquunt
Ascanius puer, & nequidquam obsessa juventus.
Junonem interea compellat Jupiter ultro:
O germana mihi, atque eadem gratissima conjux,
Ut rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Trojanas sustentat opes: non vivida bello
Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli.
Cui Juno submissa: Quid, o pulcherrime conjux,
Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamque esse decebat,
Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
Omnipotens; quin & pugnæ subducere Turnum,
Et Dauno possem incolumem servare parenti.
Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine pœnas.
Ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pilumnusque illi quartus pater: & tua larga
Sæpe manu multisque oneravit limina donis.
Cui rex ætherii breviter sic fatur Olympi:
Si mora præsentis leti, tempusque caduco
Oratur juveni, meque hoc ita ponere sentis;
Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis.
Hactenus indulsisse vacat: sin altior istis
Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
Mutarive putas bellum, spes pascis inanes.
Et Juno illacrimans: Quid si, quod voce gravaris,
Mente dares? atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem gravis exitus: aut ego veri
Vana feror. quod ut o potius formidine falsa
Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas!
Hæc ubi dicta dedit, cælo se protinus alto
Misit, agens hiemem nimbo succincta per auras:
Iliacamque aciem, & Laurentia castra petivit.
Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
In faciem Aeneæ (visu mirabile monstrum)
Dardaniis ornat telis, clypeumque, jubasque
Divini assimulat capitis: dat inania verba;
Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
Morte obita, quales fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
At primas læta ante acies exultat imago,
Irritatque virum telis, & voce lacessit.
Instat cui Turnus, stridentemque eminus hastam
Conjicit: illa dato vertit vestigia tergo.
Tum vero Aenean aversum ut cedere Turnus
Credidit, atque animo spem turbidus hausit inanem:
Quo fugis, Aenea? thalamos ne desere pactos:
Hac dabitur dextra tellus quæsita per undas.
Talia vociferans sequitur, strictumque coruscat
Mucronem: nec ferre videt sua gaudia ventos.
Forte ratis celsi conjuncta crepidine saxi
Expositis stabat scalis, & ponte parato;
Qua rex Clusinis advectus Osinius oris.
Huc sese trepida Aeneæ fugientis imago

Conjicit

Conjicit in latebras; nec Turnus fegnior inftat,
Exfuperatque muras, & pontes tranfilit altos.
Vix proram attigerat; eumpit Saturnia funem,
Avulfamque rapit revoluta per æquora navem.
Illum autem Æneas abfentem io prælia pofcit;
Obvia multa virum demittit corpora morti.
Tunc levis haud ultra latebras jam quærit imago,
Sed fublime volans oubi fe immifcuit atræ.
Tum Turnum mediu interea fert æquore turbo:
Refpicit ignarus rerum, iugratufque falutie,
Et duplices cum voce manus ad fidera tendit.
Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum
Duxifti? & tales vuluifti expendere pœnas?
Quo feror? uude abii? quæ me fuga, quemve reducet?
Laurentes ne iterum muros, aut caftra videbo?
Quid manus illa virum, qui me, meaque arma fecuti?
Quofne (nefas) omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitumque cadentum
Accipio. quid agam? aut quæ jam fatie ima dehifcat
Terra mihi? vos o potius miferefcite venti:
In rupes, in faxa (vulens vos Turnue aduro)
Ferte ratem, fævifque vadis immittite Syrtes,
Quo neque me Rutuli, neque confcia fama fequatur.
Hæc memurans, animo nunc huc, nonc fluctuat illuc,
An fefe mucrone ob tautum dedecus amens
Induat, & crudum per coftas exigat enfem,
Fluctibus an jaciat mediie, & litura nando
Curva petat, Teucrumque iterum fe reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno
Continuit, juvenemque animo miferata repreffit.
Labitur alta fecans fluctuque æftuque fecundu,
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Jovis interea monitis Mezentios ardens
Succedit pugnæ, Teucrofque iovadit ovantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Uni odiifque viro, telifque frequentibus inftaot.
Ille, velut rupes, vaftum quæ prodit in æquor
Obvia ventorum furiis, expoftaque pontu,
Vim cunctam, atque minas perfert cælique, marifque,
Ipfa immota manet: prolem Dolichaonis Hebrum
Sternit huioi, cum quo Latagum, Palmumque fugacem;
Sed Latagum faxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os, faciemque adverfam; poplite Palmum
Succifo vulvi feguem finit; armaque Laufo
Donat habere humeris, & vertice figere criftas.
Nec non Evathen Phrygium, Paridifque Mimanta
Æqualem, cumitemque, una quem oocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit; & face prægnans
Ciffeis regina Parin creat; urbe paterna
Occubat, ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morfu de montibus altie
Actus aper, multos Vefulus quem pinifer annos
Defendit, multofque palus Laurentia, filva
Paftus arundinea, poftquam inter retia veotum eft,
Subftitit, infremuitque ferox, & inhorruit armos;
Nec cuiquam irafci propiufve accedere virtus,
Sed jaculis tutifque procul clamoribus inftant.
Haud aliter, juftæ quibus eft Mezentius iræ,
Non ulli eft animus ftrictu concurrere ferro:
Miffilibus longe, & vafto clamore laceffunt.
Ille autem impavidus partes cunctatur in umues,
Dentibus infrendens, & tergo decutit haftas.
Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
Grajus homo, infectus linquens profugus hymenæos.
Hunc ubi mifcentem longe media agmina vidit,
Purpureum pennis, & pactæ conjugis oftro:
Impaftus ftabula alta leo ceu fæpe peragrans,
(Suadet enim vefana fames) fi forte fugacem
Cuofpexit capream, aut furgentem in cornua cervum;
Gaudet hians immane, comafque arrexit, & hæret
Vifceribus fuper incumbens: lavit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in denfus alacer Mezeutius hoftes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum exfpirans, infractaque tela cruentat.
Atque idem fugientem haud eft dignatus Orodem
Sternere, nec jacta cæcum dare cufpide vulnus:
Obvius adverfoque occurrit, feque viro vir
Contulit, haud furtu melior, fed fortibus armis.
Tum fuper abjectum pofito pede nixus & hafta:
Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.
Conclamaat focii lætum Pæana fecuti.
Ille aotem exfpirans: Non me, quicumque es, inulto
Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
Profpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem fubridens mixta Mezeotius ira:
Nunc morere: aft de me divum pater atque hominum rex
Viderit. Hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura qoies oculos & ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydafpen,
Partheniumque Rapo, & prædurum viribus Orfeu:
Meffapus Cloniumque Lycaoniumque Ericaten;
Illum infrenie equi lapfu tellure jacentem,
Hunc peditem pedes: & Lycius procefferat Agis;
Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitæ
Dejicit: Authronium Salius, Saliumque Nealces
Infignis jaculu & longe fallente fagitta.
Jam gravis æquabat luctus & mutua Mavors
Funera: cædebant pariter pariterque ruebant
Victores, victique: neque his fuga nota, neque illis.
Di Jovis in tectis iram miferantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus effe labores.
Hinc Venus, hinc contra fpectat Saturnia Juno:
Pallida Tifiphone media inter millia fævit.
At vero ingentem quatiens Mezentius haftam
Turbidus ingreditur campu: quam magnus Orion,
Cum pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam fcindens, humero fupereminet undas;
Aut fummis referens annofam montibus ornum,
Ingrediturque folo, & caput inter nubila condit:
Talis fe vaftis infert Mezentius armis.
Huic contra Æneas, fpeculatus in agmine longo,
Obvius ire parat. manet imperterritos ille,
Hoftem magnanimum opperiens, & mole fua ftat.
Atque oculis fpatium emenfus, quantum fatis haftæ:
Dextra mihi deus, & telum quod miffile libro,
Nunc adfint: voveo prædonis corpore raptis
Indutum fpoliis ipfum te, Laufe, tropæum
Æneæ. Dixit, ftridentemque eminus haftam
Injicit: illa volans clypeo eft excuffa, proculque
Egregium Antorem latus inter & ilia figit:
Herculis Antorem comitem, qui miffus ab Argis
Hæferat Euandro, atque Itala confederat urbe.
Sternitur infelix alieno vulnere: cælumque
Afpicit, & dulces moriens reminifcitur Argos.
Tum pius Æneas haftam jacit: illa per orbem
Aere cavum triplici, per linea terga, tribufque
Tranfiit intextum tauris opus, imaque fedit
Inguine, fed vires haud pertulit. ocyus enfem
Aeneas, vifo Tyrrheni fanguine, lætus
Eripit a femore, & trepidaoti fervidus inftat.

Ingemuit cari graviter genitoris amore,
Ut vidit, Lauſus; lacrimæque per ora volutæ.
Hic mortis duræ caſum, tuaque optima facta,
Si qua fidem tanto eſt operi latura vetuſtas,
Non equidem, nec te, juvenis memorande, ſilebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus
Cedebat, clypeoque inimicum haſtile trahebat:
Prorumpit juvenis, ſeſeque immiſcuit armis:
Jamque aſſurgentis dextræ, plagamque ferentis
Æneæ ſubiit mucronem, ipſumque morando
Suſtinuit. ſocii magno clamore ſequuntur,
Dum genitor nati parma protectus abiret;
Telaque conjiciunt, proturbantque eminus hoſtem
Miſſilibus: furit Æneas, tectuſque tenet ſe.
Ac velut effuſa ſi quando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator
Aut amnis ripis, aut alti fornice ſaxi,
Dum pluit in terris; ut poſſint, ſole reducto,
Exercere diem: ſic obrutus undique telis
Æneas, nubem belli, dum detonet, omnem
Suſtinet, & Lauſum increpitat, Lauſoque minatur.
Quo moriture ruis? majoraque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exultat demens. ſævæ jamque altius iræ
Dardanio ſurgunt ductori: extremaque Lauſo
Parcæ fila legunt: validum namque exigit enſem
Per medium Æneas juvenem, totumque recondit.
Tranſiit & parmam mucro, levia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neverat auro,
Implevitque ſinum ſanguis: tum vita per auras
Conceſſit mœſta ad manes, corpuſque reliquit.
At vero, ut vultum vidit morientis, & ora,
Ora modis Anchiſiades pallentia miris,
Ingemuit miſerans graviter, dextramque tetendit,
Et mentem patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miſerande puer, pro laudibus iſtis,
Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua: teque parentum
Manibus, & cineri (ſi qua eſt ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miſeram ſolabere mortem,
Æneæ magni dextra cadis. increpat ultro
Cunctantes ſocios, & terra ſublevat ipſum,
Sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vulnera ſiccabat lymphis, corpuſque levabat
Arboris acclivis trunco. procul ærea ramis
Dependet galea, & prato gravia arma quieſcunt.
Stant lecti circum juvenes: ipſe æger, anhelans
Colla fovet, fuſus propexam in pectore barbam.
Multa ſuper Lauſo rogitat, multoſque remittit,
Qui revocent, mœſtique ferant mandata parentis.
At Lauſum ſocii exanimum ſuper arma ferebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnovit longe gemitum præſaga mali mens.
Canitiem immundo deformat pulvere, & ambas
Ad cælum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
Ut pro me hoſtili paterer ſuccedere dextræ,
Quem genui? tua ne hæc genitor per vulnera ſervor,
Morte tua vivens? heu nunc miſero mihi demum
Exilium infelix, nunc alte vulnus adactum!
Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
Pulſus ob invidiam ſolio, ſceptriſque paternis:
Debueram patriæ pœnas, odiiſque meorum,
Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.

Nunc vivo: neque adhuc homines lucemque relinquo:
Sed linquam. Simul hoc dicens attollit in ægrum
Se femur; &, quamquam vis alto vulnere tardat,
Haud dejectus, equum duci jubet. hoc decus illi,
Hoc ſolamen erat: bellis hoc victor abibat
Omnibus. alloquitur mærentem, & talibus infit:
Rhœbe, diu (res ſi qua diu mortalibus ulla eſt)
Viximus. aut hodie victor ſpolia illa cruenta
Et caput Æneæ referes, Lauſique dolorum
Ultor eris mecum: aut, aperit ſi nulla viam vis,
Occumbes pariter. neque enim, fortiſſime, credo
Juſſa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit, & exceptus tergo conſueta locavit
Membra, manuſque ambas jaculis oneravit acutis;
Ære caput fulgens, criſtaque hirſutus equina.
Sic curſum in medios rapidus dedit. æſtuat ingens
Uno in corde pudor, mixtoque inſania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & conſcia virtus:
Atque hic Ænean magna ter voce vocavit.
Æneas agnovit enim, lætuſque precatur:
Sic pater ille deum faciat, ſic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, & infeſta ſubit obvius haſta.
Ille autem: Quid me erepto, ſæviſſime, nato
Terres? hæc via ſola fuit, qua perdere poſſes.
Nec mortem horremus, nec divum parcimus ulli.
Deſine. jam venio moriturus, & hæc tibi porto
Dona prius. Dixit, telumque intorſit in hoſtem:
Inde aliud ſuper atque aliud figitque volatque
Ingenti gyro: ſed ſuſtinet aureus umbo.
Ter circum aſtantem lævos equitavit in orbes,
Tela manu jaciens: ter ſecum Troius heros
Immanem ærato circumfert tegmine ſilvam.
Inde ubi tot traxiſſe moras, tot ſpicula tædet
Vellere, & urgetur pugna congreſſus iniqua:
Multa movens animo jam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi cava tempora conjicit haſtam.
Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effuſumque equitem ſuper ipſe ſecutus
Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cælum Troeſque Latinique.
Advolat Æneas, vaginaque eripit enſem,
Et ſuper hæc: Ubi nunc Mezentius acer, & illa
Effera vis animi? Contra Tyrrhenus, ut auras
Suſpiciens hauſit cælum, mentemque recepit:
Hoſtis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
Nullum in cæde nefas. nec ſic ad prælia veni,
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lauſus.
Unum hoc, per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro;
Corpus humo patiare tegi. ſcio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc (oro) defende furorem:
Et me conſortem nati concede ſepulcro.
Hæc loquitur, juguloque haud inſcius accipit enſem,
Undantique animam diffundit in arma cruore.

ÆNEIDOS

LIBER XI.

OCeanum interea ſurgens Aurora reliquit.
Æneas, quamquam & ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataque funere mens eſt,
Vota deum primo victor ſolvebat Eoo.
Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuvias; tibi, magne, tropæum,

Belli-

Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Talaque trunca viri, & bis ſaa thoraca petitum
Perfoſſumqua locis; clypeumque ex ære ſiniſtræ
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.
Tum ſocios (namque omnis aum ſtipata tegebat
Turba ducum) ſic incipiens hortatut ovautes:
Maaima res affecta, viri: timor omnis abeſto.
Quod ſupereſt: hæc ſunt ſpolia, & da rege ſuperbo
Primitiæ, manibuſque meis Mezentius hic eſt.
Nunc itat ad regem nobis, muroſque Latinos.
Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum:
Na qua mora ignaros, ubi primum vellere ſigna
Anuuerint Superi, pubemqua educere caſtris,
Impediat, ſegneſque metu ſententia tardet.
Interea ſocios, inhumataqua corpora terræ
Mandemus: qui ſolus honos Acheronta ſub imo eſt.
Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguina nobis
Hanc patriam pepereta ſuo, decorata ſupremis
Muneribus: mœſtamque Evandri primus ad urbem
Mittatur Pallas, quem nou virtutis egentem
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Sic ait illacrimans, recipitque ad limina greſſum:
Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Acetes
Servabat ſenior, qui Parrhaſio Evandro
Armiger anta fuit, ſed non felicibus æque
Tum comes auſpiciis caro datus ibat alumno.
Circum omnis famulumqua manus, Trojanaque turba,
Et mœſtum Iliades crinem de more ſolutæ.
Ut vero Æneas foribus ſeſa intulit altis,
Ingeutem gemitum tunſis ad ſidera tollunt
Pectoribus, mœſtoqua immugit regia luctu.
Ipſa caput nivei fultum Pallantis & ora
Ut vidit, lavique patens in pectore vulnus
Cuſpidis Auſuniæ, lacrimis ita fatur obortis:
Tene, inquit, miſeranda puer, cum læta veniret,
Invidit fortuna mihi, ne regna videres
Noſtra, neque ad ſedes victor veherere paternas?
Nou hæc Evaudro da ta promiſſa pareuti
Diſcedens dederam, cum ma compleaus auutem
Mittaret in magnum imperium, metueuſque moneret,
Acres eſſe viros, cum dura prælia gente.
Et uunc illa quidem ſpe multum captus inaui
Furs & vora facit, cumulatqua altaria donis.
Nos juvenem eaanimum, & nil jam cæleſtibus ullis
Debentem, vano mœſti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele videbis.
Hi noſtri reditus, axſpectatique triumphi:
Hæc mea magna fides. ar non, Evandre, pudandis
Vulueribus pulſum aſpicies: nec ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater. hei mihi, quantum
Præſidium, Auſonia, & quantum tu perdis, Iule!
Hæc ubi deflevit, tolli miſerabile corpus
Imperat, & toto lectos ea agmine mittit
Milla viros, qui ſupremum comitentur honorem,
Intarſintque patris lacrimis: ſolatia luctus
Exigua ingentis, miſaro ſed debita patri.
Haud ſegnes alii crates, & molla feretrom
Arbuteis teaunt virgis, & vimine querno;
Eaſtructoſqua toros obtentu frondis inumbrant.
Hic juvenem agreſti ſublimem iu ſtramiue ponunt:
Qualem virgineo demeſſum pollica florem
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum ſua forma receſſit:
Non jam marer alit tellus, vireſque miniſtrat.
Tum geminas veſtes oſtroque auroque rigentes
Extulit Æneas: quas illi læta laborum
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Harum unam juveni ſupremum mœſtus honorem
Induit, arſuraſque comas obnubit amictu:
Multaque præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam jubet ordina duci.
Addit equos & tala, quibus ſpoliaverat hoſtem.
Vinaarat & poſt terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, cæſo ſparſuros ſanguine flammam:
Indutoſque jubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, inimicaqua uomina figi.
Ducitur infelix ævo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora:
Sternitur & toto projectus corpore terræ.
Ducunt & Rutulo perfuſos ſanguina currus.
Poſt bellator equus poſitis inſignibus Æthon
It lacrimans, guttiſqua humectat grandibus ora.
Haſtam alii galaamqua ferunt: nam cetera Turnus
Victor habet. tum mœſta phalana Teucrique ſequuntur
Tyrrhenique duces, & verſis Arcades armis.
Poſtquam omnis longe comitum proceſſerat ordo;
Subſtitit Æneas, gemituque hæc addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
Fata vocant. ſalve æternum mihi, maxime Palla,
Æternumque vale. Nec plura affatus ad altos
Tendebat muros, greſſumqua in caſtra ferebat.
Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes:
Corpora, per campos ferro quæ fuſa jacebant,
Reddaret, ac tumulo ſineret ſuccedere tarræ:
Nullum cum victis certamen & æthere caſſis:
Parcaret hoſpitibus quondam ſoceriſque vocatis.
Quos bouus Æneas, haud aſpernauda precantes,
Proſequitur venia, & varbis hæc inſuper addit:
Quænam vos tauro Fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me axauimis & Martis ſutte peremtis
Oratis? equidem & vivis concedera vellem.
Nec vani, niſi fata locum ſedemque dediſſent;
Nec bellum cum gente garo: rea noſtra reliquit
Hoſpitia, & Turni potius ſa credidit armis.
Aequius huic Turnum fuerat ſe opponere morti.
Si bellum finire manu, ſi pellare Taucros
Apparat; his mecum decuit concurrere telis:
Vixet, cui vitam deus aut ſua daatra dediſſet.
Nunc ire, & miſaris ſupponite civibus ignem.
Dixerat Aeneas. olli obſtupuere ſilentes;
Convarſiqua oculos inter ſe atqua ora tenebant.
Tum ſenior ſemperque odiis & crimine Drances
Infenſus juveni Turno ſic ore viciſſim
Orſa refert: O fama ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iuſtitiæne prius mirer, belline laborum?
Nos varo hæc patriam grati teferemus ad urbem;
Et ta, ſi qua viam dederit fortuna, Latino
Jungemus regi: quærar ſibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles,
Saaaque ſubvectare humeris Trojana juvabit.
Dixerat hæc, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis ſenos pepigere dies, & paca ſequeſtra
Per ſilvas Teucri, miſtique impune Latini
Erravere jugis: ferro ſonat icta bipenni
Fraainus; evertunt actas ad ſidera pinus;
Robora nec cuneis, & olentem ſcindere cedrum,
Nec plauſtris ceſſant vectare gementibus ornos.
Et jam fama volans, tanti prænuncia luctus,

Evandrum, Evandrique domos, & mœnia complet,
Quæ modo victurem Latio Pallanta ferebat:
Arcades ad portas ruere, & de more vetuſto
Funereas rapuere faces: lucet via longo
Ordine flammarum, & late diſcriminat agros.
Contra turba Phrygum veniens plangentia jungit
Agmina, quæ poſtquam matres ſuccedere tectis
Viderunt, mœſtam incendunt clamoribus urbem.
At ooo Evandrum potis eſt vis ulla tenere:
Sed venit in medios. feretro Pallanta repoſto
Procubuit ſuper, atque hæret lacrimanſque gemenſque,
Et via vix tandem voci laxata dolore eſt:
Non hæc, o Palla, dederas promiſſa parenti,
Cautius ut ſævo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantom nova gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine poſſit.
Primitiæ juvenis miſeræ, bellique propinqui
Dura rudimenta! & nulli exaudita Deorum
Vota, preceſque meæ! tuque o ſanctiſſima conjux,
Felix morte tua, neque in hunc ſervata dolorem!
Contra ego vivendo vici mea fata, ſuperſtes
Reſtarem ut genitor. Troum ſocia arma ſequutum
Obruerent Rutuli telis: animam ipſe dediſſem;
Atqoe hæc pompa domum me, ouo Pallanta, referret.
Nec vos arguerim, Teucri, nec fœdera, nec quas
Jooximus hoſpitio dextras: ſors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ. quod ſi immatura manebat
Mors oarom, cæſis Volſcorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros cecidiſſe juvabit.
Quin ego ooo alio digner te funere, Palla,
Quam pius Aeneas, & quam magni Phryges, & quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoque ounc ſtares immanis truncus in armis,
Eſſet par ætas, & idem ſi robur ab annis,
Turne. ſed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite; & hæc memores regi mandata referte:
Quod vitam moror inviſam, Pallante perempto,
Dextera cauſſa tua eſt, Turoum gnatoque patrique
Quam debere vides: meritis vacat hic tibi ſolus,
Fortunæque locus. non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: ſed nato manes perferre ſub imos.
Aurora interea miſeris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atque labores.
Jam pater Aeneas, jam curvo in litore Tarchon
Conſtituere pyras: huc corpora quiſque ſuorum
More tulere patrum, ſubjectiſque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cælum.
Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mœſtum funeris ignem
Luſtravere in equis, ululatuſque ore dedere.
Spargitur & tellus lacrimis, ſparguntur & arma:
It cælo clamorque virum, clangorque tubarum.
Hinc alii ſpolia occiſis direpta Latinis
Conjiciunt igni, galeas, enſeſque decoros,
Frænaque ferventeſque rotas: pars munera nota,
Ipſorum clypeos, & oon felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti:
Setigeroſque ſues, raptaſque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes: tum litore toto
Ardentes ſpectant ſocios, ſemiuſtaque ſervant
Buſta, neque avelli poſſunt, nox humida donec
Invertit cælum ſtellis fulgentibus ap um.
Nec minus & miſeri diverſa in parte Latini
Innumeras ſtruxere pyras, & corpora partim
Multa virum terræ infodiunt: avectaque partim
Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.
Cetera, confuſæque ingentem cædis acervum,
Nec numero, nec honore cremant, tunc undique vaſti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam cælo dimoverat umbram:
Mœrentes altum cinerem, & confuſa ruebant
Oſſa focis, tepidoque onerabant aggere terræ:
Jam vero in tectis prædivitis urbe Latini
Præcipuus fragor, & longe pars maxima luctus.
Hic matres, miſeræque nurus, hic cara ſororum
Pectora mœrentum, puerique parentibus orbi,
Dirum execrantur bellum, Turnique hymenæos:
Ipſum armis, ipſumque jubent decernere ferro,
Qui regnum Italiæ, & primos ſibi poſcat honores.
Ingravat hæc ſævus Drances, ſolumque vocari
Teſtatur, ſolum poſci in certamina Turnum.
Multa ſimul contra variis ſententia dictis
Pro Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat:
Multa virum meritis ſuſtentat fama tropæis.
Hos inter motus medio in flagrante tumultu,
Ecce ſuper mœſti magna Diomedis ab urbe
Legati reſponſa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorum impenſis operum: nil dona, neque aurum,
Nec magnas valuiſſe preces: alia arma Latinis
Quærenda, aut pacem Trojano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu rex ipſe Latinus.
Fatalem Aeneam manifeſto numine ferri
Admonet ira Deum, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primoſque ſuorum
Imperio accitos alta intra limina cogit.
Olli convenere, fluuntque ad regia plenis
Tecta viis. ſedet in mediis, & maximus ævo
Et primus ſceptris, haud læta fronte, Latinus.
Atque hic legatos Aetola ex urbe remiſſos,
Quæ referant, fari jubet: & reſponſa repoſcit
Ordine cuncta ſuo. tunc facta ſilentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier infit:
Vidimus, o cives, Diomedem, Argivaque caſtra,
Atque iter emenſi caſus ſuperavimus omnes,
Contigimuſque manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille Urbem Argyripam patriæ cognomine gentis
Victor Gargani condebat Iapygis arvis.
Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi,
Munera præferimus, nomen, patriamque docemus:
Qui bellum intulerint, quæ cauſſa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido ſic reddidit ore:
O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Auſonii, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, ſuadetque ignota laceſſere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhauſta ſub altis,
Quos Simois premat ille viros) infanda per orbem
Supplicia & ſcelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miſeranda manus. ſcit triſte Minervæ
Sidus, & Euboicæ cautes, ultorque Caphareus.
Militia ex illa diverſum ad litus adacti,
Atrides Protei Menelaus ad uſque columnas
Exulat; Aetnæos vidit Cyclopas Ulyſſes.
Regna Neoptolemi referam, verſoſque penates
Idomenei? Lybicone habitantes litore Locros?
Ipſe Mycenæus magnorum ductor Achivum
Conjugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetiit: devicta Aſia ſubſedit adulter.
Invidiſſe Deos, patriis ut redditus oris
Conjugium optatum, & pulchram Calydona viderem?
Nunc etiam horribili viſu portenta ſequuntur:

Et

Et socii admissis petierunt æthera pennis,
Fluminibusque vagantur aves, (heu dira meorum
Supplicia!) & scopulos lacrimosis vocibus implent.
Hæc adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt
Tempore, cum ferro cælestia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama: nec veterum memini lætorve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Ænean. stetimus tela aspera contra,
Contulimusque manus: experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, & versis lugeret Græcia fatis.
Quidquid apud diræ cessatum est mœnia Trojæ,
Hectoris, Æneæque manu victoria Grajum
Hæsit, & in decimum vestigia rettulit annum.
Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis,
Hic pietate prior. coeant in fœdera dextræ,
Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
Et responsa simul quæ sint, rex optime regum,
Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
Vix ea legati: variusque per ora cucurrit
Ausonidum turbata fremor: ceu, saxa morantur
Cum rapidos amnes, clauso fit gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis.
Ut primum placati animi, & trepida ora quierunt;
Præfatus divos, solio rex infit ab alto:
Ante equidem summa de re statuisse, Latini,
Et vellem, & fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum,
Invictisque viris gerimus, quos nulla fatigant
Prælia, nec victi possunt absistere ferro.
Spem si quam adscitis Ætolum habuistis in armis,
Ponite: spes sibi quisque. sed hæc quam angusta videtis.
Cetera qua rerum jaceant perculsa ruina,
Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
Nec quemquam incuso. potuit quæ plurima virtus
Esse, fuit. toto certatum est corpore regni.
Nunc adeo quæ sit dubiæ sententia menti,
Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo.
Est antiquus ager, Tusco mihi proximus amni,
Longus in occasum, fines super usque Sicanos.
Aurunci, Rutulique serunt, & vomere duros
Exercent colles, atque horum asperrima pascunt.
Hæc omnis regio & celsi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum, & fœderis æquas.
Dicamus leges, sociosque in regna vocemus.
Considant, si tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines, aliamque capessere gentem
Est animus, possuntque solo decedere nostro;
Bis denas Italo texamus robore naves,
Seu plures complere valent: jacet omnis ad undam
Materies, ipsi numerumque, modumque carinis
Præcipiant: nos æra, manus, navalia demus.
Præterea, qui dicta ferant, & fœdera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu prætendere ramos,
Munera portantes, eborisque aurique talenta.
Et sellam regni, trabeamque, insignia nostri.
Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.
Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
Obliqua invidia, stimulisque agitabat amaris;
Largus opum, & lingua melior, sed frigida bello
Dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens (genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de parte ferebat)
Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras:
Rem nulli obscuram, nostræ nec vocis egentem
Consulis, o bone rex. cuncti se scire fatentur,
Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatusque remittat,
Cujus ob auspicium infaustum, moresque sinistros,
(Dicam equidem, licet arma mihi, mortemque minetur)
Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
Consedisse urbem luctu, dum Troia tentat
Castra fugæ fidens, & cælum territat armis.
Unum etiam donis istis, quæ plurima mitti
Dardanidis, ducique jubes, unum, optime regum,
Adjicias, nec te ullius violentia vincat;
Quin natam egregio genero, dignisque hymenæis
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere jungas.
Quod si tantus habet mentes & pectora terror,
Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso:
Cedat jus proprium regi, patriæque remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula cives
Projicis, o Latio caput horum & caussa malorum?
Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes,
Turne, simul pacis solum inviolabile pignus.
Primus ego (invisum quem tu tibi fingis, & esse
Nil moror) en supplex venio, miserere tuorum:
Pone animos, & pulsus abi. sat funera fusi
Vidimus, ingentes & desolavimus agros.
Aut si fama movet, si tantum pectore robur
Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est;
Aude, atque adversum fidens fer pectus in hostem.
Scilicet, ut Turno contingat regia conjux,
Nos animæ viles, inhumata infletaque turba,
Sternamur campis: & jam tu, si qua tibi vis,
Si patrii quid Martis habes, illum aspice contra,
Qui vocat.
Talibus exarsit dictis violentia Turni,
Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces:
Larga quidem semper, Drance, tibi copia fandi,
Tum cum bella manus poscunt, patribusque vocatis
Primus ades; sed non replenda est curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
Proinde tona eloquio, solitum tibi; meque timoris
Argue tu, Drance; quando tot stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropæis
Insignes agros. possit quid vivida virtus,
Experiare licet: nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis, circumstant undique muros.
Imus in adversos? quid cessas? an tibi Mavors
Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis
Semper erit?
Pulsus ego? aut quisquam merito, fœdissime, pulsum
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Tibrim
Sanguine, & Evandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens;
Et quos mille die victor sub tartara misi
Inclusus muris, hostilique aggere septus.
Nulla salus bello? capiti cane talia demens
Dardanio, rebusque tuis. proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ, contra premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt,

Nunc

Nunc & Tydides, & Lariſſæus Achilles:
Amnis & Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cum ſe pavidum contra mea jurgia fingit,
Artificis ſcelus, & formidine crimen acerbat.
Numquam animam talem dextra hac (abſiſte moveri)
Amittes: habitet tecum, & ſit pectore in iſto.
Nunc ad te, & tua magna, pater, conſulta revertor.
Si nullam noſtris ultra ſpem ponis in armis;
Si tam deſerti ſumus, & ſemel agmine verſo
Funditus occidimus, neque habet Fortuna regreſſum:
Oremus pacem, & dextras tendamus inertes.
Quamquam o, ſi ſolitæ quidquam virtutis adeſſet,
Ille mihi ante alios fortunatuſque laborum
Egregiuſque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta juventus,
Auxilioque urbes Italæ populique ſuperſunt;
Sin & Trojanis cum multo gloria venit
Sanguine; ſunt illis ſua funera, parque per omnes
Tempeſtas; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies variique labor mutabilis ævi
Rettulit in melius: multos alterna reviſens
Luſit, & in ſolido rurſus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi.
At Meſſapus erit, felixque Tolumnius, & quos
Tot populi miſere duces. nec tarda ſequetur
Gloria delectos Latio & Laurentibus agris.
Eſt & Volſcorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære catervas.
Quod ſi me ſolum Teucri in certamina poſcunt,
Idque placet, tantumque bonis communibus obſto:
Non adeo has exoſa manus Victoria fugit,
Ut tanta quidquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis contra: vel magnum præſtet Achillem,
Factaque Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc ſoceroque Latino
Turnus ego, haud ulli veterum virtute ſecundus,
Devovi. ſolum Æneas vocat. & vocet oro.
Nec Drances potius, ſive eſt hæc ira deorum,
Morte luat: ſive eſt virtus & gloria, tollat.
Illi hæc inter ſe dubiis de rebus agebant
Certantes: caſtra Æneas aciemque movebat.
Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
Ecce ruit, magniſque urbem terroribus implet:
Inſtructos acie Tiberino a flumine Teucros
Tyrrhenamque manum totis deſcendere campis.
Extemplo turbati animi, concuſſaque vulgi
Pectora, & arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poſcunt: fremit arma juventus.
Flent mœſti muſſantque patres. hic undique clamor
Diſſenſu vario magnus ſe tollit in auras.
Haud ſecus, atque alto in luco cum forte catervæ
Conſedere avium, piſcoſove amne Paduſæ
Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia cycni.
Immo, ait, o cives, arrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium, & pacem laudate ſedentes:
Illi armis in regna ruant. Nec plura locutus
Corripuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.
Tu, Voluſe, armari Volſcorum edice maniplis:
Duc, ait, & Rutulos. equitem Meſſapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment, turreſque capeſſant:
Cetera, qua juſſo, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros tota diſcurritur urbe.
Concilium ipſe pater & magna incepta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt:
Multaque ſe incuſat, qui non acceperit ultro
Dardanium Æneam, generumque adſciverit urbi.
Præfodiunt alii portas, aut ſaxa, ſudeſque
Subvectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina. tunc muros varia cinxere corona
Matronæ, puerique. vocat labor ultimus omnes.
Nec non ad templum, ſummaſque ad Palladis arces
Subvehitur magna matrum regina caterva,
Dona ferens, juxtaque comes Lavinia virgo,
Cauſſa mali tanti, atque oculos dejecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure vaporant,
Et mœſtas alto fundunt de limine voces:
Armipotens belli præſes Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygii prædonis, & ipſum
Pronum ſterne ſolo, portiſque effunde ſub altis.
Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus:
Jamque adeo Rutulum thoraca indutus, ahenis
Horrebat ſquamis, ſuraſque incluſerat auro:
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat enſem,
Fulgebatque alta decurrens aureus arce;
Exultatque animis, & ſpe jam præcipit hoſtem.
Qualis ubi abruptis fugit præſepia vinclis
Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
Aut ille in paſtus, armentaque tendit equarum,
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectiſque fremit cervicibus alte
Luxurians, luduntque jubæ per colla, per armos.
Obvia cui, Volſcorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portiſque ab equo regina ſub ipſis
Deſiluit, quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis: tum talia fatur:
Turne, ſui merito ſi qua eſt fiducia forti,
Audeo, & Æneadum promitto occurrere turmæ,
Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
Me ſine prima manu tentare pericula belli:
Tu pedes ad muros ſubſiſte, & mœnia ſerva.
Turnus ad hæc oculos horrenda in virgine fixus:
O decus Italiæ virgo, quas dicere grates,
Quaſve referre parem? ſed nunc (eſt omnia quando
Iſte animus ſupra) mecum partire laborem.
Æneas, ut fama fidem miſſique reportant
Exploratores, equitum levia improbus arma
Præmiſit, quaterent campos, ipſe ardua montis
Per deſerta jugo ſuperans adventat ad urbem.
Furta paro belli convexo in tramite ſilvæ,
Ut bivias armato obſidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe ſignis:
Tecum acer Meſſapus erit, turmæque Latinæ,
Tiburnique manus: ducis & tu concipe curam.
Sic ait, & paribus Meſſapum in prælia dictis
Hortatur, ſocioſque duces, & pergit in hoſtem.
Eſt curvo anfractu vallis, accommoda fraudi,
Armorumque dolis, quam denſis frondibus atrum
Urget utrimque latus; tenuis, qua ſemita ducit,
Anguſtæque ferunt fauces, aditusque maligni.
Hanc ſuper in ſpeculis ſummoque in vertice montis
Planities ignota jacet, tutique receptus:
Seu dextra lævaque velis occurrere pugnæ,
Sive inſtare jugis, & grandia volvere ſaxa.
Huc juvenis nota fertur regione viarum;
Arripuitque locum, & ſilvis inſedit iniquis.
Velocem interea ſuperis in ſedibus Opim,
Unam ex virginibus ſociis ſacraque caterva,
Compellabat, & has triſti Latonia voces
Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
O vir-

O virgo, & nostris nequidquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias. neque enim novus iste Dianæ
Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
Pulsus ob invidiam regno, viresque superbas,
Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe,
Infantem, fugiens media inter prælia belli,
Sustulit exilio comitem, matrisque vocavit
Nomine Casmillæ, mutata parte, Camillam.
Ipse sinu præ se portans juga longa petebat
Solorum nemorum: tela undique sæva premebant,
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
Ruperat. ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caroque oneri timet. omnia secum
Versanti subito vix hæc sententia sedit.
Telum immane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, solidum nodis, & robore cocto;
Huic natam, libro & silvestri subere clausam,
Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ:
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur:
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix Latonia virgo,
Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe, testor,
Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris.
Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
Immittit. sonuere undæ. rapidum super amnem
Infelix fugit in jaculo stridente Camilla.
At Metabus, magna propius jam urgente caterva,
Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
Gramineo donum Triviæ de cespite vellit.
Non illum tectis ullæ, non mœnibus urbes
Accepere: neque ipse manus feritate dedisset:
Pastorum & solis exegit montibus ævum.
Hic natam, in dumis interque horrentia lustra,
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Utque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, jaculo palmas oneravit acuto,
Spiculaque ex humero parvæ suspendit, & arcum.
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuviæ per dorsum a vertice pendent.
Tela manu jam tum tenera puerilia torsit:
Et fundam tereti circum caput egit habena:
Strymoniamque gruem, aut album dejecit olorem.
Multæ illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optavere nurum. sola contenta Diana
Æternum telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata lacessere Teucros:
Cara mihi, comitumque foret nunc una mearum.
Verum age, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
Labere, Nympha, polo, finesque invise Latinos,
Tristis ubi infausto committitur omine pugna.
Hæc cape, & ultricem pharetra deprome sagittam.
Hac, quicumque sacrum violarit vulnere corpus,
Tros, Italusve, mihi pariter det sanguine pœnas.
Post ego nube cava miserandæ corpus, & arma
Inspoliata feram tumulo, patriæque reponam.
Dixit; at illa leves cæli demissa per auras
Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.
At manus interea muris Trojana propinquat,
Etruscique duces, equitumque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis
Huc obversus, & huc. tum late ferreus hastis

Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ
Adversi campo apparent, hastasque reductis
Protendunt longe dextris, & spicula vibrant;
Adventusque virum, fremitusque ardescit equorum.
Jamque intra jactum teli progressus uterque
Substiterat: subito erumpunt clamore, frementesque
Exhortantur equos; fundunt simul undique tela
Crebra nivis ritu, cœlumque obtexitur umbra.
Continuo adversis Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis: primique ruinam
Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt: excussus Aconteus,
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longe, & vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, versique Latini
Rejiciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troes agunt; princeps turmas inducit Asylas.
Jamque propinquabant portis, rursusque Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis;
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit, ac terras scopulosque superjacit undam
Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atque æstu revoluta resorbens
Saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos;
Bis rejecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in prælia, totas
Implicuere inter se acies, legitque virum vir;
Tum vero & gemitus morientum & sanguine in alto
Armaque, corporaque: & permixti cæde virorum
Semianimes volvuntur equi: pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli (quando ipsum horrebat adire)
Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit:
Quo sonipes ictu furit arduus, altaque jactat,
Vulneris impatiens arrecto pectore, crura:
Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolam,
Ingentemque animis, ingentem corpore, & armis
Dejicit Herminium; nudo cui vertice fulva
Cæsaries, nudique humeri: nec vulnera terrent:
Tantus in arma patet. latos huic hasta per armos
Acta tremit: duplicatque virum transfixa dolorem.
Funditur ater ubique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchramque petunt per vulnera mortem.
At medias inter cædes exultat Amazon,
Unum exserta latus pugnæ, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia denset;
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem,
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ,
Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
Spicula converso fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ comites, Larinaque virgo,
Tullaque, & æratam quatiens Tarpeia securem,
Italides: quas ipsa decus sibi dia Camilla
Delegit, pacisque bonas, bellique ministras.
Quales Threiciæ cum flumina Thermodontis
Pulsant: & pictis bellantur Amazones armis,
Seu circum Hippolyten: seu cum se Martia curru
Penthesilea refert; magnoque ululante tumultu
Feminea exultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem postremum, aspera virgo,
Dejicis; aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium Clytio primum patre: cujus apertum
Adversi longa transverberat abiete pectus:

San-

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit homom, morienſque ſuo ſe in vulnere verſat.
Tum Lyrim Pegaſumque ſuper: quorum alter habenas
Suffoſſo revolutus eqoo dum colligit, alter
Dum ſubit, ac dextram labenti tendit inermem,
Præcipites pariterque ruunt. his addit Amaſtrum
Hippotaden: ſequirurque incumbens eminus haſta
Tereaque Harpalycumque & Demophoonta, Chromimque,
Quotque emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. procul Ornitus armis
Ignotis, & eqoo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta juvenco
Pugnatori operit: caput ingens uris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis:
Agreſtiſque manus armat ſparus. ipſe catervis
Vertitur in mediis, & toto vertice ſupra eſt.
Hunc illa exceptum (neque eoim labor agmine verſo)
Trajicit, & ſuper hæc inimico pectore fatur:
Silvis te, Tyrrhene, feras agitare putaſti?
Advenit qui veſtra dies mulieribus armis
Verba redarguerit. nomen tamen haud leve patrum
Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.
Protinus Orſilochum & Buteu, duo maxima Teucrum
Corpora: ſed Buten adverſum cuſpide fixit
Loricam galeamque inter, qua colla ſedentis
Luceot, & lævo dependet parma lacerto:
Orſilochum fugiens, magnumque agitata per orbem
Eludit gyro interior, ſequiturque ſequentem.
Tum validam perque arma viro perque oſſa ſecurim,
Altior inſurgens, oranti & multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, ſubitoque aſpectu territus hæſit
Apenninicolæ bellator filius Aoni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata ſinebant.
Iſque ubi ſe nullo jam curſu evadere pugnæ
Poſſe, neque inſtantem reginam avertere cernit;
Conſilio verſare dolos ingreſſus & aſtu,
Incipit hæc: Qoid tam egregium, ſi femina forti
Fidis equo? dimitte fugam, & te cominus æquo
Mecum crede ſolo, pugnæque accinge pedeſtri.
Jam noſces, ventoſa ferat cui gloria laudem.
Dixit: at illa furens, acrique incenſa dolore,
Tradit eqoum comiti, paribuſque reſiſtit in armis,
Enſe pedes nudo, puraque interrita parma.
At juvenis, viciſſe dolo ratus, avolat ipſe,
(Haud mora) converſiſque fugax aufertur habenis,
Qoadropedemque citum ferrata calce fatigat.
Vane Ligur, fruſtraque animis elate ſuperbis,
Nequidquam patrias tentaſti lubricus artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Aono.
Hæc fatur virgo, & pernicibus ignea plantis
Tranſit eqoum curſu, frænisque adverſa prehenſis
Congreditor, pœnaſque inimico e ſanguine ſumit.
Quam facile accipiter ſaxo ſacer ales ab alto
Conſequitur pennis ſublimem in nube columbam,
Comprenſamque tenet, pedibuſque eviſcerat uncis:
Tum cruor, & vulſæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum ſator atque deorum
Obſervans oculis ſummo ſedet altus Olympo.
Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia ſæva
Suſcitat, & ſtimulis haud mollibus injicit iras.
Ergo inter cædes cedentiaqoe agmina Tarchon
Fertur equo, variiſque inſtigat vocibus alas,
Nomine quemque vocans: reficitque in prælia pulſos.
Quis metus, o numquam dolituri, o ſemper inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignavia venit?
Femina palantes agit, atque hæc agmina vertit?
Quo ferrum, quidve hæc gerimus tela irrita dextris?
At non in Venerem ſegnes, nocturnaque bella,
Aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
Expectare dapes, & plenæ pocula menſæ.
Hic amor, hoc ſtudium, dum ſacra ſecundus haruſpex
Nuntiet, ac lucos vocet hoſtia pinguis in altos.
Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipſe
Concitat, & Venulo adverſum ſe turbidus infert;
Direptumque ab equo dextra complectitur hoſtem,
Et gremium ante ſuum multa vi concitus aufert.
Tollitur in cælum clamor; cunctiqoe Latini
Convertere oculos. volat igneus æquore Tarchon
Arma virumque ferens: tom ſumma ipſius ab haſta
Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
Suſtinet a jugulo dextram, & vim viribus exit.
Utque volans alte raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæſit;
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens; illa haud minus urget obunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam Tiburtom ex agmine Tarchon
Portat ovans. ducis exemplum eventumque ſecuti
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns
Velocem jaculo, & multa prior arte Camillam
Circuit, &, quæ ſit fortuna facillima, tentat.
Qua ſe cumque furens medio tulit agmine virgo,
Hac Aruns ſubit, & tacitus veſtigia luſtrat:
Qua victrix redit illa, pedemque ex hoſte reportat,
Hac juvenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, jamqoe hos aditus, omnemque pererrat
Undique circuitum; & certam quatit improbus haſtam.
Forte ſacer Cybelæ Chloreus, olimque ſacerdos,
Inſignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum: quem pellis ahenis
In plumam ſquamis, auroque inſerta tegebat.
Ipſe peregrina ferrugine clarus & oſtro
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea vati
Caſſida; tum croceam chlamydemque ſinuſque crepantes
Carbaſeos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, ſive ut templis præfigeret arma
Troia, captivo ſive ut ſe ferret in auro,
Venatrix unum ex omni certamine pugnæ
Cæca ſequebatur, totumque incenſa per agmen
Femineo prædæ & ſpoliorum ardebat amore,
Telum ex inſidiis cum tandem tempore capto
Concitat, & ſuperos Aruns ſic voce precatur:
Summe deum, ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus; cui pineus ardor acervo
Paſcitur, & medium, freti pietate, per ignem
Cultores multa premimus veſtigia pruna;
Da, pater, hoc noſtris aboleri dedecus armis,
Omnipotens. non exuvias pulſæve tropæum
Virginis, aut ſpolia ulla peto. mihi cetera laudem
Facta ferent. hæc dira meo dum vulnere peſtis
Pulſa cadat, patrias remeabo inglorius urbes.
Audiit, & voti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit: partem volucres diſperſit in auras.
Sterneret ut ſubita turbatam morte Camillam,
Annuit oranti: reducem ut patria alta videret,
Non dedit: inque notos vocem vertere procellæ.
Ergo ut miſſa manu ſonitum dedit haſta per auras,

Conver-

Convertere animos acies, oculosque tulere
Cuncti ad reginam Volsci. nihil ipsa neque auræ,
Nec sonitus memor, aut venientis ab æthere teli;
Hasta sub exertam donec perlata papillam
Hæsit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamque ruentem
Suscipiunt: fugit ante omnes exterritus Aruns
Lætitia mixtoque metu: nec jam amplius hastæ
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
Continuo in montes sese avius abdidit altos,
Occiso pastore lupus magnove juvenco,
Conscius audacis facti, caudamque remulcens
Subjecit pavitantem utero, silvasque petivit:
Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns,
Contentusque fuga mediis se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur exsanguis: labuntur frigida leto
Lumina: purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans, Accam ex æqualibus unam
Alloquitur; fida ante alias quæ sola Camillæ,
Quicum partiri curas; atque hæc ita fatur:
Hactenus, Acca soror, potui: nunc vulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, & hæc Turno mandata novissima perfer:
Succedat pugnæ, Trojanosque arceat urbe:
Jamque vale. Simul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non sponte fluens. tum frigida toto
Paulatim exsolvit se corpore, lentaque colla
Et captum leto posuit caput, arma relinquens:
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
Sidera: dejecta crudescit pugna Camilla.
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum,
Tyrrhenique duces, Evandrique Arcades alæ.
At Triviæ custos jam dudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas:
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Prospexit tristi mulctatam morte Camillam,
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces:
Heu nimium, virgo, nimium crudele luisti
Supplicium, Teucros conata lacessere bello!
Nec tibi desertæ in dumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras:
Non tamen indecorem tua te regina relinquet
Extrema jam in morte: neque hoc sine nomine letum
Per gentes erit; aut famam patierit inultæ.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice tectum:
Hic Dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Aruntem tumulo speculatur ab alto.
Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem;
Cur, inquit, diversus abis? hoc dirige gressum,
Huc periture veni: capias ut digna Camillæ
Præmia. tune etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornuque infensa tetendit,
Et duxit longe; donec curvata coirent
Inter se capita, & manibus jam tangeret æquis,
Læva aciem ferri, dextra nervoque papillam.
Extemplo teli stridorem aurasque sonantes
Audiit una Aruns, hæsitque in corpore ferrum.
Illum exspirantem socii atque extrema gementem,
Obliti ignoto camporum in pulvere linquunt.
Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli: fugit acer Atinas:
Disjectique duces, desolatique manipli
Tuta petunt, & equis aversi ad mœnia tendunt.
Nec quisquam instantes Teucros letumque ferentes
Sustentare valet telis, aut sistere contra:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus:
Quadrupedumque putrem cursu quatit ungula campum.
Volvitur ad muros caligine turbidus atra
Pulvis, & e speculis percussæ pectora matres
Femineum clamorem ad cæli sidera tollunt.
Qui cursu portas primi irrupere patentes,
Hos inimica super mixto premit agmine turba:
Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
Mœnibus in patriis, atque inter tuta domorum,
Confixi exspirant animas. pars claudere portas,
Nec sociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes: oriturque miserrima cædes
Defendentum armis aditus, inque arma ruentum:
Exclusi ante oculos, lacrimantumque ora parentum,
Pars in præcipites fossas, urgente ruina,
Volvitur: immissis pars cæca & concita frænis
Arietat in portas, & duros obice postes.
Ipsæ de muris summo certamine matres,
(Monstrat amor verus patriæ) ut videre Camillam,
Tela manu trepidæ jaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
Præcipites, primæque mori pro mœnibus ardent.
Interea Turnum in silvis sævissimus implet
Nuntius, & juveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam:
Ingruere infensos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse: metum jam ad mœnia ferri.
Ille furens, (& sæva Jovis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,
Exsuperatque jugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt:
Ac simul Aeneas fumantes pulvere campos
Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
Et sævum Aenean agnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatusque audivit equorum:
Continuo pugnas ineant, & prælia tentent;
Ni roseus fessos jam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos, noctemque die labente reducat.
Considunt castris ante urbem, & mœnia vallant.

Æ N E I D O S

L I B E R XII.

Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Se signari oculis, ultro implacabilis ardet,
Attollitque animos. Pœnorum qualis in arvis,
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudetque comantes
Excutiens cervice toros, fixumque latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento:
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atque ita turbidus infit:
Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractent

Ignavi Æneadæ; nec, quæ pepigere, recuſent.
Congredior. fer ſacra, pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardanium dextra ſub Tartara mittam
Deſertorem Aſiæ, (ſedeant ſpectentque Latini)
Et ſolus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos; cedat Lavinia conjux.
Olli ſedato reſpondit corde Latinus:
O præſtans animi juvenis, quantum ipſe feroci
Virtute exſuperas; tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere, atque omnes metuentem expendere caſus.
Sunt tibi regna patris Dauni, ſunt oppida capta
Multa manu; nec non aurumque animuſque Latino eſt.
Sunt aliæ innuptæ Latio & Laurentibus agris;
Nec genus indecores. ſine me hæc haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis: ſimul hoc animo hauri.
Me natam nulli veterum ſociare procorum
Fas erat, idque omnes divique hominesque canebant.
Victus amore tui, cognato ſanguine victus,
Conjugis & mœſtæ lacrimis, vincla omnia rupi:
Promiſſam eripui genero: arma impia ſumſi.
Ex illo qui me caſus, quæ, Turne, ſequantur
Bella, vides; quantos primus patiare labores.
Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
Spes Italas: recalent noſtro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes oſſibus albent.
Quo referor toties? quæ mentem inſania mutat?
Si Turno extincto ſocios ſum adſcire paratus;
Cur non incolumi potius certamina tollo?
Quid conſanguinei Rutuli, quid cetera dicet
Italia; ad mortem ſi te (Fors dicta refutet)
Prodiderim, natam & connubia noſtra petentem?
Reſpice res bello varias: miſerere parentis
Longævi, quem nunc mœſtum patria Ardea longe
Dividit. Haudquaquam dictis violentia Turni
Flectitur: exſuperat magis ægreſcitque medendo.
Ut primum fari potuit, ſic inſtitit ore:
Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
Deponas, letumque ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
Spargimus, & noſtro ſequitur de vulnere ſanguis.
Longe illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Feminea tegat, & vanis ſeſe occulat umbris.
At regina, nova pugnæ conterrita ſorte,
Flebat; & ardentem generum moritura tenebat:
Turne, per has ego te lacrimas, per ſi quis Amatæ
Tangit honos animum: (ſpes tu nunc una, ſenectæ
Tu requies miſeræ: decus imperiumque Latini
Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)
Unum oro: deſiſte manum committere Teucris.
Qui te cumque manent iſto certamine caſus,
Et me, Turne, manent. ſimul hæc inviſa relinquam
Lumina, nec generum Æneam captiva videbo.
Accepit vocem lacrimis Lavinia matris,
Flagrantes perfuſa genas: cui plurimus ignem
Subjecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indum ſanguineo veluti violaverit oſtro
Si quis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multa
Alba roſa: tales virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor, figitque in virgine vultus:
Ardet in arma magis, paucisque affatur Amatam:
Ne, quæſo, ne me lacrimis, neve omine tanto
Proſequere in duri certamina Martis euntem,
O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc, Idmon, Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refer. cum primum craſtina cælo
Puniceis invecta rotis Aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos; Teucrum arma quieſcant,
Et Rutulum. noſtro dirimamus ſanguine bellum:
Illo quæratur conjux Lavinia campo.
Hæc ubi dicta dedit, rapiduſque in tecta receſſit,
Poſcit equos, gaudetque tuens ante ora frementes,
Pilumno quos ipſa decus dedit Orithyia,
Qui candore nives anteirent, curſibus auras.
Circumſtant properi aurigæ, manibuſque laceſſunt
Pectora plauſa cavis, & colla comantia pectunt.
Ipſe dehinc auro ſqualentem alboque orichalco
Circumdat loricam humeris: ſimul aptat habendo
Enſemque, clypeumque, & rubræ cornua criſtæ:
Enſem, quem Dauno ignipotens deus ipſe parenti
Fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda.
Exin, quæ in mediis ingenti adnixa columnæ
Ædibus aſtabat, validam vi corripit haſtam,
Actoris Aurunci ſpolium, quaſſatque trementem
Vociferans: Nunc o numquam fruſtrata vocatus
Haſta meos, nunc tempus adeſt: te maximus Actor,
Te Turni nunc dextra gerit. da ſternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare revulſam
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.
His agitur furiis, totoque ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.
Mugitus veluti cum prima in prælia taurus
Terrificos ciet, atque iraſci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Nec minus interea maternis ſævus in armis
Æneas acuit Martem, & ſe ſuſcitat ira,
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Tum ſocios, mœſtique metum ſolatur Iuli,
Fata docens, regique jubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies, cum primum alto ſe gurgite tollunt
Solis equi, lucemque elatis naribus efflant;
Campum ad certamen magnæ ſub mœnibus urbis
Dimenſi Rutulique viri Teucrique parabant:
In medioque focos, & Diis communibus aras
Gramineas: alii fontemque ignemque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.
Procedit legio Auſonidum, pilataque plenis
Agmina ſe fundunt portis: hinc Troius omnis,
Tyrrhenuſque ruit variis exercitus armis,
Haud ſecus inſtructi ferro, quam ſi aſpera Martis
Pugna vocet: nec non mediis in millibus ipſi
Ductores auro volitant, oſtroque decori,
Et genus Aſſaraci Mneſtheus, & fortis Aſylas,
Et Meſſapus equum domitor, Neptunia proles.
Utque dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit,
Defigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
Tum ſtudio effuſæ matres, & vulgus inermum,
Invalidique ſenes turres & tecta domorum
Obſedere: alii portis ſublimibus aſtant.
At Juno ex ſummo, qui nunc Albanus habetur,
(Tum neque nomen erat, neque honos, aut gloria monti)
Proſpiciens tumulo campum aſpectabat, & ambas
Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplo Turni ſic eſt affata ſororem
Diva deam, ſtagnis quæ fluminibuſque ſonoris
Præſidet: hunc illi rex ætheris altus honorem
Jupiter erepta pro virginitate ſacravit:
Nympha decus fluviorum, animo gratiſſima noſtro,
Scis, ut te cunctis unam, quæcumque Latinæ

Ma

Magnanimi Jovis ingratum aſcendere cubile,
Prætulerim, cælique lubens in parte locarim:
Diſce tuum, ne me incuſes, Juturna, dolorem.
Qua viſa eſt fortuna pati, Parcæque ſinebant
Cedere res Latio, Turnum & tua mœnia texi:
Nunc juvenem imparibus video concurrere fatis,
Parcarumque dies & vis inimica propinquat.
Non pugnam aſpicere hanc oculis, non fœdera poſſum.
Tu pro germano, ſi quid præſentius audes,
Perge: decet: forſan miſeros meliora ſequentur.
Vix ea, cum lacrimas oculis Juturna profudit,
Terque quaterque manu pectus percuſſit honeſtum.
Non lacrimis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
Accelera, & fratrem (ſi quis modus) eripe morti:
Aut tu bella cie, conceptumque excute fœdus.
Auctor ego audendi. Sic exhortata reliquit
Incertam, & triſti turbatam vulnere mentis.
Interea reges (ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt,
Solis avi ſpecimen: bigis it Tornus in albis,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Æneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cæleſtibus armis,
Et juxta Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris: puraque in veſte ſacerdos
Setigeræ fœtum ſuis, intonſamque bidentem
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem converſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum; pateriſque altaria libant.
Tum pius Æneas ſtricto ſic enſe precatur:
Eſto nunc Sol teſtis & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores:
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Juno,
Jam melior, jam, diva, precor: tuque inclyte Mavors,
Cuncta tuo qui bella, pater, ſub numine torques:
Konteſque, fluvioſque voco, quæque ætheris alti
Religio, & quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Ceſſerit Auſonio ſi ſors victoria Turno,
Convenit Evandri victos diſcedere ad urbem:
Cedet Iulus agris: nec poſt arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferrove hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius reor, & potius Di numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto: paribus ſe legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra deoſque dabo: ſocer arma Latinus habeto;
Imperium ſolemne ſocer: mihi mœnia Teucri
Conſtituent, urbique dabit Lavinia nomen.
Sic prior Æneas: ſequitur ſic deinde Latinus
Suſpiciens cælum, tenditque ad ſidera dextram:
Hæc eadem, Aenea, terram, mare, ſidera, juro,
Latonæque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque deum infernam, & diri ſacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit:
Tango aras, medioſque ignes & numina teſtor:
Nulla dies pacem hanc Italis nec fœdera rumpet,
Quo res cumque cadent: nec me vis ulla volentem
Avertet; non ſi tellurem effundat in undas
Diluvio miſcens, cælumve in Tartara ſolvat:
Ut ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat)
Nunquam fronde levi fundet virgulta, neque umbras,
Cum ſemel io ſilvis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitque comas & brachia ferro,
Olim arbos; nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribuſque dedit geſtare Latinis.
Talibus inter ſe firmabant fœdera dictis
Conſpectu io medio procerum: tum rite ſacratas
In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt, cumulantque ooeratis lancibus aras.
At vero Rutulis impar ea pugna videri
Jamdudum, & vario miſceri pectora motu.
Tum magis ot propius cernuot oon viribus æquis,
Adjuvat inceſſu tacito progreſſus, & aram
Suppliciter venerans, demiſſo lumine Turnus,
Pubenteſque genæ, & juvenili in corpore pallor.
Quem ſimul ac Juturna ſoror crebreſcere vidit
Sermonem, & vulgi variare labantia corda,
In medias acies formam aſſimulata Camerti:
Cui genus a proavis ingens, clarumque paternæ
Nomen erat virtutis, & ipſe acerrimus armis:
Io medias dat ſeſe acies haud neſcia rerum,
Rumoreſque ſerit varios, ac talia fatur:
Non pudet o Rutoli, cunctis pro talibus unam
Objectare animam? oumerone, an viribus æqui
Non ſumus? en omnes & Troes, & Arcades hic ſunt,
Fataliſque manus, infenſa Etruria Turno:
Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habemus.
Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe devovet aris,
Succedet fama, vivuſque per ora feretur;
Nos patria amiſſa, dominis parere ſuperbis
Cogemur, qui nunc lenti conſedimus arvis.
Talibus incenſa eſt juvenum ſententia dictis
Jam magis atque magis, ſerpitque per agmina murmur:
Ipſi Laurentes mutati, ipſique Latini,
Qui ſibi jam requiem pugnæ, rebuſque ſalutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœduſque precantur
Infectum, & Turni ſortem miſerantur iniquam.
His aliud majus Juturna adjungit, & alto
Dat ſignum cælo, quo non præſentius ullum
Turbavit mentes Italas, monſtroque feſellit.
Namque volans rubra fulvus Jovis ales io æthra
Littoreas agitabat aves, turbamque ſonantem
Agminis aligeri; ſubito cum lapſus ad undas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
Convertunt clamore fugam; (miſerabile viſu)
Ætheraque obſcurant pennis, hoſtemque per auras
Facta nube premunt: donec vi victus, & ipſo
Pondere defecit, prædamque ex unguibus ales
Projecit fluvio, penituſque in nubila fugit.
Tum vero augurium Rutuli clamore ſalutant,
Expediuntque manus; primuſque Tolumnius augur;
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod ſæpe petivi,
Accipio, agnoſcoque deos: me, me duce, ferrum
Corripite, o Rutuli, quos improbus advena bello
Territat, invalidas ut aves; & litora noſtra
Vi populat: petet ille fugam, penituſque profundo
Vela dabit: vos unanimi denſate catervas,
Et regem vobis pugna defeodite raptum.
Dixit, & adverſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens: ſonitum dat ſtridula cornus, & auras
Certa ſecat: ſimul hoc, ſimul ingens clamor, & omnes
Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Haſta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
Corpora conſtiterant contra, quos fida crearat
Una tot Arcadio conjux Tyrrhena Gylippo:
Horum unum ad medium, teritur qua ſutilis alvo
Balteus, & laterum juncturas fibula mordet;
Egregium forma juvenem, & fulgentibus armis,

Transadigit costas, fulvaque extendit arena.
At fratres animosa phalanx, accensaque luctu,
Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
Corripiunt, cæcique ruunt, quos agmina contra
Procurrunt Laurentum: hinc densi rursus inundant
Troes, Agyllinique, & pictis Arcades armis.
Sic omnes amor unus habet decernere ferro.
Diripuere aras: it toto turbida cælo
Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Craterasque, focosque ferunt. fugit ipse Latinus
Pulsatos referens infecto fœdere divos.
Infrænant alii currus, aut corpora saltu
Subjiciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
Messapus regem, regisque insigne gerentem
Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere fœdus
Adverso proterret equo: ruit ille recedens,
Et miser oppositis a tergo involvitur aris
In caput, inque humeros: at fervidus advolat hasta
Messapus, teloque orantem multa trabali
Desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet: hæc melior magnis data victima Divis.
Concurrunt Itali, spoliantque calentia membra.
Obvius ambustum torrem Chorinæus ab ara
Corripit, & venienti Ebuso plagamque ferenti
Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
Nidoremque ambusta dedit: super ipse secutus
Cæsariem læva turbati corripit hostis,
Impressoque genu nitens terræ applicat ipsum:
Sic rigido latus ense ferit, Podalirius Alsum
Pastorem, primaque acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superimminet: ille securi
Adversi frontem mediam mentumque reducta
Disjicit, & sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque suos clamore vocabat:
Quo ruitis? quæve ista repens discordia surgit?
O cohibete iras: ictum jam fœdus, & omnes
Compositæ leges: mihi jus concurrere soli.
Me sinite, atque auferte metus: ego fœdera faxo
Firma manu; Turnum jam debent hæc mihi sacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est,
Incertum, qua pulsa manu, quo turbine adacta;
Quis tantam Rutulis laudem casusne, Deusne
Attulerit, pressa est insignis gloria facti.
Nec sese Aeneæ jactavit vulnere quisquam.
Turnus ut Aenean cedentem ex agmine vidit,
Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet;
Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas,
Multa virum volitans dat fortia corpora leto:
Semineces volvit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mavors clypeo increpat, atque furentes,
Bella movens, immittit equos: illi æquore aperto
Ante notos, zephyrumque volant: gemit ultima pulsu
Thraca pedum, circumque atræ formidinis ora,
Iræque, insidiæque dei comitatus, aguntur:
Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile) cæsis
Hostibus insultans: spargit rapida ungula rores
Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena. (que,
Jamque neci Sthenelumque dedit, Tamyrimque, Polum-
Hunc congressus & hunc; illum eminus: eminus ambos
Imbrasidas, Glaucum, atque Laden, quos Imbrasus ipse
Nutrierat Lycia, paribusque ornaverat armis,
Vel conferre manum, vel equo prævertere ventos.
Parte alia media Eumedes in prælia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis;
Nomine avum referens, animo manibusque parentem;
Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
Ausus Pelidæ pretium sibi poscere currus:
Illum Tydides alio pro talibus ausis
Affecit pretio: nec equis aspirat Achillis.
Hunc procul ut campo Turnus conspexit aperto,
Ante levi jaculo longum per inane secutus,
Sistit equos bijugos, & curru desilit, atque
Semianimi lapsoque supervenit, & pede collo
Impresso, dextræ mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tingit jugulo, atque hæc insuper addit:
En agros, & quam bello, Trojane, petisti,
Hesperiam metire jacens: hæc præmia, qui me
Ferro ausi tentare, ferunt: sic mœnia condunt.
Huic comitem Buten conjecta cuspide mittit:
Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Thersilochumque,
Et sternacis equi lapsum cervice Thymæten.
Ac velut Edoni Boreæ cum spiritus alto
Insonat Aegeo, sequiturque ad litora fluctus,
Qua venti incubuere, fugam dant nubila cælo:
Sic Turno, quacumque viam secat, agmina cedunt,
Conversæque ruunt acies: fert impetus ipsum,
Et cristam adverso curru quatit aura volantem.
Non tulit instantem Phegeus, animisque frementem:
Objecit sese ad currum, & spumantia frænis
Ora citatorum dextra contorsit equorum.
Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata retectum
Lancea consequitur, rumpitque infixa bilicem
Loricam, & summum degustat vulnere corpus.
Ille tamen clypeo objecto conversus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat;
Cum rota præcipitem, & procursu concitus axis
Impulit, effunditque solo: Turnusque secutus,
Imam inter galeam summi thoracis & oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arenæ.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Aenean Mnestheus, & fidus Achates,
Ascaniusque comes castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Sævit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quæ proxima, poscit:
Ense secent lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Jamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapyx
Iasides; acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas,
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum usumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
Aeneas, magno juvenum & mærentis Iuli
Concursu, lacrimis immobilis: ille retorto
Pæonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica Phœbique potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam Fortuna regit. nihil auctor Apollo
Subvenit: & sævus campis magis ac magis horror
Crebescit, propiusque malum est, jam pulvere cælum
Stare

Stare vident: subeunt equites, & spicula castris
Densa cadunt mediis. it tristis ad æthera clamor
Bellantum juvenum, & duro sub Marte cadentum.
Hic Venus, indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo; non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus, obscuro faciem circumdata nimbo,
Detulit; hoc fusum labris splendentibus amnem
Inficit, occulte medicans, spargitque salubris
Ambrosiæ succos, & odoriferam Panaceam.
Fovit ea vulnus lympha longævus Iapix
Ignorans, subitoque omnis de corpore fugit
Quippe dolor, omnis stetit imo vulnere sanguis.
Jamque secuta manum nullo cogente sagitta
Excidit, atque novæ rediere in pristina vires.
Arma citi properate viro, quid statis? Iapix
Conclamat, primusque animos accendit in hostes.
Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proveniunt, neque te, Aenea, mea dextra servat:
Major agit deus, atque opera ad majora remittit.
Ille avidus pugnæ suras incluserat auro
Hinc atque hinc, oditque moras, hastamque coruscat.
Postquam habilis lateri clypeus, loricaque tergo est,
Ascanium fusis circum complectitur armis,
Summaque per galeam delibans oscula, fatur:
Disce puer virtutem ex me, verumque laborem,
Fortunam ex aliis: nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito, mox cum matura adoleverit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum
Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector.
Hæc ubi dicta dedit, portis sese extulit, ingens
Telum immane manu quatiens: simul agmine denso
Antheusque, Mnestheusque ruunt, omnisque relictis
Turba fluit castris; tum cæco pulvere campus
Miscetur, pulsoque pedum tremit excita tellus.
Vidit ab adverso venientes aggere Turnus,
Videre Ausonii, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor. prima ante omnes Juturna Latinos
Audiit, agnovitque sonum, & tremefacta refugit.
Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
Qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus
It mare per medium; miseris, heu, præscia longe
Horrescunt corda agricolis; dabit ille ruinas
Arboribus, stragemque satis; ruet omnia late;
Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in adversos ductor Rhœteius hostes
Agmen agit; densi cuneis se quisque coactis
Agglomerant. ferit ense gravem Thymbræus Osirim,
Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas: cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in adversos telum qui torserat hostes.
Tollitur in cælum clamor, versique vicissim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros,
Ipse neque adversos dignatur sternere morti,
Nec pede congressos, nec equo, nec tela ferentes
Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Juturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, & longe lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibusque undantes flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemque, & corpus, & arma Metisci.
Nigra velut magnas domini cum divitis ædes
Pervolat, & pennis alta atria lustrat hirundo,
Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas:
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat. similis medios Juturna per hostes
Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru.
Jamque hic germanum, jamque hic ostendit ovantem,
Nec conferre manum patitur: volat avia longe.
Haud minus Aeneas tortos legit obvius orbes,
Vestigatque virum, & disjecta per agmina longa
Voce vocat. quoties oculos conjecit in hostem,
Alipedumque fugam cursu tentavit equorum;
Aversos toties currus Juturna retorsit.
Heu, quid agat? vario nequidquam fluctuat æstu,
Diversæque vocant animum in contraria curæ.
Huic Messapus, uti læva duo forte gerebat
Lenta levis cursu præfixa hastilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit in arma,
Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
Hasta tulit, summasque excussit vertice cristas.
Tum vero assurgunt iræ, insidiisque subactus,
Diversos ubi sensit equos currumque referri,
Multa Jovem & læsi testatus fœderis aras:
Jam tandem invadit medios, & Marte secundo
Terribilis sævam nullo discrimine cædem
Suscitat; iratumque omnes effundit habenas.
Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cædes
Diversas, obitumque ducum, quos æquore toto
Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
Jupiter, æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentes
Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus
Excipit in latus, &, qua fata celerrima, crudum
Transadigit costas, & crates pectoris ense.
Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
Congressus pedes: hunc venientem cuspide longa,
Hunc mucrone ferit: curruque abscissa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille Talon, Tanaimque neci, fortemque Cethegum,
Tres uno congressu, & mœstum mittit Onyten,
Nomen Echionium, matrisque genus Peridiæ.
Hic fratres Lycia missos & Apollinis agris,
Et juvenem exosum nequidquam bella Menœten
Arcada, piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
Munera: conductaque pater tellure serebat.
Ac velut immissi diversis partibus ignes
Arentem in silvam, & virgulta sonantia lauro;
Aut ubi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
Quisque suum populatus iter: non segnius ambo
Aeneas Turnusque ruunt per prælia: nunc, nunc
Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranum hic, atavos & avorum antiqua sonantem
Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
Præcipitem scopulo, atque ingentis turbine saxi
Excutit, effunditque solo. hunc lora & juga subter
Provolvere rotæ: crebro super ungula pulsu
Incita nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hyllo animisque immane frementi
Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te, Graium fortissime Creteu,
Eripuit Turno: nec di texere Cupencum,

Aenea

Ænea veniente, sui. dedit obvia ferro
Pectora: nec misero clypei mora profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, & late terram consternere tergo.
Occidis, Argivæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum eversor Achilles.
Hic tibi mortis erant metæ: domus alta sub Ida;
Lyrnessi domus alta; solo Laurente sepulcrum.
Totæ adeo conversæ acies, omnesque Latini,
Omnes Dardanidæ: Mnestheus, acerque Serestus,
Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas,
Tuscorumque phalanx, Evandrique Arcadis alæ,
Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt.
Hic mentem Æneæ genetrix pulcherrima misit,
Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
Ocyus, & subita turbaret clade Latinos.
Ille, ut vestigans diversa per agmina Turnum,
Huc atque huc acies circumtulit; aspicit urbem
Immunem tanti belli atque impune quietam.
Continuo pugnæ accendit majoris imago:
Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Serestum
Ductores, tumulumque capit: quo cetera Teucrum
Concurrit legio: nec scuta aut spicula densi
Deponunt. celso medius stans aggere fatur:
Ne qua meis esto dictis mora. Jupiter hac stat.
Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
Urbem hodie caussam belli, regna ipsa Latini,
Ni frænum accepere, & victi parere fatentur,
Eruam, & æqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet exspectem, libeat dum prælia Turno
Nostra pati; rursusque velit concurrere victus?
Hoc caput, o cives, hæc belli summa nefandi.
Ferte faces propere, fœdusque reposcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum; densaque ad muros mole feruntur.
Scalæ improviso, subitusque apparuit ignis.
Discurrunt alii ad portas, primosque trucidant:
Ferrum alii torquent, & obumbrant æthera telis.
Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
Æneas, magnaque incusat voce Latinum;
Testaturque deos iterum se ad prælia cogi:
Bis jam Italos hostes, hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia cives:
Urbem alii reserare jubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsumque trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
Vestigavit apes, fumoque implevit amaro;
Illæ intus trepidæ rerum per cerea castra
Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras:
Volvitur ater odor tectis: tum murmure cæco
Intus saxa sonant: vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fessis etiam fortuna Latinis,
Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
Incessi muros, ignes ad tecta volare;
Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnæ juvenem in certamine credit
Exstinctum; &, subito mentem turbata dolore,
Se caussam clamat crimenque caputque malorum:
Multaque per mœstum demens effata furorem,
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ,
Filia prima manu flavos Lavinia crines,
Et roseas laniata genas; tum cetera circum
Turba furit, resonant late plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem:
Demittunt mentes: it scissa veste Latinus,
Conjugis attonitus fatis, urbisque ruina,
Canitiem immundo perfusam pulvere turpans,
Multaque se incusat, qui non acceperit ante
Dardanium Ænean, generumque adsciverit ultro.
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes sequitur paucos, jam segnior, atque
Jam minus atque minus successu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
Commistum clamorem, arrectasque impulit aures
Confusæ sonus urbis, & illætabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe?
Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.
Atque huic in faciem soror ut conversa Metisci
Aurigæ, currumque, & equos, & lora regebat,
Talibus occurrit dictis: Hac, Turne, sequamur
Trojugenas, qua prima viam victoria pandit:
Sunt alii, qui tecta manu defendere possint.
Ingruit Æneas Italis, & prælia miscet?
Et nos sæva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior pugnæ, nec honore recedes.
Turnus ad hæc:
O soror, & dudum agnovi, cum prima per artem
Fœdera turbasti, teque hæc in bella dedisti:
Et nunc nequidquam fallis Dea. sed quis Olympo
Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ jam spondet fortuna salutem?
Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
Murranum, quo non superat mihi carior alter,
Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Occidit infelix, ne nostrum dedecus Ufens
Adspiceret. Teucri potiuntur corpore, & armis.
Excindine domos (id rebus defuit unum)
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra videbit?
Usque adeone mori miserum est? vos o mihi Manes
Este boni, quoniam Superis aversa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpæ
Descendam, magnorum haud umquam indignus avorum.
Vix ea fatus erat; medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages, adversa sagitta
Saucius ora, ruitque implorans nomine Turnum:
Turne, in te suprema salus, miserere tuorum:
Fulminat Æneas armis, summasque minatur
Dejecturum arces Italum, excidioque daturum:
Jamque faces ad tecta volant: in te ora Latini,
In te oculos referunt, mussat Rex ipse Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.
Præterea Regina, tui fidissima, dextra
Occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
Soli pro portis Messapus, & acer Atinas
Sustentant aciem. circum hos utrimque phalanges
Stant densæ; strictisque seges mucronibus horret
Ferrea; tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit: æstuat ingens
Uno in corde pudor, mistoque insania luctu,
Et furiis agitatus amor, & conscia virtus.
Ut primum discussæ umbræ, & lux reddita menti est,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit
Turbidus, eque rotis magnam respexit ad urbem.

Ecce

Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cælum undabat vortex, turrimque tenebat,
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
Subdideratque rotas, pontesque instraverat altos.
Jam jam fata, soror, superant: absiste morari:
Quo Deus, & quo dura vocat fortuna, sequamur.
Stat conferre manum Æneæ: stat, quidquid acerbi est,
Morte pati; neque me indecorem germana videbis
Amplius: hunc, oro, sine me furere ante furorem.
Dixit, & e curru saltum dedit ocyus arvis,
Perque hostes, per tela ruit, mœstamque sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Cum ruit avulsum vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis solvit sublapsa vetustas:
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exsultatque solo silvas, armenta, virosque
Involvens secum: disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros, ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, striduntque hastilibus auræ:
Significatque manu, & magno simul incipit ore:
Parcite jam, Rutuli, & vos tela inhibete, Latini:
Quæcumque est fortuna, mea est: me verius unum
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
Discessere omnes medii, spatiumque dedere.
At pater Æneas, audito nomine Turni,
Deserit & muros, & summas deserit arces,
Præcipitatque moras omnes, opera omnia rumpit
Lætitia exultans, horrendumque intonat armis,
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
Dum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali
Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
Jam vero & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
Convertere oculos Itali; quique alta tenebant
Mœnia, quique imos pulsabant ariete muros:
Armaque deposuere humeris: stupet ipse Latinus,
Ingentes, genitos diversis partibus orbis,
Inter se coiisse viros, & cernere ferro.
Atque illi, ut vacuo patuerunt æquore campi,
Procursu rapido, conjectis eminus hastis,
Invadunt Martem clypeis atque ære sonoro.
Dat gemitum tellus: tum crebros ensibus ictus
Congeminant: fors & virtus miscentur in unum.
Ac velut, ingenti Sila summove Taburno
Cum duo conversis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt; pavidi cessere magistri,
Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur:
Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
Cornuaque obnixi infigunt, & sanguine largo
Colla armosque lavant: gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Æneas & Daunius heros
Concurrunt clypeis, ingens fragor æthera complet.
Jupiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, & fata imponit diversa duorum;
Quem damnet labor, & quo vergat pondere letum.
Emicat hic impune putans, & corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensem,
Et ferit: exclamant Troes trepidique Latini,
Arrectæque amborum acies: at perfidus ensis
Frangitur, in medioque ardentem deserit ictu:
Ni fuga subsidio subeat, fugit ocyor Euro,
Ut capulum ignotum, dextramque aspexit inermem.
Fama est, præcipitem, cum prima in prælia junctos
Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuisse Metisci:
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit: postquam arma dei ad Vulcania ventum est,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Dissiluit: fulva resplendent fragmina arena.
Ergo amens diversa fuga petit æquora Turnus,
Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbes.
Undique enim densa Teucri inclusere corona:
Atque hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Aeneas, quamquam tardante sagitta
Interdum genua impediunt, cursumque recusant,
Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urget:
Inclusum veluti si quando flumine nactus
Cervum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
Venator cursu canis & latratibus instat:
Ille autem insidiis, & ripa territus alta
Mille fugit refugitque vias: at vividus Umber
Hæret hians; jam jamque tenet, similisque tenenti
Increpuit malis, morsuque elusus inani est.
Tum vero exoritur clamor, ripæque lacusque
Responsant circa, & cælum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
Nomine quemque vocans, notumque efflagitat ensem.
Aeneas mortem contra, præsensque minatur
Exitium, si quisquam adeat; terretque trementes,
Excisurum urbem minitans, & saucius instat.
Quinque orbes explent cursu, totidemque retexunt
Huc illuc. neque enim levia aut ludicra petuntur
Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant.
Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris
Hic steterat, nautis olim venerabile lignum:
Servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti divo, & votas suspendere vestes.
Sed stirpem Teucri, nullo discrimine, sacrum
Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
Hic hasta Aeneæ stabat: huc impetus illam
Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.
Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
Dardanides, teloque sequi, quem prendere cursu
Non poterat. tum vero amens formidine Turnus,
Faune, precor, miserere, inquit, tuque optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores,
Quos contra Aeneadæ bello fecere profanos.
Dixit, opemque Dei non cassa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,
Viribus haud ullis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas. dum nititur acer, & instat,
Rursus in aurigæ faciem mutata Metisci
Procurrit, fratrique ensem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci Nymphæ indignata licere,
Accessit, telumque alta ab radice revellit.
Olli sublimes armis, animisque refecti,
Hic gladio fidens, hic acer & arduus hasta,
Adsistunt contra certamine Martis anheli.
Junonem interea Rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulva pugnas de nube tuentem:
Quæ jam finis erit, conjux? quid denique restat?
Indigetem Aeneam scis ipsa, & scire fateris,
Deberi cælo, fatisque ad sidera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin' decuit violari vulnere Divum?
Aut ensem (quid enim sine te Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim crescere victis?
Desine jam tandem, precibusque inflectere nostris,
Nec te tantus edat tacitum dolor, & mihi curæ
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventum ad supremum est: terris agitare, vel undis
Troja-

Trojanos potuisti, infandum accendere bellum,
Deformare domum, & luctu miscere hymenæos.
Ulterius tentare veto. Sic Jupiter orsus:
Sic dea submisso contra Saturnia vulto:
Ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Jupiter; & Turnum & terras invita reliqui.
Nec tu me aeria solam nunc sede videres
Digna, indigna pati; sed flammis cincta sub ipsam
Starem aciem, traheremque inimica in prælia Teucros.
Juturnam misero, fateor, succurrere fratri
Suasi, & pro vita majora audere probavi;
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum,
Adjuro Stygii caput implacabile fontis:
Una superstitio superis quæ reddita divis.
Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro majestate tuorum:
Cum jam connubiis pacem felicibus (esto)
Component, cum jam leges & fœdera jungent;
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit Latium, sint Albani per secula reges:
Sit Romana potens Itala virtute propago:
Occidit, occideritque sinas cum nomine Troja.
Olli subridens hominum rerumque repertor:
Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
Verum age, & inceptum frustra submitte furorem.
Do quod vis; & me victusque volensque remitto.
Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt.
Utque est, nomen erit: commixti corpore tantum
Subsident Teucri: morem ritusque sacrorum
Adjiciam, faciamque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus, Ausonio mixtum quod sanguine surget,
Supra homines, supra ire deos pietate videbis:
Nec gens ulla tuos æque celebrabit honores.
Annuit his Juno, & mentem lætata retorsit.
Interea excedit cælo, nubemque relinquit.
His actis aliud genitor secum ipse volutat:
Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ;
Quas & Tartaream Nox intempesta Megæram
Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
Hæ Jovis ad solium sævique in limine regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris,
Si quando letum horrificum morbosque deum rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.
Harum unam celerem demittit ab æthere summo
Jupiter, inque omen Juturnæ occurrere jussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur:
Non secus, ac nervo per nubem impulsa sagitta,
Armatam sævi Parthus quam felle veneni,
Parthus, sive Cydon, telum immedicabile torsit;
Stridens & celeres incognita transilit umbras:
Talis se sata nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas atque agmina Turni,
Alitis in parvæ subitam collecta figuram,
Quæ quondam in bustis aut culminibus desertis
Nocte sedens, serum canit importuna per umbras:
Hanc versa in faciem, Turni se pestis ad ora
Fertque refertque sonans, clypeumque everberat alis.
Illi membra novus solvit formidine torpor,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit:
At, procul ut Diræ stridorem agnovit & alas,
Infelix crines scindit Juturna solutos,
Unguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua, Turne, potest germana juvare?
Aut quid jam miseræ superat mihi? qua tibi lucem
Arte morer? talin' possim me opponere monstro?
Jamjam linquo acies, ne me terrete timentem
Obscœnæ volucres: alarum verbera nosco,
Letalemque sonum: nec fallunt jussa superba
Magnanimi Jovis, hæc pro virginitate reponit?
Quo vitam dedit æternam? cur mortis ademta est
Conditio? possem tantos finire dolores
Nunc certe, & misero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego? aut quidquam mihi dulce meorum
Te sine, frater, erit? o quæ satis ima dehiscat
Terra mihi? manesque deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu
Multa gemens, & se fluvio dea condidit alto.
Æneas instat contra, telumque coruscat
Ingens arboreum, & sævo sic pectore fatur:
Quæ nunc deinde mora est? aut quod jam, Turne, retractas?
Non cursu, sævis certandum est cominus armis.
Verte omnes te te in facies, & contrahe quidquid
Sive animis, sive arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausumque cava te condere terra.
Ille caput quassans: Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox; Di me terrent, & Jupiter hostis.
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui forte jacebat
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem
Altior insurgens, & cursu concitus Heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu, saxumque immane moventem:
Genua labant, gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis oculos ubi languida pressit
Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox, nec verba sequuntur.
Sic Turno (quacumque viam virtute petivit)
Successum Dea dira negat. tum pectore sensus
Vertuntur varii; Rutulos aspectat, & urbem;
Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit.
Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem;
Nec currus usquam videt, aurigamque sororem.
Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita numquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus. volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
Loricæ, & clypei extremos septemplicis orbes:
Per medium stridens transit femur; incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, & vocem late nemora alta remittunt.
Ille humilis, supplexque oculos dextramque precantem
Protendens; Equidem merui, nec deprecor, (inquit)
Utere sorte tua: miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro (fuit & tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectæ:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,

Red-

Redde meis. vicisti. & victum tendere palmas
Ausonii videre: tua est Lavinia conjux.
Ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Æneas, volvens oculos, dextramque repressit.
Et jam jamque magis cunctantem flectere sermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit ingens
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.
Ille oculis postquam sævi monimenta doloris
Exuviasque hausit: furiis accensus, & ira
Terribilis, Tune hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
Fervidus. ast illi solvuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

EJUSDEM.
P. VIRGILII MARONIS.
CULEX.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia:
Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum,
Lusimus: hæc propter Culicis sint carmina dicta,
Omnis & historiæ per ludum consonet ordo,
Notitiæque ducum voces. licet invidus adsit,
Quisquis erit culpare jocos Musamque paratus,
Pondere vel culicis levior famaque feretur.
Posterius graviore sono tibi Musa loquetur
Nostra: dabunt cum securos mihi tempora fructus:
Ut tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonæ, magnique decus Jovis, aurea proles
Phœbus erit nostri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor: sive educat illum
Alma Chimæræo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriæ, seu qua Parnassia rupes
Hinc atque hinc patula præpandit cornua fronte,
Castaliæque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Najades, & celebrate deum plaudente chorea.
Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestum bona cura, sequi sit cura tenentes
Aerios nemorum tractus, sylvasque virentes.
Te cultrice vagus saltus feror inter & astra.
At tu cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis adlabere cœptis,
Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus:
Nec Centaureos Lapithas compellit in enses:
Urit Erichthonias Oriens non ignibus arces:
Non perfossus Athos, nec magno vincula ponto
Jacta, meo quærent jam sera volumine famam:
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Græcia cum timuit venientes undique Persas:
Mollia sed tenui pede currere carmina versu
Viribus apta suis Phœbo duce ludere gaudet.
Et tu, sancte puer, venerabilis, & tibi certet
Gloria perpetuum lucis mansura per ævum:
Et sibi sede pia maneat locus, & tibi sospes
Debita felices memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens. sed nos ad cœpta feramur.

Igneus ætherias jam Sol penetrarat in arces,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru,
Crinibus & roseis tenebras Aurora fugarat:
Propulit e stabulis ad pabula læta capellas
Pastor, & excelsi montis juga summa petivit:
Lurida qua patulos velabant gramina colles.
Jam silvis dumisque vagæ, jam vallibus abdunt
Corpora: jamque omni celeres e parte vagantes
Scrupea desertæ perrepunt ad cava rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morsu:
Pendula projectis carpuntur & arbuta ramis:
Densaque virgultis avide labrusca petuntur.
Hæc suspensa rapit carpente cacumina morsu
Vel salicis lentæ, vel quæ nova nascitur alnus:
Hæc teneras fruticum sentes rimatur: at illa
Imminet in rivi præstantis imaginis undam.
O bona pastoris, si quis non pauperis usum
Mente prius docta fastidiat, & probet illis
Omnia luxuriæ pretiis incognita curis,
Quæ lacerant avidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data vellera: si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit avarum,
Picturæque decus, lapidum nec fulgor in ulla
Cognitus utilitate manet: nec pocula gratum
Alconis referent Bœtique toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Sæpe super tenero prosternit gramine corpus:
Florida cum tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arva:
Atque illum calamo lætum recinente palustri;
Otiaque invidia degentem ac fraude remota,
Pollentemque sibi viridi cum palmite lucens
Vitea pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratæ rorantes lacte capellæ,
Et nemus, & fœcunda Pales, & vallibus imis
Semper opaca novis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior ævo,
Quam qui mente procul pura sensuque probando
Non avidas agnovit opes: non tristia bella,
Nec funesta timet validæ certamina classis?
Non, spoliis dum sancta deum fulgentibus ornet
Templa, vel evectus finem transcendat habendi,
Adversum sævis ultro caput hostibus offert.
Illi falce Deus colitur, non arte politus:
Ille colit lucos: illi Panchaica tura,
Floribus agrestes herbæ variantibus adsunt.
Illi dulcis adest requies, & pura voluptas,
Libera simplicibus curis: huc imminet, omnis
Dirigit huc sensus hæc cura est subdita cordi.
Quolibet ut requie victu contentus abundet,
Jucundoque levet languentia corpora somno.
O pecudes, o Panes, & o gratissima Tempe
Fontis Hamadryadum! quarum non divite cultu
Æmulus Ascræo pastor sibi quisque poetæ
Securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
Pastor agit curas, & dum non arte canora
Compacta solitum modulatur arundine carmen:
Tendit inevectus radios Hyperionis ardor,
Lucidaque ætherio ponit discrimina mundo,
Qua jacit Oceanum flammas in utrumque rapaces.
Et jam compellente vagæ pastore capellæ
Ima susurrantes repetebant ad vada lymphæ,
Quæ subter viridem residebant cœrula muscum.
Jam medias operum partes evectus erat Sol:

Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras:
Ut procul aspexit luco residere virenti,
Delia Diva, tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctileum fugiens Cadmæis Agave
Infandas scelerata manus e cæde cruenta:
Quæ gelidis bacchata jugis requievit in antro,
Posterius pœnam nati se morte futuram.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
Et Satyri Dryadesque choros egere puellæ
Naiadum cœtu. tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis, silvasque canendo:
Quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,
Multa tibi læto fundentes gaudia vultu:
Ipsa loci natura domum resonante susurro
Queis dabat, & dulci fessas refovebat in umbra.
Nam primum prona surgebant valle petentes
Aeriæ platanus: inter quas impia lotos,
Impia, quæ socios Ithaci mœrentis abegit,
Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At quibus insigni curru projectus equorum
Ambustos Phaethon luctu mutaverat artus,
Heliades teneris amplexæ brachia truncis
Candida fundebant tentis velamina ramis.
Posterius, cui Demophoon æterna reliquit
Perfidiem lamentandi mala perfida multis.
Quam comitabentur fatalia carmina quercus:
Quercus ante datæ, Cereris quem semina, vitæ:
Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis.
Hic magnum Argoæ navi decus edita pinus
Proceras decorat silvas hirsuta per artus:
Appetit aeriis contingere montibus astra
Ilicis & nigræ species, & læta cupressus:
Umbrosæque manent fagus, hederæque ligantis
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus.
Ipsæque excedunt ad summa cacumina lentæ,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos:
Queis aderat veteris myrtus non nescia fati.
At volucres patulis residentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt resonantia cantus.
His suberat gelidis manans e fontibus unda,
Quæ levibus placidum rivis sonat orta liquorem.
Et quamquam geminas avium vox obstrepit aures,
Hanc querulæ referunt voces, queis nantia limo
Corpora lympha fovet: sonitus alit aeris Echo:
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessæ cubuere capellæ,
Excelsisque super dumis: quos leniter adflans
Aura susurrantis possit confundere venti.
Pastor ut ad fontem densa requievit in umbra,
Mitem concepit projectus membra soporem,
Anxius insidiis nullis: sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandaverat artus.
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
Ni sors incertos jussisset ducere casus.
Nam solitum volvens ad tempus tractibus iisdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersus ut in limo magno subsideret æstu,
Obvia vibranti carpens gravis aera lingua,
Squamosos late torquebat motibus orbes.
* Tollebant auræ venientis ad omnia visus.
Jam magis atque magis corpus revolubile volvens
Attollit nitidis pectus fulgoribus, & se
Sublimi cervice rapit: cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu:
Aspectuque micant flammantia lumina torvo.
Metabat sese circum loca, cum videt ingens
Adversum recubare ducem gregis. acrior instat
Lumina diffundens intendere, & obvia torvo
Sæpius arripiens infringere, quod sua quisquam
Ad vada venisset: naturæ comparat arma:
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore:
Flexibus eversis torquetur corporis orbis:
Manant sanguineæ per tractus undique guttæ:
Spiritibus rumpit fauces: cui cuncta paranti
Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina. namque
Qua deducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturæ pupula telo
Icta levi. tum prosiluit furibundus, & illum
Obtritum morti misit: cui dissitus omnis
Spiritus excessit sensus. tum torva tenentem
Lumina respexit serpentem comminus: inde
Impiger, exanimis, vix compos mente refugit:
Et validum dextra truncum detraxit ab orno:
Qui casus sociaret opem, numenve deorum.
Nemque illi dederitne viam casusve, deusve,
Prodere sit dubium: voluit sed vincere tales.
Horrida squamosi volventia membra draconis,
Atque reluctantis crebris, fœdeque petentis
Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristam:
Et quod erat tardus, omni languore remoto,
Nescius, aspiciens, timor obcæcaverat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit cæsum languescere, sedit.
Jam quatit, & bijuges oriens Erebo cit equos nox,
Et piger aurato procedit Vesper ab Œta:
Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris
Vadit, & in fessos requiem dare comparat artus.
Cujus ut intravit levior per corpora somnus,
Languidaque effuso requierunt membra sopore;
Effigies ad eum Culicis devenit: & illi
Tristis ab eventu cecinit convitia mortis.
Inquit: Quid meritus, ad quæ delatus acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa
Vita fuit vita, rapior per inania ventis:
Tu lentus refoves jucunda membra quiete
Ereptus tetris e cladibus: at mea manes
Viscera Lethæas cogunt tranare per undas:
Præda Charontis agor. viden' ut flagrantia tædis
Lumina collucent infestis omnia templis?
Obvia Tisiphone serpentibus undique comta,
Et flammas & sæva quatit mihi verbera pœnæ.
Cerberus & diris flagrans latratibus ora:
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu quid ab officio digressa est gratia, cum te
Restitui superis leti jam limine ab ipso?
Præmia sunt pietatis ubi? pietatis honores
In vanas abiere vices, & rure recessit
Justitiæ prior illa fides: instantia vidi
Alterius sine respectu, mea fata relinquens.
Ad pariles egor eventus: fit pœna merenti,
Pœna fit exitium: modo sit dum grata voluntas,
Existat par officium. feror avia carpens,
Avia Cimmerios inter distantia lucos:
Quem circa tristes densentur in omnia pœnæ.
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Otos,
Devictum mœstus procul aspiciens Ephialten:
Conati quondam cum sint incendere mundum:
Et Tityos, Latona, tuæ memor anxius iræ
(Implacabilis ira nimis) jacet alitis esca.)
Terreor a tantis insistere, terreor umbris

Ad

Ad Stygias revocatus aquas. vix ultimus amni
Restat, nectareas divum qui prodidir escas,
Gutturis arenti revolutus in omnia sensu.
Quid, saxum procul adverso qui monte revolvit:
Contemsisse dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quærentem frustra? vos ite puellæ,
Ite, quibus tædas accendit tristis Erinnys.
Sicut Hymen præfata dedit connubia mortis,
Atque alias alio densat super agmine turmas:
Impietate fera vecordem Colchida matrem
Anxia sollicitis meditantem vulnera natis:
Jam Pandionias miseranda prole puellas,
Quarum vox Ityn, & Ityn, quod Bistonius Rex.
Orbus Epops mœret volucres evectus in auras.
At discordentes Cadmæo sanguine fratres
Jam truculenta ferunt infestaque vulnera corpus
Alter in alterius: jamque adversatus uterque
Impia germani manat quod sanguine dextra.
Eheu mutandus numquam labor! auferor ultra
In diversa magis: distantia numina cerno:
Elysiam tranandus agor delatus ad undam.
Obvia Persephone comites Heroidas urget
Adversas perferre faces. Alcestis ab omni
Inviolata vacat cura, quod sæva mariti
Ipsa suis fatis Admeti fata morata est.
Ecce Ithaci conjunx semper decus Icariotis
Femineum incorrupta decus manet, & procul illam
Turba ferox juvenum telis confixa procorum.
Quin misera Eurydice tanto mærore recessit,
Pœnæque respectus, & nunc manet Orpheus in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon umquam
Credidit, aut illi Ditis placabile numen:
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis,
Nec mœsta obtentu diro & ferrugine regna,
Defossasque domos, ac Tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine judice sedes,
Judice, qui vitæ post mortem vindicat acta.
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Jam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda voce sequax regionem insederat Orphei:
Jamque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steterantque amnes: silvæquæ sonoræ
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes bijuges etiam per sidera Luna
Pressit equos: & tu currentes menstrua virgo
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te vincere conjunx,
Eurydicemque ultro ducendam reddere: non fas,
Non erat in vitam divæ exorabile numen.
Illa quidem nimium Manes experta severos
Præceptum signabat iter: nec rettulit intus
Lumina, nec divæ corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oscula cara petens rupisti jussa deorum.
Dignus amor venia, parvum si Tartara nossent
Peccatum ignovisse: sed & vos sede piorum,
Vos manet heroum contra manus: hic & uterque
Æacides. Peleus namque & Telamonia virtus
Per secura patris lætantur numina: quorum
Connubiis Venus, & virtus injunxit honorem.
Hunc rapuit serva: ast illum Nereis amavit.
Assidet hac juvenis, sociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcussos, referens a navibus ignes
Argolicis Phrygios torva feritate repulsos.
O quis non referat talis divortia belli,
Quæ Trojæ videre viri, videreque Graii!

Teucria cum magno manaret sanguine tellus,
Et Simoie, Xanthique liquor, Sigæaque præter
Litora, cum Troes sævi vos Hectoris ira
Videre in classes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, ignes inferre paratos.
Ipsa jugis namque Ida potens feritatis, & ipsa
Æqua faces altrix cupidis præbebat alumnis,
Omnis ut in cineres Rhœtei litoris ora
Classibus ambustis flamma superante daretur.
Hinc erat oppositus contra Telamonius heros,
Objectoque dabat clypeo certamina: & illinc
Hector erat Trojæ summum decus: acer uterque,
Fulminibus cælo veluti fragor editur alto:
Ignibus hic, telisque super, si classibus Argos
Eripiat reditus: ille ut Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere navibus instet.
Hoc erat Æacides alter lætatus honore,
Dardaniæque alter fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustravit corpore Trojam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod litat, & hujus
Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
Huic gerit aversos proles Laertia vultus,
Et jam Strymonii Rhœsi, victorque Dolonis,
Pallade jam lætatur ovans, rursusque tremiscit
Jam Ciconas, jam jamque horret Læstrygonas atros.
Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis,
Ætnæusque Cyclops, illum metuenda Charybdis,
Pallentesque lacus, & squalida Tartara terrent.
Hic & Tantalei generis decus amplus Atrides
Assidet, Argivum lumen: quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
Reddidit heu gravius pœnas tibi, Troja, ruenti,
Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
Illa vices hominum testata est copia quondam:
Ne quisquam propriæ fortunæ munere dives
Iret inevectus, cælum super omne: propinquo
Frangitur invidiæ telo decus. ibat in altum
Vi Argiva petens patriam, ditataque præda
Arcis Erichthoniæ: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus. Nereis ad undas
Signa dabat: pars inflexis super acta carinis:
Cum seu cælesti fato, seu sideris ortu
Undique mutatur cæli nitor: omnia ventis,
Omnia turbinibus sunt anxia. jam maris unda
Sideribus certat consurgere: jamque superne
Corruere & Sol iis & sidera cuncta minantur.
At venit in terras cæli fragor: hic modo lætum
Copia nunc miseris circumdatur anxia fatis:
Immoriturque super fluctus, & saxa Capharei,
Euboicas & per cautes, Heræaque late
Litora: cum Phrygiæ passim vaga præda peremta
Fluctuet omnis in æquoreo jam naufraga tractu.
Hic alii sidunt pariles virtutis honore
Heroes, mediisque siti sunt sedibus omnes,
Omnis Roma decus magni quos suscipit orbis.
Hic Fabii, Deciique, hic est & Horatia virtus:
Hic & fama vetus numquam moritura Camilli:
Curtius & mediis quem quondam sedibus urbis
Devotum bellis consumsit gurgitis haustus:
Mutius & prudens ardorem corpore passus,
Legitime cessit cui fracta potentia regis.
Hic Curius claræ socius virtutis: & ille
Flaminius, devota dedit qui corpora flammæ.
Jure igitur talis sedes pietatis honorat.
Illic Scipiadæque duces, devota triumphis
Mœnia quos rapidos Libycæ Carthaginis horrent.

Illi lauda ſua vigeant: ego Ditis opacos
Cugor adire lacus, viduos a lumine Phœbi:
Et vaſium Phlagethunta pati: quo maxima Minos
Conſcelarata pia diſceruit vincula ſeda.
Ergu jam cauſam mortis me dicate vinctæ
Verberibus ſævo cogunt ab judice pœnæ:
Cum mihi tu ſis cauſa mali; nec conſcius adſis:
Nec tolerabilibus curis hæc immemur audis;
Quæ tamau ut vanis dimittans umnia ventis,
Digredior uumquam rediturus. tu cole fontes,
Et virides nemorum ſylvas, & paſcua lætus.
Et mea diffuſas rapiantur dicta per auras.
Dixit: & axtrema triſtis cum voce raceſſit.
  Hunc abi ſollicitum dimiſit inertia vitæ,
Interius graviter mantem æget: nec tulit ultra
Senſibus iuſuſum Culicis de morte dulorem,
Quantumcumqua ſibi vires tribuere ſeniles,
Queis taman infeſtum pugnans devicerat hoſtem.
Rivom propter aquæ viridi ſub fronda latantem
Conformare locum capit impigar. bunc & ia orbem
Deſtinat, ac ferri capulum repetivit in uſum,
Gramiueam ut viridi ſoderat de ceſpita terram.
Jam memor inceptum peragens ſibi cura laborem
Congeſtum cumulavit opus: atque aggere multo
Telluris tumulus formatum crevit in urbem:
Quem circom lapidem lævi de marmure formans
Conſerit aſſiduæ curæ memor. bic & acanthus,
Et ruſa purpureo creſcit rubicanda culure,
Et viulæ omne genus: hic eſt & Spartica myrtus,
Atque Hyaciuthus: & hic Cilici crocus editus arvo:
Laarus item Phœbi ſurgens decus. hic Rhododaphne,
Liliaque, & roris non avia cura marini,
Herbaqua turix opes priſcis imitata Sabinis,
Chryſanthuſqua, hedaræque nitor, pallente corymbo,
Et Bocchus, Libyæ Regis mamur: hic amaranthus,
Bupbthalmuſque virens, & ſemper florida piuus.
Non illiac Narciſſus abeſt: cui gloria formæ
Igna Cupidineo proprios axarſit in artus,
Et quoſcumque novant vernantia tampora flores.
His tumulus ſuper inſaritur: tum fronta locatur
Elogium, tacita format quod litara voce:
Parve Culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

C I R I S.

AD MESSALLAM.

ETſi me vario jactatum laudis amora,
  Irritaque expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropius ſuaves expitans hortulus auras
Florentis viridi ſophiæ complectitur umbra:
Num mea quæret eo dignum ſibi quærere carmen?
Longe aliud ſtudium, atque alios accincta labures,
Altius ad magni ſuſpendit ſidera mandi,
Et placitum paucis auſa aſt aſcendere collem.
Nun taman abſiſtam cœptum detexere munus:
In quo jure maas atinam requieſcere Muſas,
Et leviter blandum licaat deponere morem.
Quod ſi mirificum pruferra valent genus omnes
Mirificum ſecli, modo ſit tibi velle libido,
Si me jam ſumma ſapiantia pangerat aree,
Quatuor antiquis quæ hæredibus aſt data conſurs,
Unde hominum errores longe lateque per orbem

Deſpicere, atque humiles puſſem contamnere curas:
Nun ego te talem vanerarer munere tali.
Nuu aquidem: quamvis interdum ludere nobis,
Et gracilam mulli liceat peda claudare verſum:
Sed magnu intexans (ſi fas eſt dicera) peplo:
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
Debita cum caſtæ ſolvuntur vota Minervæ,
Tardava cunfecto redeunt quinquennia luſtro,
Cum lavis altarno Zephyrus concrebuit Euro,
Et pronu gravidum provaxit pondere curſum.
Felix ille dies, felix & dicitur annus:
Felices, qui talam aunum videre diamqua.
Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ:
Magna Giganteis ornantur pepla trupæis:
Hurrida ſanguineu pinguntur prælia coccu.
Additur aurata dejactus cuſpide Typho,
Qui prius Oſſæis conſternans æthera ſaxis
Æmathio calſum duplicabat vertice Olympum.
Tala Deæ valum ſullamui in tempora portant:
Tali ta vellam, juvanum doctiſſime, ritu
Purpureos inter Soles & candida Lunæ
Sidera, aærulais orbem pulſantia bigis,
Naturæ rerum magnis intaxere chartis:
Ætarnum ſuphiæ conjunctum carmine nomen
Nuſtra tuum ſanibus loqueretur pagina leclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum naſcimur artes,
Nunc primum teneros firmamus tubora nervos:
Hæc tamen interea quæ poſſumus, in quibus ævi
Prima rudimenta, & primos exagimus annos,
Accipe duna meo multum vigilata labora,
Et præmiſſa tuis non magna acordia rebus.
Impia prodigiis ut quondam axterruit amplis
Scylla, nuvoſque avium ſublimis in aere cœtus
Viderit: & tenui conſcendans ſidera penna
Cæruleis ſua tecta ſupervulitaverit alis;
Hanc pro purpureo pœnam ſcelarata capillo,
Proque patris ſolvans exciſa funditus urbe.
Complures illam & magni, Meſſalla, poetæ
(Nam verum fateamur, amat Polybymnia verum)
Longe alia perbibent mutatam membra figura,
Scyllæum monſtra in ſaxum converſa vocari:
Illam eſſe, ærumnis quam ſæpe legamus Ulyxi
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
Depreuſos nautas cauibus laceraſſe marinis.
Sed neque Mæuniæ hæc patiuntur credera chartæ;
Nec malus iſtorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quæ Colophoniaco Scyllæ dicuntur Homero.
Ipſi ſeu Laſe matet ſit, ſiva Cratæis,
Siva illam monſtro genuit Peræa biformi,
Sive eſt neutra parens: atqua hoc in carmine toto
Inguinis eſt vitium, & Veneris deſcripta libido:
Siva atiam exactis ſpeciam mutata vananis
Infelix virgo. (quid anim commiſarat illa?)
Ipſa pater timidam ſæva complexus atena
Conjugium caræ violavarat Amphitrites.
Attamen exegit longo poſt tempore pœnas,
Ut cum cura ſui veheretur conjugis alto,
Ipſa trucam multo miſceret ſanguine pontum.
Seu vero, ut perhibeut, forma cum vincaret omnes,
Et cupidos qaæſtu paſſim ſpoliaret amantes;
Piſcibus & canibus rabidis vallata repente eſt,
Horribiles circum vidit ſibi ſiſtera formas.
Heu quoties mirata novos axpalluit artus!
Ipſa ſuos quoties heu pertimuit latratus!

Auſa

Auſa quod eſt mulier numen fraudare Deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere pœnam.
Quam mala multiplici juvenum quod ſepta caterva
Dixerat, atque animo meretrix agitata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuiſſe,
Docta Palæphatia teſtatur voce papyrus.
Quidquid, & ut quiſquis tali de clade locutus,
Omnia ſint; potius liceat noteſcere Cirin:
Atque unam ex multis Scyllam non eſſe puellis.
Quare & quæ cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuiſtis præmia, Divæ
Pietides, quarum caſtos altaria poſtes
Munere ſæpe meo inficiunt, foribuſque hyacinthi
Deponunt flores, aut ſuave rubens narciſſus,
Aut crocus alterna conjungens lilia caltha,
Sparſaque liminibus floret roſa; nunc age, divæ,
Præcipue noſtro nunc adſpirate labori,
Atque novum æternu prætexite honore volumen.
Sunt Pandioniis vicinæ ſedibus urbes,
Actæos inter colles, & candida Theſei
Purpureis late ridentia litora conchis:
Quarum non ulli fama concedere digna
Stat Megara, Actæi quondam munita labore
Alcathoi, Phœbique deus namque adſuit illi:
Unde etiam citharæ voces imitantur acutas:
Sæpe lapis recrepat Cyllenia munera pulſus:
Et veterem ſonitu Phœbi teſtatur honorem.
Hanc urbem, ante alios qui tum florebat in armis,
Fecerat infeſtam populator remige Minos:
Hoſpitio qua ſe niſus Pelopeus avito,
Carpathium fugiens, & flumina Ceratæa,
Texerat. hunc bello repetens Gortynius heros
Attica Cretæa ſternebat rura ſagitta.
Sed neque tunc cives, neque tunc rex ipſe veretur
Infeſto ad muros volitantes agmine turmas
Ducere, & indomita virtute retundere mentes:
Reſponſum quoniam ſatis eſt meminiſſe deorum.
Nam capite a ſummo regis, mirabile dictu,
Candida cæſaries, florebant tempora lauro,
Et roſeus medio fulgebat vertice crinis:
Cujus quam ſervata diu natura fuiſſet,
Tam patriam incolumen Niſi regnumque futurum,
Concordes ſtabili firmarunt numine Parcæ.
Ergo omnis caro reſidebat cura capillo:
Aurea ſollemni comtum quoque fibula ritu
Mopſopio tereti nectebat dente cicadæ.
Nec vero hæc vobis cuſtodia vana fuiſſet,
Nec fuerat: niſi Scylla novo concepta furore
Scylla patris miſeri patriæque inventa ſepulcrum:
O nimium cupidis ſi non inhiaſſet ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec ſua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater, atque avus idem
Jupiter. ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit vires manſueſcere tigris.
Ille etiam divos, homines ſed dicere magnum eſt.
Idem tum ſuperis acuebat parvulus iras
Junonis magnæ, cujus perjuria divæ
Olim ſe meminiſſe diu perjura puellæ
Non ulli liceat. violaverat inſcia ſedem,
Dum ſacris operata deæ laſcivit, & extra
Procedit longe matrum comitumque catervam,
Suſpenſam gaudens in corpore ludere veſtem,
Et tumidos agitante ſinus Aquilone relaxans.
Necdum etiam caſtos agitaverat ignis honores,
Necdum ſollemni lympha perfuſa ſacerdos
Pallentis foliis caput exornarat olivæ,

Cum lapſa e manibus fugit pila, eumque relapſa
Procurrit virgo: quo utinam ne prodita ludo
Aurea tam gracili ſolviſſet corpora palla
Omnia, quæ retinere gradum, curſumque morari
Poſſent: o tecum vellem tua ſemper haberes
Non unquam violata manu ſacraria divæ:
Jurando infelix nequidquam jura piaſſes.
Et ſi quis nocuiſſe tibi perjuria credat,
Cauſa pia eſt: timuit fratri te oſtendere Juno,
At levis ille deus, cui ſemper ad ulciſcendum
Quæritur ex omni verborum injuria dicto:
Aurea fulgenti depromens tela pharetra,
Heu nimium tereti, nimium Tirynthia viſu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.
Quæ ſimul ac venis hauſit ſitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in oſſa furorem:
Sæva velut gelidis Ciconum Biſtonis in oris,
Ictave barbarico Cybeles antiſtita buxo,
Infelix virgo tota bacchatur in urbe:
Non ſtorace Idæo fragrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia ſervans,
Non niveo retinens baccbata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant veſtigia curſu.
Sæpe redit patrios adſcendere prodita muros:
Aeriaſque facit cauſam ſe viſere turres.
Sæpe etiam triſtes volvens in nocte querelas,
Sedibus ex altis cæli ſpeculatur amorem:
Caſtraque proſpectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum movit: carum nec reſpicit aurum.
Non arguta ſonant tenui pſalteria chorda:
Non Libyco molles plauduntur pectine telæ.
Nullus in ore rubor: ubi enim rubor obſtat amori?
Atque ubi nulla malis reperit ſolatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viſcera mortem,
Quo vocat ire dolor, ſubigunt quo tendere fata,
Fertur: & horribili præceps impellitur œſtro:
Ut patris ah demens crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonſum mitteret hoſti.
Namque hæc conditio miſeræ proponitur una.
Sive illa ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto ſcelere damnare puellam?
Heu tamen infelix (quid enim imprudentia prodeſt?)
Niſe pater: cui direpta crudeliter urbe,
Vix erit una ſuper ſedes in turribus altis,
Feſſus ubi extructo poſſis conſidere nido.
Tu quoque avis moriere: dabit tibi filia pœnas.
Gaudete o celeres ſubnixæ nubibus altis,
Quæ mare, quæ virides ſylvas lucoſque ſonantes
Incolitis: gaudete vagæ blandæque volucres.
Vuſque adeo humani mutatæ corporis artus,
Vos o crudeli fatorum lege puellæ
Dauliades, (crudele) venit cariſſima vobis
Cognatos augens reges numerumque ſuorum
Ciris, & ipſe pater: vos o pulcherrima quondam
Corpora, cæruleas prævertite in æthera nubes:
Qua novus ad ſuperum ſedes Halcyoneus, & qua
Candida conceſſos adſcendat Ciris honores.
Jamque adeo dulci devinctus lumina ſomno
Niſus erat: vigilumque procul cuſtodia primis
Excubias foribus ſtudio jactabat inani:
Cum furtim tacito deſcendens Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna ſilentia tentat,
Et preſſis tenuem ſingultibus aera captat.
Tum ſuſpenſa levans digitis veſtigia primis
Egreditur; ferroque manus armata bidenti
Evolat; ac demtæ ſubita formidine vires,

Cæra

Cæruleas sua furta prius testantur ad umbras.
Nam qua se ad patrium tendebat semisa limen,
Vestibulo in thalami paulum remoratur, & altum
Suspicit ad culti nutantia sidera mundi,
Non accepta piis promittens munera divis.
Quam simul Ogygii Phœnicis filia Carme
Surgere sensit anus: sonitum nam fecerat illi
Marmoreo æratus stridens in limine cardo:
Corripit extemplo fessam languore puellam,
Et simul, O nobis sacrum caput, inquit, alumna:
Non tibi nequidquam viridis per viscera pallor
Ægrotas tenui suffudit sanguine venas.
Nec levis hoc facere (neque enim pote) cura subegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnusia fallit.
Nam qua te causa nec dulcis pocula Bacchi,
Nec gravidos Cereris dicam contingere fœtus?
Qua causa ad patrium solam vigilare cubile,
Tempore quo fessas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus?
Dic age nunc miseræ saltem, quod sæpe petenti
Jurabas nihil esse mihi, cum mœsta parentis
Formosos circum virgo morere capillos?
Hei mihi, ne furor ille tuos invaserit artus,
Ille, Arabis Myrrhæ quondam qui cepit ocellos:
Ut scelere infando, quod nec sinit Adrastea,
Lædere utrumque uno studeas errore parentem.
Quod si alio quovis animo jactaris amore:
Nam te jactari, non est Amathusia nostri
Tam rudis, ut nullo possim cognoscere signo:
Sin concessus amor noto te macerat igne,
Per tibi Dictynnæ præsentia numina juro,
Prima deum quæ te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia visuram, quam te tam tristibus istis
Sordibus, & scoria patiar tabescere tali.
Hæc loquitur, mollique ut se velavit amictu,
Frigidulam injecta circumdat veste puellam,
Quæ prius in tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miseræ causas exquirere tales.
Nec tamen ante ullas patitur sibi reddere voces,
Marmoream tremebunda pedem quam retrulit intra.
Illa autem, Quid nunc me, inquit, nutricula, torques?
Quid tantum properas nostros novisse furores?
Non ego consueto mortalibus uror amore;
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
Nec genitor cordi est: ultro namque odimus omnes.
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago;
Sed media ex acie, mediis ex hostibus, heu heu,
Quid dicam? quove ipsa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem; quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non sinis? extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui mœnibus adsidet hostis,
Quem pater ipse Deum sceptri donavit honore,
Cui Parcæ tribuere nec ullo vulnere lædi;
Dicendum est, frustra circumvehor omnia verbis:
Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
Quod te per divum crebros obtestor amores,
Perque tuum memoris haustum mihi pectus alumnæ,
Ut me, si servare potes, ne perdere malis.
Sin autem optatæ spes est incisa salutis;
Ne mihi, quam merui, invideas, nutricula, mortem.
Nam nisi te nobis malus, o malus, optima Carme,
Ante hunc conspectum casusve deusve tulisset:
Aut ferro hoc (aperit ferrum, quod veste latebat)
Purpureum patris demsissem vertice crinem,
Aut mihi præsenti peperissem vulnere letum.
Vix hæc ediderat, cum clade exterrita tristi
Intonsus multo deturpat pulvere crines,
Et graviter questu Carme complorat anili:
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum nostræ Minos inimice senectæ
Semper, & aut olim, nata o, te propter eundem,
Aut amor insanæ luctum portavit alumnæ.
Tene ego tam longe capta atque avecta nequivi,
Tam grave servitium, tam duros passa labores,
Effugere, ut sistam exitium crudele meorum?
Jam jam nec nobis ea, quæ senioribus, ullum
Copia vivendi vitæ genus. ut quid ego amens
Te erepta, o Britomarti, meæ spes una salutis,
Te, Britomarti, diem potui producere vitæ?
Atque utinam Cereri, nec tantum grata Dianæ
Venatus esses virgo sectata virorum;
Cnossia neu Partho contendens spicula cornu
Dictæas ageres ad gramina nota capellas:
Numquam tam obnixe fugiens Minois amores,
Præceps aeriis specula de montibus isses,
Unde alii fugisse ferunt, & numina Phœbæ
Virginis adsignant: alii, quo notior esses,
Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam.
Sint hæc vera velim: mihi certe nata peristi:
Numquam ego te summo volitantem in vertice montis,
Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
Conspiciam; nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum hæc tum nobis gravia atque indigna fuere,
Tum, mea alumna, tui cum spes integra maneret:
Et vox ista meas nondum violaverat aures.
Tene etiam Fortuna mihi crudelis ademit?
Tene, o sola meæ vivendi causa senectæ?
Sæpe tuo dulci nequidquam capta sopore,
Cum premeret natura, mori me velle negavi,
Ut tibi Corycio glomerarem flammea luto.
Quo nunc me infelix, aut quæ me numina servant?
An nescis, qua lege patris de vertice summo
Edita candentes prætexat purpura canos?
Quæ tenui patriæ spes sit suspensa capillo?
Si nescis, aliquam possum sperare salutem:
Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
Sin est, quod metuo: per me, mea alumna, tuumque
Expertum multis miseræ mihi rebus amorem:
Per me, & sacra precor per flamina Ilithyiæ,
Ne tantum in facinus tam nulla mente sequaris:
Non ego te incepto (fieri quod non pote) conor
Flectere, Amor: neque sit cum diis contendere nostrum:
Sed patris incolumi potius te nubere regno,
Atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, penates:
Hoc unum exitio ducta atque experta monebo.
Quod si non alia poteris ratione parentem
Flectere: sed poteris: quid enim non unica possis?
Tunc potius tamen ipsa, pio cum jure licebit,
Cum facti causam tempusque doloris habebis:
Tunc potius conata tua atque incepta referto:
Meque deosque tibi comites, mea alumna, furoris
Polliceor: nihil est quod texas ordine longum.
His ubi sollicitos animi relevaverat æstus
Vocibus, & blanda pectus spe vicerat ægrum;
Paullatim tremebunda genis obducere vestem
Virginis, & placidam tenebris captare quietem,
Inverso bibulum restinguens lumen olivo,
Incipit ad crebros insani pectoris ictus
Ferre manum, assiduis mulcens præcordia palmis.

Noctem

Noctem illam sic mæsta super morientis alumnæ
Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.
Postera lux ubi læta diem mortalibus almum
Et gelido veniens mani quatiebat ab OEta,
Quem pavidæ alternis fugitant optantque puellæ;
Hesperium vitant, optant ardescere Solem;
Præceptis paret virgo nutricis, & omnes
Undique conquirit nubendi sedula causas.
Tentantur patriæ submissis vocibus aures,
Laudanturque bonæ pacis bona: multus ineptæ
Virginis insolitu sermo noves errat in ore.
Nunc tremere instantis belli certamina dicit,
Communemque timere deum: nunc regis amicos,
(Namque ipso verita est orbari mæsta parente)
Cum Jove communes qui quondam habuere nepotes:
Nunc etiam conficta dolo mendacia turpi
Invenit, & divum terret formidine cives:
Nunc alia ex aliis (nec desunt omina) quærit.
Quin etiam castos ausa est corrumpere vates:
Ut, cum cæsa pio cecidisset victima ferro,
Essent, qui generum Minoa auctoribus extis
Jungere, & ancipites suaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens sulfura testa,
Narcissum casiamque herbas incendit olentes:
Terque novena ligat triplici diversa colore
Fila: ter in gremium mecum, inquit, despue, virgo.
Despue ter, virgo: numero deus impare gaudet.
Inde Jovi geminat magno Stygielia sacra,
Sacra nec Idæis senibus, nec cognita Graiis.
Pergit Amyclæo spargens altaria thallo,
Regis Iolchiacis animum defigere votis.
Verum ubi nulla movet stabilem fallacia Nisum,
Nec possunt homines, nec possunt flectere divi:
(Tanta est in parvo fiducia crine cavendi:)
Rursus ad inceptum sociam se adjungit alumnæ,
Purpureumque parat rursus tondere capillum,
Cum longo quod jam captat succurrere amori.
Non minus illa tamen revehi, quod mœnia crescant;
Gaudeat: & cineri patriæ est jucunda sepulto.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens succiditur ostro:
Tum capitur Megara, & divum responsa probantur:
Tum suspensa novo ritu de navibus altis,
Per mare cæruleum trahitur Niseia virgo.
Complures illam Nymphæ mirantur in undis:
Miratur pater Oceanus, & candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea Sorores:
Illa etiam, junctis magnum quæ piscibus æquor
Et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothoe, parvusque dea cum matre Palæmon.
Illi etiam alternas sortiti vivere luces,
Cara Jovis soboles, magnum Jovis incrementum,
Tyndaridæ niveos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque hæc lamenta per auras
Fluctibus in mediis questu volvebat inani,
Ad cælum infelix ardentia lumina tollens:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas:
Supprimite o paulum turbati flamina venti,
Dum queror: & divos, quamquam nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
Vos ego, vos adeo, venti, testabor, & auræ:
Vos matutina si qui de gente venitis,
Cernitis. illa ego sum cognato sanguine vobis
Scylla, quod, ah, salva liceat te dicere, Procne,
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam,
Certatim ex omni petiit quam Græcia regno,
Qua curvus terras amplectitur Hellespontus:
Illa ego sum, Minos, sacrato fœdere conjunx
Dicta tibi; tamen hæc, & si non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio: quod sic patriam carosque penates
Hostibus, immitique addixi ignara tyranno.
Verum esto hæc, Minos. illos scelerata putavi,
Si nostra ante aliquis nudasset fœdera casus,
Facturos: quorum direptis mœnibus urbis,
O ego crudelis! flamma delubra petivi:
Te vero victora prius vel sidera cursus
Mutatura suos, quam te mihi talia captæ
Facturum metui. jam jam scelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten' ego? (nec mirum) vultu decepta puella
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
Non equidem ex isto speravi corpore posse
Tale malum nasci: forma, vel sidere fallor.
Non me deliciis commovit regia dives
Coralio fragili ac electro lacrimoso,
Me non florentes æquali corpore Nymphæ,
Non metus incensam potuit retinere deorum.
Omnia vincit amor. quid enim non vinceret ille?
Nec mihi jam pingui sudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec castos accendet pinus odores,
Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror, nec & illa quidem communis alumna
Omnibus injecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque catervas,
Mene alias inter famularum munere fungi,
Conjugis atque tuæ, quæcumque erit illa, beatæ
Non licuit gravidos penso devolvere fusos?
At belli saltem captivam lege necasses.
Jam fessæ tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum cervice recumbit:
Marmorea adductis labascunt brachia nodis.
Æquoreæ pestes, immania corpora ponti,
Undique conveniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum atque oris minitantur hiatu.
Jam tandem casus hominum, jam respice, Minos.
Sit satis hoc, tantum solam vidisse malorum:
Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis,
Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
Omnia nam potius, quam te læsisse, putabo.
Labitur interea revoluta ab litore classis,
Magna repentino sinuantur lintea Coro,
Flectitur in viridi remus sale, languida fessæ
Virginis in cursu moritur querimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
Cypselidæ magni florentia regna Corinthi:
Præterit abruptas Scironis protinus arces,
Infestumque suis diræ testudinis exit
Spelæum, multoque cruentas hospite cautes.
Jamque adeo tutum longe Piræea cernit,
Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.
Jam procul e fluctu Minoia respicit arva,
Florentesque videt jam Cycladas, hinc Strophadasque:
Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermiona.
Linquitur ante alias longe gratissima Delos
Nereidum matri & Neptuno Ægæo.
Prospicit incinctam spumanti litore Cythnon,
Marmoreamque Paron, viridemque adlapsa Donysam:
Æginamque simul sementiferamque Seriphum
Fertur, & incertis jactatur ad omnia ventis.

Cymba

Cymba velut magnas sequitur cum parvula classes,
Afer & hyberno bacchatur in æquore turbo,
Donec tale decus formæ vexavit, & ægros
Non tulit, & miseros mutavit virginis artus,
Cæruleo pollens conjunx Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
Infidosque inter teneram committere pisces
Non statuit. nimium est avidum pecus Amphitritæ.
Aeriis potius sublimem sustulit alis,
Esset ut in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclæo formosior ansere Ledæ.
Ac velut in niveo teneræ cum primitus ovo
Effigies animantis, & internodia membris
Imperfecta novo fluitant concreta calore;
Sic liquido Scyllæ circumfusum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Undique mutabant, atque undique mutabantur.
Oris honos primum & multis optata labella,
Et patulæ frontis species concrescere in unum
Cœpere, & gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
Ecce repente velut patrios imitatus honores,
Purpuream concussit apex in vertice cristam.
At mollis varios intexens pluma colores,
Marmoreum volucri vestivit tegmine corpus,
Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas,
Inde alias partes minioque infecta rubenti
Crura nova macies obduxit squalida pelli:
Et pedibus teneris ungues confixit acutos,
Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni conjuge dignum.
Numquam illum posthac oculi videre suorum
Purpureas flavo retinentem vertice vittas;
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo.
Nullæ illam sedes (quid jam cum sedibus illi?)
Quæ simul ut sese cano de gurgite velox
Cum sonito ad cælum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in æquore rorem;
Infelix virgo nequidquam morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit ævum,
Rupibus, & scopulis, & litoribus desertis.
Nec tamen hoc iterum pœna sine. namque deum rex,
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad superos volitare puellam,
Cum pater exstinctus cæca sub nocte lateret,
Illi pro pietate sua (nam sæpe tepenti
Sanguine taurorum supplex resperserat aras,
Sæpe deum largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliæetus ales ut esset.
Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus.
Huic vero miseræ, quoniam damnata deorum
Judicio natique & conjugis ante fuisset,
Infesti adposuitque odium crudele parentis.
Namque ut in ætherio signorum munere præstans,
Unum quem duplici stellarum sidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugit Oriona:
Sic inter sese tristes Haliæetus iras,
Et Ciris memori servant ad secula fato.
Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus, qua se fert Nisus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis.

EJUSDEM.

P. VIRGILII MARONIS

CATALECTA.

De qua, Tucca, tibi venit: sed sæpe videre
 Non licet: occulitur limine clausa viri.
De qua sæpe tibi, non venit adhuc mihi: namque
 Si occulitur; longe est, tangere quod nequeas.
Venerit aut tibi, sed jam jam mihi nuntius iste
 Quid prodest? illi dicite, quæ rediit.

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste iste rhetor. namque quatenus totus
Thucydides tyrannus Atticæ febris,
Tau Gallicum spinæ ipsemet male illisit,
Ista omnia, ista verba miscuit fratri.

Socer beate nec tibi, nec alteri,
Generque Noctuine putidum caput,
Tuque nunc puella talis, & tuo
Stupore pressa rus abibit, & mihi
Ut ille versus usquequaque pertinet.
Genet, socerque perdidistis omnia.

Superbe Noctuine putidum caput,
Datur tibi puella, quam petis, datur,
Datur superbe Noctuine, quam petis.
Sed, o superbe Noctuine, non vides
Duas habere filias Atilium,
Duas, & hanc, & alteram tibi dari.
Adeste nunc, adeste, ducit, ut decet,
Superbus ecce Noctuinus hirneam.

Jacere me, quod alta non possim, putas,
 Ut ante vectari freta:
Nec ferre durum frigus, aut æstum pati,
 Neque arma victoris sequi.
Valent, valent mihi ira & antiquus furor.
 Et lingua, qua adsim tibi,
Et prostitutæ turpe contubernium
 Sororis. o quid me incitas?
Quid, impudice, & improbande Cæsari!
 Sed furta dicantur tua,
Et helluato sera patrimonio
 In fratre parsimonia:
Vel acta puero cum viris convivia,
 Udæque per somnum nates.
Et insçio repente clamatum super,
 Thalassio, Thalassio.
Quid palluisti femina? an joci dolent?
 An facta cognoscis tua?
Non me vocabis pulchra per Cotyttia
 Ad feriatos fascinos.
Nec dein movere lumbos in crocotulam
 Prensis videbo altaribus,
Flavum probe Thybrim & olentis nauticum
 Vocare: ubi appulsæ rates
Stant in vadis cœno retentæ sordido,
 Macraque luctantes aqua.
Neque in culinam, & uncta compitalia,
 Dapesque ducis sordidas:
Quibus repletus, ut salivosis aquis,
 Obesam ad uxorem redis:

Et

Et æstuantes docte solvis pantices,
O, usque lambis saviis.
Nunc sede, nunc lacesse, si quidquam vales:
Et nomen adscribo tuum.
Cinæde Luci, an te reliquerunt opes?
Fameque genuini crepant?
Videbo habentem præter ignavos nihil
Fratres, & iratum Jovem,
Scissumque ventrem, & herniosi patrui
Pedes inedia turgidos.

Ad Venerem dedicatio Æneidos.

Si mihi susceptum fuerit decurrere munus,
O Paphon, o sedes quæ colis Idalias:
Troius Æneas Romana per oppida digno
Jam tandem ut tecum carmine vectus eat:
Non ego ture modo, aut picta tua templa tabella
Ornabo, & puris serta feram manibus.
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima sacratos tinget honore focos.
Marmoreusque tibi, Dea, versicoloribus alis
In morem picta stabit amor pharetra.
Adsis, o Cytherea: tuus te Cæsar Olympo,
Et Surrentini litoris ora vocat.

Ite hinc inanes rhetorum manipli, *
Inflata rore non Achaico verba,
Et vos, Sile, Alburi, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui:
Ite hinc inanes, cymbalon juventutis.
Tuque o mearum cura Sexte curarum
Vale Sabine: jam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Scironis,
Vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc Camœnæ: vos quoque limite sævæ, *
Dulces Camœnæ. nam fatebimur verum,
Dulces fuistis: & tamen meas chartas
Revisitote: sed pudenter & raro.

De Sabino parodia Catulliana.

Sabinus ille, quem videtis hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus:
Neque ullius volantis impetum cisii
Nequisse præterire, sive Mantuam
Opus foret volare, sive Brixiam.
Neque hoc negat Tryphonis æmuli domus
Negare nobilem, insulamve cærulei:
Ubi iste post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, ne qua sordidum jugo
Premente dura vulnus ederet juba.
Cremona frigida, & lutosa Gallia,
Tibi hæc fuisse & esse cognitissima
Ait Sabinus. ultima ex origine
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Jugum tulisse: læva, sive dextera
* Stringere mulas, sive utrumque cœperat.
Neque ulla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hoc novissimum
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed hæc prius fuere, nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, & Gemelle Castoris.

Ad Varium.

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam:
Dispeream, nisi me perdidit iste putus.
Sin autem præcepta vetant me dicere: sane,
Non dicam, sed me perdidit iste puer.

Ad villam Scironis.

Villula, quæ Scironis eras, & pauper agelle,
Verum illi domino tu quoque divitiæ:
Me tibi, & hos una mecum, quos semper amavi,
Si quid de patria tristius audiero,
Commendo, in primisque patrem. tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

Ad Messalam.

Pauca mihi, niveo sed non incognita Phœbo,
Pauca mihi doctæ, dicite, Pegasides.
Victor adest magni magnum decus ecce triumphi,
Victor, qua terræ, quaque patent maria:
Horrida barbaricæ portans insignia pugnæ,
Magnus ut Oenides, utque superbus Eryx.
Nec minus idcirco nostros expromere cantus
Maximus, & sanctos dignus inire choros.
Hoc itaque insuetis jactor magis, optime, curis:
Quid de te possim scribere, quidve tibi.
Namque, fatebor enim, quæ maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima causa fuit.
Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum sale Cecropio.
Carmina quæ Pylium seclis accepta futuris,
Carmina, quæ Pylium vincere digna senem.
Molliter hic viridi patulæ sub tegmine quercus
Mœris pastores & Melibœus erant;
Dulcia jactantes alterno carmina versu,
Qualia Trinacriæ doctus amat juvenis.
Certatim ornabant omnes Heroida Divæ,
Certatim Divæ munere quæque suo.
Felicem ante alias tanto scriptore puellam:
Alter non famam dixerit ipse prior.
Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset,
Quæ volucrem cursu vicerat Hippomenen:
Candida cycneo non edita Tyndaris ovo,
Non supero fulgens Cassiopea polo.
Non defensa diu volucrum certamine equorum,
Optabant Graiæ quam sibi quæque manus.
Sæpe animam generi pro qua pater impius hausit:
Sæpe rubro Eleis sanguine fluxit humus.
Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
Immitti expectant fulmine & imbre Jovem.
Cujus & ob raptum pulsi liquere penates
Tarquinii patrios, filius, atque pater.
Illo, quo primum dominetus Roma superbos
Mutavit placidis tempore Consulibus.
Multa neque immeritis donavit præmia alumnis,
Præmia Messalis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immensi memorem studia ista laboris?
Horrida quid duræ tempora militiæ?
* Castra foro solitos, ubi præponere castra,
Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?

Immoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
Stertere vel dura posse super silice?
Sæpe rrucem adverso perlabi sidere pontum?
Sæpe audendo mare vincere, sæpe hiemem?
Sæpe etiam densos immittere corpos in hostes:
Communem belli nec timuisse Deum?
Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem?
Vincere & Oceani finibus ulterius?
Non nostrum est, inquam. tantas adtingere laudes:
Quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
Ipsa hæc ipsa ferent rerum monumenta per orbem:
Ipsa sibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quæ tecum finxerunt carmina Divi
Cynthius, & Musæ, Bacchus, & Aglaie.
Si laudes adspirem, humili sed adire Camœna,
Si patrio Graios carmine adire sales
Possumus; optatis plus jam procedimus ipsis.
Hoc satis est. pingui nil mihi cum populo.

Adspice quem valido subnixum gloria regno
Altius & cæli sedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concusserat orbem:
Hic Reges Asiæ fregerat, & populos.
Hic grave servitium tibi, jam tibi, Roma, ferebat:
Cetera namque viri cuspide conciderant:
Cum subito in medio rerum certamine præceps
Corruit, e patria pulsus in exilium.
Tale Deæ numen, tali mortalia nutu
Fallax momento temporis hora dedit.

Quocumque ire ferunt vatiæ nos tempora vitæ,
Tangere quas terras, quosque videre homines:
Dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui Venus ante alios, Divi, Divumque sorores,
Cuncta neque indigno. Musa, dedere bona,
Cuncta quibus gaudet Phœbus, chorus ipseque Phœbi:
Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?

O Quis te in terris loquitur jucundior uno?
Clio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari:
Non contra ut sit amor mutuus inde mihi.

Quis Deus, Octavi, te nobis abstulit? an quæ
Dicunt. ah nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi.
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, & te
Raptum, & Romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. perversi dicite Manes,
Hunc superesse patri quæ fuit invidia?

In Spectacula. Donatus in vita Virgilii.

Nocte pluit tota, redeunt at mane serena.
Divisum imperium cum Jove Cæsar habet.

Ita id Distichon vindicat. Idem.

Hos ego versiculos feci: tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

In Ballistam. Idem.

Monte sub hoc lapidum * tegitur Ballista sepultus.
Nocte die totum carpe viator iter.

Burmannus.

Arretine calix, mensis decorate paternis,
Ante manum medici quam bene sanus eras.

Burmannus.

Humor alit segetem: segeti contrarius humor.
Quod juvat, hoc dulce est: quod cogitur, altera mors est.

Epitaphium a se compositum. Idem.

Mantua me genuit, Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope. cecini pascua, rura, duces.

F I N I S.

